Sebîlürreşâd

Dînî, ilmî, edebî, siyâsî haftalık mecmûa-i İslâmiyyedir

Cilt 24

Sayı 599 - 624

01 Mayıs 1924 - 06 Kasım 1924

آبونه شرائطی : هر یر ایچون سنه‌لکی (٤٠٠) التی آیلغی (٢٢٥)، ممالك اجنبیه ایچون سنه‌لکی (٤٥٠)، آلتی آیلغی (٢٥٠) غروشدر.

نسخه‌سی ٧،٥ غروشدر. سنه‌لکی ٥٢ عدددر.

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده رشید افندی خاننده

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر.

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولنماز.

سبیل الرشاد

سنه ١٣٣٠

آدرسی تبدیلنده ایریجه ٥ غروش کوندرملیدر.

مکتوبلرك امضالری واضح و اوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغی بیلدیرلمسی رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاكف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدكم سبیل الرشاد

عدد ٦٢٤ | ٨ ربیع الاخر ١٣٤٣ | پنجشنبه | ٦ تشرین ثانی ١٣٤٠ | جلد ٢٤

الحاد، نه بویوك جهالتدر!

— بعض عرفانسزلرك نشریات الحادكارانه‌سی مناسبتیله —

٣

میخانیکیت نظریه‌سنك انسانلق حدودنده قطعی بر توقفی واردر، مع‌مافیه دها اول حیات وحیوانات حدودنده توقف ایتمسی ده لازم كلیر.

بو كون معلوم اولان فنون اصلیه‌نك موضوعلرینی وساحهٔ صلاحیتلرینی تأمل ایتدیكمز زمان كوریورز كه بونلرك باشنده اك بسیط اوله‌رق شعوریله انسان ونهایتنده اك معضل اوله‌رق بوتون روحیله ینه انسان واردر. ومیخانیك یعنی حركت كتله‌ویه موضوعی بو آراده اخذ موقع ایدن فنونك انجق بر شعبه‌سنی تشكیل ایدر، فیزیولوكولر (یعنی طبیعی ذروی)، كیمیا، تشریح و فیزیولوژیسیله بیولوژی (علم حیاة) موضوعلرنده میخانیك موضوعندن فضله تحری ایدیلن برشیلر واردر، وعلم النفس ساحه‌سنه كلدیكی زمان ایسه بسبتون باشقه بر عالمه كیریلیر. میخانیكیت هایدی دهقارتده اولدیغی كبی یالكز حركت كتله‌ویه‌یه تخصیص ایدلمیوب ده حركات ذرویه‌یه شامل عمومی بر نقطهٔ نظرله ملاحظه ایدلسون، فقط بونی كیمیای عضوی ایله حیات ساحه‌سنه‌ده تشمیل ایدیویرمك، عضویت وآلیق تشكیل ایدن یعنی بر طاقم آلات واعضا واجهزه‌یی (اورغان) كندیسنه ربط ایدرك تأسیس واستعمال ایدن ومتمادیاً محیطیله مجادله ومبادله حالنده بولنان قوهٔ حیاتیه‌یی مطالعه ایتمه‌مك دیمكدركه بو نقطهٔ نظره كوره ماندا ایله اوتوموبیلی مساوی طوتمق لازم كله‌جكدر. فی الواقع دهقارت دخی حیواناتی، اوتوماتیك برماكنه حالنده ملاحظه ایتمشدر.

فقط بو كون طیاره‌یی یاپوب اوچورانلر هنوز بر قوش یاپمش اولدقلرینه قائل دكلدرلر. اوت، میخانیكی و فیزیكی معلومات حدی ویقینی بر درجه‌یه كلدیكندن دولایی بر ده شمندوفرلری، اوتوموبیللری، دكزده واپورلری، تحت‌البحرلری، هواده طیاره‌لری یورودوب اوچورابیلدیكی حالده، كرك نباتی وكرك حیوانی حیات حقنده‌كی معلومات هنوز رسمی و تصوری اولمقدن ایلری كیده‌مدیكی ایچون نه بر چمن یاپراغی، نه‌ده بر سینك قانادی یاپیله‌مامشدر. بونكله برابر بز بو نقطه‌ده فضله مشغول اولمیه‌رق انسانلق حدودینه نصب نظر ایتمك ایسته‌رز. چونكه بز بتون شو كائناتك مشاهده ومطالعه‌سنی انسانلق ماهیتنه مدیونز.

انسانی ملاحظه ایده‌بیلیر ایسه‌ك بتون شبهه‌لردن آزاده اوله‌رق آكلارزكه انسان كندندن خبری اولمیان میخانیكی وفزیقی بر موجودیتدن عبارت دكلدر. اصل انسان حس وشعور، عقل ومنطق، وجدان واراده كبی بر طاقم حادثات بدیعه‌نك منبعی اولان وبو صورتله كوزینی یومدیغی زمان بیله سموات وارضی كندنده مشاهده ایدن بر روحك، بر قلبك كرسیٔ تجلیسیدر.

انسانه میخانیكی وجسمانی بر نقطهٔ نظرله باقیلدیغی زمان، اجرام عالم ایچنده بر ذرهٔ ناچیز كبی اولان شو ارضك ساده قطرینك اوتوز میلیونده بر جزئنه مساوی بر میقروب وبلكه لاشی كورونه‌جكی شبهه‌سزدر.

فقط غریبدركه بونك بویله اولدیغنی قطعی بر افاده ایله سویله‌ین «حرفكر»

ديكر طرفده « فوق البشر مخلوق » يوقدر ديه‌ده بر ادعاده بولنمشدر.
عجبا كائنات ايچنده بر ذرهٔ ناچيز بيله اولميان بشرك فوقنده بر مخلوق بولنمديغنى ادعا ايتمك عين زمانده مخلوقات ايچنده الك بويوك قيمتى بشره ويرمك دكيلدر ؟ بوكا بر تناقضمى ديه‌لم ، يوقسه انسانده متقابل ايكى حيثيت ، ايكى نقطهٔ نظر بولنديغنى اعترافمى ديه‌لم ؟ حقيقتك ايكنجى شقده اولديغى شبهه‌دن وارسته‌ايسه‌ده « حرفكر » انسانه ايكى نقطهٔ نظرله باقمق ايسته‌ميوب اونى يالكز ميخانيكى و جسمانى حيثيتله ملاحظه‌ده اصرار ايتديكى ايچون تناقض ايچنده قالمشدر . « آنجق ، ديمش ، كائناته قارشى هيچ اولان آدم اوغلى ارضدن فيشقيرمش اولان حيات عضويه ايچنده كتلهٔ دماغى اعتباريله ممتازدر . طبيعته كنديسنى حاكم قيلان بودر . »

نه تحف ! ميخانيك وفيزيق يعنى جسمانيت نقطهٔ نظرندن طبيعت ديديكى شو كائنات ايچنده بر ذرهٔ ناچيز بيله اولميان شو ارضك اوستنده‌كى دها ناچيز بر آدمك كتلهٔ دماغى كنديسنك دها ناچيز دكيلدر ؟ كرهٔ ارضك اوزرنده يوز اوقه‌لق بر بدنك هيچ اهميتى يوق ايكن بر اوقه‌لق بر دماغك نه اهميتى قالير ؟ بر اوقه‌لق بر دماغ نصل اوليورده طبيعته حاكم اوليور ؟ نصل اوليورده انسانى بوتون مخلوقاتك فوقنه چيقارتيورده قلنچ زاده‌يه « فوق البشر بر مخلوق » يوقدر ديدرتيور . ايشته انسانى يالكز ميخانيكى اولارق دوشوننلر بويله تناقضدن تناقضه دوشمكدن قورتيله‌مازلر . « علمك ، عقل سليمك ، مشاهده و تجربه‌نك تكذيب ايتديكنى تصديق ايتمك » حماقت اولديغنه كوره بشرك كتلهٔ دماغى كرهٔ ارضدن دها بيوك و طبيعته حاكم بر موجوديت ميخانيكيه حالنده دوشونمكده اصرار ايتمك حماقتدن فضله برشى اولمق اقتضا ايتمزمى ؟

اكر انسان مخلوقات ايچنده بوتون ميخانيكى عالملره حاكم اوله‌بيله‌جك بر حيثيتله ممتاز ايسه بو امتياز شو جسمانى انسانده دكل ، اوندن بر پارچه اولان جسم دماغده‌ده دكلدر . بو امتياز انسانك ابتداسندن باشلايان قيمت روحيه‌سنه عائددر . ميخانيكى انسان بر پيره‌نك ، بر سيورى سينكك زبونى اوله‌بيلير . فقط روحانى انسان بتون شو فضانك ارض و سماسنه بر نظرله حاكم اولور .

بر كورن انسان ، بر ده كورولن انسان تصور ايتديكمز زمان ، مثلا بر مناره‌دن نظرله ، شعوريله سماوات وارضه قدر اوزانمش ، يوكسلمش اولان كورن انسانك او كنده كورولن انسانلر بر رقاونجه كبى قاليرلركه ايشته بو كورولن انسانلر ميخانيكى انسانلر ، او كورن انسانده اصل انساندر . بو نقطه‌يى براز دها ايضاح ايده‌لم :

كونش ضياسنك هر حزمه‌سنده سير ايتديكى كائناتك لايعد تماثيل وتصاويرينى حامل اوله‌رق يورور ، فقط بونلرى هر نقطه‌ده آولايوب تثبيت ايده‌بيلمك ايچون قارشوسنده صره صره فطوغراف جهازلرينك ديكلمش بولنمسى لازمدر . فطوغرافلرى ديكيكز ، ضيادن جاملره ، جاملردن كاغدلره ، لوحه‌لره اشيانك بيكلرجه مناظر و تصويراتى تثبيت ايدرسكز ؛ ايدرسكز ، فقط بو جاملرك ، بو لوحه‌لرك هيچ برنده بر كوزك حدقه‌سندن تجلى ايدن خاصيت روحيه‌يى بوله‌مازسكز . كوز دنيلن جهاز رؤيتده آلنان رسمك درحال شعور دنيلن بام باشقه بر نور ايله بنلككز ايچنده پارلشديغنى كوررسكز ؛ دها غريبى آلنان رسمك دكل ، اشيانك كنديلرينى بنلككزك يانده اخذ موقع ايتمش بولورسكز . ايشته مناظر اشيايى حامل اولان فطوغرافجى دكانلريله دماغ بشرده‌كى انطباعات خزينه‌لرينى بر برلرندن قطعى بر امتياز ايله آييران بو نور شعوردر . بو شعور بلكه ايلك لحظهٔ حياتدر . و بو نور شعورك موجوديتى وقيمتى سزمكده ، انسانلغكزى سزمه‌نك ايلك لحظه‌سيدر . سز بتون اشيايى بو نور شعور ايله كوررسكز ، فقط او نور شعورى كنديسندن باشقه بر واسطه ايله كوره‌منسكز . هنوز شعوركزى اونك معطياتى اولان مشعورلريكزدن فرق و تمييز ايده‌ميورسه‌كز كنديكزدن ، انسانلغكزدن هنوز بر شمه‌جك بيله دويمه‌مش اولديغكزى بيليكز . شعورى ، حركات ايله يعنى دماغده‌كى انطباعات حركيه ايله ايضاح ايتمكه چاليشانلر ، هنوز موضوع مسئله‌يى تمييز ايده‌مين و شعورلرينى سزه‌مينلردر . شعور ، دماغده‌كى حركى انطباعات وارتساماتدن عبارت اولسه ايدى فطوغراف جاملرى ، غراموفون پلاقلرى ، بالضروره كورور ، ايشيدير بر ذى شعور اولمق اقتضا ايدردى . فرانسز فيلسوفى « رابيه » نك ديديكى كبى « فنلر دها پك چوق ترقى ايتسه‌لرده آنلر سايه‌سنده ، اويويان بر آدمك دماغى تماماً مشاهده ايديلسه و بر فابريقه ايچنده طولاشيلير كبى الك عميق نقطه‌لرينه قدر تماشا اولنسه او دماغك بتون حركاتى تدقيق اولنه بيلير و بلكه بر دكرمن كبى ايشلديكى سير ايديله‌بيلير . فقط اصلا واصلا ايشلركن نه‌لر دويديغنى ، نه رؤيالر كورديكنى كوره‌منسكز . » شعورينه ايره‌منسكز ، زيرا اونك شعورى كندى بنلكنده ، سزككى‌ده كندى بنلككزده‌در . مكر كه ايكى روح آراسنده بالذات بر نقطهٔ ملاقات كشف ايديله بيلسين .

شعورى ايله معطيات شعورينى يعنى مشعوراتنى فرق و تمييز ايده‌مينلره لسانمزده « كندينى بيلمز » تعبير اولنور . كنديلرينى بيلنلر بيليرلركه شعورك بر كنديسنه دقتى ، بر ده دويديغى مشعورينه دقتى واردر .

شعورك كنديسنه دقتنه (بصيرت) تعبير اولنوركه علم النفس نقطهٔ نظرندن « قلب » دنيلديكى زمان ايشته بو بصيرتك عاملى اولان وانسانك بنلكنه مركز بولنان سر وجدان آكلاشيلير . بو شعور و بصيرتى بدنده ، كتلهٔ دماغده خرده‌بينلرله آرامغه قالقيشان بعضى فيسيولوژيستلر بوتون تحريلرينه رغماً شعورى قارشولرنده كورمكه موفق اولامامشلر ،

ومع‌هذا بوندن‌طولایی کندی‌شعورسزلقلرینی وعقلسزلقلرینی‌ده ادعایه جسارت ایده‌میه‌رك، «ایشته شعور، دماغك وظیفه‌سی‌اولان شوحرکی انطباعاتدن عبارت اوله‌جق» دیمشلردرکه بویله دیمك شعورسزلغی برنوع اعترافدن باشقه برشی دکلدر. کورمیورلرکه میخانیکی ویاذروی حرکت‌نامی ویریلان شیلر، شعورلرك معطیاتی‌درلر، شعور یوقسه ویا یالانجی‌ایسه اوحرکتلر، او جسملر، دها اول‌یوق ودها اول‌یالاندرلر. شعور «بن» ده، اوبرلری بنم‌باعمده، اوکده ویا آرقه‌مده‌درلر. بناءً‌علیه عالم‌اجسام، عالم ارواحه نظراً طبیعی‌دکل، مابعدالطبیعی برموقعده‌درلر. بز حسلریمز سایه‌سنده اجسامك موجودیتلرندن خبردار اولیورز وبو خبردار اولیشیمزده ایکی‌تلقی‌واردر: بریسی شعورمزك بالذات‌اجسامه تعلق‌ایتمش بولنمسی، ایکنجیسی‌ده اجسامك کندیلرینه‌دکل، بزده‌حرکی انطباعلرله حصوله کتیردکلری تأثیرلرینه، رسملرینه تعلق ایتمسیدر. بونلردن برنجیسی: ظاهر اولان حس عامدرکه شعورمزك بزه ایلك تلقینی بویله‌در. او بزه اجسامی کندی انکشافنك واروب طایاندیغی برحد مقاوم اوله‌رق طانیدیر.

هرکس مثلا قارشوسنده‌کی برواپوری مشاهده ایدرکن او واپورك رسمی‌دکل، کندیسنی کوردیکنه قانعدر. فی‌الواقع شعورمز، مرئینك ضیا ایله کان وکوزمزده انطباع‌ایدن رسمنه تعلق ایتسه ایدی کوزمزه کان‌ضیا مخروطنك یالکز حدقه‌مزده‌رأسنی ادراك‌ایده‌جك‌وقاعده‌سندن اصلا خبردار اولمیه‌جق ایدك. واو زمان بن قارشمده‌کی کمی‌یی برطاغ کبی دکل، حدقه‌مده‌کی مرتسمی قدر وسینك کبی برشی کوره‌جکدم. اوحالده بن قارشمده‌کی جسمی کوردکن واونی ضیا ایله کوروبورسه‌م ضیانك بنم کوزمده‌کی اوجنه‌کوره دکل، او جسم طرفنده‌کی قاعده‌سنه کوره‌کوریوردم. دیمك‌که بن‌کوردیکم شیئك دماغمده‌کی انطباعنه متعلق برحس، برشعورایله قالمیوردم، بلکه اوانطباع روحمده برتنبیه‌وظیفه‌سی کوروبور وبندن خارجه وضیانك قاعده‌سنه ومنبع انعکاسنه دوغری برشعور قدرتی فیرلاتیور. واحتمال‌که خارجده بر حرکتدن عبارت اولان ضیانك وجدانمده‌پارلاق برشعشعه ایله تجلیسی بوشعور قدرتنك انضمامندن حاصل اولیور.

اکر اجسامك هپسنی بولندقلری حجمده کوره‌میورسه‌م، بوده شعورمك قاعدهٔ مخروطه قادار اوزانه‌میوب آراده‌کی برمقطعنده قالمسندن نشأت‌ایدیور دیمکدر. بوتقدیرده‌ایسه شعورکندی‌موضعنده‌کی حجمنه دکلسه‌ده، دماغمده انطباع‌ایدن‌رسمنه‌ده دکل، بالکه‌فضاده‌ضیانك حامل اولدیغی بر صورتنه‌درکه بونلره صوفیهٔ کرام (مثل معلقه) تسمیه ایدرلر.

شمدی جسمك محسوسانه کیفیت تعلقی بویله ایسه قارشومده اخذ موقع‌ایدن اجسام و حرکات میخانیکیه و دوریه‌یه مقابل بنده‌ده شعور دنیلان بر قدرت روحیه واردرو بن عالم اجسامی انجق بونك سایه‌سنده تثبیت ایده بیلیوردم.

ایکنجیسی: شعورمك خارجه‌دکل، کوزمده‌ویادماغمده‌کی انطباعنه تعلق ایتمسیدرکه یالکز فنون‌فیزیقیه نقطهٔ نظرندن دوشوننلر بوتلقی‌یه صاپلانمشلردر. فقط بوتقدیرده بزم‌خارجمزده‌طبیعت وعالم اجسام‌نامنده برحقیقتك موجوداولدیغنی ادعا ایتمك ایچون برسبب قالمیه‌جق وادراك خارج مسئله‌سی برمعما اوله‌جقدر. بو تلقی ایله برابرده شعورمزی انکار ایده‌جك اولورسه‌ق سوفسطائیلردن دها غریب بر عالم عدم ایچنده بولنیورز دیمکدر.

شمدی نتیجه‌یی آله‌لم:

انسانده اولا برحس، برشعور، برروح‌واردر؛ ثانیاً‌بتون‌میخانیکیت و اجسام عالمی بزه بوشعور سایه‌سنده تجلی ایدیور. بناءً‌علیه علم نقطهٔ نظرندن‌ایکی نوع واقعاتمزواردر. بریسی‌بنلکمزه، «انا» مزه‌عائداولان واقعات انفسیه، دیکری‌ده (لاانا) یه، خارجمزه واطرافمزه عائد اولان واقعات آفاقیه و جسمانیه‌در. بوایکی نوع واقعاتك ایکیسی‌ده حادثات شعوریه‌مزده داخلدر. او حالده روحانی انسانی طی ایتدیکمز آنده هرشیئی طی ایتمش اوله‌جغز ومیخانیکیت عالمنه‌ده برفکریمز بولنمیه‌جقدر. بویله اولنجه بتون کائناتك مبدأ اول وعات اولاسنی تحری ایدرکن، یالکز میخانیکینك دکل، حادثات روحانیه‌نك‌دخی اوصافنه‌حاکم برمبدأ آرامق‌مجبوریتنده‌یز. بتون شوکائناتی حسسز، مرحمتسز برطبیعته دکل، عالم‌السر والخفایا برذات اجل واعلایه تسلیم ایتمك احتیاجنده‌یزکه بونی ایلری‌ده برآز دها ایضاح ایتمك ایسترز.

تورکجه قرآن

نامنده‌کی کتابك صاحبی جمیل سعید بکه

بك‌افندی، «تورکجه‌قرآن کریم» نامیله اورته‌یه آتدیغکز اثری اوقودم. سزی طانیمامقله برابر بواثریکزك دلالتیله علوم اسلامیه‌ولسان قرآنه‌قطعیاً واقف اولمدیغکزه حکم ایتدم. فی‌الحقیقه ذات‌عالیلرینك نقطهٔ نظرلرینه کوره علوم اسلامیه و لسان قرآنه واقف اولمیان بر ذات‌ده قرآنی ترجمه ایده‌بیلیرمش. لکن بویله بر ترجمه، «علم‌هیئت» بیلمه‌ین، اوکا عائد مقدماتی کورمه‌مش اولان برآدمك فرانسزجه‌دن لسان یاردیمیله‌تورکجه‌یه نقل‌ایده‌جکی بر «هیئت» کتابنه بکزه‌مزمی؟ شبهه‌یوق‌که اونی نه ترجمه‌ایدن، نه‌ده اوقومق زحمتنه قاتلانان زواللیلر آکلایه‌بیلیرلر. ذات عالیلری‌طرفندن‌وجوده کتیریلن «تورکجه‌قرآن» نامی ویریلان ترجمه‌ده مع‌الاسف ایشته بویله‌در.

«قرآن» آنجق کتاب منزلك اسمی اولدیغی وبوندن باشقه‌سنه

قرآن اطلاق ایدیله‌میه‌جکی علوم اسلامیه‌ده مهم بر بحث‌در . مع‌مافیه اثریکزه « تورکجه قرآن کریم » نامی ویردکدن صکره بونك بر ترجمه اولدیغنی سویلیور ونه مقصدله ، نه صورتله ترجمه ایدیلدیکنی شویولده ایضاح ایدیورسکز :

« ١) بریوزنده تورکجه تکلم ایدن میلیونلرجه مسلمانلره بریادکار براقمش اولمق اوزره قرآن عظیم‌الشانی کرك عربجه‌سندن وکرك متعدد تورکجه تفسیرلرندن تتبع ایده‌رك عیناً ترجمه وتورکجه‌شیوه‌سیله‌معنانك حرفیاً محافظه‌سنه غیرت ایلدم .

٢) متعدد ترجمه‌لر و تفسیرلر قاریشدیرلمق صورتیله میدانه کتوردیکم بوترجمه‌نك متن اصله مطابق اولدیغنه قانعم .

٣) عربجه‌یی عیناً تورکجه اوله‌رق بیلدیردم و بونی محکمه‌ده بر شاهدك افاده‌سنی عیناً ترجمه‌یه مجبور اولان محلف برترجمانك وظیفه‌سی کبی تلقی ایلدم .»

٤) مترجك مغلق ویا مبهم نقاطی ایضاح ایتمکه صلاحیتی یوقدر . »

بك افندی ، مادامکه بونك اصلنه مطابق برترجمه اولدیغی پك قوتلی برافاده ایله ادعا ایدیورسکز؛ شو حالده بزم‌ده اثری بونقطه‌دن تدقیق ایتمه‌مز ایجاب ایدیوردی . ناصلکه اویله یاپدق و اثری قرآن عظیم‌الشان ایله قارشیلاشدیردق . دیورسکزکه :

«قرآن‌عظیم الشانی کرك عربجه‌سندن وکرك متعدد تورکجه تفسیرلرندن تتبع ایدرك عیناً ترجمه وتورکجه شیوه‌سیله معنانك حرفیا محافظه‌سنه غیرت ایلدم . »

خایر بك افندی، سز قرآن عظیم‌الشانی نه‌عیناً ترجمه ایتمش‌سکز، نه‌ده معنانك حرفیاً محافظه‌سنه غیرت ایله‌مش‌سکز . بونك هیچ بریسنی یاپمامش ، یاخود یاپامامش‌سکز . احتمالکه سز بو افاده‌کزده صمیمی‌سکز، قرآن کریمی عیناً ترجمه وتورکجه شیوه‌سیله معنایی حرفیاً محافظه ایتدم‌ظن ایدیورسکز. فقط قرآن کریم ایله قارشیلاشدیریلدیغی زمان بالذات ترجمه‌کز بوافاده‌کزی تکذیب ایدیور . احتمالکه سزك ترجمه ایتدیککز متن، بزم بیلدیکمز متن منزل دکل‌ده باشقه‌برلسانده یازلمش متن‌در . بلکه باشقه بر لسانده‌کی یا کلش بر قرآن ترجمه‌سنی عیناً تورکجه اوله‌رق‌بیلدیرمش وبونی کندی ادعاکز وجهله محکمه‌ده برشاهدك افاده‌سنی عیناً ترجمه‌یه‌مجبور اولان‌محلف برترجمانك وظیفه‌سی کبی تلقی ایتمشسکزدر. چونکه بوترجمه قرآن‌عظیم‌الشان‌ایله قارشیلا- شدیریلیر و بوقاریده‌کی قوتلی افاده‌کزده نظر دقته آلنیرسه کرك محکمه‌ده‌کی محلف ترجمانی تهمت آلتنده براقمامق ، کرك‌ذات عالیلرینی یالان‌چیقارمامق ایچون بو یولده حکم ایتمه‌یه مجبوریت حاصل اولور . ترجمه‌کزك متن قرآنه ، متن منزله مطابق‌اولمدیغنی‌اثبات ایچون اوزون اوزادی‌یه تدقیقه لزوم یوقدر . لاعلی‌التعیین بر صحیفه‌یی آچه‌رق بر آزاوقومق‌کافیدر. ایشته لاعلی‌التعیین برصحیفه‌آچیورم : (٧١٦) نجی صحیفه‌در . کوزیمه « سورة‌التکاثر » ك ترجمه‌سی اولمق اوزره برآرایه کتیریلمش اولان عباره‌لر تصادف ایتدی .

اولا « سورة‌التکاثر » ی « جمع اموال هوسی » دی‌یه ترجمه ایدیورسکز . عجبا بو ترجمه « سورة‌التکاثر » ك ترجمه‌سی‌میدر ؟ اکر بونك ترجمه‌سی دی‌یه‌جك اولورسه‌کز سزه صوریورم: « کثرتله‌تفاخر» معناسنه اولان بر کلمه‌یی « جمع اموال هوسی » دی‌یه ناصل ترجمه ایدبیورسکز ؟.. بونی ناصل اویدوردیکز ، وصوکره هانکی جرئتله بوکا عیناً ترجمه دیورسکز ؟. دها صکره هیچ برلسانه ترجمه ایدیله‌مسی قاعدهٔ عمومیه مقتضاسندن اولان براسم خاصی ترجمه ایتمك، هم‌ده محرف برشکلده ترجمه ایتمك صلاحیتی نره‌دن آلدیکز ؟. مبهم نقاطی بیله ایضاح ایتمه‌یه کندیسنده برصلاحیت کورمه‌ین ذات‌عالیلری « سورة‌التکاثر » اسمنی ناصل ترجمه ایتمش ویالکز « تکاثر » دن بوقدر عباره‌یی ناصل چیقارمش‌در ؟.. ایشته بونلری دوشونیورم‌ده عیناً قرآن‌کریمی دکل ، باشقه بر کتابی ترجمه ایتمش اولدیغکزه قانع اولیورم . سوره‌لری بویولده ترجمه‌یه قالقیشان برذاتك کندی‌اسمنی‌ده « کوزل مبارك » یاخود «أریدلمش اچ یاغی مبارك» دی‌یه ترجمه ایتمه‌سی دها موافق اولمازمی ایدی ؟ قرآن کریمك هر کلمه‌سی حقنده اوزون اوزادی‌یه ایضاحات ویرن مفسرلرك سوره اسملرینی اولدیغی کبی یازملرندن واونلری هیچ تفسیر ایتمه‌ملرندن برشی آکلامادیکزمی؟ . « سورة‌التکاثر » ترجمه‌سنده‌کی تحریفاته بو صورتله اشارت ایتدکدن صکره بوسوره‌نك برنجی آیتنی تدقیق ایده‌لم .

« الهاکم‌التکاثر حتی زرتم‌المقابر » آیت کریمه‌سنی عیناً شویله‌ترجمه ایدیورسکز :

« اموالکزی تکثیر ایتمك آرزوسی مزاره کیدنجه‌یه قدر سزی تعقیب ایدیور . »

بك‌افندی، ادعاکزه‌نظراً بوعباره‌لرآیت کریمه‌نك‌عیناً ترجمه‌سی‌در . زیاده ونقصان یوق ، دکلی ؟

اویله ایسه شمدی سزه صوریورم : ترجمه‌ده‌کی بو کلمه‌لری نره‌دن بولوب چیقاردیکز ؟ . « آرزویی » آیتك هانکی کلمه‌سندن آلدیکز ؟ « تعقیب » ی ناصل اویدوردیکز ؟ . حتی « تکثیر ایتمك» عباره‌سی هانکی کلمه‌نك ترجمه‌سیدر؟. عیناً آیت کریمه‌یی‌ترجمه ایله‌مکلف اولان، حتی آیتده‌کی مبهم‌نقطه‌لری ایضاح‌ایتمه‌یی‌بیله صلاحیتی‌خارجنده کورن ذات عالیکز، دکل‌آیت کریمه‌ده، تفسیرلرده بیله کورولمه‌ین بو کلمه‌لری ، بو یاکلش معنایی نره‌دن ترجمه ایتدیکز ؟. بن‌دیورم‌که : بو ترجمه‌نك‌بوقاریده‌کی آیتله هیچده مناسبتی یوقدر . تماميله‌اویدورمه‌در .

مسئله دها زیاده توضیح ایتمك ایچون‌آیت کریمه‌یی سزکله برلکده تحلیل ایده‌لم : « الهاء » لهودن‌در . لهو ، انسانی مهم ولازم اولان وظیفه‌لرندن منع ایدن شیلرله مشغول اولمق معناسنه‌در . « الهاء » بیهوده شیلرله اشغال ایله‌مکدر . بناءً علیه « الهاکم » دیمك ، « سزی اشغال ایتدی » دیمکدر . « تکاثر » کثرتله ، چوقلقله تفاخر ایتمك ، اوکونمکدر . شوحالده « الهاکم التکاثر » : « کثرتله تفاخر سزی اشغال

ايتدى » معناسنه‌در . « زيارت » موتايى ذكر وتعداد ايچون مقابره كيتمكدر . تهكما زيارت تعبير اولونمشدر . ديكر بر معناسى‌ده اولمك، قبره كيرمكدر . شو حالده « الهاكم التكاثر حتى زرتم المقابر » آيت كريمه‌سنك معناى منيفى شو ديمك اولور: « كثرتله تفاخر سزى بيهوده اشغال ايتدى‌ده قبرلره بيله كيتديكز » [*] .

شيمدى برده بو سورۂ جليله‌نك سبب نزولنى كوره‌لم. معلوم اولديغى اوزره آيات كريمه‌نك اسباب نزولنى بيلنمسى معناى حقيقينك كركى كبى تظاهر ايتمسنه سبب اولور. بناءً عليه سورۂ جليله‌نك سبب نزولنى‌ده عرض ايديورم :

انصاردن ايكى قبيله بربرلريله معارضه ويكديكرينه قارشى چوقلقله تفاخر ايدرلردى . « قبيله‌مز سزدن چوقدر، بزم حرب وضربه مقتدر آدملريمز سزدن دها فضله‌در ؛ مالمز زياده‌در » كبى قورى لافلرله مشغول اوله‌رق بو ديدى قودى ايله غلبه تأمينته چاليشيرلر واصل كنديلرينه دنيا وآخرتده فائده ويره‌جك شيلردن غفلت ايديورلردى . حياتده اولانلرى صايمق صورتيله بر طرف غلبه ايدنجه ديكر طرف « بزم أولولريمزى‌ده برابر صايكز ؛ چونكه فلان وقتده حرب طولاييسيله بزدن چوق أولدى » وقبرلره قدر كيدرك « ايشته شو بزم قبيله‌دندر، شوده بزدندر » ديه‌رك أولولرنى‌ده صايمق صورتيله غلبه ايتديلر .

بناءً عليه سورۂ جليله بويله قورى ديدى قوديلرله اضاعۂ وقتك بوشلغنى وبويله تضييع اوقات ايله اوامر الٰهيه‌دن ، دنيا وآخرت ايچون سعى وعملدن غفلت ايدنلرك چوق كچمه‌دن جزاى سزالرينى كوره‌جكلرينى غايت بليغ بر صورتده افاده ايديور وبويله اضاعۂ اوقاتدن زجر ومنع ايديور. « تكثير اموال آرزوسى » معيوب برشى دكل‌كه ، قرآن بزى بوندن منع ايتسون ! بالعكس بونكله امر اولونمقده‌يز .

الك مهم لغت كتابلرندن « لسان العرب » ه باقيكز ، « قاموس » ه باقيكز، «مختار الصحاح» ه باقيكز، « اقرب الموارد » ه باقيكز، « كليات » ه باقيكز، حتى اخترى‌يه باقيكز، كوره‌جكسكزكه « الهاكم » شغلكم ، « تكاثر » ده كثرتله تفاخر معناسنه‌در . صكره عربجه، توركجه تفسير كتابلرينه باقيكز ؛ ينه بويله كوره‌جك وترجمه‌كزك محرف اولديغنى آكلايه‌جقسكز. مع مافيه سزى تفسيرلرى، لغت كتابلرينى قاريشديرمق زحمتندن قورتارمق ايچون الك مشهور ومعتبر لغت وتفسير كتابلرينك عباره‌لرينى بورايه عيناً نقل ايديورم :

« الهاكم التكاثر = شغلكم التفاخر بالحسب والنسب [۱] » الهاكم التكاثر = الهاكم المباهاة بكثرة المال والعدد عن طاعة ربكم وعما ينجيكم من سخطه عليكم [۲] ». « الهاكم التكاثر = اى شغلكم التباهى بالكثرة [۳] . » « الهاكم التكاثر = اى شغلكم التغالب فى الكثرة والتفاخر بها [٤] » . « الهاكم التكاثر = شغلكم التبارى فى الكثرة والتباهى بها [٥] » . « الهاكم التكاثر = اشغلكم التفاخر بالعدد وبالمال والجاه والاقرباء [٦] » . « الهاكم التكاثر = شغلكم التبارى فى الكثرة والتباهى بها فى اموال والاولاد عن طاعة الله [۷] ». « الهاكم التكاثر = اى اشغلتكم المفاخرة والمباهاة والمكاثرة بكثرة المال والعدد والمناقب [۸] » . الهاكم التكاثر = اى اشغلكم التفاخر بكثرة الاموال والرجال من طاعة الله تعالى [۹] » . « الهاكم التكاثر = شغلكم المباهات والمفاخرة والمكاثرة بكثرة المال والعدد من طاعة ربكم وما ينجيكم من سخطه [۱۰] ». الهاكم التكاثر = شغلكم عن طاعة الله التفاخر بالاموال والاولاد والرجال [۱۱] » . شغلكم التغالب فى الكثرة والتفاخر بها [۱۲]. « الهاكم التكاثر = شغلكم واذهلكم التفاخر [۱۳] . اى شغلكم التبارى فى التكاثر بالاموال والاولاد والتباهى والتفاخر بكثرتها عن طاعة الله تعالى والتغالب فيها [۱٤]» . « اى شغلكم التبارى فى الكثرة والتباهى بها [۱٥] » . اى شغلتكم المفاخرة والمباهاة بكثرة الاموال والاولاد عن توحيد ربكم وطاعته [۱٦]». «شغلكم التباهى بالكثرة [۱۷]». « الالهاء الصرف الى اللهو واللهو الانصراف الى مايدعو اليه الهوى . التكاثر التفاخر بكثرة المناقب [۱۸] . » « الهاكم » شغلكم واصله من اللهو ولهى يلهو بمعنى غفل . « التكاثر » اى التباهى بالكثرة [۱۹] » . « الهاكم التكاثر — قد شغلكم التفاخر والتباهى بكثرة الانصار والاتباع [۲۰] . » « اللهو مايشغل الانسان عما يعنيه . . . يقال الهاه كذا اى شغله عما هو اهم اليه قال الهاكم التكاثر [۲۱] » الهاكم التكاثر = كثرتله مباهات سزى اشغال ايتدى حتى‌كه احياكز عددينى استيعابدن صكره مقابره رجوع ايتديكزكه امواتكز كثرتيله مباهات ايده‌سز [۲۲] .

الك مهم لغت كتابلرندن «لسان العرب» ده، قاموسده ، اقرب المواردده، كليات ابى البقاده ، مختار الصحاحده ، حتى اخترىده « الها » نك «اشغاء» ؛ « تكاثر » ك « تفاخر » معناسنه اولديغى‌ده مصرحدر .

ايشته شو دلائل علميه‌يه استناداً ديورزكه : « اموالكزى تكثير ايتمك آرزوسى مزاره كيدنجه‌يه قدر سزى تعقيب ايديور » شكلنده‌كى ترجمه‌كز ، « الهاكم التكاثر حتى زرتم المقابر » نظم جليلنك ترجمه‌سى دكل ؛ بلكه « امنية تكثير اموالكم تعقبكم حتى تدخلوا الى القبر » طرزنده بر عباره‌نك ترجمه‌سيدر . بويله برعباره ايسه قرآن كريمده قطعياً يوقدر .

صكره « كلا سوف تعلمون ثم كلا سوف تعلمون » نظم جليلنى « لكن اوكره‌نه‌جكسكز ! صوكره ينه اوكره‌نه‌جكسكز » دي‌يه ترجمه ايديورسكز. بوترجمه‌نك نظم جليل ايله درجۂ مطابقتنى سويله‌مه‌يه آرتق لزوم كورميورم . فقط هيچ اولمازسه شيوه‌سى محافظه ايدلملى وتوركجه‌مزى بويله مسخره برقيافه صوقاملى ايديكز، دكلمى؟ بوعباره‌لرى كوردكجه انسان شاشيروب قاليور. بو ناصل افاده ؟ بوندن نه آكلاشيلير؟ دي‌يه كنديكندينه صوريور . اساساً قرآنده‌كى بوكبى تعبيرات علميه‌نك ايچندن چيقامديغكزى بردرجه‌يه قدر آكلامش اولاجقسكز.

[*] زيارتك ايكنجى معناسنه كوره‌ده آيتك معناسى شودر: « كثرتله تفاخر أولونجه‌يه قدر سزى اشغال ايتدى . »

[۱] تفسير ابن عباس . [۲] تفسير ابن جرير . [۳] قاضى بيضاوى . [٤] ابوالسعود .

[٥] كشاف . [٦] تفسير كبير . [۷] تفسير مدارك . [۸] تفسير خازن . [۹] كواشى . [۱۰] معالم تنزيل . [۱۱] تفسير جلالين . [۱۲] روح البيان . [۱۳] تفسير ابى الليث . [۱٤] فتح البيان . [۱٥] آلوسى . [۱٦] نعمت‌الله . [۱۷] تفسير صافى . [۱۸] تفسير مجمع البيان . [۱۹] صفوة العرفان . [۲۰] تفسير القرآن الحكيم . [۲۱] راغب اصفهانى . [۲۲] تبيان .

اثرك برينده [١] « بوطرز افاده عربجه‌یه مخصوصدر » ديه‌رك ايشك ايچندن چيقمق ايسته‌مشسكز. حال بوكه سزك طرزافاده كز عربجه‌ده‌ده يوقدر . « كلا » كلمه‌سی اويله بوزوق بر طرزده استعمال ايدلمز . « كلا » كلمهٔ ردع‌در . « واز كچ » ، « خار » ، « اويله دكل » كبی بر مفهوم ايله انسانی ذاهب اولديغی فكردن زجر و منع مقامنده قوللانيلير . « حقا » معناسنه استعمال اولونديغی‌ده واردر .

ايشته بورا‌ده‌ده كثرتله تفاخرك كنديلرينه بر غلبه وفائده تأمين ايده‌جكنی ظن ايدنلرك ذهاب باطللرينی زجر مقامنده قوللانيلمشدر. بو نظم جليل ، حقيقت اونلرك ظن ايتدكلری كبی اولمديغنی ، تفاخرك كنديلرينه فائده ويرميه‌جكنی وبونی چوق كچمه‌دن آكلايه‌جقلرينی مؤكد بر طرزده افاده ايديور . بناءً عليه « ترجمه » ، نظم جليلك افاده ايلديكی معنایی هيچ بر صورتله مفيد دكلدر . ديكر آيتلرك ترجمه‌سی‌ده بويله تماماً ياكلش اولمقله برابر ربط وضبطدن‌ده محروم اولديغی جهتله سورهٔ جليله‌نك ترجمه‌سی دی‌یه يازيلان برسورو عباره‌دن بر معنا چيقمامقده‌در .

بناءً عليه شو تحليلات علميه قارشيسنده بروجه آتی ايكی شقدن برينی قبوله مجبورسكز :

١) بو ترجمه قرآن كريمك ، متن منزلك ترجمه‌سی اولمايوب باشقه بر لساندن ترجمه ايدلمش اولملی ؛

٢) ترجمه‌ايده‌يم ديركن ، ولو كه بيلمه‌يه‌رك اولسون ، قرآن كريمی تحريف ايتمش اولملكز .

بك افندی ، هانكی شكلده اولورسه اولسون ، اثريكز نه قرآندر ، نه‌ده قرآن منزلك حقيقی ترجمه‌سيدر . بناءً عليه كتاب اللهك افاده ايلديكی معنای شريفی افاده ايتمه‌ين لسانی و علمی بر تحليل نتيجه‌سنده متن قرآنه مطابق اولمديغی هرسطری ياكلش وحتی بوتون آيتلرك بوسبتون غائب ايديلديكی [٢] لدی التدقيق اكلاشيلان بر ترجمه‌یه « محرفدر » حكمی ويرمك دوغری اولمازمی ؟ حتی بوكا « افتراء علی الله » دينلمزمی ؟ محترم عمر رضا بك افندينك ديديكی كبی ، اثريكزده‌كی خطالری ، تحريفاتی برر برر كوسترمك لازم كليرسه اصلندن چوق بويوك بر تشكيل ايده‌جكدر . بوكا قرآن ترجمه‌سی ديمك ايچون نه‌قدر جرأت لازمدر .

آنقره آقسه‌كيلی

احمد حمدی

---

[١] ٦٩٠ نجی صحيفه‌ده

[٢] صره‌سی كلدكجه بونلری‌ده كوستره‌جكز. مترجم بعضا بر آيتی اوچ آيت كبی كوسترمش ، بعضاً‌ده بر آيتی اوچ آيت يابمش ، بعضاده آرادن آتلاييويرمشدر . ترجمه‌نك يانی باشنده متن قرآنی يازمديغی جهتله هركس وهلهٔ اولی‌ده كوره‌مزسه‌ده قرآن كريم ايله قارشيلاشديرلديغی وقت‌ده كوزه چارپار . آكلاشيلان ترجمه‌نك يانی باشنده قرآنك يازيلماماسی ياپيلان تحريفات بردن كوزه چارپمامق ايچون اوله‌جقدر .

اجتماعياتده غربجيلر وبوزغونجيلر :

ملتمزك استنادگاه حياتيسی

سجايای اخلاقيه‌سی ، مميزات مليه‌سيدر

كرك ذی‌حيات اولسون ، كركسه جامداندن بولنسون هرشیٔ موجودك ادوار و صفحات حياتيه واستحاله‌سی شوقانون صمدانينك خارجنه چيقاماز . هرشیٔ موجود ، دوغار ، يشار وأولور .

ميليونلرجه نفوس بشری سينه‌سنده بسلين كرهٔ ارض ، منشأی اولان شمسدن پارچه حالنده آيريله‌رق ظهوره كلمش واستحالات مديده نتيجه‌سنده درونده حياتی نشو ونما قابليتی حاصل اولدقدن صكره حيوانات وانسانلر خلق بيورولمشدر . بيكلرجه عصردن بری دنيا يشايور. فقط ، عمرينك حال طبيعيسی ادراك ايدنجه قيامت قوپاجق ، ارضمزده اوله‌جكدر . كره‌من درونده ساكن هرنوع نباتات ، حيوانات، جمادات وانسانلرده عين قانون ازلينك رام اراداتی بولونيور.

حال بويله ايكن متعدد افرادك محصله‌سندن عبارت اولان هيئت اجتماعيه‌لرك‌ده عين قانون خالقتك تأثير وشمولندن آزاده قالمسی ممكنميدر ؟ . . . اوت بر شخصيت معنويه اولان هيئت اجتماعيه‌لرده عصرلردنبری دوغويور، تكامل ايتدكدن صكره محوومنقرض اوليور. آتوريلر ، كلدانيلر ، فنيكه‌ليلر ، مصريلر، روماليلر، يونان قديم... هپ عين سقف، عين هوا وعين شرائط اقليم ايچنده ادوار حياتيه‌لرينی امرار ايتمشلر ، بو كون تاريخه قاريشمشلردر .

فقط ينه بر قانون ازلی، كائناتده هيچ برشيئك سببسز ياراتلديغی كبی ، هيچ بر حادثه‌نك‌ده بلاسبب واقع اوله‌ميه‌جغنی آثار وبيناتيله اثبات واعلام ايتمكده‌در . فی الحقيقه هرموجود مطلقا بر مقصده خادم بولنمقده‌در. كرهٔ ارض جمعيت بشريه‌يی بارينديرمقده، معدنيات بيكلرجه حوائج مدنيه‌يی تأمين ايتمكده، نباتات وحيوانات اعاشه‌مزی، ملبوساتمزی، معالجاتمزی، مسكنلرمزی حاضرليه‌جق وسائطی مع زيادة بخش ايتمكده‌در.

شوحاله نظراً دنياده هرشی انسانلرك وسائط استراحت وتهوين احتياجلرينه برسبب تشكيل ايدييور . بر كل اوله‌رق ذكر ايديلان بوتون بو اسبابك برده تفرعاتی كليركه مختلف سببلرك يكديكرينه انضماميله بسيطدن مركبه دوغری ، تكاملك ناصل حصوله كلديكنی ايضاح ايتمكده‌در.

مثلا ، يرده مدفون معدنلری حفرياتله خارجه چيقاريورز ، سعی انسانی بونك كشف واظهارينه سبب تشكيل ايدييور. بوپارچه‌لری يوكسك حرارتده اذابه ايدييورز ، آتش دميرك أريمسنه سبب اوليور. بالاخره قالبلرله معدنه ايستديكمز قابا شكلی ويرييورز . بونی‌ده ماكنه‌لرله قابل استعمال بر حال تكمله وضع ايدييورز .

دیکر طرفدن بر فیضان اولیور . صولر یوزلرجه اولری ، یوللری ، آغاجلری تخریب ایدییور، انسانلری اولدیرییور. بوراده‌ده صولرك هرهانکی بر سبیله فیضانی بو تخریباتی حصوله کتیرییور . حرکت ارضلرله شهرلر خاك ایله یکسان ، یوز بیکلرجه نفوس بشر هلاك اولیور . حربلر معموره‌لری تخریب ، ملیونلرجه انسانی محو ایدییور .

بتون بونلرده‌ده برسبب ظاهری فکرلری نتیجه‌لرك اولنه سوق ایدییور . فقط ، سببلرك کافه‌سی‌ده مقدرات الٓهیه‌نك تعلقیله حرکته کلمش ، آنجق مقدر نه ایسه او حاصل اولمشدر .

دنیا، وقت مقدره قدر انسانلری بارینديرمق ایچون خلق وابداع بیورولدیغی کبی ، انسانلرده ینه وقت مقدره قدر ادامهٔ نسل ایتمك اوزره جناب حقه عبادت واونی معرفت ایچون خلق بویورولمشدر .

دیمك اولیورکه، تکاملك‌ده، تردینك‌ده برطاقم اسبابی موجوددر. مکوناتده هرشی، هرحادثه ، هرموجود بوقانونلرك تأثیرینه تابع بولندیغنه کوره هیئت اجتماعیه‌لرك‌ده تکامل وانهداملرینی بلا سبب واقع اولمش عد ایتمك ممکن دکلدر. اوت ملتلرك‌ده تکامللرینی تأمین ، خرابیلرینی تولید ایدن اسباب موجوددر . هیئت اجتماعیه‌لر ، دیانتله ، اخلاقله ، عدالتله ، تساند اجتماعی ایله یشارلر . مسامحه‌کارلقله، اخلاق واجتماعی تردیات ایله ، عدالتسزلکله ، تفرقه ایله اولورلر .

جهان ملتلرینك حیاتنی اداره ایدن دساتیر اساسیه بونلردر . بو اساسات بتون ملتلرده مشترکدر . آنجق دینی ، تاریخی ، حرثی اسباب دولاییسیله هیئت اجتماعیه‌لرك بروجه مخصوصی، برجهت فارقه‌سی موجوددر . چونکه مختلف حرثلرك اشکال و تظاهرات حیاتیه‌لری یکدیکرینه مشابه اولمدیغی قدر بنیهٔ اساسیه وقابلیت اجتماعیه‌لری ده عینی درجه‌ده دکلدر .

هیئت اجتماعیه‌مز عصرلردنبری شرقده یاشامش، شرقدن غدای معنویسنی آلمشدر. قرونك تبدلیله انکشاف بولان خصائص فطریه وجبلیه‌یی تقویه وترصین ایدن دین اسلام ، جمعیتمزده بیوك انقلابلر وجوده کتیرمش ، اسلام روحندن ، اسلام اساسلرندن دوغان مدنیت عالیه‌یی تأسیس ایتمشدر. معظم برتاریخ ، یوکسك برعرفان ، متکمل برسجیه، جهانشمول برعدالت، اصیل بروجدان ایله بتون دنیایه حس خشیت، حس حرمت ، حس فضیلت القا ایدن هیئت اجتماعیه‌مز ، الك قوتلی زمانلرده مدنیت اسلامیه‌نك روحنی، سطوتنی تمثیل ایلمشدر. عصرلرك حصوله کتیردیکی حرث ملی ودینی ، روحمزك ، حسمزك ، افعال وحرکاتمزك الك روحلی کوشه‌لرینه، عادتا ایلیکلریمزه قدر حلول ایده‌رك ممیزات ملیه‌مزی ، اوصاف فارقه‌مزی وجوده کتیرمشدر . بوکون مستقل وشرف آور برتاریخمز ، ادبیاتمز ، طرز معماریمز ، سجایای مخصوصه‌مز، بیوك بردینمز، الحاصل بیوك برمدنیتمز وتاریخ مدنیتمز واردر . اساسات اسلامیه‌نك بخش ایتدیکی علوی براصالت اخلاقیه ونجابت انسانیه ایله یشایان ملتمز ، صوك عصرده ترقیات مادیه ساحه سنده کورولن تدنیاتنه رغماً الیوم قوتلی بر بنیهٔ اجتماعیه عرض ایتمکده‌در .

کرچه تردیات اخلاقیه واجتماعیه مزمن برعلت کبی عصریلك کسوه سنه بورونه‌رك هیئت اجتماعیه‌مزك صحتنی ، ثروتنی ، تساند اجتماعیسنی زهردار ایتمکده ایسه‌ده غرب مساویاتنك هنوز تماس وحلوله امکان بوله‌مدیغی یرلر - که الحمد اکثریتی تشکیل ایتمکده‌در - هنوز صافیت اصلیه واخلاقیه‌سنی غیب ایتمه‌مش بولنیور . شبهه‌سزدرکه بو کیفیت هیئت اجتماعیه‌مزك استقبالی نامنه بیوك برتسلیدر .

صاف ونزیه براعتقاد ایله ، ایلیکی ، تعاونی ، مسافرپرورلکی ، مردلکی ، شجاعتی ، بکارت اخلاقیه‌یی ، ناموس وعفتی ، صداقت وفداکارلغی ، تواضع وفراغت نفسی ، عزم ومتانتی روحنده ، حیاتنده جمع ایدن ملتمزك بویوکسك وهردرلو تکاملات ، ترقیات وتجددات مادیه وآلیه‌یی مؤمن بولنان اوصاف مخصوصه‌سندن تجردی الك بیوك بر فلاکت اوله‌جقدر . چونکه غوائل خارجیه‌یه ضمیمهٔ استبداد اداره‌نك بیکدرلو قیوداتی، احتراصاتی آلتنده مادی انکشافاتی دوچار تأخر اولدیغی حالده اخلاقی وجدانی محافظه ایدن جامعه‌مزك بوکون یکانه نقطهٔ استنادینی ، یکانه منبع حیاتنی تشکیل ایدن یالکز اخلاق ومعنویاتیدر .

سجایای اخلاقیه وملیه‌نك عمومی صورتده دوچار تردیات اولدیغی زمان معاذالله تعالی آرتیق استناد ایده‌جك ، هیئت اجتماعیه‌نك باغلرینی محافظه ایده‌جك هیچ بر واسطه موجود قالمیه‌جقدر . چونکه سوء اداره ایله فقیر دوشن ، سنه‌لرجه حیات ممات مجاهده‌لرنده مفکوره‌سی فدای نفس ایدن ، یاره‌لرینی صارمغه محتاج اولان بر هیئت اجتماعیه ثروتدن ، رفاهدن ، فابریقه‌دن ، حقیقی برمعارفدن محروم ایکن، برده اوستنه یکانه علائم حیاتیه‌سنی، آثار موجودیتنی تشکیل ایدن اخلاقندن، اجتماعیاتندن‌ده محروم قالیرسه الده هیچ بر شیلر قالمیه‌جقدر .

حالبوکه ملتلری یاشاتان ، وسائط مادیه‌سنی احضار ایدن آلاتی دکل، معنویاتیدر. انسانلری فدای نفسه سوق ایدن، مفکوره اوغرنده مجاهده‌یه سوق ایدن ، عشق وشوق وظیفه‌یی تأسیس وتشویق ایدن ، داخلده حضور سکون ورفاهی ، خارجده سطوت ملیه‌یی ادامه ایدن اخلاق و معنویاتدن باشقه بر شی دکلدر .

عیش نوش ایله اعصابی بوزولمش ، قمارله ثروتی بیتمش ، عزم و ثباتی غائب اولمش ، اخلاقی بوزوله‌رق دیکراندیش اولمقدن فراغت ایلامش ، منفعت عمومیه ضرورتلری قارشوسنده فراغت نفسدن

اوزاقلاشمش بر كيمسه‌نك مفكوره اوغرنده چالیشمه‌سنه ، انسانیته خدمتنه ، شخصی واجتماعی حیاتده برأثر وجوده كتیره‌بیلمسنه امكان وارمیدر ؟ ..

ایشته عصریلك پرده‌سی آلتنده ممیزات ملیه‌یی ضعفه اوغراتان ، اخلاق ملیه‌یی غیر عصری خرافه‌لردن عبارت تلقی ایدن ، سربستی‌یی بهیمیت معناسنه آكلایان ومدنیتی دانسدن ، قاردن ، اعتقادسزلقدن ، فحشدن ومنفعتدن عبارت ظن ایدن اجتماعی فوضالرك یا كلش ، هم‌ده پك یا كلش اولارق فضیلت یرینه رذیلتی زرق ایتمك ایسته‌مسی هیئت اجتماعیه‌مز ایچون ، نسل مستقبل ایچون ، ترقیات مادیه ایچون بیوك ضررلر تولید ایده‌بیله‌جك بر ماهیتده‌در . غربك علمنه ، عرفاننه ، ایلكلرینه ، صنایعنه ، انتظامنه اصلا تماس ایتمكسزن ساخته بر تقابله مدنیت ولوازم مدنیت شكلنده بنیهٔ اجتماعیمزی تخریب ایدن فوضالرك نه ترقی‌یی ، نه‌ده تكامل علمی و اقتصادی‌یی تأمین ایده‌میه‌جكنك اك بیوك دلیلی بو كونكی وضعیت اجتماعیه‌مز ارائه ایتمكدر .

غربك ظاهری سطوت و مدنیتنه باقوبده بونك بار كوشه‌لرنده ، دانس صالونلرنده ، سفاهت واخلاقسزلق منبعلرنده اكتساب ایدلدیكنی ادعا ایتمك امكانی وارمیدر ؟ ... ساخته غرب تقلیدجیلكی حریم اجتماعیمزده ، دانس و قاردن ، قادینلرك آچیقلغندن ، حرث و اخلاق ملی ایله مجادله و استهزادن باشقه بر اثر وجوده كتیره‌بیلمشمیدر ؟ هانی علمی اثرلر ؟ .. هانی تشبثات شخصیه‌دن دوغان فابریقه‌لر ؟ . هانی علمی تدقیقلر ، سیاحتلر ؟ ... هانی اجتماعیاتله مشغول اولان ، اخلاقی ، اجتماعی یاره‌لرله اوغراشان جمعیتلر ؟ .. هانی مختلف علم وفن ساحه‌لرنده كشفلر ؟ . ایشته ملتك آكلادیغی وایستدیكی بوعصریلكدن ، ترقیات وانكشافاتدن عجبا بر اثر وارمی ؟ ...

منور وفقط لوثیات غربیه ایله بیراندیغی ایچون تنوری كندیسنی بیله تنویره كافی كلمه‌مش اك بیوك برشهرمزك ، استانبولك وضعیت اجتماعیه‌سنه بر كوز كزدیره‌لم .. وصكره ازمیر كبی منور محیطلرده‌كی سفالت اجتماعیه‌یی ، سقوط اخلاقی‌یی كوزدن كچیره‌لم . بوتون بو فوضالره نه‌نام ویریلورسه ویرلسون ، ایستر عصریلك دنیلسون ، ایستر آثار وتظاهراتی لوازمات مدنیه‌دن عد اولونسون ، ایشته تقلیدجیلكك بو شكلیله تكاملك دكل ، بارز برتدنی وسقوطك شاهدی اولماقلغمز پك طبیعیدر .

شهرمزده ایچكی حدود مفسدتی بویوك جاده‌لردن محله ایچلرینه ، جامع كوشه‌لرینه قدر توسیع ایتدی . یومیه اصغری اللی‌یه بالغ اولان . جرائمك قسم اعظمی سرخوشلق یوزندن وقوعه كلدیكنی هر كونكی مثاللریله اوكرنیورز . كنجلرده مسكرات ابتلاسی شایان دقت بر درجه‌یی بولمشدر . میخانه كوشه‌لرنده اون بش ، اون آلتی یاشلرنده چوجقلره بیله تصادف ایدیلیور .

اخلاق عمومیه ملاحظاتی آرتق تاریخه قاریشمش اوله‌جق كه ؛ سوقاقلر بیله اك بیاغی ، اك پرده بیرونانه وقایعه جولانكاه اولمغه باشلادی . نره‌یه باقسه‌كز مدهش بر بهیمیتك محترص نزلرینی كورمه‌مك ممكن دكلدر .

بر طرفدن سوزده مزاح نامنه اخلاق عمومیه‌یی افساده چالیشان آچیق رسملر ، آچیق بازیلر ، دیكر طرفدن سینمالرده فحش ورذائل مربیلكنی موفقیتله ! ایفا ایدن ، كنج وحساس روحلری زهرله‌ین فیلمه‌لر ادب وحیانك صوك ایزلرینی چوقدن سیلدی . دانس صالونلری عفت وعصمت قاتلی بر روح خبیث كبی كنج قیز واركككلرمزك روحلرینی غبای لوثه آتمقده ، نه قدر عائله‌لری بدبخت ، نه قدر معصوملری محو ایتمكده اولدیغنی كورمه‌مك ایچون انسان كور اولملیدر . عائله سعادتی پك آز كیمسه‌لره نصیب اولان بر اكرامیه حالنه كلمشدر . عائله صداقتی كیتدكجه كوشه‌مكده ، هر كون اهانتدن متولد انتحارلر ، جنایتلر توالی ایتمكده‌در .

تربیهٔ اجتماعیه اساسندن بوزولمش ، عائله حرمتی بیله اورته‌دن قالقمشدر . اون اون‌ایكی یاشنده سوقاقلرده دولاشان چوجقلرك حجاب آور لاقیردیلرینی ایشیتمك بیله انسانه دهشت ویرییور . اخلاقی تلقیلری قرون وسطائی خرافه‌لر عدینه امكان وجواز ویرن بو اجتماعی انضباطسزلق یوزندن هر كون نسل حاضرك برآز دها بوزولدیغنی ، ثروتك قار ماصه‌لری باشنده اریدیكنی ، نفوسك عشرت ، فحش دولاییسله كیتدكجه خراب اولدیغی انكار قبول ایتمز حقیقتلردندر .

صاف ومعصوم آناطولی‌یه نمونهٔ عرفان وامثال اولمسی لازمكلن منور شهرلرك بوحالنه باقه‌رق جناب حقك هنوز اخلاقنی محافظه ایدن شهرلرمزی بوقبیل تنورلردن محافظه بیورمسنی نیاز ایتمك بر وظیفه حالنی آلیور .

ایشته غرب مدنیتی نامنه یا كلشلقله ایچیمزه كیره‌بیلن بو معرفتلر ساده نسلك محتنی ، ثروتی كمیرمكله قالمامش ؛ معنویاتی ، روحنی ، قابلیت علمیه‌سنی‌ده اویوشدورمشدر .

كتبخانه صره‌لرندن ، كتاب ستونلرندن بار ودانس صالونلرینه میل ایدن فكرلرده تكملات عصریه‌یی مدرك برموازنه آرامق نه‌قدر بیهوده ایسه تردیات اجتماعیه‌دن مدنیت بكله‌مك‌ده اوقدر كولونجدر .

شو حاله نظراً ترقیات عصریه‌یی اقتطاف ایده‌بیلمك ایچون هر شیدن اول معنویاتی یوكسلتمك وعزم ومتانته توقف ایدن مساعی مادیه‌ده موفق اولمق ضرورتی قارشوسنده اخلاق وفضائلی مسند اوله‌رق قوللانمقدن بشقه چاره یوقدر . روح ملی‌یه یابانجی كلن ، حاضر البسه‌لر كبی هیئت اجتماعیه‌مزه بر درلو موافق كلمین تقلیدلرله حقیقی بر تكامل دكل ، ظاهری

برفانده اولسون تأمین ایدیله‌من . باشدن باشه غربدن آیری بر دینه ، بر تاریخه، براجتماعیاته، برحرثه، برمدنیته‌مالك اولان هیئت اجتماعیه‌مزك اصلی وحقیقی وجهه‌لرندن آیقیری یوللرده انکشافنی امید ایتمك بیله خیالدر .

غربك علمنی، صنایعنی آله‌جغز . چونکه علم وعرفان هیئت اجتماعیه‌مزك حقیقی مالیدر . اونی نرده بولسه‌ق آلیرز . فقط غربده‌ده، شرقده‌ده اسمی تردیاتدن عبارت اولان لوثیات وفوضالرك نشر وتعمیمنه مانع اولمق، باشده حکومت قوت وقانونلری اولدیغی حالده، بوتون عقلی باشنده اولان هرکسه، منوران امته، مطبوعاته ترتب ایدن اك متحتم بروظیفه‌در .

اوزون تجربه‌لرك، عبرت آمیز نتیجه‌لریله آرتق قطعیاً آکلاشیلمشدرکه هیئت اجتماعیه‌من اجتماعی فوضالردن، اساساتنه مخالف تردیاتدن قورتولدقجه ترقی وانکشاف ایده‌میه‌جکدر . چونکه ملتمزك مستند تکاملی یالکز ویالکز سجایای اخلاقیه‌سی، ممیزات ملیه‌سیدر .

حسن حکمت

بولشویك عمده‌لری

استانبولده چیقان یکی قافقاسیا غزته‌سی یازییور :

بالعموم دینلری رد وانکار . — قومونیزم، یالکز اجتماعی، اقتصادی وبر طاقم اخلاق ومعیشی مسئله‌لرله دکل، اسلامیتك تملنی تشکیل ایدن اللهی واونك قدرت ووارلغنی کوکندن ردوانکار ایتمه‌سیله‌ده اسلامیتدن آیرلقده‌در . قومونیزم، عموماً بوتون دینلر ایله باریشاماز . نته‌کیم باریشمایور .

اللهی، پیغمبری وقرآنی انکار . — ذاتی قومونیزمه کوره الله‌قادر، عادل، ابدی، واحد دکیل، بلکه کوکندن موجود بیله دکلدر . پیغمبرلر اللهك کوندردیکی مبعوث ده‌کیل، بلکه — قومونیزمه کوره — انسانلری اللرنده آلت ایتمش « دولاندیریجیلر »در . اونلرجه « قرآن مجیدك وقتی چوقدن کچمشدر . » آذربایجان قومونیزم مؤسسلرندن نریمان نریمانوف ایله داداش بنیاد زاده اسلامیتی رسماً الغا . . وبوخصوصده « ده‌قرەت » اعلان ایدرکن خلق حیرت ایچنده قالمشدی . نریمانوف باکونك تازه بیر مسجدنده خلقه دییوردیکه : « برزمان بشریت قرآن، انجیل، تورات کبی کتابلرله معیشتنی اداره ایدییوردی . شیمدی‌ده قارل مارقسك قرآنیله یاشامالیدر . »

اوروجی تقبیح . — اوروجك مضر وآرتق بر شی اولدیغی، فقرای کاسبه‌نك حیات و سلامتنه بو « عادت »ك فنا تأثیر ایتدیکنی، رمضانك « بورژووازی » صنفنه مخصوص بر حیله اولدیغی و بو حیله‌نك‌ده « عمله‌لری استثمار ایچون » تطبیق اولوندیغنی ملته اعلان و نشر ایدن بیاننامه، مقاله وسائره‌لری کوره‌جکسکز وباقاجقسکزکه قومونیستلر، کندیلرینه خاص بر حیاسزلقله محمد علیه السلامی استثمارجی و فقرای کاسبه‌نك دشمنی دییه تعریف ایدییورلر .

دینسزلکی تدریسی . — سامی کمال « کائنات ودین » سرلوحه‌لی سلسله مقالاتنده اللهك یوقلغنی، وارسه، عادل دکل، ظالم اولدیغنی، حضرت پیغمبرك معلوماتسز، سوادسز وأمی بر شخص اولدیغنی بیان ایله « آذربایجان فقرای کاسبه‌سنی » دینسزلکه و دینسزلکك رهبری اولان قومونیزمه ایمان ایتمکه دعوت ایتمکده‌در .

نماز قیلان قومونیستلر عکس اختلالجی، مضر وجاهل شخصلر کبی فرقه‌دن اخراج اولنیورلر . ١٩٢٣ نجی ییلده آذربایجان قومونیست فرقه‌سنك امریله همان فرقه‌نك تحت اداره‌سنده اولان « آذربایجان قومونیست کنجلر اتفاق » بیوك اجتماعلر ترتیب ایده‌رك جناب حقك یوقلغنی، اسلامیتك واساساتنك چوروك اولدیغنی بیان وبو مفسد خیالات علیهنه چیقانلر عکس اختلالجی وفقرای کاسبه دشمنی کبی تهدید وتجزیه ایدیلیورلردی . آذربایجان دولت تیاتروسی صالوننده کونلرله دوام ایدن دینی مباحثه‌ده پروفسور یاقوف دینسزلکك یکانه سلامت بر طریقت اولدیغنی بیان ایتمشدی .

عائله‌یی الغا . — قومونیزم، اساس اعتباریله، عائله‌یی الغا وامحا ایدییور . قومونیزمجه عائله اولمامالیدر . نه قدر ارکك وارسه قوجه، نه‌قدر قادین وارسه قاریدر . چوجوقلر آنا وآنالرینی طانیمازلر ودولت حمایه‌سنده بویور، تربیه اولورلر .

شرعی عائله‌نك الغاسی . — (تروچکی) موسقوا‌ده منتشر « پراودا » ایله « ایزوه‌ستیا » غزته‌لرنده « یکی حیات ویکی عائله » موضوعیله نشر ایله‌دیکی مقاله‌لرنده « بکارتلی وبکارتسز قیزلرك مساوی اوله‌جقلرینی وبکارتسزلکك بر قباحت وکناه اولمادیغنی » ایضاح ایدییوردی . سفالت واخلاقسزلغك دولت وحکومت حمایه‌سنه آلنماسیله قومونیزم، عنعنوی، شرعی ودینی عائله، قاری وقوجه ارتباطنی محو ایدییور و « قومونیزم عائله‌سی » ایچون براساس حاضرلامغه باشلامش اولیور .

طلاق ونكاحك لغوی . — طلاق، نکاح، قاری وقوجه آره‌سنده‌کی شرعی تعهد محو ایدلمشدر . قاری ایسته‌دیکی زمان قوجه‌سیله یاشامایه، ایسته‌دیکی زمان دیکر بر قوجه‌یه وارمه‌یه مختاردر . بونك ایچون کاتب عدله مراجعت ایتمه‌سی کافیدر . بوخصوصده مقابله وممانعت کوسترن ارککلر حکومت طرفندن اعدام ایدیلیورلر .

مکتبلرده دینی تدریساتك رفعی . — آذربایجان معارف قومیسری داداش بنیاد زاده نشر ایله‌دیکی خصوصی برده‌قرەتله اسلامیتی الغا ایتمکله برابر مکتبلرده شریعت، قرآن، تاریخ مقدس وسائر دینی تدریساتك دخی ممنوع اولدیغنی اعلان ایتدی ایدی . شبهه‌سزکه، بوندن مقصد یکی یتیشن منورنسل ایچروسندن دینی قالدیرمق وآذربایجانده دینسز بر نسل وجوده کتیرمکدر . یتیملر یوردی اولان « چوجوق باغچه‌لر »نده ٣ — ٦ یاشلرندن اولان یاوروری صیره ایله قوطولر قارشیسنده طوردورییورلر وبوقوطولرك اوزرنده « الله » « محمد ... لهنین، تروچکی وسائره کبی اسملر یازیلمش اولیور . چوجوقلر بر بر بوقوطولرك اوزرنده‌کیلری یالواروب یمك ایسته‌یورلر . هیچ برندن بر امداد کلیور، یالکز لهنین وتروچکی قوطولری چوجوقلرك مراجعتلرینه جواب ویرییور . اوندن صوکره لهنینك جناب حق وحضرت محمددن آرتق اولدیغنی ایضاحه، بونلرك وار، اونلرك یوقلغنی اقناعه باشلیورلر ...

لاتین حروفنك قبولی . — بولشه‌ویکلر یکی نسلی قوزموپولیت دانه‌رناسیونالیست اوله‌رق حاضرلامق تشبثنه کیریشدی . بونك ایچون آذربایجانك تورك حروفنی دکیشدیروب بونك یرینه لاتین حروفاتنی اقامه ایتدی . لاتین حروفاتی سایه‌سنده تورکیه وتورکستانده‌کی تورك واسلام محیطلرندن آیریله‌جق اولان آذربایجان تورکلکی عمومی تورك دیلی وادبیاتندن‌ده اوزاق دوشه‌جك وچوق سهولتله روسلاشدیریله‌بیله‌جکدر . حروفات تبدیلی ایله تورك وحدت ملیه‌سی

بوزولدقدن باشقه آذربایجانده تورك حرفی‌ده؛ محو ایدیلیور . بونك یرینه قومونیزم حرفی ، « قرمزی ادبیات » تطبیق ایدیلمکده‌در .

تاریخك وملی قهرمانلرك منعی . — تاریخ که ملتك روحی وجانیدر . بوده یاساقدر . ملتك یچمش قهرمانلری ، بهادرلری ، خلقه خدمت ایتمش رئیسلری برخائن ، استثمارجی وجلاد شکلنده یکی نسلك قافاسنه صوقولقده‌در .

ستر وحجابك جبراً منعی . — بولشه‌ویکلر قومونیست اولانلری جبراً زوجه‌لرینی آچیق کزدیرمه‌یه مجبور ایتدیلر وعوام صرف اولان بوجاهله قادینلرك کندی قوجه‌لرینك تحریکیله بر سفیهلر جمعیتی تشکیل ایتدکلرینه آذربایجان حالا شاهد اولمقده‌در .

نریمان نریمانوف باکونك مشهور بیر جامعنده قادینلره خطاباً سویله‌دیکی نطقنده دییوردی‌که : « سز خانملر بو وقته‌دك حریتدن محروم ایدکز . همیشه چادرده اولمافله برابر ظالم زوجلرکزك اسارتنده محو اولیپوردکز . سوویت حکومتی سزی کندی حمایه‌سنه آلوب سزه مساعده ایدرکه چادره‌نی آتاسکز وزوجلرکزك سوزلرینه باقایوب هرنه ایسته‌سه‌کز یاپاسکز . سوویت حکومتی سیزی قوجه‌لرکزك تجاوزندن خلاص ومدافعه ایدیور . نه ایسته‌سکز ایدیکز ، چونکه سیزده زوجلرکز کبی انسانلرسکز . سزکده روح ، حس وآرزولرکز وار . »

قادینلری رقصه، دانسه تشویق . — آذربایجان اجرائیه قومیته‌سی رئیسی عیاش واخلاقسز آغا معلی اوغلوصمد آغا ایسه کندی حمایه‌سی آلتنده تورك خانملرینك « بدن وجسمانی تربیه وکوزه‌للکلرینی تربیه‌لندیرن » باله‌ت ورقص مکتبلری ایله آذربایجانی، خصوصاً باکویی دولدورمغه باشلادی . بومکتبلرده خدیجه خانم غائبوفلر ، جیران خانم بایراموفلر ، خاور خانم قارایفلر تورك قیزلرینی رقصه ، باله‌ته ، أل ، آیاق ، باش ، قاش ، کوز ، کوکس و سائر اعضایی اوینا تمایه اوکره‌تیور وتام چیپلاق دیه‌بیله‌جك بر حالده اجرا ایدیلن بو « تعلیملر » بویوك قومیسرلرك خصوصی ضیافتلرنده اجرا ایدیلیوردی . عمومیتله سوویت مکتبلرنده دین ، تاریخ مقدس ، ملی ادبیات ، ملی تاریخ وملی تاریخ ادبیات یاساق اولدیغی ایچون بوکونکی آذربایجان مکتبلرندن ناصل بر قادین زمره‌سی وجوده کتیرمك آرزو ایدلدیکی بونسلك ملیت نقطهٔ نظرندن نه‌قادار قورقولی اولاجاغنی کوز اوکنه کتیرملیدر .

آطنه‌ده « مهم بر انقلاب اجتماعی » اولمه !

آطنه‌دن آقشام غزته‌سنه یازیلان بر مکتوبك « مهم بر انقلاب اجتماعی » سرلوحه‌لی فقره‌سنده دینیلیورکه :

« بوصوك آی ظرفنده آطنه‌ده شایان دقت بر انقلاب اجتماعی اولمشدر . قادینله ارکك مملکتك هر کوشه‌سنده برابر کزه‌ر و برابر اکلنجه محللرینه کیدرکن مع‌الاسف آطنه کبی مترق بر شهرده بو اوله‌میوردی ، چونکه بو انقلابك ایلك آدیمی آتمق جسارتنی هیچ کیمسه کوستره‌مه‌مشدی . حق‌وردی زاده‌لر طرفندن استیجار ایدیلن « تورك اوجاغی سینه‌ماسی » قادین وارکك برآره‌ده سینه‌مایه که‌بیله‌جکلرینی اعلان ایتدی . »

« انقلاب اجتماعی » دن مقصدلری نه دیمك اولدیغنی‌ده آرتیق آچیقدن آچیغه اظهار ایتمه‌یه باشلادیلر . ذاتاً ترقی و تجدد نامنه ملتك خیرینه یارایه‌جق برمعرفت اللرندن کلدیکی ایچون انقلاب سوزی اورته‌یه چیقدی چیقه‌لی هپ اوغراشدقلری ، قادینك سترهٔ حجابنیییرتمق اولدی .

قادینی قوللرینه طاقوب اکلنجه یرلرینه کوتورمك صانکه بر معرفت ایمش کبی بونی یاپمق ایچون دلی دیوانه اولدیلر . عاقبت ، استانبول اجنبی اشغالی آلتنه دوشدیکی زمان استانبولده بو امللرینه ایردیلر . فی‌الحقیقه برقسم مسلمان قادینلری محرم، نامحرم، یرلی، اجنبی برطاقم ارککلرله برلکده تیاترو ، سینه‌ما ، دانس ، بالو کبی اکلنجه محللرینه برلکده کیتدیلر . فقط بو « مهم انقلاب اجتماعی » نك صوکی نره‌یه واردی؟ اونی پولیسدن، ضابطهٔ اخلاقیه مأمورلرندن صوروکزده سزه هر کیجه بك اوغللرنده جریان ایتمکده اولان او الیم ماجرالری نقل ایتسون . بوکون برطاقم مسلمان خانملری بیراخانه‌لرده ، بارلرده ، بالولرده قفالری توتسوله‌یه‌رك فرنکلرله ، روملرله ، ارمنیلرله ، حتی یهودیلرله کوکس کوکسه دانس ایدییورلر .

ایشته « حریت نسوان ، انقلاب اجتماعی » دعوالری بوکون استانبولده بوفجیع نتیجه‌یی تولید ایلدی . آطنه‌ده‌ده برطاقم ارککلرله قادینلر اکلنجه محللرینه برابر کیتمك ایسته‌یورلرمش‌ده بونی یاپمه‌یه جسارت ایده‌میورلرمش . نهایت حق وردی زاده‌لر تورك اوجاغی سینه‌ماسنده قادینله ارککك بر آره‌ده سینه‌مایه که‌بیله‌جکلرینی اعلان ایتمش . دیمك آناطولینك او صاف ، او تمیز محیطلرینی‌ده استانبولك بك‌اوغلی بطاقلغنه چویره‌جکلر !.. نه یازیق ! . .

(واذا اردنا ان نهلك قریة امرنا مترفیها ففسقوا فیها فحق علیها القول فدمرناها تدمیرا)

* * *

اصل عرفانه دشمنلری کندیلریدر

بولی مبعوثی فالح رفقی بك بولیده‌کی کوردکلرینی جمهوریت غزته‌سنده نشر ایدرکن برفقره‌سنده دییورکه :

« خلقك بوعشقنه (عرفان عشقنه) بدل، هرطرفده « عرفان مرکزلری » نك آناطولی وخلقه قارشی قیدسزلغنی کوررسکز . مکتبلرك قادرولری نقصاندر ، معلم یوقدر . بولینك منور برمفتیسی وار ؛ بعض آرقداشلرله برابر، کوی خواجه‌لرینه مرکزده « اصول تدریس » اوکره‌ته‌رك کویلری اوقوتمغه تشبث ایدر ، خواجه‌لر مرکزه کلیر ، برآز تاریخ ، جغرافیا ، حساب اوکره‌نیرلر وبرنوع وثیقه آلارق کویلره داغیلیرلر . بواصول ایله برنجی سنه ١٨٧٥ ، ایکنجی سنه ٢٥٠٠ ، اوچنجی سنه ٣٤٠٠ کویلو چوجغی اوقومق ، یازمق اوکرنمشدر . اوتوز بش أولی برکویده یکرمی، یکرمی بش چوجق اوقومش ویازمشدر . »

بویله ایکن معارف وکیلی بوتشبثی منع ایتمش . اسباب موجبه‌سی‌ده نه ایمش، بیلیرمیسکز ؟ « ابتدائی کوی خوجه‌لرینك یالکز اوقومق یازمق اوکره‌تمسی کافی اولماسی . » معارف وکالتنك عرفان علیهنده‌کی بوغیر محق حرکتنی معذور کوسترمك ایچون بولی مبعوثنك بولدیغی بوسبب پك تحفدر . مفتینك تشبث عرفانپروریسنی انطاق حق قیلندن

اعتراف ایدییورده بو خیرلی تشبثی منع ایدن معارف وکالتنی معذور کوسترمه‌یه قالقیشیور !

ذاتاً مدارس اسلامیه‌نك سد والغاسی‌ده کری قالدقلری ویا اسکی طرزده تدریسات بولوندقلری ایچون دکلدی. بالعکس، ترقی ایتدکلری وکوندن کونه‌ده تعالی ایلمکده اولدقلری اونلرك الغاسنی موجب اولمشدی . ملغی شرعیه وکالتی تدریسات مدیریتنده، مدارس اسلامیه‌نك هرطرفده بویوك بر ترقی کوسترمکده اولدیغنه، طلبهٔ علومك کرك تحصیل، کرك تربیه اعتباریله مکتبلر ایچون بیله نمونهٔ امثال وله‌جق درجه‌ده تعالی ایلدیکنه، خلقك مدرسه‌لره قارشی رغبتی کوندن کونه تزاید ایتمکده اولدیغنه دائر اك بویوك ملکیه مأمورلری طرفندن کوندریلان رسمی تحریراتلردن مرکب دوسیه‌لر – اکر امحا ایدیلمدیسه – الآن موجوددر . اوزمانك تدریسات مدیر عمومیسی بوکون آنقره‌ده‌در. شبهه‌سی اولانلر حقیقت حالی مدیر عمومیدن اوکره‌نه بیلیرلر .

حتی اوصیره‌لرده آنقره‌ده معارف وکالتنده انعقاد ایدن برمجلس علمیده شیمدیکی دارالفنون امینی اسماعیل حقی بك بویوك بر تلاش واندیشه ایله شوصورتله باغیرمشدی :

« ارقداشلر ! خوجه‌لر حکمت وکیمیایی محرابلره قدر صوقدیلر ، اکربز مدرسه‌لرك بوکونکی سیر تکاملنه بش‌سنه‌دها مساعد ومسامحه‌کار داورانیرسه‌ق بوتون لیسه‌لر مدرسه‌یه انقلاب ایده‌جکدر . »

« توحید تدریسات » قانوننك فرداسی کونی‌ده عن اصل روسیه‌لی بر مبعوث منور علمادن برذاته :

— مدرسه‌نك سرعتله ترقیسی قارشوسنده محتمل برتهلکه‌نك اوکنی آلمق ایچون حیاتلرینه خاتمه ویردك .

دیمش اولدیغنی بالذات بوسوزه مخاطب اولان بزه حکایه ایتمشدی . ایشته شیمدی اوته‌دن بری مدرسه‌لرك وعلمانك علیهنده بولونمه‌یی بر شعار مخصوص ایدینن فالح رفقی بك‌ده بولی مفتیسنك اوچ سنه ظرفنده یدی سکز بیك کویلو چوجغنه اوقویوب یازمق اوکره‌تەجك صورتده‌کی تشبثات عرفانپرورانه‌سنی اعترافه مجبور اولیور . عجبا « مادام‌كه معارف مکتبلری کری قالمشدر ، او حالده ترقی ایدن مدرسه‌لری‌ده سد والغا ایتمك لازمدر » کبی عرفان خصملرینه یاقیشیر بر تعصب ایله غیر قانونی صورتده مدرسه‌لری قاپایان معارف وکالتی اوچ سنه ظرفنده کویلو چوجقلرینك یدی ، سکز بیکنه‌دکل ، یدی ، سکز یوزینه اوقویوب یازمه اوکره‌ته بیلیرمی ؟ خلقك عشق عرفانه قارشی هرطرفده عرفان مرکزلرینك قیدسزلغنی ایسه ینه کندیلری اعتراف ایدییورلر .

بوکون خلقك شدتله محتاج اولدیغی مؤسسات دینیه مسدود ایسه‌الی نهایه خلق بوحقوق طبیعیه‌سندن محروم ایدیله‌جك دیمك دکلدر. البته برکون اومقامه، کندیسنی خلقك احتیاجات دینیه‌سنی تأمین ایله مکلف برمعارف وکیلی کله‌جك ، ملتك احوال روحیه واجتماعیه‌سنه تماميله آیقیری اولان بو یولسزلقلری ازاله ایده‌جکدر . ملت هرشیئك اوستنده‌در .

معارف وکیلنك تیاتروجیلغی حمایه‌سی

آنقره‌ده تورك اوجاغنده مبعوثلر ، وکیللر ، محررلر ، معلملر بر اجتماع عقد ایدرك تیاتروجیلغك حمایه‌سی حقنده بر جمعیت تأسیسنی قرارلاشدیرمشلر. اجتماعده بولونان معارف وکیلی بوجمعیت نظامنامه‌سنی تثبیت ایده‌جك هیئت میانه‌ده داخل اولمش . مکتبسزلك ، معلمسزلك ، اداره‌سزلك یوزندن مملکتك هرطرفنده برمعارف بحرانی بولوندیغی صیره‌ده معارف وکیلنك تیاتروجیلق جمعیتی تأسیسنه قالقیشمسی قدر تحف برشی اولەماز .

تیاتروجیلق آیری برایش ، برصنعتدرکه اونك‌ده اهلی، منتسبلری واردر. هرحالده برمعارف وکیلندن بکلەنن شی، تیاتروجیلق جمعیتی تأسیسی دکلدر. معارف وکیلی مملکتك هرطرفنده یوزلرجه مؤسسات دینیه‌یی غیر قانونی اوله‌رق سد ایتدکدن صوکره شیمدی‌ده تیاتروجیلغی حمایه ایچون جمعیت تشکیل ایدنلر میانه داخل اولیور . اون آلتی بیك طلبه‌نك علوم دینیه تحصیل ایتدیکی اوچ درت یوز مدرسه‌یی سد ایتدیکی زمانی حیاتنك اك ذوقلی کونی عد ایتدیکنی سویله‌ین بر معارف وکیلنك تیاتروجیلغی حمایه ایتمسی او قدر غریب کورولمز . اصل غرابت ، تشکیلات اساسیه قانوننك تا باشنده دینی دین اسلام اولدیغی واحکام شرعیه‌نك اجرا وتنفیذینی درعهده ایلمش بولوندیغی محرر اولان بردولتك بویله برمعارف وکیلی بولونماسیدر .

***

« عماشات » و « بوریا کارلق » می یاپیلیورمش ؟

بولی مبعوثی فالح رفقی بکك « برنمایشه دائر » سرلوحه‌سیله جمهوریت غزته‌سنده شویله برفقره‌سی کورولدی :

« بوییل انقلاب مبعوثلری ، صدر اسلامده اولدیغی اوزره ، برجامع شریفك عادتا حرم آولوسنده مشاوره ایتمکده‌درلر . آلتی آی اول مجلسك یاننده آیری بربناده بولونان جامع شریف ، شیمدی مذاکره صالوننك تام قارشیسنده‌در ، قاپالی قوریدورده اذان اوقویان مؤذن افندینك سسی بوتون بنایی اویله قاپلایورکه صالونده صره‌لر اوستنده اوطوران منتظم مبعوث صفلرینه، قعدهٔ اولی‌ده برجماعت منظره‌سی کلیور .

ریاست کرسیسنك باش اوجنده‌کی « وامرهم شوری بینهم » لوحه‌سی ، کچن سنه‌کی یازینك ایکی اوچ مثلی بویوکلکنده‌در . وقویو سیاه اوستنده قالین بیاضله رسم ایدلمشدر .

جامعمز واردی ، بلکه اوایکی مجلسك دها کوستریشسز براوطه‌سنده آنله‌بیلیر، مصلیلر ساعتلرینه باقوب نماز وقتنی اوکره‌نه‌بیلیردی . انسان کندی کندینه صوریور : کیمه بوعماشات ، نیچون بوریاکارلق ؟

شبهه‌سز چنیلی مجلسده‌کی بونمایش سببیله نه وطن تهلکه‌ده‌در ، نه‌ده انقلاب ضعفه اوغرامشدر ، مسئله شودر ، كه بونوع غرابتلر بزی کولونج کوستره‌بیلیر. بویله نمایشلره شاهد اولانلر، ماشااله تورکلر نه متقی آدملرمش، دیه‌جکلر ، تورکیا تجددپرورلری‌ده، عثمانلی مشروطیتپرورلری کبی ، تعصبنوازلقله اتهام ایدرلر. خلقدن وحقیقتدن کیزله‌یه‌جك هیچ برقصورمز یوقدر، اولدیغمز کبی کوروندلم ، کندی قویدیغمز علوی اساسلری ، پولتیقه چامورینه صوقوب یموشاتمقدن وبوکولمکدن وقایه ایده‌لم . »

بولی مبعوثی ، ملت مجلسنده مؤذنك اذان اوقومسنی ، ریاست کرسیسنك باش اوجنده (وامرهم شوری بینهم) آیت کریمه‌سنك معلق بولونمسنی بر نمایش عد ایدییور و کندی کندینه صوریور : « کیمه بوعماشات ، نیچون بوریاکارلق ؟ »

حال‌بوکه بوراده نه کیمسه‌یه مماشات واردر ، نه‌ده ریاکارلق . باشدن باشه مسلمان اولان بر ملتك ، ینه باشدن باشه مسلمان اولان مجلسنده اذان اوقونمسی ، ریاست کرسیسنك باش اوجنده مشورتی بیان ایدن بر آیت کریمه‌نك بولونمسی قدر طبیعی برشی اوله‌ماز . بر مجلس که احکام شرعیه‌نك تنفیذینی ملته قارشی تعهد ایتمشدر و تشکیل ایدیلن دولتك دینی دین اسلام اولدیغنی تاایلك ماده‌سنده تصریح ایتمشدر ؛ حریت ودموقراسینك روحی اولان بر آیت کریمه‌یی ریاست کرسیسنك باش اوجنه آصارسه قباحت‌می ایتمش اولور؟ دیار کفرده بیله مسلمانلر ساعتلرینه باقه‌رق نماز وقتنی اوکره‌نه‌بیلیرلر ؛ فقط مسلمان مملکتلرنده نماز وقتی کلنجه هرطرفده مؤذنلر یوکسك سسلرله توحید الهی‌یی سمالره یوکسلتیر و مؤمنلری «صلات وفلاح» چاغیررلر . مؤمنلرك شعاری مشورت اولدیغنی کوسترن بو آیت کریمه ایسه نه‌قدر بویوك یازی ایله یازیلیرسه اوقدر اصابت ایدلمش اولور . فطرةً ظلوم وجهول اولان انسانلر استبداده صاپمق میللرینی کوستردکجه مشورتله مأمور اولدقلرینی تخطر ایدرك حق یولندن آیریلمامری ایچون بو آیت کریمه‌یی هردقیقه قارشیلرنده کورمه‌یه چوق احتیاجلری واردر .

بولی مبعوث محترمی امین اولسونلرکه کندیلرینی کولونج کوسترمه‌یه باعث اولان ، ملت مجلسنده نه اذان محمدینك اوقونمسیدر ، نه‌ده حریت ودموقراسینك روحی اولان بر آیت کریمه‌نك ریاست کرسیسنك باش اوجنه آصیلمسیدر . اصل باعث ، ملتك وجدان اجتماعیسنه قارشی ارتکاب ایدیلن آیقیری حرکتلر ، آیقیری دوشونجه‌لر ، آیقیری سوزلردر .

ان‌شاءالله بویوك ملت مجلسمز الی یوم القیام اذان سسلریله برلکده یاشایه‌جق ویالکز ریاست کرسیسنك باش اوجی دکل ، هر طرفی ، آیات جلیلهٔ قرآنیه ایله تزیین ایدیلمش اوله‌جقدر .

***

کنجلکی و مکتبلری استیلا ایدن تهلکه

جمهوریت غزته‌سی یازییور :

« بر آز دقتلیجه باقیلدیغی ، اطرافمزده اولان شیلر تدقیق ایدلدیکی زمان تورك کنجلکنك غایت مهم بر تهلکه قارشیسنده بولوندیغی کوروله‌مك قابل دکلدر . شیمدی آرتق شدتلی بر صالغین حالنده بوتون کنج روحلری وبالخاصه مکتبلی کنجلکی استیلا ایدن بر خسته‌لقدن بحث ایتمك زمانی کلمشدر و بو خسته‌لق اسپور خسته‌لغیدر . خسته‌سی اوینایور ، صاغلامی اوینایور ؛ صرف ایتدیکی قوت قدر قالوری آلابیلنی اوینایور ، آلامیانی اوینایور . اویون ، اویون ، اویون ! کنجلکك دوشوندیکی باشقه بر شی یوقدر : یالکز اوینامق ! بوکون کنجلکك هر شیء سپور اولمشدر . دوشونجه‌سی ، حسی ، سوکیسی ، ایشی ، اخلاقی ، ایده‌آلی ، هر شیء سپور ؛ بر کنج ایچون اك بیوك قهرمانلق بر فوت‌بول ماچنده خصمنه کوزه‌ل بر غول یاپمق ، صوکره بویله کوزه‌ل غوللجی یاخود معروف بر قلعه‌جی صفتیله غزته‌لرك ایلك صحیفه‌سنده کندیسنی فوطوغرافله تثبیت ایدلمش کورمك ! ظن ایدرسکزکه اسکی یونانلیلرك قهرمانلق دوری بزم مکتبلریمزده یکی باشلایور ، فائده‌لی بر حیات رهبری دکل ، کنج روحلری قیزغین بر ابتلا ایچنده یاقان بر احتراس ، کور وقورقونچ بر احتراس اولویور !

کتابلر بر طرفه براقلمش ، دوشونمك ایچون نمرین یاپان قافا یرینه وورمق ایچون قوتله‌نن بالدیرلر قائم اولمش ، معلملر سویله‌یورلر ، طلبه اویوقلیور ، اسنه‌یور وبلکه‌ده ، آرالرنده بعضلری مثلا اورغوایلی بر فوت‌بول قهرمانك اسمنی ومناقبنی ازبرله‌مکله ، بر دیکری‌ده ایلك ماچنده طوپلایه‌جغی آلقیشلرك خولیاسیله مست اولویور !

ایشته ، مکتبلریمزك حال حاضری بویله‌در . بونی بزه اك تجربه‌لی مدققلر ومعلملر خبر وریبورلر . اسقولاستیك تعلیمدن بیله اوزاقلاشمش بر فوت‌بولجی نسل یتشدیرییورز . بونسل ، یکرمی بشندن صوکره تقاعده محکومدر . بز کنجلکی اوزایه دوغرو کوتورویورز . »

جمهوریت غزته‌سنك کنجلکی ومکتبلری استیلا ایدن بو تهلکه‌یی موضوع بحث ایدرك علاقه‌دارانك نظر دقتنی جلب ایتمسی شایان شکراندر . حقیقةً صوك زمانلرده تحصیل بر طرف ایدیله‌رك ایش بوسبتون اویونجیلغه دوکولدی . معارف وکیل حاضری یتمش کسور بیك لیرا اویونجیلغه تخصیص ایتدی . اوروپایه بر هیئت کوندرلدی ، اونلر کوزل کوزل کزدیلر ، تنزه ایتدیلر ، بیکلرجه لیرالر صرف ایتدیلر . شیمدی‌ده دیکر بر هیئت بولشویك دیارینه ، موسقوه‌یه کوندریلیور .

انقره‌ده‌کی مدهش ومستولی ایصیتمه‌نك «ولدی اولاد» بطاقلغنك قورودولمسی ایچون بیك لیرا قدر بر پاره صرفی ایجاب ایتدیکی حالده بونك اهمال ایدیله‌رك اویونجیلغه یتمش بیك لیرا تخصیصنی اقشام غزته‌سی پك غریب بولیور . عجبا غرابتی موجب اولان یالکز بومیدر ؟ عجبا معارف وکیل حاضرینك همان بوتون اجراآتی غرابتلرله مالی دکلمیدر؟

اوقاف بودجه‌سندن طلبهٔ علومك اعاشه‌سی ایچون یوز قرق بیك لیرا تخصیص اولوندیغی حالده طلبه‌نك اعاشه‌سنی کسدی ، اویونجیلره بیکلرجه لیرالر ویردی . یالکز مدرسه‌لری دکل ، مکتبلری‌ده آلت اوست ایتدی . باقالم ، تحت حمایه‌سنه آلدیغی تیاتروجیلق ایچون‌ده نه‌قدر تخصیصات اعطا بویوره‌جقلردر !

جمهوریت غزته‌سی نافله یرینه فریاد ایدییور ؛ معارف وکیل حاضری او مقامی اشغال ایتدکجه کنجلکی و مکتبلری استیلا ایدن تهلکه‌نك اوکنه کچمه‌نك امکانی یوقدر ، مقدر اولان عاقبتی هیچ برشی توقیف ایده‌میه‌جکدر .

***

بزم تعطیلمز یدی کونلرینی‌ده کچدی !

اقدام صاحبی احمد جودت بك یازییور :

« البته بنم کبی هرکس‌ده دقت ایدییورکه بش اون کونده بر ، بر یوم مخصوص تقریر ایدلمك ایسته‌نیور واوکونده هر یر تعطیل اولونیور . ایلولك یکرمیسندن تشرین اولك یکرمی بشنه قدر مکتبلرمز اون کون یوم مخصوصلر دولاییسیله تعطیل اولونمشدر ! قتولکلرك دینی یوم مخصوصلرینك کثرة حالـ

حيرت اولوردى . حالبوكه اونلر هريوم مخصوصده تعطيل مساعى ايتمزلردى . بز ايسه اونلرى كچدك !

بزم كبى مساعى‌يه محتاج ، استحصالى اراضيسنه وموقع‌جوغرافيسنه نسبتله هيچدن عبارت اولان و كچنمك ايچون زحمت چكن بر فقير ملتى برده بويله تعطيللره محكوم ايدر ايسه‌ك بونك صوكى نه اولور؟ ذاتاً حارات انسانلر دكلز. بوحدى نهايتى اولمايان تعطيللر بزى برقات دها تنبللكه آليشديرر واقتصاديا تمزى تخريب ايدر.

شيمدى آوستريا ده يكى برقانون تنظيم اولونيوركه بونكله هردرلو سفاهتك اوكنه كچيله‌جك . حتى بارلرى ، دانس يرلرينى بيله قاپاياجقلر ايمش . قادينلرك برطاقم ايكلى آتوابلر كيمه‌لرينك اوكنه كچيله‌جك ايمش .

بزه كلنجه بز بر كره سفاهتى اوكرندك ، بو يته‌يور ايمش كبى برده كثرت تعطيل ايله مساعيمز ساعتلرينى آزالته‌جق اولور ايسه‌ك فقر وسفالته طوغرى يول آلوب كيدرز . بز مسلمانز . اسلاميت اك زياده اقتصادى بردينىدر . هيچ برتعطيل كونى قبول ايتمه‌مشدر . يالكز جمعه نمازى قيلنير ايكن ايش ايشلنمز .

ايشته بيوك ملت مجلسى بواحوالى كوزينك اوكنه كتيره‌رك سنه‌ده قاچ كون تعطيل اوله‌جقسه بونى شيمديدن تقرير وتعيين ايتسون .

بن جمعه تعطيللرينك بيله عليهنده‌يم. هايدى اوكله‌دن صوكره تعطيل ايده‌لم. فقط اوكله‌يه قدر چاليشمق لازمدر. معدنلرده ، بيوك اوجاقلر اوكنده چاليشانلرك صباحدن آقشامه قدر تعطيل ايتملرينى آكلادم آما ذاتاً چاليشمه ساعتلرى غايت قيصه اولان كيمسه‌لرك تعطيله لزوم كورميورم . »

***

پاپاس مكتبلرى ، كنج خريستيانلر جمعيتلرى

ميسيونه‌رلكله مشغول اولدقلرى ومكتبلرينى صليبلره واعنه‌دوسملريله طولديردقلرى ايچون اولجه سداولونان پاپاس مكتبلرى اخيراً آچيلمغه باشلادى. ادرنه‌دن يومى غزته مخابرلرينك ويرديكى معلوماته كوره قارا آغاجده‌كى فرانسز فره‌رلر مكتبلريله ايتاليان سورلر مكتبى تدريساته ابتدار ايتمشلردر. بوصورتله مملكتمزده حكمت موجوديتلرى خريستيانلغى نشر ايتمكه چاليشمقدن عبارت اولان پاپاس مكتبلرى ينه فعاليته باشلامش اولويور . احتمال‌كه بونلر مكتبلرينى آچديرمق وفعاليتلرينى احيا ايتمك يولنده بر طاقم فداكارلقلر اختيار ايتمشلردر . فقط ، ديديكمز كبى بومؤسسه‌لرك حكمت موجوديتى عيسويتك تلقينيله برابر اورايه كيده‌جك مسلمان وتورك‌لرك عقيده‌لرينى صارصمق ؛ اونلره خريستيانلغى ايى كوستره‌جك ، مسلمانلغى « فنا وباربار » دينى اولارق تلقى ايتديره‌جك تلقيناتده بولونمق اولديغندن بو مكتبلرك تكرار آچيلماسى بو مضر وتهلكه‌لى پروپاغاندالرك اجراسنه مساعده ايتمكدن باشقه برشى دكلدر. هدف مساعيلرى بوندن عبارت اولان ميسيونه‌ر پاپاسلر بومقصده خادم اولامايه‌جقلرينه ، وظائف دينيه‌لرينى ايفا ايده‌ميه‌جكلرينه بحق قانع اولسه‌لر مملكتمزده بر دقيقه طورمزلر ، درحال باشقه برساحهٔ فعاليت آرارلر واوراده چاليشيرلردى . بونلرك مملكتمزده قالمالرى ترجيح ايتمه‌لرى اسكيسى كبى چاليشه‌جقلرندن امين اولمالرينه اك بويوك دليلدر . اساساً راهب ويا راهبه‌لردن متشكل اولان تعليم هيئتلرينك باشقه درلو حركت ايتمه‌لرينه امكان واحتمالى متصور دكلدر . بوحقيقتلرك پك آشكار اولماسنه رغماً بومكتبلرك كشادينه مساعده ايتمك خريستيانلغك مكتب واسطه‌سيله انتشارينه ، خريستيان مفكوره‌سنك برساحهٔ استيلا بولماسنه ، ميدان ويرمكدر .

پاپاس مكتبلرينك وضعيتى بومركزده اولديغى كبى كنج خريستيانلر جمعيتك ابقاسنده ده مساعده ايدلديكنى نظر دقته آلمق مجبوريتنده‌يز .

كنج خريستيانلر جمعيتى كنديسنى هريرده انسانى ، علمى ، صحى مقاصدك خادمى اولارق تقديم ايتمكده‌در . فقط بوتون انسانى ، علمى وصحى مقاصد بر واسطهٔ حلولدن عبارتدر .

بوجمعيت كنجلرك عقائد خريستيانيه‌سنى محافظه وتقويه ايچون تشكل ايتمشدر . حضرت مسيحك الوهيتنه اعتقاد ايتمه‌ين بر آدمك بوجمعيتده يرى يوقدر . انكليزجه ايله يازيلان كتب معتبره‌نك كافه‌سى بوحقيقتى افاده ايديور . بوجمعيت بوصورتله تأسس ايتدكدن صوكره كندى آنا يوردى اولان خرستيان مملكتلرله اكتفا ايتميه‌رك هرطرفه دال بوداق صالمغه باشلامش ، اولا خرستيان ملتلرك تحت استيلاسنده اولان مملكتلرده تشكل ايتمش ، اوراده يرلشه‌ن اوروپاليلرى وامريقاليلرى طوپلادقدن صوكره اهالئ محليه‌يه منسوب اولان كنجلرى ده كنديسنه الحاقه باشلامشدر . بو الحاقدن مقصد خريستيان اولمايان كنجلرى خريستيان كنجلرله تأليف ايده‌رك خريستيانلق مفكوره‌سنى ، خريستيانلق عادات وعنعناتنى اونلره ده تدريجاً قبول ايتديرمك وبوصورتله خريستيانلغك ساحهٔ انتشارينى ، خريستيانلق جامعه‌سنى توسيع ايتمكدر. انسانلق ، علم ، صحت وسائر هرشى بومقصدك بر آلتى اولارق قوللانلمقده‌در.

استانبولك اشغال مشئومى دورنده بوجمعيتلرك آلدقلرى تجاوزى وضعيت اونوتولمامش اولسه كركدر . او صيره‌ده بوجمعيتلر روم وارمنى پروپاغانداسنك مركزيدى . توركلكى امحا ايچون احضار اولنان سوء قصدلره اوجمعيتلر بوتون قوتلريله مظاهرت ايديور واو سوء قصدلرى اجرا ايچون بوتون وسائطيله صرف فعاليت ايدييوردى . او زمان بو جمعيتلر انكلتره ، فرانسه وسائر دول اشغاليه ضابط ونفرلرينك قلوبلريدى. استانبولك اسارتدن قورتولماسى اوزرينه بوجمعيتلرك باشمزدن آتيلماسى موضوع بحث اولمش ، فقط نه‌دنسه بوجمعيتلرك سدينه امكان حاصل اولمامشدى . بناءً عليه بوجمعيتلرده خريستيانلغى نشر ايتمك ، خريستيانلق مفكوره‌سى ايچون استيلا ساحه‌لرى آچمق ايچون مشغول اولويور .

كنج خريستيانلق جمعيتك بومساعيسى محقق ومسلم اولمقله برابر يالكز بو جمعيتك اسمى اونك ماهيتنى كوسترمكه كافى دكلميدر ؟ بو جمعيته داخل اولان هر كنج ، كنج « خريستيانلر » جمعيتك بر عضوى اولمايورمى؟ وبوصورتله « كنج خريستيانلر » جامعه‌سنى توسيع ايتمه‌يورمى؟

اوحالده آدى ، صانى ، فعاليتى خريستيانلق اطرافنده متمركز اولان بوجمعيتك مملكتمزده ايشى نه ؟

بوتون بو ایضاحاتمزدن آکلاشیلیورکه مملکتمزده خریستیانلغك نشرینی استهداف ایدن ، خرستیانلق روحنی سریان ایتدیرمکله ، خرستیانلق مفکوره‌سنی تعمیم ایتمکله مشغول اولان برشبکه واردر .

بو حقیقت قارشیسنده هر مسلمانك، هر تورکك کندینه صورمه‌سی ایجاب ایدن بر سؤال واردر : مملکتمزده اجرای فعالیت ایدن ، مملکتمزك کنجلکنی تسخیر ایتمك ایسته‌ین بو تشکیلات عیسویه‌یه قارشی بزم نه‌یمز واردر ؟ بونلره مقاومت ایده‌جك ، بونلرك فعالیتلرینی عقامته دوچار ایده‌جك تشکیلات اسلامیه‌مز نرده‌ده ؟

کندیسنه بو سؤالی توجیه ایده‌جك هر دیندار تورکك ینه کندینه ویره‌جکی جواب ، مثبت دکل ، منفیدر. بوکون بزم بو فعالیتلره قارشی کله‌جك هیچ بر تشکیلات دینیه‌مز یوقدر .

متدین وعلوم دینیه‌ده متبحر برنسل یتیشدیرن بوتون مدرسه‌لرمز سد ایدلدی . بونلر سد ایدلدیکی حالده پاپاسلرك ، کنج خرستیانلرك تشکیلاتی کما کان قالدی . مقابل طرف اسکی فعالیته دوام ایدییور . بزم طرفك فعالیتی ایسه تمامیله طوردیرلمشدر .

حال بوکه مدرسه‌لرمزك بقاسنده هیچ بر محذور یوقدی . بالعکس بونلرك بقاسنده هدایت اسلامیه‌نك نشری ، مفکورهٔ اسلامیه‌نك تقویه‌سی ، حیات ملیه‌مزك رهاسی کبی حیاتی منفعتلرمز واردی .

مطلقا لایق اولمق ایسته‌نیلیورسه بیله مدرسه‌لرمزی بوتون اوقافیله، وارداتیله ملی بر تشکیلاته براقمق ایجاب ایدردی . ملت ده کندی مؤسسات دینیه‌سنی اداره ایدردی . بو صورتله حکومت هیچ اولمازسه خرستیان پاپاسلریله خرستیان کنجلرینه قارشی کوستردیکی مسامحه‌یی مملکتك صاحبی اولان مسلمانلره ده کوسترمش اولوردی. بو شکلده بیله حرکت ایدیلمه‌مسی نه قدر شایان تأسفدر . . . کندی اوز یوردمزده یابانجیلر تشکیلات دینیه‌لرینی قورسونلر ، ایسته‌دکلری کبی چالیشسینلرده بزم عینی شیدن مستفید اولامزه امکان بیراقیلماسین ، بو بر معمادر. فقط بو معمانك دوامنه امکان یوقدر . بالخاصه خرستیانلق وخرستیانلر چالیشیورکن مؤسسات علمیه ودینیه‌مزك غیر قانونی بر ضربه‌نك قربانی قالماسی غیر معقولدر . بیوك ملت مجلسنك نظر دقتنی بو حقائقه جلب ایدر وغیر قانونی بر صورتده سد ایدیلن مؤسسات علمیه ودینیه‌مزك احیاسی نامنه خیرلی بر حرکت بکلرز .

***

دانس بلیه‌سی

صوك زمانلرده آوروپا و آمریقاده بر دانس جنتی پیدا اولمش، فقط بو جنت هر طرفدن مقاومته دوچار اولمق خصوصنده کجیکمه‌مشدی. تام بو بلیه‌نك غربده مقاومت کوردیکی صیره‌لرده ایدی‌که بزم مملکتمزده، بالخاصه استانبولده تظاهر ایتدیکی و دانس مکتبلری‌نك آچیلدیغی کورولدی . هیچ شبهه‌سز بو آفت استانبوله سرایت ایدرایتمز جدی بر مقاومته دوچار اوله‌یدی یردن‌بره زائل اولور ، اونك دردندن قورتولوردق. بویله یاپیلمه‌دیغندن دولایی دانس مکتبلری ادامهٔ حیاته و تزید تخریباته موفق اولمشدر .

بر قاچ کون اول بو مکتبلر ! پولیس مدیرینك نظر دقتنی جلب ایتمش، کندیسی‌ده ایچنده مسکرات صاتیلان بو چالغی ودانسلی مکتبلر حقنده اظهار حیرت ایتمش وبونلرك مکتب دکل، علی العاده بر صالون اولدیغنی سویله‌مشدی. پولیس مدیری بوکبی یرلر حقنده بر نظامنامه وجوده کتیریله‌سنی چوق آرزو ایتدیکنی ، چونکه دانس ایتمك سربست ایسه‌ده بوکبی یرلره عائله قیزلرینك‌ده دوام ایتمکده اولدیغنی تحقق ایتدیکندن بوکبی صالونلره کیره‌جك قیزلره وحتی کنج ارککلره بعضی تقییدات وضع ایتمك لازم اولدیغنی بیان ایتمکده‌در .

پولیس مدیرینك تصور ایتدیکی قید بوکبی یرلره دوام ایده‌جك قیزلرك اون سکز یاشندن دون اولمامسیدر . دیمك‌که "بویاشی کچن قیزلر و قادینلر بوکبی یرلره بلا قید و شرط دوام ایده‌بیله‌جکدر . پولیس مدیری « نزیه مسامره‌ده دانس ایتمه‌نك علیهنده دکلسه‌ده قیزلرك عمومی یرلرده دانس ایتمه‌سنی تمنی» ایتمه‌یور. عجبا نه‌دن ؟ دانس ایی برشیسه ها عمومی بر یرده ، ها خصوصی بر محفلده یاپیلمش ، اونك ایلکنه بر خلل کلز . فنا بر شیسه عمومی ویا خصوصی نرده یاپیلیرسه یاپیلسین فنا اولور . دانسدن مقصد قادینلرك یابانجی ارککلرك آغوشنده رقص ایتمه‌لری اولدیغندن بو تمامیله یابانجی بر عادتدر . دینی ، اخلاقی ، اجتماعی تلقیاتمز بویله برشی قبول ایتمز. شدتله ، نفرتله ردایدر. دانس ، قادینلغك شرف ووقاری، عصمت وعفتی ایله غیر قابل تألیف برشیدر. بزم حیات اجتماعیه‌مزه بویله بر عادتك کیرمه‌سنه امکان یوقدر . فقط پولیس مدیرمز خصوصی دانس طرفداری ایمش ! اولابیلیر . . .

یالکز اونك بو شخصی اجتهادی بویله بر سیئه‌یی عمومی بر صورتده ترویج ایتمه‌سنه ، شخصی اجتهادینی ، عمومی بر قناعت عد ایلمه‌سنه محل یوقدر. پولیس مدیرینك وظیفه‌سی اجتماعی انقلاب ایله اوغراشمق دکلدر. اونك اداری وظیفه‌سی معلومدر ، محدوددر . پولیس مدیری بونلرك خارجنده ایشلرله مشغول اولورسه حدود وظیفه‌سنی تجاوز ایتمش اولور. بالخصوص بویله تلقیات اخلاقیه وعادات اجتماعیه‌مزه، حتی عقائد دینیه‌مزه مخالف اولان شیلری ترویج ایتمك عبثدر. مملکته فنالقدر . استانبول پولیس مدیری ، عادتا پارس پولیس مدیری ایمش کبی یالکز « دانس صالونلرینه کیره‌جك قادینلرك اون سکز یاشنی متجاوز اولمالرینی » دوشونیور . حالبوکه پولیس مدیری مسلمان وتورك استانبولك پولیس مدیریدر . مسلمان وتورك استانبولك پولیس مدیری دانس صالونینك فحشخانه مدخلی اولدیغنی تقدیر ایدرك بو آفتله مجادله ومملکتده فحشی ترویج ایچون، مملکتده عفت وفضیلتی ، حیات عائله‌یی امحا ایچون تشکل ایدن بو رذالت وفضاحت اوجاقلرینی قالدیرمغه چالیشمه‌لی وبو صورتله شکران ملی‌یی قازانمه‌لیدر.

بزم غزته‌لریمز بو آفته قارشی اساسلی بر مجادله‌ده بولونمادقلری حالده قارشی یقه‌ده‌کی روجه غزته‌لر شایان دقتدرکه دانس اقاده‌میاسی ودانس مکتبلری عنوان مشعشعی آلتنده فعالیتده بولونان مختلف محلار علیهنده بولونمغه باشلامشلردر .

روجه (ایمه‌ریسیانه آ) دییورکه: «کیم بیلیر، قاچنجی دفعه ، کیزلی فحشخانه‌لرله قارخانه‌لرك ضابطه طرفندن سد ایدیله‌جکی خبر ویریلیور . اکر بو خبرك هر انتشارنده بو قبیل اخلاقسزلق وجنایت یووالرندن بر دانه‌سی اولدن قاپانمش اوله‌یدی اولدیغه ایی بر فائده تأمین ایدیلمش اولاجقدی. باشده معهود «اقاده‌میلر» اولمق اوزره بو قبیل محلرك اطرافه صاچدیغی فساد اخلاق یوزندن استانبول خلق جدی بر تهلکه‌یه معروض بولونمقده‌در . فنالغك ازاله‌سنه اك اول دائمی تدریسخانه (!) لردن باشلانمالیدر. چونکه بونلرك چوغی ساده فحشخانه شعبه‌لریدر. فنالغك انتشارنده «آقاده‌میلرله» فحشخانه‌لر آراسنده‌کی مناسبت پك صیقدر . خلقك موجودیت اخلاقیه‌سی تدابیر ضابطه حقنده‌کی خبرلرك تکذیب ایدیلمه‌سنی وبو تدبیرلردن معهود «آقاده‌میلر» كده مستثنا طوتولمامه‌سنی استلزام ایتمکده‌در.»

سبيل الرشادك ٢٤ نجى جلدينك فهرستى

ا

احكام شرعيه‌مزك علويتى ٢٨٥
اخلاق دينيه فيليمى ٣٩٨
اخلاق اسلاميه اساسلرى ٢٤١
اخلاق سقوطى قارشيسنده خواجه‌لر نه يايه‌جق؟ ١٧٣
اخلاقسزلغه قارشى ١١٠
اخلاقسزلغه قارشى بين‌الملل حركتلر ٢٦٩
اخلاق مليه‌نك انهدامنه قارشى سيرجى قالينه بيليرمى؟ ٨٠
اخلاقك منشائى ٣٧
اخلاقيات ـ هرفردك نفسنه قارشى وظائفى ٤
ارتجاع دينتجه نه قصد ايديورلرمش ؟ ٢٧٢
ارضرومده زلزله ٣٢٠
اجتماعى سجيه‌لر ١٥١
اجتماعى سقوط ٧٨
اجتماعى ضلالتلرك مهلك نتيجه‌لرى ٢٢٦
اجتماعى فوضاله قارشى مدافعه چاره‌لرى ٥٣
اجتماعى فوضالر نصل سرايت ايدر ؟ ٢١
اجتهاد وتقليد ١٤٨
آچيق رسم ، آچيق يازى ٣٣٥
آرناودلقده مدرسه‌لر ٣٧٩
اسارت روحيه ٢٤٣
استانبول قادينلرك ارتكاب ايتديكى جرم اجتماعى ٦٠
اسرار قرآن ١، ٣٣، ٤٩، ٦٥، ٨١، ١١٣، ١٢٩،
١٦٢، ٣٣٨، ٣٥٣، ٣٧٠
اسلامك بين‌الاديان موقعى ٦٧، ١١٧، ٢٥٠
اسلامك روح علمى واديبى ٢٦٠، ٣٧٧
اسلاميتده قادينلرك وظائف وموقعى ٢٩٣
اسلامه قارشى خصومت ٢٨٨
اسلاميت قرون وسطائى‌ميدر ؟ ٣٢١
اسلاميت وعصريلك ٣٠٥
اشتراك موداسى ١٤٢
الٰهيات طلبه‌سنك اعاشه‌سى ١٣٨
الٰهيات فاكولته‌سى حقنده برملاقات ٤٣
الٰهيات فاكولته‌سى وامام خطيب مكتبنك عمر طبيعيسى ٢٧١
الٰهيات فاكولته‌سنك نواقص علميه‌سى ٤٠
الٰهيات فاكولته‌سنك وضعيت علميه‌سى ١٧
الٰهيات ليسه‌لرى ٤٤
الله يالوارمقده قباحت‌ميدر ؟ ٢٧
افساد اخلاق قومپانيه‌لرى ٣٨١
افغانستانده قيام واختلال ٢٥٦
آقشامجى وسبيل الرشاد ٣١٣
الك يوكسك حرث ، حرث دينيدر . ٢٦١
الحاد نه بيوك جهالتدر ٣٦٩، ٣٨٦، ٤٠٢
امامسز ، خطيبسزمى قاليورز ؟ ٣٤٧
آمريقان قولله‌ژنى تسميد ٩١
انحطاط وآنارشى ايچنده بولنان مؤسسه‌لر ٢٥٥
انحلال ايدن بر علم اوردوسى ٦٩
انقلاب اجتماعى علتى ٤١٠
انكلتره‌ده اديان قونغره‌سى ٣٣٢
اوجاق سوندورمكده مزيت ايمش ٣٤٨
اوقافك مصونيت مطلقه‌سى ٧٤
ايچكى ايله مجادله ٢١٩، ٣٠٨
ايچكى يوزندن حصوله كلن مدهش جنايتلر ٢٢٤
ايكى طرفلى جهالت ٢٦٨

ب ، پ

بارده معلم ومعلمه‌لر ١٧٣
بايرام وحكومت ٣١
برحقيقتك تظاهرى ١١٢
برخاطره ١٣٧
برمعادلۀ اجتماعيه ٢٩١
بلغارستانده دينه رجوع حركتلرى ٣٠١
بوتون مؤسسات زادۀ ادبادر . ٣٣٩
بولشه‌ويك اصولى طلاق وازدواج ٢٥٦
بولشه‌ويك دستورلرى ٢١٤
بولشه‌ويك فكرلرى ١٧٤
پيغمبرمزك ازواج طاهراتى ٢٦٤

ت

تأييده محتاج روايتلر ١٠٨
تجدد : چيپلاقلق واخلاق دوشكونلكى ٣٨٢
تخريبكار مليتپرورلك ١٠٦
تيره واوده‌مش امام وخطيب مكتبلرينك لغوى ٣٦٦
تقليدجى معارف ٢٥٥
تربيۀ مليه ايله تربيۀ دينيه ٣٣٠
ترسندن آكلاشيلان حريت ٢٣٦
تعطيلرمز يورطيلرى بيله يكدى . ٤١٢
توحيد تدريسات حقنده ٨٩
توحيد تدريسات ديمك الغاى تدريسات ديمكميدر؟ ٥٨
توحيد تدريساتك طرز تطبيق ٥٩
تورك اوجاغى ١٣
تورك اوجاغى بالولردن، قونسرلردن نه خير بكله‌يور؟ ١٧٠
تورك اوجاغنك ماهيتى ٣٩٨
توركجيلك بويله‌مى اوله‌جقدى ؟ ١٧٦
توركستانده‌كى اسلام حركتى ٤٥، ٤٨
توركستانده جمهوريتلر ٩٦
توركجه قرآن حقنده ٤٠٣

ج

جامعده حفظ قرآن مجرملرى ! ٨٠
جمهوريتك ياكلش تلقى وتفسيرى ٣٦٧
جوابمى ، اعترافمى ؟ ٢٣
جهانده معنويات احتياجى ٢

ح ، خ

حجازك مقدراتى ٣٨٣
حج واتحاد اسلام قونغره‌سى ٢٥٦
حديث تهلكه‌سى ١١٤
حريت نسوان ٩٣
حزين بر بايرام ٤٦
حسبحال ٢٠٩، ١٧٧
حضرت ابراهيمك توركلكى ٩٢
حضرت عيسايه مكتوب ٣١٢
حقوق عائله ٢٧٣
حقوق عائله پروژه‌سى آنقره‌ده ٣٨٠
حاكملرك يكى قيافتلرى ١٢٥
حيات اجتماعيه‌نك مسندى اخلاقدر ١٩٥
خطاده اصرار ٢٦

د ، ر ، ز ، ژ

دارالحفاظلر حقنده ٩٥
دارالحفاظلرك سدى ١٠٣
دانس علتى ٢٣٤،
دولتمز (لاييق ـ لادينى) ميدر ؟ ٣٠١
دونكى وبوكونكى اسلاميت ١٦٣
دينى ومادى مدنيتلر ١٩٣
روسيه مسلمانلرينك استقبالى ٩٤
ريزه‌ده استدعا مسئله‌سى ٣١٥
زنا ادبياتى ١٢٢
ژاپونياده جماعتله بايرام نمازى قيلان مسلمانلر ٢٤٠

س

سپور خسته‌لكى ٤١٢
سفاهت شهرى ٣١٧
سقوط اجتماعى ١٠٤
سوء الخلق شؤم ١٣٣
سيد بككك ارشادات عالمانه‌سى ٨٢

ش

شاقه پروپاغانداسى ٢٨٧
شائر اسلاميه‌يه قارشى خصومت ١٩١
شمال مملكتلرنده اخلاق دينيه ٣٠
شهراماتى بالوسى ٣٣٥
شهراميننك صميميتى ورياسزلغى ٣٠٢

ض

ضلالت اجتماعیه ٢٥٧
ضلالت واضلالك اك قویوسی ٢٦٢
ضلالت یوللری ١٧٤

ط

طرابلس غرب مسلمانلرینك مجاهده‌سی ٢٥٦
طلبهٔ علومك مقرراتی ٢٩٩

ع

عائله بیقیلیور افندیلر ٢٦٤
عاصم‌دن بر پارچه ١٤٥،١٦١،٢٢٥
عالم اسلامده‌كی حركتلر ٣٠٣
عرفان دشمنلری اصل كندیلریدر . ٤١٠
عصریلرك ارتدادی حماه‌لری ٢٨٢
عصری جنكیلك ، عصری كوچكلك ٢٠٤
عصری قادینلر دومنسز تكنه‌یه دوندی ٣٠٢
عصری یوللر ٢٨٦
علمای اسلامده تلقیات اخلاقیه ٣٩
علم ودینه نصل افترا ایدیورلر ؟ ٢٢٩
علم هیئت نظرنده كائنات ٣٥٧
عمومی اخلاق بحرانی ٩٤
عمومی ضلالت ٣٦٦

غ

غرب جمعیتلری ٢٥٩
غربك كوتو طرفلرینی تقلید ٣١
غرب مدنیتجیلكی ٥٤
غرب مدنیتنك رذیل مؤسسه‌لری ٢٠٥

ف

فاجیستلر وفارماصونلر ٢٢٤
فارماصونلق پروپاغاندالری ١٩٠
فرانسه‌ده مهم بر دین مسئله‌سی ٢٤٦
فردلرده دیانت كوسكوندیكی ٩٨
فریضهٔ صیامك یاكلش برتفسیرینه قارشی ٦
فحش آفتی ٢٥٢
فحش‌وفرنكینك مدهش‌صورتده توسعی ١٩١
فضائل ورذائل ٢١١
فنالغك تظاهری ١١١
فودبول موداسی ٢٥٥
فوضای اجتماعی ١٢٤

ق

قادینلرك سیاسیاتده قاریشدیرلمسی ١٧١
قانون اساسینك برنجی ماده‌سی دین و شریعته
معارضمی ؟ ٢٠٤
قرآن كریم ترجمه‌لری حقنده ٣٤٩،٨،٧
قرآن ترجمه‌لرنده‌كی خطالر ٣٥،٢٨٩،٤٠٣
قرآن نه‌در ؟ ٣٧٢
قوتلی ایمان ، قوتلی اخلاق ١٦٦
قونیزم ودین ٢١٧
قیامت واختلاط مسئله‌لری ١٥٣

ك

كنج خریستیانلر جمعیتی ١٢،٢٠١
كنج قادین خریستیانلر جمعیتی ٣١٦

ل

لایكلك ـ لادینیلك ١٨٥
لاییق نه دیمكمش ؟ ٢٨٣
لسان بشر لسان قرآنه ترجمه اوله‌ماز . ٥١

م

مائة الحادی حامل بر قابدن جوهر ایمان ظهور
ایده‌مز ٣٨٩
مبانیٔ وقفیه ١٢٧
مجلسه ریاكارلق استناد ایدنلر ٤١١
مختلط تدریسات‌قارشی‌فرانسزلرك‌تدبیرلری ٣٦٦
مختلط ذكر حاملری ١٦٨
مخل آداب نشریات حقنده ٣٦٦
مراقبهٔ اجتماعیه نه‌در ؟ ٨٨
مدرسه‌لر صاتیلابیلیرمی ؟ ٣٤٦
مدرسه‌لر صاتیلیور ٣١٧
مدرسه‌لر نه ایدی ، نه اولدی ؟ ٧٦،٩٠
مدرسه‌رده انقلاب كچیریور ! ٣٢٧
مدرسه‌لره دائر ٢٤٩
مدنیت ترقیات ماده‌دن عبارت دكلدر ٣٧٤
مدنی شهر نكاحلری ٢٨١
مسلمانلرك جامعلرده بیقیلیور ٣٠٢
مستخبرات وملاحظات ٢٩٦
مسلمانلق ٢٧٨
مسلمانلق عرب حرثیمیدر ؟ ٢٤٧
مصر احوالی ١١٢
مصرده مولدالنبی ٣٨٤
مصر وسودان ٣٣٦
معارف علیهنه تجدد اولورمی ؟ ٦٤
معارفزده افلاس علامتلری ١٩٩
معارفك آجینه‌جق حالی ٢٧١
معارف وكالتنك تیاترو مكتبلری ٣٨١
معارف وكیلنك تیاتروجیلغی حمایه‌سی ٤١١
معارف وكیلنه آجیق عریضه ١٢١
معاملات وعباداتده مسامحه ! ١٧٩
معلملر جمعیتندن بر اعتزال ١٨٣
معنوی موجودیته حرمت لزومی ٢٣٩
معنویاته دوغرو ! ٣٤٤
مغایر اخلاق نشریات‌ورسملر حقنده‌تنبیهات ٢٧٠
مغایر ادب نشریات ٢٨٦
مفرط‌مادیتپرستلكك‌تولیدایتدیكی‌نفاق‌وشقاق ٢٠٢
مكتبلرده اویون درسلری ٣١٠
مكتبلرده علوم دینیه ٢٨٠
مكتبلرده هرشی ٣٤١
مكتبلرمزده تربیه شعارلری ٢٨٧
مكهٔ مكرمه‌ده صوك وضعیت ٣٨٤
ملتلرده دیانت دویغولری ٨٥
ملتمزك اجتماعی واقتصادی قابلیتی ٣٠٧
ملتك آرزو واحتیاجنه كوره معارف ٢٣٧
ملتی غربلیلاشدیرمق انحلال وانفساخ ایتدیرمك
دیمكدر ٢٠٣
منكسر خیاللر ١٠١
موصل مسئله‌سی ٣١٥
مؤسسات دینیه‌مز نه حالده ؟ ١٩٧
مؤسسات خیریه‌مز نه حالده ؟ ١٨١

ن

نشر اسلام فعالیتی ١٨٧
نورالبیانجیلر حقنده ١٤٧،١٣٠،١١٩

و

وبالی مدرس بكلرك بوینده ٥٥
وضعیت اجتماعیه‌مزك عمومی تحلیلی ٧١
وظائف اخلاقیه‌نك قوهٔ تأییده‌لری ١٩
وهابی مسئله‌سی ٣٦٨،٣٩٩
وهابیلكك تاریخچه‌سی وعمده‌لری ٢٩٧
وهابیلر و وهابیلك ٣٣٥

ه

هلال اخضر تشكیلاتی وفعالیتی ١٢٧،١٧٨
هلال اخضر قونغره‌سی ٣٩٠
هلال احمر بالوسی ٢٥٠
هندستانده استقلال مجاهده‌لری ٢٥٣
هندستانده اسلامی تشكیلات ٢٥٤
هندستانه بر نظر ٤٧
هویتسز ذهنیتلر ٢٩٩

ی

یاپیلان مصرفه قارشی آلینان محصول ١٨٩
یالكز عقل كافیمیدر ؟ ٣٢٤
یكانه یول ٣٥٥
یكی بر نهج علمی ١٠٧
یكی تفسیرجیلردن مسلمانلرك رجاسی ٦٤
یكی قرآن ترجمه‌سی ٢٨٩
یوكسك معنویات ٣٢٦

آبونه شرائطی : هر یر ایچون سنه‌لکی (٤٠٠) آلتی آیلغی (٢٢٥) ، ممالك اجنبیه ایچون سنه‌لکی (٤٥٠) ، آلتی آیلغی (٢٥٠) غروشدر.

نسخه‌سی ٧,٥ غروشدر . سنه‌لکی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده رشید افندی خاننده

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

١٣٢٣.١٥

آدرس تبدیلنده آیریجه ٥ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح و اوقوناقلی اولملی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندردیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنی بیلدیرلمسی رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٦٢٢ | ١ ربیع‌الآخر ١٣٤٣ | پنجشنبه | ٣٠ تشرین‌اول ١٣٤٠ | جلد ٢٤

الحاد ، نه بیوك جهالتدر !

— بعض معرفتسزلرك نشریات الحادکارانه‌سی مناسبتیله —

٢

عالمده‌کی بتون فعالیتلری حرکت ایله ایضاح ایتمك ایسته‌ینلرك بر قسمی میخانیکیت نظریه‌سنی کافی کورمشلردر . فقط غفلت اولنماملیدرکه حرکات عالمك قوانین میخانیکیه ایله اداره اولندیغنه ذاهب اولمق مبدأ اول اولان خالق تعالی حضرتلرینی انکار دیمك دکلدر . بلکه بالعکس میخانیکیت نظریه‌سی وجود الهی‌یه اك بیوك دلیللردن برینی احضار ایدن برنظریه‌در. چونکه فلسفه لغتلرنده ایضاح ایدلدیکی وجهله میخانیکیت هرماکنه‌ده اولدیغی کبی خارجدن تطبیق ایدیلان برقوهٔ محرکه‌نك عطالت قانونی دائره‌سنده تأثیریله ایضاح دیمکدر :

On appelle mecanisme un systéme general qui suppose d' abord que l' étre et la force sont distincts , que l' étre est passif à l egard de la force , que la force agit sur lui de dehors , c' est a - dire qu'il est inerte et mobile .

(غوبلو ـ ص ٣٣٨)

بناءً علیه کائناتی میخانیکیت اساسیله ملاحظه ایدن بر فکر ، کرك بو کونکی و کرك ماضی و آتیده‌کی بتون حادثاتی سلسلهٔ تامه‌سیله تصور ایتدیکی زمان بونلرك محرکاری اولان قوتی هیأت مجموعه‌سنده‌ده تمیز و تفریق ایتمکه و ازلی ، ابدی برقدرت محرکه‌نك وجودینی تسلیم ایلمکه مجبوردر . بویله دوشونمدیکی صورتده مجموع حادثات حقنده میخانیکیت نظریه‌سنی تطبیق ایتمه‌مش اولور و او صورتده اساس دعواسنی کندی کندینه نقض ایتمش ، بیندیکی دالی کسمش بولنور .

بوندن دولاییدرکه حرکات عالمده میخانیکیته طرفدار اولان دقارت ، عالم ماکنه‌سنی تحریك وتنظیم ایدن واجب‌الوجودی اثباتده اصلا تردد ایتمه‌مش و حتی موجودیت الهیه تصدیق اولنمه‌دن هیچ برشینك تصدیق اولنه‌میه‌جغنی قوتله سرد وبیان ایله‌مشدی .

بونقطه‌ده تاریخ فلسفه تدقیق ایدیلیرسه کورولورکه میخانیکیت نظریه‌سی عالم ماکنه‌سنی بر قدرت خارجیه قوردورمق و منطق بر صورتده ایشلتمك مجبوریتنده‌در . و بو مجبوریتدن تغافل ایتدیکی آنده انتحار ایتمش اولور .

بر ماکنه‌یی یاپوب ایشلته بیلمك ایچون علم و فن دیبه باغیروب طوراننلرك عالم ماکنه‌سنی قورمق و هرآن متمادیاً تعمیر و تجدید ایدرك ایشلتمك ایچون بر « عالم‌السر والخفایا » نك وجودینه احتیاج ضروری اولدیغنی ادراك ایده‌مملری پك کولنج بر جهالتدر .

بو ایضاحدن مقصدمز ، دینمزی فیلسوفلردن اوکرنمك اولمدیغی کبی میخانیکیت نظریه‌سنی ترویج ایتمك‌ده دکلدر . هرکس بیلیرکه ، دین حق بشریته اساسیله تعلیم ایدنلر فیلسوفلر اولسه‌ایدی ، پیغمبرلك شرفنی اونلر احراز ایتمش اولورلردی . حال بوکه تاریخاً مثبت بر حقیقتدرکه پیغمبرلرله رقابته چیقان فیلسوفلر دائما خسرانه دوشمشدر.

بوراده مقصدیمز بو کونلرده میخانیکیت نظریه‌سنی نشرالحاده بر وسیله کبی کوسترمك ایسته‌ین وبونی اللهه ، پیغمبره ، قرآنه ، دینه قارشی وقوعبولان پك بی‌ادبانه تجاوزلرینه برهانه مقامنده صوکره‌دن

ایلری سورمکه چالیشانلرك ، جهالت و تناقضلرینی اخطار ایتمکدن عبارتدر .

حر فکرك ۸۳ نجی صابیسنده : « بوکون علوم وفنونك کائناتده کشف ومشاهده ایده‌جك هیچ بر نقطه ، هیچ برحقیقت براقدیغنی و تحریات علمیه و فنیه‌نك غایهٔ قصواسنه ایردیکنی » افاده ایدن بعض بیاناتدن صوکره :

« بناءً علیه سماواتده ، ارضك سطحنده ، جوفنده (عالم‌السر والخفایا) اولمادیغی تبین ایتدی . بوتون بونلردن صحته اقرب اوله‌رق آکلاشیلمشدرکه مکوناتی اداره ایدن ، شکل انسانی‌ده بر قدرت دکل ، بلکه میخانیکی و فیزیکی ، ازلی و أبدی لایتغیر قوانین طبیعیه‌در . » دیمشدر .

حال‌بوکه قیلیچ اوغلی ، اولا : کائناتی اداره‌ایدن شکل انسانیده بر قدرته دکل ، (لیس کمثله شیء) اولان جناب الله‌ه زباندرازلقده بولنمش و اوکا قارشی لسان الحادینی اوزاتمشدی . شکل ایله قدرتی تمیز ایتمه‌ین بوافاده ایله یکیدن بیوك برتلبیس (confusiqn) یاپه‌رق انسانلر ایچنده تجلی ایدوب طوران و میخانیکیت ایله ایضاحی ممکن اولمیان عقل و علم ، اراده وحادثات و حقائق عالمك مبدأ اول تحریسنده هیچ حصه‌سی یوقش کبی جمله‌سنی حذف و طی ایدرك بتون مکوناتك ، میخانیکی وفیزیکی ، ازلی وابدی لایتغیر قوانین طبیعیه ایله اداره اولوندیغی نتیجه‌سنی آلمش ودها غریبی بونی « عالم السر والخفایا » اولان جناب حق انکار ایچون قوللانمشدر . هیچ دوشونمه‌مشدرکه بونظریه علمی انکار ایچون دکل ، حاکم کل یاپمق ایچون التزام اولنان بر نظریه‌در . « مکونات میخانیکی و فیزیکی ، ازلی وابدی لایتغیر قوانین طبیعیه ایله اداره اولنیور. » دیمك ، اولا : مکوناته بر (مکوّن) قبول ایتمك ، ثانیاً : او ازلی و ابدی دیدیکی قوانینه ازلی و ابدی اولمیان مکوناتدن باشقه بر طرز وجود تسلیم ایتمك ، ثالثاً : بو مکونات فانیه‌نك او قوانین ازلیه‌یه کوره اداره‌سنی مدرك و مکوناتدن خارج برمحرك ازلی و ابدینك وجودینه ضرورت حس ایله‌مکدر .

هرکس کبی وبالخاصه میخانیکیتجیلرده بیلیرلرکه مجرد قانونلرهیچ برشی اداره ایتمزلر ؛ آنجق مدبرك ، قوهٔ محرکه‌نك حدود تأثیراتی کوسترلر. بناءً علیه میخانیکی نقطهٔ‌نظردن قوانین‌طبیعیه ، قوهٔ‌محرکه‌یی دکل ، قوهٔ محرکه ایله مکونات آراسنده‌کی مناسباتی افاده ایدرلر . بومناسبات ایسه‌مکوناتك عالم‌السر والخفایا اولدیغی حالده (لیس کمثله شیء) بولنان مکون ومدبرینك وجودینه برهاندرلر . چونکه بتون برهانلر منکشف اولان برمناسبتك کورونن اوجندن کورونمه‌ین دیکر اوجنه انتقال دیمکدر .

تأمل سطورالکائنات فانها _ من‌الملأ الاعلا الیك رسائل

بعض دوشونجه‌سزلر ، «الله وحق تعالى» اسملری یرینه «طبیعت» کلمه‌سنی قویووپرمکله برایش‌یاپدق وبرمسئله ایضاح‌ایتدك ظن‌ایدییورلر. حال‌بوکه بونقطه‌ده قوللاندقلری طبیعت کلمه‌سی اوقدر مجهول واوقدر مبهم برکلمه‌درکه بونکله نه‌قصد ایتدکارینی ایضاح ایده‌بیلسه‌لر یاپدقلری بومبادله‌ده نه قدر آلداندقلرینی آکلایه‌بیلیرلردی . بو مناسبتله بوحکم حقنده برقاچ سوز سویله‌مك ایسترز :

اولا کندی لسانمزده‌کی مأخذنی اعتباریله :

ابن سینا حدود رساله‌سنده شویله دیر :

« طبیعت : برشیده بالذات اولان حرکت ویا سکونك بالذات کندنده‌کی مبدأ اولی ؛ خلاصه اولارق: ذاتی اولان هرتغیروثباتك بالذات‌مبدأ اولی‌در. بونی اجسامده ساری وشوکا بوکا مبدأ اولان برقوت دیه‌تعریف ایدنلرخطا ایتمشلردر . زیرا بومقامده قوللانیلان قوتك حدی ، «متغیرك غیریسنده‌بولنان مبدأ تغییر» در . بو صورتده ایسه طبیعت صانکه «بالذات تغیر مبدئنك مبدأ تغییری» دیه تعریف ایدلمش اولورکه هذیاندر . بوندن باشقه طبیعت براسم متشابه اوله‌رق بعضاً «عنصر ، صورت ذاتیه، ملکیه وطبیعتك غیریدن نشأت ایدن حرکت» معنالرینه‌ده اطلاق اولنور. اطباء طبیعت اسمنی‌مزاجه ، حرارت غریزیه‌یه ، هیأت اعضایه ، حرکاته ، نفس نباتی‌یه دخی‌اطلاق ایدرلر . طبع، طبیعتدن اعمدر ، هرهانکی برنوعك کندیسیله تکمل ایتدیکی فعلی ویا انفعالی هرهیأته طبع دنیلیر. مثلا فضله یارمق طبیعتدن دکلسه‌ده طبعدندر . »

ابن‌سینانك شفاسی کبی بعضی کتابلرده طبیعتك ، حرکت ارادیه مبدئی اولان (نفس) مقابلنده قوللانلدیغی‌ده واردر .

زمانمزده بوکلمه الك زیاده فرانسزجه (ناتور) کلمه‌سنك ترجمه‌سی اوله‌رق قوللانلدیغنه وفیزیق کلمه‌سیله‌ده علاقه‌دار بولندیغنه نظراً بوبابده الك متأخر ایضاحاتی ویرن غوبلوبی دیکلیه‌لم :

« برموجودك طبیعتی بالذات اونکله اولان هرنه ایسه اودر [۱] که‌برعلت خارجیه ایله اولانك مقابلیدر . طبیعی‌ده صنعی مقابلیدر . ژان ژاق روصو حالت طبیعیه‌یی ، مدنیت مقابلی یاپمش ایدی . الهیون دخی طبیعتی ، اللهك لطف وعنایت ازلیه‌سی مقابلنده قوللانمشلردر .

« طبیعت، علی‌الاکثر، موجوداتك‌مجموعی [L'univers _ کائنات] معناسنه قوللانیلیر . وعلی‌الخصوص برکل ، برجمله اوله‌رق ملاحظه ایدیلن کائناته وبونی بویله برکل یاپان شیئه _ بومبدأ وحدت هرزمان اونده‌بولنمق شرطیله _ اطلاق اولنور . وحدت وجودجیلره کوره بومبدأ هرشیئه نفوذ ایدوب یاشایان یکانه قوتدر ، (رواقیه) [۲] ، یاخود یکانه بر وجود دائمدرکه بتون موجودات بونك برظهور جزئی وانتقالیسندن عبارتدر . مسالك مابعدالطبیعیه خارجنده اوله‌رق طبیعت ، قوانینك هیأت مجموعه‌سی ، واقعاتك نظام ضروریسی معناسنه کلیر . [۳] بوصورتده طبیعت (ایجاب _ ده‌ترمنیزم) مرادفیدر. بوندن دولایی قانت طبیعت کلمه‌سنی ، لیبرته‌یه (یعنی اختیاره، تعبیر عامیانه‌سیله حریته) مقابل طوتمشدر . [٤]

---

[۱] ابن‌سیناده صورت ذاتیه دیه کوستریلن معنادرکه برشیئك حقیقتی ، ماهیتی ، صفات ذاتیه‌سی دخی دینیلیر . مع‌مافیه اینجه برفرق‌ده ملحوظدر .

[۲] ، ابن‌سینانك اجسامده قوهٔ ساریه دیه‌نقل وتزییف ایلدیکی معنادر.

[۳] بومعناجه «قوانین طبیعیه» تعبیری «قوانین قانونیه» کبی حشو بر معنایی متضمن اولمق لازم کلیر .

[٤] بو ، ابن‌سینانك نفس مقابلنده کوستردیکی معنایه مشابهدر .

« دهقارت طبايع بسيطه‌نك تحريسنى فيزيق علمنه موضوع يابمش ايدى . باقون دخى همان همان عين حس ايله مابعدالطبيعيه‌يه صور وياطبائعك يعنى بسيط اولدقلرندن طولايى بالذات معقول اولان وديكرلرى كنديلرندن استنتاج ايديله بيلن خصوصات مجرده‌نك تحريسنى ارائه ايتمش ايدى . »

شو ايضاحات ايله كوروليوركه طبيعت كلمه‌سى مختلف ومتشابه معنالر آراسنده طولاشان متردد ومبهم بر كلمه‌در وبتون علومك اول وآخرى اولمسى لازم وضرورى اولان مبدأ وحدت ومؤثر محقق حقنده بويله مبهم بر كلمه‌يى الله ، حق تعالى كبى اسماء حسنايه ترجيح ايتمكله شاشقينلقدن باشقه برشئ ابراز ايدلمه‌مش اولور .

بومعنالر ايچنده عصرى ذهنلره الكزياده جاريان معنى باشليجه ايكى معنى اوله بيله‌جكدر: برنجيسى ، عمومى اولان (مجموع كائنات) معناسى كه آرالرنده برجهت وحدت موضوع بحث اولميه‌رق غيرمحصور موجودات سوروسى ديمكدر . اكر بونك ايچنده زمان ومكانده حادث وفانى اولميان موجودات دخى ملاحظه ايديور ايسه‌ك بو صورتده طبيعت كلمه‌سى ، «موجود» مرادفى اولور . بناءً عليه موجود ازلى وابدى اولان واجب الوجودى مخصوصه افاده ايدن اسماء حسنايى طى ايدرك يرينه طبيعت كلمه‌سنى قوللانمق بر دليلك اولور . اكر موجودات سوروسنى شو فضاده سرپيلمش ، كورونن حادثات ديه ملاحظه ايديور ايسه‌ك دون وار بوكون يوق ، بوكون وار يارين يوق ، بر طاقم اشيادن ، اجسام واجرامدن عبارت كورديكمز وبوكونه قدر هيچ بريكونه ربط ايده‌مه‌مكله برابر ، متمادياً بر ايرمق كبى آقديغنه شاهد اولديغمز ، آقاركن آراصره خيالمزده متشابهلرينى قيد ايدرك قانون نامنى ويرديكمز بوموجوداته طبيعت نامنى ويرركن ، بونلرك منبع ومبدأ وجودلرى اولان علت ازليه وابديه‌لرينه‌ده طبيعت نامنى ويرمك برتناقض وتلبيس تشكيل ايدر .

حر فكر ، حاكمره خطاباً يازديغى الحادنامه‌سنده رحمن رحيم اولان خالق تعالى‌يى انكار ايده‌رك اونك مقامنه اقامه ايتمك ايستديكى طبيعتى بومعناى عاميانه‌سيله قوللانمش و:

« حال بوكه ، ديمش ، بدبخت كندى خالقنك كنديسنى محيط اولان حسسز و مرحمتسز طبيعت اولديغنى كورميور وبالذات كنديسنك‌ده اوندن بر جزء اولديغنى ادراك ايتميور . »

بدبخت ، كندى كورميوركه فردك كنديسندن جزء اولديغنى سويلديكى وطبيعت ديديكى شو كائنات مشهوده سوروسى هر بر مخلوق اولان افرادن عبارتدر وجمله مخلوقاته خالق كل ديمك برتناقضدر . وميخانيكيت نظريه‌سيله اوغراشانلر خالق ايله مخلوقك تمايزينى كوسترمك ايچون اوغراشمشلردر . علم وفندن غايه‌ده بو مخلوقات سوروسنك علت اصليه‌سى اولان خالق تعالى‌يه وصولدر . علم بو خالقه هم اول اوله‌رق اينانمش و هم استدلال ايله اعتقاد ايتمشدر . علمده بو اعتقاد اولمش اولمسه‌ايدى تحرئ اسباب ضرورتيله كيجه ، كوندوز مضطرب اولمازدى . علم وفن تلسقوپ وميقروسقوبلريله اوغراشيركن ايستر ايستمز ضبطى ممكن اولميان بومخلوقات سوروسى سبب اقصاسنى ادراك سايه‌سنده بوكسك برنقطه‌دن احاطه ايتمك هيجانيله مشبوعدر . فقط علم بشر وجودينه تابع بولنديغى بومسبب الاسبابى تمام حقيقتيله ادراك ايده‌بيلمك ايچون نامتناهى تجلياته ايرمك وازل و ابدده ياشامق احتياجنده‌در . بوندن دولاييدركه :

حقيقة الحق لم تعقل بعالمنا ـ لكن تردّدهم فى دار رضوان

دنيلمشدر .

بدبخت منكر كورميوركه حس و مرحمت كلمه‌لريله ياد ايتديكى شيلر ، حسسز ، مرحمتسز طبيعت ديديكى شو كائناتدن جزءدر . اكر حادثاتك هيچ‌بريسى حس و مرحمت دكل ايسه ، بونلرك ايچنده بر دانه‌ده‌مى حس ومرحمت يوقدر؟ اكر بر دانه حس ومرحمت وارايسه . فردك كنديسندن جزء اولديغى او طبيعتدن بو بر حس ومرحمت ده جزء اولميه‌جقميدر؟ يوزده بر بكى بولنان بركيمسه‌يه بكسز دينه‌مديكى حالده بردانه‌جك مرحمت بيله اوطبيعته مرحمتلى ديمك ايچون كافى دكلميدر؟ حس ومرحمت هيچ يوق ايدى‌ده ياورولرك طوغاجغنه ياقين آنالرك سينه‌لرنده‌كى قورى ممه‌لرى شيرين سوتلرله طولديرارق بوكلستان ايچنده چفته چشمه‌لر آقيتان واونلرك ايلك غدالرينه عاجز و كوچوجك آغزلرينه اوخشايه اوخشايه دوكن وبتون بونلرى آنالرك بابالرك قدرت اراده‌لرى فوقنده برصنعت ايله اعمال واحضار ايدن قدرت بالغه‌نه‌ايدى؟ جزئى اذعانى اولان برقلب بونى كوروب طورركن نصل اولورده رحمن رحيم اولان خالق تعالى‌يى انكار ايدر و اونك مقامنى حسسز ومرحمتسز بركور قوته تسليم ايتمك ايچون اهل حقله مجادله‌يه قالقيشير؟

او بدبخت دوشونميورمى‌كه ، هركل اجزاسندن ياپيلير . اكر فرد ، خالق محيط ديديكى طبيعتدن جزء ايسه اوجزءلر فنايه كيتدكجه كل‌ده فنايه كيدر . اوحالده شو كائنات مشهوده سوروسنك ازلى وابدى اولان هيچ برمجموعه‌سى يوقدر ، فضاده لايحصى اجرام حادثه بولنديغى كبى ، زمانده‌ده لايحصى كائنات مجموعه‌لرى تسلسل ايتمكده‌در . بوندن اللى آلتمش سنه اول بونلرك ايچنده «قليچ زاده حقى» نامنده برملحد بولنمديغى كبى اونكله بركل تشكيل ايدن اومجموعه‌ده يوقدى . بونك كبى بوندن بلكه برقاچ مليار سنه اول بوكونكى منظومه‌لر مجموعنك افراداجرامى‌ده يوقدى ، استقبالده هپ بو افراد واجرام ومجموعه‌لرى ينه ماضيلرى كبى اوله‌جقدر . فقط خالق ازلى واردى . اكر اولمسه ايدى يوق ايكن وار اولان بوشيلرك علت وجودلرى يوقلقدن عبارت اولوردى . حالبوكه علمك قاعده‌لرندن بريده (Rien ne vient be rien) در . عدم وجوده علت اوله‌ماز . بونك بر نتيجه‌سى‌ده ناقص كامله علت اوله‌ماز ، قاعده‌سيدر . بناءً عليه اهل علم اولانلر بومعناى عاميسيله طبيعتى هيچ بر زمان مبدأ خلقت عد ايتمه‌مشلردر . بومعناده طبيعت يرينه عالم كلمه‌سنى قوللانمق هرحالده مرجحدر .

بوراده شونی ده قید ایده لم که اگر انسانلرده (انا) شعوری اولمسه ایدی هیچ بر فردك ایکی آن عینیتنه ، وحدتنه ، بقاسنه قائل اولمق احتمالی اولمازدی . چونکه بدن هر آن متحول بولنیور . بوقانونی عیناً مجموع کائناته تطبیق ایتدیکمز زمان آکلارزکه مجموع کائنات بر انا شعوری اولمدیغنه قانع ایسه‌ك طبیعت نامی ویریلن بوکائنات سوروسنك ایکی آن بیله وحدتی وبقاسی بولنه‌بیله‌جکنه احتمال ویره‌مییز. حالبوکه بز اونك هر آن تجدد امثال ایله تسلسل وتوعاتنه شاهد اولیورز . بوندن پك قولایلقله آکلارزکه منظومهٔ کائناتك سروجود و وحدتی مشهود اولان طبیعتده دکل ، حق تعالاده‌در؛ ازل وابدده کندینی عالم اولان آنجق اودر . وبزم بر قاچ بیللق انا شعورمز بونقطه‌یی ادراك ایچون بر مثالدن عبارتدر . بومثال ، شکل انسانیده برخالق تصور ایتمك ایچون دکل ، بلکه خالقی ادراك ایچون اثرینی ملاحظه ایدرکن بونقطهٔ معرفتدن اغماض عین ایتمه‌مك ایچوندر .

طبیعت کلمه‌سنك ذکر ایتدیکمز معانیسندن ایکنجیسی : ایجاب (دهترمینزم) معناسیدر . بومعنی ایسه حریت واختیاره مقابل طوتیلمق ایسته‌نیلان علیت قانوننك بر افاده‌سیدر . اولکی معنی ایله طبیعتده حاکم اولان قوانینك قدما تعبیرنجه عقول مجردهٔ کلیه‌نك باشنده ایجاب، تعبیر آخرله اختیارسز علیت قانونی کورنلره طبیعت اسمی بوکا اولکندن دها زیاده موافق بولمشلردر . چونکه علت خارجه‌دن آزاده اولان قانون آنجق بونی کورمشلردر. وبونی حق تعالی‌یی انکار ایچون دکل، اونك افعال وآثارنده ایجاب قانوننك حکم سوردیکنی سویله‌مك ایچون درمیان ایتمشلردرکه بو بحث بزم فلسفه وعلم کلام کتابلریمزده « الله افعالنده فاعل موجبمی، یوقسه فاعل مختارمی ؟ » مسئله‌لری اطرافنده تعقیب اولنمشدر .

فقط شونی هیچ اونوتمامق لازم کلیرکه بو « ایجابیه » مسلکنه طرفدار اولانلرك ، حریت واختیاردن دم وورمغه اصلا صلاحیتلری یوقدر. چونکه قانتك‌ده سویله‌دیکی وجهله (دهترمینزم) لیبرته مقابلدر. ایجاب حاکم کل اولنجه حریته نه یر واردر، نه‌ده حق! بناءً علیه حریت دعواسیله اورتایه آتیلان « حر فکر »ك ذره قدر قابلیت علمیه‌سی اولسه ایدی ، دعواسنی کوکندن قلع ایدن ایجاب قانونی کندینه مبدأ حرکت اتخاذ ایتمزدی . حالبوکه کلامنك اولنده میخانیکیتی ، آخرنده حسسز وحرمتسز بر طبیعتك خالقیتنی ادعا ایدرکن، اورته‌ده‌ده « بشرك ادامهٔ حیاتنه محتاج اولدیغی اشیایی ... رزاق عالمدن زورله چکوب آلمق ایجاب ایتمکده‌در » دیه‌ن بو فکر باشـدن باشه ایجاب قانوننه صاریله‌رق حریت واختیارك کوکنی کسمك ایسته‌مشدر .

شمدی « اولدیغی کبی کورونمه‌مك و کورونديکی کبی اولمامق انسان ایچون ناموسسزلقدر » دیه سوزه باشلایان برکیمسه « حر فکر » نامی آلتنده حریتك جناح حمایه‌سنه صیغینیرده باشدن باشه حریتك ضدی اولان ایجاب وجبر قانونلرینی مدافعه ایدرسه بوحال اولدیغی کبی کورونمه‌مك ویا کورونديکی کبی اولمامق دکل‌ده نه‌در ؟

زواللی بدبخت، سن کیمك الندن نه‌یی زورله چکوب آلیورسك؟ سن ، رزاق عالمك ساحهٔ خلقته دوشه‌دیکی مائدهٔ نعمتدن، اونك وضع ایتدیکی قانونلره رعایت ایدرك وینه اونك ویردیکی وسائطی قوللانه‌رق بولیله برلقمه آلابیلیر ایسه‌ك آلیرسك ؛ اونی‌ده لطف مساعده منضم اولمق شرطیله آلیرسك . یوقسه قانون یوللرندن یوروس ومظهر مساعده اولمغی دوشونمزده قوتلی ظن ایتدیکك پنجه‌کی هرشیئه اوزاتمغه قالقارسه‌ك ، اوپنجه‌نك بر آن ایچنده فلجه اوغرادیغنی کورمکله ناکام اولورسك .

یوقاریده بوغافل ، « بو ادرا کسوز فسحت بی‌انتها ایچنده برذرهٔ ناچیز بیله اولمایان کرهٔ ارض ایله ینه اونك اوستنده یاشایان اوندن‌ده‌ها ناچیز بنی آدمك نه قیمت واهمیتی واردر » دیدیکی وآشاغیده « خالقی ، کندیسنی محیط اولان حسسز وحرمتسز بر طبیعت » دیه تصور ایلدیکی حالده اوبر ذرهٔ ناچیزك ذرهٔ ناچیزی قدر قیمت عطف ایتمدیکی نفسنك ، اوحرمتسز محیط طبیعتدن زورله بر شی آله‌بیله‌جکنی نصل تصور ایدیبور ؟ یوقسه کندینی او ذرهٔ ناچیز دکل‌ده برجبار مطلق‌می تصور ایتمك ایستیور ؟

ظن ایدرزکه بو ایضاحات ، خلقتك علت اولاسنی تحری ایدن علوم وفنون نامنه سوز سویلرکن ، (الله ، حق تعالی) کبی اسماء حسنایی براقوب‌ده « طبیعت » کبی متشابه ومعنای مرادی مجهول ومبهم برکلمه استعماله قالقیشماق انسانلری نوردن ظلمته، حریتدن جبر واسارته سوروکله‌مکدن باشقه برثمره بخش ایتمیه‌جکنی آکلاتمق ایچون کافیدر .

نه چاره‌که برنجی مقاله‌ده سویلدیکمز وجهله هنوز انسانلغنك ماهیتنی سزه‌بیله‌جك بر قلبه مالك اولمیان وقابلیت ایقانی بولنمیان روحلر ، هرفقره‌ده بر متناقضه دوشمکی برذوق بدیعی ، قارارمش برقلب ایله ظلمت ایچنده چارپشمه‌یی برهنر عد ایدرلر ، « ختم الله علی قلوبهم . »

کرچه میخانیکیت نظریه‌سی عالم اجسام ماکنه‌سنه ممتاز بر قدرت محرکه‌نك لزومنی اثبات ایچون کافی ایسه‌ده ، ینه عالمده تجلی ایدن علم واراده واختیار کبی میخانیکیت ایله ایضاحی ممکن اولمیان حادثات روحیه‌یی یا انکاره قالقشمق ویا عالمك برقسمنی جانب لاهوته قید ایتمك کبی برنتیجه‌یه منجر اولمش ، بو ایسه انسانلری یاجمادات ایله مساوی طوتمق ویامرتبهٔ الوهیته چیقارمق کبی برافراط ویا تفریط ایله شائبه‌دار بولنمشدر . بونقطه‌نك تفصیلی دیکر برمقاله‌یه براقه‌لم .

مصاحبه

مایهٔ الحادی حامل برقلبده جوهر ایمانه ظهور ایده‌من

مجهز اولدیغمز حواس خمس ایله محسوس برعالمك موجود اولدیغنی کوریپورز . سز بوعالم ایچون ایسترقدیم دهیبکز، ایسترحادث . اونك خالقی اولمق اوزره‌ده ایستر صفات کمالیه ایله متصف برخالقك وجودینی قبول ایدیکز ، ایسترسه‌کز اوخالقی قبول ایتمیوب اونك یرینه طبیعت دهنیلن قوتی اقامه ایلهیبکز. خلاصه عالمك اصلیله عالمده جاری اولان شئون وحادثات حقنده‌کی فکریکز ، اعتقادیکز نه اولورسه اولسون سزك بوفکریکزه ، بواعتقادیکزه کیمسه برشی دیمیه‌جك . فقط کوزیکزك اوکنده وجودینی انکار ایده‌میه‌جککز برحقیقت ، یعنی برعالم واریا ، مسئله بوعالمك موجودیتیدر . بز انسانلرده بوعالمك برجزئی‌یز . بدنی تشکلمز ، حواس وقوای مادیه ومعنویه‌مز بعضیلرینه کوره الله‌عظیم‌الشانك ، بعضیلرینه کوره‌ده طبیعتك اثریدر . شوحالده ایسترعالمی بکنه‌لم ، اونك هرجزئنده بویوك برتدبیر وتصرفك اتقانه مستند آثار دقیقه‌سنی کوره‌لم ، ایستربعضیلری کبی بوآثار ایچون برکور قوتك شعوره غیر مستند تصرفاتی ، یاخود دائمی برحرکتله متحرك اولان ماده‌نك اثر تصادفاتی دیه‌لم ، هرایکی صورتده‌ده تحقق ایده‌جك برنتیجه‌نك قبولنده بزم ایچون قطعی برضرورت واردر . یعنی عالمی کمالی، یاخود نقصانیله قبول‌مجبوروز. بوتون قوتمزی ، بوتون وارلغمزی صرف ایتسه‌ك کندمزی اوعالمدن خارج ، مستغنی بر موجود مستقل حالنه افراغ ایتمك ممکن دکلدر . اکر عالم ایی ایسه بز اوایی‌عالمك، اکر فنا ایسه اوفناعالمك برجزئی اولمق اوزره قالمغه ، اونك قانونلرینه سرفرو ایتمکه مجبوروز .

شمدی کرك عالم ، کرك خالق‌عالم حقنده‌کی اعتقادنه‌مز کزده اولورسه اولسون ، یوقاریده سویلدیکی وجهله کوزمزك اوکنده ذره‌سندن ، الکترونندن ، ایپوندن طوتکزده بی‌نهایه اجرامنه قدر کندیلرینه الزام ایدلمش اولان لایتغیر قانونلر موجبنجه سیروحرکت ایدن وآنجق نامتناهی تعبیریله افاده‌سی ممکن برطاقم حادثاته محل‌ظهور اولان برعالمك موجودیتنی کوریورز . بو اصلا قابل انکار دکلدر. فی‌الحقیقه عالمك موجودیتی ، صورتی ، حدی، مقداری‌ده فیلسوفلر آراسنده برچوق مناقشاتی استلزام ایتمه‌مش دکلدر . بوراده بومناقشاتك صورت‌جریانی موضوع‌بحث ایده‌جك‌دکلز . یالکز حدسی برنظرله شوتحقق‌وقوعنی تسلیم ایله اکتفا ایلیه‌جکز .

هرشیدن اول شونی کوریورزکه بزم مادیت نقطهٔ نظرندن محدود بروجودمز ، معین برشخصیتمز وار . صوکرا بومعین شخصیتك ینه محدود برمدت ایچون افتراق وانفساخدن مصونیتنی تأمین ایدن وروح نامی ویریلن برجوهر اسری ایله بوجوهرك شعور ، اراده کبی بعض خصوصاتی وار. شعورمزله هم کندمزی، هم‌ده کندمزدن خارج اولان شیلری ادراك ایدیورز. اراده‌مزله‌ده کرك وجودمزده، کرك وجودمزدن خارج شیلرده ایسته‌دیکمز حرکتلری ، وضعیتلری احداث ایده‌بیلیورز. شوحاله نظراً اراده‌مزك شخصیت ماده‌مزدن خارج وسائط آلیه‌یه محتاج اولمقسزین تعلق وحکمنی اجرا ایده‌بیله‌جکی ایلك موجود کندی وجودمز دیمك اولور . الیمزی قیملداتمق ایچون المزله اراده‌مز آراسنده وجودمزدن خارج بر واسطه‌یه محتاج دکلز . اراده‌مزی شخصیت ماده‌مزدن خارج وبزدن باشقه اولان اشیایه تعلق ایتدیرمك ایچون او اشیا ایله آرامزده آلی بر واسطه‌نك وجودی لابددر . او واسطهٔ آلیه‌ده وجودمزدر . الیمزله بر شی آلیرز ؛ اوشیئه ایسته‌دیکمز شکل وصورتی‌ویررز . بونلر بزم ارادی فعللرمز، تأثیرلرمزدر. بونلره واسطه اولان شیلرده وجودمزی تشکیل ایدن اجزای آلیه، یعنی دماغمز، المز ، قوللمز ، کوزیمز وسائر عضولریمزدر .

اراده‌مزك تأثیرینه کلنجه اونك تأثیری وجودمزده دکل، بلکه وجودمزك عضویتمزك محصله‌لری اوزرینه‌در. چونکه کوروپورزوبیلیورزکه اراده‌مز اساس اعتباریله وجودمزك هیچ برجزئنه حاکم، هیچ برجزئنده مؤثر دکلدر . اوآنجق کندی حکم و تأثیری خارجنده اولان محصله‌لر اوزرنده برآمر وبر مدبردر . اراده عادتا برکمینك قابدانیدر . قابدان سفینه‌یی انشا ایتمز ؛ یالکز سوق واداره ایدر . وجودمزده طبق بویله‌در . وجودمزی انشا ایدن بز دکلز . اراده‌مزك تعلقنه محل کبی کوردیکمز شو وجودك برجزئنده اراده‌مز حاکم ومؤثر دکلدر . قلبمز ، اراده‌مزه تابع اولمقسزین ضربانده دوام ، قانمزده اراده‌مز تعلق ایتمکسزین وجودمزده دوران ایدر . معده‌مز وظیفه‌سنی ایفاده اراده‌یه عرض افتقار ایتمز . صاچلرمز اراده‌مزك رأیني آلمقسزین کندی کندینه اوزار ، آغارر ، دوکیلیر . وجودمزده‌کی ذرات خبرمز اولمقسزین وبزدن بر تأثیر بکله‌مکسزین تبدل، تجدد ایدر .

نظر عقل ایله باقیله‌جق اولورسه کوریلیورکه بزه هرشیدن زیاده یاقین وارادهمزك تعلقنه محل کبی کورینن وجودمزده‌کی تصرفات ارادیه دائره‌سنك محیطی کیتدکجه کوچولور ؛ بنلکمزله بنلکمزه خاص اولان اراده‌مز آنجق وآنجق عمان حوادث ایچنده سفینهٔ بدنمزی سوق واداره ایدن بر قابدان کبی قالیور .

بدن اوزرنده‌کی تأثیرات اراده‌مز غایت محدود اولدیغی کبی وجودمزك اس‌الاساسی اولان انامز، نفس ناطقه‌مز تمامیله بزم اراده‌مزه تابع ، تمامیله بزدن خارج بعض عواملك تأثیراتندن آزاده برموجود مستقل دکلدر . بزکندیمز دوشونیورز، کندیمز یاپیورز، کندیمز تصدیق،

کندیمز انکار ایدیورز ظن ایده‌رك افعال خصوصیه‌مزده باشقه بر قوتك تأثیری آلتنده بولوندیغمزی ظن ایتمه‌یز .

حال بویله ایکن بدیمزه عائد اولان وبزم اراده‌مزه تابع بولونان شیلری قولایلقله بیلوب وآکلایوب روحمزك نه‌درجه‌یه قدر اراده‌مزه تابع، نه‌کبی ودایع فطریه‌یی حامل، نصل استعداد ایله مجبول اولدیغنی بدیمزده‌کی حالاتده اولدیغی کبی اویله قولایلقله آکلایه‌مایز . آینه‌یه باقدیغمز زمان کوزل، یاخود چرکین اولدیغمزی کوریرز وکوزللکله چرکینلکك نفسمزده تحقق اراده‌مزدن خارج اولدیغنی تقدیرایده‌رك «نه‌یاپه‌لم! الله،یاخود طبیعت بزی‌ده بویله کوزل، یاخود چیرکین یاراتمش!» دییه‌رك ضروری حالمزه، نقصانمزه، یاخود کالمزه راضی اولورز. فقط چیرکین اولدیغمز حالده، «اوت، کوزللك نم تشکلاتمدن، تناسب‌ده بنده‌کی تناسبدن عبارتدر . نم شوتشکلم یگانه مقیاس حسندر ؛ دنیاده کوزل آنجق بنم کبی اولور، بکا بکزه‌مه‌ین چیرکیندر.» دییه‌رك چیرکینلکمزی هرکسه کوزللك صورتنده قبول ایتدیرمکه قالقیشه‌جق اولور ایسه‌ك خطا ایتمش اولورز . فقط روحمز بویله دکلدر. اونده‌کی تجلیاتی ، اسراری کورمك، تقدیر ایده‌بیلمك ایچون باشقه بر آینه‌یه محتاجز. بیلدیکمز آینه کافی دکلدر . بز کندی حالات وحادثات نفسیه‌مزی صرف کندی تأثیرات اراده‌مزك محصولی ظن ایدرز . حال‌بوکه فطرتك هرجزئی کبی اونده‌ده بزم کوره‌مدیکمز ، بیله‌مدیکمز بر طاقم عوامل خفیه‌نك تأثیراتی واردر . روح ازلاً بر شیئه مستعد اولور ودنیاده بولوندقجه اواستعدادك ایجاباتنه محبت واونلری قبول ایده‌رك اوایجابات خارجنده اولان، اونلره مغایر بولونان شیلردن نفرت واونلری ردایدر. چونکه بوشیلر اونك روحی ایچون غدا اوله‌ماز،اونك روحنی بسله‌یه‌من. غدای جسمانی‌ده بویله‌در. برمخلوقك فطرتنه طبیعتنه موافق اولان بر غدا دیکر بر مخلوقك فطرتنه ، طبیعتنه توافق ایتمز . مثلا آرسلان آچلقدن اولورده اوت یمز. کذا قیون‌ده هلاك اولسه ات یمز . زیرا بوایکی مختلف غدا اونلرك فطرتنه موافق دکلدر .

شومقدماتدن آکلاشیلیورکه بعضیلرینك اعتقادی کبی بر طبیعتك محصولی ، اثری‌ده اولسه‌ق هرحالده کندیمزه خاص برماهیتی ، کندی اراده‌مزدن خارج بعض حالات وقابلیاتی حامل اولدیغمز حالده دنیایه کلیر، بوماهیتك ، بوحالات وقابلیاتك مقتضیاتیه تابع اولورز ، بومقتضیاتك آثارینی اظهار ایلرز .

اعتقاده کوره قدرت فاطره، بنه اعتقاده کوره طبیعت ، شفتالی چکردکنده او نوعك ادامه‌سنه خادم جوهری ، استعدادی اندماج ایتدیرمشدر. شفتالی چکردکندن آیوا آغاجی چیقماز. کذا ابوجهل قاربوزینه‌ده اومیوه‌نك ادامه‌سنه خادم تخمی قویمشدر. ابوجهل آغاجنك میوه‌سی چاووش اوزومی اوله‌ماز . حیوانلرك جوهر وجودی‌ده بویله‌در . دوموزك نطفه‌سندن قویون ، قویونك نطفه‌سندن دوموز دوغماز . شو مقدماتی بر درجه‌یه قدر خصائص معنویه‌یه‌ده تشمیل ایده‌جك اولور ایسه‌ك همان‌همان عین نتیجه‌یه واصل اولورز . شقاوت ازلیه ایله مجبول اولانلردن اثر سعادت ظهور ایتمز. مایهٔ الحادی حامل برقلبدن جوهر ایمان ظهورینه ترقب بیهوده‌در. او برشجرهٔ خبیثه‌درکه اونك میوه‌سی‌ده خبیثدر .

بعض حیوانات سفلیه انسانك استکراه ایتدیکی شیلری کال اشتها ایله یر. چونکه اونك دماغی ، روحی او شیلرك کراهتنی کوره‌میه‌جك صورتده یارادلمشدر . اوکبی حیوانلره بوکراهتی کوسترمك ، قبول ایتدیرمك ممکن دکلدر . چونکه نفسنده اوقابلیت یوقدر . ازلی بر ملحدده ایمانی قبول ایتدیرمك محالدر . چونکه ایمان اونك قابلیت فطریه‌سنه اویماز. سردایدیلن شومطالعاته رغماً، مسئله‌ده نیه جبر یوقدر، دییه‌جك اولور ایسه‌ك بالکه بو سوزمزله بعضیلرینك نظرنده عظیم برتناقض ورطه‌سنه دوشمش اولورز .

حالبوکه مسئله اویله دکلدر . وجود محصله‌لری اوزرنده تأثیری ثابت اولان اراده ایله شوحالاتك تعدیلی،حتی تبدیلی بیله امکان دائره‌سنه کیرر . فقط اصولی واردر . هنر او اصولی بیلمکده ، اونی بیلمکی قصد ایلمکده‌در . سازك هرتلنده سس چیقارمق قابلیتی واردر . کیریشلرك کرکینلکنه ، کوشکلکنه کوره چیقان صدا یا تیز اولور، یاخود پست. تللرك هیئت مجموعه‌سی براستاد طرفندن آقورد ایدیله‌جك اولورسه ایی ، عکس صورتده فنا سسلر چیقار .

هلال اخضر قونغره‌سی

هلال اخضر جمعیتك سنه‌لك قونغره‌سی دوقتور مظهر عثمان بکك ریاستنده جمعه کونی انعقاد ایله‌مشدر. اجتماعده ایکیوز قدر اعضا بولونمشدر . اولا مظهر عثمان بك کرسی‌یه چیقه‌رق هلال اخضرك بشنجی قونغره‌سنك عقدندن طولایی ممنونیتنی اظهار ایله‌مش، جمعیتك فعالیتی وایچکینك مضرتلری حقنده اوزون ومهم بر نطق ایراد ایله‌مشدر. متعاقباً جمعیتك محاسب مسئولی محامی جلال‌الدین فیاض بك جمعیتك برسنه‌لك واردات ومصارفاتی ومسکراتك ملته ومملکته ایقاع ایتدیکی فنالقلر حقنده چوق شایان دقت ایضاحات ویرمشدر . بوندن صوکره جمعیتك کاتب عمومیسی دوقتور فخرالدین کریم بك منع مسکرات قانوننك لغوندن صوکره ضابطه وقوعاتنك تزایدی حقنده ایستاتیستیقلره مستند مهم برخطابه ایراد ایله‌مشدر. مظهر عثمان بك مستحضر لوحه‌لری کوستره‌رك ایچکینك وجود اوزرنده‌کی تأثیراتنی ایضاح ایتمش، هرایج خطیبده آلقیشلانمشلردر .

بونی متعاقب اعضادن دوقتور احسان بك سوز آله‌رق جمعیتك غایه‌سی تماماً منع مسکرات اولمقله برابر شمدیلك هیچ اولمازسه تحدیدی ایچون تشبثاتده بولونولمسنی تکلیف ایتمشدر. اعضادن معلم جودت بك ده ایچکی علیهنده مکاتب عالیه و تالیه‌یه بر تعمیم کوندریلمسنی تکلیف ایلمشدر. اوصیره‌ده، ناصیلسه اورایه کلمش اولان معهود اجتهادجی کرسی یانینه کله‌رك ، هیچ علاقه ومناسبتی اولمادیغی حالده ، مرحوم ضیا کوك آلب بکك وقتیله بر جنته موقته کلدیکی زمان دیاربکرده بیننه بر قورشون صیقه‌رق انتحار ایتدیکنی ، پدرینك آلقولیك اولدیغنی ، بو یوزدن بو کون الك بیوك اضطرابلر ایچنده ترك حیات ایتمك اوزره بولوندیغنی سویلدی . صدد خارجی اولان بو ایضاحات پك مناسبتسز وصغوق دوشمشدر .

بعده مظهر عثمان بك ، مناقشه‌یی آرزو ایدن اولوب اولمادیغنی صوردقدن و کیمسه‌نك اعتراضی اولمادیغی سویله‌نیلدکدن صوکره حکومت و ملت مجلسنه تودیع ایدلمك اوزره بروجه‌آتی مواد قرائت و عیناً ومتفقاً قبول ایدیلمشدر :

١ — هلال اخضر ممنوعیت قطعیه طرفداریدر .

٢ — شیمدیلك هیچ اولمازسه ایچکی ممنوعیتی قانوننك حرفیاً تطبیقنی آرزو ایدر . بیرا ، لیکور وامثالنده مقصد هیچ بر وقت راقی دیمك اولمادیغندن ماستیقه ، دوزو ، آبسنت ، ویسکی کبی کئولی یوکسك ایچکیلرك قطعیاً منعی .

٣ — کیمسه‌یه سرخوش اولونجه‌یه قدر ایچکی ویریلمه‌مسی ، بر لوقانطه‌ده نهایت ایکی بارداقدن بیرا ویا بر بارداقدن شراب‌دن فضله ویریلمه‌مسی .

٤ — سرخوشلرك شدتله جزالاندیریلمه‌سی وهانکی میخانه‌ده سرخوش اولمش ایسه او میخانه‌لرك جزای نقدی وسد ایله جزالاندیریلمه‌سی .

٥ — یکرمی یاشنه کلمه‌ین کنجلره ایچکی قطعیاً ویریلمه‌مسی .

٦ — لوقانطه‌لرده یمك یمکسزین عشرت ایدیلمه‌مسی .

٧ — میخانه‌لرك ، بارلرك قاپاتیلماسی .

٨ — عموم خانه‌لرده عشرت عالملری یاپیلماماسی و ایچکی صاتیلماماسی .

بعده هیئت اداره انتخاباتنه کچیلمش ، ریاسته دوقتور مظهر عثمان ، رئیس ثانیلکه علی ماهر ، محاسب مسئوللکه جلال‌الدین فیاض ، کاتب عمومیلکه فخرالدین کریم بکلر و اعضالغه‌ده اون التی ذات انتخاب اولونمشلردر .

قونغره‌ده ایراد اولنان نطقلردن بو کون ایکیسنی، مظهر عثمان بك ایله فخرالدین کریم بکلرك نطقلرینی عیناً درج ایدیورز . جلال‌الدین فیاض بکلر نطقلرینی‌ده انشاالله کله‌جك هفته درج ایده‌جکز .

مظهر عثمان بکك نطقی :

خانملرم ، افندیلرم ،

هلال‌اخضر نامنی طاشیان ایچکی مجادله جمعیتی بشنجی قونغره‌سنی حضوریکزله عقده موفق اولدیغی ایچون بختیاردر . جمعیتك دعوتنه اجابت بویوردیغکز ایچون پك متشکرز . مملکتده ایچکی علیهداری اولان بو کتله کثیفه‌نك نوۀ منوره‌سنی تشکیل ایدن سزلری جمعیت الك صمیمی احترامله‌یله سلاملار .

خانملرم افندیلرم ،

هلال اخضر بو سنه حضوریکزه بوتون مادیتنی ، موفقیتلرینی غیب ایتمش فقیر بر وضعیتده چیقیور . فقط معناً هرزماندن دها یوکسك ، دها نجیب بر حالده‌در . جمعیتك قدسیتی، نزاهتی هله بو کونلرده هرکس طرفندن طانیلمش و تقدیر اولونمشدر. دیمك ایستیورم ، که ایچکی یساغنی قالدیرانلر هلال اخضری مادةً غایه‌سنه قاووشمقدن محروم ایتمشلر ، فقط معناً یوکسلتمشلردر . بو کون بو طوپراقده فرداً فریده قالمامشدر ، که ایچکی‌یه مساعده ایدیلمکله هیچ ایی برشی یاپیلمامش اولدیغنه قائل اولماسون . ممنوعیتی رفع ایتمك ایسته‌ینلر بزم فنی واجتماعی منطقلرمن قارشوسنده جواب ویرمکدن عاجز ، یالکز بودجه آچیغندن بحث ایدیورلردی. حال بوکه بیك ضرر کوزه آله‌رق بکله‌نیلن بر کارده صوبه دوشدی . کچن سنه‌کی بو آیلرله برده شو کونلری قیاس ایدیکز . مملکت سعادت و استقلاله قاووشمق ، نشئه‌سیله کافی مقدار مست ایکن بو بلا باشمزه نصل اولدی‌ده چیقاریلدی. یکیدن ایچنلر ایچکی‌نك ، ایچمه‌ینلر ایچنلرك اسیرظلم وقهری اولدی . سوقاقده‌کی بدمستلرك تسلطندن نشئه‌لریمز قاچدی . استانبول کچن سنه شیمدی‌یه‌قدر کورمدیکی حضور ونزاهت ایچنده‌ایدی. سوقاقلرده سرخوش نعره‌لری کسیلمش ، بدمستلرك تسلطندن چولوق چوجوق قورتولمش ، بر عیاشك کلیشی کوزل جاقه ایچون آتدیغی بر قورشونله قضاراً ئولمك تهلکه‌سی قالمامشدی . اوزوم دها بهالی‌ایدی ، هر برده تمیزشیلر صاتیلیوردی. باغ صاحبلری دهااپی ومشروع قازانیوردی . نه لوقانطه‌لرده راقی قوقوسی ، نه واپورلرده ، تراموایلرده سرخوش قوصماسی واردی . هرکس اونده وقت و ساعتنده یمکنی ییوردی . قادینلر چوجوقلر کیجه‌یاریسی کوفه‌لرله کتیریلن بابالرینك تکمه‌لرینی یمکدن قورتولمشلردی ، آقشامجیلر راقی‌یه صرف ایتدکلری پارا ایله اوینه بر آزات آلیور، چوجوقلرینك اوستنه باشنه باقیوردی. عادتا بشریتك بوسعادتی قیصقانان روحاً کیرلی ومنفعت پرستلر علنی وخفی ممنوعیت علیهنه پروپاغاندالریاپمقدن خالی قالمایوردی. هرکسك حریتنه قاریشلمازمش، ممنوع شیئه هرکس دهافضله دوشرمش، قانون برشیئه یارامامش، ایچن ینه ایچرمش ، ایچکیلر اولرده کیزلی یاپیلیرمش، قاچاقچیلق اولورمش،

ایچنلر دها بهالی‌یه راقی آلیر ینه کیفلرینی یاپارلرمش ، بناءً علیه صحته دها مضرمش ، ایچکی یوزندن حکومت سنوی اون ایکی میلیون لیرا قازانیرمش . . . تام بر سنه بوقنا پروپاغاندالری ابی دوشونجه‌لی صاندقلرمزدن ایشیتدك ، شایان حرمت قلملرك یازیلرنده اوقودق. واقعا بونلره لازم کلن جوابلری ویردك. تکرر تکرر برچوق مبعوثلری اقناع ایتدك ، نامزکز حکومته ممثل کوندره‌رك صوك دقیقه‌سنه قدر المزدن کلدیکی قدر اوغراشدق ، غزته‌لرله ، مجموعه‌لرله اعتراض قبول ایتمز فنی حقیقتلری صایدق ، حکومته یالواردق ، مجلسه یالواردق . مجلسك قاپانه‌جغی کونده قانون کوله اوینایه تعدیل ایدیلدی . جدی برصدای اعتراض چیقمادی ، مع‌التأسف بو خلقك مبعوثلری خلقك آرزوسنه تماماً مخالف بر قراری اتفاقه یقین بر اکثریتله ویردی . بو ألیم مجبوریت ظاهرده بودجه آچیغنی قاپامقدن ایلری کلیوردی . فقط حقیقتده ایچکی ممنوعیتنك بر تعصب محصولی تلق ایدیلمه‌سندن ، برقاچ بد مستك مجلسك و حکومتك تمایلات روحیه‌سندن استفاده ایدرك دها ایلری‌یه آتیلماسندن دی . ینه مجلس ظاهراً اولسون خلقه حرمت ایتدی ، لیکور وامثالی دیه‌رك آز کئوللی ومقداراً آز ایچیلن ایچکیلره مساعده ایتدی. فقط بوماده‌یك فنا بر صورتده تفسیر ایدیلدی. راقی وامثالی ده‌نیلسه‌یدی لیکورده ، قونیاقده اکلاشیلیردی. الك معروفی و الك مضری راقی اولدیغی حالده قانون بونی ذکر ایتمزکن نصل لیکور وامثالی تعبیرندن راقی اکلاشیلیردی ؟ ابتدا دام آلتلرنده ایچیلدی ، مثلا استانبولده یالکز بعض لوقانطه‌لره بوحق ویریلدی . افندیلر ، لوقانطه‌لرده راقی اولورمی ؟ لوقانطه باشقه ، میخانه باشقه . لوقانطه‌ده ایچمه‌سنه مساعده ایدیلن کئوللی مشروبات آنجق یمکده صو و معدن صویی یرینه بعضیلرینك قوللاندیغی بر بارداق شراب ویا بیرا اوله‌بیلیردی و حال بوکه مترسیله ، رذالتیله لوقانطه‌لر آیین جم یاپمغه باشلادیلر . بوحال یواش یواش استانبوله‌ده یکجدی . استانبولك بو یاشه کله‌لی میخانه کورمه‌ین مسلمان سوقاقلری بیله میخانه ایله دولدی . ایچکیدن انسانی ایکره‌ندیرمك ایچون استانبولك بو کونکی حالندن دها عبرت بخش بر نمونه اولماز . هانی‌یا ، عکسی اوله‌جقدی . ایچکی ممنوعیتی قالقنجه ایچنلر آزاله‌جقدی ، فنا ایچکی صاتیلمایه‌جغی ایچون خلق زهرلنمه‌یه‌جکدی ، اویله‌می اولدی ؟ سوقاقلرده بر سرخوشك کوکس چاریماسنه معروض قالمقسزین غروبدن صوکره درت آدیم آتمق قابل دکل ، ترامواییلرده بر قاچ زیل زورنانك یاپمادیغی مسخره‌لقلر قالمادیغی حالده مغلقده‌دوران پولیس بیله سس چیقارمیور. ایچنلر عادتا قودوردوقلری ایچون راست کلنه صالدیریورلر. باشقه مملکتلرده ایچکی واردر. یالکز راقی قدر مستکره برشی اولمادیغی ویا خلقك تحمل واعتیادی باشقه اولدیغی ایچون اورالرده بورذالتلره نادر راست کلنور . همان غوغا ، عرضه تجاوز ، قتل بزده‌کی عشرت آیینك نقراتی‌در . ممنوع ایکن یالکز اسکی عیاشلر بونی کیزلیجه تدارك ایده‌بیلیور ، باشقه کیمسه‌نك خاطرینه کلیوردی . شیمدی چولوق چوجوغك قارشوسنده جوشغون ایچکی عالمری یاپیلیور . بیك درلو اشتها انکیز ره‌قلاملرله ایچنلرك دکل ، ایچمه‌ینلرك بیله آغزی صولاندیرلمغه چالیشیلیور. هنوز حیاته یکی کیرمکه چالیشان قادینلرمزك آره‌سنده‌بیله مستکره عیاشلر کوریلیور. چوجوقلرمزده بو منحوس الفبانی طانیمادن اوکرنمکه باشلایور .

خانملرم ، افندیلرم . بوحال بر ضلالتدر ؛ بویله کیتمز . هیچ بر مملکتده حریتك معناسی بوقدر فنا اکلاشیلمامشدر . بوتون دنیاده ایچکی‌یه مساعده ایدیلسه بز ایتمه‌ملی‌یز . قالدی ، که بوتون دنیا ممنوعیته یاقلاشورکن بز یکی‌یکی آچیلمغه چالیشیورز. بوحالك فنالغی عقلی باشنده اولانلردن تقدیر ایتمه‌ین قالمادی. بوقدر جرائم ورذالتدن صکره ایچکی‌یه مساعده ایتمك بیله‌بیله عمومی عصیانه وفضیلته قیمق دیمكدر . بو خطایی اکلایه‌رق مقدس مجلسکده ، محترم حکومتکده خلقك نفعنه حقك لهنه برقرار ویره‌جکلرینی امید ایدرز . حکومت خلقدن اعشار کبی الك مهم ویرکی‌یی قالدیرمقده تردد ایتمه‌مشکن مسکراتدن آله‌جغی موهوم ونظری برقاچ غروشی البت دوشونمز. باشقه‌سنه ضرر ویرمه‌ین حریته حرمت ایدیلیر . بر اکثریت عظیمه‌نك حضور وراحتی بر فئهٔ قلیله‌نك سرآزادلغندن دهامی آز قیمتلیدر؟ البت شو مملکتده ایچمه‌ینلر ایچنلردن پك چوقدر ، هله ایچنلرمزك ایچنده‌بیله ایچکی‌نك قالقماسنه طرفدار نیجه‌لری واردر . آزك کیفی ایچون اکثریت نیچون متضرر اولسون؟ بر میخانه‌جی پاراقازانه‌جق ، بر سرخوش زهرلنه‌رك کیفلنه‌جك دیه برچوق کیمسه‌لر نه‌دن اضطراب چکسین . نیچون سرخوشك قاریسی ، چوجوغی سفیل اولسون ، حضورینی غیب ایتسین ، جمعیت ایچنلرك اراده‌لریله قیصالتدقلری حیاتلرینی نیچون بنمسه‌مه‌سین و اونی برسرمایهٔ مادیه‌سی بیلمه‌سین ، ایستدکاری بی ابلهانه تصرفلرینه مساعده ایتسین ، یاخود برسرخوش یاراتدیغی کریه منظره ایله سوقاقده کزنلرك حضورینی سلب ایتسین ، حتی قورقوسندن سربستجه سوقاغه چیقاماسین .

سرخوشلغك علیهنده اولدقلری حالده بر چوقلری معتدل ایچکی‌یه مساعده‌یه طرفداردرلر . ایچکی‌نك اعتدالی نه‌در ویا نه مقداری زهر اولمغه باشلار ؟ بونی حقیقتده بیان یوقدر . دیکر طرفدن بو کونکی بکریلر دو . . ر معتدل‌دی ، آز ایچیوردی . ایچکی‌یه ایلك باشلایان بکری اولماز . سنه‌لرك اعتیادی آنی بوحاله صوقار . اوندن ماعدا چوجوقلرمزی ، کنجلرمزی ایچکی‌یه آلیشدیرانلر معتدللردر . عیاشله کیمسه هم بزم اولمق ایسته‌مز ، هله مبتدیلر قورقار . فقط شیق سفره‌لرده انواع مزه‌لرله ساز سوز دیکله‌یه‌رك بر ایکی قدح

چاقیشدیرانلری کوره کوره اولادلرمز ایچکیدن قورقامنه ، حتی اونی جاذب وسویملی بولمغه باشلار . البت بویله‌لری اوته کیلرندن جمعیته بیك قات دها مضردر. بناءً علیه ایچکینك اعتدالی اولماز، تام قادیرمالیدر. بعض جبلیتلر برشیئه آلیشنجه اوکی آلیناماز ، اعتدالده قالاماز ، چله‌دن چیقار ، ایچکی ایله چیلدیرر، چاتلار ، هرشی اولور، فقط ینه ایچکی‌یی براقاماز. حالبوکه بونی آلیشدیران چوق دفعه معتدل مزاجلی در، او اقشامدن اقشامه بر ایکی قدح ایچمکده دوام ایدر ، آلیشدیردیغی ایچکی‌یه قربان اولور کن اوینه کیفنه باقار .

بومملکته ایچکی مع‌الأسف منورلر ایله کیرمش‌در . وقتیله تحصیل ادبیاتدن ، برقاچ بیت بللەمکدن عبارتدی . ادبیاتمز عرب وعجم‌دن آلنمش ایچکی ، قدح وساقی مدحیه‌لریله دولودر . هرمنور کچینن ایچکی‌یی لازمهٔ مدنیت عد ایدیوردی . طشره‌لرده ایچکی مأمورلر وضابطلر یوزندن تعمم ایتمش‌در . بونلر خلقله بولوندقجه حرکتلریله أورنك اولمشلردر . طشره‌نك یوقاری طبقه‌لرندەده بوسیئه یاییلمش‌در . بویوك آدملرك خدمتنه کیره‌ن طشره‌لیلرده بوکوتو ابتلایی محض غنیمت‌مش کبی مملکتلرینه کوتوردیلر . بودفعەده ینه منور کچینلر یوزندن بو زهر خلقك النه ویریلدی . یوقسه خلق ، اصل ملت تماماً ایچکینك علیهنده‌در . دینی تربیه ، عرف و عادت ایچکیدن خلقی اور کوتمکه کافی کلشدر. بزده ایچکی علیهنده پروپاغاندایه لزوم آزدر . خلق بوسیئه‌نك تماماً دشمنی‌در . بر ایکی بدمست یوزندن قوجه ملت کئول اضطرابنی چکمکده‌در .

بوتون دنیا ایچکیدن بزمشدر . هر یرده ایچکینك علیهنه خلق سلاحلانمشدر . هر ملت اسکیلردن خبر کلیه‌جکنی بیلدکلری ایچون اونلرله اوغراشمقدن زیاده‌یکی نسلی قطعی ایچکی دشمنی ایتمکه چالیشیور. آمه‌ریقا ، فنلاندیا کبی مملکتلر دها ایلری کیده‌رك هرکسه یساغ ایتمشلردر . بو مملکتلر ممنوعیت قانوننی قویه‌لی درت بش سنه اولدیغی حالده هیچ دکیشدیرمك عقللرندن کچمیور . بزدن زنکین، بزدن حر، بزدن قات قات مرفه ، دنیاده ذوقله یشامقدن غیری بر اندیشه‌سی اولمایان بومسعود ملت ایچکی ایچمیور . ایچکی ممنوعیتی قانون اساسی‌سنه قوییور ، اونی دکیشمز ، اعتراض قبول ایتمز بر حمده تلقی ایدیور . و بوندن بویوك بر حظ و سعادت دویویور . یالکز بوکون قوجه آمه‌ریقاده برقاچ بیك بکری ماضی‌یه حسرت چکیور . فقط اوندن صکره بومسعود طوپراقده ایچکی‌یی خاطرینه کتیرن کندینی دکل، لافنی آغزینه آلان قالمایه‌جق. ایچنلری سفالته، صاتانلری سعادته‌ وروکله‌ین بو زهرك اورته‌دن بوسبوتون قالقماسنه چوق زمان قالمامشدر . ایچکی غوغاسنه ملتلر باشلایه‌لی اوتوز سنه اولدی . حالبوکه آز زمانده مجادله چوق ایلرله‌دی . بز ایچکی دشمنلری غالب موقعنده‌یز ، اصل کئول پرستلر بسبتون سینمشدر ، اعتدال طرفدارلری ده مدافعه وضعیتنده صوك کونلرینی یاشایورلر. یقینده قوقائین، اسرار ، اتر، مورفین نصل یاساقسه ایچکیده اویله اوله‌جقدر . صاتانی ، قوللانانی‌ده پك چوق آزاله‌جقدر . کنجلر آره‌سنده ایچکی عیب صاییله‌جقدر . ایچکی ایچنلر الك مستکره برعیب ارتکاب ایدیبورمش کبی اوتانه‌اوتانه کیزلی ایچه‌جکدر. کوریلنلر فوق‌العاده عیبلانه‌جقدر . بو زمان چوق اوزاق دکلدر ، هلال اخضر بوغایه‌یه‌ بر آن اول یتیشمك ایچون اوغراشیور، انسانلری بو زهرك اسارتندن قورتارمغه چالیشیور . خانملرم ، افندیلرم . هلال احضری سویکز ، اوکا یاردیم ایدیکز . جمعیت سزدن یالکز برشی ایسته‌یور : ایچکی دشمنی اولکز .

بو سنه هلال اخضرمزی زیارته کان مشهور آمه‌ریقالی جونس‌ه‌ده تزاکتندن دولایی جمعیت متشکردر . مشارالیهك ایچکی مجادله‌سی حقنده بزه سویلدکلری طوتدیغمز دوغری یولده جسارت وامیدمزی دها آرتدیرمشدر .

هلال اخضرك غایه‌سنی آنقره‌ده مدافعه‌یه کیده‌ن دوقتور احسان شکری بك آرقداشمزك فداکارلغنه‌ده تشکر ایدرز . واقعا بومساعی ظاهراً مثبت برنتیجه ویرمه‌مش‌سه‌ده صوکنه‌قدر وظیفه‌مزی یاپمقدن متولد بر حظ معنوی ویرمشدر . آناطولی‌نك مختلف شهرلرنده هلال اخضر شعبه‌لری آچمق ایچون چالیشان اسملری جمعیتجه مذکور ذوات عالیه ایله بومقصده عائد مثبت نتیجه‌لر اقتطاف ایدن سبیل‌الرشاد صاحبی اشرف ادیب و میلاسلی دوقتور اسماعیل حق بکلره‌ده تشکر ایدرم .

سرخوشلغك علیهنده یازی یازان یومی مجموعه‌لرك هیئنه ، بالخاصه توحید افکاره جمعیت تشکری بر بورج بیلیر .

صحی موزه مدیری حکمت جمدی بکده استانبولده و آنقره‌ده موده‌للریله کئول علیهنه یاپدیغی پروپاغاندالردن دولایی تشکر ایدرز .

هلال اخضر جمعیتی بودجه یوزندن ایچکی‌یه مساعده ایدیله‌سندن طبیعی پك متأثر اولمشدر . مملکتك وارداتنی آرتدیراجق وایشسزلره ایش بوله‌جق هرهانکی برذاته علی ماهر مکافاتی نامیله سنوی بیك لیرا اعطاسنه قرار ویرمشدر . بو امر خیره دلالت ایده‌ن علی‌ماهر بك افندی‌یی بویوك برانسانیت‌پرور وعالی‌جناب بروطنداش دییه‌ سلاملارز. مشارالیه بو بیك لیرادن ماعدا جمعیتك مصارف ضروریه‌سنه صرف ایدیلمك اوزره سنوی یوز لیراده تبرع بویورمقده‌در .

هلال اخضر جمعیتی رئیسی صفتیله هیئت مرکزیه‌یی تشکیل ایدن ذوات عالیه‌نك بویوك برشوق وخواهشله بووظیفهٔ انسانیت پرورانه‌یی ایفا ایتدکلرینی لسان شکرانله یاد ایدر ویکی سنه هیئت اداره‌سنك موفقیتنی تمنی ایلرم .

دوقتور فخرالدین بگك نطقی:

محترم افندیلر ،

منور وشعورلی برکتله‌نك بوتون فریادلرینه رغماً حسیات وخیاله قربان کیدن منع مسکرات قانوننك تطبیق ایدلدیکی زمانلرده مملکت وملتك نه‌قدر آسوده برحیات کچیردیکنی ادعا ایتدیکمز زمان معارضلرمز جواب اولارق بو سوزلرمزك مادی وثائق و دلائله استناد ایتمدیکنی وممنوعیت قانونه رغماً ایچکی ایچلدیکنی سردایدییورلردی. هرشیده‌اك طوغرو وحکمی ویرمکده ترددایتمه‌ین زمان بزی ادعامزده تکذیب ایتمدی. فقط افندیلرم بوتکذیب پك آجی فداکارلقلر ومملکت نام وحسابنه آجی وناقابل تلافی ضررلرله اجرا ایدیلدی. قانونك الغا ایدیلدیکی شو یدی‌آی ایچریسنده برچوق عائله‌لرك حریم عصمتنه تجاوز ایدلمش ، پك‌چوق چوجقلر یتیم ، قادینلر طول قالمش ، والده‌لر جکرپاره‌لرندن آیرلمشدر . بووقایع بزه ایچکی مضرتلرینك یالکز فردی اولمادیغنی ، عین‌زمانده فردك منسوب اولدیغی جمعیت بشریه ایچون‌ده آغیر بیوك اولدیغنی کوستریور . بوتون دنیاده اجرا ایدیلن تدقیقات ونشریات کئول صرفیاتی زیاده‌لشدکجه ، میخانه‌لر چوغالدقجه عارضی وفیات ، انتحارلر، بالخاصه جنتك‌ده چوغالدیغنی اثبات ایدییور. تجربیات ارثیه لابوراتوارلرینك تتبعاتی ایچکی ایچن بابالرك چوجقلری آبدال یاخود خلقةً سیکیرلی اولدیغی ومتردی دیدیکمز آدملری یتیشدیردیکنی کوستریور . حبسخانه‌لری ، تیمارخانه‌لری دولدورانلرده بوکبی متردی آدملردر . بونلر کئولك یارین ایچون حاضرلادیغی ضررلردر . ایچکی‌نك یالکز بوکون کوزله کوریلن ضررلری بزم دعوامزی اثباته کافیدر. ایچکی عمومیتله نزاع وفحشك آناسیدر . پدرك بش‌اون غروش کلیرینی ایچکی‌یه صرف ایتمسیله اولادلرینه لازم اولان غدانك بودجه‌سی متضرر اولور ؛ عائله‌سی‌ده کیجه یاریلرینه قدر سفره باشنده بکله‌مك ، معناسز یره قیصقانجلق کوسترمکدن طوتکزده میخانه‌ده ماصه‌باشنده احباب کبی اوطوروب‌ده قتل‌له قالقمق، سائقهٔ سکرله فحشیانه قاپلمق، جمعیت بشریه ایچون بر آفت اجتماعیه اولان امراض زهرویه حال مستی‌ده یاقالامق هپ ایچکی‌نك محصول سیئاتیدر . کئولك مضرتی دها عمومیدر . هرایچن دیکرلرینی‌ده ایچکی‌یه آلیشدیرمغه، بو صورتله کندی قدح آرقاداشلرینی چوغالتمغه تشنه کوریلور . ایشته بو صورتله بوضرر برشخصه، برعائله‌یه منحصر قالمایه‌رق شخصدن شخصه عائله‌دن عائله‌یه یاییله‌بیلیر .

ایچکی یساغی قانونی قالدیریلیرکن مالیه‌نك بو یوزدن پك چوق واردات قازانه‌جغی سویلنیلدی. ینه خلقك جیبندن چیقاجق اونی فقیر ایدرك ، هرلیه‌رك ، اخلاقنی وجبلیتنی بوزارق ، سعی قدرت قابلیتنی فلجه‌اوغراته‌رق حکومتك قازاندیغی پاره‌یه اساساً واردات دینه‌مزدی. فقط بوکون بوواردانك‌ده ایتدیکك کار اورکوتدیکك قوربغه‌یه دکمزه ضرب مثلنه توافق ایتدیکنه أسفله شاهد اولیورز . وقوعات ایشلیه‌رك حبسه کیرنلر برطرفدن استحصال قابلیتندن محروم اولدقلری کبی أولنلرده مملکت حسابنه ایکنجی مهم ضایعدر . اکر تسلسل ایتدیریلورسه بو زیانك نه‌قدر میلیونلره بالغ اولدیغی آکلاشیلور . دوقتور بروشار نامنده‌کی برمؤلف داء کئولك فرانسه‌یه سنوی برچق میلیار فرانقه مال اولدیغنی ایستاتیستیقله اثبات ایدیور .

شیمدی افندیلرم، بومقدمه‌یی متعاقب مساعده‌کزله حقیقتك فجاعتیله قارشیلاشالم :

ایچکی قانونی تطبیق ایدلمه‌دن اول ۱۳۳۹ حزیرانده استانبولده ۱٤۲٥، تموزده ۱٥۲۳، آغستوسده ۱۳۷٦، ایلولده ۱۲۰٦ وقعه تحدث ایتمش، تشرین‌اول هفته‌سنده منع مسکرات قانونی تطبیق ایدلمش، بو درحال تأثیرینی کوستره‌رك وقوعات عمومیه تشرین‌اولده ۹٥٥، تشرین‌ثانیده ۸۷۰، کانون اولده ۹۰۷، کانون‌ثانیده ۷٥۸ عددینه تنزل ایتمشدر . ۱۳۳۹ سنه‌سنده ایچکی قانونی تطبیق ایدلدیکی زمان یالکز ایچکی‌یه عائد اولان وقایع تشرین‌اول، تشرین‌ثانی، کانون اول آیلرنده ۲۱ ایکن بوسنه‌نك تموز ، آغستوس ، ایلول آیلرنده‌کی ایچکی‌دن متولد سرخوشلق وقایعی ۱۳۱ اولمشدر . بو ایکی زمان نسبت ایدیلورسه یوزده ٥۲۳ بر تزاید کورولیور . بو مدت ظرفنده استانبول بر میخانه وبالوز شهری حالنه انقلاب ایتمش، تقسیم جاده‌سی، دیوان‌یولی، جادهٔ کبیر کبی عمومك تنزه‌کاهی اولان جاده‌لر ناموس وحیا صاحبی انسانلرك دولاشامیه‌جغی برحال آلمشدر. اوطوموبیللر ایچریسنده نمره‌لر آتارق دولاشانلر ، سوقاقده دوغرو درست کیدنلره چاتانلر حدسز حسابسزدر . سوقاقلرده ناموسلی قادینلرك کزمه‌لرینه مانع اولاجق درجه‌یی بولان بوسرخوشلق طغیانی الـنهایت حکومتك‌ده نظردقت وانصافنی جلب ایدرك پولیس دوریه‌لرینه سونکولی ژاندارمه‌لرده ترفیق ایدلمش وپولیس مدیری بك میخانه‌لرك فضله بولندیغی منطقه‌لرده سونکولو ژاندارمه مفرزه‌لری دولاشدیرمق مجبوریتی قارشوسنده قالدیغنی رسماً غزته‌لره بیان ایتمشدر. ایشته افندیلرم مبارك وفیاض قانونك قالقامسی استانبول شهرینك قوجه برمیخانه‌یه تحول ایتمسنه، فحش ورذالتك غلطه بالوزلرندن آشماسنه سبب اولمشدر. بو حال مملکتمزه کلن اجنبیلرك بیله نظر دقتنی جلب ایتمکده‌در . افندیلرم . عمومی اجتماعی حیاتمزی صارصان بوسم قاتل بوکون بارلره وعمومی میخانه‌لره قادینلرمزی بیله جلب ایتمش ، آلدورادولرده معصوم چوجقلریله برابر تورك آنالرینك دوزیقو ماصه‌لری باشنده چاقیرکیف اولدقلری کورولمشدر . هرکسك حریتنه رعایتی قانونلرینك باشنه قویان جمهوریت اداره‌مزك سربستیتنی سوء استعمال ایدن بوکبی عیاشلر قانونك قوتلی پنچه‌سنی اوموزلرنده حس ایتمدکجه جرأت وکستاخلقلرینی

بی پروا آرتیرییورلر . حتی او درجه‌كه قانونك تطبيقنه مأمور اولان ضابطه قوتی عیاشلر طرفندن هركون تحقیر ایدلمكده، مع‌الاسف بعض پولیس مأمورلری بیله ایچكی‌ایله قفالرینی دومانلاندیرارق بالذات وقعه‌لر ایقاع ایتمكده‌در . صوك درت آی ظرفنده بو كبی وقعه‌لرك بر چوق شكللرینه تصادف ایتدك . مساعده‌كزله بو وقعه‌لرك مهم اولانلرینی تكرار ایده‌یم .

افندیلرم : ٢٩ حزیرانده محرم افندی وقعه‌سی : آنقره تجارندن محرم افندی قفاسنی‌ایچه تو تسوله‌دكدن صوكره یاتاجق یر بولامایجه هوایه سلاحنی چورمش وكندیسنی تعقیب ایدن ضابطه‌یه‌ده استعمال سلاح ایتمش ونتیجه‌ده كندیسی اوچ یرندن یارالانمش وآغر برحالده خسته‌خانه‌یه نقل ایدلمشدر . یازین چفته حوضلر غازینوسی و صاحبی بكر زاده‌نك كوشكی كیجه ساعت یدیده آلتی سرخوش طرفندن باصیلمش ، هركسك حضوری اخلال ایدلمشدر . كوتاهیه‌ده ناموسنه تجاوز ایدلدیكنی ادعا ایدرك قوقائین بخاراتی آلتنده اوسطره ایله انتحار ایدن سری‌بك ینه بعض آرقاداشلریله برابر ترتیب ایتدكلری برایچكی عالمنك قربانی اولمشدر .

مأمورلرده ایچیور . نظام اجتماعی بلده‌یی تأمینه مأمور اولان اوچ ضابطهٔ بلدیه مأموری طوبخانه‌ده ایچوب بلدیه دائره‌سنه كلش، آرالرنده نزاع چیقاراراق پولیسك مداخله‌سنی موجب اولمشلردر. ایچكی قربانی اولان بوافندیلر ترقین قید ایدلمشدر .

ایچكی عرضه وعائله دشمنیدر. فرونجی الیاس ومحرم برابرایچدكدن صوكره محرمك اوینه كیدرلر . اوراده تكرار ایچدكدن صوكره الیاس آرقاداشی محرمك شیمدی‌یه قدر مسعود اولان عائله‌سنك ناموسنه تجاوز ایدر . معروض قالدیغی بومعامله قارشوسنده محرم آرقاداشندن انتقام آلمق ایچون الیاسی تعقیب ایتمش ومتعدد غوغالری متعاقب الیاس بو دفعه‌ده محرمی متعدد یرندن یارالایه‌رق أولومنه سبب اولمشدر .

ایچكی سوكیلیسنی بیله أولدیرتیر . اسراركش عرب صالح بلوط‌كبی سرخوش اولدیغی حالده اوچ آیدن بری سودیكی نریمان اسمنده برقیزه دیوان یولنده تصادف ایدرك برابرجه قالمالرینی تكلیف ایدر . رده معروض قالنجه نریمانی جانوارجه متعدد یرلرندن یارالار .

ایچكی آرقاداشلری دشمن ایدر. قاضی كویننده مصرلی اوغلی باغچه‌سنده سرخوش اولدقدن صكره لمعان اسمنده بر فاحشه ایچون آلتی كیشی یكدیكریله مجادله‌یه باشلار . اوتوز أل سلاح پاطلار . بومیدان محاربه‌سی جوار خلقك تلاشنی موجب اولور .

ایچكی مقدساته دشمندر. ٨ تموزده صرمه‌كشده عبدی فضله ایچن دینه، ایمانه ، الهه، پیغمبره كفر ایتمكه باشلار . یاپدیغی ایشك فنالغنی سویله‌ین قصاب حقی افندی‌یه اوچ أل سلاح آتار . بركت ویرسون اصابت ایتمز .

ایچكی بابا قاتلیدر . استانبول كمرك كیسه‌داری یوسف بكك اوغلی بصری باباسندن آلدیغی پاره‌لری دائما ایچكی اوغرنده صرف ایدرمش. صوك دفعه باباسی پارا ویرمینجه سرخوش بر حالده بیچاق چكه‌رك أولدیرمكه تشبث ایتمش . باباسی قره‌غوله التجا ایدیور . پولیسلرك تحری ایتدیكنی حس ایدن بصری دامه قاچوب اورادن پولیسه سلاح آتیور . پولیسلرده مقابله ایدنجه اورادان اختلاجلر ایچریسنده یووارلانیور . باباسی، ایچمه‌ینجه مطیع اولان اوغلنك ایچنجه كندینی غائب ایتدیكنی آغلایه‌رق ضابطه‌یه سویله‌مش .

آرقاداشه دشمنلغی : ترامووای عمله‌لرندن ادهم ایله آرقاداشی حكمت ایچدكدن صكره ادهم حكمتی آغیرجه یارالامشدر .

ایچكی معصوملرك دشمنیدر : بوشناق محمد چاووش رفیق شوكت حیدر پاشاده كیجه سرخوش اولدقدن صكره بیندكلری وكندیلرینی ساعتلرجه كزدیرن آرابه‌جی‌یی صول اوموزندن ، صاغ قالچه‌سندن سببسز یارالادقلری كبی كیجه‌نار كیله‌ویرمدیكی ایچون ایكی قهوه‌جی‌یی‌ده یارالامشلردر .

بابا قیزینك قاتلی : آماسیه كوشنده حاجی صالح چاقیر كیف أوینه كله‌رك زوجه‌سنی آزارلار ، اولدیرمك ایستر . بو تجاوزه مانع اولمق ایچون یالواران مكتبلی قیزینی صول ممه‌سنك آلتندن یارالایه‌رق اولدوریر .

مطورتلی بایرام : قربان بایرامنده علنی سرخوشلق ممنوع اولمسنه رغماً بوتون كیجه صباحلره قدر بدمستلرك نعره وطبانجه سسلری عمومی ازعاج ایتمشدر . بایرامك ایلك كونی اللی سرخوش پولیس مدیریتنه كتیرلمشدر . بونلرك آراسنده اون یاشنده بر چوجق دخی وارمش ...

بكقوز محاربه‌سی : بكقوزده علنی عشرت ایدن اون درت آرقاداش پولیس دوریه‌سنه تجاوز ایتمشلر . طبانجه‌لر چكیلوب قورقونج برمیدان محاربه‌سی باشلامق اوزره ایكن امداده كلن ژاندارمه قوتی تجمع محنه‌نك اوكنی آلمشدر .

طاوجی هجومی : بوكسك قالدیرمده سرخوش طاوجیلر آراسنده برقادین مسئله‌سندن دولایی صالدیرمالرله غوغا یاپلمش وماجد نامنده‌كی بر كنجك حیاتی طاوجیلر طرفندن افنا ایدلمشدر .

آرقاداشه ایكی ماوناجی : برچوق سنه‌لردن بری آرقاداش اولان قدری آرقاداشی سعداللهی ایچدكدن صكره اوفق برقوندوره‌غوغاسی یوزندن وورمشدر .

بکقوزده ناموسکار بر عائله قادینی اولان جیله‌یی اوندن جبراً قاچیرارق عرضنه کچنلر سرخوش ایدیلر .

اورته‌کویده رژی حمله‌سندن رئیس جمهور حضرتلرینه تفوه‌ اتده بولنان معمر سرخوش ایدی .

پولیس‌ده سرخوشه : خلقك سکون واستراحتنی تأمین ایله مکلف اولان پولیس مأمورلری‌ده عشرت قربانلری آراسنده کورولیور . آلدورادو غازینوسنده زیوانه‌دن جیقینجه‌یه قدر رسمی البسه ایله عشرت ایدن وبالآخره بنجه‌یه‌ جیقارق سکز آل سلاح آتمق صورتیله حضور عامه‌یی اخلال ایدن بر پولیسك حرکتنی کوره‌رك متأثر اولمامق قابلمیدر؟

ضابطهٔ اخلاقیه مأمورلرنده ایشه قاریشیور : ۲۷ آغستوسده قاینا اسمنده بر فاحشه‌یه طوتقون اولان ضابطهٔ اخلاقیه مأمورلرندن شفیق افندی ینه آرقاداشلرندن سیف‌الدین افندی ایله برلکده تیمونی سوقاغنده قاینا‌ده داخل اولدیغی حالده ایچکی عالمی یاپیورلر . بر مدت صکره شفیق افندی قاینایی قیصقانارق اوه کوندریور . ایچکیسنه دوام ایدیور . بر آز وقت کچدکدن صکره ایچنلر آراسنده غوغا چیقیور . شفیق افندی غازینودن قاچیور . آرقاسندن تعقیب ایدیلنلر طرفندن اوریلیور .

ینه دها اولکی کون بر سرخوش کنج باباسنی ودیکر ایکی شخصی سرخوش اولارق اوریور .

خلاصه افندیلرم المزده بوکبی تجبه‌لره عائد قوجه بر دوسیه واردر . یالکز شوراسنی ده اشارت ایتمه‌دن کچه‌میه‌جکم‌که : بومنحوس قاتل کندیسنه استانبولك حیات وشرفی تودیع ایدیلن وجداً پك ناموسلو قیمتدار بویوك بر مأمورك بینی صارصمش ، یدی‌قله سورلرینه نوبتچیلر کوندره‌رك آسایش مانوراسی دییه بوتون استانبولی قانه بویامق تهلکه سنه معروض بیراقشدر . ادعامزی دها قطعی اولاراق توثیق ایچون سزه بلدیه ریاستلری واسطه‌سیله پولیس اداره‌لرندن طوپلادیغم ایستاتستیق وغرافیکی اوقویه‌یم :

	منع مسکرات زماننده ۳ آیده	رفع ممنوعیت زماننده ۳ آیده	یوزده تزاید
اورفه	۱۰	۲۸	۱۸۰
انطالیه	٤	۱۲	۲۰۰
اطه پازاری	٥	٦	۲۰
آماسیه	٤۳	٦٥	۳۳
ازمیر	۲۸	٥۲	۸٥
آنقره	۹۹	۱۱۳	۱٤
مرسین	۱۳	٥۳	۳۰۸
صامسون	۰	٦	٦۰۰
ازمیت	٥	٦	۲۰
دکزلی	۰	۲٦	۲٦۰۰
اسکیشهر	۰	۱٦	۱٦۰۰
استانبول	۲۱	۱۳۱	٥۲۳

بوتقدیم ایتدیکم ایستاتیستیقلر طشره‌لره عائددر . اسکیشهر ، دکزلی ، صامسونده ایچکی ممنوعیتی قانونی زمانه عائد معلوماتمز یوقدر . دیکر شهرلرده کوریورزکه ایچکی قانونی قالقدقدن صوکره ضابطه وقوعاتی تزاید ایتمشدر . سوزمی بتیرمه‌دن اول بر آزده آوروپاده‌کی استاتیستیقلردن بحث ایتمکلکمه مساعده‌کزی استرحام ایده‌جکم . کئول وارداتی هیچ بر وقت آرتدیرماز . روحیات تجربه‌لری کوستریورکه چالیشمق واستحصال قابلیتی اوزرنده کئولك فلجی بر تأثیری واردر .

بوتون دنیا ایستاتیستیقلری تدقیق ایدلدکده مجانینك ٪ ۳۰ـ۷۰ نك کئولدن متولد اولدیغی آکلاشیلیور . بالخاصه پارسده بو مقدار دیکر مملکتلردن یوکسکدر . ۱۸۹۷ سنه‌سنده فرانسه‌ده وقوعبولان ۹۳٥٦ انتحاردن ، ۱۱۷٤ ی سرخوشلقدن متولددر . دوقتور مانیان پارس سه‌ن ولایتی دارالشفالرنده وقوعبولان دخوللرك ٪ ۳٥ نك کئولدن متولد اولدیغنی نشر ایدیور .

آمریقانك الکچوق ایچکی ایچون کیف شهری اولان بوستونده اصلاحخانه‌یه داخل اولانلرك ممنوعیت‌قانونیه تطبیق ایدیلدیکی زمانده ٦٦۳۹ دخولدن ٤۲۸۱ ی سرخوشلغه عائد ایکن ایچیلمه‌ین سنه‌لرده ۱۰۲۳ دخولدن ٥۰۸ ی سرخوشلغه عائددر . اصلاحخانه‌یه دخول مقداری ٪۸۳ وسرخوشلقله کیرنلردن ٪ ۸۸ فرق ایتمشدر . سرخوشلق یوزندن حبس ایدیلنلرك مقداری ایچیلن سنه‌لرده ٥۹,۳۰۸ ، ایچیلمه‌ین سنه‌لرده ۲٦,۳٦۹۲ یعنی یوزده اللی اوچ فرق ایتمشدر .

تویینغه‌نده امراض عقلیه خواجه‌سی غاوپ انتحاره تشبث ایدن ۱۰۰ کشینك ۲٤ نده جنت کئولیه ، ۲۸ نده وخیم داءالکئوله تصادف ایتمشدر . بر سنه‌ده‌کی ۱۰۰۰۰ قضانك ٥٦ سنك ایچکی یوزندن اولدیغنی حیات سیغورطه‌سنده مشاهده ایتمشدر .

نورنبرغده عمله ، قازانجنك ٪۷ سنی ایچکی‌یه ویریور . انکلتره‌ده سنوی عائله باشنه ۲۲ انکلیز لیراسی کیدیور . اوچ متارکه سنه‌سنده اوروپادن استانبوله ۱٤,۰٤٦,٥٤۲ کیلو ، ٤۸۲,٥۸۲,۹۷۱ غروش قیمتنده ایچکی ادخال ایدیلمشدر .

آلاباما شهرندی منع مسکرات قانونی نشر اولونمادن اول انشا ایدیلن حبسخانه محبوسلر ایچون کافی کلمه‌مش وایکی طرفنه یکی بنالر علاوه‌سنه قرار ویریلمش ایدی . قانونك تطبیقندن صوکرا قرار ویریلن فضله بنالری یاپمغه لزوم کورولمه‌دی . حتی حبسخانه‌نك اصل بناسی بیله مکتب اتخاذ ایدیلدی .

افندیلرم ! بوحقیقتلر بوصورتله آکلاشیلدقدن صوکرا کئولك محترم حکومتمز طرفندن مضرتلرینی تحدید ایتمه‌نك نه درجه لازم اولدیغنی پك قولایلقله تحقق ایدر دکلی ؟ . . .

تدریسات دینیه بوسبتون مکتبلردن قالدیریلملی؟

طنین غزته‌سی کاظم نامی بکك شایان دقت برمقاله‌سنی نشرایتدی. کاظم نامی بك (لائیق دولت ــ لائیق مکتب) عنوانلی بومقاله‌سنده تشکیلات اساسیه قانونی موجبنجه بویوك ملت مجلسنك «احکام شرعیه‌نك تنفیذینی» درعهده ایتمسنی لائیقلکه منافی کوره‌رك بوماده‌نك قانون اساسیدن طینی طلب ایتدیکی کبی تدریسات دینیه‌نك‌ده بوسبوتون مکتبلردن قالدیریلمسنی ایسته‌یور. کاظم نامی بکك اوته‌دن بری دینه قارشی خصمانه نشریاتی کورولدیکی کبی شفاهی مصاحبه و مباحثه‌لرنده‌ده بویله بر فکری سزیلدیکی ایچون بو مقاله‌سی کندیسنی طانیانلری بویوك حیرت وتعجبلره الغا ایتمشدر. کاظم نامی بك تربیه وتدریسات دینیه‌نك مکتبلردن قالقمسنی دکل، بالعکس، اساسلی صورتده مکتبلرده «دینی تربیه‌یی، دینی تدریساتی یولنه قویمق، چوجقلرك عقللرینی علملرله قوتلندیررکن قلبلرینی‌ده دینی دویغولرله مهیج قیلمق» لازم کلدیکنی مدافعه ایدییوردی.

٧ مایس ٣٣٧ تاریخنده انقره‌ده معارف ارکانندن بولوندیغی صره‌ده، سبیل الرشاد ایله منتشر (دینی تربیه، دینی تدریس) عنوانلی برمقاله‌سنده دییوردی که:

«معلومدرکه تربیه برایش، تدریس برآلتدر. مکتبلرده دینی تدریسات، دینی تربیه‌نك آلتی اولمق لازمدر. دینی تربیه‌درکه دینی سجیه‌یی ابداع ایدر. ایشته مکتبلرده دینی تدریسات بو اساسه کوره یوروتولیور، دینی تربیه تمامیله مهمل قالیور...

«اونك ایچون مکتبلریمزده دینی تربیه‌یی، دینی تدریساتی یولنه قویمق، چوجقلرك عقللرینی علملرله قوتلندیررکن، قلبلرینی‌ده دینی دویغولرله مهیج قیلمق لازمدر. مکتبلریمزی حرثی خصوصلرده ضربه یکزه‌تمکدن هپ ضرر کوردك، بوندن صوکرا ایسه بو ضررلر، تلافیسی قابل اولمایه‌جق درجه‌ده زیاده‌لشه‌جکدر... دینمز حرثمزك اك چوق قوتلی، اك باشده بر رکنیدر. بزده رهبانلق اولمادیغنه کوره لائیق کلمه‌سنك‌ده یری اولمامق لازمدر.

«بیلمك لازم کلن پك اهمیتلی بر مسئله واردرکه توركیه دولتنك بر اسلام دولتی اولدیغی، بوتون اسلام دولتلرنجه ـ ولوضمنی اولسون ـ مقتدا طانیلدیغیدر. اسلام دولتنك معارفنده، حرثاً اسلامی اولمق ضروریدر... دینی حسیاتی زنده، ملی وجدانی تمیز اولان بر خلق ایچنده، حتی اك دینسز ملتلرده دینی عکس العمللرك تکرار یوز کوستردیکی برزمانده، دینی تربیه‌یی، دینی تدریسی اهمال ایتمك هیچ بر تربیه‌جینك قبول ایده‌میه‌جکی بر کیفیتدر.»

ایشته وقتیله بویله نشریاتده بولونان وبونی برقناعت علمیه اوله‌رق ایلری سورن کاظم نامی بکك بوکون بو نقطهٔ نظرینه مخالف اوله‌رق دامدن دوشر کبی برمقاله نشر ایتمسی چوق کیمسه‌لرك ذهننی شاشیرتمش، «کاظم نامی ده‌می فکرینی دکیشدیرییور؟» دیه تردده دوشورمشدر. عجبا علمی قناعتلرده سیاسی قناعتلر کبی بورسه‌یه تابعمیدر؟ بز ظن ایتمك ایسته‌میورزکه کاظم نامی بکك علمی قناعتلری بو قبیلدن اولسون! هرحالده کاظم نامی بك برادریمز، نه‌دیمك ایسته‌دیکنی آکلاته‌مامش، یاخود آکلاتمق جسارتنی کوستره‌مه‌مشدر. بوندن طولایی مقاله‌سنی اسلام افکار عمومیه‌سنی رنجیده ایتمشدر. بز، اسکی و یکی فکرلری آره‌سنده‌کی تناقضی ازاله ایله اصل مقصد حقیقیسنی ایضاح ایدنجه‌یه قدر بوخصوصده سکوت ایتمه‌یی موافق کورییورز. یالکز بومناسبتله ادهم روحی بك برادریمزك «عصریلکك بو درجه‌سندن الحذر» سر لوحه‌سیله اقدامده نشر ایتدیکی قیمتلی برمقاله‌نك بعض پارچه‌لرینی نقل ایله اکتفا ایده‌جکز. ادهم روحی بك کاظم نامی بکك دینی تربیه‌نك مکتبلردن اوزاقلاشدیریلمسی فکرینی شدتله رد ایتدکدن صوکره دییورکه:

«چوق تمنی ایدرمکه آلیوم بر اجماع امت ادارهٔ اسلامیه‌سنه مظهر بولونان حکومت جمهوریه‌منز رجالی‌ده عینی اجتهاده تابع اولمسون. زیرا مکتبلردن تربیهٔ دینیه‌یی اوزاقلاشدیرمق، نسل آتی‌یی معناً، اخلاقاً مجهول بر استقباله، دها دوغروسی معنویاتی بوزوق، اخلاقاً متزلزل بر حالت روحیه‌یه سوق ایتمك دیمکدر.

ملتلرك اخلاقیاتنه تمل تشکیل ایدن تربیه، تربیهٔ دینیه‌در. بوکون انکلتره کبی، آلمانیا کبی، دنیانك بوتون اقوامنه غالب بر سویهٔ اجتماعیه‌یه یوکسلمش آنغلو ساقسون عنصرینك تکملاتی، نه‌یوزدندر؟ آنغلو ساقسون عنصرینك بوتون تدریسات ابتدائیه‌سنه داخل اولان تربیه، بالعکس تربیهٔ دینیه‌در. بر انکلیز، بر آلمان، هرشیدن اول مکتبده اللهی، الله قورقوسنی اوکره‌نیر.

فرانسز فلاسفهٔ مشهوره‌سنده آییکته‌ت «مکتبه یکی باشلایان بر چوجغه ایلك اوکره‌دیله‌جك شی، حیاتده بر اللهك وارلغی وبوتون دنیا امورینه اونك حاکم اولدیغی عمده‌سیدر. انسانك ذکاسی، علمی، انتظام اخلاقی، قدرت تفکری، آنجق بو اساس اوزرنده تجلی وانکشاف ایلر.» دییور. حالبوکه بز، بو حقیقتك اك تجربی، اك حقیقی مثاللرینه شاهد اولدق. ملتمزك صوك عصره شان اولان فضائل عسکریه‌سنی عجبا هانکی مادیاتمزه مدیونز؟ دوملو پیکارده آبده‌سی دیکیلن محمدجکك ایماننده‌کی قدرتی نه ایله تصویر ممکندر؟..

بو تربیه‌نك مادر مشفق، هیچ شبهه یوقدرکه تربیهٔ دینیه‌در. بو تربیه ایسه عائله نزدندن زیاده مکتبده، معلم اوکنده اخذ فیض ایدرکن تلقی ایدیلیر. بویله اولدیغی ایچوندرکه مؤلف ژیبون، (مکتبده دین) نامنده‌کی کتابنك برصحیفهٔ عبرتنده (دینی اولمایان مکتب، جانی ایله متحجر چیقاریر.) دییور.

بویله اولدیغی ایچوندرکه اجتماعیوندن لوبله «دنیاده هیچ بر بویوك ملت کله‌مشدرکه دینی بر تربیه‌یه مالك اولماسین وبو صورتله یاشایه بیلسین» دییور.

اجتماعیوندن «هانری قله‌مان» فکرینی دها آچیق سویلیور: «ملتلرك مابه‌القوامی اوچدر: مکتب، محراب، مقبر» دییور. انسانلرك بوتون تربیهٔ مدنیه‌سنی، بو اوچ اساس اوزرنده برلشدیرییور: مکتب، محراب (یعنی معبد)، مقبر! اوچی‌ده تربیهٔ دینیه اساسنده برله‌شیرلر. بو صورتله جمعیات بشریه‌نك سعادت و مدنیتنه خادم اولورلر.

بوتون افکار علمانك استهداف ایلدیکی غایه‌یی، عصریمزك اك مشهور تربیه وروحیات معلمی اولان کوستاو لوبون ایسه صوك نشر ایلدیکی «دون ویارین» عنوانلی اثرینك «تاریخك عوامل تاریخیه‌سی» فصلنده، زیرده‌کی فقرهٔ وجیزه وبلیغه ایله توضیح ایلیور:

«برعصردنبری یکدیکرینی استخلاف ایدن اصلا حاتپرورلر، هرشیئی تغییر

وتجدید ایتمکی تجربه ایتدیلر . یالکز ، زمانك ملتلره قطعیتله طاتمش اولدیغی ایمان الهی‌یی ، طوپراغی وانسانلری دکیشدیره‌مدیلر . عصرلر سوریله انسانلرك روحلرنده یر براقان تربیهٔ اساسیه ویا اخلاق اوزرنده قطعی بر تأثیر یاپه‌مادیلر . »

بن ، قطعیاً ادعا ایلرم ، که تورك ملتنك تربیهٔ اساسیه‌سی اوزرنده ، دین تدریساتی اولمایان بر مکتب تجربه‌سی یاپمق ایسته‌ینلرده ، عصرلرك آلدتدیغی اصلا حاتپروران کبی آلدانمغه محکومدرلر . بوملتك استقبال فیضی حکومت جمهوریه‌مز ، ینه ماضیدن منتقل تربیهٔ دینیه‌سی اساساتنده بوله‌جقدر . نه یاپالم ، اجدادیمزك فضیلتلرینی‌ده عصریلکله مبادله هوسنه دوشمیه‌لم . دنیانك اك مترقی ملتلری طرفندن بیله قبول ایدلمه‌مش بر طاقم افسانوی شیلرله، تربیهٔ اساسیه‌مزی‌ده بالطه لامایالم . عصریلکك بودرجه‌سندن الحذر!»

اخلاق دینیه فیلمی

اقدام رفیقمزك خبر ویردیکنه کوره ، صوك زمانلرده ، اخلاق دینیه‌نك انسانلر ایچون موجب اولدیغی حسناتی مصور اولمق اوزره آلمانیاده شایان حیرت بر سینه‌ما فیلمی یاپیلمشدر . بو فیلمده ألی ، دیلی ، قلبی کوتولکدن صاقینمه‌یی توصیه ایدن (اوامر عشره) اراءه اولونمش وبونك یاننده تربیهٔ خلاقیه‌دن محروم اولانلرك حیات اجتماعیه وفردیه‌ده نه بویوك نکتبلره اوغرادقلری کوسترلمشدر . رفیقمز ، بوفیلم ایچون اختیار اولونان مصارفك مدهش بریکونه بالغ اولدیغنی ، خلق ایچون لازم اولان تربیه پرنسیپلرینی اذهانه یرلشدیره‌بیلمك ایچون بو بویوك فداکارلغك اختیار اولوندیغنی سویلیور . بوندن صوکره بزم مکتبلرده‌کی تربیه مسئله‌سنه نقل کلام ایدییور ؛ دینی واجتماعی مسئله‌لرده اسلامیتده‌کی مستثنالغك نظر دقته آلینمادیغنی ، خریستیانلق ایچون منافع مملکت نامنه وقوع بولان تشبثلرك مسلمان اقوامی ایچون‌ده تطبیق اولونه‌بیلیر ظننه دوشولدیکنی ، خرستیانلقده‌کی تحدیداتك مسلمانلقده موجود اولمادیغنی سویلدکدن وبونی متعدد مثاللرله تأیید ایتدکدن صوکره دییورکه :

« دنیاده مسلمانلق قدر سربست ، مراسمدن عاری وقولای بر دین یوقدر . انسانك حرکاتنه هیچ‌ده مانع اولەماز . بوحرکات طبیعی قتل نفوس ، سرقت ، کذب کبی افعال ممنوعه‌دن ارلمامیلدر . اسلامیت فنالقلری منع ایدر وبونك ایچون الله قورقوسنی القا یدر .

مکتبلرده تدریسات دینیه لازم دکل ، الزمدر . بوده جاعتك دنیوی نفعی ایچوندر . هله شمدی بزم ایچون بو تدریساتی عاقلانه بر صورتده ادا ، عین فرضدر . اکر تورکیه خلقنه بومعلوماتویرلیه‌جك اولورسه صوکی‌یماندر . بویمانلق جنت جهنم ملاحظه‌سیله دکل ، سعادت دنیویه ایچون . بوسعادته‌اونك یاردیمی اولورمی ؟ قاره تعصب حاکم اولمامق ، دینك اساسات اخلاقیه‌سی تعلیم ایدلمك شرطیله اولور . نجه بزم ارباب تجارتمزك بیله اخلاق دینیه‌یه احتیاجی واردر . یالان سویله‌مه‌مك ، حیله‌کارلق ایتمه‌مك ، بورجنی اوده‌مك ، کارده احتکاره کیتمه‌مك بزم ایچون پك لازم اولان اوصافدندر .

هله درلو درلو اسملر آلتنده یاد اولونان ، اجتماعی اساسلرمزی تخریب ایده‌جك قاریشدیریجی بکیلکاردن ، عائله پرنسیپلرینی ییقان ملوثاتدن ، استانبولی ، آناطولی‌یی خسته دماغلر ایله طولدیران مسکرات استعمالی اعتیادندن ودها برچوق اجتماعیات ییقیجیلرندن افرادمزی صیانته تربیهٔ دینیه‌نك یاردیمی اولور مطالعه‌سنده‌یز .

آلمانیا کبی بتون شعبات علم وفنده نجه علما وفضلا یتشدیرمش اولان بر مملکتده فیلملر واسطه‌سیله بو تربیه‌دن فائده کوریله‌جکنه اعتقاد حاصل اولماسنه چالیشلمسی بزم ظنمزی یاقین مرتبه‌سنه ایصال ایدر .

جمعیت ایچون حسنات تأسیسی امرنده اسکی تورکلرك انسانی حیرتده براقه‌جق مؤسسات خیریه‌سنه سائق ینه تربیهٔ دینیه اولدیغنه قطعا شبهه یوقدر . مکتبلر ، مدرسه‌لر ، چشمه‌لر ، بندلر ، خسته‌خانه‌لر ، تابخانه‌لر ، عمارتلر ، معبدلر ، کوپریلر ، خانلر ، مسافرخانه‌لر ، کتبخانه‌لر وسائره وسائره کبی بزی تا اعصار سابقه‌ده بر ملت متمدنه حالنه قویمش اولان مؤسسات اجتماعیه هپ دینك الهاماتیدر . اقتصاد اجتماعی‌یه بزم دینمزك ایتدیکی خدمتی انکار ایده‌جك برفرد بولونه‌ماز .

هله بوقاریده ذکر ایتدیکمز تخریبی مسلکلرکه مملکتمز ایچون نصل برتهلکه تشکیل ایتمکده اولدیغنی بورادەشمدیلك مسکوت‌عنه کچمك‌مجبوریتنده‌یز . بزه دینی تربیه‌یی صوك درجه فرض قیلار . اکر بر آز ایضاحات ویرسه ایدك ، اوزمان قارئلریمز ایشك اهمیتنی درك ایدرلردی .

شوراسنی حکومته عن صمیم‌القلب اخطار ایتمك ایسته‌رزکه بوراده دمیر کبی صاغلام برتربیه اساسی قورمالیدر . هرشیئی مباح عد ایده‌جك بر حریتی بورایه صوقمق ایسته‌ینلرك‌جهلی بزه معاذالله چوغه مال اولور . کوزلری‌قاپایوب خیالاته طالاجق واوخیالاتدن نظری اوله‌رق خیرلی عاقبتلر بکلیه‌جك زمانده دکلز . یالکز اطرافزی دکل ، ایچمزی‌ده‌ایی کورمکی بیله‌لم . امید ایدییورزکه استانبولده آرتق اذکیادن بر والی امور دیده کوندریلیر وولایت بویله براقلماز . »

تورك اوجاغنك ماهیتی

اوجاغك ماهیتی وغایه‌سی حقنده اوجاقجیلرك نشریاتی

تورك‌اوجاغنك سنه‌لك قونغره‌سی مناسبتیله اوجاغك ماهیتی‌وغایه‌سی حقنده غزته‌لرده بعض شایان‌دقت نشریات کورولمکده‌در . جمهوریت غزته‌سنده « مدنی تورکجیلك ، حرثی تورکجیلك » نامیله بر مقاله نشر اولوندیغی کبی آقشام‌غزته‌سنده‌ده اوجاق رئیسی حمدالله صبحی بکك بر ملاقاتی نشر ایدیلیور . حمدالله صبحی بك بوملاقاتنده دییورکه :

« تورك اوجاغی‌دینی‌برجمعیت یرینه برملت اقامه ایتمك ، یالکز « ازکك » اوزرینه مؤسس ناقص بر حیات یرینه « ازکك وقادین » اوزرینه مؤسس تام بر حیات قورمق ؛ تورك ملتنی اسلامی وآسیائی مدنیتدن حیاتی وبشری بر مدنیت اولان غرب مدنیتنه دوغرو چکمك ، ماورائی واخروی برفلسفه‌دن دوغان بر فراغتله حیاتدن بزەن بر نسله حیات عشقنی ، حیات حرصنی تلقیح ایتمك الخ.. اسلام‌مدنیتنك برخصوصیتندن عبارت اولان تورك اسلوبلری‌آنجق بوکونه‌کوره چوق‌درین براستحاله‌یه ، براصطفایه اوغرامادن آرامزده یاشایاماز . هرآدیمده اسلامی مفهوملردن دوغان دونکی مدنیتمزك حیاتی وغالب برمدنیت قارشیسنده باشدن‌باشه مغلوب‌اولدیغنی ویره سریلدیکنی کوریورز . تورك‌اوجاغی صنعت وادیسنده ماضی‌یه بر « کوك » اوله‌رق قیمت ویرمشدر . فقط بوکوك

بوكون روحمزك باشقه برزمينه دالديغى ايچون يكى بر ياپراق ، يكى بر چيچك ويرمك اضطرارنده‌در ..

تورك اوجاغى هيچ بر زمان (ماورائى) املر اوزرينه كوزينى ديكه‌رك هيچ برزمان وقتنى استغراق ايله كچيرمدى ... اوجاق روحيله برورده اولان بركنجك حياته برباقيشى واردركه برچوق بدبينلر ، مأيوسلر وروحلرى بوشالمش اولان انسانلر قارشيسنده بونلر، حياته بروظيفه‌ايله باغلانمش ميسيونر روحلى انسانلر كبى قالير . »

« معلم انور بهتان » امضاسيله جمهوريت غزته‌سنده نشراولونان مقاله‌ده‌ده ديڭيليوركه :

« بوكون حرثى توركچيلكك برچوق نوعلرى قالمشدر .

ايشته بوكون كنجلر، حرثى توركچيلكك، ملى دينى قسميله ، ملى حقوقى قسميله ، ملى بديعيات قسميله ، ملى اقتصاد قسملريله مشغول اوله‌بيليرلر .. دها بونلردوغمامشدر. ايشته بوصايديغم نوعلرده حل اولورسه‌دموقراسى دوغمش، ملى دولت اولمش وانقلابده كمالنى بولمش اولور .

بوكون بزم صيرتمزده ياباڭجى دينى ، ياباڭجى حقوقى حكم سورييور . ايشته بوكونكى كنجلر بونلردن برينى غايه ياپارلر . ملى برلسان وادبيات كبى ، ملى بردينى ميدانه قويارلر . دينده بر « ره‌فورم » ياپارلر . ديكرملتلرك حيات اجتماعيه‌لرنده بوره‌فورم حركاتى اولمشدر وبزده‌مطلق اولاجقدر. بونى بوغايه‌ده برلشه‌نلر تسريع ايده‌بيليرلر .

ملى حقوق‌ده بويله غرب حقوقى، مجله‌لرى‌يرينه تورك جمعيتنك پسيقولوژيسنه وسجيه‌سنه كوره برحقوق ايچوق چاليشيرلر . ايشته فقيريكزده بونلر آره‌سنده كنديمه غايه ايدينمش اولديغم ملى اقتصاد قسمى‌در. بناً اقتصادجى دكلم . فقط هنوز اجتماعيات عليه كندى كنديمه مشغولم . »

تورك اوجاغنك ماهيت وغايه‌ى بوقدر آچيق برصورتده ايلك دفعه‌دركه اورته‌يه قونوليور . واقعا اوجاغك خصوصى مصاحبه‌لرنده بومسئله‌لر ، حتى بوندن دها ايلرى برطاقم مسائل موضوع بحث اولمقده ايديسه‌ده بومصاحبات اوجاغك اسرارى شكلنده كندى آره‌لرنده قالير ، مطبوعات ساحه‌سنه چيقاريلمازدى . حتى آغا اوغلى احمد بك دوستمز بردفعه اوجاقده ويرديكى برقونفرانسده آرتق عبادتلردن بيله عربجه‌نك قالقمسنى ، نمازك شكلنده تعديلات ياپيلماسنى ايلرى سور مشدى . چاپاده‌كى خانه‌لرنده شيمديكى اورفه مبعوثى شيخ صفوت افنديننك‌ده حاضر بولونديغى براجتماعده بومسائل اوزون اوزادى‌يه موضوع بحث اولمش وبعض قرارلرده اتخاذ اولونمشدى . لكن بوتون اومصاحبه‌لر ، قرارلر كندى آره‌لرنده دوران ايدر ، زمانه تعليقاً اوفكرلر قويونلرنده ايشله‌نوب طوروردى. بالطبع بز بومصاحبه‌لردن وقرارلردن دها اووقت خبردار اولوردق . فقط بونلرى موضوع بحث ايتمه‌نك امكانى وارميدى ؟ اوزمان « يكرمنجى عصرده‌ديندن بحث اولونه‌ماز.» اسباب موجبه‌سيله ايكى سنه سبيل الرشاد سد وبند ايديلمشدى .

حمدالله صبحى بك دوستمز شيمدى تورك اوجاقلرينك ماهيتنى وغايه‌سنى بوتون وضوحيله اورته‌يه قوييور :

« تورك اوجاغى هيچ بر زمان ماورائى املر اوزرينه كوزينى ديكه‌رك وقتنى استغراق ايله كچيرمدى . تورك ملتى اسلامى مدنيتدن غرب مدنيتنه دوغرو چكدى ، اوكا ماورائى واخروى برفلسفه يرينه حيات حرصى تلقيح ايتدى ....» ديورسه يالان سويله‌مش اولمايور. حقيقةً اوجاق رؤساسى سنه‌لردن برى بومقصدله وبويولده چاليشديلر.

انوربهتان بك‌ده عصرلردن برى توركلرك منسوبيتله افتخارايتديكى مسلمانلق حقنده (ياباڭجى دين) ، احكام اسلاميه حقنده‌ده (ياباڭجى حقوق) ديور ؛ انقلاب كمالنى بولمق ايچون توركچيلرك دينده ره‌فورم ياپه‌رق (ملى بر دين) ميدانه قويملرينى ايلرى سورييور . ديكرملتلرك حيات اجتماعيه‌لرنده ياپيلان ره‌فورم حركاتندن‌ده بحث ايديوركه (پروتستانلق) ى قصد ايديور . انوربهتان بك عجبا نه‌دمك ايسته‌يور؟ (ملى دين) ايله توركلرك اسكى دينى‌مى احيا ايده‌جكلر ؟ توركلرك اسكى دينى ، معلوم اولديغى اوزره ، (شامانيلك، بت‌پرستلك) ايدى. عجبا معلم بك (ملى دين) ايله بونى‌مى قصد ايديور ؟ يوقسه توركچيلكه مخصوص بوسبوتون يكى بردين‌مى مراد ايديور؟ توركلرك دينى ياباڭجى عد ايدن بومعلم بك عجبا مسلمانلق وحتى اديان سائره حقنده الك ابتدائى بر معلوماته مالك‌ميدر ؟..

سلانيكلى صبيحه ذكريا خانم‌ده كچنلرده‌وطن غزته‌سنده نشرايتديكى برمقاله‌ده تورك اوجاقلرينك كنج خرستيانلر جمعيتنك وظائفنى درعهده ايتمه‌سنى يازييوردى . طنين غزته‌سى هيئت تحريريه مديرى بها بك‌ده برپروتستان جمعيتى اولان كنج خرستيانلر جمعيتنك آناطولينك كويلرينه وارنجه‌يه قدر هرطرفده شعبه‌لر آچمه‌سنى توصيه ايدييوردى .

كوروليوركه بوكونلرده اوجاغك ماهيتى وغايه‌سى حقنده‌كى نشريات توالى ايديور . فقط بويازيلرله، بيلميورز ، تورك اوجاقلرينه خدمتمى ايديليور ؛ يوقسه خلقك اوجاقلره قارشى آلديغى متردد وضعيت دها زياده بولانديريلمشمى اولنيور؟ حمدالله صبحى بك اوجاقجيلرى (ميسيونر روحلى) برر انسان كوستريور ؛ بيلميورز ، اوجاقجيلر بونى قبول ايده‌جكلرمى، يوقسه رد ايده‌جكلرمى ؟ چوق يرلرده چوق كيمسه‌لر تورك اوجاقلرينك ماهيت وغايه‌سنى بويله بيلميورلردى . اوجاق رئيسنك بو ايضاحاتى هركسى حيرته دوشوره‌جكنه شبهه يوقدر . بوتون شيلر اوزرنده‌كى پرده‌لر بويله قالديريلسه خلقك حقايق احواله نفوذى نه‌قدر قولايلاشمش اولور !

اسلام عالمى

وهابيلرك مرگانى . — شريف حسين حكومتى رجعت ايده ايده نهايت (جده)يه ، حجازك كنارينه قدر كريله‌دى. ديكرطرفدن وهابيلرك حركاتى موفقيتله نهايت بولدى. وهابيلرك جده‌يه تعرض ايتميه‌جكلرى خبر ويريلمكده‌در. بوصورتله شريف حسين حكومتنك بقيه‌سى اوراده

كندی كندينه محو اولاجقدر . شريف (حسين) ك بيت‌الحرامی صويه‌رق و(٣) ميليون انكليز ليراسی قيمتنده أشيا ومجوهراتی بركمی‌يه يوكليه‌رك عقبه‌يه حركت ايتديكی خبر ويرلمكده‌در . موعی‌اليهك مكهٔ مكرمه‌دن يوزلرجه‌غاز تنكه‌سی آلتونله طولديره‌رق جده‌يه نقل‌ايتديكی واورادن عقبه‌يه كوتورديكی مصرغزته‌لری طرفندن اوزون اوزادی‌يه يازيلمقده‌در . (حسين) ك هدف حركتی (ماورای شريعه) ايمش . مع‌مافيه موعی‌اليهك ، اوغلی (عبدالله) طرفندن قبول اولونوب اولونميه‌جغی شبهه‌لی كورونمكده‌در . چونكه موعی‌اليهك ماورای شريعه‌يه آياق باصماسی‌اوزرينه وهابيلرك ماورای‌شريعه‌يه قارشی اجرای حركاته باشلامه‌لرندن انديشه ايدلمكده‌در . (مكهٔ مكرمه) ده امنيت وسكونك تماميله حكمران اولديغنه دائر ويريلن معلومات تأييد ايدييور . بوندن طولايی اولمه (مكهٔ مكرمه)دن هجرت ايدن مسلمانلر اولرينه دونمكه باشلامشلردر .

سلطان (ابن‌السعود) ك حركات اخيره‌يه باشلامه‌دن مقدم نشر ايتديكی بيانات چوق جالب دقتدر . مشاراليه اعلای كلمة الله وعرب وحدتی تأمين ايتمك ايچون حركت ايتديكنی بيان ايلمكده‌در . مشاراليه بو بياناتی متعاقب فلسطين مجلس عالیٔ شرعيسنه خطاباً بر تلغرافنامه كوندرمشدر . فلسطين مجلس عالیٔ شرعيسی حركات عسكريه‌نك توقيفی وطرفينك آكلاشمه‌سی ايچون تشبثاتده بولونمش وسلطان ابن السعود بوتشبثاته جواب اولارق آتيده‌كی تلغرافنامه‌يی كوندرمشدر :

« توسطكزك نجيكمه‌سندن طولايی متأثرم . صوك يدی سنه ظرفنده هرواسطه‌يه مراجعت ايدرك (حسين) ايله آكلاشمق ، اختلاف وشقاقی‌يرينه صلح ووفاق اقامه ايتمك ايسته‌دمسه‌ده بوتون تشبثاتم عقامته دوچار اولدی . بز ائتلافه تمايل ايتدكجه (حسين) ك غرور ونخوتی تزايد ايتدی . نته‌كيم موعی‌اليهك متوالی بياناتی مملكتمك تقسيم واضمحلالنی استهداف ايتديكنی‌شك وشبهه‌دن عاری بر شكلده كوستريبوردی . (حسين) آلتی سنه‌دن بری وطنداشلرمزی فريضهٔ حجی ايفادن‌منع ايدييور ، (عسير) وسائر يرلرده مملكتك عليهنده متمادياً انتريقه‌لر چويرييوردی . موعی‌اليهك بيت‌اللهی زيارت ايدن‌بوتون مسلمانلره قارشی وقوع بولان افعال‌وحركاتی ايله مكهٔ‌مكرمه ومدينهٔ‌منوره‌ده امن واسايشی محافظه‌يه عدم اقتداری وبوايكی يرده حجاج مسلمينك مصونيتی تأميندن عجزی وايضاحی اوزون سوره‌جك دها باشقه سيلر حجازده امنيت واطمئنانی تأسيس ومملكتمزك آتيسنی تأمين ايچون تدابير فعليه اتخاذينه‌بزی مجبور ايتمشدر . مقصدمز بوندن عبارتدر .

بوكونكی حادثاتك عدم تكررينی تأمين ايچون حجازده بوتون مسلمانلرك حقوقنی سياناً محافظه ايده‌جك ، حجاجك استراحتنی تأمين ايده‌جك هردرلو ظلمی وبوتون‌اسباب اضطرابی‌ازاله‌ايده‌جك برحكومتك تأسسنی آرزو ايدييورز .

سلطان (ابن‌السعود) ك بومهم تلغرافنامه‌سی مشاراليهك حركات عسكريه‌سنی ظفرله تتويج ايتمه‌سنی‌متعاقب يازلمش‌بولونيور . هرجمله‌سی بر چوق وثائق ايله تنوير ايتمك قابل اولان و هر جمله‌سی اوزرنده اوزون اوزادی‌يه مطالعات درميانی‌قابل اولان بو تلغرافنامه‌نك بز بالخاصه صوك قسميله مشغول اولاجغز .

نجد سلطانی اراضیٔ مقدسهٔ اسلاميه اوزرنده قان دوكولمه‌سی كبی هر مسلمانی دلخون ايده‌جك بر حادثه‌نك عدم تكررينی تأمين ايچون پك مهم بروعدده بولونيور . مشاراليه بو وعدلرينی حركات عسكريه‌يه باشلامادن مقدم درميان ايتمش اولسه‌، نتيجه‌يی بكلمه‌مك ايجاب‌ايدردی . فقط مشاراليه بو وعدينی حركات عسكريه‌سنك ظفرله تتوجی اوزرينه درميان ايتديكندن حسن نيتنه ايناغمق لازم كليور .

عجبا نجد سلطانی بوكبی قانلی حادثاتك عدم تكررينی ناصل تأمين ايده‌جك؟.. بوتون‌مسلمانلرك مال‌مشتركی اولان‌اراضیٔ اسلاميه‌اوزرنده حقوق اسلاميه‌يی محافظه ايچون ناصل بر اداره وجوده كتيره‌جك؟.. بونلر حقيقةً مراق ايله بكلنه‌جك پك مهم ايشلردر .

شيمدی‌يه قدراستانبوله ورود ايدن‌معلومات نجدسلطاننك شريف علی حيدر پاشا حضرتلرينی « مكهٔ مكرمه » امارتنه دعوت ايتمش اولماسيدر . بكچن هفته ظرفنده استانبوله كلن بو خبردن باشقه نجد سلطاننك اجراآتنه عائد برخبر كلمه‌مشدر . شريف علی حيدر پاشا حضرتلری ، معلوم‌اولديغی اوزره ، حرب عمومی اثناسنده (حسين)ك اعلان عصيان‌ايتمسی اوزرينه (مكهٔ مكرمه) امارتنه‌تعيين اولونمشدی . مشاراليه او زمان سوريه‌يه واورادن مدينهٔ منوره‌يه قدر كيتمش فقط طالع حربك عليهمزه دونمه‌سی اوزرينه تكرار استانبوله عودت ايتمشدی . شريف علی حيدر پاشا حضرتلری چوق قيمتلی مزايا ايله متحلی ، چوق دكرلی ، صاغلام سجيه‌لی ، صاغلام عرفانلی صلابتلی بر مسلماندر . بوندن باشقه مشاراليه غيرت وحميت دينيه‌سی ، درلتمز صداقتی ، ملتمز محبتی ايله معروفدر . مشاراليه كبی پك يوكسك بر ذاتك مكهٔ‌مكرمه امارتنه انتخاب ايدلمه‌سی تأييد ايدرسه نجد سلطاننك اجراآتی نامنه بونی بر براعت استهلال تلقی ايده‌بيلير وتعالیٔ اسلام نامنه برفال خير عد ايدرز .

چوق محتملدركه نجد سلطاننك اجراآتی شريف علی حيدر پاشا حضرتلرينك حجازه مواصلتی اوزرينه توالی ايدر . نجد سلطاننك (فلسطين) مجلس عالیٔ شرعيسنه كوندرديكی جوابنامه ، بوتون‌مصر غزته‌لرنده ، بوتون هندستان مطبوعات‌اسلاميه‌سنده بوكونلرده حرارتله موضوع بحث ايدلمكده اولان مسائلی خلاصه ايتمكده‌در . فی‌الحقيقه بوتون بومطبوعات اراضیٔ مقدسهٔ‌اسلاميه‌ده مستقر وحقيقی برحكومت اسلاميه‌تأسسنی‌وبوحكومته بوتون‌مسلمانلرك‌ظهير اولماسنی ، بوحكومتك بوتون مسلمانلر نامنه ادارهٔ امور ايلمه‌سنی آرزو ايدييورلر .

نجد سلطاننك‌ده عينی آرزو داخلنده حركت ايتمك ايسته‌ديكی آكلاشيليور . بناءً عليه بو هدفه طوغرو آتيله‌جق ايلك خطوه‌نك (مكهٔ‌مكرمه) ده اسلام علما واكابرندن بر اسلام مؤتمری عقدی اولماسی بكله‌نيلمكده‌در . بو واديده آتيلاجق آديملرك ايلريلمه‌سنی وبوصورتله اراضیٔ مقدسهٔ‌اسلاميه‌نك هردرلو تعرض وتجاوزدن‌مصون بر پناه امن و امان اولارق ياشامه‌سنی كمال صميميتله تمنی ايدرز . ان‌شاءالله حادثات بومجرادن آيرلماز وبوصورتله مسلمانلرك‌يوزی كولر .

شهزاده باشی : اوقاف اسلاميه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر یر ایچون سنه‌لکی (٤٠٠) آلتی آیلغی (٢٢٥) ؛ ممالک اجنبیه ایچون سنه‌لکی (٤٥٠) ، آلتی آیلغی (٢٥٠) غروشدر.

نسخه‌سی ٧,٥ غروشدر . سنه‌لکی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده رشید افندی خاننده

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

أدرس تبدیلنده یرمی بش

٥ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح و اوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر

ممالک اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغی بیلدیرلمسی رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر محمد عاكف

صاحب و مدیر اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٦٢٢ | ٢٤ ربیع‌الاول ١٣٤٣ | * پنجشنبه * | ٢٣ تشرین‌اول ١٣٤٠ | جلد ٢٤

الحاد ، نه بویوك جهالتدر !

ـ « حر فکر » ك نشریات الحادکارانه‌سی مناسبتیله ـ

١

وقالو ماهی الاحیاتنا الدنیا نموت ونحیی ومایهلکنا الاالدهر ومالهم بذلك من علم ان هم الایظنون .

بعض کیمسه‌لر : « حیات بزم شو دنی حیاتمزدن عبارتدر ؛ بویله أولور ، بویله یاشارز . بزی افنا ایدن شی ، دهر و طبیعتدن باشقه بر شی دکلدر . » دیدیلر . بویله سویله‌ینلر ، علملرندن سویلیورلر ظن ایتمه‌ییکز ؛ بونلر علم سوزی دکل ، اوهام و ظنوندن عبارتدر .

امین اولوکزکه حقیقی و منصف اولان ارباب علمك هپسی اللهك وجودینه و وحدانیتنه شهادت ایتمشلردر و ایدرلر . (. . . واولوالعلم قائماً بالقسط)

علمك وظیفهٔ اساسیه‌سی اثباتدر . نفی و انکارك علم ایله علاقه‌سی برتضاددن عبارتدر . علماً ثابت اولان شیلرك ایلریسی دکل ، نقیضلری انکار اولونه‌بیلیر . هرهانکی بر مسئلهٔ علمیه‌ده برمثبت ، بیك منکردن قوتلیدر . چونکه نفی و انکار عدمه استناد ایتدیکندن ماهیةً صفردر . نامتناهی صفرك حاصل ضربی ایسه ینه صفردر . کرهٔ ارضی دولاشسه‌کز مثلا بر مشتری ییلدیزینك قمر کبی پیکلری بولوندیغنی و اونلرکده خسوفلری اولدیغنی بیلمه‌ین ، انکار ایدن میلیونلرله انسانلره تصادف ایدرسکز . لکن هیچ شبهه ایتمزسکزکه بومیلیونلر بر هیئت عالمنك قارشیسنده صفردر . بویله ماهیتلری صفر اولان نیجه ارباب انکار واردرکه اهل علمك سوزلرینی اوقورلر ؛ فقط علمك ، فکرك قوانین و ماهیتندن ، حدود حقیقیسندن بی خبر بولوندقلری ایچون ویا حقائق علمیه منفعت و آرزولرینه موافق کلمدیکی ایچون نتائج علمیه‌یی انکاره قالقیشیرلر . قیاسك شرائطنی بیلمه‌دن بیکلرله فاسد قیاسلریاپارلر . واره یوق ، یوغه وار دییه حکم ایدرلر . آیات و براهین حقی کورمزلر ویا کورمك ایسته‌مزلرده « هانی ، الله وارده بزمله نه‌یه قونوشمایور ؟ بزه کندیسندن بر نشانه نه‌یه ویرمیور؟ » دیرلر . بونلر علم شاندن اولمیان ، علمك تجلیاتنه معکس اوله‌بیله‌جك قلب صافیدن محروم اولان کیمسه‌لردر . (وقال الذی لایعلمون لولا یکلمنا الله اوتأتینا آیة کذلك قال الذین من قبلهم تشابهت قلوبهم قدبینا الآیات لقوم یوقنون .)

انسانلرده ایمان علم کبی انوار معنویه‌نك تجلیسی ، قلب دینیلن بر سر روحینك قابلیت مخصوصه‌سنه باغلیدر . و بو قلب هرکسده مساوی دکلدر . چوق کیمسه‌لر واردرکه قابلیت علمیه‌لری کتله‌وی حرکتلرك ظاهری میخانیکیتندن ایلری کیده‌مز . علمدن بحث ایدرلرده علم و شعور ، عقل و ذکا دینیلن موضوعلرك و بونلره متعلق فنونك موجودیتندن بیله بی‌خبردرلر . حالبوکه علمك قانونلرندن ، فکرك شرائطندن بی‌خبر بولونان انسانلرك الك بسیط اجسامه عائد معلوماتلری بیله حکمسزدر .

خلقتده اشیانك حواس حکمیه و کیمویه‌لری مختلف اولدیغی کبی

مواد عضويه‌نك قابليت وخصائص حياتيه‌لرى‌ده مختلفدر . بر اختاپوت جبيره‌سندن بر آهو تولد ايتمديكى كبى ، بر برون جبيره‌سندن بر كوز ، بر حدقه‌ده تشكل ايتمز . عينى قانونك روحيات ساحه‌سنده‌ده اجراى حكم ايتديكنى كوروورز . ايكى روح ، ايكى قلب آراسنده‌كى تفاوت ايكى عضو ذى‌حيات آراسنده‌كى تفاوتدن دها بويوكدر . شبهه يوقدركه انسانلرك حسياتنده ، اراداتنده ، ادراكاتنده‌كى فرقلر روحلرنده‌كى فرقك اثريدر. بوندن طولايى هر انسانك قابليت علميه‌سى بر دكلدر . روح وقلب واردركه حق ادراك ايچون خفيف بر التفاتى كفايت ايدر، كوچوك برحادثه‌دن الك بويوك بر قانون كشف ايدر. ينه انسان واردركه بيكرله حادثاتك ساحهٔ تجربه‌سنده يووارلانير ، برچوق وقايع ايچنده بوغولورده هيچ برندن برعبرت آله‌رق بر علم يقينه واصل اولاماز ؛ اونك عندنده يقين اولان برشى واردر : شبهه ويا انكار. چونكه قلبى چوروك ، ادراك جهازلرى بوزوقدر . چاتلاق كوزلكله پروزسز بر منظره سير ايديله‌مديكى كبى بوزوق ويا عرضلى برقلب ايله‌ده حقيقت حس اولوناماز. بونك ايچوندركه باقمق باشقه ، كورمك ينه باشقه‌در، ديرلر . اهل علم الك كوچوك بر حقيقتك ضايع اولماسندن قورقه‌رق سنه‌لرجه چاليشير . فقط قابليت علميه‌سى اولميانلر بيكرله حقايقك اوستندن آتلايه‌رق غايهٔ نفسانيه‌لرينه ايرمه‌يى برهنر عد ايدرلر .

فخرالدين رازينك ملخص نامنده‌كى فلسفى اثرنده نقل ايتديكى وجهله عرب فيلسوفلرندن (ثابت بن قره) سقوط اجسامى جذب وانجذاب قانونيله ايضاح ايتمك ايسترمش . اوزمان حيز طبيعى نظريه‌سيله مشبوع اولان اهل فن بونى بر درلو كورمك ايسته‌مه‌مشلر . بيكرله انكار هجوملرى ياپمشلر. ياپمشلرده نه اولمش ؟ بر كون كلمش بر (نوتون) بر طاشك سقوطندن او جاذبه قانوننى وضوح ايله كوريويرمش .

بوراده دوشونه‌جك غايت مهم بر نقطه واردر . شونى اى تقدير ايتمك لازم كليركه نوتونه جاذبهٔ عموميه‌يى كوسترن تلسقوپلر دكل ، بصيرت عقليه‌سى ايدى. نوتوندن صكره بويوك بويوك تلسقوپلر ياپيلدى. فقط اهل رصدك هيچ برى بونلرله جاذبه قانوننى آرامه‌يه چيقمادى. يالكز او قانون ايله جناب مدبر كائناتك اداره ايتديكى حركاتى، آثارى آرامقله مشغول اولدى . بيليورلردى‌كه هر شيئى كوزلريله كورمك سوداسنده بولونانلر عالمده پك آز شى كوره‌بيليرلر. هيچ كيمسه كوزمله كورميوردم ديه قولاقله ايشيديلنلرى انكار ايده‌من . هيچ كيمسه عقلى شعورينى تلسقوب ويا ميقروسقوپله آرامه‌يه قالقيشماز . كائناتده خرده‌بين ويا تلسقوب ايله كوروله‌مه‌ين شيلرى انكاره قالقيشانلر ابتدا كندى عقللرينى انكار ايتمك مجبوريتنده قاليرلر. آتوملرى ، اثيرلرى ، الكترونلرى اهل فنه كوسترن نه خرده‌بين ، نه تلسقوپدر . شيمدى‌يه قدر هيچ بر اهل فن كلمه‌مشدركه عقل وجاذبه كبى مؤثراتى تلسقوپله آرامه‌يه چيقسون. هيچ بر صاحب اذعان ده ظهور ايتمه‌مشدركه تلسقوپله الله آرامه‌يه قالقسون ده بوله‌مادم ديه انكار ايتسون . ذوى العقول بيليرلركه مبدأ اول تحريسنك بر ذره‌يه نسبتى آسمانه نسبتيله مساويدر . بر ذره‌نك سر ايجادى اجرامك سر ايجادينه اساسدر . بوتون عوالمك سر حركتى‌ده بر ذره‌نك سر حركتندن آز چوق استخراج اولونه‌بيلير. موازنهٔ قوى قانونى حكم سورن طبيعتده فن نقطهٔ نظرندن هيچ بر حركت بولونمامق ، هر شيده سكون حكم سورمك لازم كليردى . و اويله اولسه‌يدى عالم حالا ماده‌نك آتوملرى (جزء فردلرى) حالنده بولونمق، هيچ بر جسم وجرم تشكل ايده‌مه‌مك اقتضا ايدردى . بر ماده ذره‌سنى ايجاد ايتمك ايجاد دكلسه حركته كتيروب او حركتله ديكرلرينى تهييج ايتمك وبوندن عالملر حصوله كتيرمك نه بويوك بر غريبهٔ قيه‌در! اكر ذره‌لرك حركتلرى ازلى اولسه‌يدى فن نقطهٔ نظرندن موازنه‌لرى‌ده ازلى اوله‌جقدى . موازنه‌لرى‌ده ازلى اولسه‌يدى هيچ بر يكى تكون بولونمايه‌جقدى . او حالده جسملر تشكل ايتمه‌يه‌جك، حركت ذرويه‌دن ميخانيكى و كتله‌وى حركتلره نوبت كلميه‌جك، حادثاتك هيچ برى وقوع بولمايه‌جق ، تناسل حياته امكان قالمايه‌جقدى . بوندن طولاييدركه هر شيئى ماده وطبيعت ايله حل ايتمك سوداسنده بولونانلرك تا يونانيلردن زمانمزه قدر ايلك ايشلرى بر ذره‌يه تصادفاً يولى‌شاشيرته‌رق كوكلنجه موازنه‌يى اخلال ايتديرمك وبوصورتله استناد ايتديكى طبيعت قانونلرينى كندى أليله يقوب زيروزبر ايتمك اولمشدر. بويله فن نقطهٔ نظرلرينى يقمادقجه دعوالرينى ايضاح ايده‌مه‌ين بصيرتسز ومتناقض كيمسه‌لرك اللرندن فنلر شكايت ايتمش ، « بزى كندى ساحه‌جكمزه براقيكزده حدمزى تجاوز ايتديرمه‌يكز » ديه فريادايله‌مشلر . فنلرك بوفريادينى طويانلر طبيعى خالقنك تأثير قدرتنه تسليم وتوديع ايلمشلردر. متقدميندن ارسطو، متأخريندن ده قارت فنك حيثيتنى آنجق بوصورتله اعاده ايده‌بيلمشلردر .

اسرار قرآن

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ.

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ . . . . مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ .

۳

بونك سنت سنيه‌دن دلائلنه كلنجه : (اعلام الموقعين) صاحبى برچوق احاديث وآثار صحيحه ايله استشهاد ايتمكده‌دركه بونلرك هپسنى بوراده ايراده امكان بولونماديغندن آرزو ايدنلر اورايه مراجعت ايده‌بيليرلر . يالكز مشاراليهك (عمر بن عبدالعزيز) دن روايت ايتديكى بوسوزله اكتفا ايده‌لم : « عليه الصلاة والسلام افندمزك سنت

سنیه‌لری یاننده هیچ برکیمسه‌نك قول ورأینه باقیلماز. » ینه (اعلام الموقعین) صاحبی امام شافعیدن بو سوزی روایت ایتمکده‌در : « علیه‌الصلاة والسلام افندمزك سنت سنیه‌لرینه کسب اطلاع ایدنلرك اونی ترك ایدوب هرهانکی برکیمسه‌نك سوزینی قبول ایتمه‌ملری ایچون اجماع واردر. » ینه شافعی دیبورکه « حدیثك صحته قناعت اولونجه نم سوزلرمه او قدر اعتبار ایتمه‌یکز. »

بناءً علیه اهل رأی واهل ثواب اونلردرکه ائمهٔ عظام حضراتنك اقوالنه دسترس اولونجه اونلری کتاب‌الله وسنت سنیه‌یه عرض ایدرلر، بو اقوال ایچنده اونلره مخالف برشی بولورلرسه کتاب‌الله ایله سنت سنیه‌نك مفادینه اتباع ایدرلر. فقط اتباع ایتدکلری ائمه‌نك اقوالنده کتاب‌الله وسنت سنیه‌یه مخالف برشی بولوب ده او ائمه‌نك اقوالنه اتباعی ترجیح ایدنلرك طوتدقلری یول طوغرو یول دکلدر. (محمد بن حارث) ، (سمنون بن سعید) ك اخبارنده مومی الیهدن روایت ایدییورکه : « (مالك) ایله (عبدالعزیز بن ابی سلمة) و (محمد بن ابراهیم ابن دینار) وسائر ذوات (ابن هرمز) ه کیدییوردق. (مالك) ایله (عبدالعزیز) مشارالیهه سؤال صوردقلری زمان اونلره جواب ویردیکی حالده (ابن دینار) ایله ارقداشلرینك سؤاللرینه جواب ویرمزدی. (ابن دینار) برکون مومی الیهه : « یا أبابکر ، نیچون بویله حرکت ایدییورسکز ؟ مالك ایله عبدالعزیز سؤال صوردقلری زمان جواب ویرییورسکز. بنمله آرقداشلرمك صوردقلری سؤاللره جواب ویرمیورسکز؟ » دیدی. مومی الیه جواباً « بوندن متأثرمی اولدیکز؟ » « ده‌نیجه اوت » دیدی. مومی الیه جواباً دیدی‌که « یاشم چوق ایلریله‌دی. قولم ، قانادم قیرلدی. وجودمه عارض اولان بو احوالك عقلمه‌ده سرایت ایتمش اولماسندن قورقیوردم. مالك ایله عبدالعزیز فقیه بر عالمدرلر. بندن حق بر سوزی دیکله‌دکلری زمان قبول ایدییورلر. خطا بر سوزی قبول ایتمه‌یورلر. سنکله ارقداشلرك ایسه هر جوابمی قبول ایدییورسکز. » ابن حارث دیبورکه « والله دین کامل ، عقل راجح ایشته بودر. فقط سوزلرینك قبلرده قرآن کبی بر طوتمه‌سنی ایسته‌مك محض هذیاندر. »

جناب حق قرآن کریمی تلاوت ایدلمك وهرشیئی بیان ایتمك اوزره کوندرمشدر. ادراك اولونابیلن معانی و احکامی ترك ایله باشقه برشیئه کووه‌نمکه محل یوقدر. آنجق قرآنك مجملنی توضیح ، مطلقنی تقیید ، مقیدینی اطلاق ایدن سنت ، اعتماده شایاندر.

مقصدمز هرکسك تدقیق و تحری‌یه حصر وجود ایتمه‌سی ، اجتهاد ایله مشغول اولماسی دکلدر. بویله حرکت ایدلمش اولسه خلقك ایشلری یوز اوستی قالیر. هرکس اجتهاده حصر اوقات ایدرسه وعلم وفضل صاحبی اولمغه چالیشیرسه مصالح ضیاعه اوغرار ، صنایع وتجارت معطل قالیر. مقصد هرکسك آکلایه‌بیله‌جکی احکام قرآنیه ایله احادیث صحیحه‌یی بیراقوب شونك بونك رأینی قبول ایچون اونلره مخالفت ایده‌میه‌جکنی بیان ایتمکدر. فقط آکلاشیلمایان و آکلاشیلماسی تدقیق و تحری‌یه محتاج اولان خصوصات ایله مشغول اولمق هرکسك وسعی داخلنده اولمادیغندن عامه‌نك بو ایشله مکلف طوتولماسی اونلر ایچون موجب مشقت اولاجنی کبی مصالح عمومیهٔ حیاتیه‌یی‌ده تعطیله دوچار ایدر. بناءً علیه بو خصوصانده بعض اهل رأی ونظری عامه‌نك تقلید ایتمه‌سی جائزدر.

هیچ شبهه‌سز جناب حقك « الذین آتیناهم الکتاب یتلونه حق تلاوته اولئك یؤمنون به ومن یکفر به فاولئك هم الخاسرون. » قول کریمی بو خصوصده اك قوتلی واك قطعی دلائلدندر. چونکه بو آیت کریمه‌نك نص وظاهری کتاب‌الله ایمان ایدنلرك اونی بحق تلاوت ایدنلر یعنی اوکا بحق اتباع ایدنلر ، حدودینی تجاوز ایتمه‌ینلر ، اونك احکامنی بیراقوب باشقه أحکامه تبعیت ایتمه‌ینلر ، یالکز اونك احکامنه اللرندن کلدیکی قدر رعایت ایدنلر اولدقلری بیان ایدیلیور. خاسرلر ایسه آیاتی دیکله‌دکلری حالده اونلرك معنالرینی تأمل ایتمه‌ینلر ، اونلره رعایت ایله‌میه‌نلر ، کویا اونلره افاضهٔ هدایت ایچون نازل اولمامش کبی اونلره یوز چویره‌نلر ، یاخود اونلری ادراك بشر طرفندن قبول اولونمیه‌جق کبی تلقی ایدنلردر.

کتاب‌الله ایله رسول‌اللهك کلامی صریحدر ، قولای اکلاشیلیر ، مقاصدینی احسن صورتله افاده ایدر. جناب‌الله ، حقك دلائل ظاهره‌سنی بیان بویورمش ، قوللرینك نه‌دن صاقینه‌جقلرینی ایضاح ایتمش اولدیغی حالده جناب حقك ایفاسنی امر بویوردیغی اوامرینه طوتونمه‌منه امکان وارمیدر؟ جناب حق (وما آتاکم الرسول فخذوه ومانهاکم عنه فانتهوا) بویورییور وبو صورتله هرقومك احکام الهیه‌دن کندیسنه عائد اولانی بیلمه‌سی لازم کلدیکنی افاده ایدییور. بونده مصالح عبادی اضاعه ، خلقك اسباب معاشنی تعطیل ایده‌جك بر شی یوقدر. اصحاب کزین رضوان‌الله علیهم اجمعین حضراتی مصالح شخصیه‌لرینی اداره ، معاشلرینه عائد وظائفی ، اولرینك تعمیری ، سورولرینك چوبانلغی ، تجارتلرینك ترویجی کبی ایشلرله مشغول اولدقلری حالده بو مشغولیتلری اونلرك احکام قرآندن وسنت سنیه‌دن بیلمه‌لری لازم کلن هرشیئی بیلمه‌لرینه مانع اولمایوردی.

آیات احکام ، قرآن کریمك اوته‌سنده بریسنده طاغینیقدر. مسلمانلر هرکون بونلری تلاوت ایتمکده‌درلر. بونلرك ایچنده آکلاشیلماسی کوچ اولان ، فضله بر جهد صرفنی استلزام ایدن بر آیت یوقدر. هپسی واضحدر ، جلیدر. عوامك دخی آکلایه‌جغی بر شکلده‌در.

علیه الصلاة و السلام افندمزك سنتیده مضبوط واحکامی محفوظدر. احکامه متعلق باشلیجه احادیث بشیوزی تجاوز ایتمز . بونلری ایضاح وتفصیل ایدن احادیثك کافه‌سیده ، (ابن القیم) ك بیانه نظراً ، اون بیکه بالغدر . آیات قرآنیه ایله احادیث نبویه‌نك بو قدرینی تحصیل ایتمك مصالح عبادی تعطیل ، یاخود کیجه‌لریله کوندوزلرینی اشغال ایده‌جك بر ماهیتده‌میدر ؟

علمای اسلامك ، آیات احکام واحادیث عبادات ایله معاملات ضروریه‌یی بر اثر درونده طوپلایه‌رق بونی بین الناس نشر ایتملری دها طوغری اولمازمیدی ؟ بویله حرکت ایتمش اولسه‌لر معالم اسلامی وسلف صالحك دورینی احیا ، مسلمانلری تارمار ، شوکتلرینی ازاله ایدن اختلافات مذهبیه‌نك آثارینی امحا ایدرلردی .

قرآن نه‌در ؟

قرآنی ترکیب ایدن آیتلر ۲۵ سنه ایچنده نازل اولمشدر. بناءً علیه بونلرك معناسنی ایجه آکلامق وحکمتنی تقدیر ایده‌بیلمك ایچون ، اول امرده نه کبی اسباب وحادثاتك تأثیریله وارد ، هانکیلری محکم ویا متشابه وهانکیلری ناسخ ویامنسوخ اولدیغنی بیلنمه‌لیدر . اوندن صوکرا ، اوتاریخده و اوندن اولکی زمانلرده عربلرك اخلاق ، عادات ، طبایع ، عنعنات ، عقاید ، اساطیر ، امثال حکمیه وادبیاتنه بحق واقف اولمق لازمدر . عمومی تاریخك ، علوم طبیعیه وفیزیقیه‌نك اوزمانکی شکلیله شیمدیکی مباحثنك هیچ اولمازسه خطوط عمومیه‌سنی بیلمکده‌کی لزومیتیده بیانه حاجت وارمیدر ؟ اساساً بو معلومات یالکز قرآنك معناسنی آکلامق ایچون دکل ، اونك تاریخده آچدیغی دور تجدد وانقلابده‌کی اهمیت وعظمتی تقدیر وموازنه ایچون‌ده لازمدر. بوندن باشقه ، قرآنی آکلامق وآکلاتمق ایسته‌ین بر کیمسه‌نك برده علم موهبه‌سی اولمق ایجاب ایدر . فقط بوبیلکی آنجق علمیله عامل اولان اکملده حاصل بر نور عرفاندر . خلاصهٔ کلام شو بحث ایتدیکم اسباب ایله‌درکه قرآنك الفاظی ناصل یازیلاجق ، ناصل اوقوناجق ، مستقل برر علم شکلنده تدوین ایدلمش ؟ اوندن صوکرا جمله‌لرك مفردات وترکیب اعتباریله لغةً ، اشتقاقاً ، صرفاً ونحواً ، بیان ایله بدیع ومعانی جهتندن موقع وقیمتلری نه‌در ؟ وبو کلمه وجمله‌لردن استنباط اولنان معنالری تأیید ایچون ادبای مشهورهٔ عربك آثاری ایچنده شواهد وارسه هپ تحقیق اولنمش، بوندن باشقه آیتلرك معنالرینی توضیح ایدن حدیثلرده برر برر طوپلانمش ، چونکه آیات قرآنیه‌دن مطلوب اولان معنالری ایضاحه هرکسدن زیاده البته صاحب وحی افندمز صلاحیتدار ایدی . شو حالده قرآن قدر هیچ بر کتاب تعمیق وتحقیق اولنمامشدر . بونکله برابر ، بو تحقیقات پك ضروری ایدی . زیرا ، قرآن اسکی هرشیئی ییقان ، ویکی طوغان برهیئت اجتماعیه‌نك اخلاقی، فکری ومدنی بالجمله احتیاجاتی ایچون بدرقهٔ حرکات اولاجق دستورلری احتوا ایتمکده ایدی . فقط قرآنی یالکز پرستشکارلری تعمیق ایتمه‌مشدر . حقیقی انکار ایدنلر ، خرافاته آلدانانلر ، احتراصات وهوسات شهوانیه‌لرینه اسیر اولانلر ، والحاصل نظام ، قانون وتجددی سومه‌ینلر دخی آنجق برمقصد مهینانه ایله قرآنك هرکلمه وسطرینی تنقیده چالشمشلردر . واقعا یالکز کوردکلری شیلری صحیح ظن ایدن کوته بینلره ظواهرك غلط واعتماده غیرلایق اولدیغنی واونلرك آرقه‌سنده لم یزل، لایزال برحقیقت واحده‌نك بوتون قدرتیله شئون وا کوانه حاکم بولندیغنی خبر ویرن قرآنی اوفریفتهٔ حواس اولانلرك دفعةً تصدیق ایتمه‌سی نه‌قدر مشکلدی ! شراب ایچمه‌ییکز، قومار اویناماییکز، خطابنه هدف اولان هواپرست واسیر شهوت کیمسه‌لر قرآنك بومنع وتحذیرندن ناصل خوشنود اولا بیلیرلردی ؟ ترازی وآرشونه طوغری اولچیکز ، مالریکزه حیله قاریشدیرمایکز ، عقود ومقاولاته تماماً رعایت ایدیکز، کبی مؤکد تنبیهلر انصافسز ووجدانسز انسانك ایشلرینه کلیرمیدی ؟ بعضاً کندی قیزلری ویاخود دون وفات ایتمش باباسنك حرملری ایله ازدواج ایتمك کبی حسیات نجیبهٔ انسانیه‌یی فوق العاده رنجیده ایدن عادات جاهلیه‌یی قرآن شدتله منع ایتمشدی . فقط او وضعیتده اولانلر بوممنوعیتدن دلکیر اولمشلردی . کذلك مدیونلره خطاباً : « بوندن بویله فائض ویرمه‌یکز ، ایشله‌مش فائضلر ملغادر ، بورجلریکزکده یالکز رأس المالی کنیشلك وقتکزده ویرسکز » دیه خطاب ایدن قرآنی مرابحه‌جیلر وسرمایه‌دارلر ناصل سوه‌بیله‌جکدی؟ قرآن افراد آراسنده مساوات کامله‌یی ترویج ایتدیکی ایچون اصلاحات اجتماعیه‌یی کندی منافع ذاتیه‌لرینه مخالف عد ایدنلرده بویکی قاعده‌دن هیچ خوشلانمامشدی . بوکون بیله مثلا آرناوودلقده برقادین قیزچوجق طوغورورسه بویوك برقباحت ایشله‌مش کبی کونلرجه آناسنك باباسنك وزوجنك یوزینه چیقاماز. عربستانده زمان جاهلیتده بوعادت جاهلانه‌نك پك فنا نتیجه‌لری واردی . زیرا قیزچوجقلرینی معین بریاشنه کلدکلری وقت بالذات بابالری طوپراق قازارق ایچنه دیری دیری کومرلردی . قرآن بوعادت وحشیانه‌یی قطعیاً منع ایتمشدی . فضله اولارق ، نبی شفیق کندی قیزچوجقلرینی دیزینه اوطوردوب اوقشاردی . اوزمانك عادات جاهلانه‌سیله مألوف اولانلر نبی الرحمه افندمزك بومعاملهٔ جمیله‌سنه فوق العاده تعجب ایتمشلردی . هیچ شبهه یوق که بوحادثهٔ مهمه قادینلق تاریخنده آلتون حروفله یازیلاجق بر انقلاب ایدی !

قرآن ، موسویت وعیسویتك احکامنیده فسخ ایتدیکندن احبار یهود ایله رهابین عیسویت دخی قرآنك دشمنلری صیراسنه کچمشلردی.

ایشته بوسبیلردرکه اونی بزه تبلیغ ایدن نبی ذیشانه بعضاً شاعردر ، بعضاً کاهندر، یاخود مصروع ومجنوندر، دیمکدن چکینمه‌مش اولدقلری کبی کتابی ده جرح ایچون اول وآخر بوتون قوتلرینی صرف ایتمشلردی. ماراجی اسمنده برراهب قرآنی کویا تنقید وتزییف ایچون قرق سنه چالیشمشدی . یا اهل صلیب محاربه‌لری نیچوندی ؟ فقط بوتون بوقانلی محاربه‌لر « غلادستون » کده امحاسنی ایسته‌دیکی کتابی یریوزندن قالدیره‌مامشدی .

بوصوك کونلرده پارسده (قولژدوفرانس) ك ادبیات عربیه معلمی قازانووانك تنقیدلرینه شاهد اولیورز . حسین جاهد بك برمستشرقك اسلام تاریخی ترجمه‌یه باشلامش ، یاقینده نشرایده‌جکمش. کاشکه مومی الیهك علم کسوه‌سی آلتنده‌کی تعریضلرینك‌ده جوابلرینی ترجمه‌سنه علاوه ایتسه‌یدی ! بونکله برابر ، بو « قازانووا » یه بوسبوتون شیمهٔ انصافدن عاری دینه‌مز . چونکه هیچ اولمازسه ، نبی ذیشانك دعواسنده کاذب اولمادیغنی وصدق نبوتنه عن صمیم القلب معتقد اولدیغنی اعتراف ایدیور . یالکز نبی مشارالیهك وحی ظن ایتدیکی حادثه‌یه بر « تلقین بنفسه » دینه‌بیلیرمش .

۱ — قرآن هرشیئدن اول توحیدی تعلیم ایدر . قرآن ، عامهٔ بشری أل ایله طوتولمایان ، کوزله کوروله‌مین عوالمك ناظم ومدبری «اول وآخر وظاهر وباطن » ارواحده عبادته دعوت ایتمکده‌در. انسانلری ایچنده یاشادقلری اساطیر و خرافاتك نتیجهٔ تضییقندن قورتارمغه ، کندیلرینی طاش وطوپراقدن یاپلمش پوتلره طاپمق کبی اك سفلی بردرکهٔ مذلتدن قالدیرمغه معطوف اولان بو تعلیم ، ترقیات ذهنیهٔ بشریه‌نك اقصای مراتبی دکلیدر؟ علوم جدیده‌نك اك عالی مطلبی حادثات طبیعیه‌نك تابع اولدیغی مختلف قانونلری بالنهایه اك عمومی برقانونه ارجاع ایلمکدن عبارتدر . واقعا حکیم (هربرسپنسر) ك دیدیکی کبی علمك غایه‌سی توحیددر .

قرآن ، متعدد ومتنوع برهانلرله تأیید ایتدیکی بودستور لایزالینك اذهان و قلوبده تماماً استقراری ایچون انسانی متمادیاً الواح مختلفهٔ طبیعت اوزرینه امالهٔ نظره تشویق ایتمکده‌در. مثلا ارضك وسموانك حالت ابتدائیه‌سی « دخان » یعنی غاز اولدیغنی صراحةً سویلدکدن صوکرا امرتکوینده‌کی مراتب تکاملی تلخیصاً تصویر ایدن قرآن ، صلب پدردن رحم مادره انتقال ایدن برقطره نطفه‌نك اوراده کچیره‌جکی صفحات تکاملی ده کندینه مخصوص برلسان اعجاز ایله اجمال وقارئلرینی دوشونمکه دعوت ایلمکده‌در .

شدت حرارتدن قورومش واوته‌سی بریسی چاتلامش طوپراقلرك ایچندن یشیل اوتلرك ناصل باشاردیغنه وکوزلره فرح ویرن چیچکلرك ناصل آچدیغنه ، اولمش ارضك ناصل حیات تازه کسب ایتدیکنه نیچون عبرتله باقادیغمزی قرآن بر چوق دفعه صوریور . هر شیئك چیفت یارادلدیغنی ، روزکارلرك نباتات آراسنده واسطهٔ تلقیح اولان غبار طلعی محل مخصوصنه ناصل سوق ایتدیکنی قرآن نه‌قدر شیرین بر افاده ایله آکلادیور. روزکارك ، یاغمورك ، شمشك ویلدیریمك ، کیجه وکوندوزك ، سمانك ، یلدیزلرك وکونشك کندینه مخصوص حالات وحادثاته عطف نظر تدقیقات ایله انسانلرك استبصار حقیقت ایلمسنی قرآن مکرراً توصیه‌دن خالی قالمایور . بوحالده معانیٔ قرآنیه‌دن بحق ذوقیاب اولمق ایچون علوم طبیعیه وفیزیقیه‌ده مطلقا تعمق ایتمك لازمدر. آریلرك ، اوروبجکلرك ، دیکر صنوف حیوانات کبی کندیلرینه مخصوص بر صنعتلری واردر . فقط اونلر بو صنعتلری دها طوغارکن بیلیرلر ، بزم کبی سنه‌لرجه تحصیله محتاج دکلدرلر . قرآن بو خصوصه‌ده نظر دقتی جلب ایدییور. انسانك بوتون عجز جسمانیسنه رغماً قوهٔ عقلیه‌سیله ناصل روزکارلره تصرفله دکزلرده سفینه‌لری یوریتدکلرندن ودها ناصل هنوز بیلنمه‌ین وکوروله‌مین مراکبك ایجاد ایدیله‌جکندن بحثله نوع بشره بخش ایدلمش اولان بوالطاف الهیه‌دن نیچون تغافل اولندیغنی قرآن صوریور .

۲ — بودستور اصلیٔ توحیدك نتایجندن اولارق قرآن نظرنده شرکی ایما ایدن هرشی مردوددر . بناءً علیه دعا یالکز اللهه یاپیلیر ؛ مرحمت ، عنایت ورزق آنجق اللهدن ایسته‌نیلیر ؛ مغیباتی یالکز الله بیلیر . خیر وشره یالکز الله قادردر . شو حالده طاشی وطوپراغی اوپمك ، تربه شبکه‌لرینه أل ویوز سورمك ، پارمقلقلرینه ویا آغاج داللرینه ایپلك باغلامق کبی شیلرك قرآن نظرنده هیچ برقیمتی یوقدر. چونکه قرآن خرافاته آچیقدن آچیغه اعلان خصومت ایتمشدر. روح قرآنی اك زیاده اینجیدن شیلر اوکبی عادات ومراسم باطله‌در. بناءً علیه قرآن ، انسانك هرایشنده حصول موفقیت ایچون اولا اونك اسباب مادیه‌سنی احضار ایتمسنی اخطار ایلمکده‌در. زیرا انسان ایچون سعیندن باشقه مداراستناد اولامایه‌جغی اوکتاب اقدسك قواعد اساسیه‌سندندر. مدینه‌یی دشمنه قارشی مدافعه ایچون اطرافنه خندك قازدیران ، حربه کیده‌جکی وقت بلنه قلینج قوشانان ، اوندن باشقه کوملکی آلتنه بعضاً ایکی قات زره کین او قرآنی بزدن چوق ایی بیلن محمد علیه السلام دکلیدر ؟

۳ — قرآن ، جسمانی و معنوی بالجمله حرکاتمزده طهارتی مبدأ اتخاذ ایتمکده‌در . حفظ صحت علمی نه قدر ترقی ایدرسه ایتسین ، قرآنك امر ایتدیکی بویوك و کوچك بیقانمغه عائد قواعد و آدابك ایلریسنه کیده‌مز . فکری و قلبی حرکاتمزك خلوص و عصمته مقارن اولماسی لزومی ده طهارت روحیه‌دن باشقه بر شی دکلدر . قرآنك اوقات معینه‌ده اجراسنی تکلیف ایتدیکی جسماً آیاقده دورمق ، اکیلمك ،

یره‌باشی قویمق وخفیفجه اوطورمق» دن ورو‌حاً بر توجه تام وتأملدن مؤلف اولان عبادت بدنیه هم روحك وهم بدنك محافظهٔ صحتی ایچون اکمل برواسطه‌در . هله فابریقه‌لرده ویامعدن قویولرنده افنای حیات ایدن عمله ایچون مجبوری استراحت ساعتلری ایسته‌ین نظریاتجیلر، بویله معین زمانلرده تعطیل مساعی ایدرك صوئوق صو ایله اللرنی یوزنی و آیاقلرنی ییقادقدن صکره خفیف بر عبادتله تنفس امکانی تأمین ایدن بر دستور قبول ایتسه‌لردی مسئله‌یی پك معقول برصورتده حل ایتمش اولورلردی .

٤— بشریتك شرط اقدم سعادتی هرفردك هیئت اجتماعیهٔ انسانیه‌یه خادم اولماسیدر. قرآنك یوزلرجه امرلرندن بومقصد واضحاً آکلاشیلیور. زیرا جماعتلر ایش کورمك ، هرایشده مشورتله حرکت ایتمك بهمه‌حال عامه‌نك منافعنه یارایاجق حرکتلر یعنی تعبیر قرآنیسیله اعمال صالحه‌ده بولنمق خصوصلرنده‌کی امرلره قرآنك همان هر صحیفه‌سنده تصادف اولنمقده‌در . بو مقصد عالی‌یی تأمین ایچون جاهللری ، عاطل وباطل کزن تنبللری، مسرفلری ، یتیم مالی‌ییین کیمسه‌لری هیچ‌سومه‌دیکنی قرآن قطعیتله‌خبر ویرمکده‌در . هله غیرك حقنه تجاوز قرآن نظرنده هیچ بر وجهله عفو ایدیله‌میه‌جك بر قباحتدر . والحاصل بر جمعیت عالیهٔ مدنیه تأسیسی ایچون لازم اولان نه قدر دعایم متینه‌وقویه وارسه قرآن اونلرك هپسنی احتوا ایتمکده‌در .

افراد جمعیتك خدمات عمومیه‌یی تأمین ایچون صرفی اقتضا ایدن مبالغی تسویه ایتملری‌ده قرآنك اوامر قطعیه‌سندندر .

٥— قرآنك اوامر ونواهیسنده باشلیجه قوهٔ تأییدیه‌سی تبشیر ایله انذاردر . یعنی قرآن أییلری جنتله تبشیر ایتمکده ، فنالری آتشله قورقوتمقده‌در . فقط نکات و مزایای قرآنیه‌یه انفاذ نظر اولنورسه کوریلورکه بوکتاب هرکسه بو منزل فنا پذیردن دارابده انتقال ایتدیکی وقت کیره‌جکی جنت ویا جهنمی بالذات کندیسنك بودنیاده ایکن انشا و احضار ایتدیکنی آکلاتمقده‌در . چونکه بو دنیاده کور اولانلرك اوبر دنیاده کور قالاجغنی خبر ویرر و قرآنه کوره ، بو دنیا انسانك بالقوه حائز اولدیغی کمالاتی موقع فعله چیقاره‌بیله‌جکی بر مکتب ، بر مزرعه‌در . اعصابه رخاوت ویرن معتدل بر حرارتله ایصینمش ، خفیف بر ضیا ایله منور وکوزل قوقولرله معطر براوطه ایچنده قوش توییندن شیلته‌لر اوزرینه اوزانمش بر آدامك اویودیغی اثناده احوال ظاهره‌سی اونك پك راحت ومسعود اولدیغنه دلالت ایدر. فقط او کیمسه شهوات نفسانیه‌سنه مغلوب وبرچوق فنالقلری ارتکاب ایتمش بر کیمسه ایسه اویقوسنده بعضاً فوق‌العاده اضطرابله ایکله‌مسی، شدتلی قورقولر کچیرمسی ، آغلامه‌سی ، اشکنجه‌لرله تعذیب ایدلمسی ممکندر . مادی اولمایان ، فقط مادی ایمش کبی مؤثر اولان بو حالات احوال

اخرویه‌یی تصور ایده‌بیلمك ایچون کوزل برمثالدر . فقط قرآن عامهٔ بشره خطاب ایتدیکندن بو احوالی فهم و اذعانك مراتب مختلفه‌سنه کوره تصویر ایتمشدر . معهذا حالات اخرویه‌نك تعمیقنه کیتمه‌مك مناسبدر . زیرا عقل قاصر ایله حل ایدیله‌جك شیلر دکلدر . احوال وشرائطی بوسبوتون مختلف اولان برعالمك تفصیلاتنی بوایچنده‌یاشادیغمز عالمك احوالیله مقایسه‌ایتمك ممکن اولامیه‌جغنی ینه‌عقلمز خبرویریور.

ایضاحات سابقه‌یه کوره ، قرآنك بر یوزندن ظلمت جهالتی ازاله ایتدیکی ایچون نور ، طالب حقیقت اولانلره طوغری یولی کوستردیکی ایچون هدی ، مأیوس و مفتور اولانلره امید و جسارت ویردیکی ایچون شفا و عامهٔ بشره سعادت وعد ایتدیکی ایچون محض رحمت اولدیغنی تصدیق ایتمك ذمت انصافه مترتب بر وظیفه‌در .

اتمام　　　　محمد علی عینی

اجتماعیاتده غربجیلق وبوزغونجیلق :

مدنیت ، ترقیات مادیه‌دن‌می عبارتدر ؟

بالعموم علما وحکمای جهان انسانلرك مدنی‌الطبع اولمسنده متفق بولنمقده‌درلر . مدنیت تعبیری نوع بشرك شهرلرده ، کویلرده ، طوپلو بر حالده یشاملری معناسنی افاده ایدر . چونکه احتیاجات متنوعهٔ انسانیه‌نك تطمین وتهوینی امرنده فردلر نه قدر صرف مساعی ایتسه‌لر موفق اوله‌میه‌جقلری بدیهی وبوضرورتلرك تسویه‌سی مطلقا متعدد کیمسه‌لرك اشتراك ایده‌جکلری بر سعی وعمله متوقف بولنمسی پك طبیعیدر. لغوی معناده بالاده‌کی مفهوملری افاده ایدن مدنیت ؛ معنای حقیقتده جمعیت بشریه‌نك حضور وآسایشله رفاه ، سعادت و انتظام اساسلرنی جامع برکلدر. شوحاله نظراً افعال استقرائیه‌نك ، تکملات آلیه‌نك ، یاکلش بر تلقی نتیجه‌سی اوله‌رق ، مدنیت اصلیه عد اولنمسی ممکن دکلدر .

زمانمزده‌کی مؤسسات صناعیه‌یه ، دمیریوللرینه ، منتظم شهرلره ، ثروت وتجارته ، بیوك واپورلره ، طیاره‌لره ، معدنلره ، تأسیسات نافعه‌یه باقه‌رق هپمز ایشته مدنیت دیورز . حالبوکه ، بونلر بالذات مدنیت دکل ، ظواهر مدنیه‌در .

بتون بووسائط ، احتیاجات انسانیه‌نك تهوینی مقصدینه معطوف ، تجربه وتدقیقه مستند حرکات استقرائیه‌نك نتیجه‌سیدر . مقصدی توضیح ایچون غرب مدنیتنك حقیقی جبهه‌سنی کوزدن کچیره‌لم .

غرب مدنیتی ناصل برمدنیتدر ؟... بو منظومه افرادی عجبا رفاه وسعادتی اقتطاف ایتمشمیدر ؟ غرب ، هیچ شبهه یوقدرکه ظاهری معناسیله برمدنیت محیطیدر . علوم وفنونك ترقیسی ، برچوق کشفیاتی

تولید ایلمش وعقله حیرت ویرن ماکنه‌لری ، فابریقه‌لری ، تأسیسات صناعیه‌یی وجوده کتیرمشدر .

وسائط مدافعه وتعرض اعتباریله توکلری اورپرده‌جك کشفیات هرکون بر آز داها تکمل ایده‌رك ، قره ودکز دیریدناوتلری ، مخنق غازلر، یوزلرجه کیلومترو مسافه‌یه انداخت ایدیلن معظم طوپلر ، صوك سیستم تحت‌البحرلر، برکیلوسی بر محله‌یی تخریب ایده‌جك برقوت تخریبیه‌یه مالك مواد کیمویه ، بشریتی کتله‌لر حالنده امحا ایتمك ایچون آماده بولونیور . ماکنه‌جیلك کیندکجه انکشاف بوله‌رق هر نوع مولد الکتریق دینامولر، بری وبحری وسائط نقلیه‌یه شایان حیرت برسرعت بخش ایدن نوایجاد قوای محرکه‌لرك کشفیاتی ، صناعی دستکاهلرك اك اینجه ایشلری آز زمانده میدانه کتیرملری ال ایله یاپیلان هرشیئی ماکنه‌یه تودیع ایتمش وبوسایه‌ده مشاق مادیهٔ بشریه تخفف ایلشدر . ثروت میلیونلرله اولچوله‌جك بسیط بر واحد قیاسی حالنه کلش ، وبوسایه‌ده منتظم شهرلر، فابریقه‌لر ، دمیر یوللری ، قناللر ، بیوك مؤسسه‌لر وجوده کتیرلمشدر ....

بومادی واستقرائی ساحه‌دن بشقه حیات اجتماعیه‌دن‌ده هرشی ظاهری برانتظامه ربط اولنمش، عین انتظام وسرعت اداره‌ساحه‌لرنده‌ده تطبیق ایدلمکده بولنمشدر. یکنظرده مهیب ، یالدیزلی، رنکین وزنکین برجبهه کوسترن غرب مدنیتی نظرلری آلداته‌جق قوته ، حتی قورقنج تخریبکار برتکمله مالك بولونیور. بوکاشبهه یوق . مدنیت‌مفکوره‌سی یالکز بونلر ایسه وبشریتك ایسته‌دیکی رفاه وسعادت بو اثرلرله الده ایدلمش بولونیورسه غرب مدنیدر و غرب مدنیتی مدنیت مفهومنك یکانه تمثالیدر دیه‌بیلیرز . اکر بشریت صرف بو میخانیکی ومادی اثرلرله یشایه‌بیلیرسه ، روما ، یونان قدیم ، اندلس مدنیتلرینك اسباب انقراضنی تاریخ وعلم ناصل ایضاح ایده‌بیله‌جکدر ؟ بوکون یالکز خراب ستونلرینی ، کتابه‌لرینی نظر حیرت وعبرتله کوردیکمز سابق مدنیتلرك آثار پریشانیسی ناصل تحلیل اولنه‌جقدر؟. بتون بوانقراضلر، انهداملر هپ تصادفه ، هپ تأثیرات طبیعیه‌یه‌می عطف اولنه‌جقدر؟.. خایر . . تاریخ وعلم ساحهٔ فیاضنده انقراض بولان یوزلرجه مدنیتی عبرت صحیفه‌لرنده یشاتیور. اومدنیتلرکه زمانلرینه نسبتله وسائطسزلك ایچنده بوکونکی مدنیتدن دها کوزل اثرلر وجوده کتیره‌بیلمشلردی، اومدنیتلرکه صنعتك بتون اینجه‌لکلرینی کوستره‌بیلمشلردی . اونلرك‌ده بیوك اردولری، بیوك شهرلری ، خزینه‌لری ، دونمالری، شاعرلری، عالملری ، دستکاهلری ، مؤسسه‌لری واردی. اونلرده یشامق ، یوکسه‌لمك ایچون چالیشیوردی . .

بتون بونلره رغماً شمدی آنجق قیریق پروازودن، چاتلاق برستوندن عبارت قالان اثرلریله محو وانقراض بولدقلرینی اعلان واثبات ایدن بومدنیتلر ناصل اولدی‌ده تاریخه قاریشدیلر ؟..

اوت ، مدنیت ظاهر معناسیله تفسیر ایدلدیکی ؛ ظاهر شکلیله کورولدیکی صورتده نه بوکونکی مدنیتك استقبالی تعین ونه‌ده دونکی مدنیتلرك اسباب انقراضی ایضاح ایدیله‌بیلور. بومشکلاتك حل وفصلی وحقیقتك توضیحی ایچون مدنیت ، شکلی وماده‌سی اعتباریله تدقیق اولندیغی قدر روحی اعتباریله‌ده تحلیل اولنملیدر .

مدنیتك روحی نه‌در ؟ مدنیتك روحی ، مدنیت حقیقیه دیمکدر . حقیقی مدنیت ، بشریتك آلام واکدارینی تخفیف وتسلیه ، حریت شخصیه ، وجدانیه ومساعی‌یی تأمین ایده‌جك ، حضور واستقراری ، امنیت اجتماعیه‌یی تقرر ایلیه‌جك ، عدالتی تأمین ایده‌رك وجدانلری ، حقیقتك کشف واستدلالنه مانع اولان هردورلو اعراض واسبابدن قورتاراجق ، ظلمی، جهلی قالدیراجق وسائطك هیئت مجموعه‌سنی افاده وتمثیل ایدن برمفهومدرکه ، معبود بالحق طانیمق، اساسی ؛ اخلاقیات، تربیهٔ اجتماعیه ، عدالت ، حریت ، مساوات وفضیلت، مسندینی تشکیل ایدر .

ایشته مدنیتلری یشاتان ویوکسه‌لتن عناصر اصلیه بومعنوی وروحی دساتیرواساساتدن عبارت اولدیغی کبی هیئت اجتماعیه‌لری محو وانقراضه سوروکله‌ین عامل اساسی‌ده بومفکوره‌لرك اهمالیله وجه مخالفنك تظاهرندن بشقه بر شی دکلدر .

شو حالده تکاملات مادیه وظاهریه مدنیتك ظرف اولوب قیمتی، مظروفنی تشکیل ایدن روح مدنیتك کماله تابعدر . فی‌الحقیقه هیئت اجتماعیه‌لر مادی تکملاته رغماً روح مدنیتی امتصاص ایلدکلری تقدیرده یشایه‌بیلمشلر، ظواهر مدنیه‌یی مدنیت عد ایدن ملتلر انقراض بولمشلردر. اکر روح مدنیتك کمالیله برابر ظواهر مدنیتده مظهر انکشاف اولمش بولنورسه حقیقی مدنیت، بشریتك ، انسانیتك ایسته‌دیکی مدنیته وصول امکانی الده ایدلمش اولور . بو کونکی غرب مدنیتی عجبا روح مدنیته نه قدر یاقلاشمشدر ؟ . مدنیت حقیقیه تعریفنه داخل اولان اوصاف وشرائط معنویه بلاتردد حکم اولنه‌بیلیرکه غرب مدنیتنده حال ابتدائیده‌در.

چونکه جناب حق طانیمق اساسنده خرستیانلق عقائدی تثلیثه ، تشریکه یعنی علماً ، طبیعةً چیقماز بر یوله صاپمشدر . سرتوحید هر ذرهٔ مشهود وموجودده اعلان حقیقت ایدرکن صانع عالمی شکللرله، عددلرله تجسیمه چالیشان برعقیده‌نك خالقی طانیمق ضرورت واحتیاجنی تطمین ایتمسنه ، روحلرده وحدت استقرار، وحدت حضور، وجدانلرده وحدت حسیه وجوده کتیرمسنه امکان یوقدر . بو امکانسزلق الحادی دوغوریور . چونکه ؛ غربده اخلاق اساسلر تردی‌یه اوغرامشدر. مرحمت ، شفقت ، دیکر اندیشلك حقیقةً اندر تصادف اولنان فضیلتلردندر . محافظهٔ عفته عائد مفهوملرك ده غربده خیال قدرمبهم اولدیغی معلومدر . منفعت اوغرنده مسامحه‌کارلق ده ، یالانجیلق ده

قابل تجویز کورولمکده‌در .

چونکه غربده افرادك احتیاجاتی مدنیت آلیه‌نك کماله رغماً تطمین ایدیله‌مه‌مکده ، بلکه مادیاتك کمالی نسبتنده احتیاجات و سفالت آرتمقده‌در. فابریقه‌لر اوجوز لوازم وحوایج تدارك ایدرکن ، وسائط نقلیه‌ده‌کی سهولت ، ما کنه‌لرك یاردیمی کبی مادی فائده‌لر استفادهٔ عمومیه‌یه عرض اولنورکن فردلر یکی احتیاجلر ، یکی ضرورتلر قارشوسنده آنجق کفاف نفسه مقتدر اولیورلر . برقسم اهالی ثروت حال اشباعه کلشکن اکثریت اوطوره‌جق بر اوطه‌یه مالك بولنمیور . مسکرات ، فحش ، قمار ایسه نسلی ، عائله‌لری تخریب ایتمکده‌در .

چونکه غربده حضورو سکون موجود دکلدر . صنوف اجتماعیه آره‌سنده‌کی تساند، مسلك، صنف مجادله‌لرینه منجر اولمش، هیئت اجتماعیه افرادی آره‌سنده جایگیر اولمسی ایجاب ایدن وفاق واخوت، خصومت ونفاقه تبدل ایتمشدر. سوسیالیستلر، قومونیستلر، آنارشیستلر، سرمایه‌دارلر، آریستوقراتلر، دەموقراتلر بونلرك هپسی یکدیکریله اوغراشمقده‌در.

عینی مدنیتك عضوی اولملرینه رغماً مختلف غرب ملتلری یکدیکرینی امحا ایتمك ایچون مترقب فرصت بولونمقده‌درلر. آسایش جهانك مدهش دشمنی اولان سیاسی احتراصلر دااما بش سنه اول ، هله شرقده کچن سنه‌لره قدر بشریتی قان و آتش طوفانی ایچنده بوغمشدر . استقبالده ملتلرك احتراصات و خیرچینلغی یوزندن هر وقت تهلکه‌ده قاله‌جقدر .

الحاصل نه عین ملت صنوفی آراسنده ، نه‌ده ملتلر آراسنده حضور و سکون و آسایش موجود اولمادیغی کبی بالنتیجه بو کشمکشدن متضرر بولنان افرادك ده حضور فکری و مادیسی یوقدر .

چونکه ، غربده روح عمومی تخریبه میالدر. فرقه‌لر، فرقه‌لری ، صنوف اجتماعیه مقابللرینی ، ملتلر ، ملتلری بتون شمول ومعناسیله اورته‌دن قالدیرمق و برلرینه کندیلری قائم اولمق موقعنده‌درلر. حرب عمومی واضحاً کوسترمشدرکه اك قیمتدار آثار مدنیه بلارحم امحا و تخریب ایدلمشدر.

چونکه غربده روح عدالت حاکم دکلدر . فرقه‌لره کوره عدالت ؛ کندی منسوبلری حقنده ، حکومتلره کوره کندی تبعه‌سی حقنده لازم التطبیق کورولمکده‌در . هله ملتلر آره‌سنده حقوق وعدالت مفهوملری قاله بیله آلنمیور . « الحکم لمن غلب » دستوری بتون شدتیله حکمفرما اولمقده بردوام بولونیور . محکمه‌لرده بیله عدالت تلقیاتی ، شخصه ، ملیته ، سیاسته کوره تنوع ایدییور. مرحوم بهبود خان ، طلعت پاشا، سعید حلیم پاشانك قاتللری خرستیان اولدقلری ایچون برائت ایتدیلر . ووروسکینك قاتلی غرب ایچون مخالف بر عقیده‌نك ممثلی اولدیرمسندن دولایی شایان عفو کورولدی. ثابت و حقیقی بر مفکوره اولان عدالت مفهومی بیله احتراصاتك اویونجاغی بر وضعیته دوشمشدر .

ایشته بونلردن دولاییدرکه غرب مدنیتی روح مدنیت اعتباریله متردی بر مدنیتدر . غربك حکماسی ، متفکرینی مدنیتك معروض قالدیغی بومهلك حالت روحیه‌یی ، فوضالری اعتراف ایتمکده متفق بولنمقده‌درلر. باشده کوستاولوبون اولمق اوزره اجتماعیونك یوکسك سسله دویورمق ایسته‌دکلری حقیقت ؛ آوروپا مدنیتنك بر طرفدن آلی ومادی ساحه‌لرده ترقی ایدرکن روحی ومعنوی ساحه‌لرده‌ده تردی وتفسخه دوغرو ناقابل توقیف بر قطعیتله یورومکده اولدیغی حقیقتیدر. هرحالده بر سبیله مدنیت مادیه تخریب ایدلمش اولدیغی حالده آرتق غربك ، غرب مدنیتنك یشامق ایچون استناد ایده‌جکی هیچ بر نقطه موجود قالمایاجقدر . اوزمان روماليلره ، یونان قدیمه ، اندلسه مقدر اولان عاقبت بتون دبدبه ، طنطنه‌سنه رغماً غرب مدنیتی‌ده تاریخه قاریشمش، قیریق ستونلریله انسال مستقبله‌یه عبرت اولمق وضعیتنه دوشمش اوله‌جغنه شبهه یوقدر . مدنیتك استقرائی اثرلری تخریب ایدلمامش اولسه بیله تردیات معنویه واجتماعیه‌نك دوامی مادی اثرلری‌ده بهمه‌حال عطالت و تردی‌یه معروض بولندیره‌جق و بالنتیجه ینه عین عاقبت باش کوسترمش اوله‌جقدر . ایشته بونك ایچوندرکه ؛ شدتله کندینی کوسترن تهلکه‌لرك ازاله‌سی ضرورتی قارشوسنده انکلتره‌ده دین قونفره‌لری عقدینه باشلانمش ، ایتالیاده فاشیستلك حرکته کلمش، اخلاق عمومیه‌یی محافظه ایچون هریرده احکام قانونیه‌نك تشدیدینه تشبث اولنمش ؛ اجتماعی مراقبه‌لره، فحشله، مسکراتله، اخلاقسزلقله مجادله‌یه باشلانمشدر. حالبوکه ایکن غربجیلرمزك برکل اوله‌رق تطبیقنی ایسته‌دکلری مدنیت غربیه حقیقی معناسیله بر مدنیت اولمقدن اوزاق بولونیور .

غربك مدنیت ظاهره‌سی ، یعنی علوم وصنایعی روح مدنیتمز محافظه ایدلمك شرطیله اخذ واقتباس اولنه‌جق یرده مدنیتك نه ظاهری ، نه‌ده شکللرنده هیچ بر موقع ومعناسی اولمیان ، شرقده اولدیغی کبی غربده‌ده مساوات و فضایحدن بشقه صورتله تظاهری ممکن اولمیان تردیات اخلاقیه واجتماعیه‌نك تقلیدی روح مدنیته قارشی حرکتدن بشقه برشی دکلدر .

بشریتك بتون آلام واحتیاجاتنی تطمین ایدن ، سر توحید واخلاق ایله وجدانلری یوکسه‌لتن ، مساوات ، عدالت ، اخوت دساتیر اصلیه‌سی میاننده بولوندوران اسلامیتك تمثیل ایتدیکی مدنیت ، اك حقیقی مدنیتدر. برزمانلر مادی ، آلی جهتلرده‌ده معاصرلرینه هرصورتله حاکم بولنان مدنیت اسلامیه‌نك روح اصلیسنه غرب مدنیتی نامیله حلول ایده‌رك هیئت اجتماعیه‌مزك روحنی ، عمللرینی تخریب وامحا ایدن فضایح ، تردیات اخلاقیه واجتماعیه‌نك مدنیتله هیچ بر علاقه‌سی بولنمدیغی شبهه‌سزدر.

غربی بر مدنیت کامله‌یه مالك اولمقدن اوزاقلاشدیران ، اسباب سقوط وانهدامنی تهیه ایدن زیادت ورذیلتلرك ایچکی ، دانس ، بار ، قمار ،

فحش، دینی واخلاقی تسامح ، خوانددیشلك شكلنده لوازمات وضرورات مدنیه‌دن ایمشلر. کبی بنیهٔ ملی و مدنیتمزه حلولی نه قدر سزاوار تأسفدر . غربه اصلا محتاج اولمیه‌جق قدر متین و یوکسك اساسانی احتوا ایدن مدنیت حقیقیه‌مزك غیرشعوری بر تقلیدایله تردیانه دوچار اولمسی هرشیدن اول ترقی ، کمال ملی و اجتماعیمز نامنه بر ضرردر . مدنیت حقیقیه‌یی تمثیل ایدن روح مدنیتمز صافیت و علویتنی غائب ایده‌رك وضع اصلیسندن اوزاقلاشدیغی تقدیرده بشری و عمومی بر ماهیتی حائز بولنان علوم وفنونك ، صنایعك یعنی مدنیت آلیه‌نك اخذ و قبولی امکانی‌ده قالمقمش اولور . نته‌کیم ربع عصردنبری قولاقلریمزده چینلایان غربلیلاشه‌لم ترانه‌سنه رغماً مثبت ساحه‌ده علم وعرفان ، صنایع نامنه هیچ بر اثر وجوده کتیریله‌مه‌مسی ، بالعکس لوثیات و فضایح اخلاقیه واجتماعیه‌نك هر کون براز دها بنیهٔ ملی‌یی ، شعور اجتماعیمزی استیلا ایتمسی مدعامزك اك اساسلی وجانلی دلیلنی تشکیل ایدر .

مدنیت حقیقیه‌نك اك جلی بر نمونه‌سی اولان اسلام مدنیتنك ملتلرك محافظهٔ حیات وانکشافاتی ایچون یکانه واسطه وچاره اولدیغی آکلاشلدقدن صکره عینی مدنیتك برعضوی اولان هیئت اجتماعیه‌مزك یالکز مدنیت اسلامیه‌یه توجه ، اساسات دینیه ، ملیه واجتماعیه‌مزه تمسکله تکمل ایده‌بیله جکنه وبوندن بشقه هیچ بر چاره اولمدیغنه شبهه قالماز . . .

حسن حکمت

اسلامك

روح علمی و ادبیسی

١٠

عرب قبائلنك اختلافی و بربرینی چکمه‌ملری متعدد لهجه‌لرینك برلشمه‌سنه مانع اولمشدی. معمافیه بو حال لسانلرینك زنکینله‌شمه‌سنه بادی اولمدیغی کبی عکاظ بنایرلرنده هرسنه اجتماعلر عقد ایتمه‌لری لسانلرینه بر انتظام بخش ایتمشدی . فقط قرآن ایله‌درکه « عربلر اسکندر کبیرك وروماك فتوحاتندن دها معظم فتوحاته نائل ؛ هم ده باشقه‌لرینك یوزلرجه سنه‌ده اتمام ایده‌میه‌جکی فتوحاتی پك قیصه بر زمانده اتمامه موفق اولمشلردر . قرآن سایه‌سنده‌درکه عربلر آوروپایه حکمدار اولارق کیره‌ن یکانه سامیلر اولمشلردر . فنیکه‌لیلر آوروپایه تجارت ، یهودیلر آوروپایه مهاجر واسیر اولارق کیرمشلردر . حالبوکه عربلر آوروپایه مشعلهٔ انسانیتی طاشیمغه کلمشلر ، و اطرافی قاراکلق قاپلادیغی برصیره‌ده اسکی یونانك علم وعرفانی دیریلتمشلر، شرقده‌ده ، غربده‌ده فلسفه ، طب ، هیئت و سائر علومی اوکره‌تمشلردر . قرآن سایه‌سنده‌درکه عربلر علوم عصریه‌نك مهدنده طورمشلر و انسال آتیه‌یی غرناطه‌نك ماتم سقوطیله الی‌الابد کریان ایتمشلردر . » ١]

بو کتابدرکه عربجه‌یی بوتون صفوتیله محافظه ایتمشدر .

ادبیات عمومیه‌ده ، فکر بشرك ایسته‌دیکی هر ساحه‌ده اخلاقیانه مابعدالطبیعه ، منطق و بلاغتده ، اسلام محررلری یوزلرله صاییلیرلر . شعرده، اسلام دماغنك آثار فیضی شیمدی به‌قدر کچیله‌مه‌مشدر. پیغمبرمزك دورنده یتشه‌ن شعرایی موضوع بحث ایتمه‌یلم ؛ (متنبی) دن هندلی (حالی) یه قدر نهایتسز بر کتیبهٔ شعرا قارشیسنده قالیرز . متنبی طقوزنجی عصرده انتشار ایتمش و امیر سیف‌الدوله‌نك حمایه‌سنه نائل اولمشدی. اونی متعاقب (ابن درید) ، (ابوالعلا) ، (ابن‌الفارض) ودها باشقه‌لری اشتهار ایتمشدر. اندلس مسلمانلری طبیعت شاعرلریدی. بالاخره جنوبی آوروپا مملکتلرنده برر اورنك اولارق قبول ایدیلن مختلف‌اشکال سفریه‌یی اندلس مسلمانلری ابداع ایتمشلردی. اندلسده یتیشه‌ن اکابر شعرا آره‌سنده « احمد بن محمد ابو عمر » اك بویوك شهرتی حائزدر . (محمود)ك دورنده یتیشه‌ن شاعرلردن اساساً بحث ایتمشدك . ایرانك أولو قهرمانلرینی دیرلته‌ن (فردوس) اولجه مدح وبالاخره هجوم ایتدیکی متبوعنك شهرتیله رقابت ایدن بر صیت احراز ایتمشدر. غزنویلرله سلجوقیلرك ، عجم عروضنك مبدعی (سوزنی) ایله (وطواط) ، ستایشکو (انوری) ، خاقانی ، فاریابی ، اك بویوك شعرای متصوفه‌دن و (حدیقه) سی فارسینك طانندیغی و تقدیر ایدلدیکی هریرده حائز قیمت اولان (سنائی) ، (فریدالدین عطار)، (خسرو شیرین) ، مبدع لایموت (نظامی) کبی شعرا ، (اتابك)لرك دورنده اخلاقجی (سعدی) وصوفی (جلال‌الدین رومی) اشتهار ایتمشدی . (تیمور) ك دورنده ایرانك بلبلی (حافظ) بلند بر صیت قازانمشدی. بونلر شعر عالمنده مخلد برنام بیراقان مسلمانلرك پك آزیدر. (ابن خلکان) ایله (لطف علی) مسلمانلرك دهای شاعرانه‌سنی اك بلیغ شکلده افاده ایدرلر .

مسلمانلرك فکر ساحه‌سنده احراز ایتدکلری شانلی موفقیتلر بویله ایدی . بونلرك هپسی‌ده بر آدمك تلقیاتنه وابسته ایدی . نه حال، نه‌ده آتی‌یه عائد هیچ بر امیدی اولمایان بر قومی حقیقی جهالت و وحشتدن نوره دعوت ایتدیکی قوم ایله پیغمبر اسلام جهانی تمدن ایتمش ، فلاکتدیده انسانلغی یکی برحیاته قاووشدیرمشدر . آوروپا باربارلری رومایی ییقه‌رق جهالت و وحشت غیالرینه باتمش ایکن مسلمانلر معظم برمدنیت قوریورلردی. آوروپاده عصرلرجه سوره‌ن تردی دورنده مسلمانلق علمدار ترقی ایدی . خریستیانلق سه‌زارلرك تختنه قورولمش ، فقط اقوام جهانی تجدده سوق ایده‌مه‌مشدی .

١] دویچ Deutsch

دردنجی عصر میلادیدن اون ایکنجی عصر میلادی‌یه قدر آوروپایی احاطه‌ایدن ظلمتلر کیتدکجه درینله‌شیوردی. بو تعصب وحشیانه دورنده علم، مدنیت وانسانلغك نفوذ ایده‌بیله‌جکی هر منفذی قله‌ریقاللر سد ایتمشلردی. بوکا رغماً اسلام عرفانك تأثیری خریستیانلق عالمنك هرطرفنده کندینی احساس ایتمشدی. سالرنو، بغداد، شام، قرطبه، غرناطه، ملاقه مدرسه‌لرنده مسلمانلر بوتون فلسفه وعلوم عملیه‌یی تعلیم ایدییورلردی.

غربده ایلك حرکت فکریه اسلام مدنیتنك قوتنه الك زیاده تابع اولان اولکه‌ده تظاهر ایتمشدی. فقط کلیسا بو کوزه‌ل چیچکی آتشله، قیلینجله امحا ایتمش، دنیانك خطوات ترقیسنی عصرلرجه کریله‌تمشدی. بوکا رغماً اسلامك مدافعه ایتدیکی حریت فکریه اساسی، حائز اولدیغی حیاتیتی خریستیان آوروپایه سرایت ایتدیرمشدی. (آبیلارد) (ابن رشد) ك بوتون غرب عالمنه افاضهٔ نور ایدن دهاسنده‌کی قوتی حس ایتمشدی. (آبیلارد) (حریت تفکر) نامنه بر حرکتده بولونمش وبو حرکت آوروپایی کلیسانك اسارتندن قورتارمشدر. (ابن سینا) ایله (ابن رشد)؛ (ده‌قارت)، (هوبس) و (لوق) ك مبشر ظهوری ایدیلر.

(آبیلارد) ایله مکتبنك تأثیری آز بر زمانده انکلتره‌یه سرایت ایتدی. (وایقلیف) ك فکرلرنده‌کی اصلیت ایله حریت دها اولکی متفکرلرك جسورانه تلقیاتندن استمدادقوت ایدییوردی. دهاصوکره ظهور ایدن آلمان مجددلری برطرفدن بتلره وصورتلره مخالف اولان استانبول خریستیانلرندن، دیکرطرفدن (آبیلارد) ایله (وایقلیف)دن فکر آلارق اجنبیلرك تأثیرات فکریه‌سی ایله باشلایان حرکتی اتمام ایتمشلردر.

خریستیان آوروپا عرفانی تضییق بویوندروغنه تابع قیلمش، کلیسا رجالی حریت فکریه‌یی بوغمغه حصر فعالیت ایتمش ایکن، ضلالات فکریه‌یه دوچار اولمق تهمتیله پاپاسلر بیکلرجه معصومی یاقمقله مشغول اولویورکن، خریستیان آوروپاجنلره سجده‌ایدییور، پاچاوراپارچه‌لرینه وکمیکلره طاپینیورکن اسلام هرمملکتلرنده علم وعرفان هیچ بر وقت کورمه‌دیکی حرمت واعتباری کوریوردی. حضرت محمدك خلفاسی، دعوای مدنیتك مدافعلریدی حریت فکریه‌نك، حریت تدقیق وتحرینك انکشافنه خادم اولویورلردی. دین نامنه تضییق، مجهول برشیدی. حکمدارانك مسلك سیاسیسی نه‌اولورسه اولسون، اونلرك کافهٔ اهل ادیانه ومذاهبه قارشی کوستردکلری بیطرفلق وقطعی تحمل هیچ بریرده کورولمامشدر. برملتك حریت فکریه‌یه حرمتنه الك بویوك دلیل اولان علوم طبیعیه‌نك تعلیم وتدریسی، اهل اسلام آره‌سنده متعممدی.

حربلرك، بری استانبولك اوکنده، دیکری فرانسه‌ده دوچار اولدقلری ایکی موفقیتسزلك بشریتك ترقیسنی عصرلرجه تأخیر ایتمشدر. حربلر، دها درلی طوپلو حرکت ایتمش و (شارل مارتل) ك بارباراردولرینی سورمکه موفق اولمش اولسه‌لردی تاریخ بشرك الك قارا کلق دوری بلکه هیچ یازیلمازدی. رونه‌سانس، مدنیت، حریت فکریه‌نك انکشافی، یدی یوزسنه‌لك برزمان قازانمش اولوردی. (آبیلارد) طرفدارانك، پروتستانلرك قتل عاملری، ایرلاندا قاتولیکلرینك انکلیز پروتستانلری طرفندن قورقونج برشکلده اهالری قارشیسنده تیتره‌مکدن قورتولوردق. انکیزیسیون مظالمی، بوتون فجایع ومصائبیله اوتوز سنه حربلری تاریخه کچمزدی. هیسندن فضله، برزمان علم وعرفان یوردی، بوکون اولدیغی کبی علم وعرفان نامنه برچول اولمازدی. عصر دیده مفاخرندن محروم یاشامازدی. بر خریستیان قرالنك مجنونانه تعصبی یوزندن اندلسدن او شانلی، او شهامتلی ملتك طردندن طولایی کیم محزون ومتأثر اولمامشدر؟ بو سوز نه قدر طوغرودر: «صلیب بك بدبخت بر دقیقه‌سنده غرناطه‌نك قوله‌لرندن هلالی امحا ایتمشدر.» معظم اولولرك، ابن رشد ایله ابن باجه‌نك، ولیده ایله عایشه‌نك خیاللری ماتلرك خراب اولان یوردنده، بوکون شعر شهامتدن، عرفان وصنعتدن محروم اولان، بعضاً تعصب صیحه‌لریله لرزان، بعضاً سیاسی خصومتلرك وحشی چیغلقلریله صارصیلان بیچاره یوردلرینك انقاضی اوزرنده کریاندر. خریستیانلق مسلمان اندلسیلری چوله سورمش، کوزه‌ل اسپانیانك بوتون عناصر حیاتیه‌سنی امحا ایتمش ومملکتی اخلاق وفکری عقامتك ممثلی یاپمشدر.

(مسلم) استانبولی، کندی اوغلنك، تعصبك علمداری اولان قرالیچه ایزینك پایتختنی فتحه موفق اولسه‌یدی، هیچ اولمازسه، خریستیان آوروپانك آسیا ملتلرینی بوغمق ایچون آچدیغی غیر مشروع حربلر، بلکه وقوع بولمازدی. بالخاصه بو نقطه محققدرکه، خریستیانلق المنده اصنام وتصاویر علیهنده باشلایان حرکت عقامته دوچار اولماز، خریستیانلغك تجددی بر قاچ عصر مقدم وقوع بولمش اولوردی. قدر بویله ایسته‌مدی. اسلام عالمندن آوروپایه سریان ایدن حرکت فکریه جهالت، خرافات پرستلك وتعصب قایالرینه چارپیلمش وآنجق سالرنو وقرطبه مدرسه‌لری، ابن رشدك نفوذی، وبلکه اسلام منابع فیضندن تنور ایدن بعض یونانلیلرك تأثیراتی ایله قله‌ریقاللغك انهدامی اوزرینه قوتی حس اولونمشدر.

مسلمانلق حریت تفکر دورینی کشاد ایتمشدر. مسلمانلق سجیهٔ حقیقیه‌سنی محافظه ایتدکجه عرفان و مدنیتك الك حرارتلی حامیسی اولارق یاشامشدر. یابانجی عنصرلر مسلمانلغه قاریشدقدن صوکره‌درکه، اونك حملهٔ ترقیسی کوشه‌مشدر.

مسلمانلرك بوکونکی انحطاطنك سببنی اکلامق ایچون اسپانیاده، آفریقاده وآسیاده اون ایکنجی عصرله اون بدنجی عصر آره‌سنده کچن حادثاتی تدقیق ایتمك لازمدر. اسپانیاده خریستیانلق، مملکتنك حیات فکریه‌سنی اولدیرمشدر. مسلمانلر، اسپانیایی برجنته چویرمشلردی. خریستیانلق اونی برچوله چویردی. مسلمانلر اسپانیایی مؤسسات علمیه ایله طولدیرمشلردی. خریستیانلر بونلری اصنام وتصاویرك عبادتی

ایچون کلیسالره چویردیلر . مسلمانلرك اسپانیاده وجوده کتیردکلری خزائن عرفانه آتش ویریلمشدی. مسلمان ارککلری، قادینلر وچوجوقلری قتل عام ایدلمش ، یاقیلمش ، اسیر ایدلمشدی . قاچه بیلنلر آفریقا ساحللرینه برر دیلنجی اولارق دوشمشدی. شووارکه برعصر کچمه‌دن اسپانیانك آتشی بریفین کول اولمشدی .

غربی آفریقاده (الموحدین) زماننده تعصبك حکمران اولماسی ترقیی توقیف ایتدی ، علوم و صنایع مراکزینی جهالت و تعصب اوجاقلرینه چویرمشدی . کوله‌منلر دورنده مصرده حکمران اولان آنارشی ، علم وعرفانی انحطاطه دوچار ایتمشدی . آسیاده (تیمور) خاندانك تردیسی ، وحشی ومتعصب اوزبکلرك ظهوری وتیمورك پای تختنده تأسیس سلطنت ایتمه‌لری خلقك حیاتیت علمیه‌سنی امحا ایتمشدی. صفویلر دورنده ایرانده ادبیات وعلوم بر آز تنفس ایتمکه باشلامشدر. فقط بوانتباه موقتدی . مرکزی آسیاده أولوم کبی برقارا کلق حکمران اولمش، فقط صوك زمانلرده بوظلمتلر افغانستاندن یواش یواش صیریلمغه باشلامشدر.

سلیم ایله سلیمان ومرادلرك دورنده تورکیاده علم و عرفان مظهر حمایه اولمش ، فقط تورکلر مدافعۀ نفس ایچون ، هدفی بللی اولمایان ، وهیچ امان ویرمیه‌ن بر دشمنله متمادی حربلر ایچنده اصرار حیاته مجبور اولمشلردر . بوکون اودشمن زائل اولمش، فقط تورکلر ینه حیات ایچون مجادله ایدییورلر . بوکبی شرائط آلتنده ترقیات علمیه بالطبع پك بطی یورور . بو انحطاطدن مسلمانلغی مسئول ایدنلره (غوبینو) بوجوابی ویرییور :

« هرهانکی آوروپا مملکتنده تورکیاده ایکی بچق عصر سوره‌ن اداری وعسکری مطلقیتك ، مصرده‌کی آنارشی‌نك حکمران اولدیغنی تصور ایدیکز. ١٧٣٠ ده ایرانك دوچار اولدیغی افغان استیلاسنی درخاطر ایدیکز . بوتون بوشرائطی طوپلاییکز. بونلره برآوروپالی مملکتی معروض ایدیکز، ناصل خراب اولورسه شرق مملکتلری‌ده اویله‌جه خراب اولمشدر . بناءً علیه مسلمانلغه حقسز براسناده بولونمق نابجادر . »

زمان ظهوری اولان یدنجی عصر میلادیدن اون یدنجی عصر میلادی‌یه قدر مسلمانلق بوکونکی آوروپایی احیا ایدن ادبی وعلمی برروح ایله مشبوع ایدی . مسلمانلق مسلمانلری ایلریله‌تمش و اونلرك مادی وفکری بر انکشاف عالی‌یه مظهریتلرینی تأمین ایتمشدر . آسیانك رجعتندن بری خریستیانلق عالمی برهلا کو استیلاسنه اوغرامامشدر. کرچه آوروپاده برچوق حربلر وقوع بولمش ، قاتولیکلر ، پروتستانلر یکدیکرینی یاقمش. فقط آوروپا اندلس مسلمانلرینك کاملاً قتل عامی ، هلا کونك استیلاسی ، عرفان ومدنیتی امحا کبی فلاکتلره دوچار اولمامشدر . بونك ایچون بوکون :

پرده‌داری میکند درقصر قیصر عنکبوت
بوم نوبت میزند برکنبد افراسیاب

ناقلی
عمر رضا

آرناوودلقده مدرسه‌لر

اسکوبدن غزته‌مزه یازیلیور :

« تیرانده منتشر (زاتی‌نی نالت ـ یوکسك سس) نامنده‌کی جریدۀ دینیه آرناوودلغك علوم دینیه احتیاجنی تطمین ایتمك و عملی ، پراتیك اساسلره مستند اولمق اوزره برمدرسه‌نك کشادندن بحث ایتمکده‌در . مذکور مدرسه‌نك ایکی سنه اول انشاسنه باشلانان غایت جسیم وصنعت معماری نقطۀ نظرندن شایان تدقیق برناده رسم کشادی اجرا ایدیلمشدر . مدرسه‌نك اطرافی برچوق مزین باغچه‌لرله محاطدر. مدرسه‌بناسی ، تدریسات ، حفظ‌الصحه ، اباته واعاشه خصوصاتی نظر دقته آلینه‌رق اوکا کوره انشا ایدیلمشدر . مدرسه‌نك نظامنامه‌سنه کوره طالبلرك حائز اولملری لازم‌کلن شرائط دخول شونلردر :

١) ــ ١٢ یاشندن دون اولمامق ،) اورتا تحصیلی اکمال ویا بودرجه‌ده اکتساب اهلیت ایتمش اولمق ، ٣) جنحه وجنایتله محکوم اولمامق ، ٤) مدرسه نظاماتنه رعایتی تعهد ایتمك وسائره . .

بش وقت نماز مجبوریدر . مدرسه‌دن آیری اولارق برده جامع واردر . اعاشه ، اباته ، الباس، اسکان کبی طالبلرك ضروری احتیاجلری تماماً تأمین ایدیلمشدر . طالبلرك بوکا مقابل شهری اوچ ناپولیون تأدیه ایتملری لازم کلمکده‌در. مع مافیه مجاناً داخل اوله‌بیلمك ده ممکندر .

مدرسه‌نك مدت تحصیلیه‌سی اون ایکی سنه‌در. اوچ قسم‌در. برنجی قسم اوچ، ایکنجی قسم بش، اوچنجی قسم دورت صنف‌در. پروغرامی شودر:

برنجی قسم . ــ معلومات دینیه ، الك صوك اصول ایله لسان عربی (صرف ، نحو) منطق ، آرناوودجه ، فرانسزجه ، حساب، هندسه ، علم اشیا ، اخلاق ، تاریخ ، جغرافیا ، حسن خط ، تربیه .

ایکنجی قسم . ــ فقه اسلام ، توثیقات شرعیه ، مفصل وپراتیك لسان عربی (صرف ، نحو ، معانی) منطق ، فلسفۀ اسلامیه ، وضع وانشا ، عروض ، تفسیر ، حدیث ، آداب مناظره ، اخلاق ، سیر نبوی ، احکام‌الاوقاف ، خلاصۀ قوانین وسائره .

اوچنجی قسم . ــ مفصل فلسفۀ اسلامیه ، اصول فقه ، تفسیر ، حدیث، آداب مناظره ، توثیقات شرعیه (مرافعات ایله برابر)، اخلاق ، نظام‌المحاکم، اصول‌القوانین، ریاضیات ، طبیعیات ، فلسفه ، تصوف ، تاریخ ادیان ، مقایسۀ قوانین وسائره . .

ممالك سائره‌دن ممکن اولدیغی قدر متخصص جلب ایدیله‌جکدر . بومدرسه‌دن مأذونیت رؤسنی حائز اولانلره مخصوص اولمق اوزره رسماً قبول ایدیلمش برطاقم واسع امتیازات مخصوصه واردر .

یاقینده تیرانه حرکت ایدییورم . محلنده یاپه‌جغم تدقیقات نتیجه‌سنی بالآخره بیلدیره‌جکم .

اسکوب ـ ١٤ تشرین اول ـ ٣٤٠ ط . بحری

حقوق عائله

پروژه‌سی مراسم مخصوصه ایله آنقره‌یه کوتورولیور

کچن دورهٔ اجتماعیه‌ده ، احکام فقهیه‌یه مستنداً تنظیم اولونوب مجلسه تودیع اولنان حقوق عائله لایحهٔ قانونیه‌سی بالآخره کری آلنه‌رق استانبولده تشکیل اولونان بر قومیسیون معرفتیله وغرب حقوقنه مستنداً یکی بر حقوق عائله قانونی لایحه‌سی حاضرلانمقده اولدیغنی غزته‌لر یازمشدی . حتی کچنلرده قومیسیون رئیسی حاجی عادل بك احکام شرعیه‌یه مخالف اوله‌رق وضع ایتدکلری بعض یکی احکام حقنده غزته‌جیلره بیاناتده بولونمشدی‌ده بزده بونك اوزرینه مطالعاتمزی درمیان ایتمش ، هیچ کیمسه‌نك احکام شرعیه‌یی تبدیل وتحویله هیچ بر حق وصلاحیتی اولمادیغنی واوله‌مایه‌جغنی سویله‌مشدك .

اخیراً ، بو قانون لایحه‌سنك منا کحات ومفارقاته عائد قسملرینك اکمال ایدلدیکنی وسرعتله مجلسدن کچیریلمك اوزره آنقره‌یه کوندریلدیکنی غزته‌لر یازییور . مذکور قانون پروژه‌سنی کوتورن قومیسیون رئیسی حاجی عادل بکله برلکده عینی قومپارتیمانه تصادف ایدن وطن غزته‌سی صاحبی احمد امین بك بو پروژه‌نك واغونده مصطفی فوزی افندی‌یه ویریلدیکنی و بو مناسبتله آره‌ده جریان ایدن بر محاوره‌یی نقل ایدییور . مصطفی فوزی افندی معلومدر : مغنیسا مبعوثی ، شرعیه وکالتنك الغاسی ومدرسه‌لرك تعطیلی قازیلدیغی زمانده شرعیه وکیلی ایدی .

وطن صاحبی ، معهود پروژه‌نك واغونده‌کی تقدیم مراسمنی شو صورتله حکایه ایدییور :

« حاجی عادل بك عائله قانوننك پروژه‌سنی ، عدلیه وکالتنه تودیع ایدیلمك اوزره ، قرمزی موملی قوجه بر ظرف ایچنده ، بتله عینی قومپارتیمانده بولونان مصطفی فوزی افندی‌یه ویرركن اوفق بر تردد دقیقه‌سی کچیردی :

— عجبا پروژه قومپارتیمانده امینمی ؟ دیه صوردی .

— سزجه غزته‌جینك حوادث عشقی ، مهرلی ظرفی آچه‌جق درجه‌یه وارییرمی؟

— بیلمم ، بو سؤاله جواب ویرمه‌دن اول بر کره احمد شکری بکه دانیشمق ایسترم . . . »

دیمك ، بیك اوچیوز سنه‌دنبری جاری ونافذ اولان بر قسم احکام شرعیه یرینه غرب حقوق عائله‌سنی اقامه ایدن معهود پروژه قرمزی مومله مهرلنه‌رك آنقره‌یه کوتورولیور ومصطفی فوزی افندی‌یه واغونده تسلیم ایدیلیور . تسلیم ایدیلیرکن‌ده یابانجی اولوب اولمادیغی حقنده اطرافه باقینیلیور ، اوفاق بر تردد دقیقه‌سی کچیریلیور ، « امنیت وارمی؟ » دیه صورولیور ، اوندن صوکره صوك شرعیه و کیلنه تودیع اولونیور . قومیسیون رئیسی نیچون طوغرودن طوغرویه کندیسی عدلیه و کیلنه تقدیم ایتمیورده مصطفی فوزی افندی‌یی توسیط ایدییور؟ بونك حکمتی بالآخره آکلاشیله‌جقدر .

وقتیله ، دور سابقده حاجی عادل بکك بو کون کورمکده اولدیغی وظیفه‌یی باشقه بر ذات ایفا ایدییوردی . او ذات بو کون ینه مجلسده‌در . محاکم شرعیه‌نك مشیختدن قطع رابطه‌سی قرارلاشدیریلدیغی زمان بو ایشلرك آری اولان او ذات شریف مجلس مبعوثاندن مجلس اعیانه کچیریلمشدی . نه غریبدرکه محاکم شرعیه‌نك بوسبوتون الغاسی‌ده اونك زمان وکالتنده اولدی . او زمانلر حاجی عادل بك استادمن باشقه ایشلرله مشغولدی . کیم ظن ایدردی‌که بر کون کاوبده بر قسم احکام شرعیه یرینه فرانسز حقوق عائله‌سنی اقامه ایدن قومیسیونه حاجی عادل بك رئیس اوله‌جق و کندیسنه تودیع ایدیلن وظیفه‌یی کما هی حقها ایفا ایدرك حاضرلایان اثر معرفتی مهرلی ظرفده بالذات انقره‌یه کوندره‌جك ؟ ! حاجی عادل بك حاضرلانان پروژه‌نك نه ماهیتده اولدیغنی بیلدیکی ایچون مصطفی فوزی افندی‌یه تودیع ایدرکن اطرافه باقینیور ، امنیت حالنده اولوب اولمادیغنی صوریور ، آره‌ده یابانجی اولمادیغی قناعتی حاصل اولدقدن صوکره پروژه‌یی دیکر بر محرمنه تودیع ایدییور .

قیرمزی مومله مهرله‌نن بو پروژه بالطبع یاقینده ملت مجلسنه کله‌جکدر ؛ بر قسم احکام شرعیه یرینه اقامه اولونان فرانسز حقوق عائله احکامنی بوتون ملت کوره‌جکدر . بو خصوصده مبعوثان کرام نه دییه‌جکدر ، بیلمیورز . فقط هر حالده پروژه‌نك ثقلتنی نازین اوموزلری شیمدیدن حس ایتمکه باشلامش اولسه کرکدر . نه غریب مظهریتلری وارمش ! الله جمله‌مزی طریق حقدن آییرمایه . . .

***

ملت کرسیسنك اوزرنده‌کی آیت کریمه اینديریلدیمی ؟

طنینك آنقره مخابر مخصوصی یکی بویوك ملت مجلسی بناسندن بحث ایدرکن کرسینك بالاسنده (وامرهم شوری بینهم) آیت کریمه‌سنی محتوی لوحه‌نك ، یانده‌کی آرقداشنك تحفنه کیتدیکنی سویلیور :

« بویوك ریاست کرسیسنك تام اورته‌سنده قوجه‌مان کوموش بر چالك وار . »

دیدکدن صوکره دیوارده‌کی آیت کریمه حقنده شویله دییور :

« کرسینك آرقه‌سنده یانمده‌کی بر آرقداشك تحفنه کیدن بر لوحه : وامرهم شورا . . . »

حریت ودموقراسینك روحی اولان بو دستور قرآنك مخابرك یانده‌کی آرقداشنك نه‌دن تحفنه کیتدیکنی آکلایه‌مادق . « ریاست کرسیسنك تام اورته‌سنده بولونان قوجه‌مان کوموش چالك » تحفنه کیتمیورده حقیق مؤمنلرك شعارلری اولان مشورت حقنده‌کی آیت جلیله تحفنه کیدییور !

§ فرداسی کونی انتشار ایدن صوك تلغراف غزته‌سنده شویله بر فقره نشر اولوندی :

« بويوك ملت مجلسنك كشادى كوننه قدر اجتماع صالوننه ، رياست كرسيسنك آرقه سنه « وامرهم شورى ... » حديث شريفنى [١] محتوى بر لوحه تعليق ايدلمشدى . لايق اولديغمز ادعاسيله تضاد تشكيل ايدن بولوحه صوك دقيقه ده اورادن قالديرلمشدر . »

بز ظن ايتميورزكه بو خبر طوغرو اولسون . تشكيلات اساسيه قانوننك الك باش طرفنده « دينى دين اسلام » اولديغى محرر بولونان و « احكام شرعيه نك تنفيذنى » درعهده ايدن بر مجلسك بالاى احترامنده حريتك الك بويوكسك دستورينى كوسترن بر آيت جليله نك معلق بولونمسى قدر مناسب برشى اوله مازكن بونك « لايق » لقله تضاد تشكيل ايتديكنى سويله مه يه ناصيل انسانك ديلى واريبور ؟ الحمد لله مجلسمز مسلمان مجلسى ، دولتمز مسلمان دولتى ، ملتمز مسلمان ملتى ... آيت كريمه نك تحفافى نه ديمك ؟ بو ايشده بر تحفلق وارسه اوده لاييقلق ادعاسيله بو آيت كريمه يى قالديرتمغه قالقيشمقدر .

* * *

افساد اخلاق قومپانيالرى

« آناطوليده تياترو ـ طلوعات قومپانيالرينك مملكته يابديغى ضررلر » سرلوحه سيله عشاقدن آقشام غزته سنه يازيلان بر مكتوبده مملكتك اخلاقنى افساد خصوصنده تياترو قومپانيالرينك تخريبكار تأثيرلرى شو صورتله ايضاح ايدليور :

« سنه لردنبرى طلوعات قومپانيالرينك جولانكاهى وتجارتكاهى اولان زواللى آناطولى قاچ ارمنى ، قاچ يهودى قادينلرينه اتك اتك پاره دوكدى . بو (كوبك) جيلرك مملكته ايراث ايتدكلرى مضرتلر صاييله ميه جق راده يه كلدى . خلقك اوزرنده جاذب و تخريبكار بر تأثير وجوده كتيردى .

هيچ برزمان قابل انكار اولمايان برشى وارسه ، اركك لرك شهوت آور چيبلاقلقلره ، دەقولته قادينلره ضعفيتيدر . ايكى اوچ سرسرينك تحت اداره سنده تجمع ايدن اسافل كروهندن پس ، مردار يهودى قادينلرى ؛ كويا صنعت نامنه صحنه يه چيقوب خلقه شهوت صاچمقدن خالى قالمايورلر ؛ بر كوچوك غمزه ، چيبلاقلقلرينى ارائه ايدن اوفاق بر حركت ، خلقى غليانه كتيرمكه كافى كليور واتك اتك پاره دوكدورتيور . نجه بوكا سائق حكومتدر . زيرا أتلرينه زيللر طاقه رق عريان و سرخوش بر حالده صحنه يى لونه غرق ايدن قنطوجيلره حالا مساعده ايدليور . الك غليظ ، الك مستهجن كلمات ايله خلقك بهيميتنى غيجيقلايان طلوعات مسخره لقلرينه اغماض عين ايدليور .

بوكا جوابا « خلق كندى منافعنى آراشديرسين ، مضرشيلره صوقولماسين » ديه ميز . چونكه هنوز ايچ مملكتلرده معارف تماميله تكامل ايده مديكى جهتله خلق آتشه آتيلان برچوجوق كبيدر . آتشه آتيلان چوجوق ناصيل بيلمزسه ، ناصل آتشه آتيلمقدن منع ايدلدكجه نتيجه نك نه اولاجغنى ادراك ايده منسه خلق ده اويله در . چوجوق آتشى پارلاق وسويملى كورديكى ايچون آتيلير ؛ خلق ده بعضاً بويله پارلاق و سويملى اولان ضررلرى آكلايه ماز .

چوجغى ياتمقدن قورتارمق ايچون ناصل يا آتش كرى آلنير وياخود چوجوق ضبط اولنورسه خلق ده بوفلاكتدن تخليص ايچون الك معقول تدابير بلا انصاف طلوعاتجيلرى هيچ برشهرده بارينه ميه جق بر تضيق آلتنده بولونديرمق ، تجزيه ايتمك ، تعميملره تبليغ اولنان اوامره اطاعة مديرلر ، قائمقاملر ، واليلر طرفندن هيچ برشهره بوقبيل كروهى صوقمامقدر . كوزه كورونميه ن بلا ديه بوكا ديرلر . بو قدسى مملكتلرده پك بويوك تخريبات معنويه يابوب اهالى يى شهوت اوچورومنه سوروكله مكده در . بوعشوه باز قادينلرك مهلك چيبلاقلقلرى ، زهرلى تبسملرى قارشيسنده بولنان پك چوق اركك ، عائله صميميتندن ، عائله محبتندن محروم قاليور ، عشرتى و قتوعاتى تزييد ايديور . اخلاق اوزرنده مدهش تخريبات يابيور و داها نه لر ! »

* * *

معارف وكالتنك تياترو مكتبلرى

معارف وكالتنك امريله استانبولده بر هيئت علميه طرفندن حاضرلانمقده اولان معارف عموميه قانونى لايحه سنى غزته لر نشر ايديور . لايحه ياقينده مجلسه توديع ايديله جك ايمش . قرقنجى ماده سى موسيقى وتياترو مكتبلرندن بحث ايديور . عيناً :

« ماده : ٤٠ — قونسرواتوار ، موسيقى وتياترو مكتبلرندن مركبدر . هر برينك آيرى مديرى ومجلس معلمينى واردر . مديرلر عائد اولديغى مجلس معلمينك انهاسى ومعارف وكالتنك تصديقى ايله تعيين قيلنير . »

معارف وكالتى بوتون آناطوليده قاپامش اولديغى اوچ ، درتيوز مدرسه يرينه شيمدى موسيقى و تياترو مكتبلرىمى آچه جق ؟ طلبهٔ علومك اعاشه سى ايچون اوقاف بودجه سندن يوز قرق بيك ليرا معارفه دوراولونديغى حالده طلبهٔ علومك بوكون اعاشه لرى كسيلدى ، بو صورتله اون التى بيك طلبه دن قالان بش اون كشينك الـنهايت فاكولته سنه دوامى ده امكانسز برحاله كتيريلدى . آكلاشيلان ، طلبهٔ علومه تخصيص ووقف ايديلان بوپاره يى معارف وكالتى تياتروجيلره تخصيص ايده جكدر .

مبعوثان كرامك بوسنه قبول ايده جكى تجددات ميانده بو ماده ده واردر .

* * *

پاپاس مكتبلرى آچيليور ، مدرسه لر نه اولدى ؟

معارف وكالتى پاپاس مكتبلرينك كشادينه مساعده ايتديكى جهتله پارسده بولونان پاپاسلرك پيدرپى استانبوله عودت ايتمكده اولدقلرنى غزته لر يازييور . فرانسه حكومتى ، پاپالق ، پاپاس مكتبلرينك مديرلرى اوغراشه اوغراشه نهايت مملكتده پاپاس مؤسسه لرنى آچمغه موفق اولديلر . عجبا بزم علوم اسلاميه تدريس ايديلمكده اولان مدرسه لرمزك كشادى ايچون هيچ برشفاعت ايدن يوقمى ؟ معارف وكالتى ملتمزك احتياجات دينيه سنى تأمين ايده جك اولان مدرسه لرك ده كشادينه لطفاً مساعده بويورسه لر بوتون ملتى ممنون ومندار ايتمش اولورلر . بوراسى مسلمان مملكتى اولديغى حالده پاپاس مكتبلرينك آچيلمسنه مساعده ايديليركن علوم اسلاميه تحصيل ايديله جك اولان مدرسه لرمزك كشادينه آرتيق ممانعت بويورولماز ، اميدنده يز . مبعوث افنديلرك بو خصوصده معارف وكالتى نزدنده شفاعت واسترحامده بولونملرى تمنى اولنور !

[١] بو ، حديث شريف دكل ، آيت كريمه در .

دارالفنونلی طلبه و طالباتك رومانیاده‌كی احساساتی

(قولوژ) دن جمهوریت غزته‌سنه یازیلان بر مكتوبده اوروپاده سیاحت ایتمكده بولونان دارالفنونلی طلبه‌لر واونلرله برلكده كیدن دارالفنونلی خانملرك احتساساتی نقل ایدیلیور . سینابانك اك مكلف اوتلنده مكلف برسفره‌ده یمك‌ییورلر ، دانس ایدییورلر ، اكله‌نیورلر . صوكره رومانیانك اداره‌سنده بولونان اسكی مجارستان شهرلرندن برینه كلیورلر . ایلك اوكجه شهرك اك یوكسك نقطه‌سنه چیقیورلر . صوكره بركلیسایه كیده‌رك چالینان اورغی دیكله‌یورلر ، درین بروجده غرق اولیورلر . محرر مكتوب بوزیارتی شوصورتله تصویر ایدییور :

« شهرك اك بویوك كلیساسی اولان « شوارتس كیرخه » یه كیردلدی . بوكلیسا داخلنده چوق اسكی وقیمتلی تورك خالیلری واردی . برده اورغ موجوددی . بو اورغ ، اسكی‌دن آوستریا مجارستان ایمپراطورلغی داخلنده ایكنجی درجه‌ده ایمش . لكن شمدی ، رومانیایه انتقال ایدنجه ، رومانیانك اك‌بویوك اورغی ایمش . مجارطلبه‌لری ، استانبولده كوردكلری مسافرپرورلكه ناچیز برمقابله‌اولمق اوزره یارم ساعت‌قدر بواورغی چالدیلر . ده‌رین برسكون ایچنده دیكله‌نیلدی . بعضاً حزن ، بعضاً جوشقون آهنكی بوتون سامعینی ده‌رین بروجده غرق ایتدی . »

صوكره كتبخانه‌لری زیارت ایدییورلر . كتبخانه‌ده برپروفسورله بزم دارالفنونلی كنجلرمزدن‌بری آره‌سنده شو صورتله بر محاوره جریان ایدر :

— « بوخانملر حقیق تورككیدر ؟
— بالطبع افندم . . .
— لكن سزده پچه اورترلردی . صوكره حرم واردی .. بزاویله‌ظن ایدییوردقكه بورایه یوزی پچه‌لی ، یالكز كوزلری میدانده خانملر كله‌جكدر ؟ هم‌ده بونلر دارالفنونده اویله‌می ؟ . .
— أوت افندم ، اونوتمایكزكه تورك‌یه‌ده بر انقلاب اولمشدر .
— أوەت . . أمینیسكزكه بو انقلاب بوتون مملكتده كوكلشمشدر .
— ألبته . . بوكا هیچ شبهه‌ایتمه‌یكز ؟ . .
— عجبا ؟ . . . اسكی فكرلر آرتق تماميله آتیلدی‌می ؟ . .
— قطعیا پروفسور افندی ! . . سزی تأمین ایده‌رم .
— سزكنجسكز ، بلكه اونك‌ایچون بویله قطعی سویله‌یورسكز وعینی زمانده ممكندركه بوفكرلر حقیقةً استانبولده ، اومنور محیطده كوكلشمشدر . عجبا آناطولی‌ده بونی بوتون قبول ایتدی‌می ؟ . .
— سزه تكرار تأمین ایده‌رم افندم . أمین اولوكزكه تورك‌یه آرتق ده‌كیشمشدر . »

آناطولی‌حقنده‌كی بوتأميناتك طوغرو اولوب اولمادیغنی آكلامق ایچون اختیار پروفسورك آناطولینك هرهانكی برشهرنی كورمسی كافیدر .

***

تجدد ، چیپلاقلق واخلاقه دوشكونلك دكلدر

ازمیرده انتشار ایدن (رسملی پورد) مجموعه‌سی بالاده‌كی سرلوحه ایله یازدیغی برمقاله‌ده دیورکه :

«بعض یرلرده ، هردرلو اخلاق قیدلرینی یریوزندن قالدیرمق ایسته‌ین بعض افساد ایدلمش ومفسد محیطلرده تجدده چوق یاكلیش برمعنا ویرلدیكنی كورمكله مأیوس ومحزون اولیورز . بوخسته ومتفسخ روحلره كوره تجددك : چیپلاقلق ، ترق : هرذوقدن اخلاق وعفت اندیشه‌لرینی نظر اعتباره آلمقسزین حصه‌یاب اولمق ، تمدن : مادی اولمایان هرشیئه قیمت ویرمه‌مكدن عبارتدر .

بزی اك زیاده بو سطرلری یازمغه‌سوق ایدن سبب ، بعض اولیای اطفالك بعض آچیق صاچیق رسملرله برابر رسملردن داها عریان ، داها زیاده عجاب آور محاوره‌وحكایه‌لرله دولو رساله‌وكتابلرك عائله‌حیاتنه ، كنج قلب‌وروحلرك صمیمیتنه دوكدوكی زهرلر حقنده‌كی شكایاتی اولمشدر .

مزاحك ، قاریقاتورك روحی ، فلسفه‌سی حیاتك غرائبنی ، بشرك ضعف و نقصاتنی تشهیر ایده‌رك برآز اصلاحنه چالیشمقدر . حالبوكه بعض غزته‌لر ، مزاحك بو فلسفه‌سنی ، بو غایه‌سنی آكلامایان‌ویاخود آكلامق ایسته‌مه‌ین بعض رساله‌لر یازدقلری حكایه‌لر ، نشر ایتدكلری رسملرله انسانیتك متفسخ برپاراسی اولان فحشی تشویق ایدر بر وضعیت آلیورلر . ایشته او زمان اورتایه ، بر غزته دكل ، هر عائله یوواسنی زهرلیه‌یه‌جك اك ساری وقاتل میقروبلرله مشبوع برپاچاورا وجوده كلیور . خلقك ، كنجلكك كوستردیكی رغبتی سوء استعمال ایتمه‌مك أكنده قلمی وفیرچه‌سی اولان هر صنعتكارك وظیفه‌سیدر . »

اسلام عالمی :

وهابیلرك حركاتی

وحجازك مقدراتی

وهابیلرك صوك هفته‌لر ظرفنده باشلایان حركاتی نهایت بر نتیجهٔ قطعیه‌یه اقتران ایتدی . كچن‌هفته ظرفنده ، (حسین) ك مقامنی‌اشغال ایدن (امیرعلی) النده قالان بر مقدار عسكرله (جده) یه رجعت ایتمش وبو رجعتی متعاقب (وهابیلر) مكهٔ مكرمه‌یه داخل‌اولمشلردر . وهابیلرك (مكهٔ مكرمه) یی بوشكلده اشغال ایتمه‌لری پك‌مهم برحادثهٔ تاریخیه‌در . هیچ شبهه‌سز بوحادثه ، بوتون‌اسلام عالمنده‌عظیم برهیجان تولید ایتمشدر . بوتون مسلمانلرك مطاف توقیر واحترامی اولان كعبهٔ معظمه‌نك برالدن دیكر براله انتقال‌وبو صورتله‌حجاز مقدراتنك‌مذبذب بر وضعیتده بولونماسی هیچ شبهه‌سز اهل اسلامی متأثر ایدر . بوتون مسلمانلرك آرزوسی حجازده مستقر برحكومت تأسسی ، بو حكومتك شعائر اسلامیه‌یی اقامه‌ایتمه‌سی ، هرهانكی برنفوذاجنبی‌یه تابع‌اولمامسی ، مسلمانلرك شعائر اسلامیه‌یی بحق ایفا ایتمه‌لری ایچون هردرلوتسهیلاتی ارائه ایلمه‌سی وحجازی اك مكمل شكلده اداره ایتمه‌سیدر .

دولت‌عثمانیه‌نك حجازده‌تعقیب‌ایتدیكی اصول‌اداره بوتون‌مسلمانلری ممنون ایدییوردی . چونكه برطرفدن حجاز اهالیسنك رفاهیتی تأمین ، دیكر طرفدن حجاز امرا واشرافنك معیشتی تأمین اولونیور ، حجازك هردرلو تجاوزه قارشی حمایه‌سی و مقامات مقدسهٔ اسلامیه‌نك صیانتی ایچون تدابیر لازمه‌اتخاذ اولونیوردی . حرب‌عمومی أثناسنده (شریف

حسین) ك عثمانلی دولتنه قارشی عصیانی ، حربك نتیجه‌سنده تورکیایی حجاز ایله برلشدیره‌ن اراضینك تورکیادن افتراقی وبوصورتله تورکیا ایله حجاز آره‌سنده اجنبی دولتلر طرفدن اشغال اولونان واسع اراضینك امتدادی تورکیانك حجازی مدافعه ایتمه‌سی امکانی سلب ایتمشدر . شریف (حسین)ك عصیانندن ظاهری هدفی یالکز حجازك استقلالی دكل، بوتون عربلرك استقلالنی تأمین ایدی . بوتون عربستان شبه جزیره‌سندن ، سوریه، فلسطین و عراقدن متشکل متحد بردولت تشکل ایده‌جك وشریف حسین بو دولته ریاست ایده‌جکدی . شریف (حسین) فکرینی انکلیزلره و انکلیزلرك مصرده‌کی فوق‌العاده قومیسری (ماق‌ماهون)، آچمش ، اوده انکلتره‌نك بو فکری تحقق ایتدیرمکه میال اولدیغنی مومی الیهه احساس ایتمشدی. (شریف حسین) ، (ماق ماهون)ك بو احساسنی بر تعهد قطعی تلقی ایتمش و بناءً علیه دولت عثمانیه‌یه قارشی عصیان بایراغنی آچمشدی . بوعصیان اراضیٔ مقدسهٔ اسلامیه‌نك حضورینی سلب ایدن، حیاتی هردرلو تهلکه‌یه معروض بیراقان برحرکت اولدی .

شریف (حسین) انکلیزلرك قوری بر وعدینه اینانه‌رق دولت عثمانیه‌یه قارشی حرکته باشلادقدن صوکره حرب عمومینك صوکنه قدر انکلیزلره یاردیم ایتدی . چونکه غنیمتدن حصه‌سنی آلاجغنی ظن ایدییوردی . حرب عمومینك ختامی اوزرینه شریف حسین آرتیق شام ویا (بغداد)ی پایتخت اتخاذ ایدرك بردولت عربیه قورمق ایچون حاضرلاندی . برده باقدی‌که تخیل ایتدیکی دولتك اجزای متممه‌سندن عدایتدیکی سوریه ، فلسطین ، عراق برر آوروپا دولتی طرفندن اشغال اولوندی . فرانسزلر مومی‌الیهك اوغلی فیصلی شامدن طرد ایدرك سوریه‌یه وضع‌ید ایتدیلر . انکلیزلر عراقده یرلشدیلر . وفلسطینده بریهودی یوردی تأسیسنه باشلادیلر . قالاقالا شریف (حسین)ه اسکی حجاز قالدی. شریف (حسین) اسکیدن بری ذاتاً بوراده نیم مستقل ایدی . مستقل اولدقدن باشقه عثمانلی دولتنك حمایه‌سنه مظهردی . عثمانلی دولتنك خزینه‌سی کندیسنه بیکلرجه، یوز بیکلرجه آلتونلری تقدیم ایدییور ، عثمانلی دولتنك حربیه‌سی کندیسنه ایسته‌دیکی قدر عسکر کوندرییور ، کندیسی‌ده دبدبه و دارات ایچنده ، امن و امان تام ایچنده ، امرار حیات ایدییوردی . (مکهٔ مکرمه) امارتی حجاز (ملك) لکندن پك یوکسك وپك مکملدی . اسکیدن هردرلو تعرضدن مصون اولان (حجاز)ك یرینه بوسفر هرطرفدن رقیبلرله ، دشمنلرله محاط برحجاز بولمشدی . اسکیدن قوی ومرفه اولان حجاز یرینه ، ضعیف وفقیر برحجاز اورته‌یه چیقمشدی . اسکیدن بر دولت اسلامیه‌یه استناد ایدرك حق حیاتی تأمین ایدن ، مرفه‌پاشایان حجاز یرینه بر خرستیان دولتندن معاونت و حمایه دیله‌مك مجبوریتنده اولان بر حجاز مملکتی تأسس ایتمشدی .

شریف حسین یاپدیغی حرکتك نتیجه‌سنی او زمان آکلادی . پك بیوك بر جرم ایشله‌دیکنی ادراك ایتدی . نه چاره‌که تلافیٔ مافاته امکان یوقدی . حجازك وضعیتی حرب عمومیدن اولکی حالنه افراغ ایتمك حجاز ایچون ، شریف حسین ایچون اك بویوك دولندی . شو وارکه شریف(حسین)ك حرکتی نتیجه‌سنده تورکیا ایله حجازك آره‌سنده انکلتره وفرانسه کبی ایکی بویوك دولت یرلشمشدی . بوایکی دولتی چیقاروب آتمق واسکی ارتباطی تأسیس ایتمك ممکن دکلدی. آرتق اولان اولمشدی. بالخاصه انکلیزلرك شریف (حسین) ه ویردکاری تخصیصاتی قطع ایتمه‌لری اوزینه مومی‌الیه پك ناچار قالدی . چونکه بو تخصیصات سایه‌سنده‌ایدی کوتوکندینی اداره ایدییوروخلقی پك تضییق ایتمه‌یوردی. وقتاکه انکلیزلر مومی‌الیهه ویردکاری بر قاچ غروشی ده کسدیلر ، شریف (حسین) ك حالی برباد اولدی . حجاز خلقنك الندە نه‌وارسه هپسنی اغتصابه، حجاج مسلمینی بیك درلو تضییقه واللرنده ، جیبلرنده نه وارسه بیك وسیله و بیك حیله ایله هپسنی طولاندیرمغه باشلادی. حجاج مسلمینك دوچار اولدقلری اعتسافات ، حد اقصی‌یه واردی . بیت‌اللهی زیارتله منشرح‌البال اولمق ایسته‌ین حجاج (حسین)ك ظلمندن کریان اوله‌رق دونییورلردی . دیکر طرفدن (حسین) انکلتره ایله برمعاهده عقد ایدرك وضعیتی اصلاح ایتمه‌یی دوشونیوردی . بونده‌ده موفق اولامادی. شریف حسینك صحنهٔ سیاستدن چکیلمه‌سی لازمدی. مومی‌الیه چکیلمه‌دی . بالعکس اعلان خلافت ایدرك اطرافده‌کی عرب امراسنك شبهه‌لرینی تحریك ایتدی . عرب امراسی یعنی نجد ، عسیر ، یمن امراسی برلشدیلر . وهابیلر ده مومی‌الیهه قارشی حرکت ایدرك کندیسنی وخاندانی اسقاط ایتدکدن باشقه (مکهٔ مکرمه)یی‌ده ضبط ایتدیلر .

بوندن صوکره حجازك آتیسی نه‌اولاجق ؟ شیمدی‌یه قدر بوکاداٸر برشی بیلنمه‌یور . مع‌مافیه (ابن سعود) ك بر اسلام قونغره‌سی طوپلایه‌رق حجازده آمال اسلامیه‌یه موافق بر اداره تأسیس ایده‌جکی سویله‌نیور . فقط بو شایعه‌لرك طوغرو اولوب اولمادیغنه داٸر هنوز معلومات یوقدر .

وهابیلرك تعقیب ایتدکلری حرکاته‌کلنجه بونلرك افراطدن اجتناب ایلدکلری مصرانه سویله‌نمکده‌در . حقیقت حال بوندن عبارت ایسه بونك مسلمانلر ایچون موجب ممنونیت اولاجغی شبهه‌سزدر .

الحاصل حجاز مقدراتی بوکون بحرانلی بر وضعیت کچیرمکده‌در .

بزم تمنیمز بوبحرانك، حجازده مستقر وآمال اسلامیه‌یه موافق براداره تأسیسیله ، ختام بولمسیدر .

مصرده مولدالنبى :

(قاهره) دن صوك پوسته ايله كلن غزته‌لرده اوقونديغنه كوره بوسنه مصرده « مولدالنبى » پك معظم احتفالات وتظاهرات ايله تسعيد اولونمشدر. مصرك پايتختى اولان (قاهره) ده عباسيه ميدانى فوق العاده كوزل بر شكلده تنظيم اولونمش ، هرحكومت دائره‌سى نامنه مكلف بر اوتاغ قورولمشدر . مصر مواصلات ، ماليه ، حربيه ، عدليه ، معارف ، داخليه وسائر نظارتلر ومصر مجلس مليسى نامنه قورولان اوتاغلرك اورته‌سنده مصر حكمدارى نامنه بر اوتاغ قورولمشدر . بو اوتاغك صاغنده طرق صوفيه شيخ المشايخى (سيد عبد الحميد البكرى)نك وطرق صوفيه‌نك متعدد چادرلرى قورولمشدر. بوسنه مصر حكمدارى بالذات احتفالاته اشتراك ايتمديكندن باش وكالت وكيلى محمد سعيد پاشايى كندى طرفندن كوندرمشدر . مومى اليه مولد كونى عباسيه ميدانه كله‌رك هرسنه اولديغى كبى ارباب طريقتك رسم كچيدينى تماشا ايتمشدر. مصرده اوتوز درت طريقت بولونديغندن بونلرك كچيدى بر بچوق ساعت دوام ايتمشدر. مصرك وزراو كبراسى بونلرك طاشيدقلرى معظم بايراقلرى حامل اولدقلرى وباشلرنده آتنه بينن طريقت شيخى بولونديغى حالده بونلرك دورينى سير ايتمشدر .

هر قافله كچدكجه بوكسك بر سسله فاتحهٔ شريفه‌يى تلاوت ايديبوردى. بونلرك مروريى متعاقب طرق صوفيه شيخ المشايخنك اوتاغنده اوقونان مولدنبوى وزرا ، علما ، مأمورين واعيان طرفندن استماع ايدلمشدر . نائب حكمدارى‌ده مصر حكمدارى نامنه بومراسمده حاضر بولونمشدر .

كيجه‌لين بوتون عباسيه ميدانى بر بلدهٔ نور حالنى آلمشدر . بوتون اوتاغلرده ياپيلان تنويرات بو قوجه ميدانى كوندوزه چويرمشدى . هر اوتاغده قرآن كريم ترتيل ايديليور ، اوراد واذكار ايله مشغول اولونيوردى . صباحه قدر دوام ايدن بو تسعيداتدن صوكره ١٢ ربيع الاول كونى امام حسين حضرتلرينك جامع كبيرنده‌ده رسمى وعمومى تظاهرات ايچنده مولدنبوى قرائت اولونمشدر . انكلتره‌نك مصر حمايه‌سنى اعلانندن مقدم ، يعنى اون سنه اول ١٢ ربيع الاول صباحى امام (حسين) جامع شريفنده مولدنبوى توركجه اوقونوردى . انكليز حمايه‌سنك اعلانندن برى توركجه مولد نبوى عربجه اوقونمغه باشلانمشدر .

بو احتفالات يالكز (قاهره) يه منحصر قالمامش ومصرك بوتون مراكزنده عينى تسعيدات ياپلمشدر .

مصر مسئله‌سى :

سعدزغلول پاشانك بيانات واقعه‌سندن آكلاشيلديغنه كوره مشاراليه لوندره‌ده بولونديغى اثناده انكلتره باش وكيلى ماقدونالد ايله اوچ كره كوروشمشدر . برنجى ملاقاتده زغلول پاشا سودانى مصرك اجزاى متممه‌سندن عد ايتديكنى ، سودانك مصردن تفريق ايديله‌ميه‌جكنى وانكليز وصايته ترك اولونامايه‌جغنى سويله‌مشدر . ايكنجى ملاقاتده مصر باش وكيلى ، مصرده انكليز اشغال عسكريسنك بقاسنه ، ياخود مصر دوائر حكومتنده عدلى مستشار ، مالى مستشار كبى انكليز مأمورلرينك قالمه‌سنه ، انكلتره‌نك مصر مناسبات خارجيه‌سنه حاكم ولماسنه ، انكلتره‌نك مواصلات يوللرينى ، اقليتلرى و اجنبيلرى حمايه ايتمك كبى درميان ايتديكى ادعالره محل اولمايغى وبونلرك قبول ايدلميه‌جكنى بيان ايتمشدر . اوچنجى ملاقاتده انكلتره باش وكيلى مصرده مسلح بر انكليز قوتنك بولونماسى لازم كلديكنى ، بو قوتك يالكز سويش قنالنى حمايه ايده‌جكنى ومصر امورينه مداخله ايتميه‌جكنى و بر اشغال عسكرى ماهيتنى حائز اولمايه‌جغنى درميان ايتمش ؛ مصر باش وكيلى‌ده سويش قنالنك بين الملل بر كچيد اولديغى بو خصوصك ١٨٨٨ ده استانبول قونفرانسنده بوتون دولتلر طرفندن قبول ايدلديكنى ، سويش قنالنك جمعيت اقوام حمايه‌سنه توديع اولونابيله‌جكنى سويله‌مشدر . (ماقدونالد) بو ملاحظاتى قبول ايتمه‌مش وكندى نقطهٔ نظرى اوزرنده اصرار ايتمشدر .

بونك اوزرينه زغلول پاشا (ماقدونالد) ك بر بحران سياسى ايچنده بولونديغنى ، بو بحرانك نتيجه‌سنى بكله‌مكدنسه مصره عودتك دها موافق اوله‌جغنى كورمش وبناءً عليه مذاكراتى كسه‌رك مصره عودت ايتمشدر .

مكهٔ مكرمه‌ده صوك وضعيت :

١٨ تشرين اول تاريخلى (ده‌يلى تلغراف) معلومات آتيه‌يى ويريور :

حجازده‌كى انكليز منابعندن آلنان معلومات ، برقاچ كون مقدم (مكهٔ مكرمه) يه كيره‌ن وهابيلرك ابراز شدتدن ويغما كرلكدن اجتناب ايتدكلرينى تأييد ايتمكده‌در . بو معلوماته كوره وهابيلر ، حسيات دينيه‌يى جريحه‌دار ايده‌جك هيچ بر حركتده بولونمادقلرى كبى اماكن مقدسه‌يه هيچ طوقونمامشلردر.

(مكهٔ مكرمه) ده‌كى وهابيلرك كيتدكجه تزايد ايتدكلرى اكلاشيليور . سفك دمايى موجب اولاجق تشوشات واغتشاشاتك وقوعندن قورقولقده‌در . برمدت مقدم نجد سلطانى (ابن السعود) (جده) يه بر مكتوب كوندره‌رك (مكه) يه كيرمكى نيت ايتديكنى ، فقط خلقك هيچ بر شيدن قورقاملرى لازم كلديكنى بيان ايتمشدر. وهابى مجلس حربى ، قواى كليه‌نك (مكهٔ مكرمه) خارجنده قالماسنه قرار ويرمشدر .

ادرنه امام وخطيب مكتبنك لغوى

صوك دقيقه‌ده (پاشا ايلى) غزته‌سنده اوقونديغنه كوره ادرنه‌ده موجود امام و خطيب مكتبنك لغو ايدلديكى معارف وكالتندن ادرنه ولايتنه تبليغ اولونمشدر .

شهزاده باشى اوقاف اسلاميه مطبعه‌سى

آبونه شرائطی : هر یر ایچون ؛ سنه‌لکی (٤٠٠) آلتی آیلغی (٢٢٥) ، ممالک اجنبیه ایچون سنه‌لکی (٤٥٠) ، آلتی آیلغی (٢٥٠) غروشدر.

نسخه‌سی ٧,٥ غروشدر . سنه‌لکی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده رشید افندی خاننده

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولونور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

سبیل الرشاد

١٣٣٠

آدرس تبدیلنده آیریجه ٥ غروش گوندرلملیدر .

مکتوبلرک امضالری واضح و اوقوناقلی اولملی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر

ممالک اجنبیه ایچون آبونه اولانلرک آدرسلرینک فرانسزجه یازلمسی رجا اولونور.

پاره گوندرلدیگی زمان نه‌یه دائر اولدیغی بیلدیرلمسی رجا اولونور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر محمد عاکف

صاحب و مدیر اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٦٢١ | ١٧ ربیع الاول ١٣٤٣ | * پنجشنبه * | ١٦ تشرین اول ١٣٤٠ | جلد ٢٤

اسرار قرآن

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ . . . . مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ .

٢

بو آیت کریمه‌نک دلالت ایتدیگی معنالردن بری حقک توضحندن صوکره برباشقه‌سنه اقتدانک بر معذرت تشکیل ایتمیه‌جکیدر . وجهی ودلیلی معلوم اولمایان خصوصاتک ماعداسنده اموز دینیه‌ده برکیمسه‌نک کیمسه‌یی تقلید ایتمه‌سی لازم کلدیکی بو آیت کریمه‌دن استدلال اولنمقده‌در.

« وما کان الله لیضل قوما بعد اذ هداهم حتی یبین لهم ما یتقون » آیت کریمه‌سنک افاده ایتدیکی معنی ، جناب حقک طوغرو یولدن صاپان برقومه هانکی اکری یوللردن توقی ایده‌جکلرینی بیان بیوردیغیدر. انسان حقی کوردکدن ، ایی‌یی ، کوتویی تفریق ایتدکدن صوکره طوغری یولدن صاپارسه ضال اولور .

اجتهادک ارکان، قادرین هر مسلمانه واجب اولدیغنی سویله‌ینلر (قل ان هدی الله هو الهدی = دیکه ، اللهک کوستردیکی یول یوقمی ، ایشته طوغری یول اودر .) آیت کریمه‌سنه استناد ایتمکده ، جناب حقک رسولنی هدایت ودین حق ایله ارسال ایتدکدن ، کتاب کریمی وسنت مطهره‌سنی اوکا وحی بیوردقدن صوکره برکیمسه‌نک رأی ومذهب اصحابندن برینه مراجعتله اونک قولنه اعتماد ایتمه‌سی ایجاب ایتدیکنی سویله‌مکده‌درلر . بو خصوصده یازیلان یازیلرک چوقلغنه مبنی بونلرک هپسی بوراده ایراده امکان اولمادیغندن بونلرک بر قسمنی بورایه نقل ایدیورز :

(ابن لقیم) تقلیددن و اقسامندن بحث ایدیورکن دیورکه :

« حرام اولان تقلید اوچ قسمدر . برنجیسی آباء و اجدادی تقلید ایله اکتفا ایده‌رک جناب حقک کوندردیکی آیات بیناتدن یوز چویرمک. ایکنجیسی ، سوزلری شایان اخذ اولوب اولمادیغنی بیلمه‌یه‌رک تقلید ایتمک ؛ اوچونجیسی مقلدک سوزینی نقض ایدن دلائلک ظهورینه رغماً تقلیده دوام ایتمک . بو صوکونجی قسم ایله برنجی قسم آره‌سنده‌کی فرق برنجینک بیلمه‌یه‌رک ، دلیلدن بیخبر اولارق تقلید ایتمه‌سی ، اوچونجیسنک علم وحجته رغماً تقلیدده اصرار ایتمه‌سیدر. بونلرک تقلیدی دها مذموم ، دها عصیان آمیزدر . جناب حق بو اوچ نوع تقلیدی ذم ایتمشدر . قرآن کریمده بویورولیورکه (واذا قیل لهم اتبعوا ما انزل الله قالوا بل نتبع ماوجدنا علیه آباءنا او لو کان آباؤهم لایعقلون شیئاً ولایهتدون) یعنی « اونلره اللهک کوندردیکنه اتباع ایدیکز دینیلدیکی زمان ، خایر بز بابالرمزدن کوردیکمزه اتباع ایدرز. یکی، بابالری ادراک ایتمز و هدایته ایرمزلرسه‌ده ینه اونلره‌می اتباع ایده‌جکلر ؟ » ینه جناب حق بویوریورکه (وکذلک ما ارسلنا من قبلک فی قریة من نذیر الا قال مترفوها انا وجدنا آباءنا علی امة وانا علی آثارهم مقتدون . قال أولو جئتکم باهدی مما وجدتم علیه آباءکم ؟) وینه بویوریورکه (واذ قیل لهم تعالوا الی ما انزل الله قالوا حسبنا ماوجدنا علیه آباءنا) بو صورتله جناب حقک تنزیلنه یوز چویروب آبا و اجدادک تقلیدیله اکتفا ایدنلر ذم ایدلمشلردر . سلف و ائمۀ اربعه بو تقلیدی تحریم و ذم خصوصنده اتفاق ایتمشلردر . فقط جناب حقک کوندردیکنه اتباع یولنده النده کلدیکی قدر چالیشوب‌ده کندینه خفی قالان خصوصاتده

دها ای بیلن برینی تقلید ایتمك مذموم بر حرکت تشکیل ایتمز . جناب حق (فاسألوا اهل الذکر ان کنتم لا تعلمون) یعنی بیلمه یورسه کز اهل ذکره، اهل قرآنه صوریکز، بویوریور. بو آیت کریمه بیلمه ینلرك بیلنلری تقلید ایتمه لرینی امر ایتمکده در . »

کورولیورکه کناه اولان ، وبال اولان تقلید، قرآن کریمدن ، سنت سنیه دن آکلاشیله بیله جك خصوصاتده تقلیددر . بو وادیده تقلید، قران کریمدن یوز چویرمك ، تقلید اولونان ذواتك اقوالنه اعتماد ایله احکام الٰهیه وسنت سنیه یی بر طرفه آتمقدر . حق تعالی فرقان حکیمنده « اتبعوا ما انزل الیکم من ربکم ولا تتبعوا من دونه اولیاء » یعنی سزه ربکز طرفندن کوندریلنه اتباع ایدیکز . اونك یرینه برطاقم اولیایه اتباع ایتمه یکز. » بویورولیور. « ابن القیم » سائب بن یزید بن اخشا بمردن روایت ایدییورکه « حضرت عمرك بو سوزلری سویله دیکنی ایشیتمشمدر : قونوشا کز قونوشمانك اك فناسی ، سوزکز سوزك اك کوتوسیدر . چونکه او قدر چوق سوز سویله دیکز که نهایت ، فلان شویله سویله دی ، فلان بویله دیدی دهنیلیور وکتاب الله ترك اولونیور . ایچکزده قالقوب ده سوز سویله یه جك وارسه کتاب الله ایله قالقسین . یوقسه اوطورسون » . (ابوعمر) ، (یونس بن عبدالاعلی)طریقیله دیبورکه « سفیان ابن عینة بزه دیدی که : بر کون ربیعه باشی باغلی اولدیغی حالده یاصلانمش و آغلامشدی . نیچون آغلادیغنی صوردم . دیدی که « آب آشکار ریادن ، کیزلنمش شهواندن ، علمانك اوکنده انسانلرك مکتب چوجوقلری کبی طوروب امر ایتدکلرینی قبول ، نهی ایتدکلرینی قبول ایتمه لرندن آغلایورم »

تقلیدك معناسی آکلامق موجب التباس اولماسنه مبنی بو جهتی توضیح ایده لم : (ابن القیم) ، مالکی (عبدالله بن خواز منداد البصری) دن روایت ایدییورکه « تقلیدك معنای شرعیسی ، حجتدن محروم اولان بر قوله رجوعدر . بو ایسه شریعتده صورت قطعیه ده ممنوعدر. چونکه آنجق حجتله ثابت اولانه اتباع اولونور . » مشارالیه کتابنك باشقه بر یرنده دیبورکه : قولنی دلیل ایله تأیید ایدوب اتباعنی طلب ایدنه اتباع ایدرسکز . اتباع ، دینده جائزدر . ائمۀ اربعه کندیلرینك تقلید اولونمالرینی نهی ایتمشلر ، بلا حجت قوللرینك اخذینی ذم ایتمشلردر . بو خصوصده ائمۀ اربعه دن برچوق شیلر روایت اولونمشدر. امام (احمدبن حنبل) (ابوداوود) ه دیمشدرکه: « بنی ده ، امام مالکی ده، ثوری یی ده ، اوزاعی یی ده تقلید ایتمه . اونلر هانکی منبعدن اخذ ایتمشلرسه سن ده اورادن أخذ ایت »

مقلدلر ناصل کناهه کیرمزلرکه آیات الٰهیه یه اتباع ایتدکلری آدملرك اقوالنه اویارسه آلیرلر ، اونلرك اقوالنه اویمازسه آتی آلمازلر، اوکا درلو درلو تأویللر بولورلر ، تقلید ایتدکلری آدملرك اقوالنه اویدوروننجیه قدر اونی ظاهر معناسندن اخراج ایدرلر . بونلرك سنت مطهره خصوصنده ده تعقیب ایتدکلری خط حرکت بویله در . تقلید ایتدکلری آدملرك اقوالنه اویمایان بر حدیث صحیح بولدیلرمی حدیث شریفك درجۀ صحتی نه یه بالغ اولورسه اولسون اوکا اهمیت ویرمزلر؛ مرسل و ضعیف احادیث ایچنده کندی سوزلرینه مطابق اولانی بولدیلرمی ، اوکا درت ال ایله صاریلیرلر ، اونکله استشهاد واحتجاج ایتمکدن هیچ چکنمزلر .

مع مافیه تقلیده قائل اولانلرده آره صیره کتابلرنده تقلیدك بطلاننSee, تحریمندن بحث ایدرلر ، تقلیده استناداً دیندن بحث ایدلمیه جکنی اقرار ایدرلر . امام ، بر مذهب معین ایله حکم ایتمك اوزره بر حاکم تعیین ایدرسه بو شرطك وبو تعیینك صحیح اولمایه جغنی سویلرلر، بعضیلری ده تعیینی صحیح، شرطی باطل تلقی ایدرلر. بونکله برابر کندیلرینك مقلد اولدقلرینی بیلدکلری حالده اتباع ایتدکلری ذواتك اقوالندن آیریلمازلر، بالعکس بو اقواله اویمایان آیات قرآنیه یی ، احادیث صحیحۀ نبویه یی ، یاخود اصحاب کزینك سوزلرینی ، الحاصل بونلرك اتباع ایتدکلری ذواتدن دها عالم اولانلرك اقوالنی ترك ایدرلر .

(ابن القیم) دیبورکه : صحابه کزین دورنده برتك آدمك بوتون اقوالنی قبول ایله اونی تقلید ایدن ، بونك بوتون اقوالنی حفظ ایدوب باشقه سنك اقوالنه اهمیت ویرمه یه ین بر آدم بولونمادیغنی بیلدیکمز کبی تابعین عصرنده ، تبع تابعین دورنده ده بویله برشی وقوع بولمادیغنی بالضروره بیلیورز. بو بدعت آنجق دردنجی عصر هجریده حادث اولمشدر.

(ابن القیم) مقلدلرله مناقشه ایدییورکن بونلرك رسول اکرم افندمز طرفندن بیلدیریلنه مخالف احکام باطله ویره رك یریوزینی حجج الٰهیه ایله قائم انسانلردن بوشالتدقلرینی ، اعصار سالفه ده یتیشه ن علمادن صوکره علما قالمادیغنی سویله مشلر ، بونلرك برقسمی امام اعظم ابوحنیفه دن ، ابویوسفدن ، زفر بن الهذیلدن ، محمد بن الحسندن ، الحسن بن زیاد اللؤلؤیدن صوکره برکیمسه حق اختیاری حائز اولمادیغنی درمیان ایتمشلردر . حنفیلرك برچوغی ده بوفکرده درلر . (بکر ابن العلاء القشیری المالکی)ده هجرتك ایکی یوزنجی سنه سندن صوکره برکیمسه نك اختیار ایده میه جکنی سویله مش ، بعضیلری ده (اوزاعی) ایله (سفیان الثوری) ، (وکیع بن الجراح) و (عبدالله ابن المبارك) دن صوکره برکیمسه نك اختیار ایتمیه جکنی بیان ایتمشدر . بعضیلری ده (شافعی) دن برکیمسه نك اختیار ایتمیه جکنی درمیان ایتمشلر ، فقط اتباعی اولان مقلدین ، اوکا منتسب اولانلردن کیمك قولیله اخذ اولوناجغی، کیمك قولیله افتا اولونابیله جکی خصوصنده اختلاف ایده رك بونلرده اوچ قسمه آییرلمشلر، باب اجتهادك نه زمان قاپاندیغی خصوصنده ده اختلاف ایده رك برچوق اقوال درمیان ایله مشلردر . بونلره کوره

بر یوزنده حق اوغورینه مجتهد قائم اولان برکیمسه قالمامش ، علم ایله سوز سویلیه‌جك برآدم قالمامش ، بناءً علیه برکیمسه‌نك کتاب‌الله‌ه وسنت رسول‌الله‌ه باقه‌رق اخذ احکامه وبو احکام ایله قضا وافتایه صلاحیتی قالمامش ، بناءً علیه بونی آنجق تقلید واتباع ایتدیکی ذاتك اقوالنه مراجعت ایده‌رك آره‌ده موافقت حاصل اولورسه افتا ایده‌بیله‌جکنی ، یوقسه رد ایده‌جکنی سویله‌مشلردر. بودعوا الرفاسد ، باطل ومتناقضدر. جناب‌حق نورینك اکمالنی وعد بیورمش ، پیغمبرمز حق یولنده مجتهد قائم اولانلردن یریوزینك خالی اولمایه‌جغنی ، امتدن برطائفه‌نك محض حق اوزره قالاجغنی ، هریوزسنه‌نك باشنده حق‌تعالی‌نك بو امته برمجدد کوندره‌جکنی بیان ایتمشدر .

آشکاردرکه نصوصه مخالف برصورتده افتا وقضا جائز دکلدر . نص بولوندیغی حالده اجتهاد وتقلیده یول یوقدر . کتاب وسنتدن نص‌قائم اولونجه اونی براقوب باشقه‌برشینه اعتماده ، یاخود نصك فهمنده اجتهاده ، نصك تأویلنه ، اونك ترکیله بررأی ومذهبی قبوله امکان بولوناماز . بونك قرآن کریمدن دلیلی جناب‌حقك بوقول کریمیدر : « وما كان لمؤمن ولامؤمنة اذا قضى الله ورسوله امراً ان يكون لهم الخيرة من امرهم ومن يعص الله ورسوله فقد ضل ضلالاً مبينا . » ینه جناب حق بویوریورکه « انما كان قول المؤمنين اذا دعوا الى الله ورسوله ليحكم بينهم ان يقولوا سمعنا واطعنا واولئك هم المفلحون » ینه‌جناب‌حق بویوریورکه « وان هذا صراطي مستقيما فاتبعوه ولاتتبعوا السبل فتفرق بكم عن سبيله » ینه جناب‌حق بویوریورکه « ان الحكم الا لله يقص الحق وهو خير الفاصلين » ، « كتاب انزلناه اليك مبارك ليدبروا آياته وليتذكروا اولوا الالباب . »

اجتماعیاتده غربجیلك وبوزغونجیلق :

یگانه یول ...

هیأت اجتماعیه‌نك ، بر طرفدن بین‌الملل نقاط مشترکه‌سی بولنان عمومی و بشری مفکوره‌لری ، دیکر طرفدن محلی و محیطی اوصاف ثابته و ممیزه‌لری موجوددر . ملتلرك مدنی اساسلرده‌کی مشارکتلرینه رغماً حرثی ، تاریخی ، روحی ، دینی بر چوق اسباب دولاییسیله کوروش و دوشونوش طرزلری چوق متبدلدر . بو تبدل وتحولك باشلیجه اسبابنی هیئت اجتماعیه‌لرك استناد ایتدکلری مبدألرك تخالفنده آرامليدر .

جمعیتلر ؛ دینی ، اجتماعی ، حرثی منشألری اعتباریله تصنیف اولنورسه کوروله‌جکدرکه دنیاده نه قدر فکر ، قناعت وار ایسه هیئت اجتماعیه‌لرك وجهه‌لری اراسنده‌ده او قدر مختلف مفکوره‌لر واردر .

یگانه جهت مشترکه‌یی تشکیل ایدن بشری اساسلر خالق کائناتی طانیمق احتیاجی ، صورت عمومیه‌ده انسانلرك بر ابویندن چوغاله‌رق عین کره داخلنده ، مواهب قدرتدن متساویاً استفاده ایتملری ، علمی ظفرلرك حیات اجتماعیه و فردیه اوزرنده منافع عظیمه تولید ایتمسی ، تجارت ، صنایع ساحه‌سنده دائمی برتماسك غیرمتکامل ملتلر حیاتنده بیوك انکشافلر حصوله کتیرمسی ، فضیلتك عقول‌سلیمه مواجهه‌سنده هروقت فضیلت ، رذیلتك‌ده رذالت اولمسی کبی خصوصاتده مهم تأثیراتی حائز بولونیور . بوکا مقابل ملتلرك حرثی منشألرینه تابع اوله‌رق تکامل وغیرطبیعی وجهه‌لر داخلنده تردی ایدن مفکوره‌لری چوق واسع و شمولی نتایجی احتوا ایدییور.

عصرحاضرده بشریت متمدنه شرق وغرب ملتلری اولمق اوزره ایکی‌یه تفریق ایدیله‌بیلیر . غرب ملتلری عمومیتله خرستیانلق اساسنه مربوط اولدقلری کبی شرق‌ملتلری‌ده مسلمانلق روحیله پرورشیابدرلر. آفریقانك باشدن باشه قاپلایان نور اسلامیت او بیوك قطعه‌یی‌ده شرق عائله‌سنه التحاق ایتدیرمشدر . بوندن باشقه اسلامیت ساحه‌سنده قالان شرقده بودیستلر ، بتپرستلر ، وسائر عقائد باطله کتله‌لری بولندیغی کبی غرب عائله‌سنه داخل بولنان آمریقا وآوسترالیاده‌ده فضله مقدارده بتپرستلر موجوددر. غربده‌هیچ بردین‌ایله متدین اولمیان ملحدلری‌ده بو یکونه علاوه ایتملیدر . بونلردن آکلاشیلیورکه ؛ حیات اجتماعیه‌ده اك مهم عامل اولان اساس و مبدأ ، دیانتدر . حقیقت حالده ایکی مدنیت ، ایکی قناعت ، ایکی اساس اجتماعی عالم انسانیته حاکم بولنیور. واقعا شرق وغربده اساسی دیانت اسلامیه وخریستیانلق اولمق اوزره مختلف دینی و اجتماعی طریقتلر ، مسلکلر ظهوره کلمش ایسه‌ده عصر حاضرك جامعه‌سی بو ایکی قوندر .

دین کمال ، دین‌بشر و فطری اولان مسلمانلغك خارقه‌نما انتشاری سایه‌سنده احتمالکه زمان مستقبلده بویله برمقایسه‌یه لزوم قالماز . آنجق بوکون ایچون بری توحیده ، دیکری بالتحریف تثلیث وتشریکه استناد ایدن بو ایکی مفکوره‌یی علوم حقیقیه و قوانین اجتماعیه نقطهٔ نظرندن تحلیل ایتملیدرکه حقیقت یولی تنور ایتسون . . .

کچن‌مقاله‌مزده غربده دوغان واولمکه نامزد بولنان مسامحه‌کارلغك اسباب ظهورینی تحلیل ایدرکن ادیانك جمله‌سنك اساسی توحید تشکیل ایلدیکی حالده شرایعك ، مرورزمانله دهامتکامل ، احتیاجاته دها موافق شرایعله نسخ اولندیغنی ، دین اسلام غیر محرف قالدیغی حالده دین عیسانك ، حقایق انجیلیه‌نك تحریف ایدلدیکنی سویلمشدك.

قانون ازلی تکاملك نتیجهٔ طبیعیه‌سی وبشریتك یگانه مدار سعادت

و سلامتی اولان اسلامیت ، نوریله شرفلندردیکی هیئت اجتماعیه‌لرك روحنده حصوله کتیردیکی مهم انقلابات ایله شرقك اوصاف ممیزه‌سنی، حرثنی ، مدنیتنی وجوده کتیرمشدر . خریستیانلقده غرب حرثنی تأسیس ایتمشدر .

دیانته استناد ایدن حرثلرده حقوق طبیعیه کبی وجهه‌لری متحد اساسلر موجوددر. اعتقاد ، ناموس و عفت ، معالیٔ اخلاقیه ، حریت، مساوات ، عدالت مفکوره‌لری انسانیتك وقت مقدره قدر بقاسی مؤمن ارادهٔ سبحانیه جمله‌سندن بولندقلرندن حقائق اشیایه ، قوانین طبیعته تمامیله موافق اولان بومفهوملرك وده مخالفی ایستر شرقده ، ایستر غربده تجلی و تظاهر ایتسون ، مطلقا بشریت ایچون بادیٔ فلاکت ، باعث تردی و ضلالت اوله کلمشدر وکلمکده‌دردر . ینه تدقیق ایدیلورسه کوروله‌جکدرکه ، قوانین طبیعیه واجتماعیه‌یه مخالف اوله‌رق حصوله کلن تردیات روحیه و مادیه‌نك منشأنی دینسزلك تشکیل ایدییور .

بشریت ، تکاملنی .. مدنیت ، انکشافاتنی ادیانه مدیوندر. بوروح خارجنده‌کی ضلالتلر مطلق برصورتده سقوطك عاملیدر .

ایشته علوم اجتماعیه کتب سماویه‌ده مذکور اولان بوحقایقی صورت عمومیه‌ده هیئت اجتماعیه‌لر اوزرنده‌کی تأثیراتی اعتباریله تثبیت وحقایق ریاضیه قطعیتیله تأیید ایتمشدر . حرث تعبیرندن مقصود اولان معنا ، عنعنات ، ادبیات ، اجتماعیات ، طرز معماری ، تاریخك کرك آیری آیری ، کرکسه عمومیت اعتباریله برکل اوله‌رق دیکر حرثلردن مستقل بروصف ممیزه ، برشکل معینه مالك اولمسی یعنی مختلف مدنیتلرك جهت فارقه‌سنی تشکیل ایتمسیدر .

هرملتك سالك اولدیغی دینه ، طبایع ومزاجه ، عاداته ، تاریخنه ، حتی اقلیم وموقع جغرافی‌یه کوره بارز برخصوصیت عرض ایدن معین برحرثی موجوددر . بو محلی وملی حرثلرك اوزرنده‌ده مؤثر اولان حرث دینیدرکه اسلام حرثی اسلام مدنیتنك ، خریستیان حرثی‌ده غرب مدنیتنك روحنی تمثیل ایدر .

اسلام مدنیتی عدالت ، اخلاق ، حریت اوزرینه مستنددر . اك یوکسك انسانی مفهوملری ، انکشاف و کمال بشری‌یی مؤمن دساتیر واساساتك هیئت مجموعه‌سنی محتویدر . عصرلرجه ظلم وظلام ایچنده قالان، جهانی نوریله تنویر ایدن ، قرون وسطانك درین جهل وتعصبی ایچنده ازیلن انسانیته عرفان وامید بخش ایدن اسلامیت، احکامنی نسخ ایتدیکی شریعت عیسویه یرینه کمالاتله دولو بر حرث ابداع ایتمشدر . علوم اجتماعیه ، علم الروح اجتماعی مبحثنده هیئت اجتماعیه‌لرك اسباب کمال وسقوطنی تدقیق ایدرکن قوهٔ معنویه واعتقادك برملتك تمل طاشنی تشکیل ایلدیکنی قید ایدییور . بوندن صکره متین برتربیهٔ اخلاقیه‌نك، صنوف اجتماعیه آراسنده تعارف وتعاونك ، اوصاف و ممیزات ملیه‌نك صادقانه محافظه‌سی لزومنك الك حرارتلی مدافعی بولونیور . ایشته برملتك بحرانلی زمانلرده تاریخنی ، حیاتنی قورتاراجق ، آسایش وقتنده حقیقی ترقی وانکشافنی تأمین ایده‌جك بو اساسات اولدیغی قدر عکسی اولان اعتقادسزلق ومسامحه‌کارلق ، اخلاقی لاقیدی ، سوء تربیه ، عدم تساند وخودبینی هیئت اجتماعیه‌لری اولا تردیات ایله ضعیفلاتان، صکره تام بر ضلالت ورذیلت ایله اضمحلاله سوق ایدن عامللردر .

معنویاتی ، اخلاقیاتی یوکسك جمعیتلرده رذیلتلر فضیلتلره انقلاب ایلدیکی حالده متردی هیئت اجتماعیه‌لرده فضیلتلر رذیلتلره انقلاب ایدر.

ایشته علوم اجتماعیه‌نك قوانین طبیعیه شکلنده تثبیت ایلدیکی بو اجتماعی قانونلر اسلام هیئت اجتماعیه‌سنه تطبیق ایدیلورسه کوروله‌جکدرکه دین حقیقت اولان مسلمانلق کمال بشریتك یکانه مربیسیدر .

غرب هیئت اجتماعیه‌سنك معلول اولدیغی تردیات اجتماعیه دوغریدن دوغری‌یه تسامح دینینك مولودیدر . فحش ، قمار ، اسرافات ، سوء اخلاق آوروپانك روحنی، مدنیتنی ظاهراً متانتنه رغماً ـ کوکنی قورد ییه‌رك چوروتمش بر آغاج کبی ـ اساسندن صارصمشدر . غرب متفکرلرینك دها ایلری‌یه کیده‌رك یقین بر مستقبلده بو شرائط ایچنده تاریخه قاریشه‌جغنی سویلدکلری آوروپا مدنیتنك فوضالرله آلوده اولان ایچ یوزنی علوم اجتماعیه‌نك اسباب تردی اوله‌رق کوستردیکی اوصاف وعلائم تشکیل ایدییور .

اساساتندن اوزاقلاشان خرستیانلق دساتیری غربده براصطفای روحی وجوده کتیرمکدن اوزاق بولنمسنه رغماً بتون مملکتلرده معنویاتك تقویه‌سی ضرورتندن بحث ایدلمکه، حتی بویولده قوتلی آدیملر آتیلمغه باشلامشدر .

منبع الهامی هردورلو مادی ومعنوی احتیاجاتمزك تطمین وتقدیرینه کافی اولان هیئت اجتماعیه‌مزك غربدن سرایت وتقلید طریقیله حلول ایدن مسامحه‌کارلق جریانی قارشوسنده صافیت ومتانت اصلیه‌سنی غائب ایتمك موقعنه دوشمسی عبرتله تدقیق ایدلملیدر .

برملتی محو وانقراضه دوچار ایتمك ایچون الك موافق اکسیر فلاکت اولان اخلاقسزلق ، فحش ، مسکرات وقمارك بنیهٔ اجتماعیمزده حصوله کتیردیکی تخریباتی دوشونمکله بیله جسارت ایستر .

غرب مدنیتی حقیقی معناده بر مدنیت اولمقدن چیقاران و یارین ایچون ـ کندی متفکرلرینك اعترافی وجهله ـ فلاکته ، انهدامه حاضرلایان اسباب تردی واضمحلال ایله روحمزه ، اساساتمزه ، حرثمزه اوقدر یابانجی اولدقلری حالده هیئت اجتماعیه‌مزده جای قبول بولمسی مشتاق اولدیغمز ترقی وتکملات نامنه الك بیوك برضرردر .

بروقتلر اسلامیت نورندن اخذ واقتباس اوله‌رق تکمل ایدن علوم

مثبته‌ده بزم غربه محتاج اولدیغمز قدر ، غرب‌ده مطلق بر سعادت وحضوری، رفاه‌بشری استهداف ایدن اخلاقیات، معنویات، واجتماعیاتمزده بزه محتاج بولندیغی حالده المزده‌کی خزائنك تقلیدجیلکله فدا ایدلمسی ضرردن دها بیوك بر نتیجه تولید ایدرکه اوده‌معاذاﷲ هیئت اجتماعیه‌مزك انهدامی تهلکه‌سیدر . بو بیوك تهلکه اوصاف و ممیزات ملیه‌مزك وجه مخصوصنی ضایع ایده‌رك یواش یواش دیکر هیئت اجتماعیه‌لرك منفی حرئلرینه استحاله‌سیله باشلیور .

هیئت اجتماعیه‌لری خارجی تأثیرلردن محافظه ایدن یکانه سلاح مدافعه معنویاتدن عبارت اولدیغی حالده بو سلاحك کوشه‌مسی اجتماعی جبهه‌لرمزی ملوثات غربیه‌یه قارشی آچیق براققده‌در .

بو مدافعه‌سزلقده غیرشعوری غرب تقلیدجیلکنك دخل کلیسی اولدیغی انکار اولنه‌ماز . ادعا اولندیغی کبی غربه توجهله آرا یرده‌کی مادی‌مسافه‌نك درحال قیصاله‌جغنی، غربه بکزرکورونمکله عصرلردنبرو آرا یرده دوام ایدن خصومتك زائل اولیوره‌جکنی ظن ایتمك بیوك بر صافدرونلقدن بشقه بر شی دکلدر .

تقلیدجیلك فردی حیاتده‌بیله متمسکلرینه شرف‌ویره‌سی امکانی اولمیان بر ضعفیتدرکه ، یالکز روحی واخلاقی بر کوشه‌کلکی افاده ایدر .

سجیه‌لی، عرفانلی بر روح البته استقامت حیاتیه‌سنی تعیینده کمسه‌نك خط حرکتنه عرض افتقار ایتمز . جمعیته فائده‌لی عضولر آنجق متحرك بذاته اولمق قابلیتنی کوسترمکله وظیفه‌لرینی ایفا ایتمش اولورلر .

حیات شخصیه‌ده بیله اصحابی حقنده موجب شرف اولمیان ، بلکه اسارت وضعفیت اخلاقیه وروحیه‌نك یکانه معیارینی تشکیل ایدن تقلیدجیلك حیات اجتماعیه موضوع بحث اولنجه دها شموللی معنالر افاده ایدر .

آوروپاده شیوعندن یاریم عصر صکره وموداسی تجدد کدن صکره هیئت اجتماعیه‌مزه صوقولابیلن بدعتلرك بلا تأمل قبول وتقلیدی ، بك یوکسك بر مدنیتی تمثیل ایدن هیئت اجتماعیه‌مز ایچون شایان قبول بر شی دکلدر . بر شیئك فائده وضرری تظاهراتنه وتجربه اولندقدن صکره‌ویره‌جکی فائده وضرره کوره اولچوله‌بیله‌جکنه نظراً یاریم عصری متجاوز بر زماندنبری غربلیلاشمق نامنه یاپیلان شیلردن هیئت اجتماعیه‌مزك نه کبی فائده‌لر کوردیکنی آکلامالی‌یزکه تقلید ایله تکامل وترقینك تأمینی امکانی حقنده فکرلرده بر انطباع حصوله کله‌بیلسون ! حالبوکه اورته‌ده الك اوفق بر فائده یوقدر .

غرب اجتماعیاتنك، اجتماعیات مقبوله‌سنك دکل، لوثیاتنك غریب بر ذهنیتله لوازمات مدنیه‌دن عد اولنان قمار ، مسکرات ، فحش ، دانس ، بار ، سربستی، مسامحه‌کارلق شکللریله بنیهٔ اجتماعیمزه حلولی آنجق تساند اجتماعیمزی ، فضائل اخلاقیه‌مزی ، عائله عادتی تخریب ایتمکدن بشقه بر نتیجه حصوله کتیره‌مه‌مشدر .

افکارنده پك متعصب واصلا مناقشه قبول ایتمه‌ین تقلیدجیلر فکرلرینك معارضی مفکوره‌لر ایچون الك نامعقول اتهامات وتجاوزاتی سرد ایتمك صورتیله غربك تقلیده سزا حریتلرندن بری اولان حریت کلامیه و وجدانیه‌یه تعرض ایتمش اولیورلر : «قرون وسطائی اساسات مروجلری، اسکی قافالیلر ، ارتجاعجیلر» کبی جابجا الفاظ نابجا سردیله فکرلری دها قوتلی فکرلرله مغلوب ایتمك طریق طبیعیسندن انحراف ایدییورلر . مقصدمز بو جهتلری تشریح ایتمك اولمدیغی ایچون هیئت اجتماعیه‌مزك یکانه ضعیف نقطه‌سنی تشکیل ایدن اجتماعی غرب تقلیدجیلکنك اوته‌دنبری تکرار ایدیلن وآرتق کوز ایله کورولور ، ال ایله طوتولور بر حاله کلن ضررلرینی تهوین ایتمك ضرورتی اوزرنده توقف ایتمك لازمکلیر .

محیطمزك الك حریم کوشه‌لرینی‌بیله اشغاله‌باشلایان تردیات اخلاقیه ورذیلت اجتماعیه‌نك قورقونج تظاهراتی قارشوسنده لوثیات اخلاقیه‌نك سرایتنی منع ایچون مدافعه چاره‌لری آرانملیدر . بو چاره‌لرك الك مهمی معنویاتك ، فضائل اخلاقیه‌نك تقویه‌سی تشکیل ایدر . اساس روحی واخلاقیسی صارصیلان جمعیتلرك پایدار اولمسی امکانی قید ایتمین تاریخ ، محو اولمق اوزره بولنان نه قدر جامعهٔ اجتماعیه‌لرك قوهٔ معنویه وصلابت اخلاقیه ایله یکیدن جانلاندیغنی‌ده بیلدیرییور . مرضمزه دوا تشکیل ایده‌جك وسائط آنجق بنیه‌مزه موافق کلن ، روحمزی اوقشایان دوالردر . بوده ممیزات واساسات ملیه‌واجتماعیه‌مزك محافظه‌سی ، اجتماعی تملرمزك رصانتنی تأمین ایده‌جك اساسات ایله شافی بر تأثیر وجوده کتیره‌بیلور . ترقیات ایچون‌ده ، تکاملات عصریه‌یه نائل اولمق ایچون‌ده شرط اصلی ، هیئت اجتماعیه‌مزك منسوب اولدیغی روح اجتماعی واخلاقینی صافیت اصلیه‌سیله قبول ایتمکدر . بوده هر درلو احتیاجات مادیه واجتماعیه‌مزی تطمینه کافی ووافی اولان اسلامیت روحنی هر شیئك فوقنده طوتمقله ممکن اوله‌بیلور . تکامل ایچون یکانه یول ، اسلامیت یولیدر .

حسن حکمت

علم هیئت نظرنده کائنات

عصری علم هیئت بر صانع حکیمی ، وبو صانع حکیمك وحدانیتنی اقرار ایدییور

بو کچنلرده لوندره‌نك (اوقسفورد) نده عقد اجتماع ایدن دینی قونفره‌دن بحث وبو قونفره‌ده متخصص علما و متفننلر طرفندن ایراد اولونان مباحث علمیه‌یه اشارت ایتمشدم . بو قونفره‌ده «عصری علم هیئت نظرنده کائنات» حقنده فلسفه استادی و انکلتره‌نك علم هیئت جمعیت قرالیه‌سی اعضاسندن (دکتور ماق نه‌رسون) ك ایراد ایتدیکی خطابهٔ علمیه‌یی خلاصةً نقل

ایدییورم. بومقاله‌ده کوریله‌جکی وجهله مومی‌الیه استاد « عصری علم هیئت »ك بر صانع حکیمی وبو صانع حکیمك وحدانیتنی اقرار و ناصل اقرار ایتدیکنی ایضاح ایتمکده‌در. عصری اولدقلرینی ادعا ایدرك عصریلکی لشرالحاده وسیله اتخاذ ایدنلره استاد مومی‌الیهك بو سوزی پك قوتلی وقطعی بر جوابدر : « انسانلری الحاده صاپدیران ؛ سطحی عرفاندر . حقیقی عرفان انسانلری دینه سوق ایدر . » عصری اولدقلرینی سویله‌ینلرك دعوالرنده محق اولملری ایچون بوسویهٔ عرفانه یوکسلمه‌لرینی ایجاب ایدر. عکس تقدیرده بونلری عصری تلقی ایده‌میز. حقیقی عصریلك هادم دین دکل، خادم دیندر. مقاله‌ده خریستیانلغه حواله اولونان تعریضاتك مسلمانلغه ذره قدر شمولی اولمادیغی آشکاردر .

***

عصری علم هیئت اوچ عصردن دهااسکی ده‌کلدر. کرچه (۳۸۰) سنه‌دن فضله بر زماندن مقدم (قوپرنیك) و « ره‌وولوسیونیبوس » نامنده‌کی اثریله بو مؤسسه‌نك تمل طاشنی آتدی و بو اثرله ظاهراً غیر متحرك اولان ارضك ، ظاهراً متحرك اولان کونشك اطرافنده حرکت ایتدیکی آکلاشیلدی . فقط تقریباً بر عصر قدر بونظریه‌یی ، قاتولیکلرده ، پروتستانلرده ، زمانك منفتنلری‌ده برده‌لی صاچه‌سی عد ایده‌رك اونکله استهزا ایتدیلر. آنجق (غالیله) ایله (که‌پلر) مستقل خطلر اوزرنده چالیشارق (قوپرنیك) نظریه‌سنی ، کندی مساعیٔ علمیه‌لرینك بر نتیجه‌سی اولارق قبول ایتدکلری زمان کونشی مرکز طانیان نظریه جدیتله تلقی اولونمشدر. فی‌الحقیقه (نیوتون) ك نتیجهٔ مساعیسی اولارق بونظریه‌نك قبول عامه‌یه مظهر اولدیغی سویله‌نه‌بیلیر .

شوراسنی خاطرلامق ایجاب ایدرکه بوکونه قدر خریستیانلغك دساتیری اولان پروتستانلق وقاتولیکلکك عقائدی أرضی ، منظومهٔ کوکبیه‌نك مرکزی اولارق قبول ایتمشدی . ارض ؛ یکانه عالم ، خلقتك منتهـا و هدفی تلقی اولونیور ، بوتون اجرام سماویه‌نك اونك اطرافنده دوندیکی ، صرف أرضك ساکنلرینه کوندوزلری افاضهٔ نور ایچون کونشك ، کیجه‌لری ایثار ضیا ایچون قمرك یارادلدیغی ظن ایدیلیوردی . خریستیانلغك دینی مجددلری انکیزیسیون محکمه‌لرینك اعضاسی قدر بو عقیده‌یه درت أل ایله صاریلمشلردی . (لوته‌ر) ، (قوپرنیك) ی کتاب مقدسی نقضه اوغراشان بر احمق ، یالانجی بر بر منجم اولارق یاد ایله‌مش ؛ (مه‌لانختون) بوکبی نظریاتی ایلری سوره‌نلرك تربیه‌سزلکندن طولایی اظهار تلهف ایتمشدر. (کالوه‌ن) ایسه (قوپرنیك)ك سوزنی کتاب مقدسك بیانه کیمك ترجیحه جسارت ایده‌جکنی صورمشدی . [۱]

ترقیٔ بشره انکل اولمق ایسته‌ین بوتون بو مساعی هدر اولدی. کچن اوچ عصر ظرفنده علم هیئت کرك زمان و کرك مکان اعتباریله کائنات حقنده‌کی معلوماتمزی متمادیاً توسیع ایتدی . بوکون ایسه هیئتشناسلرك اوکنده طوران کائنات اسکیلرك تصور ایتدیکی کائناته نسبتله اوقدر معظم‌درکه اون یدنجی عصر علماسنك بویله بر فسحت آبادی تصور ایتمه‌لرینه امکان یوقدی . حقیقةً بوکون علم هیئتك ادراك ایتدیکی کائنات پك واسعدر. اجدادمزك کافهٔ اشیایه مرکز طانیدقلری أرض ، بوکونکی هیئتشناسلر نظرنده کونشك اطرافنده حرکت ایدن سیاره‌لردن یالکز بریدر . کونشك وداها بویوك کواکبك عظمتی ، متعدد جهانلری کونشدن آییران مسافه‌لرك وسعتی ادراك ایتدیکمز تقدیرده ارضمزك منظومهٔ شمسیه داخلنده بیله اوینادیغی رولك اهمیتسزلکی توضح ایدر . ارض ، کائناتك مرکزی دکل ، (ارض و قمر) منظومه‌سنك مرکزیدر. آنجق قمرله قیاس ایدلدیکی زمان ارض بویوك و مهم کورونور . ارضه تابع اولان قمر ، نسبةً بزه یاقین اولان یکانه جسم سماویدر . ابعاد سماویه‌یه نسبتله پك اهمیتسز بر مسافه اولان (۲۸۰) بیك میل قدر بزدن اوزاق اولان قمر ، (فلامماریون)ك دیدیکی کبی ، عادتا کرهٔ ارضدن آیریلان برقطعه‌در. ارضمزك حاکم اولدیغی کوچوك ساحه‌نك قطری (۵۰۰) بیك میلدن دها آزدر . بویله بیکلرجه میلدن بحث ایدییورکن قابل تصور عالمك ایچنده بولوندیغمزی اونوتمامالی‌یز .

فقط کونشك وسعت وبعدینی تقدیرایتدیکمز زمان یکی برعالمه کیرمش اولورز. مساحه اعتباریله بومعظم کره، ارضمزدن (۱,۳۰۰,۰۰۰) کره بویوکدر. هرکسك بیلدیکی کبی کونشك ارضدن اوزاقلغی(۹۳) میلیون میلدر. فقط بومسافه‌ده منظومهٔ شمسیه‌نك الك کوچوك مسافه‌لرندن بریدر. چونکه ارض کونشه نسبةً یاقیندر. (نپتون) کونشدن (۲,۷۰۰,۰۰۰,۰۰۰) میل مسافه‌ده‌در. کونشك حاکم اولدیغی ساحه‌نك قطری (۵) میلیار میلدر.

سیاره‌لر بوکون ایکی قسمه تقسیم اولونیور : بویوك و کوچوك سیاره‌لر. عجبا کرهٔ ارض بونلرك هانکی قسمنه داخلدر ؟ ارض بویوك سیاره‌لردن دکلدر . چونکه مشتری ، زحل ، اورانوس ، نپتون اونلردن چوق بویوکدر. مشتری ارضمزدن (۱۳۰۰) کره بویوکدر. بناءً علیه ارض ، کوچوك سیاره‌لرك الك بویوکیدر . چونکه زهره‌دن برآز ، مریخدن دها زیاده ، (عطارد) دن دها فضله بویوکدر. او حالده ارضی ، کونشك اطرافنده حرکت ایدن کوچوك بر ییلدیز اولارق تعریف ایده بیلیرز .

منظومهٔ شمسیه واسع ایسه‌ده کائناته نسبتله اوقدر بویوك دکلدر. اون سکزنجی عصرك هیئتشناسلری سیاره‌لرك حرکاتیله (نیوتون) قانوننك تحقیقیله مشغول اولمغله برابر بونی مبهم بر صورتده ادراك ایتمشلردی . بوکونکی « علم تکوین » ك علمداری (هرشیل) در.

مومی‌الیه ، کونشك ارضی وبوتون سیارات وتوابعنی برلکده کوتوره‌رك مکان ایچنده حرکتنی کشف ایتمکله کندی دورنده سرعتله حرکت ایتدکاری ظن اولونان ثوابت ایله کونش آره‌سنده‌کی قرابتی توضیح ایتمشدر.

[۱] خریستیانلغك علمه قارشی آلدیغی بو وضعیتی مسلمانلق ویامسلمانلر هیچ بر وقت آلمامشدر . مسلمانلغك بوکبی کشفیات علمیه‌دن پرواسی یوقدر .

صوك آلتمش سنه ظرفنده كونشك براهميت مخصوصه‌يى حائز اولماديغى آكلاشيلمشدر . كونش اعظمى برمليار ، اصغرى ۷٥مليون اولدقلرى تقدير اولونان ييلديزلردن بريدر . اونك اهميتى ، ارضمزك اونك توابعندن برى اولماسندن ايلرى كليور . يوقسه فى الحقيقه حائز اهميت دكلدر .

پروفسور (روسه‌ل) ييلديزلرى ايكى غروبه تقسيم ايتمكده‌در : بويوكلر وكوچوكلر . بويوكلرك قطرلرى اون ويا يوز ميليون ميللرله اولچولديكى حالده كوچوكلرك قطرى يوزبيكلرجه ميل ايله اولچولمكده‌در . تقريباً درت سنه مقدم قاليفورنيانك (مونت ويلسون) رصدخانه‌سنك هيئتشناسلرى (به‌تلفو) اسمنده‌كى پارلاق ييلديزك قطرينى اولچمكه موفق اولمشلر وبونك (۲۷۳,۰۰۰,۰۰۰) ميل اولديغنى چيقارمشلردى . دها صوكره بونلر (آنتارس) نامنده‌كى ييلديزى اولچمشلر و بونك قطرينى (٤۳۰,۰۰۰,۰۰۰) ميل بولمشلردى . كچنلرده‌ده (هارواد) قولله‌ژينك رصدخانه مديرى دوقتور (شاپلى) برميليار ميل قطرينى حائز ييلديزلر بولمشدى . بومحيرالعقول حقيقتلر ، كونشك كوچوجك ارضمزه نسبتله واسع عد اولونمه‌سنه رغماً اونك‌ده . كوچوك ييلديزلر صيراسنه دوشديكنى كوسترر . اوحالده ارضمز كوچوك بر ييلديز اطرافنده دونن كوچوك بر ييلديزدر .

مادى كائناتك وسعتنى دها اى تقدير ايتمك ايچون ييلديزلرك آره‌سنده‌كى مسافاتدن بحث ايده‌لم . بربرينه اڭ ياقين ييلديزلر اولان (الفاسنتوارى) ايله (پروقيس) آره‌سنده‌كى مسافه (۲٥) ميليارميل‌در . بوايكى ييلديز بربرندن اوقدر اوزاقدركه قردن ارضه بربوچوق ثانيه‌ده ، كونشدن ارضه سكز دقيقه‌ده مواصلت ايدن ضيا ، بو سياحتى اجرا ايچون درت سنه‌يه محتاجدر . حال بوكه (سنتااور) ييلديزلرى بزم اڭ ياقين قومشولرمزدندر . دها اوزاق مسافه‌لرده پارلاق ييلديزلر واردر . بونلرك بويوكلرندن ، فقط اڭ ياقينلرندن برى (وه‌غا) ييلديزيدركه (۱۸۰) ميليار ميل مسافه‌ده‌در . ضيانك برسنه‌ده ٦ ميليار ميل قطع ايتمه‌سنه كوره بوييلديزدن ۳۰ ضيا سنه‌سى مسافه‌سنده‌در . حال بوكه (انتارس) ايله (به‌تلفو) ، (۱۰۰) ضيا سنه‌سى مسافه‌سنده‌در . (اورساماژور) ايله (اوريون) ك هيچ اولمازسه (٦۰۰) ضيا سنه‌سى مسافه‌سنده اولدقلرى اكلاشيليور .

فقط پروفسور (شاپلى) نك تدقيقاتى ابعاد حقنده‌كى معلوماتمزى برآز دها تزييد ايتمشدر . يكرمنجى عصرك مباديسنده هيئتشناسلر بوتون منظومهٔ كوكبه‌نك (۱۰,۰۰۰) ضيا سنه‌سى قطرنده اولديغنى تقدير ايتمشلردى . پروفسور (شاپلى) كهكشانك كثيف ييلديزبلوطلرى ايچنده (۱٥,۰۰۰) ضيا سنه‌سندن دها ياقين اولمايان بويوك ييلديزلر كشف ايتمشدر . منظومهٔ كوكبه‌نك مركز ثقلى كونشدن (٦۰,۰۰۰) ضيا سنه‌سى مسافه‌سنده‌در . نته‌كيم بوتون كواكبك سمكى (۳۰۰۰) وقطرى (۳۰۰,۰۰۰) ضيا سنه‌سى تشكيل ايديور . يعنى بوكونكى كائنات ، يكرمنجى عصرك مباديسنده ادراك اولونان كائناتدن (۱۰۰,۰۰۰) كره بويوكدر . بونلرك خارجنده برطاقم توابع واردر . دوقتور (شاپلى) بونلرك اڭ ياقيننك (۲۲٬۰۰۰) و اڭ اوزاغنك (۲۲۰,۰۰۰) ضيا سنه‌سى مسافه‌سنده اولديغنى تعيين ايتمشدر . مومى اليه استادك دها اوزاق مسافه‌لرندن بحث ايتميه‌لم . چونكه مومى اليه بر ميليون ضيا سنه‌سى امتدادنده مسافه‌لر كشف ايتمكده‌در .

كائناتك متناهى وياغير متناهى ، ياخود محدود وياغير محدود اولديغى مسئله‌سنك هنوز جوابى ويريلمامشدر . بزم بومنظومهٔ كوكبيه ديديكمز شى ، شبهه‌سز محدوددر . فقط بونك صاييسز آطه‌لر ايچنده بر آطه اولوب اولماديغمزى بيلمه‌يورز .

شيمدى بو وسعتك انطباعاتندن بحث ايده‌لم :

۱ — بو وسعتك اڭ بارز انطباعى بو منظومهٔ كواكب وعوالمك بالذات كنديني ايضاح ايتمه‌سيدر . تقريبا برسنه مقدم آمريقانك بويوك هيئتشناسلرندن برى ديمشدى‌كه : « بوقدر معظم بر كائنات قارشيسنده حاصل ايتديكم اڭ محكم قناعت ، اونك ايچنده ويافوقنده بر « الوهيت » بولونديغى‌در . كائناتك صرف مادى ، كنديني ايجاد ايدن برطاقم قواى طبيعيه‌نك بالتصادف تمركزندن حصوله كلن برنتيجه اولديغى دعواسى محاكمه‌م صورت قطعيه رد ايديور . » ديكر بر فيلسوف ، « بوتون كوردكلرمزى برقدرت فاطره‌نك وجوده كتيرديكنه دائر فكر بشرك ايلك تلقيسى ، اولچوله‌مه‌ين بوتون وسعتيله و لايتناهى تنوعيله بوتون كائنات مشهوده‌يه شاملدر . » ديور . كائنات اولچوله‌مه‌ديكندن اونك علت اساسيه‌سى‌ده غيرقابل قياسدر . كائنات ، غيرقابل قياس برقدرتك ، قدرت ازليه‌نك بر تظاهريدر . بو قدرت ازليه‌نك حضورنده لاأدرى اولان اسپنسر بيله خشوع ايله اكيلمشدر . اڭ اسكى اجدادمزك ييلديزلرله مرصع سماوات قارشيسنده طويدقلرى حيرت وپرستش بوكونه قدر بردوامدر . يالكز بوحيرت وپرستش ، عصرى علم هيئتك امين نتيجه‌لريله درينلشمش ويوكسلمشدر .

۲ — هيئت بزه كائناتك وسعتندن دها باشقه‌شيلرده افشا ايديوركه بونلردن‌ده برشيلر اوكرەنه بيليرز . كواكبله مزين سماواتدن قدرت فاطره حقنده دها فضله شيلر سزييورز .

عصرى هيئت كائناتك برلكنى تظاهر ايتديرمشدر . (نيوتون) ، جاذبه قانوننى وضع ايتديكى زمان كونشله سيارانك بر منظومه ، ارض ايله عوالم سائره‌نك برعائله تشكيل ايتديكنى وهپسنك حركتلرينى بر قانونه مطيع اولارق ايفا ايلدكلرينى كوسترمشدى . (۱۸۰۲) ده (هه‌رشيل) مضاعف ييلديزلرى كشف ايتديكى زمان منظومهٔ كوكبيه‌نك بر عائله تشكيل ايتديكى ، بوتون منظومهٔ كوكبيه‌ده‌كى ماده

كتله‌لرينك عيني قانونه تابع اولديغي تكرار ثابت اولمشدي . بوندن باشقه علم هيئتنك (استروفيزيق) تسميه اولونان شعبه‌سي‌ده برطرفدن ارض وشمسك، ديكر طرفدن ارض ايله كواكب سائره‌نك آره‌سنده‌كي قرابتي تأييد ايتمشدر . هواي شمسيده غازات شكلنده ارضك معروف بر چوق عناصري بولونديغي ثابتدر . ازجمله اونلرده‌ده صوديوم ، پوتاسيوم ، قالسيوم ، حديد ومولد الماء واردر . كونش بزم الك يقين اقرباءمزدر . بريلدز برييلديزدن عظمت واحتشاميله آيريليرسه‌ده بويوك ، كوچوك بوتون ييلديزلرك هواسنده عيني عناصر كيمويه موجوددر . بوعناصر مختلف نسبتلرده ، مختلف اقليم وتضييق شرائطي آلتنده بولونمقده ايسه‌ده موجوديتلري محققدر . بناءً عليه ماده، كائناتك الك اوزاق اقسامنده ، ارضده جاري اولان عيني قوانينه تابعدر . عيني قوانين حكمران اولمقده وعيني عمليات دوام ايتمكده‌در . يعني طبيعات جاذبه‌دن برقدرت اولارق دكل ، مكانك برخاصه‌سي اولارق بحث ايتمكده‌در. فقط جاذبه نه اولورسه اولسون ، كائناتشمولدر . كائناتده برلك حكمراندر ، قانون برلكي ، ماده برلكي ، جريان برلكي . عيني شرائط حاصل اولديمي ، عيني نتائج حاصل اولويور . حيات وعقلك ، كائناتك برنقطه‌سنه منحصر اولديغني ظن ايتمك حماقتدر . قومشومز اولان (مريخ)ده كورونن برطاقم اسرار انكيز اشارتدن صرف نظر عالملرك تعددي وحدت كائناتك بر ضرورتيدر . بعض هيئتشناسلرك ديديكي كبي مضاعف ييلديزلرك اطرافنده دونن كواكب بولونماسه ، بيك ييلديز ايچنده بري برمنظومهٔ كوكبيه‌نك مركزي اولسه‌كه بونلرك هپسي منازع فيه برطاقم فكرلردر — ينه منظومهٔ كوكبيه‌نك مختلف انحاسنده حياتك ظهوريله قارشيلاشيرز .

اوحالده كائنات ، برعالمدر . متعدد عالملر دكلدر . مادام كه منظومهٔ كواكب بزه غيرقابل قياس برقدرت فاطره الهام ايديور . اوحالده اونك، بوقدرت فاطره‌نك وحدانيتنه دلالت ايتديكني سويليه‌بيليرز. كائنات، متعدد آلهه‌يه دكل ، برخالقه ، شركه دكل توحيده دالدر .

٣ — بوندن باشقه كائنات منتظم بركائناتدر . سطحي برنظر ، تشوش وعدم انتظام كورور . فقط علمك ترقيسيله بو تشوش وعدم انتظام ، انتظام وآهنكه ترك موقع ايتمكده‌در . مثلا سياراتك قارمه‌قاريشيق حركاتي (قوپرنيك) نظريه‌سيله الك بسيط برمسئله‌يه ارجاع اولونمشدر . ييلديزلرك حركاتي دها قاريشيقدر . فقط (هه‌رشيل)ك زماندن اعتباراً بونلرك‌ده بركون سرلريني افشا ايده‌جكلري اكلاشلمشدر. بلكه بو برقاچ عصرلق بر ايشدر . فقط غيرقابل حل دكلدر .

اوحالده منتظم بركائنات بزه كائناتك نهايت قابل فهم اولديغني افاده ايتمكده‌در . كائنات بزه قوتدن وبرقدرتدن بحث ايدرسه اوحالده بو قدرتك كور برقوت دكل ، حكيم برقدرت فاطره اولديغني اكلاشيليرز. بز بوحكيم قدرت فاطره‌نك آثار حكمتني ، (كه‌پلر) ك پك كوزل افاده ايتديكي كبي ، متوالي كشفياتمزله اكلامقده‌يز .

٤ — بر آديم دها ايلري‌يه بيليرز. علم هيئت بزه دها باشقه شيلر سويله‌يور. كائنات بزه برقدرت فاطره‌نك وجودني ، وبو قدرت فاطره‌نك وحدانيتني الهام ايتديكي كبي خلقتك برهدفي اولديغني‌ده الهام ايتمكده‌در .

الحاصل عصري علم هيئتك كوستردیكي كائنات بزه بر قدرت ، حكيم برقدرت ، خلقي برهدفه طوغرو كوتورن برقدرت فاطره‌يي الهام ايدييور . علم هيئتك عقائد دينيه‌يه مخاصم دكل ، بالعكس مليكهٔ علومك ، خادم ايمان اولديغنه قانعم . سطحي بر عرفان ، انسانلري الحاده صاپديررسه‌ده (بَه‌قن) ك ديديكي كبي ، فلسفهٔ طبيعيه ايله دربندن درينه توغل فكر بشري دينه سوق ايدر. بز يكرمنجي عصرك آدملري اوكزده آچيلان فكر افقلرينك حضورنده كمال امنيتله بوسوزي تأييد ايده‌رز :

« بزي ياراداندر ال ، يدالله‌در ! »

اسلاملك

روح علمي وادبيسي

٩

اسلام معماريسي — مؤرخلري ، سياحلري — مسلمانلر آره‌سنده زراعت وتجارت — اسلام قادينلرينك علم وعرفانه خدمتلري

مسلمانلرك معماريده فائقيتي ايضاحدن مستغنيدر . محتشم آثار اسلاميه‌نك بقيه‌سي شرق وغربك هرطرفنده حالا حيرتله تماشا اولونمقده‌در . شكلك نزاهتي ، آناخطلرك ساده‌لكي ، رسمك ظرافتي، تناظرك مكمليتي ، تفرعاتك آهنكي ، افاده‌نك علويتي اعتباريله اسلام آثار معماريه‌سي دنيانك هرهانكي معماريسنه مساويدر. آثار معماريهٔ اسلاميه‌نك تزييناتي ، اسكي يونانك ، عصري اوروپانك آثارينه من كل الوجوه فائقدر .

مساجدك ، مراقدك ، سرايلرك تزيينده استعمال اولونان خطوط نفيسهٔ اسلاميه ، اسلام ، صنايع تزيينيه‌سنك الك مهملرندن بريدر . قرآن كريمك بعض سوره‌لري قبه‌لرك ايچلرينه ، مناره‌لرك اطرافنه ، قاپولرك ، كمرلرك اوزرينه حك ايديلير وبو تزيينات روح توحيد ايله تجلي ايدر .

تجارت ، زراعت ، صنايع ، استحصالات حقنده‌كي يازيلان آثار اسلاميه پك چوقدر .

تدقيقات تاريخيه اعتباريله مسلمانلرك بووادیده كچن اسكي يكي

برملت یوقدر . اول امرده بوتون مساعی پیغمبرمزك تاریخنی تدوینه حصر اولونمش ، بالاخره بومساعی توسیع ایدلمشدر . آثار عتیقه تحریاتی ، جغرافیا ، اتنولوجی ، هپسی تاریخده مندمجدی . الك بویوك ذكالر بوجاذب علمه وقف مساعی ایتمشدی . (ابن اسحق) ك بسیط اثری ایله (ابن خلدون)ك عمومی تاریخی آره‌سنده بویوك برفرق واردر، فقط آره‌ده‌كی زمانی اویله بركتیبهٔ محررین اشغال ایدركه مساعیلرینك ثمره‌لری اقوام اسلامیه‌نك الهام اسلام ایله وقوع بولان فعالیت ذهنیه‌لرینه برفهرست تشكیل ایدر . (۲۷۹)ده ارتحال ایدن بلغروری (بغداد) ده طوغمش، اوراده یاشامش وچالیشمشدی . مومی الیهك (فتوح البلدان) نام اثری نفیس براسلوب ایله یازیلان تدقیقات تاریخیه‌نك ترقیسنی كوسترن بر اثردر .

اوچنجی عصر هجرینك اواخرینه ودردنجی عصرك مبادیسنه طوغرو اشتهار ایدن همدانی جنوبی عربستانك مكمل بر تاریخنی یازمش ، اوراده یاشایان قبائل حقنده ، اوقبائلك شایان دقت آثاری حقنده ، اوقبائلك یازیلری ، یمنك تاریخ عرقیسی وجغرافیاسی حقنده مكمل معلومات ویرمشدر . فقط (مسعودی) (بیرونی) ، (ابن الاثیر)، (طبری) ، (موهل) طرفندن اسلامك (مونته‌سكیو) سی تسمیه اولونان (ابن خلدون) ، (مقریزی) ، (منقاری) ، (ابوالفدا)، (نویری) ، (میرخوند) ك اثرلری تدقیق اولونورسه مسلمانلرك بوشعبهٔ عرفانده درجهٔ ترقیلری اكلاشیلیر . بوذوات یالكز بوشعبهٔ عرفانده متخصص دكلدیلر . بونلر بررمحیط المعارفدی، بررفیلسوفدی ، برر جغرافیا شناسدی ، برر ریاضی ایدی . مسعودی ، بغدادلیدی . كنجلكنده سیاحتلر اجرا ایدرك اسلام عالمنك همان هرطرفنی كورمشدی. مومی الیه اولا هندستانه كیتمش، (مولتان) و(منصوره)یی زیارت ایتمش ، (ایران) و (كرمان) ی كوردكدن صوكره تكرار هندستانه عودت ایدرك(قامبای)ده ، (دكن) ده برمدت اقامت ایتمش، بعده (سیلان) آطه‌سنه ، اورادن (مدغسقار) آطه‌سنه كیتمشدر . مومی الیهك هند چینی‌یی ده زیارت ایتمش اولماسی چوق محتملدر . بوندن باشقه بو اسلام عالمی مركزی آسیایی طولاشمش ، بحر حزره قدر مواصلت ایتمشدر. سیاحتلرینی اتمام ایتدكدن صوكره مومی الیه برمدت (طبریه) و (انطاكیه) ده اقامت ایتمش ، صوكره (بصره) ده یرلشه‌رك (مروج الذهب) نامنده‌كی اثر معظمنی یازمشدر. بالآخره (مسعودی)، (فسطاط) یعنی اسكی مصره كیدرك اوراده (كتاب التنبیه) نی نشر ایتمشدر. بوندن باشقه قسماً محفوظ اولان (مرآت الزمان)ی یازمشدر. [۱] (مروج الذهب) ه مسعودی مختلف مملكتلر كورمه‌ن، حیاتك هر صفحه‌سنی تجربه ایدن ، قارئلرینه یالكز معلومات ویره‌ن دكل ، عینی زمانده اونلری تنشیط ایتمكدن ذوق آلان شن وسویملی برانسان طوریله بوتون كوردكلرینی آكلاتیر. مأخذلرینك اسملرینی تعداد ایله قارئلرینی صیقمقسزین ، اوزون تفصیلاته دالمقسزین شایان حیرت ، نادر وحائز اهمیت كوردیكی شیلری ایضاح ایدر ، تماس ایتدیكی ملتلری، اوملتلرك احوالنی اقتدار ایله تصویر ایلر .

عربلرك (لیوی) سی تسمیه اولونان (طبری) هجرتك (۳۰۲) نجی سنه‌سنده اثرینی یازمشدی . بالآخره (المكین) طرفندن بوتاریخ هجرتك ۱۲ نجی عصرینه قدر اتمام ایدلمشدر .

(ابن الاثیر)جزیرهٔ بنی عمر اهالیسندندی. فقط الك چوق (موصل) ده اقامت ایتمشدر . (ابن الاثیر) ك موصلده‌كی قوناغی دورك الك بویوك علما وفضلاسنك اجتماعكاهیدی . مومی الیهك (الكامل) نامنده‌كی اثری عصری آوروپانك الك كوزه‌ل اثرلریله قابل قیاسدر .

(مقریزی)، (ابن خلدونك) ك معاصریدی . مصره دائر اولان اثری بومملكتك سیاسی ، دینی ، اجتماعی ، تجاری ، اداری احوالنی تصویر ایدر ، مصرك آثار قدیمه سندن بحث ایدر .

جغرافیا علماسندن اولارق‌ده یاد ایتدیكمز (ابوالفدا) دردنجی عصر هجرینك مبادیسنده (حما) سلطانیدی. قلمنه حاكم اولدیغی قدر قیلنجنه‌ده حاكم اولان بوامیر چوق قیمتلی مزایا ایله متحلی ایدی . كندیسی شرق علماسی آره‌سنده یوكسك برمقامی حائزدر . اثرینك، اسلامك سیاسی وادبی تاریخیله سكزنجی عصردن اون ایكنجی عصره قدر بیزانس ایله مناسباته دائر اولان قسمی صوك درجه قیمتداردر .

(ابن خلدون) میلادك اون دردنجی عصرنده اشتهار ایتمشدی. ۱۳۳۲ ده تونس‌ده طوغان (ابن خلدون) اوزمان بر صحنهٔ اختلال اولان آفریقانك اورته‌سنده بولونیوردی . مومی الیهك معظم اثرینه یازدیغی مقدمه بر خزینهٔ عرفان وحكمتدر . ابن خلدون بومقدمه‌ده جمعیتك منشأنی ، مدنیتك انكشافنی ، دولتلرك وخاندانلرك اسباب اعتلا و سقوطنی‌ده تدقیق ایدر وسائر مسائل آره‌سنده برملتك سجیه‌سنك تشكلنده اقلیمك تأثیرنی موضوع بحث ایدر . ابن خلدون [۱۴۰۶] ده ارتحال ایتمشدر .

عربلر پوصله‌یی اختراع ایدرك ، تحصیل عرفان ویااجرای تجارت ایچون بوتون دنیایی طولاشمشلر ؛ آفریقاده ، هند آطه‌لرنده ، هند ساحللرنده ، مالای شبه جزیره‌سنده مستملكلر تأسیس ایتمشلردر . (چین) بیله مسدود قاپولرینی مسلمان ساحللرینه آچمشدی . حتی مسلمانلرك آمریقایه قدر كیتدكلری سویله‌نیلمكده‌در . مسلمانلر دنیانك ایكی قطعه‌لرنده و هر یرده مساعی بشریه‌نك هر شعبه‌سنده بی‌نظیر برحركت اویاندیرمشلردر . علیه الصلاة والسلام افندمزسعیك

[۱] مسعودی طرفندن یازیلان واسعی (اخبارالزمان) اولان اوتوز جلدلك براثرك ویانه كتبخانه‌سنده بولوندیغنی طویدم. بلكه بواثر (مرآت الزمان)ك عینیدر .

بروظيفه اولديغنى،چاليشانلر حقنده شفقت ابرازينى توصيه بويورمشلر، تجارت‌وزراعته تشويق ايتمشلردر . بالنتيجه مسلمانلر آره‌سنده تاجرلر، ايشجيلر ، بوتون صنعتكارلر حرمت كورمشلر ، واليلر ، قوماندانلر عالملر مسلكلرينك‌اسميله ياد اولونمقدن چكينمه‌مشلردر . اسلام دولتى ايچنده كروانلرك مصونيت‌تامه دائره‌سنده حركتلرى ،يوللرك امنيتى، هر طرفده انشا اولونان قويولر ، صو يوللرى و صو مخزنلرى،خانلر و مسافرخانه‌لر ، بونلرك هپسى تجارتك ، صنايعك ، استحصالاتك ايلريله‌مسنه خدمت ايديبوردى .

مسلمانلر كيردكلرى مملكتلرى قانالردن متشكل بر آغ حالنه كتيرمشلردر . مسلمانلر ، اسپانيانك اورواسنى هر واسطه ايله تأمين ايتديلر . اسپانيانك پك بيوك ساحه‌لرى اولجه غير قابل زرع ايكن مسلمانلر بو ساحه‌لرى زيتون آغاجلريله طولديرمشلر ، يالكز(ويل) شهرينك اطرافنده ، حاكميت اسلاميه دورنده بيكلرجه ياغ فابريقه‌سى تأسيس اولونمشدى . شكر،برنج ، پاموق كبى اسپانيانك ثابت‌محصولاتى ايله بوتون باغچه‌لرى ، بستانلرى ، زنجبيل ، زعفران وسائر نباتاتى اورايه كوندرن مسلمانلردر . اسپانيانك باقير ، كوكورت ، جيوه ، دەمير معدنلرينى‌مسلمانلر ايشله‌تمشلردر . ايپك،كاغد وسائرمنسوجات فابريقه‌لرينى،دەمير ،چليك ، درى اعمالاتخانه‌لرينى اسپانياده مسلمانلر تأسيس ايتمشلردر . قرطبه‌نك پرده‌لرى ، ديوار خاليلرى ، مرسيه‌نك يوكليلرى ، (غرناطه)نك ، (المريا) نك ، (سه‌ويل)ك ايپكلرى ، (توله‌دو) نك التونى و چليكى ، (سالبا) نك كاغدى بوتون دنياده آرانيردى . مالاقه ، قارتاجنا ، بارسيلونا ، قاديز ليمانلرى ادخالات واخراجات ايچون فوق‌العاده مهم بررصركزدى . اندلس‌مسلمانلرينك بيك كيدن داها فضله‌يه بالغ اولان بر تجارت بحريه فيلولرى واردى . بومسلمانلرك طونه بوينده فابريقه‌لرى وممثللرى بولونوردى . بيزانس ايله‌مهم‌تجارتلرى واردى . قره‌دكزدن،بحرسفيدك مترقى ساحللرندن اسيانك اورته‌لرينه ، اورادن هند وچينه، (مدغسقر) ه قدر افريقا ساحللرندن افريقانك ايچلرينه اسلام امتعه‌سى كيدردى .

اونونجى عصرك اواسطنده اوروپا بوكونكى (قافراريا) نك حالنده ايكن (ابوالقاسم) كبى منور مغربليلر (تجارتك اساسلرى) نه دائر اثرلر يازارلردى .

حركت تجاريه‌يى يوكسلتمك ، سياحت هوسنى تقويه ايتمك ايچون حكومتك مساعده‌سيله جغرافى أثرلرنشر ايديلير، هر يره دائر معلومات لازمه بو أثرلردن استفاده اولونوردى . (ابن بطوطه) كبى سياحلر كوردكلرى مملكتلرى تصوير ايدن أثرلر نشر ايدر ، بو مملكتلرك نباتات، حيوانات ، ازهارومعادننه دائرمعلومات ويردكدن باشقه‌احوال اقليميه وطبيعيه‌سندن دقتله بحث ايدرلردى .

علم وفنون محبق يالكز برجنسه منحصر دكلدى . قادينلرك تعليم وتربيه‌سى اركككلرك تعليم و تربيه‌سيله موازى خطلر اوزره ايدى . قادينلرده اركككلر كبى علمه‌حصر حيات‌ايدرلردى. اونلرك‌ده كنديلرينه مخصوص مدرسه‌لرى واردى . ۱] قادينلر طب ، فقه تحصيل ايدرلر، ادبيات واخلاقه دائر قونفرانسلر ويررلر ومعظم‌مدنيتك شان‌وشرفنه اشتراك ايدرلردى. اكابرايله حكمدارلرك زوجه‌لرى وقيزلرى‌پاره‌لرينى مدرسه‌لر كشادينه ، مدرسه‌لراحياسنه ، خسته‌خانه‌لر انشاسنه ، يتيملر، دوللر وكيمسه‌سزلره‌مخصوص التجاكاهلرتأسيسنه صرف‌ايدرلردى. ۲]

ناقلى
عمررضا

ضلالت واضلالك اك قربوسى

قديم وتاريخى بردوستم واردى . كنديسى درويش ايدى . شيخى معهود اجتهادجى ايدى . تكيه‌سى « اجتهاد أوى » نام اداره‌خانه ايدى . طريقتلرينك اسمى « طريقت اضلاليه » ايدى . كاه بازار كونلرى ، كاه صالى كونلرى ديكر مريدانله برابر ، اوراده طوپلانه‌رق ذكر شيطانى و فكر نفسانى ايله مشغول اولورلردى . معهود اجتهادجى‌طرفندن مراتب ضلالتى اكچوق قطع ايدنلره «اجازت» ويريليردى. اومرتبه‌يه ايرنلره‌خالق‌اضلال وظيفه‌سى تحميل‌اولونوردى. دوستم او تكيه‌نك اك اولغون و اك طولغون بر مريدى ايدى . آنك ايچون معهود اجتهادجينك پك كوزده‌سى ايدى. كنديسنه أمر حق‌واقع اولونجه پوست‌نشينلك وظيفه‌سى اوكا توجيه اولونه‌جق‌ايدى. ايلك دفعه اونى اضلال ميدانه صالويردى . وظيفهٔ اضلاليه‌سنده موفقيتنه افسون اوقويه‌رق ، عمرينك افزون‌اولماسنى اضلاليه طريقتنك پيرى بولنان مخلوق معروفدن ديله‌يه‌رك، ايكى‌أللريله صيرتنى صيغايه‌رق، « هايدى ارسلانم سنى كوره‌يم » ديه‌رك قلم اغوانى ألينه ويردى .

عقيده‌سزلكى نشروتعميم‌ايله موظف طوتيلان‌بواولغون وطولغون ميسيونر درحال قلمه صاريلدى . معهود مجموعه‌ده عقائد اسلاميه‌يه اعلان حرب ايتدى. كور و باصلى قيلنجيله بو حربنده غالب كله‌جكى

۱] بومؤسسه‌لرك اك‌مهملرندن‌بريسى (قاهره) ده ٦٨٤ سنهٔ‌هجريه‌سنده سلطان ملك طاهرك كريمه‌سى طرفندن تأسيس اولونمشدر .

۲] هارون‌الرشيدك زوجه‌سى زبيده‌بوشكلده برچوق التجاكاهلرتأسيس ايتمشدر . عضدالدوله‌نك زوجه‌سى طرفندن انشا اولونان خسته‌خانه‌يه رقابت ايديبوردى. « خاتون » اسميله معروف ملك اشرفك‌كريمه‌سى (شام) ده معظم برمدرسهٔ كليه ياپدرمشدر. (حمص) ده « ناصرالدوله » نك زوجه‌سى طرفندن ديكر برمدرسه تأسيس اولونمشدر . برچوق اسلام قادينلري شعرده تمايز ايتمشلردر . پيغمبرمزك كريمه‌سى حضرت فاطمة‌الزهرا شعرا آره‌سنده يوكسك برمقامى حائزدر .

توهمنده بولندی . متمادیاً یازدی . لسان دشنام اوزاتمادیغی هیچ بر
فضیلت اسلامیه بیراقمادی. « اعتقادات باطله‌یه اعلان حرب » عنوانیله
برده اثر نشرایتدی. الڭ شدید هجوملری حضرت محمده توجه ایدییوردی.
معجزاتیله اوغراشیوردی. اونلری علم و فن ایله بردرلو تألیف ایده‌میوردی.
علم و فن نامنه بیلدیکی بر شی ده یوقدی . یالکز او کلمه‌لری تلفظ
وتفوه ایتمه‌یی اوکره‌نمشدی. هذیانلرینه کیمسه‌یی ایناندیره‌مدیکنه چوق
متأسف ایدی . بویوزدن فضله‌جه عصبیت کوستریبوردی . یازیلرینی
اوقویانلر ، اونده بر غیرطبیعیلك كوریبوردی. محتاج تداوی بولندیغنه
قانع اولان دوقتورلرده وار ایدی . کیریشدیکی دعوانڭ عظمت
قاهره‌سی قارشوسنده‌کی هیچلکنی آکلامایه‌راق اورتایه آتیلمسنه نظراً
دوقتورلره حق ویرمه‌مك ده قابل دکلدی . اون اوچ عصری متجاوز
برزماندن بری ، مختلف ملتلره منسوب غرضکارلرك ، عقیده‌سزلرك ،
مستشرقلرك ، فن و فلسفه متخصصلرینك علیهدارانه یازیلریله ،
هجوملریله ، انتقادلریله علویت قدرینه هیچ خلل کلمه‌ین و بالعکس ،
دائما یوکسه‌لن حضرت محمدی سینك وزیلتیسی کبی سس و صداریله
کوچولتمك امکانی بولنمادیغنی آکلایامامسی دوقتورلرك قناعتلرینی تأیید
ایده‌جك بر علامت باهره ایدی. ینه اوقادار عصرلردن بری بشریتك
الڭ یوکسك طبقه‌سنده بولونان عقلانك، فضلانك، حکمانك تعظیملری ،
تبجیللری قارشوسنده ، یمین و یسارینی یکدیکرندن تفریق ایده‌میه‌جك
درجه‌ده بی‌بهرهٔ عرفان و اذعان اولان بر کیمسه‌نڭ حضرت محمده
دیل اوزاتماسی قادار بر جنتمی اولور ؟ اوچیوز میلیوندن فضله
انسانلری کندیسنه امت یاپان ، کوندن کونه ، عصردن عصره تابعلری
آرتمقده بولونان حضرت محمد علیهنده سوز سویله‌مك کبی کندینی
بیلمه‌مزلکمی اولور؟ ایچلرنده ، مملکتلرنده بولندقلری مسلمانلری
رنجیده ایتمه‌مك ایچون ، یهودیلرك ، فرنکلرك ، مجوسیلرك بیله علیهنده
سوز سویله‌مکدن اجتناب ایله‌دکلری حضرت محمده چاتمق درجه‌سنده
حیاسزلقمی اولور ؟ کندی تابعیتلری تحتنده‌کی مسلمان عنصرلرینی
کوجندیرمه‌مك ایچون ، باباغی ملتلرك حقارت ایتمه‌دیکی حضرت محمده
اجدادی مسلمان برکیمسه‌نڭ حقارتده بولنماسی قادار بایاغیلقمی اولور؟
عالم اسلامی دلکیر ایتمه‌مك ایچون ، عالم انسانیتك لسان تزییفه آلمادیغی
حضرت محمدی تذلیله چالیشمق درجه‌سنده آشاغیلقمی اولور ؟
انسانیته ، مدنیته ایتدیکی خدمتلرندن دولایی جهان انسانیت ومدنیتك
تبجیل ایتمکده بولندیغی حضرت محمده حرمت ایتمه‌مك کبی انسانیت
ومدنیتدن خارج بر حرکتمی اولور ؟

فقط ، نم ، پوست نشینلکه نامزد دوستم بویله‌شیلری دوشونمك
مزیت ابتدائیه‌سندن بیله محروم ایدی . اسلامیته ، انسانیته ، مدنیته
حرمتی اولمادیغی کبی ، ملیته‌ده مربوطیتی یوق ایدی. تورك قیزلرینك
فرنك ارککلریله ازدواج ایتمه‌لرینه جواز ویرمه‌یه چالیشیوردی .
حتی کریمه‌سنه ، تحصیل کورمش بر فرنك کنجی طالب اولدیغی
تقدیرده ، اونی جاهل بر تورك کنجنه ترجیح ایده‌جکنی سویله‌یوردی.
بوکا جواز ویرمه‌ین اسلامیته ، اسلام علماسنه حدت و شدت
کوستریبوردی . بو معامله‌نڭ ملیته منافی اوله‌جغنی بیله ادراکدن
عاجزایدی . او ، یالکز ، برشی دوشونیوردی : اضلالیله تکیه‌سنك
پوست نشینلکنه استعداد واستحقاقنی معهود اجتهادجی‌یه قارشی اظهار
واثبات ایتمك ! . آنڭ ایچون متمادیاً عقیده‌یه ، ایمانه ، اسلامه هجوم
یدوب طوریبوردی . بو حال حرب عمومی بدایتنه قادار دوام ایتدی.
صوکره ، بردن بره سسی ، صداسی کسیلدی . نه اولدیغی ، نره‌یه
کیتدیکی معلوم دکلدی . آره‌مزده‌کی قدیم آشنالغه رغماً ، بر مکتوب
بیله کوندرمیوردی . بو وضعیت بنی ، حیاتندن شبهه‌یه دوشورمشدی.
قلم حربیله مشغول بولندیغی اثناده ، طلبهٔ علومی عسکر قاچاقجیلیغیله
تزییف واتهام ایدیبوردی . بو تزییف واتهاملرینه باقاراق ، حیاتی
وطن اوغورنده فدایه هرآن آماده بروطنپرور اولدیغنه حکم ایدیبوردم.
غیوبتنك حرب زمانه مصادف بولنماسی مطلقا جبهه‌لرك برنده فدای
جان ایتدیکنه دائر ذهنمده برقناعت تولید ایله‌دی . هله عسکر قاچاغی
دیدیکی طلبهٔ علومك ، کرك حرب عمومیده ، کرك استقلال حربنده
ـ هم خواجه‌لریله برابر ـ شهید اولمش بولنماسی نظراعتباره آلاراق ،
اویله عسکر قاچاقلری شهید اولونجه ، پك وطنپرور ! برذات اولان
دوستمك سالماً عودت ایده‌جکنه احتمال ویره‌میوردم . اونك ده بوجهتی
دوشونه‌رك صاغ قالمانی عار وحجاب تلقی ایده‌جکنه حکم ویریبوردم .
مکر ، شهیدلکی عسکر قاچاقلرینه بیراقه‌راق عزیز حیاتی ، لذیذ
جانی شهیدلکدن‌ده ، وطندن‌ده ، وطنپرورلکدن‌ده قیمتلی طوتمش
اولسالی‌که بوکونلرده صحت وعافیتده بردوام بولندیغی اکلاشیلدی .
عقیده‌سزلکی امدادینه یتیشه‌رك اونی شهید اولمقدن قورتارمش !.
قیلیچ حربنده کیم بیلیر هانکی فاره دلیکنه کیره‌رك یاقانی قورتاران
دوستم ، او تهلکه زائل اولونجه ینه میدانه چیقمش !. قیلنج حربنده
کوستره‌مدیکی بهادرلکی ، قهرمانلغی ، وطنپرورلکی «علم حربنده» کوسترمك
ایچون بر فرصته نشرینه باشلامش ، فکرك حریتی کیم بیلیر هانکی
کیمسه‌نك استبدادندن قورتارمق اوزره ینه قلمه صارلمش ، بر معتاد
ینه صاغنه ، صولنه کفرلر یاغدیرمایه باشلامش ، ینه حضرت محمدی
دیلنه دولامش، تربیهٔ فکریه‌سنك ، تربیهٔ مدنیه‌سنك، تربیهٔ اجتماعیه‌سنك،
تربیهٔ انسانیه‌سنك پك کنیش اولان مساعده‌سی درجه‌سنده اوکا هجوم
ایدیبور ، هم‌ده حیات خصوصیه‌سنه ، عائله حیاتنه ، زوجات طاهراتنه
هجوم ایدیبور !..

ـ بو خانه‌خراب ، دست قدرت شیخك کبی سنك‌ده‌می برده

حيا کی یرتدی ؟ سنك دهمی سیا که حیاسزلق دامغاسی اورولدی ؟ سن ، حیات خصوصیهٔ محمدیه‌یه دیل اوزاته‌بیلمك ایچون ، بین البشر مشروع بر عائله حیاتی بولندیغنی بیلمه‌لیسك ؛ عائله حیاتنك نه‌دیمك اولدیغنی آكلایه بیلمه‌لیسك ؛ حرام وحلاله ، ثواب وكناهه معتقد بولنمالیسك ، فضیلتله رذیلتی یكدیكرندن تفریق ایدر بر كیمسه اولمالیسك . .

سن ، كه حیاتده هر شیئی مباح كورور بر كیمسه‌سك ؛ سن ، كه مشروع تعدد زوجات یرینه غیرمشروع تعددلرك قائم اولماسنی ایسته‌یورسك ؛ سن ، كه انسانیتك فضیلتدن عبارت اولدیغنی منكرسك ؛ سن ، كه حریت فكریه نامنه دینسزلكی ، عقیده‌سزلكی نشر وتعمیمه چالیشیورسك ؛ سن ، كه حریت اجتماعیه نامنه بر قبطلی حرتی ایسته‌یورسك ... حضرت محمدك عائله حیاتیله نه علاقه‌ك اوله بیلیر ؟ بیلیورمیسك كه دوشمش اولدیغك خسران چوقورندن فضیلته قارشی صاوورديغك چامورلر ینه باشكه یاغمقده‌در ! الله ، سكا كورور بر كوز ، حس ایدر بر وجدان ویرسه‌ده بولوندیغك حضیض خیبتی كوره‌بیلسه‌ك ، تقدیر ایده‌بیلسه‌ك بدبخت حیاتكه الی الابد آغلارسك . فقط الله ، بشریته فضیلتك قیمتنی آكلاتمق ایچون سكا تماميله اونك ضدی بر مظهریت ویرمش . سن هجوم ایتدكجه او ، یوكسله‌جكدر . .

***

پیغمبرمزك ازواج طاهراتی

علیه الصلاة والسلام افندمزك ازدواجلرینی سررشته اتخاذ ایدرك پیغمبرمزه دیل اوزاتمق ، فرنك مؤرخلرینك ، غرب میسیونرلرینك عادتیدر . بو آدملرك بر قسمی حقیقی بیلمه‌دكلرندن ، بر قسمی ده بو حقیقی تقدیر ایده‌جك درجه‌ده ناموسكار اولمادقلرندن پیغمبرمزی لوم ایدییورلر . بو متجاوزلر ، ازجمله پیغمبرمزك شریعتك مساعده ایتمدیكی بر امتیازدن استفاده ایتدیكنی وبوصورتله شان رسالتله غیرقابل تألیف بر سجیه ضعفی كوستردیكنی سویلیورلر . رسالتپناه افندمز حقنده بو متجاوزلرك ایلری سوردكاری اتهاماته قارشی اسلام علماسی جواب ویرمه‌مش دكلدرلر . بو اسناداتك جوابی مكرراً ویرلمش وهپسی ابطال ایدلمشدر . نه‌قدر شایان تأسفدر كه سیرت نبویه‌یی اسلام دشمنلرینك تألیفاتندن مطالعه ایدن بعض كیمسه‌لر اسلام علماسنك جوابلرینی‌ده تدقیق ایتمه‌یی اهمال ایدییور ، بو غرضكار مؤلفلرك باطل اسناداتنی محض حقیقت تلقی ایدییور ، واصل آغلانیجی نقطه ، پیغمبر ذیشانمزه سوء ظن بسله‌یورلر . حتی بونلردن بری صوك كونلرده « حریت فكریه » كبی مبارك ، مقدس بر اساسك جناحنه صیغینه‌رق بو سوء ظنلری فرنته‌سنك ستونلرینه دكه مشدر . مسلمان مملكتنده یاشایان ومسلمان اسمنی طاشیان بو آدام بو خط حركتی اختیار ایتمكله « سیرت نبویه » یی یالكز غرب منابعندن تلقی واسلام منابعنی كلیاً اهمال ایتدیكنی كوستره‌رك نقصان تتبعنی تشهیر ایدییور . بویله بر حركت ، غربلی متجاوزلرك رسول اسلامه قارشی یاپدقلری مستكره پروپاغاندالری ترویج ماهیتنده‌در . بر تورك منورینك بویله بر پروپاغاندایه آلت اولماسی البته طوغرو دكلدر . بو كبی موضوعلرله مشغول اولان بر تورك منورینك تتبعاتنی اكمال ایتمه‌سی بر فریضهٔ علمیه وبر وجیبهٔ دینیه‌در . بونی اهمال ایتمك ، بالخاصه بر تورك ایچون عفو اولونماز بر كناهدر . چونكه اورته‌یه آتیلان فكرلرك بر طاقم معصوملری تسمیم ایتمه‌سی وبو صورتله ایشله‌نیلن كناهك دائرهٔ سرایتنی توسیع ایتمه‌سی قویاً محتملدر . چوق تمنی ایده‌رز كه بو مسئله‌یه دائر ویره‌جكمز ایضاحات بو غرضكارانه یازیلان یازیلری اوقویانلری ضلالته دوشمكدن وقایه ایدر .

چونكه پیغمبرمزك ازدواجلرینی ، اسلامی ، انسانی ویا مطلق نقطهٔ نظردن ده تحلیل ایتسه‌ك بالنتیجه غرب میسیونرلرینك وغرب مؤرخلرینك بوتون اسناداتنی ابطال ایده‌بیلیرز .

پیغمبرمز یكرمی بش یاشنده ایكن كندیسندن چوق یاشلی اولان حضرت خدیجه ایله ازدواج ایتدی . پیغمبرمزك حضرت خدیجه ایله كچیردیكی یكرمی بش سنه‌لك حیات زوجیه ، هیچ بر تشوشه اوغرامایان بر حیات صداقت و مسعودیتدر . بت پرستلرك هردرلو اذا و جفاسنه هردرلو تضییقنه قارشی پیغمبرمزك یكانه رفیقی ، یكانه معاونی ، حضرت خدیجه ایدی . حضرت خدیجه‌نك زمان ارتحالنده پیغمبرمز اللی بر یاشنده ایدی . اسلام دشمنلری بیله شو نقطه‌یی تسلیم ایدییور كه بوتون بو حیات زوجیت اثناسنده پیغمبرمزك سجیهٔ اخلاقیه‌سنی لكه‌دار ایده‌جك برشی یوقدر . حضرت خدیجه‌نك حیاتنده پیغمبرمز باشقه بر قادینله تزوج ایتمه‌مشدر . بوتون شبابتنی بو شكلده كچیرن ، آرتیق سن شیخوخته واصل اولان ، كیجه‌یی ، كوندوزی نشر هدایته حصر ایدن ، كفارك تجاوزلرینه مقابله‌یه مجبور اولان ، قوای سفریه‌یه قوماندا ایدن ، محاربه‌یه بالذات اشتراك ایدن ، بالذات یارالانان ، بوندن باشقه امتنك بوتون مصالحنی اداره ، وظائف امامتی ، ایتام وارامل ، فقرا ومحتاجینی حمایه واعاشه‌یه قدر انسانی واسلامی هر وظیفه‌یی بالذات ایفا ایدن ، الحاصل حقیقی معناسیله كیجه كوندوز چالیشان و بوتون هدفی انسانلری ظلمتدن نوره چیقارمق ، ضلالتدن قورتارمق ، برلشدیرمك ، حقیقی انسانلغه یوكسلتمك اولان بر رسول كریمك بر طاقم شهوات نفسانیه ایله مشغول اولماسنه ناصل احتمال ویریله‌بیلیر ؟

پیغمبرمز حضرت خدیجه‌دن صوكره اوله‌نمدی دكل ، اوله‌ندی . فقط بو ازدواجلرك سائقلری پك یوكسكدر . هر برنده بر حكمت واردر . یا طول قادینلری حمایه ایتمك ، یاخود متخاصم قبائلی باریشدیرمق وصلح مسالمتی تأمین ایتمك ایسته‌مش وموفق اولمشدر .

منكوب اولارق عودت ايتدكدن صوكره (سوده) ايله ازدواج ايتدی . (سوده) دين اسلامی قبول ايدوب كفارك تضيقاتندن حبشستانه هجرت ايدن ، اوراده ارتحال ايدن وزوجه‌سنی تماميله بيوايه براقان برمسلمانك زوجه‌سيدی . مملكتنك عاداتنه نظراً برقادينك يكانه واسطهٔ حمايه‌سی ، ازدواجدی . علو جناب ايله انسانلق اساسلری حضرت محمدك (سوده) يه ازدواجنی تقديم ايتمه‌سنی ايجاب ايديوردی . مشار اليهانك زوجی دين اسلام اوغورنده حياتنی فدا ايتمشدی ، بوفقير قادين كندی حياتنی يالكز ادامه يه مقتدر اولماديغی حالده آلدی .

تاريخده حضرت (ابوبكر) ناميله مشهور اولان (عبدالله بن ابی قحافه) مسلمانلغی الك اول قبول ايدن مسلمانلردن و پيغمبرمزك الك فداكار ، الك صميمی اصحابندندی . مشار اليهك الك بويوك املی ، كنديسنی ضلالتدن وظلمتدن قورتاران رسول اكرمه قارشی حس ايتديكی محبتی ، روابط صهريت ايله تحكيم ايدی . كرچه حضرت عايشه كوچوكدی . فقط مملكتك شرائطی مساعددی .

حضرت (فاروق) كده (حفصه) نامنده بركريمه‌سی واردی . زوجی ، بدر محاربه‌سنده شهيد اولمشدی . حضرت عمر قيزينی زوجسز براقمامق ايچون ، يدزوجيتنی حضرت (ابوبكر) ه تكليف ايتدی . مشاراليه رد ايتدی . بودفعه حضرت (عمر) ، حضرت (عثمان) ه مراجعت ايتدی . اوده رد ايتدی بوردی ، حقارت ماهيتنده كورن حضرت عمر عظيم برغضب ايچنده حضور رسالتپناهی يه كيروب شكايتده بولوندی . حضرت عمرك حدتنی تسكين ايچون حفصه‌يی پيغمبرمز آلدی . افكار عموميهٔ اسلاميه بوحركتی يالكز تصويب ايله قالمايه‌رق اعلان شادمانی ايتمشدی .

هند ام سلمی ، ام حبيبه ، زينب ام المسا كين ... بو اوچ قادين ده پيغمبرمزك زوجه‌لريدر . اوچی ده طولدی . اوچی ده بت پرستلرك عداوتی يوزندن طبيعی حاميلرينی ضايع ايتمشلردی .

پيغمبرمز (زينبی) ده آلدی . موسی اليها عربلرك الك اصيل عائله‌لرندن برينه منسوبدی . اصالتيله و كوزه‌للكيله مغرور اولان (زينب) ، آزاد ايدلمش بركوله اولان (زيد) ك زوجه‌سيدی . بونلر كچينه‌مه‌مشلردی . نهايت (زيد) قاريسنی بوشامغه قرار ويرمش ، و بوقرارينی پيغمبرمزه خبر ويرمشدی . پيغمبرمز بوقراری تصويب ايتميه‌رك (زيد) ه «زوجه كدن آيرلمه ، اوكا حسن معامله ايت ، اللهدن قورق ! » ديدی . فقط زيد قرارنده ثبات ايتدی . بالذات پيغمبرمز (زيد) ايله (زينب) ی اولندرديكندن بو حادثه‌دن زياده‌سيله مكدر اولمشدی . (زينب) تطليق اولوندقدن صكره پيغمبرمزه وارمق ايسته‌دی و واردی . بوصورتله تبنی اولونان انسانلرك اولاد ماهيتنی حائز اولماديغی اكلاشيلدی .

پيغمبرمزك برزوجه‌سی ده (جويريه) در . (بنی مصطلق) ك رئيسی (حارث) ك قيزيدی . بونلرك عصيانی تسكين ايچون كونديريلان برقوهٔ سفريه‌يه منسوب برمسلمان طرفندن اسير ايدلمشدی . مشاراليها كندينی اسير ايدن عسكرله برمبلغ مقابلنده سربست براقيلمق ايچون ائتلاف ايتمش و بو مبلغك تأديه‌سنی پيغمبرمزدن ايسته‌مشدی . پيغمبرمز مشاراليهانك طلبنی درحال اسعاف ايتمش ، اوده بوعلو جنابه قارشی شكرانی افاده ايچون پيغمبرمزه يد ازدواجنی تكليف ايتمشدی . پيغمبرمزك مشاراليها ايله ازدواجنی خبر آلان بوتون مسلمانلرده (بنی مصطلق) ه قارشی حسن معامله‌يه باشلامشلر ، هرعسكر الده ايتديكی اسيری سربست براقمش ، و بوصورتله يوزلرجه عائله قورتولمشدر .

موسوی اولان (صفيه) ، (خيبر) ه كونديريلن برقوهٔ سفريه‌يه منسوب برمسلمان طرفندن اسير ايدلمشدی . پيغمبرمز بونی ده سربست براقمش وزوجيت درجه‌سنه يوكسلتمشدی .

پيغمبرمزك (مكه) ده آلديغی (ميمونه) اللی ياشنی متجاوزدی . بو ازدواج ايله (ميمونه) سفالتدن قورتولديغی كبی مسلمانلق ايكی بويوك ذات قازانمشدی . بری (ابن عباس) ديكری (خالد بن وليد) در .

پيغمبريمزك ازدواجلری بويله برماهيتده‌در . پيغمبرمز بو قادينلری آلمقله هم اونلری حمايه ايتمش ، سفالتدن قورتارمش ، هم ده متخاصم قبيله‌لری باريشديرمش ، غايهٔ اسلاميه‌يی يوكسلتمشدی .

پيغمبريمزك كنديسندن باشقه‌سی ايچون غيرمشروع اولان برامتيازدن استفاده ايتديكنه دائر سرد اولونان فكرده سوء تلقی يه مبتنيدر . تعدد زوجاتك حدودی هجرتدن برقاچ سنه صوكره تعيين اولونمشدر . پيغمبريمزك بوتون ازدواجلری تعدد زوجات حدودينك تعيينندن مقدم وقوع بولمش و اوندن صوكره رسول اكرم نه برقادينله ازدواج ايتمش ، نه ده تحت نكاحنده اولان قادينلردن برينی تطليق ايتمشدر . بناءً عليه بر امتياز مخصوصدن استفاده نقطه‌سی صورت قطعيه‌ده موضوع بحث اولاماز .

الهيات طلبه‌سی درسلره كيرميه‌جكلر

دارالفنون الهيات فاكولته‌سی جمعه ايرتسی كونی تدريساته باشلايه‌جقدر . خبر آلديغمزه كوره طلبه مختلف اجتماعلرده تثبيت وتأكيد ايتدكلری خصوصاتك قبولنه قادار درسلره دوام ايتميه‌جكلردر . طلبه ، نقل حقنك فاكولته‌دن نزعی برحيثيت مسئله‌سی تلقی ايلديكندن علی الاطلاق فاكولته‌يه مداوم بالعموم افنديلره مناسبتدار ديكر فاكولته‌لره نقل حقنك ويرلمه‌سنی ، بلا استثنا بوتون طلبه‌نك اعاشه‌سنی استرحام ايتمكده‌درلر . بوخصوصده جمعيتلری واسطه‌سيله علاقه‌دار مقاماته مراجعت ايده‌رك نقل ايچون ديوانك موافق برقرار ويرمه‌سنی ، اعاشه ايچون ده (٣٤١) بودجه‌سنه طلبه‌يه مشروط اولان اوقافدن كما فی السابق تخصيصات اعطاسنی استرحام ايده‌جكلردر .

تیره امام وخطیب مکتبی‌ده لغو ایدلدی

تیره‌دن اداره‌خانه‌مزه بیلدیریلیور :

« بروقتلر بویوك عالملر ، مؤلفلر یتشدیرن تیره‌یه برامام وخطیب مکتبی‌ده چوق کورولدی . مکتب لغو ایدیلدی . یکرمی بش جسیم کویله ، ادای صلات ایدیلن یکرمی بویوك جوامع واو نسبتده معمور مساجده مالك اولان تیره بوکون بو خصوصده‌ٔ اك قطعی احتیاجلرینی تطمین ایده‌جك ، وظائف دینیه‌لرینی ایفا ایده‌جك شخصیتلری یتشدیرن بردارالعرفاندن محروم بولونیور ، آثاریله قیمت واهمیتی معارف وکیلی بکك تحت اعترافنده بولنان وامثاله نادر تصادف ایدیلن حاجی نجیب پاشا کتبخانه‌سی نهایت طلبه‌سز براقیلدی . محیطی خارجنده تحصیل ایده‌میه‌جك اللی‌یی متجاوز بیچاره طلبه‌حزین کوزیاشلری ایچنده قاپو طیشاری ایدیلدی. زواللی تیره !. برزمانلر مقر علما طانمشکن شیمدی‌ده ناصل بر عاقبته محکوم براقیلدیغنی تخمین ایده‌مز ایسه‌ده آنجق ساکنلری [اذاوقعتم فی امرعظیم فقولوا حسبنا‌الله ونعم‌الوکیل] سرینه تجلیگاه اولدی . »

ا . ف

§ خبر آلندیغنه کوره اوده‌مشده‌کی امام وخطیب مکتبی‌ده سد اولونمشدر .

* * *

مختلط تدریسانه قارشی فرانسزلرك تدبیرلری

وقت غزته‌سی یازییور :

« مارسیلیایه جوار (ژاوی) قصبه‌سنده غریب بر حادثه اولمشدر . وقعه شودر : الیوم موقع اقتدارده بولونان فرانسز حکومتی ، توحید تدریسات و مختلط تحصیل اصولنی وضع ایتدیکندن بو خصوصه دائر اولان قانون مذکور قصبه‌ده‌ده تطبیق ایدیلمك ایسته‌نیلمشدر . فقط بونی خوش کوره‌مه‌ین چوجق‌ویلری اولادلرینی مکتبه کوندرمه‌مك‌صورتیله مختلط تدریسات قانوننك علیهنده اولدقلرینی کوسترمك ایسته‌مشلردر . مکتبه آنجق اوچ یکی طلبه‌قید اولوندیغندن محلی معارف اداره‌سی ، نظارته مراجعتله تعقیب ایدیله‌جك خط حرکت حقنده تعلیمات ایسته‌مشدر . فرانسه کبی بر یرده مختلط تدریسانه‌خلق معارض ایکن ، بزده تطبیق نصل اولور ، تحف دکلی ؟ »

* * *

مخل آداب نشریات حقنده

غزته‌لرك یازدیغنه نظراً قانون جزا قومیسیونی ، قانون جزانك مخل آداب نشریات حقنده‌کی (١٣٩) نجی ماده‌سنی بروجه‌آتی اساسات دائره‌سنده تعدیل ایتمشدر :

موقوت وغیر موقوت ، مطبوع وغیر مطبوع رسائل وجرائدده آداب عمومیه‌یه مغایر اولارق نظماً ونثراً هزل وهجوه دائر شیئلری ویاخود مخل اخلاق مقالات وشرقیلری ورسملری تحریر ، تصویر ، حك واعمال ایده‌نلر ، باصان ویاباصدیرانلر ، یاخود علنی اولماسه بیله فروخت وتوزیع ایدنلر ویاطریق عامه‌ده یاخود عمومی محللرده انظار عمومیه‌یه وضع ایله‌ینلر ویاظرف ایچنده ، آچیق اولارق پوسته وسائر وسائط ایله اقامتگاهلره کوندرنلر ، یاخود تجارت مقصدیله ممالك اجنبیه‌دن تورکیه‌یه ادخال وتورکیه داخلنده بر محلدن دیکر محله نقل ایده‌نلر ویاخود بونلرك کیفیت طبع ونشرینی اعلان ایده‌نلر وبوقبیل تصاویری هرکیمه اولورسه اولسون ایجار ایده‌نلر برآیدن برسنه‌یه‌قدر قدر حبس اولونور و اون لیرادن اللی لیرایه قدر جزای نقدی ایله تجزیه ایدیلیر . بوندن باشقه موضوع بحث مقالات ، شرقی ، رسم قالیشه‌لری ونسخ مطبوعه‌سی مصادره اولونور . آداب عمومیه‌یه مخالف ومخل اخلاق بوقبیل آثار وموضوعاتی تیاترو وسینه‌مالرده ویا عمومی محللرده تمثیل ایده‌ن وایتدیره‌نلر وانظار عمومیه‌یه وضع‌ایده‌نلر وبوکبی آثاره عائد سینه‌ما شریدلرینی تجارت مقصدیله ممالك اجنبیه‌دن تورکیه‌یه ادخال ویاتورکیه داخلنده برمحلدن دیکر برمحله نقل ایده‌نلر کذلك برآیدن بر سنه‌یه قدر حبس اولونور واون لیرادن اللی لیرایه قدر جزای نقدی ایله تجزیه ایدیلیر .

* * *

قباحت غزته‌جیلرده‌می ؟

آقحصار قائممقامنك فاحشه‌لره بر پاطرون جلبی حقنده استانبول والیسنه کوندردیکی تحریرات مطبوعاتجه خیلی قیل و قالی موجب اولدیغی کبی بو حوادثك غزته‌لره عکس ایتمه‌سندن متأثر اولان داخلیه وکالتی‌ده ولایته اجرای تبلیغاتده بولونه‌رق غزته محررلرینه معاملات دولت حقنده قطعیاً معلومات ویریلمه‌مسنی بیلدیرمش و بو امر بوتون دوائردولتده یوکسك سسله قرائت اولونه‌رق مندرجاتنه کسب اطلاع ایدیلدیکی قیدیله مأمورلره آیری آیری امضا ایتدیریلمشدر .

* * *

شهیدلر یاردیمندن محروم قالمشلر !

مقری کوی باروت فابریقه‌لرنده‌کی انفلاقده وفات ایدن اون ایکی عمله‌نك پریشان وسفیل قالان عائله‌لرینه یاردیم ایتمك اوزره برمسامره ترتیب اولونمش. مسامره‌یه دارالبدایع ، دارالتعلیم‌موسیقی ، روس‌بالت هیئتی وبحریه باندوسی‌ده کتیریلمش . فقط هوانك بوزولمسی أکلنجه‌نك نشوه‌سنی قاچیرمش . بوکا رغماً خلق أکلنجه‌یه دوام ایتمك آرزوسنی اظهار ایتمش ، نهایت یاغمور کسب شدت ایتمش ، هرکس بر طرفه داغیلمش . کنجلر برچاتی بوله‌رق آلتنه صیغنمشلر ، دانس ایدرك اکلنمشلر. برآزصوکره مساره‌یرینه بریلدیرم اصابت ایدرك صحنه‌یی‌ده تارمار ایتمش !..

* * *

اورته‌لغی قاپلایان عمومی ضلالت

اقدام صاحبی احمد جودت بك یازییور :

« شمدی یکی براحتیاج قارشوسنده بولونیورزه اوده جمهوریت حالنده حریته استنادایدن حیات ملیه‌ده نه کبی قواعده رعایت ایدلمك لازم کله‌جکنك تعیینیدر. مملکت اوله صفحاته کیردی‌که بوهرج ومرج آراسنده طوغری‌یولی بولوب اوکا سلوك ایتمك حقیقةً محال کبی بر شیدر . حاکمیت ملیه وحریت شخصیه دیه عقله کلنی یاپیورز ویازییورز ، حالبوکه بونلرك یوزده سکسانی حقیقت حاله موافق دکلدر. اوحالده حکومتك مأمورلری بیله شاشیرییورلر .

اونلرده حریتك ، جمهوریتك مقتضاسی بودر دیه فعالیت قولیه وفعلیه‌ده . بو بیلمه‌مزلك ایچنه حتی حقوقك‌ده اقسامی کیریور . صلاحیتلرك درجه‌سنه دخی وقوف یوق . بو بویله کیتمز . چونکه یابدقلریمزك ویازدقلریمزك هانکیسی طوغری آکلایامایه‌جغز . دیرکن تورکیا هیچ بر یره بکزه‌میه‌جك غریبه‌لر مجموعه‌سی اولاجقدر .

شو یکی حیاتده بزه کیم رهبر اوله‌جق ؟ عائله‌لر شاشقین برحالده ، مکتب یوق . مطبوعات‌ده یالکز چکنمك قیغوسنده . علما صفر ، ادبا کذا . طوغری‌یی نصل بوله‌جغز ؟

مملکت یالکز اکلنجه پشنده ، اکلنمکدن باشقه بر شی دوشونن یوق . مساعی طورغون . قهوه‌لر ، بوش انسانلرله لبالب . استانبوله کلنلر ، ایشدن‌زیاده ذوق‌آرایورلر . حتی ذوقلریمز بیله ابتدائی ولاابالیانه ، بدیعیتدن محروم . آداب عمومیه بسبتون‌سیلنمش. هرشیده برچکینمه‌مزلك . کندیسندن باشقه‌لرینی هیچ دوشونمه‌مك ، اونلر واری یوقی هیچ صایمامق . کنجلر تحصیلدن زیاده سپور آرقه‌سنده . سعی وغیرت‌ایچون ، تفکر ایچون براصول یوق . استقباله نه ایله حاضرلانیور ، چانطه‌مزه نه قوییورز ؟ بونکله اشتغالی فضله برشی عد ایدییورز .

دیمك‌ایسترم‌که طوتدیغمز یول، بزی‌سعادته ایردیره‌مز . هله اوایشسزلك. مدهش بر تهدید ، حبسخانه‌لرده بولونان زواللیلری بیله بر ایشله اشغال ایده‌میورز .

ایشسزلك قدر بر خلقك اخلاق ومعنویاتنی بوزان هیچ برشی یوقدر . میخانه‌لری ، دارالسفاهه‌لری طولدیرانلر هپ ایشسزلردر . بزده ایسه بوعمومی ایشسزلك‌الویرمیور ایمش‌کبی برده ایام‌تعطیلیه موداسی چیقدی . بوکون فلانجه کوندر هایدی دونانما . اما آردی آراسی کسیلمه‌ین تعطیل کونلرینك بوملته قاچه مال‌اولدیغنی دوشونن یوق. طبیعی بوایام تعطیلیه‌ده میخانه‌لر وسفاهتخانه‌لر دها زیاده دولوب بوشالیور . جیده‌کی بش اون پاره‌ده توکه‌نیور . اوروپاده خلق استفاده ایده‌جك یره‌کیدرلر . بزده ایسه برقاندها سفاهته دوشولیور، الله عقلمزی‌می آلدی نه‌در ، یه‌جکمز بغدایی بیله یتیشدیره‌مز ایکن ، نصل اولویورده بویله کونلریمزی اولدیرییورز ؟ عجبا بزه یاردیم ایچون رجال‌الغیب کله‌جکدردیه بروعدمی آلدق؟ فقروضرورتك کوندن‌کونه نصل تزایدایتدیکنی کوره‌جك کوزی الله بزه ویرمدیمی ؟ »

***

جمهوریتك یاکلش تلقی وتفسیری

مولدنبوی کیجه‌سی ضابطه‌نك میخانه‌لری ، سفاهتخانه‌لری وبو آراده سینه‌ماللری‌ده تعطیل تشبثنده بولونمسی اوزرینه اقشام غزته‌سی «جمهوریت دورنده عرفی حرکتلر » دیه شدتلی برمقاله ایله ضابطه‌یه هجوم ایتمشدر . اقشام غزته‌سی ضابطه‌نك بوحرکتنی «حریتی تحدید ایله‌ین برخطا ، جمهوریته یاقیشمایان بر حرکت ، اسکی خلیفه‌لر دورینه یاقیشان بربدعت » اوله‌رق تلقی‌ایدییور و «نهایت حکومتجه شومراسم مطلق وضروری ایسه بوده اولجه بر قانونله تحکیم ایدیلملیدر ، اوندن صوکره یاپلمالیدر ، یوقسه بویولده حرکت عرفیدر ، کیفیدر » دییور.

بونك اوزرینه فرداسی کونی‌والی‌وکیلی بك‌غزته‌جیلره شو بیاناتده بولونمشدر :

« ـــ بن اولکی کیجه هیچ برسینه‌مانك قاپاتیلماسی ایچون امرویرمه‌دم واولکی کیجه استانبولك بر چوق سینه‌ماللری قاپانمامشدر . یالکز اسکیدن‌بری دوام ایتمکده اولان بر تعامل موجبنجه قندیل کیجه‌لری بالعموم اکلنجه محللری قاپادیلدیغندن پولیس مراکزی ینه عین تعامل موجبنجه حرکت ایتمك ایسته‌مشلردر . فقط کیجه بعض سینه‌ماجیلر بکا تله‌فونله مراجعت ایده‌رك سینه‌ماللرینك قاپادیلقده اولدقلرینی اخبار ایتدیلر و بن‌ده درحال امر ویره‌رك بوتدابیره مانع اولدم . هرشخص ایستدیکی شکلده عبادت ایتمکده مختاردر . فقط داخلنده بیکلرجه خرستیان یاشایان بر مملکتك سینه‌ماللرینی ، تیاترولرینی قاپاتمق‌حقیقة بك غریب اولوردی. بزرمضان کیجه‌لری تیاترولری، سینه‌ماللری، اکلنجه محللرینی ته‌طیل ایتدکمی‌که ، قندیل کیجه‌سی ایده‌لم ؟ بناءً علیه بوغیر وارددر . اولکی کیجه بالعموم تیاترو وسینه‌ماللر اجرای لعبیات ایتمشلردر ، حتی بوادعاده بولونان غزته‌جیلر ، اولکی کیجه سینه‌ماده بولونمش ایسه‌لر‌محقق فیلمی نهایتنه قدر سیر ایتمشلردر . »

بومسئله حقنده اقرامده بر مقاله مخصوصه یازان ادهم روحی‌بك دییورکه :

« حکومت جمهوریه‌مزکه تشکیلات اساسیه قانوننك ایکنجی ماده‌سی موجبنجه برحکومت اسلامیه‌در، تورك ملتی‌ایچون دینی وملی برتعامل، برعادت اولان شی ، اونك ایچون‌ده قانوندر . یوق ، خلیفه‌لر دورنده بو یاپیلیردی دیه اسلامك نه قدر مستحسن عاداتی وار ایسه هپسنه اعلان عصیان ایتمه‌مز لازم کلیورسه اوحالده اوزمان عقل ومنطقله هیچ برمناسبتمز قالماز .

بوکبی دینی تسعیدات یالکز تورکلرجه متخذ برعادت‌ده دکلدر . بالعکس بوخصوصده غربك اك‌بویوك، اك مدنی ملتلری بزدن‌دها زیاده عنعنه پرستدر. القاء صلیب فی الماء یورطیلرنده بوتون انکلتره‌ده، برقاچ‌کیجه تیاترولر، سینه‌ماللر هپ قاپانیر . هله بالقانلرده ، اسلاو ملتلرنده هفته‌لرجه عموخانه‌لر بیله سد ایدیلیر. فرانسه‌ده، آلمانیاده، ایتالیاده بوکا شبیه نه‌قدر مراسم دینیه‌واردرکه اوکون برچوق اکلنجه محللری تعطیل ایدیلیر . فقط بویولده عنعنات یوزندن برکیجه سینه‌مایه کیده‌مه‌ینلردن هیچ برفرد قالقوبده (ای مدنیت عالمی ، بنم حریتمی نه‌دن تحدید ایدییورسکز ؟) دیه برسوز صرف ایتمکی خاطرینه بیله کتیرمز . زیرا اویرلرده حریتك معنای حقیقیسی منورلاندن باشقه ، عوام دخی أیی آکلامشدر . یعنی شومحققدکه بکن آقشام حکومت مولد نبوی حرمتنه سینه‌ماللری وسائر لعبیات محللرینی تعطیل ایتدیرمکله « جمهوریت دورنده جواز یوقدر » دینیلن برمناسبتسزلکده بولونمامشدر، بالعکس تاریخ اسلامده اجماع امتك بر تمثال عصریسی اولان جمهوریت اسلامیه‌مزه شرف ویریجی بر قانون مدنینك حکمنه اتباع ایله‌مشدر . جمهوریت دیمك ، عادات وعنعناتی ییقان بر اداره دیمك دکلدر. بالعکس ملتك روحندن دوغان برحکومت دیمك اولدیغی ایچون تمثال معنوی ملت دیمکدر . ملتك تمثال معنویسی ایسه اعتقادیاتی واخلاقیاتی‌در . اعتقادیات و اخلاقیاتك حیات عالمده اك بویوك قوت اولدیغنه مثال ایسه آناطولی‌ظفریدر. بوظفر، تورك ملتنك معنویاتندن، اخلاقیاتندن ، نهایت‌اعتقادیاتندن دوغمشدر. بز، حکومتمزی حسن‌نیته مستندبوکبی حاللرنده‌ده لاف سویله‌مش اولمق ایچون متصل چکیشدیرمیه‌لم . بالخاصه عرف وعادته حرمتی‌ده بالطه‌لامغه قالقوب یاپدیغك بدعتدر دیمه‌یه‌لم . »

اقشام‌غزته‌سی‌ایی‌که مولدنبوی کیجه‌سنده‌مناره‌لرده یاقیلان‌قندیللر ایچون‌ده مؤاخذاتده بولونمایور !

روسیه‌ده‌بولشه‌ویکلرك‌عبادتخانه‌لردن‌ویرکی آلدقلری‌دوشونولورسه بو کونکی حالمزه ینه شکر ایتمك لازم کلیر .

واقعا اسلامك کندی دیارنده کندی پیغمبرینی تعظیم و تکریمی

بیله حریته منافی بر حرکت عرفیه تلقی اولونمه‌سی چوق آجیقلی بر وضعیتدر؛ فقط بوده بر جلوهٔ شئوندر . نفاق اوزرندن پرده‌نك قالقماسنده‌ده بر حکمت الهیه واردر .

آقشام غزته‌سی کچنلرده « آرا صیره کورورکن مبالاتسزلقلری، سبیل‌الرشاد ایله توحید افکارك، تجدد و انقلاب سیاستنك ضروری نتیجه‌لری عد ایتدکلرینی وخلقه اویله کوسترمکه چالیشدقلرینی » یازییوردی .

مولد نبوی کیجه‌سی لعبیاتك دینی جمهوریت ایله غیر قابل تألیف اولدیغنی سویله‌ین ، بونی تجدد وانقلاب سیاستنك ضروری بر نتیجه‌سی عد ایدن وخلقه اویله کوسترمکه چالیشان سبیل‌الرشادمیدر ، یوقسه آقشامك بالذات کندیسیمیدر ؟ باری کندی یابدقلرینی باشقه‌لرینه اسناد ایتمه‌مك انصافنی کوسترسه‌لر !..

شؤون

موصل مسئله‌سی . — موصل ولایتی اوزرنده‌کی حقوق صریحه‌مزك احقاقی ایچون جمعیت اقوامه مراجعت ایتدیکمز صره‌ده انکلیزلر فعلاً تحت اداره‌مزده بولونان اراضی‌یه طیاره‌لریله تجاوز ایده‌رك برمسئله احداث ایتمك و بر طاقم بلوفلرله افکار عمومیهٔ جهانی تشویش ایتمك ایسته‌دیلر . حکومتمزك متیقظانه حرکتی وحقوق ملیه‌مزی مدافعه خصوصنده‌کی عزم قویسی سایه‌سنده انکلیزلرك تشبثاتی عقامته اوغرامشدر . بر قاچ کون مقدم افق سیاستده حرب امازه‌لری ظهور ایتدیکی حالده حکومتمزك درایت و ثباتی انکلیزلرك آمالنی زیروزبر ایتدیکندن مختلف فیه اولان مسئله‌نك سلاحله دکل ، جمعیت اقوام مجلسنك حکملکیله حلی ایچون ائتلاف حاصل اولمشدر .

اونه‌دنبری انکلیزلرك تعقیب ایتدکلری خط حرکت نسطوریلری حدودمز اوزرنده یرلشدیره‌رك عراق ایله تورکیه آره‌سنده بوخریستیان نسطوریلردن بر حکومت حاجزه تشکیل ایتمك و بویله‌جه بر منبع فتنه و فساد وجوده کتیرمکدر . بناءً علیه حدودمز داخلنده یاشایان وقوای حکومته قارشی سلاح عصیانی قالدیران نسطوریلری تأدیب ایچون وقوع بولان حرکات تأدیبیه‌مز انکلیزلرك خوشنه کیتمه‌دیکندن انکلیزلر قوای عسکریه‌مز اوزرینه طیاره‌لر کوندرمشلر و آتدقلری سلاحلرله بر طاقم ضایعات و تلفات وقوعنه سببیت ویرمشلردر . حکومتمز بو حرکاتی مکرراً پروتستو ایتمش، انکلیزلرده بر طاقم جوابلر ویره‌رك بزم قوای عسکریه‌مزك استاتوقویی اخلال ایتدکلرینی، بناءً علیه قوای عسکریه‌مزی چکیلمه‌دیکی تقدیرده تدابیر عسکریه اتخاذ ایده‌جکلرینی شفاهی براولتیماتوم حالنده تبلیغ ایتمشلردی . وضعیت بونك اوزرینه وخیم بر ماهیت اکتساب ایتدیکندن حکومتمز بویوك ملت مجلسنی طوپلامق ایچون مذاکراتده بولونمش و مجلسی اجتماعه دعوت ایچون قرار ویرمش و بونك اوزرینه بویوك ملت مجلسی اجتماعه دعوت اولونمشدر . بوندن باشقه حکومتمز حدودمزی مدافعه‌یه آماده اولمقله برابر اختلاف واقعی حل ایچون جمعیت اقوامی توسیطه آماده اولدیغنی انکلتره‌یه بیلدیرمشدر .

انکلتره حکومتی اولجه‌ده ایکی شفاهی اولتیماتومه رغماً حکومتمزك بوتکلیفنی قبول ایتمش و بو صورتله حادثه وخامتی اولدیجه ضایع ایتمشدر .

(موصل) ولایتنك مقدراتنی تعیین ایتمه‌یی تعهد ایدن جمعیت اقوامك بومسئله‌یی حق وعدله موافق بر شکلده حل ایتمه‌سنی بکلیورز .

مصر مسئله‌سی . — مصر مسئله‌سی بوهفته ظرفنده یکی بر صفحه‌یه داخل اولدی . انکلیزلرله اجرای مذاکرات ایچون لوندره‌یه کیدن زغلول پاشا نهایت انکلیزلرك مصرلیلردن نه ایسته‌دکلرینی ایضاح ایتدی . زغلول پاشا دیدی‌که :

« انکلیزلر بزی انتحار ایچون لوندره‌یه دعوت ایتدیلر . بزده انتحاری قبول ایتمدك. » زغلول پاشا بوسوزلری سویله‌دکدن صوکره مصره عودت ایتمشدر. فی‌الحقیقه زغلول پاشا ، انکلیزلرك مصردن اشغال عسکریلرینی قالدیرمه‌لرینی ، مصرده اقلیتلری ، واجنبیلری حمایه ایتمکدن فراغت ایتمه‌لرینی، سویش قنالنك حمایه‌سنی مصره ترك ایتمه‌لرینی طلب ایتمشدی. احراز استقلال ایتمك وحریاشامق ایسته‌ین بر ملت ایچون بوندن دها محق، دها مشروع برشی تصور اولوناماز. فقط انکلیزلر بومحق ومشروع مطالبی افراط وضلالتك حد اعظمیسی تلقی ایتدیلر ومصرك انکلیز اشغال عسکریسی آلتنده یاشامقله برابر حر ومستقل اولابیله‌جکنی ادعا ایتدیلر. هله مصرده اقلیتلری واجنبیلری حمایه وظیفه‌سندن قطعیاً فراغت ایتمیه‌جکلرینی سویله‌دیلر . سویش قنالندن آیریله‌یی خاطر وخیاللرندن اصلا کچیرمه‌دکلرینی وکچیرمیه‌جکلرینی تکرار ایتدیلر. بناءً علیه زغلول پاشانك انکلیزلرله مذاکرات اجرا ایتمه‌سنه امکان قالمادیغندن ، مشارالیه‌ده مصر نامنه انتحار ایچون لوندره‌یه کیتمه‌دیکندن لوندره‌دن مصره عودته قرار ویرمشدر. بوندن صوکره مشارالیهك ناصل برخط حرکت تعقیب ایده‌جکی هنوز معلوم دکلدر . یالکز مشارالیه مصره مواصلت ایتدکدن صوکره مصر مجلس ملیسنی طوپلایه‌جق ونه اولدیسه هپسنی ایضاح ایده‌جکدر . اوندن صوکره مستقبل خط حرکت حقنده برقرار اتخاذ ایدیله‌جکدر . الحاصل مصر مسئله‌سی حل اولونمق یولنه کیره‌جکی یرده ، بالعکس بوس بوتون کسب مشکلات ایتمشدر . مصرلیلرك اوکنده هنوز اوزون بر طریق مجاهده بولوندیغی اکلاشیلیور. فقط مصرلی دینداشلرمزك بومجاهده یولنی موفقیتله قطع ایده‌جکلری و نهایت نائل امل اولاجقلری محققدر . چونکه مصرلی قرده‌شلرمز بوکون اویانمش واستقلاللرینی تحقق ایتدیرمك ایچون چالیشمغه باشلامشلردر . هرحالده بومساعینك موفقیت ایله تتوج ایده‌جکنده شك وشبهه یوقدر .

وهابیلرك حرکتی . — شریف (حسین) ك خلفی و بویوك اوغلی (امیر علی)نك یالکز حجاز حکمداری صفتیله قرال موقعنه کتیریلمسی متعاقب حجازده یکی بر حرکت وقوع بولمامشدر . یالکز شریف (حسین) حجازدن برسمت مجهوله و اغلب احتمال (بغداده) ه کیده‌جکی واوراده اقامت ایده‌جکی خبر ویریلمکده‌در . وهابیلرله حجازلیلر آره‌سنده صلح مذاکراتی باشلادیغنه دائر قطعی بر خبر یوقدر . بالعکس وهابیلرك رئیسی و أمیری (ابن سعود) حجازدن بوتون شریف (حسین) عائله‌سنی طرد ایتمك ایسته‌دیکی آکلاشیلیور. مع‌مافیه وهابیلر بوکونه قدر (مکه) یه کیرمه‌مش بولنیورلر . بونك آنجق افکار عمومیهٔ اسلامیه‌یه حرمتدن ایلری کلدیکی سویله‌نیور. بونك بویله اولماسی چوق محتملدر. چونکه (ابن سعود)ك قارشیسنده کندیسنه مقاومت ایده‌جك برقوت قالمادیغی محققدر. مقاومت ایده‌جك برقوت بولونسه شریف (حسین)ك ثبات ایده‌جکی و بو قوتله (ابن سعود) ی ییقمغه چالیشه‌جغی شبهه‌سزدر . بناءً علیه وهابیلرك بو سفر (مکهٔ مکرمه)یه بر مقصد ایچون کیرمه‌دکلری آشکاردر . وهابیلرك کوزه‌تدیکی هدف افکار اسلامیه‌یه حرمت ایسه بوتون مسلمانلرك بونی ممنونیتله قارشیلایه‌جغی شبهه‌سزدر .

آبونه‌لری ختام بولان قارئین کرامك آبونه بدللرینی ارسال ایتمك لطفنده بولونمه‌لری ویا آبونه‌دن صرف نظر ایلدکلرینی اشعار بویورمه‌لری بالخاصه رجا اولنور .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آدرس تبدیلنده ایرجه
٥ غروش کوندرلملیدر.

مکتوبلرک امضالری واضح و اوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر

ممالک اجنبیه ایچون آبونه اولانلرک آدرسلرینک فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغی بیلدیرلسی رجا اولنور

سبیل الرشاد

آبونه شرائطی : هر یر ایچون سنه‌لکی (٤٠٠) آلتی آیلغی (٢٢٥) ؛ ممالک اجنبیه ایچون سنه‌لکی (٤٥٠) ، آلتی آیلغی (٢٥٠) غروشدر.

نسخه‌سی ٧,٥ غروشدر . سنه‌لکی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده رشید افندی خانده

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولنماز .

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر محمد عاکف

صاحب و مدیر اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٦٢٠ — ١٠ ربیع الاول ١٣٤٣ — ✻ پنجشنبه ✻ — ٩ تشرین اول ١٣٤٠ — جلد ٢٤

اسرار قرآن

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللّٰهُ اَوْ تَأْتِينَا اٰيَةٌ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ . اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْئَلُ عَنْ اَصْحَابِ الْجَحِيمِ . وَلَنْ تَرْضٰى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارٰى حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِى جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ .

مآل جلیلی

« بیلمه‌ین کیمسه‌لرده ، الله بزمله قونوشمالیدی ، یاخود بزه بر معجزه کلملیدی ، دیدیلر ؛ ایشته کندیلرندن اولکیلرده بونلرک سوزلرینک طبقیسنی سویلمشلردی ؛ قلبلری بربرینه بکزه‌دی ؛ بزلر عقلی ، یقینی اولان بر قوم ایچون معجزه‌لریمزی بیلدیرمشزدر . شبهه‌یه محل یوقدرکه سنی بزلر دین حق ایله بشیر ونذیر اولارق کوندردک ؛ سن اصحاب جحیمدن قطعیاً مسئول دکلسین . نه یهودیلر ، نه خرستیانلر ، دینلرینه اتباع ایتمدکجه ، سندن هیچ بر زمان خشنود اولامازلر ؛ اونلره دی‌که ، « اللهک کوستردیکی یول یوقمی ایشته طوغرو یول آنجاق اودر » ، یمین ایده‌رم‌که شایدسن کلن وحیدن صوکره‌ده اونلرک هوسانه اویمیه اولورسه‌ک آرتیق اللهه قارشی نه سنک بر دوستک ، نه‌ده بر معینک اولابیلیر . »

* * *

مشرکلرک معجزه طلبی خصوصنده وقوع بولان اصرارلرینک ردی ، قدرتی متعالی اولان جناب حقک قوانین عادیهٔ کونیه‌یی ، حاشا ، تبدیلدن عاجز اولماسی دکل ، اسکیدن معجزه طلب ایدنلرک هر درلو اصراره رغماً وقوع بولان معجزاته اینانماملری ، دین فطرتی طانیماملری ، دینک ، عقل سلیم ایجاباتنه تماميله مطابقتنی ادراک ایتمه‌ملریدر . دها اول ، معجزاتک رسالت ویاخود نبوته دلالتی قطعی اولسه ، معاندلرک بونلری بعضاً تأویل ، بعضاً انکار ایتمه‌جکلرینی بیان ایتمشدک . بونک سببی خوارق عاداتک درلو درلو اولماسیدر . بونلرک برقسمی انبیا ورسل الٰهیه‌نک یدیله ، برقسمی ده ساحرلرک یدیله ، برقسمی ده ریاضت روحانیه ایله مشغول اولانلرک یدیله واقع اولور . ریاضت روحانیه ایله مشغول اولان مشرکلرک بیله بونلری یاپدقلری واقعدر . بوندن طولایی رسالت دعواسنی اثبات ایچون وقوع بولان معجزاتک موجب شک اولماسی احتمالی موجوددر . قرآن کریمده ، کافرلرک پیغمبران عظامدن طلب ایتدکلری معجزاتک وقوعنه رغماً بونلری سحر اثری تلقی ، یاخود معجزاتی قبول ایتمه‌مکده اصرار ایتدکلری بیان اولونمقده‌در . مسلمانلق ایسه ، ادیان سائره‌دن خوارق عادات وعقلک ادراک

اتمه‌یه‌جکی آیات دینی اولمامقله ، دین یقین، دین نظر اولمقله تمایز ایتمشدر. آیات قرآنیه، وهملرینه منقاد اولارق فعالیت عقلیه‌لرینی تعطیل ایدنلره، عنادلری یوزندن حق وحقیقتی کورمه‌ینلره دکل ، جناب حقك پیغمبرلری تبشیر وانذار ایچون کوندردیکنی اکلایانلره ، رسالتك معیار محقی کتیرلن تبلیغات سماویه‌نك صحتی ، مصالح عامه‌یه مطابقتی ، اونی قبول ایدنلری دنیا وآخرتده سعادته ایصال ایتمه‌سی اولدیغنی ادراك ایدنلره کوندرلمشدر .

قومنك مظهر هدایت اولماسی پیغمبرمز اوقدر آرزو ایدیوردی که اونلرك دعوت نبویه‌یه یوزچویرمه‌لری ، اوکامخالفتده اصرار ایتمه‌لری، کندیسنه کوندریلان آیاته کفر ایتمه‌لری کندیسنی عادتا اونلرك بواحوالندن مسئول ایمش کبی ، رنجیده ایدییوردی . اونك ایچون جناب حق پیغمبرمزه تسلی ویرمك ، اونك حزننی ، اونلرك حالنه فرط ترحمدن تحصل ایدن اکدارینی ازاله ایتمك ایچون (ولاتسئل عن اصحاب الجحیم) ، (ان علیك الاالبلاغ) و (انما انت نذیر) آیات کریمه‌سنی کوندرمشدی .

رسول اکرم ، رسالت الهیه‌یی تبلیغ ایتدکدن صوکره کافرلرك عنادینه ، تعریضاتنه اهمیت ویرمه‌مه‌سی کرکدی . چونکه بوظالملر آیات الهیه‌یی انکار ایدییورلردی . آرتیق اونلرك حسابی ، پیغمبره عائد دکلدی .

بومناسبتله موضوع بحث ایدلمه‌سی ایجاب ایدن برمسئله بوتون آیات قرآنیه‌نك دینده اکراه اولمادیغنی ناطق اولماسی وپیغمبرك تبلیغ وتذکیردن باشقه برشیله مکلف اولمامسیدر. قرآن کریم (فذکر انما انت مذکر. لست علیهم بمسیطر .) بویوریور . پیغمبر ، قومنك ایچنده برجبار کبی قیام ایتسه‌یدی ، دینی قبولدن استنکاف ایدنجه اونلری قتل ایدر ویا تارمار ایدردی . فقط قرآن کریم (وما انت علیهم بجبار . فذکر بالقرآن من یخاف وعید) بویوریور .

مسلمانلق برطاقم ضال ومضللرك ادعا ایتدیکی کبی قلیجله قائم اولمامشدر ، (وقاتلوهم حتی لاتکون فتنه ویکون الدین کله لله) قول کریمی عربستان شبه‌جزیره‌سنك غیرمؤمن اهالیسنه خاصدر . دین فطرت اولان مسلمانلق، قدسی کمالاتك آداب الهیه‌نك مجمعی اولان مسلمانلق ظلم وشدته توسل ایده‌جك؛ قلیجله ، آتشله دعوتی ترویج ایده‌جك دین دکلدر .

عقائدك قوت وقهرله دکل دهاباشقه وسائل مخصوصه ایله انتشار ایده‌جکی ورواج بولاجغی مسلم بدیهیاتدندر. بووسائلدن برقسمی برهان عقلی، شعر وتقلیددر. انسانلرك عقلنه ، ذکاسنه ، تجربه وتحصیلنه کوره بو وسائلدن هربرینك برتأثیری واردر . تقلیدی وسائل یقیندن عد ایتمه‌مز عوامك صرف اثر تقلید اولارق کندیلرینه انتقال ایدن عقائدی، فاسد ، عقل سلیمه مغایر اولماسنه رغماً محافظه ایتمه‌لریدر . بونك اك یاقین دلیلی نصارانك تثلیث عقیده‌سی ، حضرت (عیسی) نك خرستیانلری قورتارمق ایچون قانی فدا ایتمه‌سی عقیده‌سی ، وبوکا مماثل عقائد باطله‌در.

عوام مسلمین ایچنده‌ده جهالتنه ، تحصیلسز اولماسنه ، عقلنك ادراك ایتمه‌مسنه رغماً عقیده‌سی هردرلو شك وشبهه‌دن آزاده قالان پك چوقدر . طبیعی بونلرك عقیده‌لری کندیلرینه انتقال ایدن اقواله استناد ایدر .

الحاصل عقائد جبر واکراه ایله تشکل ایتمز . بحث ونظر دینی اولان مسلمانلق ، اونی قبول ایتمه‌ینلرك ، اونی ادراك ایتمه‌ینلرك قتلنی امر ایده‌جك بر دین دکلدر .

مشرکلره واهل کتابه کلنجه : قرآن کریم ایله سنت مطهره کوستریور که علیه الصلاة والسلام افندمز مسلمانلغی قبول ایتمه‌دکلری تقدیرده جزیه مقابلنده جانلرینی محافظه وحقلرینی صیانت ایتمشدر . بونلر جزیه‌یی تأدیه ایدنجه مسلمانلرك مستفید اولدقلری حقوقدن مستفید اولویور ، مسلمانلرك ایفا ایتدکلری وظائفی ایفا ایدییورلردی .

تفسیری صددنده بولوندیغمز «ولن ترضی عنك الیهود ولاالنصاری...» آیت کریمه‌سنه کلنجه بوآیت کریمه یهودونصارانك، پیغمبرمزله مسلمانلرك مسلمانلقده ثابت قدم اولدقجه اونلردن راضی اولمایه‌جقلرینی افاده ایتمکده‌در. فی الحقیقه هرکون بوحقیقت برکره دها ثابت اولیور. کون کچمه‌یور که مسلمانلرك مسلمان قالدقجه یهودونصارانك کندیلرندن خوشنود اولمایه‌جقلرینه دائر جناب حقك کوندردیکی آیات کریمه‌یی تأیید ایتمه‌ین برحادثه وقوع بولماسین .

مسلمانلر کتاب الهیدن غفلت یوزندن ، کتاب مبینك آیات کریمه‌سنی اکلامادقلرندن ، احکام جلیله‌سنی ادراك ایتمه‌دکلرندن اهل کتابدن دوست اتخاذینه باشلادیلر . نیجه نیجه مسلمانلر اهل کتاب ده‌نیلن یهود ونصارادن کویا احبا ، اودا بولدیلر . بونلره مأموریتلر ویردیلر . بونلردن مستشارلر، محاسبلر، مدیرلر، حتی والیلر، وزیرلر تعیین ایتدیلر. حتی بوندن فضله بونلری کندی اوزدینداشلرینه ترجیحا اونلرله آلیش ویریشه ، خصوصی ایشلرینی اونلره کوردیردیلر . اشجیلری، خدمتکارلرینی بونلردن سچدیلر. دوقتورلرینی ، آووقاتلرینی بونلردن آلدیلر . زواللیلر بیلمه‌یورلر که یوزلرینه کولن بوآدملرك قلبلری کندیلرینه قارشی الك مدهش کین وغیظله قاینایور . اکلامیورلر که بونلرك دوستلغی، بونلرك صمیمیتی ریا وخدعه‌در. کتاب الهی بوحقیقتك نه معظم برشاهدی ، هرکونکی حادثات بوحقیقتك نه بلیغ برمؤیده‌سیدر.

زواللی مسلمانلر شرقده غربده هریرده هردرلو نکبته دوچار اولدیلر. روم ایلی‌ده، فاسده استیلایه اوغرادیلر. بواستیلالره اوغرادقلری کون کوردیلر که دهادون محب خاص الخاصلری والك صمیمی دوستلری

اولان اهل کتاب ، درحال مستولیلرك رهبری کسیلدی . مسلمانلرك یره‌ده غصب اولوناجق برمالی ، هتك ایدیله‌جك برعرضی ، دوکوله‌جك معصوم قانی وارسه اونی کوستردیلر . وهردرلو فضاحت وفجاعتی ارتکاب ایتدیردیلر .

بوفجیعه‌لرك وقوعنی کوره‌ن برطاقم ادراکسز مسلمانلر بومناظر قارشیسنده اظهار حیرت ایدییورلردی . بونلر حادثات واقعه‌دن دکل ، اصل کندی غفلتلرینه حیرت ایتمه‌لیدرلر . چونکه کیجه کوندوز اوقودقلری قرآن کریمك آیاتندن غفلت ایتمشلر ، اونك افاده ایتدیکی حقائق ازلیه‌یی دیکله‌مه‌مشلردی . عجبا بو بیچاره‌لر آیات الٰهیه‌یه ایمان ایتمه‌یورلرده نه‌یه ایمان ایدییورلردی ؟ . . .

بوتون مؤسسات زادهٔ ادیاندر

انسانلرك وجوده کتیرمش اولدقلری آثار مدنیه‌نك کافه‌سی موجودیتلرینی برشیئه یعنی دینه مدیوندر . بشرك مادی ، معنوی نه قدر آثاری وارسه هپسنك منشأی دیندن مقتبس ودیندن مستفاددر . ادیانه مخصوص برطاقم مبدألر ، اصللر واردر که بو اصللردن مادی معنوی نیجه شیلر دوغمش ، دوغان بو شیلرده کندیلرندن ظهور ایدن دیکر برچوق شئون وحادثاته منشأ اولمش وعالمده وجودی مشهود اولان هرشی کندی موجودیتنی شوصورتله دائما ماقبلنه مدیون اوله کلمشدر . یکدیکرینه نظراً علل ومعلولات متسلسله صورتنده تعین وتحقق ایدن شئون مادیه ومعنویه کوز ایله کورونه‌یوب یالکز عقل ایله ادراك ایدلدکده اولان رابطه‌لرله یکدیکرینه مربوط و یکدیکرندن مقتبس اولدیغندن بوسلسله‌یی تشکیل ایدن حلقه‌لردن هانکیسی مایهٔ موجودیتنی آلمش اولدیغی شیء دیکردن آیریله‌جق اولورسه اوحلقه اغاجندن قوپمش یاخود قوپاریلمش برچیچك یاخود برياپراق کبی موقت برزمان ایچون حیاتی ، طراوتی محافظه ایتمش اولسه بیله ، برزمان کلیرکه اویاپراقده حیاتدن ، طراوتدن اثر قالماز . شوحالده بشرك کرك حیات مادیه‌سنه کرك حیات معنویه‌سنه تعلق ایدن شئون ، سلسلهٔ تعاقبلریله مبدألرینه منتهی واونلره راجع اولان تحاولاتك بر اثری ، یاخود صفحه‌سی دیمك اولور . ارادهٔ بشرك تعلقندن آزاده اولان حادثات مادیه وطبیعیه‌نك کافه‌سی‌ده بو قانون موجبنجه وقوعه کلیر . شو حاله نظراً عالم طبیعتده وقوعه کلن دائمی تقلبات‌ده ، اجزای کائناتدن هیچ برینك ارەسنه عدم یاخود خلاتعبیرلریله بردرجه‌یه قدر افاده ایدیله‌بیلن مادی بر فترت حلول ایتمکسزین ، هپ ماقبلنه استناد مابعدینی ایجاد صورتیله وقوعه کلمشدر . بونك عکسنی تصوره امکان یوقدر . هرهانکی برعقلی سماحتله بوحالك عکسنی تصور ایدیله‌جك اولورسه ، بو تصورله برابر ایچنده بولوندیغمز شو کائناتك ، محو اولمسنی ، یاخود بزم بیله‌میه‌جکمز برشکل وصورته کلسنی تصورده ضروریدر . موجودات میاننده ولو بر جزء فرد حتی جزء فردك بر قاچ کره دکل بر قاچ یوز کره فوقنده وجزء فرددن زیاده تصوردن اوزاق برموجود بیله تصور ایتمش اولسه‌ق ، اوموجودده بهمه‌حال بو قانونه تابعدر . طبیعتك هیچ برجزئی بیچ یعنی باباسزدکلدر . بزم توالد وتناسل نامنی ویردیکمز شیء طبیعتك هرجزئنده ، واقع هرجزئنده جاریدر .

بوتون اشیا بوقانون کلینك مقتضاسنه ــ فقط کندی طبیعتنه موافق برصورتده ــ تابعدر . هرهانکی برموجودی مثلا ایاغمزه ایلیشن عادی برطاش پارچه‌سنی ألمزه آلدیغمز زمان نظر عادی وحسی ایله او طاش ایچون بر وجود مستقل اثبات ایده‌رك او طاش اوزرنده ایسته‌دیکمز کبی اجرای تصرف ایده‌بیلیرز . فقط اوطاشه عقل وعلم کوزیله باقه‌جق واونك شودقیقه‌ده مالك اولدیغی وجود مستقلك آبا وامهات سالفه‌سنی دوشونه‌جك اولورسه‌ق او کوچیجك طاشك هرذره‌سنده میلیارجه عصرك فعالیت متوالیه ومستمره‌سنك آثارینی کوریر ، عقللره حیرت ، فکرلره دهشت ویرن بوحولهٔ اعصارك کثرت وعظمتی اوکنده عمان حیرته مستغرق اولوب کیدرز .

شو کوچك طاش بزه لسان حال ایله کندی موجودیتنی ، کندیسندن اول تحقق ایلمش اولان نیجه نیجه وجودلره مدیون اولدیغنی سویلیه‌جکی کبی حالا کندیسی ایچون اثبات ایدلدکده اولان وجودك ، تعینك‌ده ، استقلال صوری وظاهریسنه رغماً ، کندیسندن اول کچمش ، معدوم مطلق حاله کلمش کبی کورینن آبا واجدادیله الآن رابطه‌سنی محافظه ایلمکده اولدیغنی وبو رابطه‌نك فکنه امکان متصور اولمدیغنی سویلر . زیرا طاشك موجودیت حاضره‌سی اورابطه‌لرك ووجودات متقدمه‌نك شوحاله کلن ، شوصورته اقتران ایتمش اولان برتمثال مشخصندن باشقه برشی دکلدر . بونك عکسی دوشونیله‌مز . چونکه طاشك موجودیت حاضره‌سی بوکا مانع وبزدن عکس حالك تصوری قدرتنی سالبدر .

بز کندی تصرفات شخصیه وذوقیه‌مزله بو طاشه ایسته‌دیکمز شکل وصورتی ویره‌بیلیرز . اوندن ظریف برشی یاپارز . یاخود پارچه پارچه ایدوب یره آتارز . فقط نه‌یاپمش اولسه‌ق بو طاشی ، اونك مقوم وجودی اولان وبدایت خلقتدن بری حکمنی اجرا ایدن کلی ، عمومی قانونلرك اثر صنعی اولمقدن چیقاراماز . بویله بر شیئه تشبث ایده‌جك بیله اولورسه‌ق نظر عقل وانصاف اوکنده بك کولنج ، بك مسخره بروضعیت احداث ایتمش اولورز .

شومقدمه‌دن آکلاشیلیورکه بزم مادیات اوزرنده‌کی تصرفاتمز مطلق دکل ، مقیددر . بوتصرفاتك برحد معقول وطبیعیسی واردر . تصرفاتمزك برطرفی امکانه ، دیکرجهتی امتناعه ناظردر . امکانه ناظر اولان

جهتنده حکممزی جاری قیله‌بیلیرز ؛ امتناعه ناظر اولان جهتنده تصرفاته قیامز تمنیٔ محال دینیلن مرتبه‌دن برخطوه‌دکل ، برذره‌قدربیله ایلری‌یه کیده‌من . نه‌زمان بویله برشیئه تشبث ایده‌جك اولور ایسه‌ك رجعت قهقریه‌یه ایله رجوع محققدر .

بشریت مادیاته عائد اولان تصرفات مستقله‌سنده شوقیده تابع اولمق ضرورتنده بولوندیغی کبی اخلاقیاته ، معنویاته متعلق تصرفاتنده‌ده عین قیده‌تابع اولمغه‌مجبوردر . بعض کیمسه‌لر کندیلرینی بو تصرفاتده مستقل وهردورلو قیوددن آزاده‌کبی کوره‌بیلیرلر . حتی بوساحه‌ده‌کی تصرف وتصورلرینه وجود ویرمکه قالقیشدقلری اثناده کندیلرینی اوقدرحر ، اوقدر مستقل کورورلرکه اکر دوغرو دوشونن برآدام چیقوبده اونلره ملاحظه‌لرینك یا کلش ، غیر قابل اجرا اولدیغنی سویله‌یه‌جك اولسه اونلرمعارضلرینك سوزینی استهزا ایله قارشیلارلر . کندیلرینك بووادیده هردورلو موانعدن ، مزاحمدن آزاده اولدقلرینی قطعی برقناعتله ایلری سوررلر . نیته‌کیم بزم‌اوزرمزه هوای‌نسیمینك ، بالقلرك اوزرنده‌ده دکزك ثقلتی اجرای‌تأثیر ایلمکده اولدیغی حالده بوثقلتك‌تأثیرینی نه‌انسانلرحس‌ایده‌بیلیرلر، نه‌ده‌بالقلر . اونلر کندیلرنده انکارینه مجال اولمیان برخفت ، بر آزادلك حکمفرما اولدیغنی سویلرلر . بونکله‌برابر هیچ بردقیقه بوثقلتی صرتلرنده طاشیمقدن، بوثقلتك آلتنده زبون اولمقدن خالی قالمازلر .

بشرك بوتون مؤسساتی زادهٔ ادیان دیمش‌ایدك . ادیان‌یکدیکرینی تقویم وتعدیل‌ایله‌بومؤسساتك اصللرینی ادامه فقط‌اقتضای‌زمان ومکانه کوره شکللرینی تبدیل ایلمشدر . بو مؤسسه‌لردن هیچ بری منشأ مشترکاری اولان مبدأ سماویدن علاقه‌سنی ، مناسبتنی قطعه قیام ایتمه‌مشدر . دین‌نقطهٔ نظرندن باقیلدیغی‌تقدیرده هرمؤسسه‌نك‌ماده‌سی مستقر ، یالکز صورتی متبدلدر .

انسانلرك برقسمی زمان زمان بو مؤسساتك منشاء اصلیلریله کلیاً علاقه‌لرینی کسمك‌واونلره کندی اجتهاد عقلیلریله یکی برشکل وصورت ویرمك ایسترلر . شوفقره‌نك برنجی شقی‌أله آلالم . برکره اخلاقی ، اجتماعی ، معنوی مؤسساتدن هیچ برینك منشأ اصلیلری اولان مبدأ الوهیتله رابطه‌لرینی قطع ایتمك، بورابطه‌لر قطع ایدلدکدن‌صوکره اونلری هردرلو قیود وعلاقه‌دن مجرد اوله‌رق بشریته مال ایلمك‌ممکن دکلدر . بشریتك بودعواسی بطلانی بین وغایت مزور بردعوادر.

چونکه بو مؤسساتك مبدأ ظهورلریله علاقه‌سنی کسمکه قالقیشنجه اونلردن اثر قالمازکه حتی اونلره برشکل دیکر ویرمك امکانی تسلیم ایدیله‌بیلسون !!! حق ، وظیفه ، جمعیت ، عائله، بابا، آنا ، اولاد ، احفاد وبونلرك ایجابات ومقتضیاتی بوتشبثك وقوعنی متعاقب‌تکرمکر عدم‌آباده یووارلانیر. بوقاریکی کلمه‌لر، انجق برشرط ایله یعنی‌منشألرینه ، مبدألرینه نسبتلری باقی قالق شرطیله حائز معنادر . بونسبت اورته‌دن قالقنجه اونلرك وجودندن‌ده اثر قالماز .

اکر بشریت ، بونی تسلیم ایتمز ، وبودالری آغاجندن قوپارمق صورتیله الی‌الابد محافظه ایده‌بیله‌جکی اعتقادینه ذهب اولورسه بك الیم بر کریوهٔ ضلاله صاپمش وبك یا کلش برتصوره وجود ویرمك ایسته‌مش اولور .

زیرا ، حق ، دینلنجه‌اونك‌برمبدأسماویدن ملهم‌وملقن‌اولمسی لازم کله‌جکنی تصورده ضروری اولور . وظیفه‌ده بویله‌در ، اخلاق‌ده بویله‌در ، اخلاقی تشکیل ایدن ضوابط وروابطك کافه‌سی‌ده بویله‌در. بونلر انجق مبدألریله رابطه‌لرینی محافظه ایتدکجه برشیدر. بو رابطه‌نك انقطاع‌مفروضیله بو کلمه‌لراوچر درددرحرفدن متشکل صور خطوطدن، روحی اولمیان بربدندن ، مظروفی اولمیان برظرفدن عبارت قالیر .

بشریت بونلری هانکی قوتله افراده قبول ایتدیرمك ایسته‌سه ، بوشیلر افرادك روحنه نفوذ ایتمز ، روحندن ، وجودندن برخیر اولماز. بوتشبث‌قیریلان برشیئك اجزاسنی‌توکروکله یاپیشدیرمغه‌بکزر. حتی بوتعمیر بیله اوجبردن داها قوی ، داها متین اولور . الك اوفاق برصدمه اواجزایی فصل برپشان ایدرسه بشریتك افراده زورله قبول ایتدیردیکی مؤسساتده اوصورتله محل مقومندن آیریلوب اجزای پراکنده کبی داغیلیر ، کم‌نام اولور . اولمسی‌ده لازم کلیر ، چونکه کیم اولسه بویله برحقه ، بروظیفه‌یه وبونلرك مقتضیاتنه کولمك حققی حائزدر. اما هرکس بونلری قبوله، بونلره اتباعه مجبور طوتیلیرمش! بونکله ایش بیتمز . حکمت صحیحه ، محاکات سلیمه هیچ برشیده ظواهرله اکتفا ایتمز ؛ هرشیئك غورینه ، اساسنه نفوذ ایتمك ، صحت وفسادینی تثبیت ایلمك ایستر . ظواهره مقصور اولان شیلر ، سوق طبیعی محصولی اولمق ، جهلهٔ ناسك اجتهادیله وجود بولمق دائره‌سندن ایلری‌یه کچه‌من جهله‌یی آلداتمق،اونلره باطلی حق‌صورتنده‌کوسترمك، قبول‌ایتدیرمك‌هم‌قولایدر،هم‌ده‌کوچدر. قولایدر،چونکه‌جاهللر‌بوکبی مسائلدن آنجق کندی منفعتلرینه ، هوی وهوسلرینه موافق اولانلره میل ایدرلر . بومسئله‌لری تعمیقه ، تدقیقه لزوم کورمزلر ، احتیاج حس ایتمزلر. لزوم کورسه‌لر ، احتیاج حس ایتسه‌لر بیله کندیلرنده بولزومی تعیین ، بواحتیاجی تطمین ایده‌جك قدرتی بوله‌مازلر .

کوچدر. چونکه جاهللرك معتقداتی جزء روح حکمنده اولان تلقینات دینیه محصولی ایسه اونلری بواعتقادلرندن فراغت ایتدیرمك هرزمان ایچون قولای قولای ممکن اوله‌ماز .

حال‌بوکه ادیان بویله دکلدر . بومؤسساتك منشألریله علاقه‌سنی کسمك ادیان ایچون واقع ووارد اوله‌ماز . اونلر بو مؤسساتی تعدیل وتقویم ومقتضای زمان ومکانه کوره اصلاح وتنظیم ایدرلر . اونلر

ايچون ماده مستقر، يالكز صورت متبدلدر. اديان ارادن چيقاريلنجه صورتدن اثر قالماديغى كبى ماده‌دن‌ده اثر قالماز. عكس قضيه‌يى ادعا ايدنلرك ادعالرى پك واهيدر. سوزلرينك اصلا قيمت حقيقيه‌سى يوقدر.

شوراسى پك محق اوله‌رق ادعا وبوادعا پك قوى ادله ايله اثبات ايديله‌بيلير كه بوكون « انسانيت » دنيلن شى كه كافهٔ مستتبعاتيله تحقق ايتمش برمعنادر، عكسنى ادعا ايدنلره رغماً دين ايله قائمدر. دين اورته‌دن قالقدقدن صوكرا دنيا يوزنده انسانيتك الفى بيله قالماز. منبعى قورور. اومنبعدن نبعان ايدن صو برمدت جريان ايدرسه‌ده جريانى ينه منبعك فيضنه مديوندر. پك موقت، پك محدود اولان بوجريان، پك از برزمان ظرفنده توكه‌نير. عصرلردن برى اساله‌ٔ فيض ايدن بوانسانيت منبعنك يالكز كونكلرى قاليرسه فقط از برزمانده بوكونكلرك ايچى‌ده طوپراقله دولار.

امين اولملى كه عقلاى امم بوحاله ميدان ويرميه‌جكلر، داها دوغروسى ويره‌ميه‌جكلر. آوروپاليلر حادثاتك آزغينلغنى بزدن چوق اول كورديلر وبوبليه‌نك منشأى دينسزلك اولديغنى آكلاديلر. تباعد ايتمش اولدقلرى بونقطه‌يه رجعى خطوه‌لرله تقرب چاره‌لرينه توسل ايتمكه باشلاديلر. اديان قونغره‌لرى فلان كبى شيلر بشريتى تهديد ايدن بوداهيهٔ عظمانك استيلاى قاهرينه ممكن مرتبه مانع اولمق فكرندن باشقه برمقصده معطوف دكلدر. ارزاق دكل پك يقين برزمانده بوتون آوروپانك سلامته واصل اولمق اميديله صليبك سايهٔ محابتنه التجا ايتديكنى، ناقوسك سسنى بوتون سسلرك فوقنه چيقارديغنى كوره‌جكز. عجبا اوزمان بز نه ياپه‌جغز؟ كيمك سايهٔ محابتنه التجا وكيمدن استمداد ايده‌جكز؟

مكتبلرده هرشى!

« ايلك مكتبلر » پروغرامنده « معلومات وطنيه » عنوانى آلتنده دردنجى صنف طلبه‌سنه تدريس ايديله‌جك برطاقم درسلر واردر. بو درسلرك اوعنوان ايله الك آز بر درجه‌ده مناسبتلرى بولنسه‌يدى، طوغريدن طوغرى‌يه « معلومات وطنيه » درسلرى سرنامه‌سيله موضوع بحث ايده‌جك ايدك. فقط، معلومات وطنيه نامنه تدريس ايديله‌جك اولان درسلره كوز كزديرنجه، اوسرنامه ايله آره‌لرنده برمناسبت كوره‌مدك، معين باشقه برسرنامه ايله‌ده علاقه‌لرى بولنماديغنى اكلادق. آنك ايچون « مكتبلرده هرشى » سرنامه‌سنى انتخاب ايتمك مجبوريتنده قالدق. قارئلرمز، احتمالدركه، كچن هفته « معلومات وطنيه » درسلرينه پك از ساعت تدريسيه ويرلمش اولماسندن شكايت ايديشمزله بوهفته اودرسلرى تنقيد ايديشمز آره‌سنده برغرابت كورورلر. بواحتماله قارشى درحال جواب ويره‌لم، كه ساعتلرينك آزلغندن شكايت ايتديكم درسلر ايله تنقيد ايتديكم درسلر آره‌سنده پك مهم فرقلر واردر. بوفرقلرى ايضاح ايده‌لم:

مينى، مينى چوجقلره اكر معلومات وطنيه درسلرى ويرمك لازمسه، طوغرى ايسه، يكى تشكل ايتمش كوربه دماغلر، يوكسك موضوعلر حقنده ويريله‌جك معلوماتى هضم واحاطه ايده‌بيله‌جك ايسه، اونلره ويريله‌جك معلومات وطنيه درسلرى شو قادار وشونلر اولابيلير: وطن نه‌در؟.. انسانك وطنى نره‌سيدر؟. وطنى انسانه سوديره‌جك اولان شيلر نه‌لردر؟. انسان نيچون وطننى سوه‌ر؟. وطن انسانه نه كبى فائده‌لر تأمين ايدر؟. وطن محبتى فطريميدر؟ كسبى ميدر؟. وطن محبتنك دين نظرنده‌كى اهميت موقعيه‌سى، وطن محبتنك انسانه تحميل ايده‌جكى وظيفه‌لر. حيواناتده بيله وطن حسى، وطن محبتى بولنديغى... چوجوقلرك يالكز سامعه‌لرنده قالمايه‌رق دماغلرينه نفوذ ايده‌جك سليس، ساده، جانلى افاده‌لر ايله، بودرسلرك تدريسلرينه — مع الكراهه — جواز ويريله‌بيلير. « مع الكراهه » ديبورز، چونكه بو موضوعلر، الك يوكسك موضوعلردر. يوكسك موضوعلره عائد فكرلر، آنجق، نشوونما بولمش، اولدقجه انكشاف ايتمش دماغلره تلقين ايديله‌بيلير. معلومات وطنيه درسلرى، چوجوق درسلرى دكل، رشد علمى وفكرى‌يه واصل اولمش ارباب تميزه ويريله‌جك درسلردر. فقط، بز، خالص بر وطن محبتنك نه‌دن عبارت اولديغنى بيلميورز. بزده‌كى وطن محبتلرى، وطن حسلرى — مع الاسف — مغشوشدر؛ بشقه محبتلر، بشقه حسلر ايله ممزوج ومخلوطدر. دها طوغريسى؛ بز، وطن حسلرنى باشقه محبتلرمزى، باشقه حسلرمزى تعلمينه وسيله اتخاذ ايدرز، باشقه محبتلرمزى، باشقه حسلرمزى ستر ايچون، وطن محبتلرنى، وطن حسلرنى پرده اوله‌رق قوللانيرز. آنك ايچون، معلومات وطنيه موضوعى نظرمزده عادى وبسيط برموضوع قيمتنى حائزدر.

حقيقتده، انسانى كامل بر انسان ياپمق نه درجه مشكل ايسه، خالص بروطن محبى ياپمق‌ده عين درجه‌ده مشكلدر. درسلرك ذهنلرده تمركز ايتمه‌سنده مثاللرك پك قوتلى تأثيرلرى واردر. معلومات وطنيه درسلرينك جانلى مثاللرى شخصلر واو شخصلرك وطنك لهنه وياخود عليهنه اوله‌رق احداث ايتمش بولندقلرى وقايعدر. بوكبى وقايعى واشخاص وقايعى ذهنلرده، نظرلرده جانلانديره‌بيلمك ايچون، معلم كندى ملتنك تاريخندن باشقه، ديكر ملتلرك تاريخلرنى‌ده بيلمه‌ليدر. اشخاص ايله وقايع آره‌سنده مناسبتلرك درجه‌لرنى تعيين ايتمك ايستر. « قصه‌دن حصه» ضرب مثلى موجبنجه اووقايع واشخاصدن آلينه‌جق عبرتلرى، حصه‌لرى تجلى ايتديرمك لازم كلير. اونى ياپابيلمك ايچون، فكر

محاکمه ، فکر استدلال صاحبی اولمق ایجاب ایدر . اشخاصه اسناد اولنان وطنپرورانه ویاخود اهانتکارانه وقایعك درجهٔ اصابتلرینی تمیز ایده‌بیلمك ایچون فکر انتقاده مالك بولنمق ضرورتی واردر. معلومات وطنیه مبحثنده وظیفه ومسؤلیت مسئله‌لری پك مهم بر موقع اشغال ایدر. بوراده ، اخلاقه وفلسفهٔ اخلاقیه‌یه کچمك لزومی حس ایدیلیر. هر بری دیکری درجه‌سنده یوکسك ومهم اولان بو موضوعلر حقنده ویریله‌جك ایضاحاتی مکاتب ابتدائیه چوجوقلری دکل ، اومکتبلرك معلملری بیله کوج احاطه ایده‌بیلیر، پك آز قابلیت‌هضمیه کوستره‌بیلیر. ایشته « مع‌الکراهه » جواز ویریله‌بیلیر دیه‌مزك سببلری ... علیهنده بولنمق ایسته‌دیکم « معلومات وطنیه » درسلرینك نه‌لردن عبارت اولدقلرینی پروغرامده اولدیغی وجهله انظار عبرته وضع ایدییورم :

« فرد و جمعیت . فردك جمعیته مدیون اولدیغی نعمتلر . ابتدائی انسانلر ایله بوکونکی انسانلر آره‌سنده‌کی فرقلر .

سعی ، اهمیتی . اجتماعی و تربیوی قیمتی . تشارك و تساند . . . حق و وظیفه ، مسئولیت . خیر و شر . فضلیت و رذیلت ... حق ووظیفه‌لریمز (نفسمزه ، عائله‌مزه ، ملتمزه بشریته قارشی) همشهریلك وظیفه‌لری . بلدیه‌لر .

بلدیه‌لرك وظیفه‌لری. بلدیه‌لرك شهرخلقنك صحتنی تأمین ایچین اتخاذ ایده‌جکلری تدبیرلر . سوپرونتولرك طوپلانماسی واحاسی ، لغملر، سوقاقلرك تمیزلنمه‌سی ، شهرده صو ترتیباتی ، چارشی و بازارلرده صحته مضر شیلرك منعی. مختلف دکان و مغازه‌لرله لوقانطه‌لرده ، خانلرده و اوتللرده صحی تدبیرلر .

بلدیه‌لرك شهرك صحتنه متعلق وظیفه‌لرینه مقابل وطنداشلره توجه ایدن وظیفه‌لر :

أولرده صحته رعایت ؛ بدن حفظ‌الصحه‌سی . أوك ایچریسنده تمیز صو وهوا ، بدنی تربیه‌یه اعتنا ، مغذی صحی یمك ، ایی صو ، معتدل جهد و سعی ، وجودك تمیزلکی . أو داخلنده صحی تمیزلك . مضاد تعفن موادden استفاده. سوپرونتیلرك صحی برصورتده محافظه‌سی و دفعی ، میقروبلره قارشی هرخصوصده مجادله ، پیره ، بیت ، تخته قوروسی و سیوری سینکه قارشی مجادله .

بلدیه‌لره تشریك مساعی : بلدیه‌لرك حفظ‌الصحه‌یه عائد تنبیهلرینه حرفیاً رعایت . یوللرده ، وآرابه ، شمندوفر ، تراموای ، تونل ، واپور کبی یرلرده توکورمه‌مك ، ساری خسته‌لق ظهورنده همان عائد اولدیغی مأمورلره خبر ویرمك .

اطفائیه تشکیلاتنك اهمیتی ـ یانغینلره قارشی أولرده وخارجده تدبیرلر کبریت و لامبه ایله اوینامامق . اوجاقلری صیق صیق تمیزله‌مك ، آغاجاق یرلرده آتش یاقوب براقمامق . مانغال وصوبالره دقت ایتمك .

سوقاقلر وعمومی جاده‌لر : ـ سوقاق وعمومی جاده‌لرك انشاسی . تعمیر و محافظه‌سی .

یاپا قالدیریملرینك فائده‌سی. سوقاق و جاده‌لرك تنویری ، تمیزلکی صولانمه‌سی ، قیشین قار و چامورلرك تمیزلنمه‌سی ، سوقاق و جاده کنارلرنده آغاج دیکیلمه‌سی ، سوقاقلره اسم ، أولره نومرو قونولماسی.

سوقاق وجاده‌لرك ایی برحالده محافظه‌سی ایچین چوجوقلره توجه ایده‌ن وظیفه‌لر: سوقاغه میوه قابوغی ، کاغد و سوپرونتو آتمامق . سوقاق وجاده‌لری بوزاجق شیلر یاپمامق ، دیوارلری تخریب ایتمه‌مك ، سوقاق وجاده‌لرده آغاجلره دوقونمامق ، أولرك اوکنی تمیز طوتمق ، سوقاق وجاده‌لرده اویون اوینامامق .

خلقك تنزهنه خدمت ـ خلقك تنزهی وتزیه برصورتده اکلنمه‌سی ایچون بلدیه‌لره توجه ایده‌ن وظیفه : بلدیه باغچه‌لرینك ، عمومی باغچه، پارق و تنزه محللرینك فائده و اهمیتی . سپور و اویون میدانلری . عمومی باغچه‌لرده وپارقلرده چوجوقلره ترتب ایده‌ن وظیفه‌لر: آغاچلره، چیچکلره ، چمنلره دوقونمامق. کزه‌رکن تربیه ومعاشرت اصوللرینه رعایت ایتمك .

فقرایه و محتاجلره معاونت : فقرایه و محتاجلره معاونت ایچون موجود اجتماعی تشکیلات. بوتشکیلاته قارشی وطنداشلرك وظیفه‌لری.

عمومك منفعتنه خادم تشکیلات: ـ شهرصولری ، شهرتنویراتی، وسائط نقلیه ، تلغراف و تلفون ، بازارلر ، مذبحه‌لر ، هاللر . بوکبی مؤسسات و عمومك منفعتنه عائد ایشلره قارشی وطنداشلرك علاقه‌دار اولماسی .

وطنداشلرك حیاتی ومالارینی حمایه ومحافظ تشکیلاتی: پولیسلر، پولیسلرك وظیفه‌لری ، پولیسلرك وظیفه‌لرینی تسهیل ایچون چوجقلره توجه ایدن وظیفه‌لر: قاوغا ایتمه‌مك ، باشقه‌لرینك مالنی تخریب ایتمه‌مك، سرسریانه کزمه‌مك ، لزوملی ، لزومسز کورولتو ایتمه‌مك ، دیوارلره یازی یازمامق ، باشقه‌لرینك مالنه دوقونمامق ، حیوانلره اذیت ایتمه‌مك ، فنا چوجوقلره اویمامق ، تراموای ، واپور کبی وسائط نقلیه‌ده یر قاپمق ایچون باشقه‌سنه اذیت ایتمه‌مك ، بیلت محللرنده صیرا و نوبته رعایت ایتمك » .

***

« معلومات وطنیه » نامنه ابتدائی مکتبلری چوجوقلرینه ویرله‌سی مجبوریت تحتنه آلنمش بولنان بودرسلرك برقسملرینی دیکر قسملرندن تفریق ایتمك ممکن اولمادیغی ونه معلومات وطنیه ایله ، نه‌ده میق میق چوجوقلرك تشکلات دماغیه‌لریله متناسب بولنمایان بودرسلری هرکسك کوزدن کچیرمه‌سی لازم کله‌جکی جهتله عیناً نقل و حکایه ایده‌رك « سبیل‌الرشاد » ك برچوق سطرلرینی اونلرله طولدیرمق ضرورتنده

قالدق . بودرسلر میانندە بولنان ـ اخلاقه ، تربیه ، تمیزلك ـ متعلق بر قاچ موضوع استثنا ایدلدکدن صوکره متباقی قسملری هرکسك نظر حیرتنی جلب ایدر، ظننده‌یز . بودرسلرك پك متنوع وپك چوق اولملرینه نظراً ، « ایلك مکتبلر » ك هویت علمیه‌لرینی تعیین ایتمك قابل اوله‌میور. گاه دارالفنونك فن وفلسفه شعبه‌سنی خاطره کتیریبور ، گاه لیسه مکتبلری شکلنده گوزوکیور، گاه شهراماتی بره‌مأمورین صحیه» مکتبی آچمش ظننی ویریبور، گاه تنظیفات مأمورلری یتشدیرمك ایچون ، کشاد ایدلمش یکی بلدیه‌مکتبلری کبی برفکر حصوله کتیریبور، گاه انسان بر «پولیس مکتب» نده بولندیغنی ظن ایدییور، گاه باغچوان یتشدیرمك ایچون مکتبلر آچیلمش خیاله قاپیلور، گاه خانه‌لرده، قوناقلرده خدمتجیلك اصولنی ، وظائفنی اوکرتمك ایچون تأسیس ایدلمش مکتبلر حسنی اویاندیرییور ، گاه سیوری سینکلرله ، تخته قوریلریله مجادله ومحاربه‌ده بولنمق اوزره جبهه‌یه سوقلری لازم گلن افراده مخصوص بر «تعلیمگاه» منظره‌سنی عرض ایدییور، دها نه‌لره بکزه‌مه‌یور، نه‌لری خاطرلاتمیور؟!

چونکه پروغرامده وبالخاصه « معلومات وطنیه » نامی ویریلن بودرسلر میانندە علم اجتماعه ، تاریخ بشره ، تاریخ طبیعیه ، فلسفهٔ اخلاقیه ، علم تربیه ، علم وظائفه، علم اقتصاده ، علم طبه ، علم میاهه ، علم صنایعه ، علم حکمته عائد موضوعلر بولندیغی کبی ، بلدیه نظامنامه‌لرینه، بلدیه صحیه وفنیه شعبه‌لرینه، صحیه مأمورلرینك وظیفه‌لرینه ، تنظیفات مأمورلرینك وظیفه‌لرینه ، پولیس مدیریتی تعلیماتنه، پولیسلرك وظیفه‌لرینه ، اطفائیه تشکیلاتنه ، اطفائیه افرادینك وظیفه‌لرینه ، باغچوانلق صنعتنه، خدمتجیلره مخصوص طباخت وطهارت وظیفه‌لرینه، سیوری سینك وتخته قوریسی کبی دشمنلرله محاربه‌ده لازم اولان تعبیه ، سوق الجیش ، هجوم دستور حربیلرینه ، دها نه‌لره ، دها نه کبی موضوعلره متعلق درسلرده واردر .

بر کره ، بودرسلرك «معلومات وطنیه» عنوانیله مناسبتلری یوقدر. صوکره بودرسلرك ایلك مکتبلر شاکردلرینه نه‌لزومی واردر؟ لزومنی قبول وتسلیم ایتسه‌ك، مینی ، مینی چوجقلرك کوربه دماغلری بوقادار یوکسك موضوعلره، بودرجه متنوع مسئله‌لره عائد معلوماتی ناصل هضم ایده‌بیلیر ؟ ، مجبرهٔ دماغیه‌سنه نه صورتله صیغدیره‌بیلیر؟ بوبرسوردی درسلره کچن هفته‌یه تعداد وتعریف اولنان اوتوزی متجاوز او بونلری‌ده علاوه ایدنجه نه‌یه آجیه‌جغمزی بیلمیورز؛ بی‌لزوم درسلر ایله ازیلن چوجوقلرك دماغلرینه‌می ؟ مملکتك معارفنه‌می ؟ صرف واستهلاك اولنان پاره‌لره‌می ؟ وطنك امید استقباللرینه‌می ؟ اولیای اطفاله‌می ؟ نوزادلرك فیض فکری وسرمایهٔ عرفاندن محروم قالملرینه‌می ؟ کیمله‌ره کوله‌جکمزی کسدیره‌میورز ؛ پروغرامی تنظیم ایدنلره‌می ؟ او درسلری تدریس ایله مکلف طوتیلان معلملره‌می ؟ معلومات وطنیه‌نك نه‌لردن عبارت اولدیغنی بیلمه‌ینلره‌می ؟ ، ابتدائی چوجوقلرینه نه کبی درسلرك اوقوتیلمه‌سی لازم گله‌جکنی ادراك ایده‌مه‌ینلره‌می ؟ ، هانکی درسلرك هانکی مکتبلرده تدریسی مناسب اوله‌جغنی اکلایه‌مایانلره‌می ؟، تفریق وظائف وتقسیم اعمال دستورلرندن غافل بولنانلره‌می ؟ ، هانکی وظیفه‌لرك هانکی صنف اربابنه عائد اولدیغنی تفریقدن عجز کوسترنلره‌می ؟ ، منفعت وطنیه نامنه هر وظیفه‌یی اهل وارباننه کوردیرمه‌یی خاطرلرینه کتیرمه‌ینلره‌می؟، نه‌دییه‌رك آغلایه‌جغمزی اکلایه‌میورز ؛ الهی بزه عقل وفکر احسان ایت دییه‌رك‌می ؟ بزه معارفك نه اولدیغنی بیلدیر دعاسنی ایده‌رك‌می ؟ چوجوقلردن اول ، اوقومه‌یی بزه نصیب ایت نیازنده بولنه‌رق‌می ؟ بزده اعتراف عجز وقصور حسلرینی اویاندیر مناجاتنی اوقویه‌رق‌می ؟ ملت ومملکت منافعنی کندی منفعت ذاتیه‌منزه تقدیم ایتدیر تضرعنی رفع بارگاه ایلیه‌رك‌می ؟ .

محترم قارئلر؛ کوریورسکزکه ایلك مکتبلرك درس پروغراملری هرشیئه بکزه‌یور، آنك ایچون « مکتبلرده هرشی » تعبیرینی قوللاندم. یالکز ویالکز برشیئه بکزه‌مکدن صوك درجه مجتنب بولنیور ، حق اطفالیه قره‌قولی ماهیتنه کیریبورده ، او برشیئه هیچ بکزه‌مك ایسته‌میور: مدرسه‌یه ! . . فی الحقیقه ، هرکسك هرعلمی وهردرسی اوقوماسی چوق آرزو ایدیلیر ، بونی آرزو ایتمیه‌جك کیمسه تصور اولنه‌ماز . فقط ، هرعلمی ، هردرسی اوقومایه امکان بوله‌جق کیمسه‌یه‌ده تصادف ایدیله‌من. چونکه نه حیات عمومیهٔ بشریه ، نه حیات خصوصیهٔ فردیه بوکا مساعد دکلدر. آنك ایچون دنیانك هرطرفنده اسلامیتك وضع ایتمش بولندیغی و(هرکسه قابلیت واستعدادینه کوره سوزسویله‌یکز) مآلنده‌کی « کلموا الناس علی قدر عقولهم » دستور حکیمانه‌سنه توفیق حرکت ایدیلیور . علملرله برابر انسانلرده صنفلره آیریلیور ، هرصنفه آیری آیری وظیفه‌لر تفریق اولنیور، هرصنفده وظیفه‌سنك استلزام ایتدیکی علملر تدریس اولنیور ، علملر کبی ، مکتبلرده درجه‌لره انقسام ایدییور ، هرمکتبك پروغرامی کندی درجه‌سنه کوره تنظیم ایدیلیور ، مکتبلرك درجه‌لری یوکسلدکجه علملرك ، درسلرك درجه‌لری‌ده یوکسه‌لیور ، صنفلر ترقی ایتدکجه علملر ودرسلرده ترقی ایدییور . بودستورلره رعایت ایتمه‌ینلر ، هرکسه هرعلمی ، هردرسی اوقوتالم دیرکن ، هیچ برعلمی ، هیچ بر درسی اوقوتمامش اولیورلر .

بزم ایلك مکتبلرك کوربه چوجوقلرینه هرعلمی ، هردرسی اوقوتمق هوسی تعقیب ایدلمش بولندیغی ایچون ، هیچ برعلمی ، هیچ بردرسی اوگره‌تمیه‌جکلرندن قورقیورز . او قادار چوق ، او درجه متنوع درسلری ، اورتبه یوکسك موضوعلری بزم دارالفنون طلبه‌سی هضم ایتمکدن عاجزایکن ، ابتدائی مکتبلرك نورسیده شاکردلری اودرسلرك

آلتندن ناصل قالقابيلير ؟ بوكا امكان واحتمال ويريله بيليرمى ؟ چوجوقلره تدريسى مناسب اولان درسلر، حيانده دائما كنديلرينه ياراياجق درسلرك أك ابتدائى ، الڭ بسيط قسملرينى تشكيل ايدن درسلردر . و اونلرده محدود مقدارده كى درسلردن عبارتدر . بختمز چوق اولماسه ايدى ، رضاءالله تعالى او درسلرى حاوى بر پروغرام تنظيم ايدردك . فقط ، ورق مهرووفانى كيم اوقور ؟ كيم ديكلر ؟!.

نظر حيرتمزى جلب ايدن بر جهتده بروجه بالا درج ستون اولنان درسلرك تعداد وتعريفلرينى حاوى افاده‌لردر . او افاده‌لرك كلمه‌لرينه ، جمله‌لرينه ، فقره‌لرينه دقتله عطف نظر ايلرسه كز ، بزم حيرتلريمزه اشتراك ايده‌جككز ده هيچ تردد من يوقدر . افاده‌لر سراپا آهنكسز ، انسجامسز ، ربطسز ، ضبطسزدر ، تكرارلرله ، حشولرله ، خطالرله مالامالدر . او افاده‌لرك صاحبلرى بر كتابت وبلاغت امتحانه تابع طوتيلسه‌لر ، ترفيع صنف ايده‌جك قادار نومرو آلامازلر !. قوص قوجه بر معارف وكالتى نامنه وبر كتاب حالنده طبع ايتديرلمش بولنان رسمى بر وثيقه‌ده بوقادار كتابت وبلاغت يوقسزلغى انسانى حيرتلره دوشورمزده ، نه‌ياپار ؟! .

***

اجتماعياتده غربجيلر و بوزغونجيلر

معنويات دوغرو!

مختلف نشرياتدن آكلاشيليور كه بعض غربجيلرمز ، لوازمات مدنيه‌دن عد اولنان دانس ، قمار ، ايچكى ، قادين كبى عناصر سفاهتڭ انكشافاته ! ضميمةً تام عصرى كورونمك سوداسيله اساسات اصليه واجتماعيه‌مزه‌ده هجوم ايتمك ايستيورلر . اسلاميتى قرون وسطائى خرافاتدن عد ايدن ، عصر حاضرك تام بر مسامحه وحريت عصرى اولديغنى بيلديرن بويازيلر ، ... عصريلكك اس الاساسى اولمسى لازمكلن حريت وجدان مفكوره‌سيله غريب بر تضاد تشكيل ايديور . تقليده مستند هرشيئمزده اولديغى كبى بوادعالرده‌ده بر شمهٔ حقيقته تصادف ايتمك چوق مشكلدر.

علمه ، تاريخه ، تدقيق وتحليله استناد ايتمه‌ين وهيچ بر قيمتى حائز بولنميان بو هجوملر قارشوسنده حقايق علميه‌يه مراجعت فائده‌سز عد اولوناماز .

عجبا عصرمزك وجه مميزى ــ ادعا ايدلديكى كبى ــ تسامح دينى‌يى مى تمثيل ايديور ؟ شعار مدنى ، دينى اساسلردن اوزاقلاشمشميدر ؟ . . .

اسلاميتى قرون وسطايه عائد اساسات عد ايدنلر ، بوكون غرب عالمنى حسيات دينيه‌دن معرا ، متسامح بر هيئت اجتماعيه ظن وفرض ايتمكله پك ياكلش بر يوله صاپمش اوليورلر . واقعا كنديلرينى آلداتان بر قضيهٔ منطقيه موجوددر . فقط اونوتماملى‌درکه منطقده قضيه ، صغرى وكبرانڭ نتيجه‌سيدر . بو ياكلش منطقه كوره غرب مدنيدر . چونكه سربستدر . هر سربست اولان شى غير مقيددر . دين ايسه جميعى بر چوق ضرورتلرله تقييد ايدر . ديمك كه حريتى تحديد ايدر . هر محدود اساس ايسه انكشافه مانعدر . شو حالده غرب مادامكه مترقيدر . دين ايله علاقه‌سى يوقدر ، قبيلندن بر نتيجه‌يه دسترس اولمق ممكندر . لكن بونكله مسئله حل ايدلمش ، دعوا فصل ايدلمش اولمايور . بلكه دها زياده مغلق بر شكل آلمش بولنيور . حقيقته وصول ايچون غربده فرانسه انقلاب كبيرندن صكره رواج بولان مسامحه‌كارلغڭ نه كبى شرائط آلتنده حصوله كلديكنى ، نه كبى نتيجه‌لر توليد ايتديكنى ، اسلاميتله ، خرستيانلق اراسنده نقاط فارقه ومشتركه بولنوب بولنمديغنى لايقيله تدقيق وتحليل ايتمك ضرورتى حاصل اوليور .

دينلرك اساسى توحيددر . يالكز شرايع ، احتياجات زمانه‌يه كوره تبدل ايدر . احكامى منسوخ بر دين توحيد اولان عيسويت اساساتنڭ تحريف وتبديليله ، دين تثليث ، دين تشريك حالنه افراغى نتيجه‌سنده خرستيانلق تاريخنده انواع انقلابات ظهوره كلمش وبوكونه قدر دوام ايتمكده بولنمشدر . بر طرفدن رهبانڭ نفوذ وموقعلرينى تحكيم ايتمك ايچون قرون وسطى‌ده دينى آلت ايده‌رك درلو خرافه‌لرله جرمنفعته ، اجراى تسلطه چاليشملرى ، ديكر طرفدن مستبد قرال وايمپراطورلرك ، دره‌بكلرينڭ غير مشروع آمال خودپسندانه ومستبدانه‌لرينه فضولى بر ماهيت دينيه ويرملرى ، ديندن سعادت ، رفاه سكون وحضور بكله‌ين خلقى ترددە سوق ايتدى . اخلاقى فضائل يرينه ، ظلم وعداوتڭ دين پرده‌سنه بورونه‌رك حقوق عبادى چيكنه‌مسى اهالى‌يى يواش يواش رهباندن ومستبد حكمدارلردن صوغوتدى . دوشونمه‌دن ، محاكمه ايتمه‌دن اينانمغه مجبور اولديغى عقائد تثليثيه‌نڭ مبهماتى ايچنده بونالان فكرلره خرستيانلق حقنده بعض شبهه‌لر كلمسى پك طبيعى ايدى . . .

بوده كيجكمه‌دى . خرستيانلق نامنه انكيزيسيون ظلمنى كورن ، وجدانى تعقيب اولنان ، هر دورلو حقوقى پايمال ايديلن ، سربستئ قناعته ، سربستئ عمله مالك اولميان صنوف عوامك كوشه‌ين ، قوتى ضايع ايدن حسيات دينيه‌سى يرينه ظلم ، استبداده قارشى مجادله ايتمك ارزولرى قائم اولدى . محرف احكام تثليثيه‌دن وجدانى احتياجاتى تطمين ايده‌مين خلق يشامق حقنى قزانمق ايچون انقلاب مفكوره‌لرينى دها جاذب كوردى . . .

بو آراده بر چوق محررلر انسانلرك مالك اولدقلرى حقوق طبيعيه‌يى ، حريت ، مساوات ، عدالت كبى اساساً منشائى ديانتدن صدور ايدن دساتيرى بشرى بر شكلده كوستره‌رك تلقينانه باشلاديلر . افكار عموميه ، مستبدلر ورهبان طرفندن كتم اولنان حقايق دينيه يرينه ، ظلم ، عدالتسزلكه قارشى حق حيات وعد ايدن دساتير قائم اولدى . . .

ايشته خرستيانلغك تحريفى ، رهبانك ، حكمدارلرك ادارهٔ مستبده‌لرى ، ظلملرى نتيجه سنده خرستيانلق عقائدى صارصيلدى . انقلاب كبير بوجريانه دها زياده وسعت ويردى ... حريت ، عدالت مساوات ، اخوت دستورلرينه استناد ايدن حقوق بشر بياننامه‌سنى احضار ايدنلر بو اساسلرك دين كمال اولان اسلاميتده اك يوكسك بر شمول ووسعتله عصرلرجه اول اعلان وتطبيق ايدلمش بولنديغنى انقلابك حصوله كتيرديكى غيرطبيعلك ايچنده دوشونه‌مديلر ، هيجان ايله استبدادك ، ظلمك امحاسنه چاليشانلر حقيقتك منبعنى كشفده عين هيجانى كوستره‌مديلر ...

بو اساسلرى صرف بشرى ، اوليجه غيرموجود ، بشريتجه غيرمعلوم دساتير ايمش كبى اعلان ايتديلر . فقط عدالت وديكر مفكوره‌لر سعادت بشريه‌يى استهداف ايدن ديانتك روحنه توافق ايتمسى اعتباريله غربك ترقى وانكشافاتنده مهم بر عامل اولدى . محدود وقايعه رغماً اوزون مدت دوام ايدن صلح وسكون دوره‌سنده انكشاف ايدن علم وعرفان ، صنايعك حصوله كتيرديكى ثروت سفاهتك چوغالمسنه ، مادى ذهنيتلرك رواجنه سببيت ويردى . ماديلكه دوغرى كيدن عمومى ذهنيتك آراسنده فكر الوهيت منكرلرى‌ده چوغالدى . انكلتره ، اسوچ كبى ديانت حسلرى قوتلى مملكتلرده‌بيله اهمال والحاد قوتلندى . بونك عكس العملى اوله‌رق « ره‌فورم » جريانى باشلادى . خرستيانلغى عقائد واساطير باطله‌دن قورتارمق صورتيله هيئت اجتماعيه‌نك معنوياتنى تقويه ومدنيتى ترصين غايه‌سنى استهداف ايدن فكرلر پروتستانلغى دوغوردى .

حرب عموميه‌يه قدر دوام ايدن ظاهرى سكونت دوره‌سنده صرف مادى بر ذهنيتك غرب هيئت اجتماعيه‌سنده وجوده كتيرديكى مدهش تخريبات پك اوقدر حس اولنه‌مدى . چونكه ظواهره مربوط ثروت ورفاهك ادامه ايتديرديكى موازنه سفالت اجتماعيه‌يى كيزله‌يوردى .

وقتا كه حرب عمومى دنيانك مهم بر كتله‌سنى قاصوب قاورمغه ، مادى ومعنوى ساحه‌لرده غيرقابل تلافى تخريبات اجراسنه باشلادى . بو ظاهرى موازنه ، انضباط اجتماعى بوزولدى . حربدن چيقان غالبلرده مغلوبلرده مدهش بر نتيجه قارشوسنده قالديلر . معنوى افلاس هرملتى تملندن صارصمشدى . آرتق فضيلت حسلرى غيرقابل اخفا بر خشونتله سقوط ايتمش ، بتون معناسيله مادى وپر احتراص مفكوره‌لرك تحت تهديدنده مدنيتك قرون وسطى دورينه كيريله‌مك تهلكه‌سى حاصل اولمشدى . ايشته اوزمان غربك بتون متفكرينى حيات اجتماعيه‌يى باشدن باشه صارصان فوضالره قارشى كوزلرينى آچديلر . اوزماندن بريدر ، غربك علماسى‌ده ، حكماسى‌ده ، سياسيونى‌ده معنوياتى تقويه ايتمك لزومنده متفق بولنيورلر . دينى روابطك اصلاحى ، فحشله مجادله ، مسكراتله مجادله ، مراقبهٔ اجتماعيه تأسيسى صورتيله موازنهٔ اجتماعيه‌نك يكيدن وجوده كتيرلمسنى تأمينه محافل علميه وفنيه ، ارباب قلم ، چاليشدقلرى كبى بالعموم مؤسسات‌ده عين غيرتده بولنمقده‌در . بتون بونلره ضميمةً حكومتلرده اك شدتلى قانونلرله فضيلتى حمايه ، رذيلتله مجادله ايتمكده‌در . حرب عمومينك كوستردیكى لزوم وضرورتلر مواجهه‌سنده غرب عالمى دينسزلكدن ديندارلغه دوغرى بر استحاله دوره‌سى كچيريور . غربيلرمز عجبا بوندن بى‌خبرمى بولونيورلر ؟...

غرب بشرى ، حقوقى ، اخلاقى ساحه‌لرده تعقيب ايتمك ايسته‌ديكى اساساتله دينسزلكه دوغرو دكل اسلاميته دوغرى ياقلاشيور . واك يوكسك اساساتى انجق اسلاميتده بولويور . حالبويله ايكن عصريلرمزى تغافله سوق ايدن اسباب نه‌در ؟ اساساً اسلاميتى روح وشموليله احاطه ايده‌مه‌ين دساتير عاليه‌سنى كوره‌مينلر ؛ مع التأسف غرب عالمندن‌ده بى‌خبر بولونيورلر . اسلاميته عصريلك سوداسيله هركون بشقه بر جبهه‌دن غزنه ستونلرنده واقع اولان هجوملر اساسات اسلاميه‌يه قارشى جهالتدن ايلرى كليور . علمه ، تدقيقه ، تحليله استناد ايتمه‌ين وشبهه سز مودايه اتباعاً واقع اولان تعريضات موافق شيمهٔ نصفت دكلدر . ظاهرينى بر كوروشله ظرفه دكل مظروفه حلول ايتمه‌ين ، تعبير ديكرله حسله دكل فكر ومنطقله محاكمه ايدلمين هرهانكى بر فكر تقليدجيلكدن قورتوله‌مامغه محكومدر .

غربده بر چوق اسباب دولايسيله رواج بولان فقط صوك سنه‌لرده ديانت حسلرينه ترك موقعه مجبور اولان مسامحه‌كارلق هيئت اجتماعيه‌مزده يوقدر واوله‌ماز . . بشريتك كافهٔ سعادتنى متكفل بولنان اساسات اسلاميه‌ده تحريف ايدلمش هيچ برشى يوقدر . مسلمانلرك مقتداسى اولان قرآن عظيم الشان بر حرفى تغيير ايدلمكسزين أبادىٔ احترامده موجود بولونيور . سنت جليله اك اوفق تفرعاتنه قدر هردرلو شبهه‌دن وارسته بر صورتده تثبيت ايدلمشدر .

اسلاميت ، عدالت ، مساوات ، حريت دساتيرينى وضع ايده‌رك اك يوكسك وسائط رفاه وسكونى ، اك عالى اسباب كمال وترقى‌يى احضار ايتمشدر . اسلاميتده رهبانيت ودينى امتيازلر اصلا موجود دكلدر ، مسلمانلق بويله ممتاز بر صنف ، بر شخص ، طانيمامشدر . آنجق تقوى اعتباريله صاحب كمال اولانلر محترمدرلر . كرچه بعض مستبد حكمدارلر كنديلرينه بر ماهيت معنويه عطف ايتمك ايسته‌مشلرسه‌ده روح اسلام دائما اجراى استبداد ايچون دينى آلت ايتمك ايسته‌ينلرى سرنكون ايتمشدر . استبدادك ، عدالتسزلكك ، ظلمك دين ايله علاقه‌سى يوقدر . ديانت اسلاميه حريت انسانيه‌يى امحا ايدن بوتون رذيلتلرك ك بيوك دشمنيدر . معاملاتده ، حقوق مدنيه‌مزده اصل اولان حريت وجدانيه ، حريت شخصيه ، حريت تصرفيه‌در .

حقوق عباد ، حقلرك اك بيوكيدر . بو اعتبار ايله اسلاميتك

اداری عمده‌لری دوغریدن دوغری‌یه مشورته ، عداله ، مساواته استناد ایدر .

حیاته بوقدر انکشاف حق ویرن ، حقوق عمومیه‌یی ، حقوق عامه‌یی ترویج ایدن بر دین کامل البته روح اصلیسی تغیر وتحریف ایدیله‌رك احتراصات واستبداده آلت ایدیلن بوکونکی عیسویت ایله مقایسه ایدیله‌میه‌جکی کبی ، عیسویتك حکمران اولدیغی ساحه‌لرده کی محیط وشرائطده آفاق اسلامیه ایله عین سویه‌ده مناقشه اولنه‌ماز.... کورولیورکه غربده‌کی شرائط هیئت اجتماعیه‌مزده موجود دکلدر . شوحالده‌مسامحه‌کارلق‌ده غیر شعوری برتقلیدجیلکدن بشقه برصورتله ایضاح اولنه‌ماز . تربیهٔ ملیه‌نك تقویه وترصینی ایچون حسیات دینیه‌یی یوکسك بولندیرمغه مجبوریت واردر . چونکه اخلاق ، معشری ، اجتماعی منفعت عمومیه اساسلری دینه انفصال قبول ایتمز برصورتده مربوطدر .

دینی مسامحه‌کارلق اخلاق ، معشری ، اجتماعی مسامحه‌کارلغی ایجاب ایتدیرر . دینی حسلر کوشه‌دکجه اخلاق مفهوملرده قیمتنی غائب ایدر ، تساند اجتماعی خللدار اولور ، صنوف اجتماعیه‌ارەسنده‌کی وفاق واتفاق زائل اولور . منافع شخصیه منفعت عمومیه ملاحظاتنه غلبه چالار . بوده هیئت اجتماعیه ایچون تردیدن بشقه برشی دکلدر . هیچ شبهه‌یوقکه ، محیطمزی قاپلایان تردیات اخلاقیه واجتماعیه اهمیتله تداوی‌یه شایان بر مرض مهلکدر . عائله اساسلرینی صارصان ، نسلی ایچکی ایله ، ثروتی قمارله تخریب ایدن تردیاتك اوکنه کچمك ، غربده‌کی ادوار مجیه‌نك هیئت اجتماعیه‌مزه سرایتنی منع ایتمك بر ضرورتدر . هرساحه‌ده روح اصلیمزی محافظه ایتمك شرطیله بشریتك مال مشترکی اولان غربك علم و عرفان وفضائلندن استفاده ایتمك ایسته‌ینلری یعنی اساسات اسلامیه ایله یوکسله‌جکمزه قانع اولان حقیقی تجدد ، ترقی عاشقلرینی یأس ونومیدی‌یه دوشورن شی فوضالرك مبدأ ومنشأنی تشکیل ایدن فضائح ورزیلته عائد تقلیدك کیتدکجه سرایتی تهلکه‌سیدر.

بوکون قابل انکار دکلدرکه معنوی ، اخلاق ، اجتماعی جهتلرده بارز برتدنینك شاهدی‌یز ..

بوتدنینك تربیه‌یه ، عائله اساسلرینه ، نفوسه ، علم وعرفانه ، فضیلته ، ثروته قدر حلول ایدن تخریباتی جداً وخیمدر . اوقدرکه ، بووخامت وجدنی اك مسامحه‌کار فکرلر ، اك سربست غزته‌لر بیله اعترافه باشلامشدر . نامحدود برحریتك ، نامحدود برسربستینك منفعت عمومیه اساسلرینی متمادیاً بالطه‌لامسی نتیجه‌سنده تفسخ اجتماعیدن قورقلمسی پك طبیعیدر . اوت بو اندیشه پك حقلیدر . شیرازه‌سندن چیقان اجتماعیات ناصل اصلاح اولنه‌جق ، چوزولن روابط اخلاقیه ناصل باغلانه‌جق ، معنوی سجیه‌مز ناصل قورتلنه‌جق؟ بوسؤاللر فکرلرمزی اهمیتله اشغال ایتملیدر . چونکه تردیاتك جانلی وآچیق تظاهراتی قارشوسنده حقیقتلرك ستر واخفاسنه امکان یوقدر . اورته‌ده ناقابل اخفا فوضالر روح اجتماعیمزی تخریب ایدییور . حقیقی معناسیله عصریلك آنجق بو تردیاتك ازاله‌سی تقدیرنده انکشاف ایده‌بیلیر . عصری بکلرمز قادینلغك عائله‌سندن اوزاقلاشمه‌سنی ، بارلرك ذوقنی ، خرافات اخلاقیه‌نك لزومسزلغنی یالدیزلی کلمه‌لرله تجدد وعصریلك نامنه قزانیلمش برظفر کبی اعلان ایده‌دورسونلر . بو حاللرله بنیهٔ اجتماعیمزك کیتدکجه ضعیفله‌مکده اولدیغی حقیقتنك قیمتنی بر درجه تنزیل ایده‌مزلر . .

اوته‌دنبری تکرار ایتدیکمز وجهله ضعفیت اجتماعیه‌نك قوته ، تردیاتك فضیلته ، یأسك ایمانه انقلابی ایچون ، هرساحه‌ده اساسامز داخلنده اخلاقی ، اجتماعی بر اصلاح وجوده کتیرمکدن بشقه چاره یوقدر .

اساسات اسلامیه‌یه تمسك بوصلاحك یکانه مسندیدر . آنجق حرث واخلاق ملیه ، تقلیدجیلکله روحمزه حلول ایدن رزیلت غربیه‌یی نوربله فضیلته تحویل ایتدیکی زماندرکه حقیقی ترقی وتجدد یوللری آچلمش وهیئت اجتماعیه‌مز اك یوکسك انکشافه مظهر اولمش بولنه‌جقدر .

حسن حکمت

مدرسه‌لر صاتیلابیلیرمی؟

معارف وکالتنك غریب بر تشبثنی غزته‌لر یازییور : وکالت ، موجود مدارسك أوریشلی اولانلرنی ابتدائی مکتبی یاپمه‌یه ، دیکرلرینی‌ده صاته‌رق یکیدن مکتبلر انشا ایتدیرمه‌یه قرار ویرمش . وکالتك بو خصوصه دائر معارف مدیریتلرینه کوندردیکی تعمیمی‌کوردك ، حیرتلر ایچنده قالدق . بزآرتق کیفی حرکتلرك نهایت بوله‌رق قانون دورینك حلول‌ایتدیکنی ظن ایدییوردق ، نه قادار یاکلشز ! معارف وکیلی بکك وکالته کلدیکی کوندنبری اجراآت و حرکاتنی تدقیق ایدیکز ، کوره‌جکسکز ، که هان هرخصوصده نظر دقته آلدیغی شی قانوندن زیاده کندی آرزولریدر . بالخاصه مدرسه‌لر مسئله‌سنده باشدن باشه هندی حرکتده بولونمشدر .

توحید تدریسات مقصدیله مدرسه‌لر معارف وکالتنه (ربط) اولندیغی حالده او ، بوتون آناطولیده‌کی مدرسه‌لری (سد و الغا) ایتدی .

دارالخلافه‌مدرسه‌لرنی‌قادرولریله ، تشکیلاتیله ، درسلریله عیناً ابقا ایتدیکنی یالکز اسملرنی دکیشدیردیکنی ملت مجلسی کرسیسنده سویلدیکی حالده ، بو سوزنده صادق قالمادی . ابتدای داخلك ایکی سنه‌سنی و صحنك اوچ سنه‌سنی یعنی بش صنفی الغا ایتدکدن باشقه دیکر صنفلرکده پروغراملرنی آلت‌اوست ایتدی . امام و خطیب مکتبلری بوکون ابتدائی بر مکتب درجه‌سنه کلدی .

صکره طلبهٔ‌علومك اعاشه‌سی ایچون اوقاف بودجه‌سندن (١٤٠) بیك لیرا معارف وکالتنه دوراولوندیغی حالده وکالت طلبهٔ‌علومك اعاشه‌سنی کسدی .

مدرسه‌لرك معارفه ربطندن مقصد (تدریساتك توحیدی) اولدیغی حالده وکالت شیمدی مدرسه بنالرینه‌ده صاحب چیقمه‌یه قالقیشدی . (مستغنی عنها قالدی) دیه صاته‌رق پاراسنی ایسته‌دیکی محله صرف ایتمك هوسنه دوشدی .

برکره مبانیٔ وقفیه‌ده هیچ کیمسه‌نك تصرفه حق یوقدر . منفعق فوت و مستغنی عنها اولان مبانیٔ وقفیه ایله وقف عرصه‌لرك نقد ایله استبدالی لازم کلسه‌ده بو اوقاف اداره‌سنه عائد بر مسئله‌در . بوخصوصده اوقافدن باشقه هیچ بر دائره‌نك حق‌وصلاحیتی یوقدر. صوکره بو (استبدال)ك‌ده برچوق شرائط و اصولی واردر .

معارف وکالتی (توحید تدریسات) نامیله مدرسه‌لری شرعیه وکالتندن معارفه ربط ایتدکدن سوکره غیر قانونی اوله‌رق (سد و الغا) ایتدی .

شیمدی‌ده (منفعق فوت و مستغنی عنها اولدی) دیه بنالرینی صاتمه‌یه قالقیشیور . نه‌غریب شی . دعواجی‌ده کندیسی ، حاکم‌ده کندیسی ! بویوك ملت مجلسی ، مدرسه‌لری سد و الغا ایده‌رك بنالرینی‌ده صاتمق ایچون معارف وکالتنه بر مأذونیت‌می ویردی‌که وکالت مدرسه‌لری الغا ایتدکدن صوکره شیمدی‌ده صاتیلغه چیقاریور ! مدرسه بنالرینك منفعق فوت و مستغنی عنها اولدیغنك تعین و تقدیری معارف و کالتنه‌می عائددر ؟ وکالت مشارالیهانك بو حرکتی هانکی مادهٔ قانونیه‌یه استناد ایدییور ؟

أوت ١٩ مایس ٣٢٧ تاریخنده (منفعق فوت و مستغنی عنها اولان مبانیٔ وقفیه‌نك نقدایله استبدال) اولونه‌بیله‌جکی حقنده بر مادهٔ قانونیه‌واردر. فقط بوخصوصده‌کی مأذونیتك استعمالی آنجق اوقاف اداره‌سنه عائددر . بو ماده‌نك صورت تطبیقنه عائد برده تعلیماتنامه واردرکه اوراده بو استبدال مسئله‌سیله اشتغال ایده‌جك ذواتی شو صورتله تعین ایدییور : (ولایات ولوا مرکزلرنده حاکم‌العره‌نك ریاستی آلتنده مفتیٔ بلده ، اوقاف مدیر ویا مأمورندن ، مجالس اداره و بلدیه‌جه کرك کندی ، کرك خارجدن انتخاب ایدیله‌جك برر ذاتدن مرکب بر قومیسیون) . بونلر مستغنی عنها اوقافی تثبیت ایده‌رك اوقاف نظارتنه (وکالت ، یاخود مدیریت عمومیه) کوندره‌جك ، اوراسی‌ده اوکا کوره برقرار اتخاذ ایدهیله‌جکدر. مبانیٔ وقفیه حقنده اوقاف اداره‌سندن باشقه هیچ بر دائره‌نك هیچ بر قرار اتخاذینه هیچ بر صلاحیت قانونیه‌سی یوقدر .

صوکره او مادهٔ قانونیه‌ده نقد ایله استبدال اولونه‌جق مبانیٔ وقفیه‌نك (کندی جنسلرندن مؤسسهٔ خیریه انشاسنه احتیاج کوریله‌مدیکی تقدیرده) قیدی‌ده واردر . عجبا علوم دینیه تدریس ایده‌جك مدرسه انشاسنه آرتیق احتیاج قالمامش میدر ؟ بلکه معارف وکیلی بك ایچون بویله بر احتیاج حس ایدیله‌یه بیلیر. فقط بونك تقدیر و تعیینی‌ده قانون معارف وکیلنه ویرمه‌مشدر.

اوندن صوکره ینه او قانونده (مستغنی عنها اوقافك نقد ایله بالاستبدال حاصل اوله‌جق مبالغ ایله اداره‌ده کندی جنسلرندن مؤسسهٔ خیریه انشاسنه احتیاج کوریله‌مدیکی تقدیرده ... (جوارنده بولنان او قبیل مؤسسهٔ خیریه‌نك مصارف دائمه‌سی تأمین ایدیلدکدن صوکره) دییور . غیرقابل استعمال مدرسه‌لرك نقد ایله استبدالی جائز اولسه بیله بوندن حاصل اوله‌جق مبالغ آنجق ینه جوارنده بولنان قابل استعمال مدرسه‌لرك مصارف دائمه‌سنی تأمینه صرف اولونمق ایجابات قانونیه‌دندر . بونلرك‌ده مصارفی تأمین ایدیلدکدن صوکره قانون دییورکه : (بولوندقلری محلرك احتیاجاتی نظر دقت واعتنایه آلنه‌رق أولا مساجد شریفه ، ثانیاً مکاتب ابتدائیه و مدارس علمیه ، ثالثاً خسته‌خانه کبی مؤسسات خیریه انشاسنه و مصارف دائمه‌سنی تأمینه اوقاف نظارتی مأذوندر .)

لکن ٣٤٠ سنه‌سی اوقاف بودجه‌سی قانوننك بشنجی ماده‌سی مذکور مادهٔ قانونیه‌نك بو فقرهٔ اخیره‌سنی تعدیل ایتمشدر . یعنی اوقافك نقد ایله استبدالندن حاصل اوله‌جق مبالغك هرهانکی بر طرفه صرفنی منع ایتمشدر . مادهٔ مذکوره عیناً شویله‌در :

« مستغنی عنهااولدیغی اصولاً تحقق‌ایدن‌اوقافك نقدایله استبدالندن حاصل اوله‌جق مبالغ بر طرفه صرف اولونمایه‌رق اوقاف نامنه تمیه ایدیله‌جکدر . »

ینه ١٣٤٠ سنه‌سی اوقاف بودجه‌سی قانوننك ١٤ دنجی ماده‌سی شودر.

« ٣٤٠ سنه‌سی مارتندن معتبر اولان اشبو قانونك اجراسنه باش وکیل مأموردر . »

دیمك ، که بوسنه‌نك مارتندن اعتباراً مستغنی عنها اولدیغی اصولاً تحقق ایدن اوقافك نقد ایله استبدالندن حاصل اوله‌جق مبالغ هیچ بر طرفه صرف اولونه‌میه‌جق ، آنجق اوقاف‌نامنه تمیه ایدیله‌جکدر. وبوخصوصك اجراسنه‌ده باش وکیل مأمور ایدیلشدر . شو حالده معارف وکالتی مبانیٔ وقفیه‌دن اولان مدرسه بنالرینی صاته‌رق هرهانکی بر مؤسسه انشاسنه ناصل قیام ایده‌بیلیر ؟ معارف وکالتی یا بو مادهٔ قانونیه‌دن خبردار دکلدر ، یاخود بیلیورده قانونه اهمیت ویرمیور ! عجبا هانکیسی دوغرو ؟ بروکالت ایچون مواد قانونیه‌یی ، بالخاصه مجلسك صوك اجتماعنده وضع اولونان برقانونی بیلمه‌مك معذرت تشکیل ایدرمی ؟ قانونی بیلوبده اوکا رغماً « بندن کیم حساب صوره‌بیلیرکه قانونله مقید اوله‌یم » می دیمك ایسته‌یور ؟

خلاصه معارف وکالتنك بو تشبثی ازهر جهت قانونه مخالفدر . برکره مبانیٔ وقفیه حقنده کندیسنك هیچ‌بر تصرفه حق و صلاحیتی یوقدر . ثانیاً مستغنی عنها اوقافك نقد ایله استبدالی جائز اولسه‌بیله بو طوغرودن طوغرویه اوقاف اداره‌سنه عائد بر مسئله‌در . ثالثاً هرهانکی مبانیٔ وقفیه‌نك مستغنی عنها اولوب اولمدیغنك تحقیق براصوله تابعدر ، که بونك ایچون بش ماده‌دن مرکب بر تعلیماتنامه واردر . بو تعلیماتنامه‌یه کوره‌ده معارف وکالتنك هیچ‌بر حق و صلاحیتی یوقدر . رابعاً اصولی دائره‌سنده اوقاف اداره‌سی طرفندن یاپیله‌جق استبدالدن حاصل اوله‌جق مبالغ‌ده هیچ برطرفه صرف اولنمایارق اوقاف نامنه تمیه ایدیله‌جکدر . خامساً بویوك ملت مجلسی بوقانونك اجراسنه معارف وکیلنی دکل ، باش وکیلی مأمور ایتمشدر . بناءً علیه معارف وکیلنك بوتون بو مواد مصرحهٔ قانونیه‌یی نظر اعتباره آلمایه‌رق غیر قانونی حرکته قالقیشماسی مسئولیت عظیمه‌یی موجبدر. بویوك ملت مجلسی ألبته برکون اوندن بوقانونسزلغك حسابنی صوراجقدر .

« بالیکسر — ظفرملی »

امامنز ، خطیبمزی قالیورز ؟

بو کونلرده ، ازمیر ولایتی داخلنده اوده‌مشی ، تیره‌یی ، عشاقی طولاشه‌رق استانبوله یول اوغرامان بر ذات ایله کوروشدك . بو ذات ، حسب‌الاسلامیه امام و خطیب مکتبلریله علاقه‌دارلق کوسترمش ، اونلرك وضعیتلرینی ، حاللرینی تدقیق ایتمش ، صورمش ، اوکرنمش ، الده ایتمش بولندیغی نتیجه‌لره کوره امام وخطیب مکتبلری طبیعی بر انحلاله ، ضروری بر انسداده طوغری سرعتله کیتمکده ایمش ، اهالی اونلری اعتمادسزلقله قارشیلایورمش ، آنك ایچون چوجوقلرینی اورالره کوندرمیورلرمش ، امام و خطیب مکتبلری طلبه‌سز بر حالده بولنیورمش ، حتی عشاق کبی مهم بر مملکتك امام و خطیب‌مکتبنده آنجق ایکی اوچ چوجق وارمش ، غالبا بوطلبه‌سزلك یوزندن معارف اداره‌سی اوده‌مش و تیره امام وخطیب مکتبلرینی لغو ایده‌رك هپسنی ازمیر شهرنده تأسیس اولنه‌جق بر امام خطیب مکتبنده جمع ایتمك ایسته‌یورمش . شمدی برکره دوشونه‌لم ، عشاق ، اوده‌مش ، تیره کبی ،

بر چوق مدرسه‌لری و او مدرسه‌لرده بر قاچ یوز طلبه‌سی بولنان مملکتلره ، امام وخطیب مکتبلری بو حاله کیرسه ، بووضعیته کیرسه دیکر مملکتلرده‌کی مکتبلرك حاللری عجبا ناصلدر؟ کندی مملکتلرنده‌کی امام وخطیب مکتبلرینه چوجوقلرینی یوللامایان اهالی ازمیره یوللایه‌جقلر؟ اومکتبلره کیتمه‌ین چوجقلر، باشقه مملکتده‌کی مکتبلره‌می کیده‌جك ؟ بوکا احتمال ویریله‌بیلیرمی ؟

اوده‌مش و تیره امام و خطیب مکتبلرینك سدلری و ازمیره نقللری اکر تصرف فکرینه مستند ایسه، معارف وکالتی پاره‌سز لکدن صیقیشدقچه ، امام وخطیب مکتبلرینی برر بررقاپایه‌جق ویاخود هیسنی برمکتبده طوپلامایه قالقیشه‌جق دیمکدر. اویله‌یا ، بوکبی مهم مرکزلرك امام و خطیب مکتبلرینی قاپاینجه ، او درجه‌ده حائز اهمیت اولمایان مملکتلرك مکتبلرینی قاپاماسنه هیچ مانع یوقدر . طلبه‌سی اولمادقدن صکره ، اویله یرلرده ، کوستریش ایچون امام و خطیب مکتبلری بولندرماسنی، طوغریسی، بزده توصیه ایتمه‌یز. بومکتبلرك بوعاقبته منجر اوله‌جغنی بزچوقدن اکلامش ایدك . آنك ایچون برقاچ دفعه بووضعیتی عرض وایضاح ایتمش ایدك . ایشك بویله اولاجغنی اکلامق نه کشفه ، نه‌ده کرامته محتاج دکلدی ، بلکه کونش کبی آشکار ایدی . بوکون عشاق ، اوده‌مش ، تیره امام و خطیب مکتبلرینك باشنه کلن عاقبتك، یارین بوتون امام و خطیب مکتبلرینك باشنه کله‌جکنده هیچ شبهه یوقدر . کندی اداره‌سندن عاجز اهالی، اوزرینه آیریجه اعانه یوکی الارق اولادینی بشقه مملکته کوندره‌من . هم نیچون کوندرسین ؟ مملکته امام و خطیب یتشدیرمك اونك وظیفه‌سی‌می‌در ؟ اوغلنی امام و خطیب یاپمقله ، کرك کندیسنك و کرك اونك استقبالی نامنه نه قازانمش اولاجقدر ؟ اماملغك ، خطیبلکك قاچ غروش تخصیصاتی واردرکه او وظیفه‌یه رغبت کوسترن اولسون ؟ بونلره مقدار کافی معاش ویریله‌جکنی فرض ایتسه‌ك بیله ، بو دولتك کیمك باشنه قونه‌جغنی کیم بیلیرکه چوجوغنی او مکتبلره کوندرسین ؟ امامق ، خطیبلك هر کسه ویریله‌جك درجه‌ده عام و شامل بر وظیفه دکلدرکه هر کس اوکا رغبت کوسترسین . شمدی‌یه قدر برقاچ دفعه سویله‌دیکی کبی بر دها سویله‌یه‌لم ، که امام وخطیب مکتبلرینك مملکته امام وخطیب یتیشدیرمسی امکانی یوقدر. اکر اواوغورده پاره صرف اولنورسه یازیقدر. اکر مملکته امام و خطیبك لزومی یوقسه او نامه مکتب بولوندیرمق عبثدر . لزومی وارسه ، برچاره‌سنه باقلیدر . بوحال بویله دوام ایدرسه مملکتده امام ویا خطیب یاپاجق کیمسه بولامیه‌جغز . اوروپادن کلرکه اورادن کتیره‌لم . بز نه‌دن بویله حسابسز ایشلر یاپیورز ؟ کندی کندینه یتیشن امام وخطیبلری بکنمیورکن، شمدی پاره مقابلنده، اونلردرجه‌سنده امام و خطیب یتیشدیرمکدن عاجز قالیورز . معارف وکالتی مادام‌که بوایشی باشه چیقاره‌میه‌جقدر؟ باری اهالی‌یی کندی حاللرینه بیراقسین.

ایسترسه امام وخطیب یتیشدیرسین ، ایسته‌مزسه یتیشدیرمه‌سین . بو صورتده مسئولیتده ، قباحتده کندیسنه عائد اولور. کیمسه‌یه برشی دیمکه‌ده حق قالماز . حالبوکه معارف وکالتی بویله یاپمایور . نه اهالی‌یه براقیور ، نه‌ده کندیسی امام وخطیب یتیشدیره‌جك بریول طوتیور.

امام و خطیب مکتبلرینك بوکونکی وضعیتلری تماماً کشمکش ایچنده‌در . هله پروغراملارینه باقانلر ، بونلرك نه مکتبی اولدقلرینی اکلامقدن عاجز قالیرلر . کله‌جك نسخه‌لرمزده بوکا دائر ایضاحات ویرمك ایسته‌یورز .

اوجاغه سوندورمکده مزیت ایمش !

« جمهوریت » غزته‌سنك ٧ تشرین‌اول تاریخلی نسخه‌سنده بولی مبعوثی فالح رفقی بکك برمدافعه نامه‌سنی اوقومش ایدك . « برهجوم وسیله‌سیله .. » سرنامه‌سی آلتنده معارف وکیلی واصف بکك مدافعه سنه تخصیص ایدلمش بولنان بوقیصه مقاله‌ده فالح رفقی بك دییور ایدی‌که :

« برکیجه‌ده آلتی یوز صوفته اوجاغی سوندورن معارف وکیلی واصف بکه قارشی ، تامارت انقلابندنبری ، نه چتین بر انتقام مجادله‌سی حاضرلاندیغنی بیلیوردق . بوتون تورك کنجلکنی افتخار ایتدیره‌جك قدر کوزل وقهرمانجه اولان اوحرکتده واصف بکك شخصاً نه‌قیمتلی بررول اوینادیغنی پك یاقیندن بیلیوردم ، اونك ایچون شرفی هپ برلکده تقسیم ایدیلز عرفان برلکی انقلابندن یارین تولد ایده‌بیله‌جك ممنونیتسزلکلره وحتی تجاوزلره قارشی واصف بکله بر برصفده بولونمامق تورك کنجلکنك علو جنابنه یاقیشماز . »

واصف بك ، کاشکی یاپجیلق موقعنده بولنسه‌یدی، فالح رفقی بك‌ده اونی بیقیجیلغیله دکل ، یاپجیلقله مدافعه ایتمش اولسه‌یدی ، چوق ممنون قالیر ایدك . برکیمسه‌یی ییقیجیلیقله مدح ایتمك ، ممدوح ایچون‌ده مادح ایچون‌ده بیوك بربدبختلقدر . ییقیجیلق ، نظر بشرده هنوز بر مزیت تلقی ایدلمه‌مکده‌در . فالح رفقی بکك نظرنده اکر بر مزیت ایسه ، کندیسنه خبر ویره‌لم، که واصف بکك برکیجه‌ده سوندوردیکی آلتی یوز صوفته‌نك دکل ، آلتی بیك ارباب علمك اوجاغیدر . اوت ، واصف بك آلتی بیك کیمسه‌نك هم مادی اوجاغنی ، هم‌ده معنوی اوجاغنی سوندوردی . سنه‌لرجه چالیشمق ، عمر صرف وأملك صرف ایله‌مك سایه‌سنده قوت لایموت درجه‌سنده برمدار معیشته نائل اولان مدرسلر، اونلرك اومعاشه استناداً تشکیل ایتمش بولندقلری عائله‌لر اسباب معیشتدن محروم قالدی. هم‌ده اویله برزمانده‌که عائله‌لرینی کچیندیرمك ایچون برایش طوتمالرینه نه زمان مساعد، نه سنلری الویریشلی، نه اللرنده سرمایه‌لری وار ، نه ده تجربه‌لری . . بوقادار ، معصوم وبیکناه عائله‌لرك اوجاقلرینی سوندورمك ، واصف بك ایچون شرف اولامیه‌جغی کبی ، فالح رفقی بکك بونی علناً آلقیشلامه‌سی‌ده کندیسی ایچون برشرف اولماسه کرکدر. «اوجاق سوندوره‌نك اوجاغی سونر» أو ییقانك أوی ییقیلیر» ضرب مثللرینی اونلرده بزم قادار بیلیرلر ظن ایده‌رز.

فاتح رفقی بكك سوندوروله‌لرینی آلقیشلادیغی اوجاقلر ، اكر بومادی عائله اوجاقلری ایسه ، كندیسندن بشقه بونی آلقیشلایه‌جق كیمسه بوله‌ماز .

اكر مقصدی مدرسه‌لرك قاپانماللرینه قارشی اظهار ممنونیت ایتمك ایسه ، بوكون مكتبلرده نه كبی فنلر اوقونیورسه ، مدرسه‌لرده‌ده اونلر اوقونیوردی ، فضله اوله‌رق ده علوم دینیه تدریس ایدیلیوردی . علم اوجاقلرینك سوندیرولماسی‌ده آلقیشلانیر برمسئله دكلدر . سوندورولان اوجاقلر ، هانكی نوع اوجاقلر اولورسه اولسون ، بونی آلقیشلامق مبعوثلق صفتیله قابل تألیف دكلدر . برمبعوث هیچ بروجهله ، وطنك برقسم اهالیسنی ، ملتك هرهانكی برصنفنی بویله تحقیر وتزییف ایده‌من . مبعوثك وظیفه‌سی عموم ملتك واو ملته منسوب صنوف مختلفه‌نك حقوقنی حمایه ایتمكدن عبارتدر . بالخصوص ، فاتح رفقی بكی مبعوث انتخاب ایدنلر ایچنده كیم بیلیر قاچ دانه خواجه واردر . بر انسان منتخبلرینی تحقیر وتزییف ایده‌من .

فاتح رفقی بك ، اوجاقلرك سوندورولمه‌سنده واصف بكك مهم رول اوینادیغنی وبوكا یقیناً واقف بولندیغنی سویله‌یور . بزده ذاتاً اویله اكلایور ایدك . اوت ، واصف بك ، مجلس ملینك قرارینی كندی آرزوسنه كوره تفسیر ایده‌رك ، حق قراردن زیاده كندی حسابنه تابع اوله‌رق ، فاتح رفقی بكك تعبیری وجهله صوفته اوجاقلرینی سوندوردی . بزم ، واصف بكك ، شخصنه عفف ایتمكده بولندیغمز اوجاق سوندوروجیلك فاتح رفقی بكك علنی شهادتیله رسماً تأیید ایتدی . بودفعه مدرسه‌لری صاتیلغه چیقارمقده ینه واصف بكك شخصی وحسی رولیدر . واصف بك مجلس ملی طوبلانمه‌دن اونلرك عرصه‌لرینی‌ده یوق ایتمك ایسته‌یور ، ونفسلان طانمیور فقط ، افاده‌سنده فاتح رفقی بكك‌ده اونی تشویق وتحریك ایتدیكی واونلرله برابر اوجاق سوندوردیكی آكلاشیلیور ! . . فاتح رفقی بك ، ولید بكه قارشی واصف بكك مدافعه‌سنه تخصیص ایتمش بولندیغی مقاله‌سنك دیكر بر فقره‌سنده شویله دییور :

مارت انقلابندن برقاچ كون صكره ایدی ، معارف وكالتنی طبیعی برحق عد ایدن كنج برمبعوثه ، اكرینه موقع اقتدارده اولسه‌یدی ، مدرسه‌لری سد ایدوب ایتمیه‌جكنی صورمشدم ! بكا شو جوابی ویردی :

خلافتی وشرعیه وكالتنی قالدیردق . مدرسه‌لری‌ده لغو ایدوب خواجه‌لری چله‌دن چیقارمقده نه معنا وار ؟ پروغراملری اصلاح ایدلسه ، بومؤسسه‌لردن استفاده‌بیله ایده‌بیلیر ایدك . »

فاتح رفقی بك ، بوفقره‌یی تعقیب ایدن سطرلرده مدرسه‌لرك ابقالری جهتنی دكل‌ده ، اصلاحلری جهتنی التزام ایدن‌او كنج مبعوثی جسارتسزلكله ؛ واصف بكی‌ده جسارتله توصیف ایدییور . فقط بز ، او ذاتك ملاحظه‌سنی ملت وممكتك منافعنه پك موافق بولیور وبویله جسارتسزلكاری اثر كمال تلقی ایدییورز .

ایقاظ

دیانت ایشلری ریاست علیه‌سندن :

« ترجمهٔ قرآن كریم » نامیله وجمیل سعید امضاسیله انتشار ایدن اثر تدقیق اولندی . قرآن عظیم الشانك ایله قارشیلاشدیریلدیغی زمانده سرایا محرف اولدیغی آكلاشیلان بو اثره ، ترجمهٔ قرآن دیمك اساساً جائز اولمدیغی كبی ، قرآن كریمك ترجمه‌سی دیه‌رك اعتماد ایتمك‌ده جائز دكلدر . بناء علیه كوناكون مقصدلرله نشر ایدیلان بوكبی اثرلره آلدانمامه‌لرینی مسلمانلره توصیه ایتمكی بر وظیفه عد ایدرز .

١ تشرین اول ١٣٤٠ دیانت ایشلری رئیسی

رفعت

***

جمیل سعید بكك ترجمه‌سنی موضوع بحث ایدن توحید افكار رفیقمز دیانت ایشلری ریاست علیه‌سنك « ایقاظ » ینی تأییداً نشر ایتدیكی بر مقاله‌ده مطالعات آتیه‌یی درمیان ایتمكده‌در !

جمیل سعید بك آیات كریمه‌یی آلت اوست ایتمش ، معناسنی ده كیشدیرمش ، تفسیرلره مراجعتله آیاتی آكلامغه چالیشه‌جغی یرده غربلی مترجملره اعتماد ایتمش وبالنتیجه اونلرك خطالرینی بول بول تكراردن باشقه برشی یاپامامشدر . قرآن كریمك ، مترجمك ادعا ایتدیكی كبی عربجه‌دن دكل ، فرنسجه ترجمه‌سندن تورجه‌یه چوریلدیكی حسنی ویرن بو اثر چوق الیم ، توركلك نامنه چوق عجاب آور بر موفقیتسزلكدر . بوكون دكل بویله حرفی حرفنه ترجمه ایدلمسی ، هر كلمه‌سی ، هرافاده‌سی اوزرنده واسع تتبعات اجراسی ایجاب ایدن كتب مقدسه ، علی العاده آثار ادبیه‌نك بیله طوغریدن طوغری‌یه اصللرندن ترجمه ایدلمه‌سی ، نقصان عرفانی تشهیر ایدن شین آور برحركت تلقی اولونمقده‌در . جمیل سعید بك غربلی مترجملرك خطالرینی تكرار ایتمكله عرفان ملیمزی تذلیل ایدن بر حركتده بولونمشدر . بوكا نه‌قدر تأسف ایدلسه ازدر . چونكه بزم اورتایه چیقاره‌جغمز قرآن كریم ترجمه‌لری بویله غرب مستشرقلرینی بزه كولدیره‌جك برماهیتده دكل ، اونلری مستفید ایده‌جك ، كندی ترجمه‌لرینی تصحیحه سوق ایده‌جك برسویه‌ده اولمق لازم كلیر .

كوروليوركه جمیل سعید بك ، قارئلرینه وقوع بولان تعهداتنی ایفا ایده‌میه‌رك قطعی بر عدم موفقیته اوغرامشدر . مومی الیهك ایدیكی خطالر (سورهٔ بقره) نك یالكز عقائد اساسیهٔ اسلامیه‌یی افاده ایدن ایلك اوچ آیتنه انحصار ایتمش اولسه اثرینك قیمتنی نقیصه‌دار ایتمكه كفایت ایدردی . حالبوكه بو خطالر اثرك هان هر صحیفه وهر سطرنده برسیل كبی كیدییور . بونلرك تصحیحی اورته‌یه چیقان اثرك بش اون مثلی بر أثر دها وجوده كتیرلمه‌سنه وابسته‌در . جمیل سعید بك قبول ایتدیكی اساسلره و نقاط نظره رعایت ایده‌مه‌مكله هركسدن اول كندی اثرینی كندی الیله محكوم ایتمش بولوندیغندن بزده آیریجه بر حكم اصدار ایتمه‌مزه هیچ برلزوم قالمامشدر . یاپه‌بیله‌جكمز شی صرف اولونان امكلره ، قاتلانیلان فدا كارلقلره آجیمقدن عبارتدر . مع مافیه بوكبی تجربه‌لرك نهایت ارباب اهلیتی تحریك ایتمه‌سی مأمولدر . خلقمزك هدایت قرآندن بحقیر مستفیض اولماسنی تأمین ایده‌جك اولان اهل ایمان ، هرحالده مسلمانلرك ابدی شكرانتی قازانه‌جقلردر !.....

اسلامك بين الاديانه موقعی

٤

شیمدی‌ده ایرانه عطف نظر ایده‌لم : ایران ، اسلامك مهد ظهوری اولان اولکه‌یه قریبق اعتباریله حائز اهمیت اولدیغی کبی موسویلك و خریستیانلق اوزرنده اجرا ایتدیکی تأثیراتدن صرف نظر ایده‌جك اولسه‌ق بیله اسلام فکرینك اوزرنده دائما اجرا ایتمکده اولدیغی قوتلی تأثیر اعتباریله‌ده شایان دقت بر مملکتدر .

غربی آریلر بر ملت حالنده تجمع ویکی بر انکشاف روحانی‌یه مظهر اولارق حدود قدیمه‌لرینی کچه‌رك بوکونکی ایران وافغانستان ساحه‌لرینه یاییلمشلردی . بونلرك ، بو حوالیده یاشایان حام نسلی و کوشیلری استیلا ، یاخود امحالیه تدریجاً بحر خزره مواصلت ایتدکاری واوراده (مه‌د) و (سوسیانا) ده مقیم مرد وجسور تورانیلره راست کلدکلری آکلاشیلیور . غربی آریلر تورانیلری مغلوب ایتمکه موفق اولمه‌دن مقدم کندیلری اجنبی براستیلانك بویوندورغنه دوچار اولمشلر ، کوشیلر واغلب احتمال آثوریلرك ده‌میر پنچه‌لری آلتنده اوزون برمدت یاشامشلردر . ۱]

مستولیلرك اخراجی اوزرینه (ایران) ایله (توران) آره‌سنده عصرلرجه دوام ایدن محاربه‌لر باشلایه‌رق (مه‌د) و (سوس) ده تورانیلرك قسماً استیلایه دوچار اولمه‌لریله ختام بولمشدر . (آفراسیاب) ایله (کیکاوس) ك تابعلری حرب صحنه‌لرنده متمادیاً یکدیکرلریله تماس ایتدکلرندن بو تماس ایرانك عقائدی اوزرنده دوام‌لی بر تأثیر اجرا ایتمشدر . تورانیلرك مفرط ماده‌پرستلکی قومشولری ورقیبلری اولان ایرانیلرك غیر منکشف خیالپرورلکی اوزرنده تردی آمیز بر تأثیر یاپمش وبو صورتله ایرانیلر «مه‌د» ساحه‌سنك اسکی ساکنلرینه حاکم اولمقله برابر تورانیلرك عبادتی قسماً کندی عبادتلرینه قاریشدیرمشلردر . بناءً علیه ایرانده یالکز (هرمز) ه عبادت ایدیلیور و (اهریمن) تلعین اولونیورکن (مه‌د) ده خیر وشری تمثیل ایدن اساسلرك هر ایکیسی تقدیس اولونیوردی . طبیعی ، تورانیلر ، آری غالبلرك الٓهلرندن فضله کندی ملی الٓهلرینه عبادته متمایل ایدیلر . عمومی عبادتلرده (اهریمن) ، یاخود (افراسیاب) ، (هرمز) ه تقدیم ایدیلیوردی .

آثوری دولتی مه‌دلردن وبابلیلردن متشکل وتاریخده ایلك دفعه کورولن بر اتفاق قارشیسنده ییقیلدی . فقط آثوریلرك دینی آریلرله

۱] ایرانیلرك روایتنه نظراً (ضحاك) بیك سنه قدر ایرانه حاکم اولمشدر . برچوق عالملر بومدتی آثوریلرك ایرانی استیلالری آلتنده بولوندیردقلری مدت عد ایدییورلر . بو نقطهٔ نظره کوره (فریدون) ك ظهوری (نینوی) نك سقوطنه تصادف ایتمکده‌در .

مسکون برچوق حوالیده حاکم اولدیغندن زردشتیلرك تلقیاتی اوزرنده سیلنمز برایز بیراقمشدر . آثوریلرك بر ترتیب سماوی‌یه دائر قاریشیق اعتقادلری ، سلك رهبانی مراتبه دائر تلقیاتی زردشتیلکه انتقال ایتمشدر . آرتیق «هرمز» ه ایکنجی بر (آثور) اولارق عبادت ایدیلیوردی . ایرانیلرك نور الٓهی ، خیر الٓهی اولارق طانیدقلری رمز ، النده یای طاشیان ، برالنی یوقاری‌یه قالدیران ، اشیا دائره‌سیله محاط اولان قاناتلی برعسکر اولمشدی . (فارسستان) ده (سیروس) ك ظهورندن وفتوحاتندن مقدم کرك مقیم ، کرك مهاجرلرك عبادتی آتش پرستلکه تحول ایده‌جك درجه‌ده تدنی ایتمش ، یاخود (کلدان ـ اثوری) صابئیلکی اولمشدی .

غربی آسیایه ، تا هندستان حدودینه قدر تقریباً بیك سنه حاکم اولان ، فرعونلردن همان همان بوتون مصری ضبط ایدن آثور شهری ، سطوتلی (صاراغون) ك و (سناخریب) بو معظم شهری بابلیلرله مه‌دلرك ۱] متحد قوتلری قارشیسنده ییقیلمش وبرده‌ها اقوام جهان آره‌سنده باشنی قالدیره‌مامشدی . (نینوی) یه برمدت رقابت ایتدکدن صوکره آثوره بویون اکن (بابل) تکرار آسیا مدنیتنك مرکزی اولمش ، بیك سنه‌لك صنایع وفنونك ، امتزاج ایدن ادیان واقوامك ، معابد ورجال دینك وجوده کتیردکلری محصولاتی طوپلامش ، تعضو ایتمامش اسکی عقائد ایله یکی اعتقادات آره‌سنده برخط وصل تأمین ایتمشدی . آثور ، اسکی آقادلرك مدنیت وادبیاتیله برابر دینلرندن ده چوق شیلر استعاره ایتمشدی . بابل ، (نینوی) نك انقاضی اوزرنده دها معظم براحتشامه نائل اولدیغندن آثوریلرك وکلدانیلرك بوتون عرفانی کندنده تمرکز ایتدیرمشدی . (بخت نصر) ك دورنده (بابل) دولتی شاهقهٔ شوکته یوکسلمشدی . یهودیلرك دولتی سقوط ایتمش وبو ملتك شبابی اسیر دوشه‌رك (بابل) ك صولری کنارنده (یهووا) نك سلطنت زائله‌سنه مرثیه‌خوان اولویورلردی . بو سطوتلی فاتح عربستانه کیرمش ، اولاد اسماعیلی همان کاملاً امحا ایتمشدی . (طیره) اهالیسی قیرمش کچیرمش ، مصر فرعونلرینك شوکتنی تارمار ایتمشدی . عبرانی وطنپرورلرك اوقودیغی لعنتلره رغماً (بابل) مصر قدر مستبد وظالم بر افندی دکلدی . بنی اسرائیل بیله بابلیلرك علو جنابنه شهادت ایدرلر . سطوتلی عسکرلریله خراب شهری فتح ایتمك ایچون ایلریلیه‌ن رهاکارك ظهورندن مقدم بنی اسرائیل (بابل) ه قارشی بر سس چیقاره‌مامشلردر . آنجق اوزمان بنی اسرائیل بابله لعنت اوقومغه ، «بابل نهرلرینك کنارلرنده اوطوریور ، و صهیونی خاطرلادقجه اغلایورز . ای بابلك قیزی ، سنك یاورولرینی طاشلره چارپانلر مسعود اولاجقلردر !» دیمکه باشلامشلردر .

بخت نصرك اداره‌سنده (بابل) هیچ شبهه‌سز موجود مدنیتلرك

۱] قبل المیلاد (٦۰٦) ه سنه‌سنده

مرکزیدی. صنف روحانینك حائز اولدیغی نفوذ ، (بابل) ك انقراضیله برابر بیله انقراضه اوغرامامشدر. بابلیلرك تلقیاتی ، هم موسویلکده ، هم عیسویلکده قابل تعقیبدر. یهودیلرك بر مدت مدیده کلدانیلرك راهبلرك آره‌سنده قالملری ، بابل حکمدارلرینك سرایلرنده بعض عبرانیلرك الده ایتدکلری نفوذ ، هرایکی ملتك غیرقابل اجتناب اولان اختلاطی ، بالاخره یهودیلکه یکی بر ماهیت بخش ایتمشدر. عبرانیلر ، (بابل) ه نیم باربار برحالده کوتورولمشلردی. اوزون منفالرندن ایمان واعتقادده ایلریله‌مش ، واسع آمال سیاسیه پرورده ایتمکه باشلامش مدنی برملت اولارق عودت ایتدیلر.

(بابل) ك فتحیله دینی انکشاف تاریخنده یکی بر دور آچیلیر. شیمدی‌یه قدر آسیا دولتنده اثنانیت دینی حاکمدی.

(سیروس) ك یهودیلره قارشی مسامحه پرورانه حرکتی اونك یهودیلر طرفندن بر «مسیح»، بر « رهاکار » اولارق تبجیل اولونماسنه مؤدی اولدی. بنی اسرائیلك اسارتی، ایران تحکمنك مرکزینه یاقین بر یرده مجبوری اقامتلری ، وسیروسك دورنده ایرانیلرله اختلاطلری نتیجه‌سنده (داراهیستاسب) ك دورنده زردشتیلر آره‌سنده وقوع بولان تجدد دینی‌یه سببیت ویرمش اولماسی چوق محتملدر. متقابل بر عمل و عکس عمل وقوع بولمشدی. بنی اسرائیل ، زردشتیلره بر ذات اعلا تلقیسی درین ومستقر بر شکلده آشیلامشلر ، بالمقابله اونلردن برسلك روحانی تلقیسی، خیروشرك خلقتنده ایکیلك فکرینی آلمشلردی. اوزماندنبری فنالق یاپانلره‌فنابرروح بخش‌ایدن‌الله دکلدر. اهریمن کبی شیطان عبرانیلرك دینی و اخلاقی تاریخنده مهم بر موقع احرازینه باشلامشدر.

اسلام عالمی

وهابیلرك حرکتی :

وهابیلرك حرکتی بوهفته ظرفنده برطاقم نتائج ویردی. بونلرك برنجیسی دولت‌متبوعه‌سنه خیانت وحرب‌عمومی اثناسنده انکلتره‌طرفنه التحاق ایدرك مسلمانلره سل‌سیف ایتمك اساسی اوزره بر سلطنت قوران (حسین) ك نهایت ترك سلطنت مجبوریتنده قالماسیدر. (حسین) وهابیلر طرفندن اجرا اولونان حرکتك کندی شخصنی‌ده استهداف ایتدیکنی ، بناءً علیه اورته‌دن چکیلدیکی تقدیرده مجادله اسبابندن برینك زائل اولاجغنی وبو صورتله صلح وصلاحه امکان بولونماسی احتمالنك قوی اولدیغنی کوره‌رك ، الحاصل بوتون حجازك پامال استیلا اولماسی وقوردیغی بوتون بنانك ییقیلماسی ایچون ترك تخت وتاج ایتدی. (حسین) ك ترك تخت وتاج ایدرك حیات‌سیاسیه‌دن‌چکیلمه‌سی اوزرینه ولی‌عهدی « امیرعلی » ، عمومی تلغرافلرك افاده‌لرینه باقیلیرسه « مشروطی برحکمدار » اولارق باباسنك‌یرینه کتیرلدی. ینه‌تلغرافلرك ویردیکی معلوماته کوره (امیر علی) یالکز حکمدارلغه کتیرلمشدر. مومی‌الیه باباسنك اعلان ایتدیکی خلافت توجیه اولونمامش ، وکندی طرفندن‌ده ادعا ایدلمه‌مشدر. بوصورتله (حسین) طرفندن اعلان اولونان « خلافت » دن‌ده فراغت ایدلمش بولونیور :

وهابی حرکاتنك ایلك نتیجه‌سی بودر. مع‌مافیه شریف (حسین) استعفاسندن مقدم‌ده دنائتکارانه برطاقم حرکاتده بولونمشدر. مومی‌الیه موقعنی قورتارمق ایچون انکلتره‌یه مکرراً مراجعتده بولونمش ، کندیسنك حرب‌عمومی اثناسنده « بالاختیار » انکلتره‌یه ربط مقدرات ایتدیکنی بیان ایتمش‌وانکلیزلردن حجازه طیاره اعزامنی طلب‌ایتمشدر. بونك اوزرینه انکلتره باش وکیلی عوام قاره‌سنده بیاناتده بولونارق انکلتره‌نك‌بومجادله‌یه مداخله‌ایتمیه‌جکنی‌افاده ایتمشدر. (ده‌یلی تلغراف)ك ویردیکی معلوماته کوره (حسین) ك (جده) ده برایکی طیاره‌سی بولونیورسه‌ده بوطیاره‌لر طرفندن استعمال اولوناجق‌برتك‌بومباموجود دکلدر. بوندن باشقه مدینه‌ده موجود برسلاح ده‌پوسی ده برمدت مقدم برطاقم شبهه‌لر اوزرینه شریف حسین طرفندن امحا ایدلمش وبوصورتله حجازك وسائط مدافعه‌دن مجرد برحالده بیراقلماسی اسبابی احضار اولونمشدر. بواسبابی کیمك احضار ایتدیکی مجهولدر. فقط هرحالده بواسبابی احضار ایدنلر حجازك سهولتله استیلاسنی تأمینده منفعتدار اولانلردر. بونلرك کیم اولدیغی بالآخره آکلاشیله‌جقدر. ینه انکلتره‌غزته‌لرینك ویردیکی‌معلوماته‌کوره‌شریف‌حسین‌ایله‌انکلتره‌نك مناسباتی ایی برصفحه‌ده دکلدر. مومی‌الیهك انکلتره ایله « بالاختیار » تشریك مقدرات ایتمه‌سندن‌اول عقد ایده‌جکی‌معاهده‌یی حرب‌عمومینك ختامندن وانکلیز مقاصدینك تحققندن صوکره عقدینه تشبث ایتمه‌سی ایکنجی برجنایتدی. انکلیز مقاصدینك تحققندن صوکره انکلیزلرك (حسین) ه اهمیت ویرمیه‌جکلری بدیهی‌ایدی. فقط (حسین) بونی‌ده ادراك ایتمیه‌جك درجه‌ده غفلت وحماقت کوستردی. بناءً علیه حرب عمومینك ختامندن بری (حسین) انکلتره‌ایله برمعاهده عقدینه چالیشیورسه‌ده موفق اولامایور. بالخاصه صوك ایکی‌سنه ظرفنده انکلتره ایله وقوع بولان مذاکراتك ویردیکی ایکی نتائج شریف (حسین) ی صورت قطعیه‌ده خوشنود ایتمیه‌جك یالکز انکلیزلرك مقاصد استیلاجویانه‌سنی‌تطمین‌ایده‌جك برماهیتده‌اوله‌مدیغندن‌مومی‌الیه طرفندن قبول ایدیله‌مه‌مشدی. بالخاصه ترتیب اولونان معاهده‌نك کچن‌سنه‌افشاسی(حجاز)ك‌ده انکلیزحمایه‌سنه ترك‌اولوندیغنی کوستردیکندن بوتون‌اسلام‌عاللرنده‌برقیامت‌هیجان قوپمشدی. حال‌بوکه‌شریف(حسین) بومعاهده‌یی برموفقیت کبرا اولارق اعلان ، حتی‌اونك نامنه تسعیدات یاپیلماسنی‌امر ایتمشدی. دیمك‌که‌مومی‌الیه بومعاهده‌یی‌قبول‌ایده‌جکدی.

شووارکه فلسطین یهودیلری مومیالیهك بومنونیتندن بوتسیدانندن قوشقولانەرق معاهدەنك نشرینی طلب ایتدیلر ونشر ایتدیردیلر . او وقت شریف (حسین)ك چکیلمەسی لازمدی. فقط چکیلمەدی. بوموفقیتسزلکی تلافی ایچون بالذات (ماورای شریعه)یه قدر کیتدی. اوراده انکلیزلرك فلسطین فوقالعاده قومیسری (هربرت صامویل) ایله ملاقات ایتدی . مذاکرات اجرا ایلدی . انکلیز افکار عمومیەسنه خطاب ایدن ، انکلیزلردن نصفت وعدالت دیلەدیکنی سویلەدی . منسوب اولدیغی ملتك، وبوتون عالم اسلامك کندیسنی وطنی صاتمقله، اسلافی خیانتله اتهام ایلدیکنی ، انکلیزلر طرفندن معاونت کورمزسه عاقبتنك پك فجیع اولدیغی افاده ایدن بر بیاننامه نشر ایتدی ، فقط بونلرك هیچ فائده ویرمەدی . برتصادف شریف (حسین)ه خدمت ایتدی ، مومیالیه مقام خلافتی الغا قرارینك او صیرەده اعطاسندن بالاستفاده مطنطن بر طاقم احتفالات ایچنده اعلان خلافت ایدرك عربلغك یکی بر دور تاریخی‌یه کیردیکنی ، منصوب بر حق تاریخیسنی اعلان ایتدیکنی سویلەدی ونامنه یکی بر لقب علاوه ایدرك « مکه »یه دوندی . شریف (حسین) بوصورتله حجاز اهالیسنك وعموم عربلرك توجهنی احراز ایدەجکنی توهم ایتدیسەده بونده‌ده موفق اولمادی . چونکه مومیالیهك عربستانده تحکم ودیکر عرب امراسی اوزرنده‌ده اجرای تأثیر ایچون خلافتدن استفاده ایدەجکنی اکلایان یمن، عسیر، نجد و سائر عرب امراسی علیهنده برلشمکه باشلادیلر . نهایت برکون وهابیلر مومیالیه قارشی حرکت ایتدیلر . بوصورتله شریف (حسین) قطعی ضربەیی یەدی . بوندن طولایی مومیالیهك یرینه کتیریلن اوغلی باباسنك اعلان ایتدیکی خلافتدن واز کچدی . وهابیلرك حجازده وقوع بولان بوحرکتله اکتفا ایدوب ایتمیەجکی حقنده صریح معلومات مفقوددر. معمافیه بوحرکتك صلح مذاکراتی اجراسنه مؤدی اولماسی قوتله محتملدر. شیمدیلك وضعیت بوصبوصکزدەدر. چوق امید ایدرزکه اماکن مقدسهٔ اسلامیه برکونا تعرضه دوچار اولمادن صلح عقد ایدیلیر ووهابیلرك بوحرکتی ، اراضی مقدسەدن باغی (حسین) ك دفعیله نهایت بولور.

مصر و سودان مسئلەسی :

مصر و سودان مسائلنه دائر انکلتره ایله مصر آرەسنده جریان ایدەجك مذاکراتك اساسنی احضار ایچون لوندرەیه کیدن مصر رئیس وکلاسی (سعد زغلول) پاشانك (ماقدونالد) ایله وقوع بولان ملاقاتلرینك برثمره ویرمدیکی اکلاشیلیور . انکلیز غزتەلرینك ویردیکی معلوماته کوره زغلول پاشا انکلیز اشغالنك مصردن رفعنی طلب ایتمش ایسەده انکلیزلر سویش قنالنی و مصرك سوقالجیشی نقطەلرینی الده بولوندیرمق خصوصنده اصرار ایتمشلر و بالنتیجه مذاکرات بر اساس احضاری تشبثی عقامته دوچار اولمشدر . انکلیزلرك بو خط حرکتی حقیقةً شایان دقتدر . چونکه انکلیزلر بر طرفدن مصرك استقلالی طانیدقلرینی ادعا ایدییور ، دیکر طرفدن مصری اشغال عسکری آلتنده بولوندیرمق ایستەیورلر . اجنبی بر دولتك اشغال عسکریسی آلتنده یاشایان بر مملکته مستقل دیمك استقلالی طانیمقدر . دنیا اولالی بویله بر استقلال کورولمەمشدر . بر مملکتك اشغال عسکری آلتنده بولونماسی اسارتك اك فجیعنه معروض بولوندیغنه دلالت ایدر. بویله بر مملکت هیچ بروجهله مستقل اولدیغنی ادعا ایدەمز . ایستر ایستەمز مملکتنی اشغال ایدن اجنبی دولتك آرزوسنه ، منفعتنه ، اشارتنه کوره حرکت ایتمك مجبوریتندەدر . فقط بو پك بدیهی حقیقتلره رغماً انکلیزلر هم مصری مستقل طانیەجقلر ، هم دەاونی اشغال عسکریلری آلتنده یاشادەجقلردر. زغلول پاشا بو وضعیت قارشیسنده مصره عودته قرار ویرمشدر . مشارالیهك مصره عودتندن صوکره اختیار ایدەجکی خط حرکت مجهولدر. پاشانه ریاست وکلا مقامنده قالاجقمی ، یوقسه بومقامی ترك ایدەجکمی ؟ بیلمەیورز . فقط زغلول پاشانك انکلیزلرله مذاکراته کیریشمەسنده بر فائده کورمەینلر و کندیسنی مذاکره اجراسندن واز کچیرمك ایچون چالیشانلر حقلی چیقمش بولونیورلر . خاطرلرده قالدیغنه کوره زغلول پاشانك لوندرەیه کیتمەسنی تأمین ایچون بر مصر کنجی طرفندن کندینه برقورشون صیقمشدی فقط زغلول پاشا انکلیزلرله یاپیلەجق مذاکرتدن بر نتیجه چیقاجغنه امین اولدیغی ایچون جریحەسی التیام بولور بولماز ینه اوروپایه و اورادن لوندرەیه کیتدی . فی الحقیقه انکلیزلرله یاپیلان مذاکراتدن بر نتیجه چیقمادی دکل . فقط بو نتیجه تماميله منفیدر . بناءً علیه مشارالیهك آلاجغی وضعیت ، انکلیزلرله مجادله وضعیتیدر . بو وضعیتی اختیار ایچون ریاست وکلا مقامنی فدا ایدرك « ریاست ملیه »سنی درعهده ایتدیکی ملتی استقلالی کافل مجاهداته سوق ایتمك لازمدر . بو وضعیتك انکشافاتنی بکلەیورز .

هندستانده احوال :

هندستانك اك مهم حادثەسی مسلمانلرله مجوسیلر آرەسنده وقوع بولان مقاتلەلردر . بو مقاتلەلرك باشلیجه ایکی سببی هندولرك تظاهرات دینیه اثناسنده چالغیلر چالارق جامعلرك اوکندن کچمەلریدر . مسلمانلرك حسیات دینیەسنی رنجیده ایدن بووضعیت طرفین آرەسنده مجادلەلر وقوعنه سببیت ویرمکدەدر. هندولرك حسیات دینیەسنی رنجیده ایدن نقطه مسلمانلرك اونلرجه مقدس طانیلان صیغیرلری کسمەلریدر . صغیر کسمك یوزندن‌ده مقاتلەلر وقوع بولمقدەدر.

هند رؤسای ملیەسی بواحواله نهایت ایچون اخیراً برقونغره عقد ایتدیلر. قونغره مسلمانلرله غیر مسلملر آرەسنده موجب نزاع اولان احوالی تدقیق ایتدکدن صوکره طرفینك یکدیکرینه قارشی متقابل برحرمت کوسترمەسنی تأمین ایچون مداخلەیه قرار ویردیلر. رؤسای اسلامیه مسلمانلرك ، هندولری اغضاب وتحریك ایدەجك برشکلده صیغیر کسمکدن امتناع ایتمەلری ایچون توصیەلرده هندو رؤساسی‌ده هندولرك جامعلرك اوکندن چالغی چالارق کچمەلری ایچون دینداشلرینه نصایحده بولوناجقلر وبوصورتله هندولرله مسلمانلرك و حدتی تأمینه چالیشەجقدر . هرحالده طرفینك آکلاشمغه موفق اولارق انکلیز تحکمنك دوامنه خادم اولان منازعەلردن قورتولەلری وهندستانك غایەسنه خدمت ایتمەلری تمنی اولنور .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعەسی

آدرس تبدیلنده آیریجه
٥ غروش کوندرملیدر .

مکتوبلرک امضالری واضح
و اوقونافلی اولملی و آبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالک اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرک آدرسلرینک
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

سبیل الرشاد

١٣٣٠

آبونه شرائطی : مصر ایچون
سنه‌لکی (٤٠٠) آلتی آیلغی
(٢٢٥) ، ممالک اجنبیه ایچون
سنه‌لکی (٤٥٠) ، آلتی آیلغی
(٢٥٠) غروشدر.

نسخه‌سی ٧,٥ غروشدر .
سنه‌لکی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده
رشید افندی خانده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .
مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمین
یازیلر اعاده اولنماز .

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٦١٩ | ٣ ربیع‌الاول ١٣٤٣ | * پنجشنبه * | ٢ تشرین‌اول ١٣٤٠ | جلد ٢٤

اسلامیت «قرون وسطائی» میدر؟!.

عصریلرمزده عامیانه برطرز استدلال کورییورز : اسلامیتک قرون وسطائیلکنی احکامنک، بوعصرده قیمت عملیه‌سی قالمادیغنه دلیل اوله‌رق ایلری سوریورلر . بوطرز استدلال علمی برطریق استدلال دکلدر. هرهانکی بر قانونک عصریلکی قابلیت تطبیقیه‌یی حائز اولدیغنه دلیل اتخاذ ایدیله‌میه جکی کبی ، قرون وسطائیلکی‌ده قیمت عملیه‌سی قالمادیغنه علمی بر برهان اومالاز. بوکون وضع اولنان قانونلر میانده، بوکونک احتیاجاتنه کافی کله‌میه جك برچوق قانونلره تصادف ایدیله‌بیله‌جکی کبی ، بوکونکی قانونلردن دهازیاده قابلیت تطبیقیه‌یی حائز دونکی قانونلره تصادف ایدیله‌بیله‌جکی‌ده شبهه‌سزدر .

هرهانکی برقانونك قیمت عملیه‌سی قالمادیغنی ، قابلیت تطبیقیه‌یی حائز بولنمادیغنی اکلایه‌بیلمك ایچون اوقانونك احکامیله ، علاقه‌دار بولندیغی حادثاتی قارشیلاشدیرمق ، آره‌لرنده علمی ، تجربی‌درین مقایسه‌لر اجرا ایتمك ضرورتی واردر . بونی یاپابیلمك ایچون‌ده نفوذ نظره ، وقوفه وبونلره علاوةً انصافه احتیاج واردر . احکام اسلامیه‌نك بو عصرده قیمت عملیه‌سی قالمادیغنی اورتایه آتانلرده اساسات اسلامیه‌نك نه‌لردن عبارت بولندیغنی بیلنلره راست کله‌میورز . آنك ایچون ، برقسمنك دعوالری‌ده ، دلیللری‌ده صرف حسیدر. دیگر برقسمنك دعوا ودلیللری‌ده مسموعاته مستنددر . اوچنجی برقسم دهاواردرکه، بونلر غربده ، اسلامیت علیهنه اوله‌رق یازلمش بولنان غرضکارانه اثرلری اوقومش اولانلردر . بونلر احکام اسلامیه‌نك قیمت عملیه‌سی قالمادیغنی ایلری سورنلرك اك عالملریدر . غربده ، اسلامیتك لهنده اوله‌رق یازلمش اثرلرده واردر ، فقط ، اونلری اوقومامشلردر . کندیسنك دکلسه‌بیله ، منسوب بولندیغی هیئت اجتماعیه‌نك احکام دینیه‌سی نامنه هیچ‌برشی بیلمه‌مك وبیلدیکنی‌ده اوهیئت اجتماعیه‌دن خارج و اونك ملیق ، موجودیتی کبی ، دیانتده دشمن کیمسه‌لرك اثرلرندن اوکرنمك ، صوکره ، اویابانجی منبعلردن ایدیندیکی یالان ، یا کلش معلوماتی احکام اسلامیه‌نك قیمت عملیه‌سی قالمادیغی دعواسنه دلیل اوله‌رق قوللانمق بزم عصریلرمزه مخصوص برحال وکیفیتدر . سائرملتلرده بویله‌دعواجیلره، بویله عصریلره یا پك آزتصادف ایدیله‌بیلیر ویاخود هیچ تصادف ایدیله‌مز .

احکام اسلامیه‌یه ایشته بو وقوفسزلقلریدرکه قرون وسطائیلکی اونلره پك کسکین برسلاح‌ویاخود پك قوتلی بردلیل تلقی‌ایتدیریورا. محترم دعواجیلر ، عزیز عصریلر عجبا دوشونمیورلرمی‌که ، قرون وسطائیلك ، یالکز قرون وسطائیلك دکل ، قرون اولائیلك ، حتی ادوار ماقبل التاریخیلك‌بیله هرشیئی قیمتدن دوشورمکده عامل‌مؤثر اوله‌ماز . نه‌قادار نورلر ، ضیالر وارکه ، تاریخ خلقتندنبری بشریتی تنویر ایدییور ، نه‌قادار آلتون کموش معدنلری ، جوهر وانجی منبعلری وارکه کائناتك مبدأ تکوینندن بری قیمتنی ضایع ایتمیور ، رغبتی ، فیأتی عصردن عصره یوکسه‌لیور ، آرتیور. خلقت بشرله توأم نه‌قادار فضیلتلر واردرکه نهایت دنیایه قادار قیمتدن دوشمه‌لری احتمالی یوقدر . بلکه اونلرکده قیمتلری قالمادیغنی ادعا ایدنلر بولنور ، فقط ، دعوی بشقه، دعوایی قازانمق بشقه‌در .

احکام اسلامیه‌ده، هیچ‌بروقت‌وهیچ برعصرده‌قیمتدن‌دوشمه‌یه‌جك

بر نور سماوی ، بر ضیای الٓهی ، بر عمان حکمت ، بر منبع‌در وکهردر . قرون وسطائیلکی اونی هیچ برعصرده قیمت عملیه‌سندن دوشوره‌مز . اونی‌قیمت عملیه‌سندن دوشوره‌جك، اساساتنك حادثاته توافق ایتمه‌مسی ، احتیاجاته کافی کلمه‌مسیدر . بویله بر نقیصه ایسه ، بشری قانونلر حقنده قابل تصوردر ، برقانون‌سماوی اولان اساسات اسلامیه‌ده حادثاته توافق ایتمه‌مك ، احتیاجاته کافی کلمه‌مك نقیصه‌سی قابل‌ملاحظه دکلدر . بشر، حالی بیله‌مز ، استقبالی کوره‌مز ، حادثاتی احاطه ایده‌مز ، حادثات‌ایله احکام‌قانونیه آره‌سنده‌کی آهنك‌ومناسبتلری اکلایه‌مز، آنك‌ایچون‌ده وضع‌ایتدیکی قانونلر حادثاته تطابق، احتیاجاته توافق ایده‌مز . قانون اسلام حقنده بوملاحظه وارد دکلدر ؛ چونکه نه‌فکرالوهیتله ، نه‌ده فکر نبوتله قابل‌تألیف اولاماز. اسلامیتك‌سماوی برقانون اولدیغنی قبول‌ایتمك اوقانونده حادثاته تطابق‌ایتمه‌مك، احتیاجاته کافی کلمه‌مك نقیصه‌سی بوله‌جغنی خاطره کتیرمکله منافیدر . بزم کوره‌جکمز نقیصه‌لر نفوذ نظرمزك قیصه‌لغندن ، ایشك ظواهرینه باقاراق حکم ویریشمزدن ، مسئله لدنیاته وقوف پیدا ایده‌مه‌مزدن، منفعتی مضرت و مضرتی منفعت شکلنده کورمه‌مزدن متولددر . علوم و فنون انکشاف ایتمزدن اول ، حکمتسز ، نفع بشره مغایر ظن ایدیلن برچوق‌احکام‌اسلامیه‌نك علوم‌وفنونك ارشاداتی‌ایله‌محض‌حکمت ونفع بشره پك موافق اولدیغی اکلاشیلمشدر . هیچ شبهه ایتمیورزکه علوم‌وفنون دها زیاده انکشاف ایتدکجه ، ارباب فنك تحری حقیقت اوغرنده‌کی مساعیسی داها زیاده ایلریله‌دکجه ، هر حکم اسلامی‌نك محض حکمت ، محض نعمت اولدیغی دهازیاده اکلاشیله‌جقدر . اکر، احکام اسلامیه‌ده اکلاشیلمایه‌جق بر حکمت قاله‌جق ایسه ، بوکا، علوم و فنونك لزومی درجه‌ده انکشاف ایتمه‌مسی سبب اوله‌جقدر .

قانون اسلامك اساسات سماویه‌سنده دکل‌ده ، اواساسلردن‌استنباط ایدیلن احکام فقهیه‌ده حادثاته توافق ایتمه‌مك ، احتیاجاته اویغون کلمه‌مك نقیصه‌سی بولنه‌بیلیر . فقط ، عین‌اساسات‌سماویه‌دن یکی حکملر چیقارمق ، تازه‌دستورلر استنباط‌ایتمك قاپولری دائما آچیقدر . مع‌هذا بز ؛اسلامیتك سماویلکنی سپر اتخاذ ایده‌رك نه اساسات سماویه‌سنك، نه‌ده فروعات اجتهادیه‌سنك مناقشه ایدلمه‌مسنی ایسته‌میورز . بز ، ایسته‌یورزکه عصریلرمز احکام اسلامیه‌یه یالکز « قرون وسطائی اساسلر » دییوب کچمه‌سینلر ؛ قرون وسطائی اساسلر دیدکلری احکام اسلامیه‌یی حادثات‌ایله قارشیلاشدیرسینلر، علمی دلیللرایله حادثاته توافق ایتمه‌دیکنی ، احتیاجه کافی کلمدیکنی هرکسك کوزی اوکنده ایضاح واثبات ایتسینلر . دعوانی قازانه‌بیلیرلرسه مغلوبیت محجوبیتنی‌اوزرمزه آلمق بزه دوشر. بویله یاپیلمدقجه قرون وسطائیلکك احکام اسلامیه‌یی قیمت عملیه‌دن دوشوردیکنه ایناننه‌میه‌جغز .

پوسته‌کی صایمقله مشغول‌اوله‌جق‌زمانمز یوقدر، دینه‌بیلیر . فقط، اوروپا و آمریقا پوسته‌کیلرنی صایمق کندی تکیه‌مزك پوسته‌کیلرنی صایمقدن دها کلفتلی‌اولور ودها اوزون سوره‌ر . بز نه‌دیرسه‌ك دیه‌لم، عصریلرمزك بویله علمی بر طرز استدلال طریقی طوتمیه‌جقلرنی ، تحری حقیقت کلفتنی اوزرلرینه آلامیه‌جقلرنی بیلدیکمزایچون «قرون وسطائی اساسلر » کبی غیر علمی و بلکه‌ده حسی بر جواب ایله مقابله ایده‌جکلرینه قانع بولندیغمز ایچون «قرون‌وسطائی اساسلر» دیدکلری واحتیاجات عصریه‌یه موافق کورمه‌دکلری احکام اسلامیه‌نك خطوط عمومیه‌سنی بوراده ترسیم ایتمك ایسته‌یورز . اداری ساحه‌ده اسلامیتك تعقیب ایتدیکی خط حرکت ، حکومتجیلکدر . حکومتسزلکی ، قانونسزلغی ، فوضویتی ، کوچبه‌لك و عشیرت حیاتنی اسلامیت خارج از مدنیت تلقی ایدر . حکومتجیلکده استبدادی ، خودبخود اداره‌ٔ امور ایتمه‌یی مشروع طانیماز . اونك بکندیکی شکل اداره آرای عمومیه‌یه استناد ایدن بر شکل اداره‌در . اسلامیت حکومتجیلکده غیرمسئول کیمسه قبول ایتمز . جماعتك سوء اداره ایدلمه‌سندن رئیس جماعتی مسئول طوتار . اسلامیتك بو نقطه‌ٔ نظری عصر حاضرك غیر مسئول رئیس حکومتلر قبول ایتمه‌سندن دها زیاده شایان اتباعدر . عصری ملتلرده کوندن کونه اسلامیتك بو نقطه‌ٔ نظرنی قبوله طوغرو یورومکده‌در . اسلامیت سیاست خارجیه‌ده دشمن ملتلره قارشی دائما متیقظ بولنمانی ، احتیاطکارطاورانمانی ، حیله‌لرینه خدعه‌لرینه آلدانمامانی اونلرك قوه‌ٔ عسکریه‌لرینه فائق قوه‌ٔ عسکریه بولندیرمانی امر ایدر . عصر حاضر دیپلوماسیسی‌ده بوشکلده، تجلی ایتمکده‌دکلی‌در؟ اسلامیت رؤسای حکومتی اهالی‌یه عدل و رأفتله معامله ایتمه‌یه مجبور طوتار . بوکامقابل، اهالی‌یه‌ده حکومتك عادلانه‌امرلرینه، نهیلرینه ،قانونلرینه، نظاملرینه اطاعت ایتمك مجبوریتنی تحمیل ایدر . عادل بر حکومتك قانونلرینه مخالفتی شقاوت ماهیتنده کورور . عصر حاضرك متمدن ملتلری ، دولتلری‌ده‌مناسبات‌متقابله‌لرنی بویولده‌تنظیم‌ایتمکده‌دکلی‌در؟

اسلامیت حکومت اسلامیه‌نك استقلالدن محروم قالمانی ، بشقه دولتلرك تحت اسارتنه کیرمه‌سنی کندیسی ایچون اك بویوك بر تهلکه تلقی‌ایدر. آنك ایچون‌حکومت اسلامیه‌یی دائما حاکم وغالب برموقعده کورمك ایستر. عصریلك نامنه بزم ایسته‌دیکمزده بودکلیدر؟ اسلامیت انسانیت ایله حریتی توأم طوتار . نائل حریت اولمایان کیمسه‌لری بیع و شرایه تابع امتعه واشیا درکه‌سنه تنزیل ایدر ، تصرفات قولیه و فعلیه‌لرنی نظر اعتباره آلماز ، بنده‌لکی ، کوله‌لکی آنجق جزا اوله‌رق ، اونلره لایق کورور . تعبیر دیکرله اسارتی برجرمه مقابل ویریله‌جك جزا ماهیتنده تلقی ایدر. عصرحاضرك اك رائج عمده‌لرندن بری‌ده‌ایشته بوحریت دکلی‌در؟ توزیع حقوق ساحه‌سنده اسلامیتك اس

میزانی عدالت مطلقه‌در. برساعتلك عدالتی اوزون سنه‌لرك عبادتلرندن دها مقبول بر عبادت، دها خیرلی بر تعبد عد ایدر. ملتلرك آنجق عدالتله پایدار اوله‌بیله‌جكلرینی سویلر؛ بر چوق ملتلرك ظلم یوزندن منقرض اولدقلرینی خبر ویریر. عصر حاضرك مفتونیت كوستردیكی فقط بردرلو تأمیننه موفق اوله‌مدیغی عمده‌لردن دیكر بری ده ایشته بوعدالت دكلی‌در؟ اسلامیت حقوق ساحه‌سنده هیچ بر كیمسه‌یه حائز رجحان بر موقع ویرمز. اونك نظرنده برچوبان ایله بر عالمك، برزنكینك، بر صاحب جاه و موقعك هیچ فرقی یوقدر. رجحان یالكز علم و كمال ایله، زهد واتقا ایله، مزیت وفضیلت ذاتیه ایله‌در. عصر حاضرك دائما ایلری سوردیكی، فقط، بر درلو تأسیس ایده‌مدیكی عمده‌لردن اوچنجیسی ده ایشته بو مساوات عمده‌سی دكلی‌در؟ اسلامیت هركسه معاملاتنده مستقیم اولماسی امرینی ویریبور وبالذات حضرت محمد «بو استقامت امری بنی قوجاتدی» بیوریبور، یعنی استقامته بودرجه قیمت واهمیت بخش ایدییور. عصر حاضرك پك زیاده محتاج بولندیغی، فقط بر درلو كوستره‌مدیكی برفضیلت ده ایشته بواستقامت كیفیتی دكلی‌در؟ اسلامیت هیئت اجتماعیه حسابنه درعهده ایدیلن وظیفه‌لری «امانة لله» تلقی ایدیریر واونلرك حسن صورتله ایفالرینی طاغلرك چكه‌میه‌جكی درجه‌ده نازك وآغیر بریوك ماهیتنده كوستریر؛ تعبیر دیكرله وظائف عمومیه‌نك كمال جدیت واستقامتله ایفا اولنماسنه اعظمی بر اهمیت ویریر. اسلامیت مساعی ساحه‌سنده تقسیم اعمال مسلكنی تعقیب ایدر. هركسه استعداد و اختصاصنه كوره وظیفه ویریر و هركسی وظیفه‌سنه كوره تجزیه ویاخود تلطیفه مستحق كورور. نظر اسلامده، وظیفه ایله مسئولیت توأمدر. اسلامیت قضا وظیفه‌سنه او درجه اعتنا كوستریركه او وظیفه‌یی درعهده ایتمك ایچون وقوع بولان طلب ومراجعتلری احتراصله شائبه‌دار عد ایده‌رك قضا وحاكمیت صندالیه‌سنی اویله كیمسه‌لردن اسیركر. او وظیفه‌یی آنجق كندیسنك آرانوب بوله‌جغی اهل، امین، مستغنی كیمسه‌لره ویریر. اسلامیت اظهار حق ایچون بالاختیار كیدوب ادای شهادتده بولنمایی عبادت واو وظیفه‌یی ایفادن امتناعی معصیت تلقی ایدر.

قرون وسطائی عد اولنان ایشته بوكبی عمومی ومدنی اساسلرك هیچ بر عصرده قیمت عملیه‌لری ضایع اولمایه‌جغی قناعتنده‌یز. عصریلرك بتون قباحتلری اسلامیتك بوكبی اساسلرندن غافل بولنمالریدر. یوقسه، بونلرك یالكز قرون وسطانك دكل، یكرمنجی عصرك، یكرمنجی عصری تعقیب ایده‌جك اولان عصرلرك ده اساسات مدنیه‌سندن بولندقلرینی اعتراف ایتمك نصافتی كوستره‌جكلرنده تردد دكلز. اساسات عمومیه حقنده بوصورتله اتفاق حاصل اولدقدن صوكره اختلاف نظر یالكز او اساسلرك واو اساسلردن مستنبط قواعد فرعیه‌نك حادثات عمومیه وخصوصیه‌یه طرز تطبیقلرنده اصابت بولنوب بولنمادیغی نقطه‌سنه منحصر قالیر. بز اوقناعتده‌یزكه اسلامیتك كوستردیكی طرز تطبیقلر قطعی بر اصابتی حائزدر؛ اودرجه‌ده‌كه بشقه دورلو طرز تطبیقلر حقیقتدن عدول وانحراف اولور. بوقناعتمزك یاكلش اولدیغی علمی طریقلر ایله ایضاح واثبات ایدیلیرسه حقیقتی قبول ایتمه‌یی قناعتمزه صادق قالمایه ترجیح ایده‌رز.

اسلامیتك قرون وسطائیلكنی قیمت عملیه‌سی قالمادیغنه دلیل كوسترمك طوغری اولمادیغی كبی، صوك عصرلرده اقوام اسلامیه‌ده كورولمایه باشلانیلان اویوشوقلغی، طونوقلغی اسلامیتك تأثیراتنه عطف ایتمك ده طوغری دكلدر. بونك طوغری اولمادیغی اسلامیتك او بكنیلمه‌ین قرون وسطاده بشریته نفخ ایتمش بولندیغی احیاكار روح عمومی ایله ثابتدر. بوتون شرق وغرب مؤرخلرینك شهادتلریله اثبات ایدیله بیلیركه قرون وسطاده، اسلامیت امداده یتیشمزدن مقدم، اوروپا، آفریقا، آسیا اقوامی جهل ووحشتك قاهر ضربه‌لری آلتنده ازیلیوردی. بالخاصه عربلرده مدنی برحیات اثری كوریلمه‌یوردی. شمس اسلامیتك طلوعی اولا عربلری نورلره غرق ایتدی، اونلری مدنی بر حیاته صوقدی. قبل الاسلام اك جاهل واك وحشی بر قوم اولان عربلر بعد الاسلام بشریته علم و مدنیت استاذی اولدیلر. اونلر فیض اسلام ایله مترقی بولندقلری زمان اوروپاده دره بكلك اداره‌سی واردی. بواداره وحشیانه، صرف حرب اوزرینه ایدی. خرستیانلرك اك بیوك آدملری جاهل برطاقیم راهبلردی. عربلرده ایسه علم وفن ایلریله‌مشدی. شام، بغداد و اسكندریه عرب علومنك مركزلری ایدی. بالخاصه بغداده‌كی اسلام دارالفنونی خرستیان طلبه ایله طولاردی. علم وفن تحصیلی ایچون، اوروپا عرب دارالفنونلرینه فوج، فوج طلبه كوندریوردی. مسلمان عربلر هیچ براثر تعصب كوسترمكسزین یونان قدیم اثرلرینی ترجمه ایتدی. خرستیانلر بو اثرلری اوقودیلر، عربجه‌یی اوكرندیلر. ازمنهٔ قدیمه ادیاننه، فلسفه‌سنه واقف اولدیلر. موسیو لیبری دیوركه: «عربلری تاریخدن چیقاریكز؛ دوران انتباهك اوروپاده برقاچ عصر كریله‌دیكنی كوررسكز».

خلاصه اسلام مدنیتنك اوروپا مدنیتنه چوق تأثیری اولدی. اسلام مدنیتی اوروپا مدنیتنه علمی واخلاقی تأثیرلر یاپدی. علم وفن اوروپایه مسلمانلر واسطه‌سیله یاییلدی. اسپانیاده اندلس امویه دولتنك تأسیسی اوروپایی احیا ایتدی. مسلمانلرك بوتون علومی اوروپایه بوطریق ایله طاغیلدی. مسلمانلر، بوتون خرستیانلری علم وفن حاكمیتی آلتنده یاشاتدیلر. بوحاكمیت اوروپاده آلتی عصر سوردی.

بكنمه‌دیكمز ایشته او قرون وسطا، ایشته او اسلامیت تربیه‌سی اوروپایی مسلمان حاكمیتی آلتنده بولندیردی. بكندیكمز یكرمنجی عصر، ملی تربیه ایسه مسلمانلری اوروپا حاكمیتی آلتنده بولندیریور.

مسلمانلق تورکلری‌ده احیا ایتدی. اونلری‌ده مدنی برحیاته‌صوقدی. اونلری الك شوکتلی بردولته نائل ایتدی، او سایه‌ده اوروپاده، افریقاده، اسیاده حاکم بر موقعده بولندیردی. بشریتی، موتا احیا ایدرجه‌سنه جانلاندیران اسلامیت، روحی اویوشوقلق، طونوقلق، انحطاط وتدنی عاملی اولاماز. اویوشوقلق، طونوقلق، انحطاط وتدنی عامللرینی اوروحدن اوزاقلاشمه‌مزده آرامق هم تاریخه، هم‌ده انصافه موافق اولور ظننده‌یز.

یحیی عقیف

یالکز عقل کافیمیدر؟

انسانك مابه‌التمایزی اولان عقل قانون الهی یعنی دین ایله مقید ومؤید اولمدقجه قالب اغجه کیدر.. هیچ بر شیئه یاراماز. انسانلری بر رابطه وضابطه آلتنه الان بوقوت بهمه‌حال اساسلرینی سماوی برمنبعدن المغه، بواساسلری رهبر حرکات اتخاذ ایتمکه مجبوردر.

فی‌الحقیقه مادیات ساحه‌سنده دولاشانلر، عمرلرینی او ساحه‌ده‌کی فعالیتلره حصر ایدنلر بو سوزه قارشی خندهٔ استخفاف واستهزا ایله مقابله‌ایدرلر، بومقابله‌لرنده بردرجه‌یه قدرمعذورده اولورلر. زیرا فنون مثبته ایله اوغراشمق، واونلرك دلالتیله هرشعبه‌ده هركون دورلو دورلو موفقیاته نائل اولمق، هیچ شبهه‌یوق‌که نه توراتك، نه انجیلك حتی نه‌ده قرآن عظیم‌الشانك معاونته وابسته دکلدر. بدیهیات اولیه‌دن اولان بومسئله ایچون مناقشه قاپوسی مسدوددر. فقط عجبا انسانیت بونکله بیترمی، انسانلر یالکز بوموفقیات ایله انسان اولورمی؟ دائمامناقشه وبوتون ملتلرك اجلافی دکل، اعاظمی طرفندن حلنه‌وقف حیات ایدیلن وایدلمکده اولان مسئله بودر.

دریدناوطلرپایبلر، شمندوفرلر، طیاره‌لر ایجاد ایدیلیر، تحت‌البحرلر وجوده کتیریلیر. بر اوردویی بر دقیقه‌ده عدم آباده کوندره‌جك واسطه‌لر، سلاحلر میدانه کلیر. فقط حقیقی انسانیت بومیدر؟ انسانلر بونلری یاپمقله حقیقةً انسان اولمش اولورلرمی! بونلرك کافه‌سی بشر ایچون عالم مادیاتده مقدور اولان تصرفاتك نتایج فعلیه‌سیدر. ماده‌یی، ماده‌نك تابع اولدیغی قوانین اصول مخصوصه‌سی موجبنجه تعمیق وتدقیق ایله بوغایه‌لره وصول هر زمان ایچون ممکندر. نیته‌کیم ممکن اولدیغی‌ده کوریلیور.

فقط بشرك تصرفات عقلیه‌سیله وجوده کلن بوقاریکی شیلرله اونلرك امثالی انسانیت حقیقیه‌ده مندمج و اونکله قائم اولان معنالردن هیچ برینی افاده ایتمز وایده‌مز. دکل محیرالعقول اولان بواختراعات، حتی بواختراعات، کندیسنه نسبتله لاشی کبی قالان عالم طبیعت بیله‌فضاسیله، یلدیزلریله، کونشیله، آیله، ارضی، ارضده‌کی موالیدی، خلاصه بوتون عظمت واحتشامیله بزه هیچ برشی اوکرتمز! نامتناهی برفضا، لایعد ولایحصی اجرام، دائمی برحرکت، دائمی برفعالیت دائمی براستحاله، دائمی برکون، دائمی برفساد! اکرهیچ بریردن برسس کلمسه ایدی وبوعظمت واحتشامك صاحبی بزم طبیعتمزه، ادرا کمزه ملایم برواسطه ایله بزی کندی وارلغندن خبردار ایتمامش، کندی وارلغنه قارشی مکلف اولدیغمز و ظائفی بیلدیرمه‌مش اولسه ایدی، عجبا طبیعتك هر دقیقه نظر حیرتمز اوکنده تجلی و تجدد ایدن عظمتی، ذارات واحتشامی «انسانیت» دینیلن مفهوم عالی نقطهٔ نظرندن عقل ایچون برمعنای صحیح افاده ایدرمی ایدی؟

اکر تعلیم الٰهی اولمامش یعنی جناب حق کندی وارلغنی انبیای ذیشانیله بزه بیلدیرمه‌مش اولسه ایدی، عجبا بشریت کندی تعلیل واستقراسیله اللهك وارلغندن خبرداراوله‌بیلیرمی ایدی، داهادوغروسی الله فکرینی ذهننده بوله‌بیلیرمی ایدی؟!

فی‌الحقیقه عصرلردنبری میلیونلرجه قافالر تفکر وتأمل وادیسنده بینلرینی خیرپالایوب وجود باری‌حقنده دوغرو یا کاش برفکر حاصل ایدیورلر. عالم ایچون بر یاخود متعدد خالق وصانع اولدیغنی تصدیق وبوتصدیقلرینك منشأی اولان ادلهٔ عقلیه‌یی تصنیف ایلیورلر. امکان، علت غائیه، حدوث عالم فلان کبی دلیللر هپ بو تصدیقك منشأنی تأیید ایچون وضع ایدلمشدر.

مثلا اون آلتنجی عصرده اوروپاده ظهور ایدن بویوك بر قافا، «دەقارت» جناب حقك وارلغنی وجود اکمل نظریه‌سیله اثبات مقصدیله دیورکه: «بن وارم، چونکه دوشونیورم. فقط دوشوندیکم اثناده کندیمی شبهه‌دن، خطادن قورتاراميورم. شو حالده غیر مکمل بر موجودم. غیر مکمل اولدیغم جهتله کندی وجودمك علتی اوله‌جق قدر مستقل دکلم. زیرا بن کندی وجودمك علتی اولایدم، کندی کمالك‌ده علتی اولور ایدم. دوغرودن دوغرویه موجوداولمقلغمه برمانع اولمدیغی کبی دوغرودن دوغرویه مکمل اولمقلغمه‌ده هیچ بر مانع اولمازایدی. تصورایلمکده‌اولدیغم کماللرك کافه‌سنی کندمده وجوده کتیرر ایدم. حال‌بوکه امر برعکسدر بناءبرین بنم وجودم‌بندن‌باشقه برمؤثرك وجودینی استلزام ایدن براثردر. بومؤثره کلنجه اوده کرك کندیسی، کرك موجودات سائره ایچون کافی وباشقه بر علتك تأثیرندن مستغنی اولان وجود اکمل یعنی جناب حقدر، جناب حق بر وجود اکملدر. بن‌ده موجودم اویله ایسه اووجود اکمل‌ده موجوددر.»

ایشته «دەقارت» ك بولدیغی وجود اکمل دلیلنك خلاصه‌سی شودر.

فقط امین اولملی‌که کرك «دەقارت» ك کرك باشقه عالم وفیلسوفلرك اثبات واجب مقصدیله اورته‌یه قویمش اولدقلری دلیللرك کافه‌سنده

دقت ایدیله‌جك بر نقطه واردر. و بو نقطه چوق دقته شایاندر. کوریلیور که بوتون فیلسوفلر جناب حقك وجودینی حس ایدیورلر، جناب حقی آرایورلر. وارلغنی مختلف دلیللرله اثباته قیام ایدیورلر. دلیللری قوتلی، مقبول اولیور. یاخود اولمیور. بو ایکنجی مسئله. اصل مسئله جناب حق مفهومنك ذهنده حصولی، وجودیدر. بو مفهوم ایسه ذهن بشرده انجق وانجق وحی الهیدن صوکرا حاصل اولمشدر.

اکر وحی الٰهی اولمامش اولسه ایدی امین اولملی که بشریت فکر الوهیتی ذهنندن کچیرمز، معلوم اولان اثبات واجب دلیللرینی اورته‌یه قویاماز، الوهیت مفهومنك وجودندن بیله خبردار اوله‌ماز ایدی.

طبیعتك دارات واحتشام خارق‌العاده‌سی اونی مبهوت ایتمکله برابر بشر کندیسنی عظیم، نامتناهی، فقط دائما اصم و ابکم بر میخانیکیت قارشیسنده بولمقدن باشقه بر مرتبه‌یه واصل اوله‌ماز ایدی.

ایشته بوتون حرکات و تصورات ذهنیه‌مزك منشائی اولان فکر الوهیت، انبیای ذیشانك بعثتلرندن قطع نظر ایدلدیکی تقدیرده، بزم ایچون بر معنای مبهم صورتنده قالمق ضروری اولدیغی، و شئون خلقت و طبیعتك هیچ بری شو معنانك ثبوتی امرنده بزه بحق یاردم ایتمدیکی کبی عجبا بزه دها یقین اولان معنای انسانیت یالکز بو یقینلکدن دولایی بزم ایچون داها واضح، داها قطعی بر صورتده تعین و تحقق ایده‌بیلیرمی ایدی؟ و بو معنانك مقتضیاتی یالکز عقلمزك ارشادیله، دلالتیله وجوده کله‌بیلیرمی ایدی؟ خایر کلمز و کله‌مز ایدی. کلهلم انسانیت مفهومنه. انکلیز فیلسوفلرندن «هوبس» «انسان انسانك قوردیدر» دییور. نه‌دوغرو بر سوز! قوردك طبیعتی تصادف ایتدیکی هر شیئی اشتهاسنه قربان ایتمکدر. شو حالده بر انسان‌ده کندی منفعتی، اشتهاسی اوغورنده هر شیئی فدا ایده‌بیلیر حتی ایتملیدرده! ایتمه‌مك ینه کندی منفعتی اقتضاسندن ایمش. فقط منفعت ملاحظه‌سیله اخلاق مفهومی قابل تألیفمیدر؟ اصلا! بویله اولدیغی تقدیرده بر انسان قانونك پنجه‌سندن یاقه‌سنی قورتارابیله‌جکینه جزم حاصل ایتدکدن صوکرا کندیسی کبی دیکر بر انسانی منفعتی اشتهاسی اوغورنده فدا ایتمکده هیچ بر محذور کوره‌میه‌بیلیر. اما بوندن انسانیت واونك مایحتاج الهی اولان جمعیت متأثر اولورمش. بو مسئله‌ده بر درجه‌یه قدر تالی مسائلدندر. زیرا اصل بحث مسئله‌نك صورت ظاهره‌سنده دکل روحنده‌در. روح مسئله‌یه کلنجه او صرف نظام جمعیت ملاحظه‌سنه مستند اولدیغی ایچون اخلاق نقطهٔ نظرندن یوق دیمکدر.

مسئله بو شکله اقتران ایتدکدن صوکرا عقل، حتی بشرك شواوچ کونلك حیاتی ایچون بیله بر قوهٔ مانعه اوله‌ماز.

قتل نفوس اساساً (فقط اساساً) بو قدر مباح ایکن غصبك، سرقتك ممنوعیتی نره‌ده قالیر؟ او ده مباح هم ده پك مباح فعللر صره‌سنه کچه‌مزمی؟ اما فعلیات بونی منع ایتمکده، جمعیت بشریه‌ده دائما بو حالك عکسی کورلمکده ایمش وارسون ایتسون، وارسون کورولسون بونك روح مسئله‌یه تماس ایدن جهتی یوقدر. زیرا بحث ماوقعه دکل، ماوقعه‌دن اول وقوعی مجاز، حتی مباح اولان فعلده‌در. مادام که او جهت ممکندر. بو امکانك وجودی اخلاقك هر دورلو تأییداتی امحا ایچون کافیدر. بوندن چیقان نتیجه: عقلك بر قوهٔ مانعه و کافیه اولمدیغیدر. عقل استنکاح بنات وامهاتده‌ده بر محذور قطعی کورمز. کورمدیکی بوکون بعض اقوام آراسنده بوکبی افعال شنیعه‌نك وقوعیله ثابتدر.

متدین بر آدم ایچون بوشنایمك دکل وقوعی، امکان وقوعی بیله حوصله‌سوز، دلخراش بر فاجعه‌در. هر شیده عقلی رهبر اتخاذ ایدنلرك عجبا بو خصوصده‌کی ملاحظه‌لری نه‌در؟ اکر اونلر بو فعلده بر شناعت کوریورلرسه، بو کورمه صورت قطعیه‌ده کندی محصول اجتهادلری دکلدر. بکنمدکلری ادیان سماویه‌نك فیض تأثیریله وجدانده حصوله کلمش اولان بر دویغودر. اکر بو فعلده‌ده بر شناعت کورمیورلرسه الده‌کی مقیاس انسانیته کوره اونلره انسان اطلاقنه جواز وارمیدر؟ اونلرك بهائمدن فرقی نه‌در؟ انسانیت بهیمیت درکه‌سنه ایندکدن صوکرا نه قیمتی قالیر؟ بو صورتله محاکمه‌ده دوام ایدیله‌جك اولورسه عالمده موجود اولان رذائلك کافه‌سی تبدیل ماهیت ایتمزمی؟ حتی ایتمیورمی؟ شو حالده بشریت کندیسنه عائد اولان کافهٔ مسائلك یالکز مقتضای عقله توفیقاً حلنه قیام ایده‌جك اولورسه هیچ شبهه یوق که قیامت قوپمش، هر شی بیتمش دیمکدر.

فی الحقیقه بو تحولات وتبدلاتك ینه عقل ومنطق قواعدینه توفیقاً وعقل ومنطق دائره‌سنده وقوعه کلمکده اولدیغنی ادعا ایدنلرده یوق دکلدر؛ یوق دیمك شویله دورسون اونلر پك چوقدر.

فقط مسئله، منور بر منطقله تأیید ایدیلن حادثات جاریه‌ده دکل بو حادثاتك مبنی علیهی اولان عمده‌لرده، اساسلرده‌در. عمده‌لرك اساسلرك، صحتی قطعی بر صورتده اثبات ایدلدکجه حادثات جاریه‌نك هیچ بر محذوری تضمن وکیمسه‌یه بر ضرر ایراث ایتمکسزین جریانی علم ساحه‌سندن تکمه ایله چیقاریله‌جق، قوغیله‌جق بر ادعای باطلدر. بو حادثاتك شو بطلانه رغماً وقوعی، جریانی باطلك استیلای سطوتندن باشقه بر شیئه حمل اولنه‌ماز. عاقللر بو حالاته قارشی اغلارلر، غافللر ایسه شهوات نفسانیه وادیسنده بر دقیقه بیله توقف ایتمزلر. غالیله‌نك هر زمان تکرار ایلمکده اولدیغمز مثالی بوراده ینه تکرار ایدیلیر. حرکت ایدن ارضدر؛ کونش دکل. فقط میلیونلرله خلق شونك عکسنی ادعا ایدیور. ادعالرینك قوتی، رواجی واردر لکن اصلا قیمت علمیه‌سی یوقدر.

پك حقسز اوله‌رق عقل نامی ویریلن، فقط بو معنادن چوق اوزاق، داها دوغروسی ابلیسك بر تمثل فاسدی اولان قوت، نورینی منبع الهام ربانی اولان انبیای ذیشاندن آلمدقچه، قانون الهی‌یی رهبر حرکات ایتمدکچه، انسانیتك واصل اوله‌جنی صوك مرحله غیای خسران وخذلاندر والسلام.

اجتماعیات

یوکسك معنویات

جمعیت بشریه‌یی اداره ایدن قوتلرك الك مهمنی بشریت ایچون یگانه جهت جامعه اولان معنویات تشکیل ایدر. معنویات حیات ایچون بیوك بر احتیاجدر. بو احتیاج انسانله برابر دوغمش ومختلف تکاملره تابع اوله‌رق انکشاف ایتمکده بولنمشدر. موضوع حقنده (کوستاولوبون) دییورکه «انسانی اداره ایدن یالکز احتیاجاتی، حسیات واحتراصاتی دکلدر. انسانلرك امیدلرینی وتخیلاتنی اداره ایچون بر اعتقاد لازمدر. انسان اعتقاد لزومندن اصلا وارسته قالامامشدر»

انسان حقایق اشیایی تفریق وتمییزه کافی عقل وذکا ایله متصف اوله‌رق خلق بیورولمش اولدیغندن موازنهٔ عقلیه نتیجه‌سنده مادیات ساحه‌سی اوزرنده مؤثر اولان قوای معنویه‌یی‌ده کشف واستدلاله مقتدردر.

کائناتی تشکیل ایدن موجوداتی علوم طبیعیه ماده وقوت نامیله ایکی‌یه آییرییور. تعریفه نظراً مکوناتك بر جزء فردی اولان انسانده بر طاقم میخانیکی و مادی حرکتلرله او حرکتلری وجوده کتیره‌ن قوتلردن خالی اوله‌میه‌جقدر. بشریتك قوتی، قوهٔ معنویه‌سی؛ تجلیات وتظاهرات میخانیکیه‌سی‌ده مادیاتیدر.

موضوعی تنویر ایچون هر حالنکی بسیط بر فعل مادی تصور ایده‌لم. فرض ایده‌لم‌که، بر انسان الیله یرده بولنان بر شیئی آلیور. بو بر حرکتدر. فقط مختلف صفحاتدن کچمك صورتیله تظاهر ایتمشدر. ذهنده حاصل اولان بر انطباع یاخود طبیعی بر سوق احتیاج مفکره‌یی متحسس براقیور. حسیات، ذکانك یاردیمیله خیال شکلنه کیرییور بو صورتله فکرده جانلانان حسلر موازنه ومحاکمه نتیجه‌سنده قراره، قرارده اراده صفحه‌سنه انتقال ایدییور وانسان النی قالدیره‌رق مثلا یره دوشن پاره‌سنی آلیور. واقعا حرکتلرمزده بو صفحاتك مختلف ادوارینی حس ایده‌میورسه‌قده هیچ بر حرکت شعوریه بو صفحه‌لری کچیرمدکجه تظاهر ایده‌مز. حتی الی یانان بر آدمك غیر اختیاری بر صورتده جسم مؤثردن النی چکمسی بیله آتشك ویردیکی اذانك تأثیریله فوق العاده سریع بر حالده تحصل ایدن ادوارك محصله‌سندن عبارتدر.

دیمك‌که، اك مادی ظن اولنان حرکتلرمز اوزرنده بیله مؤثر بر قوت موجوددر. ایشته بو قوت حیاتیه وروحیه‌درکه معنویاتی حس ایدر. ومادیاتك معنویاته مربوط اولدیغنی استدلالده کچیکمز...

احوال مادیهٔ انسانیه‌نك نتیجه‌سی اوله‌رق یا بر فائده ظهوره کلیر، یاخود هیچ منفعت استحصال ایدیله‌مز، بعضاً‌ده مطلق بر ضرر حصوله کلیر. ایشته بو اوچ احتمال افعال مادیه‌نك استناد ایتدیکی معنوی اساسلره کوره تجلی ایدر. شخصی وعمومی بر فائده‌یه عائد حس وخیال واراده‌نك محصولی مثبت ظهور ایتدیکی قدر نفسانی، اندفاعی، بهیمی غایه‌لره منتهی حرکتلرك محصله‌سی‌ده مطلقا منفی وضررلی بر شکلده تجلی ایدر.

اراده‌لری مثبت و فیضلی ساحه‌لرده فعالیته سوق ایده‌جك قوت معنویاتدن بشقه برشی دکلدر. معنویاتنك کمالی مادیاتك‌ده کمالنی موجب اولور.

حیات فردیه‌ده ایضاحی صددنده بولندیغمز اشکالده تبارز ایدن معنویات حیات اجتماعیه‌ده دها عمومی وشامل تأثیراتی حائزدر.

بر انسان معنویات احتیاجندن وارسته قالامدیغی حالده، متعدد انسانلرك کتله‌لر حالنده تشکیل وتأسیس ایتدکاری هیئات اجتماعیه‌نك بو روحدن اوزاقلاشه‌میه‌جغی طبیعیدر. معشری حیاتك رابطه‌لری، نقاط جامعه‌سی معنویاتدن عبارتدر. قوت، ثروت، کبی علاقه‌لر جمعیتلرك بقاسنی کافل قوهٔ تأییدیه عد اولنه‌مازلر. چونکه تاریخ نیجه مستبد حکومتلرك، نیجه زنکین مملکتلرك محو وانقراضه اوغرادیغنی قید ایتمشدر.

هیئات اجتماعیه‌لرك یاشایه‌بیلمسی ایچون اجتماعی، ومعنوی انضباطك تکملی لازمدر. اعتقاد، اخلاق، فضائل وجدانیه، تساند اجتماعی مبدألرینه استناد ایدن حیات جمعیتك بو اساسات خارجنده‌کی تجلیاتی مطلقا تردی وانفساخ ایله نتیجه پذیر اولور. بو، نقطه‌دن بحث ایدرکن کوستاو لوبون «انضباطك اهمیت اساسیه‌سی، اقوامك آنجق انضباطی تأمین ایتدکدن صکره مدنیته واصل اولدقلری وانضباطی غائب ایدنجه حال وحشته عودت ایتدکاری کورولدیکی وقت میدانه چیقار» دییور. قامیل ژولیان «وطنلر ناصل اولور». سرلوحه‌لی اثرنده مستقل غالبا حکومتنك اجتماعی انضباطسزلق یوزندن محو اولدیغنی قید ایتدکدن صکره هیچ کیمسه‌نك عدلی، مالی، اجتماعی روابطه اتباع ایتمك ایسته‌مه‌مسی و بو مبدألرك متمادیاً کسر اولنمسی نتیجه‌سنده سه‌زارك غول قطعه‌سنی قولایجه فتح ایلدیکنی علاوه ایدیور. روابط اجتماعیه‌نك خللدار اولمسیله برابر تدنی‌یه باشلایان قدیم یونان ایله رومای‌ده دعوامزك برهانلری میاننده تعداد ایده‌بیلیرز. عائله تشکیلاتنك تمل طاشی اولان قادینلغك عصمت و صداقی عمده‌سنی اونوته‌رق اخلاق اساسلرندن اوزاقلاشدیغی و بو صورتله رومالی وطنداشلرك تربیهٔ ابتدائیه‌لری تردی‌یه اوغرادیغی زمان روما، جهانشمول شهرت وحاکمیتنی غائب ایلمش و سقوط اخلاقی باربار استیلاسی آلتنده پارچه‌لنمسنه اك مساعد شرائطی احضار ایلمشدر.

بو تاریخی مثاللر کافی بر وضوح ایله اثبات ایدییورکه، تمدن و ترقینك یگانه معیاری معنویات، اخلاق و اجتماعیاتدن عبارتدر. فی الحقیقه حیات فردیه‌ده اولدیغی کبی حیات اجتماعیه‌ده‌ده هر زمان

وقوعی محتمل اولان بحرانلر اثناسنده ملتلری قورتاران آنجق سجیه‌لری و قوهٔ معنویه‌لری اولمشدر . ایش مدافعهٔ مملکته تعلق ایتدیکی زمان ولوکه دنیانك خزینه‌لرینه جهانك وسائط مادیه‌سنه استناد ایتسون هیچ برماتك، سجیه واخلاقك اقتضا ایتدیردیکی قوای اخلاقیه ایله مشبوع اولمدقجه یاشاملرینه امکان یوقدر .

قرون اولی ووسطی تاریخلرندن صرفنظر ، یالکز مجاهدهٔ ملیه تاریخی بو متعارفه‌نك یکی و الك جانلی بر مثالیدر . جهانك مظاهرت مادیه‌سنه استناد ایدن یونان ، مالك اولدیغی مبذول وسائط حربیه و تخریبیه‌یه ، بتون آوروپا صرافلرینك کیشه‌لرینه قدر دایانان مالی منابعه رغماً ، طوپسز تفنکسز ، پاره‌سز فقط ایمانی قوتلی ،سجیه‌سی تام ، اخلاقی یوکسك و کمالات انسانیه‌یه مالك اولان محترم ، ملتمز قارشوسنده سرنکون اولدی . وسائط مادیه‌ده‌کی ناقابل قیاس نقصانیته رغماً حق حقیقتك ظفری انجق معنویاتك وایمانك قوتیله ممکن اوله‌بیلدیکی انکار قبول ایتمز حقیقتلردندر .

کوستاولوبون ظفرمزدن بحث ایدرکن عیناً دیبورکه : برفیلسوف ایچون ، مسلمانلرك بو یکی طرز حرکتلری بیوك بر درس عبرتدر . چونکه دنیایی اداره ایتمش اولان قوای دینیه‌نك الان دخی ناصل اداره ایتمکده اولدیغنی کوستریبور [*] » .

بر غرب عالمی اعتراف حقیقه سوق آتیده‌کی سوزلرده‌ده انطاق حق موجوددر . « دینی فرضیه‌لر ، علمی فرضیه‌لره قیاس ایدیله‌بیلیر . ایکنجیلرندن واز کچمك نه‌قدر مشکل ایسه برنجیلرندن واز کچمك‌ده اودرجه کوجدر . بتون معلوماتلرمزك اساسی، علمی فرضیه‌لراوزرینه قورولمشدر . بتون مدنیتلرده دینی فرضیه‌لر اوزرینه بنا ایدلمشلردر ، مادامکه کمالات مادیه‌نك متوقف علیهی کمال ایماندر . شو حالده مدنیت حاضره‌نك علوم وفنونه، صنایع مثبته‌سندن استفاده ایدرك نائل رفاه وثروت واسباب مدافعه اعتباریله قوی الشکیمه برموجودیته مالك اولمق ایچون یکانه چاره اوله‌رق دیندار، سجیه‌لی، خلوق، متساند بولنمق مجبوریتنده‌یز . بومفهوملرك وجه مخالفی اولان مسامحه‌کارلق ، متردلك ، لاابالیلك ، خودبینیلك هدف اصلیسی تشکیل ایدن ترقی وتجدد ، عمران و رفاه ایچون تام بر انکلدر .

بوکار غماً غربك فضائلی یرینه هیئت اجتماعیه‌مزه فرجه‌یاب دخول اولان فضایح ورذائلی تربیهٔ ملیه داخلده هیچ برمانعه‌یه اوغرامقسزین اجرای تخریباته فرصت بولمقده‌در .

دانسی ، قماری ، قادینی لوازمات مدنیه میانده عد ایدن ذهنیت اجتماعیه موجود قالدقجه ، هر کون مطبوعات ستونلرنده بیك دورلو اشکال التنده یینه بو اجتماعی فوضالر رواج بولورکن

دها بارز بر صورتده تجلی ایدن ترديات اجتماعیه‌نك اوکنه کچلمك ، ترقیات عصریه‌یی اقتطاف ایده‌بیلمك امیدینه دوشمك بر خطادر . مدنیت عصریه‌نك اقتضا ایتدیردیکی دواملی و مدید مساعی‌یه بارلرده، دانسلرده دوامه امکان وارمیدر ؟ ذوق ونوش ایله اعصابی کوشه‌مش برکمسه ارزو ایتسه‌ده جوالیت فکریه‌یی حائز اوله‌ماز بالخاصه هردورلو لوازمات سفاهتدن چوق اول محتاج اولدیغمز علمی، صناعی فعالیتلرك نقطهٔ استنادی، دها دوغریسی یکانه قوهٔ محرکه‌سی مقامنده بولنان عزم و متانت آنجق ایمان ایله مشبوع برمحیطده تکاثف ایده‌بیلیر . هیئت اجتماعیه‌مزك تشنه بولندیغی ترقیات عصریه‌یه اعظمی سرعتله وصول امکانی ماییاتك اس الاساسی اولان عزم وایمانی تقویه ایتمکله ممکندر .

ممیزات ملیه‌نك ، اخلاقك، دینمزك محافظه‌سی اجتماعی تهلکه‌لره قارشی الك موافق مدافعه واسطه‌سی اولدیغی قدر ترقی وکمالاتك‌ده الك قوتلی تمثالیدر . الحاصل حربده مدافعهٔ وطن ایچون، صلحده ترقی‌یی اقتطاف ایچون یکانه چاره، یکانه دستور شوایکی کلمه‌در .... یوکسك ایمان یوکسك معنویات !

حسن حکمت

مدرسه‌لرده انقلاب کیریبور !.

مدرسه‌نشینلرك فلسفهٔ فکریه‌لری « عالم حادثدر . » دیبه بردعوی آچمقدن وبودعوایی « چونکه متغیردر . » دیبه تعلیل ایتمکدن عبارتدی . مدرسه‌لرك علم کلام کتابلری هپ، بودعوی ایله ، بو دلیلك جرح و تعدیللریله طولو ایدی . بو مسئله ، سنه‌لرجه کندیسیله اشتغال اولنان برموضوع ایدی . مدرسه‌لر ، کائناتده هرشیئه حادث ، متغیر ، انقلابه محکوم نظریله باقیوردی . فقط ، کندیسنك‌ده کائناتدن بر جزء اولدیغی ، بو فلسفه موجبنجه کندیسنك‌ده حدوثه ، تغیره ، انقلابه محکوم بولندیغی خاطرینه کتیرمیوردی . بو صورتله ، کندی فلسفه‌سنك طوغریلغنه بالذات کندیسی ایناتمیور کبی کوزوکیوردی . حربلر ، اوکا ، سائر هرشی کبی ، کندیسنك‌ده حادث ، متغیر ، انقلابه محکوم اولدیغنی اکلاتدی . برقاچ بیك طلبه‌سی واردی کندیسنك یالکز استانبولده‌کی مقداری بر قاچ یوزی متجاوز ایدی . هربرینك اصغری اوله‌رق اون، اون بش قادار حجره‌سی بولنیوردی . طلبه، کیم بیلیر؟ نه‌قادار بریکون تشکیل ایدن بو حجره‌لره صیغمیوردی . سنه‌دن سنه‌یه کلن طلبه‌نك ، باشنی صوقه‌جق بر یر بولماسی الك مشکل برمسئله ایدی . بر حجره‌ده اصغری اوچ ، درت طلبه اقامت ایدییوردی . طلبه‌نك ازدحامی خانلری بیله بر مدرسه حالنه کتیرمشدی . درس وکالتنده حجره دعوالری محاکمه‌ده‌کی حقوق وجزا دعوالرندن چوق فضله ایدی . سنه‌دن سنه‌یه اجرا ایدیلن حجره توزیعاتی استیناف وتمییزه تابع دعوالر کبی اوزایوب کیدییوردی .

[*] جهان موازنه‌سنك بوزولمسی : جلد ١ ، صحیفه ٤٨

بوکشاکش عالمنده ایلك انقلابی حرب‌عمومی وجوده کتیردی. الی سلاح طونان طلبه‌یی یاقالایارق جهاد و غزا میدانلرینه کوتوردی. مدرسه‌لر، یالکز، اونلرك آرقالرندن آغلایور کبی اوتوشن کوکرجینلریله قالدی. طلبه‌سنك عودتنه انتظاراً، مشفق والده‌لر کبی، اوزون مدت کوز یاشلری دوکدی. فقط، بوتون انتظارلری بوشه چیقدی. چونکه طلبه‌سی یا شهید اوله‌رق جبهه‌لرده ویاخود معلول دوشه‌رك مملکتنده قالمشدی. سالم و صاغ قالانلرده آناطولینك استخلاص واستقلال‌حربنه اشتراك ایتمشدی. آنك ایچون اوصیرالرده مدرسه‌لره یول اوغراتانلر اونلری عمیق بر سکوت، حزین بر تحسر ایچنده کوربیورلردی.

اوحال‌ده دوام ایده‌مه‌دی. فاتح‌حریقی وسائر حریقلر، مهاجرتلر یکی بر انقلاب تولید ایله‌دی. مدارس حجره‌لری قدیم سکنه‌سی‌اولان طلبهٔ‌علومه‌بدل حریقزده وهجرتزده‌لر ایله‌طولدی. اونلرایله‌ده قالمادی، هرنوع‌انسانلره، چشیدچشید کیمسه‌لره‌ملجأ ومأوی‌اولدی. عشرتخانه اولدی، طربخانه اولدی، فحشخانه اولدی، دەپو اولدی، سودجی دکانی اولدی، قادینلری چالیشدیرمه جمعیتی مرکزی اولدی، دیکیش یوردی اولدی، متقاعدین عسکریه جمعیتی یوردی اولدی، پولیس قره‌غولی اولدی؛ حاصلی اودرجه طولوکه اسکی سکنه‌سندن دهاچوق سکنه‌یه اقامتکاه اولمق مظهریتنه ایردی. اوله‌خانلر مدرسه‌یه دونمش ایکن، بو دفعه، مدرسه‌لر خانه، آپارتمانه اوتله‌پاویونه دوندی. درس وکالتنك اسکی‌مشغله‌سی ینه‌عودت ایتدی. حجره توزیعی مسئله‌سی اونی ینه هم قوهٔ قضائیه، هم قوهٔ اجرائیه حالنه کتیردی. دائرهٔ مشیخت صالونلری حجره طلبی ایچون کلن ارباب استدعا ایله هرکون طولوب بوشانیوردی.

درس‌وکالتنك وظیفه‌سی تبدیل‌ماهیت وقیافت ایتمشدی. تدریسات اموریله اشتغال، اوراسی ایچون فرعی بر وظیفه حکمنه کیرمشدی. وظیفهٔ اولیه واصلیه‌سی ارباب مراجعته حجره توزیع ایتمك، بیتمك، توکنمك بیلمه‌ین حجره نزاعلرینی حل وفصله چالیشمق ایدی. کیمی چیقاریر، کیمی اسکان ایدر، بعضاً چیقارمقدن عاجز قالیر، بعضاً اسکانه موفق اوله‌ماز، دامن‌بوس‌نیاز اولانلره قارشی‌محجوبیت‌طویار، حکم‌ویریر، فقط، حکمنی‌اجرا ایده‌مز، بعضاً حکمی‌ده، اجراسی‌ده غیرعادلانه اولور. فقیری چیقاریر، زنکینی یرلشدیریر، سرخوشی براقیر؛ سرناخوشی چیقاریر، ارباب عفتی طیشاری‌آتار، بی‌عفتلری ایچری آلیر، هرطرفدن ایدیلن التماسلری اسعاف ایچون نه‌یاپمق لازم کله‌جکنی شاشیریر، بعضاً بوکبی التماسلردن سرمست غرور اولور!.

نه‌شایان دقت برانقلاب ونه ارزان‌عبرت برتحولدر، که‌مدرسه‌لرده برحجره‌یه‌نائل اوله‌بیلمك ایچون درس‌وکالتنه استدعالر، استرحامنامه‌لر تقدیم ایدنلر، دست تکاپو اوزاتانلر، او قلندرخانه‌یی درکاه حاجاته چویرنلر، وصال مقصود ایچون دورلو دورلو التماس واسطه‌لرینه باش اورانلر، او تکیه درویشلرینی کبر و غرور ایله جیله‌دن چیقارانلر، وقتیله، مدرسه‌لری بیلمم نه‌یاتاغی، نه‌اوجاغی، نه‌آخوری عد ایدنلر ایدی؛ اورالرده یرله‌شه‌رك بر دورلو چیقمق ایسته‌مه‌ینلر، ینه اونلر ایدی. بیلمیورز، مدرسه‌لرك اوعنوانلری‌می دکیشمشدی؛ یوقسه، اونلر، اورالرده‌اوتوره‌جق برماهیته‌می کیرمشلردی؟ حالاده‌چیقمیورلر وچیقمق دخی ایسته‌میورلر!.

نه قادار سریع بر انقلاب، نه درجه قاهر بر تحولدرکه تورك دولتنك آلتی‌عصرلق علم وفن اوجاقلری اولان، اوکا تمدن، تفیض تعالی، ترقی، قوت، قدرت، شوکت روحلرینی نفخ ایدن ونفخ ایتدیکی بوروحلر ایله اونی نصف‌جهانه‌حاکم برموقعه یوکسلتن، اونك بایراغنی اوروپاده، آفریقاده، آسیاده، عظمت‌واحتشام‌ایله‌تموج‌ایتدیرن، وبانه‌سورلرینه‌قدراونی‌ایلریله‌تن، عراقی، سوریه‌یی، حجازی، مصری، قافقاسیایی، ماکدونیایی، تراکیایی، ارناودلنی، غربی‌وشرقی‌روم‌ایلی‌یی، طونه‌یی، جزائری، یمنی، بیلمم، دها نره‌لری اونك ظل لواسی آلتنه التجایه مجبور قیلان، بوکونکی وارلغمزی صوك بر یادکار بر کذار اوله‌راق بیراقان، کتبخانه‌لرمزی آثارعلمیه وفنیه‌سیله لبالب طولدیران، بزی آوروپایه محتاج ایتمه‌ین، اوروپایه علم وفن استادلنی یاپان، آثار معماریه‌سیله شهرلرمزی مدنیت دنیاسی حالنه کتیرن اومؤسسات تاریخیه‌یی، اوحیات منبعلرینی، اوعرفان وضیا اوجاقلرینی آزوقتده بالاده تعداد وتعریف اولنان کوناکون کیمسه‌لرك سفاهتخانه‌لری، تجارتکاهلری، مالکانه‌لری، اقامتکاهلری، مال‌موروثلری کبی برشکله صوقدی. اورالرده بلا اجرت، بلا حرمت اوتورانلر، باری اهانت ایتمه‌سه‌لر، ییقماسه‌لر، یاقماسه‌لر، اورالری‌بایقوش‌یووالرینه‌دوندیرمه‌سه‌لر، بانیلرینك روحلرینه فاتحه اوقومالرندن واز کچدك؛ اجرای آهنك ایده‌رك، عیش ونوش مجلسلری قورارق، فحشخانه حالنه قویاراق روحلرینی رنجیده ایتمه‌سه‌لر، قبرلرینی قسوتکاهه چویرمه‌سه‌لر ینه بر نعمت شناسلق اثری کوسترمش اولورلر.

بونلرك ایچلرنده، شبهه‌سز، عفتلی، استقامتلی کیمسه‌لر، عائله‌لرده واردر و چوقدر. فقط، بونلر، عفتسزلك، اخلاقسزلك آره‌سنده مضطرب‌ومتألم‌بولنیور. نه‌چاره‌که، حیات‌پهالیلنی، فقیرلك، کیمسه‌سزلك، أوکیرالرینك چوقلنی، خانه صاحبلرینك انصافسزلنی یوزندن چیقمایه موفق‌اوله‌میورلر، خواه، ناخواه، اواضطرابلره، اوألملره تحمل‌ایتمك مجبوریتنده قالیورلر. بو کیلرینی چیقارمق بالطبع طوغری دکلدر. فقط، مدرسه‌لرده اقامتلری نه زمانه قدر دوام ایده‌جکدر، اکر بویله دوام ایدوب کیده‌جك ایسه، برقاچ‌سنه‌صوکره، ییقمق‌یاقق‌یوزندن،

مدرسه بنالرينك انقاضى بيله قالمايه‌جقدر. واحتمالدركه ييقيلان بنالرك انقاضى آلتنده قالانلردخى اوله‌جقدر. اوقاف اداره‌سى مدرسه‌لرك كندى حمايه‌سنه دودوع امانة‌الله اولدقلرينى خاطره بيله كتيرمك ايسته‌ميور. نه آريور، نه صوريور، نه ييقلديغندن خبرى وار، نه ياقيلديغندن معلوماتى وار كويا؛ مفتشلرى وار، بونلره معاش ويريور. عجبا بونلرك وظيفه‌سى نه‌در؟ آره صره كيتسه‌لر، مدرسه‌لرى تفتيش ايتسه‌لر، ييقيلانه ياقيلانه باقسه‌لر، ييقانلره، ياقانلره تنبيهات و اخطاراتده بولنسه‌لر، كنامى اولور؟ استراحتلرينه خلل مى كلير؛ كندى مؤسساتنه باقمايان، خراب و تراب اولمالرينه قارشى سيرجى و لاقيد قالان بر اداره‌نك حكمت اداميه‌سى نه‌اولابيلير؟ هيچ دكلسه، كندى بيندكلرى دالى كندى اللريله كسمك غفلتنى كوسترمه‌سه‌لر؛ بارى كندى‌منفعت شخصيه‌لرينى حمايه‌نامنه ولى‌نعمتلرينى حمايه يولنى طوتسه‌لر يينه‌برايش كورمش اولورلر. فقط، (اوردوم طويماز) ضرب‌مثلنك تام برماصدقى اولان اوقاف اداره‌سنى كندى منفعتنى بيله ادرا كدن عاجز كوريورز!.

يومى غزته‌لرك ويزدكلرى خبرلره نظراً، مدرسه‌لريكى برانقلاب، يكى برتحول‌قارشوسنده قالمق‌اوزره بولنيور. معارف وكالتى مدرسه‌لرك كندى اداره‌سنه دور اولنديغندن، بونلرك بعضيلرينى مكتب اتخاذ ايتمك، ديكر بعضيلرينى‌ده صاتمق وبو پاره‌لرايله يينه مكتب ياپديرمق لزومندن بحث ايله مقام ولايته رسماً تبليغاتده بولنمش، بوتبليغات دائره‌سنده حركت ايتمك ايچون برقوميسيون تشكيل اولنمق اوزره ايمش. اكر بوخبر طوغرى ايسه، مدرسه الكمهم انقلابى بودفعه وبوصورتله كچيره‌جك‌ديمكدر. بز، مدرسه بنا وعرصه‌لرينك معارف وكالتنه دور اولديغنه‌دائر برقرار وقانون بولنديغندن خبردار دكلز. حتى‌قوياً ظن‌ايديورز، كه بيوك ملت‌مجلسى بويله برقرار ويرمه‌مشدر. وبويله بر قانون تنظيم ايتمه‌مشدر. وينه قطعيا قانعزكه، بويله برقرار وياقانون بولنمادقچه، معارف وكالتى مدرسه‌لرى خودبخود صاتمق صلاحيتنى حائزدكلدر. چونكه اوقاف مؤسساتى بين‌الملل شهرلركبى، وياخودعسكرلكدن‌تجريدايدلمش بيطرف‌منطقه‌لركبى‌تعرضدن‌مصوندر. معارف وكالتى دكل، حتى بالذات اوقاف اداره‌سى بيله مدرسه‌لرى صاته‌ماز. اوقاف هم حق‌عبدر، هم‌ده حق‌اللهدر. نه‌حق‌عبده، نه‌ده حق‌الله‌ه كيمسه‌تجاوز ايده‌من. بلارخصت شرعيه هرهانكى بر مال موقوفه وضع يد ايتمك غصبدر، ابطال حقدر. بناءً‌عليه مشروع، معتبر وقانونى دكلدر. بو صورتله اجرا اولنان بيع وشرا عقدلرى‌ده صحيح دكلدر. بويله‌عقدلر اسباب تملكدن دكلدر. نه‌بايع بدل‌مبيعه، نه‌ده مشترى ذات مبيعه مالك اوله‌بيلير. بدل مبيع بايعه حلال‌اولماديغى كبى، ذات‌مبيع‌ده مشترى‌يه حلال‌دكلدر. مال‌موقوفك بيع وشراسنه جواز وارسه‌ده، بوجواز، ضرورت قطعيه حالنده‌در. بوضرورتى‌تقدير وتعيين ايده‌جك‌ده، حاكم‌الشرعدر. بشقه‌بركيمسه‌نك وهيچ بر مقامك صلاحيتى داخلنده دكلدر. شرع اسلامك بو نقطهٔ نظرى پك طوغرى وپك حكيمانه‌در. چونكه اوقاف، بويله تعرضدن مصون، مستحكم برقلعه‌حالنده طوتيلمازسه، موجوديتى تحت‌تهلكه‌يه كيرر، اداميه‌سى مشكل اولور.

ضرورت قطعيه حالنده صاتيلان آثار وقفيه‌نك بدللرى‌ده راست كله‌سيه صرف اولنه‌ماز: بو جهت‌ده قيود وشروطه تابعدر. برنجى قيدوشرط، اوپاره ايله‌منقرض وقفى عيناً ممكن دكلسه، نوعاً وجنساً يكيدن‌احيا ايتمكدر. تعبيرديكرله‌واقفك‌غايهٔ اصليه‌سنى‌ده كيشديرمه‌يه‌جك صورتده بشقه بروقف وجوده كتيرمكدر. شرع اسلامك بو قيد و شرطى ده‌پك معقول وپك حكيمانه‌در. مادام‌كه واقف، معين ومشخص برغايه اوغورنده‌مالنى عهده‌سندن چيقاريور؛ اوغايه‌يه رعايتكاربولنمق مدنى وانسانى بروظيفه حكمنه كيرر. ناصل‌كه‌ارباب وصيتك‌وصيتلرى وجهله حركت ايتمك، آرزولرينى عيناً يرينه كتيرمك‌ده عينى درجه‌ده مدنى وانسانى بروظيفه تلقى اولنيور وهرملت بووظيفه‌يى حسن‌صورتله ايفا ايديور. وقف‌ده وصيتك برنوع ديكريدر.

مدرسه‌لرك‌صاتيلمه‌لرى‌مسئله‌سى‌انسانى‌ديكرجهتدن‌دهامتأثرايدييور. اونلرك كرك بنالرينى وكرك عرصه‌لرينى صاتين آلاجق كيمسه‌لر، بالطبع، مدرسه حالنده و ياخود عرصه اوله‌رق محافظه ايده‌جك دكلدر. شبهه‌سز، يرلرينه‌بشقه بنالر ياپديره‌جقدر. استانبولك‌هرسمتنده مدرسه‌لر وار. بومدرسه‌لرى صاتين آلانلرميانده، سمتنه كوره، عرصه‌لرينه ميخانه، فحشخانه، تياترو وسينه‌ما بنالرى، غازينو، بار ودانس محللرى، حيوان آخورلرى، كيم بيلير دها نه‌لرياپديرانلرده بولنه‌جقدر. مادام‌كه ميخانه‌جيلك، عموخانه‌جيلك مسلمانلره‌ده‌سرايت ايتدى، مادم‌كه محله‌لر آره‌سنده‌مسلمان ميخانه‌جيلر توره‌دى، مسلمان محله بقاللرى هرنوع مسكرات صاتمايه باشلادى، محله‌لر آره‌سنده عموخانه‌لر آچيليور، يارين هرهانكى بر مدرسه‌نك عرصه‌سنده بوكبى بنالر، خانه‌لر انشا ايدلمه‌سنه هيچ بر مانع يوق ديمكدر. عصرلرجه علم‌دين تحصيلنه محل اولمش، علم دين علماسى يتشديرمش، «اوليا ياتاغى» نامنى آلمش، دولته، ملته، انسانيته، دينى، دنيوى، علمى، فنى بوقادار خدمتلر ايتمش بولنان مدرسه‌لرك اويله برحاله كلمه‌سنه هرمسلمانك قلبى صيزلار، جكرى يانار، هله بانيلرك، مؤسسلرينك روحلرى مطلقا قان‌آغلار، حشره قادارناله وفغان ايلر، نانكورميراث يديلره بددعالر ياغديرير. مدرسه‌لرك حاللرى، استقباللرى، ماضيلرى شايان حرمت دكلسه، خيرخواه بانيلرى حرمته مستحقدر. اونلره اك بيوك حرمت، روحلرنى تعذيب ايده‌جك حالا‌نه‌ميدان ويرمه‌مكدر.

مکتب اتخاذ ایدلمه‌سنه کلنجه ، بوکا قارشی دینه‌جك برسوز یوقدر . چونکه اورتاده دکیشه‌جك اولان ، یالکز اسمله طلبه‌نك عنوانیدر. علوم دینیه محللرنده علوم دنیویه اوقونه‌جق ایمش، وارسین اوقونسون، اوده برعلمدر ، وطنه ، ملته ، دولته اوده لازمدر . مادام‌که بوکون غایهٔ اصلیه‌سی غائب اولمشدر، اوغایه‌یی تعقیب ایدن طلبهٔ علومه مسکن اولمقدن چیقمشدر ، بوش طوراجغنه ، یاخود ، بانیلرینك روحلرینی تعذیب ایدن کیمسه‌لره یاتاقلق ایده‌جکنه وطنك ارباب تحصیلی بولنان اولادینه منبع تفیض اولملری البته خیرلیدر .

آنجق شمدی‌یه قادار مدرسه‌لرك وقوعبولان تعرضلرده، متعرضلر، مدرسه‌لرك غیر صحی ، باصیق ، رطوبتلی ، حیات فکریه قبرستانی ، غیر عصری اولدقلرینی، عصری بنالر یاپیله‌راق طلبهٔ علومك اورالرده مجتمعاً اقامت ایتمه‌لرینی ایلری سوریورلردی. معارف وکالتی ، شمدی اورالرك مکتب اتخاذ ایدلمه‌لرینی صحته مضر، عصریلکه منافی کورمیور. بوده ، مدرسه‌لرك لهنده حصوله کلمش برانقلاب فکری ، برتجدد ذهنی تلقی ایدلسه ، عجبا طوغری اولمازمی ؟ مدرسه‌لرك مکتب حالنه افراغ ایدلمه‌لری ده برانقلاب ، برتحول ایسه‌ده ، مدرسه‌لرك تاریخچهٔ انقلاباتنده آیریجه بردوره صاییله‌بیلیرسه‌ده ، لهلرنده کی او فکری انقلاب ، اوذهنی تحول درجه‌سنده جالب دقت دکلدر !

معارف وکالتی بو خصوصده ـ طوغریسی ـ بویوك بر تواضع کوستریور. معارف وکالتنك مدرسه‌لره بویله التفات تواضعنده ، بویله حسن نظر تنزلنده بولنه‌جغی کیمسه خاطرندن کچیرمزدی. اکلاشیلدی‌که معارف وکالتی مدرسه‌لره وارث اولمق ایسته‌یور. عجبا قانون ، بوتوارثه مساعدمیدر؟ معلومدرکه برآن اول ، ماله وارث اولمق ایچون مورثنك حیاتنه خاتمه چکنلری قانون ، حق وراثتدن محروم بیراقیر . عجبا بو قانونك احکامی معارف وکالتی حقنده جاری دکلمی ؟

صاتیلاجق مدرسه‌لرك پاره‌لریله مکتب یاپدیرمق ایسته‌نیلمه‌سی ده جای نظردر . جای نظر اولماسنك سببی‌ده بالاده‌کی تواضع ، تنزل ، توارث مسئله‌لریدر. اونلره علاوه ایدیله‌جك برسبب دها واردر . مدرسه‌لرك پاره‌لری جامعلره صرف ایدلمك ایسته‌نیلسه بیله، بوکا جواز شرعی اولوب اولمادیغی محتاج تدقیق برمسئله‌در. جواز شرعی بولوندیغی قبول ایدلسه دخی ، اوقاف اداره‌سنك ، تعمیر وترمیمیله مکلف بولندیغی اوقادار جامعلر واردرکه مدرسه پاره‌لری بیله کافی کلمز ، اوپاره‌لره مهم مقدارده ضم و علاوه ایتمك ضرورتی واردر . اوقاف اداره‌سی پاره بولوب‌ده اونلری بر درلو تعمیر و ترمیم ایتدیره‌میور. عبادتکاهلره بیله صرف ایدیله بیله‌جکنده شبهه بولنان ، صرف ایدیلسه دخی احتیاجه کافی کلیه‌جکی محقق اولان بوپاره‌لری مکتب انشاسنه ناصل صرف ایده‌بیلیرز؟ اوقاف اداره‌سی معارف وکالتنك بوفضولی ، بوغیر قانونی ، غیر شرعی مداخله‌سنه قارشی عجبا نه یاپاجق ؟

تربیهٔ ملیه ایله تربیهٔ دینیه

ذهنلری اشغال ایدن مهم برمسئله‌دن بوکون بحث ایتمك ایسته‌یورز . تنویر وایضاحی لازم اولان بومسئله (تربیهٔ دینیه وملیه) مسئله‌سیدر . تربیهٔ دینیه ایله تربیهٔ ملیه‌یی بر آراده سوق و اداره ایتمك ممکنمیدر ، دکلمیدر ؟

بنم ، مشاهداته مبنی اولان اعتقادمه کوره تربیهٔ ملیه ایله دینیه‌یی بربرندن آییرمق لازم کلمز . بونلرك ایکیسی بریرده پك اعلا کیدر . بونلر بربرینه ضد شیلر دکلدر .

برطاقم اقوام اسلامیه‌نك اسارت آلتنده قالملرینه سبب، حقیقی برتربیهٔ دینیه آلمش اولملری دکلدر . اکر بونلر ، اسلامیتك روحنه تمسك ایتسه‌لردی ، قارشولرنده‌کی آوروپالیلرك یاپدقلرینی اونلرده یاپارلردی . بو خصوصده قرآن کریمده صراحت قطعیه واردر . آوروپایی اعلا ایتدیرن علوم ومعارف وصنایعی دین اسلام رد ایتمز . او اسیر قوملرده حقیقی تربیهٔ دین اکسیکدر . بوندن طولایی علمای اسلامیه عنوانی آلان ذوات کاملاً مسئولدرلر . او علما ، اهل اسلامی تعلیمده بیوك پرنسیپلری کاملاً اهمال ایتمشلردر . یوقسه اومدرسه‌لرده وقتیله علوم وفنون مدونه نصل تدریس ایدلمش ایسه علم غربه یکدکدن صوکره آلدیغی جولان وفعالیتی علما کوزلری اوکنه کتیره‌رك تربیهٔ دینیه ایله برلکده علوم مدونه‌یی‌ده تدریس ایتسه‌لردی او مدرسه‌لر بوکون برر دارالعرفان اولورلردی .

بن ممالك اجنبیه‌یی برآز بیلنلردنم . اورالرده مدرس دینی اوله‌بیلمك ایچون تدریسات متوسطه ایله تدریسات عالیه‌دن مأذون اولمق اقتضا ایدر ، ایشته بزمکیلرده بویولی طوتمق لازم کلیر ایکن صرف ونحو و بیان وبرآز فقه ایله مشغول اولمقدن باشقه بر شی یاپمادیلر . حتی بر وقت تورك علماسی تورکجه یازمغی بیله بیلمزلردی .

بوبابده برآز دها ایضاحات ویره‌یم . آلمانیایی مثال اوله‌رق کوستره‌جکم؛ او آلمانیا که معارف عصریه‌نك اوکنه دوشن بیوك ملتلردندر . بز آلمانیایه بکزه‌یه‌بیلمه‌ك کندیمزی بختیارلرك بختیاری عد ایدرز دکلمی ؟

آلمان مکتبلرنده باقالوره‌آیه قدر تدریسات دینیه مجبوریدر . بو، تدریسات ابتدائیه‌دن باشلار ، تا یوکسك درجه‌ده‌کی صنفلره قدر کیدر . صوك سنه‌لرك دینی تدریساتی پك مهمدر . یالکز علم حالدن عبارت دکلدر . فلسفهٔ دینیه اعتنا ایله اوقودیلور و مختلف دینلرك احکامی ، حکمتلری تنقیددن کچیریلور . دینی درسلردن آلنان نوطه‌لرك تام اولملر لازم کلیر . بعض درسلر واردرکه اونلرده تام نوطه آلنمازسه‌ده اولور . فقط دین ایچون قانوناً اقتضا ایدن نوطه بهمه‌حال آلنمالیدر .

دارالفنونده‌کی طلبه قلوبلری‌ده شایان دقتدر . بو قلوبلر ایچنده دینه تمسك ایدن قلوبلر واردر . شویله‌که اورایه داخل اولان طلبه برطاقم وظائف اخلاقیه ایله متخلق اوله‌جقلرینه یمین ایدرلر . ازجمله مسکرات قوللانمازلر ، دوئللو ایتمزلر ، تأهل ایدنجه‌یه قدر ، غیر مشروع مناسبتلرده بولونمازلر . زنادن اجتناب ایدرلر . یکرمی ایکی ، یکرمی اوچ یاشلرنده کنجلر واردرکه هپ باکردرلر !

اورالرده دین درسیله حسیات ملیه‌یه عائد اولان طویغولرله دخی کنجلك تربیه ایدیلیر . دینه تمسك ، بو آدملری علوم وفنون سائره‌ده کیری براقدیغنی رأی‌العین کورمکده‌یز .

مسئله تدریساتده‌در. ایشك روحی بودر. نفس دینده دکلدر. مدرسلر هپ دارالفنوندن مأذون علمادندرلر. بناءً علیه تدریسك نصل اولماسی لازم کله‌جکنی بیلیرلر . بر طرفدن دینی درس آلان کنج (هفته‌ده ایکی ساعت) ، اوبر

طرفندن هندسه، تاریخ طبیعی ، هیئت ، ریاضیات، فیزیق ، کیمیا کبی علوم و فنونده مکملاً تحصیل ایدر . معلم و مکتب بویله تشکیل ایدیلیرسه آرتق دین مانع ترق اولور دیمکه حاجت قالماز . نصلکه اونلرده اولمایور .

آلمانلرك ملاحظه‌سنه کوره هر کنج یکرمی یکرمی‌ایکی یاشنه وارنجه‌یه‌قدر دینی تدریساتی کورملیدر . اوندن صکره‌سربستدر . ایسترسه متدین اولور، ایسترسه اولماز . اونلر دییورلرکه بر ملت تربیهٔ دینیه آلمادقجه صاغلام برملت اولاماز . دینك‌پرنسیپلری معلوم‌یا اخلاقیدر . خرسزلق ایتمه ، آدم‌اولدیرمه، یالان سویله‌مه ، غیرك حقنی یمه کبی پرنسیپلر .

ینه آلمانیاده تدریسات‌دینیه یانده‌ برده علم اخلاق تدریس‌اولنور. بوعلم او مکتبلرك اك کوچ درسلرندن بریدر . زیرا ایشك ایچنه فلسفه کیرر و اك بیوك فلسفی‌مسلکلر نظرتنقیدیدن کچیریلیر. اخلاقك تدریساتی‌ده پك‌اطرافلیدر. زیرا ایلده ،وظیفه‌یه مقابل‌برمکافات بکله‌مه‌مك او علمك قاعدهٔ‌اساسیه‌سیدر. بوزده بیلنمه‌ین اماهیچ بیلنمه‌ین شیلردندر . چونکه‌بزده هرکیمی ایشیتسه‌کز شویله بویله حرکت ایتدیکی شونی بونی یاپدیغنی و نهایت بونك هیچ برینك تقدیرایدلمدیکنی سویلر طورور یعنی دائما مکافات بکلر . بوایسه اخلاقه مغایر ذمیمه‌در .

آلمانیاده مکتبلردن دینی‌تدریسی قالدیرمق ممکن‌اولاماز . چونکه‌چوجقلرك بابالری اولادك احکام دینیه‌یی اوکرنملرینی طلب‌ایدرلر . بوده اولدی . آلمان قانونی موجبنجه چوجوغك ولیسی باباسیدر . بابا بو ولایتی حسیله اولادینه درس ویرلمسنی ایسترسه ، اوکا کیمسه مانع اوله‌ماز .

دین‌خصوصنده تورکلر ، باخصوص تورك کنجلری قدر معلوماتی نقصان، هیچ بر ملت ، هیچ بر کنجلك یوقدر . بزم کنجلرك بو بابده‌کی جهالتلری بر اعجوبه‌در . اك ساده شیلر حقنده بیله‌وقوفلری ، معلوماتلری مفقود . بویله کنجلك اصلا و قطعا بر ملت بناسنی قوراماز .

(آلساس لوره‌ن) بلدیه‌لری طرفندن فرانسز معارف اداره‌سنه یازلمش اولان بر تحریرات واردرکه وثائق مهمه‌دندر . بونلر او تحریراتده (آلساس لوره‌ن) خلقنك دین ایله برلکده وظائف ملیه‌یی بر آزاده تعقیب ایتدکلری بیلدیریلیوردی .

اخیراً بورایه کلن لهلی بر غزته‌جی ایله کوروشدیکمده لهستانده‌کی کوی پاپاسلرینك ، کوی‌کنجلکی ایچون ایفا ایتدکلری ملی‌وظائفی بکا تشریح‌ایتدی ونه‌دن تورکیه‌نك بووجه‌ایله حرکت ایتمدیکنی صوردی . نه‌دن اوله‌جق؟بزده نره‌ده اویله کوی اماملری ؟

دولتك اوته‌دن بری قباحتی،بزده مأمورین دینیه یتشدیرمکی بیلمه‌مکده‌در. نیجه‌سنه‌لر ارباب مشیخت‌برهیولا کبی اوطوردی . عالمده وجوده کلن‌تحولاتدن هیچ بر حصه آلامادی . مملکتك‌شمدیکی عصرده بقاسی نه‌یه محتاج اولدیغنی دوشونمدی . برکره(فریبورغ)دارالفنوننه باقالم . علوم غیر دینیه‌نك معلملری ایچنده بیله‌نه‌قدر روحانیون واردر. ژزوئیتلرك تألیف ایتدکلری آثارمیدانده. بزه وقتیله اونلرك کتابلرندن جبر تدریس‌ایتدیلر . مؤلفلری هپ پاپاس‌ایدیلر. اسکی‌علمای اسلامیه‌ده بویله‌دکلمی ایدی . ؟ اثرلرینی بوکون کورمیورمی‌یز؟ بو حقیقةً انکار اولونه‌بیلیرمی ؟

مع‌التأسف معارف نظارتلریمز فکراً و مشاهدةً پك کیری‌درلر . واقعا چالیشمق ایسته‌یورلر . بو انکار اولونماز . فقط نه‌یولده چالیشمق لازم‌کله‌جکنی بیلمه‌یورلر .

مدرسلك‌بیله بزده‌نه‌قدر خفیف برتشمه‌ایله الده‌ایدیلیور. آلمانیایه‌کیتملی‌ده برکره مدرسین صنفنی کورملیدر . بونلر صانکه بر «قاست=Caste» درلر . ایچلرینه داخل اوله‌بیلمك ایچون اونلر کبی مساعی صرف ایتمك واونلر کبی تا معیدلکدن‌مدرسلکه قدر نیجه مزاحم‌ومشکلات ایچنده درجه‌درجه‌یوکسلمك‌لازم کلیر.هربوکسه‌لیشك‌علمی برشرطی‌واردر. بزده‌ایسه‌رتبه‌سی مادون‌اولان‌مکتبلرك مأذونلرندن مدرسلر واردر ! بویله‌بردارالفنون‌بومملکتده‌نه‌ایش‌کوره‌بیلیرکه؟ یالکز ملتك ماملکنی یر، اوقدر.

بزم بالخاصه معارف نظارتمزك ، برظنی واردر . سائر مملکتلرده عصرلرك مساعیسیله‌پیدا اولان شیلری‌آزبرزمان ظرفنده احداث‌ایتمك امکانی. بوامکانك اولوب اولامیه‌جغنی بیله دوشونمه‌یور . اونك بو غیرتی یتشدیرسه یتشدیرسه سطحی انسانلر یتیشدیرر !

دون بکا لیسه‌لرمزك برنده اوقویان بر شاکرد مراجعت ایتدی . کوزلری یاشله طولو ایدی . مکتبده کندیسنه یاتاق‌ویرلیه‌جکی تام کیجه‌لین معاونمی، معلمی طرفندن اخطار اولونه‌رق قپو دیشاری ایدلمشدر ! حالبوکه یاتاق یوق دکل ایمش. فقط معلم افندی هرنصلسه حدت بیورمش . اوکا بو جزایی ترتیب ایتمش ! بن بویله بر مکتب زکننه وطن اولادینی دکل ، کدیلری بیله تسلیم ایتمم ! تربیه‌دن بو درجه محروم اولان ابر شخص ، بر لیسه‌ده وظیفه صاحبی اوله‌بیلیرمی ؟ بو کبی معلملری حسیات ملیه‌یی تلقین ایده‌جکلر ، بوکبی معلملری ، شاکردانه تربیه قواعدینی اوکره‌ته‌جکلر ؟ زواللی‌نك کندیسنده او لزومك بر ذره‌سی پیدا اوله‌مامش .

ینه سویلیورم، تدریسات دینیه، تدریسات‌ملیه‌ایله‌برلکده سوق‌اولونه‌بیلیر. یالکز مدرسلری بولالی و دینك نه وجه ایله تدریس ایدیله‌جکنی بر هیئت علمیه تعیین ایتملیدر .

آلمانجه بیلنلر آلمانیادن کتابلری کتیرتسونلر . بوسایه‌ده اونلرده ملتلرك ناصل تربیه ایدلدیکنه ونه‌کبی شیلر تدریس ایدیله‌رك ذهنلری آچیلدیغنه‌واقف اولورلر .

کچنلرده حیدرپاشاده مکتب‌طبیه‌ده برکنج‌قرق‌بوقدر درجهٔ‌حرارتله یتاغندن قالقدی . کندیسنی نجره‌دن آندی . بونصل مکتب ، بونصل خسته‌اوطه‌سی؟ او درجهٔ حرارتده‌کی بر خسته ، اوطه‌سنده یالکز براقیلیرمی ؟برخسته‌باقیجی‌ده یوقمی ایمش ؟ سز بو مکتبی ایسترسه‌کز استانبوله کتیریکز ، ایسترسه‌کز پارسه کوندریکز. ذهنیت ، اوراده برصلاح کوره‌مدکدن صوکره نه‌یاپسه‌کز بوشدر. ایشته طبیعیات ایله مشغول بر مکتب .

اهالینك بر قسمی واردرکه اونی اخلاق درسندن باشقه صلاحه طوغری کتوره‌جك بر مؤثر بولونامز . هر مملکتده بویله‌در . بونك عکسی ثابت اوله‌مامشدر . الله قورقوسی او قسم خلقك قلبندن چیقدیمی ، آرتق اونلری طوته‌جق باشقه بر قوت یوقدر . یالکز نظریات اخلاقیه ایله او قسم اداره ایدیله‌میور . (لوسرن) شهری بتون عالمك کورمکه جان آتدیغی بر سیاح شهریدر . بن‌اوراده اوچ‌کره اوطوردم . کیدوبده اوراده قتولکلك قدرتی کورملی . خلق غایت قویو قتولکدر . برده بو شهرك کویلرینی کورسه‌کز او نظامه ، او تمیزلکه ، او مساعی‌یه حیران اولورسکز . صانکه بریاغچه‌در. بن کندیمه صوردیورم : نه‌دن بو صیق تربیهٔ دینیه ، دنیوی ترقی‌یه حائل اولمایور ؟ مسئله، تربیه‌یی سوق واداره‌ده‌در . حکومت صنعتنی ایی بیلملی . اهالی‌یی رفاهه نائل ایتملی ، خلق ویرکو ایله خراب ایتمه‌ملی . بزم مملکتك خرابیسنه سبب ، خلقه‌عارض اولان بیققنلق‌در. حیاتك لذتی کیمسه‌طاده‌میور. کویلی‌نك کیسه‌سنده بش اون پاره طوپلانمیور . نه اقتصادك قاعده‌لری ، نه حیاتك قانونلری آصلا نظر دقته آلنمایور . ملتك فدا ایتدیکی معاشلر نسبتنده ایش کورلمیور . اهلیتسزلر هر عصرده بویوك موقعلره کچه‌بیلیورلر. دها سرت سویلیه‌یم‌که اصیل وطن حسلری کیمسه‌نك قلبنه حقیق بر صورتده نفوذ ایتمه‌یور . وطنپرورلکك ماهیتی مجهول ، کاملاً مجهول بولونیور . حق نه‌در بردرلو بیلنمه‌یور وخلقك‌امن‌واعتمادی‌سلب‌اولونیور. دوشونملی‌که‌اسلامیتك اوائلنده ، یرینه بر جامع انشا ایدلمك اوزره بر موسوینك ملکی دکرندن

فضله‌سیله بیله الندن آلنه‌مدی. حضرت عمرك بو عدالتی، بو حق شناسلغیله اسلام اولکاسی سکز اون سنه‌ده ایران وتورانه، آفریقایه یایلدی. سویلدم، مع‌التأسف حق مسئله‌سی معلوم اوله‌میور وبو ادراکسزلك بزی محوایدییور. مشروطیت دینیر ، جمهوریت دینیر ، دەموقراسی دنیلیر ، فقط حکومتك خلقه قارشی وظیفه‌سی بر درلو معلوم اوله‌میور . استبداد ذهنیتندن بومملکت بر درلو قورتیله‌میور .

بناءً علیه بکا صورارسه‌کز تورکیه هیچ بر زمان حقیق تربیهٔ دینیه آلمش دکلدر • افعال، ودینی افعال دکلدی . بناءً علیه تورکیه‌نك دین یوزندن کیری قالدیغنی قبول ایده‌میورم . ریا وکذب یوزندن کیری قالدق دینیرسه حقیقته موافق بر ادعا درمیان ایدلمش اولور .

مکتبلرده ایلك ویریله‌جك تربیه ، اقوال و افعالده یالاندن قاچنمقدر . بونی اوکرندکدن صوکره حقلی‌یی حقسزی آکلامق لازم کلیر . اوچنجی ، ملیت حسیاتی تنمیه ایدیلیر . فقط کذب، ریادن تربیه قورتولمادقجه ملیت ایچون سویله‌نن سوزلرك هیچبی هیچ فائده‌سی اوله‌ماز . اقدام - احمد جودت

دینی حرکتلر

انکلتره‌ده ادیان قونغره‌سی

انکلتره‌ده مهم حرکات دینیه یکدیکرینی تعقیب ایدییور . دها بر قاچ آی مقدم انکلتره ایمپراطورلغنك داخلنده‌کی بوتون خریستیان کلیسالرینك عقائدینی تألیف وفعالیتلرینی توحید مقصدیله عقد اولونان برقونغره انکلتره‌نك هرصنفه منسوب خلقی ، مختلف فرقه‌لری وبوکون رأس کارده بولونان سوسیالیستلری طرفندن چوق هیجانلی تظاهرات ایچنده آچیلمش ، کونلرجه مطبوعاتك اك مهم سرمایهٔ مقالی اولدقدن وهدفنه طوغرو ترقی آدیملری آتدقدن صوکره ینه هیجانلی تظاهرات ایچنده ختام بولمشدی .

خریستیانلغك عقائد و تشکیلاتنی توحید ایچون انعقاد ایدن بو قونغره‌یی متعاقب، برقاچ هفته مقدم (اوقسفورد) ده بر دینی قونغره دها آچیلدی. بو قونغره ، « عصری کلیسا رجالی » قونغره‌سیدر . بونلرك مقصدی « علم ایله دین »ی تألیفدر. انکلتره‌نك هرعلمده متخصص ومتبحر رجالی بوقونغره‌یه اشتراك ایتدیلر . هر کون ، صلاحیت عرفانی بوتون جهان مدنیتجه مسلم اولان برانکلیز عالمی، منسوب اولدیغی علمك، دین وبالخاصه خریستیانلق حقنده‌کی تلقیاتنی ایضاح ایتدی . مطبوعات ستونلری بو ایضاحاتك خلاصه‌لریله طولدی . حیاتیات ، فیزیات ، روحیات ، اجتماعیات ، علم هیئت .. وسائر علملر عقائد خریستیانیه حقنده بوکون نه‌سویله‌مکه صلاحیتدار ایسه هپسی سویله‌ندی ، هپسی کمال سکونت وکمال وقار ایله دیکله‌ندی . انکلیز علماسی خریستیانلغك نیجه نیجه خرافاتیله مجادله ایتدیلر . بوتون عقائدینی اله‌دیلر . فقط نهایت قونغره‌نك نطق اختتامیسنده «علمك دینه تقرب» ایتدیکی اعلان ایدلدی، بوقونغره عظیم برشوق ایچنده داغیلدی . بز بوقونغره‌ده جریان ایدن مباحثات مهمه حقنده قارئلرمزه معلومات ویرمك ایسته‌دیکمزدن انکلیز مطبوعات یومیه‌سنده منتشر خلاصه‌لرله اکتفا ایتمیه‌رك قونغره‌ده جریان ایدن بوتون مناقشات ومذاکراتك متنی احتوا ایدن مجموعه‌یی ایصمارلادق. بونی آلمزه کچیردکدن صوکره بوقونغره حقنده قارئلرمزه دها زیاده معلومات ویرمه‌یی امید ایدییورز . بوحسبحالمزده موضوع بحث ایده‌جکمز قونغره بودکلدر. کچن هفته انکلتره‌نك مقرادارەسنده آچیلان دیکر برقونغره‌دن بحث ایده‌جکز. چونکه انکلیزلر اولا خریستیان کلیسالرینك عقائدینی تألیف وخریستیان تشکیلاتنك فعالیتنی توحید ، ثانیاً خریستیانلقله علم آره‌سنده عقد مصالحه‌یی استهداف ایدن قونغره‌لرینی عقد ایتدکدن صوکره یر یوزنده‌کی مهم ادیانك کافه‌سنی تمثیل ایدن برقونغره دها عقد ایتدیلر . بوقونغره‌یه انکلیز ایمپراطورلغی داخلنده‌کی بوتون ادیانه منسوب ممثللر اشتراك ایدرك هردینك عقائدینی ، انسانلغه ایفا ایتدیکی خدماتی واستهداف ایتدیکی مقاصدی تشریح ایده‌جکلردر. بوقونغره‌نك مرتبی اولان (سیردەنیسون روس) مقصدینی ایضاح ایچون یازدیغی برمقاله‌ده دییورکه « هرهانکی دینك بحق تقدیری اوکا ایمان ایدنلرك بالذات اونی ایضاح ایتمه‌لرینه متوقفدر . شیمدی‌یه قدر بویله برفرصتك اله کچیریله‌مه‌مسی ، سیاحتله اشتغال ایتمه‌ین انسانلرك ، برچوق ادیانك آنجق اسکلتلرینی کورمه‌لرینه سائق اولمشدر. واقعا شیمدی‌یه قدر انکلتره ایمپراطورلغنك داخلنده‌کی ادیانه دائر صاییسز کتابلر یازیلدی . فقط بو اثرلرك محررلری اکثریتله خریستیان اولدقلرندن اثرلرینی کندی نقطهٔ نظرلرندن یازمشلردر. حالبوکه بونقطهٔ نظر مقصدی تأمینه کافی دکلدی . هردینك، اونکله متدین اولانلرك بالذات کندی آغزلرندن دیکله‌نمه‌سی ، بویوك برقیمتی حائزدر . انکلیز ایمپراطورلغی داخلنده یاشایان ادیانك ایلك قونغره‌سی بونی تأمین ایده‌جکدر . »

أدیان قونغره‌سی انکلیز ایمپراطورلغنك داخلنده یاشایان ادیانك ممثللرینی احتوا ایتمکله یر یوزنده‌کی اك مهم ادیانی برآره‌یه کتیرمشدر. بوکون انکلتره ایمپراطورلغی (٤٦۰) میلیون انساندن متشکلدر . بونك آلتی‌ده بری خریستیاندر . مسلمانلر خریستیانلرك ایکی مثلیدر . هندولرده مسلمانلرك ایکی مثلنی تشکیل ایتمکده و تقریباً (۲۱۰) میلیونه بالغ اولمقده‌درلر .

قونغره‌ده ادیان مختلفه آره‌سنده مباحثات ویا مناقشات وقوع بولمایه‌جقدر . أدیان ممثللرینك سائر أدیانه قارشی خصومتکارانه تعبیرات قوللانمامالری تأمین اولونمشدر . هر دین ممثلی طرفندن (۹۰۰۰) کلمه‌یی تجاوز ایتمه‌مك اوزره احضار اولونان بیانات ، وحدتی تأمین ایچون، متخصص برهیئت طرفندن تدقیق ایدلمشدر . بوصورتله (۱۸٦٦) ده (شیقاغو) ده عقد اولونان « بین‌الملل أدیان پارلامانتو » سنده ،

ياخود بروكسل ، ليدەن ، پارس واوقسفورددە عقد اولونان « تاريخ أديان » قونغرەلرندە مناقشات اجراسنە مساعدەايدلەسى يوزندن تحدث ايدن شديد وخصومتكارانە تنقيدات وقوع بولمايەجقدر .

بوقونغرەيى ترتيب ايدنلر انكليزلرك بالخاصە طانمادقلرى أديانى طانيمق ايستەدكلرندن خريستيانلغى وموسويلكى قونغرەيە ادخال ايتمەدكلرنى ؛ بالخاصە خريستيانلغى تماماً تمثيل ايتمك ايچون هر مذهبى تمثيل ايتديرمك اقتضا ايتديكندن بوندن فراغت اولونديغنى بيان ايديبورلر.

قونغرەدە مسلمانلق نامنە ايراد اولوناجق بياناتك بزى الك چوق علاقەدار ايدەجك مسئلە اولديغى شبهەسزدر . هندستان مسلمانلرى آرەسندە دين مبين اسلامى بحق ايضاح ايدەجك رجال چوقدر . شيمدى‌يە قدر انكليز مطبوعاتندە اسلامى كيملرك تمثيل ايتديكنى اكلامق ايستەدكسەدە موفق اولامادق. انكليز غزتەلرى «مسلمانلق» حقندە ايراد مقال ايدەجك اولانلردن يالكز برينى كمال اهميتلە ياد ايديبورلر . بوذات « احمديە » حركتنك رئيسى اولوب ، هندستانك (قاضيان) شهرندن حركتلە بو قونغرەدە اثبات وجود ايدن ميرزا « بشيرالدين احمد » در. بوذاتك لقبى « خليفة المسيح ! » در. كنديسى ١٣٢٤دە احمديە حركتنى تأسيس ايدن «مسيح موعود ومهدئ منتظر» اولديغنى ادعا ايدن ميرزا (غلام احمد) ك اوغليدر. «احمديە» حركتنك الك جانلى اثرى ، سالكلرينك نشر اسلام ايچون فداكارانە چاليشمەلرى، بو مقصد ايچون انكلترە ، آمريقا ، آفريقا ، اوستراليا قطعەلرينە داغيلمالريدر. بوحركتك هندستان كبى تلاطمگاه اديان اولان برقطعەدە ظهورى ، لە وعليهندە ايچندن چيقيلماز بر سور قيل وقالك انتشارينە سببيت ويرديكندن ماهيت حقيقيەسنى اكلامق قولاى دكلدر . بالخاصە بز ميرزا (غلام احمد) ك « تعاليم اسلام » نامندە يالكز بر اثرينك انكليزجە ترجمەسنى كورمش اولديغمزدن مشار اليە حقندە برشى ديمكە صلاحيتمز يوقدر. مع مافيە احمديە حركتى حقندە يوقاريدە اسمى كچن أديان قونغرەسنك مرتبى سير « دەنيسون روس » بر سوز سويلەيوركە بو سوز اونك سياسى پرەنسيبنى ايضاح ايديبور . موما اليە ديبوركە « احمديە حركتى ، كنديسنى حريت دينيەدن مستفيد ايدن هر حكومتە ابراز صداقت ايدر » بونك معناسى احمديە حركتنك انكلترەيە صادق برحركت اولديغيدر . ديمككە مسلمانلق حقندە ايراد مقال ايدەجك ذواتك انتخابندە برطاقم مقاصد سياسيەدە اهمال ايدلەمشدر . بزەقاليرسە احمديە حركتنك رئيسى بودفعە مسلمانلق حقندە ايراد ايدەجكى مقال ايلە رياست ايتديكى حركتك حقيقى ماهيتنى بوتون عالم اسلام وعالم مدنيتە بيلديرەجكدر . بونلرك مسلمانلغى طرز تلقيلرى تماميلە اكلاشيلەجقندن لە وياعليهلرندە برقناعت ايدنمك ممكن اولاجقدر. اونك ايچون بووادىدە اطالهٔ مقالدن اجتناب ايديبورز. چوق اميد ايدرزكە «خليفة المسيح!»دن باشقە افاضل علماى اسلاميەدە مسلمانلق حقندە جهان مدنيتنى تنوير ايدرلر .

مسلمانلقدن باشقە قونغرەدە « بودا » دينى، زردشت دينى ، سيخ مذهبى، تصوف موضوع بحث اولاجق. هفتەنك نهايتندە براهموصوماژ، آريا صوماژ و بهائيلك كبى مذاهب جديدە تدقيق ايديلەجكدر . حال حاضردە يالكز آمريقادە ايكى ميليون سالكى اولديغى سويلەنيلن (بهائيلك)ى بو حركتك رئيسى (شوغى) افندى و (عبدالبها) نك طورونى (روح افنان) تمثيل ايتمكدەدر . (قونفوچيوس) دينك، « تاعو » دينك برما ، هونغ كونغ ومالاى شبه جزيرەسندە منتشر اولديغى نظر دقتە النديغندن بوايكى چين دينىدە تمثيل اولونمشدر .

بونلردن باشقە شرقى و غربى آفريقا قبائلنك أديان ابتدائيەسىدە اهمال ايديليەرك قونغرەدە موضوع بحث ايديلەجكدر . بوتون بوتدقيقاتك ختامنى متعاقب قونغرە ديكر بر صفحەيە كچەجك ، دينك روحيات واجتماعياتى تدقيق اولوناجق ، دينك منشائى مسئلهٔ مهمەسى اورتەيە آتيلەجقدر . بووادىدە تدقيقات، سياحلرك مشاهداتى ، بيولوجى (علم حيات) ، انتروپولوجى (طبايع بشر) ، اقتصاد ، جغرافيا ، روحيات ، تاريخ ، فلسفە نقاط نظرندن اجرا ايديلەجكدر. بوصورتلە قونغرەنك بين البشر منتشر اولان برچوق عنعنە وفكرلرك ، انسانلغك مال مشتركى اولديغى اكلاشيلماسى تأمين اولوناجقدر .

ايشتە لوندرەدە حال انعقاددە بولونان و هنوز ايلك جلسەلرى حقندە معلوماتدار اولديغمز صوك أديان قونغرەسنك بو سائقلرلە عقد اجتماع ايتديكى بيان اولونمقدەدر . اجتماعى ، تدقيقات شرقيە مدرسەسى ايلە اجتماعيات جمعيتى ترتيب ايتمش ويوزلرجە ذواتى طوپلامشدر . قونغرەنك ايلك اجتماعندە « سير فرانسيز يونغ هازباند » طرفندن ايراد اولونان نطق من كل الوجوه حائز اهميتدر .

بزم بو حادثات و حركاتدن استخراج ايتديكمز نتيجە علمك مترقى اولديغى مسعود مملكتلردە دين حياتنكدە جانلى اولديغيدر . حال بوكە بزم كبى سويهٔ علميەسى دوشكون اولان مملكتلردە علم حياتى كبى ، دين حياتىدە سونوكدر. بزم مملكتمزدە علم آدمى ديەكچينەنلرك بويلە جميتلر ، يالكز بر ملتك دكل ، بوتون جهانك ، بوتون جهان مدنيتك فكرينى تنوير، روحنى تهييج ايدن جميتلر طوپلامەلرينە امكان واحتمالى واردر ؟...

بزم بوسويەيە يوكسلمەمز مديد مساعى‌يە وابستەدر. غربك فضايع ومساوى استيلاسنە دوچار اولان محيطمز ، بو تخريبكار آفاتدن صيانت نفس ايدەمزسە ، بو آفتلرك ، حقيقى مدنيت يولندە ، حقيقى ترقى يولندە آتيلاجق هر آديمى، بذل ايديلەجك هر سعيى عقامتە دوچار ايتمسى محققدر . بزعقل وبصيرتك غلبەسندن قطع اميد ايتمەيورز.

عمر رضا

بو قونغره‌یه دائر انکلیز مطبوعات یومیه‌سنده دسترس اولدیغمز معلوماتی قارئلرمزه نقل ایدییورز :

انکلیز ایمپراطورلغی داخلنده یاشایان ملتلر طرفندن عقد ایدیلن ادیان قونغره‌سی (لوندره) ده کشاد اولونمشدر. قونغره تدقیقات شرقیه واجتماعیات جمعیتنك حمایه‌سی آلتنده‌در. قونغره رئیسی طرفندن اوقونان نطقده ایمپراطورلق داخلنده‌کی ملتلرك دینلرینه دائر اوادیان ممثللری طرفندن معلومات ویرلدیکنی آنجق (قونفوچیوس) لغه دائر بو شکلده معلومات آلامادقلرینی ، چونکه بونك بردیندن زیاده برقانون اخلاق اولدیغنی بیان ایتمشدر .

سیر (ده‌بنسون‌دوسی) طرفندن ایراداولونان نطقده‌قونغره‌یه کوندریلن اوراقك‌ایکی جلدلك‌براثر تشکیل‌ایتدیکنی وبونلرك طبع اولوناجغنی‌سویله‌مشدر.

میرآلای (فیرانسیس‌یونغ هازباند) ایراد ایتدیکی‌نطق افتتاحیده انکلیز ایمپراطورلغنده مسلمانلرك خریستیانلردن دها چوق اولدیغنی سویله‌مشدر . مومی‌الیه انکلیز ایمپراطورلغنك‌سیاسی تشکیلات‌ویااقتصادی ائتلافنامه‌لره استناداً دکل اساسات دینیه اوزرنده قائم اولماسی‌لزومنی درمیان ایده‌رك وطنپرورلکك کافی اولمادیغنی ، وطنپرورلکك فوقنده واساسنده دیندارلغك یاشامه‌سی لازم کلدیکنی علاوه ایتمشدر .

قونغره برهفته قدر دوام ایده‌جکدر .

قونغره‌نك ایکنجی‌جلسه‌سنده «دین اسلام» تدقیق اولونمشدر. قونغره‌یه پروفسور (مارغیلیوث) ریاست ایتمش واجتماعه (ووکینغ) جامع شریفی امامی طرفندن برعشر شریف قرائتیله باشلانلمشدر . « اسلامك قواعد اساسیه » سنه دائر (خواجه کمال‌الدین) افندی طرفندن احضار اولونان معلوماتی (یوسف علی) افندی قرائت ایتمشدر . بونی متعاقب بغداد علماسندن شیخ (خادم دوجیلی) طرفندن مذهب شیعی‌یه دائر یازیلان اثر ، سیر (توماس آرنوق) طرفندن اوقونمشدر . قونغره ۷۰ میلیونه بالغ اولان شیعیلرك آوروپالیلرجه اهل سنت قدر طانلمادیغنی وبواعتبارله شیخ (خادم) طرفندن شیعیلکه دائر کوندریلن اثرك‌حائز اهمیت اولدیغنی سویله‌مشدر. شیعیلر باشلیجه ایران، عراق، بحرین آطه‌سنده وهندستانده ساکندرلر .

شیعیلکی ایضاح ایدن اثرك قرائتنی متعاقب جلسه تعطیل اولونمشدر .

ایکنجی اجتماعده (دورهام) دارالفنون امین وکیلی سیر (تئودور موریون) کرسیٔ ریاستی‌اشغال ایتمشدر. مومی‌الیه‌حاضرونه (احمدیه) حرکتنك رئیسی (میرزا محمود احمدی) « مسیح موعودك ایکنجی خلیفه‌سی » صفتیله تقدیم ایتمشدر . میرزا محمود بعضاً ساعتلرجه اون ، اون ایکی بیك کیشیلك جماعتلره خطاباً ایراد کلام ایتمکله برابریازیلمش نطقلراوقومق اعتیادنده‌بولونمادیغنی بناءً علیه کاتبلرندن برینك احضار اولونان نطق قرائت ایتمه‌سنی رجا ایتمشدر . بونطق ، یوز صحیفه‌لك برساله‌نك خلاصه‌سیدر .

بوندن آکلاشیلیورکه (احمدیه) حرکتی (۱۸۹۰) سنه‌سنده « امر الهی » ایله (حضرت میرزا غلام احمد) طرفندن تأسیس اولونمشدر . میرزا غلام احمد « مهدیٔ منتظر ! » اولدیغنی ادعا ایتمشدر. (حضرت محمد) طرفندن ظهوری تبشیر ایدیلن (مهدی) بوذات اولدیغی کبی ، (تورات) ده وبعض کتب اسلامیه‌ده یاد اولونان (مسیح) ده وصوك عصرده هرپیغمبر طرفندن ظهور ایده‌جکی تبشیر اولونان (مرشد)ده بوایمش ! میرزا (غلام احمد) دوچار اولدیغی تضییقاته و مخالفتلره رغماً فکرنده ثبات ایتمش و ۱۸ سنه‌لك مساعیسندن صوکره ارتحال ایتدیکی زمان یوز بیکلرجه تابع بولمشدی! میرزا (غلام احمد) ك ارتحالندن صوکره یکدیکرینی متعاقب مقامنی اشغال ایدن ایکی خلیفه‌سنك‌غیرتیله (احمدی)لرك عددی‌تزایدایتمش، انکلتره‌آلمانیا، آمریقا، مصر ، غربی آفریقا وبرچوق آسیا مملکتلرینه (احمدی) میسیونه‌رلر اعزام ایدلمشدر. حرکتك قرارکاهی اولان شهرلرده بری انکلیزجه اولمق اوزره آلتی غزته انتشارایتمکده وحال‌حاضرده (احمدی)لرك عددی تقریباً برمیلیونه بالغ اولمش بولونمقده‌در .

مسیح موعودك ایکنجی خلیفه‌سی طرفندن ویریلن معلوماته کوره‌بوکون (احمدی) لکك اسلامه قارشی وضعیتی، ایلك ظهوری اثناسنده خرستیانلغك موسویلکه قارشی آلدیغی وضعیته مشابهدر . (احمدی) لکك مؤسسی یکی برشریعت کتیرمه‌مش ، اساسات حقیقیهٔ اسلامیه‌یی مدافعه ایتمشدر . (مسیح موعود !) کندی افاده‌سنه نظراً مسلمانلر طرفندن تعلیم اولونان اساساتك اصلیله برمشابهتی قالمادیغی زمان‌ظهور ایده‌رك مسلمانلری حقیقی مسلمانلغه‌ارشاد ایتمك ایسته‌مشدر . خرستیانلغه کلنجه ، میرزا ، روح مسیحك کندیسنه حلول ایتدیکنی ادعا ایتمه‌مش ، بالعکس مسیحك قدرتیله و روحیله ظهور ایتدیکنی سویله‌مشدر . (میرزا) نك ظهوری (تورات) ده اخبار اولونان ایکنجی ظهوردر .

کتب‌اسلامیه، (مسیح موعود) ك زمان ظهورنده‌قانصلك شایع‌اولاجغنی، ایچکینك کثرتله استعمال ایدیله‌جکنی ، قادینلرك عدد اعتباریله چوق اوله‌جغنی، قادینلرك بدنلرینی کوستره‌جك درجه‌ده شفاف البسه‌لر اکتسا ایده‌جکنی ، قاپاغاسی عادت اولان بعض اعضالرینی آچه‌جقلرینی ، اسلام حکومتلرینك ییقیلمش اولاجغنی ، اوج دولت معظمه‌نك ، اوج دولت معظمه ایله حرب ایده‌جکنی واستانبول حکومتنك‌التحاق ایتدیکی طرفك‌مغلوبیتنه دوچاراوله‌جغنی بیان ایتمشدر . (مسیح موعود) ك برجمه کونی ، ایکز اولاد طوغه‌جغی ، دیلنك برآز یلتك ، بغدای رنکلی ، دوز صاچلی اولاجغی کبی اخبارات‌ده واردر. (احمدیه) حرکتنك قرارکاهی (قاضیان) شهریدر. (مسیح موعود!) آیات و معجزات ایله هر صفت الٰهیه‌یی تظاهر ایتدیرمش ، شیمدیکی خلیفه « غایت الٰهیه ایله متعدد دفعه‌لر کلمات الٰهیه‌یی دیکلمش و کندی شخصنده صفات الٰهیه‌نك تجلیسنی مشاهده ایتمشدر . »

« مسیح موعودك ایکنجی خلیفه‌سی ! » مسائل سیاسیه و اجتماعیه‌نك دین ایله حلنی توصیه ایدرك ختم کلام ایتمشدر .

***

(تایمس) غزته‌سنك بو خصوصده ویردیکی معلومات بوندن عبارتدر . انکلتره ادیان قونغره‌سنك مسیح موعودك‌طورونی طرفندن ویریلن‌بومعلوماتی ناصل دیکلدیکنی بیلمه‌یورز . یالکز شونی علاوه ایدهلم که ، (احمدی) لر ایکی قسمدن متشکلدرلر . برقسمی بو (خلیفة‌المسیح ! » ك باشنده طوپلانان جماعتدرکه مرکزی (قاضیان) شهریدر. فقط دیکر منور مسلمانلردن متشکل (احمدی) لر واردرکه مرکزی (لاهور) شهریدر . بونلر « میرزا غلام احمد » ی آنجق بر مجدد اولارق طانیرلر وکندیسنك نشر اسلام حرکتنی جانلاندیرمق ایچون وقوع بولان مساعیسنی ترویج ایله اشتغال ایدرلر . « اشاعة‌الاسلام » یعنی نشر اسلام انجمنی بونلردن، بومنور علمای اسلامیه‌دن متشکلدر . : بونلرك (خلیفة‌المسیح !) ی طانیمادقلری بیان اولونمقده‌در . مع‌مافیه (خلیفة‌المسیح) کندیسنه وباباسنه عطف ایتدیکی کرامات وسائره‌دن صرف نظر ایدلدیکی تقدیرده میرزا (غلام احمد) ك اساسات اسلامیه‌یی احیا ومسلمانلری بواساساته ارشاده ساعی بولوندیغی آکلاشیلیر .

میرزا « غلام احمد » مهدیلك، مسیحلك واونلرك خلیفه‌لکی کبی ادعالردن فراغت ایتسه‌ده طوغریدن طوغری‌یه نشر اسلام‌ایله اوغراشسه البته دها ایی ایدردی .

داخلی شؤونه

الٰهیات فاکولته‌سی طلبه‌سنك مقرراتی

الٰهیات فاکولته‌سی مداوملری بازارایرتسی کونی فاتحده تابخانه مدرسه‌سنده ایکنجی اجتماعلرینی عقد ایتدیلر. اجتماع غایت هیجانلی اولمش وطلبه‌نك وضعیتی اوزون بویلی مناقشه ایدیلمشدر . فاکولته مداوملری نقل ، اعاشه خصوصاتی حقنده وقوع بولان تشبثلرینه ویریلن جوابك رد ماهیتنده اولدیغی قناعتنی اظهار ایتمشلردر . طلبه‌نك قناعتنه کوره فاکولته‌نك موقع علمیسنك طائفه‌سی وبونك ایچون فاکولته‌یه ، علی‌الاطلاق مناسبتدار فاکولته‌لره نقل حقنك ویریلمه‌سی، فاکولته‌نك ادامهٔ حیات ایده‌بیلمه‌سی ایچونده برقاچ افندینك دکل ، بالعموم طلبه‌نك اعاشه واسکان ایدیلمه‌سی لازمدر . طلبه‌نك اکثریسی فقیر اولدیغندن غلای اسعارك پك فضله وشرائط حیاتیه‌نك پك کوج اولدیغی بر زمانده احتیاجدن وارسته برافندی تصور ایتمك امکان خارجنده‌در . طلبه بو قناعت وفکرلرینی پك صریح برحق اوله‌رق تلقی ایتدیکلرندن برنجی اجتماعده تثبیت ایتدیکلری اساسی یکیدن تأیید ایتمشلر وحقلرینك مدافعه ومحافظه‌سی ایچون [طلبهٔ علوم جمعیتی] عنوانتی [دارالفنون الٰهیات فاکولته‌سی طلبه‌سی جمعیتی] نه تحویل ، هیئت اداره‌لرینی انتخاب ، نظامنامه‌لرینی ترتیب ایده‌رك اولکی کون ولایته مراجعت ایتمشلردر. هیئت اداره آتیده‌کی افندیلردن متشکلدر:

رئیس: جمال‌الدین ، رئیس ثانی: صبیح مالك ، کاتب عمومی : عمرالهی ، اداره مأموری : حسن‌خالد ، محاسب : نوح نجاتی ، وزنه‌دار: نعمت افندیلر.

یکی هیئت اداره‌نك، پك صریح تلقی ایتدیکمز تشبثلرنده موفقیتلرینی تمنی ایده‌رز.

شهر امانتنك بالوسی

« بالو » ویرمك بدعت سیئه‌سنك نشر وترویجی یولنده آتیلان آدیملر توالی ایدییور . کچن هفته‌ده شهر امانتی لهلی مسافرلر شرفنه بربالو ویردی وبوبالویه‌ده مخدارت اسلامیه اشتراك ایتدی. شهر امانتی لهلی مسافرلری اعزاز ایتمك ایسته‌یورسه اعزاز واکرامك انواع متنوعه‌سی واردر . شهر امانتی بونلرك برینه مراجعت ایتمه‌یرك بالو ویرمه‌یی اختیار وبوبدبخت سیئه‌یی ترویج ایتمه‌سی هرحالده نامنه حرکت ایتدیکی استانبول شهرینی اغضاب ایده‌جك برحرکتدر. شهرامانتی « بالو » ده‌نیلن بدبخت سیئه‌نك بزم حیات اجتماعیه‌مزه جبراً ادخالی ایسته‌نیلن برمصیبت اخلاقیه وبررذیلت اجتماعیه اولدیغنی بیلمسی وبالو ویرمکدن تحاشی ایتمسی ایجاب ایتمزمیدی ؟ شهرامانتنك بوکبی خطالره دوشمه‌سی جداً شایان تأثردر .

« آچیق رسم ، وآچیق یازی !... »

« آچیق رسم وآچیق یازی » نك فحشی ، فساد اخلاق ، نشر وتعمیم ایدن آفتلردن بری اولدیغی ، نهایت عصرلر طرفندن ده تقدیر اولونمغه باشلادیغندن بری بونکله مجادله وبونك منعنه توسل ایدلمکده‌در . آچیق صاچیق یازی ورسملر نشر ایدنلری جزایه چارپدیرمق ایچون (آنقره) ده متشکل جزا قانونی قومیسیونی قانونه شدتلی ماده‌لر وضع ایتمشدر. بوندن باشقه جمعیت اقوام مجلسی بونوع اخلاقسزلق نشریاتنه قارشی بین‌الملل احکام وضعنی بوتون دولتلره تکلیف ایتمش وحکومتمزده بوتکلیفی قبول ایلمشدر . دیمك‌که بوتون جهان مدنیت آچیق یازی وآچیق رسم ایله مجادله‌ده بولونمقده، اخلاق، ناموس، عفت ، شرفی استهداف ایدن بوآفتلری قالدیرمق ایچون ابذال مساعی ایتمکده‌در . غرب عالمی بوکون ناصل ایچکی بلاسیله مجادله ایدییورسه ، « آچیق یازی وآچیق رسم » آفتیله اوغراشیورسه ، « دانس » جنتیله ، محاربه ایدییورسه یارین دها بر چوق مساوئ مدنیه ایله مجادله ایده‌جك ، بشریتك بونلردن خلاصی ایچون چالیشه‌حق وموفق اولاجقدر . بزم مملکتمزده ایسه مع‌الأسف غربك مساوی وفضایحی رواج بولویور، دیکرطرفدن ایچکی آفتی تخریبات ساحه‌سنی توسیع ایدییور، دها برقاچ سنه اول عادتا تمامیله مجهول اولان (دانس) جنتی ، (بالو) رذالتی ، (آچیق یازی، آچیق رسم) فضاحتی برمیدان انتشاربولویور . بوکبی آفتلرك مدنیت عالمندن سرایتی غربلیلاشمه‌نك برلازمه‌سی تلقی اولونیور، فقط غربك بومساوی ایله مجادله‌سی، بو فضائحی کوکندن استیصال ایچون وقوع بولان مساعیسی اهمال اولونیوردی . بز بوصحیفه‌لرده علی‌الدوام بوآفتلرله مجادله ایدییور وبورذائل ومساوینك اخلاقزی افساد، حیات اجتماعیه‌مزی برباد ایتدیکنی الك بوکسك سسمزله اعلان ایدییوردق. نهایت بوحقیقتك آکلاشیلمغه باشلادیغنی کورییورز . فقط پك الیم تخریباته ، دوچار اولدقدن صوکرا !..

اسلام عالمی

وهابیلر ووهابیلك :

وهابیلرك حرکاتی حقنده بوهفته الینان معلومات چوق مهمدر . شریف حسین طرفی مقابل تعرض اجراسی ایچون استحضارات عسکریه‌ده بولوندیغنی بیان ایتدیکی حالده وهابیلر طرفی‌ده تحشیدات عسکریه اجراسیله مشغول اولدقلرینی اعلان ایدیورلردی. یالکز وهابیلر امیری (ابن سعود) بر آره‌لق عالم اسلام نامنه حجازی (حسین) ایله اوغللرینك شروریندن قورتارمق ایچون حرکت ایتدیکنی افاده ایدن بیاناتده بولوندی . فی‌الحقیقه کچن هفته مصردن کلن غزته‌لر هندستان خلافت جمعیتنك وهابیلر امیری (ابن سعود) ه کوندردیکی بربیاننامه‌یی احتوا ایدییوردی . بو بیاننامه‌ده شریف (حسین) ك خیانتلری ، فضاحتلری تعداد اولوندقدن صکره مومی‌الیهك جامعهٔ اسلامیه‌یه ایراث ایتدیکی ضررلربیان اولونیور، بالخاصه حسینك هیچ برکیمسه‌نك رضا وموافقتی اولمقسزین خلافت اعلاننه قیام ایتمه‌سنی شدید برصورتده تنقید ونهایت النهایة (ابن‌سعود) ك شریف (حسین) ی اتحاد واتفاقه دعوت ایتمه‌سی ، بو دعوته اجابت ایتمه‌دیکی تقدیرده کندیسنی تأدیبه قیام ایدرسه اعتراض ایتمیه‌جکلری درمیان اولونیوردی .

دها صوکره هندستاندن الینان خبرلر هندلی مسلمانلرك (ابن‌سعود) طرفندن وقوع‌بولان حرکتی‌حسن تلقی ایتدکلرینی افاده ایدییوردی. بالخاصه بو هفته مصردن کلن صوك غزته‌لر وهابیلر لهنده تظاهرات ایله مالی اولدیغی کبی وهابیلك حقنده‌ده برچوق تفصیلاتی محتویدر. مصر علماسی بومسئله ایله مشغول اوله‌رق وهابیلك حقنده اولدقجه مهم معلومات ویرمشلردر. بوجمله‌دن اولارق مشهورعلمای اسلامیه‌دن برینك امضاسیله الاهرام غزته‌سنك ۲۲ ایلول تاریخلی نسخه‌سنده انتشارایدن برمقاله‌ده وهابی علماسنك اثرلرندن بر چوق وثائق اقتطاف ایدلمکده‌در . مثلا وهابیلك مؤسسنك اوغلی (عبدالله بن محمد عبدالوهاب) بررساله‌سنده ۱۲۱۸ سنه‌سنده امیر (سعود) ایله برابر « مکهٔ مکرمه » یه دخولنی تصویرایتمکده ومکه علماسیله وقوع‌بولان مناقشاتندن بحث ایتمکده‌در. شیخ (عبدالله بن محمد عبدالوهاب) دیمشدرکه :

« اصولده مذهبمز اهل سنت وجماعت مذهبیدر . طریقمز سلف طریقیدر. بو طریق اسلم طرق ، و احکم طرقدر . بز صفات آیاتی واحادیثنی ظاهری اوزره قبول ایدییورز . بونلرك حقائقنه اعتقاد ایله برابر علمنی جناب حقه ترك ایدییورز . اجلهٔ علمای سلفدن امام (مالك) حضرتلرینه (الرحمن علی العرش استوی) آیت کریمه‌سنده‌کی (استوا) نك معناسی صورولونجه: « استوا معلومدر . کیفیتی مجهولدر. اوكا ایمان واجبدر ، اونی سؤال بدعتدر » دیمشدی . شیخ عبدالله متعاقباً دیبورکه : « فروعده احمد بن جنبلك مذهبی اوزره‌یز . »

(الهدیة السنیة والتحفة النجدیه) نام اثردن بو بیاناتك اقتطافندن صوکره بوسوزلرده اقتطاف اولونیور: « حقی اخفا وخلقی اضلال ایچون کویا قرآن کریمی کندی رأیمزله تفسیر ، ایشمزه کلن احادیثی هیچ برشرحه مراجعت، ویا برشیخه اعتماد ایتمه‌دن اخذ ، علیه الصلاة والسلام افندمزك قدر عالیسنه حرمتده قصور ایتدیکمزه، شفاعت نبویه‌نك غیر موجود، زیارتنك غیرمندوب اولدیغنه؛ علمایه اعتماد ایتمه‌دیکمزه، هر کسی علی الاطلاق تکفیر آنجق بزه التحاق ایدنلری مؤمن تلقی ایتدیکمزه، پیغمبرمزه صلاة وسلام کتیرلمه‌سی مشروع اولان زیارت قبولاری صورت قطعیه‌ده منع ایتدیکمزی ، مذهبمزه قبول ایدنلری هر مکلفیتدن ازاد ایله‌دیکمزه دائر درمیان اولونان ترهات سر آپا بهتاندر . سر آپا خرافاتدر. بزم حقمزده بویله شیلر سویله‌ینلر بزه افترا ایدییورلر . بزی کوره‌نلر، بزمله کوروشه‌نلر ، مجلسمزده حاضر بولونانلر ، احوالمزی تحقیق وتدقیق ایدنلر بوتون بواسناداتی دین دشمنلرینك اویدیردیغنه امین اولورلر .

بونی متعاقب (الهیة السنیه) ده دینیلیورکه :

« بز پیغمبرمزك ، علی الاطلاق بوتون مخلوقاتك الك یوکسك مقامنی حائز اولدیغنی، روضهٔ مطهره‌لرنده قرآن کریمده بیان اولونان حیات شهدادن دها یوکسك بر « حیات برزخیه » امرار ایتدکلرینی ، کندیسنه سلام ویرن مسلمانلرك سلامنی طویدقلرینی، روضهٔ نبویه‌زیارتنك سنت اولدیغنی، آنجق مسجدده ادای صلاة ایچون شد رحال ایدیله‌جکنی بونکله برابر زیارتده بر بأس اولمادیغنی ، پیغمبرمزه صلاة وسلامك دنیا وآخرتده موجب سعادت اولدیغنی ، پیغمبرمزه صلاة وسلامك غموم واکداری زاله ایده‌جکنی سویله‌یورز . کرامات اولیایی انکار ایتمه‌دکدن باشقه بونلرك طریقت شرعیه اوزره یورونجه مظهر هدایتی اولاجقلرینه ایناییورز. آنجق اولیانك نه حال حیاتلرنده ، نه ده مماتلرندن صوکره هیچ بر نوع عبادته مستحق اولیه‌جقلرینه قانع بولونیورز . »

بوصورتله شیمدی‌یه قدر وهابیلرك علیهنده شایع اولان برچوق شیلر رد ایدلدیکی کبی امیر (ابن سعود) ك حجازی حسین ایله اعوانینك ألندن قورتارمه‌سی حرارتله تمنی اولونمقده‌در .

بوندن باشقه وهابیلرك طائفده مسلمانلر حقنده مظالم اجرا ایتدکلری ثابت اولمامشدر. برطاقم مسموعاته بناءً (حسین) طرفندن نشر اولونان حوادثی (ابن سعود) ك رجالی صورت قطعیه‌ده تکذیب ایتمشلردر .

کچن هفته اثناسنده (طائف) ك استرداد اولوندیغنه دائر برطاقم خبرلر انتشار ایتدیسه‌ده بونلر تأیید ایتمه‌دکدن باشقه وهابیلرك « مکهٔ مکرمه » یه کیردکلرینه دائر خبرلرده ورود ایتمشدر. یالکز شیمدی‌یه قدر تفصیلات آلینامامشدر . عمومی تلغرافلر یالکز وهابیلرك « مکهٔ مکرمه » یه کیردکلرینی خبر ویرمکله اکتفا ایدییور . (ابن السعود) حقیقةً (حسین) ی اراضیٔ مقدسه‌دن طرد ایله اکتفا ایده‌جك واهل اسلامك آرزوسی وجهله (حجاز) ده برحکومت اسلامیه‌نك تأسسنه خدمت ایده‌جك ایسه بوموفقیتدن ممنون اولمامق قابل دکلدر. بوحقیقتك اکلاشیلماسی تفصیلات آلنماسنه وابسته اولدیغندن مطالعه‌لرمزی تأخیر ایدییورز .

مصر وسودانده :

مصر وسودانك استقلال تامی اساسی اوزره انکلیزلرله اجرا اولوناجق مذاکرته یول آچمق ایچون اوروپایه کیدن مصر (رئیس ملی) سی (سعد زغلول) پاشا برمدت تداوی واستراحتدن صوکره لوندره‌یه مواصلت ایتدی وانکلتره باش وکیلی ایله کوروشدی . سعد زغلول پاشا هنوز وظیفه‌سنك ایفاسنه باشلادیغی ایچون نتیجه‌نك نه اوله‌جغنی کسدیرمك ممکن دکلدر . فقط بومناسبتله انکلیز مطبوعاتی برچوق مقاله‌لر نشر ایتمش وانکلیز نقطهٔ نظرینك تبدل ایتمدیکنی کوسترمشدر. انکلیز غزته‌لرینك یازدیغی مقاله‌لره کوره انکلیزلر مصر استقلالنی استقلال کلمه‌سیله غیرقابل تألیف برطاقم قیودوشروطه تابع برصورتده طانیه‌جقلر وسودانی مصردن آییره‌جقلردر . طبیعی انکلیز غزته‌لرینك مقصدی پروپاغاندالر اجراسیله مصرهیئتی اوزرنده اجرای تأثیر ایتمك ومصرلیلرك عزمنی قیرمقدر . زغلول پاشانك بویله برطاقم پروپاغاندالردن متأثر اولمایه‌جغی ، شیمدی‌یه قدر استقلال تام دعواسنی فداکارانه برصورتده مدافعه ایتمه‌سیله ثابتدر . زغلول پاشا یالکز مصرك استقلال تامنی دکل ، (مصر و سودان) ك استقلال تامنی مدافعه ایتمکده و نیل وادیسنك تمامیله حر و مستقل یشامه‌سنی طلب ایلمکده‌در . بناءً علیه زغلول پاشانك بودعوادن فراغت وانکلیز حاکمیتك مصر وسودانده قطعی برصورتده یرلشمه‌سنی قبول ایتمه‌سی محتمل دکلدر . هرحالده مشار الیهك انکلتره مصرمذاکرات مستقبله‌سی ایچون صاغلام بر اساس احضارینه و مصرلی دینداشلرمزك استقلال حقیقی‌یی حائز بر اسلام دولتی تأسیسنه موفق اولمالرینی تمنی ایدرز .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

سبیل الرشاد

۱۳۳۰

آبونه شرائطی : هر بر ایچون سنه‌لکی (۴۰۰) آلتی آیلغی (۲۲۵) ، ممالک اجنبیه ایچون سنه‌لکی (۴۵۰) ، آلتی آیلغی (۲۵۰) غروشدر.

نسخه‌سی ۷،۵ غروشدر . سنه‌لکی ۵۲ عدددر .

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده رشید افندی خانده

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولونور . درج ایدلمین یازیلر اعاده اولنماز .

آدرس تبدیلنده آیریجه ۵ غروش کوندرملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح و اوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر

ممالک اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه یازلمسی رجا اولونور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغی بیلدیرلمسی رجا اولونور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — باش محرر محمد عاکف — صاحب و مدیر اشرف ادیب — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ۶۱۸ — ۲۵ صفر ۱۳۴۳ — پنجشنبه — ۲۵ ایلول ۱۳۴۰ — جلد ۲۴

اسلامیت وعصریلك

ایشلرمزی عصره اویدیرمق فکری بزده ، اولدقجه قدیم بر تاریخ تولده مالکدر . اسلامیت بزه ، دائما عصریلك فکرینی الهام ایدن بر منبع فیاض ، بزه دائما تجدد یوللرینی کوسترن بر مرشد کامل ایکن ، بز اوکا قارشی چوقدنبری کوزلرمزی قاپامش ، قولاقلرمزی طیقامش بولنیور ایدك . « موم کندی دیبنه ایشیق ویرمز . » و « او ماهیلر که دریا ایچره‌در دریایی بیلمزلر . » ضرب‌مثللری ایجابنجه دائما کوزمزك اوکنده منجلی بولنان اسلامیت بزی تنویر ایده‌میوردی . ایچنده بولندیغمز او دریای حکمتك نه اولدیغنی آکلایه‌میور ایدك . اوروپا ایله تماسمز بزه بر یکیلك وعصریلك روحی نفخ ایتدی .

فقط ، بو روح بزه ، ماهیت اسلامیه ایله معکوساً متناسب بر فکر تلقین ایتدی : احکام اسلامیه ایله عصریلکك ، تجددك بر آره‌ده قافا باریشدیره‌مایه‌جقلری فکری ... ایشته بو فکر ، تورك دولتی تاریخنده « تنظیمات دوری » نامیله بر فصل مخصوص وجوده کتیردی . تنظیمات رجالی دولت ایشلرینی عصره ، غربه اویدیرمق ایچون ، رسماً دکلسه‌ده فعلاً دین ایله دولتی یکدیکرندن آییردی ، احکام فقهیه یرینه اوروپا قانونلرینی اقامه ایتدی . احکام اسلامیه نامنه یالکز « مجلهٔ احکام عدلیه » ایله طلاق ، نکاح وسائر عائلوی مسئله‌لر بیراقیلدی . ریاست دولتده خلیفه ، هیئت وکلا میانده شیخ الاسلام بولنماسنه رغماً ، دولتك معاملات عمومیه‌سی احکام اسلامیه‌دن اوزاقلاشمش ایدی . سیاست دولتده احکام اسلامیه‌نك هیچ بر موقعی یوقدی . یالکز ، ایجابنده اهالی‌یی تسکین ویاخود تحریك ایده‌بیلمك ایچون فتوی اصدارینه تشبث ایدیلیوردی ، تعبیر دیکرله دیانت سیاسته آلت اتخاذ اولنیوردی . رجال دولتده تربیهٔ اسلامیه‌دن زیاده غرب تربیه‌سی حاکم ایدی . اسلام حیاتندن زیاده اوروپا حیاتی حکم سوریبوردی . الحاصل ، عصریلك وتجدد نامنه مهم خطوه‌لر آتیلمش ایدی . دولتك عصریلشمه‌سنه ، طریق ترقی وتمدنده سریع دکلسه ، تدریجی بر صورتده ایلریله‌مه‌سنه هیچ بر مانع قالمامشدی . فقط ، او تاریخدنبری اولدقجه اوزون بر زمان کچدیکی حالده عصریلشمك ، تجدد ایتمك ، اثر ترقی کوسترمك امللری بر دورلو تحقق ایده‌مه‌دی . کیری کیدلمه‌دیسه ، ایلری‌ده کیدیله‌مدی . بوتون حرکتلر یرنده صایمقدن عبارت قالدی . حتی یرنده صایمامز اصغری بر ضررمزدر . اوزماندنبری اوغرادیغمز مادی ومعنوی ضررلرك حدوحسابی یوقدر . عجبا بو انحطاط وتدنینك امللری نه‌دن عبارتدر ؟ وبو ضایعاتك مسئولیتی کیمه عائددر ؟ دها او تاریخده تقاعد واستراحته سوق ایدیلن اسلامیتی مسئول طوتمق انصافسزلق اولور . اوزون مدتدنبری میدانی بوش بولان عصریلشمك ، غربلیلشمق ، تجدد وتمدن ایتمك ، اثر ترقی کوسترمك امللرینك واو امللره وصول اوغورنده متمادی فعالیت وحرکتلرك ، شمدی‌یه قادار بزی بولندیغمز نقطه‌دن ایلری کوتوره‌مه‌دکدن بشقه ، کیری کیتمکدن بیله آلیقویامامه‌سندن استدلالاً آکلایورز که عصریلشمك ، غربلیلاشمق تجدد وتمدن ایتمك ، آثار ترقی وتعالی کوسترمك یوللرنده اسلامیتك عصریلکندن استمداد ایتمه‌دکجه واونك کوستردیکی ترقی وتجدد یوللرنده یورومه‌دکجه عصریلشمك امللرمز تحقق ایده‌میه‌جك ؛ و ، او ، الیمزدن طوتمادقجه یاقامزی توقف وحتی تدنی قوهٔ قاهره‌لرینك اللرندن قورتارارق بر خطوه ایلری کیتمکه موفق اولامیه‌جغز .

وضعیتمز یکیدن یکی‌یه تجربه دوره‌لری کچیرمکه مساعداولسه‌یدی وبو تجربه‌لرك نتیجه‌لرینی کوره‌جك قادار یاشـایه‌جغمه علمم لاحق بولنسه‌یدی ، اسلامیتك اساسـات عصریه‌سندن بش ، اون سـنه هیچ استفاده واستفاضه ایدلمه‌سنی توصیه ایتمك‌ده تردد کوسترمزدم. تا که قناعتلرمك هرکس طرفندن تصـویب اولندیغنی کوره‌رك قلباً منشرح اوله‌یم وشمدی بوسوزلریمه قارشی کوله‌جك اولانلره ، اوزمان بن‌ده خفیف برتبسم ایله مقابله ایده‌یم .

فضله سوزه نه‌حاجت ؟ اکر مقصدمز حقیقةً وجداً عصریلشمك ایسه ، اسلامیت عصریلشمك ، تجدد ایتمك امللرینك رقیبسز بر قوهٔ مؤیده‌سیدر . اسلامیتله عصریلکك برآره‌ده قافا باریشدیره‌مایه‌جقلری ظننده بولنانلر احکام اسـلامیه‌دن تماماً بی خبر اولانلردر . عصریلکی حقیقی معناسنده استعمال ایدنلر اسلامیتك اك عصری اسـاساتی احتوا ایتمکده اولدیغنی اکلارلرسه، اونك احکامنه درت أل ایله صاریلیرلر . اسلامیتله قافا باریشـدیره‌مایه‌جق اولان عصریلك فضیلتله توأم بولنان عصریلك دکل، حظوظات‌وهوسات‌نفسانیه‌یی تطمین‌ایدن عصریلکدر. اکر عصریلشمك ایله مقصدمز بونوع عصریلشمك ایسه ، بو ؛ ترقی وتجدد عاملی دکل ، انحطاط ، تدنی وتفسخ عاملیدر .

کیفیتی دها آچیق اوله‌رق ایضاح ایده‌لم : عصریلکله اسـتهداف ایدیلان غایه خصوصی وعمومی حیاتمزی عصردن عصره ، حتی سنه‌دن سنه‌یه ده‌کیشن شرائط حیاتیه‌یه توفیق ایتمك ایسه ، اسلامیتك انسانیته کوستردیکی یول‌ده بویولدر . عصریلك نامنه خراب بلده‌لرمزی اعمار ایتمك ایسته‌یور ایسه‌ك ، اسلامیت بزه ، مملکتکزی اعمار ایتمه‌ییکز دیمز . عصریلك بزدن بلده‌لرمزی شوسه یوللریله ، شمندوفرلر ایله ، اوتوموبیللر ایله یکدیکرینه ربط ایتمه‌مزی ایسته‌یورسه، اسلامیت بزه، مانده ویاخود بارکیر عربه‌لریله ، یولسز طاغلردن ، باطاقلی ، قوملی چوللردن آشـاراق بر بلده‌دن دیکر بلده‌یه کیتمه‌مزی توصیه ایتمز . عصریلك بزدن قاغنی عربه‌لری یرینه اك سریع وسائط نقلیه‌یی اقامه ایتمه‌مزی ایسته‌یورسه ، اسلامیت بزه اشیا کزی مطلقا قاغنی آرابه‌لریله نقل ایده‌جکسکز امرینی ویرمز. عصریلك بزدن اسکی اصول صابان ایله زراعت‌عادتنی ترك ایتمه‌مزی ویرینه یکی اصول زراعت ماکینه‌لری اقامه ایتمه‌مزی ایسته‌یورسه ، اسلامیت بزه مانع اولماز . عصریلك بزه اوراقلهأ کین بیچمك وجانال کوره‌کلرله‌خرمان صاوورمامزی بیراقه‌رق بو ایشلری ماکنه‌لره کوردیرمه‌مزی توصیه ایدییورسه ، اسلامیت‌ده بوعصریلکی تأیید ایدر .

عصریلك بزدن فابریقه‌لر انشـاسنی ، دارالصـناعه‌لر تأسیسنی یسته‌یورسه ، اسلامیت بو عصریلکه دست مودت اوزاتیر . عصریلك بزه دائما قوتلی دوناغا بولندیریکز امرینی ویریورسـه ، اسلامیت‌ده بزه عین امری ویریر . عصریلك بزه طیاره‌لر، تحت‌البحرلر اعمـال ایدیکز دیورسـه ، اسلامیت‌ده عینی خطـابده بولنور . عصریلك محکمه‌لریمزك برر منبع عدالت حالنه کتیرلمه‌سنی تکلیف ایدییورسه ، اسلامیتك‌تکلیفی‌ده باشقه‌برشی دکلدر. عصریلك بزه وظائف واماناتی اهل‌وارباینه تودیع ایتمه‌مزی امر ایدییورسه ، بو امراسلامیتك احکام اساسیه‌سندن‌در عصریلك مقتضاسی‌فردی واجتماعی معاملاتده‌استقامتدن آییرلمامق ایسه ، اسلامیتك مقتضاسی‌ده بودر .

عصریلك ملی، دولتی زنکینلشدیرمك دیمك‌ایسه ، اسلامیت بوکا ممانعت ایتمز. عصریلك بزی سائرملتلرك اقتصادی وسیاسی اسارتلرندن قورتاره‌جق ایسه ، اسـلامیت مسلمانلرك هیچ برملته هیچ بروجهله اسیر اولماسنی ایسته‌مز . عصریلك جهالت دشمنلغی وعلم وفن‌حامیلکی دیمك ایسه ، اسلامیت جهالتك اك بیوك بردشمنی وعلم‌وفنك اك‌قوتلی برحامیسیدر. عصریلك مکتبسز قصبه وقریه‌لرمزده مکتب آچمق‌دیمك ایسه، اسلامیت‌بونی آلقیشلار. عصریلك فقرا وضعفایی حمایه ایده‌جك ایسه ، اسلامیت فقرا و ضعفانك اك مشفق بر حامیسیدر . عصریلك بزه کوچوکلره مرحمت ، بیوکلره حرمت فکرینی تلقین ایده‌جك ایسه اسلامیت‌ده بزه عین درسی ویره‌مکده‌در .

عصریلك بزی حقوق آخره تجاوزدن منع ایده‌جك ایسـه ، اسـلامیت بونی شدتله منع ایتمکده‌در . عصریلك بزه تهذیب اخلاق ایتدیره‌جك ایسـه ، اسلامیت اك اخلاقی بر دیندر. عصریلك بزده وطنپرورلك حسلرینی ،ملیت مربوطیتنی تمیه‌ایده‌جك‌ایسه ،اسلامیت‌ده عینی وظیفه‌یی ایفا ایتمکده‌در . عصریلك بزده عائله رابطه‌لرینی تقویه ایده‌جك ایسه ، اسلامیت‌ده عین غایه‌یی تعقیب ایتمکده‌در . عصریلك بزی‌فضیلتپرور ورذیلت‌کریز یاپه‌جق ایسه ، اسلامیت بوتون دوستلغنی فضیلته، بوتون عداوتنی‌ده رذیلته توجیه ایتمکده‌در. عصریلك‌اره‌مزده اخوت تأسیس ایده‌جك‌ایسه ، اسلامیت بدایت ظهورندن‌بری بزه‌بونی توصیه ایتمکده‌در. عصریلك بزی‌اسرافدن، سفاهتدن،سرخوشلقدن، قمارباز‌لقدن ، دولاندیریجیلقدن ، حیله‌کارلقدن‌سرقتدن ، مضاربه‌دن، مقاتله‌دن ،مشاتمه‌دن ، مجارحه‌دن،انتحاردن آلیقویه‌جق ایسه،اسلامیت بونلری شدتله نهی بیورمشدر. عصریلك بزه جان ، مال ، عرض ، ناموس امنیتی بخش ایده‌جك ایسه ، اسلامیت بونلره قارشی‌اك حساس بر امنیت نقطه‌سـیدر. عصریلك بزه انسانیتك نه‌دن عبارت بولندیغنی وانسانیت وظیفه‌لرینك نه‌لردن عبارت بولوندیغنی بیلدیره‌جك ایسه ، اویله عصریلك اسلامیتدن عبارتدر .

عصریلکدن مقصد زمانلرك،سنه‌لرك ، عصرلرك‌تحولات‌متمادیه‌سنه قارشی یکی ، یکی وضعیتلر آلمق ایسـه ، اسـلامیت عرف وعادتلره برموقع حاکمیت ویرمك ، ازمانك تبـدلیله احکامك تبدل ایده‌جکی

دستورینی وضع ایتمك ، علمایه اساسات عمومیه‌دن یکی ، یکی احکام جزئیه استنباط ایله‌مك صلاحیتنی ویرمك صورتلریله نه‌قادار عصری بردین اولدیغنی کوسترمشدر . اسلامیت بو ساحه‌لرده عصریلشمه‌منزه تجدد کوسترمه‌منزه مانع اولمادقدن بشقه ، بزی دائما عصریلشمه‌یه تشویق وحتی اجبار ایتمکده بردوام بولنیور .

عصریلکدن مقصد اکر بونلر دکل‌ده ، اخلاقمزی ، بزه هر کون آری برچهرهٔ مستکره عرض ایدن عصر حاضرك اخلاقنه اویدیرمق ایسه ، اسلامیت بو نوع عصریلك ایله شبهه‌سز قافا باریشدیره‌منز . عصریلکدن‌مقصد اکراخلاقه ، فضیلته، عفته، استقامته اهمیت وقیمت ویرمه‌مك‌ایسه ، اسلامیت بویله عصریلك‌ایله دوست‌اولاماز. عصریلك ایجاباتی میخانه‌لر ، عموخانه‌لر ، قمارخانه‌لر ، دانس محللری آچمق ایسه ، اسلامیت بونلره جواز ویره‌منز . عصریلکدن مقصدخصوصی عائله رابطه‌لری یرلرینه عمومی وغیرمستقر ، ذوقی ، کیفی ، کچیجی رابطه‌لر اقامه ایتمك‌ایسه ، اسلامیت بویله عصریلکه نه‌سلام ویریر ، نه‌مرحبادیر . عصریلکك عمده‌لری حق وباطلی ، حلال وحرامی ، ثواب وکناهی یکدیکرندن تفریق ایتمیه‌رك ، حیاتده هرشیئی مباح وحیاتی منفعتدن عبارت تلقی ایتمك ایسه ، اسلامیت بویله‌عصریلك‌ایله تأسیس مناسبت آرزوسنی بسله‌منز . عصریلکدن ایده‌جکمز استفاده قادینلقله ارککك فرق فطریسنی آره‌دن قالدیرمق ایسه ، اسلامیت بوعصریلکه قارشی مستهزی بر وضعیت آلیر . عصریلکك وصف ممیزی‌حریت‌نامنه اولادی ابوینه، زوجه‌یی زوجه اطاعت ایتدیرمه‌مك ایسه ، اسلامیت بوعصری طرز تربیه‌یی عین تربیه‌سزلك تلقی ایدر . عصریلکك مقتضاسی قادینلرك سرخوش اوله‌رق سوقاقلرده نعره آتمالری‌ایسه ، اسلامیت بویله مستکره صدالری ایشیتمه‌مك ایچون قولاقلرینی طیقار . عصریلك هرخصوصده حاکمیتی قوته‌ویرمك‌ایسه، ضعیفك ادامهٔ‌حیاتی قوینك مرحمتنه‌بیراقمق‌ایسه اسلامیت اویله‌عصریلکه نظراستکراهله باقار. عصریلکك شعاری یالکز مادی اولمقدن عبارت ایسه ، معنویاته قیمت واهمیت‌ویرمه‌مك ایسه، اسلامیت‌انسانیتك‌بویولده عصریلشمه‌سنی مصیبت تلقی‌ایدر.عصریلکك انسانیتله بهیمیت‌حقنده‌کی تلقیاتی یکدیکرندن‌فرقلی‌دکلسه،اویله عصریلکه اسلامیت‌ده معارضدر، انسانیت‌ده ! .

یحیی عفیف

اجتماعیات :

ملتمزك اجتماعی واقتصادی قابلیتی

بعض کندینی بکنمش‌متردیلر ملتمزك یوکسك تمدن وترقی‌قابلیتنی منکردرلر . اساسلی بردوشونجه‌یه دکل جاهلانه وعندی فکرلره‌استناد ایدن بو ذهنیتك نه‌قدر یا کلش اولدیغنك اك بلیغ شاهدی تاریخدر .

اسلام مدنیتنك‌روحنی امتصاص ایدن‌هیئت اجتماعیه‌منز سلچوقیلری استخلافی اثناسنده برآووج فداکار وسجیه‌لی خلقدن عبارت اولدیغی حالده آز زمانده عدل و انتظامنی تأسیس ایتمشدی . قرون وسطی ذهنیتنه مخالف اوله‌رق احتیاج زمانه‌یه کوره اك مکمل عسکری ، اجتماعی واقتصادی مهم اساسلر وضع‌اولنمشدی. بوکون ایچون غیرکافی اولان بواساسلر هیئت اجتماعیه‌منز ایچون حین تطبیقنده پك مهم‌نتائج تولید ایلمش، توسع وانکشافاتمزه عائد باشلیجه‌عواملدن معدودبولنمش، ظاهراً واردات ارضیه‌نك وامور عسکریه‌نك اداره‌سندن عبارت ظن اولنان بو قانونلرمنز ؛ حقیقت حالده غربده‌کی دره بکلك اداره‌سندن چوق فرقلی اوله‌رق اجتماعیات واقتصادیاتمزده حائز تأثیر اولمشدر . نوعما ادارهٔ محلیهٔ ولایاته مشابه محلی بربودجه ایله مقید اولان‌سنجاقلر خدمات‌عمومیه‌نك ، وظائف عسکریه‌نك حسن‌صورتله تدویرینه‌مقتضی منابع‌ثروتی الده ایده‌بیلمك‌ایچون زراعت‌محلیه‌یی ، صناعت‌مکتسبه‌یی یوکسه‌لتمکه وبوصورتله فضله قازانج تأمینه مجبور بولونیوردی. سنجاق بکلری‌اوروپا دره‌بکلری کبی‌اهالی‌یی کیف‌وآرزوسنه تابع‌واسیرطوته‌رق، آچ وچیلاق بیراقه‌رق کیسه‌سنی دولدورمق ایچون چالیشدیرمازدی . چونکه : ایفاسیله مکلف اولدیغی معین وظیفه‌لر آنجق قوتلی ، زنکین برخلقله تأمین ایدیله‌بیلیردی. ـفره کوندریلن غازیلرك کثرتی‌ولوازمات حربیه‌لرینك مکمللیتی منسوب اولدیغی سنجاق ایچون باعث شرف عد اولونوردی . بواعتبارله خدمات عمومیه‌یه دها اساسلی اوله‌رق اشتراك ایچون‌عمومی بررقابت موجوددی . داخلده‌کی بیوایکانی بسله‌مك، یتیم چوجقلری یتشدیرمك ، تأهل ایتدیرمك ، او صاحبی یاپمق ، تردیات اخلاقیه‌نك اوکنه کچمك ، احکام شرعیه‌یی تنفیذ ایتدیرمك ، مختلف صناعت اربابنی تشویق ایتمك کبی وظائف مهمه ایله مکلف اولان سنجاق بکلری بونلرك تطبیق واجراسنده جماعت اسلامیه‌نك اك واسع صورتده مظهر معاونتی اولوردی . عین زمانده فتوحاتك تکثری حوضهٔ مملکتمزك کسب وسعته باشلاماسی ترقیات صناعیه واجتماعیه اوزرنده حسن‌تأثیر حاصل‌ایله‌یوردی. برطرقدن‌حس تعاونله‌یکدیکرینه قوتله مربوط اولان افراد ملت کیتدیکی یرلرده‌ده عین اساسی نشر ایدییور ، آز زمانده محلی صنایع انکشافه باشلایوردی . هرهانکی برساحهٔوطنه‌التحاق‌ایدرسه درحال‌اوراده‌برانقلاب، برفعالیت، بررونق حاصل اولیوردی . بروسه‌نك ، ادنیقك ، ازمیتك فتحندن صکره اورالرینك برمرکز مدنیت‌وصنعت حالنه کلدیکی حقایق تاریخیه‌دندر.

هیئت اجتماعیه‌منزك دور کمالنده اعظمی قوتنی احراز ایدن بو تشکیلات قابلیتی ، حرث ملیمزی اوروپای وسطادن اسیای وسطایه ، آفریقانك‌مرکزینه قدر عصرلرجه ادامه ایتدیرمشدر. ملتمزسطوتنی ساده قوتیله دکل ، هنریله‌ده اعلان ایتمشدر .

بوندن آکلاشیلیورکه ملتلرده پك قوتلی بر تمثیل وتشکیلات قابلیتی موجوددی. منورلرمز هر نره‌یه کیدرسه کیتسون‌درحال اوراده ملی بر محیط حاضرلاماسنی وآز زمانده حرثی تمامیله قبول ایتدیرمسنی بیلیوردی . آوروپا ساحللرندن هندستان صاحللرینه قدر اولان حرب وتجارت سفینه‌لریمز متصل مخرجلر آراردی . انکشافاتمز زمان کچدکچه تکامل ایدن قانونلرمزله اساساً موجود ودین مبینمزدن قوت آلان برجماعت تشکیلاتنه استناد ایدییوردی .

حال اشباعه کلن ثروت، احتشام نتیجه‌سی اوله‌رق باشلایان سفاهت وبالنتیجه تردیات اخلاقیه‌نك تبلره باشلامسی بوکوزل قابلیتمزی یاواش یاواش عطالته محکوم براقدی . قوتمزه اولان اعتمادمز ایسه مساعی درجه‌سنی تدریجاً تناقصه اوغراتدی . صوك عصرلرك صدمتی بزی بوسبتون اویوشدیردی . عمومی ، خصوصی بتون صفحات حیاتیه واجتماعیه‌مزه حلوله فرصتیاب اولان تقلیدسیئه‌سی قابلیتمزی صارصدی.

بوکون هر شیئمزده اولدیغی کبی تشکیلات اجتماعیه‌مزده‌ده غربی تقلید ایدییورز . حالبوکه آوروپانك روح ملی‌یه مخالف مؤسسات سفاهتپروانه‌سی برینه احتیاجات روحیه‌مزه موافق اجتماعی مؤسسه‌لردن اخذ فیض ایتمکله اویوشان قابلیتلرمزی یکیدن جانلاندیره‌رق غایت سهلدر . بر زمانلر تجارت وصنعتله اکتساب ایدیلن ثروت ملیه‌نك ینه عین حسلرك انکشافی سایه‌سنده یوکسله‌جکنه قطعیاً شبهه جائز دکلدر.

وقتیله صنفلری ایکیوز اللی‌یه بالغ اولان‌وساده استانبولده بولنانلرك ـ بعض ایام مخصوصه‌ده ـ رسم کچیدلری بر اردو منظره‌سی ویرن اصنافمزی ، معمولات داخلیه‌نك ترقیسنی تأمین ایچون تشکیلات اجتماعیه‌مزی تقلیددن قورتاره‌رق مفکورهٔ اصلیسنه ارجاع ایتمك ضروریدر . غرب حرثنك غایه‌سی ؛ استهداف ایتدیکی یرلرده بر ایز براقیق بر محیط اویاندیرمقدر . اجتماعیات ساری اولدیغندن ضعیف بنیه‌لری امتصاصه قابلیتلیدر . شرقده هر ملتك میسیونر تشکیلاتی ، مکتبلری ، بانقه‌لری ، شرکتلری موجوددر. وبووسائط بتون قوتیله حرث ملیلرینی نشر وتعمیمه ساعیدر .

بونلره قارشی ممیزات ملیه‌نك محافظه‌سی صورتیله اجتماعیات واقتصادیات ملیه‌نك یکیدن انکشافی یولنده صرف اولنه‌جق مساعی علمه ، عزم وثباته مقارن اوله‌رق دوام ایتدکجه البت ثمره‌دار اولور. شوشرطله‌که وجه ملیمزدن انحراف ایدیله‌رك تقلید احیا ایدلمسون .

هیئت اجتماعیه‌مزك تمثل ایتمه‌مه‌سی ، محافظهٔ زندکیسی ایچون یأسه قاپیلمایه‌رق بنیهٔ اجتماعیمزی صاران دردلری : سقوط اخلاقی‌ی ، سیئهٔ تقلیدی، لاقیدی‌ی اصلاح ایده‌رك تازه برعزم وغیرتله کندمزی، علماً ، حرثاً ، اقتصاداً مدافعه ایده‌بیله‌جك بر حال وموقعه اصعاده بلاتردد چالیشملی‌یز. امین‌اولالم‌که بوملتك استقبالی کونش‌قدرپارلاقدر .

حسین حکمت

ایچکی ایله مجادله

آمریقالی (جونسون) ك ایراد ایتدیکی قونفرانس

ایچکی دشمنلغنك الک‌معروف بایراقدارلرندن مستر (جونسون) ك استانبوله کلدیکنی کچن هفته‌کی نسخه‌مزده یازمشدق . بوهفته‌ظرفنده مومی‌الیه تورك اوجاغنده قونفرانس ویرمش ومتعاقباً استانبولدن مفاوقت ایتمشدر . مومی‌الیه ازجمله دیمشدرکه :

— « منع مسکرات قانونی آلتی سنه اول آمریقاده قبول و تطبیق ایدلمشدر . فائده‌سی شیمدیدن کورولمکه باشلاندی . بز آمریقالیلر بو قانونی جبری طوتمیورز . هرکس ایستدیکی زمان ایچکی لهنده بولونه بیلیر . فقط اهالی قانونك فائده‌سنی کوریور و او سببله محافظه ایدییورلر .

بنم کبی اوته‌دنبری مسکرات استعمالی علیهنده بولنانلر خیلی زماندنبری چالیشیورلردی . بونلرك سعی و غیرتلرینك تأثیریله ایچکی قوللانانلرك مقداری آزالیوردی . فی‌الحقیقه قانون اولمه‌دن بز تمامیله موفق اولیوردق . فقط اهالی ایچکینك دهشتلی مضرتنی آکلامغه باشلادی . ایچکی صاتانلر ، ایچنلرك ضررینه زنکینله‌شیوردی. بو زنکینلر منع مسکرات قانوننك تطبیقنده مشکلات چیقه‌جغنی‌سویلیورلر وتطبیقنی ایسته‌میورلردی. فقط‌اونلرك آرزوسنه رغماً حکومت و ملت متانتله قانونی تطبیق ایتدی . فی‌الحقیقه بعض مشکلات حاصل اولدی ، بعض سوء استعمالات وقوع بولدی . لکن بو مطالعه ، بو محذور آز چوق هر قانون حقنده واردر، اویله دکلمی ؟ مثلا مملکتمز استقلالنی اعلان ایده‌لیدنبری خرسزلق علیهنده برقانون واردر. بویله اولمقله برابر ینه قاپوریمزی قاپایورز . بوقانونلره رغماًبیلیورزکه مملکتده ینه خرسزلق اولیور . فقط آراصیره قانونلر خلافنده افعال وحرکات وقوع بولیور دیه او قانونلری قالدیرمق بالطبع معقول وموافق برحرکت دکلدر . منع مسکرات قانونیده بویله‌در . حتی دیکرلرندن دها آز سؤ استعماله معروضدر .

منع مسکرات قانوننك تأثیریله شمدی عائله‌لریمز دهامسعود، چوجوقلریمز دها صحتلی‌وشندر . مملکتمزده تاریخك کورمدیکی بردرجه‌ده ثروت حصوله کلمشدر.

اولجه ایچکی‌یه صرف ایدیلن پاره شمدی مفید ، صحی شیلره ، حیاتك حقیقی لذتنی وجوده کتیرن احتیاجاتك تطمینه صرف ایدلمکده‌در . مثلا بزده چالیشانلردن هربرینك خصوصی اوطوموبیلی، موطوری واردر . آقشام‌اوزری چالیشمقدن‌یورولانلر برمیخانه‌نك محصور هواسی‌ایچنده وجودنی تسمیم ایده‌جك برده شمدی‌اوطوموبیلنه بینه‌رك قیرلرده ، هوا وضیادن مستفیداولمه کیدییورلر. خصوصی اوتوموبیلر او قدر چوغالمشدرکه فابریقه‌لر، عمه‌لرینك اوطوموبیللرینی محافظه ایچون فابریقه جوارنده آیری محللر تأسیسنه مجبور اولمشلردر .

آلاماپا شهرنده برحبسخانه وار . بوحبسخانه اسکیدن محبوسلری‌استیعابه کافی کلدیکی ایچون یاننده یکی بربنا انشاسنه قرار ویرلدی وانشا اولندی . فقط منع مسکرات قانوننك نشرندن صوکره بو قسمك استعماله اصلا احتیاج قالمدی. اسکیدن حبسخانه انشاسنه تخصیص‌ایدیلن پاره‌لر بوکون‌مکتبلر تأسیسنه صرف ایدلمکده‌در . قانونك نافع تأثیرات عظیمه‌سی واردر .

آمریقاده بارلر آچیق اولدیغی زمان ۲۰۰ دن فضله خصوصی آلقولیك خسته‌خانه‌سی‌واردی. بونلر صاحبلرینه چوق کار تأمین‌ایدییوردی. منع‌مسکرات قانوننك نشرندن‌صکرا بوخسته‌خانه‌لرك عددی اون آلتی‌یه اینمشدر .

قاپانانلر نیچون قاپاندی ؟ شبهه‌سز آمریقالیلر چالیشمه‌یی سوه‌رلر . فقط برکار تأمین ایتمدیکنی کورونجه ایشلرینی دکیشدیررلر . بو خسته‌خانه‌لرده بویله اولدی . مشتری بولامایجه قاپاندی وصاحبلری باشقه ایشلره صاریلدیلر .

ایشته بزده‌کی منع مسکرات قانوننك نتایج مفیده‌سی، واقعا بوقانون ایچکی‌یی بسبتون قالدیرمشدر، دنیله‌من . فقط هرحالده چوق تخفیف ایتمشدر .

آمریقاده منع مسکرات علیهنده بولنانلر طبیعی برچوق شیلر سویلیورلر. حتی امریقالیلرك علیهنده پروپاغاندا یاپیورلر . فقط خلق حقیقتی آكلامشدر . بونلرك سوزلری تأثیرسز قالمقده‌در .

برچوق آمریقالیلر آمریقاده تطبیق ایدیلوب فائده‌سی کورولن بو قانونك حاصل ایتدیکی تجربه‌یی بتون عالمه بیلدیرمك ایسترلر . بن وبرچوق آرقاداشلرم سیاحتلر یاپه‌رق قونفرانسلرله مسکراتك تحدید مضراتنه چالیشیورز . دیکر ملتلرك بوكا نصل موفق اولاجقلری نقطه‌سی بزی‌دوغرودن دوغرویه‌علاقه‌دار ایتمز . لکن بوممکلتلر بالطبع دوغرویی بیلمك‌ایسترلر . ایشته بزاونلره‌حقیقتی سویلیورز. بزم کبی توركیه‌ده وده‌ا دیکر مملکتلرده منع مسکرات جمیتلری تشکل ایتمشدر . بونلر انسانلری ایچکیدن قورتارمغه چالیشیورلر . بز برقازانج ایچون چالیشمیورز . مسکراتك لهنده بولنانلر کبی پاره قازانمق دوشونجه‌سی بزده یوقدر .

بزبتون دنیاده‌کی انسانلرك مسعود اولمسنی‌ایسترز . بوحرکت اوقدرانسانی وجوالدركه ایچکی علیهنده بولنانلر هر مملکتده چوغالیورلر . ایچکی علیهنده بولنانلرك فکرلری برکون کله‌جك هر طرفده غلبه چالاجق ، حق باطله قارشی مظفراولاجقدر . باطل‌ویاكلش فکرلر برمدت یاشارفقط نهایت‌اولومه‌محکومدر.

بوکون بتون ملتلر حریت ایچون چالیشیورلر. فقط‌اونلر حریتلرنی‌یالکز ظالم حکومتلردن ، ظالم اداره‌لردن قورتارمیورلر. ایچکی اسارتندن‌ده‌قورتولمغه چالیشیورلر . مسکرات صاتانلرك زنکین اولمسی ایچون بتون دنیانك اضطراب چکمسنه لزوم یوق . اکر مسکرات صاتانلر زنکین اولمق ایستیورلرسه باشقه صورتله غایه‌لرینه واصل اولسونلر . دنیاده ایی آداملر کیتدکجه معاونت‌وتساند پرنسیبی اطرافنده طوپلانیورلر ، معاونت نقطهٔ نظری ، ملتلری و حکومتلری نظر اعتباره آلیه‌رق منتشر اولیور .

منع مسکراتدن دیکر مقصدده چوجقلری و قادینلری قورتارمقدر . ضعیفلری حمایه ایتمه‌ین بر حریت تام ، دکلدر . منع مسکراتك فلسفه‌سی ضعیفی حمایه‌در .

دنیاده نیچون یاشیورز ؟ بورایه برقورد حیاتی کچیرمك ایچونمی کلدك ؟. یوقسه یکدیکریمزه ایی معامله ، برادر وهمشیره کبی معامله ایتمکلکمی مکلفز ؟ . بز کندیمز دنیایه‌برشی کتیرمدیکمز ایچون برشی کوتورمیورز. هرشیئی‌بوراده براقیورز . بز دنیاده ایلك ایتمکه چالیشملی‌یز . ایچکی یرلری آچه‌رق انسانلره مضر اولاجغمزه اونلره مفید اولاجق ایشلرده بولنمالی‌یز .

بومهم‌خطالردن بتون‌دنیا یاقین‌زمانده قورتولاجق . اللهك برقوتی‌واردركه فنا شیلره قارشی حرکت ایدر . دیکر برچوق مملکتلرده ایلك ایچون یاپیلان جهد وغیرت نتیجه‌سز قالمیه‌جقدر . امینم‌که حق باطله غلبه ایده‌جکدر . بتون دنیا پك یاقین برزمانده مسلمانلغك قاعده‌لرنی تطبیق ایده‌جك .

بو مقدس ایشده حضرت محمد انسانیتك باشنده‌پك‌بویوك وظیفه‌لر یاپمشدر . »

*
* *

مستر (جونسون) طرفندن ایراد اولونان نطق بومآلده ایدی . بر آمریقالی طرفندن مسلمان سامعلره ایراد اولونان بو خطابه‌نك عصریلرمز اوزرنده حسن تأثیراجرا ایتمه‌سنی چوق تمنی ایدرز. فقط امریقالی مستر (جونسون) ك بزه معالی وفضائل اسلامیه‌دن بحث ایتمه‌سی ؛ غرب عالمنك ، دینمزك نشر ایتدیکی فضائلی قبول ایتمکده اولدیغنی وبعض مملکتلرنده فعلاً قبول ایتدیکنی ، بوخصوصده‌بوتون عالمه رهبر اولماسی لازم کلن بز مسلمانلره بیلدیرمسی بزی هم ممنون هم متأثر ایتمکده‌در. بزی ممنون ایدیور. چونکه اساسات دینیه‌منك یکرمنجی عصرده احراز ایتدیکی فتوحات معظمه البته مسلمانلری دلشاد ایدر ، غرب عالمنك مصائب و رذائل باطاقلغندن معالیٔ اسلامیه سایه‌سنده قورتولماسی ، اساسات اسلامیه‌نك نه قدر رهاكار اولدیغنی اثبات ایتدیکندن البته مسلمانلرك بو اساسانه ارتباطی دها زیاده کسب قوت‌ایدر . بزی‌ممنون ایدن‌بوجهتلره مقابل آمریقالی مسترجونسونك بزه خطاباً ایراد ایتدیکی نطقك بزی متأثر ایده‌جك طرفی‌ده واردر . هیچ شبهه یوق‌که بز معالیٔ اسلامیه‌یه بر امریقالی طرفندن ارشاد ایدیله‌جك بر سویه‌ده بولونمه‌مالیدق . امریقالی مستر (جونسون) بزی کندی دینمزك فضائلنه ارشاد اولوناجق بر حالده دکل ، بالعکس بزم حیاتمزده بوتون وقاروعلویتیله تجلی ایدن فضائل‌اسلامیه‌دن استفاضه ایده‌جك بر حالده کورملی و کوردکارینی کیدوب کندی مملکتنه اكلاتملیدی . آمریقالی مستر (جونسون) مملکتمزی ایچکی ابتلاسندن مضطرب کوره‌رك بزه‌اساسات اسلامیه‌یه عودت،وحیاتمزی بو سایه‌ده الیم اضطرابدن قورتارمه‌یی اخطار ایتمه‌یه‌جك ، بزم منور علمامز آمریقایه کیدوب آمریقالیلری حق‌وحقیقت دینه،مسلمانلغك معالی و فضائلنه دعوت ایده‌جك ، خلاص و فلاحك آنجق بو معالی و فضائله صاریلمقده اولدیغنی ایضاح ایده‌جك وبوصورتله بوتون‌عالملره رحمت اولان مسلمانلغك فیوضاتی نشر ایله عالمك انتباه وصلاحنه خادم اولاجقدق . بویله‌اولاجغی یرده بالعکس آمریقادن کلن‌وعمرینی مسلمانلغك بر اساس قویمی اولان منع مسکراتی تأمینه وقف ایدن بر ذاتك حیاتمزی قورتارمق ، جمعیتمزك اضطرابنی تخفیف ایتمك ، رفاهمزی تأمین ایلمك ایچون بو اساس اسلامی‌یی طاتیمغه بزی دعوت ایتمسی ، بزه نه قدر دوشکون بر سویه‌ده اولدیغمزی احساس ایتمسی اعتباریله چوق شایان دقت وچوق شایان تأثردر .

فی‌الحقیقه مستر(جونسون) بوسوزلریله بزه کندی اوزفضائلمزدن تجرد ایتمکده اولدیغمزی اخطار ایدییور. بز بو پك قیمتلی فضائلمزدن تجردایدییورکن، حتی‌برطاقم عصریلرمز‌بوفضائلی‌پك قیمتسز‌برشی تلق ایدییورکن دنیانك‌اك‌مترقی، اك‌صاحبقران ملتلری بوفضائله درت‌ال‌ایله صاریلیور، بوفضائلی کندی ملتلرینه‌مال‌ایتمك ایچون‌هیچ‌برفداكارلقدن کری‌قالمیور، میلیونلرجه لیرالر ، میلیونلرجه امکلر تخصیص ایدرك بو فضیلتلره‌خدمت ایدییورلر. بوكامقابل، بز کندی‌فضائلمزه‌قیمت‌ویرمکه باشلامش وبو صورتله حقیقی حیات‌وحقیقی خلاصمزی تأمینه طوغرو بر قاچ آدیم اته‌جغمزی کوسترمش ایکن صانکه بر خطا ایشله‌مش ، صانکه یا کلیش بر آدیم آتمش کبی درحال رجعت ایدییوردك . فقط

چوق کچمه‌دن بو رجعتك نه قدر الیم و وخیم نتیجه‌لر تولید ایده‌جکی کورولمکه باشلادی .

منع مسکرات قانوننك الغاسیله بودجه‌نك قاپانمسی، باغلرك دوزه‌لمه‌سی، مسکراتك اخراجیله خلقك کسب رفاه ایتمه‌سی کبی خیالاتك هیچ بری تحقق ایتمدکدن باشقه سفالت اقتصادیه کوندن کونه آرتمش ، غزته ستونلری سرخوشلق جرائمیله طولوب طاشمغه باشلامشدر . بو الیم وضعیت قارشیسنده منع مسکرات قانوننك احیاسی ایچون داءالصله دویولمغه باشلادی . چوق امید ایتمکده‌یزکه خلقك بو عمومی آرزوسی یك یاقینده منع مسکرات قانون مبجلنی احیا ایدروبو صورتله مملکتمز مسکرات آفتنی تمامیله قلع و استیصال ایدر .

منع مسکرات مجادله‌سنی یکیدن حرارتلندیرن و بوتون مطبوعاتمزی مجادله‌یه اشتراك ایتدیرەن مستر(جونسون)ه تشکر ایتمه‌دن سوزلرمزی بیتیرمك ایسته‌میز .

مکتبلرده اویون درسلری !

تجدد نامه « ایلك مکتبلر » عنوانی ویریلن « مکاتب ابتدائیه»نك یکی تنظیم اولنان تدریسات پروغرامنده علوم دینیه‌نك نه درجه اهمال ایدلمش اولدیغنی اولجه آکلاتمش ایدك . بودفعه بوتون دقت واعتنالرك هانکی نقطه‌ده تکثیف ایدلمش اولدیغنی وله‌وحیرتله انظار عبرته عرض ایده‌لم :

آلتی فورمه‌لق « ایلك مکتبلرك مفردات پروغرامی »نك بر فورمه‌لق صحیفه‌لرندن متباقی قسملری اویونلرك مقدارلرینی تعداد ونوعلرینی تعریف ایله طولودر . جدولده کورولن بر قاچ درسك‌ده چوجوقلره کوره اویوندن بشقه برشی اولامیه‌جغنه نظراً ابتدائی مکتبلرك تدریسات پروغراملرینه « اویون پروغراملری » ، مکتبلرك کندیلرینه‌ده « اویون مکتبلری » ناملرینی ویرمك اضطرارنده قالیورز. هپسی « تربیهٔ بدنیه » عنوانی آلتنده طوپلانان بواویونلرك برقسمی « حرکت تنفسیه » نامیله تعداد وتعریف ایدیلیورکه مقداری آلتی‌یه‌بالغ اولیور. «سبیل‌الرشاد»ك بوتون صحیفه‌لرینی اشغال ایتمیه‌جك اولسه‌یدی ، اونلری تعریفلریله برابر درج ستون ایتمك ایستردك . حرکات تنفسیه‌دن ماعدا برده « مکتب اویونلری » واردرکه بونلرك عددلری یکرمی بشه چیقیور . تعریفلرینه تخصیص اولنان صحیفه‌لرك مطالعه‌سی اویقوسز برانسانه برقاچ کیجه‌لك ا کلنجه سرمایه‌سی تشکیل ایدر. بونلر جمع ایدیلنجه یالکز اویون عنوانی طاشیان ا کلنجه‌لرك مقداری اوتوزبره وارییور . اویون ماهیتنی حائز بر طاقم درسلرك بونلره انضمامی اکلنجه‌لرك یکونتی شیشیردکجه شیشیرییور .

چوجوقلرك اویونلرایله اشتغاللری شبهه‌سز بو رسمی اویونلره منحصر قالمایه‌جقدر . چوجوغك حیاتی سراپا اویوندن عبارتدر . او هرشینی کندیسنه اویون اتخاذ ایدر . کیجه ، اویقولری بیله اویونلی رؤیالر ایله کچر. آچ بیراقق ، دایاق آتمق بیله اونلری اویوندن واز کچیره‌من. مکتب صیره‌لرنده‌دخی اونلرك یالکز کوزلری معلملره باقار. فکرلری، ذهنلری ، اللری ، آیاقلری ، بوتون عضولری اویونلر ایله مشغولدر. بو حالده ، بو فطرتده بولنان چوجوقلرك تدریسات پروغراملرینی سراپا اویونلر ایله طولدیرمق واو اویونلری اجرا ایله مکلف طوتمق شبهه‌سز چوجقلرك موجب ممنونیتی اولور. صالینجاقلی بایرام کونلرینی اونلره هیچ آراندیرماز ، خاطرلاتماز . فقط اولیای اطفالك غایه‌سی بو دکلدر . مملکتك ، وطنك مکتبلردن بکله‌دیکی ثمره‌ده بو دکلدر. مکاتب ابتدائیه تحصیللری تالی و عالی تحصیللرینك تمل طاشلریدر . اویونلرك تحصیل ایله ، علم ایله ، عرفان ایله علاقه‌سی یوقدر .

حرکت بدنیه‌نك لزومی غیرقابل انکاردر ، فقط ، حرکت حیاتله توأمدر . ذی حیاتلر دائما متحرکدرلر . چوجوقلر أودن مکتبه ، مکتبدن أوه کلوب کیدرکن کیم بیلیر قاچ درلو حرکت بدنیه‌ده بولنورلر . أوه کیتدکدن صوکره کذا . . . یالکز تنفس زمانلرنده اونلری حرکات بدنیه‌ده بولوندیرمق کافی کلیر . چوجوقلری حرکت فکریه سرمایه‌سندن محروم بیراقه‌جق درجه‌ده اویونلر ایله مشغول ایتمك حیات فکریه‌یه اك بیوك بر ضربه تشکیل ایدر . اویونلره انهماك و متمادیاً اویونلرایله اشتغال اونلری درسلردن اوزاقلاشدیرر. یالکز رسم ، موسیقی ، أل ایشلری درسلری چوجقلره اك واسع اویونجاق‌وا کلنجه سرمایه‌سی تشکیل ایدر. دیکر درسلرك وقتلرینی اونلره صرف ایدر. چونکه اونلره روحی برانجذاب کوستریرلر. بو درسلرایله اشتغال سائر درسلره چالیشمقدن چوجوقلری قطعیاً آلیقور. چوجوقلره درس پروغرامی تنظیم ایدرکن میل طبیعیلرینه ملایم کلن درسلره آز ساعت تدریسیه ویرمك ایجاب ایدر . هانکی درسلره طبعاً میللری یوق ایسه ، اك چوق ساعت تدریسیه‌یی اودرسلره تخصیص ایتمك موافق مصلحتدر. بوجهت ا کلاشیلاماز دیمك طوغری برمعضلت دکلدر. چونکه چوجوقلرك حالت روحیه‌لری بیلینمز برمعما ماهیتنده‌دکلدر. چوجوقلق ایجاباتنی بیلمه‌ینلر اونلره درس پروغرامی تنظیم ایتمه‌ملیدر. بو ، ارباب اختصاصك یاپابیله‌جکی بر ایشدر . اهل اولمایانلرك یاپاجغی پروغراملر ایشته بویله کولونج اولور .

یکی پروغرامده وقتلرك اك چوقلری رسمی اویونلره تخصیص ایدلمش بولندیغی کبی، چوجوقلرك کندیلرینه اویونجاق یاپاجقلری رسم، موسیقی ، ال ایشلری درسلرینه‌ده واسع ساعتلر ویرلمشدر. بونلره مقابل، چوجوقلره اك زیاده لازم اولان قرآن کریم ودین درسلرینه،

مصاحبات اخلاقيه ومعلومات وطنيه درسلرينه پك آز ساعت تدريسيه بيراقيلمشدر . برنجى صنف طلبه‌سى قرآن كريم ودين درسلرندن قطعياً محرومدر. بوصنف طلبه‌سنه الوهيت ودين فكرى تلقين ايدلمه‌مه‌سى آيريجه مكتب اداره‌لرينه تبليغ ايدلمشدر . ديكر صنفلرده هر ايكى درسه هفته‌ده ايكى درس ساعتى ويرلمشدر . مصاحبات اخلاقيه ومعلومات وطنيه درسلرينه هفته‌ده برساعت تخصيص اولنمشدر. رسم ، موسيقى ، ال ايشلرى درسلرينه هر صنفده اكثريتله هفته‌ده ايكيشر ساعت ويرلمشدر.

كوريليوركه يكى پروغرام ايجاب حالك تماماً عكسنه وضدينه‌در . قرآن كريم ودين درسلرينك ، مصاحبات اخلاقيه و معلومات وطنيه درسلرينك رسم ، موسيقى ، ال ايشلرى درجه‌سنده اهميت ولزومى يوقمى كه اونلر اودرجه اهمال ايديليور؟ بونلره ده اودرجه اهتمام كوستريليور. بوناصل دوشونوش ، بوناصل كيديش؟! برچوجوق ابتدائى مكتبلرده صاغلام برتربيهٔ دينيه ، متين برتصفيهٔ اخلاقيه كورمزسه اوچوجوغك حالى ، حياتى ناصل اولور ، ناصل برمجرايه كيرر ؟! ابتدائى مكتبلرنده دين درسلرينى بو درجه اهمال ايدن ملتلر بلكه واردر ؛ فقط ، اخلاق درسلرينى، رسم درسلرى ، موسيقى درسلرى ، ال ايشلرى درسلرى قادار اولسون ، اهميتلى تلقى ايتمه‌ين هيچ بر ملته تصادف ايديله‌مز قناعتنده‌يز . بالفرض، قرآن كريم ودين درسلرينك، مصاحبات اخلاقيه ومعلومات وطنيه درسلرينك ساعتلرى چوق ، بوكا مقابل ، رسم ، موسيقى ، ال ايشلرى درسلرينك‌ده ساعتلرى بالعكس آز اولسه ، چوجوقلر ، ميل طبيعيلرينك سوقيله ، دين واخلاق درسلرينك ساعتلرندن مطلقا چالاراق رسم ، موسيقى ، ال ايشلرى درسلرينه صرف ايدرلر . چونكه اونلر برر نوع اويوندن عبارتدر . اونلر ايله اشتغالى چوق سورلر . وضعيت وحقيقت حال بويله ايكن ، يكى پروغرام چوجوقلرك ميللرينى كنديلرينه جلب ايده‌ميه‌جك اولان دين واخلاق درسلرينه ، عادتا هيچ درجه‌سنده برمدت تدريسيه ويره‌رك اك چوق ساعتلرى چوجوقلرك طبعاً مجلوب بولندقلرى رسم، موسيقى، ال ايشلرى درسلرينه تخصيص ايديور. برطرفدن مدت تدريسيه‌نك صفر درجه‌سنده‌كى آزلغى ، ديكر طرفدن چوجوقلرك ميل سزلكى يوزندن قرآن كريم ، مصاحبات اخلاقيه ومعلومات وطنيه درسلرينك مقدراتى پك مظلم برحالده بيراقيور . يكى پروغرامك نقصانلرى يالكز بونلردن‌ده عبارت دكلدر. پروغرام هوائى درسلر ايله لبالب طولودر. فقط، تالى وعالى تحصيللره تمل طاشى اوله بيله‌جك درسلرى پك آز احتوا ايتمكده‌در . ابتدائى تحصيللرينى بودرجه ضعيف وچوروك برحالده اكمال ايدن چوجوقلره آتيا صاغلام بر تالى و عالى تحصيلى ايتديرمكه امكان كوره‌ميورز . دماغلرينك بساطتى درسلرينك آزلغنى ضرورى قيلمقده ايكن، پروغرامه برسورى درسلر قونمش ومع الاسف او درسلرده هپ هوائى درسلردن عبارت قالمشدر . اوزون ومسلسل درس جدولنده ايكى اوچ دانه‌جدى درسه تصادف ايديليورسه‌ده هوائى درسلرك ، وبالخاصه حدسز، حسابسز اويونلرك آره‌سنده اونلرك موجوديتلرى مضمحل ومنسى اولاجقدر!. جديتسزلك، كليشى كوزل حركت معارف غايه‌سيله ، اوغايه‌يه ضد يوللردن يورومك يالكز ابتدائى مكتبلره منحصر قالمايور ، معارف مؤسساتنك هانكيسنى نظر مشاهده‌دن كچيرسه‌ك، عين تذبذب وعين تشوشى كوروروز . بوتون مكاتب پروغراملرى غايه ايله آهنكدار اولمايان درسلر ايله املا ايدلمشدر. درسلر ايله ساعات تدريسيه اره‌سنده برنسبت عادله بولمق امكانى يوقدر . اهميتسز درسلره فضله ساعتلر ويريليور واهميتلى درسلره بالعكس، آز مدت تفريق ايديليور. لزوملى درسلر پروغرامه كيره‌ميور، لزومسز درسلره دها چوق تصادف اولنيور . درسلر ايله مدرسلر اره‌لرنده‌ده صيق برمناسبت كوريله‌ميور . درسلر مدرسلره عادتا اراستكله‌سى‌يه توزيع ايديليور . سنهٔ تدريسيه بدايتى‌كلوب كچمكده بولنديغى حالده هنوز بعض مكتبلر درسلره باشلايه‌ميور، بعض مكتب اداره‌لرى كنديلرينه بنا بوله‌ميور . هيچ برمكتب‌ده استقرار يوقدر . بوكون بربنايه ، يارين ديكر بربنايه نقل ايتمكله اشتغال ايديليور . حال حاضر احتياجندن دها واسع اولان بنالر بيراقيله‌رق اوردلر استيعاب ايده‌جك بنالره كوچ ايديليور وهر بنانك تشكيلات داخليه‌سنى دكيشديرمك ايچون عظيم پاره‌لر صرف واستهلاك اولنيور. مكتب آچمق ايچون پاره بولنه‌مازكن ، بيهوده‌يره اسراف اولنان پاره‌لره آجينميور . انسان بوحاللره باقينجه بزم معارف ايشلرينك سراپا اويونجاق اولديغنه حكم ويره‌رك متأثر اوليور. دارالفنون بلالزوم، بولنديغى يردن اسكى حربيه نظارتى بناسنه نقل ايديليور. بركره بوكون دارالفنون شعباتنده اوليكى بنايى طولديره‌جق درجه‌ده طلبه يوقدر . و اوبنا بزم دارالفنونمزه دائما كافى كله‌جك درجه‌ده وسعتلى تشكيلاتى حاويدر . اسكى حربيه دائره‌سى كبى جسيم برنبايى طولديره‌جق درجه دارالفنون طلبه‌سى يالكز بوكون دكل، هيچ برزمان بولنميه‌جقدر . بزم دارالفنونمز، عنوانك احتشام وعظمتنه مغرور اوله‌رق عادتا دنياله صيغميه‌جق قادار طاشقينلق كوستريور. تدريساتنك جديتسزلكنه، متخصص ارباب علم وفن يتشديرمك خصوصنده‌كى قلندرلكنه ، عقامتنه باقارق متواضع بولنمايى هيچ خاطره كتيرميور . برچوق قصبه‌لرمزده برمكتب ابتدائى كشادينه پاره بولامديغمز شو زمانده معارف وكالتى عظيم مقدارده پاره‌لر صرف ايده‌رك عسكرى بردائره‌يى دارالفنون حالنه افراغه عادتا اجبار ايديور .

جاذب ، صحى بر دائره اولمايان و مفتيلك تشكيلاتنه آنجق كافى كله بيله‌جك بر وسعتده‌كى اسكى دائرهٔ مشيختى مكتب حالنه كتيرمك ايچون ينه عظيم مقدارده پاره‌لر صرف ايدلدى . اوندن بشقه قوص‌قوجه

استانبول مفتیلکی بو کون باشنی صوقه‌جق بر بنا بوله‌میور ، ایلروده بولنورسه اوده کیم بیلیر نه‌قادار پاره‌یه مال اوله‌جقدر ؟

بو کونده مکتب طبیه‌یی نامساعد مالیه بناسنه نقل ایتمک ایچون ینه کیم بیلیر نه‌قادار پاره صرف ایدیله‌جکدر؟ بو پاره‌لر درجه‌سنده محلنک غیریسنه صرف اولنان پاره‌لر خاطرلایامیورز ، یازیق بو پاره‌لره ، یازیق مکتبسز قالان شهرلره ، کویلره ! . .

« حضرت عیسی » یه مکتوب !

ادیب شهیر تشعار سلیمان نظیف بك افندینك کچن پنجشنبه کونی « وطن » غزته‌سنده بو سرنامه ایله منتشر بر مقاله‌سنی اوقودق . « یا نبی‌الله !.. » مطلعیله باشلایان بو شعر منثورك مقطعنی شو فقره تشکیل ایدییور: « بو دنیایه یاهان کل ؛ ویا ایکی الکی عار و حجاب ایله ایکی یوزکه طوته‌رق، » هانکی قاتنده بولوندیغنی بیلمه‌دیکم کوکلردن کندیکی اسفل سافلینه آت !. . ». شاد بیتلرینی، بیت لقصیدلرینی‌ده شو سوزلر وجوده کتیرییور : « سکا اللهك اوغلی دیدیلر؛ صیقیلمادك . خاطرك ایچون اللهی اوچ پارچه ایتدیلر ؛ تیتره‌مدك . آدیکه « انجیل » نامیله بری برینی ناقض کتابلر یازدیلر ؛ اوتانمادك . معبددن احتکاری طرد ایتمك ایسترکن دنیاده بلایه کیرمشدك ؛ کلیسالرك منبر و محرابنه قدر ، خرستیانلق عالمنك هر طرفی قمارخانه‌لردن شنیع بردار احتکاره دوندی، سن حصه‌دارلر کبی سکوت ایدییورسك . رومه‌ده‌کی وکیلك آخرتده جنتلر وجنتلرده یرصاتیور ؛ سن بر طاپو مأموری تواضعیله بو بیع شرایی سکوت حلمکه تسجیل ایتدیرمکده‌سك ؛ عیب دکلمی ؟... وسن پیغمبر دکلمیسك ؟ ... ای مریمك اوغلی ! »

بردن سمایه توجیه ایدیلن بو شاعرانه خطابلری کورونجه ادیب لبیبك بر قونفرانسنده‌کی سوزلرینی خاطرلادق . واو خطابه‌لرینك سوء تأثیرلرینی ازاله ویاخود تخفیف ایتمك ایچون ، کندیسنی بزدن چوق أیی بیلن و کندیسی کبی ممتاز برادیمز اولان دوقتور جناب شهاب‌الدین بکك اووقت نشر ایتمش بولندیغی بر مدافعه‌نامه حافظه‌مزدن کوزمزك اوکنه انتقال ایتدی . او مدافعه‌نامه سلیمان نظیف بکك حقیقةً او کونکی و بو کونکی قباحتلری کبی یارینکی و اوبر کونکی قباحتلرینی‌ده عفو ایتدیره‌جك درجه‌ده دکلسه‌ده تخفیف ایتدیره‌جك اسباب مخففه‌یی حاویدر . آنك ایچون او مدافعه‌نامه‌نك خلاصهٔ مآلنی بورایه درج ایتمك ایسته‌یورز ، تاکه کرك عالم اسلام و کرك خریستیانلق عالمی بو قیمتلی ادیبمزك بو کبی قصورلرینه قارشی عفو و صفح ایله مقابله‌ده بولونسونلر . جناب شهاب‌الدین بك دییوردی‌که (نظیف بر شاعردر. حسیات شاعرانه‌سی پك طغیان ایدر ، غلیانه کلیر ؛ او دقیقه‌ده نظیف پك جوشقون و پك طاشقیندر . خیال شاعرانه اوکا کمال حکیمانه‌یی غائب ایتدیرر . هیجانلی دملرنده او کندینه مالك دکلدر . نظیفك بو حالنی بیلنلر سوزلرینه شاعر سوزی نظریله باقارلر ، جمله‌لرندن بر حقیقت چیقارمایه ، فقره‌لرنده مقصد آرامایه چالیشمازلر .)

سلیمان نظیف بکك بویله فوق‌العاده‌لکلرینی بیلمه‌دیکمز ایچون اونی هر کسه بویله طانیتمق بزم المزدن کلمزایدی . بیلسه‌كده ممتاز ادیبمزی کوجندیرمك قورقوسیله بیلدیکمزی سویله‌مز ایدك . سویله‌سه‌كده کیمسه‌یی اینانديره‌ماز ایدك . فقط اونی بزه بو یولده طانیتان بالذات کندیسنك ، قدیم آشناسی ، محرم اسراری ، یارغاری ، ادبیاتده همنامی ، بزم شاعرانه‌ده قرینی ، احوال روحیه‌سنك آیینه‌سی اولان جناب شهاب‌الدین بکدر. بو درجه صلاحیتدار بر ذاتك شهادتنه بالذات سلیمان نظیف بك بیله اعتمادسزلق کوسترمز . کندیسنك اعتماد ایتدیکی بر ذاتك شهادتنه بز نیچون اعتماد ایتمیه‌لم ؟: بو معذرت مشروع بر معذرتدر . بر شاعرده « العذر عند کرام الناس مقبول » دییور . مسلمانلرکده ، خرستیانلرکده ادیبمزك بو معذرتنی نظر اعتباره آلارق قصورینه باقمایه‌جقلرینی قویاً امید ایدییورز. اکر فوق‌العاده‌لکی زماننه مصادف اولماسه‌یدی عقائد اسلامیه ایله معتقد بولنان و عقائد اسلامیه ایجابنجه هر پیغمبره ایمان ایدلمه‌سی ، احترام کوستریله‌سی لازم کلدیکنی پك اعلا بیلن ادیب یکتامز حضرت عیسایه اویله بر مکتوب یازارمی‌ایدی ؟ او بیلیرکه خطابه‌لری سراپا حقارتدر؛ بر نبی‌یه حقارت نبوت عقیده‌سیله قابل تألیف دکلدر. او بیلیرکه حضرت عیسایه صاورولان کفرلردن اولا کندی پیغمبری اولان حضرت محمد کوجنه‌جکدر والله دخی غضب ایده‌جکدر. او بیلیرکه خرستیانلق عالمنك سیآتندن حضرت عیسی مسئول دکلدر. وحضرت عیسی خریستیان نامیله بر قوم و امت طانیماز. نصرانیت دینی حضرات عیسانك دینی دکلدر. اونك دینی‌ده حضرت محمدك دینی کبی دین توحیددر. واونك تعلیم ایتدیکی اساسات اعتقادیه‌ده اسلامیتك تعلیم ایتدیکی اساسات اعتقادیه‌در. انجیل سماوی‌ده قرآن کبی بر کتاب هدایتدر. خرستیانلرك انجیل سماوی ایله علاقه‌لری یوقدر . حضرت عیسا دین تثلیثك دکل، دین توحیدك پیغمبریدر . حضرت عیسانك خرستیان عالمك مظالمنه قارشی حدتی ،غضبی ، نفرتی کندیسنك حدتندن ،غضبندن ،نفرتندن پك فضله‌در .

او بیلیرکه هیچ بر پیغمبر بر قومی کندی کندینه محو ایتمك ، باتیرمق ، چیقارمق صلاحیتنی حائز دکلدر . ، اونی یاپدیراجق آللهدر. مکتوب یازمق طوغری ایسه آلله‌یه یازمق ایجاب ایدر . او بیلیرکه خرستیانلق عالمنك سیآتندن حضرت عیسی مسئول ایسه ، مسلمانلرك سیآتندن‌ده حضرت محمدك مسئول اولمسی لازم کلیر . او بیلیرکه او مکتوبی خرستیانلقله علاقه‌سی اولمایان حضرت عیسایه دکل ، بالذات

خرستیانلق عالمنه یازمق موافقدر . تحقیر ایتمك لازم ایسه ، ینه او عالمی تحقیر ایتمك معقولدر . مظالم ومساویدن مسئول طوتمق لازم ایسه ینه او عالمی مسئول طوتمق واقعه مطابقدر .

سلیمان نظیف بك بونلرك هپسنی بیلیر ، بیلیر اما، حال طبیعیده ایکن بیلیر؛ فوق العاده‌لك زماننده بویله شیلری دوشونمکه وقت بولاماز. قیزمایه‌جق ، حدت ایتمیه‌جك هیچ بر حاللری بولنمیان خرستیانلق عالمنك کیم بیلیر هانکی حاللرینه قیزاراق قلمی أله آلمش واو دقیقه‌ده حسیات شاعرانه‌سی غلیانه کله‌رك فوق العاده‌لك نوبته طوتیلمش؛ آرتق بو زمانلر دوشونمك زمانی دکلدر ، دیمش ، میدانی خیاله براقمش ؛ خیال انسانه چوق شیلر یاپدیریر ، یردن کوکه چیقاریر ، حضرت عیسایه مکتوب یازدیریر ، خرستیانلق عالمنی تحقیر ایتدیره‌یم دیرکن پیغمبری تحقیر ایتدیریر ، شیطان کبی ، انسانی اضلال ایدر . بو ده شاعرلکك بر آفتی ! ...

«آقشام» جی و «سبیل الرشاد»

آقشامجینك «سبیل الرشاد» ایله چوق زوری وار. اوکا هجوم ایتمك ایچون بهانه آرار ، حاضر بر بهانه یوقسه ، یکیدن احضار ایدر . هجوملری علم ساحه‌سنده ، ادب و نزاکت دائره‌سنده اولسه‌یدی ، کندیسیله جدی بر مناقشه‌یه کیریشیر و بو صورتله حقیقتك تجلیسنه چالیشیر ایدك . فقط، او ، بزه هجوم ایتمك ایچون الك عادی واسطه‌لره مراجعت ایدیور ، الك سفلی هجوم سلاحلرینی قوللانیور ، الك مستکره تزویرات یولنی طوتیور، مرده، عالیجناب انسانلرك انسانیتله قابل تألیف کورمدیکی ژورنالجیلق حرکاتی ایچنده یوزوب طوریور. انسانیتله آز چوق علاقه‌دار اولان کیمسه‌لری دلخون ایدن ، فضیلته دوست ، رذیلته دشمن بولنان ابنای آدمی عار و حجاب حسلریله متحسس بولوندیران اجتماعی رذیلتلرمزی، اخلاقی رذائتلرمزی، هیچ اولمازسه بولندیغی نقطه‌ده توقیفه چالیشان، دها زیاده تعمیم ایتمه‌مسی ایچون نشریات خیرخواهانه‌ده بولنان «سبیل الرشاد» ك بو دینی ، انسانی ، ملی وظیفه‌سنی ایفاده اقدام و ثبات کوسترمه‌سی آقشامجی‌یی صوك درجه سیکیرلندیریور ، عصبیلشدیریور ، آره ، صره اوکا نعره آتدیریور «سبیل الرشاد» ك مدافعه ایتدیکی فضیلت دعواسنك نه قدر علوی ، قوتلی ، صلابتلی بر دعوا اولدیغنی بیان واو دعوایی غائب ایتدیرمك امکانی بولنمادیغنی اکلایان آقشامجی ، حکومتی «سبیل الرشاد» ك علیهنه تحریك ایتمك و بو صورتله رذیلق ، سفاهتی مدافعه و ترویج ساحه‌سنده رقیبسز قالمق فکر سفلیسیله شنیع بر حیله‌یه ، افترایه ، اسناده باش اوریور : ژورنالجیلق ! ...

«سبیل الرشاد» تجدده، عصریلشمه‌مزه ، غربلیلاشمه‌مزه علیهدار ایمش ، مخالف ایمش ، معارض ایمش. بناءً علیه مرتجع ایمش ، ارتجاع بقیة السیوفندن ایمش !. آقشامجینك بو هذیانندن مقصدی حکومتی «سبیل الرشاد» ی قپاتمایه ، صوصدیرمایه ، بلکه ده استقلال محکمه‌سنه کوندرمایه دعوت ایتمك دکلی‌در ؟ ! ...

زواللی آقشامجی حکومتی «سبیل الرشاد» ك نشریات خیرخواهانه‌سندن غافل و اونی ده کندیسی کبی فضیلت دشمنی‌می ظن ایدیور ؟ ! رذیلتی مدافعه و حمایه اوغورنده آقشامجینك نائل بولندیغی حریتی حکومت ؛ فضیلتی مدافعه و حمایه ایدن «سبیل الرشاد» دن اسیرکه‌یه‌جکمی صانیور؟! بز قطعیاً اوقناعتده‌یزکه حکومت آقشامجینك «سبیل الرشاد» علیهنده‌کی ژورنالجیلغنی دور حمیدیده کتابلر علیهنه وقوعبولان ژورناللر ماهیتنده کوره‌رك استکراه ایده‌جك و کندیسنی عبدالحمید موقعنه دوشورمك ایسته‌ین آقشامجی‌یه اودورك بقایاسندن بر ژورنالجی نظریله باقاجقدر .

«سبیل الرشاد» ك مجاهده‌سی، فضیلته دوست و رذیلته دشمن اولدیغنده شبهه ایتمه‌دیکمز حکومته قارشی دکل، فضیلته دشمن و رذیلته دوست اولدیغی بوتون نشریاتیله اکلاشیلان آقشامجی‌یه و اونك کبی کمراهلره قارشیدر. فضیلتی حمایه و مدافعه ایدن «سبیل الرشاد» اگر مرتجع ایسه، رذیلتی حمایه و مدافعه ایدن آقشامجی‌یه نه نام و نه عنوان ویرمه‌لیدر؟ خلقت بشردن بری متبوع و محترم اولان ، انسانیت نامنه شرف و علویت قید ایدیلان فضیلتی ترك ایده‌رك رذیلتی متبوع و محترم طوتماسنه نظراً ، اوکا ویریله‌جك یکانه نام و عنوان «مرتد» در . اوت ، رذیلتدن فضیلته رجوع ارتجاع ایسه ، فضیلتدن رذیلته رجوع ده ارتداددر . بشریتك اکثریت قاهره‌سی بو کون رذیلتدن مرتجعدر . فقط فضیلتدن ارتداد خصوصنده آقشامجی کندیسنه پك آز همحال بوله‌بیلیر .

آقشامجینك رذیلت حامیسی ، سفاهت مدافعی ، فضیلت مرتدی اولدیغنه بوتون نشریاتی ، شاهددر . مشهور جهان اولان معهود اجتهادجی بیله آقشامجی‌یه نسبتله دها آز فضیلت دشمنی، دها آز رذیلت دوستیدر . اخلاقسزلغك استیلاکار بر وسعت پیدا ایتمه‌سنده، فحشك بو قادار عمومیلشمه‌سنده آقشامجینك نشریاتی درجه‌سنده مشئوم تأثیرلر براقان ، اونك قادار عامل مؤثر اولان بشقه بر آقشامجی، دیکر بر صباحجی یوقدر . اوچیوز میلیونی متجاوز بر جهان اسلامیتك و اکثر جهان نصرانیتك تبجیل ایتمکده بولندیغی حضرت محمد علیه السلامی علناً تحقیر و تزییف ایتدیکندن طولایی محکوم اولان اجتهادجی‌یی صیقیلمادن مدافعه ایدن ، جمهوریت دورنده بویله‌شی اولماز دیه‌رك ، او دوری‌ده معهود اجتهادجی کبی کیمسه‌لرك طبیعی بر حامیسی اوله‌رق طانیتمایه چالیشان آقشامجی بکمزدر . بر صیره بکلکنی خائنلقه تحویل ایده‌رك ، قادین صفتیله قادینلر انجمنی وجوده

کتیره‌رك قادینلق نامنه لایحه تنظیم ایدن اقشامجی‌در . یکدیکرلرینه یالواریر بر وضعیتده یان یانه ارکك وقادین رسملری نشر ایدن اقشامجی‌در . قاضی کوی دکز حماملرنده وقوعه کلن قادین وارکك رذالتلرینی غزته ستونلرنده تصویر وتشهیر ایدن اقشامجی‌در . دانسلره ، مسامره‌لره و اومحللرده‌کی اخلاقسزلقلره اشتراك ایتدکدن صوکره علی‌العاده بر سیرجی وضیق آلاراق وجعلی بر علیهدارلق سوبی طاقینه‌راق کوردکلرینی ، طویدقلرینی انظار رغبت واشتهایه وضع ایدن اقشامجی‌در . سرخوشلغی ، فحشی ایجابات مدنیه‌دن عد ایدن اقشامجی‌در . مسلمان قادینلرك غیرمسلملر ایله ازدواجلرینی تأمین ایچون نکاحلرك کاتب‌عدللکلرده قییلماسنی‌ایسته‌ین اقشامجی‌در . وبوصورتله استانبولك‌مدنی برشهرحالنه کله‌جکنی سویله‌ین اقشامجی‌در. دیانته « قره‌قوت » عنوانی ویرن اقشامجی‌در. مناسبتلی ، مناسبتسز هرمسئله‌یه صاریق ، جبه ، صوفته کله‌لرینی قاریشدیران وبو کلر ایله تمثیل ایتدیرمك ایسته‌دیکی ارکان علمیه علیهنده‌کی کین آتشنی بردرلو تسکین ایده‌مه‌ین اقشامجی‌در. شریعت‌مفهومنی استهزا واستخفافه وسیله اتخاذ ایدن اقشامجی‌در . مدنیت اسلامیه‌نك تاریخه قاریشسدیغنی ، احکام اسلامیه‌یی قرون وسطانی‌اساسلردن عبارت تلقی‌ایدن‌اقشامجی‌در.

اقشامجینك بووادیلرده‌کی تاریخچهٔ نشریاتی هرکسك حافظه‌سنده محفوظ ، هرکسك کوزی اوکنده هرکون تمادی ایدوب طورمقده ایکن ، اوتاتمادن ، صیقیلمه‌دن کندیسنك‌ده فضیلت طرافداری اولدیغنی ، دیانتك بشریته بویوك برقوت بولندیغنی‌سویلیه‌رك سترسیئاته چالیشیور . اقشامجی مادامکه فضیلت ودیانت طرفداریدر . اونلری مدافعه‌دن بشقه قباحتی اولمایان « سبیل الرشاد »ه نیچون هجوم ایدییور؟ او مدافعه‌لری نیچون ارتجاع تلقی ایدییور ؟ نیچون ژورنال ایده‌رك قاپاتدیرمغه چالیشیور ؟ نیچون دائما رذیلتی ، سفاهتی مدافعه ایدییور ؟. نیچون فضیلت لهنده ، دیانت لهنده یازیلرینه تصادف ایدلمیور ؟ نیچون اونلرك لهنده یازی یازانلر علیهلرینه آتش پوسکوریبور ؟! مدنیت اسلامیه‌نك تاریخه قارشدیغنی ، احکام اسلامیه‌نك قرون وسطائی اساسات اولدیغنی ، اونلر ایله بوعصرده ادامهٔ حیات ایدیله‌میه‌جکنی سویله‌ین اقشامجینك فضیلت ودیانت طرفداری اولدیغنه کیم اینانه‌بیلیر ؟ احکام اسلامیه‌نك یکانه غایه‌سی فضیلتی حمایه‌در ورزیلتی امحادر . بناءً علیه ، احکام اسلامیه‌نك قرون وسطایه عائد اولدیغنی درمیان ایدن اقشامجی فضیلتك‌ده قرون وسطایه عائد اولدیغنی سویله‌مش اولیور ! . نتیجه اعتباریله بوعصر، فضیلت عصری دکل ، رذیلت عصریدر دیمش اولیور ! بو ادعاده بولنان برکیمسه‌نك‌فضیلت طرفدارلغندن‌بحث ایتمه‌سی‌قادار کولونج نه‌بولنه‌بیلیر؟

اقشامجی‌بیلمیورکه مدنیت اسلامیه‌جهان‌انسانیت‌مدنیتیدر. انسانیت اومدنیتدن هیچ برزمان وهیچ برصورتله تجرد ایده‌من . اقشامجی دها میلیونلرجه شیره‌لر طوپراغه قاریشیرده مدنیت اسلامیه تاریخه قاریشماز. اقشامجی طوپراغه‌قارشینجه‌یه‌قادار چالیشسه ومدنیت‌اسلامیه‌یی تاریخه قاریشدیرمق کندی النده اولسه آنجق کندی شخصنه عائد مدنیت اسلامیه‌یی تاریخه‌قاریشدیره‌بیلیر . شرقده ، غربده، اوروپاده، آمریقاده ، آفریقاده ، آسیاده یرلشمش ، کوکلشمش بولنان وکوندن کونه آفاق جهانی نورلره غرق ایتمك استعدادینی کوسترن مدنیت اسلامیه نورینی اقشامجینك دماغنه ، قلبنه افاضه ایده‌مدیسه ، وجود مرده‌سنی دائرهٔ استیلاسی داخلنده بولندیرمقدن ضیاسیله دیده‌سنی دائما رنجیده ایتمك اضطرارنده قاله‌جقدر .

«سبیل الرشاد»ك مخالفت‌ایتدیکی عصریلك، معارض‌بولندیغی تجدد، اقشامجینك ژورنالجیلغی کبی ، رذیلت اخلاقیه طرفدارلغی کبی، بهیمی بر حریت اجتماعیه مدافعه کارلغی کبی غربك فضیلته دشمنلغی ، رذیلته دوستلغی کبی عصریلکلر، تجددلردر . فضیلت ساحه‌سنده عصریلشمه‌یی ، تجدددن تجدده قوشمه‌یی «سبیل الرشاد» دینی ، ملی ، وطنی ، انسانی ، حیاتی بر وظیفه تلقی ایدر . سبیل الرشاد فضیلته مرتجعدر ، اقشامجی فضیلتدن مرتددر ! هرکسك معلومی وتاریخاً ثابتدرکه اسلامیت تأسس ایتمزدن مقدم ، اخلاقی واجتماعی برحریت بهیمیه حکم‌فرما ایدی . حیا ، ادب ، فضیلت ، رذیلت موضوع بحث دکلدی . هرکس ایسته‌دیکی کبی حرکت ایتمك حریتنه مالك ایدی . فحش مباح ، سرخوشلق مباح ، هرشی مباح‌ایدی . قادینلرده عفت، عصمت آرانمیوردی . ارککلرده ناموس وحیثیت حائزقیمت دکلدی. حرام وحلال اعتقادی یوقدی . کناه وثواب حسلری کیمسه‌نك دماغنده یرطوتمش دکلدی ، قادین وارکك مناسبتلری هیچ برقیدایله مقید دکلدی . هرقادین هرارککك واسطهٔ ذوق وصفاسی ایدی . عیب‌نه‌در ؟ بیلنمیوردی . حیاتك عمده‌لری ؛ بولدیغنی یمکدن ، ایسته‌دیکی ایله ایسته‌دیکی کبی مناسبتده بولنمقدن عبارت ایدی. حاصلی شمدیکی چینکانه‌لرك حریت‌اجتماعیه‌لرندن دهاواسع برحریت‌اجتماعیه، بر رداءت اخلاقیه حکمران ایدی . اسلامیت بونلری برد ، برد قالدیره‌راق یرلرینه ادب ، حیا ، عفت ، عصمت ، ناموس، حیثیت ، حرام وحلال ، ثواب ، کناه عقیده‌لرینی اقامه ایتدی . جاهل قوملری ، وحتی قبیله‌لری بهیمیتدن چیقاراق انسانیت مرتبه‌سنه یوکسلتدی . فضیلتی تعلیم ورذیلتدن تحذیر ایتدی . عیبك نه اولدیغنی اونلره اوکرتدی . « سبیل الرشاد » ایشته بواساساتی مدافعه ومحافظه‌یه چالیشیور . اقشامجی ایسه ، بزی ، تورك ملتنی ، مسلمان هیئت اجتماعیه‌سنی سوروکله‌یه سوروکله‌یه اسلامیتدن اولکی وحشت ، جهالت ، بهیمت دورینه ارجاع ایتمك ایسته‌یور . عجبا اومی مرتجع یوقسه « سبیل الرشاد » می ؟!.

ريزه‌ده استدعا مسئله‌سی

۲۰ ايلول تاريخلی «جمهوريت» غزته‌سنده (ريزه)دن كشيده ايدلمش شويله بر تلغراف وار ايدی:

«ريزه ۱۸ [مخابر مخصوصمزدن]

ايكی مفتينك غريب بر استدعاسی

پاشا حضرتلرينك حكومت دائره‌سندن عودتلری اثناسنده ريزه و آتنه مفتيلری طرفندن كنديلرينه بر استدعا ويرلمشدر. استدعاده مدرسه‌لرك تكرار كشادی طلب ايديليوردی.

رئيس جمهور حضرتلری استدعا محتوياتنه مطلع اولونجه عصبيلشمشلر ومفتيلره خطاباً:

ــ توحيد تدريساتمی ايسته‌يورسكز؟ بو ملت مكتب ياپمايه‌جقمی؟ شمدی‌يه قدر كری قالمامزده الك بيوك عاملك نه اولديغنی بيلميورميسكز؟ خاير، مدرسه‌لر آچيلمايه‌جق!»

بويورمشلر و خلق طرفندن شدتله آلقيشلانمشلردر. پاشا حضرتلری خطابه‌لرينه دوام بويورارق:

ــ اعاشه‌كزيمی دوشونيورسكز؟ مستريح اولك، عبادتكزله اوغراشك. براقك بو ملتی. يوقسه بو قراری ويرن مجلسده سزدن بيوك عالملرمی يوق؟ ملت بيلديكی كبی ياپاجق.»

پاشا حضرتلری تكرار شدتله آلقيشلانمشلردر. ومتعاقباً والی بكله برمدت قونوشمشلر واز جمله:

ــ بو آدملر بوراسنی ايران كبی ياپمق ايسته‌يورلر؟ ديمشلردر.

اهالی متيننغلری تخطئه ايتمش وغازينك خطابه‌سندن چوق ممنون اولمشدر.»

(جمهوريت) غزته‌سنك تلغرافی بوراده بيتيور.

«وطنين» غزته‌سی سرمحرری حسين جاهد بكده ۲۲ ايلول تاريخلی نسخه‌يه مصادف باش مقاله‌سنده «ريزه حادثه‌سی» سرنامه‌سی آلتنده بو حادثه‌يی اوزون اوزادی‌يه تحليله چاليشيور؛ كندی كندينه برطاقم معنالر، مقصدلر چيقارييور. چيقارديغی معنا و مقصدلری كندی آرزوسنه، افكار ذاتيه‌سنه اويغون بوله‌رق اظهار شادمانی ايدييور.

بز، حسين جاهد بكك سائر افكار ومطالعاتيله علاقه‌دار دكلز. يالكز علی العاده بر استدعا مسئله‌سنی بويوله‌رك، تعبير ديكرله حبه‌يی قبه ياپه‌رق اورتايه بيوك بر مسئله آتمق ايسته‌مه‌سنی تنقيد ايده‌جكز.

بز، بو طرز حركتدن شونی اكلايورز. حسين جاهد بك استدعا مسئله‌سنی وسيله اتخاذ ايده‌رك مدرسه‌لری آچامق فكرينی تلقين ايتمكه چاليشيور. استدعا مسئله‌سی اكر حقيقةً واقع ايسه، علی العاده وبسيط برمسئله‌در. غازی پاشا بوكون ملت ودولتك رياست عموميه‌سنده بولنيور. رهبرلك ايتديكی ملتك دردلرينی، احتياجلرينی اكلايوب ديكله‌مه‌سی پك طبيعيدر. ملتك اوكا دردينی سويله‌مه‌سی، احتياجنی بيلديرمه‌سی‌ده عين درجه‌ده طبيعی وضروريدر. ايكی مفتی افندينك اصول دائره‌سنده و كمال حرمتله اوكا بر استدعا تقديم ايتمه‌سی نه‌دن بو درجه اعظام ايديليور؟ حسين جاهد بكك حبه‌يی قبه ياپمق ايسته‌ديكنه صريح بر قرينه‌مز وار: تلغرافده بر «متيننغ» كلمه‌سی كوريليور. بو كلمه‌نك آلت و اوست طرفنده‌كی سوزلردن كلمهٔ مذكوره‌نك يا كليش اولديغی صراحةً آكلاشيليور. بز هيچ شبهه ايتميورزكه او كلمه «متيننغ» دكلدر، «مفتی» در. يا مخابر يا كليش ضبط ايتمش وياخود تلغراف مأموری كلمه‌يی يا كليش اوله‌رق آلمشدر. كيفيتك بويله اولديغنی تأييد ايدن نقطه‌لری‌ده عرض ايده‌لم:

اولا بر متيننغ ياپمق لازم كلسه بونی اهالی ياپاجقدر. حالبوكه تلغراف پاشا حضرتلرينك اهالی طرفندن شدتله ومكرراً آلقيشلانديغنی خبر ويرييور. صوكره اهالی طرفندن متيننغك تخطئه ايدلديكی يازيليور، اكر اورته‌ده بر متيننغ مسئله‌سی وارسه كيم كيمی تخطئه ايدييور؟ حسين جاهد بكك ذكاسی بو جهتی آكلامايه كافی ايكن نيچون آكلامارلقدن كليور؟ كنديلرينی زيارته كلن عزيز و بيوك مسافرلرينه، متيننغ ياپمق صورتيله احترامسزلق كوستره‌جكلرينه احتمال ويرمك ريزه اهاليسنی رنجيده ايده‌جك بر بهتاندر. مسئله‌نك بوتون روحی «جمهوريت» غزته‌سنك مخابريله حسين جاهد بكك مسئله‌يی بساطتدن چيقارمش اولمالرنده‌در. و يا كليش معلومات و مسموعات اوزرينه بنای مطالعه ايتمه‌لرنده‌در. بز، او قناعتده‌يزكه اعظام ايدلديكی شكلده برمسئله يوقدر. مسئله علی العاده بر استدعا تقديم ايدلمه‌سندن عبارتدر. بشقه درلوسنه احتمال ويره‌ميورز. چونكه نه ريزه اهاليسی پاشا حضرتلرينه قارشی متيننغ ياپمق كستاخلغنی كوسترير، نه‌ده پاشا حضرتلری اصولی دائره‌سنده و كمال احترامله كنديسنه تقديم ايديلن بر استدعادن عصبيلشير. مدرسه‌لر علم اوجاقلريدر بو علم وفن عصرنده علم اوجاقلری عليهنده بولنه‌جق كيمسه تصور ايده‌مه‌يز.

شؤون داخليه

موصل مسئله‌سی

موصلك توركيه عائد اولديغنی مدافعه ايتمك اوزره بيوك ملت مجلسی رئيسی فتحی بكك تحت رياستنده جمعيت اقوام نزدينه كيدن هيئت مرخصه‌مز اوزون و مدلل بر مخطره قلمه آلارق مذكور جمعيتك كاتب عموميلكنه توديع ايلمشدر. موصل اوزرنده حقوق صريحه‌مزی پك آچيق بر صورتده اثبات ايدن سياسی، تاريخی،

جغرافی ، اقتصادی ، سوق‌الجیشی اسبابه استناد ایدن نقاط اساسیه بروجه آتیدر .

« ١ — طرفین حکومتلری آره‌سنده منازع‌فیه اولان خصوص ، موصل ولایتنك عراق حکومتنه الحاق ایدیلوب ایدلیه‌جکی مسئله‌سیدر .

٢ — بالعموم عرق ، سیاسی ، تاریخی ، جغرافی اقتصادی سوق‌الجیشی مطالعات مذکوره ولایتده تورك حاکمیتنك ابقاسنی مستلزمدر .

٣ — انکلتره حکومتی تورك تخمینات و تقدیراتنه نظراً اهالینك جزئی بر اقلیتی تشکیل ایدن عربلره قارشی تورك وکوردلرك حائز اکثریت اولدیغنی قبول ایتمکده‌در .

٤ — انکلتره حکومتنك آنف‌الذکر ولایتك عراق حکومتنه الحاقنی طلب امرنده ایراد وآتیان ایتدیکی باشلیجه دلیل اهالی‌یه تورکیادن آیرلمق خصوصنده عطف ایتدیکی امل و آرزودر .

حال‌بوکه اشبو مخطره‌ده ذکر ایدیلن انکلیز منابعنه عائد وثائق اهالینك عظیم بر قسمنك مملکتلرینك اساساً منازع‌فیه اراضی‌یه دائر بر حق ادعاسنه حق اولمایان عراق ایله اتحادینی آرزو ایتمدیکنی تأیید ایتمکده‌در .

٥ — احوال‌مسرودەنك بداهتی خلافنه اولارق انکلتره حکومتی اهالینك تورکیه‌دن آیرلمق‌خصوصنده‌کی تمایلاتنده اصرار ایتمکده‌در . تورکیه‌حکومتی‌ده معاکس مدعاسنده مصر بولونمقده‌در .

بر عین مسئلهٔ فعلیه حقنده تحدث ایدوب اختلافك حل‌وتسویه‌سنه وابسته بولونان بو اختلاف‌فکرونظر بوخصوصده آرای عمومیه‌یه مراجعت‌عملیه‌سندن عبارت اولامی لازم کلن محق و عادلانه بر واسطهٔ تحقیقه مراجعتی استلزام ایتمکده‌در .

٦ — بناءً علیه تورکیه ایله عراق آره‌سنده‌کی حدود موصل ولایتنك مقدراتی سربستی آرای کافل اصغری تأمینات آلتنده اجرا ایدیله‌جك آرای عمومیه‌یه مراجعت عملیه‌سی طریقیله تثبیت ایدلدکدن صوکرا تعیین ایدیله‌بیلیر.

تورکیه جمهوریتی حکومتی یوکسك عدالت حسیاتیله متحسس اولان جمعیت اقوام مجلسنك تدقیق مذاکره‌سنه عرض ایتمکله مشرف اولدیغی مطالعاتی نظر اعتباره آلاجغی قناعتنده ثابت قدمدر .»

شمدی‌یه قدر ، جمعیت اقوام مجلسنك وقوع بولان مساعیسی تورك نقطهٔ نظریله انکلیز نقطهٔ نظرینی اکلامقدن عبارت اولمشدر . انکلیزلر رأی عامه مراجعت اساسنی قبول ایتمامشلر و بالمقابله هیئت مرخصه‌مز رأی عامه مراجعت اوزرنده اصرار ایتمشلردر .

چوجوقلریمز سوقاقده قالیور

مدرسه‌لر قاپاتیلدی و قاپاتیلیرکن‌ده تعقیب ایدیلن غایه‌نك توحید تدریسات اولدیغی سویله‌نیلدی. یعنی مدرسه‌لرده اوقویان کنجلر ، دیکرمعارف مکتبلرنده اوقویاجقلردی . شو حالده الغا ایدیلن مدرسه‌لرك یرینه یکی علم و عرفان مؤسسه‌لری قونلامی ، یکی مکتبلر آچلماسی لازم کلیوردی . تاکه مدرسه‌لر اورته‌دن قالقنجه میدانده‌قالان برقاچ‌بیك طالب‌علم اوقویاجق مکتب بولسونلر. بناءً علیه ایجاب ایدردی‌که معارف وکالتی قاپادیغی مدرسه قدرده مکتب آچسون وکوکسنی کره کره بکنمدکلرمی ییقدم ، فقط یالکز ییقمقله قالمادم، یرینه بکندیکم وایسته‌دیکم شکلده یکی‌علم وعرفان مؤسسه‌لری‌ده اقامه‌ایتدم؛ دیه‌بیلسین ! حال‌بوکه بزده‌دائما واقع اولدیغی اوزره بودفعه‌ده یالکز واولا ییقیلدی. ییقیلانلرك یرینه هیچ برشی قونولمادی .

ایشته استانبولده بیکلرجه چوجوق سوقاقلرده مکتب آرامقله مشغولدر.

اولاد وطن علم و عرفانه تشنه ، خلق چوجوقلرینی اوقوتمق ایسته‌یور . پارلاق نطقلر ، جاذب وعدلرله مملکتك علم وعرفان سویه‌سنی یوکسلته‌جکلرینی جهله قارشی اعلان حرب ایده‌جکلرینی ، شویله یاپاجقلرینی ، بویله ایده‌جکلرینی سویله‌ین و مملکتك امور معارفنی تدویر مسئولیتنی درعهده ایتمش اولانلر ایسه شمدی ، بنا یوق ، معلم یوق دیه اظهار عجز و شکایت ایدییورلر . « مکتب یوق ، معلم یوق » شکایتی خلقك آغزینه یاراشیر ، مملکتی جهلدن قورتارمق وظیفه‌سنی درعهده ایدنلره دکل . اونلر بالعکس مکتب ، معلم ، کتاب هر شیئی نه یاپوب یاپوب بولمغه مجبوردرلر .

استانبولده و بوتون مملکتده بویوك بر مکتبسزلك بحرانی اولدیغنی یالکز بزادعا ایتمیورز. مقصد تأسسی ، حکمت وجودی ، حکومتك اجرا آتنی مدافعه اولان غزته‌لر بیله عینی فریاد شکایتی یوکسه‌لتیورلر . چونکه اورته‌ده کوزله کورولن و آل ایله طوتولان بر حقیقت واردر : اوقومق ایسته‌ین اولاد وطن وار ، فقط مکتب یوق . مکتب آچمق ، یعنی ییقمق بیلدیکی قدر یاپمغی‌ده بیلن بر معارف وکالتی یوق . . .

حکومت غزته‌لری یالکز استانبولده درت‌بیك قدر چوجوغك اوقومق ایچون مکتبلره مراجعت ایتدکلرینی و یر اولمادیغی ایچون بر قسمنك قبول ایدلمدیکنی یازییورلر . استانبولده مکتب اولمادیغی کبی طشره‌لرده‌ده یوق . اکر اولسه‌یدی طشره‌دن یوزلرجه چوجق مملکتلرینی بیراقوب استانبوله کلزلر و اوچ یوز دانه‌سی‌ده آچیقده قالمازدی . دیمك‌که معارف وکالتمزده ییقمق قوتی وار ، فقط یاپمق قابلیتی یوقدر . و فی‌الحقیقه بری چوق قولایدر . بر تك امرله قاپول قاپانیر و هرهانکی بر مؤسسه اورته‌دن قالقار . فقط یاپمق اویله‌میدر ؟ علم ، تجربه ، اختصاص ایستر . بونلر ایسه مبعوث ویا وکیل اولمغله همان قازانیلماز .

مملکتك مکتب‌دردیله قیوراندیغنی کوروب‌ده بنالری ومعلملری ، دیکر ولایتلردن دهاسرعت و سهولتله قابل‌تدارك اولان استانبولده بیله یکی مکتبلر آچامایان ، خلقك اوقومق احتیاجنی تطمین ایده‌مه‌ین ، چوجقلری سوقاقده براقان‌معارف‌وکالتنه ، اصل‌معرفت ییقمقده دکل یاپمقده‌در ، دیمکه حقمز یوقمی ؟

[توحید افکار]

کنج قادینه خرستیانلر جمعیتی

آطنه‌ده انتشار ایدن (طوق سوز) غزته‌سی یازییور :

« جمهوریت » غزته‌سنك ١٥ ایلول تاریخلی نسخه‌سنده [قیزلر ، حیات ، صحت ونشئه ویرن برمؤسسه] سرلوحه‌لی بر بند اوقودق . « حکومتك کوچوك‌دیلی » دیدیکمز برغزته یازیلریله استانبولده‌کی (کنج‌قادین‌خرستیانلر) جمعیتنك جفته حوضلرده‌کی یازلق قامپلرنده مختلف مللره منسوب قیزلره ناصل یوزمك تؤکره‌تیلدیکنی آکلاته‌رق بومؤسسه‌یی کنج خانملریمزه حرارتله‌توصیه ایدییور و « بوکوزل مؤسسه‌ده تورك قیزلرینك ازلنی شایان تأسف اولمقدن خالی دکلدی » دیور ، . . . مرکزی آمریقاده وشعبه‌لری دنیانك هر طرفنده وبومیانده آناطولینك برقاچ یرنده واستانبولده شعبه‌لری موجود اولان بر « کنج خرستیانلر جمعیتی » واردر . بوجمعیت مسلمانلره تنصر ایتدیرمك ایچون هرفدا کارلغی یاپان وبوندن بشقه یونانلیلره ، ارمنیلره پارا طوپلایان ، دنیاده یالکز تورکه وتورك وطننه دوشمان برتشکیلاتدر . داها بش اون‌کون اول استانبول غزته‌لری بونلرك آمریقاده تورکلر علیهنده‌کی پروپاغاندالرندن لعنتله بحث ایدییوردی . اسمندن‌ده آکلاشیلدیغی کبی کنج قادین خرستیانلر جمعیتی ، یعنی (جمهوریت) غزته‌سی توجهنی قازانمق ایچون خانملریمزه توصیه

ابتدیکی جمیت ، ایشته مرکزی آمریقاده اولان بودوشهان تشکیلاتنک قادینلر قسمیدر .

شوقدرکه بوقسم دیکر قسمدن یعنی ارککلر قسمندن دها زیاده موفقیت أمیدیله چالیشیور وموفقده اولیور .

نته‌کیم کوزلریمزك اوکنه یاری چیپلاق برقاچ کوزه‌ل مادمازه‌ل چیقاروب یوزدیره‌رك بویوك برتمایل الده ایتمش وحتی بوشوح منظره‌لر « جمهوریت » محررلرینی‌ده غشی ایتمش ، لهلرینه قوجه‌مان بربند یازی یازمغه مجبور ایلمشدر .

خایر افندیلر ، خایرخانملر ! . . . « کنج خرستیانلر » جمیتلری نه‌قدر نشئه‌لی نه‌قدر شوح وسیله‌لر حاضرلاسه بزی قاندیره‌ماملی وقویوتمزده آرتق بو یلانلر یووا یاپه‌ماملیدر »

مدرسه‌لر صاتیلیور

یومی غزته‌لر طرفندن ویریلن معلوماته کوره معارف وکالتی اخیراً استانبول ولایتنه مدرسه‌لر حقنده بر تبلیغ کوندرمشدر . بو تبلیغه اولجه قبول ایدیلان لایحه علاوه اولونمشدر .

بولایحه‌یه نظراً جوامع ومساجدشریفه‌دن ماعدا اوقافه عائددیکر عرصه ومکتب بنالری صاتیلارق بدلی ایله احتیاج نسبتنده اولاجامع، ثانیاًمکتب، ثالثاًده‌خسته‌خانه کبی‌مؤسسات خیریه‌وجوده کتیریله‌جکدر . معارف وکالتی بولایحه‌یی تعمیمه ربط ایتدکدن صوکره آلتنه‌ده شونی علاوه ایتمشدر :

۱ — مدرسه‌لر معارفه دور اولونمشدر .

۲ — بونلردن مکتبه‌الویریشلی اولانلر درحال‌مکتب حاله‌افراغ اولونه‌جقدر .

۳ — مکتبه الویریشلی اولمایان مدرسه بنالری صاتیلارق ولایتجه مکتب یاپیلاجقدر .

معارف وکالتنك بوامری‌علاقه‌دار دوائره تبلیغ ایدلمشدر . اوقافه عائد بو قبیل عرصه و مکتبلرك صاتیلارق مکتب انشاسی ایچون بر قومیسیون تشکیلی محتملدر .

سفاهت شهری

شهرامینی‌بکك غزته‌جیلره ویردیکی ضیافت اثناسنده اورته‌یه‌چیقاردیغی ، استانبولك بر ذوق و سفاهت شهری حالنه افراغی اساسنی استهداف ایدن فکر اطرافنده اولدقجه حرارتلی مباحثه‌لر باشلادی . باشده جلال اسعد بك اولمق اوزره متفکرلرمزك همان کافه‌سی بیك دورلو احتیاجات معنویه وضروریه ایچنده اساساً خراب اولان زواللی شهرمزك غربك فضایح و لوثیاتنی تمثیل ایدن مؤسسه‌لرله [سفاهتله پرانمش تباه اولمش بر حیات کبی] بسبتون ییقلمه‌سندن اندیشه‌ناك بولونیورلر .

معنوی وروحی تردیات واسطه‌لریله زهرلنمکده‌دکل، بالعکس‌اجتماعی واخلاقی یوکسك بر تصفیه‌یه محتاج اولان مسلمان وتورك استانبولك بارلودن اول محتاج اولدیغی فکر وعلم مؤسسه‌لریله تزیینی ، احتیاجات مشروعهٔ زمانه کوره اوطوروله بیله‌جك بر حاله افراغی لازمدر . بومناسبتله (توحیدافکار) رفیقمزك سرمحرری ولید بك‌مطالعات آتیه‌یی درمیان ایدییور :

« شهرامینی بکك ، عمران مسئله‌سنده اك خطالی دوشونجه‌لرندن بری‌ده، شهریمزه اجنبی جلب ایتمك‌ایچون مثلا قمارخانه‌لر وجوده کتیرمه‌نك لزومنه‌قائل اولماسیدر .

پارس بوکون ، دنیانك اك زیاده اجنبی زوار جلب ایدن بر شهریدر . حالبوکه اوراده برتك قمارخانه یوقدر . بعضی خصوصی محفللرده وقلوبلرده‌صرف مقید اعضا آره‌سنده اویونه مساعده ایدلسه بیله بوده غایت محدود دائره‌ده قالمقده‌در . بومحدودیت ایسه بالخاصه او محفللر وقلوبلره اوکنه کلنك واجانبك کیره‌مه‌مه‌سیله تأمین ایدیلیور .

کذامملکت اولارق‌ده‌دنیانك اك‌زیاده‌زیارت‌ایدیلن اولکه‌سی‌اسویچره‌در. حالبوکه بوتون اسویچره‌ده ، نه‌خصوصی ، نه‌عمومی بر تك قمارخانه یوقدر. حتی بو مملکتده قمارخانه کشادی‌ده ممنوعدر . حالبوکه اسویچره‌یی هر سنه یوز بیکلرجه سیاح زیارت ایدر . حتی دکزی ، مخرجی ، بویوك مقیاسده صنایعی اولمایان بو کوچوك مملکتك بوکونکی عمران فوق‌العاده‌سی ، خلقك رفاهی همان تمامیله اجنبیلرك بیراقدیغی پاره‌لر سایه‌سنده تأمین ایدلمکده‌در .

ناپولیون طرفندن « دنیا برایمپراطورلق اولسه‌یدی ، مرکزی استانبول اولوردی » قول مشهوریله اهمیت وقیمتی تعریف ایدلمك ایسته‌نیلن شهریمزده، همیله اسویچره کبی صرف موقعنك لطافتی ، طبیعتك کندیسنه بخش ایتدیکی فوق‌العاده کوزللکلرله ممتاز بر بلده‌در . بناءً علیه شهریمزی زیارتکاه اجانب یاپمق ایچون توسل ایده‌جکمز وسائل ، قمارخانه و سفاهتخانه‌لر آچمق دکل ، آنجق‌شهرك کوزللکلرندن استفاده ایدیله بیله‌جك وسائطی احضاردن‌عبارتدر. بوده ایکی‌بویوك ایمپراطورلغه عصرلرجه پای‌تختلق ایتمش اولان بوبلده‌دلا رایی شیمدیلك جلال‌اسعدبکك دیدیکی کبی (جفاشهری) اولمقدن قورتارمقله‌ممکندر.

شهرك سوقاقلرینی ، احضار ایدلمش عمومی بر پلان موجبنجه اهمی مهمه تقدیم ایده‌رك تنظیم ایده‌لم، وسائط نقلیه‌یی کوندن کونه‌دوزلته‌لم وچوغالته‌لم، صو مسئلهٔ حیاتیه‌سنی حل ایده‌لم ، تنویرات ، تنظیفات ایشلرینی یولنه قویالم ، خصوصا وخصوصا آوروپا بلدیه‌لرنده فوق‌العاده اهمیت ویریلن شهرك آغاجله تزیینی مسئله‌سنی‌ده اهمال ایتمیه‌لم ، بوصورتله استانبول درت بش سنه صوکره اجنبیلرك سوه سوه زیارت ایده‌جکلری برشهر اولور .

امین‌بکك ، شهرك اعماری نامنه چوق پاکلش دوشونجه‌لری جمله‌سندن اولق اوزره ، طوپ‌قپو پارقنده‌کی غازینوده بر (بار) تأسیسنه تشبث‌ایتمی‌ده بویوك برخطادر . بوخطاره‌ب کورمه‌مك، بیلمه‌مك یوزندن یاپیلیور. آوروپا پایتختلرینك هیچ برنده بلدیه‌یه عائد بویوك باغچه‌لرده (بار) دکل حتی غازینوبیله یوقدر. پارسك‌مشهور (لوکسمبورغ) باغچه‌سنده، لوندره‌نك (هایدپارق)نده، برلینك (تیرغارتن) نده نه غازینو ، نه بار واردر . یالکز بلدیه‌یه عائدقتایه‌لر خارجنده پاره ایله اوطورولوز برقاچ اسکمله بولونور .

لوندره ، پارس ، برلین عمومی باغچه‌لرنده غازینوبیله یوقکن ، استانبولك

برىجك طوپ قاپو پارقنده غازینودن باشقه برده سفاهتخانه‌لرك الـڭ‌چیركینی اولان (بار) تأسیسنه قالقیشمق ترقی‌یی ، عمرانی نه‌قدر یاكلش آكلامقدر .

صوكره دونده ستون مخصوصمزده یازدیغمز وجهله شهریمزك ، استانبول جهتی كندینه كوره برخصوصیتی ، نزاهتی حائزدر . عصرلردنبری محافظه ایتدیكمز بونزاهتی بوكون ، غربك كوتو بدعتلریله بوزه‌جق اولورسه‌ق ، خلقمزه الـڭ بویوك فنالغی یاپمش اولورز . شهری اعمار نامنه ایستره‌ك (بار) ده ، (قمارخانه) ده آچه‌لم . ذاتاً آچغه حاجت ده یوق ، ممنوعیت قانونیه‌یه رغماً بك‌اوغلنده قمارخانه‌لر ینه ایشله‌یور .

عمران نامنه یكیدن بویله سفاهتخانه‌لر تأسیسنه لزوم وارسه هیچ اولمازسه بونی ینه بك اوغلنه حصر ایده‌لم . اساسا بك‌اوغلی ، عصرلرجه اهالمز یوزندن توركلكدن ، مسلمانلقدن بوس بوتون آیری ، بین‌الملل ، متلون ، ملوث برمحیط اولمشدر . یاواش یاواش استرداد ایده‌جكمز حاكمیت اقتصادیه‌مز سایه‌سنده شهرك بو یابانجی قسمنی ده توركلشدیردیكمز زمان ، غربك بو فضاحتخانه‌لرندن اورالری ده تطهیر ایده‌رز . او مسعود آنلره انتظاراً بوكون اولسون ، استانبولمزك حریم عصمتی ده (بار) لر وقمارخانه‌لر ایله تلویث ایتمیه‌لم . استانبولك الـڭ بویوك شرفی ، الـڭ بویوك كوزللكی ، جامعلری ، مدرسه‌لری ، چشمه‌لری كبی دینی ، تاریخی وملی آبده‌لریدر . بو آبده‌لرك محیط نور انوری آره‌سنه بك اوغلندن كله‌جك یوزی بویالی سكز اون روم وفرنك قادینی ادخال ایده‌رك ، خلقمزك اخلاقنه ، كنج یاورولریمزك صفوتنه ، پاكیزه قیزلریمزك نزاهتنه قصد ایتمیه‌لم .

شهرامینی بكه ، بوتون خلوصمزله ، بوتون صمیم قلبمزله تأمین ایده‌رز، كه بو بدعتلری وجوده كتیرمكله شهر نه ترقی ایدر ، نه عمران كسب ایدر ، نه مدنی اولور ، نه زنكینلشیر . یالكز چیركینلشیر ، لكه‌لنیر و بشریتك الـڭ تهلكه‌لی خسته‌لقلری وكیرلری ایله معلول وآلوده اولور . »

اسلام عالمی

وهابیلرك حركتی — طائفی اشغال ایتدكلری تحقق ایدن وهابیلرك اورادن مكهٔ مكرمه‌یه متوجهاً حركت ایتدكلرینه دائر صوڭ دقیقه‌یه قدر هیچ برخبر ورود ایتمامشدر . بالعكس ورود ایدن خبرلر وهابیلرك طائفی اشغال ایتدكدن صوكره اوراده تحشیدات اجرا ایتمك ومواصلاتی تأمین ایلمك ایچون اوراده توقف ایتدكلرینی ایضاح ایدییور . دیكر طرفدن شریف (حسین) ك مقابل تعرض اجراسی وطائفك استردادی ایچون حرارتلی فعالیتلرده بولوندیغی خبر ویریلمكده‌در . بو حادثه‌نك اسلام عالمنده اجرا ایتدیكی تأثیرات شایان دقتدر . شریف (حسین) حكومتنك توركیاده، مصرده ، هندستانده ، وسائر اقطار اسلامیه‌ده ؛ ذره‌قدر مقبول ومرغوب اولمادیغی بو حادثه طولاییسیله تظاهر ایتمشدر . مصرلیلر ، شریف (حسین) ه بركوتا مظاهرتده بولونمایه‌جقلرینی افاده ایدن نشریاتده بولوندیلر . هندلیلر ایسه بوندن برمدت مقدم نجدامیری ابن‌السعوده بربیانامه كوندره‌رك شریف (حسین) ی وحدت واتفاقه دعوت ایتمه‌سنی ، بو دعوته اجابت ایتمدیكی تقدیرده ایسترسه كندیسیله حرب ایده‌بیله‌جكنی وبو حربدن طولایی هند مسلمانلرینك متأثر اولمایه‌جقلرینی بیلدیرمشلردر . بناءً علیه وهابی حركتنك هندستانده شریف حسین لهنه ذره قدر برتحسس ، ذره قدر هیجان اویاندیرمش اولماسنه احتمال یوقدر .

توركیاده ایسه شریف (حسین) ایله اوغللرینه قارشی توجه كوستره‌جك بركیمسه بولونمادیغی معلومدر .

اسلام عالمنده بویله بروضعیت ایله قارشیلانان شریف حسین اوته‌دنبری كندیسنی حمایه ایله معروف اولان انكلتره‌دن ده بودفعه هیچ یوز كورمه‌دی . بوتون انكلیز غزته‌لری (نجد ـ حجاز) مجادله‌سنه قارشی انكلتره‌نك بیطرفلغی محافظه ایده‌جكنی بیان ایتمش وبر كونا مداخله‌ده بولونمایه‌جغنی سویله‌مشدر . اوحالده حجازی واماكن مقدسهٔ اسلامیه‌نك مدافعه‌سنده شریف (حسین) ك یالكز ، باشنه قالاجغی وآنجق حجاز اهالی وقبائلندن متشكل برقوت ایله اجرای مدافعه ایده‌جكی آكلاشیلیور .

وهابی حركتی بر استیلا ماهیتنده ایسه شریف (حسین) ك عظیم مشكلاته اوغرایه‌جغی محققدر . مع‌مافیه بو حركتك بو ماهیتده اولدیغنی اثبات ایده‌جك دلائل هنوز مفقوددر . بو حركتك بر (باصقین) دن عبارت اولماسی ده چوق محتملدر . وهابیلرك طائفده بر مدت اوطوردقدن صوكره كیتمه‌لری وبو صورتله مسئله‌نك حل اولونماسی احتمالی بعید دكلدر . انكلیز غزته‌لرینك ویردیكی معلوماته كوره (ابن سعودك) ك حجازی استیلایه موفق اولمسی ایچون حجازده بر چوق قبائلی الده ایتمه‌سی ایجاب ایدییوركه بونلری هنوز الده ایتمدیكی بیان اولونیور . (حسین) ك بونلرله بالائتلاف وضعیتی اصلاح ایتمه‌سی چوق محتملدر . شیمدیلك وضعیته وخامتی اولدقجه ضایع ایتمش نظریله باقیلمقده‌در .

طرابلس غرب :

طرابلس غربده ایتالیانلرله مجاهدین آره‌سنده دوام ایدن حرب حقنده یكی خبرلر وارد اولمقده‌در . الـڭ صوڭ آلنان معلوماته كوره مجاهدین ایتالیانلرك اوچ قولدن اجرا ایلدكلری عمومی تعرضی توقیف ایلدكدن ماعدا دشمنی ساحله طوغری سورمشلردر . مجاهدینی اداره ایدن « حكومت وطنیه » « تونس » طریقیله اسلحه و مهمات تدارك ایلمش اولدقلرندن مجاهده موفقیتله دوام ایلمكده‌در . تونس داخلنده تأسیس ایدلمش اولان وسائط مراسله ایله مجاهدینه اخیراً اوچ طیاره وطقوز طیاره ضابطی وبرده هیئت صحیه كوندرلمشدر .

خمس جبهه‌سنی اداره ایدن « احمد بك المرتضی » و « احمد بك السوحلی » نك قوماندای آلتنده ایتالیانلره قارشی اجرا ایلدكلری شدتلی برتعرض نتیجه‌سنده دشمنی ساحله بر بچق ساعت قدر مسافه‌ده بولنان « خمس » قصبه‌سنه قدر سورمشلردر .

ایتالیانلرك مصر حدودینه سوقیات عسكریه اجراسنه مجبور قالملری ومجاهدینك‌ده و سائط مدافعه‌لرینی اولدقجه تكمیل ایلمش اولملری ایتالیانلری طرابلس غربده معتدلانه برسیاست تعقیبنه مجبور ایلدیكی آلنان متمم معلومات جمله‌سندندر .

بر ، بر بچق سنه مقدم دخی مجاهدینك احراز موفقیت ایلری اوزرینه طرابلس غرب‌ه‌واسع برمختاریت اداره اعطاسی ایچون‌ایتالیانلر رومایه طرابلس مرخصلرینی دعوت ایلمش ایدی. فقط‌ایتالیانلرك اغفالاتی واتریقه‌لری اوزرینه هیئت مرخصه اعضاسی آره‌سنده اختلاف ظهور ایتمش وبوتشبثده بوصورتله موفقیتسزلکله نتیجه‌لنمش ایدی .

طرابلس غرب مجاهده‌سنك سودان قیای و مصر ایله‌ده ارتباط پیدا ایتمسندن اندیشه ناك‌اولان علاقه‌دار دولتلرك‌اخطاری اوزرینه معتدلانه حرکت مجبوریتنده قالان ایتالیانلر، قولونل «برتی» ایله قولونل « مرشلو » یی مجاهدین ایله مذاکرات ابتدائیه‌یه مأمور ایلمشلردر .

متمم معلوماته کوره منسوب اولدقلری حکومتك اردولرندن صور مختلفه ایله علاقهٔ عسکریه‌لری قطع ایدلمش اولان بعض اسلام ضابطانك کندی آرزولریله التحاق‌ایلدکلری مجاهدینه‌یك زیاده معاونتلری‌سبق ایلکده‌ومجاهدین قطعاتی بونلر طرفندن سوق واداره ایدلمکده‌در .

هندستانده مقاتلات

صوك‌زمانلرده هندستانك مختلف شهرلرنده مسلمانلرله مجوسیلر آراسنده حصوله کلن کرکینلکك نهایت قتاله منجر اولدیغنی تلغرافلر خبر ویریبور .

حرب عمومی‌یی تعقیب ایدن سنه‌لرده هندستانی ، وبالخاصه ترکیه‌یی استهداف ایدن انکلیز مظالمنه قارشی مجوس واسلام رؤساسی توحید حرکات ایتمشلر وپك کوزل کچینمکه باشلامشلردی .

مسلمانلر مدنی عصیان قرارینه اشتراك ایتمك صورتیله هندك استقلال دعواسنه مظاهرت ایتدکلری کبی اناطولی حربی اثناسنده « غاند » ی مسلمان دعواسنك ظفرینه چالیشمشدی .

بو ائتلاف وحسن آمیزشك صوك زمانلرده خللدار اولمسی جالب دقت برحادثه‌در .

انکلیزلرك هندستانده‌کی موقعلرینی تحکیم ایدن عوامل میاننده دین منازعه‌لری بیوك برموقع اشغال ایدر .

هندلیلرك اسارتنی ادامه ایتدیرن‌عامل مسلمانلرله‌مجوسیلرك دائمی مقاتلاتی ایدی . وقتا که مشترك دشمن ، مشترك غایه اطرافنده هر ایکی ملت اتحاد ایتدکدن‌صکره انکلیزلرك موقعی صارصلدی . وحتی تهلکه‌یه دوشدی . سیاسی حادثاتك اجتماعی اسبابنی تخمینده تجربه‌کار اولان انکلیزلر صوك حادثاتدن آکلاشیله‌جغی وجهله ارایرده‌کی مودتی منافرته تحویل ایتمك ایچون دین دعوالرینی ماهرانه برصورتده آلولندیره‌رك برمدت دها تحکیمه یول بولمشلردر .

اجنبیلرك مستملکه‌لرده عمومیتله تطبیق ایتدکلری بوطرز سیاست بزم ایچون بیوك بر عبرت تشکیل ایدر . چارلق روسیه‌سنك ولایات شرقیه‌مزه مداخله ایچون ارمنیلر علیهنه کردلری تحریکه چالیشدقلری، ماکدونیاده ، بلغار ، روم ، صرب منافرتندن مملکتمزك تقسیمی نامنه ناصل استفاده ایتمك ایسته‌دکلری هنوز اونودولمامشدر . بوکون‌ده اوفق برفرصت بولسه‌لر عین وسائطه مراجعت ایده‌جکلرینه اصلا شبهه جائز دکلدر .

مسجد اقصانك تعمیری

مسجد اقصانك تعمیری ایچون طوپلانیلان اعانه‌لر مهم بر یکون تشکیل ایدیبور. اعانه طوپلامق ایچون فلسطیندن هندستانه کوندریلن هیئت هندستان امراسندن مهم بر مبلغ طوپلامش و اعانه‌لرك ارسالنه دوام‌ایدیله‌جکی وعدینی آلمشدر . اخیراً آلینان خبرلره نظراً مسجد اقصانك تعمیری ایچون عراقدن اون ایکی بیك ، هندستاندن اون اوچ بیك ، سوریه و فلسطیندن اوچ‌بیك ، حجازدن یکرمی بش بیك لیرا کوندرلمشدر . او حالده مسجد اقصایی تهدید ایدن تهلکه‌نك اوکی آلینه‌جق دیمکدر .

ریفستانده جهادی: — ریف‌قهرمانلرینك‌سنه‌لردنبری‌موفقیتله‌تتوج ایدن مجاهده‌لری نهایت اسپانیوللری صلح طلبنه سوق‌ایتمکه باشلادی . ریف مجاهدلرینك شهامت و غیرتی قارشیسنده آنجق عجز و ذات اوچوروملرنده یووارلانه‌جغنی کوره‌ن اسپانیول ادارهٔ عسکریه‌سی شیمدی‌یه قدر کوسترمکده اولدیغی عناددن فراغت ایتمك مجبوریتنده قالمش ورآ کلاشمه زمینی بولمق اوزره تشبثاته کیریشمشدر. (تایمس) غزته‌سی اسپانیوللرك نه‌دوشوندکلرینی و بوکا مقابل ریف مجاهدلرینك هانکی هدفلری تحقق ایتدیرمك ایسته‌دکلرینی ایضاح ایدن فقره‌سنده دیبورکه :

اسپانیا ، عبدالکریمك واسع بر مقیاسده اقتصادی و سیاسی استقلالنی طانیمغه آماده‌در. یالکز بومستقل منطقه ، اسپانیانك ساحهٔ اشغالی خارجنده‌کی منطقه‌یه منحصر قاله‌جقدر. بوکامقابل اسپانیوللر ولولفظاً اسپانیول منطقه‌سنك طانینمه‌سنی طلب‌ایده‌جکلر واشغال‌منطقه‌سنك خارجنده هیچ‌براداری مداخله‌ده بولونمایی تعهد ایده‌جکلردر . (عبدالکریم) مطالبی ۱۹۱۲ ده عقد اولونان اسپانیول ـ فرانسز معاهده‌سنك عقدندن مقدم اسپانیا طرفندن اشغال اولونامایان بوتون اراضینك تخلیه‌سیدر . بوصورتله اسپانیایه آنجق (سوتا) ایله (مه‌لیلا) و (الحکما) آطه‌سی قاله‌جقدرکه ، بونلر عصرلردن بری اسپانیانك تحت اشغالنده‌در . ریفلیلرك ایکنجی شرطی تام بر استقلاله نائل اولمق وبواستقلالی اسپانیایه ودولتلره طانیتمقدر. ثالثاً ریفلیلر۱۲ سنه‌دن بری دوام‌ایتدیریلن حربه مقابل تضمینات طلب ایتمکده‌در. رابعاً ریفلیلر اسپانیایه التحاق ایدن رسولی ایله سائر قبائل رؤساسنك حبس و یا نفی ایدلمك اوزره تسلیمنی طلب ایتمکده‌در .

بو وضعیت ریف قهرمانلرینك ظفر قطعی‌یه یاقلاشدقلرینی کوسترمکده‌در . بزم اول و آخر تمنیمز ریف مجاهده‌سنك شمالی

آفریقانك ضلالتده قطعی بر عامل اولماسیدر . اساساً ریف امیر مظفری محمد عبدالکریم حضرتلرینك مجاهده‌سی ایستر ایسته‌مز بو هدفه طوغرو توجه ایده‌جك وهمان آفریقانی باشدن باشه اویاندیره‌جق، دینك عروق حمیتی تحریك ایده‌جکدر .

چونکه بو حرکت اسلام اقوامنك، مدنیت ماسکه‌سی آلتنده سنه‌لردن بری کندیلرینی اك ظالمانه بر اسارته محکوم ایتمش بولونان غرب ملتلرینك آرلق اداره‌سندن قورتولمغه عزم ایتمش اولدقلرینی کوستردیکی کبی ، ایشه جسارت ، وقوف وفداکاری ایله باشلاندیغی زمان موفقیتك محقق اولدیغنی ده اثبات ایله‌مکده‌در .

بز عبدالکریم حضرتلرینك مظفریاتنی ، عادتا مجاهده ملیه‌مزك ظفرلری قدربیله تمایل کوستریبورز . بز مجاهده‌لرمزله ، غربك شرقه طوغری اولان استیلای ظلم واعتسافنی مملکتمزك قاپولرنده طوردیره‌رق صلیبی آناطولی طوپراقلرنده سرنکون ایتدك . غرب مدنیت ظالمانه‌سنك وحشت پیشداری اولان یونان اردوسنی اولا (این اوکی) صرتلرنده توقیف ؛ صوکره ده (طوملو پیکار) ده بوغمقله نصل شرق عالمی، غربك استیلا و نفوذندن ابدیاً قورتولمش و آسیا آفاقنده نصل بر شمس نوین خلاص و سلامت طوغمشسه ، عبدالکریم حضرتلرینك فاسده‌کی مجاهدات و مظفریاتی ده ، آفریقا اسلام عالمنك استخلاصنه طوغری او صورتله بر مقدمهٔ مبجله و متیمنه تشکیل ایله‌مکده‌در.

بو اعتبار ایله بز ریفلی مجاهدلرك حرکاتنی ، بوتون عالم اسلامله مشترك اولان مقدراتمز نقطهٔ نظرندن ده پك بویوك بر اهمیت ، عظیم بر انشراح و امیدله تعقیب ایدییورز .

عبدالکریم حضرتلری ، قاچ کوندر روایت اولوندیغی وجهله نهایت سلاح سطوتی سایه‌سنده اسپانیایی مصالحه عقدینه مجبور ایدرده استقلالنی تصدیق ایتدیره‌بیلیرسه ، آسیا قاپولرنده‌کی بزم بعث بعدالموت خارقه‌سنه مشابه اوله‌رق آفریقانك اقصای غربنده ده یکی بر بعث بعدالموت خارقه‌سی دها ظهور ایتمش اوله‌جقدر .

شوراسنی ده بویوك بر افتخار و تسلی ایله علاوه ایده‌بیلیرزکه ریفلی مجاهدك مظفریاتیله تحقق ایدن اسلام انتباهنده اصل رهبرلك و پیشدارلق وظیفه‌سنی بز تورکلر مجاهدهٔ ملیه‌مزله یاپمش بولونیورز.

بو اعتبارله بزم مجاهدهٔ پسندانه‌مز ، هروقت سویلدیکمز کبی ، تورکیه‌یی یکیدن جانلاندیردیغی قدر اسلامك عمومی استخلاص استقلالنه ده بحق بر مبدأ تشکیل ایلیه‌جکدر . یاواش یاواش نتائج وفوائد عقول فرسا و امید بخشاسی کورلمکده اولان بو وقایع معظمه ، اسلام اتحاد و قوتنی ایچمزده انکار ایدنلر ایچون ، شئون مقدره‌نك ویردیکی نه قطعی و قاطع بر درس عبرتدر . . .

امام یحیی‌یه سوء قصد

قاهره ۱۵ — عدندن آلنان بر مکتوب مالنه نظراً همدان قبیله‌سندن بعض کسان طرفندن امام یحیی‌یه سراینده اوطورمقده ایکن آتیلان قورشونك موی الیه اصابت ایتمیه‌رك قادینلرندن برینه اصابتله موی الیهایی قتل وبو سوء قصدی اجرا ایدنلر بالفرار امام یحیی‌نك دشمنی اولمغله معروف حاشد قبیله‌سنه التجا ودخالت ایتمشلردر . « اقدام »

جبل لبنانده قمارك منعی

قاهره ۱۵ — جبل لبنان والیٔ عمومیسی طرفندن صادر اولان امرموجبنجه جبل لبنان اراضیسنده قمار اویونی الغا ومنع ایدلمشدر .

ممنوع اولان اویونلرك باشلیجه‌لری شوندر : باقارا، دوبره، پوکر، فرعون، پول ، رولهت یونی‌شووو وسائره‌در . « اقدام »

***

ارضرومده زلزله

ارضرومده کچنلرده مدهش بر زلزله وقوعه کلمش و بر چوق دینداشلرمز یرسز یورتسز قالمشدر. زلزله قارص ، اردهان ، صاری قامیشه قدر تأثیراتنی کوسترمش و تلفاتی موجب اولمشدر. بو فلاکت قارشیسنده حکومتجه مستعجلاً بعض تدابیر اتخاذ ایدیلمش و بوخصوصده یوزبش بیك لیرا تخصیص ایدیلمشدر . هرطرفدن فلاکتزده قرده‌شلرمزه اعانه‌لر درجنه باشلانمش و هلال احمر طرفندن معاونت هیئتی کوندریلمشدر. شهرامینی امین بك اوچ یوز لیرادن عبارت اولان ایلول معاشنی حرکت ارضدن متأثر اولان مسلمانلره ترك ایتمش ومأمورلرینك دخی یاردیملری خصوصنی شهراماتی مأمورلرینه توصیه ایتمشدر .

غزته‌مز؛ فلاکتزده دین قرده‌شلریمزه بیان تأثر ایدرکن مسلمانلری هلال احمر واسطه‌سیله یاردیمه دعوت ایلمکی دینی وانسانی بر وظیفه تلقی ایدر .

تصحیح یکن نسخه‌مزده (اسلامیتده قادینلرك موقعی) عنوانلی مقاله‌نك ایلك سطرنده (سیدالشر)ك (سیدالبشر) ، (۲۹٤) نجی صحیفه‌ده‌کی حدیث شریفلرك‌ده (حاملات والدات مرضعات رحیمات باولادهن لومایأتین لازواجهن دخل الجنة مصلیاتهن) (سلوا الله العفو والعافیة فان احدكم لم یعط بعداليقين خیراً من العافیة) صورتلرنده تصحیحی رجا اولنور .

آبونه‌لری ختام بولان قارئین کرامك آبونه بدللرینی ارسال ایتمك لطفنده بولونمدی ویا آبونه‌دن صرف نظر ایلدکلرینی اشعار بویورملری بالخاصه رجا اولنور .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر یر ایچون سنه‌لکی (٤٠٠) آلتی ایلغی (٢٢٥) ، ممالک اجنبیه ایچون سنه‌لکی (٤٥٠) ، آلتی آیلغی (٢٥٠) غروشدر.

نسخه‌سی ٧,٥ غروشدر . سنه‌لکی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

سنه ١٣٢٣

آدرس تبدیلنده آیریجه ٥ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرک امضالری واضح و اوقوناقلی اولمسی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر

ممالک اجنبیه ایچون آبونه اولانلرک آدرسلرینک فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغی بیلدیرلمسی رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٦١٧ — ١٨ صفر ١٣٤٣ — * پنجشنبه * — ١٨ ایلول ١٣٤٠ — جلد ٢٤

یکی قرآن ترجمه‌سی

قرآن کریمی ترجمه ایتمک وطبع ونشر ایله بو یوزدن منتفع اولمق برمدتدنبری مودا اولدی . غریبدرکه ایلک دفعه بو ایشه تشبث ایدن ذکی مغامز اسمنده برخرستیان اولدی . فقط اسمنک شیوعی اوزرینه طابع ترجمه‌یی نشردن وازکچدی . مشروطیتک ابتدالرنده‌ده کریدلی بر ذات قرآنی فرانسزجه‌دن ترجمه‌یه قالقیشمشدی ، حتی برقاچ فورمه‌ده نشرایتمشدی . ذکی مغامزک ترجمه‌سی نشر ایدیلمینجه طابع اونک یرینه (نورالبیان) نامنده معهود ترجمه‌یی فورمه فورمه نشره باشلادی . دیکر طرفدن باشقه برکتبخانه‌ده قال باقان برذاتک ترجمه‌سنی نشره تشبث ایتدی . سبیل‌الرشاد بو ترجمه‌لرک ماهیتلری حقنده برقاچ مقاله یازه‌رق مسلمانلری ضلالته دوشمکدن وقایه‌یه چالیشدی. بوخصوصده دیانت ریاستی‌ده همت کوستره‌رک بوترجمه‌لرک خطا وتحریفات ایله‌طولو اولدیغنی بر بیاننامه ایله اعلان ومسلمانلری ایقاظ ایتدی . بونک اوزرینه بوترجمه‌لرک ایقاع ایتمسی ملحوظ اولان مضر تأثیرلری برطرف اولمش ، مسلمانلر بو ترجمه‌لرک نه اولدیغنی آکلایه‌رق مطالعه‌دن واز کچمشلر ، موجود فورمه‌لرنی یا یاقمشلر ، یاخود صاحبلرینه اعاده ایتمشلردی .

بو ترجمه‌لرک مسلمانلرجه مظهر رغبت اولمادیغنی کورن آچیق کوزبرکتبخانه‌جی ، جهان کتبخانه‌سی صاحبی مهران افندی مستعجلاً دیکر بر ترجمه‌نک طبعنه باشلادی وآز زمانده اکمال ایدرک (تورکجه قرآن) نامیله بوهفته نشر ایتدی .

یکی چیقان بو ترجمه‌یی‌ده کوردک . (قرآن) « عربی مبین » اولان کتاب‌اللهک اسم خاصی اولدیغی واسم خاصلر هیچ برلسانه ترجمه ایدیله‌میه‌جکی وایدیلمه‌مک قاعده بولندیغی جهتله (ترکجه قرآن) تعبیری اساس اعتباریله ارتکابی جائزاولمیان برکذبی احتوا ایتدیکی نظردقتمزی جلب ایتدی . فی‌الحقیقه علمای اسلام قرآن ترجمه‌سنه قرآن دیمک کفر اولدیغنی تصریح ایتمشلردر .

ترجمه‌نک اولندن ، آخرندن بر آز مطالعه ایدملم ، دیدک . اولا کوزمزه [« سورهٔ بقره » صیغیر] سرلوحه‌سی ایلیشدی . مترجم بک غالبا (بقره) یی ترجمه ایتمک ایسته‌مش ، فقط معناسی دها زیاده تفسیره احتیاج وارکبی کورونن (سوره) کلمه‌سنک ترجمه‌سنی بوله‌مدیغی ویا بیله‌مدیکی ایچون یالکز « صیغیر » له اکتفا ایتمش .

فقط اصلی « سورةالبقره » اولان بو اسم خاصی بویله ترجمه‌ایتمک زحمتنی اختیار ایدن مترجم عالمک وبالخاصه تورکلرک سورهٔ بقره قدر معلومی اولمیان کندی « جبل سعید » امضاسنی ترجمه ایده‌رک قویمقدن ذهول ایتمش .

شونی عرض ایدملمکه « البقره » یالکز صیغیر دیمک دکلدر . صیغیر « بقر » ک ترجمه‌سیدر . (بقرة) ده وحدت ایچون بر (ة) بولندیغندن « بر صیغیر» معناسنی افاده ایدر . بوندن بشقه باشنده برده (ال) واردرکه بوده اهمیتی اشعار ایدن بر معنای عهدی متضمندر . اوحالده « سورة البقره » ترجمه‌ایدیله‌جک اولدیغی تقدیرده «مهم ومشهور بر صیغیر » دیه ترجمه ایدلمک ایجاب ایدردی . بونلری حذف ایده‌رک سورهٔ بقره‌نک اوجنه چیلاق برصیغیر قونیورمه‌سی بزه پک غریب کلدی .

بونك آلتنده جمیل بك بسمله‌یی ترجمه‌یه قالقیشمش و « مشفق ورحیم اولان اللهك اسمیله » صورتنده ترجمه ایتمش . اولا بسمله مسلمانلرك هرایشلرنده بر مفتاح اولمق اوزره نازل اولان واسم‌اللهی باشنده طوتان بر آیت مهمه اولدیغندن دولایی صورت ومقیاسی دائما محفوظ طوتولمق واصلا تغییره معروض براقلمامق ایجاب ایدن بر ساسدر . هپسندن صرفنظرله باشده بولنمسی واجب اولان اسم للهی معکوس اوله‌رق نهایته کتیرمك وابتدا شرف ومزیتنی غائب ایتدیرمکدر. ثانیاً ، برمسلمان بیلمك لازم‌کلیرکه جناب اللهك اسماء حسناسی ایچنده (مشفق) دیبه بر اسم یوقدر . عربجه‌ده مشفق کلمه‌سی حذروقورقو معنالریله علاقه‌دار برکله اولدیغی ایچون جناب اللهه اطلاقی اصلا جائز دکلدر .

حالبوکه (رحمن) اسم‌شریفی الله اسم‌جلالندن صکره ایکنجی اوله‌رق متعین بر اسم ذات اولدیغندن طولایی جناب اللهدن ماعدایه اطلاقی جائز اولمایان بر اسم خاصدر . مترجمك بونی (مشفق) دیه ترجمه ایتمسی معنا اعتباریله یاکلش وشریعت اعتباریله غیرجائز اولدقدن باشقه لسان اعتباریله‌ده کندی اسمی اولان (جمیل) ی (حسن) دیبه ترجمه ایتمه‌یه بکزر ؛ حق اوندن دها مناسبتسز برشیدر .

ایشته سوره‌نك اسمنده‌وبسمله‌نك اولنده‌بویله نه‌یاپدیغنی بیلمه‌یه‌رك باشلانان ترجمه باشدن‌باشه هیچ برآیتی طوغری‌اولمامق اوزره‌یاکلشلر، یالانلر ، تحریفلرله طولودر . بونلری اوزون اوزادی‌یه کوسترمك قرآن نقطهٔ نظرندن بروظیفه کبی کورولورسه‌ده سویله‌مسی‌بیله برکفر اولان (تورکجه‌قرآن) نامنده‌کی اثرك کرك کندیسی ، کرك محرری اعتباریله اهمیت ویریلمسی جائز اولمایان فضولی براشتغال اوله‌جقدر .

بومترجم بسمله‌سز مقدمه‌سنده لایخطیلك جناب‌اللهه مخصوص اولدیغنی سویلیور ، صوکره لایخطی اولان جناب اللهك کلامنی ترجمه ایدرکن وقوعه کلن خطالرك معذور کوروله بیلمسی لزومنده اصرار ایدیبور. شوحالده لایخطی اولان جناب اللهك کلامنك‌اسمنی کندی‌خطالرینك برمجموعه‌سی اولان اثرینه اطلاق ایتمکدن چکینمیورده (تورکجه‌قرآن کریم) دیبه اورته‌یه آتیور .

سویله‌مکله بیتمك امکانی بوله‌مادیغمز بوخطالرك بزبوراده یالکز بردانه‌سنه اشارت ایله اکتفا ایده‌جکز . عربجه‌ده (صلاة) کلمه‌سی هم (دعا) ، هم (نماز) معنالرینه کلیر. هرنه‌زمان (صلواعلیه) ، (یصلون علیه) کبی (علی) ایله صله‌لانیرسه دعا و (فصل‌لربك) کبی (لام) ایله صله‌لانیر ویا مطلق ذکر اولنورسه «نماز» معناسنی افاده ایدر . بناءً علیه (فصل‌لربك) «ربکه دعا ایت» دکل ، «ربکه نماز قیل» دیمکدر.

حال‌بوکه مترجم بونی «دعا ایت» دیبه ترجمه ایتمش وبویله ساده (دعا) ایله (نماز) ی بیله فرق ایده‌مه‌مشدر . فی‌الحقیقه بویله شیلرله اشتغال ایتمه‌ین ، اصلا عربجه بیلمه‌ین، شیمدی‌یه‌قدر لسانمزده برمحرر اوله‌رق بیله طانمایان و آنجق اجنبی لسانلرندن بر ایکیسنده وقوفی اولدیغی سویله‌نیلن برشخصدن بوندن باشقه درلو براثر صادر اوله‌مایه‌جغی پك طبیعیدر .

بناءً علیه مسلمانلره بویله اسمنده بیله بر کفر ارتکاب ایدیلن ، مسلمانلرك بسمله‌سنی دکیشدیرن وقرآنك همان هرآیتنه یاکلش معنالر ویرن براثرك ضلالتندن کندیلرینی محافظه ایتملری لزومنی حسب‌الدیانه توصیه ایدرز ؛ مسلمان اولمایوب‌ده بوواسطه ایله قرآنه دائر معلومات ایدینمك امیدنده بولونه‌جق کیمسه‌لر وارسه اونلره‌ده قرآنی آکلامق ایچون بویله یاکلیش ، یالان‌سویلر برترجمان قوللانمامه‌لرینی اخطار ایلرز. دیانت اسلامیه ریاستنك‌ده بوخصوصده مسلمانلری ارشاد وایقاظ ایتمسی اك متحتم وظیفه‌سیدر .

مسلمانلرك بیك اوچیوز سنه‌دنبری برکلمه‌سنی ، برحرفنی بیله تحریفدن مصون بولوندوردیغی مبارك قرآنلری مع‌التأسف بوکون خرستیانلرك ، منفعتلرینك پشنده قوشان بر طاقم اهلیتسزلرك اللرینه دوشدی عادتا برواسطهٔ تجارت اولدی. عربجه‌دن برکله بیله بیلمه‌ینلر ترجمه‌یه قالقیشدیلر. قرآن کریمی فرانسزجه‌دن تورکجه‌یه ترجمه ایتمك جرأتنده بولونانلر قرآنه قارشی یاپدقلری فنالغك درجه‌سنی عجبا تقدیر ایده‌مه‌یه‌جك قدر ادراکدن محروممیدرلر؟ یوقسه عن قصدمی معنای قرآنی بوقدرمحرف شکله صوقیورلر؟ باشقه برواسطهٔ تجارت ومنفعت قالمادیمی‌که آیات الهیه‌یی صاتیلغه چیقاردیلر ؟ باری‌حقیله ترجمه اللرندن کلسه ، ینه خوش کوروله‌بیله‌جك . حال‌بوکه برآیتی بیله طوغری درست ترجمه‌یه قدرتلری یوق . ترجمه دیه اورته‌یه قویدقلری شی باشدن باشه خطا وتحریفات ! بو آدملر بونی مخصوص‌می یاپیورلر ؟ قرآنه قارشی بونه بویوك برسوء قصددر !

بز خرستیانلرك کتابلرینی بویله یالان یا کلیش ترجمه ایتدیروب طبع ونشر ایتدیررسه‌ك (مهران) افندی بوکا رضا کوستررلرمی ؟ اوحالده مسلمانلرك قرآنلرینی‌ده بویله یالان یا کلیش ترجمه ایتدیره‌رك طبع ونشره قالقیشمالری نه‌قدر صایغیسزلق، نه قدر حرمتسزلکدر!

مسلمانلر نه بدبخت ایمشلرکه قرآنلری بیله شونك بونك النده واسطهٔ تجارت اولدی ، صاتیلغه چیقاریلدی ، یالان یاکلیش ترجمه‌لر قرآن دیبه اورته‌لغه یاییلدی . اون اوچ عصر برحرکه‌سی بیله تبدیل وتحریفدن مصون قالدیغی حالده بوکون باشدن باشه معناسی آلت‌اوست ایدیلیور! آیات الهیه‌یی بوحاله کتیرنلرك وکتیرتنلرك عاقبتلری نه‌ایمدر !

اجتماعياتده غربجيلق و بوزغونجيلق :

بر معادلۀ اجتماعيه

عصرى غزته‌لريمزى اوقويانلر ترقى و تجددك قوشار آديم سرعتيله هر كون يكى بر تجلياتنه شاهد اوليورلر . دانس صالونلرنده ، بالولرده عرض اندام ايدن وبيوك قابليت كوسترن يوكسك سويه‌لى قادينلردن ، مودا ساحه‌لرنده قادين اركك بر آراده دكز حمامى عالملرندن ، حريت تپه‌سنده فلان غازينوده تا بصباح كوبك آتان خانملردن ، آداب وشعائر مليه‌يه قارشى يكى وعصرى هجوملردن باحث يازيلره باقيلورسه اوج بالاى مدنيته واصل اولديغمزه ، غربك ، پاريسك ، مونته قارلونك اك مهم سفاهت محللرى منسوبيننه طاش چيقاره‌جق درجه‌ده بر سويۀ عصريه‌يه نائل اولديغمزه انسانك ايناناجغى كليور. بو عصرى نشرياته كوره سربستى و سفاهت يوللرندن غرب عائله‌سنه التحاقمزه بر امر واقع نظريله باقيله بيلور . . . بونلرك هپسى اعلا . فقط فكرلر بتون بو يالديزلرله مشغول اولوركن كوزلرده احتياج قناعتله بر شيلر آرايور . غرب مدنيتى مساوى و فضائليله بر كل عد ايدنلرك ادعاسينه باقارق بتون بو مساويات آراسنده بر آزده فضائل كورمك ايستيور . لكن اخلاقك باش دوندريجى سقوطندن ، علم وعرفانك كچن هر كون ظرفنده بر ازدها انحطاطندن ، عائله سعادتنك ، حسن معاشرتك ، تساند اجتماعينك كيتدكجه جمعيتمزدن اوزاقلاشمه‌سندن بشقه بر شيلر كوره‌ميور . وجدانلرى تطمين ايده‌جك حقيقت نورى ميدانده اولديغى حالده بو ايكى طرز تلقى ، بو ايكى درلو كوروش و دوشونوش عجبا نه‌دن ايلرى كليور؟

اورته‌ده اوج وجهه‌سى معلوم ، يالكز بر جهتى مجهول معادلۀ اجتماعيه وار. غربجيلرك بوكونكى سربستى يولنده مدنيت وكماله واصل اوله‌جغمزه ، شعائر مليه‌يى محافظه ايتمك ايسته‌ينلرك‌ده ، طريق سفاهت ومسامحه‌ده دوام ايتدكجه نتيجه‌نك فلاكتده قرار قيلاجغنه دائر اولان قناعتلريله بو قناعتلرك تجليات وتظاهراتى معلوملر ميانده بولونيور . شو حالده بو اوچ معلومدن نتيجه‌يى چيقارمق ، مسئله‌يى قطعيت رياضيه ايله حل ايتمك كركدر .

شبهه‌سزدركه فكر وحادثه‌لرك مثبت ومنفى بر قيمتى موجوددر. بو قيمتلرك تثبيتى ايچون‌ده علوم اجتماعيه كوزل و دقيق بر معيار ، بر ميزاندر . اجتماعيات ، بر فعلى محاكمه ايدركن اولا او ايشك اثرلرينى تحليل ايدر ، صكره فائده و ضررى حقنده بر حكم ويرر . بناءً عليه سرمايۀ بحث و مناقشه‌مز اولان موضوع حقنده دوغرى بر نتيجه‌يه دسترس اوله‌بيلمك ايچون اول امرده غربجيلغك هيئت اجتماعيه‌مز حياتنده‌كى تظاهراتنى ، و بو تظاهراتك تأثيراتنى تحليل ايتمك ايجاب ايدر.

تنظيماتك نشر و اعلانندن برى بنيۀ مليه داخلنده هيچ بر مثبت نتيجه حصوله كتيرمه‌ين غرب مقلدلكى صوك زمانلرده تام بر انكشافه مظهر اولديغندن اجتماعى وفردى ساحه‌لرده چوق مهم و شايان تدقيق تأثيرات وجوده كتيرمشدر . اوقدركه صوك سنه‌لر ظرفنده محيطمزى كورمه‌ين بر كيمسه بوكون عودت ايتسه هر حالده كنديسنى طانيمديغى بر يرده ظن ايدر .

روحمزده ، طرز حياتمزده پك بيوك استحاله‌لرك شاهدى اولمقده‌يز. حيات عائله بتك أليم شرائط ايچنده‌در . جمعيتلرك اساسى عائله‌لردر . عائله‌لرك تساندى ، سجيه‌سى ، تربيه‌سى ، كمالى هيئت اجتماعيه‌نك تمل طاشلريدر. ابتدائى دورلردن برى انكشاف بشرينك يكانه مسنديني عائله حياتنده‌كى فضيلت تشكيل ايتمشدر . بوكون سنه‌لرجه دوام ايدن حيات ممات مجاهده‌لرينك عائله بودجه‌لرنده حصوله كتيرديكى بوشلق كافى دكلمش كبى معنوى بر افلاس‌ده باش كوسترمشدر . عصرى دوشونجه‌لر ، صداقت متقابله‌ايله ادامه‌سى ممكن اولان روابط زوجيتى اساسندن صارصمشدر . بشقه اركك وقادينلرله اختلاطى ، ذوق وسرورى مباح ، سعادتى عائله محيطنك خارجنده كورن بر ذهنيت ، هر شيدن مقدم قادينلغك ناموس و عفتنه قارشى بيوك بر سوء قصد تشكيل ايتمشدر . قادينلرمزك كوزى كندى يوواسندن اوزاقلاشيور ، فضيلتك ، عفت وعصمتك قاتلى اولان دانسلره ، بالولره ، هوسانه انعطاف ايدييور .

عصرى مسامحه ، قادينلريمزك سرائر وجوديه‌سنى نامحرملره تشهير ايتمكله لوازمات مدنيه‌دن بر ظفر احراز ايدلديكنه قانعدر. فقط تسامحله حسنه‌ار ككلردن دها زياده مربوط اولان قادينلق سوقاق وسفاهت دركه‌سنه تنزل ايتمش بولنيور. عائله‌لر آراسنده نه فاجعه‌لر جريان ايدييور! قادين يوزندن انتحارلر ، جنايتلر ساده عوام بيننده دكل ، يوكسك طبقه‌لرده بيله نه‌قدر چوغالدى ! يا محكمه‌لرده‌كى بيكلرجه طلاق دعوالرينه نه ديه‌لم؟ بتون بونلردن بشقه خارجه شيوع بولماميان نيجه عائله فلاكتلرى واركه ، بيچاره ابوينلر ميوه‌لرينك زهروى آفتلرله كيرلنديكنى ، عصمتلرينك لكه‌لنديكنى كورمكله حضور وسعادتلرينى غيب ايتمشلردر . نه قدر خصوصى معاينه‌خانه‌لر بيليورزكه يوزقارلرينك تعميريله بيهوده اوغراشيور. الحاصل بوستونلرده تشريحنه امكان اولمايان دها بر چوق عائله فلاكتلريله هيئت اجتماعيه‌مز معلول بولونيور . حالبوكه هر كون ساخته عصريلر بو فلاكتى بر آز دها اتمام ايتمك ايچون مقاله‌لرله ، رسملرله ، دورلو اغفالات ايله رذائلى تشويقدن خالى قالمايورلر .

ايشته قادينك عصمت و نزاهتنى غصب ايتمكله مدنى بر حركتده بولنديغنه قانع اولان غربجيلرك عائله حياتنده‌كى يكانه تأثيراتى بو مبجل اساسى ييقمقله تظاهر ايتمكده‌در .

وضع طبيعى وجبليسندن انحراف ايدن عائله حريمنده هر درلو

اهتمامدن محروم قالان زواللی یاورولرك آلدقلری تربیه تماميله منفی بر تربیه‌در . زواللی معصوملر دها ایلك دورهٔ حیاتلرنده مادیات وسفلیاتك ایکرنج تظاهراتی قارشوسنده زهرلنمکده‌درلر . غیرمشفق بر خدمتجینك النه براقه‌رق ، یاخود قومشویه حواله ایده‌رك سینما ، تیاترو ، بارقلرده دولاشان آنه‌سنك علاقه‌سزلغی بو کوچوك روحلری نه قدر خیرپالیور . چوجقلر دها ایلك سنه‌لرنده حیاتك یالکزلغنی طاتمش بولونیورلر . پدرلرك اولادیله علاقه‌سی والده‌لرینك کندن فضله دکلدر . بو شرائط آلتنده مهمل ولاقیدانه بویوین نوزاد آلتی یاشنه کلنجه مکتبه ویریلیور . مکتبلرده اخلاقیاته ویریلن موقعك درجه‌سی معلومدر . صوك زمانلرده بتون معلملرك اعترافیله ثابت اولان علمی تربیه‌ده‌کی تدنی‌یه اخلاق ودینی تربیه‌نك اهالی دولاییسیله معنوی تردی‌ده انضمام ایدنجه چوجقلرمزك هوائی ، سجیه‌سز بر حالده یتیشمه‌لرینی منع ایتمك ممکن اوله‌میور . هفته‌نك درت کوننی ایزجیلك ، قیرتنزهی ، مسامره ومراسمله کچیرن ، دیکر کونلرده ده برچوق ساعتلرینی تربیهٔ بدنیه ، غنا اوفرینه هبا ایدن چوجقلردن بویله‌جه یتیشدکجه ، بوفکرلرله بیودکجه حیاتده برموفقیت بکله‌نیله‌میه‌جکی بدیهیدر . چوجقلرك سربست فکرلرله مشبوع اولملری نامنه غربجیلرمزك ترویج وتحسین ایتدکلری بوطرز تربیه علم وعرفان وسجیه ایچون صرف ایدیلن بوقدر مصرف وامکلرك برهوا اولمسندن بشقه برنتیجه ویرمه‌مکده‌در .

درجات تحصیل ایلرولەدکجه انکشاف وتکمله باشلامسی بر امر طبیعی اولان سجیه ، روحی تربیه ایدیلمه‌مش ، معنوی ساحه‌ده ، اخلاقی ضرورتلره قارشی حاضرلانمامش وحیاتی بلاقیدوشرط حرکات نفسانیه‌دن عبارت ظن ایدن برکنج ایله ممکن دکل استیناس ایده‌میور . متانت اخلاقیه‌دن محروم ، وجدانی ومعنوی دساتیری موهوم برشکلده اخذ وتلقی ایدن فکرلر اوزرنده ثبات ، صداقت ، استقامت ، حزم کبی سجایانك اوصاف مخصوصه‌سندن اولان ممیزات تأثیرسز قالیور .

حس ملینك استحقاری ، ملته عائد ممیزاتك خرافه‌دن عبارت عد اولنمسی آلمان منفی تربیه‌نك محصولندن بشقه برشی دکلدر . عائله تربیه‌سندن ، تربیهٔ ابتدائیه‌دن باشلایه‌رق مختلف درجات تحصیلیه‌ده مخرب تأثیراتی کوسترن غربجیلق ساده نسل مستقبلی دکل ، نسل حاضرك‌ده مکتسب سجیه‌سنی تهدید ایتمکده‌در . سربست ، بی‌قید مسامحه‌کارلرك هیئت اجتماعیه‌مزده چوغالمسی نتیجه‌سنده اخلاق ملیه دوچار تردیات اولدیغی قدرسجایای ملیه‌ده انهدامه معروض قالمقده‌در . عصریلکك تلقین ایلدیکی ، سوسیه‌ته حیاتنك اقتضا ایتدیردیکی سفاهت واسراف یوزندن اقتصادیات ملیه‌نك اوغرادیغی ضررلری ده‌اونوتمامليدر .

بو خصوصده صوك هلال احمر بالوسی بر نمونه‌در . الده ایدیلن اون بیك لیرا حاصلاته مقابل قرق بیك لیرانك تووالت والبسه مصرفی نامیله بك اوغلنك ترزیلرینه ، اجنبی فابریقه‌لرینك اخراجات امتعه‌لرینه کیتدیکنی‌ ینه عصری غزته‌لر یازیورلر . تسویتك الك حساس برنقطهٔ ضعفنی تشکیل ایدن مودا بلیه‌سنك عائله بودجه‌لرنده آچدیغی یاره‌لر بوحسابه علاوه اولنورسه هرسنه ساده استانبولدن میلیونلرجه ثروتمزك خارجه آقوب کیتدیکی آکلاشیلیر . بونلره برده لوازمات مدنیه‌دن عد اولنان شامپانیا مصرفیله قوماری ضم ایدرسه‌ك غربجیلق روحنك اقتصادیات ملیه‌یه ویردیکی ضررلر تماميله تجسم ایدر . فقط ، ضررلرك الك بیوکی معنویات ساحه‌سنده حصوله کلمکده‌در .

بر ملتك قوهٔ معنویه‌سز ، اخلاقسز یاشایه‌میه‌جغی بتون جهان مدنیتنجه حقیقت مسلمه جمله‌سندندر . عار وحجاب نامنی ویردیکمز ممیزات ملیه و دینیه‌نك عصری قاموسده بر معنا افاده ایده‌مه‌مسی ، اخلاقی تلقیلرله دینی ضرورتلرك دور خرافانه عائد اثرلر عد اولنمسی معنوی افلاسك شرائطی تماماً احضار ایتمش وهیئت اجتماعیه‌مزده وخیم بربوشلق حصوله کتیرمشدر .

یکانه سلاح مدافعه‌منی ایمان واخلاقدن عبارت اولان جامعهٔ ملیه‌مزك بووسائط معنویه‌دن تجردی صورتنده نتیجه‌نك نره‌لره واراجغنی تخمین ایتمك دیلمزوارمیور . عصریلك قیودمعنویه‌یی حریت مفهوملریله قابل تألیف کورمیور . فقط حریت وجدانك‌ده معناوشمولنی احاطه‌یه مقتدر اولامیور .

هیئت اجتماعیه‌لرك موازنه‌سنی محافظه ایدن قوت اداری قوهٔ تأییدیه‌لردن زیاده بشقه عامللره عائددر . انسانلری بشقه‌لرینك حقوقنه تعرضدن منع ایدن یالکز قانون قورقوسی دکلدر . کرچه هردرلووجدانی نصیبدن محروم کسه‌لر حقنده یکانه قیمتی قوت ومنفعت تشکیل ایدرسه‌ده لله الحمد هیئت اجتماعیه‌مز دها هنوز بوقدر آلچالمش دکلدر .

برملتك نظام اجتماعیسنده الك مهم عامل حسیات دینیه‌واخلاقیه‌نك کمالیدر . بو محترم رابطه‌لر کوشه‌دکجه هیئت اجتماعیه‌یی محافظه ایدن باغلر چوزولور . حیاتی معنویاتدن مجرد مادیاتدن عبارت کورنلر ایچون هرشی یالکز ویالکز منفعته استناد ایدر . منفعتك خللدار اولمسیله برابر هرشیئ ختام بولور . آرتق نه‌وجدانی تأثرلر ، نه‌ده اخلاقی قوهٔ تأییدیه‌لر وضعیتی اصلاح ایده‌مز . چونکه مادی تلقیلر قارشوسنده بتون بودساتیر خیال وخرافاتدن بشقه برشی دکلدر .

دواملی نشریات ایله ، متمادی برحرص وغرضله هرکون معنویاته ، عار وحجابه واقع تعرضات آنجق بوصورتله قابل ایضاحدر . بر انسان هر دورلو قیود دینیه واخلاقیه‌دن آزاده اوله بیلور . لکن بشقه‌لری بویله دکلدر ، دیه غیظ وحقارتده بولنمق حقنی قزانمش اوله‌بیلورمی ؟ .

سجیه ، ومحاسن اخلاقیه بتون انسانیتك الك یوکسك برمفکوره‌سنی تشکیل ایدرکن وبتون غرب عالمی شودقیقه‌ده‌ایمان ومعنویات احتیاجیله قیورانیرکن عصریلکك معنویات دشمنلغی طرزنده تظاهری شایان حیرتدر .

ایشته غرب مقلدلکنك مختلف اجتماعی ساحه‌لرده‌کی تظاهرات و تأثیراتی ! شیمدی بو تظاهرات و تأثیراتدن نتیجه‌یی استحصال ایتمك لازمکلیر . هیئت اجتماعیه‌یی متساند بر حالده بولندیران نقاط جامعه‌یی تقویه وترصین ایتمسی ایجاب ایدرکن عصریلك بالعکس بوروابط اجتماعیه‌یی صارصمشدر . غرب فضائل ورذائلنك موجدلرینه طاش چیقاره‌جق برمهارتله تقلیدندن بشقه صلاح اجتماعیمز نامنه قازانلمش هیچ برفائده یوقدر . اخلاق بوزولمش ، عائله اساسلری محواولمش ، معنویات، سجیه صارصیلمش ، فقط بونلرك یرینه هیچ برشی اقامه ایدیله‌مه‌مشدر . معنوی ساحه‌ده‌کی بوشلغی دولدوره‌جق هیچ بر مادی اثرده یوقدر . غربك محاسنی میاننده احراز موقع وآنجق بو صورتله مدنیت روحنی تمثیل ایدن علم وعرفان ، صناعت ، تجارت ، اساسلرندن هیچ بری تجلی ایده‌مه‌مشدر . یالدیزدن نه چیقار ؟. شو حاله نظراً مدنیت و کمالات غربیه‌یی معنای حقیقیسیله اصلا افاده وتمثیل ایتمین غربجیلق بو کونکی شکلیله هیچ برقیمت افاده ایتمین عجائب برمفهومدن بشقه برشی دکلدر.

عجبا غرب مدنیتنك منفی شکلده قبولیله هیئت اجتماعیه‌مز نامنه نه قزانیلمش اوله‌جقدر؟ مدهش برغلط رؤیتله محاسنی رذالت ، فضائحی فضیلت مقامنده قبول ایتمکه امکان وارمیدر؟ عصرلرجه شرقده یاشایان، شرقدن فیض آلان ، اسلامیتی قبولندن صکره‌ده بو شرفله عصرلرك تاریخی شهامت وتساندایله نورلاندیران هیئت اجتماعیه‌مز ناصل اولورده کندیسنه عائد اولمیان، تاریخنه ، لسانته ، مفکوره‌سنه ، سجیه‌سنه ، تعاملاتنه ، اساساتنه ، الحاصل اوصاف ممیزه‌سندن هیچ برینه موافق و مطابق کلمه‌ین بر عالمك حرث و نفوذینه تابع اولورده اوکا استحاله ایدر ؟ بویله بر وقعه هانکی ملتك تاریخنده کورولمشدر ؟ کرچه تاریخ مغلوب ملتلرك ، غالبلرك قلنجی آلتنده امان دیله‌دکلرینی یازمشدر . بمضاده کندی اوصاف و مزایای ملیه‌سنی حقیر کوره‌رك تردی ایدن ملتلرك اضمحلالنی قید ایتمشدر . فقط کندی موجودیت معنویه‌سنی، حرثی غیب ایتدکدن صکره یشایان بر ملتی آصلا کوستره‌مه‌مشدر .

بو کون احتیاجات زمانیه‌یه اوفق اولان شرائط وتکملاتك هیئت مجموعه‌سنی تمثیل ایده‌بیله‌جك حقیقی بر تجدد وترقی‌یه چوق محتاجز . چونکه وجهه اجتماعیه‌مز شکل حاضریله ترقی‌یه دوغری بر تکاملی دکل، ادوار ظلمت وجهالته دوغری مدهش بر ارتجاعی افاده ایدییور. اوت،مدنیت حقیقیه‌یه هرملتدن زیاده مفتقرز. غربك شیرازه اجتماعیسی بوزولمسه‌ده هیچ اولمازسه مادی وصناعی ساحه‌لرده حائز تکملات بولونیور . حالبوکه بز ایکیسندنده محرومز .

مدنیت سعادت بشریه‌یی کافل اولان اساساتك هیئت مجموعه‌سیدر. کرك افرادك ، کرك هیئت اجتماعیه‌نك مادی و معنوی انکشافاتی مؤمن اولان حریت ، عدالت ، مساوات ، حریت وجدان ، مصونیت شخصیه ، معالی اخلاق ، تساند اجتماعی ، تعاون دساتیریله تمل طاشلری وضع اولونان علم وفن ومعرفت ، تجارت وصنعت ، رفاه و ثروتك حضور وسکون وجدانله یرلشه‌ن تظاهراتی و بونك نتیجه‌سی مدنیت مفکوره‌سیدر . و بتون بو صایدقلریمز اساسات اسلامیه‌دن بشقه بر شی دکلدر.

غربك‌ده الڭ‌مهم قسملرینی قبول ایتدیکی بوحقیقتلر ، بو یوکسك مدنیت پیشکاه بصیرتمزده دورورکن عصریلك پرده‌سی آلتنده تردی‌یه انهماك شعار اجتماعیمزه هیچ بروقت موافق دوشمز . عصریلرك بتون اضلاللرینه رغماً کندمزی آلداتمامق ایچون ایجه ذهنلرمزه یرلشدیرمك لازمدرکه محتاج اولدیغمز حقیقی ترقی و تجددك تأمینی ، حقیقی مدنیتك استحصالی آنجق اساسات اجتماعیه وممیزات ملیه‌یه اتباع ایتمکله ممکندر .

حسن حکمت

اسلامیتده

قادینلرك وظائفی وموقعی

سیدالبشر حضرت پیغمبر افندیمز حدیث نبویلرنده (قادینلر ارککلرك نصف دیکریدر) مآلنده (انما النساءشقائق الرجال) بویورمقله قادینسز ارککك اثبات وجود ایده‌میه‌جکنی ، ذکورت محضه‌ایله قانون خلقتك انتظار ایتدیکی نتیجه وجود بوله‌میه‌جغنی وقادینك وجودیله ارککك اتمام موجودیت ایده‌جکنی آکلاتمشدر . رسول اکرم افندمز حضرتلری : « اهلنه خیرلی اولان ، الڭ خیرلیکزدر . بن‌ده اهلنه خیرلی اولانلرك ایچنده خیرلی‌یم . قادینلره آنجق کریم اولان لطف وکرم ایله معامله ایدر . آلچاق طبیعتلی آدملردن باشقه‌سی‌ده اهانتده ، بدمعامله‌ده بولونماز » مآلنده بولان (خیرکم خیرکم لاهله وانا خیرکم لاهلی ما اکرم النساء الا کریم وما اهانهن الا لئیم) حدیث شریفلریله مسلمانلرك زوجه‌لرینه محبت ایتملرینی توصیه وجنس نسوانه احترامك لزومنی اخطار بویورمشلردر .

قادینلر فطرةً تربیهٔ اطفال واعمال بیتیه‌ایله اشتغاله مستعد اولدقلری، حمل ، وضع حمل ، ارضاع کبی برچوق عوارض طبیعیه‌یه معروض بولندقلری ایچون هیئت اجتماعیه‌یه قارشی ایفا ایده‌جکلری وظائف ، زوجه ووالده اوله‌رق چوجقلری تربیه، امور بیتیه‌یی ترتیب ، وسائل معیشتك احتیاجدن فضله‌سنی حسن اداره کبی شیلردر . قادینلرك بو وظائف فطریه‌لرینی بحق ایفا واداره ایده‌بیلملری ایسه شبهه‌سزدرکه علوم ومعارفله منور ومکارم اخلاقله‌ده اتصاف ایتمش بولنملرینه وابسته‌در. علیه الصلوة والسلام افندیمز « آنلر حامله قالیرلر ، طوغورورلر ،

چوجقلرینی أمزیررلر ؛ چوجقلرینه محبتکار اولورلر ، زوجلریله حسن معاشرت ایدرو نمازده قیلارلرسه جنته داخل اولورلر. » مألنده (حاملات والدات مرضعات رحیمات باولادهن لومایأتین لازواجهن مصلیاتهن دخل الجنة) بیورمشلردر .

معلومدرکه بو عالمده هر موجودك بر وظیفه‌سی واردر . اونك شخصنه ، نوعنه خاص اولان کمالی او وظیفه‌یی حقیله ایفا ایتمسنه متوقفدر. دین جلیل اسلامك نسوان حقنده‌کی احکامی، تعلیماتی او جنسك فطرتنه ، بوتون خصائص وملکاتنه تماميله موافقدر. یعنی او خصائصی بو تعلیمات اسلامیه دائره‌سنده فیض بولورسه اوزمان نسوان مسلمین ، حدود طبیعیه‌سنی آشمامق شرطیله ، بو عالمده اك بویوك بر ترقی‌یی احراز ایدرلر. اسلام قادینلرینك کمالات جنسیه‌لرینك رسوخ بولمسیچون علم اخلاق، حفظ صحت، تربیهٔ اطفال ، وظائف بیتیه کبی علوم وفنونی تحصیل ومقتضیاتنه توفیقاً حرکت ایتملری لازمدر . نسوان مسلمین مادیات ومعنویاتی جامع بولنان و اوزرینه فرض اولان علم حاللرینی حقیله بیلوب تماميله رعایت ایتدکلری تقدیرده غایهٔ کماله واصل اولورلر . حدیث شریفده تعداد ایدیلن اوصاف وجوده کلدکجه یعنی برقادین بر ارککه زوجه اولمدقجه ، زوجیله حسن معاشرتده بولنمدقجه و آنا اولوب چوجقلرینی تربیهٔ صحیحه ایله تربیه ومعنویاتی ، روحیاتی حسن محافظه ایتمدکجه جنس نسوان ایچون وصولی ممکن اولان غایهٔ کماله واصل اوله‌مازلر . زیرا ملکاتنك تکملی ، مواهبنك تهذیبی آنجق بونلری ایفا ایتمکله قائمدر وبونك ایچون یارادلمشدر .

نظام فطرت بشریه‌نك ، لسان قوانین طبیعیه‌نك ترجمانی اولان شریعت غرای محمدیه‌نك احکامنه قادینلر حقیله واقف اولسونلرده نصل آنا اوله‌جقلرینی اوکره‌نسینلر . والده‌لکك وظائفنی ، قوانینی تتبع ایتسینلرده تربیهٔ اولاد مسائلنك احتوا ایلدیکی دقایق وغوامضه واقف اولسونلر . اوت ، تربیه‌ده‌کی اودقایقی آکلاسینلرکه جبینی شجیع ، بخیلی سخی ، متکبری متواضع ، کاذبی صادق ایدر . فخر کائنات افندمز حضرتلری ایلك واحسان ایتمك ایچون ناسك ایچنده اك الیق اولانی کیمدر؟ سؤالنه جواباً « آنا کدر. آندن صوکره ینه آنا کدر ، آندن صوکره ینه آنا کدر . بعده بابا کدر . » مألنده (امك ثم امك ثم امك ثم اباك) حدیث نبویلریله ایلك واحسان ایدلمك ایچون والده‌لرك علو مرتبه‌سنی آکلاتمشدر .

برقادین تربیهٔ اطفال امر اهمنی ایفا ایده‌بیلمك ایچون اولا علوم متنوعه‌یی بیلمسی لازمدر . چونکه اطفالك نشو ونمای روحانی وجسمانیسنك تابع اولدیغی قوانینی بیلدیرن علملری بیلمدکجه وظیفه‌سنی حقیله ایفایه امکان یوقدر . ثانیاً بك چوق مشقتلره کوکس کرمکه مجبوردر. چونکه اصول تربیه‌یی چوجغك ولادتیله سن رشده وصولی آره‌سنده‌کی احوال واطوار مختلفه‌یه تطبیق ایله اکا کوره تعقیب ایتمك لازمدر . بوکا موفقیت ایسه حقیق برکماله ، ایشده جدی بر دوامه ، چوجغك هر طورینی ، هر حرکتنی تدقیق خصوصنده دقیق بر نظره محتاجدر. الحاصل قادینلر تربیهٔ اطفال وظیفهٔ شاقه‌سیله مکلف بولندقلرندن چوجق بویوتمك ایچون نظر امعانه آلنه‌جق، صوك درجه‌ده اعتنا اولنه‌جق بر چوق قیود وشرائط اولدیغنی آکلادقلری و بو شرائطه رعایتسزلك سببیله واقع اولان سوء تربیه‌دن متولد مسئولیتی ادراك ایتدکلری تقدیرده نه درجه‌لره قدر تحصیل علوم وفنون ایتملری لازم اولدیغی تظاهر ایدر. تربیهٔ اطفال امورینه حقیله وقوفی اولانلر بیلیرلرکه نه‌قدر بویوك، نه‌قدر مهم اولورسه اولسون شئون انسانیه‌دن هیچ بری تربیهٔ اطفالك محتاج اولدیغی قدر واسع علمه، دواملی مشقتلر اقتحامنه عرض احتیاج ایتمز. بو سببله‌درکه نور الموجودات افندیمز حضرتلری « جنت آنالرك آیاغی آلتنده‌در » مألنده (الجنة تحت اقدام الامهات) حدیث شریفلریله والده‌لره حرمت ومعاونتك درجهٔ علیاده اولمسی لزومنی بیلدیرمشدر .

تربیهٔ اطفال وظیفهٔ علویه‌سنی حقیله ایفایه مقتدر وفعلاً موفق اولان بر (آنا) هم کندیسنی، هم اولادینی ، هم ده بوتون اهل بیتنی سفالت وسفاهتدن وآنلرك تولید ایده‌جکی امراض واسقامك شرندن وقایه ایدرك سعدا کبی یاشامق ، شهدا کبی اولمك قابلیتنده بولندیرر. مسعود وبختیاردر او چوجقلرکه حیاتنك محاسنندن مساعدهٔ امکان نسبتنده استفاده یولنی اوکره‌نمش ومساویسندن‌ده نه صورتله چالیشه‌رق قورتولمق قابل اوله‌جغنی آکلامش وکندیلرینی بوطرز اجتماعی اوزره بویوتمش والده‌لرك آغوشنده تربیه ایدیلمشلردر. بدبختدرکه اویاورولرکه مزایای اجتماعیه واسلامیه‌دن ، فضائل روحیه واخلاقیه‌دن محروم ، مادی ومعنوی علوم نافعه‌دن بی‌خبر والده‌لرك اللرنده قالمشلردر . باررله کیدوب ارککلرله دانس ایدن سفیه قادینلرك تربیه ایده‌جکلری اولادك هیئت اجتماعیه‌یه مضر عنصرلر اوله‌جغنه شبهه یوقدر .

اسلامیتك برنجی درجه‌ده توصیه ایتدیکی شی محافظهٔ صحت وا کتساب حسن سیرتدر . حضرت پیغمبر افندیمز « اللهی سندن صحت وعافیت وحسن خلق دیلرم » بیورمشلردر. باباارندن قالان مالی اداره ایده‌مه‌ین میراث ییدیلره آجیان، نظر تأسفله باقان انسانلر تربیهٔ اطفال قواعدندن بی خبر جاهل آناره عین نظر تأسفله ، بلکه آندن بویوك تأثرلرله ، تلهفلرله باقمقده حقلیدرلر . فخر الانبیاء افندمزك هر بری بر جوهر حکمت ومنبع عالیٔ علویت اولان احادیث نبویه‌سندن بری‌ده شو حدیث شریفدر : (جناب حقدن عفو ایله عافیت ایسته‌یکز . زیرا هیچ بریکز ایمانده یقیندنصکره عافیتدن خیرلی برنعمته نائل اولمامشدر ـ سلوا الله العفو والعافیة فان احدکم لم یعط بعد الیقین خیراً فی العافیة) دین جلیل اسلام انسانك حیوانات سائره اوزرینه حق امتیاز ورجحانی تأمین ایدن صحت عقلیه‌نك صحت بدنیه ایله ارتباطنی اساس اتخاذ ایده‌رك حفظ الصحه‌نك قواعد ایمانیه‌دن برقاعدهٔ مستقله اولدیغی ؛

جناب حقك عبادينه احسان بويورديغى نعمتلرك كلمهٔ توحيددن صكره اك عظيمى بولنديغنى بيان وكافهٔ احكامنه رعايت ايتمك مسلمينك اقدم وظائفى اولديغنى اعلان ايلر .

حيات برميدان‌معركه‌در كه‌شدائد هول انكيزى انسانلرى‌دهشتلره القا ايدر. برنهر سريع‌الجرياندركه آندن برايچيم صو آله‌بيلمك ايچون بيك درلو محنت ومشقته قاتلانمق اقتضا ايدر . هموم واكدارى ايسه صاييلاميه‌جق درجه‌ده كثيردر . والده‌لر اولادينك وجودلرينى علل واسقامدن محافظه ايتمكله حياتده موفقيتلرينى تأمين ايچون هرشيدن اول نظردقته آله‌جقلرى جهت صحت‌جسمانيه‌لرينك محافظه‌سى‌در. زيرا قواعدحفظ‌الصحه‌يه اتباع خصوصنده اختيارتكاسل تهاجم امراضى ، تهاجم امراض‌ده ضعف قوايى وبالآخره موت هائلى انتاج ايلر . بناءً عليه اطفالك سلامتى وحصول سعادتى ، والده‌لرك حفظ‌الصحه قواعدينه حقيله‌رعايت ومقدمات‌حياتيه‌ده اعتدال‌اوزره‌تصرفه دقت كبى ايكى شرط مهمك وجودينه وابسته‌در .

محققدركه امراض جسمانيه اجسام اوزرنده نه قدر مؤثر ايسه امراض روحانيه‌ده نفوس اوزرنده عين تأثيرى حاصل ايدرلر. روح كرك قبول امراض ، كركسه قابليت مداوات خصوصلرنده جسمه تماميله مشابه‌در . آره‌لرنده‌كى فرق ايسه جنس مرضله نوع دوايه منحصردر . علاج حقيقيلرينه تصادف ايدرلرسه مصابى بولندقلرى علل‌واسقامدن كاملاً شفاياب اولورلر. روح ابتداى امرده تربيه‌نك طرفينى اولان صلاح‌وفساد جهتلرينك هرايكيسنده‌ده مستعد انتسابدر. مباى نشأنده برصبى مربى كامل بروالده‌يه مصادف اولورسه آداب وحكمتله تزين ايدرك هم كنديني، هم‌ده سائرينى نوعى مستفيد ايلر. اهمالكار ومتكاسل برمربى الينه دوشرسه شرت سفيلانه‌سيله بوتون هيئت اجتماعيه‌يى بيزار ايده‌جك مضر برمخلوق اولور . برشخص سفيه حسن تربيه وتدبير معقول سايه‌سنده سفاهتى ترك ايدرك طوغرو يوله سلوك ايلر . برشخص فاسق دخى ترهيب ، ياخود نتيجهٔ موعظه اوله‌رق فسق وفجوردن تجريد نفس ايله مظهر صلاح اولور .

امثال واقعه‌سى غير محدود اولان بواحوال دخى دلالت ايدركه روحك صورت تربيه‌سيله امراض واسقامدن صورت محافظه‌سى لازم. پك چوق اوامر قدسيه مقتضاسنجه تهذيب اخلاق جائزدر . انسانك الك‌صفوتلى برزمانى اولان‌چوجقلقده آله‌جغى كوزل وياچيركين تربيه طاشده نقشك برلشوب قالديغى كبى برلشيرقالير. نسوان مسلمين‌اولادينى حسن تربيه ، فكرلرينى ديانت محبتى ، وطن وملت عشقى ايله مألوف ايدرلر ، تحصيل علوم وفنونه سوق ايتمكه موفق اولورلرسه عصرمزده عالم اسلاميته مستولى اولان بلايا ومصائبك رفعنه ، امت محمديه‌نك بوكونكى حال‌ضعف وادباريك ازاله‌سنه ميسر اوله‌جقلردر . والده‌لرك دور صباوتدن اعتباراً چوجقلرده حقه وصدقه محبت ، ناحقه وكذبه نفرت ايلك حسلرينى اوياندرمق ، ملكات عقليه‌يى تزييده چاليشمق، جديتك ، متانتك ، عزم وثباتك علوشانتى آنلره اوكره‌تمك ، سوء قريندن آنلرى محافظه ايتمك صورتيله تربيهٔ اخلاقيه‌يى تلقين وتثبيت ايتملرى عهده‌لرينه مودوع وظائفك الك مهميدر .

عائله‌لرك صلاحى جمعيت بشريه‌نك صلاحنى ، فسادى‌ده فسادينى مستلزمدر . يعنى افراد عائله‌نك جمعيت بشريه اوزرينه تأثيرلرى آلدقلرى تربيه‌نك نتيجه‌سيدر . خير ايسه خير ، شر ايسه شردر . مثلا برخيرالخلف ظهور ايدر ؛ عائله‌سنك مجد وشرفنى اوج اعلايه ايصال ايدر. بربئس‌الخلف ميدانه كلير ، هم كنديسنى رسواى ايدر، هم‌ده عائله‌سنى حضيض مذلته القا ايدر . بونك‌ده سببى ، اساسى تربيه‌در. بناءً عليه آنالر بابالردن زياده چوجقلرينك سوء تربيه وعدم تهذيب اثرى اوله‌رق ايقاع ايده‌جكى جرائمدن مسئولدرلر . والده‌لرك جهالتندن متولد سوء تربيه‌لرى سببيله حفظ‌الصحه‌يه عدم رعايت ، نقصانى تغذى كبى مادى .. جبانت ، مسكنت، وسائر سوء اخلاق كبى معنوى و آنك توليد ايده‌جكى فرط عطالت و سفالت كبى اسبابك تحت تأثيرنده پك‌چوق اطفالك دها عالم صباوتده ايكن بو عالم شهادته وداع ايدوب كتدكلرى هرآن مشاهده ايدلمكده‌در .

ماهيتلرينى ، وظيفه‌لرينى ، مواهب فطريه‌لرينى ، جنسيتى ايچون مقدراولان كماله وصولك طريقنى ، اصولنى‌بيلن و اوصورتله حركتده بولنان ، عائله‌لرينك محافظ حياتى ، زوجلرينك بادئ مباهاتى اولان مسلمان قادينلرى تمثال شفقت ، انموذج رفق و رقت ، اعمال خيره مستعد ، الله يولنده فداى جانه مهيا بولنورلر . حياتلرينك قيمتنى زمانلرينك اهميتنى ونقد اولديغنى تقدير ايدرلر . مسلمانلرك پارلاق بر استقباله مظهريتى خصوصنده بويوك بر تأثيرى حائز اولان نسوان مسلمينك عقل وتربيه‌سنده بوتون مسلمانلرك چالشملرى لازمدر. بر شرط ايله‌كه احكام جليلهٔ اسلاميه رهبراتخاذ ايديلسين ، قانون فطرى اولان قانون اسلاميت دستورطانيلسين . اوقانون الهى‌كه هم روحى ، فكرى ، اخلاقى محاسن وبدايعى ، هم‌ده ادارى ، سياسى ، اجتماعى مدنى‌قواعد كليه‌يى جامعدر. دساتيرثابته ونواميس‌حقيقيه مجموعه‌سيدر. تابعلرينى خرافاتدن منع ايدر ، سعادت حياتيه‌يه مظهر ايلر .

ايشته قيزلرينى تعليم وتربيه خصوصنده مسلمانلره توجه ايدن وظيفهٔ اصليه بودر. برطرفدن امور بيتيه‌يى تنظيم و تدوير خصوصنده زمانك ايجاب ايتديكى علوم وفنون‌ايله تجهيز ايتمك ، ديكر طرفدن‌ده مكارم اخلاقيه و تربيهٔ اسلام ايله وجدانلرينى متحلى قيلمق لازمدر . بزآناطولى مسلمانلرى چوجقلريمز ايچون ايشته‌بويله برتربيه وعرفان ايسته‌يورز . بزم‌آرزومز ، اراده‌مز ، عمدهٔ اساسيه‌مز بوندن عبارتدر.

ميلاس مفتيسى
محمد صادق

مستخبرات وملاحظات

بو كونلرده ايكی خبر آلدق : بری موثوق ، ديكری موثوق دكل. موثوق خبر شودر : ديانت ايشلری رياستی امام وخطيب مكتبلرينی كندی اداره‌سی آلتنه آلمق اوزره استحضاراتده بولنيورمش ، بودجه تنظيم ايديورمش ، بودجه‌نك برقسمنی احداث اولنه‌جق مفتشلكلره آييرييورمش ، حاصلی كندی كندينه كلين كوكی اوليورمش ...

ديانت ايشلری رياستنه موفقيت تمنی ايده‌رز . تشبثی معقول ومنطقيدر . امام وخطيب مكتبلری بوكون معارف وكالتنه مربوط بولنيور. بومربوطيت ذاتاً مناسبتسزدر. چونكه امام وخطيب مكتبلری تماماً اخروی برمؤسسه‌درلر. معارف وكالتی ايسه دنيوی برمؤسسه‌در. دنيا ايله آخرت ايشلری يكديكرندن آيرلدقدن صوكره امام وخطيب مكتبلرينك معارف وكالتی اداره‌سنده بولنماسی كولنج اولور. ذاتاً او مكتبلر معارف اداره‌سنده قالدقجه آخرت ايشلرنده امامليق وخطيبلك يابابيله‌جك كيمسه‌لر يتيشمه‌سی امكانی يوقدر. اورالرده يتيشنلر مادی ودنيوی ايشلرده امام وخطيب اوله‌بيليرلر . اكر معارف وكالتنك غايه‌سی‌ده بويله امامل وبويله خطيبلر يتيشديرمك ايسه ، دييه‌جكمز يوقدر . امام وخطيب مكتبلرينك بوكونكی درس پروغراملرينه ، طرزتدريساتنه ، معلملر قادروسنه‌باقيلنجه غايه‌نك‌ده بوندن باشقه برشی اولماديغنه حكم ايديله‌بيلير . غايه بو اولونجه آخرت ايشلرينه امامليق وظيفه‌سنی‌ده « امينك امی‌يه امامتی جائزدر » فتواسنجه اهالی مناوبةً ايفا ايتسين ديمكدن باشقه نه سويلنه‌بيلير ؟

ديانت ايشلری رياستی اكر امام وخطيب مكتبلرينك شمديكی وضعيتلرينی ، غايه‌لرينی ، عاقبتلرينی آكلايه‌رق اويله تشبثده بولنمق ايسته‌يورسه شايان ممنونيت برتيقظ اثری كوسترمش اوليور . فقط شوراسنی‌ده ديانت ايشلری رياستنه خاطرلاتمق مجبوريتنده‌يزكه ، امام وخطيب مكتبلری ، ايستر شمديكی وضعيتلريله ، شمديكی غايه‌لريله معارف وكالتنه مربوط قالسينلر ، ايستر يكی برپروغرامله ، اخروی برغايه ايله ديانت ايشلری رياستنه ربط اولنسونلر، ضروری برعقامته، طبيعی برانسداده محكومدرلر. اولجه ايضاح ايتمش بولنديغمز بومسئله‌يی سوق ضرورتله بردها تشريح ايده‌لم :

مملكتك هرطرفنده امامله ، خطيبله احتياج واردر . آنك ايچون مملكتك هرطرفنده امام وخطيب مكتبلری آچمق مجبوريتی واردر . بوده عظيم مقدارده پاره‌يه متوقفدر. معارف وكالتی پاره‌سزلق يوزندن ، بوكون بكيدن معارف مكتبلری آچه‌مادقدن بشقه ، موجود مكتبلری‌ده توحيده چاليشيور ، تعبير ديكر ايله قاپاتيور . آلته پاره كچسه ، امام وخطيب مكتبلرينه دكل ، معارف دنيويه مكتبلرينه صرف ايده‌جكنده شبهه يوقدر . معارف وكالتنك بوله‌ماديغی پاره‌يی ديانت ايشلری رياستی عجبا نره‌دن بوله‌جقدر ؟ بالفرض قوپاره‌بيله‌جكی برمقدار پاره ايله عجبا قاچ دانه امام وخطيب مكتبی آچه‌بيله‌جكدر؟ شبهه‌سز بوله‌جغی پاره‌ده آز اوله‌جقدر ، آچه‌جغی امام وخطيب مكتبلری‌ده پك آز برمقداره منحصر قاله‌جقدر شوحال قارشوسنده، امام وخطيب مكتبلری كشاد اولنه‌مايان مملكتلر اهاليسی كنديلرينه لازم اولان امام وخطيبلری عجبا نره‌دن تدارك ايده‌بيله‌جكلردر؟ كندی مملكتلرنده امام وخطيب مكتبلری بولنمايان اهالی او مكتبلرك بولندقلری مملكتلره چوجوق كوندرمز . چونكه نه امامليق ، نه‌ده خطيبلك جاذب برغايه، مهم برسائق دكلدر . امام ويا خطيب اولمق ايچون كندی مملكتندن بشقه يرلره كيده‌جك كيمسه‌لر بولنه‌جغنه ناصيل اينانه‌بيليرز؟ اينانيرسه‌ق كندمزی آلداتمش اولورز . شمديدن بو عاقبتی كشف ايده‌مه‌ينلری برقاچ سنه‌لك تجربه‌لرك ايقاظ ايده‌جكنده شبهه يوقدر . فقط ، بعد خراب البصره !..

تحصيل ابتدائی ، امامق وخطيبلك تحصيلی‌ده مجبوريت قانونيه آلتنه آلارق هركسك چوجوغنی امام وخطيب مكتبلرينه سوق ايده‌مه‌يز .

هايدی بونلرك هپسنی ممكن وحتی فعلاً واقع فرض ايده‌لم ؛ يالكز امامل ، خطيبلر ايله بو ايش دونه‌جكمی‌در ؟ ديانت ايشلری رياستی امامل ، خطيبلر واسطه‌لری ايله بوتون ديانت ايشلرينی تدوير ايده‌بيله‌جكمی‌در ؟ امامل‌رك ، خطيبلرك تحصيللری بوتون احتياجات دينيه‌يی تطمينه كافی كله‌جكمی‌در ؟ ديانت ايشلری رياستی عجبا بو سؤالره نه‌يولده جواب ويره‌جكدر ؟. اوراسی نه‌يولده جواب ويريرسه ويرسين ، بزم قناعتمزه كوره امام وخطيب مكتبلری معارف دينيه‌نك ابتدائی بر درجه‌سيدر . ابتدائی علوم دينيه تحصيلی ايله امور معظمهٔ دينيه تدوير اولنه‌ماز . حقايق عاليهٔ دينيه يوكسك تحصيل كورمش اسلام علماسنه عرض احتياج ايدر . باخصوص ماديت پرستلكك هرشينه حاكم اولمق ايسته‌ديكی بوعصرلرده موجود علمانك بيله عاجز برموقعده بولندقلری كوريلوب طورور كن ، اونلرك رحلهٔ تدريسلرنده قابل خطاب برر شاكرد بيله اوله‌مايه‌جق بردرجهٔ تحصيلده يتيشه‌جك اولان امامل ، خطيبلر ايله اسلاميته خدمت ايديله‌بيله‌جكنی خاطره كتيرمك قادار غفلت اثری كوسترنلره شاشارز . يوكسك تحصيل دينی اربابنك الّهيات فاكولته‌سندن يتيشه‌جكنی اميد ايتمك دهابويوك برغفلت اثريدر .

ديانت ايشلری رياستی اكرعلوم دينيه‌نك آتيسندن انديشناك ايسه، دين ايله دنيانك يكديكرندن تفريقی پرنسيبی ايجاباتندن اولمق اوزره

آخرته عائد علوم دینیه مؤسساتنك تماماً دنیوی بر مؤسسه اولان معارف وكالتنه ن ینه اخروی بر مؤسسه اولان دیانت ایشلری ریاستنه دوری لازم كله‌جكنی اولیای اموره اسماع ایتدیرمه‌یه چالیشمه‌لیدر. اندیشه‌نك مبدل اطمئنان اولماسنه بشقه چاره یوقدر. معارف وكالتی اكر تفریق پرنسیبنه صادق ایسه، اداره‌سی آلتنده اخروی مؤسسه‌لر بولندیرمامق مجبوریتنده‌در. یوقسه نه معارف وكالتی تكین اولمقدن، نه‌ده معارف وكیلی تكیه شیخی موقعنه دوشمكدن قورتیله‌ماز! اكر كندی پرنسیبنه ینه بالذات كندی صداقت كوسترمیه‌جك ایسه بوصداقتسزلكنی مؤسسات دینیه‌نك لهنه اوله‌رق تفسیروتلقی ایده‌میه‌جكز.

موثوق اولمایان دیكر بر خبره كوره اولیای اموردە، هم امام و خطیب مكتبلرینی، هم‌ده الهیات فاكولته‌سنی توسیع واصلاح ایتمك، دیكر برطرز افاده ایله، علوم دینیه مؤسساتی دینه بیله‌جك بر حاله كتیرمك تمایلی حاصل اولمش. او بر خبركبی، بوخبری‌ده ممنونیتله تلقی ایده‌رز. بویله بر تمایل شبهه‌سز بر حسن نیت اثریدر. فقط هر حسن نیت حسن نتیجه‌ویرمز. آنك ایچون بز اولیای امور حضراتنه كمال صمیمیتمزله عرض ایده‌رزكه نه امام وخطیب مكتبلری، نه‌ده الهیات فاكولته‌سی معارف وكالتی اداره‌سنده قالدقجه، هانكی شكله افراغ اولنورلرسه اولنسونلر، اورالرده دین عالملری یتیشه‌مز. الهیات فاكولته‌سی مدرسلرندن بر ذاتك تعبیری وجهله، علوم دینیه مؤسساتنك معارف اداره‌سنده‌كی وضعیتی اوكی پدر ویا والده نزدنده‌كی چوجوغك وضعیتندن فرقلی اوله‌ماز. دینی مؤسسات كندیسنه یان كوزله باقان دنیوی بر مؤسسهٔ اداریه وصایتنده یاریه‌ماز. اولیای امور اكر بو حسن نیتلرینی كرك دین ایله دنیانك تفریقی پرنسیبلری نامنه وكرك علوم دینیه‌یی حمایه نامنه مؤسسات دینیه‌یی دیانت ایشلری ریاستنه دور ایدرلرسه اوزمان حسن نتیجه ویره‌بیلیر. معارف وكالتی اداره‌سی آلتنده مطلقا بر مؤسسهٔ دینیه بولندیرمق ایسته‌نیلورسه، پروغرامی اصلاح ایدلمك واك نهائی بر درجهٔ تحصیل اولمق اوزره الهیات فاكولته‌سنك ادارهٔ حاضره‌سنی ادامه ایتمك ممكندر. فقط بوكا مقابل، علوم دینیه‌نك تالی درجه‌لرینی تماماً دیانت ایشلری ریاستنه دور ایتمك ضرورتی واردر. تالی تحصیلك قاچ درجه‌لی اولماسی لازم كله‌جكنی ریاست مذكوره‌نك تقدیرینه بیراقالیدر. بو درجه‌لرده یتیشه‌جك اولان متوسط ارباب تحصیل متوسط احتیاجات دینیه‌یی تطمین ایده‌بیلیر. عالی احتیاجات دینیه‌نك تطمینی وظیفه‌سی‌ده الهیات فاكولته‌سندن نشئت ایده‌جك یوكسك ارباب تحصیله قالیر. رسمی مؤسسات دینیه‌نك احتیاجاته كافی كله‌میه‌جكی جهتله علوم دینیه تدریساتی كمافی السابق نائل حریت اولمالیدر. بوسایه‌ده برچوق امام‌لر، خطیبلر كندی كندینه یتیشه‌رك حكومته بار اولمازلر. مسخبراتمز میاننده، امام وخطیب مكتبلرینك توسیع واصلاحلری حالنده بیله ینه اونامی طاشیه‌جقلری‌ده بولونیوردی دنیوی بر مؤسسه اولان دارالفنونك مختلف شعبه‌لرینه «مدرسه» نامی اضافه ایدلدیكی بر صیره‌ده علوم دینیه مؤسساتندن دینی بر نام ماهیتی حائز «مدرسه» تعبیرینك اسیركنمه‌سی واونلره دنیوی بر نام اولان «مكتب» عنوانینك ویرلمه‌سی‌ده بزه پك غریب كلیور!.

یحیی عفیف

وهابیلك

وهابیلكك تاریخچه‌سی و عمده‌لری

میلادك اون سكزنجی عصرندن اعتباراً ظهور ایدن وهابیلكك تأسسی اوزرینه (حجاز) ومقامات مباركهٔ اسلامیه دائمی بر تهلكه‌یه معروض قالدی. نجد چوبانلرندن برینك اوغلی اولان مؤسس مذهب محمد بن عبدالوهاب (بنی تمیم) قبیله‌سنه منسوبدر. مومی الیه (بصره) و (شام) ده ادبیات عربیه ایله فقه حنفی‌یی تحصیل ایتمش، باباسیله برلكده حجه كیتدكدن صوكره (مدینهٔ منوره) ده (فقه) تحصیلنی ایلرلتمش، دها صوكره (اصفهان)ه كیده‌رك برمدت اوراده اقامت ایتمش وبر مدرس و مرشد صفتیله (نجد)ه عودت ایله‌مشدر. (محمد بن عبدالوهاب) بوتون سیاحتلری اثناسنده برچوق اسراف و افراط مناظرینی تماشا ایله دلخون اولویور، خلقك یاشایشنده و كیینیشنده ساده‌لك یرینه لزومسز، فقط كافتلی آلایشلره اهمیت ویردیكنی سویله‌یوردی. مومی الیه، بالخاصه مسلمانلرك توحید عقیده‌سنی رخنه‌دار ایدن بر طاقم خرافاته طاپدقلرینی، اولیا طانیلان بر طاقم اشخاصك قبرلرینه فوج فوج كیتدكلرینی، بو اولیانك قبرلرینی زیارت ایدرك أولولردن همت دیله‌ندكلرینی، حتی بو اولیا طانیلان اشخاصدن صرف نظر، بت پرستلكی ییقمغه كوندریلن حضرت محمد (علیه الصلاة والسلام) افندمزه پرستش ایتدكلرینی وبوصورتله اصل معبود حقیقی اولان ذات اجل و اعلایه عبادتی اونوتدقلرینی ادعا ایدییوردی. (محمد بن عبدالوهاب)، دین مبین اسلامی صفوت اصلیه‌سنه ارجاع ایتمك، مسلمانلری آنجق قرآن كریمه انقیاد و سنت سنیه‌یه اتباع ایتدیرمك أملیله حركت ایتدیكنی سویله‌یه‌رك تلقیناتی اجراسنه باشلادی. (محمد بن عبدالوهاب)ك تلقیناتی بادئ امرده اهمیتله تلقی ایدیلمه‌دكندن عائله‌سیله برلكده عربستانی طولاشمغه مجبور اولمش و نهایت (نجد)ده (درعیه)ده اقامت ایدرك درعیه شیخی (محمد بن سعود)ه مذهبنی قبول ایتدیرمكه موفق اولمشدر. بو موفقیت روابط صهریت ایله تأیید ایدیلدی. (ابن سعود) (ابن عبدالوهاب)ك كریمه‌سیله ازدواج ایتدی. و (وهابیه) خاندانك مؤسسی اولدی.

(محمد عبدالوهاب) دامادینك نفوذ وقوتندن استفاده ایده‌رك

مذهبنی نشره باشلادی . (محمد عبدالوهاب) کندی مذهبنه سالك اولمایان مسلم وغیرمسلملری کافر تلقی ایدییور وبونلرك قلیچدن کچیرلمه‌سنی روا کوریوردی . بوصورتله وهابیلك عربستانك برچوق یرلرنده انتشار ایتدی . (محمد بن سعود)ك اوغلی (عبدالعزیز) سریع برطاقم موفقیتلرله وهابیلکی بوتون (نجد) ه قبول ایتدیردکدن صوکره (نجد)ك حدودینی آشمش ، حجازه حلول ایتمکه باشلامشدی . اون طقوزنجی عصرك ایلك ییللری وهابیلرك هم دور اقبال ، هم دور ادبارینی تشکیل ایدر . ۱۸۰۱ ده (عبدالعزیز)ك اوغلی (سعود) ، (کربلا) یه هجوم ایدرك مدافعلرینی قلیچدن کچیرمش ، (کربلا)نك محتوی اولدیغی مقاماتی تخریب ، عصرلردن بری شیعی مسلمانلرك بو مقامات مبارکه‌یی تزیین ایچون اهدا ایتدکلری قیمتلی مجوهراتی اغتنام ایدرك عودت ایلمشدی . (سعود) حجازه‌ده کیره‌رك (مکهٔ مکرمه)یی ضبط ایتمش ، بلدهٔ مبارکه‌یی یاغمادن صیانت ایله برابر بوتون مقابری تخریب ایله‌مشدی . شیعیلر (کربلا) یه وقوع بولان تجاوزی عفو ایتمیه‌رك (درعیه) ده نمازقیلارکن امیر (عبدالعزیز) ی قتل ایتدیلر . مومی الیهك یرینه اوغلی (سعود) کچدی . سعود ، (مدینهٔ منوره)یی ده اشغال ایتدی . بوصورتله وهابیلك عربستانك اك مهم اقسامنه حاکم اولدی .

وهابیلرك روضهٔ پیغمبری‌یی تخریب ومرقد پاکك بوتون محتویاتی یاغما ایتملری بوتون اسلام عالمنده بر واویلا قوپارتدی . بوتون نظرلر حامیٔ اسلام اولان دولت عثمانیه‌یه دیکیلدی . دولت عثمانیه بوتجاوزلر قارشیسنده حرکته کله‌رك مقامات مبارکهٔ اسلامیه‌یی قورتارمق وظیفه‌سنی مصر والیسی محمدعلی پاشایه حواله ایتدی . ۱۸۱۱ ده محمدعلی پاشانك اوغلی طوسون پاشا قومانداسی آلتنده (۱۰) بیك کشیدن متشکل بر مصر اردوسی حجازه کیردی . او صره‌ده (سعود) ، (بغداد)ی ضبط ایتمك اوزره شماله حرکت ایتمش بولونیوردی . فقط او زمان ۱۶ یاشنده بر چوجوق اولان (طوسون) پاشانك حجازه کلدیکندن خبر آلیر آلماز درحال عودت ایتمش وطوسون پاشانك اردوسنی مغلوب ایده‌رك عظیم ضایعاته کرفتار ایتمشدی . کرچه مصر اردوسی مکه ومدینه‌یه کیرمشدی . فقط آلدیغی قوای امدادیه‌یه رغماً حرمین شریفینی محافظه ایده‌میوردی . بونك اوزرینه بالذات محمد علی پاشا بر اردونك باشنده حجازه حرکت ایتدیسه‌ده ینه قطعی بر موفقیت احراز ایده‌مدی . ۱۸۱٤ ده طوسون پاشانك اردوسی (طائف) جوارنده تکرار مغلوب ایدلمشدی . ۱۸۱۶ سنه‌سنك مایسنده امیر (سعود) ارتحال ایتدی . یرینه کچن اوغلی (عبداه) ، محمد علی پاشا ایله مذاکراته کیریشمك ایسته‌دی ایسه‌ده طلبی رد ایدلدی . (محمد علی) ، نجده دوغری ایلریله‌دی ، وهابیلری تارمار ایتدی . باشلوجه شهرلرینی ضبط ایتدی . نهایت وهابیلرله صلح عقد ایده‌رك یاغما ایتدکاری بوتون مجوهراتی اعاده ایتمه‌لرینی شرط قوشدی . وهابیلر ، بوشرطی انفاذ ایتمدکلرندن محاربه‌یه دوام ایتدی .

بوسفر مصر اردوسنك قوماندانلغنه طوسون پاشانك یرینه ابراهیم پاشا تعیین اولونمشدی . (۱۸۱۶) سنه‌سنك ایلولنده حجازه آیاق باصان ابراهیم پاشا (عبداه) ك اردولریله تقریباً ایکی سنه مجادله ایتمش ، نهایت معیتنده قالان (٤۰۰) کیشی ایله برابر (عبداه) ی اسیر ایده‌رك استانبوله کوندرمش ، بونلرده آرقداشلریله برلکده اعدام ایدلمشدی .

بو حادثات ، وهابیلکی عظیم بر تزلزله اوغراتدیسه‌ده اونی امحا ایده‌مدی . استانبولده اعدام ایدیلن وهابیه رئیسنك اوغلی (ترکی) وهابیلکی تکرار احیایه تشبث ایتمش ، بونك اوغلی (فیصل) مصر حکومتنه ویرکو تأدیه‌سندن امتناع ایتدیکی ایچون اسیر ایدیله‌رك (قاهره) یه کوندرلمش ، بالآخره فیصل (قاهره) دن فرار ایده‌رك تکرار وطننه عودت ایتمش واوزماندن اعتباراً وهابیلر قومشولریله متمادیاً دیدیشمکله برابر مقامات مبارکهٔ اسلامیه‌یه تجاوز ایده‌مه‌مشلردر .

(محمد عبدالوهاب)ك تلقیناتی مذهب حنبلی‌یه منسوب شیخ الاسلام (احمدبن تیمیة الحرانی) نك تعالیمنه مبتیدر . (ابن تیمیة) نك آثارندن (عبدالوهاب) ك استنساخ ایتدیکی نسخه‌لر حالا موجوددر . (ابن تیمیة) مذهباً حنبلی اولمقله برابر مذاهب اربعه‌دن برینه مربوط دکلدی . کندیسی مجتهددی . یعنی (ابن حزم) کبی ظاهر قرآنه ، سنت سنیه‌یه ، قیاسه مستنداحکام استخراج ایدییوردی (ابن (تیمیة) قرون اخیره‌ده ظهوره کلن بدعتلرله شدتله مجادله ایتمش ، مقابر اولیایی زیارتی ، اونلردن وحتی حضرت پیغمبردن استمدادی پت پرستلك عدیله تقبیح ایله‌مشدی . بوندن بشقه (ابن تیمیة) کندیسنه معاصر متصوفلرك اك بی امان دشمنی ایدی . وهابیلرده (ابن تیمیة) کبی ظاهر قرآنه اعتقاد ایدرلر ومذاهب اربعه‌نك احکامندن صرف نظرله هرشیئی قرآن کریمدن استخراج ایتمك ایسترلر . وهابیلر عصرلرنده حاکم اولان ضلالت جریانلرینی نظردقته آلارق (اجماع) ، مستند احکامی‌ده رد ایتمشلردر . بونلر ، مقاماتی زیارتی ، اولیادن استمدادی منع ، هردرلو اسراف ودبدبه‌یی ، توزیع عدالت خصوصنده هردرلو تسیبی ، کافرلره قارشی هردرلو مسامحه‌یی تقبیح ، توتونك استعمالنی صورت قطعیه‌ده تحریم ایتمشلردر .

عمر رضا

طلبهٔ علومك مقرراتى

الهيات فاكولته‌سى مداوملرينك اجتماعلرى

الهيات فاكولته‌سى طلبه‌سنك صوك زمانلرده اعاشه ، نقل ، فيوضات مسئله‌لرى حقنده مختلف مقامات نزدنده وقوع بولان متعدد تشبثلرندن بر قسمنك رد ايدلمسى ، بر قسمنه جواب بيله ويريلمه‌مسى طلبهٔ علومى پك مأيوس ومتأثر ايتمش ، بو وضعيت أليمه طلبه‌نك خط حركتلرينى تثبيت ايتمك اوزره فوق العاده براجتماع عقد ايتملرينه سائق اولمشدر . صالى كونى فاتحده (تابخانه) مدرسه‌سنده ايكى يوز قدر طلبهٔ علومك اشترا كيله عقد اولونان بوفوق العاده اجتماع پك حرارتلى وهيجانلى اولمش ، طلبهٔ علومى علاقه‌دار ايدن بوتون مسئله‌لر مناقشه ايدلمش ، بالخاصه اعاشه مسئله‌سنك شيمدى‌يه قدر حل ايدلمه‌مش اولمسى وبونكله برابر منفى ويا مثبت بر جوابده ويريلمه‌مسى شدتلى مذاكره و مناقشه‌لرى موجب اولمشدر . اجتماع نتيجه‌سنده طلبه اتخاذ ايتمش اولدقلرى مقرراتى ، بر ميثاقنامه ايله تأييد ايده‌رك ، فاكولته رياستنه ودارالفنون امانتنه عرض ايتمشلردر . طلبهٔ علومك مطالب اساسيه‌سى شونلردر : ١) ملت وكيللرى طرفندن مجلسده قبول ايديلن اوقاف بودجه‌سنده‌كى طلبهٔ علومك اعاشه‌سنه عائد تخصيصاتك اعطاسى ، ٢) الهيات فاكولته‌سى طلبه‌سنك سائر دارالفنون مداوملرى كبى ديكر فاكولته‌لرده كچه‌بيلملرى ، ٣) الهيات مداوملرينك استقباللرينك تأمينى . طلبهٔ علوم بو استرحاملرى قبول ايدلمديكى تقديرده فاكولته درسلرينه دوام ايده‌ميه‌جكلرينى‌ده تحت قراره آلمشلردر .

طلبهٔ علومك دارالفنون امانتنه والهيات فاكولته‌سى رياستنه تقديم ايتدكلرى استدعانك المزه كچن بر صورتنى عيناً درج ايديورز :

« معروضاتمزدر ،

فاكولته‌مز مداوملرينك اعاشه‌سى حقنده كرك فاكولته‌مز رياستنه وكرك مختلف مقاماته آلتى دفعه وقوع بولان مراجعتمزه مثبت ومنفى هيچ برجواب ويريلمه‌دى . فاكولته‌مز مداوملرينه ديكر فاكولته‌لره نقل حقنك ويريلمه‌سى حقنده امانت ورياست جليله‌يه ويرديكمز استدعالر رد ايديلدى . ديكر فاكولته مداوملرينك آتيسى تأمين ايدلديكى حالده فاكولته‌مز مأذونينى حقنده هيچ بر شى دوشونولمه‌دى وتثبيت ايديلمه‌دى .

اكثريمز ملتك فقير زمره‌سنه منسوبز . كنج وقيمتدار حياتمزك اون بش سنه‌لك محصول مساعيسى ، قانونى برحق صريحمز اولان وبوكون قطع ايديلن بر اكمك قيريتيسنه فدا ايديليور تحصيلنى استعدادلرينه موافق اوله‌رق اكمال ايچون سربست عرفان اوجاغنك ديكر شعباتنه كچمك ايسته‌ينلريمز قيودات نالايقه‌نك قربانى اوليور . هيچ بر كنج حيات قيمتدارينك اوزون سنه‌لرينى برفاكولته‌نك دوامى نامنه هدر ايتمه‌مش وبر انديشه‌نك اسيرى اولمق ايچون مملكتمزك اوزاق يرلرندن بورايه‌قادار قوشوب كلمه‌مشدر . ملت وكيللرينك قبولنه اقتران ايدن بر بودجه‌ده مخصص اعاشه‌مز ويريلمه‌يور . ادبيات فاكولته‌سيله هرخصوصده مساوى اولان فاكولته‌مز مداوملرينه دارالفنونك شعبات سائره‌سى ودارالمعلمين عاليه كبى يوكسك مكتبلرك قاپولرى مسدود قاليور ؛ نقل كبى بر حق صريحمز نزع ايديليور . بناءً عليه يوزلرجه اولاد وطنك مقدرات استقباليه‌سى ملاحظات غير وارده‌نك قربانى اولوركن بو أليم وضعيت قارشوسنده سكوت ايده‌ميه‌جكز . اعاشه‌مزك تأمينى ايسته‌يورز ، جواب يوق . ديكر فاكولته‌لره كچمك ايسته‌ينلره حق نقل يوق ... مداوملرك آتيسى حقنده بر اميد يوق .

ايشته بو بر سورو يوقلق نتيجه‌سى بروارلق چيقيوركه اوده فقير ومغدور طلبه‌يى ترك تحصيله دعوتدر .

الغاى مدارسك احياى طلبه ايچون اولماديغنى ظن ايديورز . مقدراتمزه حاكم اولانلر صريح حقوقمزى تسليم ايتمزلرسه دويه‌جقلرى عذاب يالكز وجدانى اولميه‌جق ، فاكولته‌يى‌ده دوغمه‌دن مزارعدمه سوروكله‌يه‌جكلردر .

خلاصه ١٦ ايلول ٣٤٠ تاريخلى صالى كونى بعدالزوال ساعت ايكى‌ده وقوع بولان فوق العاده اجتماعمزده تقررايدن اساسات شونلردر:

١) اعاشه‌مزك تأمينى (٢) فاكولته‌مزله مناسبتدار ديكرفاكولته‌لره نقل حقنك ويرلمسى (٣) مداوملرك آتيسنك تأمينى . خصوصات مذكوره‌نك قبول و حلنه قدر فاكولته‌مزك حين كشادنده درسلره دوام ايده‌ميه‌جكمزى طلبه ميثاقنده متفقاً تثبيت و قبول ايتدك . معروضات واقعه‌مزك قبولنى مملكتك عرفانى نامنه استدعا و استرحام ايلرز افندم . »

هويتسز ذهنيتلر !

آمريقا و آوروپانك برچوق يرلرنده بزم مملكتمزه « غريبه‌لر مملكتى » نامى ويريليورمش . غريبه‌لرده دينى عقيده‌لردن عبارتمش . بو مملكت حقيقت غريبه‌لر مملكتيدر . فقط ، غريبه‌لرى دينى ساحه‌ده دكل ، اجتماعى ساحه‌ده آرامق حقيقته دها موافقدر . بشقه هرشيئى آكلامق امكانى واردر . يالكز ، كيمسه‌نك مسلك اجتماعى وسياسيسى آكلامق امكانى يوقدر . هركس برذهنيتك اسيريدر . فقط او ذهنيتك هويتنى تعيين ايتمك كيمسه‌نك قدرتى داخلنده دكلدر . چونكه هيچ بر ذهنيتده معين بر استقامت كوريلمه‌مز . بوكون بر شكلده تجلى ايدن

برذهنیتی یارین بشقه شکلده منکشف کورورسکز . بوکون برشیئه قاره دیین کیمسه ، یارین اوکا آق دیر . برزمانده مدح ایتدیکی کیمسه‌یی دیکرزمانده ذم ایدر. غیابنده دوستلق کوستره‌دیکی برآدمه حضورنده اك صادق بر دوست کسیلیر . نظرنده ، بوکون حقیقت اولان برحال یارین خرافه اولور . خرافه اولدیغنی بیلدیکی بر فکره خاطر ایچون حقیقت دیمکدن چکینمز. بزم نظرمزده تبدل ایتمیه‌جك هیچ برحقیقت یوقدر. حقیقت بزم تلقیاتمزه ، حسیاتمزه ، ذهنیتمزه، منفعتمزه کوره دائما دکیشیر . برشی بزم حسیاتمزه ، تمایلاتمزه موافق ایسه حقیقتدر ، دکلسه باطلدر . فکرمزه ، آرزومزه اویغون ایسه فضیلتدر ، دکلسه ، رذیلتدر . بزم کیفمزه کوره سوز سویلرسه حکیم وعالمدر ، دکلسه جاهلدر . نفسمزك تمایلاتنه مغایر حال و حرکتلرده بولنورسه دلی‌در ، اسکی قافالی‌در . بزم چیلغینلقلرمزی تحسین ایدرسه ، آلقیشلارسه منوردر ، عقللی‌در . حاصلی اجتماعی ذهنیتلرمزك هویتی قطعیاً معلوم و متعین دکلدر . بر حادثه ، نظرمزده دائما ایلکنی محافظه ایده‌بیلمك ایچون دائما بزم آرزومزه کوره جریان ایتمه‌لیدر . برکیمسه کندیسنی بزه متفکر طانیتدیره‌بیلمك ایچون دائما بزم کبی دوشونمه‌لیدر. بزم کبی دوشونمزسه درحال جنتنه حکم ایده‌رز .

قلممزی بو جریحه‌مزه تماس ایتدیرمه‌مزك سببی مغایر اخلاق نشریاتی منع ایتمك اوزره ، جمعیت اقوام طرفندن حکومتمزه وقوعبولان مراجعتك بیراقدیغی معکوس تأثیراتدر . اوروپا سیأت اجتماعیه‌سنی چیلغینجه‌سنه تقلید ایتمه‌مزدن قسماً ممنون اولیوردق . ممنونیتمزك سائقی شو طرز ملاحظه ایدی : اووروپا برکون اخلاقسزلغك چیقماز بریول اولدیغنی و حتی مهلك بر مصیبت بولندیغنی آکلایه‌جق و مطلقا فضیلت اخلاقیه یولنی طوتمق مجبوریتنده قاله‌جقدر . مادام‌که بز ، آوروپایی تقلید ایدییورز و برپیك کبی اونك محور حرکاتی اطرافنده طولاشوب طوربیورز ، هانکی یولدن کیدرسه برده اویولی تعقیب ایدرز . اونکله برابر بزده فضیلت اخلاقیه یولنی طوتمش اولورز . هیهات‌که چوق آلدانمشز. اوروپایی تقلید ایدیشمز رذائل اخلاقیه‌ده، سیأت اجتماعیه‌ده بردوام اولمسیله مقیدمش ! آوروپا فضیلت اخلاقیه یولنه کیرنجه درحال قیمتنی ، اهمیتنی ضایع ایتدی . بزه پیشوا اولمق موقعندن دوشدی. سوددن کسیلن بهائم یاورولرینك آنالری آرقه‌لرندن آیرلمالری کبی بزده سیأت اخلاقیه ورذائل اجتماعیه‌دن تجرد و تباعد ایتمکه چالیشان آوروپادن یوز چویرمك یولنی طوتدق .

بو یولده یورومك اشارتنی ایلك دفعه براقشام غزته‌سی ویردی. دارالحکمه ایله جمعیت اقوامی یان یانه کتیرن مقاله صاحبی جمعیت مشارالیهانك مراجعت واقعه‌سنی دارالحکمه‌نك وقتیله آره صیره نشر ایتمش بولندیغی دینی و اخلاقی بیاننامه‌لره بکزه‌تیوردی . بو تشبیه بالطبع نه جمعیت اقوامك ، نه‌ده دارالحکمه‌نك لهنده دکلدر . هرایکیسنی‌ده کهنه برذهنیت اولمق اوزره تشبیه ایدییور وهرایکیسنه قارشی عصیانکار بروضعیت متحکمانه آلمش بولونیوردی . شمدی شو ذهنیته باقیکز ، دون آوروپانك بر فردینه بیله پرستش ایدیلیرکن ، بوکون ، بوتون جهانی تمثیل ایدن اقوامده دارالحکمه کبی دوچار غضب وعقاب اولیور. دارالحکمه‌نك لسان دینی ایله خطاب ایتمه‌سنك لاییق فکرلرده برطوفان مؤاخذه تولید ایلمسنی طبیعی برحال تلقی ایده‌بیلیرز. فقط ، جمعیت اقوامك انسانیت نامنه وقوعبولان مراجعتنك‌ده عین طوفانی قوپارمش اولماسنه قارشی نه‌وضعیت آلاجغمزی تعیین ایده‌میورز . لاییقلغك دیانته دوست اولمادیغنی بیلور ایدك. لاکن لاییقلر میاننده انسانیتی‌ده طانیمایه‌جقلر بولونه‌جغنی بیلمیور ایدك . محترم انسانیت ویاخود زواللی انسانیت ؛ سن بویله فردلری‌ده دائره عنوانك داخلنده بولندیریورمش سك‌ده خبرمز بیله یوقمش ! . انسان هرشیئه دشمن اوله‌بیلیر، فقط کندی انسانیتنه‌ده دشمن اوله‌بیله‌جکنی خاطرمزه کتیرمز ایدك . دیمك‌که حظوظات نفسانیه‌دن بشقه شیئه پرستش ایتمه‌ین ، احترام کوسترمه‌ین انسانیت فردلری‌ده وارمش ! . برآز حیا یاهو ، برآز حیا ! ..

دیانته قارشی طغیان ، انسانیته قارشی عصیان ایدن فردلردن حیا بکله‌مه‌مزی صافدرونلق تلقی ایدنلر اولورسه ، بوحقلرینی تسلیم ایتمك مجبوریتنده‌یز . دیانته دشمن ، انسانیته دشمن اولان لادینی ، لاانسانی کیمسه‌لرك غزته نشر ایتمه‌لرنده‌کی مقصد عجبا نه اوله‌بیلیر ؟ شبهه‌سز پاره قازانمق وقازانیلان پاره‌لرده محل صرف اوله‌جق بهیمی برحریت اجتماعیه زمینی حاضرلامق ! ... بونلرك یازیلرینه ، خطالرینه دقت ایدرسه‌کز قیودات اخلاقیه علیهنه کوپورمه‌لرینك سببنی قولایجه آکلارسکز . یان یانه چیپلاق ارکك قادین رسملری نشر ایدرلر . دکز حماملرنده بنه چیریل چیپلاق اوله‌رق قادین وارککلرك یکدیکرلریله نه‌کبی رذالتلر یاپدقلرینی غزته‌ستونلرنده تصویر ایده‌رك اوکبی حاللردن، اویله عالملردن خبردار اولمایان کنج قیز وارککلری‌ده اوحیاته سوق ایتمکه چالیشیرلر. بنه دانسلرده‌کی، مسامره‌لرده‌کی قادین وارکك رذالتلرینی میدان علنیه دوکه‌رك اخلاق عمومیه‌یی افساده اوغراشیرلر . میخانه سفاهتلرینی ، فحشخانه سفالتلرینی تمثیل وتصویر ایتمك صورتیله غزته‌لرینه قاره بولمایه وسیله یاپارلر . دوداق اوپوشلرینی، بل صیقیشلرینی سرمایهٔ مقاله اتخاذ ایدرلر . بونلرك نظرنده حیاتده هرشی پاره‌دن، حظوظات نفسانیه‌دن عبارتدر. حیا، ادب، عفت، فضیلت کبی کلمه‌لر معناسز، مهمل لفظلردر!.

بوقبطی مدنیتلرینه ، بوبهیمیت عالملرینه مداخله ایدنلر اونلرك اك منفور دشمنلریدر. اونلره ادبدن، حیادن بحث ایدنلر، ایستر آمریقالی، ایستر آوروپالی ، ایستر آسیالی ، ایستر آفریقالی اولسون ، مرتجعدر ، اسکی قافالیدر، متعصبدر، قاره قوتدر، صوفته‌در، قرون وسطی بقایاسیدر!. فقط کندی ذهنیتلرینك هویتلرینی کندیلری بیله تعیین ایده‌مزلر !..

بلغارستانده دينه رجوع حركتلری

فلبه‌دن صوك تلغراف غزته‌سنه چكيلن بر تلغرافه كوره، استانبوليسكی قابينه‌سی زماننده تقويملردن حذف ايديلن دينی بايراملر حكومت حاضره طرفندن احيا ايدلدكدن ماعدا الك كوچوك بر وسيله ايله ياپيلان ملی بايراملره كليسانك ده اشتراكی تأمين اولونمقده‌در . حكومت آلتون قبه‌لی (آلكساندر نه‌وسكی) كليسانك مراسم تقديسيه و كشاديه‌سی شرفنه بك مطنطن شنلكلر ترتيب ايتمكده‌در . اوچ كون اوچ كيجه‌دن بری صوفيه ، طشره‌دن كلمش بر چوق ديندارلر ، پاپاسلر و جنراللرك اشتراكيله ياپيلان احتفاللرله چالقالنمقده‌در .

مقدمادينه قارشی وقوع بولان مفرط حركتلر يوزندن بولغارستانده دين ضعفه اوغرادی؛ اونك آرقه‌سندن قومونيزم فكرلری، بولشه‌ويك حركتلری ميدان آلدی . بو، هر يرده بويله‌در و بويله اوله‌جقدر . قومونيزمه قارشی آنجق دين بر سد مقاومت تشكيل ايده‌بيلير . دين حسلری زواله يوز طوتدقدن صوكره قومونيزمی هيچ برشيلر توقيف ايده‌من. بولغارستان بو تجربه‌يی ياپدی . قومونيستلرك مملكتی آلت اوست ايتمك ايچون طرف طرف تشكيلاتلر، قتاللر ترتيب ايتديكنی و بولغارستانك بوتون ياغما و آنارشی‌يه معروض قاله‌جغنی كورن حكومت شيمدی خلقك دينی حسلرينی تقويه ايده‌جك اسبابه توسل ايديور. فقط عجبا كچ قالماديلرمی ؟

بونلر عقلی باشنده ملتلر ايچون نه عبرتلی لوحه‌لردر !

***

حرفكر حقنده عصمت پاشانك بيانی طوغرومیدر ؟

ازميرده چيقان (حرفكر) غزته‌سنك دين مبين اسلامه ، بالذات قرآنه وپيغمبره قارشی تحقير وتزييفلرينی كچن نسخه‌مزده درج ايتمشدك . اوندن صوكره چيقان نسخه‌سنده او حقارت و تزييفلرده بولونان متجاوز ، آنقره‌ده‌كی ملاقاتلرينی نشر ايديور ؛ «مقامات عاليه‌يی احراز ايتمش اسكی دوستلرينی زيارت وكنديلرينه عرض حرمت ايتمكله برابر الهام آلمق » مقصديله آنقره‌يه كيتديكنی سويله‌دكدن صوكره باش وكيل عصمت پاشا حضرتلريله ملاقاتنی يازيور . عصمت پاشا ايله «صميمی قوجاقلاشمش واوپوشمش » . حضورندن آيريليركن ده عصمت پاشانك كنديسنه سويله‌ديكی سوزلر شونلرمش :

« حرفكرك مجاهده‌سنی تقدير ايديوردم . طوتديغكز يولده عزم ايله يورويكز . »

عصمت پاشا اكر بويله سويله‌ديسه ، ديمك حرفكرك طوتديغی يول كنديسنه پك كليش آكلاتيلمشدر. يوقسه دولتك رسمی دينی اولان دين مبين اسلامه ، بالذات قرآن وپيغمبره تحقير وتزييفلرده بولونان بر متجاوزك، بر مجرمك طوتديغی ضلالت واضلال يولنی عصمت پاشا البته تصويب ايتمز.

مقدسات دشمنی بو متجاوز، «محاميلرك بوينده‌كی يولار » دن بحث ايتديكنی عدليه وكيلنه اسناد ايلدی‌ده عدليه وكيلی شدتله بونی تكذيب ايتدی. اميد ايدرز كه عصمت پاشا حضرتلری‌ده كنديسنه اسناد اولونان « تقدير وتصويب » ی تكذيب ايدرلر .

§ خبر آلديغمزه كوره ازميت مدعی عموميلكی ، دين مبين اسلامه ، بالذات قرآن وپيغمبره قارشی تحقير وتزييفده بولونان حرفكر غزته‌سی صاحب ومؤسسی قليچ زاده حق بك حقنده اقامهٔ دعواده بولونمشدر .

***

دولتمز (لايیق — لادينی) ميدر ؟

دياربكر مبعوثی ضيا كوك آلپ بك جمهوريت غزته‌سنده يازديغی بر مقاله‌ده « آلدانمشلر كيجه‌سی » ندن بحث ايديور . بر قاچ مثال ايراد ايتدكدن صوكره بزه نقل كلام ايله ديورکه :

« عينی تجربه‌يی توركلرده ياپديلر. بيوك عسكری وسياسی ظفرلری متعاقب طوپلانان بر پارلامنتو ، غليانلی بر اجتماعنده ، بوندن صوكرا دولتك جمهوريت ولايیق دولت اولديغنی اعلان ايتدی. بو قراره علما ومشايخدن اولان مبعوثلرده اشتراك ايتديلر .

تاريخ تدقيق اولونجه ، كوروليورکه بويوك مجددلر، خلقه قبول ايتديردكلری بويوك انقلابلری وجوده كتيرمك ايچون الك بحرانلی دقيقه‌لری انتخاب ايدرلر. بونلر سكون زماننده ، اصلا قبول ايتديرمه‌يه‌جكلری تجددلری بو بويوك بحران هنكامه‌لرنده قولايجه قبول ايتديره بيليرلر . »

ديكر خصوصلره ديه‌جك يوق . فقط دولتك (لايیق) اولديغی حقنده‌كی اعلاندن بزخبردار دكلز. تشكيلات اساسيه‌نك ايلك ماده‌سنده « دولتك رسمی دينی دين اسلام اولديغی » وديكر بر ماده‌سنده‌ده « بويوك ملت مجلسنك احكام شرعيه‌نك تنفيذينی درعهده ايتديكی » مصرح اولديغی حالده لايیقلغك اعلانی نه ديمك اوليور ؟ واقعا امور شرعيه واوقاف وكالتی مديريت عموميه حالنه قلب ايديلدی ، فقط شرعيه و اوقاف وكيلنك صلاحيت ومسئوليتی باش وكيله انتقال ايتدی ، قوهٔ اجرائيه امور شرعيه واوقافدن طولايی مجلسه قارشی ينه مسئولدر .

ديانت رئيسی جماعت اسلاميه طرفندن انتخاب اولونسه‌يدی ومسلمانلرك امور دينيه‌لری حقنده حكومتك هيچ بر علاقه‌سی اولماسه‌يدی اووقت (لايیق) لق اولدی دينه‌بيليردی . بو كون امور ومصالح دينيه‌نك يولنده جريان ايدوب ايتمديكندن طولايی مجلسه وملته قارشی مسئول اولان حكومتدر . أوت ، ديانت رئيسنك‌ده مسئوليتی وار . فقط او يالكز معنوی بر مسئوليتدر. اصل مسئوليت سياسيه وماديه حكومته عائددر . اوحالده لايیقلق حكومتك نره‌سنده‌در ؟

بعض رجال حكومتك‌ده آره‌صيره لايیقلقدن بحث ايتدكلری كوروليور. كيم بحث ايدرسه ايتسون، تشكيلات اساسيه قانوننه كوره بويله‌شی يوقدر . بويله سويله‌ينلر « بن ديمك دولت ديمكدر . » ديمك ايسته‌يورلر ايسه اوكا ديه‌جك يوق ! مبعوثلرك تشكيلات اساسيه قانوننی چوجق اويونجاغی عد ايتملری نه غريبدر !

شهر امیننك صمیمیتی وریاسزلغی

کچن هفته شهرامینی « استانبولی برسفاهت شهری حالنه صوقه جغم » دیمشدی . بوهفته ده فاتح ـ ادرنه تراموای خطندن بحث ایدرکن « بوجاده یه تصادف ایدن مدرسه لری ییقدیریبورز . » دییور. معارف وکیلی مدرسه لرك تشکیلاتلرینی، موجودیتلری الغا ایتدی؛ شهرامینی ده اعمار مملکت نامنه بنالرینی ییقدیرییور . ییقیلان مدرسه بنالری دیکر محللرده انشا ایدیله جکسه اووقت ضرورت ایجاباتی اوله رق بوهدمی معذور کورمك لازم کلیر . نیته کیم وقتیله بروسه ده جاده یه تصادف ایدن برمدرسه حقنده بویله یاپیلمشدی : برطرفدن مدرسه نك دیوارلری ایندکجه دیکر طرفدن دها کوزل برمحلده یکی مدرسه نك دیوارلری یوکسه لیوردی . بونك تملری سوکولورکن اوته کینك داملری قورولیوردی . اوزمان هرکس ضرورت ایجاباتی تقدیر ایتمش، حسن نیتك پك نادر اولان تجلیسنی کورمشدی .

بوخلق، نه سوزآکلامایه جق، ضرورتك ایجاباتی تقدیر ایتمه یه جك قدر قالین قفالیدر ؛ نه ده یاپیلان ایشلرك ایچ یوزلرینك فرقه وارمایه جق قدر ابدالدر . ضرورتی ده آکلار ، مقصد مخصوصی ده تفرس ایدر. هر ییقلان شی یرینه دها ایسی قونمق اوزره ییقلیر . فقط مع التأسف ییقیلانلرك یرینه هیچ برشی قونمیور. نیجه زمانلردن بریدرکه بودستور تخریبات هم مادی، هم معنوی ساحه ده اجرای احکام ایدوب طورییور . نه غریبدرکه بوتون تخریبات هپ اعمار واصلاح نامی آلتنده یاپیلیور . شیمدی یه قدر یالکز برذات چیقدی که حقیقی اولدیغی کبی سویله مك مردلکنی کوستردی : محترم شهرامینمز مقصد حقیقینی هیچ کیزله مه یه لزوم کورمه یه رك ، غایت صمیمی برلسانله « بن استانبول شهرینی بر سفاهت شهری حالنه صوقه جغم » دیدی. کوردیکزمی، صمیمیت وریاسزلق ناصیل اولور؟ آفرین شهر امیننه ! ! کمك آمریقادن کلیور، ملبوسات ده آوروپادن . شوحالده بزه دوشن وظیفه ده ییوب ایچه رك ، کینوب سوسله رك سفاهت ایتمکدن باشقه نه اولور ؟

شهر امینی بك حقیقی اولدیغی کبی سویلدیکی ایچون شایان تقدیردر. هرکس بویله صمیمی وریاسز اولسه نه قدر ایی اوله جق ! اووقت بوتون اعمارات واصلاحاتك سائق اصلیسی هرکسك نظرنده تعین ایتمش اولور .

شهر امینی بك اصلاحاتك عمدهٔ اساسیه سنی شو صورتله ایضاح ایدییور :

« استانبول مکمل اوتللر ، غازینولر ، اویون و اکلنجه محللری ، حتی قارخانه لر ، ذوق وسفاهت واسطه لری تأسیس ایتمکه مجبوردر . اویله که شهرمزه آیاق باصه جق هر اجنبی شهرمزده اوزون مدت قالمق ایسته ملیدر. شهر بوکبی وسائط ایله مجهز اولدیغی تقدیرده هرسنه یوز بیکلرجه ارباب ذوق وسفاهتك قوناجغی ومیلیونلرجه پاره کتیره جکی شبهه سزدر . »

دیمك كه ایشمز قارخانه جیلکه ، ذوق وسفاهت واسطه لغنه قالدی ! عجبا شهرامینی سویلدیکی سوزلرك معنالرینی ادراك ایدیورمی ، یوقسه صاپیقلایورمی ؟ والیسی سرخوشلق یوزندن آزقالدی مملکتی قانه بویایه جقدی . شهرامینی ده قارخانه لر ، اکلنجه یرلری ، ذوق وسفاهت واسطه لری تأسیسنه قالقیشیرسه ایش تمامدر ! آکلاشیلان ، بونلرده عصریلکك مقتضاسیدر !

***

مسلمانلرك جامعلری ده ییقیلیور !

توحید افکار رفیقمزك بولغارستان مخابر مخصوصی یازییور :

« بولغارلق ، همان همان منوری بولونمایان خراب مسلمان مملکتلرنده ایسته دیکنی یاپیور . بوراده (زشتوی ده) ایکی کون قالدم .. فقط کاشکه اوغرامایه یدم . بو خرابی وبوسفالتدن فضله برمسلمان روحنی انجیدن وبوتون بو مملکت توركلکنی کیم بیلیر قاچنجی دفعه اولمق اوزره برکره دها معنا ئولدورن أليم وحزين بر مسئله دها وار : قصبه نك تام اورته سنده بولونان (ساعت آلتی جامع شریفی) بوکره محلی عسکری قوماندانك أمریله ییقیلمغه باشلانمش . مسلمان اهالی ، هرنه قدر اولجه ده بو حالنه قونولان بو مسلمان معبدینی قورتارمق ایچون مقام عائدی نزدنده تشبثاتده بولونمش و نظارتدن ییقیلماماسی ایچین أمر کتیرتمکه موفق اولمش ایسه ده مذکور عسکری قوماندانی (قشله ده یاپیلاجق بر بنایه طاش اقتضا ایتدیکی ایچون) سوزنده اصرار ایتمش وهیچ کیمسه یی دیکلمه دن بر مفرزهٔ عسکریه کوندره رك بو اوکسوز وغریب ایللرده ، دده لریمزك یادکاری اولان او بدبخت مسلمان معبدینی ییقدیرمغه باشلاتمش . (ساعت آلتی) جامع شریفنك قارشیسنده کی بر بابیرده ، برصالقیم آغاجی دیبنده سزه شو سطرلری یازارکن ، برکره ساحللرنده سواریلرمزك جیرید اوینادقلری وآتلرینی صولادقلری قوجه وتاریخی (طونه) یه ، برکره ده بولغار نفرینك ایندیردیکی انصافسز قازمه ضربه سندن آجی آجی اوغولتولرله ییقیلان زوالی مسلمان معبدینك منظرهٔ دلخونه باقدم .. شیمدی، (طونه) نك مجهول واوزاق افقلرنده کونش قیزیل بر دنیا ایچنه قاووشیور .. قاپادکره ن قاراکلق کیجه ایچنده ، بر زمانلر مناره سندن اذان محمدی صدالری یوکسه لن اوکسوز معبده ایندیریلن قازمه ضربه لری ایسه حالا قولاقلریمی طیرمالایور .. »

***

عصری قادینلر دومنسز تکنه یه دونمش

قادینلرك عصریله شمسی ایچون اك چوق باغیرانلردن آقشام غزته سی شیمدی دییورکه :

« روحنی اهمال ایدوب ذکاسنه کووه ندیکی کوندنبری خانم ، جوشقون بر دکزده دومنسز بر تکنه یه دونمشدر . شمدی خانم واهی ، حریص ، ظواهره دوشکون برمخلوقدر . زنکین وکبار طبقه یه منسوب اولدیغنی عالمه کوسترمك ایچون نه یاپه جغنی بیلمیور . بوتون غروری فقیره ، ضعیفه قارشیدر. زنکینك نه جنسنی ، نه وطنی، نه ثروتنك منبعنی صورییور. بعض آلافرانغه اکلنجه لره ابتلاسی تربیه ده برانقلاب اثری دکلدر . زنکین، کبار ایشیدر دیه آته بنیور، رقص ایدییور ، « ته نیس » اوینایور ، سینه مایه کیدییور ، «چای» ویرییور. ذکاسنك یکی انکشافندن بری آرتق نه اوقومغی ، نه یازمغی ، نه قونوشمغی، نه اوطورمغی ، نه کولمکی بیلیور . معاشرتدن بیخبردر .

عصری خاتمك تكاملی ویا انقلابی، قادین ذكاسنه ایناتمیانلره حق ویرمكدن بشقه بر شیئه یارامامشدر . »

زواللی قادینلری بو حاله كتیردكدن صوكره شیمدی تزییف ایتمك نه قدر غریبدر ! بوده عصرلك مقتضاسی اولسه كرك !...

عالم اسلامده‌كی حركتلر

فاس :

یكرمی میلیونلق قوجه اسپانیا ایله ریف قهرمانلری آره‌سنده وقوع بولقده اولان مجادله نهایت بوتون موجودیتلری برقاچ یوز بیك كیشیدن عبارت اولان ریف مجاهدلرینك اسپانیول شوكت وعظمتنه قهار ضربه‌لر ایندیره‌ن موفقیتلریله قطعی برصفحه‌یه كیرمشدر. اسپانیوللرك بومعظم موفقیتلر قارشیسنده ریفستانی تخلیه ایتمه‌یی دوشونمك مجبوریتنده قالدقلری اكلاشلمغه باشلامش وبناءً علیه بوتون آوروپا دولتلری بو حركاتك نتایجیله علاقه‌دار اولمق مجبوریتنده قالمشلردر .

آوروپا دولتلرینك اك چوق دوشوندكلری نقطه ریف قهرمانلرینك احراز ایتدكلری موفقیاتك بوتون فاسده عمومی برقیام احضار ایتمه‌سی وبالنتیجه بوتون فاس اهالیسنك هردرلو حمایه‌دن قورتولمق واستقلاللرینه نائل اولمق ایچون جدال ایتمه‌لریدر . بویله برحركت فرانسه ، انكلتره كبی دولتلری علاقه‌دار ایده‌جكندن بوكا قارشی بر طاقم تدابیر اتخاذ ایتمك ایجاب ایتمكده ، حتی لدی الایجاب اسپانیا یرینه دیكر بردولتك ریفستانه مسلط ایدلمه‌سی احتمالیده دوشونلمكده ایمش !

اساساً برقاچ یوز بیك كیشیدن متشكل اولان ریفستان اهالیسنك قادینلریله ، چوجقلریله ، كنجلریله دشمنلری دفع وامحا ایچون اختیار ایتدكلری نهایتسز فداكارلقلردن صوكره ظفره ایریشه‌جكلری وغاصبلرك مملكتلرندن دفع ایده‌جكلری صیره‌ده آوروپا دولتلرینك حق حیاتلرینی قانلریله مدافعه وصیانت ایتمش اولان بو مسلمانلرك استقلاللرینی طانیه‌جقلری یرده بالعكس ریفستانه دیكر غاصبلر تسلیط ایتمه‌یی دوشونمه‌لرینی غرب مدنیتنك انصافسزلغنه، غرب مدنیتنك غصب ویغما اساسنه مستند اولدیغنه یكی بردلیلدر . مع مافیه بز قانعزكه غرب دولتلری مسلمانلری دها فضله تضییقه اوغراشدقجه یكی یكی موفقیتلر احراز ایدرك، اسلام عالمی تذلیل ایده‌جكلرینه بدل یكی یكی خسرانلره اوغرایه‌رق رجعت ایده‌جكلردر .

بوكون محقق اولان نتیجه ریف قهرمانلرینك اسپانیا كبی كندی موجودیتلریله غیرقابل قیاس بردرجه‌ده بویوك برموجودیتی صارصمش ، اونی فلاكت وذلته دوچار ایتمش اولملریدر . بو صفحه‌یی متعاقب اسپانیانك میدان حربی ذلیلانه برصورتده تركه مجبور قالاجغی احتمالی ایسه ینه آوروپا محافلندن صیزمقده‌در . اسپانیانك واسع برمقیاسده یكی حركات تعرضیه‌یه تشبث ایتمه‌سنه امكان تصور اولونمادیغی نقطه‌سنده اجماع واردر . دیمك‌كه ریف قهرمانلرینك مجاهده‌سی نتیجه‌سنده اسپانیانك خیبت وخسرانه دوچار اولدیغی وبوندن بویله‌ده هیچ برموفقیته دسترس اولمایه‌جغی هركسك تحت تصدیقنده‌در .

بو نتیجه قارشیسنده هرمسلمانك مسعود اولماسی امكانسزدر .

امید ایدرزكه ریف مجاهدلری شمالی آفریقانك خلاصی خصوصنده اك قوتلی عامل اولورلر ، شمالی آفریقا اقوام اسلامیه‌سی ریفستانك كوستردیكی مثاله اقتدا ایده‌رك حق حیاتلرینی قازانیرلر .

مصر وسودانده :

صوك كونلرده مصر وسودان مسائلی عظیم بر اهمیت كسب ایتدی . انكلیزلر اوته‌دن بری سودانی ترك ایتمیه‌جكلرینی ، چونكه سودان خلقنك كندیلرندن واداره‌لرندن زیاده‌سیله ممنون اولدیغنی سویله‌یوب طوریبورلردی. سودان اهالیٔ اسلامیه‌سی بوتون بوقوروادعالری تكذیب ایتمكده كجیكمه‌دیلر، صوك كونلرده سودانده وقوع بولان حادثات انكلیزلرك ایلری سوردكلری ادعالرك اساسسز اولدیغنی بوتون دنیایه اثبات ایتدی . سودانلیلر، (بیاض بایراق) جمعیتی نامنی طاشییان وكندیلرینی تمثیل ایدن برتشكیلات ایله اورته‌یه چیقارق انكلیز اداره‌سنك فضایحنی اعلان ایتدیلر، انكلیز اداره‌سنده یاشامه‌یی برذل تلقی ایتدكلرینی بیان ایلدیلر ، آنجق مصرله برلشه‌رك ادامهٔ حیات ایتمك ایسته‌دكلرینی سویله‌دیلر . دیكر طرفدن سودانك مكتب حربیه طلبه‌سی ، سودانده چالیشان مصرلی عسكرلر ، سودانك مختلف شهرلرنده یرلی اهالی انكلیز حكومتی علیهنده تظاهراتده بولونارق بو حسیاتی تأیید ایتدیلر. بو حادثات سودان مسئله‌سی ایله مصرك استقلالنه عائد مسائلی مذاكره ایتمك اوزره آوروپایه كیدن مصر باش وكیلنك دعواسنی تأیید ایتدیكی حالده انكلیزلر مصر باش وكیلنك بو فرصتدن استفاده ایتمه‌سنی تأمین ایچون مذاكراتی كجیكدیردجه كجیكدیردیلر. بالنتیجه مصر باش وكیلی مذاكراتك اجراسندن وازكچمه مجبور اولدی . وبو صورتله مصر وسودان مسائلی تكرار معلقده قالدی .

انكلیزلرك مصر وسودان مسائلنی بو صورتله تعلیق ایتمه‌لرینك نتیجه‌سی مصر ایشلرینك تشوش وتذبذبه اوغرامسی ، مصرده اختلال جریانلرینك كسب قوت ایتمه‌سنی موجب اولاجقدر .

حجاز :

مكهٔ مكرمه جوارنده‌ده بوتون اسلام عالمنی تهییج ایده‌جك مهم حادثه‌لرك وقوعه كلمكده اولدیغنی تلغرافلر بیلدیریبور. درت بیك كیشیلك بر وهابی قوتی (طائف) ی اشغال ایدرك مكهٔ مكرمه اوزرینه دوغرو ایلرله‌یور .

حرب عمومینك اك مهم دوره‌سنده توركلره خیانت ایدرك انكلیزلرك طرفنه كچن وبالآخره انكلیز حمایه‌سنده بر حكومت قوران و صوك زمانلرده خلافته تصاحب ایدن شریف حسین بوكون جزای سزاسنی بولمق اوزره‌در . فقط اونكله برابر مقامات مباركه‌ده تحت تهدیدده بولونیور .

وهابیلرك معلوم اولان عقیده‌لری موجبنجه وقتیله یاپدقلری كبی كرك حضرت پیغمبر افندیمزك روضهٔ مطهره‌لرینی وكرك دیكر اصحاب كرامك مقابرینی تخریب ایتملری تهلكه‌سی واردر . بو سبیله بوتون عالم اسلام بو حادثه‌یی پك بویوك براهمیت وعلاقه ایله تعقیب ایتمكده‌در . توركلر حرمین شریفینك خادمی بولوندیغی زمانلر مقامات مباركه‌نك مدافعه‌سی ایچون ده حیاتلرینی فدا ایتمكدن چكنمزلردی. فقط شیمدی، مسلمانلغك مدافعی اولان توركلره عصیان وخیانت ایدرك انكلیز حمایه‌سنه صیغینان یالانجی حكمدار و قوقلا خلیفه حسین وهابی اردولرینه قارشی نه یاپه‌جق ؟ انكلیز دوستی كندیسنی حمایه ایده‌جكمی ؟ (ابن سعود)ی انكلیزلرك تحریك ایتمدیكی نه معلوم ؟ بوتون عربستانك انكلیزلر ایله فرانسه آره‌سنده تقسیمنی ، فلسطینده یهودی یوردی تأسیسنی، حتی بالذات حجازكده ضمناً انكلیز حمایه‌سی آلتنده یاشامه‌سنی استهداف ایدن معاهده‌یی حسینك امضادن استنكاف ایتمسی اوزرینه انكلیزلرك وهابیلری حسینه قارشی سوق ایتملری چوق محتملدر . انكلیزلر اسلامه شوراده بوراده مهم مهم ضربه‌لر ایندیردكدن صوكره شیمدی‌ده وجههٔ تعرضلرینی روضهٔ مطهره‌یه قارشی چویردیلر. نه غریبدركه دشمنلر هریرده اسلامیتی ینه مسلمانلرك اللریله یقدیریبورلر .

فی الحقیقه اسلامیت مهم بحرانلره، مهم تهلكه‌لره كچیریبور. اسلامك مقدراتی حقنده بوتون اسلام عالمنده بویوك بر اندیشه واضطراب حس ایدیلیور. لكن هرشیده بر

حکمت الٰهیه واردر . مسلمانلرك حق یولنده جهادی ترك ایدرك ضلالت یوللرینه صاپمه‌لری ، ایمانلرینی منفعتلری مقابلنده صاتیلغه چیقارمه‌لری ، صدق و خلوص یرینه نفاق وریایه صاریلملری یوزندن باشلرینه هر درلو بلالر ، فلاکتلر مسلط اولیور . الله دینی تذلیل ایتمیه‌جکدر . بوتون خصمای دینك غیظ و کینلرینه‌رغماً اونی یوکسلته‌جك ، (وهو القاهر فوق عباده) اولدیغنی کوستره‌جکدر. واقعا آراده بر طاقم حادثات فوق العاده ظهوره کلیور وکله‌جکدر . فقط بونلر هپ برر شأن الهیدر . الله کندیسنه آرقه چویرن ، نفاق وریا ایله عمرلرینی کچیرمك ایسته‌ین مسلمانلری تأدیب ایدییور . مسلمانلر یا عقللرینی باشلرینه طوپلایه‌رق ، نفاق وریایی ترك ایدرك دینلرینه صدق وخلوص اوزره صاریله‌جقلر ، یاخود باشلری فلاکتدن فلاکته ، روحلری اضطرابدن اضطرابه چارپوب طوره‌جقدر .

***

صوك دقیقه‌یه قدر الینان معلوماته نظراً (طائف) ك وهابیلر طرفندن اشغالی بر امر واقعدر . (مکه) دن صیزان معلوماته کوره وهابیلر طائفی یالکز اشغال ایله قالمامشلر ، عموم اهالی‌یی قیلیجدن کچیرمك ایسته‌مشلر ، بر چوق انسانلرك قانی دوکمشلردر . از جمله (عبدالله بن عباس) حضرتلرینك مرقدینی وهابیلرك تخریب ایتدکاری خبرویریلکده‌در. وهابیلرك (مکه) یه متوجهاً حرکتلرینه دائر خبرلر هنوز تأید ایتمه‌مشدر .

انکلیز غزته‌لرینك ویردیکی معلوماته باقیلیرسه بو سفر انکلیزلر شریف (حسین) ی حمایه ومدافعه ایتمیه‌جکلردر. حتی شریف (حسین) انکلیزلره التجا ایده‌جك بیله اولسه کندیسنه برایلکده بولونولمایه‌جغی آکلاشیلیور . دیمك که انکلیزلرله شریف (حسین) ك آره‌سی چوق آچیلمش بولونیور . ایکی انکلیز غزته‌سنك ویردیکی معلوماته کوره انکلیز دونانماسی وبر فرانسز قرووازوری (جده) یه متوجهاً حرکت ایتمشدر. بو سفائن حربیه‌نك هدفی انکلیز ، فرانسز منافعنی مدافعه ایتمکمش!

شیمدیلك حجاز احوالی بومرکزده‌در. شریف (حسین) ك قراللق ، سلطانلق ، ودها برطاقم شخصی احتراصلر پشنده قوشماسی یوزندن درکه بیت اللهی وروضهٔ پیغمبری‌یی احتوا ایدن اراضیٔ مقدسه بوکون بوتون اهل اسلامی متأثر ایده‌جك ، قان آغلاته‌جق فلاکتلره دوچار اولویور. شریف حسین ایله اوغللری اجنبیلره آلت اولماسه‌لر ، انکلیز حرصنه ، انکلیز آمالنه پاره مقابلنده خدمت ایتمسه‌لر اراضیٔ مقدسه‌نك مصونیتی هیچ بر وقت خللدار اولمازدی. ظالملرك هر حالده جزالرینی بولاجقلری محققدر. مقامات مبارکهٔ اسلامیه‌یی ایسه جناب حق البته حمایه ایده‌جکدر.

***

هندولر و مسلمانلر آره‌سنده منازعه

سمیلا ۱۱ — قوحانده صالی کونی مسلمانلر و هندولر آره‌سنده دینی بر منازعه ظهور ایتمشدر . بر چوق ال سلاح آتیلمش و بعض یرلرده آتش ویرلمشدر. نهایت عسکری قوتلره مراجعت اولنه‌رق مجادله باصدیرلشه‌ده ایرتسی کونی یکیدن باشلامشدر . غوغایه هندولرك مسلمانلری تحقیر ایتمك ایچون یازدقلری رساله‌لر سببیت ویرمشدر .

قوحات قوماندانی مسلمانلری برآزه‌لق تسکین ایده‌بیلمشسه‌ده بر هندو طرفندن آتیلان بر قورشون منازعه‌یی تکرار آلوولندیرمشدر . ایکی طرفده سلاح قوللانمشلر و آره‌ده بر چوق پولیسلر یارالانمشلردر . تلفات اون بش کشی‌یه بالغ اولویور .

لوندره ، ۱۵ ایلول (ف. استانبول) — (الله آباد) ده مسلمانلر ایله یرلی هندولر آره‌سنده قانلی مصادمه‌لر دوام ایتمکدر . محلی ضابطه بو حاله خاتمه‌ویرمکه موفق اولامامقده‌در . هر ایکی طرف ده مقتول ومجروح اولارق بر چوق ضایعات ویرمش اولوب انکلتره‌دن مظاهرت طلب ایتمکده‌درلر . انکلیزلردن ده اوچ عسکر مقتول و یکرمی عسکر مجروح دوشمشدر .

***

فاس مجاهدلرینك آوروپاده حصوله کتیردیکی تأثیر

انکلتره‌نك اسلام دشمنلغیله معروف اولان غزته‌لرندن (دیلی تلغراف) غزته‌سی (اسپانیا وفاس) سرلوحه‌لی برباش مقاله‌سنده شو پك شایان دقت سوزلری سویله‌مکده‌در :

« ایکی آی مقدم اسپانیا ادارهٔ عسکریه‌سنك رئیسی جنرال (پریمو ده ریوه‌را) ، (تتوان) شهرینه کیده‌رك اوراده اسپانیا شرفنك خلاصکاری صفتیله آلقیشلانمشدر.

اسپانیول اداره‌سنك بوتون اسپانیول منطقه‌سنده قوتلی برصورتده تأسس ایده‌جکی اعتقادی حاصل اولمشدی . حالبوکه بوکون اسپانیول عسکرلری برچوق موضعلری ترك ایتمش ، انسانجه ضایعاته اوغرادقلری کبی طوپلرینی‌ده ضایع ایتمش بولونیورلر . (تتوان) ده‌کی قادینلر وچوجوقلر ساحله نقل ایدلمشلردر . شهره هجوم ایدن بعض قبیله افرادینك آتدقلری قورشونلر بعض انسانلری مقتول دوشورمشدر . برچوق مواصلات یوللری یا قاپانمش ، یاخود دوچار تشوش اولمشدر . تلغراف تللری قیرلمش ، حتی (طنجه) ایله (تتوان) آره‌سنده بویوك یول ، شمدی‌یه قدر هیچ بر تجاوزه اوغرامادیغی حالده قطع ایدلمشدر . بی طرف اولان (طنجه) ساحه‌سنك معروض تجاوز اولمسی اندیشه‌سی سیاست عالمی اساساً ازعاجه باشلامشدر. اسپانیادن (سوتا) طریقیله (تتوان) ه برچوق قوای امدادیه کوندرلمش بولونیور . فقط وضعیتك مشکلاتی قابلیت عددیه‌یی تأمین ایله حل اولوناجق برماهیتده دکلدر . وضعیتك دها برباد برحاله کیرمه‌سی‌ده مأمولدر .

عصری سلاحلرله مجهز واحراز ایتدکلری موفقیتلرله سرمست اولان وحشی (!) ومتعصب بر عرق ، تورکیه طرفندن قازانیلان عسکری وسیاسی ظفرلرك اسلام عالمنده تولید ایتدیکی امنیت واعتماددن ملهم اولارق ایلریله‌مکه عزم ایتمش ولااقل (٦۰) بیك محارب ایله (تتوان) ه طوغرو یورومکه باشلامشدر. اسپانیوللر بوکا قارشی برموفقیت احراز ایتمیه‌جك اولورلرسه نتیجه مصیبت انکیز اولاجقدر. فقط اك شایان تلهف اولان بو هزیمتك شمالی آفریقاده تولید ایده‌جکی تأثیرات ، بالخاصه متمدن ، وتمدنکار دیکر بر آوروپا دولتنه جلب ایده‌جکی مصیبتدر . فاسده‌کی فرانسز منطقه‌سی حدودده قبائلك آنارشیسنی حس ایتمکه باشلامش بولونیور . (طنجه) نك بیطرفلغنی اخلال تشبثی ، حال حاضرده نه‌قدر اوزاق اولورسه اولسون برچوق الیم احتمالات ایله مشبوعدر . اوروپا بو یکی اضطراب صحنه‌سنده‌کی وقایعی آنجق درین بر اندیشه ایله تعقیب ایده بیله‌جك برحالده‌در . ریف محاربه‌سنك ایی ویاکوتو بر نتیجهٔ قطعیه‌یه دسترس اولماسی اوزون برزمانه محتاج اولمایه‌جقدر . »

آبونه‌لری ختام بولان قارئین کرامك آبونه بدللرینی ارسال ایتمك لطفنده بولونمه‌لری ویا آبونه‌دن صرف نظر ایلدکلرینی اشعار بویورمه‌لری بالخاصه رجا اولنور .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : سنه‌لك ايچون سنه‌لكی (٤٠٠) آلتی آيلغی (٢٢٥) ، ممالك اجنبيه ايچون سنه‌لكی (٤٥٠) ، آلتی آيلغی (٢٥٠) غروشدر .

نسخه‌سی ٧,٥ غروشدر .
سنه‌لكی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده رشيد افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشيندر .

مسلكه موافق آثار مع‌الممنونيه قبول اولنور . درج ايدلمه‌ين يازيلر اعاده اولنماز .

سبيل الرشاد

مر ١٣٣٠

آدرس تبديلنده آيريجه ٥ غروش كوندرلمليدر .

مكتوبلرك امضالری واضح و اوقوناقلی اولسی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبيه ايچون آبونه اولانلرك آدرسلرينك فرانسزجه يازلمسی رجا اولنور .

پاره كوندرلديكی زمان نه‌يه دائر اولديغی بيلديرلمسی رجا اولنور

والله يهدی من يشاء الی صراط مستقيم

باش محرر
محمد عاكف

صاحب و مدير
اشرف اديب

اتبعون اهدكم سبيل الرشاد

عدد ٦١٦ | ١١ صفر ١٣٤٣ | ٭ پنجشنبه ٭ | ١١ ايلول ١٣٤٠ | جلد ٢٤

حقوق عائله

حقنده‌كی احكام شرعيه تبديل اولونه‌بيليرمی ؟

حقوق عائله قانونی مسئله‌سی بوهفته غزته‌لرده ينه موضوع بحث اولمه‌يه باشلادی . بويوك ملت مجلسنك صوك دورهٔ اجتماعنده عدليه وكالتی احكام فقهيه‌يه مستنداً تنظيم ايدلمش اولان برحقوق‌عائله قانون لايحه‌سی مجلسه تقديم ايتمشدی . بولايحهٔ قانونيه ، احكام شرعيه‌يه تماميله مطابق اولوب اولماديغی حقنده تدقيقاتده بولونمق اوزره شرعيه انجمننه حواله اولنمشدی . شرعيه انجمنی اوزون اوزادی‌يه تدقيقات وتتبعاتده بولونه‌رق جزئی تعديلات ايله لايحهٔ قانونيه‌يی تصويب ايتمش ، برده غايت عالمانه وواقفانه براسباب موجبه مضبطه‌سی يازه‌رق مجلسه تقديم ايتمشدی . كرك اسباب موجبه ، كرك لايحهٔ قانونيه سبيل‌الرشاد ايله نشر اولونمشدی . حقوق عائله‌نك احكام اسلاميه‌يه مستنداً تدوينی فرنكجيلری فنا حالده سيكيرلنديرمش ، مطبوعاتده احكام شرعيه‌يه قارشی مدهش بربومباردمان آچه‌يه سائق اولمشدی . نيچه زماندن بری اسلامه قارشی سينه‌لرده كيزله‌نن خصومتلرك بووسيله ايله آغزلردن طاشيرلمسی مسلمانلری چوق متنبه قيلمش ، درين درين دوشوندورمه‌يه باشلامشدی .

اوزمان حقوق عائله حقنده‌كی بعض احكام شرعيه‌يه قارشی آچيقدن آچيغه الك آغير تجاوز وتحقيرلرده بيله بولونانلر اولدی . مسلمانلق كندی ديارنده الك مدهش هجوملره معروض قالمق فلاكتنه اوغرادی . اوزمان بز بو شيماريق متجاوزلره قارشی لازم كلن مدافعات علميه‌ده بولونمش واحكام اسلاميه حقنده مناقشات علميه‌ده بولونه‌بيله‌جكنی وفقط مسلمانلغی كندی ديارنده بوقدر تحقير و تذليل ايتمه‌يه هيچ كيمسه‌نك حقی اولمديغنی سويله‌مشدك . بالطبع بزم سوزلرمزه آلديران اولمادی . او صيره‌ده شرعيه وكالتی و شرعيه انجمنلرينك لغوی ، آرقه‌سندن مجلسك ده اجتماعی چوق دوام ايتمه‌مسی حسبيله قانون لايحه‌سی موقع مذاكره‌يه قونوله‌مادی . يكی عدليه وكيلی حقوق عائله قانونك‌ده « عصری » اولمسی مقتضی عد ايتديكی جهتله احكام فقهيه‌يه مستنداً تنظيم اولونان اسكی لايحهٔ قانونيه‌يی كری آله‌رق يكيدن « عصری برحقوق عائله قانونی » احضار ايتديرمه‌يه باشلادی . بوصورتله حقوق عائله قانونی ، ايچلرنده سلانيكلی بر دونمه‌نك ده بولونديغی واعضاسنك اكثريتی فرنكجيلرك تشكيل ايتديكی يكی برحقوق عائله قوميسيوننه كلدی . بو قوميسيون اسكی لايحهٔ قانونيه‌يی برطرف ايدرك يكی برطاقم ماده‌لر وضع ايتمش ، برچوق جهتلرده اساسات اسلاميه خلافنه اوله‌رق غرب اساسلرينی آلمش ؛ بوصورتله عصرلردن بری دوام ايده كلن هيئت اجتماعيه‌مزك عائله تملرنده برصارصينتی حصوله كتيره‌جك يكی احكام وضع ايلمشدر . قوميسيونك بويله اسلام عائله اساساتی تبديل وتحويله وبوخصوصده دين مبينك احكامنه ، ملتك عصرلردن بری تأسس ايتمش اولان حيات اجتماعيه‌سنه ، علمك وحقيقتك نصوص قطعيه‌سنه رغماً غرب قانونلرينی تقليده تشبث ايتديكنی كورن بعض اعضا قوميسيوندن چكيلمشلر ، اغياردن خالی قالان قوميسيون كندی كنديلرينه يكی احكاملر وضع ايده‌رك « عصری حقوق‌عائله قانونی » ديه عجيب برشی حاضرلامشلردر . [١]

[١] حقوق عائله قوميسيونی تشكيل ايدن ذوات شونلردر : حاجی‌عادل بكك تحت رياستنده شكری قايا ، كمال عاطف ، حافظ شوكت ، معمر راشد

یوکی قانون لایحه‌سنك بعض ماده‌لرینی غزته‌لر نشر ایتدی . قومیسیون رئیسی حاجی‌عادل‌بك‌ده وطن غزته‌سنه یکی قانونك عائله تملرینی ناصیل عصریلشدیرمش اولدیغی حقنده بیانات مخصوصه‌ده بولوندی . مومی‌الیه قومیسیونك تعدد زوجاتی غیرممکن قیله‌جق اساسلر وضع ایلدیکنی وطلاقك قادینه‌ده ویریلدیکنی ، آنجق حضور حاکمده اسباب وشرائط قانونیه ذکر ایدیلمك صورتیله طلاقه جوازی قبول ایتدیکنی سویلمشدر دیکر بعض یکی اساسلر دهاوارسه‌ده قومیسیون رئیسی اونلری اوقدر مهم تلقی ایتمیور ، اصل بونقطه‌لری شایان قید واهمیت کورییور . .

فی‌الحقیقه قومیسیون بو اساسلرده اسلامدن اوزاقلاشه‌رق غرب حقوقنی اقتباس ایتمشدر : همان بالعموم خرستیان دولتلرنده تعدد زوجات ممنوعدر ؛ کذلك طلاق‌ده ممنوعدر ؛ انجق صوك زمانلرده بعضیلری طلاقی قبول ایتمك مجبوریتنی حس ایتمشلر ، شوقدرکه زوجه‌نك خیانتی اثبات کبی بعض شرائطك تحقق تقدیرنده طلاق محکمه‌نك قرارینه براقشلردر . لکن بوکامقابل غربده مترەس حیاتی واردر . هرهانکی متأهل بر آدم ایسته‌دیکی بر قادینی هیچ بر عقد دینی ویا قانونی‌یه مستند اولمایه‌رق غیرمشروع برصورتده قوللانیر . شاید برآدام مشروع برصورتده ایکنجی بر قادینی دائرهٔ ازدواجنه آلمق ایسترسه اوروپا قانونلری بوکا مساعده ایتمز . فقط غیرمشروع صورتده ایسته‌دیکی قدر مترەس قوللانماسنه مساعده ایدر . اسلام حیات اجتماعیه‌سنه کلنجه مسلمانلق ارککله قادینك غیر مشروع مناسباتنی طانیمادیغی جهتله فطرت بشریه‌یه قارشی سدچکمه‌مشدر . بعض احوال ضروریه‌یی نظر اعتباره آله‌رق تعدد زوجات اساسنی تحت ممنوعیته آلمامشدر . وحدت زوجه‌یی اصل واساس اتخاذ ایتمکله برابر لدی‌الایجاب تعددی‌ده مباح وحلال قیلمشدر . بناءً علیه آرتیق بونی هیچ کیمسه‌نك تحریمه صلاحیتی قالمامشدر ؛ هرکیم تحریمه قالقیشیرسه بالطبع بونك حکمی یوقدر .

قومیسیون دییورکه : « بز تعدد زوجاتی اساس اعتباریله منع ایتمدك ؛ فقط اونی غیرممکن قیله‌جق برطاقم شروط وقیوده تابع قیلدق . » اوکاده حقلری یوقدر . چونکه اوده منع وتحریمدن باشقه برشی دکلدر . حقوق عائله قومیسیونی مشروعیت قاپولرینی قاپایوب‌ده خلقی غیرمشروع یوللره مراجعته مضطر براقمق‌می ایسته‌یور ؟

وقت‌وحالی یرنده برآدام ایکنجی برقادینله أولنمه‌یه قالقیشیرسه حاکم بونی ناصیل منع ایده‌بیلیر ؟ شرعاً منعه حق یوق‌یا . اساساً منعنك شرعاً حکمی‌ده یوق . فقط فرض ایده‌لم ، منع ایتدی‌ده بوآدام‌ده ایکنجی برقادینی نکاح ایله آلمقدن وازکچدی . بویله برمملکت قانونیه کورن بوذات غیرمشروع برصورتده ، یعنی مترەسی اولمق اوزره برقادینله مناسبانه باشلارنجه قانون بوآدمه قارشی نه‌یاپه‌جق ؟ بونی‌ده منع ایده‌جکمی ؟ یوقسه هرهانکی بر قادینله غیر مشروع صورتده مناسباتده بولونمسنه مساعده ایده‌جکمی ؟ شریعت اسلامیه‌یه کوره بر مسلمانك هرهانکی برقادینله غیر مشروع مناسباتده بولونمسنه جواز یوقدر . بوکونکی قانونلره کوره بردن باشقه قادینی ایستر مشروع صورتده تحت نکاحه آلمق ، ایستر غیر مشروع صورتده مترەس اوله‌رق قوللانمق جائزدر . شیمدی ایسه حقوق عائله قومیسیونی نه‌یاپیور ؟ مشروع صورتده ایکنجی برقادینله تأهلی غیر ممکن برشکله صوقیور . فقط غیرمشروع برشکل اولان مترەس حیاتی غیر ممکن شکله قویمق شویله دورسون ، اوخصوصده ادنی برقیدبیله وضع ایتمیور ، دیمك اوکامساعده ایدییور ، جواز ویرییور . بو تقدیره کوره بر آدام ایسته‌دیکی قدر قادینله ــ ایسترسه عددی یوزلره بالغ اولسون ــ غیر مشروع مناسبتده بولونه بیله‌جك ؛ فقط ایکنجی قادینله مشروع نکاحدن بحث ایده‌جك اولدیمی بوتون مشکلات وموانع قانونیه قارشوسنه دیکیله‌جك .

نیچون بویله ؟ چونکه غربده بویله‌در . مادامکه بزده غرب یولنی طوتدق ، اوحالده بزده اونلرك حیات اجتماعیه‌سنی قبول ایتمك مجبوریتنده‌یز . ای اما ، مترەس حیاتنك ، غیر مشروع مناسبتلرك اوروپا حیات اجتماعیه‌سنك تملرینی ناصیل صارصدیغنی کورمیور ، بیلمیورمی‌یز ؟ بعضیلرینك بونی کورمدیکنی وبیلمدیکنی قبول ایدرز . فقط بوایشلری یاپانلر یاپدقلرینی بیله‌رك یاپیورلر . بیلمه‌یه‌رك یاپیلمش هیچ بر شی یوقدر . غربلی اولمق برکره بوآداملرك ذهنلرنده یر ایتمش . آرتق بو خصوصده هیچ بر شیئك قولاقلرینه کیردیکی یوقدر . بلاقید وشرط غربلیلاشمغه قرار ویرنلرك بلاقید وشرط ممیزات ملیه‌یه ابراز خصومت ایده‌جکلری طبیعیدر . اونك ایچوندرکه ملتك دونکی حیات اجتماعیه‌سی تمامیله تحول وانقلاب ایتملیدر . آرتق بو برعلت حالنه کلمشدر . هانکیسی ای ، هانکیسی کوتو ایجه دوشونمه‌یه ، موقع مذاکره‌یه قویمه‌یه بیله تحمللری یوقدر . مادامکه دونه عائددر ، اویله‌ایسه مطلقا دکیشه‌جکدر . یکانه دستورلری بودر . باشقه هیچ برسوز ، هیچ برحقیقت قولاقلرینه کیرمز . اونلردن برینی بییقلرینی قازیمش کورورده سببنی صورارسه‌کز « چونکه دون بییقلی ایدك . بوکون بییقسز اوله‌جغز . » دیر . بوتون حیات اجتماعیه‌نك تبدلنی ایجاب ایدن یکانه اسباب موجبه بودر . طلاق‌ده ، دیکر احکام اجتماعیه‌ده بودستوردن خارج طوتوله‌جق دکلدر . طلاقك یاخود تعدد زوجاتك نیچون منعه قالقیشیلدیغنه اوزون اوزادی‌یه اسباب آرامه‌یه حاجت یوقدر . مادامکه بونلر دونه عائد مؤسسه‌لردر ، اویله‌ایسه قالقمسی ضروریدر .

واحد صمیم بکلر . اعضانك هربری هراجتماعده سکز لیرا آلیور . هفته‌ده اون اوچ ، اون درت قدر اجتماع عقد ایدیلیور . قانون لایحه‌سیله عصری برشکلده اکمالی متعاقب اعضای کرامه آیریجه مکافات مهمهٔ نقدیه‌ده بولونوله‌جغی‌ده موعود در .

پكی آما ، افنديلر ، بو سزك قالديرمه‌يه تشبث ايتديككز شيلری غربليلر تأسيس ايتمه‌يه اوغراشيورلر. ازجمله طلاقه طوغری اوروپاده آز زمان ظرفنده مهم آديملر آتيلدی . مقدما اونلرده طلاقه هيچ امكان يوق ايكن شيمدی بعض احوال وشرائطك تحققی تقديرنده محكمه‌لرينه بوصلاحيت ويرلدی. اونلر محكمه‌يه كيدركن هيچ يوقدن كيتديلر . طلاقك بوسبوتون ممنوعيتی قارشوسنده هيچ اولمازسه محكمه معرفتيله اولمسی اونلرجه بويوك برموفقيتدر. اما بزم ايچون اويله‌ميدر ؟ بزده اساساً بويله ممنوعيت موجود دكل. عائله ايشلرينك حلی هر كسدن زياده ينه عائله‌لره عائد اولمق قدر طبيعی برشی يوقدر . عائله خصوصاتی محكمه‌لره ، محكمه‌لردن غزته‌لره دوشورمك قدر مناسبتسز برشی اوله‌ماز . عائله خصوصاتنك اويله نازك صفحاتی واردركه انسان بوكا حاكمك دكل ، هيچ كيمسه‌نك مداخله‌سنه رضا كوستره‌مز . تصور ايديكز ، اهل عفت بر مسلمان اركك قاريسنك بر يابانجی‌يه قارشی اشارت ايتديكنی كوزيله كورورده اوآنده اونی ترك ايده‌مزسه نه حاله كيرر ؟ بونك ايچون حاكمه كيده‌جك‌ده زوجه‌سی فلانه اشارت ايدركن كورديكنی سويله‌يه‌جك ، حاكم ده يا « بو ، طلاق ايچون اسباب قانونيه‌دن دكلدر » ديه‌جك ، ياخود شاهدلر ايسته‌يه‌جك. بالطبع بونك اثباتی قابل اولمديغی ايچون اوقادينندن آيريله‌ماياجق . صوكره ده خيانتی كندی كوزيله كورديكی برقادينله برلكده ياشامايه مجبور اوله‌جق. عجبا برانسان ايچون دنياده بوندن بويوك عذاب اولورمی ؟

— بوقدرجق برشيدن ، بر اشارتدن طلاقده ايجاب ايدرمی يا؟...

ديينلر هرحالده يامسلمان عائله حياتی هيچ كورمه‌مشلردر ، ياخود كوروب‌ده صوكره‌دن اوحياتدن ارتداد ايتمشلردر . بوكون — غرب حيات اجتماعيه‌سيله بولاشان محدود كيسه‌لری استثنا ايده‌رسه‌ك — مملكتمزك همان كافه‌سی عائله مسئله‌لرنده غايت صلابتليدر . قاريسنك اشارتی شويله دورسون ، كوكلنك برباشقه‌سنه ميلنی حس ايتسه اونكله ياشامه‌يه تحمل ايده‌مز .

اما اوروپاده كنجه في‌الحقيقه اوراده بويله شيلرك اهميتی يوقدر . چونكه اوراده أولی برقادين ايسته‌ديكی ، بكنديكی هرهانكی يابانجی بر ارككله كوكس كوسه ويره‌رك قالقوب برلكده اوينايه‌بيلير . قوجه‌سی اولمايديغی زمان يابانجی بر ارككی قبول ايده‌بيلير . بالولرده نيم عريان برحالده بوتون ارككلرك انظار شهوتنی جلب ايدر ، اونلرله كولر ، اوينار ، صوكره‌ده قوجه‌سنك قولنه كيره‌رك أوه كيدرلر. قوجه‌سی ده باشقه قادينلرله عينی معامله‌ده بولونور . بوكبی شيلر اونلره خوش كلير . يالكز بوقدر دكل ، قاريسنك باشقه‌لريله مناسباتده بولونديغنی بيلنلر اولورده ينه هضم ايدر. آرتيق بويله بر هيئت اجتماعيه‌ده عائله خصوصاتنك محكمه‌لره دوشمه‌سنده او قدر اهميت يوقدر . قاريسنك باشقه‌سيله مناسباتده بولونديغنی هضم ايده‌مه‌ين اولورسه محكمه‌يه مراجعت ايدر ، دعواسنی اثبات ايده‌بيليرسه حاكمدن تفريق قراری آله‌بيلير. تفريق اولونماسه‌ده اوقدر اهميتی اولماز. برابرينه ياشايه‌بيلير .

ديمك ايسته‌يورزكه اوراده عائله اجتماعياتی بزم حيات عائله‌مزله اصلا قابل قياس دكلدر . اما اوقدر باشقه‌دركه او حياتی كورمه‌ينلر ، بيلمه‌ينلر اونك صفحاتی حوصله‌لرينه بيله صيغديره‌مزلر .

شيمدی بزی‌ده اونلره بكزتمك ايسته‌ينلرك ، يعنی طلاقی محكمه‌لره كوتورمك اوزره قانون وضعنه قالقيشانلرك بوحركتی البته بزم عائله حياتمزك تملرينی تارمار ايتمكدن باشقه برنتيجه ويرميه‌جكدر. بونده هيچ شبهه يوقدر. بالطبع مسلمان عائله خيانتی بوكا تحمل ايده‌ميه‌جك ، قادينلرك شمارتيلمسی برچوق عائله‌لرك فلاكتلرينی انتاج ايده‌جكدر. مملكتمزك موازنهٔ اجتماعيه‌سی بوزوله‌جق ؛ يا او قانونی تطبيقه امكان اولماياجق ، ياخود تطبيقی ملتك وجدان اجتماعيسنی چوق مضطرب ايده‌جك ، حتی اونی جاندن بزديره‌جكدر . زوجه‌سنك اسمنی بيله باشقه‌لری يانده سويله‌مك ايسته‌مه‌ين بر آدام ، لدی‌الايجاب قاريسنی بوشايه‌بيلمك ايچون محكمه‌لر قاپوسنده طولاشه‌جق ، مثلا قاريسنك خيانتنی اثبات ايچون شاهدلر تداركيله اوغراشوب طوره‌جق . شريعتك كنديسنه بخش ايتمش اولديغی حقوقدن استفاده ايده‌ميه‌جك .

پكی ، شيمدی بز بر آدامی عائله مسائلی حقنده كندی دينك احكامندن باشقه بر طاقم احكام وقوانينه رعايته مجبور طوتمه‌يه نه حقمز واردر ؟ حريت وجدانك ، حريت اديانك بر معناسی وارسه هر كس احوال شخصيه‌يه تعلق ايدن مسائلده احكام مذهبيه‌سنه تابع اولمق حقی حائز بولنمق لازم كلير . نجه برعقيده اولان ، دينك برحكمی ، هم ده نصوص قرآنيه ايله ثابت بر حكمی حقنده بنی تقييده قالقيشمق ، او احكام دينيه‌نك خلافنده برطاقم احكام وقوانينه رعايته مجبور طوتمق ، نصوص قطعيهٔ دينيه موجود ايكن اونی برطرف ايده‌رك شونك بونك رأينه تابع اولمه‌يه مضطر قيلمق حريت اديان دستورينك نره‌سنه صيغار ؟

بوخصوصده حكومتك وضعيتی نه ايسه اوتماميله تعين وتوضيح ايتمليدر. اكر حكومت رسماً بر دينه تابع ايسه احوال شخصيه‌يه دائر وضع ايده‌جكی قانونلر بالطبع تابع اولديغی دينك احكامنه تماميله توافق ايده‌جكدر . چونكه دولتك رسماً بر دينی اولمسی ديمك بو ديمكدر . اكر بودولت رسماً بردينه منسوب اولديغی حالده عينی دينه منسوب اولان خلقی كندی احكام دينيه‌لرندن باشقه بر طاقم احكام وقوانينه مجبور طوته‌جق اولورسه حكومت قانون اساسی‌يه رعايتسزلك كوسترمش اولور . بناءً عليه قانون اساسيلرينه دولتك هرهانكی بردينه منسوب اولديغی يازان حكومتلر وضع احكام خصوصنده او دينك احكامنه تمامی تمامنه رعايت ايتمك مجبوريتنده‌درلر. عكسی تقديرده قانون اساسی‌يه خيانت ايتمش اولورلر .

قانون‌اساسیلرنده دولتك هرهانکی بردینه منسوب‌اولدیغی تصریح ایدیلمه‌مشسه یعنی حکومت (لاییق ـ لادینی) بر حکومت ایسه او تقدیرده حکومته توجه ایدن وظیفه حقوق عائله‌یه تعلق ایدن مسائلده هرکسی منسوب اولدیغی دینك احکامنه رعایتده سربست براقمقدر . لاییقلك هیچ کیمسه‌نك وجداننه ، عقائدینه ، احکام مذهبیه‌سنه قاریشمامق دیمك ایسه هرکسك وجدانته ، عقائدینه ، احکام مذهبیه‌سنه حرمت ایتمك لازم کلیر . بو تقدیره کوره لاییق بر آدام خرستیانلری یهودیلرك ، یاخود مسلمانلرك . یهودیلری خرستیانلرك ، یاخود مسلمانلرك .. مسلمانلری‌ده خرستیانلرك ، یاخود یهودیلرك احکام مذهبیه‌سنه تابع قیلمه‌یه مجبور ایتمز . احوال شخصیه‌یه تعلق‌ایدن عائله مسئله‌لرنده هر مذهب منسوبینی سربست براقیر . لاییق دیمك بوتون دینلره قارشی اعلان حرب دیمك ایسه اووقت هیچ کیمسه‌نك احوال مذهبیه‌سنه رعایت مجبوریتی یوقدر . فقط لاییقلكك بو نوعی آنجق بولشه‌ویك روسیه‌ده جاریدر . دنیانك باشقه بریرنده بویله برشی یوقدر .

شیمدی بو نقطهٔ نظردن بزم‌شکل حکومتمز ناصلدر؟ اونی تدقیق ایده‌لم . تشکیلات‌اساسیه قانوننه باقیلیرسه « دولتك‌دینی دین اسلامدر ـ بویوك ملت مجلسی احکام شرعیه‌یی تنفیذ و اجرا ایله مکلفدر . » شوحالده حکومتمز لاییق بر حکومت دکلدر . حکومت ملته قارشی احکام شرعیه‌یی تنفیذ ایده‌جکنی تعهد ایتمشدر . بناءً علیه وضع‌ایده‌جکی قانونلرك مطلقا احکام‌شرعیه‌یه مطابق اولمسی ضروریدر . احکام شرعیه خلافنده قانون وضع ایتمك احکام شرعیه‌نك تنفیذینی حکمسز براقمق ، معطل قیلق دیمکدر . بوکا ایسه تشکیلات اساسیه قانوننه کوره اصلا و قطعا جواز یوقدر . بناء علیه تشکیلات اساسیه قانوننك بوماده‌لرینه رعایت ایتمزسه قانون اساسی‌یی طانیمامش ، رد ایتمش اولور . تشکیلات اساسیه‌نك برماده‌سنه‌دکل ، برکلمه‌سنه‌بیله رعایتسزلك کوسترمك استبداددن باشقه برشی دکلدر .

ایشته تشکیلات اساسیه قانونی دولتك دینی دین اسلام اولدیغنی تصریح ایتدکدن و حکومتی‌ده احکام شرعیه‌یی تنفیذ ایله مکلف طوتدقدن‌صوکره آرتیق‌احکام شخصیه‌ده ، بالخاصه حقوق عائله‌یه تعلق ایدن مسئله‌لرده مطلقا احکام شرعیه نظراعتباره آلنه‌جقدر ، اوکا مخالف هیچ برشی نظراعتباره آلینه‌مایه‌جقدر . شوحالده حقوق عائله‌قومسیونی رئیسی حاجی عادل بکك « نه منحصراً احکام فقهیه‌یی ونه‌ده منحصراً غرب حقوقنی اساس اتخاذ ایتمش دکلز . » دیمسی تشکیلات اساسیه قانونی تماماً نظر اعتباره آلمامق دیمکدر . قومیسیون تشکیلات اساسیه قانونی‌موجبنجه منحصراً احکام‌شرعیه‌یی نظراعتباره آلمق‌مجبوریتنده‌در . حقوق عائله قومسیونك کندیسنی تشکیلات اساسیه قانونیله مقید عد ایتمه‌مسنه کوره تنظیم ایتدیکی قانون لایحه‌سنك‌ده مجلسجه نظر اعتباره آلنمایه‌جغی شبهه‌سزدر . مجلس مجلس ایسه بو قانون لایحه‌سنی موقع مذاکره‌یه بیله قویماز .

تشکیلات‌اساسیه‌ده مادام‌که‌دولتك دینی‌دین اسلام اولدیغی‌واحکام شرعیه‌یی تنفیذ ایله مکلف اولدیغی مصرحدر ، اوحالده قومیسیونك منحصراً نظر اعتباره آله‌جغی جهت احکام شرعیه‌در . قومسیون رئیسی « مملکتمزك اخلاق ، عادات وبوکونکی احتیاجات مدنیه‌سنی واهالیمزك تمایلاتنی نظردقته آله‌رق موجود مؤسسه‌لری تدقیق ایدیبور و عصری بر قانون وجوده کتیرمك ایسته‌یورز . » دیبور . بونلر لافدر . مملکتمزك اخلاقی‌ده ، عاداتی‌ده ، احتیاجات مدنیه‌سی‌ده ، اهالیمزك تمایلاتی‌ده حقوق عائله‌نك احکام شرعیه‌یه کوره تنظیمیدر . بزم خلقمزك اخلاق وعاداتنی ، احتیاجات وتمایلاتنی قومیسیون‌اعضاسی میاننده بولونان سلانیکلی دونمه‌لردن فلان بك‌می تعیین و تقدیر ایده‌جکدر ؟ قومیسیونك اویله بر قسم اعضالری‌ده واردرکه احکام شرعیه حقنده هیچ تدقیقات و تتبعاتلری یوقدر . مملکتمزك حقیقی احتیاج وتمایلاتی ، احکام شرعیه‌نك مقتضاسنی حقیله بیلنلرده بووضع اولونان احکامك احکام شرعیه‌یه مطابقتنی ادعا ایده‌منلر . احتمال‌که بونلرده اقلیتده قالمشلردر .

پك اعلا کوروليورکه قومیسیون ملتك تمایلات و احتیاجاتی ، احکام شرعیه‌نك ایجاباتی دکل ، بلکه غرب حقوقنی اساس اتخاذ ایدرك عصری بر عائله قانونی حاضرلامق ایسته‌مشدر . غربده اولدیغی وجهله طلاق صلاحیتنی زوجلردن نزع ایدرك محکمه‌یه ویرمش ، تعدد زوجاتی‌ده غیر ممکن بر حاله کتیره‌رك مترس حیاتی سربست براقشدر . بزم خلقمزك احتیاجاتی ، تمایلاتی بومیدر ؟

خرستیانلر ویهودیلر حقوق عائله خصوصنده کندی مذهبلرینك احکامنه تابع اوله‌جقلر ؛ بز مسلمانلر کندی دینمزك احکامنه تابع اوله‌مایه‌جغز . بویله شی اولورمی ؟ خرستیانلر ویهودیلر کبی بزم‌ده احکام دینیه‌مزه تابع اولمق حقمز قبول ایدیلملیدر . حقوق عائله قومیسیونك یاپه‌جغی شی تماميله بیطرفانه حرکتدن عبارتدر . خرستیانلرك احکام مذهبیه‌سی شو ، یهودیلرك‌کی شو ، مسلمانلرك‌کی‌ده شودر . قسم قسم‌بونلری تدوین‌ایدرك برلایحهٔ قانونیه حاضرلایه‌جقدر . یهودیلرك ، خرستیانلرك احکام مذهبیه‌لرینه تابع قالمق ایسته‌دکلرینی قبول ایدوب‌ده مسلمانلرك‌دینلرینه تابع‌قالمامق ایسته‌دکلرینی‌قومیسیون نره‌دن بیلیور ؟ بونلر تماميله عندی حکملردر . قومیسیونك هیچ بر حکم شرعی‌یی ذره قدر تغییر و تبدیله صلاحیتی یوقدر . بناءً علیه تغییر وتبدیلی لغودر ، حکمسزدر .

مثلا بر مسلمان قالقارده مشروع صورتده ایکنجی بر قادینی

تحت نکاحنه آله‌جق اولورسه محکمه بوکا قارشی نه دیه‌بیلیر؟ «خایر، مشروع صورتده تحت نکاحنه آله‌مازسـك . آنجق باشـقه بر قادین آلمق ایسترسـه‌ك مطلقا غیرمشروع صـورتده ، یعنی مترەس اوله‌رق آله‌بیلیرسك .» می دیه‌جك ؟ قومیسیونك تعددی غیر ممکن حاله کتیرمسنك، غیرمشروع مناسبتلری منع ایتمه‌مسنك نتیجه‌سی بوندن باشقه برشیمیدر؟ شیمدی خاقمزك اخلاق وعاداتی، احتیاجات و تمایلاتی بو میدر؟ تشکیلات اساسیه قانونندەکی احکام شرعیەنك تنفیذی بویله‌می اوله‌جقدر ؟

بو قانونك قبول ایدیلدیکی کون مشروعیت قاپولری غیرممکن حاله کتیریلدیکی ایچون مترەس حیاتی باشلایه‌جق. کیت کیده بو غیرمشروعیت تعمم ایدرك معیشتی ضایع ایده‌جك . اوزمان اوروپاده مترەس حیاتنك عواقب فجیعه‌سی‌ده مملکتمزده باش کوستره‌جك .

مسلمانلرك تحت نکاحنه آله‌جقلری ایکنجی قادین عیناً برنجی قادین کبی بوتون احکام شرعیه‌یه تابعدر ؛ نفقه، میراث وحمایهٔ اولادوانساده دیکرندن هیچ فرقی یوقدر ومشروعدر . بونلردن هیچ بری شرع اسلامك تعیین وتحدید ایتدیکی حقوقدن محروم دکلدر. میراث مسئله‌سنده‌ده عینی مساواته رعایت ایدیلیر ، برنجی قادینله ایکنجی قادیندن اولاجق چوجقلر آراسنده اصـلا فرق کوزه‌دیلمز . لکن انصـاف ایدیلسین ، تعدد خصوصـنده مشروعیتی قالدیروب‌ده مترەس حیاتنی قبول ایدن غربلی خرستیان مملکتلرنده بویله‌میدر ؟ مترەس حیاتنك آلابیلدیکنه رواج بولدیغی غرب ممـالکنده غیر مشروع ولدلرك احوال فجیعه‌سی بیلنلرك معلومی اولدیغی وجهله تویلری اورپرته‌جك درجه‌ده‌در . بو کبی زواللیلره متوجه اولان تهلکه‌لر یالکز عائله اسملرینی غائب ایتمك ومشروع برصورتده وجوده‌کلن امثالنه اشتراك ایتمکدن محروم بولونمه‌یه منحصر اولسه نه‌ایسه نه . فقط بو بیچاره چوجقلری التجاکاهلرینك دیوارلری آراسـنده مدهش بر موت دائما تهدید ایدوب طوریبور . حکومتلرك دائرهٔ صیـانت و اهتمامنه واصـل اولونجه‌یه قدر بونلری ارضاع ایدن سوت ننه‌لر بونلره مرحمتکار برقلب ایله عطف نظر ایتمزلر. طبیعی آنالق سینه‌سـندن نبعان ایدن شفقتله ممتزج شیر مادرانه ایله بو اوصافدن عاری یابانجی مرضعه‌لرك ویره‌جکلری غدای مایع برمیدر؟

آلمانیا (۱۸۹۳)ده مملکتك برچوق جهتلرنده ایتام وبیچ خانه‌لر وجوده کتیرمش وچوجقلری محافظه وتربیه ایچون الندن کلنی صرف ایتمش‌ده اوسنه ظرفنده بومؤسسه‌لره کتیریلن بیچاره‌لرك (۱۳۰,۹٤٥) کیشی اولدیغی ، بونلردن یوزده اونك ایتام ، یوزده طقسانك‌ده بیچ اولدیغی استاتیستیق نتیجه‌سنده آکلامشدر. بونلرك صیانت وتربیه‌لری ایچون حکومت الندن کلن صوك فداکارلغی وقواعد صحیه‌یه رعایتی ایفا ایتدیکی حالده اوسنه ظرفنده چوجقلردن یوزده ۹٥ ی ، واون ایکی یاشلرینه قدر اولانلرینك‌ده یوزده ۷۸ ی ترك حیات ایتمش واون ایکی یاشنه قدر اولانلردن نهایت یوزده ۲۲ دن فضله قالمامشدر. بونك اوزرینه بعض رجال حکومت بو نتیجهٔ الیمه‌یی آکلاینجه (ایتامخانه‌لر)ك قاپولرینه (مقتل اطفال) دیه یازمق بیله ایسته‌مشلردر .

اشترا کیوندن پروفسور آلمانیالی ببل دییورکه: فرانسه ، آلمانیا وسـائر مملکتلرده مشروع بر صورتده دوغان چوجقلره نسبتله غیر مشروع وجوده کلنلر آراسنده‌کی وفیات ۲ : ۱ ، ایتالیاده (۱۸۸۱ دن ۱۸۸٥) ه قدر ٤ : ۱ مقدارنده در . برده مشـاهدات تدقیقیه بوکا شـاهددرکه ولد غیر مشروعلردن یاشایه بیلنلر کندیلرینه قارشی بو جنایتی ارتکاب ایدن ملتلردن انواع جرائمی ارتکاب صورتیله انتقام آلمقده‌درلر ... ایشته شرع اسلامك مترەس حیاتی تحریم ایتمسنده‌کی اسرار اجتماعیه ! بو، حقیقتده اوچوجغی اولدورمك دیمکدر . بوکا بناءً درکه غیر مشروع اولان مترەس حیاتنه مساعده کوسترمك برکره قادینی تحقیر ، اونك عزت نفسنی وشرف ذاتیسنی هیچه ایندیرمکدر . بوده جناب خالق کریمك بوتون ذوی الحیاته ترجیح وتفضیل ایلدیکی انسانده بولونمسی لازم کلن بوحسی اطفا وامحا دیمکدر. چونکه قادین، ارککلرك مدار قطب حیاتی ودائما رغبت ایدلمش شیلرك فوقنده مرغوبی اولدیغنی حس ایتمك فطرتیله مفطوردر. بوحسی برطاقم غیرمشروعیتلرله محو اولونجه مرغوبیتی‌ده برلکده محو اولور کیدر .

قادین بودرکه بستیه دوشورولمکدن مصون ومحفوظ قالوب آنجق مشروع زوجه صورتنده صیانتله برابر شرفلی وموقر اولدیغنی، ادراك ایتمز برطاقم سفهایی آولامق ایچون توالت یاپوب سوقاق سوقاق کزمکدن چوق اوزاق ویوکسك بولوندیغنی آکلارسه عزت نفس وشرف انسانیتك نه اولدیغنی‌ده درك ایتمش اولور. غیرمشروع مناسبتلردن حصوله کله‌جك بیچاره‌لر اسمنی یاد ایده‌جکلری بر پدردن ، عزتندن استفاده ایده‌جکلری برنسبدن ، التجا ایده‌جکلری برخانه‌دن محروم قاله‌جقلرینه شبهه یوقدر.

ایشته غرب حیات اجتماعیه‌سنده مترس حیاتنك عواقب فجیعه‌سی! شریعت اسلامیه بوکبی مفاسد اجتماعیه‌یه میدان ویرمه‌مك ملاحظه‌سیله تعدد زوجات قاپوسنی سد ایتمه‌مشدر . بوکا قارشی اعتراض ایدنلر عجبا بیچخانه‌لره دولدورولان غیرمشروع چوجقلر حقنده نه دیه‌جکلر؟ هیچ شبهه یوق ، حیات اجتماعیهٔ بشریه ایچون بر فلاکت محضه اولان بو حاله نظراً لدی الایجاب احکام مشروعه دائره‌سنده تعدد زوجات ایله قادینك شرف وناموس انسانیسنی صیانت ایتمك‌ك بویوك برحکمت وانسانیتدر .

ایشته مسئله‌نك جهت اجتماعیه‌سی‌ده بویله‌در. بناءً علیه بز مسلمانلر دین مبینمزك بردین فطری اولدیغنه و بوتون احکامنك بشریت ایچون محض خیر وفلاح اولدیغنه قائلز. بناءً علیه دیننمزه کیمسه‌نك دخل ایتمسنی ایسته‌میز. دیننمزی، دیننمزك احکامنی بکنمه‌ینلر اوکا تابع اولمایه بیلیرلر. فقط تابع اولمق ایسته‌ینلری ده‌منعه قالقیشمایه کیمسه‌نك حق وصلاحیتی یوقدر.

مسلمانلق

عرب حرثی دکل ، بر دین جلیل الهیدر.

اسلامیتك عرب حرثی اوله‌رق تلقی اولنمسی یکی بر فکر دکلدر. مسلمانلق حضرت پیغمبرك اثر ایجادی و قرآن کریمی اول حضرتك مخترعاتی عد ایدن بعض غربیلر نظرنده اسلامیت ، عربلغك احتیاج تکاملندن دوغمشدر. دوقتور دوزینك تاریخ اسلامی بو قبیل ترهات ایله مالامالدر. آنجق بو نقطه‌ده اول امرده دوشونلمسی لازم بر حقیقت واردر: که اوده ، اسلامیتك عربلقله نه قدر ممزوج بر حالده کوستریلورسه کوسترلسون بوکون قطعات خمسه‌یه یاییلان و هر جنس ملته منسوب اولان یوز میلیونلرجه کتلهٔ بشریه طرفندن حرز جان ایدلمسیدر.

قرآن عظیم الشانك هر سوره‌سنده متعدد موضعلرده تکرر ایدن « یاایها الناس » خطاب جلیلی صراحةً اعلان ایدییورکه اسلامیت بشریتك روحنه خطاب ایدن بر دیندر. تاریخ ادیان دقتله تدقیق ایدیلیرسه کوروله‌جکدرکه ؛ اساس خلقتدن ، روح وطبیعت اشیادن، اك بارز بر احتیاجدن ملهم اولان حیات دینیه ، انسانیتك تکاملاتی تعقیب و احتیاجات انسانیه و قابلیت عصریه‌یه کوره اك اوفق اصول و قواعدی ، اك مساعد حدود وشرائطی احضار ایده‌رك بتون انسانلرك نائل سعادت اولماسی غایه‌سنی استهداف ایتمشدر.

ادیان موجوده واقعا معین محیطلرده تأسس ایتمش و بورالردن انتشار ایتمشسه‌ده فکر و عقیده‌لرك حدودی اولمدیغی معلومدر. وجدانلری تنویر ایدن حقیقت دینیه ضیای شمس کبی جهان بشریتك اك مظلم کوشه‌لرینه قدر نفوذ ایتمشدر. مسلمانلق کونشی دوغارکن جهانك قرون وسطی خرافه‌لری ، ظلمت وجهالت ایچنده بونالان ابتدائیلکنی دوشونلم . عربلر ، قوم و قبیله منازعاتی آراسنده آتشین چوللری قانلرله بویارکن ، اسامه‌نك شامدن کتیردیکی پوتلر قارشیسنده دین بر جهل ایله اکیلیرکن ، شرقده فارس سلطنتی ، شمالده بیزانس ایمپراطورلغی ، غربده روما ایمپراطورلغی ، آلتنجی عصر میلادینك بواك بویوك حاکملری بیوك برر دره‌بکلکدن بشقه برشی دکلدیلر. روما اومشهور حقوقیاتی ، علم وعرفانی برطرفه بیراقه‌رق تردی‌یه اوغرامش ، تملی صارصیلمش ، عائله تشکیلاتیله ملی بنیه‌سی چورومش بر حالده دور انحطاطنده .. بیزانس مستبد ، خونریز حکمدارلرك بازیچه‌سی آلتنده فرقه ومذهب مقاتلاتیله مشغول.. ایران باشدن باشه ظلمله ایکله‌ین بر آتشکده آیینی تمثیل ایدرکن .. بو ساحه خارجنده قالان جرمانلر ، آنغلوساقسونلر ، اسلاولر علم وعرفاندن و مدنیتدن محروم تام بر جهل و ظلام ایچنده یاشامقده ایدیلر. بشریت شریعت عیسانك کوستردیکی یوللردن آیرلمش ، حواریلرك سوزلری اونوتولمش ، آلتی عصرك مروریله برابر احکام انجیل بیلنمز اولمشدی . الحاصل بشریت بلکه اون عصر کری‌یه دوغرو مدنیتدن ، روحندن اوزاقلاشمشدی .

ایشته اسلامیت بویله برظلمت و ضلالت زماننده دین کامل ، دین حیات ، دین حقیقت اوله‌رق رهکذار بشریته دوغدی . قیزغین چوللرك حریمندن بر نور معلا شکلنده یوکسه‌لن اسلامیت ، فیاض بر اکسیر حیات تأثیرینی کوستره‌رك چوللری معموره‌لره ، اسارتی حریته ، ظلمتی نوره ، جهلی علمه تحویله باشلادی... « ایوان کسری » نك صارصلمسیله انسانیته رفاه وسعادتی تبشیر ایدن روح اسلام ، جهانده ظلمه ، ظلمته عائد نه وارسه هپسنی هیچ بر انقلابك یاپه‌میه‌جغی ، هیچ بر نفوذ حکمرانینك وجوده کتیره‌میه‌جکی بر هیجان ایمان ایله هرج و مرج ایلدی . آرتق « کسری » لرك آتشکده‌لرنده‌کی ضیالر سونمکه ، اسلامیت دیارندن یوکسه‌لن جاذب حقیقتلرله غربده‌کی اسیرلر جانلانمغه باشلادی .

مسلمانلق یولنی غیب ایدن بشریته کلمهٔ جامعهٔ توحید ایله خطاب ایدییور؛ بتون انسانلری کماله ، هدایته ، نوره ، عرفانه چاغیرییوردی. « یاایها الناس اناخلقناکم من ذکر وانثی وجعلناکم شعوبا وقبائل لتعارفوا ان اکرمکم عندالله اتقاکم ان الله علیم خبیر = ای ناس! بز سزی بر ارکك ایله بر قادیندن خلق ایتدك . سزی آنجق طانیشه‌سکز ، بیلشه‌سکز دییه شعوب و قبائله آییردق . نزد الهیده اك کریمکز اك متقیکزدر . شبهه‌سز الله تعالی علیم و خبیردر . » بو خطاب عینی طوپراقده یشادقلری ، عینی محاسن ومنابع طبیعیه‌دن استفاده ایتدکلری حالده برخالقك امری تحتنده حرکت ایدن اجرام سماواتی ، قوای کائناتی ، مقصد خلقتی ادراك ایتمیه‌رك موضعی ، عرقی ، شخصی برطاقم دوشونجه‌لرك زبون احتراصی اولان بشریت ایچون بوندن دها وجیز بر دعوتنامهٔ صلاح تصور اولنه‌بیلیرمی ؟ . .

اسلامیت روحی ، بشریتك یاکلش عقیده‌لرینی ، یاکلش کیدیشلرینی ، یاکلش ایشلرینی اك یقین ، اك درین بر نفوذ ایله تحلیل ایده‌رك محلی ، محیطی هر درلو تمایلات وممیزاتك فوقنده برحرث وجوده کتیرمشدر. انسانلری یکدیکرندن آیری تلقی ایتمه‌ین ، آرالرنده صنف ، قبیله ، حسب ونسب فرقی کوزتمه‌ین ، فقیر ایله زنکینی بر طوتان شریعت علیا بشری هیچ بر تأثیره تابع اولمامش ، بالعکس عالم انسانیتی غیر طبیعی کوره‌نکلرندن آییره‌رق حقیقی تکامل یوللرینه سوق ایتمشدر .

دیانت اسلامیه‌یی قبول ایدن ملتلر اعتقادلرنده اولدیغی کبی اجتماعیاتلرنده‌ده بر انقلابه شاهد اولدیلر. بو انقلابك اوصاف مخصوصه‌سی هیئت اجتماعیه‌لره ضرر ویرن هر مانعی مضر اساسك مطلق فائده تولید

ايدن دساتير ايله مبادله‌سنده تظاهر ايتدی . ملی حرثلر ، اسلاميت تأثيراتيله دها انسانی ، دها مدنی بر حرث حالنده تكامله باشلادی . مسلمان ملتلرك علم و عرفان ساحه‌سنده ، فكر ساحه‌سنده ، ماديات ساحه‌سنده قرآن كريمك تعاليم اساسيه‌سندن اقتباس الهام و فيوضات ايده‌رك يوكسلمكه باشلاملری ودكرلی مساعيلری نتيجه‌سنده مشترك برحرث اسلامی وجوده كلدی . بونده تركك‌ده ، عربك‌ده ، عجمك‌ده بر امكی ، بر تأثيری واردی . مدنيت اسلاميه مراكزی كاشغردن تبريزه ، اندلسه ، استانبوله نقل ايتدكجه بومشترك حرث ، مليت ومحليتدن دها يوكسك بر قابليتده يكانه غايه و مفكوره حرثی اوله‌رق قبول اولنمشدر . واقعا محلی عرف وعادات وتعاملات اقليم ، بنيه ، لسان ، تاريخ اعتباريله شكلاً برتخالف كوستره‌بيليرسه‌ده بوصرف ظاهريدر . اساس حرث ، حرث اسلاميدر . بوحرثك بتون ملل اسلاميه آراسنده مرتبط ومشترك عمده‌لری موجوددر . طرز معماريدن باشلايه‌رق ، احوال اجتماعيه‌مزه ، مؤسسات خيريه‌لرمزه ، تلقياتمزه ، آداب معاشرتمزه قدر حياتك كافهٔ تجلياتنده حاكم اولان تظاهراتمز مشترك اسلام حرثنك ، اسلام تربيه‌سنك ، اسلام روحنك شفقت وهمتيله ممزوج بر نمونه‌سنی تشكيل ايدر .

مسلمانلق بشرتی يارادليش اعتباريله اصلا تفريق ايتمديكی قدر ، معقول ومشروع ساحه‌لرده تجليات حياتيه‌سنك قيمتنی تفريق ايتمز . برمسلمان نظرنده‌ده ، شريعت نظرنده‌ده عدالت نره‌ده اولسه عدالتدر . ظلم‌ده ولوكه اسلام ديارنده اولسه ينه ظلمدر . حسن اخلاق ، مردلك ، شفقت ، علوجناب ، استقامت ، ابنای جنسه ياردم كبی اوصاف ومكارم عاليه اصلا ماهيتنی زمان ومكان ايله تبديل ايتمين موضوعاتدر .

علم وعرفان هانكی ملتك مالی اولورسه اولسون نظر اسلاميتده بتون بشريتكدر . انسانيتك سعادتندن ، حضور وسكون عالمك استقرارندن اك زياده ممنون ومتنعم اوله‌جقلر ينه مسلمانلردر . چونكه مسلمانلق بتون انسانلرك واو آنلرك مشترك سعيلری محصولی اولان مدنيتك كمالی ، بوصورتله يكانه حقيقت تشكيل ايدن سر توحيدك مؤيد اولان ظفرينی استهداف ايدر .

بواعتبار ايله اسلاميتك يالكز مسلمان ملتلر آراسنده دكل ، بتون بشريتی نورانور آغوش هدايتده تنميه وتسليه ايتمك ايسته‌ين رهاكار برحرثی واردر .

تاريخك ، عصرلرك حضورنده بويله‌جه جريان ايدن حقيقت ميدانده ايكن اسلاميت معين برمليته ، معين بر محيطه عائد حرث اوله‌رق تلقی ايديله‌مز . بتون جهانك محيط المعارفلرنده ، قاموسلرنده ، تاريخلرنده ، اسلاميت متمسكلری اوچيوز اللی مليون نفوسه بالغ اولان بردين اوله‌رق كوسترلمكده‌در . مجوسيلك هنديلره ، بوديستلك چينليلره تخصيص اولنه بيلديكی حالده مسلمانلق حقنده بويله برتخصيص وجوده كتيرمكه امكان يوقدر . افرادی يوزميليونلره بالغ اولان مسلمانلر آراسنده كتله‌لر حالنده هرلساندن متكلم هرعرقدن ، هرملتدن انسانلر موجوددر . بتون بونلری ملی بر حرثك تابعی عد ايتمك ممكن اوله بيلورمی ؟.. آنجق مسلمانلری عمومی ، طبيعی وبشری برحرثك ، بردينك تابعی عد ايتمكله حقيقته واصل اوله بيليرز .

موضوعی بر كره‌ده عرب ملتی نقطهٔ نظرندن تدقيق ايده‌لم . اسلاميتك عربلقله مناسبات وروابطنه عائد ايكی اساس موجوددر . بونلردن بری پيغمبريمزك اولاد عربدن بولنمسی ، ديكری قرآنك لسان عربی ايله انزال بيورولمش اولمسيدر . هرهانكی برپيغمبر بشر اولمق حسبيله البته برملته منسوب اولاجقدر . مادامكه حضرت محمد بتون انسانيتك سعادتی كافل بر دينك پيغمبريدر ؛ بتون بشريت نظرنده مكرم ومحترمدر . اولاد عربدن اولمقله برابر بتون مدنيتك ، انسانيتك حرز جانيدر . چونكه اسلاميت قوم وقبيله‌يی ، مليتی آنجق تعارف ايچون معقول ومشروع كوريور . بوساحه خارجنده نه قوميت ، نه مليت طانييان بردينك پيغمبرينی بشريت آراسنده بحق لايق اولديغی موقع محبته نائل اولمقدن كيمسه منع ايده‌مز . لسان قرآنك عربی اولمسی عموميته برمانعميدر ؟ جناب حق شرف رسالتی كيمه ايسترسه اوكا احسان ايدر . ديلرسه هرهانكی بر ملتدن هرهانكی بر فردی اوكرمه لايق كوروردی . فقط عند ازليسنده دين حقك پيغمبری اولمق اوزره حضرت محمد تقدير بيورلمشدر .

اسلاميتك عرب حرثی اوزرنده‌كی تأثيراتنه كلنجه ؛ يوقاروده ايضاح ايتديكمز وجهله قبل الاسلام قان درياسی ايچنده يوزن ، الحاد وتشريك ايله باديه نشين حياتی كچيرن عربلر مسلمانلغی قبولدن صكره زمان جاهليته عائد عادات وعنعناتی تماماً ترك ايتمك صورتيله اسكيسندن بسبتون فرقلی بر حياته كيرديلر . . . . مكابره‌يه ، قوميته استناد ايدن بتون عادات محو اولدی . بونلرك يرينه توحيده ، تعاونه مضاف بتون اوصافی جميله قائم اولدی . چوللر معموره‌يه ، باديه‌لر شهراه مدنيته انقلاب ايتدی . عرب جهالتنی اونوتدی ، عامله جانلاندی ... طرز معاشرتی ، طرز حياتی ، ذهنيتی تبدل ايتدی . تاريخك بتون تفرعاتنه قدر تثبيت ايتديكی بووقايع وحادثات كوستريوركه اسلاميت عربلری بسبتون بشقه بر حاله افراغ ايتمش ، يعنی مسلمانلاشديرمشدر .

بوراده اسلاميتك انتشارينه عائد بر حقيقت دها نظره چارپيور . اون اوچ عصر مقدم بر جديد هنوز كشف اولنمديغندن قطعات معلومه‌نك مركزينی عربستان تشكيل ايلديكی كبی برجهتدن هندستانه ، چينه ، ديكر طرفدن مصره ، بربرستانه ، بحرسفيد ساحللرينه ، آوروپای مركزی‌يه قدر هر طرفه اولان بری وبحری اتصالاتی حسبيله فكر

اسلامیتك اقطار عالمه انتشاری ایچون اك مساعد بر وضعیتده ایدی . لسان عرب كرك فصاحت ، كرك طرز تفهیم وبیان ، شمول ومعنا اعتباریله موجود لسانلره فائق بولونیوردی . شعر وادبیات آلتنجی عصر میلادیده اك زیاده عربستانده انكشاف ایتمش ولسان عربی اك زیاده تكمل ایتمشدی .

ایشته‌دین كمال اولان اسلامیت « اذا اراد الله شیئاً هیأ اسبابه » قولی موجبنجه محیط و شرائطی حاضر بوله‌رق نشر انوار حقیقت ایتمكه باشلامشدر. عالم شمول اساسیله بتون جهان بشریتك سعادت ورفاه معنویسی ومادیسنی استهداف ایدن اسلامیت هیچ بر ملیته تخصیصی ممكن اولمیان بردین فطری وكاملدر. بشریتك یگانه هادیسی، یگانه رهبر فوز ونجاتی تشكیل ایدن بودین مبینك وجوده كتیردیگی حرث متین بتون مسلمانلرك حرث مشتركیدر .

حسن حكمت

مكتبلرده علوم دینیه

كچنلرده ، « معارفمزده افلاس علامتلری » ندن بحث ایتمشدك افلاسك اك قوتلی علامتی یكی تنظیم اولنان ایلك تدریسات پروغرامی ایدی . آنك ایچون بو پروغرامله بر آز مشغول اوله‌جغمزی سویله‌مشدك . بو هفته ، یكی پروغرامه نظراً ، معارف دینیه‌نك كلیاً افلاس ایتمك اوزره بولندیغنی كوسترن علامتلر اوزرنده توقف ایده‌جكم .

بدایت مشروطیتدنبری نظارت صندالیه‌سنی اشغال ایدن ناظرلرك یگانه معارف عمده‌لری مكتبلرده‌كی علوم دینیه درسلرینی سنه‌دن سنه‌یه آزالتمق ، نهایت ، كونك برنده كلیاً قالدیرمق ایدی ! حتی بو معارف ناظرلری ایچنده ، « ساعات میته میاننده اك چوق آجیدیغم ساعتلر علوم دینیه تدریسی اوغورنده افنا اولنان ساعتلردر ! » دیین بر ذاتده وار ایدی . بوذات الیوم برحیات و ــ مع الاسف ــ مبعوثدر . علوم دینیه تدریسنه تخصیص اولنان ساعتلری « ساعات میته » تلقی ایدن بو ذاتی « نظار میته » دن تلقی ایتمكده ارباب ایمانك مشروع بر حقیدر .

كندیسی كبی ، ضلالت فكریه‌سنی افشا ایتمكله برابر ، عینی وجهله ضلالتزده بولنان سلف وخلفلریده او عمده‌یه تماماً صادق قالدیلر . وسنه‌دن سنه‌یه معارف دینیه‌نك عمرینی قیصالتدیلر . پروغراملرده ، نظر بونجوغی مقامنده اولمق اوزره علوم دینیه درسلری كورولیوردی . فقط بو درسلرك ، طلبه‌نك حیاتی اوزرنده‌كی فیض جریانی ، انحطاطلی مرمر طاشلری اوزرندن آقوب كیدن سوقاق سیللرینك جریانلری كبی ایدی . درس ساعتلری آز ، علوم دینیه معلملری عاجز وضعیف ، امتحانلرده آلنان علوم دینیه نومرولری قیمتسز ، طلبه تشویقسز ، معلملر ترغیبسز ، علوم دینیه‌نك طالبی زبون ، فقط دشمنی قوی ایدی . مدارس اسلامیه‌نك حمق ، غیرتی اولماسه‌یدی علوم دینیه مهتابی افق ملتدن چوقدن افول ایتمش بوله‌جق ایدی ! .

اوزمانك معارف ناظرلری سلطنت ناظرلری ایدی . سلطنت معارف ناظرلری خلقك معارف حقنده‌كی تلقیاتی نظر اعتباره آلمق لزومنه قانع دكلدی . اونلر خلق اوزرنده یالكز ، سلطنت سورمك ذوقنی عمدهٔ حیات اتخاذ ایدییورلردی . یكی انقلاب سلطنت معارف ناظرلرینك یرلرینه خلق معارف وكیللرینی كتیردی . خلق معارف وكیللرینك معارف عمده‌لری نه اوله‌جق ایدی ؟ بالطبع ، خلقك معارف حقنده‌كی تلقیاتی ، دینی ودنیوی احتیاجاتی نظر اعتنایه آلمق وا كا كوره بر معارف سیاستی تعقیب ایتمك ایدی . . . دكلمی ؟ .

بویله بر معارف سیاستی تعقیب ایتمك ایسته‌ین بر خلق معارف وكیلنك ایلك تشبثی نه اولمق لازم كلیردی ؟ ینه بالطبع ، مكتبلرده علوم دینیه درسلرینك تزییدینه ، علوم دینیه معلملرینك اهلیت لازمه‌یی حائز كیمسه‌لردن انتخابنه چالیشمق ، طلبه‌یی تشویق ، معلملری ترفیه ایله‌مك ایدی . چونكه خلق بویله ایسته‌یوردی ... دكلمی ؟. لكن خلق معارف وكیللرنده بویله بر معارف سیاستی تعقیب ایدن كورولمه‌دی . اونلرده سلطنت معارف ناظرلرینك یورودكلری معارف یولنده یورودیلر ! . بو یورویوشلر دنیانك مكتبلره ، دیسكده مدرسه‌لره بیراقیلدیغنه حمل ایدلدی وبو طرز حركتی خوش كورنلرده اولدی . فقط ، صوك معارف وكیلنك مدرسه‌لره عائد نا كهانی سیاست معلومه‌سی قارشوسنده قالنجه ، نه مكتبلرده ، نه ده مدرسه‌لرده علوم دینیه‌یه حق حیات ویرلمك ایسته‌نیلمدیكی آكلاشیلدی وبالطبع ، بوتون تخمینلر بوشه چیقدی !. فی الحقیقه ، وسیلهٔ یاد وتذكار اولمق اوزره ، دارالفنونده ، مدرسه‌لر نامنه بر هیكل دیكیلدی واوكا « الٓهیات فاكولته‌سی » عنوانی ویریلدی !.

فقط ، تمثیل ایتدیكی مدرسه‌لر كبی ، آززمانده منقرض اولمامه‌سی ایچون ، اوكا تمل طاشلری لازم ایدی . مكتبلرده اوقونه‌جق علوم دینیه درسلری اوكا تمل طاشی اوله‌جق ایدی . مدرسه‌لرك وظیفه‌لرینی بالوكاله الٓهیات فاكولته‌سنه ایفا ایتدیرمك ایسته‌ین بر خلق معارف وكیلنك بر حسن نیت اثری اوله‌رق ایلك وظیفه‌سی مدرسه‌لرك تالی درجه‌لرنده تدریس ایدیلن علوم دینیه درسلرینی تالی مكتبلرك پروغراملرینه علاوه ایتمك ایدی . خلقك معارف دینیه‌یه اولان احتیاجنی بشقه دورلو تطمین ایتمك امكانی یوق ایدی . فقط ، تأسفه چوق شایاندر كه یكی یاپیلان مكاتب ابتدائیه پروغرامی خلقك چوجوقلرینی علوم دینیه تحصیلندن محروم بیراقه‌جقدر .

مطبوع نسخه‌سی نزدمزده بولنان یكی مكاتب ابتدائیه پروغرامنده

علوم دینیه‌نك نه‌قادار اهمال ایدلدیکنی آکلامق ایچون دینی درسلرك نوعلرینی ، عددلرینی ، ساعتلرینی نظر تدقیقدن کچیره‌لم :

پروغرامده «قرآن ودین درسلری» عنوانلی بر قسم وار . بو قسمده ویریلن ایضاحاته نظراً ایلك مکتبلرك بش صنفلرنده هفته‌ده ایکیشر دفعه قرآن ودین درسلری اوقودیله‌جقدر . درس مدتی قرق دقیقه‌در . بومدت ایچنده هم قرآن کریم ، هم ده دین درسلری تدریس ایدیله‌جکدر . دین درسلرینه عائد اولمق اوزره طلبه‌ده کتاب بولنمایه‌جقدر . معلم ، قرآن کریمی تدریس ایدرکن مناسبت دوشوردکجه عقلنه کلن دینی مسئله‌لردن ده بحث ایده‌جکدر . ایشته ، علوم دینیه‌یه ویریلن اهمیتك درجه‌سی ! . .

اوقومایه هنوز بسمله‌کش اولان بر چوجوغه ؛ هر کون قرآن کریم درسی ویریلسه ، ینه آز برشی اوکره‌دیله‌بیلیر . هفته‌ده اوقودیلان ایکی درس ایله هیچ بر شی اوکره‌دیله‌من . قرق دقیقه ، معلمك بر چوجوغه ویره‌جکی درس ایله اشتغال ایتمه‌سنه آنجق کافی کله بیلیر . مکتبده اصغری بر تخمین ایله قرق طلبه وارسه ، بو قرق دقیقه‌دن هرچوجوغه بردقیقه دوشر . معلم ، مسیحادم بر کیمسه اولسه بیله ، قرآن کریم درسنی چوجوغه بردقیقه‌ده نفخ ایده‌من ! . چوجوقلر ایله یکان یکان اشتغال ایتمه‌ین بر معلم‌ده هیچ برشی اوکره‌ته‌من . یالکز قرآن کریم درسی بیله قرق دقیقه ایچینه صیغدیرمق امکانی یوق ایکن ، دین درسلری ده آرایه کیریبور . ماهر معارف وکیلمزك ، عادتا ، دوه‌یی ایکنه‌نك دلیکندن کچیرمك ایسته‌دیکی آکلاشیلیور ! . اوقرق دقیقه ایچنه صیقشوب قالان ، نه معلمده نه‌ده طلبه‌ده کتابی بولنمایان ، قرآن کریم درسیله علاقه‌سی اولمایان دین درسلرینك ، نه صورتله ونه مناسبتله اوقودیله‌جکنی بز آکلایه‌میورز . اگر آکلایان وارسه ، مطلقا «رفاعی» در ! .

تدریساتده کوروله‌جکی شبهه‌سز بولنان جدیتسزلکلری ، اهلیتسز-لکلری‌ده داخل حساب ایدنجه ، مکتبلرده معارف دینیه‌نك کلیاً افلاسنه طوغرو کیتدیکنه حکم ویرمه‌مزه هیچ بر مانع یوقدر . یالکز پروغرامده - نقش بر آب کبی - منقوش بولنان «قرآن کریم ودین درسلری» نك مکتبلردن قالدیرلماسنی معلملر قونغره‌سنده تکلیف ایدوب ده قبول ایتدیره‌مه‌ین قومونیست صدرالدین جلال بك ، رفیقلرینی مؤاخذه صددنده نشر ایتمش اولدیغی مقاله‌سنده «یکی پروغرامی تدقیق ایدرسه‌کز ؛ سزدن دها انقلابجی اولان معارف وکیلنك بو غایه‌یه طوغری مهم بر خطوه آتمش بولندیغنی کوررسکز .» دییوردی . معلم مومی الیهی تأمین ایده‌لم که یالکز بر خطوه آتمقله قالمامش ؛ ایلك حمله‌ده منزل مقصوده واصل اولمشدر ! . کندیسی‌ده معلملرله مجادله‌سنده مغلوب دکل ، غالب موقعنده بولنیور ! .

فقط ، بوخصوصده ، هرشیدن اول زیان کورن ، مغلوبیته‌دوچار اولان بشقه بر شخصیت معنویه وار : علوم دینیه . . . مکتبی یوق ، مدرسه‌سی یوق ... معارف دینیه ساحه‌سنده مرکوز ساده‌جه بر هیکل وار : الٰهیات فاکولته‌سی ! .

اویله بر الٰهیات فاکولته‌سی که تملی یوق ، استنادگاهی یوق ، پروغراملرنده علوم دینیه درسلرندن بشقه نه آرارسه‌ق بولورز . رئیس خاص الخواصی ، طلبه‌نك ذهنی شمدیدن یاکاش استقامتلره طوغری سوق ایتمکه چالیشیور ، رئیس عام العوامی ایسه «حیاتدن و تاریخدن طرد ایتدیکمز صوفته‌لغی دارالفنونه صوقق ذلتنی قبول ایده‌مه‌یز . » دییور ! . صوفته‌لغك علوم دینیه حاملکندن بشقه بر معناسی واری‌در ؟ واو سوزك معناسی‌ده «علوم دینیه‌یی دارالفنونه صوقق ذلتنی قبول ایده‌مه‌یز . » دیمك دکلی‌در ؟ . علوم دینیه درسلری الٰهیات فاکولته‌سی پروغرامندن حقیقةً چیقاریلمادیمی ؟ ! .

بالذات معارف وکیلی ، مطبوعات مخابرلرینه بیاناتنده ، «مدرسه‌لرك الغالری قرارینی امضالارکن دویدیغم سرور متهیجانه‌یی هیچ بر صفحهٔ حیاتمده دویمامشدم . » دیمه‌دیمی ؟ مدرسه‌لرك علوم دینیه منابعندن بشقه برشی اولمادقلرینی بیلمه‌ین واری‌در ؟ . معلوم محاکمه اثناسنده ، غزته‌جیلر علیهنده تنظیم ایتدیکی ادعانامه کبی رسمی بر وثیقه‌ده غزته‌جیلردن زیاده - بلامناسبت - «صوفته» لغه هجوم ایتمه‌دیمی ؟ . سوخته‌لغك ، مدرسه‌لرك ، علوم دینیه‌نك مترادف کلمه‌لردن ، لفظلردن اولدقلرینی بیلمه‌ین عارف می‌در ؟ . عربلر «الثمرة تنبئ عن الشجرة» دیرلر . «اثمار اشجارك آینهٔ هویتی‌در» دیمکدر . رؤسای معارفك او کبی سوزلری‌ده کندی ذهنیتلرینك آینهٔ هویتی دکلی‌در ؟ . او ذهنیتده کی معارف رؤساسنك تنظیم ایده‌جکلری مکاتب ابتدائیه پروغرامی بالطبع بویله اولور .

یحیی عفیف

مدنی شهر نکاحلری

بزده ، اخلاقی واجتماعی انضباطلری تأمینه خادم نه قادار صاغلام اساسلر وارایسه ، صورت حقدن کوزوکه‌رك هپسنی بالطالامق ایسته‌ین بوزغونجیلر شیمدی‌ده بالطه‌لرینی عائله‌نك تملرینه چویردیلر .

نکاح قییمق وظیفه‌سنی شیمدیلك محله امام‌لرندن و آتیاً ویرلمك ایسته‌نیلن شکله نظراً محکمه‌لردن آله‌رق کاتب عدللره دور و تودیع ایتمك ایسته‌یورلر ! استانبولك مدنی بر شهر حالنه کله‌بیلمه‌سی ایچون نکاحلرك کاتب عدللر حضورنده عقد ایدلمه‌سی لازم کلیورمش ! . . استانبولك مدنی برشهر حالنه کلمه‌سیله نکاحلرك کاتب عدللکلرده قیلماسی

آره‌سنده عجبا نه‌مناسبت وار؟ زواللی‌مدنیت ؛ مدنیتك نه‌دیمك اولدیغنی بیلمه‌ینلرك اللرنده ، دیللرنده نه ایکرنج حالره کلدك ، نه کولونج موقعلره دوشدك ! . سن بر فضیلت ایکن رذیلت اولدك ! . سن بر نور ایکن ، ظلمته انقلاب ایتدك ! . سن بر علویت ایکن ، سفلیت تلقی اولنیورسك ! . سن بر عامل سعادت ایکن ، واسطهٔ سفاهت اتخاذ ایدلدك ! . تعزیت ، تعزیت سکا ای مصیبتزده مدنیت ! یازیق ، یازیق سکا ای خادم بشریت ! .

اکر مدنیت ، بوزغونجیلرك ظن ایتدیکی کبی برشی‌ایسه ، سوقاق لوشیاتی اوزرنده طاشیان بلدیه عربه‌لری کبی، اخلاق‌واجتماعیات لوشیاتی سینه‌سنده طاشییان برواسطهٔ فسق وفجور ایسه ، مسلمانلر اویله‌مدنیتی مفتونلرینه بیراقه‌رق وحشی قالماغی جانه منت تلقی ایده‌جکلردر !.

بوزغونجیلرك نکاحلری کاتب عدللره قیدیرمق ایسته‌دکلرینك سببی نه‌ایمش بیلیرمیسکز؟ هرملته منسوب قادین وارککلر یکدیکریله سویشیورلرمش ، یکدیکرلرینی آلمق ایسته‌یورلرمش ، فقط پاپاسلر ، خاخاملر ، اماملر اونلرك نکاحلرینی قییمیورلرمش ؛ چونکه دینلر ، آیری آیری دینلره منسوب قادینلرله ارککلرك یکدیکریله ازدواج ایتمه‌لرینه مانع اولیورمش بو حال استانبولك مدنی برشهرحالنه کلمسنه امکان ویرمیورمش؛ بوندرك یکانه‌دواسی ازدواج‌مسئله‌لرینك پاپاسلرك، خاخاملرك ، اماملرك اللرندن آلینه‌رق کاتب عدللره ویرلمسی ایمش ، بشقه درلو ، مدنی بر ملت اولمق احتمالی یوقش !!. اویله‌یا؛ یکرمنجی عصرمدنیتده بولنیورز.بویله‌برعصرده دینلری، پاپاسلری، خاخاملری، اماملری نکاح مسئله‌لرینه قاریشدیرمق‌قادارمدنیتسزلك ، اسکی‌قافالیلق اولورمی ؟ . .

بوزغونجیلرك بو نظریه‌لرینه کوره هرهانکی بر مسلمان قیزی مسلمان اولمایان هرهانکی بر ارکك ایله معاشقه‌ده بولنه‌رق ، نهایت اوکا وارمق ایسته‌یه‌جك ؛ فقط ، نه‌منسوب اولدیغی عائله‌رئیسی راضی اوله‌جق ، نه‌ده محله امامی نکاحلرینی قییه‌جق . . . بوجهتی بیلن خانم افندی طوغریدن طوغری‌یه کاتب عدلکه مراجعت ایده‌رك ، ساخته شاهدلر ویاخود ساخته وثیقه‌لر ایله ازدواجه مانع بر حالی بولنمادیغنی اثبات ایده‌جك ، کاتب عدلك‌ده همان نکاحلرینی قییه‌جق ، عایشه خانم افندی کیریه خرستو ویا بارون خاچیك ، یاخود موسیو پیه‌ر ایله قول قوله کیره‌رك اورادن آیریله‌جقلر! . بوصورتله استانبولده مدنی بر شهر حالنه کلمش اوله‌جق ! . .

دینی، مذهبی، ملیتی بللی اولانلر بو رذالت اجتماعیه‌یی ، بو دنائت اخلاقیه‌یی ، بوحقارت دینیه‌یی ، بوجنایت مذهبیه‌یی ، بو اهانت‌ملیه‌یی قبول ایده‌منزلر . بوزغونجیلرك عصری معده‌لری ، مدنی حوصله‌لری بو قادار کنیش ایسه ، اوکا دیه‌جك یوق !.

بو بوزغونجیلر حریت ، حریت دیه ، دیه قیز وارکك اولادی آنالرینك ، باباللرینك نفوذلری ، تربیه‌لری ، تأثیرلری آلتندن چیقاردیلر؛ ابوینك اولاد اوزرنده یالکز محکمه‌لرده نظر اعتباره آلینه‌بیله‌جك قورو برحق‌ولایتلری قالمش ایدی . شیمدی مدنیت ، مدنیت ، دیه کنج قیز وارککلره او حق‌ده اوزرلرندن آتدیره‌رق کلیاً باشی بوش بیراقق ایسته‌یورلر !.. کیم بیلیر دها نه‌لر یاپمق ایسته‌یه‌جکلر ؟

بشقه بریله ازدواجنه شرعی وقانونی مانع‌بولنان برکیمسه ازدواج ایتمکه قالقیشه‌جق ، محله امامنه نکاح قیدیرامیه‌جغنی آکلایه‌جق ، چونکه‌مانع‌ازدواج برحالی بولندیغنی‌محله اهالیسیله برابرامام‌ده‌بیله‌جك، کلین وکوکی‌نامزدلری کاتب‌عدلکه مراجعت ایتمکی یکانه بر چیقاریول اولمق اوزره دوشونه‌جك و مراجعت‌ده ایده‌جك ، کیم بیلیر هانکی کیمسه‌دن آلاجغی علم وخبری کوستره‌جك ، پاره ایله صاتون آلنمش‌بو علم وخبره استناداً کاتب عدل درحال نکاحلرینی قییه‌جق، بوزغونجیلر بو یکی ازدواجك میانجیلری اوله‌جق ، مدنیت مدالیه‌سی‌ده بالطبع اونلرك کوکسلرینه تعلیق ایدیله‌جك !. هی کیدی مصلحلر ...

عصریلرك ارتدادی حمایه‌لری

مظفر اسمنده بر خانم قوجه‌سندن بوشانمق ایسته‌مش ، قوجه‌سی موافقت ایتمه‌مش ، حتی باباسی نزدنده بولنان زوجه‌سنه بر مکتوب کوندره‌رك ، الله امر ایتسه دخی کندیسنی بوشامایه‌جغنی بیلدیرمش ، نهایت ایش محکمه‌یه دوشمش ، مظفر خانمك دعوی وکیلی ، زوجك ارتداد ایتمش اولدیغنی ، بناءً علیه نکاحك کندی کندینه انفساخ‌ایتمش بولندیغنی ایلری سوره‌رك محکمه‌دن او یولده بر قرار آلمق ایسته‌مش، فقط محکمه ارتداد تلقی ایتمه‌مش، دعوی‌وکیلی‌ده فتواخانه‌یه مراجعت ایده‌رك او سوزك موجب ارتداد اولدیغنه ونکاحك بالطبع منفسخ بولندیغنه دائر برفتوی آلمش، فقط بوآنده زوج ایله زوجه آره‌سنده مخالعه‌وقوعه کلمش ومسئله‌ده بوصورتله قاپانمش ایسه‌ده عصریلر حادثه‌یی محکمه‌صالوننده‌ن‌سوروکله‌یه‌سوروکله‌یه مطبوعات‌ستونلرینه کتیرمشلردر.

اولا « اقدام » مخبری‌حادثه‌یه عصریلرك نظر دقتلرینی جلب‌ایتمش، کیفیتدن بوصورتله خبرداراولان عصریلك علمداری حسین جاهد بك (هانکی‌مملکتده‌یز؟ هانکی عصرده‌یز؟) سرلوحه‌سیله یازدیغی‌باش‌مقاله‌ده ارتدادی بوتون قوتیله حمایه ایتمکه چالیشمش وعصریلك مکتبنك ممتاز شاکردلرندن نجم‌الدین صادق بك‌ده آقشامده (عرف وقانون) سرنامه‌سیله بر باش مقاله یازارق استادینی تأیید ایتمك وظیفه شناسلغنی کوسترمشدر .

حسین جاهد بك ، بو حادثه‌دن متولد انطباعات روحیه‌سنی شو فقره ایله ایضاح ایدییور :

« وقعه بو کون استانبولده ، کندی کوزلرمزك او کنده ، بر محکمه‌ده جریان ایدییور . بلااختیار کندی کندیمزه دنیانك هانکی مملکتنده‌یز ؟ هانکی عصرده‌یز ؟ سؤالنی ایراد ایتدك . بو یوك بر انقلاب یاپه‌رق جمهوریتی تأسیس ایتمش ، ماضینك عنعنه‌لرندن رابطه‌سنی کسمش ، دین ایله دنیا ایشلرینی بربرندن آییرمش یکرمنجی عصر دموقراسی تورکیاسنده‌می‌یز ؟

« بو سؤاله اوت دییه بیلمك ایچون اینجه بر جرأت ایستر . برقاچ کون اول دوملوپینارده‌ن قولاقلرمزه عکس ایدن نجات و سلامت مژده‌لری ایله بو قاره روحی وفکری ارتجاع بولوتی آراسنده نه عظیم بر تضاد وار : ایکی تورکیا ، نور وعرفان ، مدنیت وتجدد تورکیه‌سی ایله انسانك روحنی ودماغنی بوغان ، موجودیتنی مطاوعتکار بر ماکنه حالنه کتیرن ، جهالت وانحطاط ایچنده چورومکه محکوم ایدیلن کهنه عصرلرك تورکیاسی حالا ، حالا یان یانه یاشییور . »

بز ، حسین جاهد بکك ، عصریجی ، لاییقجی اولدیغنی ظن‌ستونلرنده یازیلرینی اوقومایه باشلایه‌لیدن بری بیلیور ایدك . بز ، میر مومی الیهك عصریلك ذهنیتنه ، لاییقلق قناعتنه مداخله ایتمك املنده دکلز . فقط کندیسنده کوردیکمز بر کوز آچیقلغی ، أل چابوقلغی حیرتمزی موجب اولیور . هر شکل اداره‌یی کفر وارتدادك طبیعی بر حامیسی اولمق اوزره تلقی ایدییور وهر کسه‌ده اویله تلقی ایتدیرمکه چالیشیور . دون ، مشروطیتی کفر وارتداد حامیسی کوستریوردی ، بو کونده جمهوریتی اویله تلقی ایدییور واویله تلقی ایتدیرمك ایچون اوغراشیور . دنیانك هر طرفنده مختلف شکل اداره‌لر کوریلیور . فقط هیچ بر شکل اداره‌نك کفر وارتدادی حمایه ایتدیکی کورولمیور . فی الحقیقه ، ارتداد واهتداله قارشی بیطرف بر وضعیت آلان حکومتلر یوق دکلدر . فقط بو کیفیت اداره سیستمنك مقتضاسی دکل ، اداره آدملرینك کندی ذهنیتلری محصولیدر . معهذا ، بیطرفلق دیمك هیچ بر زمان کفر و ارتداد حامیسی دیمك دکلدر . بوکا مقابل ، حسین جاهد بکك کفر وارتداد عصری تلقی ایتدیکی بو کونکی یکرمنجی عصرك ملتلری کفر وارتدادك دکل ، ایمان واهتدانك حامیلریدر .. بو کون اك عصری ملتلر ایچنده اك متدین ملتلر کوریورز . وبوندن عصریلکده کفر و ارتدادی حمایه ایتمدیکنی آکلایورز . حتی بعض غرب ملتلرینی پك متدین بر حاله کتیرمش اولدیغنه باقارق ایمان واهتدانك حامیسی بولندیغنه اعتماد ایتمك ایسته‌یورز . ایمان و اهتدا مسئله‌لری بین‌الملل بر مسئله‌در . بوتون هیئت اجتماعیه‌لر ایمان واهتدانك حامیلریدر . کفر وارتدادك حامیسی هر هیئت اجتماعیه ایچنده بولنان برد قسم فردلردر .

حسین جاهد بك افندی تورکیه کبی مسلمان مملکتنده ، مسلمان محکمه‌سنده ، غرب ملتلرنده فکر الوهیتی تقویه ایدن یکرمنجی عصرده ، دیننك دین اسلام اولدیغنی قبول واعلان ایدن جمهوریت دورنده ارتداد کبی بر حادثهٔ شنیعه‌نك موضوع بحث اولماسنه عجبا نه‌دن طولانی تحمل ایده‌میور ؟ وهانکی اساسه استناداً ، هانکی صلاحیته بناءً جمهوریتی ، یکرمنجی عصری ، محکمه‌لرمزی ، هیئت اجتماعیه‌مزی ـ والینك بوتون ضابطه قوتلرینی موهوم بر اختلاله قارشی سوق ایتمسی کبی ـ کفر وارتداد حامیلکنه سوق ایتمك ایسته‌یور !. اویله بر مانوره اجرا ایتدیکندن طولایی والی بکی مظهر عثمان بکه معاینه ایتدیرمك ایسته‌ین حسین جاهد بکده ، کفر وارتدادی حمایه ایتدیکندن وبوتون قوتلری اونلره قارشی حمایه‌کار کوستردیکندن طولایی عین وجهله محتاج معاینه عد ایدیلمك لازم کلزمی ؟ استقلال محکمه‌سی حضورنده ، بیلمه‌یز ، مردلك نامنه‌می ، یوقسه مردلکندن فداکارلق نامنه‌می لاییق اولدیغی سویلدکدن صوکره ، ایکنجی محاکمه‌اثناسنده لاییقلق دینسزلك دیمك اولمدیغنی درمیان ایده‌رك فکر الوهیته طوغری علنی بر انجذابده بولنان میر مومی الیهك بو کون بو فکرك علیهنده آتش پوسکورمه‌سی دماغنده نه حافظه ، نه‌ده موازنه قالمادیغنی کوسترمکده‌در . بو کون ، کفر وارتداد علیهنده بولنمایی ، قنوی آلینماسنی روحی وفکری بر ارتجاع ، قاره بر جهالت ، کهنه بر ذهنیت عد ایتمه‌سنه نظراً ، ایمان واهتدا اساسلرینی الغا ویرلرینه کفر وارتداد اقنوملرینی اقامه ایتدکدن صوکره کفر وارتداد علیهنده بولنمالی‌یزکه ارتجاع موضوع بحث اوله بیلسین . حالبوکه بز ، اویله بر حالدن خبردار دکلز .

بز ، حسین جاهد بکه صوك سوز اولمق اوزره شونی سویلیه‌جکزکه فکر الوهیت طاشیمق اکر فکر ارتجاع طاشیمق دیمك ایسه ، دنیایی بر ارتجاع دنیاسی اوله‌رق قبول ایتمه‌لیدر . چونکه فکر الوهیتدن تجرد ایتمش هیچ بر ملت موجود دکلدر .

« لاییق » نه دیمکمه !

بو هفته بزه (حر فکر) دییه بر غزته پارچه‌سی کوندره‌شلر . باقدق ، باش مقاله‌سی طوغریدن طوغری‌یه دین علیهنده ، مسلمانلق علیهنده آتشلر پوسکوریور . بردنبره موسقووده نشر اولوندیغنی ظن ایتدك . محل انتشارینی تدقیق ایدنجه ازمیرده باصیلمقده اولدیغنی کوردك . حیرت ایتدك . مسلمانلق کندی دیارنده خنجرله‌نیور . اسلامیته قارشی بو نه مدهش غیظ وخصومت ! محرر عادتا قودورمش ، دینه قارشی اویله صالدیرییورکه بر بولشه‌ویك آنجق بویله بر حرکتده بولونه بیلیر .

باشدن باشه هذیان و افترادن عبارت اولان بو تجاوزلری عیناً نقل ایده‌لم‌ده مسلمانلر کندی آره‌لرنده مسلمان قیافتنه بورونمش اسلام دشمنلرینك آغزلرندن طاشان غیظ وخصومتلرینی کورسونلرده عبرت آلسونلر . « حر فکر » عیناً دیورکه :

«دینم منفعتمدر... اویله برمحیطده یاشایورزکه انسانلرك آنجق بیکده‌بری حقیقتله ودیکرلری خیالاتله قارشی قارشی‌یه دورمقله عمرلرینی سوروکله‌یورلر . حیات دینیه‌ده بویله اولمق‌ده ضروریدر . زیرا دینلر دائما انسانلرك اشتهالی بولوندیغی شیلری وعد ایدرلر ، چالیشمادن اك نفیس یمکلری ییوب ایچمکلر ، اك کوزل قادینلری قوینونه آلمقلر بالخاصه اسلام دیننده اك جاذب شیلردر . خرستیانلقده بوندن دها آشاغی مواعیدده بولونمایور. ضعیفلری‌وزوکوردلری آلده ایده‌بیلمك ایچین بوندن دها مؤثرنه وسائط واردر ؟ مادامکه انسانلرك اکثریتی بویله‌در ، بالطبع دیندار اولانلری چوقدر . لاکن بودینداراولمق حقیقتده لفظی مراد برشی‌در. اسلام دینی یاغمایی مباح قیلمه‌یه ایدی ، هرنوع اردولری اوصولتی زور کوستریرلردی . بونکله برابرایچلرنده فی‌الحقیقه ایناناتلر یوق دکلدی . بونلر ایده آلیست آدملردر . سیاسی ، غیرسیاسی اولسون هرمسلکده بویولده دیکر کام انسانلر اکسیك اولمامشدر . ذاتاً کتله‌لری سوروکله‌ین بونلردر . تاریخ ادیانی تدقیق ایدرسه‌ك واصل اولاجغمز نتیجه شودر : دینلر ، علی‌الاطلاق روحی سائقلر واجتماعی احتیاجلرك زاده‌سی ؛ واضع دین اولان پیغمبرلرده بونلرك بر افاده‌سیدر . سائق روحی : قورقو وامید . سائق اجتماعی : تأمین آسایش وتنظیم اموردر . هردرلو ضابطه تشکیلاتنك امکانی‌اولمادیغی زمانلرده جبارانسانلری‌کوروننمز براللّه ایله قورقوتمقدن دها مؤثرنه اولابیلیر ؟

منفی بر تکامل ایله هرشی کبی ، دینلر دخی کندی تکامللرینی بیتیردکدن وهوام کتله‌لری ایچین دین « هرشی » حالنه کلدکدن صکره آرتیق ترقی‌دینیلن شیئی بکله‌مك عبث اولور . وقتیله یهوایی کندیلرینه کافی کورن بنی اسرائیل علم وصنعت یولنده هیچ بر ترقی کوسترمدکلری کبی ، راطب ویابس قرآنده هرشی واردر ، دستورینی قبول‌ایتدکدنصکره بویوك مسلمان کتله‌لری‌ده اسکی یهودیلره بکزه‌مشلردر . ترقی وتعالی ایچین بونلری مناقشه ایتمك زمانی آرتیق کلمشدر . آچیق سویله‌یه‌لم ، اسلام دینی برده‌فودم کورمدکجه بوتون دینلرکبی ترقی وتکاملی بوغمقده دوام ایده‌جکدر . دینلرك ترقی وتکامله مانع اولمادقلری بکا زور ایناندیریله‌بیلیر .

کور بر دیندارلقده روحی اولدیرن آیریجه برخاصه‌ده واردر . چونکه دینداردن بنلکنی ونفسه اعتمادینی سلب ایدر . بویله برانسان برقدرت تشبثه صاحبی اولورمی ؟ ایشته اسکی توران ، ایشته ایران ، ایشته هندستان ونهایت ایشته یکی توران یعنی آناطولی !

دینك تأثیراتی آلتنده فعالیتسزلك پك طبیعیدر . زیرا دین ، سربست دوشونمه‌یه ، شبهه‌یه ومناقشه‌یه ، علمی بر تحلیل وترکیبه هیچ مساعده ایتمز وایده‌مز ، چونکه درحال هیچ اولمغه محکومدر . فی‌الحقیقه بر نامتناهیلکك ایچنده هرزمان فکر وقرارلرینی دکیشدیرن بر اللّه تصور ایتمك چوق کولونج اولور .

نظر دقته آلنه‌جق چوق مهم بر نقطه واردر : کورونمز بر اللّه نامنه حرکت ایدن واوکا استناداً چوق دفعه متضاد ومترددلی امرلر ویرن پیغمبرلرك داماقلری کندی دینلری اوزرنده صیبرتمقده‌در .

یهودیلك بر خشونت ومسلمانلق برقسوت عرض‌ایتمکده‌در. سورهٔ‌بقره‌یی اوقورکن ثه‌زیجی بریورك صیقیندیسنه اوغرامامقلغك امکانی واری‌در ؟

تمامیله دینه وقرآنه ایناتمش اولان کولر یوزلی بر مسلمان عالمی کورن وارسه بکاده‌کوسترسین! بونلرك جاهل‌واخلاقسزلری وارسه‌آیریجه‌مغروردرلرکه بونلر هیچ چکلمز . تورکیا داخلنده‌کی بقیه‌السیوف علما تماماً بویله‌درلر .

تورك جمهوریتی مدیرانی وزمامدارانه شو مبهم نقطه‌یی عرض ایتمك بر فریضه‌در: ... برملت‌افرادی حکومتك وحکومتی اداره ایدنلرك‌دینلی‌ویا دینسز اولدیغنی دوشونمز بیله . چونکه مادةً هرکسك دینی منفعتی یعنی جانك ، مالنك ، ناموسنك محافظه ایدلمسی‌در . ـ قلیچ زاده حق »

بوهذیانلری سوز دییه سویله‌مکدن اوتانمایان وهر کلمه‌سی بهتان وافترادن عبارت هرزه‌لری اعلانه جسات ایدن کیمسه‌لرله مناقشات علمیه‌ده بولونمق ، اونلره حقایقدن بحث ایتمك بیهوده‌در . بونلره لازم کلن درسی آنجق عصای قانون وسلهٔ الهی ویرر .

بیلمیزکه دنیانك اك فجیع ادوار جاهلیه‌سندن برینه ارتجاع ایتمك ایچون هردرلو حقیقتلره ، نورلره هجوم ایتمك نه‌دن نشأت ایدییور ؟ تاریخده معلوم‌اولدیغی‌وجهله‌یونانیلرك‌انقراضنی تهیه ایدن سوفسطائیلره تعبیر آخرله اوتوزتیرانلر دورینك مشهور جباره‌سندن بری اولان (قریتیاس) ده عیناً بویله سویله‌یوردی . اونك فکرلرینی مدافعه ایتمکدن واومظلم ظلم وجهالت‌دورینی احیایه چالیشمقدن عبارت‌اولان بوسوزلره‌قارشی نه سویلنسه بوشدر. چونکه‌اونلر اك مشهودحقیقتلری بیله انکار ایدییورلردی . اونك ایچوندی که علما وفلاسفه بونلرك محسوساتی بیله انکارلرینه قارشی‌کندیلرینه هرنوع آلامی طاتدیرمقدن باشقه بریول بولونه‌مایه‌جغنده اتفاق ایتمشلردی .

دین مبین اسلام بشریتك بودورظلمتنه خاتمه ویره‌رك دورفضیلتی آچان برنور هدایت‌ایکن اوجهل وظلمی بوغدیغندن طولایی بونوره قارشی‌غیض وکین کوسترمه‌یه فرصت ویره‌جك قدرقارا کلق‌بردوره‌می قالدق ؟ اکر عصر حاضرك هدفی بو ایسه بشریت چوق بویوك فلاکتلره کیتمکده اولدیغنی دوشونه‌رك اوکا کوره حرکتنی تنظیم ایتمك‌احتیاجنده بولوندیغنی آکلاشیلیور . (قیریتیاس)ك فکرینی‌مدافعه ایدنلر ایچون یونانك (آتنه) سنه کیتمك وفکرینی اوراده اعلانه قالقیشمق بلکه یاقیشیردی . فقط یونان‌قدیمی احیا ایدن بوقفالرك‌یونان جدیدده بیله یوز بولمایه‌جغنی ، آغیز آچه‌مایه‌جغنی طبیعی اولدیغی حالده ازمیتك بر کوشه‌سنده سسلنمه‌یه امکان بولمسی جهانك غرائب حادثاتی میانه قید اوله‌جق وقایعدندر .

دینه‌قارشی ایلك سوزندن اعتباراً افترایه باشلایان برآغیزه‌حقیقت طوقاتی ، وجدانلره خطاب‌ایدن‌برقاملة ایندیرمك قابل اوله‌جغنه‌ناصیل اینانه‌لم ؟ اوت ، اسلام بشریتك اك بویوك اذواقنی بیله مشروع صورتده تطمین ایدن وعدلری ، تبشیرلری محتویدر. فقط چالیشمه‌دن دکل ، بوتون‌موجودیت وخلوص ایله‌چالیشه‌رق ، کمال عزم‌وعزیمت‌ایچنده مجاهده ایدرك اوغایه‌لره‌وصلتی وعد ایتمشدر. (وجاهدوافی‌سبیل‌اللّه‌حق جهاده)امرینی‌ویرن ، (کل‌نفس بما کسبت‌رهینه الااصحاب‌الیمین) ،

(وان ليس للانسان الا ما سعى وان سعيه سوف يرى) ، (للذين احسنوا الحسنى وزيادة) دين و دها بونلر كبى نيجه آيات و بينات انده اسرار موفقيق مبدأ تكليف عبوديته ربطايدن برديه قارشى آنجق چالیشمه دن كلاه قاپمق ايسته ين شرارناس هجوم ايده بيلير. آلتنك تريله غايه مرامنه ايرمك ايسته ين انسانلر دينك امر ايتديكى سعى و مجاهده يى سوء سوء درآغوش ايدر واوكبى مفتريلره نظر نفرت و لعنتله باقمقدن كنديلرينى آلامازلر .

شونى بيلمك لازم كليركه فضائلك قيمتى آنجق اهل فضيلت نظرنده در . يوقسه اهل رذائل فضائل قارشيسنده برحس قسوت طويمقدن خالى قالماز . بر ميخانه جينك عبادتخانه ده نه قدر قسوت حس ايتديكنى تقدير ايتمك قولايدر. قيليج زاده حقينك دين اسلامده قسوت حس ايتمسى اسلامك حاشا قسوت انكيز اولماسندن دكل ، اونك سينه سنده انعكاس ضيايه قابليت بولونمامسندندر . فى الحقيقه عالمده اوكا اشتراك ايده جك نيجه ارباب قسوت واردر. كيم بيلير اسلامدن خارج اقوام ايچنده قيليج زاده يه يولداش اولمق ايسته ين وابوجهل كبى مشركلرك ، بلكه بوتون جهالتك اسلامدن انتقامنى آلمق خنجى ايله بزار اولان نه قدر قيزيل غرضكارلر واردر ! (لعنة الله عليهم اجمعين . اللهم شتت شملهم .) لكن هدى بحوله تعالى كوكللرنده قاينايان كين وغيظ آتشلرى ايچنده يانوب كول اولمه يه محكومدرلر. (نار الله الموقدة اتى تطلع على الافئدة انها عليهم مؤصدة فى عمد ممددة)

قرآن البته اوكبى قاره كوكللره بويله خسار وخيبتدن باشقه برتأثير يابه جق دكلدر . بونك بويله اولمسى ده ينه قرآنك بر معجزه سيدر . چونكه قرآن آنجق مؤمنلره شفاء ورحمتدر . ظالم وفاسقلرك ، منافق وملحدلرك خسران وخيبتلرندن باشقه بر شيلرينى آرتيرماز . (وننزل من القرآن ماهو شفاء ورحمة للمؤمنين ولا يزيد الظالمين الاخسارا) صدق الله العظيم .

احكام شرعيه مز

مسلمانلر احكام شرعيه دن اوزاقلاشيركن آمريقاليلر قانونه اساسيلرينه درج ايديورلر وبزى ده احكام شرعيه اتباعه دعوت ايليورلر !

معروف مسكرات دشمنى آمريقالى مستر (ويليام ژونسون) كچن كون اوكله دن صوكره هلال احضر جمعيتيله تماس ايتمك اوزره مذكور جمعيت رئيسى دوقتور مظهر عثمان بكك معاينه خانه سنده هلال احضره منسوب بر چوق اطبا واعضا ايله طانيشمش وصحبت ايتمشدر . مستر (ژونسون) استانبولى سبب زيارتنى ايضاح ايتدكدن صكره ديمشدر كه:

« — آمريقاده ممنوعيت قانونى كمال موفقيتله تطبيق اولنمقده در . كون كچدكجه ايچكى قوللانانلرك عددى تناقص ايتمكده ، بونلرك عددى تناقص ايتدكجه ايچكى يوزندن وقوعبولان جرملرك عددى آزالمقده در . آمريقاده خلق ممنوعيت قانوننك تطبيق خصوصنده كوستريلن اهتمادن زياده سيله ممنوندر، معلوم اولديغى اوزره حكومتمز برخلق حكومتيدر . بناءً عليه خلق ايچكى ممنوعيتى قانوننك تطبيقندن خوشنود اولماسه قانونه عليهدار اولانلرى انتخاب ايدر وقانونى الغا ايتديرر . حال بوكه ممنوعيت قانوننك بش سنه دن برى تطبيقنه رغماً خلقده هيچ بويله برتمايل كورولمامشدر .

آمريقاده ايكى معظم فرقه واردر . برى ده موقراتلر ، ديكرى جمهوريتپرورلر فرقه سى. بوايكى بويوك فرقه نك هرايكيسى ده ممنوعيته لهداردر . كله جك تشرين ثانى آينده رئيس جمهور انتخاباتى وقوع بولاجقدر . رياست جمهور ورياست جمهور وكالتى ايچون هرايكى فرقه طرفندن كوستريلن نامزدلرك كافه سى ايچكى ممنوعيتى طرفدارلرندندر . بناءً عليه رياست جمهور انتخاباتنده هانكى فرقه قزانيرسه قزانسين، ممنوعيت طرفدارلغى احراز ظفر ايده جكدر. كرچه بعض دوائر انتخابيه ده ممنوعيت مخالفلرينك قازاندقلرى اولويور . فقط بويك اهميتسز حادثه لر قاهر ومعظم اكثريتك يانده اوقدر ناچيز برشيدركه ذره قدر نظر اعتباره آلنمغه دكمز .

كورولويوركه آمريقاده ممنوعيتك احراز ايتديكى ظفر قطعى ونهائيدر.»

مستر ژونسون سياحتلرندن ومسكرات ممنوعيتى حركتيله ياقيندن علاقه دار اولان مصر حكمدارى ايله كوروشديكنى نقل ايتدكدن صوكرا آمريقاده تطبيق اولونان مسكرات ممنوعيتى فكرينك منشأندن بحث ايدرك ديمشدركه :

« — ممنوعيت فكرى ، غرب مفكره سنك محصولى دكلدر . بو فكر اساس اعتباريله تماميله شرقليدر. مسلمانلق اون اوچ بچق عصر مقدم صورت قطعيه ده مسكراتى منع ايتمش بولونيور. بناءً عليه آمريقانك كشفندن برچوق عصر مقدم شرقده ممنوعيت فكرى تملشمش ايدى . بوكون ايسه اسلام دينك تلقين وتعليم ايتديكى مسكرات ممنوعيتى آمريقانك قوانين اساسيه سنه كيرمش بولونيور ! حال بوكه تام بز مسلمانلغك اصيله عامل اولوب مسكراتى منعه قالقشديغمز زمان نه غريبدركه سز بزم مذموم كورديكمز بر شيئى تقليده يلته نيورسكز . غرب ، شرقك بر فضيلتنى قبول ايتمكه اوغراشيركن سز غربك بر رذيلتنى تقليد ايديورسكز . بو ، سزك لهكزده بر شى دكلدر . »

مستر (ژونسون) ك بويك مهم سوزلرندن شو حقيقت آكلاشيليوركه بوكون بر چوق غربجيلرمزك و بعض غزته لرمزك دوداق بوكه رك ، اشمئزاز كوستره رك تلقى ايلديكى «احكام شرعيه» نك الك مهملرندن برى غرب دولتلرينك الك قوى الشكيمه والك صاحبقرانلرندن برينك قوانين اساسيه سنه كيرمش وبو دولتك بوتون شوكتيله تطبيق اولونمق كبى بر مقامه يوكسلمشدر . دين مبين اسلامك اساساتندن برينك يكرمنجى عصر مدنيتده بوصورتله تلقى اولونماسى وبوكا مقابل بوخالص اسلام ديارنده ، مسلمانلغك عصرديده علمدارى اولان توركيه ده بواساسلرك اخلال ، بورها كار اساسلرك تطبيقنده كهوشكلك كوسترلمه سى البته چوق آجيناجق بر شيدر .

مستر (ژونسون) ك بوبياناتنى ديكله دكدن صوكره دوقتور مظهر عثمان بك مملكتمزده بعض اوقومش يازمشلرك ايچكى قوللانمنى بر

علامت مدنیت تلقی ایتدکلرینی سویله‌مش و بوکا مقابل مستر ژونسون ده شو جمله‌یی ایراد ایتمشدر :

« برملت نه قدر ایچکی ایچرسه او نسبتده کریلر »

شرقده طلوع ایدن برحقیقتی اوز اوچ عصر صوکره قبول ایدن غربلی برملتك برفردی طرفندن یوزمزه وورولیور : بزم صاپدیغمز یولك ، ضلالت وسفالت یولی اولدیغنی کوسترن بو حقیقت هرحالده بزی اویاندیرمه‌لیدر. مدنیت ، ایچکی ، قمار ، دانس و بونلره مماثل رذائلك وجوده کتیردیکی تفسخ محیطی دکلدر . مدنیت قورتاریجی و یوکسلتیجی اساسلر اوزرینه قورولان بشریته صلاح ورفاه تأمین ایدن خیرکار وفضیلتکار مؤسسه‌در . بو اعتبار ایله مسلمانلق اك فضیلتلی اك قدیم واك رهاکار مدنیتدر . بوکونکی غرب عالمی مسلمانلغك معالی وحقائقنه برر برر عقل ایردیره‌رك بونلری قبول واونلرك اوزرینه برر مبنای خیر ، برر مأوای فضیلت قورویورلر .

دوقتور (ژونسون) هلال اخضر اعضاسی ایله بوخیرلی ومبارك جمعیتك رئیسنه بو ایضاحاتی ویردکدن صوکره دوقتور مظهر عثمان بکك (هلال اخضر) جمعیتنك کیفیت تأسس و فعالیتلری حقنده ویردیکی ایضاحاتی دیکله‌مش وبك ممنون اولمشدر .

ع .

عصری یوللر

قالامش دکز حمامی آچیقلرنده کنج قادینلرله ارککلرك برلکده ناصیل یوزوب اکلندکلرینی اسعد محمود بك اقشام غزته‌سنده اوزون اوزادی‌یه آکلاتیور :

حمامك یان طرفنده ارکك وقادینلردن مرکب برپارتی طوب اویناپورلرمش چاقین کنجلر طوپی آلمق ایچون دکزده قادینلر آره‌سنه دالوب چیقیورلرمش . اوته‌ده بردلیقانلی برکنج قیزی بلندن یاقه‌لامش ، دکزه دالدیروب چیقاریورمش . یوزمك اوکرنمك اوزره ساحلده سوزولن برقادین صودن یوقاری‌یه چیقمه‌یه باشلانجه قادینك یانده دوران ارکك آتیلمش . اوصیره‌ده قالپاغی یانه اکریلمش برپولیس کورونمش ، هرطرف قاچیشمه‌یه باشلامش . پولیس کیدنجه ینه حمامك کوزلرندن برطاقم متجسس نظرلر کورونمش . قفاسی تونسولی برارکك برچوق کنج قیزلرك دیشاری چیقمق ایچون جان آتدقلرینی کورونجه بردن‌بره غلیانه کلرك باغیرمش :

— « ای محترم قادینلر ! تخته پرده‌لی دکز حماملرنده یوزمکه نه‌دن تحمل ایدییورسکز ؟ قیریکز تخته‌لری ، چیقیکز دیشاری ! چیقیکز آرسلانلرم ، چیقیکز ... »

دها سوزینی بیتیرمه‌دن دکز حمامنك اوکنده‌کی تخته‌لر هپ بردن قیریلمه باشلامش . برسورو کنج قیز برحمله‌ده هپ بردن دیشاری فیرلامشلر بر ایکی دقیقه ایچنده اسکیسندن دها مکمل براکلنجه بوتون شدتیله دوام ایتمکده کناردەکی طوران پولیس‌ده « لاحول » چکمه‌یه باشلامش ، خفیفدن باشلایه‌رق کیتدکجه آغرلاشان درین بر اویقویه دالمش ...

بونلری حکایه ایتدکدن صوکره اسعد محمود بك دییورکه :

— بوکونکی جریانه مانع اولمق ایسته‌ین هرقوت محقق یکیله‌جك ، یاخود یکیله‌جکنی آکلامامق اوزره بویله کندیسنی آلداته‌رق درین بر اویقویه داله‌جقدر ...

§ استانبولی زیارته کلن استرازبورغلی دارالفنون طلبه‌سنه قارشی بزم دارالالحان برقونسر ویرمش . شهرامینی ایله دارالفنون امینی اسماعیل حقی بك وپارس بلدیه هیئتی‌ده قونسرده حاضربولونمش . اقشام غزته‌سی غربلیلره قونسر ویرن مسلمان خانملرینك رسملرینی‌ده درج ایتمشدر.

***

مغایر ادب نشریات حقنده

(جنوره) ده جمعیت اقوام مجلسنك حمایه‌سنده مغایر آداب نشریاتك منعی ایچون طوپلانان بین‌الملل قومیسیونك احضار ایتدیکی مقاوله‌نك مملکتمزده تطبیقی ایچون عدلیه وکالتی برلایحهٔ قانونیه حاضرلامقده اولدیغنی ، لایحه مجلسك کشادنده مجلسك نظر تصدیقنه وضع ایدیله‌جکنی ، بو خصوص ایچون جزا قانونمزده بر ماده علاوه اولونه‌جغنی صوك تلغرافك آنقره مخابر مخصوصی اشعار ایدییور .

بولایحه‌یه نظراً هرنوع مغایر آداب نشریات ، آچیق رسملر ، تمثالر ، تصویرلر ، آچیق سینه‌ما فیلملری صاتمق ، اعمال وفروخت ایتمك ، اوینامق ، نشر ایتمك وضع صحنه ایتمك ممنوعدر. بوکبی جرملری یاپانلردن درجه‌سنه کوره اون لیرادن بیك لیرایه قدر محکمه قراریله جزای نقدی آلنه‌جقدر ..

عدلیه وکالتنك بوتشبثی شایان شکراندر . آداب عمومیه‌یی مخل نشریات ، مطبوعات قانونی موجبنجه ، اساساً برجرمدر . مسئله قانونك تطبیقنده‌در . قاری اویناتمق‌ده بزده بر جرم قانونیدر . اما بو قانون آره‌صیره آنجق بعض کوپلولر حقنده تطبیق اولونمقده‌در. فقط استانبولك کبار محافلنده ، باللورده ایسته‌دیککز قدر علی ملاءالناس قاری اویناته‌بیلیرسکز . یالکز آدینه (دانس) دیرسکز ، قانونده بوتعبیر اولمادیغی ایچون اوماده سزك حقکزده تطبیق ایدیلمز . بزجه هرشیدن اول « آداب عمومیه » نك نه دیمك اولدیغی تصریح وتوضیح ایدیلمك لازمدر .

چیپلاق قادینلرله ارککلر برلکده دکز حماملرنده ییقانیرلر ، اویناشیرلر ، مسلمان قادینلری غیر مسلملرله کوکس کوکسه دانس ایدییورلر . کن « آداب عمومیه‌یه مغایر حرکتلری » جرم عد ایدن قوانین حاضره ساکت وابکم طورییور .

دیکر طرفدن تورکیاده معروف ادیان ومذاهبك تحقیر وتزییفی ده برجرم قانونیدر. فقط دولتك دین رسمیسی اولان مسلمانلق شونك بونك طرفندن اك آغیر تحقیر و تزییفلره معروض قالیورده مدعی عمومی قوللرینی قاووشدورمش طورییور .

کورولیورکه مسئله قانوندن زیاده قانونك تطبیقنده‌در . بوکونکی قانونلر بوتون بوفنالقلری منعه کافل احکامی محتویدر . بونلره علاوه اولونه‌جق یکی بر قانون بوتون بوعملدن ساقط کبی بر حالده قالان مواد قانونیه‌یی جانلاندیره‌جق ایسه عدلیه وکالتی مملکتك حیات اخلاقیه‌سنه بك بویوك خدمتلر ایتمش اولور .

مكتبلرمزده تربيه شعارلرى

معارف وكالتى مكتب اداره‌لرينه كوندرمش اولديغى اون برماده‌لك برتعميمده تربيه اساسلرينى شو وجهله ايضاح ايديور :

« تربيه‌مز ملى ، مدنى اساسلره استناد ايده‌ر . ملى هيجان احتياجلرمز، منسوب اولديغمز غرب هيأت مدنيه‌سنك شعارلرى ، اصوللرى تربيه‌مزك تملرندر . چوجقلرمز يالكز ملتمزك عضوى دكل، كنيش مدنيت زمره‌سنك عضويدر . »

نه غريب بر تصادف ، ياخود برتضادكه كندى معارف وكيلمزك تقليده مستند بو اساسلرينى مطبوعات ستونلرنده اوقوديغمز صيره‌ده آمريقادن جلب ايتديكمز معارف متخصصنك عينى مسئله حقنده‌كى بياناتنى ده اوقودق . بواجنبى دوستمز بزه، معارف وكيلمزك هيچ ده خوشنه كلميه‌جك تربيه اساسلرى تلقين ايديوردى. « تربيه مسئله‌سنده بشقه ملتلرى قطعياً تقليد ايتمه‌يكز » ديوردى .

ملتلر، موجوديتلرينى محافظه ايتديرن خصوصيتلريدر. خصوصيتلرى محافظه ايتديرن‌ده طرز تربيه‌لريدر . خصوصيتلرينى محافظه ايتمه‌ين ملتلر نه مليتلرينى، نه‌ده موجوديتلرينى ادامه ايده‌مزلر .. بزم معارف وكالتى برطرفدن توركجى، مليتجى كوزوكيور . عربى، فارسى كلمه‌لرى دكيشديرييور ، عربجه اسم وعنوانلرى تبديل ايدييور ، مؤسسات دينيه‌مز ده بيله تورك تاريخى اوقوتديرمايه چاليشيور ، ديكر طرفدن تورك چوجوقلرينه بنلكلرى اونوتديره‌جق اولان فرنك تربيه‌سى ويرديرمكه قالقيشيور . برأليله ياپديغنى ديكر أليله ييقمايه تشبث ايدييور . ملى شعارلرمزى فرنكلشديرمك ايسته‌يور . اونك بو ذهنيتيله آمريقالى محترم متخصصك توصيه‌لرينى قارشيلاشديرنجه حيرتلر ايچنده قالماق ممكن دكلدر. معارف وكيلمز ، مادامكه كندى ذهنيتندن آيرلمايه‌جقدر؛ برچوق مصارف اقتحام ايده‌رك تا يكى دنيادن متخصص جلب ايتمكه نه لزوم واردى ؟

وكيل بك افندى، بزم غرب هيئات مدنيه‌سنه منسوب اولديغمزى ، چوجوقلرمزك يالكز كندى ملتمزك دكل، بوتون ملتلرك عضولرى اولمسى لزومنى ايلرى سوريور! . عجبا « ملتكز نوع بشر ، وطنكز روى زمين » مى ديمك ايسته‌يور ؟

عرب حرثنك ، عجم حرثنك ، عرب وعجم مدنيتلرينك تورك حرثى، تورك مدنيتنى بلع ايتديكنى يانه ياقيله آكلاتان معارف وكيلمزك تعقيب ايتمك ايسته‌ديكى تربيه سيستميله تورك حرثى ، تورك مدنيتنى فرنك حرثنه ، فرنك مدنيتنه بلع ايتديرمكه چاليشديغندن خبردار بيله دكل ! بز آرتق (لاحول ولاقوة الا بالله) ديمكدن بشقه برسوز بوله‌ميورز .

شايقه برياغاندامى باشلادى

مسلمانلق حقنده‌كى أزلى وابدى خصومتنى جناب پيغمبر ذيشان حقنده فضاحت لسانيه‌ده بولونه‌جق درجه‌لره قدر چيقاران، مسلمانلر آناطوليده مستولى دشمنلره قارشى جانيله باشيله مجاهده ايدركن بوراده فرانسزلرى و انكليزلرى پدر ومادر ديه سلاملايان معهود اجتهادجى صوك نسخه‌سنده ، شابقه كيين بعض كنجلرى منع ايدن ضابطه‌مزى مؤاخذه ايدييور. « عسكرى سرپوشلريمز برشيئه بكزه‌دى؛ فقط بوسرپوشكده اك لزوملى قسمنك، كوزى شدتلى ضيادن محافظه ايده‌جك قسمنك ترك ايدلمش اولديغنى كوريورز . » ديور وفسك روم سرپوشى اولديغنى ايلرى سورييور . بوندن باشقه برده « هانكى تورك ومسلمان عائله بر اجنبى‌يه قيزينى تزويجه قرار ويرمك حريت پرورلكنى كوستره‌بيلير ؟ » ديه بوتون توركلرى ومسلمانلرى تعييب ايدييور . اوندن صوكره حضرت پيغمبر افنديمز حقنده‌كى فضاحت لسانيه‌سنى تكرار ايدييور .

زواللى مسلمانلر، كندى ديارلرنده حقارتلرك اك شنيعنه معروض قاليورلر . شابقه كيمدكلرى ايچون ، قيزلرينى اجنبيلره ويرمدكلرى ايچون مؤاخذه ايديليورلر . هم‌ده كيملر طرفندن !..

اسلامه قارشى قلبلرى كين وغيظ ايله طولو اولانلرك خصومتلرى آرتق آغزلرندن طاشيور . عجبا بريوزنده حسياتى بوقدر رنجيده ايديلن بر ملت دها وارميدر ؟ ملتك دينه قارشى ، مميزات مليه‌سنه قارشى بوقدر تجاوزلرده بولونانلرك مقصدى عجبا نه‌در ؟ بوتون بو تزييفلر ، بوحقارتلر قارشيسنده بزمسلمانلره ينه صبر وسكينت توصيه ايدرز . الله ، قلبلرده كيزله‌نن نفاقلرى ميدانه چيقارتيور . بونده‌ده بويوك بر حكمت ومصلحت الٓهيه واردر . (ما كان الله ليذر المؤمنين على ما انتم عليه حتى يميز الخبيث من الطيب)

*
* *

دانس ايدن خانملرى رومك آلقيشلامسى

توحيد افكار رفيقمزك آطه‌لى بر قارئى يازييور :

« دانس » ده اك قيزغين بر دورهٔ تكامل كچيرييور . آطه‌لرك بللى باشلى اوتللرى ، غازينو باغچه‌لرى آقشاملرى رنكارنك چيفتلرك خرامكاه شوقاشوق اولمقده‌در، دها دون « زيتوونيزه‌لوس! » صدالرينك منعكس اولان يرلرى، بوكون‌ده اك كوزل اويناپان چيفتى « ياشاسون خانوم افنديمز ماشاءالله سوق سوق كوزل دانس ياپيورسكز » ندالريله آلقيشلايان وطنداش كروهنك اولومالريله مشبوع كوريورز !

اى آناطولينك قره طوپراقلرينه توديع وجود ايدن شهدا ! يورغونك صدمهٔ موت انكيزندن جانى قورتاران باليقاريا، ايشته بوكون ينه او طوپراق اوستنده تورك عصمت وعفتنه، صاليالرينى آقيده‌رق ديل و .... أل اوزاتيور.

تورك و مجار برلشمه‌سی

مجارلر ایله، بلغارلر ایله قرداش اولدیغمز چوقدنبری ادعا ایدلمکده ایدی. حتی بو مناسبتله یکی آچیلان سوقاقلره (مجار قرداشلر جاده‌سی) تسمیه ایتدیکمزی ده بیلیور ایدك . فقط ، اویله ظن ایدییور ایدك که بو قرداشلق یالکز عرقیت نقطهٔ نظرندندر . نه قادار یاکلیورمشز !.

مجار مدرسلرندن بر ذات بو کونلرده استانبوله کلمش ، « وقت » غزته‌سی ارکانندن بری او ذات ایله بر مصاحبه‌ده بولنمش ، اثنای صحبتده سویله‌مش اولدیغی سوزلر میاننده مصادف اولدیغمز شـو فقره صوك درجه نظر دقتمزی جلب ایتدی :

« بو کون تورکلر ایله مجارلر آره‌سنده نه دین ، نه‌ده مدنیت فرقی قالمامشدر . »

نه قادار غریب بر سوز . تورکلر ایله مجارلر آره‌سنده دین فرقسزلغی عجبـا نه صورتله حصوله کلدی ؟ مجار مدرس مجبـا هر ایکی ملتك بردینده برلشدکلرینی می ادعا ایدییور ؟ یوقسه هر ایکی قومك‌ده لایق اولدیغنه‌می ذاهب اولیور ؟ حال بوکه نه مجار ملتنك اسلام دینی قبول ایتدیکندن، نه‌ده تورك ملتنك تنصر ایتدیکندن کیمسه‌نك خبری یوقدر و بویله بر حال الیوم واقع دکلدر . صوکره ، نه تورکلر ، نه مجارلر هیچ بردیندن تجرد ایتمش دکللردر . بناءً علیه دینسزلکده برلشمش اولمق احتمالی وارد خاطر دکلدر. شو حالده تورکلر ایله مجارلر آره‌سنده دین نقطهٔ نظرندن فرق قالمادیغنی سویله‌مسی بزی حیرته دوشوریور . اکر آره‌ده بر وحدت حصوله کلش ایسه ، بزم ، مجارلره طوغری تقرب خطوه‌لری آتمش اولدیغمزه حکم ایتمك ایجـاب ایدییور . چونکه مجارلر ، تورکلره تقربی موجب هیچ بر حرکتده بولنمامشلردر . شـو حالده محترم مدرس انقلابمزی کندیلرینه طوغری آتیلمش بر خطوه تلقی ایدییور ، دیمکدر . نه قدر یاکلش بر تلقی !. تورك ملتی نه دورلو انقلاب دوره‌لری کچیریرسه کچیرسین ، هانکی شکل اداره‌یی قبول ایدرسه ایتسین ، هیچ بر زمان اسلامیتدن تجرد ودین ساحه‌سنده نه مجارلره ، نه‌ده سـائر نصرانی ملتلره تقرب ایده‌مز . غرب ملتلری اساسات اسلامیه‌یی بوروبرو اقتباسه چالیشدیغی برصره‌ده تورك ملتی کندی اساسات دینیه‌سنی براقه‌رق نصرانیت اساسات دینیه‌سنی قبول ایتمکی خاطرندن بیله کچیرمز . محترم دوستمز ، بزم ، یاکلش آکلاشیلان دین سیاستمزدن اویله ظنلره دوشویورسه ، کندیسنی تأمین ایده‌لم که چوق یاکلیور . بزده ، لایق اولدقلرینی ایلری سـورن کیمسه‌لر یوق دکلسه‌ده ، بونلر عدد و مقدارده‌کی فردلرن عبارتدر . تورك هیئت اجتماعیه‌سی هیچ برزمان وهیچ وجهله اونلر ایله برابر دکلدر . اونلرك ــ اك واسع معناسیله ــ لایبقلقلری‌ده هیچ بردین ایله متدین اولمامق دیمکدر . بردین ایله متدین اولمامق ، مسلمانلغی ترك ایده‌رك مجار دینیله متدین اولمق دیمك دکلدر . بناءً علیه مدرس محترمك تورکلر ایله مجارلر آره‌سنده دین نقطهٔ نظرندن وحدت حصوله کلدیکنه ذاهب اولمسی پك غریب بولیورز .

ذاتاً آوروپالیلر حقمزده دائما یا کلش معلومات آلیرلر ، یا کلش فکرلر بسـلرلر ، آنك ایچونده فاحش وکولنج خطالره دوشرلر !. فقط مجار دوستمز بزه اوقادار اوزاق بر محلده دکلدی . براز جدی طاورانسه‌یدی حقمزده یا کلش معلومات ایدنمکدن کندینی قورتاره‌بیلیرایدی . باخصوص ، بو کون یانمزده مسافرمز بولنیور . احوالمزی براز اوکرندکدن صوکره بیان مطالعه‌ده بولنسه‌یدی بوقادار کولنج برسوز سویله‌مزدی . یاخود حقیقةً بر دین وحدتی وارسـه ، بونك نه صورتله حصوله کلدیکنی ده ایضاح ایتمه‌لی ایدی .

فاس مجاهدلرینك مظفریتی

اسپانیا اردوسی یکلرجه جانه بهاسنه قزاندیغی موضعلری براقه‌رق ساحله رجعت ایتمشدر .

ریفلیلرك بیوك مجاهدی عبدالکریم ظفردن ظفره قوشمقده‌در . طنجه‌دن کلن خبرلرده (تتوان) حوالیسنده اسپانیولرك پك فنا بر وضعیتده اولدقلری بیلدیریلمکده‌در . اسپانیول عسکری آراسنده مالاریا خسته‌لغی شدتله حکم سورمکده‌در. خسته‌خانه‌لر خسته‌لرله لباالب دولمشدر. ایلولك برنجی کونی (تتوان) جوارنده وقوعه کلن محاربه‌ده اسپانیولر بیوك بر هزیمته دوچار اولمشلردر. (فاس) ك اك مهم موقعی اولان (تتوان) ایله (شـه‌شوان) آراسنده‌کی شوسه‌یی غائب ایتمشلر ، (عمر) و (زیتان) موقعلرینی تخلیه ایتمك مجبوریتنده قالمشلردر . مجاهدلر اسپانیول صفلرنده عظیم خسارات ایقاع ایتمشلر ودشمنه مدهش تلفات ویردیرمشلردر .

تصحیح . ــ کچن هفته‌کی ٦١٥ نجی نسـخه‌نك ۲٦۸ نجی صحیفه‌سنك ایکنجی ستوننك ۳۱ نجی سطرنده (سعه) کلمه‌سی (ساحه) اوله‌جقدر . ۲٦۹ نجی صحیفه‌نك برنجی ستوننك اوچنجی سطرنده‌کی (ازل الازالی) نك (ازل الازالده)، ١٤ نجی سطرنده‌کی (یعنی) نك (دخی)، (الکترونلرده‌کی) نك (الکترونلرده‌کی)، یکرمنجی سطرنده‌کی (خارج) ك (قاچ) دیه تصحیح اولونمسی رجا اولونور .

آبونه‌لری ختام بولان قارئین کرامك آبونه بدللرینی ارسال ایتمك لطفنده بولونمه‌لری ویا آبونه‌دن صرف نظر ایلدکلرینی اشعار بویورملری باالخاصه رجا اولونور .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

سبیل الرشاد

١٣٢٣

آبونه شرائطی : هر یر ایچون ؛ سنه‌لکی (٤٠٠) آلتی آیلغی (٢٢٥) ؛ ممالك اجنبیه ایچون سنه‌لکی (٤٥٠) ، آلتی آیلغی (٢٥٠) غروشدر.

نسخه‌سی ٧,٥ غروشدر . سنه‌لکی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده رشید افندی خاننده

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولنماز .

آدرس تبدیلنده أیریجه ٥ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح و اوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغی بیلدیرلمسی رجا اولنور

عدد ٦١٥	٤ صفر ١٣٤٣	* پنجشنبه *	٤ ایلول ١٣٤٠	جلد ٢٤

دشمنك الهٔ اميده مملكتمزك استخلاص واستقلال تامنی تأمين ايدن محاربهٔ قطعيه‌نك طوملو پيكارده اجرا ايدلمش سنهٔ دوريه‌سنی تجليل وشهدای محترمه‌نك روحلرينه فاتحه‌لر اتحاف ايلمه‌لی سبيل الرشادك منحتم بر وظيفه تلقی ايلر .

ضلالت اجتماعیه

آتالردن قالان مثللر ایچون حقیقت «قومپریمه» لری ، یاخود «خلاصه» لری دینلر اولمشدی . اویله ظن ایدیلیرکه بوسوز مثللرك بك‌ده یابانه آتیلمایاجق بر تعریف مجملیدر ؛ «اوزوم اوزومه باقه باقه قرارر» مثل مشهوری‌ده بوتعریفه داخل اولان وجیزه‌لردن بریدر . معنای حقیقیسی اعتباریله بردرجه‌یه قدر دکل ، قاچ درجه مهم‌اولان بوسوزك شوابهامه رغماً غایت واضح ، غایت مهم بر حقیقتی ناطق اولدیغنی آکلامقده کوجلك چکیلمسه کرك. اوزوملرك بربرینه‌باقه‌باقه نصل قراردقلری بیلنه‌مزسه‌ده انسانلرك یکدیکرینه باقه باقه نامتناهی رنکلره کیردکاری هرکون شواهد عدیده‌سیله کوروله‌بیلیر . بوکون اورته‌یه «مودا» نامیله برشی چیقیور . یارین اونی برچوق کیمسه‌لر برنسبت متزایده‌ایله قبول وتقلید ایدییورلر و بوتقلیدك اذهان اوزرنده اجرا ایلدیکی تأثیردن دولایی برکون اول کوزل دینن برشیئه ایرتسی کونی چیرکین دیورلر . مثلا بر کون اول دلفریب الوانیله نظرلری اوقشایان کوزل صاچلر ، ایرتسی کونی غیرمرئی بر عالمدن کلن براشارت اوزرینه بربرك ید اعتسافیله کوکندن قازینوب مزبله‌یه آتیلیور . برزمانلر سرمه‌لی کوزلر ذوق بدیعی صاحبلرینی رنجیده ایدر ، اونلر ایچون بروسیلهٔ استهزا اولور طورورکن برزمان کلیورکه کومورکبی برجرچیوه‌نك ایچنده پارلایان حدقه‌لرباقانلرك قلبلرنده جذبه‌لر ، استغراقلر حصوله کتیرییور. کذا رنك طبیعیسی کل رعنا کبی طبقات الوان ایچنده بوغولمش‌اولان چهره‌لرده رغبتکارلرینی مسحوروحیران ایله‌یور. بونلره مماثل دیکر برچوق شیلرده عین‌حالك تأثیرندن مصون قاله‌میور .

عجبا بونك سببی‌نه‌در ؟ بونك سببنی بولمق‌ایچون اوزون‌اوزادی‌یه دوشونمکه حاجت یوق . انسانلر هرشیدن بیقیورلر ؛ هرشیئی دائما متبدل کورمك ایسته‌یورلر .

ذوقه عائد خصوصاتده جاری اولمقله برابر نتایجنه نظراً توحش ایدیله‌جك مرتبه‌ده وخیم محذورلری تضمن‌ایتمه‌ین بوحالك داها مهم ، داها نازك برساحه‌یه ، یعنی‌تلقیات اخلاقیه ساحه‌سنه‌ده ساری اولدیغی ، کیتدکجه داها الیم برشکل وصورت آلدیغی تأسفله کورولیور. شعوری اولمقدن زیاده تقلیدی اولان شوحالك منشأنی تعیین ایتمك‌ده اوقدر کوچ اولمسه کرکدر . انسانلر هرشیده اولدیغی کبی اعتقادات‌وتلقیات ذاتیه‌لرنده‌ده محیطك تأثیرندن آزاده قاله‌مازلر. وبوتأثیر وتأثرك محاکمات صحیحه ایله ، فوائد ومحاذیرینی تعیینه لزوم کورمکسزین غیرشعوری برتقلید سائقه‌سیله فکرقالب ، جریان حاکم نه‌ایسه کندیلرینی اوفکره ، اوجریانه قاپدیرمقدن منع نفس ایده‌مزلر. علی‌الخصوص جریانی اداره ایدن فکرلر ، سوز ، یاخود یازی صورتنده تجلیده دوام‌ایتدکجه‌اونلرك بوحالی دقیقه بدقیقه دائرهٔ سرایتنی توسیع ایدر ، آناً فاناً مقاومت ایدیله‌میه‌جك درجه‌ده قوت بولور. چونکه دنیایه حاکم اولان ، عقول واذهانی تحت تأثیرنده بولوندیران ایکی عامل‌مهمدن بری سوز ، دیکری یازیدر . انسان دائما عین ترانه ایله نغمه‌سنج‌اولان اشخاصی دیکله‌دکجه ، دائما عین افکاره قوت ورواج ویرن آثاری اوقودقجه امین اولملیدرکه دره‌یه دوشمش سوکود یاپراغی کبی صویك جریانیله منتهایه قدر کیدر. ذوقی ، محاکمه‌سی ، خلاصه هرشیئی بوایکی عامل‌قوینك صولتندن

قورتارماز. «یاخیر سویله، یاخود صوص» مآلنده اولان حدیث نبوی ایله سوءقریندن تحذیری متضمن اولان احادیث پیغمبرینك حکمت صدوری هیچ شبهه یوق که انسانلری بوکبی الیم جریانلره قاپدیرمامق واونلرك فطرت سلیمه‌لرینی خللدن محافظه ایتمك مقصدندن باشقه برشی دکلدر.

طبیعت سارق ، صحبت مؤثردر، دیرلرکه بوسوز یوقاریده سویله‌نن سوزلرك مؤید ومتممیدر . سوز وسوزك محل مقومی اولان یازی اویله ساحر، اویله مؤثردرکه بوایکی عامل، انسانی دکل بالکز اخلاقندن، دین وایماندن ، حق طاتلی جاننـدن بیله جدا ایدر . بو ایکی قوت ساحره ومؤثره عادتا تقلیب ماهیات ایده‌جك مرتبه‌ده حائز تأثیردر .

قوت بیان چوق دفعه انسانی بداهته قارشی عصیان ایتدیرر ، ادرا کی بوزار ، عقلی تزلزله اوغرادیر؛ انسان برقائل مصور ومنورك تأثیر بیانیله بعض کره کوزینك اوکنده دوران بیاض برشیئك سیاه، سیاه برشیئك‌ده بیاض اولدیغنی ادعا ایده‌جك مرتبه‌ده مسحور ومسخر اولور . بعض سوزلرك سحر درجه‌سنده حائز تأثیر اولدیغنی بیلدیرن قول عالینك تطبیق ساحه‌لرندن بری‌ده بودر . شوحالده بر کیمسه هر کون، هر کسدن متمادیاً ابی‌یه فنا ، باطله حق دنیلدیکنی ایشیده‌جك، نره‌یه توجه ایتسه بوسفسطهٔ الیمه‌نك آثار مادیه ومعنویه‌سنی کوره‌جك اولورسه ممکنمیدر که کندی فکر وقناعتنه صاحب اولسون ؟ قابلمیدرکه کندی عقل وادرا کنی حسن استعمال ایده‌بیلسون ؟

مسئله‌نك دیکر برجهتی دها واردرکه اهمیت اعتباریله اوته‌کیلردن آشاغی قالماز: برمحلده حکمفرما اولان افکار وحسیات وسائط مادیه‌یه محتاج اولمقسزین او محیطده‌کی بوتون انسانلرك قلبلرینه عکس واونلر اوزرنده ادام عقللی اجرای تأثیر ایلر . قلوب عامه‌ده بر طوتان وغالبانه اجرای حکم ایدن احوالك داهـا سریع ، داها قولای بر صورتده بوتون اشخاص اوزرنده عظیم تأثیر اجرا ایده‌جکی شبهه‌دن وارسته اولمق لازم کلیر .

بوحالی کوردکجه وبیلدکجه انسانك بوتون دماغلر ایچون بر رتلسز تلغراف استاسیونی دیه‌جکی کلیور. زیرا کوریلیورکه برمرکز مجهولك بوتون تموجاتی ، علی‌الخصوص بوتموجاتك سفلی میللری تطمینه خادم اولانلاری درحال دیکر مرکزلری متأثر ایتمکدن خالی قالمایور . وبو تأثرك محیط سرایتی دائما اتساعه میال اولیور . حتی بوتموجلر بعض کره اوقدر قوتلی اولیورکه اوندن متأثر اولمامق عزمنده بولونانلربیله مجاهدات واقعه‌لرینه رغماً اونك صولتندن محافظهٔ نفسه مقتدر اوله میورلر . اونلرك قلبلرنده‌ده عزملری خلافنه اوله‌رق بعض تموجات ظهور ایتمکه باشلایور .

حال بویله اولمقله برابر ادرا کی، اراده‌یی بوسبتون تعطیل ایتمك، روز کارك سوقنه تابع برکمی کبی اولو اورته کیتمك‌ده دوغری دکلدر. طبیعتك ایجابات مبرمه‌سنه رغماً اراده‌نك تأثیریله تعدیل وتقویم ایدیله‌بیله‌جك برچوق شیلر واردر . انسانیتك امتیازی‌ده آنجق بوتصرفات اراده‌ده کوستریله‌جك رویتله قائمدر. اویله ایسه اصل سویله‌مك ایستدیکمز جهته کله‌لم .

اعتقادات وتلقیاتك بالخاصه اخلاقه عائد اولان قسمی ذوقی شیلر کبی اویله آنی وعندی تبدلاته تابع اولان شیلردن دکلدر. موداده بیله تبدل دائره‌سنك محیطی هر زمان ، هرکسك برکار آرزوسنه کوره توسیع ایدیله‌مدیکندن بودائره علی‌الاکثر ایکی منتهی آراسنده ضروری بر حد معقول ومعتدل قبول ایتمك صورتیله ترسیم ایدلمك لازم کلیرکن بعض کیمسه‌لرك نه عقلی ، نه‌ده نقلی بر اساسه استناد ایتمکسزین بالخاصه اخلاقیاتده بر منتهادن دیکرینه کیتملری یعنی فضائله رذائل ، رذائله فضائل نظریله باقملری ، حل ایدیتك یداشکالنده قالمش اولان برمسئلهٔ عجیبه‌در. هرکسك معلومیدرکه بو عالم بر ساحهٔ اضداد اولدیغندن هرموجودك بر ضدی واردر ؛ هرشی ضدیله مقرون انکشاف اولور. نور، ظلمت.. آجی، طاتلی.. صوغوق، صیجاق کبی اضداد کثیره ومعلومه هپ بو اصله متفرع حادثاتدندر . بونك کبی انساندن صادر اولان افعال ارادیه‌نك‌ده خیر وشر دینیلن ایکی وصف متخالفدن برینه استنادی، بووصفلردن بریله اتصافی ضروریدر. شو حالده سلسلهٔ خیراته داخل اولان بر فعلك ترکیله اونك یرینه شرور ومفاسد سلسله‌سی داخلنده بولنان دیکر بر فعلك اقامه‌سی عقل سلیم ایجاباتنك عندی برتصرفله استخفافدن باشقه برشیئه حمل اولونه‌ماز. برجمعیتك اخلاق نامی آلتنده تأسس ایتمش اولان ضوابطنه صرف هوسات نفسانیه و تمایلات سفلیه‌یه عدم توافقلرندن دولایی تعرضه قیام ایتمك غفلتك اك مسکین، فقط اك مضر تصرفلرندندر . حادثات کونیه‌نك کافه‌سی کندی آرالرنده‌کی نسبت ثابته‌یه یعنی او حادثه‌لری وجوده کتیرن قانونلره تابع اولدقلری کبی افعال ارادیه دینیلن حادثاتك‌ده بر نسبت ثابته‌یه ، بر قانونه تابع اولدقلری تسلیمنده تردد جائز اولمیان بر حقیقتدر . بر فرده، یاخود بر جمعیته : « سن شوفعلی یاپه‌جقسك . یاخود یاپمیه‌جقسك » دیه بیلمك ایچون او فعلك کرك فرد، کرك جمعیت نقطهٔ نظرنده تضمن ایلدیکی فائده‌یی ، یاخود مضرتی ادلهٔ کافیه‌سنه استناداً اثبات ایلمك لازمدر .

فی الحقیقه اخلاقی اساسلره عائد نظریات آراسنده اونلرك هپسنه فائق، هپسندن زیاده رواج واعتباره مظهر اولان بر نظریه واردرکه اوده آلمان فیلسوفلرندن مشهور « قانت » ك اوامر قطعیه نظریه‌سیدر . « قانت » « کوره وظیفه وظیفه اولدیغی ایچون ایفا ایدیلیر. « قانت » ك اوامر قطعیه‌سی : سن شونی یاپه‌جقسك ، شونی یاپمیه‌جقسك ! دن عبارتدر . اونك فلسفهٔ اخلاقیه‌سنده بوامرلرك قطعیته تعرض ایدلمز ؛

یالکز اونلره امتثال اولونور . ذاتاً فیلسوفك کندیسیده قطعیت افاده ایدن امرلری ایچون بوندن باشقه بر شی ایسته‌میور . « قانت » ك بو اوامر قطعیه‌سی بالطبع خیر وشر سلسله‌سنه داخل اولان افعاله تعلق ایلدیکی جهتله مطاع اولمق لازم کلیر . فقط بو قطعیت هانکی فعلك خیر ، هانکیسنك شر اولدیغنی تدقیقه مانع دکلدر . حتی افعال ارادیه، بوصورتله تدقیق وبوتدقیق نتیجه‌سنده ماهیتلری تعیین ایدلدکجه یوقاریکی اوامر قطعیه‌نك تعلقنه محل بیله اوله‌ماز. شوحالده « قانت »ك صرف وظیفه‌یه دعوتدن عبارت اولان اوامر قطعیه‌سی بر فعلك ، بر وظیفه‌نك کور کورینه دکل، وظیفه اولدیغی تحقق ایلدکدن صوکرا ایفاسنه عائد دیمك اولور. وبو امرلرده آنجق اوزمان برقطعیت افاده ایده‌بیلیر. عکسی صورتده اونلرك نه‌معناسی واردر؛ نه‌ده قوتی،تأثیری.

شوحاله نظراً کرك فرده، کرك جمعیته قبول ایتدیرلمك ایسته‌نیان افعالك کافه‌سی بویله برتدقیقه تابع طوتیلوب ماهیتلری تعیین ایدلدکدن صوکرا فرده ، یاخود جمعیته قبول ایتدیریله‌بیلیر . کلفت تدقیق زائد عد ایلیه‌رك عامیانه ، سطحی برنظرله اکتفا واوندن صوکرا بر فعلك ترکنی ، یاخود اجراسنی امر ایتمك بوز اوسته یازی یازمقدن ، دها دوغروسی فردك یاخود جمعیتك مزارینی قازمقدن باشقه‌برشی دکلدر .

تدقیق افعاله کلنجه بو تدقیقك‌ده بهمه‌حال علمی اساسلره ابتنا ایتدیرلمسی شرطدر. زیرا بی‌اساس اولان شیلرك پك اساسلی محاذیری واردر. تقلید، یاخود کوره‌نك ابتلاسیله بلا تدقیق قبول ایدیلن فعللر – ولوکه الك‌مدنی ، الك مترقی مملکتلردن مقتبس اولسون – فائده‌یرینه مضرت تولید وقبول ایدنلرك معنیً ومادةً اضمحلالنی تسریع ایدر . هرشی کبی اخلاقه عائد اولان تدقیقات‌ده برطاقم سفهای امتك تمایلات سفلیه‌لرینه دکل، عالملرك، متفکرلرك آرای صائبه‌لرینه مستند اولملی‌در. بعض مملکتلرده تماميله بوحالك عکسی کوریلیور . فضائل ایله رذائل برحد صحیح ایله یکدیکرندن تفریق ایدلمه‌یور . سفهانك رأیی علمانك رأینه ترجیح ایدیلیور. اونلرك اعتیادات ذمیمه‌لری اصلا تفکر وتدبره لزوم کورولمکسزین درحال قبول اولونیور . حالبوکه قواعد وضوابط اخلاقیه هوی وهوس مسئله‌سی دکل ، عقل وعلم مسئله‌سیدر. بوایکی عاملك مقتضاسنه توسل ایدلدکجه دائما خسران محققدر .

مملکتمزده‌ده علمی اجتهادلره‌قیمت ویریله‌رك مدونات موجوده‌نك تدقیقنه بذل همت ایدلسه برچوق شیلرده یاکیلدیغمزی ، یاکلش یوللره کیتمکده اولدیغمزی کورمه‌مك قابل دکلدر . حتی دینه بیلیرکه بزم غربدن اقتباس ایله مملکتمزه صوقمق ایسته‌دیکمز برچوق شیلری ، غرب عالم ومتفکرلری مملکتلرندن چیقارمق ایسته‌یورلر . مثلا : بز قرون اولی وحشتلرینك بقایای مشئومه‌سندن اولان « دوئللو » عادت شنیعه‌سنی اعادهٔ ناموس وحیثیت حسی کبی مطنطن سفسطه‌لرله مملکتمزده یکیدن تأسیس ایتمك ایسترکن اوروپا علما وفلاسفه‌سنك همان کافه‌سی طرفندن بوعادت ملعونه‌نك تقبیح ایدلدیکنی کورمیورز، یاخود کورمك ایسته‌میورز .

بعض کیمسه‌لرده بر غریب حال دها کوریلیور . غربك عواقب وخیمه‌سی کونش کبی آشکار اولان بعض اعتیادات مضره‌سی واردرکه بر طاقم آداملر کندیلرینه جاهل ، یاخود محدود دیدیرتمه‌مك ایچون دائما بواعتیاداتی استحسان واونلرك محاذیر قطعیه‌سنه قارشی محافظهٔ سکوت ایدییورلر . حالبوکه بو وضعیت تماميله عکس حالی انتاج ایتمکده ، واونی التزام ایله‌ینلرك عقل وادرا کدن نصیبی اولمدیغنی کوسترمکده‌در. بوایسه تحملی محتاج تأمل برنقیصه ، حتی برذلتدر. سجیه‌سنی، مقدساتی، عادات وعنعناتی مردانه محافظه ومدافعه ایدن ، هانکی ملتك مقبولی، مرغوبی اولورسه اولسون رذائله رذائل ، فضائله فضائل دیه‌ن انسانلر تبجیله شایان اولدقلری کبی هرملتك ، هرمملکتك مساویسنه محاسن ، رذائلنه فضائل دیمك اعتیادینه رواج ویرنلرده مرحمته شایان مخلوقلردر. فضائل ایله رذائلی، مساوی ایله محاسنی یکدیکرندن تفریق ایده‌مه‌ینلره کلنجه اونلر ایچون سویله‌نه‌جك سوز یوقدر .

غرب جمعیتلری [1]

غرب جمعیتلرینك تا بدایت ظهورلرندن زمانمزه قدر کچیرمش اولدقلری تکاملی تعقیب ایدرسه‌ك کورورزکه : اولا اوراده کلیسانك نفوذ روحانیسی حاکم کسیلمش ، متعاقباً بو حاکمیت قراللغك قدرت مادیه‌سنه محکوم اولمشدر . ینه کورورزکه بو صوکراکی حاکمیت‌ده بورژوا صنفنك رفاهیت و سامانیله تمیز ایدن بر دموقراسی حکومتی میدانه کتیرمشدر . ایشته خودکام و معنویات ایله آز مقید صنعتکار بر بورژووا صنفنك بو دبدبه وسامانی یوزندندرکه اقوام غربیه‌نك صوك دورهٔ تکاملنده اخلاقی و اجتماعی ماهیتده‌کی مسائلك ضررینه اوله‌رق مسائل اقتصادیه مستثنا بر اهمیت قازاندی . حال بوکه بشرك سعادت حقیقیه‌سی نقطهٔ نظرندن اولکیلر ، یعنی اخلاقی و اجتماعی مسائل دها مهم ایدی . بوحال اونلرك بوصفحهٔ تکاملنی پك خصوصی بر وصف ایله تمغالادی . نتیجه ایسه شو اولدی : فردلرك زنکین اوله‌رق الك کستاخ بر دبدبه ایچنده یاشامق آرزولرینی صوك درجه‌یه قدر کوروکله‌دی ؛ خودکاملق حسنی ، احتکار و باشقه‌لرینی استثمار تمایللرینی تصور ایدیله‌بیله‌جك درجه‌لرك فوقنه چیقاردی ؛ نهایت

[1] بو مقاله افاضل امتدن مرحوم پرنس سعید حلیم پاشا حضرتلرینك مالطه‌ده الك‌صوك قلمه آلدقلری « اسلامده تشکیلات سیاسیه » نامنده‌کی مهم اثرلرینك بر فصلی‌در.

نامحدود بر آرزوی ثروتی و بو ثروتك تأمین ایده‌جكی بوتون مادی هوساتی تطمین ایچون هرشیئك كندیلرینه مباح اولدیغی قناعتنی ویردی.

صنایعك زمانمزده كورولن بو خارق العاده ترقیسی — كه تاریخده مثلی سبق ایتمه‌مشدر — موضوع بحث اولان تكاملك محصولی اولوب بوكون هان بوتون غرب بنیان اجتماعیسنك استناد ایتدیكی تملی تشكیل ایدر .

لكن ، شاید ، صنایع حاضره‌یی میدانه كتیره‌ن سرمایه‌دار بورژوا صنفی ایسه اونی كندی سعییله بسله‌ین ، یاشاتان امكدار عمله صنفیدر.

بو اعتبارله شو ایكنجی صنفه داخل اولان خلق غرب هیئت اجتماعیه‌سی میاننده بورژوا صنفنه معادل دینه‌بیله‌جك قدر اهمیت كسب ایتدی. حتی كوریورزكه كندیسنی استثمار ایتمكده بولونان سرمایه‌دار بورژووا صنفنه جبراً اراده‌سنی قبول ایتدیرمكله اكتفا ایتمیورده .آرزوسی وجهله یكیلرینی وجوده كتیرمك ایچون مؤسساتی كاملاً دویرمك ایسته‌دیكی بوتون برجمیته حاكم اولمق ایستیور .

دائما كورولیوركه غرب هیئت اجتماعیه‌سی تا بدایت ظهورندن بری كندی مؤسساتی وكندی اصول اجتماعیه‌سنی متمادیاً ده كیشدیرمك احتیاجنی حس ایتمكدن آصلا كری قالمامشدر .

بناءً علیه اونك تكامل اجتماعیسی اساساً علمی ماهیتده اولمایان بر بیغین تخمینلرك ، تحریبلرك ، تجربه‌لرك نتیجه‌سیدركه دائما اونی برطاقم یاكاش فكرلرك ، آنی احتیاجلرك وكچیجی حاللرك آرقه‌سندن سوروكله‌مش طورمشدر . بونك سببی شودركه : غرب هیئت اجتماعیه‌سی اصلا ثابت بر غایهٔ اجتماعیه‌یه صاحب اوله‌مامشدر . اونك غایه‌سی حسیاتنك ، مادی احتیاجاتنك ، فنی معلوماتنك تكاملیله لاینقطع دكیشوب طورمشدر. او ، تكاملی الهام ایتمه‌مشدر ، سوق واداره ایتمه‌مشدر ، لكن تعقیب ایتمشدر.

ایمدی بر غایهٔ اجتماعی ثابت اولمایوب‌ده تكامل اجتماعی‌یه تبعاً متصل دكیشیر طورورسه ، تكاملی كندینه منقاد ایده‌جكی یرده كندیسی اوكا تابع اولورسه بوندن اوغایه‌نك حقیقی اولمدیغی ، یعنی طبیعی اولان حقایق اخلاقیه واجتماعیه اوزرینه استناد ایتمدیكی آكلاشیلمق ایجاب ایدر . بو حقایق ایسه انسانلرك آرزوسنه تابع اولمایوب بالعكس حاكمیتنی دیگر حقایق طبیعیه كبی انسانلره جبراً قبول ایتدیره‌جك واونلره حركتلرنده رهبر اوله‌جق بر موقعده‌در .

او حالده هیچ شبهه ایدیله‌مه‌ملیدركه غرب هیئت اجتماعیه‌سی جمعیت بشریه‌یه استقرار تام تأمین ایدن حقیقی ولایتغیر اخلاقی واجتماعی مبدألری هنوز بولامامشدر . اونسزده سعادت اجتماعیه هیچ بر زمان مكمل وپایدار اوله‌ماز .

بر ادارهٔ اجتماعیه‌نك استقرارسزلغی او اداره‌نك جمعیتدن آنجق بر قسمنی تطمین ایدوب دیگر قسمنی اصلا ایده‌مدیكنه ، برینی دیكرینك ضررینه اوله‌رق قایرمقده بولوندیغنه ظاهر بر دلیلدر .

حالبوكه بر اداره نه درجه‌ده ظلمكار ایسه او درجه‌ده نا پایدار اولور . زیرا كوستردیكی شدت نسبتنده هجوملره معروض قالیر . بویله بر اداره شدتله ، تضییق ایله بر مدت مقاومه ایده‌بیلیرسه‌ده نهایت وارلغنی حس ایتدیرمك ایچون ارتكاب ایتدیكی سوء استعماللر ، عدالتسزلكلر یوزندن خراب اولور كیدر .

ایشته بوندن دولاییدركه جمعیت بشریه ایچون وجودی ضروری اولان حكومت غرب هیئت اجتماعیه‌سی طرفندن متصل هجومه معروض قالیور وجماعت اسلامیه‌ده كوردیكی حرمت و اعتمادی اوطالده هیچ بر زمان القا ایده‌میور .

وارسین ، قراللق پایالغك یرینه قائم اولسون ، یاخود دین ایله علاقه‌سی اولمیان بر صنف قالقوب رهبانلرك مقامنه كچسین ؟ وارسین ، دهموقراسی قوتلنه‌رك زادكانی ، سوسیالیزم‌ده قاپیتالیزمی مغلوب ایتسین. حقیقتده بونلرك هیچ برینك اهمیتی یوقدر . بونلر خسته‌لغك باشقه صفحه‌لر آلتنده تكررندن غیری بر معنایی مفید دكلدر . اوت ، بونلر هپ اوبیكی سوء استعماللر ، اوبیكی حقسزلقلردركه اسكیلرك یرینه كچه‌رك طبقی اونلر كبی انسال آتیه ایچون دیگر برطاقم سوء استعماللر ، حقسزلقلر ، ظلملر تولید ایدرلر .

بناءً علیه بویله بر جمعیتك صاحب اوله‌بیله‌جكی مادی نفوذ وعمران هرنه اولورسه اولسون هیچ بر زمان نه كافی درجه‌ده سعادت وسكون اجتماعی بولابیلیر ، نه‌ده محتاج اولدیغی حضور و تسلی‌ٔ وجدانیدن نصیبنی آله‌بیلیر .

متفكرلرمزدن بویوك برا كثریتك غرب حقنده بسله‌دیكی خیاللردن بالخاصه بری واردركه هرشیدن اول اونك ماهیتنی میدانه چیقارمق ایجاب ایدر . زیرا اونلری حكملرنده یاكیلتان اسبابك الك مهمیدر .

بوخطا غرب هیئت اجتماعیه‌سنك فردلره شیمدی‌یه قدر هیچ بر جمعیت بشریه‌نك ویرمدیكی درجه‌ده حریت ومساوات بخش ایلدیكنی تخیل ایتمكدر . حالبوكه هانكی هیئت اجتماعیه‌ده اولورسه اولسون فردك متنعم اولدیغی حریت ومساواتك درجه‌سی كندی تعاضد اجتماعیسیله ، كندی موازنهٔ اجتماعیه‌سنك استقراریله ، تعبیر آخرله اوراده موجود اولان عدالت اجتماعیه‌نك قیمتیله اولچولمك ایجاب ایدر .

اكر غربده صنوف اجتماعیه آره‌سنده‌كی رقابتلر ، خصومتلر حالا بونلری بربرینه بوغازلاتمه‌جق درجه‌ده موجودیتنی محافظه ایدیبورسه ؛ اكر تعاضد دینیلن شی آنجق بر صنف اجتماعی افرادی میاننده ، اوده بوتون جمعیتك ضررینه اولمق شرطیله ، كوروله‌بیلیورسه ، الحاصل اكر موازنهٔ اجتماعیه اوطالده متمادیاً تهدیده معروض بولونیور ومتمادیاً خللدار اولویورسه طبیعیدركه بونلرك هربری حریت و مساواتك اوروپاده بزم متفكرلریمزك ظن ایتدكلری كبی شایان حیرت برمرتبه‌ده بولونمادیغنه آیری آیری دلیلدر .

بوندن باشقه افراد و صنوفك امتیازات وعدم مساواتی مبدأینه استناد ایدن برجمعیتده حقیقی وصحیح معنالریله حریت ومساواتی تأسیس ایتمك چوق مشکلدر . زیرا حریت ومساوات مبدألرینه تماميله ضدبر بیغین ظنون واوهام ایله مشبوع عصرلرك وجوده کتیردیکی تلقی‌یی دکیشدیرمك ایچون لفظی مراد حریتپرور قانونلر نشری کافی دکلدر. بویله بر حالده آنجق تماماً تطبیق ونسلاً بعد نسل کمال صبر وذکا ایله تعقیب ایدیلن بر تربیهٔ اخلاقیه سایه‌سنده‌درکه انسان بر عنعنه شکلنده توارث ایتدیکی صنف وفرقه ضلالتلرندن قورتولابیلیر . ینه اوسایه‌ده درکه بی‌طرفلق ومسامحه‌کارلق سجیه‌لرینی قازانه‌رق آرتق ابنای نوعنی عینی حقوقه وعینی وظائفه مالك کورور و آرالرنده بو وظائفی ایفا وبوحقوقی استعمال خصوصنده‌کی فردی قابلیتلردن باشقه تفاوت طانیماز اولور .

ایشته یالکز بو شرطك وجودیله‌درکه انسان حریت و مساوات حقنده صحیح بر تلقی ایدینه‌بیلیر ، وکندی احتیاجاتنه کوره بونلرك هرایکیسندن‌ده هیچ بر مانعه‌یه معروض اولمقسزین متنعم اوله‌بیلیر . ایشته اوزمان آکلایه‌بیلیرکه هرهانکی بر جمعیتده موجود حریت ومساواتك قیمتی اوجمعیتی تشکیل ایدن افرادك اخلاقی واجتماعی قیمتنه، افرادك قیمت اخلاقیه واجتماعیه‌لری‌ده موضوع بحث اولان جمعیتك استناد ایتدیکی اخلاقی واجتماعی مبدألره مربوطدر ؛ یوقسه اوجمعیتده موجود یا کلش برطاقم عقیده‌لرله تعقیب وطرفکیرلك روحندن طوغان اجتماعی عدالتسزلکه چاره‌ساز اولمق ایچون الجای حادثاته کوره وضع اولونمش آز، یاخود چوق کبی قانونلره مربوط دکلدر. ایشته یالکز بوصورتله‌درکه غربده‌کی صنوف اجتماعیه رقابتلری اورته‌دن قالقار وبونکله برابر حریت ومساواتی استرداد ایچون لاینقطع میدانه چیقان وهیچ بر زمان تطمین ایدیله‌مه‌ین طلبلر کسیلیر وجمعیت غربیه اوقدر اوزون مدتدن بری بوله‌مامق شرطیله آرایوب طورمقده اولدیغی حریت ومساوات حقیقیه وطبیعیه ایله عدالت اجتماعیه‌یی طانیه‌بیلیر .

اوحالده غربك اخلاقی واجتماعی تلقیلرندن مبدألرندن هرهانکی برینی مسلمانلقده‌کی مبادی وتلقیاتدن هرهانکی برینه ترجیح ایله‌اونی قبول توصیه‌سنده بولونمق ایچون هیچ بروجه یوقدر .

بزم دیمزك تلقیلری، مبدألری غربك کیلره قیاس قبول ایتمه‌یه‌جك درجه‌ده فائقدر . بناءً علیه بزلر عالم اسلامك حال حاضرده انحطاطنه نهایت ویره‌بیلمه‌یی امید ایتمك ایچون مسلمانلغك تلقیلرینی داها ایی آکلامه‌یه، او دین معظمك اخلاقی اولدیغی قدر اجتماعی بولونان مبدألرینی داها ایی تطبیق ایتمه‌یه چالیشمقدن باشقه چاره‌مز یوقدر .

اجتماعیات

الك یوکسك حریت ، حریت دینیه‌در

اوته‌دنبرو موضوع مناقشه اولان حریت مسئله‌سی، صوك کونلرده معارف وکیلی بکك معلملر قونغره‌سنده‌کی نطقی طولایسیله یکیه‌ن ساحهٔ مطبوعاتده جانلاندی . دینی حریتك ، معین برملیته عائد حریت محلی اولمدیغی الك اوفق برتدقیقله آکلاشیله‌بیله‌جك برمتعارفه ایسه‌ده مسئله‌نك علمی نقاط نظردن تحلیلی فائده‌سز عد اولنه‌ماز . دین بشری وفطری اولان اسلامیتك کندیسنه خاص عقائد صحیحه، تأسیسات اخلاقیه واجتماعیه‌سیله حیات اقوام اوزرنده مستقل ورهاکار بر تأثیر حصوله کتیردیکی شبهه کوتورمز حقیقتلردندر. حال بویله ایکن حریت دینی‌ناصیل خصوصی بر ماهیتی حائز اولابیلیر ؟ موضوعی عمومی اوله‌رق محاکمه ایده‌لم .

هیئت اجتماعیه‌لر ، فردی وعمومی توجه نقطه‌لری بولارق برطاقیم غایه‌لراطرافنده تشکل ایلمشدر . شرائط محیطیه ، لسان، ملیت، عناصر اعتباریله محور اساسیلری ومحصلهٔ قوتلری تفرع وتحول ایدن مفکوره‌لرك تاریخ بشریتك ایلك دوره‌سندن باشلایه‌رق مختلف استحالات کچیردیکی وتظاهراتی، انکشافاتی اعتباریله وقت وقت بعض محیطلرده یکی نظریه‌لر، اجتماعی جریانلر نامی ویریلن بر طاقم مفکوره‌لرك مولدی اولدیغی معلومدر. ملتلرك درجهٔ تکاملاتیله آز چوق علاقه‌دار اولان بوتوجه نقطه‌لری ینه او ملتلرك حال واستقباللرنده‌کی تأثیراتی جهتیله پك زیاده شایان تدقیقدرلر .

صوك عصرده‌کی تاریخ انکشافاتمز لایقیله تحلیل اولنورسه کوروله‌جکدرکه : نقاط توجهمز پك متباعد یوللر اوزرنده تمرکز ایلمشدر . موازی ویکدیکرینه متصل بر شبکه حالنده متقارن مفکوره‌لر جمعی نصیب اوله‌مامشدر . هیچ شبهه یوقدرکه : یوکسلمك وسربست اولارق یاشامق ایچون برغایه اطرافنده طوپلانمغه احتیاجمز درکاردر . لکن یوللریمز بزی بو نتیجه‌یه سوق ایده‌بیله‌جکمیدر ؟ هر زمره‌نك مفکوره‌سنده‌کی طوغریلغی ادعا ایتمسنه رغماً ملی متحد برکتله حالنده طوپلایه‌جق « جهت جامعه » بزم ایچون بر حیات مسئله‌سی اولمقده بردوامدر. ملتلر یا وطن محبتی ، یاملیت عشقی ویا بشری مفکوره‌لر، یاخود دینی غایه‌لر اطرافنده اجتماع ایتمشلردر . بو غایه‌لرك تظاهراتی مختلف حرثلری حصوله کتیرمشدر .

بزده وطن طرز تلقیسی ، حاکمیت سیاسیه‌مزك ایریشدیکی محللرك هیئت مجموعه‌سنده ساکن ومتوطن اهالی‌یه علم اولمش کیبدر . دون حاکمیتمزدن نزع ایدیلن وفقط عرقاً ، دیناً علاقه‌دار اولدیغمز بونجه ممالك بوتعبیرایله وطن مفهومندن خارج قالییور. برطوپراغه مربوط اولوب

اوراده تولد ايدن ومعيشتنى تأمينه چاليشان هر فردك بولنديغى طوپراقله آز چوق علاقه‌دار اولمسى طبيعيدر. فقط بو علاقه‌نك حاكميت سياسيه مسئله‌سنده مهم بر تأثير يا په‌ميه‌جغنى المزدن كيدن اقسام ممالكده‌كى وضعيت اثبات ايتمشدر . مفهومى اعتباريله نه‌قدر يوكسك وشايان تبجيل بر موقع اشغال ايدرسه ايتسون حد ذاتنده وطن كلمه‌سنك كتلهٔ مليه‌يى بر آرايه طوپلامغه كافى كلديكى كافى درجه‌ده تجربه ايدلمش بولونيور . وطن بر حاكميت سياسيه آلتنده بولندقجه آز چوق بر جهت جامعه اوله‌بيليور . بو رابطه‌نك فكيله برابر صارصيليور .

هر نه قدر بو نتيجه آيريلانلرى متأثر براقيور ودائمى بر خاطرات محافظه‌سنه مجبور قيليورسه‌ده منافع وضرورات حياتيه الجاآتيله مثبت بر اتحاد تأمين ايده‌ميور . شو حاله نظراً ، وطن محبتى مستقلاً بر نقطهٔ جامعه تشكيل ايده‌مز .

مليت مفكوره‌سنه كلنجه ؛ مليت هر شيدن اول بر محليت اجتماعيه ديمكدر. بو شكل اجتماعيده « تكافل اجتماعينك » ايجاب ايتديرديكى بويوك قوتلر اهميتنى غائب ايله‌مش وتعدد ايده‌رك ضيفلامش اولور، خلقت آدمدن بو آنه قدر بدايتده بش اون نفوسلى عائله‌لرك اشتراك مساعيسيله تكون ايدن هيئت اجتماعيه‌لرك بوكونكى حالنى بولمق ايچون ــ بشريتك حال طبيعيسنده اصل اولان اجتماعى حياتى ايچون ــ صرف ايتديكى مساعى هبا اولمش ويكيدن كيرويه انفراده دوغرى غير طبيعى بر خطوه آتيلمش بولونور. مليت دعواسندن دوغان واسكى قوتلى حاكميتلره خلف اولان كوچوك وجيليز ملتلرك بوتون احتياجاتى تأمين ايده‌بيله‌جك قوت ووسائطه مالك اولامادقلرى مشاهده ايدلمكده‌در . حاكميتمزدن آيريلان آرناوودلر ، عربلر بوكون مدافعهٔ نفسه بيله غير مقتدر واجانبك النده اويونجاق بر حالده بولونيورلر . شو حالده يالكز باشنه ، مليت نظريه‌سى‌ده « هيئت اجتماعيه‌مز » ايچون مستقل بر جهت جامعه دكلدر. شو جهتده علاوه ايده‌يم كه بونى سويله‌مكله مليت عشقنى قلبلرمزدن سيله‌لم ، ديمه‌يورم وتوركلر آره‌سنده يكى يكى طوغمه‌يه باشلامش اولان مليت جريانى عليهنده بولونمايورم . اسلاميتده غربده جايگير اولان معناده موجوديتى اولميان مليت ، معناى حقيقى وطبيعيسيله محاكمه اولنمليدركه مقصدمز توضح ايتسون . . . .

في الحقيقه جهانشمول بر وسعتله بتون غربده جاى قبول بولان وشرقده‌ده انتشاره باشلايان « مليت دستورى » صوك عصرده‌كى انقلاباتك اك مهمنى تشكيل ايتمكه نامزد بولنمقده‌در .

غربك بوكون اك مهم استنادكاهيسى اولان مليت مسئله‌سى بزم ايچون عصرلردن برى ما به التطبيق اولان بر دستوردر . يالكز شو فرق ايله كه: ملت ومليت مفهوملرينك اساسى هر ايكى هيئت اجتماعيه‌ده بر اولمغله برابر درجهٔ شمول وطرز تلقيسى جهتيله استقامتلرى تبدل ايديور .

قرون وسطى‌ده دره‌بكلرك كيفى نفوذى آلتنده اسير منزله‌سنده قالان بر خلق واردى . هر دورلو سفالتى سينه‌سنده طاشييان بو انسانلر عصرلر سوره‌ن بر مجادله نتيجه‌سنده تحكمه ، ظلمه غالب كله‌رك حريتلرينى استرداده موفق اولديلر . تدريجاً جهانده ده‌موقراسى دورى آچلدى . فقط بوده احتياجات خلقى تطمين ايده‌مه‌يوردى . بر طرفدن سربست انسانلرى سرمايه‌ايكنجى بر اسارته‌دوغرو سوروكله‌يور ، ديكر طرفدن طرز اداره‌لر نه‌قدر مدنيتكارانه واخوتمندانه تنظيم ايديلورسه ايدلسون حاكم اولان ملت محيطنده ياشامغه مجبور اولان ديكر اقليتلرك تمامىٔ انكشافاتى هيچ بر زمان تأمين ايده‌ميوردى . كثافتى حائز وحق تاريخيسى ايله اجراى حكومته دوام ايدن ملتلرك اك حر وكنيش فكرلى اولانلرى بيله حوزهٔ تأثيرنده بولنديرديغى ملل سائره‌يى تدريجاً تمثيله چاليشمقدن فارغ اولاماويوردى . بوندن دولايى ، متجانس اولمايان حاكميتلر داخلنده مهياى فوران بر غير ممنونلر كتله‌سى طبيعتيله وكنديلكندن تشكل ايتدى. كندى شخصيتلرينك تدريجاً استحاله‌سنى كورن ملتلر ــ آنجق نائل استقلال اولدقلرى تقديرده سجايالرينى محافظه ايده‌بيله‌جكلرينى دوشونه‌رك ــ حاكميتلرينى استحصاله تشبث ايلديلر .

عين زمانده بر مليته منسوب حاكميتلرده ديكرلرينك حقوقنه رعايت وكندى وسائط ومنابعيله اكتفا ايتمه‌يه‌رك ديكر يرلرده سياسى واقتصادى مخرجلر آرامغه لزوم كورديلر . . .

هر ملت انكشافاتنه مساعد عد ايلديكى ساحه‌لرده اجراى نفوذه بر حق تصور ايتدى . [آلمانلر لهستانه ؛ بلغارلر ، صربلر ، يونانليلر وطنمزه ؛ روسلر اقصاى شرقه ؛ دول معظمه مستملكاته الخ] بوتون بونلر تام العيار اولميان سياسى بر موازنه ايله ظاهراً اداره ايديليوردى . حال بوكه ، حرب عمومى بو آهنك غير طبيعى‌يى اخلال ايتدى : مغلوب ملتلر داخلنده‌كى اقليتلر منسوب اولدقلرى حكومتلرك ضعفيتنى وحركتلرينى تأديب ايتمكه مقتدر اولامايا‌جقلرينى كوره‌رك فرصتدن بالاستفاده استقلاللرينى اعلان ايتديلر ، بو صورتله درلو تاريخى ناملرله حكومتجكلر ، حكومتلر ميدانه كلدى دشمنلرينك بر قات دها ضعفنى آرزو ايدن دول غالبه ــ محضا بونلرى پارچه‌لامق ايچون ــ مليت جريانك بر دستور حالنه افراغنه مخالفت ايتمه‌ديلر . بو صورتله بو سببلره مادى قوهٔ تأييديه‌لرده انضمام ايتدى .

اجتماعى اسبابه كلنجه: غرب حرثى حاكميت بخشده، چوق قيصقانج بولونمقده‌در . بناءً عليه نفسى دوشونجه‌لر وضعيته حاكمدر . بو اعتبارله « منم ديكر نيست » دستورى حالنده مليت دعواسى غربده جاى قبول بوله‌بيليردى . ايشته بو شرائط آلتنده بر مليت مسئله‌سى حادث اولدى .

هيئت اجتماعيه‌مزه كلنجه: اسلاميتده مليتجيلك اساساً موجوددر. « دين وملت » مفهوملرينك ايكيسى بردر . يكديكرينك لازم غير

مفارقيدر . غايه اعتباريله مشترك يالكز برملت واردركه : اوده ملت اسلاميه‌در . توركلك ، عربلق ، چركسلك ، تاتارلق ، كردلك ... الخ نامى آلتنده طوپلانان افراد بر عائله‌نك ـ عائلهٔ اسلاميه‌نك ـ اعضاسندن باشقه برشى دكلدر . بونلردن مثلا توركلر انكشافات وترقيلرينى آرزو ايدرلرسه، عائله‌سنى دها مرفه ياشاتمق ايچون دها فضله چاليشان برانسانك وضعيتنى طاقنمش اولورلر .

بو اويله نا قابل اعتراض بر امر واقعدركه : نه وقت جامعهٔ اسلاميه‌دن ـ غايهٔ علويه دوشونمكسزين ـ برعائله اعضاسى انفكاك ايتمشسه فلاكت واسارت اونى همان تعقيبده كجيكمه‌مشدر. برعائله‌نك اعضاسى نه قدر كثير اولورسه مادةً ومعناً موقعى اودرجه امنيتلى اوله‌جغندن هيئت اجتماعيه‌مز سربستى وآرزولرينه تماميله حاكم برچوق عضولره مالك اولمق ايستر .....

بز توركلر مليتمزى سوه‌رز . چونكه عائلهٔ اسلاميه‌يه عصرلردن برى بلا اهانت خدمت ايديورز . قوتلنمه‌مزى ، ترقيمزى ، ازجان ودل آرزو ايدرز . زيرا قوتلى اولدقجه عائله‌مزك ناموسنى دها زياده وقايه‌يه ، ديكر اقربايه معاونته مقتدر اولورز . بر تورك ، بن توركم ديمكله ساده كندى مليتنى قصد ايتمش اولماز . بلكه بن مسلمان ملتنه منسوب تورك عنصرندنم ديمك ايستر .

شو حالده ، ملتمزى سومكله ، اونك يوكسلمه‌سنى آرزو ايتمكله يالكز كندمزى دوشونمش ، كندمزه خدمت ايتمش اولمايورز .

ايشته غرب حرثيله آرامزده‌كى نقطهٔ نظر فرقى بوندن عبارتدر . اسلاميت مطلق برانفرادى ترويج ايدن برمليتى رد ايدر ، فقط حب ملت ووطن دائما شعارمزدر . بناءً عليه قوميت معناسنه كلن مليت عشقى هيئت اجتماعيه‌مز ايچون منحصراً جهت جامعه تشكيل ايده‌مز. چونكه ، مليت برغايه دكل، واسطه ماهيتنده‌در .

بشرى دوشونجه‌لره كلنجه؛ مدنى الطبع اولان فردك انسانى برطاقم احتساساتى حائز اولديغى شبهه‌سزدر . برغايه اطرافنده بتون بشريتك يك آهنك اوله‌رق اجتماعى صوك درجه شايان آرزو اولمقله برابر بو كونكى مدنيتك طرز تفهمى،منافعك تصادمى حسبيله بو كوزل مفكوره‌نك تحققى مع التأسف ممكن اوله‌ميه‌جقدر. مادامكه دائما سوه‌نى سوميه‌جك، سوه‌بيله چكه‌ميه‌جك كتله‌لر، دكل ملتلر آره‌سنده ، حتى برملتى تشكيل ايدن افراد بيننده بيله موجود اولدقجه ، هيئت اجتماعيه‌مز ايچون بين الملل دوشونجه‌لر سبب اتحاد تشكيل ايده‌مز .

سياسى مفكوره‌لر اطرافنده‌كى جامعه‌لر دخى غايه‌نك تحققنه قدر مترقى برماهيتى حائز اوله‌بيلور . منفعت ثابت وزمانله تحول ايتميه‌جك درجه‌ده مستقر اوله‌ميه‌جغى وبالخاصه طرز تفهمه كوره تبدل ايده‌بيله‌جكى ايچون بزم ايچون جهت جامعه اوله‌ماز .

هيئت اجتماعيه‌مزى برنقطه‌ده توحيد ايده‌بيله‌جك يكانه قوت دين مبينمزدر. هردورلو مفكوره‌لرى الك طبيعى برحالده آغوشنده بولنديران اسلاميت ، وطن محبتى ، بشرى حسلرى جمع ايتمش، مليت حسلرينى دفع ايده‌رك بشريتى برغايه اطرافنده طوپلايه‌جق شرائط ومحيطى تماميله احضار ايتمشدر .

مملكتى يوكسلتمك ايچون يورونه‌جك الك كسديرمه واك طبيعى يول، دين يوليدر. هيئت اجتماعيه‌مز آره‌سنده تساندك تأمينى، اصطفاى عمومى ، تكافل سياسى هب بوسايه‌ده ممكن الحصولدر . آنجق بو يولدركه : بزى روحاً ، حساً ومادةً قوى الشكيمه ياپار . بو كونكى متردى نسلك مريضانه مزارتلرى بوسايه‌ده قابل تصحيحدر . بوتون اجتماعى تشكيلاتمز ، فرديتلرمز ، آنجق دين يولده برلشمليدرلر . باشقه هيچ برطريق ، بزى ساحهٔ نجاته ايصال ايده‌مز .

بواعتبارله مختلف ملتلر طرفندن ممنونيتله قبول اولنان واليوم كمال سرعتله جهانك هرطرفنده انتشار ايتمكده بولنان دين اسلام ، ملى حرثلرك اخلاقى واجتماعى اساسلر دائره‌سنده اصطفاسنى تأمين ايتمشدر. تعبير ديكرله ملى حرثلر اسلاميتى دوغورمامش؛ آنجق اسلاميت ، اجزاى فرديه‌سنى تشكيل ايدن ملل مختلفهٔ اسلاميه‌نك مشترك حرثنى وجوده كتيرمشدر .

ملل اسلاميه‌نك تاريخ اجتماعياتى تدقيق ايديلورسه كوروله‌جكدركه هرملتك كنديسنه منحصر محلى عادات وتعاملاتى اوزرنده دخى مؤثر مشترك برحرث عمومى موجوددر. مسلمان مملكتلرندن نره‌يه كيدلسه اخلاقى ، انسانى اساسلرده هيچ بر فرق كوروله‌مز . ينه بو شرق اقوامى آنجق اسلاميتى قبول ايتدكدن صكره حقيقى معناسيله مدنيت مفكوره‌سنى امتصاص ايده‌بيلمشلردر . دور جاهليتده بريبرين جانلى كتله‌دن وبراز شعوردن بشقه هيچ برشى اولمايان عربلق اسلاميتى قبولدن صوكره مدنى ساحه‌لرده الك يوكسك قابليتى كوسترمشدر . توركلرك مدنيتى‌ده حقيقى معناسيله اسلاميتى قبولدن صكره انكشاف بولمشدر. الحاصل حرث بشرى اولان مسلمانلق هيچ برملتك انحصارى آلتنده قالمش دكلدر .

اسباب تاريخيه وعلميه حسبيله هيچ بروقت عربلق حرثى اسلاميت اولماديغى كبى اسلاميت‌ده نه عربلق ، نه‌ده عجملكدر. حرث اسلامى الك يوكسك ، الك بشرى والك متكامل حرث انسانيدر .

حسين حكمت

عائله یقیلیور افندیلر!

بوهفته اقشام غزته‌سی دانسلر علیهنده شایان دقت بر باش مقاله نشر ایتدی . بعض فقره‌لرینی عیناً نقل ایده‌لم .

« قارشو منزده‌کی ارکك ویا قادینه بوقادار جاندن صاریلمزك عاملی صنعتدن ومدنیتدن زیاده وجودك بلدن آشاغیسنه عائد خصوصاتده آرامق ایجاب ایدر . آوروپاده بیله بعض قیوده تابع اولان دانسك بوکونکی شکلده تعممی هیچ شبهه‌سزکه موضوعات اجتماعیه‌مز ایچون مضردر . اخلاق، جمیتلرك تلقیسنه تابعدر . بناءً علیه بزم بوکونکی سویه‌مز وبوکونکی تلقیمز برچوق سوزگچلردن گچمش اولان آوروپا خلقنه مضر اولمایان شیلری بزه مضر یاپابیلیر . موضوع بحث اولان شی ، عائله‌در . جمیتك بوکونکی تعضوینه کوره عائله‌یی بوزان شیلرك هپسی زهردر ونته‌کیم او زهرك قربانلری هرکون آرتیور .

کوکل ایستردی‌که هلال احمر کبی ملتك یارالرینی صاران برهیئت ، کندینه اك چوق پاره کتیردیکی ایچون عائله‌لر ایچنده بر چوق یارالر آچان دانسك ناشری اولمق درجه‌سنه اینمسون ـ جلال اسعد »

امید ایدرزکه هلال احمر پاره ایچون غیر مشروع واسطه‌لره مراجعتدن آرتیق فراغت ایدر . ایکی بالو ویرمکله ملتك بنیهٔ اجتماعیه‌سنده آچدیغی رخنه‌لر کافیدر . ان‌شاءالله اوچنجی دفعه اولمق اوزره بومنکری اجرا ایتمز . بومؤسسه شونك ، بونك مالی دکلدر ؛ بوتون ملتکدر . کندی کیفلرینی ، ذوقلرینی تطمین ایتمك ایسته‌ینلر بو کبی مؤسسات خیریه‌یی واسطه اتخاذ ایتمه‌ملیدرلر .

هلال احمر بالوسندن پك متلذذ اولانلر شیمدی‌ده « حمایهٔ اطفال » پرده‌سنه بورونه‌رك آطه‌ده ایکنجی بر بالو ویرمه‌یه حاضرلانیورلر . انسان بونلری ایشتدکجه حیرتلر ایچنده قالیور . بوتون مؤسسات خیریه‌یی بویله منکراته آلت وسپر اتخاذ ایدنلر ، ملتك بنیان اجتماعیسنی تملندن صارصان بو ضلالت یوللرینه خلقی سوروکله‌ینلر کیملردر ؟ عجبا گیزلی بر الی واردرکه ملتك حیات اجتماعیه‌سنی ییقمه‌یه ، تارمار ایتمه‌یه عزم ایتمشدر ؟ مملکتده ملتك جاندن کوکلدن باغلانه‌جغی هیچ بر شی ، هیچ بر مؤسسه‌می براقمایه‌جقلر ؟ بو کون هلال احمری ، یارین حمایهٔ اطفالی ، اوبرکون دیکر بر مؤسسهٔ خیریه‌یی ملتك نظرندن ، محبت وتوجهندن دوشورمك روامیدر ؟ بو مؤسسه‌لرك هر بری ملتك مبرم بر احتیاجنی تأمین ایتمك ، مشکل بر دردینه چاره‌ساز اولمق اوزره تأسس ایتمشدر . بونلرك موجودیتلری ملتك محبت وتوجهیله قائمدر . ملت نظرنده بومؤسسه‌لر شبهه‌لی برموقعه دوشه‌جك اولورسه بونلری کیم یاشاته‌بیلیر؟ ارباب سفاهت‌می؟ سفهانك ایشی تخریبدن باشقه برشی دکلدر . یالکز مؤسسات خیریه‌نك دکل ، دولتلرك بیله اضمحلال وانقراضی سفها یوزندندر . بوتون گچمش ملتلرك تاریخنی کوزگزك اوکندن گچیریکز ؛ کوره‌جکسکزکه انقراض دورلری هپ رذائل وسفاهتك میدان آلدیغی زمانلردر . بر جمیت بر کره سفاهته یوز طوتدیمی، آرتیق اوراده استقامت ومشروعیت قاپولری قاپانیر. هرکس آلابیلدیکنه یکدیکرینی اغفالدن باشقه برشی دوشونمز . بوتون نفوذلر، بوتون امنیتلر سوء استعمال ایدیلیر . ارتشالر، احتکارلر میدان آلیر . اویله یا ، اجرای سفاهت ایچون قازانیله‌جق پاره‌لرده مشروعیت‌می آرانیر ؟ غیر مشروع غایه‌لر غیرمشروع واسطه‌لره مراجعتی ضروری قیلار . بربالوده برقاچ یوز بك وخانم افندینك ذوقی ایچون کیم بیلیر قاچ بیك کیشی قوری اکمکله گیجه‌یی گچیرمه‌یه مضطر براقیلمشدر ! یالکز بر شیشه شامپانیایه اون لیرا ویرن بر سفیه ایچون آچ یاتان عائله‌لرك ، ییقیلان عرض وناموسلرك نه اهمیتی اولور ؟

هر زمانده ، هر ملتده سفها بولنور . فقط بونلرك مضرتلری شخصلرینه منحصر قالیر؛ جمیته ساری وحاکم اولماز. رذیلت فضیلته، سفاهت صلاحه غلبه چالدیغی کون آرتیق او جمیت انقراض یولنی طوتمش اولور. ایشته بزم اك زیاده قورقدیغمز جهت بودر . هلال احمر ، حمایهٔ اطفال کبی مؤسسات خیریه‌نك منکراته واسطه اولمسی سفاهته مظاهرتی تضمن ایدر . ارباب سفاهت ، هیئت اجتماعیه‌نك تقبیح ایتدیکی منکراتی علی ملاءالناس اجرا ایده‌بیلمك ایچون دائما بویله مؤسسات خیریه‌نك حمایه‌سنه التجا ایتمك سیاستنی تعقیب ایدرلر . اصل مقصد، مؤسسات خیریه‌نك منفعتی دکلدر . او ، مقصد حقیقی‌یی گیزله‌مك ایچون غافل کوزلرك اوکنه چکیلن بر پرده‌در . اصل غایه منکراتی مباحات صیره‌سنه قویمق، سفاهتی سربستجه اجرا ایده‌بیلمکدر. اورایه گیدن ذوات کرام ظاهراً ذوق وسفاهت ایچون گیتمیور ؛ فلان مؤسسهٔ خیریه‌یه معاونت ایچون گیدیور ! قاپودن ایچری گیرنجه‌یه قدرهپ اومؤسسهٔ خیریه‌نك عصای حمایه‌سنی طاشیر. هرطرفه یاپشدیریلان ، هرغزته‌نك صحیفه‌لرینی اشغال ایدن اعلانلرده « فلان مؤسسهٔ خیریه‌نك منفعتی »ندن بحث اولونور ، « یاران سفاهتك گیجه جنبشی » دیه براعلان کورولورمی؟ اما قاپودن ایچری گیروب‌ده پرده‌لر ایندکدن صوکره عیش و نوش ماصه‌لری قورولور ، مسلمان خانملری وبکلری خرستیان ، یهودی ، فرنك ارککلری وقادینلریله قارمه قاریشیق سینه بسینه اویونلره ، آهنکلره باشلارلر .

شیمدی فلان مؤسسهٔ خیریه‌نك شو قدر لیرا مقابلنده بومواضعه‌یه رضا کوسترمسی ، یالکز اومؤسسه‌نك شخصیت معنویه‌سنی شائبه‌دار ایتمکله قالماز ؛ هیئت اجتماعیه‌یی اساسندن رخنه‌دار ایده‌جك فلاکتلره سببیت ویرلمش اولور . سفاهت ومنکراتك بویله شخصیت معنویه‌یی حائز مظاهر وحامیلر قازانمسی ، تعمم وانتشارینی تسهیل ایدر؛ فضیلتك سسی بر آز دها قیصلمه‌یه مجبور اولور . سفاهت ومنکراتك اوکنه گچمك امکانی قالقمه‌یه باشلار . آرتیق مدهش برسرعت اکتساب ایدن تردی وسقوط بر امر واقع حالنی آلیر . ایشته مؤسسات خیریه‌نك

بر قاچ پاره مقابلنده سفاهت ومنكرانه واسطه اولمق يوزندن هيئت اجتماعيه‌يه ويرديكي ضررلر بو قدر شامل وبو قدر فجيعدر .

شيمدي يالكز بر نقطه واردر كه اونكده موضوع بحث ايدلمسي ايجاب ايدر : عجبا مؤسسات خيريه‌مزك بوكبي سفاهت ومنكراته واسطه اولمسي شعوريميدر ، يوقسه غيرشعوريميدر ؟ يعني بو مؤسسه‌لر بويله شيلره واسطه اولدقلري زمان بوسفاهت ومنكراتك توليد ايلديكي اجتماعي تهلكه‌لري دوشونه‌رك ، حساب ايدرك‌مي بونلره واسطه اوليورلر؟ يوقسه كليشي كوزل ، جريانه قاپيله‌رق ، ايشك يالكز نقد جهتني نظر اعتباره آلوب ديكر طرفلريني حسابه قاتمايه‌رق‌مي بوكا موافقت كوستريورلر؟ بز ظن ايتميورزكه بو مؤسسه‌لر ايشك أكني صوكني دوشونه‌رك ، بوتون اجتماعي تهلكه‌لري حسابه قاته‌رق بويله شيلره واسطه اولسونلر . چونكه اوتقديرده بو حركت هيئت اجتماعيه‌يه قارشي بر سوء قصددن باشقه برشي اولماز . اولسه اولسه بو ، بر غفلت نتيجه‌سيدر : اداره ايتدكلري مؤسسه‌نك منافع ماديه‌سني هرشيئه ترجيح ايتمك غفلتي .

أوت ، مؤسسه‌نك منافع ماديه‌سني تأمين ايچون الدن كلن همتي دريغ ايتمه‌مك بروجيبه‌در . فقط بر منفعت ايچون بيك مضرت توليد ايتمك صورتيله دكل . بوممكلتله علاقه‌سي اولميان وبو ملته منسوب بولونمايان يابانجي برطاقم مؤسسات واشخاص برمنفعت ايچون بيك دكل، يوز بيك ضرر توليدني بيله خوش كورورلر . فقط بو ملت ومملكته منسوب اولان برمؤسسه وشخص بويله حركت ايده‌بيليرمي ؟ اساساً بوجمعيات خيريه ملتك خيروسلامتي ايچون تشكل ايتمش ملي مؤسسه‌لردر. ملتك حيات ماديه ومعنويه‌سنده آچيلان رخنه‌لري تعمير ايتمك بونلرك اساس غايه‌سيدر . يوقسه بنيهٔ ملتده يكي ياره‌لر آچمق دكل . بووجود، خيلي زماندن بري ، صاغدن صولدن معروض قالديغي زهرلي اوقلرله ذاتاً دليك دشيك اولمشدر . بونك يكانه صاغلام قالان برطرفي واردركه اوده اخلاق ومعنوياتيدر . اونكده صارصيلديغي كون آرتق هيچ بر شيلر بوني آياقده طوتمه‌يه قادر اوله‌ماز . بونك ايچون بو مؤسسات خيريه‌نك بوتون تشبثاتنده الكزياده اعتنا ايده‌جكي نقطه بو اولمق لازمدر. جمعيتك قاصه‌سنده ميليونلر طوپلانمش . فقط بريده ملتك اخلاقي يارده چيقمش ، ناموسي آياقلر آلتنه دوشمش . او ميليونلردن فائده نه ؟ اونك ايچون جمعيت هرنه اولورسه اولسون ، مشروع ، غير مشروع هانكي واسطه ايله كليرسه كلسون ، يالكز قاصه‌سني طولدورمه‌يي دوشونه‌مز . بريدن ياپمق ايچون اوته‌دن ييقمه‌يه حق يوقدر .

بويله ياپارسه امانته خيانت ايتمش اولور . بومؤسسه‌لر ملتك ماليدر. اوني اداره ايدنلر ملت نامنه اداره ايدرلر . اويله اولونجه ملتك روحني، وجدان اجتماعيسني نظر اعتباره آلمق مجبوريتنده‌درلر . برطاقم سفاهت اربابنك هوسلريني تطمينه واسطه وآلت اتخاذ اولونه‌مازلر . بومؤسسه‌لري اداره ايدنلر بونلري دوشونمك ، حسابه قاتمق مجبوريتنده‌درلر . بو خصوصده غفلت ، معذرت تشكيل ايتمز . بو مؤسسه‌لري اداره ايدن ذوات كندي شخصلري نام وحسابنه مثلا بر بار آچوبده اوراده ايچكيلر ايچيره‌رك قادينلرله اركلري اوينا تمه‌بيليرلرمي؟ بز هيچ شبهه ايتميورزكه او ذوات بو حركتي كندي شخصلري ايچون الك بويوك ذل عد ايدرلر . اوحالده كنديلرينك عهدهٔ امانتلرينه توديع اولنان برمؤسسهٔ مليه‌يي بويله شيلره آلت و واسطه اتخاذ ايتمه‌يه وجدانلري ناصيل راضي اولور ؟ ظن ايتميورزكه ، ملت بويله شيلردن ممنوندر، ديه‌بيلسونلر . چونكه اوتقديرده بوتون ملت سفها منزله‌سنه تنزيل ايدلمش اولور .

حاصلي مؤسسات خيريه‌نك سفاهت ومنكراته آلت وواسطه اولمسي بوتون ملتي علاقه‌دار ايدن بر مسئله‌در . بو خصوصده كوستريلن غفلتلرك توليد ايلديكي وايليه‌جكي فنالقلر چوق بويوكدر. هركس شخصي نامنه ايسته‌ديكني ياپه‌بيلير . فقط مؤسسات مليه نامنه هرايسته‌ديكني ياپمه‌يه حق يوقدر . بوحالك دوامي بومؤسسات خيريه‌يي ملتك نظرندن دوشورمه‌يه باعث اوله‌جقدر . هيئت اجتماعيه‌يه قارشي بومسئوليتي درعهده ايدنلر اورته‌يه چيقماليدرلر . بوسفاهت ومنكراتي نشر وتعميمه واسطه اولانلر كيملرسه هيئت اجتماعيه اونلري بيلمليدر .

*
* *

بودانس علتي اويله مدهش بر بوزغونجيلقدر كه معاذالله عائله‌يي تارمار ايده‌جكدر ، بوتون موضوعات اجتماعيه‌مزي تملندن ييقه‌جقدر . هلال احمر وحمايهٔ اطفال كبي مؤسسات خيريه‌مز بونلري نشر وترويج دكل ، بو آفتله مجادله ايتمك وضعيتنده‌درلر . مملكتني سون ، ملتنه آجييان بوتون متفكرلر بو آفتك هيئت اجتماعيه‌مزي زير وزبر ايتمسنه ميدان ويرمه‌مليدرلر . بعض غزته‌لر شيمدي دانسك مضرتندن بحث ايتمه‌يه باشلاديلر . فقط براز كچ قالديلر . ديكر آفتلر كبي بوده كوز كوره كوره هيئت اجتماعيه‌مزه مسلط اولدي. اجنبي اشغالنك الك مشئوم يادكارلرندن اولان بو آفت استخلاصي متعاقب بك اعلا مملكتمزدن مندفع اوله‌بيليردي. برطرفدن مطبوعات، ديكر طرفدن اخلاق وآداب عموميه‌نك محافظه‌سيله مكلف اولانلر بوكا قارشي مسامحه‌كار بر وضعيت آلمش اولماسه‌يديلر ، البته بو فلاكت اجتماعيه بوكون باش كوستره‌مزدي . آناطولي دشمنلره قارشي سينه‌سني كره‌رك ديشيله طيرناغيله مجاهده ايدركن بوراده انكليزلرك ، فرانسز وايتاليانلرك ، حتي يونانليلرك آغوشنده دانس ايدن برطاقم سفيه قادينلر استخلاصي متعاقب اينلرينه صوقولمشلر، مجرملر كبي خوف وخلجان ايچنده برمدت وضعيته نكهبان اولمشلردي. اوفاق تفك تجربه‌لرله وضعيتي يوقلايه‌رق صاغدن صولدن ممانعت كورمه‌ينجه ، بالعكس بعض طرفلردن تشويقلره بيله مظهر

اولونجه درحال‌اشغال زمانده‌كی عالملره، آهنكلره‌باشلادیلر. مطبوعات او زمان نه یاپدی ؟ بر، ایكی مستثناسندن قطع نظر، هپسی بوحركتی آلقیشلادی . اخلاق وآداب عمومیه‌نك محافظه‌سیله مكلف اولانلرده هیچ‌سس چیقارمادی. نهایت كونك برنده هلال احمر بالوو یره‌رك دانسك رسم كشادینی اجرا ایتدی . اوندن صوكره آلدی یورودی.

هانكی منكر واردركه تشویق ومظاهرت كورورده نشو ونما بولماز ؟ انسان نفسنه ، هوساتنه مجلوب برمخلوقدر . اكر تربیه ایله ، دینی واخلاقی برطاقم تلقینات ایله بوهوسات نفسانیه‌سی ضبط وربط آلتنه آلنمازسه الك مدهش بر جانوار اولور ، حیوانلرك بیله یاپمادیغنی یاپار. انسانی پایۀ رفیع انسانیته یوكسلته‌ن برطاقم فضیلت مفهوملریدر. او مفهوملرك قیمتی قالمادیغی كون آرتیق هیئت اجتماعیه‌نك انحلالی بر أمر طبیعیدر . مثلا « سرقت، غصب كبی مفهوملرك معناسی یوقدر ، بونلر قرون‌وسطائی تلقیلردر، نه‌دن‌بری زنكین، دیكری‌فقیراولسون؟ بوندن بیكلرجه سنه اول وضع اولونان برطاقم احكام وقواعده اتباع نه‌دن ایجاب‌ایتسون؟ مساوات اجتماعیه لازمدر.» دییكز. بومفهوملره قارشی بومباردمانه باشلاییكز . بونلرك قوۀ تأییدلرینی قالدیریكز . باقكز ، اوچ كون صوكره « حق تصرف » دینیلن مقدس حق نه یاپچاورایه دونر !

هرشی بویله‌در . هیئت اجتماعیه‌نك بقاسنی وانتظام ایله دوامنی تأمین ایچون افرادك باشی بوش براقلمامسی ، برطاقم احكام وقواعده باغلانمسی ضروریدر. اویله اولماسه‌یدی هیچ برشیئك قیمتی قالمازدی. نظر شرعده سرقت وغصب نه ایسه فحش وسفاهت‌ده اودر . هپسی منكردر. چونكه هپسی هیئت اجتماعیه‌نك نظام وانتظامنی تارمارایدن بوزغونلقلردر .

واقعا انسانلر فنالقلری یر یوزندن بوسبتون قالدیره‌ماز . فنالق هرزمان اولمشدر واوله‌جقدر . فقط تماميله منعی قابل اولمایور ، دییه قانونی باغلری چوزه‌من . مادامكه تماماً سرقتك اوكنه كچیله‌میور ، سارقلر حقنده‌كی احكام جزائیه‌یی قالدیره‌لم ، تهدید واخافه‌دن ایسه وعظ ونصیحتله فنالغك اوكنه‌كچه‌لم ... دییه بیلیرمی‌یز ؟ أوت ، وعد و وعیده حاجت قالمقسزین انسانلرك فنالقدن اجتناب وایلكه انجذابی چوق‌یوكسك برمفكوره‌در. برهیئت‌اجتماعیه‌نك بودرجه‌یه یوكسلمسی قدر علویت اوله‌ماز . جهنم قورقوسی اولماسه بیله اللهه قارشی وظیفۀ عبودیتی‌ایفا ایدن انسانلر كلمه‌مش دكلدر. جمعیتلرنه قدر تمدنی ایدرلرسه ایتسونلر ، پك نادرده‌اولسه هرزمان بویله‌لری بولونور . وبر اخلاق خواجه‌سی ایچون طلبه‌لرینی بودرجۀ رفیعه‌یه یوكسلتمك بروظیفه‌در . فقط برهیئت اجتماعیه ، بووعظ ونصیحته بل باغلایه‌رق فنالقلره‌قارشی أیلكلری قوۀتأییدیه‌سز براقه‌بیلیرمی؟ هیئت‌اجتماعیه‌نك مختلف وجهۀ فعالیتلری واردر . بونلرك هپسی آیری آیری جهه‌لردن چالیشیر ؛ فقط هدفلری ، واره‌جقلری غایه براولور . برینك وظیفه‌سنی یاپمسی دیكرینی‌ایفای‌وظیفه‌دن مستغنی قیلاماز. اخلاقجی‌فنالقلردن فنا اولدیغی ایچون اجتنابه ، ایلكلرده ایی اولدیغی ایچون محبته تشویق ایدر . فقط حقوقجی بویله بر تشویق ایله اكتفا ایده‌من . هیئت اجتماعیه‌نك فنالقلردن فنا اولدیغی ایچون اجتناب ایده‌جكنه بل باغلایه‌ماز . منكراته قارشی مطلقا بر قوۀ تأییدیه وضع ایدر . بو هیئت اجتماعیه‌یه حقارتدر ، دییه حقوقجی‌یی مؤاخذه ایدرمی‌یز؟ بالطبع خاطرمزه بیله بویله برشی كلمز . حقیقت حال بودر . حقوقجی بوتون منكراته‌قارشی قوۀ تأییدیه وضع‌ایتمكله‌مكلفدر، هیئت‌اجتماعیه‌یی اخلاقیونك یدتربیه‌سنه براقه‌ماز.. دیكر طرفدن اخلاقجی‌ده هیئت اجتماعیه‌یی صرف قانونك یداخافه‌سنه ترك‌ایده‌من؛ نفسلری ووجدانلری‌تهذیبه‌چالیشیر. بوصورتله جمعیتك آهنكی تأمین اولنور .

شیمدی یكی توره‌ین برطاقم اجتماعیاتجیلر بعض منكراته قارشی وضع اولونان احكام حقوقیه‌یی حریت شخصیه‌یه قارشی برر قید ، برر تجاوز شكلنده كوستریورلر . مثلا فحش منكری حقنده هیئت اجتماعیه‌نك بر نهی قانونی وضعنی قواعد حریته مغایر كوریورلر . قانون ایله فردك حریتنی تقیید ایتمه‌ملیدر ، وعظ ونصیحتله بو فنالغك اوكنه كچملیدر ، دییورلر . پك اعلا ؛ بو نظریه‌لرینی اكر بوتون منكرات حقنده تطبیقه طرفدار ایسه‌لر برنسبیله حركت ایتدكلرینه ایناتیله‌بیلیر . اوزمان بوتون ممنوعات قانونیه‌نك برطرف ایدیلمسی ایجاب ایدر . حال‌بوكه عینی نظریه‌نك دعواجیلری‌فردك‌حریتنی تحدید خصوصنده نیجه قیود قانونیه‌نك وضعنه طرفدار اولورلر . بر منكری اجرا شویله‌دورسون، بعض‌مفهوملرك تلفظنی بیله جرم عد ایدر ونهی قانونی وضع ایدرلر . بونلر فردك حریتنی تقیید دكلیدر ؟ دییه‌جك اولورسه‌كز اوزمان « منافع عمومیه » دن ، « هیئت اجتماعیه‌نك حائز رشد اولمادیغندن » بحث ایدرلر .

الحاصل كورولیوركه نظرلرنده هیچ بر شیئك قیمت ذاتیه‌سی یوقدر . اخلاق برنسیبلری‌ده ، حقوق قاعده‌لری‌ده كندی كیفلرینه اویغون دوشمك ، كندی احتیاج وهوساتلرینی تطمین ایتمك شرطیله معتبر اوله‌بیلیر . عكس تقدیرده اوقواعد واساساته درحال « قرون وسطائی » تمغاسنی یاپیشدیررلر .

ایشته بوكون « اخلاق وآداب عمومیه‌نك محافظه‌سی » حقنده‌كی موضوعات قانونیه بعضیلرنجه‌بویله ناخوش برتلقی‌یه‌معروضدر. بوخصوصلرده فرده حریت مطلقه ویرمك طرفداریدرلر . صوك زمانلرده رواج بولان بو باطل تلقی یوزندندركه حیات اجتماعیه‌مزده عظیم بر بحران ، مدهش بر تذبذب وفترت یوز كوستردی . فنالغك فضیلته

غلبه چالمسى تهلكه‌سى هركسى دوشوندورمه‌يه باشلادى . بيكلرجه قادين اللرنده وثيقه ايله سوقاق سوقاق طولاشوب تشرخش ايدركن، اون بيكلرجه ميخانه صوكى داقى صرف ايدرك يوزبيكلرجه آدامى سرخوش ايدركن ، يوزلرجه دانس صالونلرى ملتك بنيان اجتماعيسنى تملندن صارصاركن ، بوتون تياترولر ، سينه‌مالر اطرافه اخلاقسزلق تخملرى صاچاركن سز كيدوب ده وعظ ونصيحتله بوفنالقلرك اوكنه كچمه‌يه قالقيشكز ؛ سزه كولرلر . قودوران نفسلرى ، آزغينلاشان هوسلرى هانكى واعظك نصيحتى باتيشديره‌بيلير ؟ كچن كون برتياتروده اخلاق عموميه‌يه قارشى ارتكاب ايديلن جبرمدن متأثر اولان بر ذات چيقوب بوقدر ادبى تجاوز ايدن بر تياترويى ترك ايتمه‌يه خلقى دعوت ايتمش‌ده هيچ كيمسه يرندن تپره‌نمه‌مش ، بعض غزته‌لرده زواللى ناصح ايله استهزا ايتمشلردى .

اخلاق وآداب عموميه‌نك محافظه‌سى قوة‌تأييديه‌سز براقيليرسه هيچ بر وعظ ونصيحتك تأثيرى اولماز . وعظ ونصيحت ، سوزله صلاحه قابليتى اولان روحلره اجراى تأثير ايدر. سيئات ومعاصى ايله ناصيرلاشان وجدانلره، حقايقه قارشى قاپانان قولاقلره، احتراصدن كوزلرى دونمش آزغين نفسلره عصاى قانوندن باشقه هانكى شى تأثير ايده‌بيلير ؟ بوكون نيجه موضوعات بشريه واردركه مدهش قوة‌تأييديه‌لره مالكدر. نيچون آنلر نصيحت وتلقيناته براقيلميور ؟

ديمك ايسته‌يورزكه اخلاق وآداب عموميه‌يه مغاير حركاتى قالديرمق خصوصنده اخلاق ايله حقوق ال اله ويرمدكجه فنالق مغلوب ايديله‌مز. برطرفدن واعظلرك، اخلاقيونك نصيحت وارشادلرى، ديكرطرفدن‌ده حكومتك قانونلرى حركته كلى كه فضيلتك غلبه‌سى ممكن اوله‌بيلسون. والا هيئت اجتماعيه‌نك فلاح و سلامته امكان يوقدر . تردى وتفسخ اجتماعى غير قابل اجتنابدر .

ايشته شيمدى كيتديكمز يول بودر . كون كچدكجه بحران اجتماعينك تزايدى ، يكى يكى امراض اجتماعيه‌نك بنيهٔ ملى‌يى تخريب ايدوب طورمسى، فناليغه قارشى قانون قاپولرينك آچيلمسندندر . بو بر جريان ايمش كه اوكنه طورمق قابل اولمازمش ! كيم ديمش كه بويله‌در؟ حكومتلرك نيجه جريانلرك اوكنه طورديغنى هركون كوروب طوريورز. ديكر خصوصلرده «اراده» يه بر موقع حاكميت ويروب‌ده منكرانه كلنجه «قدريه» اولمق نه تحفدر !

اجتماعى دستورلر هيچ تغير قبول ايتمز . هرهانكى بر هيئت اجتماعيه‌ده فضيلت محقر اولور ، فسق وفجور ميدان آليرسه او هيئت اجتماعيه ايچون فلاح امكانى يوقدر . (واذا اردنا ان نهلك قرية امرنا مترفيها ففسقوا فيها فحق عليها القول فدمرناها تدميراً)

براز كورور كوزى، دوشونور قفاسى اولانلر بوحقايق اجتماعيه‌يى تسليم واعتراف ايدرلر . بوكون بنيان اجتماعى‌يى كمرن منكرانه قارشى مطبوعاتمزده تك توك ظهور ايدن معارضلره يارين مملكتك ياشامسنى ايسته‌ين ، ملتنى سون بوتون متفكرلرك اشتراك ايده‌جكلرنده شبهه يوقدر . بوكون فنالق محدود محيطلره منحصر بولونيورسه يارين دائرهٔ تخريباتى توسيع ايده‌جكدر. بوكون هوساتلرينى تطمين يولنده اولدقجه مشكلات كورنلر و خسته‌لغه طوتولمه‌يى دوشونلر يارين استانبولك مختلف منطقه‌لرنده اوچيوز عموخانه آچيلدقدن و متعدد دوقتورلرله احوال صحيه جهتى تحت تأمينه آلندقدن صوكره فحش مدهش صورتده رواج بوله‌جقدر . سهولت و امنيت كنجلرى جذب ايدوب طوره‌جقدر . اوچيوز خانه‌ده الك آشاغى بشرقادين‌دن بيك بشيوز قادين هركيجه اوچر بشر مشتريدن بش اون بيك اولاد وطنك حيات اجتماعيه‌سنى زهرله‌يه‌جكلردر . بو يوزدن كيم بيلير نه قدر عائله‌لر ييقيله‌جق ، نه قدر چوجقلر پريشان اوله‌جقدر! برطرفدن آديم باشنده ميخانه ، ديكر طرفدن فحشخانه، اوته‌ده دانس صالونلرى ، بارلر، سينه‌مالر، قافه‌شانتانلر.. بوتون بوعفت وعصمت رهزنلرى آره‌سنده اومعصوم دليقانليلرك هيچ سنده‌له‌مه‌يه‌رك ، هيسنه قارشى يوز چويره‌رك فضيلت يولنده دوام ايده‌بيلمسى عجبا ممكنميدر؟ هيچ شبهه يوق كه برچوق معصوم كنجلر باشدن چيقه‌جق، سرسريلك دها زياده ميدان آله‌جق ؛ انتحارلر ، جنايتلر ، سرقتلر ، طولانديريجيلقلر توالى ايدوب كيده‌جكدر . او زمان هركس فرياده باشلايه‌جق . شيمدى دانسلرى ترويج ايدنلر ، ايچكى‌يه طرفدار اولانلر ، فحشخانه‌لرك كشادينى احتياجات ضروريهٔ بشريه‌دن عد ايدنلر اووقت بومؤسسات مدنيه ! نك حيات اجتماعيه‌ده آچديغى مهلك رخنه‌لر قارشوسنده قومشوده‌كى ياڭغيندن صاچاقلرى طوتوشانلره مخصوص برهيجان ايله باغيره‌جقلر، استمداد ايده‌جكلر. فقط هيهات ، اوزمان آرتيق هيچ برشيلر مقدر اولان عاقبتى تحويل ايده‌ميه‌جكدر.

نه‌اولور ، او فلاكتلى زمانلر كله‌دن، ياڭغين صاچاقلرى صاره‌دن هيئت اجتماعيه‌يى تهديد ايدن بومنكرانه قارشى بوتون مملكتك متفكرلرى، بالخاصه مطبوعاتى مشتركاً ومتحداً برجهاد اجتماعيده بولونسه‌لر ... بكله‌يورز ، فنالق اطرافى قاپلاسون ، عائله‌لرك تملرينى صارصسون ، اوندن صوكره تداوى چاره‌لرى آرايه‌لم . مرض اساسلى صورتده محيط اجتماعيده يرلشمه‌دن كوكندن ازاله‌سنه چاليشسه‌ق دها أيى اولمازمى؟ بزم هنوز مملكتمزه نقل ايتمه‌يه چاليشديغمز غربك امراض اجتماعيه‌سى اوراده آرتيق دورهٔ تخريبيه‌سنى اكمال ايتمش ، شيمدى غربك بوتون عقلى باشنده اولانلرى او مرضلرك دفعيله مشغول اولويورلر . بزايسه باشقه ملتلرك عصرلرجه تجربه‌دن صوكره فنالغنى آكلادقلرى رذائل مدنيه‌يى كندى أللريمزله كوزل مملكتلريمزه، امراض اجتماعيه‌دن سالم

بولونان هیئت اجتماعیه‌مزی آره‌سنه نقل ایدییورز . بونی‌ده غربجیلغك مقتضاسی تلقی ایدییور واوصورتله برطاقم بیچاره‌لری اغفاله قالقیشیورز. کندی اللریله کندی یوردلرینی ییقانلر ، کندی هیئت اجتماعیه‌لرینی پریشان ایدنلر نه بدبخت انسانلردر . (یخربون بیوتهم بایدیهم ...) اللهك توفیق وهدایتندن محروم قالانلر ایچون یاپه‌جق باشقه شی یوقدر. بوقی شاشیرمشلرك بوله دوشمکدن جمله‌مزی الله محافظه بیورسون .

ایکی طرفلی جهالت

کچنلرده وقوعبولان خسوف کلی مناسبتیله استانبولك هرطرفنك برمحاربه صحنه‌سی حالنی آلدیغنه مع التأسف شاهد اولمشدق .. استانبول کبی الك منور بر محیطك هر جهتده سقیم بر اعتیاد نتیجه‌سی اولان بو عادت جاهلیه‌یی بردن بره اجرا ایدیویرمسی بزی چوق اندیشه‌یه دوشورمشدی . عجبا شیمدی‌یه‌قدر دها نظردقتی جالب اولان کسوف کیلرده بیله استانبولده بویله تظاهرات جاهلیه کورولمدیکی حالده بوخسوف حادثه‌سنده‌کی چرکین طاشقینلق نه‌دن ایلری کلمشدی ؟ بز بوخصوصده عامل اولان اسبابی تحری ایده‌جك دکلز ؛ یالکز بومناسبتله مسلمانلره بر ایکی سوز سویله‌یه‌جکز :

اسلامك زمان ظهورنده خسوف وکسوفك بویوك برفلاکت تولید ایده‌جکی حقنده باطل برطاقم اعتقادلر حکمفرما ایدی . حتی مخدوم مکرم رسالتپناهی ابراهیمك وفاتی برکسوف حادثه‌سنه تصادف ایلدیکی جهتله خلق بو ایکی حادثه آراسنده برمناسبت بولندیغنی اعتقاده دوشدی . پیغمبریمز بو اعتقادی شدتله منع ایلدی. کونشك وآیك طوتلمسی آیات الٰهیه‌دن عبارت اولوب کیمسه‌نك حیات ومماتیله علاقه‌دار اولمادیغنی سویله‌دی وبویله برحادثه کورولدیکی وقت دعا ایدیلمه‌سنی، اسم الٰهینك یاد وتکرار اولونماسنی، نماز قیلنمسنی، صدقه‌ویرلمسنی، کوله آزاد ایدلمسنی امر ایلدی . بناءً علیه بز مسلمانلرك بویله برحادثه زماننده یاپه‌جغمز شی اللهمزی یاد وتعظیم ایتمك ، سعادت دارینمز ایچون دعاده بولنمق ، ارکانی کتب دینیه‌مزده مذکور اولدیغی وجهله نماز قیلمق ، فقرایه تصدق ایتمك ویاحریتی المزده بولنان برآدمه حریتنی بخش ایتمك اولملیدر؛ یوقسه تفنك آتمق، چناق چوملك چالمق ، باغیروب چاغیرمق دکل . بونلرهپ شعار جاهلیتدر، دینمزك منع ایتدیکی شیلردر. مع‌مافیه بو اوامر دینیه اجراسی ضروری اولان اوامردن صاییلماز ، یعنی فروض وواجباتدن دکلدر، نوافلدندر . ایفا ایتمینلر دوچار عقاب اولمازلر ؛ ایفا ایدنلر ایسه ثواب قزانیرلر . زلزله وقوعنده ودیکر آفات سماویه ظهورنده بو امرلرك اجراسی عین وجهله عبادات نوافلدندر .

شوراسنی‌ده سویلیه‌لم که دینك ، خسوف وکسوف ومصائب سماویه ایله علاقه‌دار اولان بوامری، بونلری برمصیبت تلقی ایدوب‌ده آندن قورتلمق ایچون دکلدر . رجوع الی الله ، تقرب الی الله مقصدیله‌در . چونکه بوکبی حادثات سماویهٔ فوق العاده انسانلری مشاغل دنیویه‌دن برمدت آلیقور . روحلر اوزرینه تأثیر یاپار، قلبلری آزچوق ماسوادن تجرید ایدر. ایشته بویله آنلرده‌درکه انسانلرده الله‌ه تقرب ایتمك استعدادی زیاده‌لشیر . بونك ایچوندرکه پیغمبریمز امتنی بویله آنلرده برطرفدن الله‌ه تقربه ، دیکر طرفدن بنی‌نوعنه خدمته سوق ایلمشدر .

امید ایده‌رزکه خلقمز بوندن بویله بوکبی حادثات وقوعنده دینمزك کوستردیکی تقرب الی الله وبنی‌نوعنه خدمت یولنه کیدرده کرك دینك وکرك دنیانك چرکین کوردیکی بویله حرکتلرده بولنمازلر .

*
* *

بوحادثه مناسبتیله جمهوریت غزته‌سنده‌کی برباشیدن برازبحث ایتمك ایستیورز . خسوفدن دولایی خلقك تظاهراتنك چیرکینلکنی اکلاتدقدن صکره دییورکه :

« بوکون ماده طبیعی بك آزحادثه واردرکه فناً ایضاحی قابل اولماسین. ابتدائی انسانلر کبی کوك کورله‌سنی ، یاغمور یاغماسنی ، زلزله وقوعنی الٰهه ویاشیطانه عطف ایتمکدن قورتولمشزدر.... بوحادثه‌لرك کافه‌سی بوکون فناً ایضاح ایدلمش ، اورته‌ده مجهول ، مبهم ومظلم برشی قالمامشدر. حالبوکه بزده فضله برطوفان برقیامت علامتی عد ایدیلیور. قویروقلی یلدیزك کچمسی احتمال جناب حقك بزلره کوندردیکی برعذاب صورتنده تفسیر ایدیلیور .... بزحالا یغمور دعاسنه چیقاراق طبیعت اوزرنده مؤثر اولمایی دوشونیورز . . . »

اکلاشیلیورکه مقاله‌نك صاحبی اولان ذکریابك خلقك کوستردیکی بوچیرکین تظاهراتی دینك ایجاباتی تلقی ایدییور . اساسی وحدانیت الٰهیه اولان مسلمانلق دیننی‌ده « یزدان » و « اهرمن » ، یعنی ثنائیتی قبول ایلین مجوسی دینی ظن ایدییور . انسان ایچنده بولندیغی جمعیتك قبول ایلمش اولدیغی دینك نه‌کبی اساسلری اولدیغنی بیلمسی ظن ایده‌رزکه لازمدر .

بز ذکریا بکه بوخصوصده براز یاردم ایتمك ایستیورز . یعنی مسلمانلرك قدرت الٰهیه حقنده‌کی قناعتلرینی مختصر بر صورتده سویلمك آرزو ایدییورز . حسن تلقی ایدرلرسه چوق متشکر اولورز .

بز مسلمانلر ازلیت وابدیتك سعهٔ نامتناهیسنده وقوعه کلن بالعموم حادثات کونیه‌نك خالق فاطری اولمق اوزره بوتون صفات کمالیه‌نك غایهٔ عال العالیه توصیف ایلدیکمز یالکز برالله طانیرز واکا طاپارز . کائناده‌کی بیلدیکمز، بیلمدیکمز وبیلمیه‌جکمز تحولات وحادثاتك بوتون سلسلهٔ اسبابنی کندیسنك خلق وترتیب ایتمش اولدیغنه و دائما کندی یدقدرتنده بولندیغنه اعتقاد ایدرز. بزدیرزکه حادثاتیله، علل واسبابیله بوتون مکونات اللهك تجلیسندن بشقه برشی دکلدر . بونکله شونی

آكلامق ايسترز : ازليت وابديت آراسنده‌كی نامحدود زمانده بی‌حدود ابعاد تشكيل ايليه‌ن نامعدود حادثات وعلل اويله برقدرت عظيمهٔ نامتناهيه‌نك سلسلهٔ تموجاتيدركه بو تموجاتك شعاعاتی ازل‌الآزالی‌ده «كن» امر الهيسيله بر مركز قدرتدن صدور وانشعاع ايتمشدر . بوانشعاع نتيجه‌سی يوقدن وار اوله‌رق تجلی ايلين بوتون موجات‌قدرت «كن» امرينك «فيكون» سلسلهٔ تطبيقاتندن بشقه برشی دكلدر . ايشته بزم ايمان واعتقاديمز بودر . شوراسی‌ده بيلنملی‌كه فنون وعلوم مثبتهٔ عصريه‌نك آباسی بولنان ده‌قارت ، لايبنچ ، نيوتون ، بوفون ، لاپلاس ، سپنسر وامثالنك ايمان ايتديكی يعنی فكر علمی ايله واصل اولونان الله‌ده بودر .

سربست براقيلان آغير برجسم سقوط ايدر . بو ، هر كونكی مشاهده‌مزك برنتيجهٔ بديهيه‌سيدر . سببی ايسه مركز ثقلت ارضك جاذبه‌سيدر . بوجاذبه‌ده اجزاء فرديهٔ ارضيه‌نك جاذبه‌لری محصله‌سيدر . برجزء فردك جاذبه‌سی يعنی كنديني تشكيل ايدن الكترونلرده‌كی قدرتك انشعاعيدر . ايشته يكرمی بش وبلكه داها زياده عصرلق حركت علميهٔ بشريه‌نك برسقوط حادثه‌سنده يوكسله‌بيلديكی صوك نقطه . داها ايلريسی ... برعمان مبهميت . بشريت بش عصر صكره شو حادثه‌نك سلسلهٔ اسبابنی بش درجه داها يوكسلته‌بيلسين . يعنی بش سبب متوالی داها بولسون . ايلريسی ... ينه عمان مبهميت .

ايشته بربسيط حادثه‌يه عائد بومتوالی سبب زنجيرينك خارج خلقه‌سنی كوره‌بيليرسه‌ك كوره‌لم ، زنجيرك كورمه‌مزه امكان اولميان ديكر اقسامی «كن» امرينه منتهی اولور . آنك ايچوندركه بزم الله‌ه اولان اك بويوك خطابهٔ تضرعمز «يا مسبب الاسباب» در .

بز مسلمانلر طبيعت عالمرينك قضاياسنه وقوانيننه بويوك بروجدله مشتاقز . آنلرك هر بری سرائر ملكوتك برقمه‌سنه آچيلمش اوفق اوفق پنجره‌لردر . بو پنجره‌لردن باقيلدقجه دائما عظمت الـٰهيه تجلی ايدر . بوپنجره‌لر نه‌قدر چوغاليرسه الله‌ه داها زياده تقرب ايديليرز . بزم متأسف اولديغمز جهت هنوز برحادثه‌نك سبب مترافقنی بيله لايقيله بيلمه‌ينلر طرفندن ياپيلان تعميم جاهلانه‌در ، هيچ نور علم ايله عمان مجهوليتك بوتون اعماق وخفاياسنك پارلاق ومنور اولديغی وهمنه دوشوله‌ن ضلال بوليدر . ايشته بوضلالك نتيجه‌سيدركه موضوع بحث ايلديكمز مقاله‌ده اورته‌ده مبهم هيچ برشی قالماديغی سويلنمش وبولشه‌ويكلرك ياپديغی كبی اللهك اعدامنه حكم ايدلمش وشيطانك يانه قونمشدر .

مقاله‌نك ديكر برنقطه‌سی دها نظر دقتمزی جلب ايتدی‌كه اوده «دها حالا مملكتمزده دين نامنه چوجقلرك قتل ايدلديكنه لاقيد وسيرجی قاله‌بيليورز» سوزيدر . مسلمانلق چوجقلرمزدن قربان ايسته‌ين بردين اولمديغنه زكريا بكك واقف اولمامسی پك كولنج بولديغمز جهتله بالطبع قتل كلمه‌سنی معنای ملزومی اولان عاطل وغير متحرك معناسنه آلدق . ويرده محذوف كوزه‌تەرك «چوجقلرك دماغلرينك عاطل براقيلديغنه ...» صورتنده آكلادق . فقط بوندن محرر بكك نه‌قصد ايتديكنی چيقاره‌مدق . عجبا فكر دينی‌دن تماماً تجريدايچون چوجقلری بولشه‌ويك اصولی آناسندن ، باباسندن ، محيطندن آيرمقمی ايسته‌يور ، يوقسه بشقه برشيمی ايسته‌يور ، ياخود نه ديديكنی بيلميورمی ؟ آكلايه‌مدق .

***

خلقك خسوف مناسبتيله كوستردیكی شعار جاهليه‌يی بر طرفدن كوزمزك اوكنه آلدق . ديكر طرفدن بوحادثه هجوم ايدن بر منورك اورته‌يه قويديغی شعار مدنيه‌يه باقدق . يكديكريله مقايسه ايلدك . بديننلكك ويرديكی ظلمتلی تصورلر ايچنده مديد برآه تحسر چكه‌رك شو وجهله تضرع ايلدك :

يا مسبب الاسباب محيطمزه مستولی اولان ومملكتمزك بوتون وارلقلرينی كيره‌ن شوايكی باشلی جهالت متكاثفه‌نك غلظتنی رفع وتنكيل ايده‌جك برسبب يارات ، برنور خلق ايت !

اخلاقسزلغه قارشی بين‌الملل حركتلر

اقدام رفيقمزك آنقره مخابر مخصوصی شويله برتلغراف كوندردی:

« آنقره ٣١ اغستوس — آچيق يازيلر ، مغاير اخلاق رسملر وفيلملره قارشی اولان احكام جزائيه‌يه شديد ماده‌لر وضع ايدلمسی ايچون جميت اقوام طرفندن بوتون دولتلره مراجعت اولونمش وبوجمله‌دن اوله‌رق بوخصوصده حكومتمزكده مظاهرتی ايسته‌نيلمشدر . كيفيت خارجيه وعدليه وكالتلری آراسنده تدقيق ايدلمكده‌در . »

بوخبر هر كسك نظردقتنی جلب ايتدی . مغاير اخلاق نشرياته ، رسملر وفيلملره قارشی تدابير شديدهٔ قانونيه اتخاذينه اوروپا بزی‌ده دعوت ايدييور ! نه‌قدر تحف بر دعوت ! عجبا لطيفه‌می ايدييورلر ؟ چوق كيمسه‌لر بودعوت قارشيسنده شاشيروب قالمشلردر . ديمك ، مغاير اخلاق نشريات ، رسملر وفيلملر غرب هيئت اجتماعيه‌لرينی بيله تخريب ايده‌جك برشكل آلمش‌كه بوتون آوروپا ملتلری بو اجتماعی فلاكت اوكنه كچمك ايسته‌يورلر . طبيعيدركه جميتلری طوتان عائله تشكيلاتنك بوزولديغی كون جميت‌ده يوقدر . اوزمان انسانلرك بربهايم سوروسندن هيچ فرقی قالماز .

شيمدی باقالم ، « بلاقيد وشرط غربليلاشمق » طرفدارلری بودعوت قارشيسنده نه‌ياپه‌جقلر ؟ اوروپاليلری ارتجاع ايله اتهامه قالقيشيرلرمی ، ديرسكز ؟ كچنلرده سينه‌ما عليهنده بولوندی دييه زواللی برمفتی‌يه قارشی سويله‌مدك سوز براقامشلردی . شيمدی سينه‌مانك موجدلری سينه‌مالرك اخلاقسزلغنه قارشی تدابير شديده

اتخاذینه مجبور اولیورلر . رومان دیه یازیلان بهنامه‌لر ، صنعت دیه اورته‌یه قونان فحش لوحه‌لری ، سینه‌مادیه کوستریلن زناعالملری بوتون دنیاده بین‌الملل عکس‌العمللر حصوله کتیرمه‌یه باشلامش . هیئت‌اجتماعیه‌لری فلاکت وانحلاله طوغروسوروکله‌ین بواخلاقسزلره قارشی بوتون ملتلرك رهبرلری حرکته کلیور، چاره‌لر، تدبیرلراتخاذینه قالقیشیور. بزی‌ده عینی خسته‌لقلرله معلول کوره‌رك دعوت ایدییورلر.

بویله بردعوته معروض قالمق برمسلمان هیئت اجتماعیه‌سی ایچون نه‌قدر ذلدر ! فقط مع‌التأسف بزده فرنکی دوقتورینه خسته‌لغنی سویله‌مك‌مجبوریتنه دوشنلرك وضعیتده‌یز . مرضی کیزله‌سه‌ك ، تداوی‌سی چاره‌سنه باقماسه‌ق چوق کچمکسزین معاذاه بنیهٔ اجتماعیه‌نك آغزی بورنی دوکوله‌جك . غربك بوملوثاتی مملکتمزه کیرمزدن مقدم بزم هیئت اجتماعیه‌مز نه‌قدر بختیار ، نه‌قدر حضور وسلامت ایچنده ایدی . بوتون اوملوثات « حریت ، مدنیت وصنعت » ناملری آلتنده کوزل مملکتلریمزی بولاشدیردقدن صوکره شیمدی بورالری‌ده شبهه‌لی منطقه عد ایدیلمه‌یه باشلادی . وبای اجتماعی بورالرینی‌ده دائرهٔ تخریبنه آلدی . غرب هیئت اجتماعیه‌لرینی أزوب بیتیرن ، تفسخ وانحلاله سوروکله‌ین عینی امراض اجتماعیه بوکوزل مسلمان مملکتلرینی‌ده تلویث ایتمه‌یه باشلادی . هردرلو رذائل ارتکاب اولوندقجه « یکرمنجی عصرك مقتضاسی » ، « مدنیتك ایجاباتی » ، « صنعت‌صنعت‌ایچوندر . » کبی برطاقم باطل‌وعصری‌خرافه‌لرله‌فضیلتك آغزینه چامورطیقانیوردی. نهایت فرنکی خسته‌لغی بزم تمیز هیئت اجتماعیه‌مزده آشیلاندی .

رذالت هریرده رذالتدر . مسلمانلغك چیرکین وقبیح کوردیکی شیلر حدذاتنده چیرکین وقبیح شیلردر . انسانلر کندی هوسانلرینی تطمین ایچون رذائلك اوزرینه برطاقم عصری ، مدنی ! نقابلرکچیرمك ایسته‌سه‌لرده برکون کلیر ، ایچین‌ایچین اجرای تأثیر ایدن رذالت‌زهری اونقابی‌ده‌پارچه‌لایارق کندینی کوسترر . بوکون ایشته ملتمزی بلاقید وشرط غربلیلاشدیرمق ایسته‌ینلر بویله برجرم مشهود حالنده‌یاقه‌لانمش مجرملروضعیتنده‌درلر. جرملرینی‌اعتراف‌ایتمکدن‌باشقه چاره‌یوقدر. ملتی سوروکله‌مك ایسته‌دکاری « مدنیت وصنعت » اثرلرینه قارشی اوروپا شدتله‌حرکته قرار ویریور . آرتیق بهنامه یازارکن ، فحش لوحه‌لری یاپارکن ، مغایر اخلاق فیلملر کوسترکن « مدنیت وصنعتك‌ایجاباتی » دیه‌میه‌جکلر . رذالتی رذالت ایچون یاپمش اولدقلری هرکس نظرنده تحقق ایتمش اوله‌جقدر .

اوروپالیلرك اخلاقسزلغه قارشی بو مشترك حرکتلریله « صنعت صنعت‌ایچوندر » نظریهٔ‌باطله‌سی ییقیله‌رق‌یرینه « رذالت رذالت‌ایچوندر » دستوری قائم اولیور . باقه‌لم ، بوندن صوکره آرتیق رذائل ایچون یکی براستنادکاه مدنی نره‌ده بوله‌جقلر ؟..

مغایر اخلاق نشریات ورسملر حقنده تنبیهات

والی بك افندی استانبولده انتشار ایدن مزاح‌غزته‌لرینك صاحب ومدیر مسئوللرینی دعوت‌ایده‌رك مغایراخلاق نشریاتك، آچیق‌رسملرك مملکته ایقاع ایتدکلری مضرت حقنده نظر دقتلرینی جلب ایتمش وکندیلرینه لازم کلن نصایحده بولونمشدر . والی بك افندی بوملاقاته دائر یومی غزته‌جیلره بروجه‌آتی بیاناتده بولونمشدر :

— مزاح غزته‌لری صاحبلریله فکری بر طرزده کوروشدك . مزاح غزته‌لرنده‌کی‌آچیق‌رسم ونشریاتك‌مملکته مضراولدیغنی قونوشدق‌ومملکتمزده‌کی اخلاق تلقیاتنه نظراً بوطرزده‌کی نشریاتك ضررلی اولدیغی نتیجه‌سنه واصل اولدق . کنج محررلرمز کمال صمیمیتله مملکتك ایجابات اخلاقیه‌سنه موافق نشریاتده بولنه‌جقلرینی تأمین و وعد ایتدیلر. بومسئله‌نك قانوندن زیاده فکری وصمیمی برمناقشه ایله حلنك دها موافق اوله‌جغی قناعتنده ایدم . بوکونکی مذاکره بوقناعتمی‌تأیید ایتدی ومطبوعاتمزه قارشی‌اولان حرمتمی آرتدیردی. بناءً‌علیه بوکونکی ملاقاتدن دولایی پك ممنون ومسعودم .

***

پاپاس مکتبلری آچیلیور

لوزان معاهده‌سنك مذاکره‌سی اثناسنده فرانسه باش‌وکیلی‌موسیو هه‌ریو مجلس اعیانده پاپاس مکتبلری حقنده شو بیاناتده بولونمشدر :

« بزم دساتیر حریتپروانه‌مزدن ملهم‌اولان برحکومته قارشی‌مظاهرتمزی دریغ‌ایده‌میز. فرانسه مقامات‌مقدسه‌دن استفاده ایده‌جکی‌حقوق محافظه‌ایدییور .

فرانسه جمهوریتی‌حکومتی شرقده‌کی‌مکتبلرینك تعطیل‌فعالیت ایلسنه مساعده ایده‌مز . مذهبلری نه‌اولورسه اولسون فرانسز نفوذینه یاردیم‌ایدنلری ستایشله یاد ایدرم . **بونلره معیونلری معاملارم وبونلره حکومت حمایه‌سنی وعد ایدرم .**

لوزان معاهده‌سی تورکیه ایله عنعنوی دوستلغی تأسیس ایده‌جکندن تورك حکومتندن عنعنه‌مزه مخالف برطرز حرکتده بولونمامسنی طلب ایدرم . بعض مکتبلرمزك درشتانه سد ایدلسی شایان تصویب اولمایان وحتی مضر برطرز حرکتدر . »

§ رومادن یکی کلن‌پاپانك سابق‌استانبول‌ممثلی مونسه‌نیور(دولچی) پاپاس مکتبلری حقنده غزته‌جیلرله ملاقاتنده بروجه آتی بیاناتده بولونمشدر :

— خاچلری‌ایندیرمك مسئله‌سی موضوع‌بحث اولاماز. بوخبر اصلسزدر. معلومکز اولدیغی‌وجهله بزم مکتبلرمز دینی مکتبلر اولدیغی‌ایچون مکتبلرمزده دینمزك تمثالی‌اولان خاچلرك موجودیتی‌ضروریدر. قوتلی‌صورتده امیدایدییورم‌که یاقینده وحکومتك حسن‌نیتی سایه‌سنده برآکلاشما حصوله کله‌جکدر .

§ وقت غزته‌سنك آنقره مخابر مخصوصنك اشعارینه کوره ، فرانسزلر معارف وکالتنه مراجعت ایده‌رك پاپاس مکتبلرینك کشادینی طلب ایتمشلردر . مکتبلرده‌کی خاچلر عمومی محفللردن صالونلره قالدیریله‌جق ، مکتبلرك قوانین وتعلیماتنه رعایت اولونه‌جق ، بوصورتله پاپاس مکتبلرینك کشادینه مساعده ایدیله‌جکدر .

§ بچنلرده آقشام غزته‌سی پاپاس مكتبلرينك كشادی لزومی حقنده برباش مقاله نشر ايتمشدی . بزده بعض فقره‌لرينی نقل ايتمش ، ياقينده آچيله‌جغنی كنديسنه تبشير ايتمشدك . اوزرندن برقاچ هفته‌بيله كچمه‌دن كشاد اولونه‌جقلرينه دائر آنقره‌دن خبرلر كلمه‌يه باشلادی . نيچون قاپاندی ، نيچون آچيليور ؟ خاچلرك شورادن شورايه نقلی ايله مسئله حل ايديلمش اوليورمی ؟ باری سد اولونان مدرسه‌لرده ده يرلری دكيشديريله‌جك شيلر وارسه موقعلری تبديل اولونسون‌ده اونلرك‌ده كشادينه مساعده بويورولسون . مونسيه‌نيور دولچی تارومادن قالقه‌رق بورايه قدر كليور ، پاپاس مكتبلرينك كشادينی تأمين ايديور . بزم ديانت ايشلری رئيسی‌ده اون بش آدیم اوته‌ده‌كی معارف وكالتنه قدر زحمت ايدرك قاپانان مدرسه‌لرك كشادی ايچون معارف وكيلی بك افنديدن استرحامانده بولونسه‌لر نه اولور ؟

مدرسه‌لرك سديله مملكتك معنوی جبهه‌سی مدافعه‌سز قالدی . بر چوق اجنبی مكتبلری جايير جايير مسلمان طلبه قيد ايديور . پاپاس مكتبلری‌ده آچيليور . بونلره مقابل بزم مدرسه‌لر انقاضی اولارق قالان اوچ بچوق طلبه‌نك قانوناً حقلری اولان اعاشه‌لری كسيليور . فرانسه باش‌وكيلی « ميسيونرلری سلاملارم وبونلره حكومت حمايه‌سنی وعد ايدرم » ديور . بزم معارف وكيلمزده « مدرسه‌لری قاپامق امرينی ويرديكم كون اك محظوظ اولدیغم كوندر . » ديور .

بلا قيد وشرط غربی تقليد ادعاسنده بولونانلر موسيو هه‌ريونك دينی مكتبلر حقنده‌كی بو حركتنی نيچون تقليد ايتميورلر ؟ بر طرفدن اجنبی مؤسساته ، پاپاس مكتبلرينه ؛ ديكر طرفدن كوندن كونه مدهش صورتده چوغالان سفاهت مؤسساتنه قارشی مملكتك معنوی جبهه‌سنی تقويه ايده‌جك تشبثاتده بولونمق ، يالكز قاپانان مدرسه‌لری آچمق دكل ، هر طرفدن بونلرك بش اون مثلی دها مؤسسات دينيه كشاد ايتمك اوليای امورك اك متحتم وظيفه‌لريدر .

***

الهيات فاكولته‌سی وامام خطيب مكتبنك عمر طبيعيسی

توحيد تدريسات قانوننك خطا آلود تطبيقاتی نتيجه‌سی اوله‌رق قاپاتيلان مدرسه‌لرك يرينه قائم اولمق اوزره آچيلان الهيات فاكولته‌سی وامام خطيب مكتبلری طلبه‌سنه ويريلكده اولان يمك بو آی باشندن اعتباراً قطع ايديلمشدر . بو وضعيت قارشيسنده پك متأثر ومتهيج اولان طلبه رياست جمهور وباش وكالته مراجعتله اعاشه‌لرينك كما فی السابق اوقافك ٣٤٠ بودجه‌سنده‌كی فصل مخصوصندن تأمينی استرحام ايتمشلردر . غزته‌لرده كورديكمز مذكور استرحامنامه‌نك بر صورتنی عيناً درج ايديورز :

« الهيات فاكولته‌سی مداوملرينه ويريلكده اولان يمك متعدد تشبثاتمزه رغماً كسيلمشدر . طلبه آچدر . آناطوليدن صرف تحصيل عاليسنی اكمال ايچون عائله‌سی يوردينی ترك ايده‌رك استانبوله كلن بزم كبی فقير كويلی اولادی طلبه‌نك بو شرائط داخلنده فاكولته‌يه دوام ايتمه‌لری امكان خارجنده‌در . (٣٤٠) اوقاف بودجه‌سنك يدنجی فصلنك اون ايكنجی ماده‌سنده‌كی پارادن اعاشه‌مزك تأمينه واوچيوز كشيلك بر علم وعرفان اوردوسنك داغيلمامسنه دلالت بويورماكزی استرحام ايده‌رز . الهيات فاكولته‌سی مداوملری »

اقدام رفيقمزك ديديكی كبی بو حزين عرضحال اميد ايده‌رزكه تأثيرينی كوستره‌جك وزواللی اولاد وطنك دوچار سفالت اولماسنه ميدان ويريلميه‌جكدر . هيچ شبهه‌سز بو وضعيت دوام ايدرسه الهيات فاكولته‌سی تدريساته دوام ايده‌ميه‌جكدر . چونكه فاكولته طلبه‌سنك بر قسم مهمی آناطولی طلبه‌سی اولديغی ايچون اعاشه‌لرينی تأمين ايده‌ميه‌جكلر . بر قسمی ده نقل ونقطهٔ نظر امتحانی حقی كنديسندن نزع ايديلديكی وبو صورتله فاكولته‌لر آره‌سنده‌كی مساوات اخلال ايديله‌رك ديكر فاكولته‌لردن پك دون بر موقعده طوتولديغی ايچون بو فاكولته‌يه دوام ايتمه‌يه‌جكلردر .

امام خطيب مكتبی ايسه تاريخ تأسيسندن بری طلبه‌يه تصديقنامه ويرمكله مشغولدر .

شو حالده الهيات فاكولته‌سنك وامام خطيب مكتبنك عمر طبيعيسنی اكمال ايتمكده وصاييلی كونلر كچيرمكده اولديغنی سويليه‌بيليرز .

معارف وكالتنك قرارنده اصرار ايده‌جكنی هيچ ظن ايتميورز . ملت وكيللرينك تصديقنه اقتران ايدن بر بودجه‌ده‌كی معين بر حقی نزع ايتمه‌يه معارف وكيلنك صلاحيتی وارميدر ؟ معارف وكيلی بو قدر اولاد وطنك سوقاقلرده پريشان بر حالده طولاشمه‌سندن مسئول اولميه‌جقميدر ؟ پاپاس مكتبلرينك آچيلماسنه مساعده ايديلن بر كونده مملكتك احتياجات دينيه‌سنی تطمين ايده‌جك بو كبی مؤسسه‌لرك شو صوك قرار ايله آچ وپريشان براقيلمسی روامیدر ؟

***

معارفك آجينه‌جق حالی

اقدام غزته‌سنك صاحبی احمد جودت بك يازيور :

« مملكتمزاوته‌دن بری تشكيلات معارفدن چوق چكيور . چونكه سوزك طوغريسی ، كيمسه‌نك خاطری قالماسون ، بزده معارف تشكيلاتی حيات عموميه‌يه كوره تنظيمه مقتدر كيمسه كلمه‌مشدر . بو كونده يوقدر . هپ نظريات ايله اشتغال ايديليور . معارف ايشلرينه پارمقلرينی صوقانلر ، صفحات حياتك كلياً جاهلی بولونيورلر ، عملی حيات سالكلری يتشديرن ملتلرك مفكوره‌لرينه كلياً بيكانه‌درلر . فعلاً ومشاهدةً تدقيقات صاحبی‌ده دكللردر . تأسف اولونوركه بو قصورلرينی كنديلری‌ده كوره‌ميورلر . ياپارز ظنيله عن جهل ايشه قاريشيورلر . ايشته بو ملتك فيضنه مانع اولانلر ، بونلردر .

كليشی كوزل عندی وشخصی اجرآتی براقوب اول امرده مملكتك معارف سيستمنی بيلنلره تنظيم ايتديرملده آنی ايچون هر شعبه‌ده وجودلرينه لزوم كورينن عناصری يتشديرملم .

§ بزده بر معارف وكيلی خاطرندن بچن شيلری ، مثبت ومنفی ، اجراده

سلمه‌السلام حرکت‌ایدیبور. مملکتك رأینی آلمغه لزوم کورمه‌یور. دەموقراسیده بوکبی حرکتلره اصلا وقطعا مساغ یوقدر. معارف وکیلنك اجتهادی کندنجه صواب اوله‌بیلیر. فقط مملکتك حیاتنه تعلق ایدن خصوصات برکشی‌نك تقدیرینه براقیله‌ماز. چونکه ضرر ویا فائده وکیل وناظرك شخصنه دکل، مملکتك هیئت مجموعه‌سنه عائددر.

حکومت مسلکلرك حریت افکارینه اوزاقدن سیرجی اولمالی. بونلره اجرای نفوذ اولسون، ساده‌جه برمداخله ویا بروصایت اولسون جائز دکلدر. تورکیه‌یی روحی‌وفکری‌اسارتدن تخلیص‌ایتملی. تورکلری بوآنه‌قدر هرمسلکده کیری براقان بو اسارت معنویه‌در، تعبیر دیکرله وصایتدر. »

***

قاتولیك پاپاسلرینك ضد تبلیغاتی

آطنه‌ده انتشار ایدن « تورك سوزی » غزته‌سی یازییور :

بیروتده میسیونرلر طرفندن (صدیقة و محامیة) (مباحث المجتهدین فی‌الخلاف بین‌النصاری و المسلمین) نامله قاتولیك مطبعه‌سنده طبع ایدلمش ایکی کتاب نشر ایدلمشدر. ۳٦۰ صحیفه‌لك (صدیقةومحامیة) نامنده‌کی کتابدن اوفاق بر فقره‌یی عینا ترجمه ایدییورز. کتابلرك مؤلفی راهب بطرس غالب اسلاملره خطاباً شویله دییور :

« ای‌اسلاملر ! یا بابا وده‌دەلرکزك دینی اولان‌خرستیانلغه عودت‌ایدیکز، یاخود صلیبك شو مقدس طوپراقلرینی ترکله دفع اولوب کیدیکز. اساساً کلیسا اولوب بوکون جامع اولان اسکی عبادتکاهلرمزی بوشالتیکز »

دیکر بر فقره‌سنده‌ده عیناً شوهرزه‌یی صاووریور :

« صلیبیون اردولرینی‌تارمار ایده‌ن یرموك » [۱] محاربه‌سنده صاللانمش حرب قلیچلرینك آجیسنی، انتقامنی جنرال غوروئك قلیجی « میسلون » [۲] محاربه‌سنده بلغاً مابلغ آلمشدر. »

(مباحث المجتهدین فی‌الخلاف بین‌النصاری والمسلمین) عنوانلی ایکنجی کتاب دها زهرناك تجاوزلر وتحقیرلرله دولودر. مؤلفی بابا دیورکه :

« بوکتابه ردیه یازه‌جق برمسلمان تصور ایده‌مم. بالعکس بونی‌اوقویاجق اسلاملر هرحالده خرستیانلغه دونه‌جکلردر. »

اك غریبی شودرکه بوکتابلری جبل لبنان منطقه‌سنده اهالی‌یه بر سوریه لیراسنه جبراً صاتدیران فرانسز ژاندارمه‌لریدر.

بوکتابلرك نشری اوزرینه سوریه‌ده بویوك بر غلیان باشلامشدر.

***

ارتجاع دیمکله نه قصد ایدییورلرمش !

بوکلمه‌یی‌ایکیده براستعمال ایدوب‌طورانلرك بوندن‌نه‌قصدایتدکلری صراحةً آکلاشیله‌مایوردی. دها زیاده، موجود بر شکل سیاسی‌یه تقدم ایدن شکل اداری‌یه رجوع معناسنده استعمال ایدیلدیکی ظن ایدیلیوردی. واقعا بعضیلرینك بوکلمه‌دن دها شمولی بر معنی قصد ایتدکلری استدلال اولونیوردی. فقط مضمرلرینی لاستیکلی افاده‌لر آلتنه کیزله‌دکلرندن مقصدلرینك نه اولدیغنه قطعی و واضح صورتده حکم اولونه‌مایوردی. اخیراً آقشام غزته‌سی بوکلمه‌یی غایت آچیق بر صورتده تعریف ایتمش اولدیغی ایچون شیمدی ارتجاعدن بحث‌ایدنلرك نه دیمك ایسته‌دکلری پك کوزل آکلاشیلمش اولیور. توحید افکار رفیقمز آقشامك دانسلر حقنده بررینه تمامیله‌ضد اولان ایکی‌مقاله‌سنی یان یانه قویدیغی ایچون حدته کلن آقشام، توحیدافکاره هجوم‌ایتدیکی صره‌ده دییورکه :

« توحید افکارك مسلکی محافظه‌کارلق دکل، ارتجاعدر؛ محافظه‌کالق، هرآتیلان آدیمی محافظه ایتمك، سرعتله ایلری کیتمه‌مك، فقط هیچ کری دونمه‌مکدر. حال‌بوکه توحید افکارك غایه‌سی لااقل اوچ درت عصر اولکی زمانه، صدر اسلام عادات وقوانیننه، شرع شریف دورینه رجوع ایتمکدر؛ بوکا تام معناسیله (ارتجاع) دیرلر. هرشیئه کندی اسمنی ویره‌لم‌که ذهنلر قاریشماسین. »

توحیدافکارك مسلکی اودر، بودر، هرنه‌ایسه بونك ایضاحی بالطبع کندیسنه عائددر. بالکز بزم قید ایتمك ایسته‌دیکمز جهت، (ارتجاع)دن « صدر اسلام عادات وقوانیننه، شرع شریف دورینه رجوع » معناسی قصد ایدیلدیکی‌در. شیمدی‌یه قدر ایلك دفعه اولمق اوزره‌درکه بوکلمه بوقدر آچیق بر صورتده تعریف ایدیلیور. دیمك‌که ارتجاعه قارشی سوز سویله‌ینلر، صدر اسلام عادات وقوانیننه، شرع شریف دورینه هجوم ایدییورلرمش. صدراسلام عادات وقوانینی‌نه‌در؟ قرآن وحدیثدن باشقه بر شی‌میدر؟ بالخاصه « صدر اسلام » قیدیله طوغرودن طوغرویه قرآن‌وحدیث قصدایدیلدیکی واضحاً آکلاشیلیور. آقشام‌بوقاریده‌کی‌فقره‌سندن‌صوکره « محافظه‌کارلق‌چوق‌ایی برمسلکدر. قدرینی تنزیل ایتمیه‌لم » دییور. بونکله شونی دیمك ایسته‌یورکه : توحیدافکار کندی مسلکنی محافظه‌کار عد ایدییور، فقط « صدر اسلام عادات وقوانیننه » طرفدارلق کوسترمکله محافظه‌کارلغك قدرینی تنزیل ایدییور. دیمك اصل شایان تقبیح اولان، « صدراسلام عادات وقوانینی، شرع شریف »در.

بر انسان « صدر اسلام عادات وقوانیننه » یعنی قرآن و حدیثه طرفدار اولمقله بونلرك نظرنده بوتون مسلکلرك قدرینی تنزیل ایدن بر مجرمدر ! مرتجعلرك حق کلامی اولمادیغنه کوره صدر اسلام‌عادات وقوانیننه، یعنی قرآن وحدیثه طرفدار اولانلرك دیللری کسیلمك ایجاب ایده‌جك ! اوحالده آقشامجیلرك بوعملیه‌یه بویوك ملت مجلسندن باشلاملری لازم کله‌جك. چونکه « دولتمزك دینی دین اسلام‌اولدیغنی واحکام شرعیه‌یی تنفیذ واجرا ایده‌جکنی » قانون اساسی‌یه اونلر یازدی. اوندن صوکره اللرنده قرآن وحدیث بولوندورانلرك جمله‌سنی‌ده مرتجع ومجرم دییه اعلان ایتملی. بولشه‌ویکلر اللهی اعدامه محکوم ایتدیلر؛ آقشامجیلرده قرآنی ویپغمبری اعدامه محکوم ایدرلرسه آرتیق قزیل بایراغك غالبیت قطعیه‌سی احراز ایدیلمش اولور !...

[۱] صحابهٔ کزیننده خالدبن‌الولید وابوعبیدةبن‌الجراحك تحت‌قوماندالرنده بولونمش اولان ۳۲ بیك مجاهدین یوز بیکارجه متجاوز صلیبلر اوردوسنی محو ایتمش ایدی.

[۲] فیصلك شامده‌کی موهوم تاج وتختنك دەورلمسنه سبب اولان شام ایله بیروت آره‌سنده‌کی میسلونه موقعی محاربه‌سیدر.

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر یر ایچون سنه‌لکی (٤٠٠) آلتی آیلغی (٢٢٥) ، ممالك اجنبیه ایچون سنه‌لکی (٤٥٠) ، آلتی آیلغی (٢٥٠) غروشدر.

نسخه‌سی ٧,٥ غروشدر . سنه‌لکی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده رشید افندی خاننده

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

۱۳۳۰

آدرس تبدیلنده آیریجه ٥ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح و اوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغی بیلدیرلمسی رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — باش محرر محمد عاکف — صاحب و مدیر اشرف ادیب — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٦١٤ — ٢٦ محرم ١٣٤٣ — * پنجشنبه * — ٢٨ اغستوس ١٣٤٠ — جلد ٢٤

اخلاق اسلامیه‌نك اساسلری

دارالفنون مدرسلرندن استاد محترم احمد نعیم بك‌افندی حضرتلرینك بو عنوان ایله انتشار ایدن اثرلرینك مقدمه‌سیدر :

مدنیت غربیه‌نك الیوم حائز اولدیغی موقع حاکمیت آوروپا اقوامنی بوکا کدامك هر نقطه‌سنده اقوام سائره ایله ضروری بر تماس دائمیده بولوندورمقده اولدیغندن بین‌الملل تعارف احتیاجی کوندن کونه کسب شدت ایتمکده‌در . شرقلیلرك آوروپالیلری ، آوروپالیلرك شرقلیلری کرکی کبی طانیماسی خصوصنك حیات اقوامك اك مبرم لوازمندن عد ایدیله‌جکی دوره چوقدن بری حلول ایتمشدر . آوروپالی اولمایان اقوام ایچنده مسلمان نامی آلتنده مجتمع و بحر کبیر ایله بحر محیط اطلاسی آره‌سنده یکپاره بر وجود کبی متمکن یوزلرجه میلیون راده‌سنده بر کتلهٔ عظیمهٔ اقوام واردرکه السنه و الوانی و صرف محلی اولان بعض اهمیتسز اعتیاداتلری اعتباریله یکدیکرندن آیری اسملرله یاد اولنقله برابر بنه‌دین و آیین و ـ بنه‌دینلردن مقتبس ـ اطوار و عادات نقطهٔ نظرندن بینلرنده پك‌صیقی و عمومی بر رابطه موجوددر . بو کتلهٔ عظیمهٔ بشرك اك بویوك قسمی آوروپا مستعمرلرینك زیر ادارهٔ حاکمانه‌سنده بولوندقلری جهتله بو اقوامك ـ دینلری قدر ـ اخلاق و عاداتلرینك مبتنی اولدیغی اساسلری بیلمك ، اوکرنمك بنه او مستعمرلرك منافع اقتضاسندندر .

واقعا بر عصری متجاوز زماندنبریدر بر طرفدن مستشرقلرك خزائن آثار اسلامیه ایچندن اقتباس نفائسله اوغراشماسی ، دیکر طرفدن مستعمرلرك کرك تجارت و کرك ادارهٔ مملکت کبی وسائل ایله ملل محکومه صره‌سنه کچمش اقوام ایله حال تماسده بولونماسی ، بر طرفدن‌ده آوروپا و آمریقا خارجنده نشر انجیله چالیشان دعاة دینك تدقیقات غیرتکشانه‌سی شرق ایله غرب آره‌سنده طولماز ظن اولونان اوچورومی اپیجه طولدیرمشدر .

بو عصر اخیر نور و معرفت یورولمق بیلمه‌ین مجاهدین علم و حقیقت سایه‌سنده امر تعارفده اعصار سابقه‌یی فرسخ فرسخ کچمش اولدیغندن وقتیله « سارازنلر » ، « تورکلر » حقنده تداول ایدن عجیب و غریب روایات بی‌معنادن اثر قالمامشدر دیه بیلیرز . آوروپالیلرجه مسلمانلرك مشرك ، خصائص انسانیه‌دن محروم ، تخریب بلاد و تعذیب عباده موکل بلای آسمانی دیه تلقی ایدلدکلری زماندن [١] لله‌الحمد پك اوزاق بولونیورز . افکارده‌کی بو تحول عظیمك سببی هرشیدن اول فکر علمینك ، فکر انتقادك بالجمله معلومات بشریه‌یه ساری بر حاله کلمه‌سنده ، هیچ بر حقیقتی دلیلسز تصدیق ایتمك شانندن اولمیان مناهج علمیه‌نك صنوف متفکرینك کافه‌سی بیننده انتشار ایتمش بولونماسنده آراملیدر . بز مسلمانلر عشق حقیقتله سراپا مشبوع اولان بو مساعئ جلیله‌نك نه‌درجه منتدار و شکرکذاری ایسه‌ك ، آتئ انسانیت حقنده قلبلریمز اودرجه ابریز امللدر . [٢]

[١] « هانری دوقاستری » نك « اسلام » نامنده‌کی اثرینه باقلسون .

[٢] بالقان حربندن بر قاچ آی اول قلمه آلنمش اولان بو سطرلرك آوروپا صنف متفکرینه قارشی مشبوع اولدیغی حسن ظن و صمیمیتی بوکون کندی‌حسابمه مهم بر مقدارده استونطو ایتمکه مجبورم ، زیرا صوك فلاکتلرمز

غرب متفکرینك اخلاق وعادات شرقیه‌یی تصویر ایچون وجوده کتیردکاری مجلدات عدیده‌نك تدبی بز شرقلیلر حقنده ایی صحیح بر فکر ایدنمکه خادم اولمقده ایسه‌ده مؤلفلرك تخالف انظاری دائما بعض مهم جهاتك لایقیله تنور ایتمسنه مانع اولدیغندن بزه عائد لوحهٔ تصویرك ینه بزم المزله ترسیم ایدلمه‌سی البته فوائد عظیمه‌یی موجب اولور. بناءً علیه بورساله‌ده تورکیاده اخلاق وآدابك وعادات ومشاربك نه شکلده ونه کبی اساسلره مستند اولدیغی بیان اولوناجق ؛ و بوراده سرد ایدیله‌جك حقایق یك جزئی فرقلرله بوتون عالم اسلامه منطبق شیلر اولاجغندن بو اثر ایکی باشلی بر فائده تأمین ایتمش اولاجقدر .

هر یرده اولدیغی کبی قواعد اخلاقیه‌یی ، واجبات انسانیه‌یی ، حیات بشری تنظیم ایدن ، معاملاتك قوانین ناظمه‌سنی انسانلره ایلك تعلیم ایدن دیندر . اقوامی سر منزل سعادت وترقی‌یه ایصال ایتمك شانندن اولان بو قواعد و قوانین هانکی قومك دیننده دها مفصل وصریح ایسه او قوم محنهٔ شئون عالمده دها پایدار و عامهٔ نوع بشر حقنده دها لطفکار ایزلر بیراقمشدر . کذلك بو قواعد وقوانین هر هانکی قومده مطلوب اولان درجهٔ سعادتی تکفلدن قاصر قالمش ایسه دینك بو جهته‌کی نقصانی اوقومك عقلاسی ، فلاسفه‌سی اکماله چالشمشدر. افکار فلسفیه‌نك حیات اقوام اوزرنده‌کی تأثیرات عظیمه‌سی غیر منکر اولمقله برابر انظار اهل تدقیقده خفی قالمایان مهم بر نقطه واردرکه اوده نظریات فلسفیه‌نك ـ عوام ناسك تکامل ذهنیسنه خادم اولدقلری حالده ـ تسخیر قلوبده و مسالك اخلاقیه‌یی اعماق ارواحه قدر رکز و انفاذده دین وعقیده مرتبه‌سنده اظهار حاکمیت ایده‌مه‌مه‌لریدر . نظریات فلسفیه‌نك تخالفی ایله برابر فلسفه‌نك حریت تفکر واستدلاله آچدیغی شهراه واسع بو حاکمیته طبیعتیله مانعدر . تاریخ نوع بشرك هر صحیفه‌سی بزه کوستریورکه خواص و عوامی حیران ایدن فضیلتلرك ، وله بخش عقول اولان اعمال خیریه‌نك ادوار انکشافی دائما عقیده و ایمانك راسخ اولدیغی زمانلره تصادف ایتمش وعقایدك انفساخ دورلرنده ایسه دائما رذائل و قبایح جمیته حکمران اولا کلمشدر .

مبنای استقراری دین اوزرینه مؤسس اولمایان صرف عقله مستند قواعد اخلاقیه ، بلله‌دکاری نظریاتك صدقنه برایمان قوی درجه‌سنده قائل اولان زمرهٔ متفکرین ایچون بلکه دستورالعمل اولابیلیر ایسه‌ده ـ که بوزمره‌نك آزلغنه دلیل آرامق بیله زائددر ـ هوای یکروزه‌سی برحیات پایداره دکیشمه‌یی ایشدن بیله صایمایان عوام ناس ایچون ـ که ناسك اکثریت عظماسنی تشکیل ایدن بونلردر ـ هیچ بر وقتده واجب الاتباع اولمق فضیلتنی حائز اولاماز. قواعد اخلاقیه‌نك اك قوی مؤیداتی دیننده‌در . وصایای اخلاقیه‌نك اك بیوك حارسی ، حامیسی بر قادر مطلقك یوم آخرتده عبادینی تنعیم ویا تعذیب ایده‌جکی حقنده‌کی ایمان قویدر .

بلاد اسلامیه‌ده اخلاقك اس الاساسی دین جلیل محمدیدر . محاسن اخلاقك ، فضائلك علی الدرجات اك پست طبقاتدن اك عالی محافله قدر بالجمله صنوف خلق آراسنده نشر و تعمیمنه سبب اولان شریعتدر. مسلمانلر رذائل و مساویدن تخلی وفضائل ومحاسن ایله تحلی ایچون « کتاب » و « سنت » دن بشقه منبع فیض وعلمه عرض افتقار وحضرت پیغمبرك (صلی الله علیه وسلم) دست تربیتنده یتیشن اصحاب کزین ایله آنلرك پرورده‌لری اولان تابعیندن باشقه رهبرلره ، نمونه‌لره اعتبار ایتمه‌مشلردر .

هند ایله یونانك بر آره‌لق اسلام النه کچن متروکات فلسفیه‌لری مسلمانلرده اخلاقك سیر عمومیسنه تأثیر اعتباریله هیچ بر ایز براقامامشدر. واقعا هندك « کلیله ودمنه » سی ابن المقفعه ، افلاطون ایله ارسطونك کتب اخلاقیه‌سی فارابیلره ، ابن سینالره ، ابن مسکویه‌لره ، طوسیلره ، ابن رشدلره بعض اثرلر القا ایتمش ایسه‌ده بونلرده‌کی دساتیر عملیه قرآن ایله حدیثك سیل خروشان وصایاسنه قارشی اثبات وجود ایده‌میه‌جك قدر روحسز کورونمش وقلوبی تربیه ایتمك خاصه‌سی یالکز منبع نبوتدن صادر اولان اوامر ونواهی ایله بونلری دستور العمل اتخاذ ایدن ارباب فضیلت ومعرفته منحصر قالمشدر .

فی الحقیقه دین اسلامده‌کی حکمت عملیه‌نك محتوی اولدیغی تفصیلات خرده سنجانه برنظر انصافپروری حیرته القا ایده‌جك درجه‌ده کثیردر. دین اسلام حقیقةً دین اخلاقدر . قرآنك هر هانکی آیتی تدقیق ایدلسه یا منطوقنده، یا مفهومنده انسانلری راه هدایت وفضیلته سوق ایده‌جك، سعادته مانع اخلاق وافعالدن تحذیر ایلیه‌جك ارشاداتی کشف ایتمکده کوجلك چکلمز . قرآن کریمك ارباب تتبعه کران کله‌جك ، ایچندن چیقیلامیه‌جق برشیئی وارسه اوده منحصراً اخلاق وآدابه متعلق اولان آیات کریمه‌یی انتخاب و تصنیف ایتمك مشکلاتندن عبارتدر . بوده قرآندن ، دین اسلامدن اك مهم غرض وغایه‌نك تحسین و تصفیهٔ اخلاق بشر اولماسندندر . حضرت پیغمبر حقنده قرآنده وارد اولان اك بیوك ثنا و تعظیم « وانك لعلی خلق عظیم » آیت کریمه‌سیدرکه « شبهه‌سز سن محاسن اخلاقك پك بویوك برمرتبهٔ عالیه‌سنی حائزسك » دیمکدر . حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه وسلم) ده کندی غایهٔ بعثتنی « انما بعثت لاتمم مکارم الاخلاق » حدیث شریفی ایله تعیین ایدییورکه « بن آنجق مکارم اخلاقی تماملامق

اوروپانك مسلمانلره قارشی روی فتانتده طاشیدیغی نقاب ریاییییرتوب آتمش واعصار اخیرهٔ مدنیتك غربلیلرك یالکز دماغلرنی تربیه ایدوب روحلرنی ، قلبلرنی قرون وسطی بیت مظلمندن تخلیص ایده‌بیلمکدن هنوز پك اوزاق اولدیغنی اثبات ایلمشدر.

ايچون بعث اولوندم » ديمكدر . زوجهٔ طاهره‌سی حضرت عائشه‌يه : « رسول اللهك اخلاقنی بزه تعريف ايت » دنيلديكی زمان : « اونك اخلاقی قرآندن عبارت ايدی » جوابنی ويريور .

بويله بر دعوای عظيم ايله اورتايه چيقان بو دين ، ظهورندن مطلوب اولان غايه‌يه بر ربع عصر ايچنده واصل اولمش وتاريخ عالمده حادث اولان اك بويوك انقلابی وجوده كتيرمشدر . قرآنك حامیٔ فضائل وماحیٔ رذائل اولماسندن ، اوپيغمبر ذيشانك تطبيقاتنده رهبرلك ايتمسندندركه اصحابی ايچنده فضائلده هر بری بر قومه سرمايهٔ افتخار اولاجق بونجه اعاظم انسانيت ظهور ايتمشدر. ديمزك مبناسی ، روحی اخلاق حسنه ايله تخلقدن عبارت اولديغی ومقصود اولان بو غايهٔ عاليه‌يه وصوله مدار اولاجق تفرعاتك هيچ برينی اهمال ايدلمديكی ايچوندركه يرﻩ‌زنده بوقدر آز برمدت ايچنده بوحيرتفزا انقلاب وقوعه كلمشدر.

احمد نعيم

اجتماعياتده غربجيلر وبوزغونجيلر :

اسارت روحيه

چوق كيمسه‌لر واردركه « حريت » مفهوملريله سرمست حظوظ برحالده اسارته دوغرو كيتدكلرينی كوره‌مزلر . سوء استعمال ايديلن هرفائده‌لی شيئك ضرر توليد ايتمسی كبی حريتك سوءاستعمالی ده روحی واجتماعی اسارتی انتاج ايدر .

واقعا حريت ، طبع بشرده مكنوز وموجود اك جبلی واك محترم براساس حقوقيدر. فقط جمعيتلرك تكاملی ، افرادك انكشافاتی حريتك معقول ومثبت برشكلده موجوديتيله ممكن الحصولدر .

بو اساس داخلنده حريتك معناسی « جمعيتلرك وافرادك حيات اجتماعيه وفرديه‌لرنده متقابل حقوق ووظائف دائره‌سنده سربستجه تكامل ايده‌بيلملرندن » عبارتدر .

انسانی ، شعوری ، حقيقی معناده اولان حريت آنجق بودر . يوقسه نفسانی ، آفاقی ، شهوانی وكيفی آرزولرك تطمينده مداخله‌سز وحدودسز برسربستق ديمك دكلدر .

حريت يا سياسی، يا اجتماعی ساحه‌ده تجلی ايدر. «سياسی حريت»لر وطنداشلرك مملكتك اداره ساحه‌سنده معين حقوقه مظهريتی صورتيله تبارز ايدر . فقط بو حريت بر استحقاق واهليت نتيجه‌سی دكل، بلكه برطاقم استحقاقلرك، وظيفه‌لرك انكشافی ايچون قبول اولنمشدر. حريت سياسيه‌ده حريتك حدودی بيودكجه مقابلنده او نسبتده يوكسك وظيفه‌لر ظهور ايدر .

« اجتماعی حريت » لرده كيفيت برعكسدر. حريت اجتماعيه مطلقا بر اهليت ، بر استحقاق، بروظيفه نتيجه‌سنده بذاته حصوله كلير. وظيفهٔ اجتماعيه حريت اجتماعيه‌يی توليد ومثبت وجهه‌لر داخلنده انكشافنی تأمين ايدر. اجتماعی وظيفه‌لر تكمل ايتدكجه حريتك ساحه‌سی كنيشلر.

بو اعتبار ايله ملتلرك حياتنده عامل اولان اك قوتلی براساس، حريت سياسيه دكل، حريت اجتماعيه‌در . چونكه حريت اجتماعيه‌نك موجوديتی حريت سياسيه ايچون يكانه برمسند تشكيل ايدر . شمدی بو حريتك حدود وشروطنی وتأثيراتنی تدقيق ايده‌لم . حيات اجتماعيه معشری بر حياتدر. حيات فرديه بوجامعه‌نك تحتنده مستتر بولونور . انسان منفرد وديكر انسانلردن آيری بولندقجه عمومی برطاقم وجائب وضرورتلر حس ايتميه‌بيلير . فقط تماس باشلادقجه مناسبت شخصيه برطاقم متقابل وضعيتلر احداث ايدر. قوانك تكثيفنه محتاج ايشلرده تشريك مساعی ايده‌بيلمك ايچون حسن معاشرت ، ياخود دشمنلردن تحفظ ايچون مدافعه كبی خصوصاتده ابتدائی اشكالی كورولن متقابل حقوق ووظائفك مدنی هيئت اجتماعيه‌لر آراسنده مختلف صفحات وتجلياتی برامر طبيعيدر.

حيات اجتماعيه منفعت عموميه‌يی استهداف ايتديكی كبی « حريت اجتماعيه » ده حريت عموميه‌يی استهداف ايدر . عموميت ايچنده‌كی خصوصيتك وجدان عامه‌يه مغاير انطباعاتنی تعديل وتسكين ايچون منفعت عموميه نامنه خصوصی واجتماعی حريتلرك تحديدی ضرورتی حاصل اولور. برملتك حريت اجتماعيه‌سی اعضای فرديه‌سی آراسنده‌كی رابطه‌لرك انحلالدن مصون بولنمسی شرطيله ومطلقا اكتساب ايدلمش بر اهليتله انكشاف ايدر .

هيئت اجتماعيه‌نك رابطه‌لرينی پارچه‌لايان ، عمومی حريتك فوقنه چيقمق ايسته‌ين شخصی طانقينلقلر جمعيتده برنوع اسارت وجوده كتيرير كه «بوده اسارت روحيه»در. محيطك قيود وتحديداتندن قورتولمق، جمعيتك خارجنه چيقمق ايسته‌ين كيمسه‌لر غير اختياری اوله‌رق نفسلرينك ، محيطك وتردياتك دائرهٔ تأثيراتنه داخل اولورلر . هيئت اجتماعيه‌يی زنده برحالده يشاتان اخلاقی ، حقوقی اسارتی بالطه‌لامق ايسته‌ينلر تدريجاً حريتلرينی مادةً ومعناً ضايع ايتمكه محكومدرلر .

زيرا حريت دساتيری منفعت عموميه ايله متعارض بر وضعيت كوستردكجه ، افراط ايله تفريط بيننده حد متوسط ومتكمل اولان حال اعتدالی احراز ايتمدكجه محافظه ايديله‌مز . محافظه ايديله‌مينجه‌ده مادی ومعنوی اسارت درحال كنديني كوستر .

مادی اسارتلر علی الاكثر ملتلرك هيجانی و احراز استقلاليله پارچالانير، ادامهٔ موجوديت ايده‌مز. يالكز معنوی اسارتلر مهلكدر. برملتك باشدن باشه حالت روحيه‌سی، ذهنيتی، شرائط مضرهٔ اجتماعيه‌سی تعديل وتبديل ايدلمليدركه حريت اجتماعيه‌نك استردادی ممكن اوله‌بيلسون.

علوم حقوقیه واجتماعیه حریت مفهوملری حقنده ایضاحنه چالیشدیغمز اساساتی تثبیت ایتدیکی کبی بوتون جهان مدنیته حاکم اولان فکرده بودر. حیاتی علم وفنك ایجاباتنه توفیق ایتمك ایسته‌ین هرملت بوکون حریتدن آنجق بو معنایی آکلایور . حالبوکه ایکن هرشیئمزی غربه اویدورمق، مدنیت غربیه‌نك معقول، غیرمعقول کافهٔ تجلیاتی غیرشعوری برصورتده تطبیق وتقلید ایتمك ایسته‌ینلر عجبا حریت کلمه‌سندن نه آکلایورلر؟ آمریقالی تربیه متخصصنك بیاناتی بومشکلمزی حل ایتمش کیبدر . مومی الیه « ترکیانك بردوستی واونك ترقی وتعالیسنك اك بیوك خیرخواهی اولدیغمدن نه بنم ونه دیکر مملکتلرك تربیه مه‌تودلرینی تقلید ایتمك تهلکه‌سنه قارشی متیقظ بولنمسنی تنبیه وتوصیه ایده‌دم . اصول تعلیم وتربیه برمملکتك آرزو وتجربه‌لرینه کوره انکشاف ایتملی وخلقك احتیاج حقیقیلرینه توافق ایتملیدر » دیبور . وقعا بو بیانات ایچنده صراحةً حریتدن بحث ایدلمیورسه‌ده هراهلیتك ، هراستحقاقك یکانه والدی اولان تربیه مسئله‌سنك حریت مفهوملرندن خارج اولدیغنی تصور ایتمك کولنج اولور . مومی الیه آچیقجه دیبورکه : « تیاتروجیلقده‌کی [یعنی آفاقیانده‌کی] استعدادکزی کوردم . علم وعرفانده‌ده عینی قابلیتی کوسترمکزی تمنی ایده‌دم » بو ایکی بیانات قارشیلاشدیریلیرسه مسئله سهولتله توضح ایدر . ایضاح ایدلمك ایسته‌نیلن حقیقت « مثبت ساحه‌لرده علمی، اجتماعی یوللرمزك تمامیله یاکلش انتخاب اولوندیغندن، منفی ساحه‌لرده ایسه غیر مثمر بر تقلیدك هیئت اجتماعیه‌مزه ضرردن بشقه برشی تأمین ایده‌میه‌جکندن » عبارتدر .

دیمك‌که حسلرمز، فکرلرمز، یوللرمز اوزرنده شایان تأسف برغلط رؤیت، غلط حس حاکم بولونیور. آثار وتظاهراتیله آکلاشیلیورکه بو یاکلش رؤیت حریت مفهومی حقنده‌ده تمامیا واقع وواردر .

احمد جودت بك باش مقاله‌سنده بو نقطه‌یی اشارت ایده‌رك « حریتی حسن استعمال ایتمکی بیلمیورز . حریت سایه‌سنده انسان قوای عقلیه‌سنی مشروع امللره صرف ایتمك لازمکلیرکن بز، هرکسك رأی العین کوردیکی وجهله قوای معنویه‌مزی تخریب، حیثیت نفسیه‌مزی تحقیر ایدییورز . نه عنعنه ، نه اخلاق ملیه ، نه تربیهٔ عائله‌دن جزئی برزمان ظرفنده برشی قالمادی . بوقدر آز بر مدت ظرفنده بوقدر محرومیته عقل ایرمز ، بو برذهن صاپتماسندن بشقه برشی دکلدر » دیه آجی آجی شکایت ایدیبور .

بوکونکی حریت تلقیلرینك وجدانی، اخلاقی، ادبی ساحه‌لرده‌کی عکس تأثیراتنه باقوب‌ده اك مبجل بر دستور اساسینك ناصل اولوبده طانیماز برحاله کلدیکنه حیرت ایتمه‌مك ممکن دکلدر. « حریت وجدان » دیبورز . وجدانك دوغری یولی تحریده هر درلو تأثیراتدن آزاده بولنمسی وهیچ کیمسه‌نك دیکرینك وجدانه مداخله ایتمامسی معناسنه کلن بو مفهوم ، تطبیقات ساحه‌سنده تحری حقیقت وادیسنده دکل ، بلکه نفسانی ، محترصانه امللرك تطمیننده هیچ بر اساس وجدانی واخلاقی‌یه اتباع ایتمه‌مك وبشقه دورلو دوشونن هرفکری، هراساسی حقارت واستهزا ایله کورمك معناسنی افاده ایتمکده‌در . حریت وجدانیه‌ده مقدسانه حقارت وارمیدر؟ هرفکره حرمت کوسترمك ، فکری ینه دها معقول ثابت فکرلرله قارشیلامق وجدانی حریتك اك ابتدائی قاعده‌سنی تشکیل ایلدیکی حالده مقدساته قارشی هرکون دوام ایدن تعرضات واستهزالری هانکی اساس مدنی‌یه عطف ایتمك امکانی موجوددر؟

« حریت مطبوعات » دیبورز . بوندن مقصد هیئت اجتماعیه‌نك مشروع اولان حقوقنك، عنعنات ملیه‌نك، شعائر اخلاقیه‌نك، اساسات اجتماعیه‌نك، حریت ومصونیت شخصیه‌نك، منفعت عمومیه‌نك مدافعه‌سیدر. حالبوکه مع التأسف سربستئ مطبوعاتدن شخصی منفعت تأمینه چالیشلمقده اولدیغی کورولیور. سربستئ مطبوعات هردرلو قیود اجتماعیه‌دن وارسته ذهنیتله عزته سورومی ایچون ؛ اخلاق ملیه‌یی ، ممیزات مخصوصه‌مزی بالطه‌لامق ایچون دکلدر. خلقی اك آچیق وکیرلی معناسیله فحشه سوق ایدن، صداقت عائله‌یی بلاهت کوسترن، عنعنات ملیه‌یی قرون وسطائی اساسلر، شعائر اسلامیه‌یی ابتدائی خرافه‌لر عد ایدن ، اخلاقه، عائله رابطه‌لرینه، مقدسات وجدانیه‌یه هجوم ایدن ، هرکون رسملرله ، ستون ستون یازیلرله مزاحی ، جدی شکللرده تعرض ایدن بر سربستئ مطبوعاته دنیانك هانکی مدنیت کوشه‌سنده تصادف اولنه‌بیلور ؟ دنیانك هرطرفنده حسیات عمومیه‌یی ، قناعت عمومیه‌یی رنجیده ایدن ، اخلاقی افساد ایدن یازیلر نتیجهٔ مدنیت وحریت عد اولنمق شویله طورسون، هیئت اجتماعیه علیهنه ایشلنمش وخیم بر جرم اوله‌رق تلقی ایدیلور . اك مسامحه‌کار محررلری بیله « زنا ادبیاتی » تعبیریله تلهفه سوق ایدن یکی مودا نشریات تقلید ایتمك ایستدیکمز غرباء مدنیت وکالاتی ساحه‌سنده رذالت دیه یاد اولونور .

« حریت نسوان » دیبورز . قادینلغك شرعاً ، عرفاً و علماً مؤمن اولان حقوق مشروعه‌سنی ، وظائف عالیهٔ اساسیه‌سندن معدود اولان عائله صداقت وروابطی داخلنده مائل کمال وانکشاف اولمسنی ، مادر وطن وصفنی حائز تکملات روحیه وفعلیه‌یی حائز بولنمسندن عبارت اولان حریت نسوان ، مجرای طبیعی ومنطقیسندن آیقیری بر فکرله قادینك عصمت وحجابدن صیریلمسی ، وظائف اصلیه‌سنی ترك ایده‌رك یارادیلیشی ، مقاومتی اعتباریله اصلا یاشارامیه‌جغی ایشلرله اشتغالی ، هیئت اجتماعیه‌نك تملنی تشکیل ایدن عائله صداقت وانضباطندن قورتوله‌رق حسنه ، ذوقنه خوش کلن هرشیئی یاپه‌بیلمسی شکلنده کوستریلیور . حالبوکه مدنی وصفیله اورته‌یه چیقان هرهانکی ملت

عائله قادينلك محافظهٔ عصمتنى عمده ، اساس اتخاذ ايتمشدر . مدنيتك حصوله كتيرديكى ثروت ورفاه نتيجه‌سنده حاصل اولان سفاهتك سقوط ايتديرديكى بر قسم قادينلغى عائله محيطندن اوزاقلاشديرمقله غرب هيئت اجتماعيه‌لرى منفعت عموميه ملاحظاتنه اتباع ايتمكده‌درلر. آوروپاده دكل عائله قيزلرينك، طانيمش عائله‌لرك دول وسربست قادينلرينك بيله دوام ايتدكلرى عمومى دانس صالونلرنده ساخته مدنيت تقليدجيلكى اوغرنده كوچولن زواللىلرى نفرتدن زياده مرحمتله ياد ايتمليدر . چونكه مدهش بر ضلالتك قربانيدرلر. بو حاله آوروپادن‌ده، آمريقادن‌ده درمان ايديله‌جك مطالعه تأسفدن عبارتدر .

« حريت شخصيه » دييورز . هيئت اجتماعيه داخلنده متقابل حقوق و وظائفه استناد ايدن تكملات شخصيه‌نك منافع عموميه ملاحظاتيله تحديد ايديلن قوهٔ تأييديه‌سندن عبارت اولان حريت شخصيه ، صانكه افراد يشاديغى محيطك اساساتنه تابع دكلمش كبى حسيات عموميه‌يه، اخلاق مليه‌يه اهميت ويرمه‌مك صورتيله هر ايستيلن فعلك ايسته‌نيلن شكلده ياپيله‌بيلمسى ضامن بر حق ظن اولونيور . پيروى اولديغمز غربده افرادك حريتى هيئت اجتماعيه‌نك اخلاقى ، حسى ، اعتقادى مبدألريله محدوددر . هيچ كيمسه حيات عموميه‌نك فوقنه چيقوب اونكله استهزا ايده‌مز . هيچ بر فرد « حريتم وار » ديه منفعت عموميه ايله تعارض تشكيل ايدن افعاله تصدى ايده‌مز ..

اك نهايت بو حريتلرك هيئت مجموعه‌سنه « حريت اجتماعيه » نامنى ويريورز . حريت اجتماعيه ، هيئت اجتماعيه‌نك عمومى وجهه‌لرنده تعقيب ايلدكلرى طريق تكاملك سربستجه قطع اولنه‌بيلمسنى كافل بر كلدر . يوقسه رابطهٔ اجتماعيه‌يى زيروزبر ايدن ، عائله تملنى ييقان ، اخلاق عموميه‌يى اولدورن نفسانى يوللره « حريت اجتماعيه » دكل ، « ضلالات اجتماعيه » نامى ويريلور .

حريت اجتماعيه ؛ تكامل اجتماعى ، تساند اجتماعى ، رفاه اجتماعى ديمكدر . تظاهراتنده يالكز فضيلتى كوسترر . تجلياتنده فضاحتى كوسترن اشكال اجتماعيه ايسه لوثيات اجتماعيه‌در. ايشته مختلف حريتلرك سوء استعمالى ، يا كلش تفهمى ويا كلش تطبيقى نتيجه‌سنده حصوله كلن وضعيت « اسارت اجتماعيه » وافراده تعلق اعتباريله « اسارت روحيه »‌در. محيطك اخلاقى ، اعتقادى رابطه‌لرينى غير قابل تحمل بر اسارت تلقى ايدنلر تعقيب ايتدكلرى مسلك نتيجه‌سى نفسلرينك ، احتراصلرينك ، لوثياتك ، تردياتك آزاد قبول ايتمز اسيرى اولمشلردر . عائله محيطنى اسارت اوله‌رق قبول ايدن قادينلر بوكون بارلرده ، دانسلرده آنجق هوساتلرينك اسيريدرلر. كندى وجه مليسنى اونوته‌رق غربك ملوثاتنى تقليده اوغراشانلر بى شعور براسيردن بشقه بر شى عد اولنه‌مازلر .

ايشته غرب مقلدلكنك بنيهٔ مليه‌ده آچديغى درين ياره‌لر ، محترم ومقدس حريت مفهوملرينى بيله وضع اصليسندن چيقارمش ، هيئت اجتماعيه‌مزك رابطه‌لرينى باشدن باشه بالطه‌لامشدر .

حر اوله‌رق دوغان ، جناب حقدن بشقه كيمسه‌يه قوللق ايتمه‌ين ، منفعت عموميه واخلاقدن بشقه هيچ بر قيد وشرط قبول ايتمه‌ين حريت اسلاميه‌نك هر كسه نامتناهى بر ساحه تكامل بخش ايدن بويوكلكى مواجهه‌سنده بو فلاكت اوچورومنه يووارلانمق نه اليم بر شيدر .

آلمزده بى حد وحساب واسطهٔ رفاه، حريتمزده اك يوكسك وامثالسز بر مدنيت موجود ايكن فضيلتدن ، تكاملدن محروميته منتهى بر يولده ثبات اك خفيف معناسيله بلاهتدر .

بو كون مبتلا اولديغمز « تقليدجيلك » له مترافق اسارت روحيه مرض وخيمنك اول امرده درحال منع سرايتنه مقتضى تدابير اجتماعيه‌يى اتخاذ ايتمك ، ديكر طرفدن‌ده خسته‌لغى فضيلت واخلاق وبالخاصه معنويات سروميله تداوى‌يه باشلامق ضرورتى بر حيات ممات مسئله‌سى تشكيل ايتمكده‌در . زيرا صنوف اجتماعيه‌مز آره‌سنده اجتماعى فوضالره تمايل كيتدكجه زياده‌لشمكده ، اخلاق كوشه‌مكده‌در . هر نه قدر بنيهٔ مليه اكثريتى اعتباريله لله الحمد بو فلاكتدن مصون بولنمقده ايسه‌ده منفى فضايحك بالتجربه مثبت اولان قوتلى سرايتى حسبيله بو معافيتك اوزون مدت دوام ايده‌بيلمسنه امكان يوقدر. اوزوم اوزومه باقه باقه قارارير، ضرب مثلى مؤداسنجه فضايحك سرايتى امر واقع عد اولنه‌بيلور .

بناءً عليه حريت مليمزى ، اساساتمزى ، اجتماعياتمزى وجوده اويمايان حاضر البسه‌لر كبى تقليدجيلكدن قورتارمق ، آمريقالى تربيه متخصصنك سويلديكى كبى ، حسيات ومحيط ملى داخلنده ترقى وتجددك استحصاله چاليشمق وهيئت اجتماعيه‌نك تمايلات روحيه‌سى داخلنده حركت ايتمك احتياجندن وارسته قالاماييز ... چونكه كورور بر كوز ، دوشونور بر قافا ، حس ايدر بر وجدان وخامت اجتماعيه‌مزى انكار ايده‌مز . انكار ايده‌مه‌ديكه‌ده يكانه چارهٔ استخلاص اولان اساسات اخلاقيه و اجتماعيه‌مزه توسلدن بشقه چيقار يول اولمديغنه البته قانع اولور. بو كونكى وضعيتمزده بوتون دنيانك اجتماعيات وتربيه متخصصلرينى بر آرايه طوپلاسه‌ق حقمزده ويره‌جكلرى حكم « ترقى وتكامل ايچون حريت ملى داخلنده حركته مجبورسكز . عكس تقديرده انفساخه محكومسكز » دن عبارتدر .

صبرى حكمت

فرانسه‌ده

مهم بر دین مسئله‌سی

عصری مجدد اولدقلرینی ادعا ایدوب طوردقلری حالده بوتون مجددلکلری فرانسز اختلال کیرینك طوغوردیغی فرانسه‌یی کور کورینه تقلیددن عبارت اولان غربجیلرمزی بحق دوشوندیره‌جك سوق ایده‌جك واونلرك اولمش، بیتمش تلقی ایتدکلری برچوق مسائلك، برچوق فکرلرك حالا غرب عالمنده برچوق مجادلات ومنازعاته سببیت ویردیکنی کوستره‌جك حادثات دائما توالی ایتمکده‌در. بو حادثاتك الڭ مهمی فرانسه‌ده پك مهم مسائل داخلیه میانه کیره‌ن دین مسئله‌سیدر. فرانسه‌نك تقریباً اللی سنه ماتم ضیاعیله دلخون ونهایت استرداد وآنا وطنه الحاقیله دلشاد اولدیغی (الزاس ـ لوره‌ن) ولایتلرنده اوقدر مهم بر دین مسئله‌سی تحدث ایتمشدرکه بوکونکی فرانسه قابینه‌سنك قارشیلاشه‌جغی، الڭ نازك والڭ چتین مسائل میانه کیرمشدر. (الزاس ـ لوره‌ن) ولایتلرینك فرانسه طرفندن استردادی حیات بین المللده پك تهلکه‌لی برعاملی اورته‌دن قالدیرمقله برابر حال حاضرده داخلی براهمیتی حائز دیکر برمسئله‌یی میدانه چیقارمشدر. چونکه فرانسه (الزاس ـ لوره‌ن) اراضیسنی استرداد ایتمکله برابر اوراده استقرار ایدن آلمان قوانینی، آلمان اداره‌سنی تبدیل و ولایات مستخلصه ایله آنا وطن آره‌سنده‌کی وحدتی تأمین ایتمش بولونیور. فرانسه‌نك بو وحدتی تأمین اوغورنده شیمدی‌یه قدر وقوعبولان مساعیسی منتج موفقیت اولدی وطرفینك حسن نیتی مشکلاتی ازاله‌یه یاردیم ایتدی. ــ ده دین مسائلنی تسویه ایتمك تشبثندن تحدث ایدن مشکلات غیر قابل انکار برجدیت کسب ایتمشدر.

(الزاس ـ لوره‌ن) خلقی فرانسه‌نك متباقی خلقندن متمایز برحالده بولونیورلر. چوق دیندار اولان (الزاس ـ لوره‌ن) خلقی روحانی صنفه قارشی پرورده ایتدیکی حرمت ومحبتی ادامه ورجال دینك ارشاداتنه توفیق حرکت ایتمکده‌در. بناءً علیه آلمان اداره‌سی آلتنده بیله بو بوحوالیده «معارف ودین» صورت قطعیه‌ده غیرقابل تفریق برحالده یاشامشدر.

آلمان بویوندورغندن قورتولان الزاسلیلر بو وادیده هرهانکی بر تبدلك وقوعنی آرزو ایتمه‌یورلر. حال‌بوکه فرانسز حکومتی‌ده بوتون فرانسه‌ده وحدت تشریعیه‌یی تأمین ایتمك ایچون هردرلو مساعی وتشبثاتده بولونیور والزاس لوره‌نده تعقیب ایده‌جکی سیاستك اساسی بودر. نته‌کیم فرانسز باش وکیلی موسیو (هه‌ریو) نك کچن ۱۷ حزیرانده فرانسز مجلس مبعوثانسنده ایراد ایتدیکی نطقده بو جهت تصریح ایدلمشدی.

حال حاضرده فرانسز قوانینی ایله اراضیٔ مستخلصه قوانینی آره‌سنده برچوق اختلافلر بولونمقله برابر الڭ بویوك والڭ اساسلی اختلاف، اراضیٔ مستخلصه‌ده‌کی کلیسانك وضعیتی ایله اصل فرانسه‌ده‌کی کلیسانك وضعیتی آره‌سنده‌کی اختلافدر. فرانسه‌ده کلیسا دولتدن تماميله تفریق ایدلمشدر. حال‌بوکه (الزاس ـ لوره‌ن) ده وضعیت بونك عکسنه‌در. ۱۸ سنه مقدم اصدار اولونان «تفریق قانونی» نك تطبیقندن بری روحانیلك علیهدارلغی بوتون فرانسه‌یی قاپلامشدر. بو «تفریق قانونی» برضربه‌ده رجال دینك فعالیتلرینی کلیسا داخلنه حصر ایتمشدی. دولت طرفندن رجال دینه ویریلن معاشلر الغا ایدلمش، کلیسانك املاکی ایله دولتك املاکی یکدیکرندن تفریق اولونمشدی. اکثریتله حاصل اولدیغی وجهله دولت املاکی میانه کیرن کلیسالر ایچون رجال دین طرفندن استعمال مقابلنده دولته کیرا اعطاسی ایجاب ایتدی. نهایت وهر شیدن فضله بوتون مکاتب رسمیه (سه‌کولاریزه) یعنی دیندن تجرید ایدلمش ومعارف پروغرامندن دین تدریسی قالدیرلمشدی. حال حاضرده فرانسه‌ده (دین) ه قارشی درین برلاقیدی کوستریلدکدن باشقه روحانی وجسمانی مسائل آره‌سنده تکون ایدن اوچورومك ادامه‌سنه چالیشلمقده‌در.

(الزاس ـ لوره‌ن) ه کلنجه اوراده وضعیت تماميله عکسنه‌در. آلمانیا بو حوالی‌یه حاکم ایکن دین ایشلرینه مداخله ایتمامش وبناءً علیه وضعیت (۱۸۷۰) دن اولکی حالی اوزره قالمشدر.

(الزاس ـ لوره‌ن) ده قوتلی برتشکیلات دینیه واردر. بو تشکیلات دینیه‌یی الده طوتان رهبان، ارشاد روحانیدن باشقه ایشلرله‌ده مشغولدرلر. مکتب مدیرلری، معلملری، غزته محررلری وسرمحررلری، حکومت مأمورلری بونلردندر. وبونلر هر کسك وهر راهبك درعهده ایده‌بیله‌جکی هرایشی درعهده ایتمکده‌درلر. بناءً علیه نفوذلری پك عظیمدر.

بوحوالیده یوزده یتمش بش درجه‌سنده براکثریت تشکیل ایدن قاتولیکلر ایله اهالینك متباقیسی اولان پروتستانلر ویهودیلر فرانسه‌نك دینه قارشی تعقیب ایتمکده اولدیغی سیاسته مخالفت ایدییورلر. صوك انتخاباتده بو حوالیدن انتخاب اولونان یکرمی درت مبعوثدن یکرمی بری دینه قارشی تعقیب اولوناجق سیاستی کمال شدتله پروتستو ایتمشلردر. فقط فرانسز حکومتنك طرفداری اولان مبعوثلر (الزاس ـ لوره‌ن) ه بوتون فرانسه‌ده مرعی اولان اساساتی تطبیق ایتمك زماننك حلول ایتدیکنه قانعدرلر. ولایات مستخلصه اهالیسی‌ده اکثریتك فکرینی قبول ایتمك مجبوریتنده اولدقلرینی اعتراف ایدییورلرسه‌ده دینك دولتدن ومعارفدن تفریقنه قارشی بویوك برمخالفت پرورده ایدییورلر.

حال حاضرده وضعيت بومركزده‌در. بوكا قارشى ناصل برچارهٔ حل بولوناجغى مراق ايله بكله‌نلمكه سزادر .

***

(تايمس) دن آلديغمز ، بو معلومات بوكون فرانسه‌نك يكيدن بر دين و دولت مجادله‌سى قارشيسنده بولونديغنى كوسترمكده‌در . (آلزاس ـ لوره‌ن) ك فرانسه‌يه عودت ايتمه‌سى، فرانسه‌نك (آلزاس لوره‌ن) نى استردادايچون ياردم عصرپرورده ايتديكى تحسرى متعاقب ايكى هجرانزده‌نك آغوش‌بآغوش‌صارلدقلرى زمان آره‌ده بويله درين وصفوتجى بر اختلافك تحدثى كيم بيلير نه‌يه منجر اولاجق،فكرلرده نه آجى ايزلر براقه‌جق، قلبلرده نه مدهش جريحه‌لر آچاجق، بالخاصه (آلزاس لوره‌ن) ليلرده نه مؤلم عكس العمللره سببيت ويره‌جكدر ! شبهه يوقدركه فرانسزلر آلزاس لوره‌نده فرانسز قوانيننك كافه‌سنى تطبيقه‌چاليشه‌جقلر وبوصورتله‌وحدت تشريعيه‌يى تحقق ايتديره‌جكلردر. فقط بونك نتيجه‌سى دين ودولت آره‌سنده ، بلكه (آلزاس لوره‌ن) محيطنى آشه‌رق بوتون فرانسه‌ده عكسلر يايه‌جق ، اويويان بر چوق عواملى اوياندىره‌جق بر مجادله‌نك ظهوريدر .

بو كبى مجادله‌لرك حيات مليه‌ده توليد ايده‌جكى صارصينتيلر ، وجوده كتيره‌جكى رخنه‌لر، موضوع بحث ايدلمكه‌بيله شايان‌اولمايه‌جق درجه‌ده آشكاردر . فرانسه‌نك‌بنيه‌سى بوكبى تزلزلره بلكه متحملدر. شوقدر-واركه بزم‌مجددلرمز فرانسز استادلرينك‌يولنه سلوك‌ايتدكلرندن واونلرك محصول تجربه‌سى وحيات مليه‌لرينك مولودى اولان‌فكرلرى عيناً قبول ايتمكله تجدد يولنه كيرلمش اولاجغنى ظن ايتدكلرندن بزم‌محنهٔ حياتمزده‌ده‌بوكبى مجادلرك وقوعنه سببيت ويرييورلر. حال‌بوكه فرانسز بنيه‌سنه ، فرانسز تاريخنه ، فرانسز حياتنه ، فرانسزمحيطنه ، الحاصل فرانسزلغك‌بوتون‌سجاياوعناصرينه كوره‌دوشونيلن‌وتطبيق ايديلن تدابير ايله بزم بنيه‌مزه توافق ايده‌جك تدابير آره‌سنده اساسلى برفرق اولمق لازم كلير . فرانسزلغك آياقلرينى طولاشديران ، روحنك انكشافنه مانع اولان اسباب ايله بزم سير ترقيمزى تعويق ايدن ، روحمزى اويوشديران اسباب عينى دكلدر . حقيق اسباب انحطاطمزى بولارق اونلرله مجادله ايتمكله تجددطريقنه كيرمك ممكن اولاجغى‌دوشونوله‌جك وبر اساس قويم اولارق قبول ايديله‌جك اولورسه اوزمان اسباب انحطاط اولدقلرى قطعياً تعين ايتمه‌ين، وهيچ بر كيمسه طرفندن اويله اولدقلرى اثبات ايدلمه‌ين اساسات ومؤسسات ايله مجادله‌نك، انحطاطى آنجق تزييد وصرف ايديلن فعاليتلري هدر ايتمكدن باشقه بر نتيجه ويرميه‌جكى محققدر .

مسلمانلق عرب حرثى‌ميدر ؟

معارف وكيلنك علمه وتاريخه مغاير ياكلش تلقيناتى

كچن هفته ظرفنده (آنقره)ده عقد اجتماع ايدن معلملر قونغره سنده معارف وكيلى واصف بك طنان برنطق ايراد ايدرك توركيا جمهوريتنك معلملرينه تعليم وتربيه‌ده تعقيب ايده‌جكلرى استقامته دائر تلقيناتده بولوندى . واصف بك طرفندن ايراد اولونان آهنكدار ومهيج نطقك خلاصة‌الخلاصه‌سى شيمدى‌يه قدر « توركك بوتون حرثى ، هويت اصليه‌سنى تشكيل ايدن ملى حسياتى ، ملى وارلغنى اونوتديره‌رق عرب حرثى، عرب مدنيتنى حاكم قيلمق غايه واساسنك تعقيب » ايدلديكنى بيان ايتمكدر .

واصف بك طرفندن قونغره‌ده ايراد اولونان نطقك محورى‌ايشته بوفكردر .. بو فكرى بر آز تحليل ايتمك ، اونك تماميله ياكلش بر فكر اولديغنى اثبات ايتمك، ذره قدر برقيمت علميه‌يى حائز اولمديغنى ومعارف وكيلنك تورك معلملرينه ياكلش تلقيناتده بولونديغنى اثبات ايتمك ايسترز .

بركره توركك عربله تماسى‌وبوتماس نتيجه‌سنده توركه انتقال‌ايدن تاريخى يادكارلرك نه‌دن‌عبارت اولديغى هيچ بركيمسه‌نك‌مجهولى‌دكلدر. عربك‌تورك ايله تماسى نتيجه‌سنده تورك مسلمان اولمش ومسلمانلقده ثابت قدم قالمشدر . واصف بكك توركى أزه‌ن عرب حرثى ، عرب مدنيتنى موضوع بحث‌ايتمه‌سنه مبنى، مقصدى صراحتله‌افاده ايدن كلمه‌لر قوللانمامسنه رغماً ، نه‌ديمك ايسته‌ديكى ، توركك حرثى وهويت اصليه‌سنى تضييق ايدن عوامل اولارق كوسترلمك ايسته‌نيلن شيئك نه اولديغى آكلاشلمقده‌در. ايشته‌واصف بكك اك‌بويوك‌خطاسى بوراده‌در. واصف بكك بوادعاسى تدقيقات علميه وتاريخيه‌سنك نقصاننه، توركك روحنى وهويت اصليه‌سنى اكلايه‌مامسنه دلالت ايدييور .

واصف‌بك شونقطه‌دن غفلت‌ايدييوركه هرهانكى بردين،آره‌سنده انتشار ايتديكى قومك روحنه اويغون كلمزسه اوقوم آره‌سنده پايدار اولاماز . بالعكس هرهانكى قوم‌آره‌سنده انتشار ايتمش اولان بردين، كردباد اعصاره رغماً ، پايدار قالمشسه بوحال ، دينك تماميله اوقومك روحنه اويغون اولديغنك اك بارز برديليدر . چونكه مقدس وذميم ، حلال وحرام كبى برطاقم اعتقادات واحكام وضع‌وتأسيس‌ايدن دين، ملى روحه اويغون اولمادقجه حتى انتشار واستمرارى‌ده اولاماز. لكن دين هرهانكى برقوم‌آره‌سنده منتشر ومستمربولنيورسه حكم ايتمليدركه اودين بوقومك روحنه‌توافق ايتمشدر. بناءً عليه اوقومك‌فطرى‌دينيدر.

بوحقيقت پك بديهى ايكن مسلمانلغه (عرب حرثى) ؛ (عرب

مدنیتی) کبی اسملر طاقه‌یه قالقیشمق قدر علمه و تاریخه قارشی بر حقارت اوله‌ماز . برکره تورکك روحیله مسلمانلق آره‌سنده تضاد دکل ، صیقی بر آهنك ووفاق واردر .

تاریخ کوستریبورکه مسلمانلق عربستانده طوغمش اولدیغی حالده حزمانه مشتاق وجدانلری تورکستانده بولمشدر .

تورکلر اسلامیتی وجدانلرینك عصرلرجه اوزله‌دیکی بر معشوقه کبی استقبال ایتمش ، بو کونه قدرده بوتلقده دوام ایلمشلردر .

تورانك واسع یایلالری ، پایانسز استپلری ، براق و ییلدیزلی کیجه‌لری ، آلتون طاغلرینك معظم شاهقه‌لری ، کچیدسز اورمانلری عصرلردنبری تورکك روحنه علوی وخفی سانحه‌لر ترتیل ایدییور ، اونی خالقنك حضور عظمتنده عشق عبودیتله تیتره‌تیور ، کندیسنده درین بر میل وحدت اویاندیرییوردی .

تورکلر ، نه بودا مذهبنك اوبوشدیریجی آیینلرینه ، نه آتش پرستلکك ثنائیت تلقین ایدن عنعنه‌لرینه ، نه‌ده شامانیلرك ابتدائی افسونلرینه ربط قلب ایده‌میورلردی . بالعکس ، روحلرینه عظمت ، قانلرینه جولان ، نفسلرینه شهامت وحشمت ، محیطلرینك یوکسك الهاماتنه شدت ویره‌جك بر دین آرییورلردی .

تورك مادی دوشونیور ، مادی یاشیور ، عمرینی حرب وجدال میدانلرنده کچیرییوردی . بر (سومنات)ك قابوسی اوکنده بوینی بوکه‌رك مسکینانه کونلرجه بکله‌مك ، بر (آتشکده)نك دیوارلری دیبنده ذلیلانه آیلرجه ایکله‌مك ، برهندلینك ، بر ایرانلینك یاپه‌بیله‌جکی بر ایشدی . فقط اك بیوك ذوقی چوللرده ، اووالرده ، آت اوستنده دولاشمقدن ، سد راهی اولمق ایسته‌ینلرله چارپیشمقدن عبارت اولان تورك ، وجد واستغراق حیاتندن بر شی آکلامیوردی .

هندده ، ایرانده طبیعتك عواطف بی پایانی ایچنه غرق اولان انسانلر ، چارپیشمقدن ، چالیشمه‌دن کچینه بیلیوردی . فقط اورته آسیا استپلرنده یاشایان خلق ، اوله‌مك ایچون دیدنمکه ، قوشمغه ، چارپشمغه مجبور ایدی .

تورك روحی زنکین و معتدل اقلیملرك اسطوره‌لر طوغوران تلقیناتنه بیکانه ایدی . او ، ایستیوردیکه دینیده وطننك سماسی قدر براق ، حیاتنك کذارشی نسبتنده ساده ، یایلاسنك یوکسکلکی قدر بلند اولسون !

سماپیوست طاغلر ، پایانسز اووه‌لر ، نهایتسز چوللر ، کیجه‌لرك صمت وسکونی ایچنده پارلدایان اوزاق ییلدیزلر ، تورکك روحنده کیزلی حسلر اویاندیرمشلردی . تورك ، فکرینی یوکسلته‌جك ، قوتلی طمارلرنده قوشان قانه شدید برجولان ویره‌جك ، دینج و کوربوز عضله‌لرینی ایشلته‌جك بر دین ایسته‌یوردی .

اسلامیت ماوراءالنهر افقلرندن لمعانه باشلایچه تورك روحنی تطمین ایده‌جك حزمه‌لری طانیمش ، ئوزله‌دیکی معشوقهٔ وجدانی بولمشدی . هجرتك (۹٤) نجی سنه‌سنده (بخارا)ده ایلك جامع انشا اولندیغی زمان ، تورك قلبنك آبدهٔ ایمانی رکز ایدلمش اولدی . تورکلر ، فوج فوج دائرهٔ اسلامه کیرمکه باشلادیلر . هجرتك ۳٤۹ ـ ۳۵۰ تاریخنده ایدیکه اوچ میلیونی متجاوز تورك (سالور خان) ایله برابر برکون ایچنده دائرهٔ اسلامه کیردیلر .

کرچه ایلك زمانلرده ، اسلامیت ماوراءالنهرده آز چوق مقاومت کورمشدی . فقط بونك سببی اموی قوماندانلرندن بعضیلرینك شدتلی حرکتلری ایدی .

فقط ، وقتا که تورکلر اسلامیتده حاکم ومحکوم عنصرلر اوله‌میه‌جغنی آکلادیلر . وقتا که دین نشرینی جزیه تحصیلنه ترجیح ایدن قوماندانلر کوندرلدی . او کوندن اعتباراً تورکلر ، بیوك برشوقله آغوش اسلامه آتیلمغه باشلادیلر . حتی تورکستانده ، نشر دین وظیفه‌سی ، دها اول اسلامی قبول ایتمش اولان تورك امراسی طرفندن درعهده ایدلدی . بالنسبه بك آز زمان ظرفنده تورکلرك همان کافه‌سی دین اسلامه کیرمش اولدیلر .

چونکه اسلامیت ، تورکك روحنه مونس ، هم ده اویغون کلشدی . تورك ، دین احمدی‌ده ، وجدان ملیسنی انکشاف ایتدیره‌جك اساسلر کورمش ، عرف ملیسنی مؤید نصوص بولمشدی .

تورکك روحی وحدتجی ، تشکیلاتی ولایت عامه اساسنه مستند ایدی . اسلامیت‌ده عینی اصولی تعلیم ایدییوردی . تورك (ایل)جی ایدی . مسلمانلقده وحدت امتی امر ایدییوردی .

تورك فطرتاً عسکر ایدی . مسلمانلق‌ده جهادی اساسات دینیه صره‌سنه ادخال ایتمشدی . تورك طبعاً جوانمرد ، بیکسلره قارشی مشفق ولطفکار ایدی . اسلامیت‌ده زکاتی ارکان دیندن صاییوردی .

خلاصه تورك فطری دینی اسلامیته بولمش ، اسلامیت‌ده تورکك احتیاجات روحیه‌سنی تطمین ایتمش ، اونی بردنبره یوکسلتمش ، تاریخك اك احتشاملی صحیفه‌لرنده اوکا بر موقع ممتاز قازاندیرمشدر .

اسلامیتك ، عرب روحنك مولودی وعربلره مخصوص بردین ، یعنی عرب حرثی وعرب مدنیتنك محصولی اولدیغی ادعاسی قدر مناسبز واساسسز بر دعوا اوله‌من . عرب عرفلریله اسلامیت پرنسیپلرینی قارشولاشدیرمش اولانلر آره‌سنده بویله بر ادعاده بولنه‌جق بر فرد چیقه‌من . فقط ، هر ایکیسندن‌ده بی‌خبر اولانلر ، آغزلرینه کلنی سویله‌یه‌بیلورلر .

عربلرك ملی روحلری عشیرتجی ایدی . حالبوکه اسلامیت بوروحه کلیاً ضد اولان وحدت اساسنی قورمشدر . تاریخ کوستریبورکه ،

اسلامیتك یوكسك مبادیسی، عربلرده كی عشیرتجیلك روحنه غلبه چالدیغی دورلرده ، عربلر یك وجود بر كتلهٔ آهنین حالنده ایران ایچریلرینه ، آفریقا چوللرینه ، اندلس كلبنلرینه قدر صوقولمش ، ظفردن ظفره قوشمش ، علماً ، عرفاناً یوكسلدكجه یوكسلمشلردی .

فقط ، وقتا كه جاهلیه دورینك عشیرتجیلك روحی اسلامك وحدتجیلك و حكومتجیلك تلقیناتنه غلبه ایتدی ، وقتا كه عربلر مادةً حاكم اولدقلری ایرانیلره روحاً محكوم اولدیلر ، وقتا كه ایران ملیتپرورلری منقرض ساسانیان سلطنتنك اعادهسی ایچون اسلامیتی ایران خرافاتنه بوغمق مهارتنی كوسترهبیلدیلر ، سوریه ، بیزانس ، مصر ... ذهنیتی اسلام نجابتنی چوروتدی . او كوندن اعتباراً حقیقی مسلمانلغك عربلرده انكشاف ایتدیردیكی سجیهلر ، تدریجاً سونمكه یوز طوتدی .

اسلامیت ، عربلرده انكشاف ایتدیردیكی اصیل سجیهلری ، توركلرده ده نمالاندیرمشدی. توركلر اسلامیتك بلند اساسلریله قارشولاشدیغی زمان بونلرك عصرلردنبری اوزلهدیكی شیلر اولدقلرینی آكلادی . همان آغوش وحدته آتیلدی .

تورك روحی خرافهدار بر عقیده ایله انكشاف ایدهمزدی . او روح ، شهامته ، سادهلكه ، نجابته مفتوندی . توركلرك اهل سنت مذهبنی قبول ومدافعهسنی درعهده ایتمش اولهلرینك سببی بو نقطهده آراملیدر .

توركك طبعاً دیندار اولمسنی بر نقیصه كبی كوسترمك ایستهینلر ، بو سجیهنك جمعیت روابطنی تأمین خصوصنده حائز اولدیغی اهمیتی تقدیر ایدهمیورلر دیمكدر . نهوت ، تورك طبعاً دیندار‌در . روحنه اویغون كان دین مینه صوك درجه ربط قلب ایدر . فقط ، بر ملت ایچون بو حال ، بر نقیصه دكل ، بر مزیتدر . بو سجیهیی تولدیرمك دكل ، انكشاف ایتدیرمكه چالیشمق ایجاب ایدر .

دیندارلق سجیهسی ، عجبا (آنغلو ساقسون) و (جرمان) عرقلرنده توركلردن داها آزمی قوتلیدر ؟ انكلیز و آلمان ملتلرینك تمایلات روحیهلری ، سجیهلری ، فضیلتكار اعتیادلری ، عنعنهپرستلكلری ، عائله حیاتلری تدقیق ایدیلیرسه ، دیندارلق سجیهسنك بونلرده نه قدر قوتلی و تربیتكار تأثیراتی حائز اولدیغی پك قولای سچیلهبیلور .

اسلامیت ، صاف و علوی اساسلریله عربلر كبی توركلرده ده نجیب سجیهلرینی تربیه ایتمش ، فضیلتكار مزیتلرینك انكشافنی تأمین ایلمشدی . غزنه ، خوارزم ، سلجوق ، طولون ، آخشید ، دانشمند ، اتابك ... و آناطولی توركلرینك ایلك دورلرده كوستردكلری علوی سجیهلر ، حیرتبخش شهامتلر ، بلند فضیلتلر ، روحلرینه اویغون اولان صاف مسلمانلغك اثری اولدیغنده شبهه یوقدر .

توركك فطری دینی اسلامیت حقیقیهدر . تورك حقیقی اسلامیته مربوط قالدقجه ، متصل تعالی ایتمش اولدیغنه تاریخدن بویوك شاهد آرامغه لزوم وارمیدر ؟ توركی تولدیرن ، سقوط ایتدیرن اسلامیت دكل ، اسلامیتدن اوزاقلاشمهسیدر .

ظن ایدرز كه بو سطرلر معارف وكیلی واصف بكك معلمین قونغرهسنه یا كلش تلقیناتده بولوندیغنی اثباته كافیدر . چوق امید ایدرز كه وكیل بك ده تصحیح فكر ایدر ونسل آتی یی یتشدیرهجك معلملرك یا كلش بر یوله كیتمهمسنی تأمین ایلرلر .

مدرسهلره دائر

خربوت طلبهٔ علومنك استرحاماتی

خربوط صحن طلبهسی طرفندن ادارهخانهمزه كوندریلمشدر :

« ١٨ نیسان ٣٣٠ تاریخنده بز ، خربوت صحن طلبهسی معارف وكالت جلیلهسنه شو تلغرافی چكمشدك :

« حاكمیت ملیهمزك تمثال بیمثالی اولان بویوك ملت مجلسی قراریله بوندن ایكی سنه مقدم بوراده صحن مدرسهسی آچیلمشدی . لسان اجنبی ایله برابر علوم و فنون جدیدهیی احتوا ایدن پروغرامنك ترقیات عصریهیه موافق اولدیغی دیدهٔ ابتهاجه عكس ایتمكله احتیاجات علمیهٔ ملیهمزی تأمینه كافی كلن بو میوهٔ معارفدن ذوقیاب علم و أدب اولمق كندیمزه بر وجیبهٔ دینیه اولارق تلقی ایلدیكمزدن طقوز صنفلی ملغی دارالخلافهیی متعاقب بو مدرسهیه جان آتمشدق . مهم و منور غایه كوزهتهرك اون بر سنهلك حیات شبابمزی فدا ایتدیكمز حالده شیمدی امتحان عمومیهیه قریب بر زمانده لغو ایدلمی كیجلكمزی صارصدیغندن حرب عمومی و مجاهدهٔ ملیهنك شدائدندن منبعث فقر و ضرورت و سائره كبی مانعهلر نظر اعتباره آلنهرق مقدرات علمیهمزك أمین و پارلاق بر ساحهده تجلیسنه دلالت و عنایت عرفانپروریلرینك بیدریغ بویورلسیله تمادیٔ تالشمزه میدان ویرلهمسی معروضدر . »

توحید تدریسات قانوننه استناداً معارف وكیلی بكك كمال خواهشله مداومی بولوندیغمز صحن مدرسهسی سنهٔ تدریسیه ایچنده لغو ایتمسی متعاقب ساحهٔ تنویردن حفرهٔ ظلمته دوشن بز بیچارهلرك قلبلریمزك اك درین و حزین كوشهلرندن یوكسهلهن فریادلریمزی ، صدای استمدادلریمزی بر درلو مشارالیهك سامعهٔ عدل انصافنه ایصاله موفق اولامادق . اون سنهلك قیمتدار دورهٔ شبابمزی فدا ایتدیكمز مذكور مؤسسهٔ مقدسهنك سدیله منتسبین علمیهدن اولمقدن بشقه كناهمز اولمدیغی حالده بر سوری شبان مملكتك حیات تحصیلیهسنه خاتمه چكیلمك كبی بر حقسزلغه قربان ایدلدك . اكمال تحصیل ایچون توالی ایدن مراجعتلریمزه ولو رداً اولسون بر جواب آلامادق . احوال مذكوره وكیل بكك نظر عالیلرنجه بلا سبب دفتر ملتدن سیلندیكمزه جلی بر دلیل ایسهده دیننك ، ملتنك ، وطننك خدمتندن بشقه بر وظیفه

طانیمایان بو کنجلر هیچ بر زمان حقلرنده روا کوریلن حقسزلغه صبر ایده‌مزلر. البته اوغرادیغمز حقسزلغك ازاله‌سی ایچون مناسب واسطه‌لرله باغیرمقدن کیری طورمایه‌جغز. تمادی اضطرابا تمزه میدان ویرلمه‌سی، وکیل بك افندیدن متضرعانه نیاز ایدلمشکن استقبال علمیمزك تأمین ایدیله‌مکله شکایتمزك اوزامسنه مساعده بویورلمش دیمکدر. ایشته بالاده‌کی تلغراف ایله کرك وکیل بك افندی‌یه، کرکسه محترم مبعوثلره عرض کیفیت اولوندی. ملت حاکمیتی احراز ایتدیکی بویله بر زمانده حقمزی آرامقدن واز کچمیه‌جکمز طبیعی اولدیغندن عاجز قلممزله دردمزه درمان بولنجه‌یه قدر مطبوعات ستونلرنده تظلم حال ایتمکدن واز کچمه‌مکله بوتون موجودیتمزله عزم ایتدك. امید ایده‌رزکه اولیای امور افندیلریمز حال مظلومانه‌مزه مرحمت بویوروارق خادم دین اولمق ایسته‌ین بززواللی طلبهٔ علومك دوام تحصیلمزی تأمینه همت بویوره‌جقلردر.

ضریوت صحی طلبه‌سی

هلال احمر بالوسی

بو هفته‌نك اك مهم حادثهٔ اجتماعیه‌سی هلال احمرك بویوك آطه‌ده یاط قلوبنده ویردیکی بالو ایله استانبولك اوچ منطقه‌سنده اللیشردن یوز اللی مسلمان عموخانه‌سی کشادی حقنده ولایتك تشبثاتیدر.

بالو حقنده بعض غزته‌لر تقدیرات وتبریکانده بولوندیلر. آقشام غزته‌سی بالوده بولونان مسلمان قادینلرینك اللرنده شامپانیا شیشه‌لریله ارککلر آره‌سنده طولاشدقلری وضعیته‌کی رسملرینی بیله درج ایتدی. بوغزته‌نك ویردیکی تفصیلاته کوره بو بالو «بویوك تورك محیطنده‌کی نزاهت واینجه‌لکك تجلیسنه‌یکی بر وسیله اولمش. باغچه‌ده وصالونده صباحلره قدر دانس ایدلمش. واپورلر طولوسی خلق بویوك آطه‌یه طاشینمش. هلال احمر براحتیاجی تطمین ایتمش. ایکی بیکی متجاوز ارکك، قادین باغچه‌ده وصالونده بربرینه کرفت برحالده طولاشمش. خانملرك تووالتلری پك نفیس ایمش. دانس مکافاتی ... خانم قازانمش «بو عصرك قادینی» تابلوسی پك زیاده خوشه کیتمش.»

اقدام غزته‌سنك ویردیکی تفصیلاته کوره‌ده «خانملر دها کوندوزدن سواره البسه‌لرینی کیمشلر. بالو کیجه اون برده باشلامش، شفق سوکونجه‌یه قدر دوام ایتمش. پك اوغلنك نامدار تزیلری بو بالو سایه‌سنده پك چوق پاره‌لر قازانمشلر. سیاه ایپك چورابلر، سموکینغ قراواتلری دهشتلی صاتیلمش. رنکارنك اسقارپینلر غیر اختیاری بوتون ارککلرك نظرلرینی قا ین آیاقلرینه تمرکز ایتدیرمش. هانکی قادینك آیاغی، چوراب واسقارپینی بالوده برنجیلکی قازانایله‌جکی حقنده خصوصی مسابقه‌لر کشاد ایدیلمش. درتیوزی متجاوز أشلر صالون وباغچه‌نك اورته‌سنده متمادیاً زیپلامش. بوفه‌ده‌کی بوزلی مشروبات حرارتك تأثیرلرینی براز تسکین ایدییورمش. باغچه‌ده‌کی بوفه‌ده اوطوران ایکی اوچ شرق کوزلی فسونکار نظرلرله اطرافه نشئه وسرور سرپیورمش.»

وطن غزته‌سنك ویردیکی تفصیلاته کوره ایسه «بوبالو هفته‌لردن بری بالولره مداوم خلق طبقه‌سی ایچنده حرارتلی مناقشه‌لره موضوع تشکیل ایتمش. بوتون استانبول مودیسترلری آیلردن بری بوبالو ایله مشغول اولمشلر. حتی نادیده البسه‌لر بولمق ایچون پارسه سیاحته قدر چیقان مودا حاکمه‌لری بیله وارمش. چارشاف ومانطولر برطرفه براقیلمش، عمومیتله طوغرودن طوغرویه بر آقشام توالتی یاپیلمش.»

وقت غزته‌سی دییورکه:

«آغزدن آغزه سویله‌نن سوزلره باقیلنجه هلال احمر بالوسی حقنده دها مهم شایعه‌لر دوران ایدییور: بوراده سوسلی البسه تشهیر ایده‌بیلمك ایچون بر چوقلری آغیر فائضلر و تأمینات مقابلنده استقراضلر بیله عقد ایتمشلر. هلال احمره ویریلن پاره‌نك بلکه یوزمثلی آیاق قابیجیلره، تزیلره، تحافیه‌جیلره ویرمشلر. اوحالده عجبا یاط قلوبنده بالو ترتیب ایتمکله هلال احمر منفعته‌می، یوقسه آیاق قابیجیلر، تزیلر، تحافیه‌جیلر، یاخود صرابجه‌جیلر منفعته‌می، یوقسه تجدد وترق فکرلرینه‌می خدمت ایدلمشدر؟»

توحید افکار غزته‌سی دییورکه:

«هلال احمر بالوسنده اون بیك لیرا حاصلات اولمش! فقط عجبا بوبالو ملی اقتصاد، ثروت ملیه اعتباریله نه‌قدر ضرری موجب اولدی؟ هلال احمرك قاصه‌سنه کیرن اون بیك لیرایه مقابل تووالت، شامپانیا وسائره مصرفی اولارق مملکتدن نه‌قدر پاره خارجه آقدی کیتدی.

شو بالودن هلال احمرك قاصه‌سنه اون بیك لیرا کیرمش اولماسنه رغما - اجتماعی حیاتمزی ضربه‌لەین دیکر عصری بدعتلرك موجب اولدیغی اجتماعی ضررلر بر طرفه طورسون - ثروت ملیه اعتباریله بومبلغك بر قاچ مثلی ضرره اوغرادیغمز محققدر. چونکه بالوده کیلن ایپك قاشلر، چورابلر، آیاق قابلر، سورولن لوانطه‌لر، ایچیلن شامپانیالر و دها بیك درلو زینت و سفاهت اشیا ولوازمی ایچون کیم بیلیر قاچ بیك لیرامز خارجه آقوب کیتمشدر!»

بوبالومناسبتیله اقدام صاحبی جودت بك «صنفلره ومحیطلره مخصوص بر حیثیت واردر.» سرلوحه‌سیله یازدیغی برباش مقاله‌ده دییورکه:

«بر مملکتك ترقیسی ایچون حریتك لزومنه وجدانا قائل اولانلردنز. حریت اولانجه فکرك محصولی ساحهٔ فعلیاتده نشوونما بولیه‌جغنی بیلیرز. حریته جوازاولمادیغی اثناده برملتك نه‌قدر ظلام تدنی‌یه اوغرامش اولدیغنی‌ده کذلك بیلیرز. بونلر بر قضیهٔ مسلمه‌در. فقط حریتك نه‌درجه ایله استعمال ایدیله‌بیله‌جکی‌ده بر طاقم قواعده تابعدر. اولماسه ایدی اخلاق اجتماعیه‌سوزینه لزوم کورلمزدی. کذلك حریت، عقله نه کلیرسه اونی یاپمق معناسنی مفید اولسه ایدی، قوانین جزائیه‌ده حریت غیرمشروعه‌یی تحدید وتجزئه ایده‌جك قواعد بولونمامق لازم کلیردی.

بعضاً شاشقینلغك، جهلك او درجه‌سنه چیقیورزکه بونك قارشیسنده آرتیق مملکت صاپیتور دیمکدن باشقه برسوز بولونماز. اما بتون معناسیله صاپیتیور. نه اوله‌جغمز آکلاشیلیور. چونکه قادینلقدن آرتق خیر بکله‌مك پك بوش بر انتظاردر. حیات سفیهانه بزی سوروکلیور. آوروپانك ترقیسی، مساعیسی یرینه اواوروپانك اك آشاغی صنفلرینه مخصوص اولان اکلنجه‌لر ایله حریتی استحقار ایدییورز! وای حالمزه!

اخیراً برا کلنجه طوپلانیشنده قادینلردن هانکیلرینك آیاقلری دها کوچوك اولدیغنك تعیینی مسابقه‌سنه گیریشیلمش، کوزل آیاقلرله برابر کوزل اسقاربینلر صاتنه مزایده قونمش! واوصره‌ده الك کوزل اسقاربین هانکی قوندوره‌جی‌نك اثری ایسه اونك آدرسی آلنمش.

بن ظن ایتمیورم‌که آوروپاده یوکسك صنفدن قادینلر بر مجلسده بویله آیاقلرنی تشریح ایده‌بیلسونلر. بعض واریه‌ته‌لرده اویونجی قیزلرك آیاقلری و باجاقلری تشهیر اولونور. سیرجیلر ال چیرپارلر، اکلنیرلر. فقط عائله‌لر ایچنده بویله رذالتلر اصلا واقع اوله‌ماز. عائله قادینلرینك حیاتی باشقه‌در. اونلر بشایرلرده اکلنیرکن کندیلرینی عائله قارشی کولنج ومسخره ایتمزلر. هله فرانسه‌ده بویوك عائله‌لرك قبولری، اولور اولماز قادینلره بیله قپالیدر.

بزده ایسه نه منظره‌لر، نه منظره‌لر! مسلمان قادینلری بر طاقم شویله بویله بیراخانه‌لره، غازینولره کیدوب ارککلر ایله قارشی قارشی‌یه کله‌رك راقی ایچیورلر. آوروپاده بویله بر شی کورمدم. اوت بر قسم، بر جنس واردرکه بارلره کیدوب مسکرات استعمال ایدرلر. فقط او قادینلرك قاچ پاره‌لق قیمتی واردر؟ بزده اونلره‌می بڭزه‌یه‌لم؟ هم بونوع قادینلر بر ناموسلی عائله‌یه بردلو کیره‌مزلر. ایشته حریتده بو فرقلرك بیلنمسی لازمدر.

ویانه‌نك مشهور شتادپارق باغچه‌سنده یازین اقشاملری بیکلرجه قادین وارکك طوپلانیر. بو بیکلرجه قادین ایچنده برکره مسکرات استعمال ایده‌نه راست کلمدم.

حالبوکه بزم تورك محیطنه بر طاقم شیطانلر انسان صورتنده کیرمشلر، او محیطی پیشکاه عالمده تذلیل ایدیورلر. آوروپانك تربیه‌سز سفها محیطنده جریان ایدن احوالی بزه مستحسن بر شی ایمش کبی قبول ایتدیریورلر.

گویا اوروپاده بویله ایمش دیه اوپله پرده بیرونانه احوال قارشیسنده بولونیورزکه، بونلری، تورك هیئت اجتماعیه‌سی ایچنه شکل انسانیده کیرمش، وظیفه‌سی بو هیئت اجتماعیه‌یی تفسخ ایتدیرمکدن عبارت اولان شیاطینك افعالندن باشقه بر شی اولمق اوزره تلقی ایده‌میز.

تورك قادینی ذکیدر، استعداد فوق‌العاده‌یه صاحبدر. اگر بو قادینك اوکنه علم عرفان رهبرلك ایده‌جك اولسه آز زمان ظرفنده بویوك بر ترقی الده ایده‌بیلیردی. مع التأسف نه مکتب، نه عائله تربیه‌سی، نه مؤسسات اجتماعیه، تورك قادینه بر مدنی یولی کوستره‌مه‌دی. اونلری وظائفدن اوزاق بر حیاته آتدی. قادین اکلنجه دکل ایکن، شمدی اسکیسندن زیاده قبا اکلنجه‌لرك موضوعی اولدی. حالبوکه اونك ماوضع‌لهی، عادی حسلرینی تطمین هوسنده بولونان ارککلره اکلنجه اولمق، دائما اونلرك هوساته هدف اولمقدن عبارت ایمش. بو حال قادین ایچون تردیدن باشقه برشی دکلدر.

فی الحقیقه بو احوال بر تردیدر. هم مدهش بر تردی! برقسم استانبول قادینی وارککی آلابیلدیکنه سقوط ایدیور. کیفندن، ذوقندن، هوساتندن باشقه برشی دوشوندیکی یوق. فضیلت نامنه، اخلاق وآداب عمومیه نامنه نه‌وارسه چیکنه‌یوب کیدیور. شمدی آرتیق ملتك هیچ برشیئی بکنمه‌یور. نظرنده دنیانك الك کری، الك قبا، الك وحشی ملتی کندی ملتیدر. کندی ملتنك بوتون عنعناتی قبیح، بوتون مقدساتی باطلدر؛ هرشیئی بیقلمغه محکومدر. روحنك الك بویوك عذابی بویله برملته منسوب اولمقدر. اگر بو ملت قفاسنی، روحنی دکیشدیرمیه‌جك اولورسه؛ ممیزات ملیه دیدیکی برطاقم باطل عنعنات وشعائره مربوط قاله‌جق اولورسه او آرتیق بوکا تحمل ایده‌میه‌جکدر. بوملتك آدم اوله‌مایه‌جغنه، دنیانك ذوقنی طاتمق کندینه نصیب اولمادیغنه حکم ایدرك اسفنده‌ده اونوده‌جقدر. ملتك حیات اجتماعیه‌سی مطلقا انقلاب واستحاله ایتملیدر. بوتحول، نظرنده الك مبرم برضرورت، الك محکم بردستوردر. اونك ایچون شمدی کندیسی آلابیلدیکنه ملتدن اوزاقلاشیور. ملتك الك عیب تلقی ایتدیکی شیلری بی‌پروا ارتکاب ایدیور. بو یاپدقلرنی وجدان ملی تقبیح ایدیور، دیه‌جك اولورسه‌کز مستهزی دوداقلرینی بوکیور. روحی کبی یوزی‌ده یابانجی بر طرزه دونمش. ملتك نه سسنی ایشیدیور، نه قلبنك چارپنتیلرینی طویور. بونلری ایشیتمه‌مك وطویمامقله افتخار ایدیور. اوکا نه‌قدر ملتدن اوزاقلاشدیغندن بحث ایدیلسه اوقدر ممنون ومفتخر اولیور. اونك شمدی الك بویوك عذابی، الك بویوك دردی ملتك سربوشنی هنوز باشندن آتمه‌یه موفق اوله‌مامسیدر. مع‌مافیه بوخصوصده‌کی عزمی‌ده قطعیدر. چوق کچمکسزین بو انقلاب واستحاله، مطلقا اوله‌جقدر. اوزمان آرتق ملتندن اوزاقلاشمه حرکتی حد منتهاسنه واصل اوله‌جق، ملته قارشی بر اوروپالینك مستملکه سنده‌کی افراده نسبتندن فرقلی اولمایه‌جقدر.

مستملکه افرادینك وجدان اجتماعیسی بر آوروپالی‌یی نه‌قدر علاقه‌دار ایدرسه اونك‌ده بوکون کندی ملتنك وجدان اجتماعیسیله علاقه‌سی بوندن فرقلی دکلدر. نظرنده قابا، وحشی، قرون وسطائی برملتك وجدان اجتماعیسی‌می اولور؟ ملتك وجدان اجتماعیسنك‌ده سجایای اجتماعیه‌سی کبی هیچ برقیمتی یوقدر. براوروپالی تحکم واستیلاسی آلتنه آلدیغی مملکتده مصطبهٔ عیش وعشرتی قوره‌رق أکلندیکی زمان شامپانیاسنی آرقه‌سنده طاشیدیغی ملتك وجدان اجتماعیسنی‌می دوشونور؟ ملتك وجدان اجتماعیسنی نظر اعتباره آلمق ایچون اوکا قارشی حرمت بسله‌مك ایجاب ایدر. نظرنده محترم اولمایان، بالعکس مبغوض ووحشی اولان بروجدان اجتماعی نظر اعتباره آلینیرمی؟ حجابی ترك ایدرك آچیلان قوللرینی یابانجی اوموزلره طولایه‌رق، عریان سینه‌سنی یابانجی سینه‌لره دایایه‌رق، یابانجی محیطلرده، یابانجی یرلرده دانس ایدن، شامپانیالر تعاطی ایدن برمسلمان خانمك، برتورك خانمك، نظرنده منسوب اولدیغی ملتك وجدان اجتماعیسنك ذره قدر قیمت واهمیتی اولسه بونلری یاپمه‌یه جرأت ایده‌من.

اوملتکه ناموس ملی‌یی قورتارمق ایچون هرفداکارلغه قاتلانه‌رق دیشیله طیرناغیله جنکلشدی؛ ثروتی، اولادینی، بوتون مالملکنی دین ووطن اوغورنده ایثار ایده‌رك اسارت زنجیرلرینی پارچه‌لادی. شمدی بیقلان قوله‌سنی تعمیره، تارمار اولان عائله‌سنی طوپلامایه چالیشان بوقهرمانك بو دوشکون حالنه مرحمت ایدیله‌یه‌رك روحی ناصل مضطرب ایدیلیر؟ انسانك ذره قدر حمیتی اولسه بوکا جسارت ایده‌من.

کورولیورکه مسئله یالکز (حیا) و (حمیت) مسئله‌سی دکلدر.

حیثیتسزلك وحیاسزلقله برابر بر ده روح ملی‌یی هیچه صایمق ، وجدان اجتماعی ایله استخفاف ایتمك واردر . اوبرواسزلق کبی بو استخفافی‌ده مستملکه صاحبی غربلینك روحندن آلمشدر . آره‌ده‌کی فرق ، غربلی کندی ملتندن باشقه‌لرینك وجدان اجتماعیسیله استخفاف ایتدیکی حالده بونلر کندی ملتلرینك وجدان اجتماعیسیله استهزا ایدرلر. بو، بر ارتداد اجتماعیدن باشقه بر شی میدر؟ پك اعلا کورولورکه بونلر ، ملتك روحی، حسیاتی ، وجدان اجتماعیسنی اصلا طانیمایورلر، تماميله رد واستخفاف ایدییورلر .

ملتی وحشی مستملکه ملتلری کبی تلقی ایدنلرك بو حرکتلری پك طبیعیدر . آنجق غریب اولان وآکلاشیلمایان جهت ، (اخلاق وآداب عمومیه) نك محافظه‌سنی کافل احکام قانونیه‌یی تطبیق ایله مکلف اولانلرك وظیفه‌لرینی ایفا خصوصنده‌کی تسامحلریدر .

برده (هلال احمر) کبی بر مؤسسهٔ خیریه‌نك بویله شیلره دلالت ایتمسی هیچ‌ده طوغرو دکلدر. هلال احمر مملکته چوق خدمتلر ایتمش وان‌شاءالله دها‌ده ایده‌جك اولان بر مؤسسه‌مزدر .

هلال احمر ملی بر مؤسسه اولمق اعتباریله ایسته‌دیکی کبی حرکتده کندینی سربست عد ایده‌مز . بوتون افعال وحرکاتی روح ملی‌یه ، اراده ووجدان اجتماعی‌یه توفیق ایتمك ضرورتنده‌در . عکس تقدیرده ملتك توجه ومحبتنی غائب ایتمك تهلکه‌سی واردر . هلال احمر سنه‌ده بر ، یاخود بر قاچ دفعه ویره‌جکی بالولرله تأمین حیات ایده‌مز . هلال احمر موجودیتنی سفاهت یوللرندن کله‌جك واردات اوزرینه ابتنا ایده‌مز. هلال احمرك یکانه استنادکاهی ملتك کیسه‌سیدر . خیروبرکت بو کیسه‌ده‌در . بوقاپاندیغی کون ارباب سفاهت اوچ کون هلال احمری یاشاته‌ماز . روح ملی‌یی ، وجدان اجتماعی‌یی مضطرب ایدن حرکتلره هلال احمرك اوك آیاق اولمسی ملتی چوق متأثر ایدر .

هلال احمر غایه‌سنه واصل اولمق ایچون مشروع وسائطدن آیریلمامقله مکلفدر . فی الحقیقه بعض وسائط واردرکه چوق پاره کتیریر . فقط هلال احمر بویوزدن کله‌جك کلیتلی پاره ایله حیثیت واعتبارینی د کیشه‌مز. اساساً بویله پاره‌نك خیری‌ده یوقدر . بویوزدن کله‌جك پاره‌لر هلال احمرك قاصه‌سنی کیرله‌تیر وپاصلاتیر . ترلاسنده ، دکاننده ، ایشنك باشنده چالیشان بر مسلمانك ویره‌جکی اون غروش بو کبی وسائطله حاصل اولان اون لیرایه مرجحدر . هلال احمر آطه‌ده ویردیکی بالودن اون بیك لیرا طوپلادی . فقط بو یوزدن ملتك حیات اجتماعیه‌سنده آچیلان رخنه‌لر یوز بیکلرجه لیرا ایله قاپانماز . صوکره بو میراث یدیلك الی نهایه دوام ایتمز . بر کون کلوب سوس تدارکی ایچون رهنه قونولان اولر الدن چیقه‌جقدر. بو حرکتلر سفالتك دائره‌سنی توسیع ایتمکدن باقه بر نتیجه ویرمز .

هلال احمر کبی بوتون ملتك بمنسه‌دیکی قیمتلی بر مؤسسه‌نك بویله شیلره واسطه اوله‌رق ملت نظرنده اعتبارینی غائب ایتمسی چوق یازیقدر. هلال احمر نامنه حرکت ایدنلرك خصوصی مشرب ومذهبلری نه اولورسه اولسون، هلال احمر نامنه وقوع بوله‌جق تشبثلری مطلقا روح ملی‌یه و وجدان اجتماعی‌یه اویغون اولمسی ضروریدر . باشقه درلو حرکته حقلری یوقدر .

هلال احمر مرکز عمومیسی اعضاسندن بر ذات ایله کوروشدك. بو ذات محترم مرکز عمومینك بویله یوللرله واردات تأمینی علیهنده اولدیغنی ، آطه‌ده ویریلن بالو ایله مرکزك بر علاقه‌سی بولونمادیغنی ، بالویی ترتیب ایدن آطه‌لر شعبه‌سی اولدیغنی، هر شعبه‌نك سربست بولوندیغنی بیان ایتدی . مرکز عمومینك بو فکرده اولمسی شایان تشکردر . آنجق افکار عمومیه بو جهتلری تفریق ایده‌مز . مرکز عمومی بو خصوصده‌کی نقطهٔ نظرینی خلقه بیلدیررسه چوق بویوك بر سوء تفهمك اوکنی آلمش اولور .

فحش آفتی

بو هفته‌نك دیکر مهم بر حادثه‌سی‌ده استانبولك مختلف سمتلرنده اللیشردن یوزاللی اسلام عمومخانه‌لری آچیلمسی حقنده‌کی تشبثدر . بو عمومخانه‌لرده یالکز اسلام قادینلری بولونه‌جقمش . بو منطقه‌لرك بری دمیرقپوده ، بری کدکپاشاده ، دیکری‌ده آقسرای سمتنده اولمسی تقرر ایتمش وعمومخانه اوله‌جق خانه‌لرك تخلیه‌سی ایچون صاحبلرینه تبلیغات اجرا ایدیلمشدر . بعض خانه صاحبلری شدتله اعتراض ایتمش وتحت تصرفلرنده بولونان خانه‌لرك عمومخانه اولمسنه قطعیاً موافقت ایده‌میه‌جکلرینه دائر بر مضبطه یاپوب مقام ولایته ویرمشلر وداخلیه وکالتنه‌ده تلغراف چکمشلردر . بوندن باشقه دمیر قپو سکانی طرفندن والی ایله پولیس مدیرینه خطاباً غزته‌لرده بر ده آچیق مکتوب نشر ایدیلمشدر . مکتوبده دینیلیورکه :

« کرك تشکیلات اساسیه وکرك قوانین موضوعه ایله مؤمن اولان حقوق تصرفیه‌یی اخلال وابطال صددنده متخذ مقررات اداریه کأن لم یکن حکمنده اواق ملابسه‌سیله فعلاً جای تطبیق بولنه‌مامسی درکاردر . حال بویله ایکن ، کویا فحشك وبونك دائرهٔ سرایتنك منع وتحدیدی ایچون محله‌مز بولنان (تیمور قپو دایه خاتون) محله‌سنده کائن مبانینك فحشخانه اتخاذی قرارلاشدیریله‌رق مبانیٔ مذکوره‌نك تخلیه‌سی حقنده ضابطه مأمورلری جانبندن شاغللرینه شفاهاً اجرای تبلیغات ایدلمه‌سی وبوبابده کرك موجر وکرك مستأجرلرك هیچ بر کونا ادعا واعتراضلرینك نظر التفاته آلنه‌میه‌جغنك مأمورین مومی الیهم جانبندن علاوه وتفهیم قلنمش اولمسی محلهٔ مذکور اهالیسنی دوچار وله وحیرت ایلمشدر. حقوق تصرفیه‌یی کلیاً مخل وقوانین موضوعه واساسات حقوقیه‌یه مغایر بولنان تبلیغات مذکوره‌نك وقوع وصحتنه اینانمق ممکن دکل ایسه‌ده افسوسکه

تبلیغات مذکوره‌نك امر واقع بولنمسی ومقام ولایته متقدم مضبطه‌نك جای قبول بولونمامسی حسبیله داخلیه وکالت جلیله‌سنه باتلغراف تظلم حال ایدلدیکی کبی انظارعمومیه‌یه وضعنه‌ده مجبوریت حاصل اولدی . محلهٔ مذکوره‌نك مدخلی برطرفدن علمدار ترامواى موقفنه ودیکر طرفدن کلخانه قپوسنه وشمندوفر استاسیونه ناظرومنتهی‌وامانات مبارکهٔ مقدسه‌نك قدیماً محفوظ بولندیغی خرقهٔ سعادت دائرهٔ فاخره‌سی جدارینه ملاصق بولنمق اعتباریله محلهٔ مذکوره‌نك دارالفحش اتخاذنده‌کی محاذیر مادیه ومعنویه آشکار ایدوکندن دیانةً وموقعاً شایان تجویز اولمیان قرار واقعك منع وتطبیقنی طلب ایلرز . امضالر

بو مناسبتله غزته‌لر بو مسئله‌یه دائر اوزون اوزادی‌یه نشریاتده بولوندیلر. بومیانده غزته‌لرك بریسی‌ده‌شوغریب فکری‌درمیان‌ایتدی:

« عمومخانه‌لرك صورت عمومیه‌ده بك اوغلنه نقلی لزومنه دائر خارجده برجریان آچیلمق ایسته‌نمکده‌در . بو اصول استانبولك اسراف بولنده صرف ایدیلن پاره‌لرندن برچوغنك بك اوغلنك غیرملی مؤسسه‌لرینه آقماسنه سبب اولاجقدر . بالعکس استانبولده بو پاره‌نك صرف ایدیلمه‌سی آز چوق ملی ثروت نقطه‌سندن بو پاره‌نك شهرك بو یاقاسنده قالماسنی انتاج ایده‌بکدر . »

ملته رهبر اوله‌جق غزته‌جیلر ایچنده بویله دوشوننلر اولدقدن ، فاحشه‌لرك قازاندقلرینی‌ده (ملی ثروت)دن عدایدنلر بولوندقدن صوکره آرتیق خیر وفلاح بکله‌مك بیهوده‌در !

فحشك کوندن کونه مدهش صورتده آرتمقده اولمسی هیئت اجتماعیه‌مز ایچون نه‌قدر أليم وفجیع برحالدر ! فحش اویله‌برطاعوندرکه مسلط اولدیغی محیطلری ، ملتلری محو ومضمحل ایدر . بو آفته قارشی بوتون هیئت اجتماعیه‌نك تدابیر تحفظیه اتخاذ ایتمسی ایجاب ایدر . بر طرفدن قوهٔ تشریعیه واجرائیه فحشه قارشی تدابیرمانعه اتخاذ ایتملی ، دیکر طرفدن‌ده ملتك رهبرلری ومتفکرلری بو آفتك نه‌قدر قاتل بر مصیبت‌اولدیغنی آکلاتمه‌یه چالیشملیدرلر . بالخاصه‌خلقه وعظونصیحتده بولونه‌جق ، خلقك معنویاته قارشی مربوطیتنی محافظه‌ایده‌جك مؤسسات دینیه‌نی تقویه و تحکیم ایتملیدر . چونکه اك بویوك ضابطه ، ضابطهٔ معنویه‌در . دین حسلری ، معنوی دویغولری کوشه‌ین ملتلرك بوتون اجتماعی باغلری چوزولور . آرتیق اونی انحطاط یوللرندن ، انقراض اوچورومارندن هیچ برشیلر منع ایده‌مز . اونك‌ایچون هرشیدن اول مؤسسات دینیه‌یه قوت ویرمك ایجاب ایدر .

هندستانده

استقلال مجاهده‌لری

بوعنوان ایله سبیل‌الرشاد کتبخانه‌سی طرفندن نشر اولونان اثرك بویوك بر رغبته مظهر اولدیغی ، لایق اولدیغی اهمیتله تلقی ایدیلدیکی نظر شکرانله کورولمکده‌در . فی‌الحقیقه بو اثر حجماً کوچوکدر ، فقط قیمتی چوق بویوکدر . مستولی ظالم بر قوته قارشی مجاهده‌ایدن یتمش میلیونلق بر اسلام کتله‌سنك ترجمان حالی اولان بو نطقده ابوالکلام‌احمد حضرتلری حماست‌وشهامت اسلامیه‌یی تجلی ایتدیریور. بر انکلیز محکمه‌سی قارشیسنده ، سونکولی انکلیز نفرلرینك آره‌سنده هندك‌بویوك امامی‌ابوالکلام آتشلر صاچیور ، انکلیزلرك‌ظلم وتحکملرینی یوزلرینه چارپیور. انکلیزلر اونی دکل ، او انکلیزلری جهان محکمه‌سی حضورنده محاکمه ایدییور . واقعا ابوالکلام مظنون صنده‌لیه‌سنده اوطوریبور . فقط ایراد ایتدیکی نطقی دیکله‌ینلر اصل مظنونلرك حاکملر صنده‌لیه‌لرینی اشغال ایتدکلرینی پك اعلا کورورلر . ابوالکلام ظالم برمحکمه‌نك قارشیسنده بولونمق شرفنی تقدیر ایتدیکندن طولایی جناب حقه شکر ایدییور:

— کوکلمك حس ایتدیکنی آنجق ذات کبریا بیلیر ، دییور ، بوموقعده طوریبودکن بوتون‌حکمدارلرك ، جهانکیرلرك بکا غبطه‌ایتدکلرینی‌حس‌ایدییوردم. بورادہ بنم قلبمی رقصان ایدن ، حضور وسرور ایله طولدوران شیئی اونلر محتشم سرایلرینك ایچنده بولابیلیرلر ؟ غافل انسانلر ، هوا وهوسلرینه بویون اکن بیچاره‌لر بوحضورك بر نفحه‌سنی طویسه‌لر ! امینم‌که انسانلر بوذوقی تقدیر ایتسه‌لر بورادہ نائل شرف مثول اولمه‌یی تمنی ایدرلر و بونك ایچون آداقلر آدارلردی .

انکلیز استبدادینی انکلیزلرك یوزینه چارپیور . وهندلیلره توجه ایدن وظیفه‌یی سویلرکن انکلیز نفرلرینك سونکولری تتره‌یور . محکمه صالونلرینك اك مدهش صحنهٔ مظالم اولدیغنی سویلدیکی زمان انکلیز حاکملری قیپ قیرمزی اولیور .

بعضیلری ابوالکلامك بوسوزلرینی مخیل بر نطق ظن ایدییورلر. برآدم ظالملر محکمه‌سی قارشیسنده بوقدر جلادت ناصیل کوستره‌بیلیر؟ دییورلر . اوت ، انسانك اینانه‌مایه‌جغی کلیر . فقط محض حقیقتدر وابوالکلام بوسوزلری انکلیز حاکملرینه قارشی عیناً سویله‌مشدر . ایشته حماست وشهامت اسلامیه بودر . ابوالکلام عصری مظالمدن بحث ایدرکن اویله دییور :

— اوت قورقونچ اسرارك بناسی اولان او مؤسسه‌لر ییقلدی . فقط خودکاملغك وظلمپرورلکك قورقونچ اسراریله مشحون اولان قلبلری کیم دکیشدیره‌بیلیر؟ محاکمك دفترمظالمی‌پك‌بویوکدر. بومظالمه تاریخ حالا آغلایور.

توحید افکار رفیقمز بورساله ایچون بر باش مقاله تخصیص‌ایتمك قدرشناسلغنی کوستردی. تشکراولنور. اثرك اهمیتنی کوسترن‌فقره‌لری عیناً نقل ایدییورز . توحید افکار رفیقمزك باش محرری دییورکه :

« ... اسلامده‌کی لاهوتی ولاہوت فیض‌وقدرتك بوعصرده یکیدن‌تجلی‌یه باشلادیغنه‌دلالتده‌بوایکی‌غزا قدر بلاغتی حائزدیکر برواقعه‌واردرکه‌اوده‌هندستان مسلمانلرینك انتباهیدر . اعتراف ایدرزکه شیمدی‌یه قدر بو تیقظك درجه‌سی حقنده واضح برفکر ایدینه‌مه‌مش ایدك . اجنبی اللرندن کچدیکی ایچون محرف اولان خبرلر وآوروپا مطبوعاتنك کاذب دکلسه هرحالده ناقص نشریاتی ، بزه هندستانده سیاسی‌استقلاله دوغری اهمیتلی برحرکت‌اولدیغنی اوکرتمش‌ومعلوماتمز بوندن عبارت قالمشدی . اورادہ‌کی اسلام کتله‌سنیٔ ، اونك مرشد ورهبرلرینی سوق‌واداره ایدن فکر والهام مجهولمزدی . بوسطرلری یازدیغمز آنده کوزمز

حیثیتسزلك وحیاسزلقله برابر برده روح ملی‌یی هیججه صایمق ، وجدان اجتماعی ایله استخفاف ایتمك واردر . اوبرواسزلق کبی بو استخفافده مستملکه صاحبی غربلینك روحندن آلمشدر . آره‌ده‌کی فرق ، غربلی کندی ملتندن باشقه‌لرینك وجدان اجتماعیسیله استخفاف ایتدیکی حالده بونلر کندی ملتلرینك وجدان اجتماعیسیله استهزا ایدرلر. بو، بارتداد اجتماعیدن باشقه برشی‌میدر؟ پك اعلا کورولورکه بونلر ، ملتك روحنی، حسیاتنی ، وجدان اجتماعیسنی اصلا طانیمایورلر، تماميله‌رد واستخفاف ایدییورلر .

ملتنی وحشی مستملکه ملتلری کبی تلقی ایدنلرك بو حرکتلری پك طبیعیدر . آنجق غریب اولان وآکلاشیلمایان جهت ، (اخلاق وآداب عمومیه) نك محافظه‌سنی کافل احکام قانونیه‌یی تطبیق ایله مکلف اولانلرك وظیفه‌لرینی ایفا خصوصنده‌کی تساهللریدر .

برده (هلال احمر) کبی برمؤسسهٔ خیریه‌نك بویله شیلره دلالت ایتمسی هیچده طوغرو دکلدر. هلال احمر مملکته چوق خدمتلر ایتمش وان‌شاءاله دها ده ایده‌جك اولان برمؤسسه‌مزدر .

هلال احمر ملی برمؤسسه اولمق اعتباریله ایسته‌دیکی کبی حرکتده کندینی سربست عد ایده‌مز . بوتون افعال وحرکاتنی روح ملی‌یه ، اراده ووجدان اجتماعی‌یه توفیق ایتمك ضرورتنده‌در . عکس تقدیرده ملتك توجه ومحبتنی غائب ایتمك تهلکه‌سی واردر . هلال احمر سنه‌ده بر ، یاخود برقاچ دفعه ویره‌جکی بالولرله تأمین حیات ایده‌مز . هلال احمر موجودیتنی سفاهت یوللرندن کله‌جك واردات اوزرینه ابتنا ایده‌مز. هلال احمرك یکانه استنادکاهی ملتك کیسه‌سیدر . خیروبرکت بوکیسه‌ده‌در . بوقاپاندیغی کون ارباب سفاهت اوچ کون هلال احمری یاشاته‌ماز . روح ملی‌یی ، وجدان اجتماعی‌یی مضطرب ایدن حرکتلره هلال احمرك اوك آیاق اولمسی ملتی چوق متأثر ایدر .

هلال احمر غایه‌سنه واصل اولمق ایچون مشروع وسائطدن آیریلمامقله مکلفدر . فی‌الحقیقه بعض وسائط واردرکه چوق پاره کتیریر . فقط هلال احمر بویوزدن کله‌جك کلیتلی پاره ایله حیثیت واعتبارینی دکیشه‌مز. اساساً بویله پاره‌نك خیری‌ده یوقدر . بویوزدن کله‌جك پاره‌لر هلال احمرك قاصه‌سنی کیرله‌تیر ویاصلاتیر . ترلاسنده ، دکاننده ، ایشنك باشنده چالیشان بر مسلمانك ویره‌جکی اون غروش بو کبی وسائطله حاصل اولان اون لیرایه مرجحدر . هلال احمر آطه‌ده ویردیکی بالودن اون بیك لیرا طوپلادی . فقط بو یوزدن ملتك حیات اجتماعیه‌سنده آچیلان رخنه‌لر یوز بیکلرجه لیرا ایله قاپانماز . صوکره بو میراث یدیلك الی نهایه دوام ایتمز . برکون کلوب سوس تدارکی ایچون رهنه قونولان اولر الدن چیقه‌جقدر. بوحرکتلر سفالتك دائره‌سنی توسیع ایتمکدن باشقه بر نتیجه ویرمز .

هلال احمر کبی بوتون ملتك بنمسه‌دیکی قیمتلی برمؤسسه‌نك بویله شیلره واسطه اولمه‌رق ملت نظرنده اعتبارینی غائب ایتمسی چوق یازیقدر. هلال احمر نامنه حرکت ایدنلرك خصوصی مشرب ومذهبلری نه اولورسه اولسون، هلال احمر نامنه وقوع بوله‌جق تشبثلری مطلقا روح ملی‌یه ووجدان اجتماعی‌یه اویغون اولمسی ضروریدر . باشقه درلو حرکته حقلری یوقدر .

هلال احمر مرکز عمومیسی اعضاسندن بر ذات ایله کوروشدك. بو ذات محترم مرکز عمومینك بویله یوللرله واردات تأمینی علیهنده اولدیغنی ، آطه‌ده ویریلن بالو ایله مرکزك برعلاقه‌سی بولونمادیغنی ، بالویی ترتیب ایدن آطه‌لر شعبه‌سی اولدیغنی، هرشعبه‌نك سربست بولوندیغنی بیان ایتدی . مرکز عمومینك بو فکرده اولمسی شایان تشکردر . آنجق افکار عمومیه بو جهتلری تفریق ایده‌مز . مرکز عمومی بو خصوصده‌کی نقطهٔ نظرینی خلقه بیلدیررسه چوق بویوك برسوء تفهمك اوکنی آلمش اولور .

فحش آفتی

بو هفته‌نك دیکر مهم بر حادثه‌سی‌ده استانبولك مختلف سمتلرنده الایشردن یوزاللی اسلام عمومخانه‌لری آچیلمسی حقنده‌کی تشبثدر . بو عمومخانه‌لرده یالکز اسلام قادینلری بولونه‌جقمش . بو منطقه‌لرك بری دمیر قپوده ، بری کدکپاشاده ، دیکری‌ده آقسرای سمتنده اولمسی تقرر ایتمش وعمومخانه اوله‌جق خانه‌لرك تخلیه‌سی ایچون صاحبلرینه تبلیغات اجرا ایدیلمشدر . بعض خانه صاحبلری شدتله اعتراض ایتمش وتحت تصرفلرنده بولونان خانه‌لرك عمومخانه اولمسنه قطعیاً موافقت ایده‌میه‌جکلرینه دائر برمضبطه یاپوب مقام ولایته ویرمشلر وداخلیه وکالتنه‌ده تلغراف چکمشلردر . بوندن باشقه دمیر قپو سکانی طرفندن والی ایله پولیس مدیرینه خطاباً غزته‌لرده برده آچیق مکتوب نشر ایدیلمشدر . مکتوبده دینیلیورکه :

« کرك تشکیلات اساسیه وکرك قوانین موضوعه ایله مؤمن اولان حقوق تصرفیه‌یی اخلال وابطال صددنده متخذ مقررات اداریه کأن لم یکن حکمنده اولاق ملابسه‌سیله فعلاً جای تطبیق بولنه‌مامسی درکاردر . حال بویله ایکن ، کویا فحشك وبونك دائرهٔ سرایتنك منع وتحدیدی ایچون محله‌مز بولنان (تیمور قپو دایه خاتون) محله‌سنده کائن مبانینك فحشخانه اتخاذی قرارلاشدیریله‌رق مبانیٔ مذکوره‌نك تخلیه‌سی حقنده ضابطه مأمورلری جانبندن شاغللرینه شفاهاً اجرای تبلیغات ایدلمه‌سی وبوبابده کرك موجر وکرك مستأجرلرك هیچ برکونا ادعا واعتراضلرینك نظر التفاته آلنه‌میه‌جغنك مأمورین مومی‌الیهم جانبندن علاوه وتفهیم قلنمش اولمسی محلهٔ مذکور اهالیسنی دوچار وله وحیرت ایلمشدر. حقوق تصرفیه‌یی کلیاً مخل وقوانین موضوعه واساسات حقوقیه‌یه مغایر بولنان تبلیغات مذکوره‌نك وقوع وصحتنه اینانمق ممکن دکل ایسه‌ده افسوسکه

تبليغات مذكوره‌نك امر واقع بولنمسى ومقام ولايته متقدم مضبطه‌نك جاى قبول بولنمامسى حسبيله داخليه وكالت جليله‌سنه باتلغراف تظلم حال ايدلديكى كبى انظار عموميه‌يه وضعنه‌ده مجبوريت حاصل اولدى . محله‌ٔ مذكوره‌نك مدخلى برطرفدن علمدار تراموای موقعنه وديكر طرفدن كلخانه قپوسنه وشمندوفر استاسيونه ناظر ومنتهى وامانات مباركهٔ مقدسه‌نك قديماً محفوظ بولنديغى خرقهٔ سعادت دائرهٔ فاخره‌سى جدارينه ملاصق بولنمق اعتباريله محلهٔ مذكوره‌نك دارالفحش اتخاذنده‌كى محاذير ماديه ومعنويه آشكار ايدوكندن ديانةً وموقعاً شايان تجويز اولميان قرار واقعك منع وتطبيقنى طلب ايلرز . امضالر

بو مناسبتله غزته‌لر بو مسئله‌يه دائر اوزون اوزادى‌يه نشرياتده بولونديلر . بوميانده غزته‌لرك بريسى ده‌شو غريب فكرى درميان ايتدى :

« عمومخانه‌لرك صورت عموميه‌ده بك اوغلنه نقلى لزومنه دائر خارجده برجريان آچيلمق ايسته‌نمكده‌در . بو اصول استانبولك اسراف بولنده صرف ايديلن پاره‌لرندن برچوغنك بك اوغلنك غيرملى مؤسسه‌لرينه آقماسنه سبب اولاجقدر . بالعكس استانبولده بو پاره‌نك صرف ايديلمه‌سى آز چوق ملى ثروت نقطه‌سندن بو پاره‌نك شهرك بو پاقاسنده قالماسنى انتاج ايده‌بيلكدر . »

ملته رهبر اوله‌جق غزته‌جيلر ايچنده بويله دوشونلر اولدقدن ، فاحشه‌لرك قازاندقلرينى ده (ملى ثروت)دن عدايدنلر بولوندقدن صوكره آرتيق خير وفلاح بكله‌مك بيهوده‌در !

فحشك كوندن كونه مدهش صورتده آرتمقده اولمسى هيئت اجتماعيه‌مز ايچون نه‌قدر أليم وفجيع برحالدر ! فحش اويله برطاعوندر كه مسلط اولديغى محيطلرى ، ملتلرى محو ومضمحل ايدر . بو آفته قارشى بوتون هيئت اجتماعيه‌نك تدابير تحفظيه اتخاذ ايتمسى ايجاب ايدر . بر طرفدن قوهٔ تشريعيه واجرائيه فحشه قارشى تدابير مانعه اتخاذ ايتملى ، ديكر طرفدن ده ملتك رهبرلرى ومتفكرلرى بو آفتك نه‌قدر قاتل بر مصيبت اولديغنى آكلاتمه‌يه چاليشمليدرلر . بالخاصه خاقه وعظ ونصيحتده بولونه‌جق ، خلقك معنوياته قارشى مربوطيتنى محافظه ايده‌جك مؤسسات دينيه‌يى تقويه و تحكيم ايتمليدر . چونكه اك بويوك ضابطه ، ضابطهٔ معنويه‌در . دين حسلرى ، معنوى دويغولرى كوشه‌ين ملتلرك بوتون اجتماعى باغلرى چوزولور . آرتيق اونى انحطاط يوللرندن ، انقراض اوچوروملرندن هيچ برشيلر منع ايده‌مز . اونك ايچون هرشيدن اول مؤسسات دينيه‌يه قوت ويرمك ايجاب ايدر .

هندستانده

استقلال مجاهده‌لرى

بو عنوان ايله سبيل الرشاد كتبخانه‌سى طرفندن نشر اولونان اثرك بويوك بر رغبته مظهر اولديغى ، لايق اولديغى اهميتله تلقى ايديلديكى نظر شكرانله كورولمكده‌در . فى الحقيقه بو اثر حجماً كوچوكدر ، فقط قيمتى چوق بويوكدر . مستولى ظالم بر قوته قارشى مجاهده ايدن يتمش ميليونلق بر اسلام كتله‌سنك ترجمان حالى اولان بو نطقده ابوالكلام احمد حضرتلرى حماست وشهامت اسلاميه‌يى تجلى ايتديريور . بر انكليز محكمه‌سى قارشيسنده ، سونكولى انكليز نفرلرينك آره‌سنده هندك بويوك امامى ابوالكلام آتشلر صاچيور ، انكليزلرك ظلم وتحكملرينى يوزلرينه چارپيور . انكليزلر اونى دكل ، او انكليزلرى جهان محكمه‌سى حضورنده محاكمه ايديور . واقعا ابوالكلام مظنون صنداليه‌سنده اوطوريور . فقط ايراد ايتديكى نطقى ديكله‌ينلر اصل مظنونلرك حاكملر صنداليه‌لرينى اشغال ايتدكلرينى پك اعلا كورورلر . ابوالكلام ظالم بر محكمه‌نك قارشيسنده بولونمق شرفنى تقدير ايتديكندن طولايى جناب حقه شكر ايديور :

— كوكلمك حس ايتديكنى آنجق ذات كبريا بيلير ، ديور ؛ بو موقعده طوريوركن بوتون حكمدارلرك ، جهانكيرلرك بكا غبطه ايتدكلرينى حس ايديورم . بوراده بنم قلبمى رقصان ايدن ، حضور وسرور ايله طولدوران شيئى اونلر محتشم سرايلرينك نره‌سنده بولا بيليرلر ؟ غافل انسانلر ، هوا وهوسلرينه بويون اكن بيچاره‌لر بو حضورك بر نفخه‌سنى طويسه‌لر ! امينم كه انسانلر بو ذوقى تقدير ايتسه‌لر بوراده نائل شرف مثول اولمه‌يى تمنى ايدرلر و بونك ايچون آداقلر آدارلردى .

انكليز استبدادينى انكليزلرك يوزينه چارپيور . وهنديلره توجه ايدن وظيفه‌يى سويلركن انكليز نفرلرينك سونكولرى تتره‌يور . محكمه صالونلرينك اك مدهش صحنهٔ مظالم اولديغنى سويلديكى زمان انكليز حاكملرى قيپ قيرمزى اوليور .

بعضيلرى ابوالكلامك بوسوزلرينى مخيل بر نطق ظن ايديورلر . بر آدم ظالملر محكمه‌سى قارشيسنده بوقدر جلادت ناصيل كوستره‌بيلير ؟ ديورلر . اوت ، انسانك اينانه‌مايه‌جغى كلير . فقط محض حقيقتدر وابوالكلام بوسوزلرى انكليز حاكملرينه قارشى عيناً سويله‌مشدر . ايشته حماست وشهامت اسلاميه بودر . ابوالكلام عصرى مظالمدن بحث ايدركن اويله ديور :

— اوت قورقونچ اسرارك بناسى اولان او مؤسسه‌لر يقلدى . فقط خودكاملغك وظلمپرورلكك قورقونچ اسراريله مشحون اولان قلبلرى كيم دكيشديره‌بيلير ؟ محاكمك دفتر مظالمى پك بويوكدر . بو مظالمه تاريخ حالا آغلايور .

توحيد افكار رفيقمز بو رساله ايچون بر باش مقاله تخصيص ايتمك قدرشناسلغنى كوستردى . تشكر اولنور . اثرك اهميتنى كوسترن فقره‌لرى عيناً نقل ايديورز . توحيد افكار رفيقمزك باش محررى ديوركه :

« ... اسلامده‌كى لاهوتى ولايموت فيض وقدرتك بوعصرده يكيدن تجلى‌يه باشلاديغنه دلالتده بو ايكى غزا قدر بلاغتى حائز ديكر بر واقعه وار در كه او ده هندستان مسلمانلرينك انتباهيدر . اعتراف ايدرز كه شيمدى‌يه قدر بو تيقظك درجه‌سى حقنده واضح بر فكر ايدينه‌مه‌مش ايدك . اجنبى اللرندن كچديكى ايچون محرف اولان خبرلر وآوروپا مطبوعاتنك كاذب دكلسه هر حالده ناقص نشرياتى ، بزه هندستانده سياسى استقلاله دوغرى اهميتلى بر حركت اولديغنى اوكرتمش ومعلوماتمز بوندن عبارت قالمشدى . اوراده‌كى اسلام كتله‌سنى ، اونك مرشد ورهبرلرينى سوق واداره ايدن فكر والهام مجهولمزدى . بوسطرلرى يازديغمز آنده كوزمز

اوکنده و موقع احترامده دوران بجما کوچوك ، فقط قیمتی نا قابل تقدیر برساله بونقصانمزی اکمال ایتدی ، وجدان وقلبمزی هندستانده هنوز (ریف) و (طرابلس غرب) ده اولدیغی کبی سلاح وآتشله دکل ، ایمانك ویردیکی ئولمز قوتله اجرا ایدیلن مبارك جهاد وغزانك قهرمانلرنده کی علوی قلب ووجدان ایله برلشدیردی .

فاضل مسلکداشمز عمررضا بکك ترجمه‌دن زیاده ابداع ایدن فیضلی قلمیله وجوده کتیردیکی بو رساله امام الهند (مولانا ابوالکلام احمد) حضرتلرینك بر نطقنی حاویدر . ایلك اوکجه شونی تصریح ایده‌لم که نطق کلمه‌سی بو الـهی خطبه‌نك آنجق ظاهری شکلنی تعریف ایده‌بیلیر ، باشقه‌لرینك ویزم بولابیله‌جکمز تعبیرات وتوصیفات ، اونك علویت وبلاغتنی حقیله تصویردن عاجزدر .

کوچوك یاشندن بری اسلامك فوز ونجاتی کبی علوی برمقصده نفس وقف ایدن ، بوتون کنجلکنی بو اوغورده یازی یازمقله ، نطق ایراد ایتمکله افنا یاخود احیا ایلین امام الهند ، بوتون مرشدلر کبی برچوق مصیبتلره دوچار اولمشدر. هندستان حکومتی کندیسنی درت سنه زندانلرده حبس ایتمش ، فقط عزمنی قیره‌مامشدر. هندستان مسلمانلرینك فکرنده عظیم انقلاب یاپان حرکت مشار الیهك اثریدر . (الهلال) و اونك حکومت طرفندن تعطیلی اوزرینه (البلاغ) مجموعه‌لرنده « ئولوم ویاخود حریت ! » دستور وشعارینی مسلمانلرك دماغ ووجدانه یرلشدیرمك ایچون امام الهندك نشر ایتدیکی مقاله‌لر ارشادك اکمل بر نمونه‌سی عد اولنه‌بیلیر .

محبسدن چیقدقدن صکره (قالکوتا) شهرنده کندی ریاستی آلتنده عقد اولنان تاریخی قونغره‌ده امام الهند ، انکلتره‌نك تورکیه علیهنده تطبیق ایتدیکی خصمانه پولتیقه‌یه نهایت ویرلمزسه مسلمانلرك اوامر دینیه‌یه توفیقاً حکومتله هر رابطه‌یی کسمکه مجبور اوله‌جقلرینه دائر اولان قراری حاضرونه قبول ایتدیرمش واوندن صوکره‌کی اجتماعلرك هپسنده عین مآلده قرارلر اتخاذینه سائق اولمشدر .

علوی ومبارك شخصیتنی شو برقاچ سطرله پك ناقص بر طرزده تصویره چالیشدیغمز بویوك مجاهد ، صوك زمانلرده تکرار انکلیز حکومتی طرفندن توقیف ایدلدی ومحکمه حضورینه سوق اولوندی . مشار الیهك تورکجه‌یه نقل اولونان نطق ایشته بومناسبتله حاکملر مواجهه‌سنده ایراد ایتدیکی خطابه‌در .

مظنون ومتهمك محکمه‌ده‌کی افاده‌سی نفسی مدافعه وتبریه مقصدینی استهداف ایدر . امام الهند، بالعکس کندینه اسناد اولنان جرم وقباحتك ظن ایدلدیکندن دها وخیم اولدیغنی وعقوبتك اوکا کوره پك شدید اولماسی لازم کله‌جکنی حاکملره خطاباً سویله‌یور. بوخطبه ، صدر اسلامده ظهور ایدن ونام وخاطره‌سی اوچ یوز میلیون اسلام طرفندن کمال تعظیم ایله یاد اولونان اکابرك شریعت غرا احکامنه قارشی قیدسزلق کوسترن ظالم وفاسق ویا غافل حکمدارلره قارشی تجلد خداپسندانه‌سنی او قدر آکدیرییورکه قارء بونك فی الحال ایچنده یاشادیغمز عصر ایچنده ایراد ایدلمش اولماسندن بعضاً شبهه‌یه دوشیور .

خطبه‌نك قیمتی یالکز حماست و شهامت اسلامیه‌یی تجلی ایتدیرمه‌سندن عبارت دکلدر . بونده اسلامك معالیسی او قدر بلیغ برلسانله تبیین ایدلمشدرکه بونی برمسلمانك وجد وهیجانه کله‌دن اوقوماسنه احتمال ویریله‌مز . اوتوز آلتی صحیفه‌ده دین مبینمزك تلقینات واوامرینی بو قدر بلاغت وقدرتله تبلیغ ایتمك ، ایجاز واعجازك صوك مرتبه‌سیدر .

مولانا ابوالکلام احمد : « مسلمانلر بر یوزنده شهدای حقدر . ناصل برشاهدك شهادتنی افاده‌ده تردد ایتمه‌مه‌سی وبو اوغورده هرهانکی برفدا کارلقدن چکینمه‌مه‌سی لازمدر ، ظلمك غلبه‌سی زماننده بوفریضه فرائضك اك مؤکدی اولور. چونکه بویله زمانلرده حق تهلکه‌ده‌در . بوندن طولاییدرکه مسلمانلرك کتاب الـمجیده « شهدای حق » اولدقلری بیلدیرلمشدر . مسلمانلرك وظیفهٔ ملیه‌سی ایشته بودر . » سوزلرینی سویله‌دکدن صوکره انکلیز استبداد وجبروتنی تمثیل ایدن حاکملرك یوزینه قارشی :

« بز دییورزکه : بو حکومت ظالمدر وازاله ایدلمسی لازمدر . حکومت نه ایچون حدت ایدییور ؟ اوکا ظالم اولدیغی حالده « عادلسك ، بیلدیکندن واز کچمه ، تعقیب ایتدیکك یولده دوام ایت ! » مآلنده‌می سوزلر سویله‌یه‌لم ؟ بوکا صورت قطعیه‌ده امکان یوقدر . اك آغیر جزایی ویریکز . چونکه سز جزایی ویرییورکن بنم حقمده بلکه برآز شفقت حس ایدرسکز . حالبوکه بن سزك جزاکزی دیکلرکن ذره قدر براندیشه حس ایتمه‌یه‌جکم . »

دییه باغیران امام الهندك ، بو تجلد وقهرمانلغی بوتون اسلام عالمی ایچون آتی‌یه عائد بویوك بر بشارتدر . (ریف) و (طرابلس غرب) بهادرلری کبی ، علوی منقبه‌سنی نقل ایتدیکمز معظم مجاهد کبی مدافعلری اولان دعوای اسلامك یاقینده مظفر اوله‌جغنه قناعتمز حقه ایمانمز کبی قوتلی ولایزالدر . »

هندستانده اسلامی تشکیلات

هندستان غزته‌لرنده کمال ممنونیتله اوقودیغمزه کوره اوراده‌کی افاضل واکابر اسلامیه مهم بر اجتماع عقد ایدرك دین مبین اسلامی نشر ومدافعه ایچون چوق قوتلی بر تشکیلات وجوده کتیرمکه باشلامشلردر. حتی بوندن برقاچ سنه مقدم تورکیانك حقوقنی مدافعه وتورکیایه معاونت ایچون تشکل ایدن جمعیتك بوتون تشکیلاتی بو یکی تشکیلات اسلامیه‌یه دور اولوناجقدر . بویکی تشکیلاتك هدفی هند مسلمانلرینی اساسات حقیقیهٔ اسلامیه اوزره یتشدیرمك ، شریعت اسلامیه‌یی بوتون صفوت وصمیمیتله احیا ایتمك ، اسلام هیئت اجتماعیه‌سنك احتیاجاتنی تطمین ایتمك ایچون بر بیت المال وجوده کتیره‌رك مؤسسات خیریه تأسیس ایتمك ، الحاصل هند مسلمانلرینك تنویرینه ، حقائق ومعالئ اسلامیه ایله تربیه‌سنه حصر مساعی ایده‌جك اولان بوتشکیلات هندستان حیات اسلامیه‌سنده پك مهم برعامل ترقی وبرعامل نجات اولاجقدر .

بوتشکیلاتك وجوده کتیرلمه‌سی ایچون هندستانك مختلف محللرنده اجتماعلر عقد ایدرك مسئله مذاکره ایدیلمش ونهایت بو خط حرکتك تعقیبی قرارلاشدیریلمشدر . ازجمله (بومبای) اهالیسی مظفر آباد صالوننده بر اجتماع عقد ایدرك بومسئله‌یی مذاکره ایتمشلردر . هند اکابر اسلامیه‌سندن مولانا شوکت علی بومناسبتله برنطق ایراد ایدرك بوحرکتك اوزون دوشونجه‌لر نتیجه‌سنده تأسیسنه قرار ویرلدیکنی سویله‌مشدر .

هندستان مسلمانلرینك بو پك قیمتلی تشبثاتنی عن صمیم تقدیر وتبریك ایدر وداعما موفق اولملرینی تمنی ایلرز .

***

هرشیئ یقیلوب کیدیور

اقدام صاحبی جودت بك یازییور :

« حریتی حسن استعمال ایتمکی بیلمیورز . حریت سایه‌سنده انسان قوای عقلیه‌سنی مشروع امللره صرف ایتمك لازم کلیر ایکن بز ، هرکسك رأی العین

كورديكی وجه ايله ، قوای معنويه‌مزی تخريب ، حيثيت نفسيه‌مزی تحقير ايديورز . نه عنعنه، نه اخلاق مليه، نه تربيهٔ عائله‌دن جزئی بر زمان ظرفنده بر شی قالمادی . بوقدر آز مدت ظرفنده بوقدر محروميته عقل ايرمز . بو بر ذهن صاپيتمه‌سندن باشقه بر شی دكلدر . كوربيورزكه اون اون بش سنه‌دن بری بزده مودا كبی ميدانه چيقان ماهيتی ياكليش آكلاشلمش ، آوروپاليلاشمه هوسی ، بر طرفدن جهلك ، معنويات فقدانك ، ديكر طرفدن مسكراتك تأثيريله ملی بنيه‌مز برباد اولدی كيتدی . آوروپانك فردی و اجتماعی حيات خصوصنده‌كی مزيتلرندن ، قاعده‌لرندن حصه‌دار اولالم ديركن ، نه آوروپايه، نه‌ده آسيايه لايق اولمايان انسانلر درکه‌سنه دوشدك .

عائله حياتمز ، اويله مندرس اولدی‌كه انسانه آتی حقنده عادتا قورقو كليور . اسكيدن ايی كوتو موجود اولانلر ، هيچ بر ايز براقامق شرطيله قالقدی . يكيدن ايسه هيچ بر فضيلت اكتساب اولونه‌مادی .

استانبوله اويله آبور جوبور بر عنصر طولدی‌كه موجوديت مدنيه نامنه هيچ بر وارلغی يوقدر . نه عائله‌دن ، نه مكتبدن بر تربيه ايديلمه‌مش اولان بوقاره جاهل عنصرك اكلنجه‌سی بيله آحمقجه‌سنه‌در . ينه بو عنصردركه ميخانه‌لری طولديرييور ، اك مردار اسپرتو ايله بينی تخريب ايدييور ، ينه بو عنصردركه تورك قادينلريله بك اوغلنك مشئوم خانه‌لرنده اكلنمكدن مسرور اولويور ، ينه بو عنصردركه اك ساده بر معاشرت قاعده‌سنه بيله واقف اوليه‌رق صانكه بر وحشت مملكتنده ياشايور كبی حركت ايدييور . بو حال ، هپ عائله بوزوقلغنك بر نتيجه‌سيدر .

تورك عائله‌لری اساسلرجه انقراضه طوغری سوروكله‌نيور . عنعنه يوق، قواعد اجتماعيه يوق ، معنوی اعتيادلردن فيض آلابيله‌جك بر تربيه يوق ، تاريخ يوق ...

عائله حياتی معنوی اولومدن قورتارمالی‌يز‌كه تورك ملتی ، بين الملل بر موقع ايدينه‌مز . »

***

انحطاط و آنارشی ايچنده بولونان مؤسسه‌لر

آقشام غزته‌سی يازييور :

« استانبولده تماميله اهمال ايديلمش و مملكته استفاده‌دن زياده مضرت توليد ايدن عالی درجه‌سنده اوچ مكتب موجوددر . بونلردن بريسی طب فاكولته‌سی ديش طبابتی شعبه‌سی ، ديكرلری‌ده اجزاجی و صنايع نفيسه مكتب عاليلری‌در . هر اوچ مكتب حقنده كرك طلبه و كرك معلملر نزدنده تحقيقات اجرا ايتدك . نتيجهٔ تحقيقاتمز سنه‌ده بيكلرجه ليرا صرف ايديلن و يوزلرجه كنجی بيهوده بر صورتده كندی داملری آلتنده ياتيران بو مكتبلرك پك اليم بر حالده بولوندقلرينی كوسترمكده‌در .

صنايع نفيسه مكتب عاليسنك بالخاصه معماری شعبه‌سی چوق آجينه‌جق بر حالده‌در . مكتب داخلنده دائمی بر آنارشی حاكمدر . صوك اوچ درت سنه ظرفنده آدم عقللی اون معمار بيله يتشديرمك قابل اولامامشدر . بو سنه مثلا يكرمی موجودلی بر صنفدن اكمالسز چيقمغه موفق اولان اوچ طلبه بيله موجود دكلدر . طلبه‌سنده آنارشی، هيئت اداره‌سنده آغير بر لاقيدی اولان بو مكتبك بو فجيع وضعيتك اسبابی حقنده ياپيلان تحقيقات بر چوق يولسزلقلرك وقوعه كلديكنی كوسترمكده‌در .

بالخاصه ديشجی مكتبی بوكون او قدر اهمال ايديلمشدركه مكتبدن دها برديش چكمه‌دن ، برخسته آغزی معاينه ايتمه‌دن چيقان برچوق طلبه موجوددر .

والحاصل كرك صنايع نفيسه وكرك اجزاجی وديشجی مكتبلری حال حاضرلری ايله پك آجينه‌جق بر وضعيتده بولونمقده‌در . هيچ اولمازسه بو اوچ مكتبده اوقويان بيك بشيوزی متجاوز كنج موجوددر . مملكت بو بيك بشيوز كنجدن استفاده ايتمليدر . فقط مع التأسف درين بر لاقيدی و اهمال يوز طوتمش . بو منور كتله‌نك اصل استفاده ايديله‌جك زمانلری محو ايدلمكده ، أولديرلمكده‌در . نه قدر يازيق ! »

***

تقليدجی معارفك بوكونكی پريشانه حالی

جمهوريت غزته‌سنك باش مقاله‌سندن :

« ديووه‌ی ، « اجنبی بر تربيه سيسته‌می ، سيسته‌ملرك اك مكملی دخی اولسه ، اونی تقليد ايتمه‌نك ، كاغد اوزرنده قالمغه محكوم برايش ياپمقدن » باشقه برشی اولماديغنه قانعدر . ديووه‌ی دييوركه ، اصول تعليم وتربيه بر مملكتك آرزو وتجربه‌لرينه كوره انكشاف ايتملی وخلقك حقيقی احتياجلرينه كوره جواب ويرمليدر .

شو حالده آمريقالی مشاورينك فكرندن استفاده ايتمك ايسته‌يورسه‌ق اولا معارفده تقليدجيلكدن واز كچمك لازمدر . اك ايی تربيه سيسته‌می بوكون فرانسه‌ده ، يارين آلمانياده ، بردیكركون انكلتره‌ده تطبيق ايديله‌بيلير . بز هنوز بو سيسته‌می واونك ايجابلرينی آكلامادن ، هانكی احتياجلره جواب ويرديكنی تدقيق ايتمه‌دن ، همان تقليده تشبث ايدرسه‌ك ، بوكون دوشديكمز معارفسزلكه محكوم قالابيليرز . شيمدی‌يه قدر معارفمز بو تقليدجيلك يوزندن چوق ضرر كورمشدر .

بوكونكی معارفمز فرانسز معارفنك ابتدائی بر قوپيه‌سندن باشقه برشی دكلدر . حتی معارف وتربيه تلقيمزده فرانسز تلقيسندن فرقلی دكلدر . دنياده اك فنا تربيه سيسته‌می فرانسز سيسته‌می اولديغی ، و بو سيستم بزم احتياجمزدن دوغمش بولونماديغی ايچون بو يوزدن اوغراديغمز ضررك حدودی يوقدر . »

***

فوتبول موداسی چوجقلری نه حاله كتيردی !

آقشام غزته‌سنك باش مقاله‌سندن :

« مع الأسف كورويورزكه سپور ، بزده ، صوك عصرده سپوردن بكله‌نيلن نتيجه‌لری حصوله كتيرمكدن اوزاقدر . بونك باشليجه سببی‌ده كنجلرمزك سپوری بر واسطه دكل ، برغايه عد ايتمه‌لريدر . بويله اولديغی ايچوندركه، اك مكمل بر تربيه واسطه‌سی اولمسی لازم كلن سپورك بزده ، اخلاق ايچون ، اعصاب ايچون اك مهلك حسلری تنميه ايتديكنی كورويورز . فوتبول مراقنك ، برچوق كنجلرك اوقوسنی قاچيراجق ، اويون أثناسنده هيجاندن وعصبيتدن چيلديرتاجق ونهايت اك اوفاق براختلافی وسيله ايدرك بربرينك اوزرينه هجوم ايتديره‌جك درجه‌ده تخريبكار بر احتراس حالنه كلمسی سپور حقنده‌كی تلقيلره تماميله ضددر . عينی زمانده بو احتراس ياواش ياواش ، كنديندن باشقه هردرلو مشغله‌يه ، بالخاصه فكری مشغوليتلره مانع اولان تهلكه‌لی بر مراق حالنی آلدی ؛ كنجلرمزده فكری وبديعی شيلرله اوغراشمق ، اوقومق مراق قالمادی ؛ بوكبی معنوی ذوقلره قارشی هيجان آزالدی . علم وادبيات ساحه‌سنده ، فكری ومعنوی ذوقلر آراسنده هيچ بر موفقيت يوقدركه او بيكلرجه كنجك قلبنده بر « ذكی » نك ، بر « بكر » ك آتديغی بر « غول » قدر هيجان اهتزازی اويانديره‌بيلسين ! عرفان وحرث اعتباريله هريردن فقير اولان مملكتمزده سپور هوسنك وعضله پرستشكارلغنك فكری ومعنوی ذوقلره غلبه چالمسی چوق أليم نتيجه‌لر ويرر . مكتبلرمزده بوكون كورديكمز علم وتحصيل يوقسوللغی يارين دها أليم بر حال آلير . »

بولشه‌ویك اصولی طلاق وازدواج

بولشه‌ویك روسیه‌ده طلاق و ازدواج خصوصنده یکی اصوللر وضع ایدیلدیکنی غزته‌لر یازییور. باشقه مملکتلرده ازدواج رسمی ایله مترافق اوله‌رق اجرا ایدیلن بعض مراسم موسقواده لزومسز عد ایدیلمشدر. ازدواج ایتمك ایسته‌ین برآدمك ایلك تصادف ایده‌جکی سجل دائره‌لرندن برینه کیره‌رك اسم، عنوان وسائر ایضاحاتی ویردکدن صوکرا اولنمك تصورنده بولندیغنی سویله‌مه‌سی کافیدر. رسم ازدواجده ایکی شاهد بولونماسی مجبوریدر. بوتون بومعامله ایچین برآلتون روبله رسم آلینمقده ایمش. طلاق مراجعتی‌ده رضای طرفین لاحق اولمق شرطیله برکونده انتاج ایدیلمکده ایمش.

***

کیملر بزی تقدیر ایدییور!

فرانسه‌نك معروف تیاترو غزته‌لرندن (قومه‌دیا) غزته‌سی بر مقاله‌سنده تورك قادیننده اویانان (فوقس تروت) و (تانغو) مراقندن بحث ایتمکده وهر پنجشنبه استانبولك سوبیه‌لرنده طوپلانان خانملرك ناصیل موسیقی چالدقلرینی آکلاتمقده‌در. قومه‌دیا دییورکه:

«استانبولك کنج ده‌ز انشانه‌لری، شمدی اسکی صنفلرندن تجرد ایتمکله مفتخردرلر. طوتولان یولده استانبول خانملرینی هیچ برشی توقیف ایده‌میه‌جك، سربستی وحریته نائل اولان بوقادینلرك غایه‌لرینك انتهاسنه واصل اولمقدن کندیلرینی هیچ بر قوت منع ایله‌یه‌مه‌یه‌جکدر. بوغازك ماوی سماسی آلتنده دونکی حرمك کنج قادینلرینی آسفالت پارکلر اوزرنده دانس ایدرو فوقس تروت اوینارکن کورمك نه دویولماز برمنظره‌در!»

***

حج قونفره‌سی ـ اتحاد اسلام قونفره‌سی

حجاز قرالی اولوب عینی زمانده کندیسنه خلیفه سوسی‌ویرن قرال حسینك خلافتی یالکز حجازده جاریدر. حالبوکه فلسطین وسوریه هنوز بونی تصدیق ایتمه‌مشدر. مصرده قرال حسین علیهنده شدید خصومت وانفعال واردر. سببی مصردن مکه‌یه کوندریلن پوشیدهٔ کعبه اوزرنده یازلمش اولان قرال فؤادك نامی قرال حسین طرفندن اخراج ایدلمش اولمسیدر. عربستانك الك بیوك حکومتی اولان نجد سلطانینك ولی عهدی «باجمله اهل ایمانه!» سرلوحه‌سی آلتنده بر بیاننامه نشر ایتمشدر. عرب غزته‌لرنده نشر اولنان بوبیاننامه‌ده قرال حسینك کندیسنه خلیفه نامی ویرمکه حق اولمدیغی بیان ایدلمش وکله‌جك سنه قاهره‌ده براتحاد اسلام قونفره‌سنك عقد ایدلمسی لزومی بیان اولنمشدر. بوقونفره‌ده عموم مسلمانلرك برعرب اتحادی تشکیل ایتمسی وجهان اسلاملرینك لسانی عربجه اولمسی قرارلاشدیرلمشدر. مذکور قونفره‌ده فلسطین عربلرینك مفرطلری رئیسی شیخ المظفر قدسك مقامات مقدسهٔ اسلامیه‌دن اولدیغنی بیان ایده‌رك بوراده یهودی یوردینك تأسیسنك پروتستو ایدلمسی وقدسده‌کی جامع العمرك تعمیری ایچون بوتون مسلمانلردن اعانه جمع اولونمسی تکلیف ایتمش وبوتکلیف قبول اولونمشدر. «جمهوریت»

افغانستانده قیام واختلال

«دیلی اکسپره‌س» غزته‌سنك موسقوا مخابر مخصوصنك ویردیکی معلوماته کوره: «افغان حال عصیانده‌در. طاشکنددن موسقوایه وارد اولان تلغرافنامه‌لر نظراً، عاصیلر افغانستانك پای تختی اولان (کابل) ی اشغال ایتمشلردر. حکومت واردو شهردن قاچمشلردر.

عصیان حرکتی امیره قارشی توجیه ایدلمشدر. عاصیلر اهالی آره‌سنده بویوك برتوجهه مظهر اولان عبدالکریم اسمنده برذاتك تحت قوماندا‌سنده بولونیورلر. اجنبیلر هیجانه دوچار اولمشلر ومملکتی ترك ایتمکه حاضرلانیورلر. شمدیکی امیر امان‌الله خان ۲۸ یاشنده اولوب، بش سنه اول قتل ایدیلن پدری حبیب‌الله خانك یرینه امیر اولمشدی.

امان‌الله خان افغانستانی عصریلشدیرمك اوزره اخیراً بر طاقم اصلاحاته تشبث ایتمش ایسه‌ده برطاقم قبائلك شدید مخالفتلرینه معروض قالمشدی. امیرك اصلاحاتی کچن حزیران ظرفنده دخی بر عصیانی موجب اولمش ایسه‌ده سهولتله بوحرکتك اوکنی آلمق قابل اولمشدی.»

***

طرابلس غرب مسلمانلرینك مجاهده‌لری

طرابلس غربده «سرت» مجاهدین قرارکاهندن یازیلیور:

کچن مکتوبمده دشمنك (۷۵۰۰) قوتله ۲۵ـ۲۶ ذی‌القعده‌ده فجردن برساعت اول اوچ قولدن هجوم ایتدیکنی واوزون وقانلی برمحاربه‌دن صوکره آغیرلقلرینی وبوندن باشقه اوچیوز دوه برقافله ایله ۳۸ نفرالیمزه اسیردوشدیکنی ودشمنك منهزماً سفائن حربیه‌لری حمایه‌سی آلتنده قالدقلرینی بیلدیرمشدم. ایشته بوهزیمتك آجیسنی چیقارمق ایچون ایتالیانلرك طرابلسده‌کی قوتلری باش قوماندانی وطرابلس غرب والیسی قونت (وولپی) نك امریله غایت محرم برهجوم پلانی ترتیب ایدیلمش ومذکور پلانك تطبیق ذی‌الحجه‌نك اونجی کونی یعنی بایرام کونی اولماسی انتخاب ایدیلمشدر.

اوکون نه کون ایدی. هرکس تکبیر وتهلیل ایله مشغول خطیب حضرت اسماعیلك قصه‌سنی آکلاتیرکن کشف قوللریمزدن بر سوارینك سرعتله کلدیکی کورولدی وهمان قرارکاهه داخل اولدی شو جمله‌یی باغیره‌رق سویله‌دی.

«الجهاد یا مسلمین، دشمن چیقدی!»

هرکس سوینه‌رك سلاحنه صاریلدی وتهلیل وتکبیرله یوله چیقدی. بو محاربه طرابلسك ایکنجی محاربهٔ کبراسی اولمشدر. یالکزبزم جبهه‌ده دشمندن (۱۵) طیاره اشتراك ایتدی. و (دوت البراعصه) ده (۸) طیاره‌واردی. الله بیك شکرکه طیاره‌لرك غاز بومبالرندن کیمسه متأثر اولمادی.

ایکی کون ایکی کیجه بلافاصله دوام ایدن بومحاربه، مجاهدینك صبروثباتلری سایه‌سنده دشمندن (۶) ماکنه‌لی توفنك (۲) جبل طوپی (۱۲۸) صندوق جبخانه (۳۰۰) صندوق ماقارونا وبرچوق مواد مأکوله (۱۰۰) نفر اسیر آلندی. بونلرك ایچنده ایکی ضابط واردر. بری ایتالیا یوزباشیسی، دیکری آرتیره مستملکه‌سندن برملازم، دشمنك مقتوللرینك حد وحسابی یوقدر.

کندیسنی سبیل‌الرشاده منسوب کوستره‌رك شوراده بوراده بعض ذواتی اغفاله چالیشان اسپارطه‌لی زین‌العابدین نام شخص ایله سبیل‌الرشادك هیچ برمناسبتی اولمادیغی ایکنجی دفعه اولمق اوزره بیان اولنور.

شهزاده باشی: اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آدره‌س تبدیلنده ایرپجه
٥ غروش کوندرملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
و اوقوناقلی اولسی و آبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

سبيل الرشاد

آبونه شرائطی : هر یر ایچون
سنه‌لکی (٤٠٠) التی ایلغی
(٢٢٥) ؛ ممالك اجنبیه ایچون
سنه‌لکی (٤٥٠) ، آلتی آیلغی
(٢٥٠) غروشدر .

نسخه‌سی ٧,٥ غروشدر .
سنه‌لکی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده
رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

باش محرر
محمد عاکف

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

عدد ٦١٣ — ١٩ محرم ١٣٤٣ — ❋ پنجشنبه ❋ — ٢١ اغستوس ١٣٤٠ — جلد ٢٤

عاصمه بر پارچه

— شیمدی عاصم ، ادبیاتی بیراق ، بر طرفه ؛
دها جدی ایشمز وار ، بچه‌لم باشقه لافه .
غالبا سویلدیکم یوقدی ؟ أوت ، هیچ یوقدی :
مصرك اك محتشم استادی محمد عبده ،
قونوشورکن نه‌یه دائرسه جمال‌الدینله ؛
دیرکه تلمیذینه افغانلی :

« محمد ، دیکله !
انقلاب ایسته‌یورم ، باشقه دکل ، هم چابوجاق .
اوکه بزلر دوشوب اسلامی‌ده قالدیرمازسه‌ق ،
نظریات ایله بر شیلر اولور ظن ایتمه ..
او براهینی‌ده آرتیق بتیشیر ، دیکلتمه !
چونکه محتاج تظاهر دکل استعدادك ... »
— « شبهه یوق ، حق سموحیلری وار استادك ..
کیده‌لم بر یره ، حتی شو بزم سودانه ؛
یکی بر مدرسه تأسیس ایده‌لم عربانه .
دها اوچ بش‌ده فضیلتلی مجاهد بولالم ،
نسلی تهذیب ایله ، اعلا ایله مشغول اولالم .
چیقاروب کوندره‌لم ، حاصلی ، شیخم ، یریر ،
اورادن عالم اسلامه جمال‌الدینلر . »
— « بو ، فقط ، یکرمی ییل ایسترکه قولای کورمیورم ..
یکرمی کونلك ایشه باق سن !
— « قولکز معذورم . »

قصه‌دن حصه چیقارسه‌قی ، نه دیرسین عاصم !
آکلایورسین یا ، ضرر یوق ، داها ای آکلاشه‌لم :
انقلاب ایسته‌یورم بن‌ده فقط ، عبده کبی ..
یوقسه ، اللرده کور آلت أفعال ترتیبی ،
باب‌عالیلری باصمق ، آدام آصمقله دکل .
چك بوایشدن بوتون اخوانکی ، کندکده چکیل .
کزمیك اورته‌ده ، اوغلم ، صوقولك بر صاپایه ،
وارسه امکانی ، یارین عودت ایدك آوروپایه .
— عجبا بك !
— نافله عاصم ، سنی هیچ دیکله‌میز ..
چونکه سن بر کیشیسك ، بز باقالم اویله‌می‌یز ؟
بن .. باباك .. صوکره ملك .. طوتدوراماز سین نه‌دیسه‌ك ..
هادی تحصیلکی اکماله تز الدن ، هادی سن !
چونکه ملتلرك اقبالی ایچون ، اولادم ،
معرفت ، برده فضیلت .. ایکی قدرت لازم .
معرفت ؛ ایلکین ، اهالی‌یه سعادت ویره‌جك
بوتون اسبابی طاشیر ؛ صوکره فضیلت کلمه‌رك ،
او بیریکمش طوران اسبابی آلیر ، مملکتك
خیر اعلاسنه تخصیص ایله صرف ایتمك ایچین .
معرفت قدرتی اولمازسه بر امتده اگر ،
تك فضیلتله تعالی ایده‌مز ، ضعفه دوشر ،
ابتدائیلکه مخصوص اولان آواره سکون ،
چوکر اعصابنه ، آرتیق اوده بوندن ممنون !
معرفت ، فرض ایده‌لم ، وارده ، فضیلت مفقود ..
بر فلاکت‌که جاعتلر ایچین ، نامحدود .
بشرك روحنی تسمیم ایده‌جك قرحه بودر ؛
نه مصیبتدر او : طاعونلره رحمت اوقودور !
بز او أر فضیلتلری جداً پارلاق ،
بر بیوك ملتك اولادی‌یز ، اوغلم ، آنجاق ،
او فضیلت صوك اوچ عصرك یوروین علمیله ،
برلشوب کیتمدی ؛ بالنتیجه‌ده امت جهله ،
بنیه‌وی قدرتی کوندن کونه مفلوج اوله‌رق ،
بر دوشوش دوشدی‌که : طاورانه‌ده ، صارصاق صارصاق
غربك اسیله یاتوب قالقمایه آرتیق محکوم ؛
چونکه حاکم یاشاتان شوکت فندن محروم .
بز ، أوت ، خصمزك قدرت عرفانندن ،
بی‌نصیبزده او یوزدن بو شرفسز خسران .
صوکره ، اعصاره سورن خیبتی چکمکله ، بوکون ،
او فضیلت بیله حس‌سز ، حرکتسز ، أولکون .
شیمدی ، عاصم ، بکا مفرط دی ، نه‌ایسترسه‌ك دی ،
معرفتدن‌ده جدا ، شرق ، فضیلتدن‌ده .
لکن ایسترمیسین ، اوغلم ، متسلی اولمق :
اجتماعی بوتون عاملره ، قدرتلره باق .
بونلرك هربرینك قوتی ، ماضی‌یه این ،
کوکی مقداری اولور ؛ چونکه بو عاملردن ،
اك درین کوکلیسی اك صاغلامی ، اك حاکمیدر .
شیمدی ، سن بزده‌کی قدرتلری اشمه‌ك بر بر
کوره‌جکسین‌که : بوملتده فضیلت اك اوزون ،
اك درین کوکلره یاصلانماده ، هم صوکره اونك ،
برمبارك صویی‌وار ، هیچ قوروماز : دین‌مبین .
حادثات ایتمسین اوغلم ، سنی اصلا بدبین ..
ایکی اوچ بالطه آییرماز بزی ماضیمزدن ..
آغاجك کوکلری مادامکه درندر جداً ؛
دالی قیریمش ، نه اولور ؟ کوکده‌سی کیتمش ، نه ضرر ؟
او ، باقارسین ، ینه اوستنده‌کی ادواری یارار ،

يوكسه‌لير ، فيشقيروب ، آفاق پريشانمزه ؛
ينه بيك واحه سرر قاوروولان ايمانمزه .
واقعا اورته‌ده يوزلرجه مساوى يوز ويور ؛
سن بو كابوسى بوتون شره دكل ، خيره‌ده يور .
چونكه يوقدر برينك قلب جماعتده يرى ؛
آرامه‌ك : هپسى بش‌اون مسخره فردك‌ه‌زرى !
بوجهتدن ، هانى ، هيچ بيلماسين ، اوغلم ، كوزيكز ؛
ساده غربك ، يالكز علمنه دونسون يوزيكز .
او جوجقلرله برابر ، كيجه كوندوز ، ديدينك ؛
كيدك اوچ يوز سنه‌لك علمى صيق آلدن ايدينك .
فن ديارنده صيزان نامتناهى پيكارى ،
هم ايچك ، هم كتيرك يورده او نافع صولرى .
عبقى منبعلرى احيا ايچون آرتيق بوراده ،
قفا كز ايشله‌سين ، اوغلم ، قانال اولسون آراده .
سن بچنلرده ديمشدك‌كه :
« يازيق حالا بز ،
دونكى علمك بيله بيكانه‌سى‌يز ، جاهل‌يز .

ايشته فقدانى بواهمال ايديلن معرفتك ،
نسلى برعجزه دوشورمش‌كه ، بوكون مملكتك
بر يقين قوتى وار ، هم نه طبيعى‌ده هنوز ،
بز او قوتلره ايلر كبى حاكم دكلز !
يارينك علمى نه‌در ، حالبوكه ؟ غايت مدهش :
« ماده‌نك قوهٔ ذريه‌سى » اوغراشديغى ايش .
او ياماں قدرته حاكم اولابيلسه‌م ديه‌رك ،
صرف ايدوب طورماده برچوق قفا بيكلرجه امك .
اوكا يوكسلديمى ، آرتيق ، دكيشير روى زمين ؛
چونكه بر داملـه كومورد ن ايده‌جكلر تأمين ،
ويله ميليونله دكل ، نامتناهى قدرت !... »
عبرت آل كندى سوزكدن ، آمان اوغلم ، غيرت !
بر ييلك وار داها ظنمجه ؟.
— أوت .
— باق نه قولاى !
لكن اخوان كرامك ؟
— چوغنك آلتيشر آى .

— هپ كيدرلريا ، برابرجه ؟
— كيدرلر ، معلوم .
— هپسنك مسلكى صاغلامى ؟
— اوت ، مثبت علوم .
— انقلابك يولى مادامكه بو يولدر يالكز ،
« نره‌سين‌مى كيدى برلين؟ » ديه‌رك يوللانيكز .
آلتى آى ، برسنه غيرت سزه اكلنجه ديمك ..
سزكه ييللرجه نه‌لر چكمه‌ديكز ، هم كوله‌رك !
هانى ، برعمره بدلدر شو بچن هركونكز ؛
بركون اول كيديكز ، برساعت اول دونكز .
شرقك آغوشى آچيقدر او زمان ايشته سزه ؛
او زمان وارمه‌نك امكانى اولور غايه‌كزه ؛
اوزمان ديكلرم آرتيق سنى ، عاصم ، بول‌بول ..
— يارين آقشام كيدرز .
— اويله‌مى ؟ برخوردار اول ،

محمد عاكف

اجتماعياتده غربجيلق وبوزغونجيلق :

اجتماعى ضلالتلرك مهلك نتيجه‌لرى

حقايق علميه مواجهه‌سنده عندى برطاقم ترهاته اجتماعيات نامنى ويره‌ن عصرى اجتماعياتجيلرك هرشكله كيرن ، بالموم كبى هرهانكى غايه‌يه موافق كلن حاضر دستورلر ايجاد ايلملرى تعامل حكمنى آلدى. دانسك تأثيرات مضره‌سندن بحث اولنسه درحال قاچ بيك سنه اول توركلرك بتپرستلك دورنده قادينله اركك برلكده اويناتان برنوع اويونك بوكونكى عصرى دانسك منشأى اولديغى وبناءً عليه اجتماعياتمزه يابانجى اولمديغى ايلرى سورروليور . قادينلرك سربستيسندن شكايت ايدلسه قادينك دكل شخصى حريته ، سياسى حقلرده بيله الك طبيعى بر مساواته مالك اولديغى دورلردن تجاهل ايديلمه‌سى اخطار اولنور . مسكراتك تخريباتندن اسف ايدلسه تاريخمزك مى وشراب ايله صنعتى ترنم ايلديكى شاعرانه بر ادا ايله تكرار اولنور . ديمك‌كه اجتماعياتمزك مبدألرينى بردورلو احاطه ايده‌مديكمز ايچون قباحت بزده .

بوقابليتسزلكه ايستر قباحت ، ايستر فضيلت ديه‌لم ، آنجق شو جهتى اعتراف ايده‌لم‌كه علمى حقيقتلر حكملرنده اصلا خاطره وكوكله باقماز . حقيقت كونشى بيك بر فيلسوف اسميله‌ده محاط اولسه ستر ايديله‌من. بوكون ايچون الك دوغرى فلسفه هرشيئى رياسز اولديغى كبى كورمك ، الك يوكسك فضيلتده آجى حقيقتلرى كتم ايتمه‌مكدر .

فى الحقيقه عصر حاضرده علوم اجتماعيه صوك درجه‌ده نائل انكشاف اولمشدر. اورته‌ده مثبت ، مجرب ، مشكل برعلم موجوددر. اوعلم كه عصرلرك تاريخى احتوا ايدن سلسلهٔ تجاربيله ، انقلابات شئون ادوار ايله ملتلر ايچون كوزل بررهبر تكامل ، وضع برصحيفهٔ عبرتدر . فقط ، علوم اجتماعيه‌نك متردى هيئت اجتماعيه‌لر حقنده‌كى حكملرى چوق شدتليدر ، نشئه واويقو قاچيراجق قدر وخيمدر .

بوكون هركسك كندى فكرينه كوره اويونجاق يابمق ايسته‌ديكى اجتماعيات كوستربيوركه ، ملتلرك تكامل ايده‌بيلملرى ، هيئت اجتماعيه‌لرك يوكسله بيله‌ملرى ايچون حال طبيعيده بولنملرى مشروطدر . سياسى معناده صلح وسكون و آسايشله ايضاح ايديلن حال طبيعى اجتماعيات ساحه‌سنده اوقدربسيط برمفهوم افاده ايتمز. حال طبيعىٔ اجتماعى موجوددر: ديه‌بيلمك ايچون برطاقم معيارلره ، مقياسانه احتياج واردر .

معنويانه اعتقاد ، اخلاقه مربوطيت ، عزم وفعاليتله اتصاف ، نيكبينى ايله مألوفيت ، مشترك اراده‌لرى مثبت وجهه‌لر داخلنده تكثيفه اقتدار ، آرزولرك مشروع ساحه‌لرده تطمينه قابليت... حال طبيعينك معياريدر. بواوصافك خلافى هيئت اجتماعيه‌لر ايچون حال غير طبيعى ، حال مرضى عد اولنمقده‌در .

سياسى حربلر برصلح ايله نتيجه‌لنير . صلحك امضاسيله برابر عين زمانده درحال سكونت عودت ايدر ، هركس ضررينى تهوينه ، ياره‌سنى صارمغه اوغراشير . حالبوكه حيات اجتماعيه‌ده‌كى غير طبيعيلك نه اويله برحمله‌ده سكونه عودت ايدر ، نه‌ده قولايلقله زائل اولور . بالعكس تهلكه دشمن اردولرى كبى هركسك كوره‌جكى شكلده مرئى اولمديغى ايچون مدافعه امكان ووسائطى قولايجه تأمين ايديله‌من. بونك ايچوندركه

امراض اجتماعیه، تشخیص وتداویسنده کی اهمیت ومشکلات حسبیله، ملتلر ایچون طاعوندن دها تهلکه‌لیدر .

اجتماعی غیر طبیعیلك ، اجتماعی حالت مرضیه باشلیجه اوچ دور مهالك عرض ایدر . بوادوارك هر بری هیئت اجتماعیه‌لرك فلا کتنی اکمال واتمام ایدر .

ملتلرده ایلك دور فلا کت اولان تردیاتك باشلامسی انحطاطك مبدأنی تشکیل ایدر . تردیات مادی ومعنوی دوشکونلك دیمکدر . موجود اساسات اخلاقیه واجتماعیه اهمال اولنور. بوقیود معشری‌نفسه خوش کورونمه‌مکه باشلار . رابطه‌لر کوشر . عنعنات اجتماعیه خرافه عدیله شایان استهزا کورولور . بو اعراض ایله برابر معشری اراده‌لر تکاثفنی‌غیب‌ایتمکه ، داغلمغه‌باشلار. فعالیت روحیه ،هیجان حسسزلکه میل ایدر . بو دورده هنوز موجود اخلاقی واجتماعی اساسلر تبدیل شکل ایتمش دکلدر. بلکه اومبدألره قارشی اولان‌رابطه‌لر کوشه‌مش ، بشقه حرثلرك غیرملی تأثیراتی شعور محیطی‌نی صارمغه باشلامشدر .

اکر منورانك ، مطبوعاتك ، اداره قوتنك علمی وصمیمی مداخله وارشادیله تردیاتك اوکنه کچیله‌مزسه ایکنجی ودهاچوق مهلك اولان ضلالت اجتماعیه‌دوری‌باشلار . بودورده تردیاتك‌اوصاف ممیزه‌سی مع زیادة اخذ موقع ایتمکله‌برابر موجود اساسات یرینه هیچ بری یکدیکرینه اویمایان ، متناقض، منفی برطاقم تقلیدلر کوره‌نکلر ، فوضالر اقامه ایدلمکه باشلانیر .

بونلر احتیاجی تطمین ایده‌جکی ، احوال اجتماعیه‌یی اصلاح ایده‌جکی یرده ایجدکجه حرارت ویرن دکزصوینی کبی هیئت اجتماعیه‌یی برازدها مبدألرندن اوزاقلاشدیرر. اساسلرندن اوزاقلاشدقجه‌صافیتنی، قابلیت‌حیاتیه‌سنی ، تکاملنی‌غیب‌ایدن‌جمعیت تساندنی ضایع‌ایده‌رك‌مختلف عضولری‌محکوم انفصال بربنا کبی صاللانمغه باشلار. هیئت اجتماعیه‌لری کیرمش اولدقلری بودور مهلکدن‌آنجق برمعجزهٔ الهیه قورتاره‌بیلیر. ایش بورادهیه کلدکدن صکره آرتق نه‌نشریات ، نه‌اجتماعیات تأثیر ایدر . اوکنه کلن موانعی ییقوب داغیتان فورطنه‌لر کبی ضلالتلر فضیلتلری امحادن کری دورماز . تردیات دورنده مسامحه‌کار اولان ذهنیت ضلالت دورنده متجاوز بر وضعیت آلیر . قناعت وجدانیه ومعنویه‌یه حرمت زائل اولور .

بونی تعقیب ایدن دور آرتق دورتفسخ وانقراضدر . روما‌لیلر ، یونانیلر ، بیزانسلیلر ناصیل بو اوچ دوری ادراك ایده‌رك تاریخی برنامدن بشقه اثرلری قالمدیسه‌عینی‌شرائطك‌عینی‌نتایجی‌حصوله کتیرمسی طبیعی اولدیغندن بوکونده بو وضعیتلره دوشه‌جك هیئت اجتماعیه‌لر ایچون عاقبت مهلکه کچیکمز . چونکه تاریخ برتکرردن عبارتدر .

ایشته بعصری اجتماعیاتجیلر بوآجی حقیقتدن‌متغافل، یاخودمتجاهل برحالده وخامت اجتماعیه‌یی عندی وپالدیزلی فلسفه‌لرله اورتمکه اوغراشیرکن آلدانمیان حقیقت متصل یورومکده‌در. بیك‌برادله‌سیله ، آجی فریادلرله ، اوزون سنه‌لردن‌بری اسماع وافهام ایتمك ایسته‌دیکمز اجتماعی تهلکه‌لر بوکون ناقابل انکار بر امرواقع حالنی آلمشدر .

خایر، بوسوزلری یازارکن ، حسیاتمزه حاکم اولان حالت‌روحیه نه‌بدبینی ونه‌ده افراطدر . یأسك ، امیدسزلکك ایمانه مخالفتنه مطمئن برمسلمان قناعتیله پالکززعامه ودوغری برمشاهده‌یه استناد ایده‌رك وضعیت اجتماعیه‌مزی افراط وتفریطدن خالی بر وضعیتده اولدیغی کبی کوسترمك ایستیورز .

آجی واعترافی پك الیم اولمقله برابر وقوع حال کوستریبورکه هیئت اجتماعیه‌مز تردیات دورندن ضلالت ساحه‌سنه آتلامش بولونیور . تنظیماتدن و حتی سوء اداره واخلاق اعتباریله دها اولکی تاریخلردن باشلایان بو فلاکتك سببلرینی ، مسئوللرینی تعیین ایده‌جك دکلز . اساساً بو تردیاتدن عصرلردنبری یاشایان هر فرد ، هرمؤسسه درجه‌سنه کوره مسئولدر . فقط بوکون مهلك بر شکل آلان اجتماعی تهلکه‌لر قارشوسنده هرکسك هیچ اولمازسه مسئولیت وجدانیه‌دن‌قورتلق ایچون براز امعان فکر ایتمسی ، حال حاضرمزی امین وسالم بر حال اجتماعی‌یه کتیرمك ، استقبالی قورتارمق ایچون نه‌لر یاپلمسی ایجاب ایتدیکنی دوشونمسی ضروریدر .

بوکون ظواهره باقلیرسه لسانلرده ترقی وتجدد مفهوملرندن‌بشقه برشی ایشیدلمیور . هیئت اجتماعیه‌مز هرکسك نخبهٔ آمالی اولان تکامله اك صمیمی عاشقلرقدر مجلوب بولنیور . فقط بو امل وآرزو حقیقتك پالکز ظواهرندن عبارتدر . چونکه بر شیئی ایسته‌مکله او مقصده وصول تمامیله آیری‌ماهیتده‌در. اصل هنر، غایه‌نك‌مثبت‌اصوللرله‌استحصالی ایچون مشترك اراده‌لری تکثیف ایده‌بیلمکده‌در . اثیری عالی نیجه تصورات روحیه موجوددرکه فعله انقلابی پك آز مسعودلره نصیب‌اولور . خیالك حقیقت حالنه کچمسی ایچون برطاقم مراحله ، هرمرحله متعدد وسائطه احتیاج کوستر. مثلا دکزدن کچمك ایچون واپور ، قایق ، بونلری ایشلتمك ایچون مفنن ، صاتین آلمق ایچون سرمایه ، سرمایه‌یی قزانمق ایچون سعی وعمل ، سعی وعمل ایچون ایی برسجیه ، تربیه . . . الخ لازمدر .

بومثالی صغری‌وکبراسیله هرشیئه تطبیق‌ایتمك‌ممکندر. یکانه غایه‌مز اولان ترقی و تجددك خیالدن حقیقت و فعلیات شکلنه تحولی مطلوبمز ایسه بوامنیه‌نك‌اویله قولایجه‌حصول بوله‌جق شیلردن اولمدیغی‌سقوط خیاله اوغرامامق ایچون ـ بیلمکلکمز ایجاب ایدر .

عصرلردنبری هیئت اجتماعیه‌مز ترقیات مادیه ساحه‌سنده کیتدکجه کریله‌مش ، احتیاجات عصریه‌دن اوزاقلاشمش ، معنویاتی‌ده اهمال

ایده‌رك اك بیوك سلاح مدافعه و ترقیسندن محروم قالمش بر حالده بولونیور . شو حاله نظراً نتیجهٔ مسعوده‌یی اقتطاف ایده‌بیلمك مادی ومعنوی بر چوق وسائطه متوقفدر .

اولا : آرا یرده‌کی زمان ومساعی فرقنی اورته‌دن قالدیره‌جق مدهش بر فعالیتك منبعی، تملی اولان معنویاته، معنویاتدن دوغان عزم وارادهیه، سجیه‌یه ، اخلاقه ، فدای نفسه ؛

ثانیاً: معنویاتك تکملی ایچون تربیهٔ دینیه‌یه، صاف بر عائله تربیه‌سنه ، کوزل ومتین بر تحصیله ، او تحصیلی ادامه ایتدیره‌جك ثروته ؛

ثالثاً: ثروتك استحصالی ایچون ، حال طبیعیٔ اجتماعینك استقرارینه، حریت مساعی‌یه، انکشاف محیطی‌یه، استحصالاتك تزایدینه ، اخراجاتك تکاملنه لزوم واردر . یکدیکرینه تمامیله مربوط اولان بو اساساتدن هانکی برینك انکشافی ایچونده آیری آیری فنی ، علمی اصوللره ، آیری آیری مساعی‌یه ، فداکارلغه احتیاج بدیهیدر .

آنجق مادی و معنوی ساحه‌ده‌کی بالعموم لازمه و ضرورتلرك ، دساتیر و اساساتك مرتبط وممتزج هم آهنك اوله‌رق ایلرولەمسی نتیجه‌سنده حصوله کله‌جك تکاملدرکه ترقی وتجددی تأمین ایده‌بیلیر . یوقسه بو کوزل کله‌لر قوه‌ده قالدقجه ، یا کاش بوللره صابدقجه قیامته قدر ورد زبانمز اولسه اك اوفق بر فائده ویرمز .

غیرقابل رد وجرح اولان بو نتیجه‌دن صکره بر ازده بو کونکی وضعیت اجتماعیه‌مزله ترقی و تجدد مفهوملری آراسنده‌کی نسبتی ، مقصده وصول ایچون اوزرنده یورودیکمز طریقی کوزدن کچیرملی‌یز .

بالطبع بو تدقیق وتحلیلده مخاطبمز هیئت اجتماعیه اولدیغی کبی غایه‌مزده هیچ بر شخص ، هیچ بر فکر وهیچ بر مؤسسه ایله علاقه‌دار اولمیه‌رق یالکز هیئت اجتماعیه‌یه نافع بولنمقدر . وضع حاضر اجتماعیمزك محراقنی غربجیلق تشکیل ایدییور . مادةً ومعناً ، حساً وروحاً غربه توجهله خلاصه ایدیله‌بیلن بو دستور اجتماعی ، تطبیقات ساحه‌سنده تقلیدجیلك حدودینی تجاوز ایده‌میور . علم وعرفان ساحه‌سنده غربجیلغك اك ابتدائی، اك بسیط تجلیاتنه شاهد اوله‌میورز . نه‌یکیدن بر فابریقه آچیلیور، نه‌ده فائده‌لی، علمی، فنی تك بر کتاب نشر اولونیور . بالعکس موجود مؤسسات اقتصادیه‌مز عطالتدن خراب اولیور . جدی کتابلرمز کتبخانه‌لرده چوریور . اخلاق عمومیه‌ز نا ادبیاتی مطبوعاتیله بیك بر جشید فحشه تحریك اولنمقده ، هنوز حیاتك معناسنی ادراك ایده‌مه‌ین کنج ومعصوم یاورولرمز هیچ بر مراقبه‌یه تابع اولمیان تیاترو وسینمالرده عملی درس فضاحت کورمکده . یا رومانلره ، هر کتبخانه‌ده مرغوب بر قسم مخصوص تشکیل ایدن و مکتب صیرالرینه قدر قدر صوقولان آچیق رسملره نه دیه‌لم ؟.

نسلك محافظه‌سی ، عائلوی فلاکتلرك اوکی آلنمسی ایچون غربده بیکلرجه مؤسسه‌لر ، شدتلی تدبیرلر ، « مراقبهٔ اجتماعیه » لر موجود اولدیغی و هیچ کیمسه منفعت عمومیه ملاحظاتنه قارشی سربست براقلمدیغی حالده ، بزده جاده‌لردن سوقاقلره ، سوقاقلردن خانه‌لرك حریمنه قدر صوقولان ــ ساده استانبولده ــ اون بیکلرجه میخانه نفوسی زهرله‌مکده ، آنجق تأمین معیشته کافی کله‌بیلن منابع ثروتمز راقی ، شانپانیا ، لیکور یوزندن خارجه آقمقده ، اکمك بکله‌ین عائله‌لر یکانه غدالرینك‌ده میخانه کوشه‌لرنده ترك ایدلدیکنی کوره‌رك الی بوکرنده قالمقده . عشرت یوزندن عائله‌لرده حسن معاشرت محو اولمش ، جرائم مقداری شایان حیرت بردرجه چوغالمش ، هر کون مسکراتدن متولد دورلو خسته‌لقلرله نفوسمزی براز دها کیرمکه باشلامشدر . بونلره قارشی هانی عصری تدبیرلرمز ؟...

فحش آلابیلدیکنه ایلرولیور . رسمی دیسپانسرلردن صرفنظر خصوصی معاینه‌لرك بیکلرجه مداوملری قورقونج بر یکون تشکیل ایدییور . فحش ایله مألوف یادکارلر قیدن بوجاقدن چیقارق ناموسکار محله‌لره قدر صوقولدی . بو کون بونلرك چرکابیله کیرلنمه‌مش همان بر کوشه قالمامش کبیدر . هانی غربده‌کی فحش مجادلاتی، هانی اخلاقسزلغه قارشی تحدیدات ؟...

دانسلر ، بارلر فعالیتده . غربده دکل کنج قیزلرك ، عقلی باشنده موقع صاحبی هیچ بر مأمورك بیله کیده‌میه‌جکی ، کیتمکدن ممنوع اولدیغی ، کیدنلرك درحال هیئت اجتماعیه‌نك طعن وتشنیعنه اوغرادیغی بو سفاهت وضلالت محللری صاف وپاك کنجلرمزك ، قادینلرمزك عفتلرینی ، عصمتلرینی اولدورییور . حیا وحجاب لوثیاتك سراب آلود آغوشنده بوغولیور .

حریت شخصیه وار . آمنا . بو محترم دستور ، بو مبجل اساس غربده‌ده وار . فقط هیچ کیمسه حریتك حدودینی منفعت عمومیه، اخلاق عمومیه ، حسیات عمومیه ملاحظاتی درجه‌سندن خارجه تجاوز ایتدیرمیور . هیچ بر کیمسه چیقوب میلیونلرجه خلقك مقدساتیله ، عقیده‌سیله آلای ایتمك جسارتنی کوستره‌میور ، هیچ کیمسه چیقوب خلقی فحشه تحریك وفضیلتی تحقیر ایده‌میور . حالبوکه بزده اویله‌می ؟...

غربده دیدی قودی ایله معین کیمسه‌لر اوغراشیر ، هله عالملر ، متفننلر ، اجتماعیاتجیلر ، حادثات روزمره‌دن دائما اوزاق بولونورلر . علمی قونفرانسلر ، مجادله‌لر ، تدقیقاتلر ، تتبعاته چیقان هیئتلر ، فنی مناقشه‌لر ، یکی کشفلر . . یکدیکرینی تعقیب ایدر . حقایق علمیه‌یی ترنم ایتمه‌ین تقلیدجیلك برطرف، هانکی متفننمز بر کشفده بولونیور؟ هانکی جمعیت علمیه قونفرانسلر ویرییور؟ هانکی زمره ، هانکی کنج کندینی علمك درینلکلرینه ترك ایدییور، هانکی مهندسمز، بر فابریقه قورییور؟ هانکی کیمیاکر الی درهم شکر استحصال، یوز درهم غاز تصفیه ایدیور؟

علمی وفنی بر هیچلکدن بشقه اورتەده برشیلر یوق ! معارف متدنی، هر کسده بریأس ، بربدبینی حاکم . غربی بو کونکی مادی کماله مظهر ایدن اقتصادیاتدر. فابریقەلر ، بانقەلر، تجارتخانەلر، اخراجات، کشفیات، استحصالات ثروتی، رفاهی وجوده کتیرمشدر . بو وادیده غربجیلیغی تقلیده هیچ نیتمز یوق ... سفالت عمومی ، ملت مستهلك، ادخالاتمز، اخراجاتمزه فائق بولونیور .

غربده ، اجتماعی بر تساند وتعاون واردر . اخلاق ملیه، عنعنات ملیه شدیداً حمایه ومحافظه اولنور . « مراقبهٔ اجتماعیه » تشکیلاتی موازنهٔ اجتماعیه‌یی دائما مراقبه‌ده بولندیرر. محتاجینه معاونت یوکسك بر درجه‌ده‌در. بزده بونلرك هانکیسی وار ؟.. کیمسه کیمسه‌یه یاردیم اتمکی عقلنه کتیرمیور . مدهش بر فوضا اطرافی آلمش یورومش ..... روحلرده بر اولکونلك وار .

شمدی هیئت اجتماعیه‌مزه خطاب ایدییورز . صوریبورز . بو صایوب دوکدکلرمز افترامی ، یالانمی ؟ بو فکرلرمز خرافه‌می ، تعصبمی ؟.. علم سویلدکلرمزی حایقیرمیورمی ؟.. جهانی دولدوران برمفاخره ، اك یوکسك بر تاریخه ، اك علوی بر دینه مالك اولان ملتمز ایچون تردیات وضلالت قدر معناسز ، الیم برشی تصور اولنه‌بیلیرمی ؟

بوسطرلری یازارکن چوق متألمز . فقط کیمسه‌یی آلداتمغه جرأتمز وحقمز اولمادیغی ایچون حقیقی بوتون عریانلق وآجیلغیله تشریح ایدییورز. بو کون ایچون حقیقی ملیتپرورلك ، وطنپرورلك آنجق بودر .

شیمدی غربجیلغك حقیقی ومعقول معناسیله دکل، بو کونکی شکلیله مساویات وتردیاتدن عبارت اولدیغی ، بو یولله ترقی وتجدده وصول امکانی اولمدیغی آکلاشیلدقدن صکره هیئت اجتماعیه‌مزی دوشمش اولدیغی بو بویوك کریوه‌دن قورتاراجق چاره‌لری آرامالیدر . فکرمزجه اوزون اوزادی‌یه نظریات ، مناقشات برطرف، بوتون چاره‌لر یالکز بر نقطه‌ده قرارقیلیور. اوده معنویاتمزك اصلاحندن، اسلامیت دساتیرینه توسلدن، اخلاقیاتك بوتون شمولیله محافظه‌سندن عبارت بر هدایتدر. ترقی وتجدد ایچون یکانه علاج بودر .

اوت، بز تورکلر، مسلمانز، شرقلی یز، کندیمزه مخصوص یوکسك بر مدنیتمز، یوکسك بر اجتماعیاتمز ، یوکسك بر حرثمز ، محترم بر اخلاقمز موجوددر . مقدساتمزی سوه‌رز، حرزجانمز بیلیرز . قوهٔ معنویه‌مزی، صلاح حالمزی دین مبینمزدن اقتباس الهام ایده‌رك تقویه وترصین ایده‌رز. عائله‌لرمز ، قادینلرمز اغیاردن محفوظ قیمتلی خزینه‌لرمزدر . تعاون، تساند، حقه مراعات، عدلته انقیاد دستور حیاتمزدر . قرآن کریمدن اخذ فیض ایده‌رك بشیکدن مزاره قدر اکتساب علم وعرفانه، مملکته، عائله‌مزه ، شخصمزه منفعتلی اولمق ایچون عصالق براقه‌رق مستحصل اولمغه چالیشیرز . ملتمزك شان وشرفی کندی شرفمزدر . علمی ، صنعتی ، غرب وشرق تفریق، ایتمکسزین نرده اولسه آلیرز . فقط عنعناتمزی ، اجتماعیاتمزی ، اساساتمزی هرکسدن ، هر یابانجی حرثدن، نفوذدن ، تجاوزدن قیصقانیرز .

ایشته بو کون هیئت اجتماعیه‌مزی قورتاراجق ، ملتك سعادتنی ، تأمین ایده‌جك یکانه امید ، یکانه چاره آنجق بو اساساته درحال درت ال ایله صاریلمقده‌در.

هیئت اجتماعیه‌مزك ایچنده بولندیغی ضلالت دورندن معاذالله تفسخ دورینه یووارلانمه‌مسی ایچون تردیاتله ، اخلاقسزلقله ، بدبینی ایله ، معنویات دوشکونلکیله مجادله ایتمك ، اصطفای اجتماعیمز ایچون چالیشمق اك بویوکمزدن اك کوچوکمزه قدر هر فرده عائد اساسلی ، مثمر بر وظیفه‌در . اجتماعیاتی بوزولمش، تفسخ ایتمش ملتلر ایچون مقدر اولان اولوم اوکمزده دوریبور .

یاشامق ایسته‌یورسه‌ق اساساتمزه ، اجتماعیاتمزه ، اخلاقیاتمزه بوتون قوتمزله صاریلمقدن بشقه چاره یوقدر .

صبحی حکمت

علم ودینه نصل افترا ایدییورلر !

(ومن اظلم ممن افتری علی الله کذبا)

علم وفنك غایه‌سی تحری‌ٔ حقیقتدر . دیمك که علم کندندن اول بر حقیقت مطلقه‌نك وجودینه اعتقاد ایله مسبوقدر . شوحالده علم وفنه سلوك ایچون اول امرده حق پرستلکی بر دین اوله‌رق قبول ایتمك ضروریدر . حق پرست اولمیانلر حقایق فنیه‌یی‌ده تحریف ایدرلر . حق پرستلك فضیلتندن محروم اولان روحلر ، خودکاملق کریوه‌لری ایچنده یووارلانیرکن منافع حقیقیه‌لرینی بیله معکوس ومنکوس بر نظرله مشاهده ایدر واسباب سعادتلرندن تیکسینه‌رك بدبختلق وسائطنه جان آتارلر . حرص شهوت کوزلرینی بورور، هر نه‌یه باقسه‌لر جفته خیال ایچنده کوررلر. بو نقطه‌یی مولانا جلال الدین رومی حضرتلری مثنویده نه کوزل ایضاح ایدر؛ بیوردلرکه : اجزاجینك بریسی بر کون دکانده بر رجته یاپارکن چراغنه: کیت ایچریکی اوطه‌ده فلان موقعده شویله بر شیشه وار، آل کتیر دیر. مکر چراق شاشی ایمش . کیدر، باقار، عین اوصافده ایکی شیشه وار . دونر : « اوسته‌جغم، سویلدیککز یرده شیشه بر دکل، ایکی ، هانکیسنی کتیره‌یم ؟ » دیه صورار اجزاجی : « هایدی اویله

فضله بین اولمه. شیشه ایکی دکل، بردر.» دیه چراغی آزارلار زواللی چراق کیدر، باقه بیلدیکی قدر باقار، شیشه ینه بر دکل، ایکی. دونر: «رجا ایدرم، اوسته جقم، دیر؛ بر دکل، ایکی، جداً ایکی. طارلیکز اما هانکیسنی کتیره‌یم؟» بو اصرار اوزرینه اوسته حدتله «هایدی ایکی ایسه برینی قیرده دیکرینی آل کتیر» دیر. چراق کیدر، أله بر شی آلیر، ایکی کوردیکی شیشه‌نك برینه چارپار، چارنجه برده باقارکه ایکیسی بردن خردوخاش اولمش. اوزمان اِواه دیر. واویلا قوپار.

ایشته حرص شهوت ده انسانی بویله شاشی یاپار. هرنه‌یه باقارسه چاتاللی کوستریر. برینی قیردیرر کن هپسنی ألدن قاچیرر. دینه بیلیرکه دنیاده بشریتك بوتون اضطراباتی هپ بویله چاتال کورن کوزلریوزندندر. بونلرك نظرنده حق دائما خیاله فدا ایدیلیر. بوکیلر، بوتون حقیقتلره خرافه نظریله باقارلر. علمه جهالت، جهالته فن نامی ویررلر. علم وفن حقایق ثابته‌یی کشف وتقریره چالیشیر، بونلر علم وفن نامنه بوتون حقایق ثابته‌یه خصم کسیلیرلر. علم وفن تجربه‌یه فرصت بولمق ایچون حادثاتك براستقرار تکررینی، جهت تناسقنی کوزلر، بونلر ایسه مودا وتجدد سوداسیله دنیاده تکرر ایدن هر حقیقت مستقره‌یه نظر نفرتله باقارلر. علم وفن انسانلره اك صاغلام، اك تهلکه‌سز طریقلردن یورومکی توصیه ایدر، حالبوکه بونلر اوچورومل کنارنده طولاشه‌رق هردم هیجان دویمق ایسترلر. علم وفن شاهقه‌لره چیقمق ایچون امین ویا کیلماز وسائط تحری ایدر، حالبوکه بونلر راحت راحت چیقیلیور دیه اولرینك مردیونلرینی ییقارلر. بونلرك نظرنده فن کلاه قاپمق، فلسفه چالم صاتمق ایچون اوقونور. کویا علم روح آدام آلداتمه‌یه، منطق سفسطه‌یه، علم اخلاق رذائل نشر ایتمه‌یه، علم اجتماع جمعیت پریشان ایتمه‌یه، علم حقوق ظلم وتجاوزه، علم سیاست اختلاله موضوعدر. فقط دین، آه او دین یوقمی؟ بوتون بومقاصده حائل اولان، آمان یاپمه‌یك، بو کونك برده یارینی واردر، دیه باغیروب طوران بر اوماجیدر! زیرا سائر مانعه‌لرك هپسی دیشاریدن باقوب کچن برظاهربین، فقط دین وجدانلره قدر حلول ایدن، کوکللرك کیزلی هردرلو حرکاتنی ترصد ایله‌ین، قلبلرده حق وحقیقت الکتریقنك جریانی ایچون ناقللك وظیفه‌سنی کورن، حاصلی انسانلرك یالکز اعصاب وعضلاتنده دکل، حریم روحنده دخی طولاشان برضابطهٔ غیبیه، برامنیت عمومیه مدیری، بشرك بوتون اعمال وآمالنی قید ایدن یا کلماز کاتبلری، کوروغز دفترلری وار؛ اوشاغی، افندی‌یی، زنکینی، زوکوردی، بکی، پاشایی، حاصلی هرکسی مساوی طوتار، مسئول ایدر. نه غریبدرکه عقلی اولمایانلرله علاقه‌سی یوقدر. بوتون قانونلری عقللیره متوجهدر. حیاتك اضطراباتی ایچنده چیرپینانلرك انتحارینه‌ده مساعده ایتمز. ایکله‌ین کوکللری، استقبالك، حیات ابدك نامتناهی اذواق موعوده‌سی ایله

أکلندیرر، دیکلندیرر، تسکین وتطییب ایدر. آرتق عالمده وجدانسز یاشامق ایسته‌ینلر نه یاپوب یاپوب بوندن قورتولمه‌نك چاره‌سنه باقلیدرلر. مادام‌که دینك قانونی انسانلغه متوجهدر، اوحالده اوندن خلاص اولمه‌نك چاره‌سی ده انسانیتدن استعفا ایده‌رك حیوانات زمره‌سنه التحاق ایتمك، بهائم کبی یاشامقدر.

ایشته دینسزلرده حاکم اولان حالت روحیه‌نك اساسی بودر. بشریت حاضره‌نك بتون اضطراباتی‌ده بو حالت روحیه‌نك نتائج مکتسبه‌سیدر. بونك بزه اك واضح افاده‌سنی کچن نسخه‌مزده درج ایتدیکمز ماده‌لریله صدرالدین جلال بك ویردی. چونکه دینه ماهیتی اعتباریله مکلفیت اداره‌یی تمثیل ومدافعه ایتدیکندن دولایی هجوم ایدلمك لازم کلدیکنی صراحتله آکلاتان او اولدی. چونکه ترکیه جمهوریتی مکلفیت اداره‌نك معارضی ومنکری وضعیتده کوسترمك ایسته‌ین او ایدی. چونکه حریت وجدانی بر وجدانسزلق صورتنده ایضاح ایدن ینه او ایدی.

صدرالدین جلال بك حس حاکمی تشکیل ایدن بوماده‌لرینی علمه، دینه قارشی برطاقم افترالریله‌ده تذییل ایدرك اعلان جهالت ایتمکدن‌ده ذوق آلمشدر. مثلا: اوچنجی ماده‌سنده دین ایله دموقراسی‌یی بربرلرینه ضد کبی کوسترمك ایسته‌مش وبوکا مثال اوله‌رق‌ده ارضك منشأ وصورت تشکلی مسئله‌لری حقنده دینله علمك نقطهٔ نظرلری ضد اولدیغنی وبونلری تألیف ایتمك امکانی اولمدیغنی ادعایه جسارت ایتمشدر.

اولا عالمده دین ایله دموقراسی آره‌سنده تضاد تصور ایتمك نه غریب بر افترا وجهالتدر. دین اسلام نقطهٔ نظرندن ایسه بوجهالتی معذور کوستره‌جك هیچ برسبب یوقدر. دینی مکلفیت اداره تمثیل ومدافعه ایدن برمؤسسه‌دیه تصور ایله‌ین بر قفا دموقراسی‌یی نصل تصور ایتمیلدرکه بویله برمکلفیته ضد ومعارض اوله‌رق اعلان ایتمك جسارتنی کوسترسون؟ کرچه بز صدرالدین جلال بکك دموقراسی‌یی نصل تعریف وتصور ایتدیکنی بیلمیورز. فقط افاده‌سنك روشنه نظراً هرحالده مکلفیت اداره‌یی قبول ایتمه‌ین برمؤسسه حالنده تخیل ایتدیکی آکلاشیلیور. اوحالده دین حقوق عامه‌یی علی السویه تحت ضمانه آلمق ایچون هرکسی حس وظیفه ایله مسئول طوتدیغندن دولایی‌می دموقراسی‌یه ضد اولمش اولیور؟ بز شمدی‌یه قدر دموقراسی‌یی آریستوقراسی مقابلنده برکلمه اوله‌رق طانیورز. حالبوکه حضور الهیده دموقرات ایله آریستوقراتی تفریقه قالقیشانلری دینمز بزه جبابره‌دیه طانتمشدر. دینمز صدرالدین جلال بکه جامعده آیری برصندالیه تخصیص ایتمدیکی کبی اونی‌ده خلق ایله برابر برصفده نماز قیلمغه دعوت ایتدیکی ایچونمی دموقراسی‌یه ضد اولیور؟

اوت انسانلرده مراتب ودرجات يوق دكلدر . بو اعتبار ايله بو عالم بشر ايچون بر عالم مسابقه‌در . (ورفع بعضكم فوق بعض درجات) لكن ديمز بزه بو مسابقه‌ده قازانه بيلمك ايچون اول امرده هپمزك متساوياً بر خط مستقيم اوزرنده اخذ موقع ايتمه‌مزى و بناءً عليه على السويه مكلفيت ايله حقوق بشرك قيمت مساواتنى تقدير ايله‌مه‌مزى امر ايتمش و بو مساوى صف مزيتدن وظائف ميداننده مسابقه‌يه آتيله‌رق نامتناهى ذرهٔ ترقى‌يه دوغرو چا پشمه‌دن بر نظام وحدتله قوشمه‌مز لازم كلديكنده اصرار ايلمشدر . ايشته مساوات حقوقك تمثالى اولان بو ايلك صف مستقيم (الناس كاسنان المشط) حديث شريفنده طاراغك ديشلرى صورتنده تصوير اولنمش و نتيجهٔ مسابقه (ان اكرمكم عندالله اتقيكم) آيت جليله‌سى مضمونيله تقرير بيورلمشدر. عالمده بر صف مستقيم اوزره طورارق بر نظام وحدته اتباع ايتمه‌دن، بر آت قوشوسى بيله ياپيله‌ماز. بناءً عليه دين توحيدك چيزديكى بو صف مستقيم وحدت اوزرنده اخذ موقع ايتمه‌دن انسانلرك مسابقهٔ حياته چيقمه‌لرى نصل ممكن اولور ؟ و معلم نامنى طاشيان بر فرد نصل اولورده بر معلمين جمعيته قارشى بويله بر نظام كلينك، بر مكلفيت اداره‌نك عليهنده ادارهٔ كلامه جرأت ايدر؟

غرابته باقكز كه صدرالدين جلال بكك فكرنجه دهموقراسينك تأسسى ايچون ارضك منشأ وصورت تشكلنى بيلمك لازم كليورمش ! زيرا ارضك منشأ وصورت تشكلى دهموقراسينك اساسلرندن برينى تشكيل ايديورمش ! بويله ديمك بو كون عالمده دموقراسينك تأسيسى شويله طورسون، بحثى بيله امكانسزدر ديمكله مساوى دكليدر ؟ اكر ارضك منشأ وصورت تشكلى دهموقراسينك اساسلرندن برى ايسه بونى هنوز بيله‌مينلرك بالضروره دهموقرات اوله‌مامالرى، دهموقراسيدن دم وورمامالرى اقتضا ايتمزمى ؟ ارضك منشأ و صورت تشكلى بو كون علم وفنك صورت قطعيه‌ده حل اولنمش بر مسئله‌سى اولديغنى علم وفنه بر آز انتسابى اولانلر بيليرلر . اوحالده هنوز اك متخصص ارباب فنك قطعيتله واصل اوله‌مديغى بر مسئله‌يى قاچ كشى حل ايتمش بولنه‌جق‌ده دهموقراسى تشكيل ايده‌بيله‌جكدر؟ آرتق صدرالدين جلال بكك بو فقره‌سنه دهموقراسينك تشكلنى (بالغك قواغه چيقمه‌سنه) تعليق ديمكدن باشقه نه دنيله‌بيلير ؟ بز كنديسنه شونى اخطار ايدرز كه دهموقراسى ايچون ارضك منشأنى وصورت تشكلنى بيلمكه لزوم يوقدر. يالكز انسانك منشأى ارض اولديغنى بيلمك وطانيمق كفايت ايدر . انسانلرك منشأنى چيكنه‌ديكمز شو قره طوپراق اولديغنى وينه دونوب دولاشوب اونك آلتنه كوموله‌جكنى بيلمك انسانلغك قيمتنى، حقوق بشرك مساواتنى تقدير ايچون كافى بر اساسدر . او قره طوپراغك بر عضويت اكتساب ايدرك بر نطفه‌يه واو نطفه‌نك قانلى جانلى بر بنيه‌يه بالتحول انسان دينيلن شو مخلوق صورتنده ظهور ايتديكى واوندن برلره، كوكلره صيغماز فكرلر، امللر، احتراصلرك متمادياً فيشقيرديغى وينه كونك برنده بوتون بو تجلياتى غائب ايدوب عادى بر چوقوره كومولديكى اويله بر حقيقت متيقنه‌در كه اورته‌يه چيقان بيكلرله نچونلره، نصللره رغماً حقيت ويقينيتنى دائما محافظه ايتمش وايده‌جكدر . بوكا نه دين اعتراض ايده‌بيلير، نه علم . علم وفن بوكا اعتراض ايتديكى كون كندينى ييقار، جهله انقلاب ايدر . دين بونى اونوتديرديغى كون دينسزلكه تحول ايتمش اولور. دهموقراسى بوندن غفلت ايلديكى كون تملنى ييقمش بولنور. بو بسيط وبديهى معلوماتك حدودينى توسيعه چاليشمق علمك وظيفه‌سى واو علمى تشويق وتشجيع ايلمك ايسه دينك وظيفه‌سيدر. بويله يكديكرينه كفالت وتساند تام ايله مربوط اوله‌رق حق يولنه چيقان ايكى كاشفك آراسنه نفاق صوقمق نصل ممكن اولور ؟. كميسيله بحر محيط سفرينه چيقان بر قپودان پوصله‌سنى قيروب آتمق تكليفنه نصل مطاوعت ايده‌بيلير ؟

في الحقيقه دين حق ايله علم حق آره‌سنده نزاع تصور ايتمك جهالتدن باشقه برشى ايله تفسير اولنه‌ماز. صدرالدين جلال بكك‌ده ارضك منشأ وصورت تشكلى حقنده دين ايله علمك ضديتنى اعلانه قالقشمسى، اكر جهالت دكلسه، قصدى بر افترادن باشقه نه‌يه حمل ايديله‌بيلير؟ اوت دين نظرنده ، ارض ازلى وابدى دكلدر، حادثدر . بناءً عليه بر منشأئى واردر. مادام كه حادثدر. اوحالده فانيدر وبر منتهاسى واردر . ارضك طوفانلر، زلزله‌لرله ، وواقعه‌لرله طرف طرف ييقيلوب ، ياپيلوب طورديغنى كورن انسانلر اونك تغيردن مصون بر موجود ازلى وابدى اولديغنى نصل قبول ايده‌بيليرلر ؟ ارض نظرمزده ازلى وابدى اوله‌بيلسه‌ايدى ، بز اونى علت اولامز كبى قبول ايدرك بلكه كنديسنه پرستش ايدردك واحتمال اوكوست قونت كبى اونى بر صنم اعظم اتخاذ ايتمكله بر حق قازانيردق واو زمان ديمزى دها يوكسكلره چيقاره‌ماز، العياذ بالله بعضى عصريلر كبى بت پرستلك دركه‌سنده قاليردق. نته كيم بر زمان علم وفن دعواسيله بويله دوشونلر ، قيامتى انكار ايدنلر وآخرتى بو ارض اوزرنده قورمق ايسته‌ينلر بيله اولمشدى. فقط تشكر اولنور كه بو كون علم وفن بو دركه‌دن قورتولدى ، حتى صدرالدين جلال بكه بيله ارضك ازلى وابدى اوليوب بر منشأئى بولنمسى لزومنى تسليم ايتديردى. دين اسلامك ، قرآن عظيم الشانك بتون ارشاداتى انسانلرك نقطهٔ نظرينى بو حقيقته جلب ايتمكه باشلار. چونكه بو نقطه‌يه واصل اوله‌بيلن بر فكر سائر اجرام سماويه‌نك‌ده عينى وجهله حدوثنه حكم ايتمكده تردد ايتمه‌مك لازم كلير. بناءً عليه بتون بو كائنات اجرامك نشأت و انشاسى ايچون ضرورى اولان قدرت بالغه ايله شو انسان دينيلن كوچوك مخلوقك مزايا واحتراصاتنى طاشيان قدرت قاصره آره‌سنده‌كى نسبتى اولچمك وبتون اجرام ايله برابر ارضمزك اوزرنده‌كى انسانلرك نه‌قدر بيوك بر

حاکم مطلقك تحت حکمنده بولندقلرینی اعتراف ایتمك ایچون سبب کافی الده ایدلمش اولور .

ایشته دین حقك اساسی‌ده بو نقطه‌ده تجلی ایدر وبو تجلیدرکه انسانلرك طریق علم وعملده قطع ایده‌جکلری نامتناهی مسافه‌نك وجیز بر پروژه‌سنی چیزمش بولنورکه اوده نامتناهی تحری اسبابدر . زیرا ارض ازلی وابدی اولو ویرسه ایدی ساحهٔ علمده تحری ایده‌جکمز اسباب اوکا واریر، طایانیورردی . فقط ارضی وبتون اجرام عالمی بر منشأ وبرسبب ایله مسبوق اوله‌رق تصوراتمك مجبوریتنه دوشن برفکر ایچون آرتق ساحهٔ علم ومعرفتی اوطار چنبرایچنه صیقشدیرمق امکانسز اولور . او یوکسه‌لیر، یوکسلدکجه یوکسلمك لزومنی حس ایدر. روحنه ابدیتلردن باشقه اطمئنان بخش ایده‌جك برعالم بوله‌ماز اولور . دین بر سوق لاهوتی ایله او ابدیتلره بر حمله‌ده اوچار کن علم وفن اونك سایهٔ تنویرنده قدمه قدمه یوواریلانه‌رق کیدر وهریکی کشفنده محراب دین اوکنه کلوب برسجده ایدر، ینه‌یولنه دوام ایلر. هرنه‌زمان علم یورولوب براستاسیونده توقف ایتمك ایسترسه دین قالقار، سسله‌نیر : « لوکان البحر مداداً لکلمات ربی لنفد البحر قبل ان تنفد کلمات ربی ولوجئنا بمثله مددا » آیتنی اوقور ؛ ربمك کلماتنی یازمق ایچون دکزلر مرکب اولسه ربمك کلماتی توکنمه‌دن اودکزلر توکه‌نیر ؛ آرقه‌سندن بر اوقدر دها امداد کتیرسه‌ك ینه بویله، نه دوریورسك قالق یورو، دیر .

مرا در منزل جانان چه‌امن عیش چون هردم
جرس فریاد میداردکه بربندید محملها

بوحال ایله نصل تصور اولنورکه دین ، علمه ویرمش اولدیغی تفکر وتحری اسباب قوماندا‌سنی کیری آلسون؟ ینه نصل تصور اولنورکه علم نامتناهی حادثات ایچنده هرهانکی بر سبب حادث اوزرنده توقف ایدرك دینه قارشی عصیان ایتسون ؟ مادام‌که بوکون علم و فن نامنه ارضك‌ده بر منشائی بولندیغی تصدیق اولنمشدر ، مادام‌که اومنشائی بر طرزفنی ایله ایضاح ایتمك ایچون چالیشلیور؟ اوحالده بونقطهٔ نظردن دین وعلم آره‌سنده منازعه وضدیت دعواسنی ایلری ورمك جهالت وبا افترادن باشقه‌نه ایله تفسیر اولنه‌بیلیر ؟

آرتق کمال اطمئنان ایله ادعا ایدرزکه ارضمزه منشأ تحریسنه چیقمق لزومنی حس ایتمش اولان علم و فن دین اسلامك بو بابده‌کی ارشاداتنه مطاوعتدن باشقه بر چاره بوله‌مامشدر . او کشفیاتنده نه‌یه دسترس اولورسه اونده توقف ایتمه‌مك شرطیله بتون مکتسباتی اونك ساحهٔ قبولنده قیدایتمك حقنی حائزدر . علم شاید بوندن ایلری کیتمم دعواسنه قالقشه‌جق اولورسه ایشته اوزمان دینه قارشی معارضه سوداسنه دوشمش اولور . محض حیات اولان علم وفنه بویله برعطالت اسناد ایتملك ایسه بهتاندن باشقه برشی اولماز .

بزشیمدی صدرالدین جلال بکه صورارز : علم وفن ارضه برمنشأ تحریسی لزومنی دینك الی اویدکدن صکره اونك منشأنده و صورت تشکلنده نه‌کبی برحل قطعی بولمش‌ده دین ایله معارضه‌یه باشلامش ؟ ارضك منشأ و صورت تشکلی حقنده بوکونه قادار قطعیته اقتران ایتمه‌مش فلسفی برقاچ نظریه‌دن باشقه نه‌واردر ؟ اکر مقصد بونظریه‌لردن برینی علمك بر حقیقت ثابته‌سی اولمق اوزره ایلری سورمك ایسه بویله بر حکم علم و فنك هنوز قطعیته راضی اولمدیغی بر حلی اونك نامنه عاله قبول ایتدیرمك ایچون یالانچیلق ایتمکدرکه بوکا نه‌دین راضی اولور، نه‌ده علم . بویله بر نزاع علم ایله دینك دکل، جهل ایله دینك ویا اخلاقسزلغله دینك نزاعیدر . جهالت و اخلاقسزلقله مجاهده ومنازعه ایتمك ایسه دینك خصیصهٔ ذاتیه‌سنی تشکیل ایدر .

منشأ و تشکل ارض حقنده بوکون قاله آلنه‌بیله‌جك باشلیجه نظریه‌لر ، دهقارت ، قانت ، لاپلاس ، امیل‌بهلو ، فای ، پوانقاره کبی غرب فلاسفه‌سنك نظریه‌لرندن باشقه نه‌در ؟ عجبا بو نظریه‌لر ، هیئت عمومیه‌سی اعتباریله قدم عالم نظریه‌سنك علیهنه براتفاق دکلیدر ؟ علم قرآندن بهره‌سی اولمیان وعمرنده علوم اصلیهٔ اسلامیه‌دن برکتاب اوقومامش بولنان کیمسه‌لر عجبا بو نظریه‌لرك هانکی دعوالرنده نظریات دینیه‌مزله بر تعارض بولمغه کندیسنده حق کورمشدر ؟ بز کرچه بوراده بوبیوك بحثی بتون وضوحیله آکلاتمغه قالقشه‌جق دکلز . فقط مختصر اولمق اوزره قرآن عظیم الشاندن بر ایکی آیت ارائه ایدرك محاکمه‌سنی ارباب عقولك درایتنه حواله ایتمکی‌ده وظیفه بیلیورز .

قرآن عظیم الشان شویله دیور : (اولم یر الذین کفروا ان السموات والارض کانتا رتقاً ففتقناهما وجعلنا من الماء کل شیء حی . افلا یؤمنون) ــ سورهٔ انبیا ــ « کافرلر کورمیورلرمی‌که سموات ایله ارض بربرلرینه بتشیك ایدی‌ده بز اونلری آییردق وهرذی‌حیات اولان شیئی ده‌صودن خلق ایتدك . حالا ایمان ایتمزلرمی؟ » ای اهل انصاف دقت ایدیکز ، بوآیته نظراً ارض ایله اجرام سماویه‌نك هر بری تشکللرندن اول بربرلرندن غیرمتمایز اوله‌رق براساسده منطوی دکلی ایمشلر ؟ صوکره بواساسك دخان حالنده اولدیغی‌ده (ثم استوی الی السماء وهی دخان) آیتندن مستبان اولیورمی؟ شمدی سز بواساسه، بودخانه ماده دیه‌بیلیرسکز، اثیر دیکز ، قاوس دیکز، جوهر دیکز ، هیولا دیکز ، اجزا دیکز، نه‌دیرسه‌کز دیکز بوحقیقت تبدل ایدرمی؟ دینك بزه‌ویرلان بووجیز افاده‌سنه عجبا بوکون علم وفنك ادعا ایتدیکی هانکی نظریه برتعارض تشکیل ایده‌بیلیر ؟ بناءعلیه صدرالدین جلال بکك ارضك منشأ و صورت تشکلی حقنده علم ایله دین آره‌سنده اعلان ایتمك ایسته‌دیکی ضدیت آرتق بهتان وافترا دکلده نه‌در؟

بوراده شونی اخطار ایتمك لازم کلیرکن قرآن کریم بزی بوموجز

ومجمل آيتيله تحرىٔ حقيقته سوق ايدركن نقطهٔ نظرى اومادەنك حقيقت وخواص مفصلەسنى اوكرتمك دكل، آنجق مهم برنقطەيى تثبيت ايلەمكدركه اوده بوتشكلات ايچون اويله ساده برمادەنك موجوديتى كافى اولماديغى، بتون بوتشكلاتك برقدرت بالغه وصنعت بديعه صاحبى عليم وحكيم، فعال لمايريد برصانع اعظمك تأثير قدرتنه احتياجى بولنديغنى آكلاتمق وبالنتيجه ديكر آيانده تفصيل اولنديغى وجهله هپسنك خلق قانوننه راجع اولمسى لازم كلديكنى، حاصلى خالق كل اولان برحق تعالى‌يه ايمانك وجوبنى كوسترمكدر. علم وفنك حقيقى وجههٔ مساعيسى‌ده بوطريق اوزرنده يورومكدن باشقه نه اولەبيلير؟ علمه تحرىٔ حقيقت عشقيله صاريلانلر دكل، آنجق تحرىٔ شهوت عزميله قاپيلانلردركه متمادياً علم وفنى بو وجهه‌سندن تحويل ايتمكه چالشيرلر.

صدرالدين جلال بك ينه اوچنجى مادەسنك برفقرەسنده ديبوركه: «دينك قانونى سويلديكى شيلره برحقيقت محضه كبى ايناغمق واطاعت ايتمكدر. دين شبهه ومناقشه قبول ايتمز.» عجبا علمك قانونى نەدر؟ سويلديكى شيلره خيال باطلدر ديه ايناغمامق وعصيان ايتمكميدر؟. بزكرك علمك وكرك دينك قانونى، سويلدكلرى شيلرى حقيقت اولەرق سويلەمك اولديغنه قانعز. علم ودينك غايەسى انسانلرى شبهه وخيالاتدن قورتاروب حق وحقيقته، خير وسعادته ايصال ايلمكدر. علمك شبهه ومناقشەيى قبول ايتمسى، شبهه‌يى ترويج ايتمك ايچون دكل، اونى سطوت تحقيقى ايچنده بوغمق ايچوندر. يوقسه هرهانكى بر مسئلەده‌كه شبهه واردر، اوراده هنوز علم يوقدر. چونكه علم شبهه‌يى آتمق وهيچ اولمازسه يكمك ديمكدر. علم بويله اولديغى كبى دين‌ده بويلەدر. شوفرق ايله‌كه دين سويلديكى شيئك هم حقيقت، هم‌ده خير اولديغنى تعهد ايدر. علم ايسه يالكز حقيقت اولمسيله اكتفا ايدر. آنجق شونى اعتراف ايتملى‌يزكه بودعوايى اديان سائرەيه تشميل ايتمكه حقمز يوقدر. بوخاصه وبو قيمت آنجق دين حق اولان دين اسلامه مخصوصدر. زيرا دين اسلام بر دين علمدر، (ادع الى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة) ديه‌ن دين اسلام طالبنه قارشى هرزمان حسن نيتله مناقشه‌يى قبول ايتمش وايده‌كلمشدر. كرچه شبهه ايله علم اجتماع ايتمديكى كبى شبهه ايله ايمان‌ده اجتماع ايده‌من. فقط بونك بويله اولمسى طريق دينده مناقشه‌نك ممنوعيتنه دلالت ايتمز. صدرالدين جلال بك بوراده طريق ايله غايه‌يى قاريشديرمشدر. اونك بو افادەسنه نظراً كنديسنك سويلديكى سوزلرده هيچ برادعاى حقيقت بولنمديغى نتيجه‌سنه وارمق لازم كليور. ديمك او بتون سوزلرينى خلاف حقيقت ديه سويليور.

مع‌مافيه بز بوراده دينك منصوصات قطعيه‌سيله احكام اجتهاديه‌سنى تفريق ايتمك مجبوريتنده‌يز. دين بزه ايكى نوع حقيقت بيلديرييور: برنجى نوعى اساس اعتقاداتمزى تشكيل ايدن حقائق ازليه‌دركه بونلر ماهيتلرى اعتباريله تغير و تبدلدن معرا اولدقلرى ايچون هر زمان ثابتدرلر. ديكرلرى حادثات روزمره ايله علاقه‌دار اولان حقايقدركه دين بونلرك آنجق خطوط عموميه‌لرينى چيزمش وسير خصوصيلرينى علمك حوزهٔ اجتهادينه توديع ايلمشدر. بناءً عليه دينمز احكام اجتهاديه‌ده طريق علميسيله مناقشه‌يى وفقط حقيقته هيچ اولمازسه ظناً واصل اولمق ايچون مناقشه‌يى بروظيفه اولەرق تعليم ايتمكده‌در. هرحالده بزم دينمز بزه تقليددن زياده تحقيقى امر ايتمش ويالان اولديغى متيقن اولان سوزلرى احتجاج قصديله ديكله‌مكدن بيله منع ايله‌مشدر. (درمختار كتاب الحظر والاباحه‌يه باق) فقط عين زمانده حقيقت اولمسى احتمال داخلنده بولنان هرهانكى برسوزى‌ده جف القلم انكار ايديويرمك شعار حقانيت اولاماز، اونى ديكله وتحقيق ايت.

لكن نه غريبدركه عالمده اك زياده خرافات ايله مشغول اولانلر دين موضوع بحث اولدقجه «خرافه» كلمه‌سنى فيرلاتمقده تردد ايتميورلر. حال بوكه خرافات نامى آلتنده قيد ايديله‌بيله‌جك شيلرك هپسى اسلاميت نقطهٔ نظرندن، دينه دكل، ادبياته عائد شيلردر. رومانتيك ادبياتك هپسى همان بوقبيلدندر، حتى بو اعتبار ايله اك كوزل شعرلر بر خرافه‌در. بونك ايچوندركه امام شافعى حضرتلرى:

لولا الشعر بالعلماء يزرى ـ لكنت اليوم اشعر من لبيد

بيورمشلردر. شعر وادبيات، موضوعنى ديندن‌ده آلابيلير، سائر شيلردن‌ده، بناءً عليه قابا ويا ظريف رومانتيك ادبياتك محتوى اولەبيله‌جكى خرافاتى طوغريدن طوغرى‌يه دينه اسناد ايتمك هرحالده بر بهتاندر. دين، علم ديندن اخذ اولنور، اونك منابعى كتاب و سنتك محكماتيدر. فقط جهله اونى براقيرده فلان بابا ويا ده‌دەنك ديوانندن تحرير ايدرمش، بوندن دين نەيه مسئول اولور؟ روحى تفسخ ايتمش انسانلر، بنلكلرندن باشقه برشى كوره‌منلر وكوره‌مدكلرى ايچوندركه كنديلرينى بتون حقايقك حاكمى ومقياسى كبى فرض ايدرلر. اونلر ايچون عقل كل، وجدان كل كندى سويه‌لرندن عبارتدر. بونلر هرهانكى برشيئه، الارينك يتيشمديكى كوردكلرى زمان اوكا خرافه دامغاسنى باصارلر.

بر چوق انسانلر كورورسكزكه، علوم و فنونك مسائل عاليه و معضله‌سنه خرافه ديرلر. بونكيچون رياضيات عاليه برچوق كيمسه‌لر نظرنده برخرافه‌در. بر انكليز فيلسوفى «قطوع مخروطيه = سه‌كسيون قونيك» مباحثنك تام ايكى سنه تطبيقاتسز ياشاديغنى وبونلره برچوقلرينك خرافه و خيالات نظريله باقديغنى سويله‌مشدر. حتى بوقدر دكل، علم وفنى يالكز منافع ذاتيه‌لرى نقطهٔ نظريله تعقيب ايدنلر

بتون علوم وفنونه بیله خیال نظریله باقارلرکه بونلرك تعبیر مخصوصی «سبتیك» در.

جهانده دور دور میدان آلان بوکبی انسانلرك نظرنده دین واخلاق نامنه بر قناعت تصور ایتمك البته محالدر. لکن بونلرك قناعتسزلقندن، اخلاقسزلقندن ، دینسزلکندن، تولد ایده‌جك اولان ضرر ، بالذات علمه ، دینه ، اخلاقه دکل ، بونلردن مسعود اوله‌بیله‌جك انسانیته‌ده عائددر . بونلر نره‌ده برشیٔ ییقیلیور کوررلرسه اورایه ییقمق ایچون هجوم ایدرلر . اخلاق ییقیلیور دیه بر فریاد دویدقلری زمان محافظه ومدافعه‌سنه شتاب ایده‌جك یرده اخلاقسز اولمغه غیرت ایدرلر. بونلر ایچون ناموسسز یاشامق ، ناموس ایله اولمقدن مرجحدر . بیلمزلرکه ناموسسزلرك یاشایابیلمسی ینه ناموسلیلر سایه‌سنده‌در . ناموسیله چالیشوب قازانانلر اولماسه ایدی، خرسزلر، اشقیالر چالوب صویاجق نه بوله بیلیرلردی؟

بو مناسبتله صدرالدین جلال بکك «اخلاقده بشری ساقئلر» نی ده موضع بحث ایتمك ایستردك ، فقط بوایضاحاتمزله اونك بوتون روحنی میدانه قویمش اولدیغمزه قانع اولدیغمزدن بوقدرله اکتفا ایدییورز.

کرچه بو (بشریلك) کلمه‌سنك کنجلرمزده برایده‌آل ماهیتنی آلان یاکلش برتلقیسی بولندیغنی بیلیورز. بونی تلفظ ایدنلرك اکثریسی مفهومنی حدیله تصور ایده‌بیلمکدن اوزاقدر . بوتعبیر مبهم اونلرك دماغنه فرانسه‌ده «انسانیت مذهبی» یاد ایدیلن، فرانسز فرماسونلغندن انتقال ایتمش برکلمه‌درکه بونك خلاصهٔ مآلی انسانلری انسانلره وآثار انسانیه‌یه طاپدیرمقدن عبارتدر . بوراده اوقدر سویلیه‌لم‌که صدرالدین جلال بك بتون سوزلرینی بوکلمه‌ده تلخیص ایدرکن اوست طرفنده دەموقراسی‌یی تشکیل ایتمك ایچون ارضك منشأنی بیله بیلمك لازم کلدیکنه دائر اولان ادعاسیله بر تناقض ایچنده قالدیغندن خبردار اوله‌مامشدر. صدرالدین جلال بك اخلاقك ساقئلرینی یالکز بشری ساقئلره قصر ایتمك ایسترکن اوزرنده یاشادیغی ارضك ، تنفس ایتدیکی هوانك، تنور ایتدیکی ضیانك وبتون بونلرله علاقه‌دار اولان معنویاتك کافهٔ حقوقنی سیلمك ، انکار ایتمك ایستر کبی کورونیور .

فقط اونوتمامق لازم کلیرکه کندیسنی اوموزنده طاشیان کرهٔ ارض بر مصنوع بشر دکلدر . اونك کندیسنه ویردیکی ارزاقك ایچنده غیر بشری او قدر سوئق واردرکه بونلره قارشی کور اولان کوزلرك، کافر اولان وجدانلرك اخلاق ایله مناسبتلری تصور اولنه‌ماز. بشری ساقئلرك هپسی خودکامدر ، هپسی جدالجیدر ، اونلر دائما تعارض ایدر، نزاع ایلر . اخلاق ایسه بونلری تعدیل ایتمك ، انسانلره حضور ورفاه ایله سعادت تأمین ایله‌مك ایچوندر . بوندن دولاییدرکه اخلاقك اك بیوك ضمانی، ایمان حقدر. حق ایله مجادله ایدنلرك اخلاقی وارسه اخلاق سیئه‌دن عبارتدر. عالمده اخلاق سیئه طرفدارلری نه قدر چوق اولورسه اولسون بز دائما اخلاق حسنه طرفداری اولمقده اصرار ایده‌جکز. چونکه نادر اولمق الماس ایچون بر ذلت دکلدر؛ عادی طاشلر اونی قیرمقله قیمتنی اکتساب ایده‌مز.

دانس علتی

مدهش ومستولی بر آفت حالنی آلیور .

آقشام غزته‌سی محررلرندن اسعد محمود بك بر «مصاحبه» سنده «دانس خسته‌لغی اطرافنده‌کی مشاهده»لرینی قید ایدییور. محرر بك :

« استانبولده کیتدکجه تهلکه‌سنی آرتیران، مزمنله‌شن بومرض مملکتمزدن چیقان اجنبیلرك براقدقلری صوك برخاطره‌در . فقط بوخاطره ، بوتسیب کندینی بوکون اودرجه‌ده حس ایتدیرمکده‌درکه بوندن تحفظ چاره‌لرینی آرامق زمانی کلشدر ، حتی یکمشدر بیله ... »

دیدکدن صوکره ، ایکی دانس صالوننده بحث ایدییور . هیچ مبالغه‌سز کوردکلرینی عیناً نقل ایدییور. و « آرتیق بك اوغلنده ، قاضی کوینده، بویوك آطه‌ده هر سوقاق باشنده آچیلان دانس صالونلرینك مملکتك اخلاق اجتماعیه‌سی اوزرینه یاپدیغی تأثیرلری بوراده مناقشه ایتمیه‌جکم» دییور؛ بونك محاکه‌سنی طوغرودن طوغرویه قارئلره براقیور.

محرر تصور ایتدیکی لوحه‌لرك بریسنی بك اوغلندن ، دیکرینی‌ده قاضی کویندن آلیور . بك اوغلنده‌کی لوحه :

« برباره‌ده ویریلن بربالو: صاغ ماصه‌ده اوچ قادین ایله ایکی ارکك. قادینلر تا قولتوق آلتلرینه قدر آچیق اولان قوللرینی قارشیلرنده‌کی ارککلرك بوینه صارمش ، چیپلاق کوکسلرینی باشلرینه دایامشلر. دها بعض افعال وحرکتلرده بولنیورلر ... قارشی ماصه‌ده‌کی قافله‌نك وضعیتی‌ده آشاغی یوقاری بویله ... بری یانده‌کی ماصه‌ده ایکی ارمنی کنجی ایله شماریق بر روم قیزی آره‌صیره ارککلرك اوزرینه آتیلیور، بعض مناسبتسز معامله‌لرده بولونیور... اوصیره‌ده صالونده‌کی الکتریقلر سونیور . جازباند کورولتویه باشلایور . بر الکتریق پروژوکتوری آچیلیور . طاشقین براحتراصله چیفتلر دونمه‌یه باشلایور . دوداقلرك تماسندن چیقان سسلر صالونی طولدورییور . . . یانده‌کی ماصه‌ده اوطوران ارمنیدن غیری دانسه قالقمایان کیمسه قالمایور . بش دقیقه یکمز یکمز ، آرقه‌دن بر قیز کورونیور. باشنده‌کی باش اورتوسی وسیاه مانتوسیله وبالخاصه قورقاق نظرلری ایله برتورك اولدیغنه شبهه اولمایان بوکنج قیز متردد آدیملرله یورویه‌رك ارمنینك یانه کلیور . ارمنی فیرلایور، قیزك اللرینی یاقالایور ودوداقلرینه کوتوریور، اوزون اوزون اوپیور وصوکره : « بونسوار» « خانم افندی، بنی چوق بکلتدك!.. » دییور . قیز اطرافنی تجسس ایتدکدن صوکره طانیدیغی برتورك کورونجه ارمنینك قولاغنه برشیلر سویلیور ، برلکده قالقیورلر ، پرده‌سی آچیلان دار وقاراکلق براوطه‌یه کیرییورلر. اوآنده اوطه‌نك قاپوسنی بر روس غارصونی قاپایور ، بر روس ده نوبتجی اوله‌رق براقیلیور . درینده قهقهه‌لر ایشیدیلمه‌یه باشلایور ... »

محررك قاضی کوینده‌کی بارلردن ، بالولردن آلدیغی لوحه :

« ایکی سنه اول برصباح درت انکلیز پولیسی اللرنده طبانجه‌لرله محررك اوطه‌سنه کیرییورلر. محرری آلیورلر. باغچه‌یه ایندیرییورلر. آلینه برقازمه کورك ویره‌رك طوپراغی قازدیرتمه‌یه باشلایورلر . تام بوصیره‌ده روم قومشونك بو باغچه‌یه باقان پنجره‌لری آچیلیور . چیپلاق بش اون کوکس وبش اون قفا آشاغی‌یه طوغرو صارقیور . وشدتلی برقهقهه قوپیور . قومشونی مترس اتخاذ ایدن انکلیز پولیسلرندن بریسی محرره باقلاشیور، « شیمدی آکلادکمی؟ » دییور وصوکره چکیلوب کیدییورلر ... اولکی کیجه محرر بوقادینلرك ، دها

برسنه اول اسکی‌روم قلوبنده انکلیز ضابطانی ایله دانس ایدن بوقادینلرك بوکون یرلره قدرا کیلن تورك ضابطانی ایله دانس ایتدکلرینی ولازم کلن اعظمی حرمتله مظهر اولدقلرینی کوریور . . . اوحادثه‌یی ایقاع ایدن بوقیزلرك ازکك قارده‌شلری صاری‌چیبان رنکنده خائن برروم‌ده ینه اولکی کیجه بودانس صالوننده کنج کوزل ، واونسبتده معصوم برعائله‌نك یکانه اولادی اولان دوشکون تورك قیزینی بلندن یقالایور ، دوداقلرینی دوداقلرینه یاقلاشدیرییور ، بوتون وجودینی صارصان برحا ایجنده اونی کندیسنه طوغرو چکیور ، دانس ایتدیرمك ایجون اوغراشیور . قوللری ، کوکسی ، باشی ، حتی باجاقلری دیزلرینك بوغومنه قدر آچیق اولان بوقادین بالآخره هرنه‌دنسه برلکده دانس ایتمکدن وازکچیور...»

نه مدهش وفجیع تردی لوحه‌لری ! دانس صالونلرنده بر چوق مناسبتسزلکلر اولدیغی ایشیدیلیور. فقط بوقدر شنیع احوالك وقوعنه انسانك عادتا اینانه‌ماز. بوقدر دهشتلی ورذیل بر سقوط انسانی عظیم حیرتلره ، اخلاق وعفت ملیه‌نامنه عظیم تأثر واندیشه‌لره دوشوریور. بویله حادثه‌لری کوزلرمزك کورمسی ، قولاقلرمزك ایشیتمسی شویله دورسون ، ذهنلریمز بیله تصور ایتمیوردی. آز زمانده نه‌لر اولمش ، نه‌مدهش سقوط وتردیلر باش کوسترمش . مدنی غربك اشغال اردوسی اکر برقاچ سنه دها استانبولده قالایمش ، معاذالله بوتون شهر فحشخانه اوله‌جقمش . برقاچ سنه اول مسلمانلر دانس صالونلری ، بالولر ، بارلر ، ارککلی قادینلی مشترك دکز حاملری نه‌اولدیغنی بیله بیلمزلردی . شیمدی مع‌التأسف طرف طرف تشکل ایدن بو سفاهت مؤسسه‌لری متصل اخلاق ملی‌یی ییقیور ، دائرهٔ تخریباتی توسیع ایدییور . بواویله بر تهلکه‌که وبادن ، قولرادن هیچ فرقی یوقدر . بونك قارشیسنده کوچوك بر اهمال وتسامح کوستریلنجه درحال ومطلقا اطرافه سرایت ایدر وآرتیق اوکنه کچیله‌میه‌جك بر حاله کلیر . قولرا وجودلری طوپراغه سردیکی کبی بو سفاهت اوجاقلری‌ده ملتلرك معنویاتنی ، اخلاق وعفتنی یرلره سریور. برقولرا ، بروبا قارشیسنده برشهر خلقی ناصل عمومی ومستولی بر تهلکه‌یه معروض قالدیغنی طویارده آل برلکیله بونك دفعی چاره‌سنه تشبث ایدرسه بوامراض اجتماعیه قارشوسنده‌ده هیئت اجتماعیه‌نك عینی اندیشه وهیجانی طویه‌رق اخلاق ملی‌یی تفسخ وانحلالدن محافظه‌یه شتابان اولمسی طبیعیدر .

اسعد محمود بك مشاهداتنی عیناً نقل ایدییور . واقعا لوحه‌لر چوق فجیعدر. انسان بونلری ایشیتمه‌مك ایستر. فقط خسته‌لکی کیزله‌مك‌ده هیئت اجتماعیه‌یه قارشی بویوك بر جنایت تشکیل ایتمزمی ؟ بو مرض مستولی بوتون مملکتی صارمه‌دن ، هنوز موضعی بولنوركن بونی ازاله‌یه چالیشمق لازمدر . یوقسه مملکتك هرطرفنی صاردقدن صوکره بونك اوکنه کیم کچه‌بیلیر ؟

اسعد محمود بك ، کیتدکجه تهلکه‌سنی آرتیران ، مزمنله‌شن بو مرضدن تحفظ چاره‌لری آرامق زمانی کلمش ، حتی کچمشدر بیله ، دیبور. حقیقةً اویله‌در. اکر ملت ومملکتمزی قورتارمق ایسته‌یورسه‌ق بوآفه‌قارشی لازم کلن تدبیرلری اتخاذ ایتمك بر وجیبه‌در . مملکتك اخلاق وآداب عمومیه‌سی بوکا مساعد دکلدر. لله‌الحمد ملتمزك وجدان عمومیسی عفت واصالت فطریه‌سنی محافظه ایتمکده ، بوکبی دوشکونلکلردن منزه ومتعالی بولنمقده‌در .

بو حرکتلرده بولونانلر استانبولده بر آز چوق کبی کوروندکله برابر ملتمزك هیئت عمومیه‌سی نظر اعتباره آلنیرسه بونلرك پك محدود اولدیغی آکلاشیلیر . فقط محدود اولمقله برابر تأثیرلری بویوك ومضردر. وجدان عمومی‌یه قارشی ارتکاب ایدیلن بوجرائم هیئت اجتماعیه‌یی چوق مضطرب واندیشه‌ناك ایدییور . وجدان عمومینك قبول ایتمدیکی بو منکراتی منع ایتمك قوهٔ اجرائیه‌نك اك متحتم وظیفه‌سیدر. ذاتاً قوانین حاضره «اخلاق وآداب عمومیه‌نك محافظه‌سنی» مکفلدر. پولیسه ومدعی عمومی‌یه ترتب ایدن وظیفه ، یالکز موجود احکام قانونیه‌یی تطبیق ایتمکدر . اکر قانونك بو ماده‌لری حکمدن ساقط تلقی ایدیلیورسه بونلری لغو ایتملیدر .

دیکر طرفدن منورلرده وسائط اجتماعیه ایله بوفنالقلرك اوکنه کچمه‌یه چالیشملیدر. بالخاصه بوخصوصده مطبوعاته چوق بویوك وظیفه‌لر توجه ایدییور . اسعد محمود وصلاح‌الدین انیس بکلر یومی مطبوعاتده بومنکراته قارشی جدال آچدیلر. دیکر محررلرك‌ده بو واديده متوالی نشریاتده بولونملری اقتضا ایدر .

بوندن باشقه فضیلتلی قادینلرك بر آرایه کله‌رك بوسقوط اجتماعی‌یه قارشی تدبیرلر دوشونملری ، سفاهت وضلالت یوللرینه دوشنلری ارشاده چالیشملری ، بوآچیقلغك صاچیقلغك اوکنه کچملری ، فضیلتلی قادینلره مخصوص جدی قیافتلری بالذات نمونه اولمق صورتیله نشر وتعمیمه همت ایتملری ایجاب ایدر. یوقسه بوکیدیشك صوکی اوچورومدر. وبو تردی و سقوطدن اك چوق متأثر اوله‌جق ینه قادینلردر . بر هیئت اجتماعیه‌ده قادین عادی بر متاع حالنه کلدیکی کون آرتیق او جمعیتك یاشامسنه امکان یوقدر . قادینی دوشمش اولدیغی بو ذلت وسقوطدن قورتارملیدر . قادین محترم بر آنا موقع معلاسنی احراز ایتملیدر . بر طاقم دربدرلر ، سفاهت دوشکونی کیمسه‌لر ایچی زهر طولو بر طاقم یالدیزلی نظریه‌لرله ، باطل و مضل فکرلرله قادینی دام اغفاللرینه دوشورمك ایچون سنه‌لردن بری اوغراشیورلردی . فه‌مینیزم دیدیلر ، حریت نسوان دیدیلر ، تعالی نسوان دیدیلر ، عصری قادین دیدیلر ؛ ایشته نهایت قادینی دانس صالونلرینه ، میخانه کوشه‌لرینه ، فحش یاتاقلری اولان بارلره دوشوردیلر . شیمدی او حرتجیلر مسلمان قادینلریله هم کندیلری اکله‌نیورلر ، هم روملری ، ارمنیلری وفرنکلری اکلندیرییورلر . حریت نسواندن مقصدلری نه اولدیغی آرتیق تمامیله تظاهر ایتدی . بوندن دها زیاده تجربه‌یه عفت ملیه

مساعد دکلدر . قادینلر عقللرینی باشلرینه طوپلایه‌رق قادینلغی متاع عمومی درکه‌سنه‌دوشمکدن وقایه‌یه تشبث ایتملیدرلر . ظالم ارکك ذوقی ایچون ، کفی ایچون هرشیئی یاپار . فقط قادین بو ظلمه بویون اوزاتمامليدر . تورك قادینی جهانك اك عفیف و اك فضیلتلی قادینی‌در . بو برجوهردرکه بوتون دنیانك ثروتلری برآره‌یه کلسه بوکا تقابل ایده‌من . بوجوهری محافظه ایتمك لازمدر . وبونی محافظه ایده‌جك ده ارککلردن زیاده قادینلردر . سفاهت قادینه قارشی فضیلت قادینك سسنی یوکسلتمسی زمانی آرتیق کلمشدر .

ترسندن آکلاشیلان حریت

حرب عمومینك ، اعتراف ایده‌لم‌که بومملکتده پك چوق فنالقلری طوقونمشدر . خاصةً بونك اك مؤثری ، اونك اخلاقی بنیه‌مزده حصوله کتیردیکی فجیع اختلاطات اولمشدر . بوکونکی تورکیه ، کوربیورزکه ذوقی اصیل اولان او اسکی تورکیه دکلدر . حسلر ، نجابت واصالتنی غائب ایتمش ، بتون دوشونجه‌لره آغیر ومظلم برخود - کاملق ، بتون مقدساتی استحقار وتخریب ایدن درین برحب مساوی حاکم اولمغه باشلامشدر . دونك یوزلر قیزارتان فضیحه‌لری مع‌الأسف بوکونك امور عادیه‌سی صیراسنه کچه‌رك عفت واخلاق خصوصلرنده کنیش وواسع بر لاابالیلك معاشرته تحکم ایدر بر طرز آلمشدر . عیب نه‌یه‌دیرلر ، عار وحیا نصل برشیدر ؟.. بونلر بوکون برر معماحالنی کسب ایتمکله قالمایه‌رق برر « بلاهت وحماقت » اثری تلقی ایدلمکه‌قدر ایلری کیدلمشدر .

دنیاده هیچ برملت ، بوقدر قیصه برزمانده بوقدر سریع برصورتده قلب‌کاهندن وورولمامشدر . بوکا بر ترددی دکل ، کوزی قارارتان بر اوچورومدن آشاغی ، مخیله سوزبرسقوط دیمك دهامناسب اولور .

بوکونه قدر نه‌قدر مساوی وارسه ، نه‌قدر لوث وسفالت وارسه ، نه‌قدر عفونت اجتماعیه واخلاقیه وارسه برر برر حدودمزدن ایچری برهوا وضیاسرعتیله کیره‌رك درحال محیطمزی قاپلامشدر . بوکونکی جمعیتمزه بر سیمای اجتماعی ویرمك لازم کلسه‌یدی بدمستلرك بیقیلوب نعره‌لر آتدیغی برقارناوال عالمی دیمکله محیطمزی تعریف وتوصیف ایده‌بیلیردك .

صوك‌سنه‌لرده مملکتمزی صارصوب قاووران دانس ابتلاسی‌ده غربك محیطمزه کتیروب طیقدیغی سیئه‌لردن بریسی ومحققکه اك بیوکیدر .

حریت دیمك هیچ بر وقتده باشی‌بوش برسربستی دیمك دکلدر . حریتی بوتله‌تلقی ایتدیکمزکون اتحاره قرار ویرمشز دیمکدر .

فردلری انتحاردن هیچ برشی آلیقویاماز . فقط ملتلر ، انتحاره قالقیشدیغی کون ، اونی حمایه ایله مکلف اولان حکومتك یدقدرتی درحال میدانه چیقمالیدر . خصوصیله اوملت ، بزم کبی غیر رشید ومحتاج وصایت اولورسه حکومتك وظیفه‌سی دها فضله بر مبرمیت وتزاکت کسب ایدر . فی‌الحقیقه قانون‌فرده حریت‌ویرمش ومصونیت شخصیه‌یی تکفل ایتمشدر ، فقط‌بوحریتك‌حدودی نه‌در ؟ و مصونیت شخصیه نه نقطه‌یه قدر تکفل ایدلمشدر ؟ ایشته بو بر مسئله‌در . « حریت » ده حقوق شخصیه‌نك اضرار ایدلمه‌سنی قانون بوصورتله تقیید ایدرکن عینی قانون حقوق عمومیه‌نك ضرردن وقایه‌سنی نظر اعتباره آلمق مجبوریتنده دکلیدر ؟

برمملکتك اخلاقیاتی تهلکه‌یه معروض‌قالدیغی کون « منافع عمومیه » نقطه‌سی بی‌پروا « حریت شخصیه » اندیشه‌سنی چیکنه‌یوب کچملیدر . درت تورك قادینی ، مشتهی قوللرنده دانس ایده‌جك دییه برمملکت اخلاقیاتنك تزذیل ایدلمه‌سنه ومحیطده سوءمثاللر احداث اولنمسنه مساعده ایدلمه‌ملیدر .

احتمال بکا « ایسته‌مینلر دانس ایتمه‌ملیدر » دییه‌جکسکز . بو ، آصلا صاغلام بر ادعا اوله‌ماز . زیرا فنالق سریع‌السرایتدر . اوندن طولاییدرکه فنالغك برباغ لکه‌سی طرزنده یاییلماسی ایچون عمومی تدابیرمانعه اتخاذی ضروریدر . هیچ بر وقتده برمملکتك اخلاق انضباطی کیف وهوسك بازیچه‌سی اولامالیدر . سکزکشی‌یا کله‌جك دییه سکز ملیون کشینك آرزوسی اخلال وحضور عفتی جریحه‌دار ایدلمه‌ملیدر .

احتمال‌بنی معارضلرم آوروپاده دانس ایدلدیکنی سویلمکله مؤاخذه ایده‌جکلردر . ایشته فلاکت نقطه‌سی بونده ، یعنی آوروپانك مؤسسات عرفانی براقوب سیئات مخصوصه‌سنه قارشی اولان بو انهماکده ، بوتلقیده‌در . بوتلقیدرکه برکون ایچی چورومش اعصار دیده برچنار آغاجی کبی بوممکلتی دویره‌جکدر .

هم آکلامیورم ، قوزه‌سندن فیرلامش بر کلبك کبی بو سرسری هوپلاییش وزیپلاییش نه‌یه ونیچون ؟.. نه آجیدرکه بعض قادینلرمز شیمدی‌یه قدر کندیلرینی اسیرظن ایدییورلردی . اوزرلرندن باصقینك قالقدیغی کون حر اولدقلری قناعتنه دوشه‌رك وظیفه‌لرینی اونوتدیلر . وبو خطالی دوشونجه ایله‌درکه بویله بدمستلر کبی ییقیله ییقیله اکلنمکه قالقیشدیلر .

اکرمدنیت‌عالمنه کیرمکلکمز ایچون بهمه‌حال قادینلرمزك زیپلاماسی لازم کلیورسه ، بن مملکتمك قاپیلرینی مدنیتك بو تلقیسنه خشم وخشونتله قاپامق ایسترم .

تورك قادینی حر اولسون دییه بیللردن بریدرکه بار بار باغیردق

و تر تر تیتردك . اوت ، بوكون تورك قادینی حردر ، تورك قادینی سربستدر . حر وسربست ... عزیز قارئ ! بن بو حریتك نه اولدیغنی نه زمان آكلادم بیلیورمیسكز ؟ كچن كیجه نصف اللیلدن ایكی ساعت صوكره (اقدام) ك پنجره‌سندن باب عالی جاده‌سنی سیر ایدركن پیاده قالدیرمندن آشاغی یدی سكز تورك آلفه‌سنك ـ بر پولیس نظارتنده ـ اك قابا وغلیظ شاقالرله كولوشه‌رك اكلنه‌رك كچدكلرینی كوردیكم زمان .

ینه كچنلرده بیك ریختمی اوزرنده بر اوتوموبیل ایچنده بر قاچ سرخوش تورك قادینك كندیلری كبی اركك‌لر آغوشنده شرقیلر چاغیره‌رق كچدكلرینی كورن خرستیانلره بیله حیرت كلمشدر . پولیسه صورارز : عجبا بر اوروپا ممالكنك هانكیسنده بویله منظره‌لره تصادف اولنور ؟

كذا بن بعض قادینلرمزك حریتك معناسنی ناصل تلقی ایتدكلرینی نه‌زمان آكلادم بیلیورمیسكز ؟ متاركه سنه‌لرینك او مظلم كیجه‌لرنده استانبول باشدن باشه بر سكرات موت ایچنده صولوركن ، دشمن اللریله یاقیلان یالوه ساحللرینك قیزیل علولری استانبول افقلرنده بر عكس مشئوم براقیركن جا كتلرینك دوكمه‌لرنده او یانغین یرلرینه منسوب بنات شهدامزك صاچلرندن قوپارتیلمش تللر بولنان اجنبی و دشمن ضابطلریله برلكده او یانغین علولرینه قارشی ، كندیلرینی یوكسك صنفدن عد ایدن بعض قادینلرك رقص وتغنیلرینی كوردیكم زمان ...

اوت ، بوكون بر قسم قادینلرمز ، مع الاسف بویله یا كاش آكلاشلمش ویا كاش تلقی ایدلمش بر بدمست حریتیله حر وسربستدر ؛ نه اولماسه یدی ...

«اقدام» صلاح الدین انیس

* * *

ملتك آرزو واحتیاجنه كوره معارف

معارف وكالتنه مشاور اولمق اوزره آمریقادن جلب ایدیلن پروفسور جون دووه‌ی آنقره‌یه عزیمت ایده‌جكی صیره‌ده استانبول غزته‌لرینه تحریری بیاناتده بولوندی . مهم كوردیكمز بر فقره‌سنی عیناً نقل ایدیورز . پروفسور جنابلری مكتبك قابی معلم اولدیغنی ایضاح ایتدكدن صوكره دیبوركه :

« بن بورایه تربیه سیستملرینی اصلاح ایچون كلدم . ونه‌ده مستحضر پروغرام ومه‌تودلریمی بو مملكته طوغرودن طوغرویه تطبیق ایتمك فكرنده‌یم . اگر هرهانكی كیمسه بونی یاپه‌ق ایستر وبو یولده صرف مساعی ایدرسه بو تربیه سیستمی نظریات اعتباریله موجودك اكمل بیله اولسه ینه یالكز كاغد اوزرنده قالمه‌یه محكومدر . توركیانك بر دوستی واونك ترقی وتعالیسنك اك بیوك خیر خواهی اولدیغمدن نه بنم ونه دیكر مملكتلرك تربیه مه‌تودلرینی تقلید ایتمك تهلكه‌سنه قارشی متیقظ بولونمسنی تنبیه وتوصیه ایدرم . اصول تعلیم وتربیه بر مملكتك آرزو وتجربه‌لرینه مستنداً انكشاف ایتملی وخلقك احتیاج حقیقیلرینه توافق ایتملیدر . »

پروفسور جنابلری معارفجیلره بر درس حقیقت دها ویریور . كچن كونكی دار المعلمین مسامره‌سنده « تیاترو جیلقده‌كی استعدادكزی كوردم . عالم عرفان ساحه‌سنده‌ده بو قابلیتی كوستره‌جككزی امید ایدرم . » دیمشدی .

شمدی‌ده تعلیم وتربیه‌نك مملكتمزك آرزو وتجربه‌لرینه مستنداً انكشاف وخلقك احتیاج حقیقیلرینه توافق ایتمسی لازم كلدیكندن بحث ایدیور . واجنبی تربیه مه‌تودلرینی تقلید ایتمك تهلكه‌سنه قارشی بزی تیقظه دعوت ایدیور . بزم بویله بر توصیه‌یه چوق احتیاجمز واردی . چونكه معارفك بوكونكی حال افلاس و پریشانی‌یه دوشمسنك اك مهم عاملی ، ملتك آرزوسنی وحقیقی احتیاجلرینی اصلا نظر اعتباره آلمایه‌رق اجنبی تربیه‌سنی مملكته صوقوق علنه طوتولماسی اولمشدر .

ملتك آرزولرینه قارشی آرقه چویردك . طوتدیغمز تربیه یوللری ملتك حقیقی احتیاجلرینه هیچ توافق ایتمدی . بو سبیله شمدی‌یه قدر خلق معارف مؤسسه‌سنه حقیله ایصینه‌مادی واعتماد كوستره‌مدی . معارف مؤسسه‌لری دائما اوكا یابانجی كلدی . اونلری بر درلو بنمسه‌یه مدی . اونك ایسته‌دیكی بو یابانجی تربیه ، بو یابانجی روح دكلدی او كندی روحنه ، كندی بنیۀ اجتماعیه‌سنه اویغون بر تربیه ومعارف ایسته‌یوردی .

فقط مع التأسف معارف بو احتیاج ملی‌یی تطمین ایده‌مدی . تحصیل كورن چوجوق باباسنك روحنه ، عنعنات اجتماعیه‌سنه خصم كسیلدی . كوبندن آیریلان چوجق بر شیلر اوكرندكدن صوكره باباسنك یاننه دوكندی . طوغدیغی ، طفولیت دورینی كچیردیكی محیط اوكا یابانجی اولدی . دماغنی استیلا ایدن یابانجی فكرلر ، روحنی تحت نفوذینه آلان یابانجی تربیه‌لر اشكال خارجیه‌سنه قدر اجرای تأثیر ایتدی قلباً وفكراً روح ملیدن اوزاقلاشدیغی كبی شكل اعتباریله‌ده ملتدن آیریلدی . بونك نتیجه‌سی اولمق اوزره ملتله منور زمره آره‌سنده بر ایكیلك حصوله كلدی . بر طرف دیكرینی وحشتله ، قاباقلقله ، قرون وسطائیلكله اتهامه ؛ دیكر طرفده كندیسنی ارشاده كلنلری شبهه‌لی نظرله كورمه‌یه ویابانجی تلقی ایتمه‌یه باشلادی .

ملته عرفان ومعرفت ویرمكله مكلف اولانلر بر شی ویره‌مدكدن باشقه موجودی‌ده ییقمه‌یه ، هویت و ممیزات ملیه‌یی دكیشدیرمه‌یه قالقیشدیلر . بونلر موفقیتلرینی آرتدیردقجه ملتك ده یأس و اضطرابی آرتدی . ملت اجنبیلشمكدن ایسه جاهل قالمه‌یی ترجیح ایتدی . نتیجه مملكت ایچون خیبت وخسراندن باشقه برشی اولمادی .

ایشته ملتك آرزوسنی ، احتیاجات حقیقیه‌سنی نظر اعتباره آلمایه‌رق مملكته یابانجی بر تربیه ویرمك ایسته‌مه‌نك تولید ایتدیكی عاقبت !

پروفسور جنابلرینك اصول تعلیم وتربیه‌نك بر مملكتك آرزو

وتجربه‌لرینه مستنداً انکشاف وخلقك احتیاج حقیقیلرینه توافق ایتمسی لزومندن بحث ایتمسی بلا قید و شرط غربلیلاشمق یولنی طوتانلری ممنون ایتمش اولماسه کرکدر. حتی بعض دار الفنون مدرسلرینك پروفسوری بویله فکرلر سرد ایلدیکندن طولایی « بوناق » لقبله توصیف ایتدیکی ایشیدیلمشدر . دائما علمدن ، علمك حاکمیتی لزومندن بحث ایدرز . فقط علملر ، سوسیولوژی وپه‌داغوژی قاعده‌لری بزم کیفلرمزه ، شخصی اجتهاد وآرزولریمزه توافق ایتمك شرطیله معتبردر . ایشمزه کلمه‌ین نقطه‌لری ایشمزه کله‌جك شکله چویرمه‌یه ، یاخود بوسبوتون انکاره قالقیشیرز . روحلریمز اوقدر (قاپیتوله) اولمش که بزی بو اجنبی پرستلکدن چکوب روح ملی‌یه طوغرو کوتورمك ایسته‌ینلره قارشی بر غیظ وحدت کسیلیرز . مادی قاپیتولاسیونلری الغا ایتدك ؛ فقط معنوی قاپیتولاسیون زنجیرلرندن هنوز کندیمزی قورتاره‌مادق. وایسته‌یورز که بوتون ملت ده بو معنوی قاپیتولاسیون زنجیرلرینه باغلانسون. بونه غریب دلالقدر ! اجنبی تربیه وعاداتی، اجنبی افکار و وسائطی مملکتمزه صوقمق ایسته‌ین سیمسارلر تماميله موفق اولدقلری کون هویت ملیه‌نك آرتیق نام ونشانی قالماز .

ملت بوتون جهانی حیرتده براقان بر جلادت وشهامتله غربك کندیسنی حیات مادیه واقتصادیه‌ده باغلادیغی زنجیرلری پارچه‌لادی . شیمدی خرستیان اوروپانك روحلریمزی بند ایتدیکی معنوی زنجیرلر قالدی . بو معنوی قاپیتولاسیون اوته‌کی مادی قاپیتولاسیوندن دها آز مهلك دکلدر. بلکه، بزم هویت ملیه‌مزی ضعف واضمحلاله اوغراتمق اعتباریله، تهلکه‌سی دها بویوکدر. باقه‌لم خرستیان اوروپانك بو اجتماعی قاپیتولاسیون زنجیرلرینی ملت نه وقت قیرمه‌یه موفق اوله‌بیله‌جکدر ! اکر پروفسور جنابلرینك سرد ایلدیکی دستور علمی وجهله معارف اساسلری ملتك حقیقی احتیاج وآرزوسی اوزرینه ابتنا ایدیلیرسه چوق زمان کچمکسزین ملت استقلال اجتماعیسنی ده احراز ایده‌بیلیر . عکس تقدیرده قازاندیغی استقلال مادی هویت ملیه‌سنی محافظه‌یه قدرتیاب اوله‌ماز .

* * *

اجنبی مکتبلرینی مدافعه ایدن تورك غزته‌سی

اقشام غزته‌سنك باش محرری نجم الدین صادق بك (اجنبی مکتبلری)نی مدافعه ایدن بر باش مقاله یازدیلر . بو مقاله‌نك بعض فقره‌لرینی نقل ایده‌لم :

« معارف وکالتی کلیسا خارجنده‌کی یرلردن‌دینی تمثاللر قالدیرلمادیغی ایچون پاپاس مکتبلرینی قاپاتمشدی . بو یوزدن مملکتمزده موجود یوزلرجه معارف مؤسسه‌سی قاپالی اولدیغی کبی برچوق چوجقلر تحصیلدن محروم قالدی ؛ برطاقیم زنکین عائله‌لرده صرف چوجقلرینی تحصیل ایتدیرمك ایچون مملکتمزدن هجرت ایدییورلر . . . معارفده الك ایلری کیتمش شهر ، استانبول اولدیغی حالده هنوز اساسلی تحصیل وتربیه ویره‌جك بر معارف تشکیلاتمز یوقدر. سنه‌لردنبری دوام ایدن قارغشه‌لق وتبدلات ایچنده ، تماميله امنیت ایدیله‌جك مکتب قالمامشدر . استانبولده مکتبلرینی تدقیق ایدن آمریقالی معارف مشاوری ، یالکز غلطه سرای لیسه‌سنی بکنمشدی . بونك سببی ده معلومدر : بو مکتب ، فرنك معلملر طرفندن اداره ایدیلن وتدریساتی غرب لسانیله اولان یکانه مؤسسه‌مزدر. بوکون بیله اوراسنی اداره ایدنلر ، وقتیله بو فرنك خواجه‌لردن اوقومش واورادن یتشمش کنجلردر . وضعیت بویله اولدیغی ایچون برچوق تورك چوجقلری بیله فرنك مکتبلرینه دوام ایدییورلردی .

اساساً صیق بر تفتیش ونظارت آلتنده بولنمق شرطیله ، اجنبی مکتبلرك مملکته ضررلری دوقونماز . تحصیل وتربیه‌یه اوقدر محتاجز ، ومعارف تشکیلاتمز، هنوز مملکتك محتاج اولدیغی تحصیل وتربیه‌یه اودرجه غیر کافیدر که هر نه صورتله اولور اولسون هر نره‌دن کلیرسه کلین بو معرفت آیدینلغنی قبوله مجبورز . بونك ایچوندر که استانبولده دوران یوزلرجه مکمل معارف مؤسسه‌سنك نه اوله‌جغنی، تورك خرستیان بیکلرجه طلبه‌نك آتیسنی شیمدیدن دوشونمك مجبوریتنده‌یز . »

اقشام غزته‌سی اجنبی مکتبلرینی مدافعه ایدرکن نه‌اولوردی برقاچ کلمهٔ طیبه‌ده سد اولونان مدرسه‌لر حقنده لطف ایتسه‌لردی ! بوکون مملکتك هر طرفنده‌کی مدرسه‌لر قاپالی اولدیغی حالده اجنبی مکتبلرینك موجود وآچیق اولانلری کافی کلمیوب ده دیکرلرینك ده کشادینی ایسته‌مك نه‌قدر انصافسزلقدر ! مادام که معارفك تشکیلاتی یوقدر بوزوقدی ، امنیت ایدیله‌جك هیچ بر مکتب قالمامشدی ؛ اوحالده مملکتك هر طرفنده‌کی مدرسه‌لری قاپایه‌رق اون آلتی بیك طلبه‌یی مدرسه‌سز ، مکتبسز براقمق روامیدر ؟ اجنبی مکتبلری مضر دکل‌ده ایچلرنده قرآن وحدیث ، فقه وسائره تدریس اولونان مدرسه‌لرمی مضر ایدی؟ فرنك مکتبلرینك عقائد وشعائر ملیه‌یی تخریب خصوصنده بوقدر مضرتلری اولدیغی حالده بو مکتبلره قارشی بو درجه مفتونیت کوسترمك شایان حیرتدر ! بونلر نه‌قدر عبرت آله‌جق یازیلردر ! نجم الدین صادق بك هیچ مراق ایتمسونلر ، موجود اجنبی فرنك مکتبلری یاننده دیکرلری‌ده دها چوق قاپالی قالمازلر .

* * *

عدلیه‌یی قانونسزلغه دعوت ایدن بر مبعوث

آقشام غزته‌سنك مبعوث محرری ، حضرت پیغمبر افندیمزه قارشی فضاحت لسانیه‌ده بولونان معهود اجتهادجینك توقیف ومحاکمه‌سندن طولایی عدلیه‌یی مؤاخذه ایدیور . بر مکه‌لینك مراجعق اوزرینه مدعی عمومیلك اجرای تعقیباته باشلادیغی ایچون دییورکه :

« عبدالله جودت بك حالا مکه‌لی متعصبلرك پنجه‌سنده قیورانوب طوریبور. تعصب جریانه کوره جرم تلقی اولونان بر فکر مجادله‌سی ایچون بوکون محکوم اولورسه حقیقة تحف اوله‌جقدر . . . انقلابی بالفعل یاپدق و بر درلو کتابه کچیره‌میورز . . . « اجتهاد» صاحبی اومقاله‌یی تکرار یازسه توقیف ایدیلز ، هوای نسیمی بویله بر حرکته مانعدر . فقط انقلابدن اول باشلایان تعقیباتدن یقه‌سنی صییره‌مایور . بعض قانون جزالریمز واردر ؛ شیمدی أولوایسه‌لرده خورتلامه‌لری ایچون کوچك بر فرصت کافی کلیر . . . »

اقشامك مبعوث محررینك معهود اجتهادجی‌یی مدافعه ایتمسنی اوقدر غیر طبیعی کورمه‌یز . یالکز وظیفهٔ قانونیه‌سنی ایفا ایتدیکی ایچون عدلیه‌یی مؤاخذه ایتمسنی وعادتا هیئت حاکمه‌یی قانونه قارشی اطاعتسزلکه تشویق وتشجیع ایتمسنی هیچ ده موافق بولمایورز . بالخاصه برمبعوثك بویله فکرلر نشر ایتمسی اصلا طوغرو دکلدر .

برکره ، دعوایی تحریك ایدن « برمکلی » اولدیغی ایچون دعوایی تعقیب ایتمه‌مك‌می ایجاب ایدر؟ اساساً حقوق عمومیه دعوالرینی مدعی عمومیلر اقامه ایدرلر . هرهانکی بر فرد بو خصوصده مدعی عمومیلکه شکایت واخبارده بولونه‌بیلیر. حضرت پیغمبر افندیمز یالکز مکه‌لینك پیغمبری دکل ، بزم‌ده وبوتون دنیاده‌کی مسلمانلرك‌ده پیغمبر جلیلیدر . علیه الصلوة والسلام افندیمز حقنده هرکیم تجاوزده بولونه‌جق اولورسه برجرم قانونی ارتکاب ایتمش اولور و درحال مدعی عمومیلك اقامهٔ دعوایه مجبور قالیر . حضرت پیغمبر افندیمزه تجاوزات لسانیه‌ده بولونانلر، مکه‌لی متعصبلرك پنجه‌سنده دکل، تورکیا قانونلرینك پنجه‌سنده قیوراننیور . جهانه حریت وسعادت کتیره‌ن برپیغمبر ذیشان حقنده فضاحت لسانیه‌ده بولونمق بر « فکر مجادله‌سی » میدر ؟

تعصب جریانه کوره جرم تلقی ایدلدیکی ایچون قانون جزانك بوتون ماده‌لری بوکون حکمدن ساقط اولمق‌می ایجاب ایدر؟ بوکون اجتهادجی تکرار بر فضاحت لسانیه‌ده بولونه‌جق اولورسه مدعی عمومی تعقیباتده بولونمایه‌جق‌می ؟ قانون ماده‌لری بویله هرکسك کیفنه کوره‌می اجرا ویا الغا ایدیلیر ؟ حضرت پیغمبر افندیمز حقنده فضاحت لسانیه‌ده بولونان برمتجاوز حقنده تعقیبات قانونیه اجراسنه هوای نسیمینك مانع اولمسی نه دیمکدر ؟ براز دها جرأت ایدیله‌جك اولسه احکام قانونیه‌یی تطبیق ایتدیکی ایچون مدعی عمومی محکمه‌یه ویرمه‌یه قالقیشیله‌جق غالبا ! قانونی أولو کوسترمك نه دیمکدر ؟ باخصوص برمبعوث بویله سوزلر ناصیل سویله‌یه‌بیلیر ؟ بونلری سویله‌ین نه سویلدیکنك فرقنده اولمایان برذات دکلدر . دیمك عن قصد بویله سویله‌یور . بوفقره‌یی یازدقدن برکون صوکره رژی قولجیلری طرفندن بر توتون قاچاقجیسنك اولدورلمسی اوزرینه مطبوعاتك رژی علیهنده‌کی نشریاتنه قارشی عینی مبعوث محرر رژی‌یی مدافعه ایدرکن شو صورتله ادارهٔ لسان ایدیور :

« هیمزك فنا بولدیغمز قانونلر ، نقصان بولدیغمز اصوللر واردر ، آنجق بوخطالری تصحیح ایچون یوللرده میندر . نه قانونه اطاعتسزلك توصیه‌سنده بولونه‌بیلیرز، نه‌ده اطاعتسزلك ایدنلری تشجیع ایده‌جك برلسان قوللانه‌بیلیرز. »

مادام‌که بویله‌در ، نیچون حضرت پیغمبر افندیمز حقنده فضاحت لسانیه‌ده بولونان بر متجاوز حقنده قانونی تطبیق ایتدیکندن طولایی عدلیه‌یی مؤاخذه ایدیور ؟ مملکتك اقتصادیاتی صویان بر اجنبی شرکتنی مدافعه ایدرکن قانونه اطاعتك لزومندن بحث اولونیورده حضرت پیغمبر افندیمزه کلنجه قانونه اطاعتسزلکه تشویق اولونیور ؟ حضرت پیغمبر افندیمزه قارشی انسانك نه‌درین خصومتی اولملیدرکه بوقدر انصافسزلقده بولونه‌بیلسین . چوق یازیق ! چوق تأسفلر ! بویله بدبخت برمظهریتی الله کیمسه‌یه ویرمسون .

***

معنوی موجودیته حرمت لزومی

داخلیه وکیلی رجب بك افندی بوهفته مطبوعات جمعیتنده مهم بر نطق ایراد ایتدی . بو نطق سیاسی اولدیغی ایچون بزم موضوعمزدن خارجدر . یومی غزته‌لر بونطقی اوزون اوزادی‌یه تحلیل ایدیورلر . سبیل الرشادك‌ده قید ایده‌جکی برنقطه واردرکه اوده وکیل بك افندینك وطنداشلرك معنوی موجودیتلرینه قارشی حرمت ایتمسی ضروری اولدیغی وظیفه‌سنی مطبوعاته خاطرلاتمسیدر . وکیل بك افندی بومسئله‌دن شو صورتله بحث ایتمشلردر :

«محترم بك افندیلر ، شخصلرك مصون اولدیغی و مصونیت شخصیه‌نك اك اساسلی براقنوم حیات بولوندیغی معلومدر . فقط شخصلرك نه‌سی مصوندر ؟ یالکز بوقاندن وکیکدن عبارت اولان شخصیت ماده‌سیمی ؟ اك چوق مصونیتنده اصرار ایده‌جکمز شیٔ حیثیت ، حریت ، شرف وشخصیت معنویه‌در . بناءً علیه هرهانکی برکون بر پولیسك تضییق آلتنده بولونمقدن متولد شکایتمز نه ایسه شرف وحیثیتمز ، معنوی شخصیتمز تعریض وتضییقه اوغرادیغی کون نوحهٔ شکایتمز عینی صورتله وحتی دها زیاده متألمانه اوملیدر. غزته وغزته‌جیلك حیاتنده، وطنداشلرك معنوی موجودیتنه حرمت ایتمك ضروریدر. بوبر وظیفه‌در.»

فی الحقیقه بعض غزته‌جیلر واردرکه برطرفدن مصونیت شخصیه‌دن بحث ایدرلر ، دیکر طرفدن‌ده متصل وطنداشلرینك معنویات ومقدساتلرینه ، حرمتسزلك شویله دورسون ، تعرض ایدوب طوررلر . حال بوکه بو ، حریتپرورلکله هیچ‌ده قابل تألیف اولمایان بك ابتدائی بر ذهنیتدر . انسانلرك مادی موجودیتلری قدر معنویات ومقدساتی‌ده محترمدر. بر آدامك شرف وحیثنی اخلال ایده‌جك برسوز سویله‌نمیه‌جکی کبی اعتقاداتی حقنده‌ده تجاوزده بولونمامق لازمدر .

داخلیه وکیلی بك افندی ، وطنداشلرك حیثیت وشرفلری ، معنویات ومقدساتلری بویله برتعریض وتضییقه اوغرادیغی کون نوحهٔ شکایتلری، برپولیسك تضییق آلتنده بولونمقدن متولد شکایت قدر وحتی دها زیاده متألمانه اوملیدر ، دیورکه پك دوغرودر . امید ایده‌رزکه غزته‌جیلر بووظیفه‌یه رعایتده قصور کوسترمزلر .

***

سیور قلوبلرنده افتراقه واحتراصك حکمرانه اولمسی

آقشام غزته‌سنك تنقید وملاحظه محرری « اسپور قلوبلرینك تورك کنجلکنك جسمنی وروحنی تربیه ایتمك ، وجودی وروحی کوزللشدیرمك کبی اصیل غایه‌لردن اوزاقلاشقده » اولدیغندن شکایت ایدیور .

جداً شایان تأسف برحال ! اساساً مکتبلرده علم وعرفان نامنه برشی قالمادی . بوتون فعالیت وهمت اویونلره حصر اولوندی. معارف وکالتی یتمش بیك لیرا اسپورجیلره تخصیص ایتدی . اسپور قلوبلری ، اسپور مسابقه‌لری ، اسپور قونفره‌لری ، غزته‌لرده اسپور صحیفه‌لری ... الحاصل صوك زمانلرده اسپور علم وعرفان یرینه قائم اوله‌جق قدر اهمیت کسب ایتدی. بویله ایکن سپور قلوبلرینك تورك کنجلکنك جسمی وروحی تربیه کبی غایه‌لردن اوزاقلاشمسی ، تردی علامتی کوسترمسی البته تأسفلره لایقدر . غزته‌لرك یازدیغنه کوره کچن کون مختلف اسپور قلوبلری آره‌سنده‌کی اختلافلر سوقاق قاوغالرینه ، مضاربه‌لره قدر منجر اولمش . آقشام محرری دیبورکه :

« تورکیانك هنوز یتیشن مکتب کنجلکنك وجوده کتیردیکی قلوبلر ، شرقواری سیاسی فرقه‌لر منظره‌سنی عرض ایدییور : عین خسته‌لقلرله مملودرلر. عادتا قلبلره سپور عشق یرینه ، علی العاده قلوب رقابتلرینك احتراصی حاکم اولویور . »

نه قدر یازیق ! بزم بوتون امیدلریمز بوکنجلرده ایدی . بونلرده دهاشیمدیدن بویله احتراصلره مغلوب اوله‌جق اولورلرسه ایشك ایلریسی نه حال کسب ایدر ! مع التأسف کورولیورکه مکتبلر کنجلکه لازم کان فضیلت وفداکارلق حسلرینی ویره‌میور . چوجقلر پك مادی ، پك منفعت واحتراصه دوشکون بر صورتده یتیشدیریلیور . آکلاشیلیورکه مکتبلرك اك بویوك نقصانی سجیه مسئله‌سیدر . چوجقلر تام بر سجیه صاحبی اوله‌ق یتیشدیریله‌میور. حیاته آتیلیر آتیلماز احتراص وتردی علامتلری کوستریبور ! چوجقلری مؤاخذه‌یه هیچ محل یوقدر . اونلر معذوردرلر . کوردکلری تربیه ، آلدقلری درس بویله‌در . اونك ایچون ایشی اساسندن حل ایتمه‌یه ، مکتبلری مادیتپرستلکدن قورتاره‌رق معنوی طویغولرله ، سجیه وفضیلت حسلریله تجهیزه چالیشملیدر . باشقه چارهٔ سلامت یوقدر .

***

ایچکی خصوصنده استانبوله مخصوص امتیازات

طاشکوپرونك دباغخانه محله‌سندن قیرقیر موسانك قهوه‌خانه‌سنده علناً مسکرات استعمال ایدن دکرمنجی اوغلی حسین افندی ایله رفیق محمود وحسین جهت عدلیه‌یه تودیع قیلنمشلر . استانبولده ایسه غازینولرده دکل ، سوقاقلرده بیله راقی ایچیورلر . اقشام اولدمی مثلا بویوك آطه‌نك اسکله جواری راقی قوقوسندن کچیلمیور . هرکسك کوزی اوکنده ، یولك ایکی طرفنده شیشه‌لر طولوب بوشالیور . استانبولك أزلی امتیاز واستثناسی واردر . حکومته مراجعت ایدن میخانه‌جیلرك عددی کچن هفته‌یه قدر (١٠،٦١٦) یه بالغ اولمشدی . اقشامدن صوکره سوقاقلر سرخوش نعره‌لریله اینکله‌یور . بوراسی بویله ایکن طاشکوپروده حسین ایله رفیقلری محمود وحسینك جهت عدلیه‌یه تودیع اولونمسی غریب دکلمیدر ؟

طاشکوپرو عدلیه‌سنی مؤاخذه ایتمك ایسته‌میورز . بالعکس قانونی تطبیق ایتدیکی ایچون شایان تقدیردر . یالکز ایشك غرابتی ، بوقانونك ناصیل اویونجاق حالنه کلدیکنی کوسترمك ایسته‌یورز .

***

ژاپونیاده جماعتله بایرام نمازی قیلان مسلمانلر

ژاپونیانك بوکونکی پایتختی اولان (توکیو) شهری ایله اسکی پایتختی اولان (کیوتو) وبویوك برلیمانی بولونان (قوبا) شهرلرنده مسلمانلرك اجتماع ایده‌رك بوسنه جماعتله بایرام نمازلری قیلمش اولدقلرینی ، ژاپون غزته‌لری طرفندن جماعت اسلامیه‌نك بایراملری حرارتله تبریك وتسعید ایدیلمش اولدیغنی مانچوریاده (خاربین) شهرنده انتشار ایدن (ایراق شرق) غزته‌سی یازییور . بوندن اون بش سنه مقدم ژاپونیاده برتك مسلمان یوق ایکن بوکون جماعتله بایرام نمازی قیلنمسی مسلمانلق نامنه افتخار ایدیله‌جك بویوك برحادثه‌در . بوخصوصده اك بویوك حصهٔ افتخارده عبدالرشید افندی پدریمزه عائددر. چونکه بوموفقیتده اك مهم عامل او اولمشدر . عبدالرشید افندی ژاپونیایه کیتدیکی زمان هیچ بر مسلمان یوق ایدی . عبدالرشید افندی ژاپونیاده بر سنه قدر قاله‌رق اسلامه دعوتده بولونمش وبو دعوت نتیجه‌سنده بعض ژاپون رجالی شرف اسلامیتله مشرف اولمشلردی . عبدالرشید افندینك ژاپونیادن مفارقتی اون بش سنه اولدی ، فقط ژاپون مسلمانلری کون کچدکچه مسلمانلقلرینی تحکیم ایتدیلر . بونلرك ایچنده بالخاصه (حاجی عمر یامااوقا) شرف اسلام ایله معرف اولدیغی کوندن بری ژاپون غزته‌لرنده نشریات اسلامیه‌یه دوام ایتمکده‌در. بوکون ژاپون مسلمان قارده‌شلریمزك قاچه بالغ اولدیغنی بیلمیورز . فقط بایرام نمازی قیلدقلرینه باقیلیرسه هر حالده برجماعت تشکیل ایده‌جك قدر چوغالدقلری آکلاشیلیر . انشاءالله برکون کلیر نور اسلامیت ژاپون آطه‌لرینی‌ده قاپلار . (یریدون ان یطفؤا نورالله بافواههم ویأبی الله الا ان یتم نوره ولو کره الکافرون .)

اخطار

برنجی صفحاتك اکسیك اولان ١١ و ١٢ نجی فورمه‌لری طبع ایدیلمشدر. بوفورمه‌لری اکسیك اولانلرك اداره‌خانه‌مزدن آلدیرمه‌لری رجا اولنور. طشره‌ده اولانلر مکتوبله آدرسلرینی بیلدیریرلرسه درحال کوندریلیر .

§ صفحاتك دردنجی کتابی اولان (فاتح کرسیسنده) نك دردنجی طبعی دردستدر . بوهفته ان شاء الله اکمال ایدیلمش اوله‌جقدر .

آبونه‌لری ختام بولانه قارئین کرامك آبونه بدللرینی ارسال ایتمك لطفنده بولونمه‌لری ویا آبونه‌دن صرف نظر ایدکلرینی اشعار بویورمه‌لری بالخاصه رجا اولنور .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر بر ایچون
سنه‌لکی (٤٠٠) التی آیلغی
(٢٢٥) ، ممالك اجنبیه ایچون
سنه‌لکی (٤٥٠) ، آلتی آیلغی
(٢٥٠) غروشدر.

نسخه‌سی ٧,٥ غروشدر .
سنه‌لکی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده
رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدیلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

آدرس تبدیلنده آیریجه
٥ غروش کوندرملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
و اوقوناقلی اولملی و آبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٦١٢ | ١٢ محرم ١٣٤٣ | * پنجشنبه * | ١٤ اغستوس ١٣٤٠ | جلد ٢٤

حسبحال

هر شیئك بر موداسی اولدیغی کبی فکرك ، سوزك‌ده بر موداسی ، بر دورهٔ رواجی واردر . بو کونلرده هر کسك آغزنده بر عصریلك ، عصریلشمك ، عصریلشدیرمك سوزلری دوران ایدوب دورییور . بو کلمه‌نك فرانسزجه‌سی Séculariser در . معناسی مقدما کلیسالره ، رهبان صنفنه عائد اولان اموال واملاکی اموال عمومیه عدادینه الحاق ایتمکدر . دیکر معناسی‌ده هر شیئی قیود دینیه‌نك تأثیراتندن وارسته قیلمقدر . فقط بعض کیمسه‌لر بو معنالرك دائرهٔ شمولنی توسیع ایده ایده نهایت معناسزلغه قدر وارییورلر . فی‌الحقیقه بعضلری عصریلشمك دیدکلری زمان ایچنده بولندیغمز عصرده وجوده کلمش اولان مؤسساتك کافه‌سنی ، بالخاصه غربیلیلرك اخلاق وعادات وعنعناتنه تعلق ایدنلرینی فائده ومضرتلری نظر اعتباره آلنمقسزین قبول وتقلید ایتمك معناسنی مراد ایدیورلر. بو ایسه عصریلشمك دکل، انسانك عقل وادرا کدن عزل نفس ایله کندیسنی جماد ، یاخود شعورسز بر ماکنه منزله‌سنه تنزیل ایتمسی دیمکدر .

عجایب ! انسان نیچون ملی اخلاق و عادات وعنعناتنك کافه‌سندن تجرد له باشقه ملتلرك عجمی ، بجه‌ریکسز ، کولونج بر مقلدی اولملی ؟ بو مجبوریمیدر ؟ مجبوری ایسه بو مجبوریتك منشأی نه‌در؟ بونلر ، براز حیثیت انسانیه وملیه‌سنی محافظه ایتمك ایسته‌ین بر آدمی درحال : «آدام سن ده ، براق شو عنعنه پرست اسکی قافالی حریفی ! » دیه تزییف ایدییورلر .

بونه‌قدر غافلانه بر اسناددر! جدی وحقیقی بر تربیه نصل اولوب‌ده بویله بر جرأته مساعده ایدییور ؟ مثلا عصر حاضرك بالخاصه اخلاقی بعض مؤسساتی واردرکه فنا اولدیغی قدر مضر ، مضر اولدیغی قدر فنادر . عقلی باشنده ، ادراك ومحاکمه‌سی یرنده اولان بر آدم فنالنی ، مضرتی کندیسنجه قویاً مجزوم اولان بر شیئه نصل ایی ومفید دیه‌بیلیر؟ ایی‌یه فنا ، فنایه ایی دیه‌ن بر آدمك حقیقةً اعتقادی بو مرکزده ایسه او آدام ، عقلسز، ادراکسز بر مخلوق دیمکدر. یوق اینك ایی ، فنانك فنا اولدیغنی کوروب‌ده بونك عکسنی ادعا ایلیورسه اك خفیف بر تعبیر ایله ریاکار ، منفعت پرست بر آدم دیمکدر .

ایی هر زمان، هر یرده ایی‌در. فنا ده هر زمان، هر یرده فنادر. دکل اوروپا ، ایسترسه بوتون دنیا ایی بر شیئه فنا، فنا بر شیئه ایی دیسون! اونلرك او یله دیمه‌سیله نه ایی فنا اولور، نه ده فنا ایی . حتی بوتون دنیانك ایی دیدیکی بر شیئه قارشی تك بر آدام چیقوب : «ای اهل دنیا! بن سزك ایی دیدیکگز شیئك اقامه ایلدیکم شو برهان ایله فنا اولدیغنی اثبات ایدییورم. مقتدرسه کز برهانمی نقض ایدیکز ! » دیمك حقنی بیله حائزدر. نتکیم مشهور غالیله‌نك زمان ظهورینه قدر بوتون دنیا خلقی کونشی کرهٔ ارضك اطرافنده دوندیردکلری حالده غالیله اونلره قارشی بو فکرك بطلانی اثبات ، بو اثباتیله بوتون دنیا خلقنی اسکات ایلدی !

غالیله‌نك شو حقیقتی عالم نظرنده ادلهٔ فنیه‌سیله اثباتندن صوکرا حالا عکس قضیه‌یی ادعا ایدنلرده یوق دکلدر. فقط بو ادعانك ذات دعوایه تأثیری وارمیدر ؟ اصلا ! ایسته‌ینلر اعتقاد قدیملرنده ثبات ایتسونلر؛ فقط حقیقت حقیقتدر ؛ حق وحقیقت‌ده غالیله‌نك یدنده‌در . هر کسك عکس قضیه‌یی ادعالرینه رغماً ینه دونن کونش دکل، ارضدر والسلام .

بونك كبی ، دكل آوروپاء ایسترسه بوتون دنیا فنا برشیئه ایی دیسون . عقل سلیم صاحبی بر حزب قلیلك ، یاخود تك برآدامك او شیئه فنا دیمسیء داها موافق برتعبیرایله، اوشیئك فنالغنی اثبات ایتمسی بواعتقادی نقض ایچون كافیدر.

حال بویله اولمقله برابر ینه بوتون دنیا فكرندن نكول ایتمه‌یه‌بیلیر. فقط دنیانك فكرندن نكول ایتمه‌مسیله صورت قطعیه‌ده اینك فنا فنانك ایی اولمسی لازم كلمز .

مملكتمزده آكلامدقلری شیلرك لزومسزلغنه قائل اولان ، و نسانده‌كی قطع مراتب معرفت قابلیتنی انكار ایدن ، یعنی كونشی بالچقله‌صیوامغه چالیشمق قبیلندن اوله‌رق اخلاقی ، مابعدالطبیعه‌یی ، خلاصه علوم سائرهٔ فلسفیه‌نك كافه‌سنی بلا دلیل انكاره ، بلا حجت ابطاله چالیشان برطاقم علامه‌لر واردر. امین اوالی‌كه اونلر بوكولونج تشبثلریله اصحاب معرفتك یوزلرنده تبسمه بكزه‌ین خفیف بر تقلصدن باشقه بر شی وجوده كتیره‌میه‌جكلردر . ینه امین اوملی‌كه ارباب معرفت نامتناهی عالملرك، نامتناهی شئون وحادثاتی طبیعی اولسون، مابعدالطبیعی اولسون ، هیچ برزمان تدقیقدن خالی قالمایه‌جقدر ! مكركه دنیابعض مسالك اربابنك شیمدیدن اسبابنی استكماله چالیشدقلری برفوضای عظیم ایله زیروزبر اولسون. اوزمان بوتون بواصحاب معرفت‌ده طبیعی اورته‌دن قالقه‌جق ومیدان ، علم نامنه جهل وجنونه رواج ویرمك مسلكنی اختیار ایدن علامه‌لره قاله‌جقدر !

بوعلامه‌لرك عقولرینه مغرورآسویلرزكه انكلیزفیلسوفلرندن مشهور « به‌قن » فلسفه‌سنده درت «ایدول» دن ، یعنی صنمدن بحث ایدییور .

بو فیلسوف فكرك عوامل اساسیهٔ معرفتدن اولدیغنی تسلیم ایله برابر اوكا صوابدن زیاده خطا اسناد ایدییور . اعتقادینه كوره قوهٔ باصره مزده غیرقابل اجتناب غلطات اولدیغی كبی بنیهٔ عقلیه مزده‌ده خطا وقوعنی مستلزم برطاقم اسباب طبیعیه واردر. « به‌قن » بنیهٔ عقلیه‌مزده‌كی بواسباب طبیعیه‌یه قبیلهٔ بنی‌بشردن كنایه‌اولمق اوزره « اوهام، یاخود، اصنام قبیله » دیور . قبیله‌دن مقصد نوع بشرك عمومی ، اصنام قبیله‌نك مبنی‌علیهی‌ده طبیعت انسانیه‌در . حاسهٔ انسانیه ایچون حقسز اوله‌رق « مقیاس اشیا » دنیلمشدر . بالعكس كرك حواسه ، كرك عقله عائد اولان ادراكاتك كافه‌سی انسان‌ایله مناسبتداراولوب كائنات ایله‌مناسبتدار دكلدر . انسانك روحی انعكاس اشیایه نظراً غیرمستوی بر آینه كبی‌در. بو آینه كندیسنه منعكس اولان اشیانی تغییر وتبدیل ایلر . حواسك ، خطوط اشیانی كائناته دكل، انسانه نسبةً ترسیمدن عبارت اولان اغفال عظیمنی آنجاق عقل وفلسفهٔ عمومیه تصحیح ایده‌بیلیر . بویله دیدكدن صوكرا « مغاره اصنامی » نامنی ویردیكی خطالرله جهل مركبلرك منشأی ایچون‌ده هركسك بنیهٔ شخصیه‌سیدر ، دییور . بنیهٔ شخصیه افلاطونك مشهور مغاره مثالنده اولدیغی كبی بویونلرینه زنجیر اورلمش برطاقم آدملرك ایچنده محبوس اولدقلری بر محبسدر .

شو حالده مغاره اصنامنك اساسی طبیعت شخصیه دیمك اولور . زیرا هركسك نفسنده نوع بشره خاص اولان جهل مركبلردن باشقه برده « مغاره » واردركه ضیای طبیعت اورایه خصوصی برانكساره اوغرادقدن صوكرا داخل اولور . بوانكسار وتغیرك باشلیجه سببلری شونلردر : هركسك استعداد طبیعیسی ، الفت ایتدیكی كیمسه‌لرله اوقودیغی اثرلر، نظرتقدیر وتوقیرایله باقدیغی اشخاصك اطوار وحركاتی، ساكن یاخود متهیج اولان نفوسه اشیانك تأثیری وسائره وسائره ... ایشته بو احوالك كافه‌سی هركسك ، ایچنده حبس ایدلمكه محكوم اولدیغی محبسك ، یاخود مغاره‌نك لوازم انشائیه‌سی قیلندندر .

سوقاق اصنامنه‌كلنجه‌اونلرده انسانلر آراسنده‌جاری‌اولان‌مناسباتدن ، لسانه عائد محاذیردن متولد خطالر ، جهل مركبلردر. فی‌الحقیقه‌انسانلر بربرلرینه غایت یاكلش فكرلر تلقین‌ایدرلر . بوفكرلرك منشائی نقایص لسانیه‌در . معنالری اذهانده واضحاً تعین وتقرر ایتمه‌ین الفاظ ذهنلری آشویش ایدر . بوتشویشدن دولایی خلقده كریوهٔ ضلاله دوشر ؛ تخیلات فاسده وباطله‌نك زبونی‌اولور . ارباب علمك تعریفات وایضاحاتی ضلاله دوشنلری الفاظ متداوله‌نك اعتسافاتندن قورتاراماز . خلاصه ، مزایاسنه وقوف متعسر ، یاخود متعذر اولان سوزلر انسانلر آراسنده بر چوق تشوشاتی موجب اولور . وجودی اولمیان بر چوق شیلره مختلف اسملر ویرلمش ، تجاریب واقعه نتیجه‌سنده تحقق ایدن شیلری تبیین ایچون موافق كله‌لر قوللانیلمامشدر .

« به‌قن » نك تیاتروصنملری دیدیكی شیلرده مختلف فلسفه مسلكلریدر. فلاسفه‌طرفندن‌وضع ایدیلوب‌هركسه قبول‌ایتدیرلمك ایسته‌نن‌مسلكلری صحنه‌ده اوینادیلان پیه‌سلره تشبیه ایدیور، هرمسلكه عائد نظریه‌لری‌ده مخیل وصرف او صحنه‌یه خاص پیه‌سلره بكزه‌دیور. بو تشبیهله یالكز مسالك قدیمه‌یی مراد ایتمیور . هر زمان ایچون بوكبی پیه‌سلرك ترتیبی ممكن اولدیغنی ، تماميله یكدیكرندن فرقلی اولان خطالرك یكدیكرینه مشابه اسبابدن منبعث بولوندیغنی‌ده سویله‌یور. فقط اونك بوسوزلرندن برمعنای تزییف وتهكم چیقاریله‌ماز. چونكه كندیسی‌ده اوزمره‌دندر .

برقاچ‌عصراول ظهورایتمش‌اولان بوفیلسوفك اصنام‌نامی آلتنده‌كی شوتقسیمی هیچ شبهه یوق‌كه بعض حقیقتلری ناطقدر . حله سوقاق اصنامی دیدیكی صنملر صرف حقیقتدر وبو صنملرك اوینادقلری رول هپسندن مهمدر . سوقاق صنملرینك وجه تسمیه‌ده‌كی اصابتنی مؤید واك بارز دلیلی مملكتمزده‌ده كورولمش ایدی. مشروطیتك اعلاننی متعاقب برچوق كیمسه‌لر بواعلانی یالكز حریته اضافه‌ایده‌رك هریرده‌حریت‌اعلان‌ایدلدی، حریت‌واره‌دیه حایقیرمشلر، عقللرینه‌كلن

هرشیئی یاپمق ایستەمشلر ، هیچ برمملکتده ، هیچ برادارەدەوقوعنه جواز ویرلیەجك مسخرەلقلرله اصحاب عقل وفطنتی کندیلرینه کولدیرمشلر ایدی . چونکه سوقاق علامەلریله عوامك حریتدن آکلادقلری معنی آنجق بوایدی . اونلرك بوکلمەدن بشقه برمعنا آکلاملرینه امکان یوقایدی . اللەویرەده فی‌ومناهذا قوللانیلمقده اولان بعض کلمەلردن‌ده بویله یاکلش معنالر چیقاریلوب عقل ومنطق آیاقلر آلتنه آلنماسه !

فریه

فضائل ورذائل

وذکر فانه الذکری تنفع المؤمنین

دیورلرکه : انسان ایچون بر غایهٔ کمال واردر ؛ اونی احرازه چالیشمق اوزرینه فرضدر . دیورلرکه : انسان نقصانه معروضدر ؛ یوکسلوب اوکا غلبه ایتملیدر . دیورلرکه : انسانك کمالی امکان مساعد اولدیغی قدر فضائل اکتسابنده ، نقصانی ایسه رذائل افعالدن برینی ارتکابنده‌در . شیمدی باقەلم فضائل نەدر ، او رذائل هانکی شیلردر؟

فضائل روحك بر طاقم سجایاسیدرکه کندیسیله متصف اولان ایکی وجود آرەسنده بر آهنك وفاق حصوله کتیرمك شانندندر . سخا ، عفت ، حیا وبوقبیلدن اولان خصائص عالیه کبی. شیمدی ایکی جومرد ایچون هیچ بر وقت معاشرتده خلاف تصور اولنەماز ؛ چونکه حقك ایجاب ایتدیکی یرده بذل ایتمك ، بنه حقك ایجاب ایتدیکی یرده منع ایتمك ایکیسنك‌ده مفطور اولدیغی سجیهٔ مشترکه اقتضاسندندر . بناءً علیه هربری حدینی بیلەرك اصلا تجاوز ایتمیەجکی ایچون معاملات اقتصادیەده هیچ نزاعه محل قالماز .

کذلك عفیف النفس اولان آدملرده مشتهیات نفسانیەدن بری اوغورنده مجادلەیه قالقیشمازلر ؛ زیرا هوسات رذیلەدن چکنمك ، آمال کریمه بسلەمك هربرینك طبیعتی ایجابندندر . الحاصل ، علمای اخلاقك صفات فاضله صرەسنده کوستردیکی بوتون خصائصی تدقیق ایدەجك اولورسه‌کز کوررسکز که هرفضیلت کندیسیله اتصاف ایدنلر آرەسنده بر الفت حصوله کتیرمکده‌در .

فضائلی نفسلرنده یاکاملاً ، یاخود قسماً جمع ایتمش ایکی شخص اعمال ومقاصدك کافەسنده ؛ یاخود قسم اعظمنده اتحاد ایدرلر . بو وحدتك دوامی ایسه فضائل مشترکەدەکی رسوخلری نسبتنده اولور . ایکی شخص آرەسنده‌کی شوحال برچوق اشخاص بیننده‌ده عینی طرزی محافظه ایدر . دیمك هیئت اجتماعیه آرەسنده مدار وحدت اولەجق ، آحاد میاننده متین بر عروهٔ اتحاد تشکیل ایدەجك یکانه اساس فضائلدن عبارتدر . ایشته بواساس محکم سایەسنده بر فرد دیکرینه ، اوتەکی کندیسنه بکزەین بر باشقەسنه تمایل ایدرك ، باقارسکز که قوجه بر جمهور عین اراده ایله حرکت ایدن ، حرکتنده‌ده عین غایه‌طوغرو یوروین بر کتلهٔ متجانسه شکلنه کیرر .

مجموع فضائل بوتون افعالده عدلدن عبارتدر . خصیصهٔ عدل بر قومك کافهٔ افرادینه شامل اولورسه هر بری حدینی بیلەرك ، حقنی طانیەرق دیکرینك حدودینه ، حقوقنه تجاوز ایتمیەجکی ایچون آرالرنده تعاون طبیعتیله حصول بولور .

افراد انسانیەدن هربرینك کندینه خاص بر وجودی واردر ؛ عنایت الٓهیه او فرده وجودینی محافظه ایدەجك ، بقای نوعی ایچون تناسلده بولەجق قوانی ویرمشدر . انسان بو نظردن سائر افراد حیواناته معادلدر . انجق حکمت الٓهیه انسانك دیکر حیوانلردن دها باشقه برصورتله ، داها یوکسك ، دهامترقی بر وجودایله ممتاز اولمسنی اقتضا ایتمشدرکه اوده بونوعك برهیئت اجتماعیه تشکیل ایتمسی ، آیری آیری برچوق افرادك برآرەیه کلەرك براسم‌مشترکك شامل‌اولەبیلەجکی بر بنیه وجوده کتیرمسیدر . هرفردك جمعیتده‌کی موقعی ، اشکالی ، وظائفی مختلف اولمقله برابر هپسی بردن بروجود مشترکك بقاسنه ، تأیید قواسنه خدمت‌ایدن اعضا مثابەسنده‌در. برجمعیتده‌کی فضائل‌ایسه هرعضوی کندی‌وظیفهٔ مخصوصەسنی ایفا ایدەرك باشقەسنك وظیفەسنه تجاوزدن آلیقویان قوهٔ حیاتیه کبیدر . مثلا الك وظیفەسی طوتمق ، وجودی مدافعه ایتمك اولوب کورمك بونك خواصندن دکلدر ؛ کذلك کوزك‌خدمتی کورمك ، رنکلری ، شکللری تمیز ایتمك اولوب طوتمق ، وجودی مدافعەده‌بولنمق وظیفەسی دکلدر. حال‌بوکه جملەسی بردن عین حیات ایله یاشار .

ایسترسه‌کز شویلەده دیه بیلیرسکز : جمعیت انسانیەیه نسبتله فضائل ، کائناته نسبتله جاذبهٔ عمومیه کبیدر . کواکب و سیاراتك آرەسنده‌کی نظام نصل جاذبهٔ عمومیه سایەسنده پایدار اولیورسه ، هر کوکب نصل بوقوتك توازنی‌سببیله کندی مرکزنده ثابت‌قالیورسه ، نصل دیکر کوکبله آرەسنده‌کی نسبتی محافظه ایلیەرك کائناتك ایجاد و بقاسی حقنده‌کی حکمت الٓهیه تمام اولنجەیه قدر هر بری مدار مخصوصنده منتظماً سیر ایدیورسه بو فضائل واسطەسیله‌درکه جناب حق هیئت اجتماعیەیی تشکیل ایدن افرادن هر برینك موجودیت شخصیەسنی بر زمان محدوده ، موجودیت انسانیەیی ایسه علم الٓهینك احاطه ایدەبیلەجکی برآنی‌یه قدر محافظه ایدر .

بر ملتکه وضع ورفع ایدن ، آلوب ویرن ، جلب ودفع ایدن ، الحاصل بوتون امورینی اداره ایلین ، بوتون شئونه تصرفده بولنان صرف کندی افرادی اولور وهرفرد حرکت خصوصیەسنده عمومك غایه اتخاذ ایتدیکی مقصددن بشقه بر مقصده توجه ایتمز ، هیئت‌ملتك

منافعنه متعلق هیچ بر ایشدن کری طورمازده بو صورتله جمعیت هردرلوشدائد ومؤثراته قارشی مقاوم بربنیان متین شکلنی آلیر وهرفردك آیری آیری قوتندن عمومك موقعنی تحکیم ایده جك ، مجد و شرفنی مدافعه ده بولنه جق ، اغیارك هجومنی منع ایلیه جك بر قوهٔ کلیه وجوده کلیرسه ایشته اوامتده فضائل حاکم ، مکارم اخلاق متحکم دیمکدر .

بویله بر ملتك افرادی انجق ائتلاف ایچون اختلاف ایدر . انجق اتحاد ایچون آیریلیر . بونلرك سعی وعملده کی اختلافلری بر محیط دائره اوزرنده بولنوب ده مختلف جهتلره کیدن آداملرك اختلاقه بکزرکه مبدأ حرکتده کی افتراقلری محیطك دیکر بر نقطه سنده تلاقی ایچوندر . کذلك منفعت عمومیه نك جلبی ایچون تشبث ایتدکلری وسائلك بشقه بشقه اولمسی بر ایپك ایکی اوجنی چکن آداملرك حالنی آکدیررکه هربری متوازن برقوتله ایی چکدکجه قارشیسنده کندن برجهتدن اوزاقلاشیر ، لکن دیکر جهتدن آره ده کی مسافه یی محافظه ایدر ؛ اوحالده بربرلرندن اصلا آیرلماز وبرینك منفعتی دیکرینك منفعتی ضمننده هدر اولماز .

آره لرنده ارتباط تام بولنان بویله بر امت افرادینك مسالکنه کلنجه اونصف دائره لره بکزرکه مرکزمشترکی ملتك حیات وشوکتیدر . هیچ بری محیط جنسیتدن خارج قالماز . جمله سی بردن جمعیتك منافعنه خدمت خصوصنده او جدوللری آکدیرکه دکزدن صو آلمق ایچون دکزه صو ویررلر .

بویله بر امت فاضله یی تشکیل ایدن افرادك هربری رفعت قدر ومنزلت ، شان وشوکت اقبال وسعادت ، نفوذ وحاکمیت کبی بشریتك مابه الافتخاری اولان وانسانی سائر حیواناتدن آییران خصائصه ظفریاب اولمق انجق امتك بو مزیتلردن نصیبی تمام اولدقدن صکره قابل اوله بیله جکنی کورردها وکا کوره بذل مجهود ایدر ؛ هرفردی حصه سنه دوشن نصیبه یی آلمغه مستعد برحاله کتیرمکه چالیشیر ؛ هیئت عمومیه ملتك شویله طورسون ، افراد امتدن برینك بیله حقوقنه خیانتده بولنماز واو حقوقی مدافعه دن قطعیاً کری طورماز . زیرا بیلیرکه بویله برحرکتده بولنسه نفسنه خیانت ایتمش ، چونکه آلات فعالیتندن بریسنی ابطال ایلمش ، اسبابدن برینی معطل براقش اوله جق . کذلك آحاد ملتدن هیچ برینی حقیر کورمز ، هیچ برینك سعی و عملنی استخفاف ایتمز . اشخاصك هربرینی نه قدر حقیر اولورسه اولسون بویوك بر آلتده کی اوفاق ویده منزله سنده کوررکه او ویده دوشمکله بوتون آلت عملدن عاطل قالیر .

شیمدی سنك ایچون برده شوصفات فاضله نك حقایقنه نظر امعان ایله باقمق ایجاب ایدییور؛ تاکه بیان ایتدیکمز نتایجی حقنده بر حکم صریح ویره بیله سك . محاکمه ، رویت ، حریت فکر ، عفت ، سخاء قناعت ، رفق ، وقار ، علوهمت ، صبروسکنیت ، حلم ، شجاعت ، غیرك منفعتنه حرمت ، حماست ، صدق ، وفا ، امانت ، صافیت قلب ، عفو ، مروت ، حمیت ، حب عدالت ، شفقت کبی صفات جلیله برملتده تعمم ایدر ، یاخود افرادنده اکثریتله بولنورسه عجبا اونلرك آره سنده اتحاد تامدن باشقه برشی اوله بیلیرمی ؟ عجبا عاقل ، حر ، صادق ، وفی ، کریم ، شجیع ، صابر ، حلیم ، متواضع ، وقور ، عفیف ، رفیق ، مرحمتکار ایکی آدم آره سنده نفرت وخلافی موجب برسبب بولنه بیلیرمی؟ حقه یمین ایده رمکه بو فضیلتلردن هانکی قومك ارضنه بر روح وزان اولنجه اوارضی أولواولسه دیرلتیر ، چول اولسه چمنزارایدر ، چوراق اولسه باران رحمتله ریان ایلر . اوملته بر وحدت زرهی کیدیررکه اصلا دلینمز ، برردای امان اورترکه ابدیاً ییرتیلماز . بوسجایای شریفه ده احراز کماله اك زیاده شایان اولان برامت وارسه اوده نبیلری «بن مکارم اخلاقی اتمام ایچون کوندرلدم . « انما بعثت لاتمم مکارم الاخلاق . » بیورمش اولان امتدر .

فضیلت ، ملتلرك حیاتیدر . اونلری عناصر اجنبیه نك مداخله سندن صیانت ایدر . زواله مؤدی اولان انحلالدن مصون براقیر . (وما کان ربك لیهلك القری بظلم واهلها مصلحون) .

رذائله کلنجه : بونلر نفوس بشریه یه عارض بر سوری کیفیات خبیثه درکه کندیلریله اتصاف ایدن اشخاص آره سنده تفرقه حصوله کتیرمك شانندندر . حیاسزلق ، شناعت لسانیه ، سفاهت ، حماقت ، خفت ، تهور ، جبانت ، دنائت ، متانتسزلك ، کین ، حسد ، عظمت ، خودبینلك ، عناد ، استهزاء ، ظلم ، خیانت ، کذب ، نفاق کبی . شیمدی بو صفتلردن هانکیسیله اولورسه اولسون تلوث ایدن ایکی شخص آره سنده بغض وعداوت تحدث ایده رك خلاف ، وفاق حصولندن امیدلر منقطع اوله جق درجه یی بولور . چونکه هربرینك طبیعتی یاآخرك حقوقنه تجاوز ایتمك ، یاخود جنسیتده ، ملیتده ، قبیله وعشیرتده کندیسنه مشارك هیچ بر کیمسه ایچون موافقت قابل اولمیان بر طلبده بولنمقدر . انسان ایسه حقوقنه تجاوز ایدن ، یاخود کندیسنی حقندن محروم براقمق ایسته ین آدمدن نفرت ایتمکله مجبولدر . ایسترسه ك ایکی آدم تصور ایت : ایکیسی ده یوزسز ، آغزی بوزوق سفیه ، قورقاق ، بخیل (هربری دیکرینك حقنه کوز دیکمش) ، حریص ، غرضکار ، حسود ، متکبر (هربری آنجق کندی یاپدیغنی بکنیر) ، عنود ، خائن ، ظالم ، یالانجی ، منافق ؛ عجبا بویله ایکی شخصی برلشدیره جك بر مقصد و یاخود آره لرنده وفاق حصوله کتیره جك بر غایت تصوری ممکن اوله بیلیرمی ؟ بوصفتلرك هربری اوایکی شخصك بربرندن آیرلمسنه اك باشلی سبب اولمزمی ؟

بورذائل هانکی ملتده ظاهر اولورسه او ملتك بنیان موجودیتی

دوريلير ، اجزای مرکبه‌سی تارمار اولور ، هر بریسی بر طرفه کیدر، صکره قانون فطری اجتماعی ایجابنجه بو امت بر قوهٔ اجنبیه هجوم ایده‌رك اونی آمال حیاتیه‌ده جبراً وقهراً استخدام ایدر طورور . زیرا حاجات معیشت اجتماع ایستر ؛ حالبوکه بو اوصاف ایله اجتماع قابل اوله‌میه‌جغی ایچون بویله بر قوهٔ خارجیه‌یه لزوم ضروریدر .

ایشته بونلر بر طاقم صفتلردرکه بر قومك افرادنده رسوخ بولورسه شکیمه‌لری بربرلرینه قارشی پك قوی اولور؛ ظاهرده کوروب اونلری متحد ظن ایدرسك ، هیهات که قلبلری پریشاندر . بوتون صولت وشدتلری بربرلری حقنده‌در . اجانبه قارشی ایسه ذلتدن باشقه یوزلری یوقدر . اعدانك کندیلرینه حاکم اولمسنی ایسترلر ، اعدایه انتساب ایله افتخار ایدرلر . عناصر اجنبیه‌نك استیلاسنه ، شرینه عادتا یول آچارلر . اونلرك سلاح صولتنی کندی اللریله بیلرلر . ابنای جنسلرینك محاسننی مساوی ،معایبنی حقیر کورورلر. کندی چوجقلرینك آغزنده دونوب طوران بر حقیقت بسیطه‌یی شاید بر اجنبی‌دن ایشیده‌جك اولسه‌لر آرتق اونی جوامع کلمدن عد ایدرلرده ایچلرندن بری اك علوی حقایقه ، اك عمیق اسراره ترجمان اولسه سوزلرینه ذره قدر اهمیت ویرمزلر. کندی آره‌لرنده هیچ عقلی باشنده بر آدم بولونه‌مایه‌جغنی کرك لسان حال ایله ، کرك مقال ایله سویلیوب طورورلر . اصلسز شیلرله تفاخر هوسنه قاپیلیرلر، حرکات واجرا آت سفیلانه‌ده مسابقه‌دن کری طورمازلر . صدق مدعاسنه براهین قاطعه اقامه ایتسه بیله خیر خواهان ملتك ارشاداتنه قولاق آصمازلر ؛ خلوص نیتده اك ایلری کیتسه بیله ناصحلرك سوزلریله اکلنیرلر . کندیلرینك اعلای شاننه ، تأیید وفاقه چالیشانلرك مساعیسنی هدر ایتمك ایچون بوتون قوتلریله اوغراشیرلر ؛ بوکبی ارباب حمیتی نومید براقمق ایچون نه قدر اسباب وارسه هپسنه تشبث ایدرلر، نه‌قدر مشکلات وارسه هپسنی چیقاریرلر.

اختلاف اخلاق واطوار ایچنده بولنان بویله بر قوم فلجه اوغرامش بر وجوده بکزرکه اعضاسنده انتظام حرکات اوله‌مایه‌جغی کبی هیچ بر عضوی معین بر مقصد اوغورنده استخدام ایتمك‌ده قابل اوله‌ماز. آرتق بوقومك آمال وافعالی ضبط وربطدن وارسته قالیر. فساداخلاق کندولرینی هر شره ، هر ضرره آلت ایدر . افرادك هر بری یابانجیلردن اول صاحبنی ایصیران کلب عقوره ، یاخود اوکجه مربیسنه صالدیران جنون مطبق مبتلاسنه بکزر. آحاد عادتا بر قرحهٔ آکله شکلنی آله‌رق امتك یوزینی باقیلماز بر حاله کتیردکدن صوکره وجودینی‌ده شرحه شرحه ایدر .

ذلت ، دنائت مراحلنده بسلنن بویله بر قوم کندی افرادینه قارشی پك متجلدانه طاورانیرکه اجانبك صاحب قوت اولانلر ینه شویله طورسون ، ضعفاسنه بیله عرض تذلل ایدر. نفسنی مادونلرینه قارشی ذلیل کوسترمکه ، یابانجیلره ، حتی اك شدید دشمنلرینه اظهار خضوع ایله یاشامه‌یه آلیشدیرر . بو حال ، امت بوسبتون مضمحل اوله‌رق بر ملتك ، یاخود دیکرینك موجودیتنده فانی اولونجه‌یه قدر دوام ایدر . دولتلرك تبدلنده ، ملتلرك زوالنده جاری اولان قانون الٰهی بویله‌در. (وکذلك اخذ ربك اذا اخذالقری وهی ظالمة ان اخذه الیم شدید) جناب حق ملتمزی بویله بر عاقبته دوشمکدن محافظه بیورسون .

§

شیمدی بزم ایچون بر نظرهٔ امعان دها ایجاب ایدیور . تا که جمعیات بشریه‌نك اتحاد ایله یاشامایه ، بلای تفرقه‌دن قورتولمایه استعداد اظهار ایده‌بیلملری ایچون فضائلی نصل قازانه‌بیله‌جکلرینی ، رذائلدن نه صورتله صاقینه بیله‌جکلرینی آکلایه‌لم . هر مولود جهانه هر درلو شکلی قبوله ، هر درلو لون ایله تلونه مستعد بر فطرته صاحب اوله‌رق کلیرکن عجبا کمال فضیلتی آبا و اجدادندن‌می آلیر ؟ آبا واجدادی ایچون بویله بر فضیلتدن وایه‌دار اولمق نصل قابل اولورکه اونلرده او مولود کبی نشئت ایتمشلردی؟ رهبر حق بزه کوسترمکده‌درکه اصول اخلاقده اعتدال، حلیهٔ فضیلتله تزین ، افعال وحرکات بدنیه‌یی مقتضای فضیلته توفیق آنجق دین ایله قابل اوله‌بیلور . ارباب دیانتك ارشادات دینیه‌دن لزومی قدر نصیب آله‌رق بو عالمده مسعود بر حیات، خوش بر معیشت کچیره‌بیلملری‌ده آنجق رؤسای دینك ، حملهٔ دینك وظیفه‌لرینی حقیله ادا ایتملرینه ؛ اوامر ونواهی‌یی واضح بر صورتده آکلادارق اذهان خلقه یرلشدیرملرینه ،ارباب ضلال وغفلتی یوله کتیرملرینه وابسته‌در. لکن شاید خدمهٔ دین وظائفنی اهمال ایدر ، یاخود بحق ادا ایده‌مزسه قلبلرده‌کی یقین آزالیر ؛ عقول ، عقائد دینیه‌نك مقتضاسندن ذهول ایدر ؛ بصیرتلر ، پرده‌دار غفلت اولور ؛ شهوات بهیمیه تحکمه ، حاجات معیشت نفوذ مطلقنی انفاذه باشلار؛ آرتق اختیار هوسانك غلبه‌سی آلتنده قالیر ؛ افرادی هجوم رذائل ایله زبون دوشن بویله بر قوم یوقاریده سویلدیکمز عذاب وحرمانه محکوم اولور .

بونلر هر امتك اسباب خرابنی تشکیل ایدرکه انسانك بدایت خلقتندن شمدی‌یه‌قدر نامتناهی امتلر اوزرنده تأثیری کورولمش اولدیغی کبی او امتلرك بقایاسی بوکون‌ده رذائل اخلاقك بر قومی نصل تارمار ایتمکده اولدیغنه شهادت ایدوب طورمقده‌در . ایشته هند سکنه‌سندن اولوب اوروپالیلرك پاریا دیدکلری دهبرو طائفه‌سی کوزیمزك اوکنده بر مثال اوله‌رق طورویور (قل سیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبة الذین من قبلکم) دیمك دین ، آخرنده اولدیغی کبی ، دنیاده‌ده سعادته سائقدر .

دنیانك مختلف قطعاتنده‌کی طوائف مسلمیندن بعضیسی دهرك انقلاباتنه هدف اوله‌رق اکلیل شوکتلرینی غائب ایتدیلر، بشقه اقوامك

باشلرنده كورديلر . بوكون ديكر اقوام ايله اوغراشيورلركه غلبه‌لرينى اميد ايتميورز . شو ظاهر اولان ضعف بشقه بر شيدن نشأت ايتمز . آنجق شريعت اسلاميه‌نك اوامر ونواهيسنه اتباع خصوصنده‌كى اهمالدن ايلرى كلير. نته‌كيم كتاب الٓهيده (ان الله لايغير مابقوم حتى يغيروا ما بانفسهم) بيوريليور. فى‌الحقيقه انكاره ميدان يوقدركه جمهور مسلمينك قسم اعظمى عقائده تعلق ايدن جهتلرده شريعته متمسك اولمقله برابر اعماله متفرع خصوصاتده دينك رسم ايتديكى مسلك منوره سلوك ايتمه‌مكده‌در . بو ايسه امتك فضائل واعمالده اعتدالدن رجوعى نسبتنده ضعفى انتاج ايدر بر حالدر. (وما اصابكم من مصيبة فبما كسبت ايديكم)

بونكله برابر مسلمانلر سلفلرندن موروث اولان فضائلى غائب ايتمه‌مشلردر. شريعتك احكامنى آكلامشلردر. كتاب‌الله لسان تلاوتلرندن هيچ بر زمان مهجور دكلدر. احاديث نبويه روايت اولنوب طورمقده‌در. خلفاى راشدينك ، سلف صالحك سيرتلرى عندالخواص مضبوطدر . بناءً عليه شرعه متابعت خصوصنده بعضيلرينه عارض اولان بو غفلتله نتيجهٔ ضروريه‌سى اولان ضعف ومسكنت دائمى بر حال دكلدر، بلكه زائل اوله‌جق بر عرضدر .

آيات قرآنيه‌نك ناطق اولديغى فضائل ساميه‌يه ، اخلاق كريمه‌يه ، مسلمانلرك او كتاب مقدسه قارشى كوستردكلرى حرمته نظر انصاف ايله باقارسه‌ك قطعياً حكم ايدرسككه علماى اسلام صاحب شريعته وارث اولملرى اعتباريله متحتم ذمتلرى اولان وظائفى ادا خصوصنده بذل مجهود ايتسه‌لر؛ (ولتكن منكم امة يدعون الى الخير ويأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر واولئك هم المفلحون) و (فلولا نفر من كل فرقة منهم « المؤمنين » طائفة ليتفقهوا فى الدين ولينذروا قومهم اذا رجعوا اليهم لعلهم يحذرون) خلقه قرآن كريمك ناطق اولديغى حقايقله وعظ ايلسه‌لر؛ كرك جناب پيغمبرك اوصاف جليله‌سنى، كرك او نبى معظمك سنته اتباع ايدن خلفاى كزينك خصائص عاليه‌سنى بيلديرسه‌لر كوروردككه امت اسلاميه بوكون باغلى اولديغى قيود ذات ومسكنتدن صييريلوب چيقارق مجد وشرف سابقنى اعاديه جان آتار ، حاكميتنى محافظه ايچون جانى ويرردى .

علمده رسوخى اولان علماى اسلام شبهه‌سز بيليرلركه صوك زمانلرده ملتك معروض اولديغى مصائب خطيئات واقعه‌لرندن طولايى كنديلرينه من طرف الله بر امتحاندر . بناءً عليه همتلرندن ، غيرت دينيه وحميت مليه‌لرندن بكله‌نيلن شودركه علت مزمن بر شكل آلمادن ازاله‌سنه چاليشسونلر. ابناى ملته احكام الٓهيه‌يى لاينقطع اخطارده بولنسونلر . آراده‌كى روابط اخوت والفتى تحكيمه اوغراشسونلر . امتك بر قسمنه مستولى اولان كابوس مأيوسيتى دفعه بذل مجهود ايتسونلر واونلرى ايجه اقناع ايتسونلركه قلبلرنده مرض، عقيده‌لرنده زيغ وضلال بولنانلردن بشقه‌سى لطف الٓهيدن نا اميد اولمز . كذلك خلقى توحيد كلمه‌يه ، توحيد غايته سوق ايده‌رك قلوبده ظلمدن نفرت ، مسكنتدن اعراض ميللرينى تقويه ايتسونلرده وعد الٓهينك حقيقتنى عمومه عياناً كوسترسونلر (وكان حقاً علينا نصر المؤمنين)

م ٠ ع

بولشويك دستورلرى

مكتبلرده لايق تربيه‌ده مقصد نه ايمش !

معلم مأذونلر جمعيتنك نظامنامه‌سندن (ديندار ووطن‌پرور) كلمه‌لرينك قالديرلمسنى تكليف ايدن صدرالدين جلال بك جمعيتدن اخراج اولونمسى اوزرينه صوك تلغرافده غايت شايان دقت بر مقاله نشر ايتدى. صدرالدين جلال بك بو مقاله‌سنده كنديسنى جمعيتدن اخراج ايدن وكنديسنك قومونيستلكى حقنده يازى يازان معلملره جواب ويرييور . اونلر بزه لازم دكل . صدرالدين جلال بك شخصى مناقشه‌لردن صوكره اساسه كچه‌رك لايق مكتبلرك بروغراملرى ناصيل اولمق لازم كله‌جكنى وتربيه‌نك هانكى اساسلره ابتنا ايده‌جكنى ايضاح ايدييور . شيمدى‌يه قدر (لايق تربيه) حقنده بوقدر آچيق نشرياتده بولونمه‌يه هيچ كيمسه جسارت ايده‌مه‌مشدى . صدرالدين جلال بك ايلك دفعه اولمق اوزره سينه‌لرده طاشينمقده اولان فكرلرى آغزندن طاشيردى. (وماتخفى صدورهم اكبر)

مكتبلرده ويريلمك ايسته‌نيلن لايق تربيه‌نك نه ديمك اولديغنى بيلميوردق . صدرالدين بك بونى ايضاح ايدييور . قلبلرده كيزلى طوران امللرى ميدانه چيقاره‌رق مسلمانلرى ايقاظ ايتمك اعتباريله بر خدمت ايفا ايتمش صاييله بيلير . اونك ايچون موعى‌اليهك سوزلرينى عيناً نقل ايدييورز . قارئين كرام دقتله اوقورلرسه لايق تربيه‌نك نه ديمك اولديغنى ايجه تيقن ايتمش اولورلر . صدرالدين جلال بك دييوركه :

« لايق تورك جمهوريتنك مكتبلرنده ويره‌جكمز اخلاق تربيه‌يى هانكى أساسلر اوزرينه استناد ايتديره‌جكز ؟ . شيمدى‌يه قدر دينى ، مه‌تافيزيك أساسلر اوزرينه‌ى . يوقسه بوكون لايق جمهوريتلرده اولديغى كبى عقلى ، اجتماعى ، انسانى اساسلر اوزرينه‌ى ؟ . بوتون مسئله بورادەدر . بونى قطعى صورتده حل ايتمك مجبوريتى واردر . مسئله‌يى آچيق وقطعى اولاراق وضع ايتمك زمانى چوقدن كلمشدر .

دميرآللى وصاغلام قافالى انقلابجيلر، ملتك سربست انكشافنه مانع اولان، حريت وسعادته دوغرو تكاملنى توقيف ايده‌ن تاريخى باغلرى قيرديلر، بوكونكى احتياجلرى تطمين ايتمه‌ين مستحاثه حالنه كلمش مؤسسه‌لرى قوتلى حمله‌لرله ييقديلر.

بز قانعزكه، دين ايله دولت ايشلرينى يكديكرندن آييران لايق جمهوريتك ضرورى ومنطقى نتيجه‌سى ، دين ايله مكتبى آييرمقدر . يعنى دينى تربيه‌يى عائله‌لره براقق ومكتبلرده ويره‌جكمز اخلاق تربيه‌يى تماميله لايق اساسلر اوزرينه استناد ايتديرمكدر .

بز بونی ایسته‌مکده کندیمزی پك حقلی بولیورز. بونك ایچون پك قوتلی سبیلر واردر‌که باشلیجه‌لری شونلردر :

١ — سیاسی نقطهٔ نظردن، دینله ملی تکامل آره‌سنده مطلق برضدیت واردر. دین،ماهیتی اعتباریله مکلفیت اداره‌یی تمثیل ومدافعه ایدن برمؤسسه‌در، حالبوکه توركیا حر ، لایق برجمهوریتدر . بوکون مکتبلرك وظیفه‌سی مستبد برحکمدار ایچون مطیع تبعه دکل، بلکه حق ووظیفه‌لرینی مدرك حر وطنداشلر یتیشدیرمکدر .

٢ — دین ایله ، بوتون دینلرله ، عصری جمیتلرك اساسلرندن بری اولان (حریت وجدان) آره‌سنده مطلق ضدیت واردر. هیچ بر مذهب اك معقول کورونیده ـ کندی کندینی محو ایتمه‌دن بواساسی قبول ایده‌مز. ایکی جهتدن جمیتده ، کندی کندینی انفساخ وانحلال ایتدیرمه‌دن ، هیچ بر دینی ، أساس اوله‌رق قبول ایده‌مز .

٣ — عینی زمانده دینی ودهموقراسیمزك استناد ایتدکاری اساسلری تدریس ایتمکله مکلف اولان معلملرك وضعیتلری پك مشکلدر . معلم، هردقیقه ضد اولان شیلری تألیف ایتمك مجبوریتنده‌در . مثلا ارضك منشأ وصورت تشکلی مسئله‌لری حقنده دینك علمك ضد نقطهٔ نظرلرینی تألیف ایتمك امکانی یوقدر .

دینك قانونی ، سویله‌دیکی شیلره برحقیقت محضه کبی ایناتمق واطاعت ایتمکدر.دین شبهه‌ومناقشه قبول ایتمز. کوچوك یاشدن اعتباراً دینی خرافه‌لرك تحت تأثیرنده قالان چوجوقلرك اك مهم حیاتی مسئله‌لر حقنده دوغرو ومعقول برفکر ایدینمه‌لری امکانی یوقدر . اونلرك کوریه دماغلری ، علمی حقیقتلرله دینی خرافه‌لرك آره‌سنده برمجادله صحنه‌سی اولقده‌در .

٥ — بوتون مملکتلر ده علوم وفنونك ترقیسی نتیجه‌سی ، عصرلرجه بشریتی اداره ایده‌ن دینی اعتقادلرك محوینه شاهد اولیورز . مع‌الاسف محو اولان یالکز دینی اعتقادلر وخرافه‌لر دکلدر. عینی زمانده اخلاق قناعتلردر. ایشته بونك ایچوندرکه اخلاق ، دینی قناعتلر اوزرینه استناد ایتدیرمك پك بویوك برتهلکه تشکیل ایتمکده‌در .

٦ — جمیت تدریجی برصورتده دینلرك نفوذ وتأثیرندن قورتولاراق تکمل ایتمشدر . بوتون مذهبلردن مستقل لایق دولت مفهومنی جهانده ایلك دفعه بوتون وضوحیله ، میدانه چیقاران انقلاب کبیر اولمشدر . بزده‌ده ملی انقلابمز بو وظیفه‌یی کورمشدر . بو، بوتون مملکتلرك تاریخی تکامللرینك استقامتی‌در . بونلردن انحراف ایتمك ، ضد وآیقیری بر استقامت آلمق ممکن ودوغرو دکلدر .

٧ — جمیت ، کندینی یاشاتان أساسلری یالکز کندی تدریس ایده بیلیر. دین اوزرینه مؤسس برتحصیلك اجتماعی وسیاسی تشکیلاتمزك أساسلرینی بالطالادیغی محققدر .

٨ — بوتون دین ومذهبلرك خارجنده واونلردن مستقل، بوتون انسانلرك مشترك عقللری اوزرینه مستند وهرکس طرفندن قبول ایدیله‌بیلن برلایق اخلاق واردر . اساساً اخلاق قاعده‌لرینی تعیین ایتمك حق، بیکلرجه سنه‌اول، بوس‌بوتون باشقه شرائط ایچنده یاشامش انسانلر ایچون یاپلمش دینلرك دکلدر. اخلاق اساس قاعده‌لرینی تعیین ایدن حیات بشرك ، جمیتلرك، حال حاضره‌کی اقتصادی واجتماعی شرطلریدر .

بوتون بوسببلردن دولایی بز مکتبلریمزده‌کی اخلاق تربیه‌یی برجهتدن عقل ومنطق، دیکر جهتدن اجتماعی ضرورتلر اوزرینه استناد ایتدیرمك ایسته‌یورز. برکلمه ایله هدفمز ، اخلاقده دینی سائقلر یرینه بشری سائقلر قویمقدر . »

⁂

شیمدی شو ماده‌لری بر بر موضوع بحث ایده‌لم . صدرالدین جلال بك برنجی ماده‌سنده دیورکه :

١ — سیاسی نقطهٔ نظردن دینله ملی تکامل آره‌سنده مطلق برضدیت واردر . دین‌ماهیتی‌اعتباریله مکلفیت‌اداره‌یی تمثیل ومدافعه ایدن برمؤسسه‌در. حال‌بوکه توركیا حر ، لایق برجمهوریتدر . »

بونقطه‌ده برآز توقف ایده‌لم کوریلیورکه بوراده دین، علی‌الاطلاق دین ، اوصافندن بالخاصه بروصف ایله تعریف ایدیلیور وبوتعریف ، دینه توجیه ایدیلن غیظ وخصومتك محراقی تشکیل ایدیور ، دینك ماهیتی اعتباریله مکلفیت اداره‌یی تمثیل ومدافعه ایتمسی اساس اوله‌رق آلنیور وبوکا هجوم ایدیلیور .

فی‌الحقیقه دین‌ماهیتی اعتباریله مکلفیتی آمردر . مکلفیت ایسه حقوق عامه وخاصه‌یه قارشی وظیفه ومسئولیت درعهده ایتمك وبوواسطه‌ایله‌ده کندی حقوقنده حریت واستقلاله مالك‌اوله‌بیلمك دیمکدر . برفرد ، کندی حقوقنه حر ومختار اوله‌رق مالك اوله‌بیلمك ایچون اوحقوقك دیکرلری طرفندن طانیمسنه وتحت ضمانه آلنمسنه محتاجدر . بونك ایچوندرکه هرکسك حقی دیکرلری ایچون بر وظیفه تشکیل ایدر . ایشته هرحقك مقابلنده بویله‌بروظیفه ومسئولیت تعهدایدلمدکجه حریت حقوق تأسس ایده‌مز . بوندن طولایی حریت کلمه‌سی وظیفه‌یه دکل، دائما حقه ناظر اوله‌رق مطالعه ایدلمك لازم کلیر . شونی ایی بیلمك لازم کلیرکه وظیفه‌ده حریت دکل ، مجبوریت واردر. وحریتك ساحهٔ شمولی یالکز حقوقدر . حقوقده بوحریت واستقلاله مالك اولمق‌ایسه متقابلاً وظیفه مجبوریت‌ومسئولیتی درعهده‌ایتمکله‌ممکندر. بونك آدی‌ده مکلفیتدر. مکلفیت‌اولماسه‌ایدی حریت حقوق اصلا تأمین‌اولنه‌مازدی.

بونك ایچوندرکه مکلفیت ، یعنی حس‌وظیفه ومسئولیت اجتماعی ومدنی انسانیتك ایلك شرطیدر. انسانلرده قابلیت اجتماعیه دەنیلن خصیصهٔ عالیه‌نك تأسسی بوشرطه مدیوندر. کندینی حس‌وظیفه‌دن، مکلفیتدن آزاده طانیان هوا پرستانك کندی اقرارلری موجبنجه هیچ کیمسه‌یه قارشی حق‌دعواسنه وحریت‌حقوق ادعاسنه صلاحیتلری یوقدر وبونلر کیمسه‌یه‌قارشی‌وظیفه‌ومسئولیت تعهد ایتمدکلرندن‌دولایی هرکس‌نظرنده بر حیوان وحشی کبی امنیتسز وقابلیت اجتماعیه‌دن محرومدرلر. قابلیت اجتماعیه‌دن محروم اولانلرده ایسه ملیت حس ومفهومی بطریق‌الاولی مفقوددر. چونکه ملیت ، اجتماعیتك برشکل‌متکاملیدر. ملت مفهومی اجتماعیتده،بر تعاون مخصوص صمیمی افاده ایدر وبوتعاون صمیمینك تملی طاشی‌هیچ شبهه‌سز ینه وظیفه‌یه صداقت حسنه راجعدر. بناءً علیه حس مسئولیت ومکلفیت طاشیمیان فردلرده ملیت، اجتماعیت ، مدنیت تصور ایتمك تناقض اولور . ینه بونك ایچوندرکه مکلفیتی تمثیل ایدن دین ، تکامل ملینك ضدی دکل ، بلکه روحیدر .

اوت، دین‌مکلفیت تمثیل‌ایدر وبومکلفیت بالخاصه‌مکلفیت اداره‌یه‌ده شاملدر. چونکه‌دین وعلی‌الخصوص دین حق اولان دین مبین اسلام افراده توجیه ایتدیکی مکلفیتی اداره آدملرینك دست هوساتنده‌بازیچه

یاپمق ایچون میدانه قونمامشدر . دولت وحکومت ، استقلال وحریت حقوقی تأمین ایچون وجود بولان بر وظیفهٔ عامه مؤسسه‌سیدر. او احراز ایتدیکی وایده‌جکی حقوق ولایتی وظیفه‌سنده کوستره‌جکی صداقت واهلیته وبناءً علیه مکلفیتی درجهٔ ادراك وتطبیقنه مدیوندر . بوندن دولاییدرکه عالم علمده حقوق عامه ، حقوق اداره ، حقوق اساسیه ناملریله برطاقم حقوق واردرکه بوحقوقك استلزام ایتدیکی وظائف بالخاصه رجال اداره‌نك اوموزلرینه یوکلنه‌جك ویوکلتیله‌جك اولان برمکلفیت عظیمه تشکیل ایدر. مشروطیت ، جمهوریت ده‌نیلن مؤسسه‌لر هپ بوحقوقی تأمین ایچون مکلفیت اداره‌یی تأسیس ورجال اداره‌ده حس مسئولیتی تقریر ایچون تطبیق ایدیلن برر اصول واشکالدر . بوبویله اولدیغی حالده صدرالدین جلال بکك تورکیا جمهوریتی مکلفیت اداره‌یی منکر واونکله ضد بر وضعیتده تصویری ولاییق‌دییه توصیفی ضمناً رجال اداره‌یی (لایسئل عمایفعل) کبی کوسترمکدن باشقه برشی دکلدر . بو نقطهٔ نظردن دیمك اولیورکه تورکیه‌نك بتون صفحات انقلابی مکلفیت اداره‌نك رفعنه معطوف ایمش . بز عصرحاضر تاریخنده رجال اداره‌سندن مکلفیت ومسئولیتی رفع ایتمك ایچون جان ویرمش برملت طویمدق وبیلمیورز . هپ بیلدیکمز ، کوردیکمز ، اوقودیغمز ، علم وفنك بتون اساسلرندن چیقاردیغمز نتیجه بتون بشریتك مکلفیت اداره‌یی تأسیس وتنظیم ایچون چالشمقده اولمسیدر .

مکلفیت اداره‌یی انکار ایدن و اوکا ضد اوله‌رق یاشامق ایسته‌ین وارسه اوده دینسزلك واستبداددر . هر دینسز فرصت بولدیغی کون دهشتلی برمستبددر. چونکه بتون مکلفیت ومسئولیتی منکردر. روحنده حس وظیفه یوقدر . اونه یاپارسه کیفی ایچون ، ذوقی ایچون ، بنلکی ایچون یاپار . بتون عالمه قارشی آچیقدن مکلفیت اداره‌یی انکار ایدن وبالخاصه مکلفیت اداره‌یی تمثیل ومدافعه ایتدیکندن دولایی دینه اظهار غیظ وبغض ایدن برشخصه حقوق عامه‌ده تصرف صلاحیتی نصل تودیع اولنور ؟ الده‌کی اماتی کندی کیفنه کوره صرف واستهلاك ایده‌جك اولان کیمسه‌یه حقوق عامه کبی بر امانت کبرایی تسلیم ایله‌مك جنایت دکل ده نه‌در؟ بوملاحظه ایله بز تورکیه جمهوریتنه مکلفیت اداره‌یی منکر برلاییکلك اسنادینی اوته‌دنبری رد ایتدك. بالدفعات سویلدیکمز وجهله تورکیه جمهوریتنك قاراقتری آنجق قانون اساسیسی ایله تعیین اولنمق لازم کلیر . اونك دین رسمیسی دین اسلامدر ، دییوب طوران قانون اساسیسی ایسه مکلفیت اداره‌دن خوشلانمیان اهل هوانك تسویلاتنه رغماً لاییق اولمدیغنی اعلان ایدوب طورمقده‌در .

شوحالده صدالدین جلال بك دینه قارشی محضا مکلفیت اداره‌یی تمثیل ومدافعه ایتدیکندن دولایی واقع اولان هجومی وعین زمانده تورکیا جمهوریتی مکلفیت اداره و حس وظیفه‌یه ضد وخصم بر وضعیتده تصویر وهرکسی بو نقطه‌یه تشویق ایتمسی هرزمان تأسفله قارشولانه‌جق برکستاخلقدر. مع مافیه بوصورتله دین دشمنلرینك حقیقی فکر وحسلرینی اوکرنمك فرصتنی بولمش اولیورز .

صدرالدین جلال بك بو وجهله حس وفکرینك اساسنی وضع واعلان ایتدکدن صوکره دییورکه :

« بوکون مکتبلرك وظیفه‌سی مستبد برحکمدار ایچون مطیع تبعه دکل ، بلکه حق ووظیفه‌لرینی مدرك وطنداشلر یتشدیرمکدر . »

بویله اولنجه مکتبلرك وظیفه‌سی مکلفیت اداره‌یی تمثیل ومدافعه ایده‌جك واستبداده ، دینسزلکه حائل اوله‌بیله‌جك دیندار مسلمان قرده‌شلر یتشدیرمکدن عبارت اولمق لازم کلیر . فقط صدرالدین جلال بك بو فقره‌سنده کویا دینك مستبد حکمداره مطیع تبعه یتشدیره‌جکنی ایما ایتمك ایسته‌یور . بو ایسه بالخاصه دین اسلام نقطهٔ نظرندن بر بهتان اولدیغی کبی بوندن اول وضع ایتدیکی ماهیت دین ایله‌ده تماماً متنافضدر. چونکه مستبد مکلفیت اداره‌یی منکر دیمکدر . حال بوکه دینك مکلفیت اداره‌یی تمثیل ومدافعه ایتدیکی قبول ایدلمش ایدی. شوحالده مکلفیت اداره‌یی تمثیل ایدن برمؤسسه‌نك اونی منکر اولان برمستبده مطیع تبعه یتیشدیره‌جکنی تصور ایتمك نصل ممکن اولور ؟ تکرار ایده‌رز ، بو سوز دین اسلام نقطهٔ نظرندن بر بهتاندر. چونکه دین اسلام ، بوتون اساساتندن صرف نظرله ، یالکزبش وقت نمازده‌کی تربیه‌سی اعتباریله دوشونوله‌جك اولسه بیله کوریلورکه هرمسلمان هرکون وتر نمازنده (ونخلع ونترك من یفجرك) دییه حق تعالی ایله تجدید عهد ایدر . « یارب سکا فجور وعصیان ایدن ، سنك اوامرك ایله کندینی مکلف طانیمیان کیمسه‌لری بز خلع وترك ایدرز » دییه حقه سوز ویرر . بناءً علیه انسانلره هرکون بو تربیه‌یی ویروب طوران بر دینه « مستبد برحکمداره مطیع تبعه یتیشدیرر » دیمك بهتان دکل ده نه‌در؟

دینلر مستبدلره تبعه یتیشدیرمك ایچون دکل ، قیصرلره ، فرعونلره ، ابو جهللره حدلرینی بیلدیرمك ، اونلرك استبدادینی ییقوب یرلرینه بر مؤسسهٔ عدالت اقامه ایتمك ایچون کلمشدر . بوکا بناءً درکه دینلرله مجادله ایدنلر هپ استبداد موقعنده بولونانلر اولمشدر . خلقك دین ایله مجادله‌سی بلکه واقع اولمامشدر .

حقوقده حریتی سونلر واوکا مراعاتك وظیفه اولدیغنی تمنی ایدنلر دینه دائما طرفدار اولمش ، فقط حقی طانیمیه‌رق هرکسه تجاوز ایتمك ایسته‌ین مستبدلر ، دینه قارشی خصم کسلمشلردر . بونی بالخاصه دین اسلام نقطهٔ نظرندن ایی آکلایه‌بیلمك ایچون صدرالدین جلال بك برفرانسز محررینك شو سوزلرینی اوقومش اولمالی ایدی :

Mahmoet, en mettant l, ordre social dans un rapport avec la religion , en placant un code d,institution divine

à la base d'un gauvernement qopulaire administré qar des chefs électifs et linités dans leur autorité , en confiant à la science l'interprétation et le commentaire de la loi , a voulu éléve une barriére infranchissadle contre la dictature . dans l'islamisme, l' arbitraire gouvernemental ne sairaitetre éteudu jusqu à la conscience individuelle , aux rapPorts familiers , au mœus qrivés .

Sairces de constantinople par Ch . Mismer ' q . 271

كلهلم ايكنجى ماده‌يه : صدرالدين جلال بك ايكنجى ماده‌سنده دينك، حريت وجدان اساسنه ضد اولديغنى ايلرى‌سوريور. واونك (حريت وجدان) ى وجدانسزلق‌معناسنه تلقى ايتديكى آكلاشيليور. فى‌الحقيقه حريت وجدان وجدانسزلق ديمك ايسه بونكله دين آراسنده ضديت واردر. فقط عالمده وجدانسز هيچ برهيئت اجتماعيه متصور دكلدر. چونكه‌هرهيئت اجتماعيه‌بروجدان اجتماعينك‌نظامى‌يدر. (حريت وجدان) دستورى ، دينى اهمال ايچون دكل، دينلره حريت ومراعاة ايچون‌قبول‌ايدلمش بردستوردر. بوندن مقصد حقوقى‌واجتماعى وجدانسزلره ، دينسزلره حق حيات ويرمك دكل ، بر وجدان كلى طاشيان دينلره حرمت وحق حيات ويرمك‌در . ايى بيلمليدركه‌عالمده (حريت وجدان) دستورينى ابتدا طانيتان وتطبيق ايدن قانون‌اساسى شريعت اسلاميه‌در . اسلامك ظهورينه قدر مختلف دينلرى سينهٔ حمايت وعدالتنده ياشاتان هيچ بر دولت كورولمه‌مشدر بلكه حالاده يوقدر . فقط ظن ايدلديكى كبى بر دولتك دين رسميسى بولنمق اونك حريت وجدانى طانيمامسنى ايجاب ايتمز. بر دولت ايچنده افرادك وجدان خصوصيلرنده‌كى تفاوت ايچلرندن بعضلرينك مقام حاكميتى اشغال ايتمسنه مانع اولمديغى كبى مختلف دينلردن بريسنى تمثيل ايدن وجدانك‌ده او دولتده مقام حاكميتى تمثيل ايتمسنه هيچ بر مانع يوقدر. الويروركه اوفرد كبى‌اودين حاكم‌ده حقوق‌عامه‌نك ايجاباتى‌اولان وظائفى،مكلفيت اداره‌يى بحق تمثيل ايدن بر وجدان كلى‌يه مالك اولسون . دين‌اسلام انبياء سالفه‌نك هيسنه حرمتى شرائط ايمانيه‌سى ميانه ادخال ايتمش بولنديغى ايچون بتون اديانه و وجدانلره بر شمول كلى‌يى حائزدر . وبو سببدن (حريت وجدان) دستورينى تطبيقه موفق اولمشدر . فقط رسالت محمديه‌يى اركان ايمانى ميانه قويامايان دينلر هيچ بر زمان اسلام اوزرنده او «حريت وجدان» دستورينى تطبيق ايده‌مه‌مشدر وايده‌مز . بناءً عليه «حريت وجدان» دستورينى تطبيق ايده‌جك جمعيتك،مقدس‌وجدانلره شامل‌بروجدان كليسى‌بولنمق‌لازم‌كلير. دينلرى ومكلفيت اداره‌يى انكار ايدن جمعيتلر ايسه هم وجدانسز،هم «حريت وجدانى»منكردرلر . على‌الاطلاق انكار ايتديكى، وجودينى قالديرمغه عزم ايلديكى برشيئه حق حيات ويره‌جك هيچ بر وجدان تصور ايديله‌مز .

بوندن شو نتيجه چيقاركه برجمعيتك «حريت وجدان» اساسنه رعايت ايده‌بيلمسى وجدانسزلغيله دكل ، شامل بروجدان كلى‌يه مالك اولمسيله قائمدر . وبرجمعيتك بويله اولمسى ايچون كنديسنى محو ايتمسى لازم كلز. جمعيتى محو ايده‌جك اولان اك مهم عامل وجدانسز-لقدر . حريت وجدانه مزاحم اولان‌ده يا وجدانسزلق ويا يك طار بروجدان تعقيب ايتمكدر . اك واسع واك شامل وجدان ايسه توحيد خالق وجدانيدركه اوده وجدان اسلاميدر. هرانسانى برخالقك‌مخلوق بيلن‌بروجدان بتون حقوقى اومنبعده‌برلشديرر وقيمت‌حقى‌بيلير. مشرك ويا منكر خالق اولانلر كنديلرندن باشقه‌سنى طانيمازلر .

صدرالدين جلال بكك ديكرماده‌لرى‌ده باشدن باشه‌افترا وجهالتلرله مشبوعدر. اونلرى‌ده باشقه بر هفته موضوع بحث ايده‌جكز .

قومونيزم ودين

قومونيستلرك روسيه‌ده دينه قارشى آلدقلرى وضعيت مملكتمزده پك‌معلوم‌دكلدر. بوندن‌طولايى برطاقم كنجلرى وبالخاصه (قومونيزم)ى حمد‌اتخاذايدن بر قاچ محرك دين‌عليهنده وجوده كتيرمك‌ايسته‌دكلرى خصومتك سببى مجهول‌قالمقده‌در. روسيه‌ده (قومونيزم)ك دينه‌قارشى آلديغى وضعيت معلوم اولديغى تقديرده ، تلقى ايتدكلرى الهاماته تبعاً تحريك قلم ايدن محررلرك‌ده دين خصومتى توضيح ايده‌جك ، بونلرك كورى كورينه دين عليهنده يورومه‌لرينك حكمتى آكلاشيله‌جقدر . اونك ايچون تماميله بيطرف برمأخذدن آلديغمز معلوماتى درج ايله قارئلريمزه بواشخاصك منبع الهامنى ارائه ايتمك ايسته‌يورز . معلوماتنه مراجعت ايتديكمز منبع (شيقاغو) دارالفنونى مدرسلرندن (شه‌يلر ماثيوس Shailer Mathers)ك براثريدر. استاد موى‌اليه سوويه‌تلرك دينه قارشى آلدقلرى وضعيتدن بحث ايدركن عيناً ديبوركه :

«روسيه‌ده كليسانك وضعيتى سوويه‌ت حكومتى طرفندن تعقيب اولونان خط حركتدن چوق متأثر اولمشدر. ١٩١٨ سنه‌سنده ، بلكه دها مقدم برتاريخده صادر اولان برقرارنامه ايله دين دولتدن تفريق ايدلمش وبوصورتله دين‌سريع برانحطاطه دوچار ايدلمشدر. دهاصوكره دين تعليم وتربيه‌دن تفريق ايدلديكى كبى كليسالرك ازدواجلروجنازه‌لر اوزرنده‌كى حق‌نظارتى‌ده قالديرلمشدر . كليسالرك‌ده برغروپ حالنده تشكلنه مساعده ايديلمه‌مش ، بونلرك بوتون اوقافى مليلشديرلمشدر . اعضاسنك‌عددى هيچ اولمازسه اللى‌يه بالغ اولمايان محلى برجمعيت دينيه تشكل ايده‌ميور . بويله بر جمعيت تشكل ايتديكى تقديرده اعضاسندن

برینك برجنحهٔ سیاسیه ایله توقیفی بوزندن ، یاخود جمعیت مرکزنده ویا کلیساسنده برنطق ویا موعظه ایرادندن، یاخود سوویت حکومتنه مخالف ، اجتماعی ویا سیاسی براجتماع عقدندن طولایی وجمعیت درحال طاغیدیلیور. کلیسالر ۱۸ یاشنی کچمه‌ین برکیمسه‌یه هیچ بر دین تلقیناتنده بولونامازه مبانیٔ حکومتی یاخود مؤسساتی دین ایشلری ایچون قوللانامازه بونلرك ایچنه الواح یاخود تصاویر دینیه‌یی وضع ایده‌مز. کلیسالرك ادامهٔ حیاتی ایچون اعانه‌لر طوپلامسنه جواز وارسه‌ده کلیسالر ویرکولر اعطاسنه مجبوردر. علوم دینیه معلملرینه حکومت طرفندن معاش ویا تخصیصات ویرلمز. دینی جمعیتلر سائر جمعیتلر کبی تشکل ایده‌بیلیرسه‌ده بونلر هیچ بر ملکه صاحب اولامازلر، یاخود خلقدن هیچ بر عائدات آلامازلر.

هرکلیسا «جمعی بر حرکتده» بولندیغندن و «ایشچی صنفنك هدفنه مغایر برهدفی تعقیب ایتدیکندن» برقوت سیاسیه‌یه تحوله مساعد عد اولونمقده‌در. کلیسانك بو شکلده بر «بورژوازی» مؤسسه‌سی طانمماسی کلیسا رجالنك آغیر معامله‌یه دوچار اولمالرینه سببیت ویرمشدر. سوویت حکومتی کلیسالرك محتوی اولدیغی برماهیت دینیه‌یی حائز ویا غیرحائز بوتون اشیایی ضبط ایتمکله بوخصومتی کوسترمش، کندیسنه مخالفت ایدن بوتون رجال دینی توقیف ومحاکمه ایتمشدر. ۱۹۲۳ سنه‌سنك حزیرانده کلیسایه منسوب رجال روحانیه‌نك الكبویوكلرندن آلتمش یدیسی یا حبسه طیقیلمش، یاخود نفی ایدلمشدی. ۱۹۱۷ ده وقوع بولان ایلك اختلال اثناسنده انتخاب اولونان پاطریق (تیخون) دردست اولونارق مدت مدیده حبس ایدلمش ونهایت سوویت حکومتنه صداقتی مشعر بر مکتوب نشری اوزرینه تخلیه ایدلمشدی. قاتولیك پسقپوسی (بودکیه‌ویچ) سوویت حکومتنه مخالفت تهمتیله قتل ایدلمشدر. سوویت حکومتنك کلیسایه قارشی بو خصومتکارانه حرکتی موقع اقتدارده اولان قومونیست فرقه‌نك اثریدر. بونلرك سوقیله بوتون مکتبلره دین علیهنده بر استقامت ویرلمش وچوجوقلر الحاد وانکاره آلیشدیرلمشدر. ایام دینیه، دین علیهنده نمایشلر یاپمغه حصر ایدلمش وکنج قومونیست جمعیتلری رؤساسنك اداره‌سی آلتنده وقوع بولان بو نمایشلرك برقسمی پك موجب حجاب بر شکل آلمشدر. قومونیست غزته‌لرینك باش مقاله وقاریقاتورلرندن مهم برقسمی دینی تزییفه وعقائد دینیه‌یی امحایه معطوف بولونمقده‌در. چونکه بونلر دینی، عمله دیکتاتورلغنه وقومونیزمك ترقیسنه معارض تلقی ایدییورلر.

آره‌یرده پاطریق (تیخون)ك موقوف بولندیغی صره‌لرده روسیه‌نك جانلی کلیساسی نامنده سوویه‌تلرك مظاهرتنی حائز بر تشکیلات وجوده کلمش وبو تشکیلات پاطریق (تیخون)ك طرفدارلرینی کلیسادن چیقاروب آتمغه چالیشمشدر. بوتشکیلات دینیه‌نك اورته‌یه چیقمه‌سی صلاح وتجدد علامتی اولارق تلقی ایدلمش ایسه‌ده بوتشکیلات هیچ بر اثر انکشاف کوستره‌مه‌مشدر. خلق کتله‌سی، دشمنلرندن زیاده پاطریق (تیخون)ه طرفدار اولدیغنی تظاهر ایتمش وبوصورتله اورتودوقس کلیساسنك نفوذی تزاید ایلمشدر. سوویه‌تلر، سیاسی ماهیتی حائز برشی اوکره‌تمه‌مك شرطیله پاپاس یتشدیرمك ایچون بر الهیات مدرسه‌سی کشاد ایتمشلردر. خلقك فقر وضرورتی، حکومتك دین علیهدارلغی، مکتبلرك الحادی تلقین ایله مشغول اولماسی، بونلرك هپسی روسیه‌ده خریستیانلغی مشکل وحقیقةً بحران آمیز بر وضعیته دوچار ایتمشدر. سوویت حکومتی، اردوده ومکاتب عمومیه‌ده یاپدیغی پروپاغانداله کووه‌نرك یالکز صنف روحانی‌یه علیهدار دکل، دینه کلیاً علیهدار بر نسل یتشدیرمکه چالیشمقده‌در. بوتهلکه‌یی اورتودوقس کلیساسی قدر قاتولیك کلیساسی‌ده حس ایتمش اولدیغندن بوألیم شرائط داخلنده بوكا قارشی کلمك ایچون تشبثاتده بولونمغه چالیشمشدر.

روسیه‌ده مذاهب سائره‌نك احوالنی آکلامق مشکلدر. فقط بوكا دائر یاپیلان تحقیقات اونلرك‌ده اورتودوقسلر قدر سوویت حکومتنك وقومونیستلرك تضییقنه کرفتار اولدیغنی کوسترمکده‌در. بونلرك بر قسمی سوویه‌تلره عرض صداقته مجبور اولمشدر.»

⁂

آمریقالی مدرسك روسیه‌ده‌کی احوال دینیه‌یه دائر ویردیکی معلومات بومألده‌در. بومعلوماتدن صراحةً آکلاشیلیور که سوویه‌تلر اورتودوقس خریستیانلغی وسائر مذاهب دینیه‌یی دشمن تلقی ایدرك اوكا قارشی امحاکار بر خط حرکت تعقیب ایدییور. کلیسالری ومؤسسات دینیه‌یی قالدیرمق ایچون هرشیئی یاپیور، روسیه کنجلرینك دماغنه هرهانکی بر تلقین دینینك نفوذ ایتمه‌سنه مانع اولمق ایچون کافهٔ تدابیری اتخاذ ایدییور وبوصورتله تمامیله ملحد بر نسل یتیشدیره‌رك غایه‌لرینه ایرمك ایسته‌یورلر. مع‌الاسف کوریيورز که موسقوا سوویه‌تنك پك عجمی مریدلری اولان بعض محررلر عینی خط حرکتی مملکتمزده‌ده تعقیب ایتمك فکرنده‌درلر. کچنلرده یکی چیقان بر آقشام غزته‌سنده بر مقاله نشر ایدن بر محرر، استادلرینك روسیه‌ده یاپدقلرینی بورادده یاپمق املیله معارفی دیندن تجرید، اخلاقی دیندن تفریق ایچون مذبوحانه بر طاقم تشبثلرده بولونیوردی. بومحرر تورکیانك برقومونیست مملکتی اولمادیغنی ادراك ایده‌میه‌جك و مسلمانلغك اورتودوقس خریستیانلغی اولمادیغنی آکلامیه‌جق درجه‌ده غفلت کوستریيوردی. حال بوکه فی الحقیقه بوغفلت، قومونیستلکك علی العاده بر پروپاغانداسیدر. بواجرتلی پروپاغانداجیلر صورت حقدن کورونه‌رك بزه ترقینك، حقیقی مدنیتك ایجاباتی نامنه آنجق دینسزلکی ودین‌ییقجیلغی تلقین ایتمك ایسته‌یورلر. حال بوکه بونلرك تلقین ایتدکلری یکانه شی یوقاریده کون کبی آشکار

بر شكلده كوستردیكمز وجهله قومونيستلكدن باشقه بر شی دكلدر. نه غريب بر تضاددركه بويله بر طاقم پروپاغانداجيلر دينسزلكی ترويج ايديوركن اوته طرفدن ايتاليانك مليتپرور كنجلكی ، يعنی فاچيستلك دين ايله دولتی باريشديرمغه چاليشيور . وسوسياليستلكك دينه قارشی پرورده ايتديكی خصومتی صوصديرمغه موفق اوليورلر ! مليتپرور توركيايه ياقيشان بو حركتی اختيار ايده‌جكلری يرده عجبا نيچون اومحررلر ملتمزی افنا ايده‌جك اوته‌كی خط حركتی اختيار ايديورلر؟ بونی بر كره اوكرهنسه‌ك ! . .

ايچكی ايله مجادله

عصرمزك اك بويوك اجتماعی حركتيدر

عصرمزك اك بويوك اجتماعی حركتی مسكرات آفتنه قارشی دنيانك هرطرفنده وقوع بولمقده اولان مجادله‌در . مسكراتك انسانلق ايچون نه‌قدر خبيث ومضر بر آفت اولديغنی تقدير ايدن جهان مدنيت ، بو آفته قارشی جهان شمول برمحاربه آچمشدر . بومحاربه هركون برظفر قازانيور و انسانلغك مسكرات يوزندن اوغراديغی فلاكتی تخفيف ايديور . ملتمزك تاريخنده پك بويوك بر موقع اشغال ايدن برنجی بويوك ملت مجلسمزدين‌مبينمزك احكامنه ، افكار عموميه‌مزك بوآفتدن قورتولمق ايچون كوستردیكی خواهشه توفيق حركت ايدرك بر حمله‌ده مملكتمزی وملتمزی مسكرات آفتندن قورتارمش وبوصورتله‌يالكز نسل‌حاضرك دكل ، بوتون انسال مستقبله‌مزك ، بوتون تورك تاريخنك شكرانی قازانمشدی . حال بوكه ايكنجی بويوك ملت مجلسی سلفنك اقامه ايتديكی معظم آبده‌يی عادتا كوكندن ييقان قهقری برحركتده بولوندی. وبوصورتله برنجی بويوك ملت مجلسنك قورتاريجی حركتی هبا اولدی . برنجی بويوك ملت مجلسنك منع مسكرات ايچون وضع ايتديكی معظم ومبجل قانونك سبب‌الغاسی قانونك تطبيق ايديله‌مه‌مسی ادعاسيدی . حال‌بوكه بوسبب ملتی برآفتدن قورتارمق وبو صورتله‌بر غايه‌يی تحقق ايتديرمك ايسته‌ين برهيئت طرفندن درميان ايديله‌جك بر سبب دكلدی . بونك‌پك چوروك برسبب اولديغی بالآخره‌ويره‌جكمز ايضاحات ايله آكلاشيله‌جقدر . ايكنجی بويوك ملت مجلسنك اختيار ايتديكی خط حركت ، ملته منع مسكرات قانونی تكرار احيا وتطبيق ايتديرنجه‌يه قدر هردرلو تشبثات ومساعده بولونمق وظيفه‌سنی تحميل ايتمشدر : بوده وظيفه‌يی ايفا ايتمك ، منع مسكرات قانونی الغا ايدن قانونی‌الغاايتديره‌رك‌مسكرات‌بليه‌سندن قورتولمق‌ايچون‌افكار‌عموميه‌مزی متماديا تنوير وارشاد ايتمك ونهايت منع مسكرات قانونی تكرار قبول ايتديره‌رك حسن تطبيق ايچون فداكارانه مساعی ابذالنی تأمين ايتمك ايجاب ايديور .

بز بوموفقيتی قازانمق ايچون باشقه‌ملتلرك بووادیده ناصل چاليشديغنی كوستره‌رك كندی مساعيمزی تنظيم ايتمك‌ايسترز ، بونك ايچون آوروپا وامريقاده‌منع مسكرات‌حركتنك ناصل‌باشلاديغنی وناصل‌تعمم‌ايتديكنی ايضاح ايده‌جكز .

امريقاحكومات متحده‌سنك قانون‌اساسيسنده ياپيلان‌اون‌سكزنجی تعديل بروجه آتيدر :

ماده ۱ ــ بوماده‌نك تصديقندن‌برسنه صوكره مسكراتك اعمال ، فروخت ونقلی وبوصورتله امريقايه‌ادخال وآمريقادن‌اخراجی صورت‌قطعيه‌ده ممنوعدر.

ماده ۲ ــ امريقا قونغره‌سی‌ايله حكومات مختلفه ايجاب‌ايدن قوانينی اصدار ايله مادهٔ سابقه‌يی اجرا صلاحيتنی حائزدر .

ماده ۳ ــ حكومات متعدده طرفندن قانون اساسی‌يه بر تعديل اولمق اوزره‌يدی‌سنه‌ظرفنده‌قبول‌ايدلمديكی‌تقديرده برنجی‌ماده‌حكمندن‌ساقط‌اولاجقدر.

۱۹۱۹ سنه‌سنك ۱۶ كانون ثانيسنده آمريقا حكومتی بالاده‌كی تعديلك تصديق ايدلديكنی وبو صورتله بوتون آمريقاده مرعی‌قوانين ميانه داخل اولديغنی اعلان ايتمشدر . بو حركت ايكی نسل طرفندن مسكراتك اعمال واستعمالی عليهنده وقوع‌بولان مجادله‌نك ثمره‌سيدی. آمريقا حكومات متحده‌سنك هر حكومتی محلی ممنوعيتلر تطبيقندن صوكره مسكرات ممنوعيتنی بالعموم امريقاليلر طرفندن قبول ايديلن براساس اولارق تعميم ايتمشدی .

بويوكسك‌غايهٔ تشريعيه‌نك تحقق‌ايتديكنی كوره‌ن‌مسكرات‌دشمنلری‌نك برقسمی وظيفه‌لرينك ختام بولديغنی ظن ايتمشلردی . حال بوكه بالعكس ممنوعيت‌قطعيه قانونك‌قبولندن صوكره بونلراصل‌وظيفه‌لرينك باشلاديغنی كورديلر. چونكه‌مسكرات ايله‌مجادله آنجق‌تشريع صحنه‌سندن چيقمش ، اجرا صحنه‌سنه كيرمشدی . اجرا صحنه‌سنده ايسه مجادله‌نك دوامنه لزوم واردی . وبو مجادله حالا دوام ايتمكده‌در . صوك نتيجه معين اولمقله‌برابرظفر قطعينك هانكی كون،ياخود هانكی‌سنه قازانيله‌جغی هنوز معين دكلدر .

مسكراته قارشی اعلان ايديلن حربك بو ايكی صفحه‌سی زمانمزك بلكه‌اك‌مهم اجتماعی حركتيدر . نه‌قادار شايان‌تأسفدركه بزم‌مملكتمزده بوجدالك برنجی صفحه‌سی اتمام‌ايدلمش اولديغی حالده ايكنجی‌صفحه‌يه كيرله‌دن برنجی آديم كری آليندی . بز بونقطه‌يی شيمديلك بر طرف ايدرك آوروپا وآمريقانك بو معظم حركتی ناصل اداره ايتديكنی تدقيق ايده‌لم .

آمريقاده ممنوعيت قطعيه قانونی حرب عمومينك توليد ايتديكی اخلاقی هيجان‌ايچنده تكليف‌ايدلمش ومناركه‌دن پك‌آز برزمان‌صوكره تصديق‌اولونمشدی . برعصردن بری‌ايچكی ايله‌مجادله مسئله‌سی آمريقاده بر مسئلهٔ اخلاقيه اولمشدی . حرب عمومينك توليد ايتديكی حرارت ايچكی دشمنلرينك قطعی برظفر احراز ايتمه‌لرينه سائق اولمش وبوظفر

اوقدر آنی ، اوقدر مدهش اولمشدرکه ممنوعیت طرفدارلری بیله حیرت ایچنده قالمشلردی . اوقدرکه بونلرك بر چوغی حربك ختام بولماسی اوزرینه برعکس العمل وقوعندن اندیشه ایتمشلردی . بونکله برابر بو ظفر ، حسیات عمومیه نك آنی برتبدلندن تولد ایتمه مشدی . امریقانك برموجودیت ملیه احرازینه باشلادیغی زماندن بری ایچکی علیهدارلغی باشلامش ، حرب عمومی ایسه بوحرکتی شاهقه یه یوکسلتمشدر .

مسکرات علیهدارلغی حرکتنك اخلاقی برحرکت اولدیغنی بوصورتله ایضاح ایتدکدن صوکره بوکا اقتصادی بر ماهیتده اولان ایکی سببك یاردیم ایتدیکنی ده علاوه ایتمك لازمدر . بونلرك بری ، عیاشلغك قوای بشریه یی تخریب ایتمه سی تهلکه سی ، ایکنجیسی مسکراتك اعمالی ایچون مواد غذائیه استعمالیله خلق طرفندن تناول ایدیله جك غذانك تناقصه اوغرامسی .. هر ایکی تهلکه مسئول ذوات طرفندن اوزون اوزادی یه ایضاح اولونمش ، وبونلرك درمیان ایتدکلری دلائل اوقدر معقول ، اوقدر قناعتبخش کورولمشدی که ایچکی یه علیهدار اولمایان واونی اورته دن قالدیرمه یی بر مسئلهٔ اخلاقیه تلقی ایتمه ینلر بیله حربك دوامی مدتجه ایچکی تجارتنك منعنه طرفدار اولمشلردی . فقط ایچکی علیهدارلغی قانون اساسی یه ماده لر علاوه سنه سائق اولونجه مسئله بر تدبیر حربیدن چیقمش ، دائمی براساس اولیورمشدی .

شووارکه آمریقانك حرب عمومی یه عدم اشتراکی تقدیرنده ایچکی ممنوعیتنك تطبیق ایدیله جکنی ظن ایتمك طوغرو دکلدر . چونکه حرب بوحرکتی یالکز تعجیل ایتمشدر . فی الحقیقه امریقاده ایچکی علیهدارلغی کیتدکجه توسع ایدییور وبوتون امریقا حکومات متحده سنده بر کون ایچکی علیهدارلغنك عمومیلشه جکنی کوستریبوردی . مثلا (١٩٠٠) سنه سنده آمریقا حکومات متحده سندن بش حکومت ایچکی ممنوعیتنی تطبیق ایتمش بولونیوردی . (١٩١٠) ده بو حکوماتك عددی (١٠) ه بالغ اولمشدی. (١٩١٤) ده بونلره (٥) حکومت دها التحاق ایتمشدی. (١٩١٥) ده مسکرات ممنوعیتنی تطبیق ایدن حکوماتك عددی یکرمی یه چیقمشدی . (١٩١٦) ده درت حکومت دها ، (١٩١٧) ده درت حکومت دها ، (١٩١٨) ده درت حکومت دها بونلره التحاق ایتمشدی. (١٩١٩) سنه سنك نهایتنده مسکرات ممنوعیتنی تطبیق ایدن حکومات متحده نك عددی (٣٢) یه بالغ اولدی . مسکرات ممنوعیتنك قانون اساسی یه ادخالی زماننده اهالیدن یوزده (٦٣) ینك ممنوعیتی قبول ایتدیکی ، امریقا حکومات متحده سی اراضیسنك یوزده (٩٥) نده ممنوعیت قوانیننك تطبیق ایدلدیکی کوریلیوردی . کریده قالان یوزده (٥) اراضی الك کثیف صورتده مسکون اراضیدندی . دها مقدم ممنوعیت قانوننی قبول ایدن اراضی یه ایچکی ادخالی منع ایدن قانونلر قبول ایدلمشدی .

حرب عمومینك مسکرات علیهدارلغنه خدمت ایتدیکی محققدر . حرب اثناسنده عیاشلغك حیات عمومیه یی تشویش ایتمه سی وتأثیرات مضره سی پك آشکار برشکلده تجلی ایتدیرمه سی بوکا سائق اولمشدر. بوندن طولایی ازمنهٔ اخیره ده وقوع بولان هربویوك حرب ، مسکرات مسئله سنه جلب دقت ایتمشدر . آمریقانك استقلال حربی اثناسنده عسکرلره برمقدار ایچکی توزیع اولونیوردی . بوکا مقابل (واشینغتون) اردونك بوتون ضابطلرینه ، عسکرلرك ایچکی قوللانماسنی تأمین ایچون الدن کلن هرشیئی یاپمه لرینی توصیه ایتمشدی . آمریقانك داخلی حربلری اثناسنده ده ایچکی مسئله سی بر چوق مسئول رجالك نظر دقتنی جلب ایتمش وهرکسك بالاختیار ایچکیدن فراغت ایتمه سی ایچون نصیحتلرده بولونمشلردی . فقط حرب زمانلرنده بیله ایچکی ممنوعیتنك تطبیقنی تأمین ایتدیره جك درجه ده برافکار عامه تأسس ایتمه مشدی .

حرب عمومی اثناسنده برچوق اوروپا مملکتلری ده ایچکی اعمال واستعمالنی شدتلی برمراقبه یه تابع طوتمق مجبوریتنده قالمشدر. ایچکی نك قوای بشریه یی تخریب ، مواد غذائیه یی تنقیص ایتمه سی هر مملکتی ایچکی یه قارشی برسیاست قاهره تعقیبنه مجبور ایتمشدی. بالخاصه جبخانه عمله سی ، دمیریولی عمله سی ، کمی طائفه لری آره سنده عیاشلغك حقیقی بر تهلکه تشکیل ایتدیکی کورولمشدی . چونکه بووضعیتده بولونان بر آدم یوزلرجه آدمك حیاتنی تهلکه یه القا ایده بیلیوردی .

انکلتره ده ایچکینك قوای بشریه یی تخریب ایتمه سی مواد غذائیه یی تنقیص ایتمه سی قدر مهمدی . آلمانیاده ده عینی اساسلر نظر اعتباره النه رق ایچکی اعمالی تحدید اولونمشدی . اوستریا مجارستانده حرب اثناسنده ایچکی دکانلرینك آچیق بولوناجغی ساعتلر تحدید ایدلمش ، بازار کونلری بو مغازه لر قاپاتدیرلمشدی . ١٩١٥ سنه سنك شباطنده برلینده (براندنبورغ) ده اونیفورمه لرینی کییه ن عسکرلره وضابطلره ایچکی اعطاسی منع اولونمش ، هرحکومت محلیه نك ایچکی تحدیدنی ایجاب ایدن تدابیری اتخاذ ایتمه سی ایچون صلاحیت ویرلمشدر .

ایچکیلرك اعمال واستهلا کنه دائر مختلف نقاط درمیان اولونمقده در. فقط هیچ براعتراض ومناقشه قبول ایتمه ین درت نقطه درمیان اولونابیلیر. برنجیسی : مسکرات اعمالنده مهم مقدار نشاسته وشکرك استعمال اولوندیغی ، ایکنجیسی : ایچکینك قیمت غذائیه سی نه اولورسه اولسون محتوی اولدیغی شکر ونشاسته درجه سنده معتدل اولمادیغی ، اوچونجیسی: ایچکینك انسانلری سرخوش ایتدیکی ، دردنجیسی : ایچکینك سهولتله صاتیلدیغی یرلرده عیاشلرك چوغالدیغیدر. برنجی وایکنجی نقطه لر ایچکی اعمالنك مواد غذائیه یی تنقیص ، اوچونجی ودردنجی نقطه لر ایچکینك قوای بشریه یی تخریب ایتدیکنه دلالت ایدییور . شیمدی بو نقطه لری قبول ایدنلر اونلره کوره مختلف سیاستلر تعقیب ایدییورلر . فقط صلح

وحرب زمانلرنده تعقيب اولوناجق سياستلر آره‌سنده فرق كوزه‌ديبورلر. حرب زماننده بوتون انكليزلر ايچكى اعمال واستعمالنك تنقيص ايدلمه‌سى لزومنه قانع ايديلر. فقط امريقاده اولديغى كبى انكلتره‌ده ايچكى عليهنده چوق قوتلى بر جريان يوقدر. بناءً عليه آنجق تحت البحر تهلكه‌سنك پك حاد بر دوره‌يه كيرديكى زمان انكليزلر مسكراتى قطعى بر مراقبه‌يه تابع طوتمق مجبوريتنى حس ايتديلر.

حرب عمومى اثناسنده (لويدجورج): «بز المانيا، اوستريا و ايچكى ايله حرب ايديبورز. فقط دشمنلرمزك اك بويوكى ايچكيدر» ديمش؛ فقط مومى اليهك پشنده، امريقا افكار عموميه‌سى كبى بر افكار عموميه بولونماديغندن بر شى ياپمغه موفق اولامامشدر. بونى انكليز اكابر محررلرندن برى شو شكلده افاده ايتمشدى: «حكومت ايچكى مسئله‌سيله مشغول اولامادى. بونك سببى لوندره‌نك آرقه‌سنده، (واشينغتون) ك آرقه‌سنده بولونان افكار عموميه‌نك عدم موجوديتيدر. انكلتره حكومتنك اتخاذ ايتديكى تدابير صلاحيتدار محافل عسكريه و بحريه‌نك ايچكى استعمالنى تحديد ويا ازاله ايچون ايسته‌ديكى هر شيئى ياپمه‌سيدر. بالآخره لورد كيچنر ايله قانتنبورى پسقپوسى عسكرلره ايچكى ويرلمه‌سى ايچون بر بياننامه نشر ايتمشلر وبالنتيجه حرب مدتنجه ايچكى تناول ايتمامك ايچون «خاكى دوكمه» لر جمعيتى تأسس ايتمشدى. انكلتره‌ده بو صورتله باشلايان ايچكى عليهدارلغى كيتدكجه توسع ايتمش، نهايت ۱۹۱٦ ده ايكى ميليون انكليز حكومته مراجعت ايدرك حرب مدتنجه ايچكينك تماميله منعنى طلب ايتمشلردى. فقط حكومت بو طلبى تحقق ايتديرمه‌مشدى. مع مافيه انكليز پارلامانتوسى طرفندن قبول اولونان بر قاچ قانون ايچكى تجارتنى عظيم تحديداته اوغراتمش وبالنتيجه (۱۹۱۷) ده انكلتره‌ده استعمال اولونان (۳٦) ميليون فيچى بيرا، (۱۰) ميليون فيچى‌يه تنزل ايتمشدى. بو تحديدات نتيجه‌سنده هر سنه (٦۰۰) بيك طون مواد غذائيه قورتارلمشدر. ۱۹۱۳ ده ايچكيدن طولايى سنه‌ده (۱۸۸,۸۷۷) توقيفات ياپيليورايكن (۱۹۲۰) ده بو توقيفات (٥۱,۷٦۳) ه اينمشدى. حربدن صوكره ايچكينك تنقيصى ونهايت تماميله الغاسى نتيجه‌سنده خلقك غداسنى تربيه وقواى انسانيه‌سنى محافظه نقطه‌لرى افكار عموميه‌يه ايضاح ايدلمكه وامريقاده‌كى رفاهك بو ايكى عاملى نظر دقته آلمقدن ايلرى كلديكى اكلاشلمغه باشلانمشدر.

عمر رضا

مكتبلرده علم وعرفانه برينه تياترو، چالغى، اويونه!

شيمدى آرتيق مكتبلرك كوستردكلرى اك مهم هنرلر بونلر اولدى. اهميتلى، اهميتسز هرهانكى بر وسيله ايله فلان مكتبك بر مسامره ترتيب ايتديكى، مسامره‌ده چالغيلر چالنديغى، شرقيلر سويلنديكى، اويونلر اوينانديغى، پيه‌سلر وضع صحنه ايديلديكى كمال افتخارله غزته‌لرله اعلان ايديليور. هله اوروپالى ويا آمريقالى بر مسافر كلديمى، درحال تياترو صحنه‌لرى قورولور، فصللر ترتيب اولنور، ارككلى قادينلى اجتماعلر حاضرلانير؛ اك مهم هنرلريمز فرنكلره كوستريلير. بو صورتله بزم‌ده مدنيت يولنى، غربليلاشمق يولنى طوتديغمز آكلاتيلمق ايسته‌نير. هنرلرمزى ابراز ايتدكدن صوكره‌ده غربجى آله باشيلرندن برسى چيقار:

— ناصيل موسيو جنابلرى، بكنديكزمى؟

ديه صورار. اوده بيان ممنونيت ايدر وتقديراتده بولنور. اوح اوح اوح ... ترقى وتجدد يولنده كيديبور ديه هايدى غزته‌لرده قوجه قوجه بندلر، پوه‌پوه‌لر، شاقشاقلر . . .

زواللى كنجلر ترقى وتجدد ديه اويوندن، چالغيدن، تياترودن باشقه بر شى كورميورلر. ظن ايديبورلركه مدنيت ديمك، غرب ديمك اويون، چالغى وتياترودن عبارتدر و اوراده هر كس بونلرله مشغولدر! بيلميورلركه اومعظم اثرلرى كشف واختراع ايدن علمانك بويله شيلرله هيچ‌ده مشغول اولدقلرى يوقدر. تياترو، چالغى، اويون، دانس، مغنيه‌لك هر يرده، اوروپاده، آمريقاده، آسياده‌ده سفاهتدن معدوددر. وبونلرك يرلرى‌ده، مداوملرى‌ده آيريدر.

بزم غربجى آله باشيلريمز بونلردن تغافل ايدرك اوروپادن هر كلن ذاته اويون، چالغى، تياترو هنرلريمزى كوسترمه‌يه قالقيورلرده ملتى محجوب ايده‌جك، كوچوك دوشوره‌جك وضعيتلر احداثنه سببيت ويريبورلر. كچنلرده مجار پروفسورلر تورك اوجاغنه دعوت اولونمشدى. اوراده علمى مصاحبه‌لرده بولونه‌جغنى ظن ايدن پروفسورلره چالغيلر، مسلمان مغنيه‌لرى چيقاريلنجه آداجغزلر شاشيروب قالديلر. بونلر ياشنى باشنى آلمش علم ايله مشتغل ذوات اولدقلرى ايچون بالطبع بويله شيلرله مشغول اولدقلرى يوقدر. هيئت رئيسى اوجاقليلره كوزل بر درس ويردى. فقط آلديران اولمادى. اوجاقليلر آلديرمادى، اما توركلر محجوب اولديلر. تورك مغنيه‌سى مفخرت خانم فرانسز وروس موسيقيسندن بعض پارچه‌لر ترنم ايتدكدن صوكره هيئت رئيسى دوقتور قونوش قالقوب بر نطق ايراد ايتمش؛ آناطولى‌يى باشدن باشه كزديكنى، بر چوق ماصاللر طوپلاديغنى وبونلرى اون ايكى جلد كتاب حالنده نشر ايتديكنى ايضاح ايلمش ونتيجه‌سنده‌ده اوجاقليلره ديمشدى‌كه:

«بن حياتمى بويولده اولدوردم. ايسترديم‌كه سزلرده بونك ايچون چاليشه‌سكز وبويولده قيمتلى تدقيقلرده بولونه‌سكز.»

مجارلى مسافرلر بو سوزلريله تورك اوجاغنى عادتا عتاب ايتديلر. فقط هيچ آلديران اولمادى. بوهفته ينه بويله بر حادثه دارالمعلمينده وقوعه كلدى. معارف وكالتنك مشاور اولمق اوزره آمريقادن جلب ايتديكى پروفسور (جون دووه‌ى) شرفنه بر مسامره ويريلدى. مسامره‌ده بر چوق اركك و قادين معلملر بولونمش. دارالمعلماتدن

مأذون برخانم باشنه هيچ براورتو بيله آلمقسزين صحنه‌يه چيقه‌رق‌بيانو چالمش ، ديكر خانملرده كمان چالمشلر ، بعض بكلرده بو چالغی فصلنه اشتراك ايتمشلر . دارالمعلمات خانمی (مونولوغ) ده‌سويله‌مش . (بالقخانه كاتبنك رمضانده تراويحه كيتمسی) نامنده‌كی مونولوغده خايلی قهقهه و آلقيش طوپلامش! صوكره زيبك اويونلری اويناتمش. بوده‌مكتبلرده شيمدی يكی چيقدی . « ملی دانس » ايمش بو! (بارشاهك سجاده‌سی) نامنده‌كی تياتروده اوينانمش ... مسامره‌نك صوكنده پروفسور ايراد ايتديكی نطقده نه‌سويله‌مش ، بيليرميسكز ؟ برمعتاد ايجابات نزاكت اولمق اوزره تشكر ايتدكدن صوكره ديمش‌كه :

— بالخاصه وضع صحنه ايديلن پارچه‌لرده توزكلرك كوستردیكی طبيعی اوضاع هرحانكی بديعی ويا تياترويه متعلق شيلرده استعداد صاحبی اولدقلرينی كوردم . بواستعدادك علم وعرفان ساحه‌سنده‌ده كوستريله‌جكندن قطعياً امينم...

پروفسورك بوسوزلرندن اوراده بولونانلردن قاچ كيشينك متأثر اولديغنی بيلمه‌يز . فقط تورك ملتی نامنه هر حالده افتخار ايديله‌جك تقديرلر دكلدر . اكر آمريقادن كلن بوپروفسور حياتی بويله‌اويونلرله، آهنكلرله كچيرمش يالانجی بر پروفسور اولسه‌يدی بو احوالدن چوق ممنون اوله‌جق وتكررينی ايسته‌يه‌جكدی . فقط عمرينی علم ايله كچيرمش اولديغی ايچون بواحوال قارشيسنده حيرتده قالمش ، معلم خانملره‌وبكلره اپی بر درس ويرمش : تياتروجيلقده‌كی استعداديمزك علم وعرفان ساحه‌سنده‌ده كوستريله‌جكنی تمنی ايتمش ! علم وعرفان اوجاغنده‌تياتروجيلق هنرلری كوستريليرسه جدی آداملرك بويله عتابلرينه مظهر اوله‌جغمز طبيعی دكلميدر ؟

***

معارفی افلاسدن ويقيلمقدن قورتارمق لزومی

استانبول شهرينك ابتدائی مكتبلرنده (٢٦,٠٠٠) طلبه‌اولديغی، تحصيله محتاج (٤٠,٠٠٠) چوجغك‌ده‌مكتبسز قالديغنی غزته‌لريازييور . استانبول كبی عصرلرجه پايتخت اولان برشهرده قرقبيك چوجق مكتبسز قاليرسه آناطوليده‌تحصيلدن محروم‌اولان چوجقلرك‌مقدارينی دوشونملی ! يوزسنه‌در معارف مؤسسه‌سی نه ياپيور ؟ تعميم معارف ايچون خلقدن آلينان ويركيلر نره‌يه صرف اولونيور ؟ استانبول كبی برشهرده قرقبيك چوجق مكتبسز طولاشيركن معارفك ليسه‌لرده مختلط تدريسات ايله مشغول اولمسنه ناصيل شاشيلماز ؟ موجود مؤسسات علميه‌نك يقيلمسی‌ايچون اشارت ويريلنجه درحال‌تخريبده‌كی قابليت فوق‌العاده‌مزی كوستررز . فقط ياپمه‌يه كلنجه نطقلرك ، نظريه‌لرك ، پروژه‌لرك آردی آرقه‌سی كلمز . اوقاف مكتبلری ديدك ، قاپاندق. مدرسه ديدك ، سد ايتدك . سنه‌لردن بری تعميم معارف نامنه سد والقادن باشقه برمعرفت كوستره‌ميورز . نه‌آجينه‌جق حال !..

دكزليده قبرستانه اوزرينه انشا ايديلن سينما وتياترو حقنده

سبيل الرشاد جريدهٔ اسلاميه‌سنه

١٣ تموز ٣٤٠ تاريخلو (وقت) غزته‌سنده‌نشراولنان فقره‌نك بعض جمله‌لری يا كليشلقله حقيقت حالك خلافنی افاده ايدر برطرزده تحرير اولنمقله ايضاحنه مجبوريت حاصل اولمشدر. سينه‌ما انشاسندن صرفنظر ايدلديكی تقديرده باشقه صورتده حمايهٔ اطفال جمعيتنه بيوك معاونتده بوله‌جغمزی، هم جمعيتك مستفيد اوله‌جغی ، هم‌ده قبرستانك شعائر اسلاميه ايله قابل تأليف اولميان برشكلدن قورتوله‌جغی واشبو صورتله قلوب اسلاميه‌نك رنجيده ايدلمه‌مش اوله‌جغی مقام عائدندن رجا ايدلمشدی . باشقه طرفه انشاسی موضوع بحث اولمه‌مشدر . بوده‌مقامات رسميه‌يه تقديم ايديلن مربوط استدعا صورتلرينك تدقيقيله آكلاشيله‌جقدر . ترقی وتجدد بحثنه كلنجه متشبثلر، ملك وملتك ترقی‌وتعاليسنه خادم جمعياتك تشبثاتينه علميه‌نك مانع اولدقلرينی كوسترمك ايسته‌دكلرندن بونلره‌قارشو مشروع صورتده علم وفن ساحه‌سنده ملك وملتك ترقی وتعاليسنه طرفدار بولنديغمی بيان صددنده (تجدد) كلمه‌سنك ذهول ايله مبيض طرفندن صيقشديرلمش اولمسی محتملدر. تجدد كلمه‌سی مسوده‌ده يوقدر . مع‌هذا نه‌فكر ومسلكده بولنديغم فعلياتمله وعمومك شهادتيله ثابتدر . هرآن دين مبينك خادمی اولديغمی عرض ايدر ، حقيقت مسئله‌نك بوندن عبارت اولديغنك جريدهٔ فريده‌لريله نشرينی رجا ايدرم

٦ آغستوس ، ٣٤٠ — دكزلی مفتيسی احمد خلوصی

شرعيه وكالت جليله‌سنه

نومرو : ٣٠

حرب عموميده تخريب اولنان يوزلرجه سنه‌لك برقبرستانه دكزلی حمايهٔ اطفال جمعيتی طرفندن سينه‌ما وتياترو بناسی انشاسنه تشبث ايدلمسی اوزرينه هر درلو تجاوز وتعديدن صيانةً [يالكز بر مسلمان اولمق صفتيله دكل] وظيفةً ده مجبور بولنديغم احكام جليلهٔ شرعيه‌مزه توفيقاً متشبثلرينی اشبو حركتلرندن منعه توسل ايله‌مشدم. شفاهاً واقع اخطاراتم نظر اعتباره آلنميه‌رق انشا آنه كرمی ويرلدی . مقام ولايته وآيروجه محكمه‌يه واقع مراجعتده مثبت برنتيجه ويرمدی . حالبو كه مقدما مقام جليل مشيختپناهينك بر تعميمنده قبرستان اتخاذ اولنان بر محله هرنه صورتله اولورسه اولسون تجاوز وتعدينك تعزير شديدی مستلزم ايدوكی درميان اولنمش ومتجاسرلری حقنده تعقيبات قانونيه‌يه توسل اولنمسی لزومی بيلديرلمشدی . بوراجه عهدهٔ عاجزانه‌مه ترتب ايدن وظيفه‌يی ايفا ايتمش ايسه‌مده عرض اولنديغی اوزره اپی بر نتيجه الده ايده‌مدم. بوندن طولايی مجبوراً مقام جليل وكالتپناهيلرينی تصديع ايدييورم. كندی حسابمه احكام جليلهٔ اسلاميه‌نك هركون برآز دها خيرپالانمش اولديغنی كوروب ايشتمكله متأذی ومتألم . حالبوكه صلاح وسلامتمزك آنجق شريعت غرايه توفيق معامله ايله امكان پذير اوله‌جغی مستغنیٔ عرض وايضاحدر . بناءً عليه مقام وكالتپناهيلرينك انشا ايدلمكده بولنان اشبو سينه‌ما وتياترو بناسنك منع انشاسی ومتجاسرلرينك تجهٔ قانونه تسليمی خصوصنده لازمكلنلره اوامر شديده اعطا بيورمالرينی محافظهٔ شريعت نامنه عرض واستدعا ايلرم اولبابده

١٤ كانون اول ٣٣٩ — مفتی لوا دكزلی احمد خلوصی

حضور عالیٔ متصرف افندی‌یه

معروضاتمزدر ،

دكزلینك اك اسكی قبرستانی اولوب عربلر مزارلغی دیمكله معروف وحرب سلهٔ ظلمنه اوغرامش برمسلمان قبرستاننه بوكره شعائر اسلامیه ایله هیچ بر وجهله قابل تألیف اوله‌میه‌جغی بدیهی بولونان سینه‌ما وتیاترو انشاسنه تشبث ایدلدی. متشبثلرینه واقع مراجعت شفاهیه ثمره بخش اوله‌مامشدر .

اكر بوندن مقصد حمایهٔ اطفاله برمنفعت تأمینی ایسه قلوب اسلامیه‌یی هرآن متألم ایده‌جك اولان اشبو حركت مؤسفه‌دن صرفنظر ایدلدیكی تقدیرده واضع الامضا بزلر هروجهله یاردیمنه مجبور اولدیغمز حمایهٔ اطفاله بشقه صورتده صوكدرجه‌لره قدر یاردیم ایده‌جكمزی تعهدایلر، اشبو تشبثاتك‌منعی خصوصنده ایجاب ایدنلره امر بیورلمسی مسترحمدر . ٢٥ تشرین اول ٣٣٩

[امضالر : مفتی ، بلدیه رئیسی ، اشراف ومدرسلر]

سبیل الرشاد . — مفتی افندینك حقیقت مسئله‌یی اشعار ایتمك لطفنده بولوندقلرندن طولایی كندیلرینه تشكرایده‌رز. دكزلی مفتیسنك تیاترو وسینه‌مالر انشاسنه اوك آیاق اولمق اوزره تشبثاتده بولوندیغنه دائر وقت غزته‌سنده نشر اولونان مكتوب ، « آرتق مفتیلرده‌بوللرنی صاپیتدی» دیبه مسلمانلری چوق متأثر ومأیوس ایتمشدی . شیمدی مفتی افندی حضرتلرینك اشعاراتندن آكلاشیلیوركه كندیسی تیاترو وسینه‌ما بناسنك انشاسنه اوك آیاق اولمق دكل ، منعی حقنده تشبثات رسمیه‌ده بیله بولونمشدر . مفتی افندی‌یه یاقیشان‌ده بودر . بوكون استانبولك اخلاقنی افساد خصوصنده تیاترولر وسینه‌مالر اك مهم‌عامل اولمشدر . تیاترولر نهایت مسلمان قیزلرینی‌ده صحنه‌یه سوروكله‌مش ، سینه‌مالر ایسه یاتاق اوطه‌لرنده‌كی معامله‌یه وارنجه‌یه قدر درلو درلو مناسبتسز حركتلری كوسترمكله برچوق قیزلری ، دلیقانلیلری باشدن چیقارمش ، ملتك اخلاقنی، اجتماعیاتنی زیروزبر ایتمشدر. واقعاسینه‌مالر ایی‌شیلر كوسترمك شرطیله‌مفید اوله‌بیلیر. فقط مع التأسف بزم مملكتمز سینه‌مالرك اییلك طرفلرندن نصیبه‌دار اوله‌مادی . غربك ملوث حیاتنی سیر ایده ایده كنجلرك اخلاقی بوزولدی. تیاترولرده « مكتب ادب » دیرلر . فقط تیاترودن ادب تحصیل ایدن كیم كورولمشدر ؟ بالعكس شعائرملیه‌یی ییقمق، اخلاق ملیه‌یی افساد ایتمك خصوصنده تیاترولرده اك چوق مؤثر اولان سفاهتخانه‌لردن بریدر . كیم نه دیرسه دیسین ، تیاترو ده ، سینه‌ماده بزم مملكتمزده اخلاق ملی‌یی افساد ایدن سفاهتخانه‌لردن باشقه برشی اولمامشدر . بوسفاهتخانه‌لر یوزندن شیمدی استانبول اك مدهش بر سقوط اجتماعی ایچنده یوزمكده‌در . باری آناطولی‌یی بو سقوطدن قورتارمق مملكتنی ، ملتنی سون هر فردك بورجیدر . بالخاصه مملكتك حیات معنویه واخلاقیه‌سیله اك زیاده علاقه‌دار اولان مفتیلر بوسفاهتخانه‌لرك آناطولی‌یی‌ده ساحهٔ تخریباتنه آلمامسنه اعتنا ایتمكله مكلفدرلر . دكزلی مفتیسنك (ولایخافون لومة لائم) نظم جلیلی موجبنجه هیچ برلائمك لومندن قورقمایه‌رق حق وحقیقتی مدافعه‌ایتمسی شایان تبریكدر . حقیقی مؤمنلره یاقیشان بودر .

حكومت ، یهودی مؤسسات دینیه‌سنه یاردیم ایده‌بیلیرمی ؟

داخلیه وكیلنی زیارته كیتمش اولان خاخامخانه هیئتنك حكومتدن معاونت طلبنده بولونمسی حقنده اقدام صاحبی جودت بك بر باش مقاله یازدی ؛ خلاصةً دیبوركه :

« بوطلبی چوق استغراب ایله تلقی ایتدم . بویوك محاربه‌دن بری موسوی زنكینلرینك مقداری اوندقات آرتدی . بوكون یهودیلرك اللرینه آلمادقلری برتجارت یوق كبی‌در . پیاسه‌یه یهودیلر حاكمدر . برلی وسلانیك موسویلرندن باشقه مملكتمزه روسیه‌دن دخی پك چوق یهودی كلمشدر . بوقدر زنكین اولدقلری حالده مملكتمز اونلردن هیچ برمعاونت كورمدی . باشقه یرلرده یهودیلر بویله حركت ایده‌مز. توركلر متیقظ برعنصر اولمادیغی ایچون یهودیلر هیچ صیقیلغانلق اثری كوسترمیورلر . بحث ایتدكلری اخلاصك معناسی نه‌در؟ عصیانلره اشتراك ایتمه‌ملری‌می ؟ بوكون آطه‌لرده‌كی ارباب ذوق وصفانك اكثریت عظیمه‌سنی یهودیلر تشكیل ایدر . اركك ، قادین ، قیز موسویلر مملكتك هرنوع مؤسساتنی طاشیردیلر . یهودی شیوه‌سنی ایشیتمكدن قولاقلریمز اوصاندی . تجارتلری، باقه‌لری ایشله‌یور... بویله ایكن مصارف فوق العاده‌سی باشندن آشمش اولان تورك ملتنك دیشندن طیرناغندن آرتیره‌رق ویردكلری ویركولردن‌ده حصه‌دار اولمق ایسته‌ملری ، توركلرك بش اون پاره‌سنه كوز دیكملری پك عیبدر . یهودیلر منفعتلرینه بر درلو دویه‌مازلر . باشقه‌لرینك جیبلرنده اون‌پاره قالسه اونی‌ده چكوب آلمق ایسترلر . »

متوالی حربلر ، مهاجرتلر یوزندن مسلمانلر فقر وسفالته دوشدكجه مملكتك ثروتی قاصه‌لرینه‌دولدورمقده‌اولان یهودیلرك حكومتدن معاونت طلبنده بولونمسی ، اكمك پاره‌سنه محتاج قالان توركلرله استخفافدن باشقه برشی دكلدر . یهودیلر مسلمان ثروتنك كندیلرینه انتقال ایتمكده اولدیغندن مسلمانلری غفلته دوشورمك‌می ایسته‌یورلر ؟ مسلمانلری بوقدر صافدل تلقی ایتمسونلر . مسلمانلر كندی‌دیارنده ، یهودی سرمایه‌سنك تحت نفوذنده قالدقلرینی بیلمز دكللردر . بونك اوزرینه برده فرصت دوشكونلكی ایدرك مسلمانلرك پریشان حاللریله استخفاف ایتمك ، مسلمانلرك دیشندن طیرناغندن آرتدیره‌رق ویردكلری ویركیلره‌ده كوز دیكمك حقیقةً عیبدر . یهودیلر مسلمان مؤسسات دینیه‌سنك نه‌قدر آجینه‌جق برحالده اولدیغنه باقسونلرده مسلمانلری جداً متأثر ایده‌جك بویله مستهزیانه طلبلرده بولونمقدن واز كچسونلر .

***

خرستیان دولتلرك رؤسای روحانیه‌لرینك موقعلری

آتنه‌دن اشعار ایدیلدیكنه نظراً ، انكلیز باش وكیل حاضری ماق دونالد ایله‌سابق باش وكیللردن بالدوین وآسكویت روم مهاجرلرك لهنده اعانه جمعی ایچون مهیج بر لسان ایله یازیلمش بر بیاننامه نشر ایتمشلر . بو بیاننامه‌ده قانتربوری آرشی پسقپوسی ایله قاردینال بورن وانكلتره باش خاخامنك امضالری‌ده وارمش .

الكفرملة واحدة . خرستیانلق مسئله‌سی كلنجه اوروپالیلرك نه‌قدر تعصبلری قاباردیغنی كورملی‌ده عبرت آلملی . صوكره خلق اوزرنده

دها زیاده مؤثر اولمق ایچون باش وکیللرله برابر رؤسای روحانیه‌نك امضالری‌ده بیاننامه‌یه وضع ایدیلیور . بز ایسه مهاجرلریمز ایچون هیچ براعانه طوپلامه‌یه موفق اوله‌مایورز. نه‌قدر آجینه‌جق برحالده‌یز!.

***

فاچیستلر وفارماصونلر

۷ آغستوس تاریخلی دهیلی تلغراف غزته‌سنك ویردیکی معلوماته کوره اخیراً ایتالیانك مقدراتنه حاکم اولان فاچیست فرقه‌سنك دیوان کبیری سینیور (موسولینی) نك ریاستی آلتنده عقد اجتماع ایتمش وبو اجتماعده فارماصونلق علیهنده غایت شدید مطالعات درمیان ایدلمشدر. فارماصونلغه قارشی درمیان اولنان تکلیفات میاننده بوتشکیلات خفیه‌نك کلیاً الغا وامحاسنی استهداف ایدن بعض تکلیفلرده بولونمش ایسه‌ده بونلرك تصویب اولونمادیغندن دها معتدل مقررات اتخاذ اولونمشدر . بو مقررانه کوره : ۱) هیچ بر فاچیست ماصون اولمایه‌جقدر . ۲) ماصون اولان هر فاچیست ماصونلقدن درحال آیریله‌جقدر . ۳) هر فاچیست ماصونلرك ترتیبات وتحریکاتندن حکومتی خبردار ایتمکه کندیسنی مجبور عد ایده‌جکدر .

سینیور موسولینی بومناسبتله ایراد ایتدیکی نطقده فارماصونلغك فاچیستلکه فکر ، عقیده ونظریه اعتباریله تماميله مخالف اولدیغنی بیان ایتمش و فارماصونلغك آنجق عصرك اختلال دورنده او زمانکی حکومتلره قارشی مفید اولدیغی حالده آرتیق هیچ برفائده‌سی قالمادیغنی بیان ایتمشدر .

***

ایچکی یوزندن حصوله کلن مدهش جنایتلر

ایچکی ممنوعیتی قالقه‌لی‌دن‌بری هرکون برچوق جنایتلر ایقاع ایدیلیور . غزته‌لرك ضابطه وقوعاتی ستوننه باقیلیرسه وقعه‌لرك ، جنایتلرك همان هپسنك سرخوشلق یوزندن وقوعه کلدیکی کورولمکده‌در. یکدیکرینی اوران آرقداشلر، قوجه‌لی قادینلری طاغه قالدیرانلر ، کنج قیزلری موتورله جبراً سوروکله‌ینلر ، اوطوروب طورورکن ارقداشنه قاما صوقانلر ... هپ سرخوشلق یوزندن بوجنایتلری ایقاع ایدییورلر. ایش اودرجه‌یه کلدی‌که بعض پولیسلر زیل زورنا اوله‌رق عمومی باغچه‌لرده طبانجه‌سنی چکه‌رك هوایه سلاح آتیور . پولیس مدیرینك قاپوجیسی‌ده قوقائین چکه‌رك دوشوب باییلیرسه آرتیق ایچکی وقوقائین استعمالنك نه‌قدر مدهش برشکل آلمش اولدیغی آکلاشیلیر . استانبولك بعض طرفلرنده پولیسلرك اسپرتو قاچاقچیلغی یاپدقلری‌ده ، اخیراً یاقه‌یی اله ویرملریله، آکلاشیلمشدر .

قانوناً کویا « علناً مسکرات استعمالی ممنوعدر . » حالبوکه ایچیلمدك یر یوقدر. غازینولر ، بیراخانه‌لر شویله دورسون ، غازینولرك اوکلرنده هرکسك کلوب یچدیکی یرلرده بیله راقیلر ایچیلیور. قانون ایله بوقدر استخفاف دنیانك هیچ بریرنده کورولمه‌مشدر.شوقانونی حکمدن اسقاط ایچون مراجعت ایدیله‌دك واسطه قالمادی . درلو درلو تفسیرلر، تعلیماتلر یاپیلدی؛ نهایت راقی‌نك‌ده لیکور اولدیغی ، بناءً علیه سربست ایچیله‌بیله‌جکی اعلان ایدیلدی. « علناً ممنوعیته » آرتیق شیمدی آلدیران بیله یوق . هرکس قانونك بومادهسیله استخفاف واستهزا ایدییور. بردولت، هرنه اولورسه اولسون قانونلریله بوقدر استخفاف اولونمسنه مساعده ایدرسه قانونه قارشی پرورده ایدیلمسی لازم کلن حرمت حسلرینی بالذات کندیسی صارصمش اولور . بالطبع بووضعیت بر دولت ایچون ایی برشی دکلدر .

***

فحش و فرنکی بوتون شدتیله مملکتی احاطه ایدیور .

استانبولده فحش آفتی کون کچدکجه صولتنی آرتیرییور . اك ناموسکار محله‌لره قدر فحشك سرایت ایتدیکنی غزته‌لر یازییور. فاحشه‌لرك یوزده طقسانی فرنکیلی اولدقلری جهتله فحش ایله برابر فرنکی خسته‌لغی‌ده آلابیلدیکنه توسع ایتمکده‌در . بعض محله‌لر اهالیسی پولیس مدیریتنه مراجعت ایده‌رك محله‌لر ایچنه ، ناموسکار عائله‌لرك حریمنه قدر صوقولان فاحشه‌لرك اخراجنی ایسته‌مکده‌درلر . برطرفدن عمومخانه‌لر ، دیکر طرفدن وثیقه‌لی ، وثیقه‌سز سیارفاحشه‌لر استانبولك ناموس وعفتنی مدهش صورتده‌کمیرییور. کنج قیزلری باشدن چیقارمق ایچون بیك‌دن فضله فحش دلالی استانبولده اجرای فعالیت ایدییور . اون ایکی ، اون‌اوچ یاشنه وارنجه‌یه قدر قیز چوجقلرك بیله فحش یوللرینه آتیلدیغی کورولیور .

وقت غزته‌سی انشر ایتدیکی بر مقاله‌ده بو خصوصده ضابطه‌نك وظیفه‌سنی ایفا ایتمدیکندن شکایت ایدییور . کسه‌نك نه‌قانون طانیدیغی وار ، نه نظام . هرکس ایسته‌دیکنی یاپیور . یالکز اورته‌ده ییقیلان وچوکن برشی وارسه اوده مملکتك بنیان اجتماعیسی ، عفت وناموس ملیسیدر . اکر بویوك ملت مجلسی بوآفتك اوکنه کچه‌جك برطاقم تدابیر مانعه اتخاذایتمزسه فحش وفرنکی استانبولی محووخراب ایده‌جکدر . ضابطه فحشك توسعنه قارشی هیچ برمانع قانونی اولمادیغندن بحث ایدییور . وقت غزته‌سی امراض زهرویه قانوننده احکام اداریه اولدیغنی سویلیور . حالبوکه امراض زهرویه قانونی بونام آلتنده فحشك رسماً جوازینی کوسترن برنظامنامه‌درکه ، دورسابق حکومتنك اك‌فجیع بریادکاریدر. اصل‌ماضینك بوقبیل ملوثاتیدرکه تمیزلنمك، سدوالغا ایدیلمك ایجاب ایدر. زمان سابقده امراض زهرویه‌نك اوکنه کچیلمك بهانه‌سیله پولیس رسمی فحش وثیقه‌لری طاغیتمشدی . هرایسته‌ین قادین بووثیقه‌یی آله‌رق ایسته‌دیکی یرده اجرای فحش ایدییوردی . دور سابق حکومتی بوصورتله عمومخانه‌لرده‌کی فاحشه‌لردن باشقه سیار فاحشه‌لره‌ده مساعده اعطا ایتمشدی .مشروطیت دورینك میراثی اولان بواصوللری ، فحشی تسهیل ایدن بونظامنامه‌لری مستعجلاً الغا ایتمك، مملکتی قاصوب قاووران فحش آفتی حقنده تدابیر مانعه اتخاذ ایتمك بویوك ملت مجلسنك اك متحتم وظیفه‌سیدر .

آبونه‌لری ختام بولان قارئین کرامك آبونه بدللرینی ارسال ایتمك لطفنده بولونملری ویا آبونه‌دن صرف نظر ایدکلرینی اشعار بویورملری بالخاصه رجا اولنور .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر یر ایچون
سنه‌لکی (٤٠٠) آلتی آیلغی
(٢٢٥) ، ممالك اجنبیه ایچون
سنه‌لکی (٤٥٠) ، آلتی آیلغی
(٢٥٠) غروشدر.

نسخه‌سی ٧,٥ غروشدر .
سنه‌لکی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده
رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

۱۳۲۳

آدره‌س تبدیلنده آیریجه
٥ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولمسی وآبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٦١١ — ٥ محرم ١٣٤٢ — * پنجشنبه * — ٧ اغستوس ١٣٤٠ — جلد ٢٤

دینی ومادی مدنیتلر

روح بشر من‌الازل مضطربدر ، تشنهٔ حضور و رفاهدر . حیاتی مضطرب ایدن ، تشنه‌سی بولندیغی حضور ورفاهدن دوروهجور بیراقان علائق حیاندر. حیات محدود، فقط علائق حیات نامحدوددر. محدودحیات نامحدود علائقك محاصرهٔ مرارتی ایچنده ـ برفرجهٔ حضور ورفاه بولمق ایچون ـ دائما چیرپینیر، طورر. سینهٔ وسعت آبادینی طولدیروب طاشان کوناکون أملره نائل وصال اولمق ایچون ، عاجز، فقط مغرور انسان یالکز برطریقه ویالکز برواسطه‌یه مالکدر: مجادله‌ومبارزه ... فقط ، بر غنچهٔ أملی هزار خار جانخراش ایله محاط ومحصوردر . هر خطوهٔ تقربنده سینهٔ نالانه هزارخارحرمان وهجران صاپلانیر. حرمان‌وهجران حیاتك باعث آلام و اضطراباتیدر . حکیم شهیر فخرالدین رازی خواجه‌مز دییورکه : «حیاتك بوتون آلام واضطراباتی مادی ومعنوی حرمان و افتراقلردن تولد ایدر . خسته‌لقلرك تولید ایتدیکی آلام و اضطرابات بیله جهیرات حیاتیه‌نك انسجهٔ ناظمه‌سی میاننده حصوله کلن افتراقلردن متولددر . »

حیاتك مادی و معنوی رفاه و راحتی‌ده ، کندیسیله أملری و جهیرات عضویه‌سنك انسجهٔ ناظمه‌سی میاننده وصال واتصال تام بولنماسنده‌در . فقط ، برشاعر فیلسوفك‌لرك:

وما کل مایتمنی المرء یدرکه
تجری الریاح بما لاتشتهی السفن

دیدیکی کبی ، هر کس هر أملنك وصال واتصالنه نائل اوله‌ماز . وصال أمل روزکاری دائما سفینهٔ حیاتك تعقیب ایتمك ایسته‌دیکی استقامته‌مو فق اوله‌رق أسمز. حیات طول أملرك چیقماز سوقاقلرنده دونوب طولاشیرکن ، یورولور ، بی‌تاب و ناتوان قالیر . راه أملی ظلمتلر ایچنده بیرلقان لیلهٔ مجهولیتده بر منفذ نجات و ظفر آرایوب طورورکن ، دست حرمانك سینه‌سنه صاپلادیغی سنان آلام واضطرابات ایله مجروح الفؤاد اوله‌رق خاك مأیوسیته سه‌ریلیر . سینهٔ سوزانه برقطرهٔ تسلی داملاتاجق ، جریحهٔ جانخراشنه برمرهم تشفی صاراجق مددرسلره نصب‌نظرایدر. مرارت ألم واضطرابك تحریکی ایله دپرندکجه، عضو متحرکاری یمین و یسارنده ، کندیسی کبی مجروح و بیهوش اوله‌رق یاتمقده بولنان ابنای نوعنك جریحه‌لرینه طوقونور. جریحه‌سنه طوقونولانك دپرنمه‌سی‌ده طوقونانك جانی آجیتیر . متقابل دپرنمه‌لر ذاتاً موجود بولنان ألم و اضطرابلری متقابلاً آرتیریر . جراحات روحیه‌سنی تداوی ایده‌جك بر طبیب تطبیکار و بر دستکیر شفقتبار بولنمادیغنی کورن وبیلن مضطرب بر روحك ، سائقهٔ یأس وفتور ایله واصل اوله‌جغی نتیجهٔ حیاتیه یا انتحار ، یاخود تجنندر . هجران وخرمانزده اولان مجروح هرچه بادآباد یاشامانی وداع حیاته ترجیح ایدنلردن ایسه ، نه انتحار ، نه‌ده تجنن ایتمه‌یه‌بیلیر . فقط ، اونك حیاتی دیکر ابنای نوعنك حیاتی ایچون بر آفت ، بر مصیبت اولور . دیکر ابنای نوعی‌ده عین حیات اندیشه‌سیله ، اونك کبی بر عامل شورش و فتنه کسیلیر . حیاتده مجادله مقاتله ماهیتنه کیرر . « الحکم لمن غلب » دستوری حلال مشکلات اولور . فقط سطح زمین‌ده خالی بر عرصهٔ ویرانه‌یه دونر . آرتیق نه حیات ، نه‌ده مجادله !..

بشریتی ، شمدی‌یه قادار بو عاقبتدن قورتاران و فیمابعد دخی

قورتاره‌جق اولان یگانه منجی و خلاصکار دیانت قوهٔ ناظمه‌سیدر . دیانت اڭ نافذ بر علم روح متخصصی و اڭ حاذق بر امراض روحیه دوقتوریدر . غایهٔ بشریه‌نڭ تأمین حضور و رفاه اولدیغنی وبو غایه‌یی تأمین ایچون هر واسطه‌یه باش اوره‌جغنی قبل الوقوع کشف ایدن دیانت قوهٔ ناظمه‌سی اڭ سالم بر حیات ومساعی پروغرامی تنظیم ایده‌رك بشریتی او پروغرامه توفیق حرکتله مکلف طوتمشدر . دیانت پروغرامی بر ماده‌سیله بشریته بسیط وساده بر طرز حیات توصیه ایدر . حیاتڭ بساطت وساده‌لکی علائق حیاتی آزالتیر. علائق حیاتڭ آزلغی حیاتی چوق ییرانمقدن قورتاریر . نامحدود طول آمللر آرقه‌سنده قوشوب‌ده نائل اولامامقدن متولد بی‌پایان آلام و اضطرابات روحیه‌یی تعدیل و تخفیف ایدر . حضور ورفاه حیاتڭ درجه‌سی آلام و اضطرابات روحیه‌نڭ درجه‌سیله اولچولور. علائق نه‌درجه آز ایسه ، ألم واضطراب روحیده اودرجه آزدر . ألم واضطراب نه‌درجه آز ایسه ، حیاتده اودرجه نائل حضور و رفاه اولور . حیاته دغدغه‌لی ، دبدبه‌لی ، طنطنه‌لی بر جریان ویرمك علائق حیاتی آرتیریر. علائق حیاتڭ آرتماسی حیاتڭ مشاغل ومساعیسنی چوغالتیر . مشاغل و مساعینڭ چوغالماسی حیاتڭ فضله مقدارده ییرانماسنی موجب اولور. فضله مشاغل ومساعی حیاتی بر طرفدن فضله مقدارده ییراتیرکن ، دیکر طرفدن فضله حرمان و هجرانلره معروض بیراقیر . حرمان وهجرانلر نه‌درجه تزاید ایدرسه ، آلام واضطرابات روحیه‌ده اودرجه کسب شدت ایدر . آلام واضطرابات ایسه ، حیاتڭ یگانه مانع حضور ورفاهیدر. هر شیدن اول ، حیاته قیمت و اهمیت ویرن دیانت قوهٔ ناظمه‌سی حیاتی معتدل بر مساعی ایله مقید قیلمشدر. بسیط حیاتڭ بسیط حوائجی تدارکه کافی گله‌جك درجه‌ده آز مساعی‌یه قانون دیانتده جواز بولنمادیغی کبی ، دغدغه‌لی ودبدبه‌لی بر طرز حیاتڭ کسب حوائجی اوغورنده حیاتڭ ییراتیلماسنه‌ده مساعده یوقدر . دبدبه‌لی حیاتڭ حیاته فضله مساعی تحمیل ایده‌جگی ومساعی نه‌قادار فضله اولورسه اولسون ، دبدبه‌لی بر طرز حیاتڭ کافه حوائجی تدارکه کافی گلمیه‌رك کندی حوائجی دیکر حیاتلرك قازانجلرندن تأمین وتدارك ایتمیه قالقیشه‌جغی بیان قانون دیانت بر طرفدن ، بشریته بساطت حیات توصیه ایدرکن ، دیکر طرفدن‌ده حیاتلری ، یکدیکرلرینی جرح ایتمکله دکل ، جریحه‌لرینی متقابلاً صارمق و تداوی ایتمکله وموجود آلام واضطراباتی تشدید وتزیید ایتمکله دکل ، متقابلاً تعدیل وتخفیف ایتمکله مکلف طوتیور . بسیط طرز حیاتڭ بسیط حوائجی تأمین وتدارکه مصروف مساعینڭ دائما موفقیتله نتیجه پذیر اولمامسندن متولد مأیوسیتلرك حیاتی معروض بیراقه‌جغی انتحار ، یاخود تحمل‌ناپذیر حیاتی تحمل ایده‌میه‌جك درجه‌ده مأیوس اولمش بشریتی قورتارمق اندیشه‌سیله لرزان اولان دیانت قوهٔ ناظمه‌سی حیاتده مأیوسیته هیچ بر محل وموقع ویرمیور . معتقد ومتدین بر کسه‌سی وعملك ، کندیسنه ، فقط سعی وعملنڭ موفقیتله

نتیجه‌لنمه‌سنڭ مافوق الطبیعه بر قدرت ناظمه‌یه عائد بر کیفیت اولدیغنه قانعدر. اوقدرت ناظمه‌نڭ ، تشبثاتی موفقیتله نتیجه‌لندیرمه‌مسی کندی حقنده خیر تلقی ایده‌رك مأیوس دکل ، متسلی اولور . وبو تسلی اونی انتحار ، یاخود تحمل‌ناپذیر طاقتندن قورتاریر . حیات مادیه‌نڭ کلوب کچیجی بر صفحه اولدیغنی ، کلوب کچیجی بر حیاتڭ محرومیتلرندن مأیوس اوله‌رق انتحار ، یاخود تحمل‌ناپذیر ایتمه‌نڭ معناسزلغنی وبو محرومیتلرك عالم عقباده مع زیادة تلافی ایدیله‌بیله‌جگنی بیلمه‌سی اونڭ قلبنه یأس دکل ، انشراح ویریر . ینه معتقد و متدین بر کیمسه ، غیر مشروع واسطه‌لرله ألده ایدیله‌جك حیات حوائجنڭ موقت حیاته نافع اولسه‌بیله ، ابدی حیاته ایراث ضرر ایده‌جگنی وموقت حیاتڭ تأمین حضور ورفاهی اوغورنده ابدی حیاتی کلیاتلخکام ایتمه‌نڭ اصابتسزلگنی دوشونه‌رك غیرك حقوقنه تعرض وتجاوزدن صوك درجه تحاشی ایدر. حتی هرهانکی طریق تنهائیده راست کلدیکی صاحبسز بر مال ومتاعه أل اوزاتمایه کندنده جرأت بوله‌ماز. فانی حیات مادیه‌نڭ تأمین حوائجندن زیاده باقی حیات معنویه‌نڭ تأمین حوائجنه چالیشمق لازم گله‌جگنی دوشونن معتقد ومتدین بر کیمسه ابنای نوعنڭ سینه‌سنده جریحه‌لر آچاجق دکل ، جریحه‌لرینی صارمق وتداوی ایتمك صورتیله حیات اخرویه‌سنڭ تأمین حضور ورفاهی نامنه حوائج معنویه حاضرلامایی غایهٔ مساعی انتخاب ایدر . قدرت ناظمه بشریته بویله بر حیات ومساعی پروغرامی تنظیم ایتمش وبو پروغرامڭ تأمین تطبیقنی مکافات وعقوبات اخرویه تعیین وترتیبی صورتیله تأیید بیورمشدر . قانون دیانته تبعیت وصداقتلریله متناسب بر درجه‌ده نائل حضور ورفاه اولان بشریت صوك عصرلرده طوتیلمش اولدیغی «داء التجدد» خسته‌لغنڭ سوق وتحریکیله دیانت قدرت ناظمه‌سنی ، بونجه عصرلق خدمتلرینه مقابل کندیسنه تشکر بیله ایتمکسزین ، تقاعد تابع طوتاراق یرینه گنج ودینچ ظن ایتدیکی «مدنیت»ی گتیرمکه چالیشیور. عجبا مدنیت دیانته خیر الخلف اوله‌بیله‌جك قیمت ناظمانه‌یی حائزمیدر؟.

هر متفکرك بو سؤاله ویره‌جگی جواب مطلقا منفی بر جوابدر . بشریته فردی ومجتمعی حضور ورفاه وعد ایدن ، فردی و مجتمعی حضور ورفاهی مادی ومعنوی مکافات وعقوبات کبی اطماع واخافه واسطه‌لریله تحت تأمینه آلان بر مدنیت وارسه ، اویله بر مدنیتڭ نام اصلیسی «دیانت» در . ومدنیت اونڭ نام مستعاریدر . بناءً علیه دیانتپرستلکی مدنیتپرستلکه تحویل ایتمك عصری تجددلرك بر چوق نوعلرنده کورمکده بولندیغمز وجهله بر اسم و عنوان دکیشدیرمکدن عبارت قالیر . اسملرك دکیشمه‌لریله مسمالرك دکیشمه‌دکلرینی دائما کورمکده‌یز . بشقه دورلو مدنیتلری دیانت مدنیتیله قارشیلاشدیرنجه ، دیانت مدنیتی بر نور ، دیکر مدنیتلر بر ظلمت.. دیانت مدنیتی بر علم ، دیکر مدنیتلر بر جهل.. دیانت مدنیتی بر فضیلت ، دیکر مدنیتلر بر رذیلت..

دیانت مدنیتی بر حقیقت ، دیکر مدنیتلر بر خرافه .. دیانت مدنیتی بر حق، دیکر مدنیتلر برباطل.. دیانت مدنیتی برملکیت ، دیکر مدنیتلر بر بهیمیت .. دیانت مدنیتی برعلویت ، دیکر مدنیتلر برسفلیت . دیانت مدنیتی برسعادت ، دیکر مدنیتلر برشقاوت.. دیانت مدنیتی برهدایت، دیکر مدنیتلر بر ضلالت . . دیانت بر مدنیت ، دیکر مدنیتلر بر وحشت.. دیانت‌مدنیتی برصراط مستقیم، دیکرمدنیتلر برطریق‌سقیم.. دیانت مدنیتی برصلح وصلاح ، دیکر مدنیتلر برفتنه وشورش.. دیانت مدنیتی برانتظام وانضباط ، دیکرمدنیتلر برفوضویت وآنارشی عواملی حال‌وماهیتنده عبرتنمای عیون‌اولور . دیانته‌پرستش ایدلدیکی‌زمانلرده‌کی فردی ومعشری حضور ورفاهلرك درجه‌لریله بشقه مدنیتلره پرستش اولندیغی عصرلرده‌کی فردی و معشری حضور ورفاهلرك درجه‌لرینی مقایسه‌ایدن هرمتفکر مدنیت‌دینیه لهنده‌اویله ، دیکرمدنیتلرعلیهنده‌ده بویله حکملر ویرمکده هیچ بروجهله دوچار تردد اولماز . بشریتك حیاتنه قیمت واهمیت ویره‌جك ، اوکا حضور ورفاه‌تأمینی غایه‌تنظیمات اتخاذ ایده‌جك ، فردی ومعشری حضور ورفاه یوللرینی کوستره‌جك واو یوللری تحت امنیتده بولندیره‌جق مدنیت دینیه‌دن بشقه برمدنیت یوقدر . بشقه مدنیتلر حیاتی بساطتدن چیقاریبور . حیاتك بساطتدن چیقماسی حیاتك علاقه‌سنی آرتیریبور . علاقه‌نك آرتماسی‌حیاته ، آلتندن قالقامایه‌جغی درجه‌ده مساعی تحمیل ایدیبور . مساعی شخصیه‌سیله آلافرانغه حیاتك‌لوازم وحوائجنی‌تأمین وتدارك‌ایتمك امکانی‌کوره‌مه‌ین صاحب حیات بشقه‌سنك قازانجیله یاشامایه کوز دیکیور . بشقه مدنیت احتیاجاتی چوغالتدیریبور. احتیاجاتك‌چوغالماسی احتراصاته واسع‌قاپولر آچیور . احتراصلر انتظام وانضباط اجتماعی‌یی اخلال ایدیبور . بشقه مدنیتلر بشریتی حسناته تشویق ، سیئاتدن تحذیر ایتمیور ؛ ایتسه‌ده ، قوهٔ تأییدیه‌یه مالك‌دکلدر . بشقه‌مدنیتلر بشریته‌محتشم بنالریاپدیریبور، منتظم لباسلر کیدیریبور، مطنطن صفره‌لر قوردیریبور ، صوری‌ذوق وصفا عالملرنده کزدیریبور . فقط قلبه حضور ، حیاته جدی بررفاه، روحه علویت بخش ایده‌میور . بشقه‌سنك آلام واضطراباتیله ذوقیاب اوله‌جق درجه‌ده ولااقل ، بشقه‌سنك آلام واضطراباتنه قارشی لاقید وسیرجی قالاجق درجه‌ده روحلری سفلیلشدیریبور . بشقه مدنیت بر آشفتهٔ سحار کبی سوسله‌نه‌رك ، قوقولر سورونه‌رك غافل بشریتك بوینته صاریلیور ، فقط ، نتیجه‌ده جبنده ، کیسه‌سنده ، جزءدانده قاچ غروشی وارسه چکوب آله‌رق جانی یاقیور !.

بشقه مدنیتك غایه‌سی بشریته حضور ورفاه‌تأمین ایتمکسه، روحنه علویت ، اخلاقنه صافیت افاضه ایتمکسه ، عین غایه‌یی استهداف ایدن دیانتك نه‌قباحتی وار ؟! بشقه مدنیتك غایه‌سی او ایسه ، صحرا کویلرك کلبه‌نشین‌اهالیسی ، یوکسك طاغلرك خیمه‌سازسکنه‌سی ، چام‌آغاجلرینك سایهٔ روحنوازی آلتنده کندی قاوالندن بشقه أنیس وجلیسی اولمایان قیل عبالی چوبانلری ، طوز و اکمکله تعیش ایدن قیر بکجیلری ، موسمك ایجاباتنه کوره دیاردن دیاره نقل‌خان وخانه‌ایدن کوچبه‌لری جهانك وبالخاصه یکرمنجی عصرك اکمدنی انسانلری دکلی‌در؟. بشقه مدنیتك غایه‌سی اکر اویله دکلسه ، بویله برمدنیتك حضور ورفاه بشر نامنه برآفت ، برمصیبت تلقی اولنماسی لازم کلزمی ؟.

شیخ سعدی مرحوم اثنای سیاحتنده یولی‌حلب شهرینه‌اوغرامش؛ شهرك خارجی منظره‌سنده برعلویت واحتشام مشاهده ایتمش ؛ فقط ، سکنهٔ شهری روحاً متدنی و متردی کورمش ؛ بو معکوس متضاد احتساسلرك الهاملری اوکا :

خانهٔ شان بلند وهمت شان پست
خدایا ، هر دوشان یکسان کن

دیدیرتمش : « حلب شهرنیا اهالیسنك خانه‌لری منتظم ومحتشمدر ، فقط کندیلری روحاً متدنی ومتردیدر . الٓهی ؛ متضاد بو ایکی منظره آره‌سنده بر موازنه تأسیس ایت ! »

سعدی مرحومك حلب شهریله سکنهٔ شهر حقنده رکز ایتمش بولندیغی بو آبدهٔ فکریه بشقه مدنیتله بشقه مدنیتجیلرك یان یانه آلنمش مکمل برفطوغرافلری دکلمی ؟..

یحیی عفیف

اجتماعیاتده غریجیلق وبوزغونجیلق :

حیات اجتماعیه‌نك مسندی اخلاقدر

بك‌چوق کمسه‌لر واردرکه اك منطقی تلقیلر مواجهه‌سنده کوروش ودوشونش طرزلرنده‌کی تخالف حسبیله حیاتلرنده منفی نتایجه‌دسترس اولورلر . کرچه کورمك، دوشونمك برخاصهٔ فطریه‌در؛ هرکس کورور وکندینه کوره برموازنهٔ عقلیه تأسس ایده‌بیلیر . فقط مثبت‌برنتیجه‌یه وصول‌ایچون بوخواصك استناد ایتدیکی مبدألرك نظردقته آلنمسی ایجاب ایدر . حیات خصوصیه‌مزی کوز اوکنه کتیررسه‌ك مقصدی دها ایی ایضاح ایتمش اولورز . بشریت‌سرور وکدر ، حظوظ والمدن خالی قاله‌ماز . مسرتلی برزمانمزده اك طبیعی کوردیکمز هرهانکی برحادثه‌یه مکدر برزمانمزده تحمل‌بیله ایده‌میز ، اك ملین خطابلری برحقارت کبی تلقی ایده‌رز ، سودکلرمز بزه یك یابانجی کلیر . بالعکس سونجلی برزمانمزده بوتون بوغیرطبیعیلکلرمزه شاشارز .

صحراده سراب تماشاسنه دالان برکسه اوآنده‌کی حالت‌روحیه‌سنه کوره صوصامش ایسه کوزل کوللر ، نهرلر ؛ غضوب ایسه محاربه‌لر، هجوملر ؛ متحسس ایسه اورمانلقلر ، چایرلر کورور .

بوندن آکلاشیلیورکه کوروش ودوشونوش هرکس ایچون ثابت

برماهيق حائزدكلدر. حين تفكرده حاكم اولان حالت روحيه هانكى مبدأه استناد ايديورسه تفكر نتيجه‌سى‌ده عين اساسه منتهى اوله‌رق ظهور ايدر. بومثاللرده حادثاتك ماهيق اصلا تبدل ايتمديكى حالده تبدل ايدن تلقياتمزدن بشقه برشى اولمديغى كوروله‌جكدر. حيات شخصيه قدر حيات اجتماعيه‌ده ايضاح ايديان تأثيراتدن وارسته دكلدر. مثلا تلقيات اجتماعيه نقطهٔ نظرندن خلوق وديندار برانسانله، سربست وديننده مسامحه‌كار بركمسه‌يى تصور ايده‌لم. عبادتكاه حقيقت اولان جامع ديندار ايچون برمعبد معلا، دينسز ايچون بى‌لزوم برمحل اجتماع اوله‌رق كورولور. بنه اوخلوق ذات كمسه‌يى آلداتمامغى، يالان سويله‌مامكى برضرورت حياتيه عد ايدركن ديكرى آلداتمامق ايچون آلداتمغى، قزانمق ايچون هرحقيقتك تحريفنى لوازم حياتيه كبى تلقى ايدر. جمعيته دشمن برخرسز، برآنارشيست نظرنده آثار مدنيه كنديلرينه عائد، كويا كنديلرندن غصب اولنمش‌ده استردادينه مجبور اولدقلرى برحق ايمش كبى تلقى ايدلديكى حالده، تكافل اجتماعى‌يى تأمين ايله مكلف بولنان هيئت اجتماعيه نظرنده بوتلقيات جميت نامنه، حقوق عموميه نامنه برتجاوز عد اولنمقده‌در. بونلر. رغماً تعدد ايدن كوروش ودوشونوشلر مواجهه‌سنده حق‌ده تعدد ايتمش ظن ايتمك دوغريميدر؟...

بذاته حقايق اشيايه مطابق ونظام عالمه موافق بركل لايتغير اولان حقيقت شبهه يوقدركه هيچ برفكره، هيچ برآرزويه اتباعاً تبديل شكل وماهيت ايليه‌مز. مكركه فكوره‌لر اقوال، افعال واحوال حق وحقيقته مقارن اولسون.

شوحالده نتيجه مبدألرده قرار قيليور ديمكدر. طرز رؤيت وتفكر حقيقت مبدألرينه نه‌قدر ياقلاشيرسه مثبت نتيجه‌لر استحصالى اوقدر كسب سهولت ايتمش اولور. افراط وتفريط ايله برحدادن كيدن حالت روحيه‌لرك محصله وموازنه‌سى ايسه بالطبع منفى ثمره‌لر ويرر.

بوساحه‌ده «تربيهٔ فكريه، تربيهٔ دينيه» مفهوملرى كمال اهميتله كنديني ولزومنى حس ايتديرر. چونكه دوغرى كورمك ودوشونه‌بيلمك ايچون هرشيدن اول اعتدال مزاجه، ضرورتلرى واحتياجاتى مقدارنجه تقدير ايده‌جك براستعداده، حق تلقيلرى قارشوسنده متحسس برقابليته احتياج واردر. معناً دوچار ترديات اولان برانسانك بوقابليتلرى اكتساب ايده‌بيلمه‌سنه امكان وارميدر؟... يعنى، اخلاقى ضرورات ورابطه‌لردن كنديسنى برى الذمه عد ايدن برشخص ايچون حقوق، وجدانى مفكوره‌لر برخيال بى‌سوددن عبارت قالير. اوكمسه‌نك روحى بتون وارلقلره عصيان ايتمش تخريبكار برروحدر. اعمار ايده‌مز، ييقار. تكمل ايده‌مز، تردى ايدر.

دقت اولنورسه دين واخلاق ايله علاقه‌سى كسنلر دائما عين اوصاف مخصوصه‌يى ارائه ايلدكلرى كوزه چارپار. بوكيلرك بتون حركتلرى نفسانيدر. نفس ايسه معلوم اولديغى اوزره دائما منهياته ميالدر. نفس مقيد اولمق ايسته‌ميه‌جكندن منفعت عموميه ملاحظاتنك‌اك تهلكه‌لى مخالفيدر. بونك ايچوندركه هيئت اجتماعيه‌نك اك منفى قابليتلرينى مترددى كمسه‌لر تشكيل ايدر.

متردیلرك چوغالمسى جميت حياتنده «نفسانى» حياتك غلبه‌سنى اشراب ايدركه بوده اك خفيف تعبيرله هيئت اجتماعيه‌لر ايچون انهدامدن بشقه برمعنا افاده ايتمز. شوحالده «نفسانى حيات» جميتلر ايچون اضمحلال ايله مسارى اولديغندن بونك رديله «اخلاقى حيات» ك جاى قبول بولمسى برضرورتدر. بوضرورتدن خلقت آدمدن برى هيچ برملت وارسته قالامامشدر.

حيات اجتماعيهٔ اخلاقيه يوروديكى يوللرده افراط وتفريطدن آزاده اوله‌رق حقيق مبدألره استناد ايدن بركلدر. بوساحه‌ده نفسانى حركتلر دكل، موازنه‌يه، محاكمه‌يه مستنده مفكوره‌لر وضعيته حاكمدر. حق وحقوق مفهوملرك يكانه منبع ومصدرينى تشكيل ايدن دينى عنعنات ايله بوندن متشعب وبشريت داخلنده سرور وحضورى، حسن معاشرتى تأمين ايده‌جك يكانه چاره اولان اخلاقيانى وبو مبدألردن نبعان ايدن برطرز مخصوصى ـ كه سجاياى مليه‌در ـ محتوى اولان بوحيات اك طبيعى وجلى برحياتدر. بوحياتى قبول ايدن محيط‌ده متقابل حق ووظيفه‌لر حال كمال وفعاليتده‌در. بالطبع آسايش، افرادك حضور وسكونى وقابليتلرى مؤمن اولان حيات اجتماعيه‌ده هرحقيقته لايق اولديغى موقع بخش ايديلور. تساند اجتماعى، دينه حرمت ومحبت، اخلاقه اعتنا اويله قوى الشكيمه برعقل ترقى وتجدد وجوده كتيريركه هرساحهٔ كمالده موفقيتلر يكديكرينى تعقيب ايدر. چونكه حيات اجتماعيهٔ اخلاقيه‌نك وصف مميزى مادى ومعنوى تكملاتدر.

بو متعارفه ودساتيرى تفصيلاً ذكر ايتمكدن مقصدمز؛ هيئت اجتماعيه‌مز آراسنده كيتدكجه چوغالمغه باشلايان ترديانك اهميتى اوزرينه جلب دقت ايچوندر.

يوقاروده عرض ايتديكمز كبى كوروش ودوشونوش طرزلرى تماميله نفسانى برحالده بولنان بعض مترديلر هيئت اجتماعيه‌مز ايچون جدى برتهلكه تشكيل ايتمكه باشلامشلردر. بونلره هريرده، هرساحه‌ده تصادف ايتمك ممكندر. آرالرنده برآز اخلاقدن، ناموسدن، فضيلتدن بحث ايتمك ايسته‌سه‌كز درحال تقاص ايدن يوزلرينى چويره‌رك سزى اسكى قافاليقله اتهام ايدرلر. نظرلرنده بوتون تاريخمزى، مفاخرمزى، جلادتمزى، مدنيتمزى احتوا ايدن معنوياتمزك، بوتون دنيانك نظر غبطه وستايشله كوروان عفت واخلاقمزك ذره‌جه قيمتى يوقدر. نظرلرنده هيئت اجتماعيه‌مزى عصرلردن برى ترقيدن آليقويان برطاقم خرافه‌درلر. هرشيئى نفسيله، يالكز كندى شخصى منفعتيله اولچن بو

زواللیلری که مطبوعات ستونلرنده بیك بر فحش یاوه‌لریله فضیلتی ترك، ردائته تشویق وتشجیع ایدر كورورسكز؛ كه عمومی برلوقنطه‌نك، بر بارك، بر میكده‌نك بخارلی كوشه‌لرنده شعارملی‌یی استخفاف ایدر بولورسكز .....

یگانه دستورلری، اعتقادلری آنجق بو دستورلردر: پاره، قادین، قمار، مسكرات، دانس،.. بونلرك خارجنده كندیلرینی علاقه‌دار ایده‌جك هیچ بر موضوع یوقدر. بوتون حیات اجتماعیه وفردیه بوملوثات آراسنده مدفوندر. آوراپه كومولیه‌نك مدنی عد اولنمسنه امكان یوقدر. متردیلر فضایحك بیك بردرلو اشكالنی غربك پازار نجورینه چیقمش ملوثاتی ایچندن بویوك برمهارتله سچوب آلمقده متبحردرلر. مسلكلری صورولسه هپسی برر استاددر. یوكسكدن آتوب طوتارلر. فقط نه غربی، نه‌ده شرقی طانیرلر. غربك ترقیات مادیه‌سی نامنه نه برصحیفه فائده‌لی براثر، نه‌ده تو تر برابجا، آتشله‌ین بر اوجاق وجوده كتیره‌بیله‌جك قیمت علمیه‌یه مالك دكلدرلر.

ایشته حیات اجتماعیه‌مزی بوزان، محو وتخریب ایدن بومتردیلرك نفسانی تأثیراتندن اخلاق واجتماعیاتمزی صیانت ایتمك لازمدر. محیطمزده باش دوندوریجی بر سرعتله سریان ایدن ملوثات اخلاقیه‌نك تكمیل حائله رؤساسنی، دوراندیش، عقلی باشنده هر مسلمانی تدهیش ایتمكه باشلادیغی بر اثناده بو اخلاقی واجتماعی مجادله قدر لزوملی بر مدافعه تصور اولنه‌ماز. هیئت اجتماعیه‌مزك سنه‌لرجه دوام ایدن حیات وممات مجادلاتندن، مجادلهٔ ملیه‌دن عون حقله مظفر چیقدیغی براثناده بتون بو ظفرلرك بنیهٔ ملیه داخلنده اخلاقسزلق بالطه‌سیله ییقیلمغه مساعده ایدله‌ملیدر. عصرلرك مدنیتی، شرق واسلام مدنیتی آغوشنده صاقلایان حیات اجتماعیه‌مز، علم وعرفان، كمال فنی واقتصادی ساحه‌سنده غربی یوكسه‌لتن محاسن علمیه‌یی اخذ واقتباسه تشنه اولدیغی قدر، بتون بونلردن اوزاق، یالكز ویالكز فضایح وقبایحك تقلیدینه معطوف ساخته غربجیلقدن نفرت ایتمكده حقلدر. چونكه ملتك كندی یولی، حق یولی دائما ظفر، سعادت كتیرمش، تقلیدجیلك‌ده دائما نفاق وشقاق، فحش ورذائل، ضعف وخسراندن بشقه برشی تأمین ایتمه‌مشدر. بتون غرب عالمنك آنجق بوكون آكلادیغی وبزم اون اوچ عصردربیلدیكمز یگانه حقیقت، حیات اجتماعیه‌نك آنجق معنویات واخلاقه استناد ایتمك صورتیله یوكسه‌له‌جكنی بردفعه دها تكرار ایتمكدر. مصیر حكمت

مؤسسات دینیه‌مز نه حالده؟

بزم، مادةً ومعناً نه درجه سقوط ایتدیكمزی اكلامق ایچون، مملكتك هر طرفنده‌كی آثار خیریه‌مزك بوكونكی حال پرملالنه عطف نظر ایتمك كافی كلیر.

اجدادمزك، اوجله دنیالر قادار كنیش اولان مملكتمزك هر طرفنده، یاپدیرمش بولندقلری جامعلر، مسجدلر عجبا بوكون نه حالده‌در؟. نه حالده اولدقلرینی آكلامق ایچون هركس كندی مملكتنده‌كی، یاخود بولندیغی یرلرده‌كی معابددینیه‌یی یا كوزدن كچیریر، یاخود خاطره كتیریرسه نه حالده اولدقلرینی درحال آكلا وهر آكلایان شبهه‌سز كوز یاشلری دوكه‌رك آغلار!.

ازجمله سرتاج بلاد اولان استانبولمزده، بش اون سلاطین جوامعی استثنا ایدیلیرسه، هر طرفی معمور جامع ومسجدلره پك آز تصادف اولنور. مع هذا سلاطین جامعلری ایچنده هر طرفی معمور اولمایانلرده یوق دكلدر. مثلا سلطان احمد جامع شریفنه كیدیكز؛ برایكی صفلق یرینی مفروش كورورسكز. متباقی اقسامنده حصیر مفروشاته بیله تصادف ایده‌مزسكز. اجانبك‌دخی زیارتكاهی اولان اوبدیعهٔ مدنیه‌نك بویله پریشان بر منظره عرض ایتمه‌سندن متأثر اولمامق قابلمیدر؟. سلطان احمددن ادرنه قپو جامع شریفنه چیقیكز؛ اودلبر معبدمباركی‌ده عین وضعیتده كوره‌رك قلبكزده درین تأثرلر دویارسكز. دیكر جوامع شریفه‌دن اسكی علی پاشا معبد محزونه كیریكز؛ طرز معماریسنده‌كی كوزللكه حیران اولورسكز. فقط، دیوارلرینك صیوالری دوكولمش، نقوش مزینه‌سنی بوزولمش، قبه‌سنی كل باشه دونمش، مناره‌سنك باشنی كووده‌دن آیرلمش، درونده اقامت ایدن سفلی عائله رطوبتیله كوچبه جادیری حالنه كلمش، اطراف واكنافی مذبله‌لك مواد ایله طولمش كورورسكز. بومنظره قارشوسنده، ایمانلی بر كوكسك قوتلی ومتوالی شهقه‌لر ایله ضربان اولمامه‌سی ممكنمیدر؟. اورادن، صاری كوزل جوارنده اسكندر پاشا جامع شریفنه كلیكز؛ اوكوچوك، فقط كوزل عبادتكاهی‌ده عین حالده بولورسكز. اورادن‌ده، مرجان یوقوشنه اینیكز؛ یوقوشك باش اوجنده، ویران حالنده بیله، كلوب كچنلرك نظرلرینی كندیسنه جلب وجذب ایدن وآلتنده‌كی دكانلردن وقفیه‌سی‌ده اولدیغی آكلاشیلان برمسجدله قارشیلاشیرسكز. فقیر بردرویشك بعض محللری دلیك دشیك، دیكر یرلری‌ده یامالی خرقه‌سنی آندیران بومسجدك حولیسنی بی ادبلرك تبولكاه اتخاذ ایتدیكنی كورونجه وبو منظره‌نك اورادن كلوب كچن ملل مختلفه یولجیلرینك ده نظرلرندن كیزلی قالمادیغنی مشاهده ایدنجه، دیانتنامنه، دیانتنامنه دكلسه، ملیتنامنه اوتاناراق یرلره كچمك ایسترسكز. بو مسجدی تعمیر ایتمك اوقاف اداره‌سنك الندن كلیورسه، عجبا كلیاً ییقمق‌ده‌می كلیور؟

اورادن آقسرای سمتنه كچیكز؛ صمانیه‌یه طوغری كیدن ترامواى خطی اوزرنده، قبه‌سی تویسز باشلر كبی جیرجیبز قالمش قره‌محمدپاشا جامع شریفنی‌ده عین وضعیتده كورور وعین تأثره دوچار اولورسكز. آقسرایدن برآز دها یوقاری چیقنجه، مراد پاشا جامع شریفی قارشیكزه كلیر؛ ایچنه كیرنجه صیوالرینك خزان یاپراقلری كبی دوكولكده

بولندیغنی کورورسکز. وقت اکر اذان وقتی ایسه، اذان سسنی منارەدن دکل، سطح زمیندن ایشیدیرسکز. سبیبی آراشدیریرسه‌کز، مناره شرفه‌لرینك بوزوقلغندن ایلری کلدیکنی اوکره‌نیرسکز. اورادن حکیم اوغلی علی پاشا جامع شریفنه چیقارسه‌کز، دها دلخراش برمنظرهٔ خرابی قارشوسنده قالیرسکز. جامع شریفی احاطه ایدن خارجی دیوارلر ییقلمش، اوکنیش حولی اکینی ییچیلمش تارلالرکبی هرنوع مخلوقك مرور وعبورینه سربست بیراقیلمش، اویمالی وصنعتلی مرمر طاشلریله وجوده کتیرلمش اولان کتبخانه، کیم بیلیر نه‌کبی احتیاجلرك مولودی بولنان متنوع ومختلف حجره‌لر، آبدست آلمایه مخصوص بدیعه واری موصلقلی اویما طاشلر برمدنیت منقرضه انقاضی حالنه کلمش. سزحزین وملول نظرلر ایله اونلره باقارکن، اونلرك ده عین نظرلر ایله سزه باقدقلرینی وسزدن استمداد ایتدکلرینی تفرس ایدرسکز!.

اورادن، فاتح جوارنده جدید، نشانجی محمد پاشاجامع دلفریبنه کلیکز؛ سز اونك درونه کیرنجه سزك درونکزه‌ده فرح وانشراح کیرر. فقط شادیروانده صو، منارەسنده مؤذن، منبرنده خطیب، محرابنده امام، صفلرنده جماعت کورەمزسکز. قیریق جاملی پنجره‌لرك، صیواسی دوکولمش دیوار ودیرکلرك جامع شریفك امثالسز سیمای لطافتنده برر لکه تشکیل ایتدکلرینی کورونجه فرح وانشراحکز انقباض واضطرابه انقلاب ایدر. باقمزلغك سببنی صورارسه‌کز، امامنه، خطیبنه، مؤذننه، قیمنه ویریلن مجموع تخصیصاتك برکشی‌یه برقاچ کونلك برنفقه اوله‌بیله‌جك درجه آز بولندیغنی جوابنی آلیرسکز!.

اورادن ایسته‌یککز استقامته طوغری یول آلیکز؛ کچدیککز یرلرده یابرپاشا، یابربك، یابرافندی، یا برآغا، یابرخانم، یاخود بر خاتون طرفندن یاپدیرلمش ونامرینه وقفیه‌لرده بیراقیلمش عادتا صاییسز درجه‌ده چوق جامعلره، مسجدلره راست کلیرسکز. فقط راست کله‌جککز اوچوق جامع ومسجدلر ایچنده ممکن مرتبه معمورلرینه پك آز تصادف ایدرسکز. جامع کورورسکزکه موجودیت ماضیه‌سی آنجق قبهٔ سماده بیراقدیغی خوش صدادن آکلاشیله بیلیر. جامع کورورسکز که موجودیتی یالکز باشسنه دیکیلی قالان منارەدن بللی اولور. جامع کورورسکزکه موجودیتی آنجق عین وضعیتده‌کی محراب طاشلرندن درخاطر ایدیلیر. جامع کورورسکز که موجودیتی قاپو طاشلرنده محکوك قالان کتابه‌دن استدلال اولنور. جامع کورورسکزکه قاپوسنی اوروبجکلر محاصره ایتمش، کیمسه‌یی ایچری کیرمکه بیراقیور. جامع کورورسکزکه درونده یالکز کوکرجینلر اللهه عرض عبودیت ایدییور. جامع کورورسکزکه اشیا دەپوسی اتخاذ ایدلمش بولنیور. جامع کورورسکزکه ایچروسی بربولجی واپورینك کوکرته‌سی، یاخود انباری کبی قارماقاریشیق انسان واشیا کومه‌لریله طولمش طاشیور!.

بوحاللر، بومنظره‌لر شبهه‌سز، استانبول جامعلرینه مخصوص ومنحصر دکلدر. آناطولیده جامعلرك چوقلری‌ده‌عینی حاللری وعینی منظره‌لری عرض ایدر. حتی اورالرده، ذخیره انباری اتخاذ ایدلمش جامعلره دخی تصادف ایدیلیر!.

عجبا جامعلرمزك بوحاللری نه‌اوله‌جقدر وبونلرك واردات وقفیه‌سی نه‌اولمشدر؟. اوقاف اسلامیه‌نك دیللرده دستان اولان زنکینلکی‌نه‌دن بومعابدك امدادینه یتیشمیور؟. اوقاف اداره‌سی جامعلره باقمازسه کیمدن کیمه شکایت ایده‌جکز؟ یکی نسللرده یکیدن جامع یاپدیره‌جق پاشالره، بکلره، افندیلره، آغالره، خانملره، خاتونلره تصادف ایدیله‌مز. اجدادمز، اسلافمز ییه‌دکلری شیلره «صانکه ییدم» دیه‌رك اونلره صرف ایده‌جکلری پاره‌لری بریکدیره، بریکدیره جامع ومسجد یاپارلرمش؛ بز، ییدیکمز شیلره‌ده «صانکه ییه‌دم» دیيورز. آنك ایچون، بز، پاره آرتیره‌مایز. آرتیرانلرمز اولورسه، اونلرده، بانقه‌لره یاتیریرلر ویاخود خانلر، آپارتمانلر یاپدیریرلر، یاخود راقی‌یه، شرابه، قونیاغه، شامپانیایه، تیاترولره، سینه‌مالره، فحشه، سفاهته، اکلنجه‌لره صرف ایدرلر!. بونلرك ایچنده، یکیدن جامع یاپدیره‌جق کیمسه‌لر بولمق شویله طورسون، خراب جامعلری تعمیر ایتدیره‌جك کیمسه‌لرده بوله‌مایز. یکیدن جامع یاپدیران اولمازسه، ییقیلانلر تعمیر ایدلمزسه، موجود جامعلر برربرر ییقیلیرسه‌ و ییقیلمقده دوام ایدرسه، بزی تعقیب ایده‌جك نسللرك نمازقیله‌جق جامعدن محروم قاله‌جقلرینه قطعی نظرله باقمق لازم کلیر!. بونلرك قیمت دینیه‌لری قالمادیسه، قیمت تاریخیه‌لری، قیمت مدنیه‌لری، قیمت معماریه‌لری، قیمت بدیعه‌لری واردر. عالم مدنیت آثار عتیقه بولمق ایچون یرلری قازدیرییور، طاغلری آتدیرییور و بواوغورده عظیم مصرفلر اقتحام ایدییور، دیار دیار طولاشیور، آثار عتیقه تحریسنی برحق تلقی ایده‌رك خصوصی وسیاسی معاهده‌لره اوکادائر ماده‌لر درج ایدییور، حتی اوحقه تعرض بعضاً سبب حرب اولیور.

بزم اوقاف اداره‌سی عادتا هیچ برحس ایله متحسس دکلمش کبی حرکت ایدییور. مؤسسات دینیه‌مزی کندی وارداتیله محافظه‌دن عجز کوستریور. زمان اولیورکه، یرینه آلمان‌دوستلق یوردی یاپیلمق ایچون برجامع ییقیلیورده اوقاف اداره‌سی سس چیقارمیور. زمان اولیورکه شهر اماتی آچمق ایسته‌دیکی یوللرك استقامتلرینی جامعلره تصادف ایتدیرییورده اوقاف اداره‌سی سیرجی قالیور. زمان اولیورکه اوقاف اداره‌سی تعمیره محتاج بیکلرجه جامعلر بولندیغنی اونوته‌رق وقف پاره‌لری تورك اوجاغی تشکیلاتنه ویرییور!. ماضیده بوحالده اولان اوقاف اداره‌سی عجبا حالده، استقبالده مؤسسات دینیه‌مزه قارشی حمایه‌کار بر وضعیت آلاجقمیدر؟ هیچده ظن ایتمیورز.

مؤسسات دینیه‌یی حمایه ایتمه‌ین اوقاف اداره‌سی باری اونلرك منابع وارداتی قورومقدن قورتارسه، آنی ایچون بر مدار تسلی اوله‌بیلیر. چونکه کونك برنده، اوقاف اداره‌سنك مؤسسات دینیه‌یه قارشی حمایه‌کار بر وضعیت آلماسنه احتمال ویریله‌بیلیر واو زمان، آلنده منبع واردات بولنماسی مؤسسات دینیه‌نك خربنه خادم اوله‌بیلیر. فقط، واردات وقفیه منابعی قورودقدن صوکره، اوقاف اداره‌سنك آلاجغی حمایه‌کار وضعیتك هیچ بر فائده‌سی اوله‌ماز. اکر شمدی‌یه یقیلان وفیمابعد یقیله‌جق اولان جوامع ومساجد تعمیر ایدیله‌رك انسال مستقبله‌مز عبادتکاهسز قاله‌جق ایسه بونك یکانه سببی اوقاف اداره‌سیدر. وبوتون مسئولیت معنویه‌نك‌ده اوقاف اداره‌سنه عائد اولماسی لازم کلیر. اوقاف اداره‌سی مستهلك وضعیتدن چیقاراق مستحصل وضعیته کیرمه‌دکجه واستحصالاتی معابد دینیه‌نك تعمیر وترمیمنه حصر وتخصیص ایتمه‌دکجه جامع خرابه‌لرنده دائما بایقوشلر اوتدیکنی کوره‌جکز!.

. معبدلریمز خرابه‌لر حالنه کلمش اولدیغی برزمانده دانس صالونلری یاپدیرمقله مشغول اولان اوقاف اداره‌سی اللهدن قورقمازسه انسانلردن اولسون براز صیقیلمالیدر.

معارفمزده افلاس علامتلری!

دشمن جبهه‌سنده محارب بر اردونك تنظیم واحضارینه مصروف حمالی بر فعالیت کورولور. خصمه قارشی غالبیتی تأمین ایچین پیلانلر ترتیب اولونور. افراد و ضابطان منتظم بر ماکنه کبی ایشلر طورور. بوتون قوای متحرکه بو متمادی فعالیته اشتراك ایدر. بوتون جبهه بر محشر قیام حالنه کلیر. بوتون مالزمه اکمال وبوتون تدبیرلر اتخاذ ایدیلیر. نهایت، متقابل هجوم وآتشلر فضای آسمانی کورولتولر، اوغولتولر، سیسلر، دومانلر ایچنده بیراقیر. بو حیات وجان مصارعه‌سی، دولت، ملت، مملکت، استقلال مجادله‌سی بر مدت دوام ایتدکدن صکره، او ولوله‌لی، حمالی فعالیتلر ایله تنظیم و احضار اولنان اوردونك، سوق الجیش وتعبیه خطالری یوزندن منهزم ومضمحل اوله‌رق رجعت واستدبار ایتدیکی کورولور!.

بزم معارف اوردومزی ایشته اویله بر حرب اوردوسی وضعیتنده کوریبورز. بز، اعلان مشروطیتله برابر، جهالته‌ده اعلان حرب ایتدك. اوتاریخدن بری، ارکان وامرای معارفمز حمالی بر فعالیت وحرکت کوستریبور. دارالفنون مدرسلرندن مکاتب ابتدائیه معلملرینه وارنجه‌یه‌قادار هپسی بو حرکت وفعالیته اشتراك ایدییور. هیئت علمیه‌لر تشکیل اولنیور، انجمنلر قورولیور، کتابلر یازیلیور، متخصصلر کتیریلیور، معارف نامنه اهالیدن ویرکیلر آلینیور، شهرامانتندن مالی معاونت ایسته‌نلیور، اوقاف وارداتنه کوز دیکیلیور، بسیط، فقط کافی بنالر بیراقیله‌رق محتشم و مطنطن دائره‌لره کچیلیور، تشکیلاتنی ده‌کیشدیرمك ایچون فقیر بودجه‌مزه عظیم مصرفلر تحمیل ایدیلیور، تحصیل ابتدائی مجبوریت آلتنه آلنیور، خلاصه: جهالت دشمننه قارشی غالبیتی تأمین ایچون، ظاهراً هرشی یاپیلیور، بوتون وسائط غالبیت احضار و اکمال اولنمش کبی کوزوکیور و بناءً علیه هرکس نجم ظفرك بو اوردونك افق معارفنده طلوع ایده‌جکنه ذاهب اولیور؛ فقط، حیفا که امرای معارفك علمی واداری سوق الجیش وتعبیه خطالری یوزندن بوتون اُملرك بوشه کیتدیکی آکلاشیله‌راق اُملار انکسافه، خیاللر انکساره اوغرایور، هرکس‌ده مأیوسیت، هرطرفده مغلوبیت آثاری کورولیور. مغلوبیت آجیسی، مأیوسیت تأثیری معارف اوردوسنده تنسیقات یاپمق، یکی بر اوردو وجوده کتیرمك احتیاجنی تولید ایدییور. ناظرلر ده‌کیشیور، وکیللر یکیله‌شیور، ارکان وافراد معارفك برقسمی تقاعده سوق ایدیلیور، برقسمنه ترخیص تذکره‌سی ویریلیور، یرلرینه کنجلر، دینجلر کتیریلیور، یکیدن هیئتلر، انجمنلر طوپلانیور، یکی پروغراملر تنظیم اولنیور، یکیدن کتابلر یازیلیور، معارف بودجه‌سنه یکیدن تخصیصات قونیلیور، حمالی فعالیتلر، ولوله‌لی نمایشلر، کورولتولی آلایشلر قولاقلری چینلاتیور، کوزلری قاماشدیرییور، قلبلری هیجانه کتیرییور، وضعیت ینه بر محشر قیام منظره‌سنی ارائه ایدییور ونهایت جهالت دشمننه قارشی هجوم وحرکت بوریلری چالینیور، فضای زمین وآسمان ینه سوزدن معمول طوپ، تفنك صدالریله ایکله‌یور، نطق، قونفرانس، مقاله طراقه‌لریله زمین وآسمان تتره‌یور، هرکس واسع مقدارده معارف فتوحاتنك عرفهٔ بشارتنده بولندیغمزه ذاهب اولیور؛ فقط، ینه حیفا که، یاکلش سوق واداره‌لر یوزندن بو یکی معارف اوردوسنك‌ده هیچ بر موفقیت الده ایتمکسزین، رجعت یولنی طوتدیغی، انحلال واضمحلاله اوغرادیغی کوریلیور!.

یکیدن بر تجمع واستحضارات حرکتلری باشلایور؛ فقط، عاقبت ینه عین عاقبتدن عبارت قالیور!. اعلان مشروطیتدن بری قاچ سنه کچمش ایسه، اوسنه‌لرك عددنجه وبلکه دها فضله مقدارده وجوده کتیریلن معارف اوردوسی جهالته قارشی آچدیغی بوتون محاربه‌لرده دائما مغلوب اولمش وجهالت قوتنك مملکتی استیلا ایتمه‌سنه سببیت ویرمشدر. طرابلس غرب محاربه‌سی، بالقان محاربه‌سی، نهایت حرب عمومی مملکتك حدودینی نه‌قادار طارالتمش ایسه، اومحاربه‌لرله برابر باشلایان معارف محاربه‌لری‌ده ساحهٔ معارفی اوقادار تحدید ایتمش ودائما کریله‌مشدر!. بکنمه‌دیکمز دور مطلقیت معارفی جهالتله حرب جبهه‌سنده ایلری کیده‌مه‌مش، فتوحات کوستره‌مه‌مش ایسه، جهالت دشمنی قارشوسنده اخذ ایتمش اولدیغی موقعدن‌ده برخطوه کریله‌مه‌مشدر. لاحق زمانلرك

معارف اوردوسنه صرف اولنان مبالغ جسیمه سابق زمانك معارف اوردوسنه صرف ایدلمش اولسه‌یدی ، اونسبتده فتوحات کوسترمه‌سنه نظر امنیتله باقیله‌بیلیردی . اوزمانه عائد معارف اوردوسنك آز مصارف وآز وسائطله کوستردیکی موفقیتی شمدیکی معارف اوردوسی ، چوق مصارف وچوق وسائطله کوستره‌میور ! . عجبا بونك سر وحکمتی نه‌در ؟ .

بوخصوصده وارد خاطر اولان سر وحکمتلری برر برر شرح وایضاح ایده‌لم :

اودورده شبابت وشیخوخت موضوع بحث دکلدی . ایش باشنه کچیریله‌جك کیمسه‌لرده وقوف وتجربه آرانیلیردی . مشروطیت اختیارلغه اعلان حرب ایتدی وکوزلرینی یالکز کنجلکه دیکدی . کنجلك دینج ایدی ، فقط ایشلری کولنج ایدی . چونکه وقوف وتجربه‌سی یوق ایدی . وقوفسز وتجربه‌سز کنجلك چوق ایش یاپمق ایستر ویاپمایه چالیشیر ، فقط یاپمایه چالیشیرکن بیقار ویبقدیغنی « یاپدم » ظن ایدر . کنجلرده قانلر غلیانلی وفکرلر جولانلی‌در ، فقط قافالر دومانلی ودوشونجه‌لر هیجانلی‌دز . دومانلی قافالر ، هیجانلی دوشونجه‌لر ایلك بهار سیللری کبی مجرای طبیعیسندن خارجه چیقار و استیلا ایتدیکی یرلرده قوهٔ انباتیه‌یه بیله خلل کتیریر ! .

اوزمانده‌ده بنده‌لك ، کوزده‌لك اصولی یوق دکلدی؛ بنده‌لرك ، کوزده‌لرك کنجلکنه ، اختیارلغه ، وقوفنه ، تجربه‌سنه باقیلمقسزین ایش باشنه کتیرلدیکی وارایدی . فقط ، بونك دائره‌سی طار ومحدود ایدی . بنده‌لرك ، کوزده‌لرکده ، اکثریتله بنه اهللری سه‌چیلیردی . چونکه بنده‌لرنی ، کوزده‌لرنی ایش باشنه کتیرنلرك رقیبلری و او رقیبلرکده بنده‌لری ، کوزده‌لری وارایدی . رقیب قورقوسی نا اهل بنده‌لرك ، کوزده‌لرك ایش باشنه کتیرلمسنه مانع اولیوردی . مشروطیت مملکتده بر فرقه‌جیلق احداث ایتدی . فرقه‌لر اك واسع بر بنده‌لك وکوزده‌لك اوجاقلری اولدی . ایش باشنه کتیریله‌جکلرده وقوف ، تجربه ، استعداد ، اقتدار آرانیلمه‌دی . یالکز ویالکز فرقه بنده‌سی ، فرقه کوزده‌سی اولمق هرمقامی اشغال ایتمك ایچون کافی ایدی . فرقه‌جیلر آره‌سنده‌کی «صهریت سیاسیه» رقابت قورقوسنی ده اورتادن قالدیریوردی . معارفده ، متعلملر معلم ، مبصرلر مدیر ، مدیرلر ناظر اولیوری . آرتیق ، بو لیلك سحرندن خیر اومولورمی ایدی ؟! البته والبته خاییر . . .

اودورده ناظرلر صیق صیق تبدل ایتمیور ، ناظرلرك تبدل ایتمه‌مه‌سی معارفك علمی واداری مأمورلرینی اوزون مدت وظیفه‌لری باشلرنده بولندیریور وبوسایه‌ده هم تدریس واداره امورنده تیزتیز تبدللر ، تشوشلر ، تذبذبلر وقوعه کلیور ، هم ده وقوف ، تجربه ، اختصاص اربابی یتیشیوردی . مشروطیت دورنده بر ناظرك تبدلی بوتون معارف مأمورین علمیه و اداره‌سنك درحال تبدل ایتمه‌سنه وبرمدیرك ده کیشمه‌سی بوتون معیتنك ده کیشمه‌سنه کافی برسبب اولیوردی ! . هله برفرقه‌نك سقوطی وبرینه دیکر فرقه‌نك صعودی هرشیئی آلت اوست ایدیوردی . هرناظرك یکی بر پروغرام وهر فرقه‌نك بشقه بر نظام چیقارماسی امور معارفك پروغرامسز ونظامسز قالماسنی انتاج ایدییوردی ! .

اودورده ، معارف پروغراملری مملکتك ، ملتك احتیاجاتنه کوره تنظیم ایدیلیوردی ؛ درجات مکاتبده « کلموا الناس علی قدر عقولهم » دستور مکرمنه توفیق حرکت اولنیوردی . او سایه‌ده هر درجه‌نك طلبه‌سی دماغنك نشو ونماسیله متناسب درسلر ایله مشغول اولیور وفضله درسلرك فضله یورغونلقلریله ذهننی کورلتمیوردی . دورمشروطیت وظیفه ومأموریت توجیهاتنده ، « هرکس هروظیفه‌یی یاپابیلیر ! » عمدهٔ ذهنیه‌سنه کوره حرکت ایتدیکی کبی ، تدریسات پروغراملری تنظیمی خصوصنده‌ده « هر درجهٔ تحصیلده هر درس اوقونه بیلیر وهر درجه طلبه‌سی هر پروغرامله یتیشدیریله‌بیلیر ! » عقیدهٔ شخصیه‌سنه کوره تدریسات اجراسنه قالقشدی ! . وکندی مملکتمزك وضعیت خصوصیه‌سنی نظر اعتباره آلمایه‌رق سائر ملتلرك مکتبلرینی تقلید وتنظیر ایتمك خطاسنه دوشدی ! . آنك ایچون مملکتك معارفی کوندن کونه دوچار انحطاط وتدنی اولدی ! .

اودورده طلبه یالکز محدود مقدارده‌کی درسلریله مشغول اولیوردی . سوقاق کزینتیلرندن ، قیرتنزهلرندن ، شرقی تعلیم وتعلملرندن ، ایزجیلك یورغونلقلرندن ، فوتبول مسابقه‌لرندن ، کلنی کیدنی استقبال وتشییع مراسمندن ، ذهنلری سائر درسلردن چله‌جك اویونجاقلی ، اکلنجه‌لی درسلردن آزاده ایدی . ذهننی یالکز اساسلی درسلر ایله مشغول وساعتلری یالکز تمل طاشی اولان درسلره مصروف ایدی . آنك ایچون آکلادیغنی صاغلام اوله‌رق آکلایور وبیلدیکنی سائر مشاغل ذهنیه ایله اونوتمیوردی . دور مشروطیتك معارف پروغراملری اساسلی درسلری فرعی درسلره بوغدیردی . ارکك چوجقلره مخصوص اولماسی لازم درسلری قیز چوجقلرینه وقیز چوجقلرینه تخصیصی ایجاب ایدن درسلری ارکك چوجقلره اوقوتمایه چالیشدی . قیز وارکك طلبه‌نك اللرینه برر بایراق ویره‌رك ، شرقیلر سویله‌ته‌رك سوقاقلرده طولاشدیردی طوردی . بر جنازه اولور ، طلبه سوقاقلرده ؛ بر کلن اولور ، طلبه یوللرده ؛ کیدن اولور ، طلبه یوللرده ؛ بیتمز توکنمز ملی بایراملر اولور ، طلبه طاوولر ، زورنالر ایله سوقاقلرده ؛ ایزجیلك تشکیلاتی طولایسیله طلبه قیرلرده ، بایرلرده ، سوقاقلرده ؛ فوتبول مسابقه‌لری حسبیله ینه قیرلرده ، بایرلرده ، سوقاقلرده ! .

او دورك معارفنده جدیت ، صمیمیت ، ساده‌لك ، آغیر باشلیلق حاکم ایدی . دورمشروطیت معارفنده ایسه آلایش ، نمایش ، جدیتسزلك ، صمیمیتسزلك ، شارلاتانلق حکمفرما اولدی .

يكى معارف‌اداره‌سنك كرك دورمطلقيتدن وكرك دورمشروطيتدن عبرت آلارق ، منتصح اوله‌رق مملكتك ، مصلحتك ، عقل وحكمتك ايجاباتنه كوره بر معارف سياستى تعقيب ايده‌جكى ظن اولنيوردى . حيفا كه متمادى ولوله‌لر ، طنطنه‌لر ، دبدبه‌لر ، آلايشلر ، نمايشلر ايله تنظيم ايديلن مكاتب ابتدائيه‌نك درس پروغراملرينى كوردك وتدقيق ايتدك ؛ نتيجهٔ تدقيقاتمزده بوكا درس پروغرامى نامنى دكل ، اويون پروغرامى عنوانى ويرمك اضطرارنده قالدق؛ بوپروغرامك مندرجاتيله بر آز مشغول اولماىى معارف مملكته خدمت تلقى ايدييورز .

كنج خريستيانلر جمعيتى

آمريقاده توركلك عليهنده ناصيل پروپاغاندا ايديورلر !

آمريقانك بوستون شهرندن وقت غزته‌سنه برتياترو اعلانى ، برده قيصه بر مكتوب كوندرلمشدر . اعلان ، (كنج خريستيانلر جمعيتى) نامى آلتنده برشعبه‌سى مملكتمزده ده ابراز فعاليت ايدن مؤسسه‌نك ٢١ تموز كونى بوستون تياتروسنده كوستره‌جكى برسينه‌ما قورده‌لاسنك پروغراميدر . باشدن باشه روحجه‌در . واسكى ژاندارمه اونيفورمه‌سنى لابس اوچ توراك ژاندارمه‌سيله ژاندارمه‌لرك اوكنده موضوع برماصه اوزرنده ايكى كسيك قفايى كوسترن برسمى محتويدر . رسمك آلتنده « قانه دامدوياله قفالر ايله صوصامسه كويكلر » جمله‌سى يازيليدر . وقت رفيقمز اعلانك بر فطوغرافيده درج ايديور . .

كنج خريستيانلر جمعيتك تشكيلاتى ، مملكتمزده‌كى فعاليت وافساداتى حقنده مقدما اوزون اوزادى‌يه نشرياتده بولونمشدق . شيمدى سينسى سينسى وظيفهٔ تنصيريه‌سنى ايفا ايتمكده اولان بو پروتستان مؤسسه‌سى اجنبى اشغالى زماننده فعاليتنى تشديد ايتمش ، بعض مسلمان كنجلرينه آچيقدن آچيغه خريستيانلغى قبول ايتديرمشدى . آمريقادن كلن پاره‌لرله بعض كنجلره وتورك قيزلرينه بول بول معاشلر ويره‌رك غايه‌سى اوغورنده اونلرى استخدام ايتدى . بوكون بيله برچوق تورك قيزلرى واركه كلرى بو پروتستان جمعيته منسوبدرلر .

كنج خريستيانلر جمعيتى ، طوغرودن طوغرويه خريستيانلغه دعوتده بولونمسى مقصدينى ميدانه چيقارمش اوله‌جغندن ، اول امرده مسلمانلق عقائد واجتماعياتى صارصه‌جق تلقيناتده بولونيور . اورايه دوام ايدنلرك هيچ فرقنده اولمقسزين عقائد وشعائر دينيه‌لرى آشينديريليور . كيت كيده اوشا كردك قابنده مسلمانلغه قارشى خصومت حسلرى حصوله كلمه‌يه باشلايور . برر برر شعائر اسلاميه ترك اولونيور . آرتيق اوندن بكله‌نن خدمت حاصل اولمشدر . اونك آچيقدن آچيغه خريستيان اولماسنه‌ده لزوم يوقدر . مادام كه مسلمانلغه قارشى خصومت تخملرى أكيلمشدر ، آرتيق او كنج شوراده بوراده احكام اسلاميه‌يى تنقيد ايتمه‌يه ؛ شعائر اسلاميه‌يى ترك ايله خريستيان اجتماعياتى تقليد ايتمه‌يه باشلايور .

ميسيونر تشكيلاتنك صوك وجههٔ استقامتى ايشته بودر : اسلام اجتماعياتى صارصمق . طوغرودن طوغرويه خريستيانلاشديرمق مشكل اولديغى ايچون اولا مسلمانلرك شعائر دينيه‌لرينى ييقمغه اوغراشيورلر . بويوك ميسيونر قونغره‌لرنده اتخاذ ايديلن بوخط حركتى بوتون ميسيونر تشكيلاتلرى تطبيق ايله مكلفدر . ايشته كنج خريستيانلر جمعيتكده غايه‌سنه بويولدن يورومكده اولديغنه شبهه يوقدر .

استانبولده شعائر دينيه ومليه‌نك ييقيلمه‌سى اويله كندى كندينه‌مى اولدى ، ظن ايدرسكز ؟ كنج خريستيانلر جمعيتى كبى نيجه ميسيونر تشكيلاتلرى ، جزويت مكتبلرى ، پروتستان وقاتوليك مؤسسه‌لرى سنه‌لردن برى اجراى فعاليت ايدوب طوريبورلردى . اسلام اجتماعياتى بوزمق ايچون ميليونلر صرف اولوندى والآن اولونيور . مسلمانلر ايسه غفلت اويقولرنده وقت كچيرديلر .

استانبول اجنبى اشغالى آلتنه دوشونجه غربليلر هيچده يابانجى بر محيط بولماديلر . اجنبى مؤسسه‌لرنده يتيشن ، روحلرنده اسلام خصومتى يرلشديريلمش بولونان بر زمره اجنبيلرك قوجاغنه آتيلدى ، اونلرله برابر چاليشدى . نهايت استانبول حيات اجتماعيه‌سى بوكونكى أليم وفجيع وضعيته دوشدى .

شيمدى ايسته‌ديككز قدر چيرپنكز . اسلامدن اوزاقلاشمه حركتى كون كچدكجه زياده‌لشيور . بوكون بعض قادينلر واركه كلرك اسملرندن باشقه مسلمانلقله هيچ برعلاقه‌لرى قالمادى . صوك كونلرده شابقه كيمه‌يه‌ده باشلانيلدى . اوده تعمم ايتدكدن صوكره آرتيق ميسيونر تشكيلاتلرى ايچون كليسالر انشاسنه باشلامق قاليور .

احتمال كه تهلكه‌نك اهميتنى لايقيله ادراك ايتمه‌ين بعض صاف كيمسه‌لرده واردر . فقط براز كورور كوزى ، دوشونور قفاسى اولانلر ايشك نره‌يه طوغرو كيتمكده اولديغنى پك اعلا كورورلر .

بوكا قارشى اتخاذ ايديله‌جك تدبيرلر نه‌در؟ بالطبع مؤسسات دينيه‌يه قوت ويرمكدن باشقه چارهٔ نجات يوقدر . مملكتده‌كى يوزلرجه مدرسه‌لرك قاپاتيله‌رق ميسيونر افساداتنه قارشى مملكتك معنوى جبهه‌سنى مدافعه‌سز برحالده براقه‌نك نه‌قدر عظيم برخطا اولديغى چوق كچمكسزين آكلاشيله‌جقدر . فقط اوزمان قاپاتيلان مدرسه‌لر آچيلمايه تشبث اولونسه‌ده اجتماعى فلاكتك اوكنه كچيله‌مه‌يه‌جكدر . غربه قارشى مقاومت ايدن الك قوتلى ويكانه جبهه‌مز معنوى جبهه‌ايدى . اوده صارصيلدقدن صوكره آرتيق استناد ايده‌جك هيچ برشيئمز

قالماز . بز اکر ملتمزك سلامت واستقلالنی تأمین ایتمك ایسترسه‌ك مدرسه‌لری قاپاتمق دکل ، تزیید ایتمه‌من ایجاب ایدر. شرائط لازمه‌یی حائز دکل ایسه‌لر اصلاح ایتمك وظیفه‌منزدر. یوقسه ییقمق لازم کلمز. هر اصلاحه محتاج شیئی ییقمق لازم کلسه اووقت اورته‌ده هیچ برشی قالمامق ایجاب ایدر .

شیمدی اسلامیق مدافعه ونشر ایده‌جك مدرسه‌لر قاپاتیلدی . فقط کنج خرستیانلر جمعیتی ، روبرت قوللژلر ودها برچوق اجنبی مؤسسه‌لری دورییور وفعالیتلرنده دوام ایدییورلر. هیچ اولمازسه اونلرده قاپاتیلمق لازم کلزمی ایدی ؟ اکر کنج خرستیانلر جمعیتی قاپاتمه‌یه قدرتمز یتمزسه بونك تأثیراتنی ازاله ایچون یانی باشنده برقاچ مدرسه تأسیس ایتمه‌من ایجاب ایدردی . بزم یاپدیغمز ایش بندیکمز دالی کسمکدن باشقه برشی دکل . مدرسه‌لر قاپاتنجه بالطبع دینی نشر ومدافعه ایده‌جك طلبه بعدما یتیشمه‌یه‌جك ، بونك نتیجه‌سی معنوی جبهه‌من مدافعه‌سز قاله‌جق . مملکتمزده‌کی روتستان وقاتولیك مؤسسه‌لری ایسه میدانی بوش بوله‌رق فعالیتلرنی آرتیره‌جقلر ؛ تنصر تهلکه‌سی باش کوستره‌جك . ایش بوحاله کلدکدن صوکره آرتیق بزم اسممزك خریطهٔ جهاندن سیلنه‌جکنه شبهه ایتمه‌ملیدر .

الهیات فاکولته‌سی ، اکر اوکا منشأ اوله‌جق مدرسه‌لر اولمازسه ، عمری موقت اولور . بوکونکی طلبه‌دن باشقه اورایه کله‌جك اولماز . لیسه‌لرسز دارالفنون یاشایه‌بیلیرمی؟ امام وخطیب مکتبلری ، اکر دوام ایده‌بیلیرلرسه ، اورادن آنجق امام وخطیب یتیشه‌بیله‌جك. فقط دارالفنونه کیره‌بیلمك ایچون برامام معلوماتی کافی اولمادیغنی بیلمه‌ین یوقدر. اساساً بو امام خطیب مکتبلری‌ده پك محدوددر . یکرمی اوتوز یردن باشقه مملکتك بوتون قصبه‌لری ، ناحیه‌لری مدرسه‌سز قالمشدر. اورالرده امام خطیب‌ده یتیشه‌میه‌جکدر. ذاتاً دارالحفاظلرده قاپاندیغی ایچون بعدما امام یتیشمه‌سنه‌ده امکان قالمامشدر .

توحید تدریسات قانونی بوقدر یا کلیش وروح قانونه مغایر برصورتده تطبیق ایله مملکتك معنوی جبهه‌سی مدافعه‌سز برحالده براقانلری بویوك ملت مجلسنك هرحالده مسئول ایده‌جکنه وشدی هیچ برقانونه مستند اولمایان مدرسه‌لری تکرار کشاد ایده‌جکنه شبهه یوقدر . بر آدام چیقار ، یاقانونی یا کلیش آکلایه‌رق یا کلیش اجرا آتده بولنور ، یاخود خصوصی اجتهاداتنی تطبیقه قالقار. فقط ملت مجلسی بوخطالری کورور کورمز اونلری تصحیح ایتمکله مکلفدر . بز بوخطالی وضعیتك تصحیح اولونه‌جغنه هیچ شبهه ایتمیورز . دینی دین اسلام اولدیغنی قانون اساسیسنك باشنه یازان واحکام شرعیه‌نك تنفیذینی درعهده ایدن بر مجلس البته مسلمانلغك تعلیم وتعلم ایدیله‌جکی یرلری سدوالغا ایدوب ده ملتك معنوی جبهه‌سنی مدافعه‌سز برحالده براقاز .

کچن کون طنین غزته‌سنك هیئت تحریریه مدیری بهابك کنج خرستیانلر جمعیتنك کویلره وارنجه‌یه‌قدر آناطولینك هرطرفنده شعبه‌لر آچمسنی ، سلانیکلی صبیحه ذکریا خانمده کنج خرستیانلر جمعیتنك وظیفه‌سنی تورك اوجاقلرینك درعهده ایتمسنی تکلیف ایدییورلردی . بوتکلیفلر بالطبع ملته برخدمت اولمق اوزره ایلری سورولمشدر! بویله تکلیفلرده بولونانلر کنج خرستیانلر جمعیتنك آمال ومقاصدینی بیلمزلرمی ظن ایدرسکز؟ بهابك سنه‌لرجه کنج خرستیانلر جمعیتنك ایچنده چالیشدیغنی سویلیور . صبیحه خانمده آمریقاده تحصیل ایتدیکی جهتله کنج خرستیانلر جمعیتنك مقاصد اصلیه‌سنی هرکسدن زیاده ایی بیلدیکنه شبهه یوقدر . بونلرك بویله تکلیفلرده بولونه‌جقلری طبیعیدر . چونکه وظیفه‌لریدر. فقط بونلری حکمدن اسقاط ایده‌جك تدابیر لازمه اتخاذی‌ده اولیای امورك الك متحتم وظیفه‌سی دکلیدر؟ کنج خرستیانلر جمعیتی بوکون آمریقاده تورکلر علیهنده پروپاغاندا یاپیورسه اونی‌ده طبیعی کورملیدر . چونکه وظیفه‌لریدر . بونی بیله‌رك بنیان ملی‌یی توهینه چالیشان وبزی جهان نظرنده باربار کوسترن برمؤسسه‌یه قارشی قاپولرینی آچیق بولوندورمامق‌ده بزم وظیفه‌مز دکلیدر؟ بز وظیفه‌مزی ایفا ایتمزسه‌ك ، بالعکس اونلرك وظائفنی تسهیل ایتمش اولورسه‌ق قباحت کیمده‌در ؟ بوقدر دیدی قودیلرله مشغول اولان یومی غزته‌لر بنیان ملی‌یی کمیرمکده اولان بو یابانجی مؤسسه‌لر حقنده براز تحقیقات و تعمیقاتده بولونسه‌لر نیجه حقیقتلره واقف اولورلر ...

***

مفرط مادیتپرستلکك تولید ایتدیکی نفاق وشقاق

منور زمره آره‌سنده‌کی نفاق وشقاق صوك کونلرده بوسبتون آلولندی . یومی غزته‌لری اوقویانلر بونفاق وشقاقك نه درجه‌لره کلدیکنی کورورلر . الك عقلی باشنده عد ایدیلن آداملرك یکدیکرینه قارشی صاووردقلری کفرلرك ، شخصی تجاوزلرك آردی آرقه‌سی کلمه‌یور . آقشام غزته‌سی‌ده بووضعیته حیرت ایدییور :

« هپمز جمهوریتپرورز ، ترقی پرستز. یوزمز غربه‌در . پرنسیپلرمز بره جهتمز عینی. اکر آرانسه هیچ برمملکتده وطنداشلری اتحاد ایتدیرمك ایچون بوقدر مساعد ائتلاف زمینی بولوناماز . فقط اوزاقدن ، یاقیندن ، تورکیا بر نفاق اوجاغی منظره‌سی کوستریور . »

دییور . « شخصلرك ، شخصی کین ، حسد ، منفعت وحرصلرك هرتورلو پره‌نسیب وفکر محبته ترجیح ایدلدیکندن» شکایت ایدییور. مملکتده‌کی منور زمره‌نك بووضعیته دوشمسی حقیقةً شایان تأسفدر . فقط یوزلرینی « غرب » ه توجیه ایدنلر شخصی کینلردن ، حسدلردن ، منفعت وحرصلردن ناصیل تجرد ایده‌بیلیرلر؟ غرب شخصی کین ، حسد ، منفعت وحرص دیاریدر . بوکون غرب قدر اجتماعی

وسياسى مجادله‌لرك ، مناقشه‌لرك ساحهٔ جريانى اولان بر يرپوقدر. اورايه توجه ايدنلركده عينى نفاق وشقاق منظره‌سنى كوستره‌جكلرى طبيعيدر.

بومناسبتله اقدام صاحبى جودت بك يازديغى بر مقاله‌ده كورولن فنا علامتلرك چوق ساده اصللره منجر اوليورديكنى ايضاح ايدييورده صوكنده دييوركه :

« اوغراديغمز مفرط ماديت پرستلك بزه دها چوق فنالقلر ارتكاب ايتديره‌جكدر . بتون مكرمات حكمدن ساقط اولويور . بيهى بر ياشايشدن كام آلمقدن باشقه بر دوشونجه قالمامشدر .

بوكون ماديتك بزده تصل پيدا اولديغنى پروفه‌سور مالاپه‌رك مشهور بر اثرنده‌كى خطابه‌سندن آكلايه‌بيليرز . پروفسور دييوركه :

« بعض آدملر برشى آكلامه‌دن انكاره قالقشمقله وبيلمه‌دن استهزا ايتمكله كنديلرنى حريت عقليه‌يه مالك ظن ايدييورلر . عقل وادراكلرينك قيمتنى طريق اعتدالدن چيقه‌رق منكر اولمقله وبكنمه‌دكلرينه غيظ ونفرت كوسترمكله اولچيورلر . اونلره صاندرون ، عادى كوروتمك قورقوسى كليور . مقدسات ايله اكلنمك اعتيادندن باشقه بيوكلك كوستره‌مين برفلسفه‌يه كيرييورلر . »

ايشته بزده دوچار اولديغمز بودر . يكى برآدم كورينه‌لم ديه كنديمزى مظلم واديلره آتيورز وپرنسيبسزلكله پيرانيورز. بوطريقله اصل ترقيات عقليه وفكريه‌يه ايرلمز . بز بوصورتله كيرديكمز نفى وانكار واديسنده بربريمزك اك مبجل اولان شخصيت معنويه‌سيله‌ده استهزا ايدييورز. بويله برملت اصلاحرث صاحبى اوله‌ماز . »

* * *

ملى غربليلاشدرمه انحلال و انفساخ ايتديرمك ديمكدر

توحيد افكار رفيقمز شرقجيلق وغربجيلق حقنده ايكى مهم باش مقاله نشر ايتدى . علمى تدقيقاته مستند اولان بومقاله‌لره قارشى غربجيلرهيچ برجواب ويره‌مديلر. غربجيلرى خيلى صارصان بومقاله‌لرك بعض مهم فقره‌لرينى عيناً نقل ايدييورز :

« غربجيلق جريانى مع التأسف يالكز آوروپا اصوليات وآلياتنك اقتباسنى استهداف ايتمه‌يور ، اونك غايه‌سى تماميله آوروپاليلاشمق وفرنكلشمكدر. اونلر ايسته‌يورلركه توركيه ، چك سلواقيا كبى ، اسپانيا كبى ، آوستريا كبى برآوروپا مملكتى اولسون . غايت غريب اولان جهت ، كنديلرنى خلقه مليتپرور طانيتان غربجيلرك مليت دويغوسى ودوشونجه‌سيله فرنكلك ابتلاسى آره‌سنده‌كى تناقضى كورمه‌ملرى وياخود كوردكلرى حالده بوتضادك كيمسه طرفندن فرق ايدلميه‌جكنه ذاهب اولملريدر .

غربجيلرك ايكنجى بويوك غفلتى فكرمزجه غيرممكنى ايسته‌ملرى ، استحصال ايدله‌مه‌يه‌جك برغايه آرقه‌سنده قوشملريدر. تصور ايتديكمز شرائط ايچنده آوروپاليلاشديرلمق ايسته‌نيلن تورك ملتى انحلال وانفساخ ايده‌جك ، فقط فرنكلشمه‌يه‌جكدر . بو امكانسزلق يالكز ملتمزك عظيم اكثريتنك منفى اراده‌سندن نشأت ايتمه‌يور ، اونى احداث ايدن شى ، معنويات عالمنك تابع اولديغى لايتغير قانونلردر . مجارستان مثالى بوراده برمعنا افاده ايتمز ، بوندن اون عصر اول هنوز هيچ بر حرث وعرفانه مالك اولمايان مجار كتله‌سنك خرستيان اولدقدن صوكره تماميله آوروپاليلاشمه‌سى ، آرقه‌سنده اك آشاغى بيك ييللق برعرفان حوله‌سى اولان توركيه‌نك يكرمنجى عصرده عينى استحاله‌يى كچيره‌بيله‌جكنه دلالت ايتمكدن پك اوزاقدر . »

محرر تورك يوردينك واوجاغنك تملرى آتيلديغى زمان وضع اولنان « تورك ، مسلمان وشرقلى » دستورلرندن بحث ايتدكدن ، شرق ايله غرب باشقه باشقه عالملر اولديغنى ايضاح ايتدكدن صوكره اوچ جلدلك مهم برآسيا تاريخى ايله «آسيانك انتباهى» عنوانلى كتابك مؤلفى اولان موسيو(غروسه) نك برسوزينى نقل ايدييور. موسيوغروسه دييوركه:

« غرب كندى باشنه « فن » ى ياراتمشدر وغربك نعمتلرنى رد ايدنلر بونلردن حالا متنعم اولمقده بردوامدر . اوت ، بو ادعا دوغريدر . فقط غرب مدنيتنك اكتساب ايتديكى شكل ، كه صرف مادى وميخانيكيدر، قلب وروح ايله اصلا علاقه‌دار دكلدر ، بوشكلى تصويب ايتمك ممكنميدر ؟ انسانى استحصال ماكنه‌سنده برچرخ وآلت حالنه كتيرن بوصناعى مدنيت، باربارلغه دوغرى رجعتك عجبا مقدمه‌سى دكليدر ؟. »

(زايلو دووسكى) نامنده برآوروپالى محررك خسته آوروپا حقنده بويوك برمجموعه‌ده انتشار ايدن مقاله‌سندن اقتباس اولونان سوزلرده اهميتلى‌در . مومى اليه زايلو دووسكى دييوركه :

« بوحالت روحيه‌نك ـ يعنى مدنيت حاضره دن نفرت حسيله يكى برمدنيت اساسى تحريسى آرزوسنك ـ شو ساعتده آوروپائى يعنى بوتون آوروپايه شامل برحادثه اولديغنى انكار قابل اولمايوب يالكز بونك شكلى مملكته كوره تخالف ايتمكده‌در. هريرده بوكيتدكجه آرتان انديشه‌نك اعراضى كنديني كوسترمكده‌در، موجود مفكوره‌نك شمديكى روحك املارنى تطمين خصوصنده‌كى كفايتسزلكى هرطرفده حس اولونيور ، هرطرفده فكرى بر عطالت ودورغونلق ايله هر شيئى برمسئله يابمق آرزوى فلاكت انكيزى نظره چارپيور . »

توحيد افكارك محرر محترمى، « مملكتمزده اوقدر حرارتلى طرفدارلرى ومفتونلرى اولان غرب مدنيتنك دها شمديدن تفسخ وياخود انفساخه باشلاديغنى وآوروپانك هرطرفده بومدنيتى قورتارمق ايچون آسيادن، شرقدن فيضلى ، محيى يكى بر مفكوره اقتباس ايدلك آرزو اولونديغنى » ايضاح واثبات ايتمش اولدقدن صوكره صوك سوز اوله‌رق دييوركه :

« بزده‌كى متفكر زمره‌نك مفرط غربجيلق جريانك تهلكه‌سنى وقت چكمه‌دن نهايت ادراك ايتملرينى تمنى ايله‌رز . »

* * *

اوقافك دانس صالونلرى ياپديرمه‌سى !

اوقاف مديريت عموميه‌سنك انقره‌ده انشا ايتديرمكده اولديغى عصرى اوتلده عصرى دانس صالونلرى ياپديره‌جغنى غزته‌لرده حيرتله اوقودق. اوقاف وكالتى مدرسه‌لر وجامعلر انشاسى يرينه دانس صالونلرى ياپديررسه اللهك عقليمزى باشمزدن آلديغنه آرتيق شك ، شبهه قالماز . اوحالده اوقاف نظرنده هيچ برشيئك اصلى يوقدر ، هرشى بوشدر ، (وقف) دەنيلن شى‌ده بوشدر ، (شرط واقف)كده اهميتى يوقدر ، (نص شارع)ده حكمسزدر، حق تصرف‌ده معناسزدر ! بارى عصرى اوقاف مديريتى بر بياننامه نشر ايده‌رك بونلرك هيچ برينك اصلى اولماديغنى اعلان ايتسون‌ده اوندن صوكره دانس صالونلرى و دها ديكر نوع صالونلر انشا ايتديرسون . (لاحول ولا قوة الا بالله) .

میخانه‌جیلك صنعتنك رواجی

منع مسكرات قانونی قالقار قالقماز میخانه‌جیلر خلقی زهرله‌مك ایچون یاچالری صیوادیلر . طرف طرف میخانه‌لر تشكل ایتدی . سرخوش نعره‌لری ینه سوقاقلری طوتمه‌یه باشلادی . شیمدی استانبولده قادینلرده ایچكی ایچمكه باشلادیغی ایچون میخانه‌جیلك الكارلی بر صنعت اولدی . قانونده (راق) یه مساعده ایدیلدیكنه دائر برقید اولمادیغی حالده لیكور میانه ادخال اولوندی . بو تفسیر میخانه‌جیلرك بوتون بوتون یوزینی كولدوردی . هركس میخانه‌جیلغه قالقیشدی . شیمدی‌یه‌قدر یالكز استانبولده میخانه آچمق ایچون (١٠،٦١٦) كیشی مراجعت ایتمش . استانبولده هانكی صنعت واردركه اون بیك مؤسسه‌سی اولسون ؟ بو حال بر ملت ایچون نه‌قدر عیب ، بر مملكت ایچون نه‌قدر فجیع ومهلكدر . هرمیخانه‌نك لااقل یكرمی مشتریسی اولسه استانبولده ایكی یوزبیك ایچكی ایچن وار دیمكدر .

ایچكی ممنوعیتی قالقه‌لی بری وقعه‌لر، جنایتلر نه‌قدر چوغالدی ! هیچ بر كون یوقدركه ایچكی یوزندن برچوق وقعه‌لر حادث اولمامش اولسون . ایچكی ممنوعیتنی قالدیرانلر بوایشده نه‌قازاندیلر؟ خزینهٔ دولته بش اون غروش كیرمك ایچون ملتك زهرلنمه‌سنی قبول ایدنلر وبو یوزدن برچوق جنایتلرك تحدث و توالیسنه سبب اولانلر ، عجبانه‌قدر خطالی یولره دوشدكلرینك فرقنه‌واره‌جقلرمی؟ الله جله‌منزه هدایتلر احسان ایلیه .

***

شرك وصنم دورینه‌می رجوع ایدیورلر ؟

ایرانده چیقان « شفق سرخ » غزته‌سی همدانده امام علینك هیكلی یاپیلدیغنی وكچنلرده اوستندن پوشیده‌سی قالدیریله‌رق، نطقلر ومراسمله اوروپا كاری رسم كشادی اجرا ایدلدیكنی یازییورمش . بز كورمدك . آقشام غزته‌سی سویلیور . اكر صحیح ایسه ایرانده بت‌پرستلك دوری باشلایور دیمكدر . اسلامده هیكلك ممنوعیتی ایشته بوكبی محذورلری داعی اولمسنه مبنی ایدی . هیاكل واصنامی ییقه‌رق توحیدی ویالكز خالق ذوالجلاله قارشی تعبدی وضع وتأسیس ایدن مسلمانلغك همدانده بویوك بر تهلكه‌یه معروض قالدیغی ، غلات شیعه‌نك كندیلرینه بر بت یاپه‌رق اوكا طاپه‌جقلری آكلاشیلیور. حقیقی مسلمانلر امام علینك دكل ، حضرت محمدك هیكلی اولسه اونی بیله پارچه‌لامقله مكلفدرلر. ایرانلیلر شرك وصنم دورینه‌می رجوع ایدیورلر ؟

***

بخاراده بولشه‌ویكلر رئیسنك هیكلی

قریمده چیقان یكی دنیا غزته‌سی‌ده بخاراده یاپیلان له‌نین هیكلی حقنده قریم شیوه‌سیله شو خبری ویرییور :

« له‌نین آرقاداشقا بوخاراده بیرینجی ده‌فعا یاپیلغان هه‌یكل طانطانالی بیرصورتده آچیلو مورا‌سیمی یاپیلدی. هه‌یكل رافیستان مه‌یدانندا یاپیلغاندیر. ته‌ز وقتده هه‌یكل چه‌وره‌سینه كه‌زینتی باغجاسی یاپیلاجاقدر . »

اسلام عالمنك هرطرفنی مدهش تهلكه‌لر قاپلامقده اولدیغی كوروليور. بعض مملكتلرده فرنك مؤسسات رذیله‌سنك اسلام حیات اجتماعیه‌سنده آچدیغی مهلك رخنه‌لر، بعض مملكتلرده جهالت وبت‌پرستلكلر، بعض محللرده ده بولشه‌ویكلك آفتی ! امان الله مسلمانلره آچیسون‌ده كندیلرینی هرطرفدن صاران بو تهلكه‌لردن ، آفتلردن مصون بویورسون .

***

قانون اساسینك برنجی ماده‌سی دین وشریعته معارضمی ؟

آقشام غزته‌سی « شرقده بربریله بوغوشان ایكی مدنیت آره‌سنده‌كی قرارسز مجادله‌یی ، بومجادله‌نك زمان زمان كوستردیكی غریب تجلیلری وتضادلری » ایضاح ایدركن « بزم قانون اساسینك برنجی ماده‌سیله دین وشریعت ماده‌سنی » ده مثال اولمق اوزره ایراد ایدیور .

قانون اساسی‌یی بویله متناقض ماده‌لردن مركب برشكلده كوسترمه‌نك هیچ‌ده طوغرو اولمادیغنی كچن هفته اوزون اوزادی‌یه ایضاح ایتمشدك. قانون اساسینك برنجی ماده‌سی دین وشریعتله نه‌دن تضاد تشكیل ایتدیكنی آقشام غزته‌سی لطفاً ایضاح ایدرلرمی ؟ اكر حقیقةً بویله بر تناقض وارسه آقشامك مبعوث سر محررینك مجلسده بونی موضوع بحث ایده‌رك بوتناقضك رفعنه چالیشملری اقتضا ایتمزمیدی؟ قانون اساسینك بویله متضاد ماده‌لری محتوی اولدیغی حقنده‌كی پروپاغاندالر قانون اساسی‌یه قارشی حصولی لازم اولان حرمت حسلرینی آشیندیرمازمی ؟..

***

استانبولده قورولان یكی طوزاقلر : دانس صالونلری

انطالیه مبعوثی خواجه راسخ افندی انطالیه‌ده معلملر درنكنده ویردیكی برنطقده : « استانبولده فیرتورك عناصرك بزی مغلوب ایتمك ایچون دائما اویون چیقارمقده اولدیغندن ، بونلرك بوسنه‌كی قوردیغی طوزاغك‌ده تورك قادینی دانسلره‌صوقمه‌یه‌چالیشدیغندن، استانبولده ٣٧٠-٤٠٠ دانس صالونی آچلدیغندن، بوصالونلرك همان هپسی روم وارمنیلر وبرقسمی ده اجنبیلر النده اولدیغندن ، بونلری توركلر دولدورونجه اقتصادیاتمزك نه‌قدر تنزل ایده‌جكندن » بحث ایتمش اولدیغنی انطالیه غزته‌سی یازمقده‌در .

***

عصری جنكیلك ، عصری كوچكلك

احمد راسم بك (ها غربلیلاشیورز ها ! .) عنوانیله یازدیغی بر مقاله‌سنی دانس رذالتلرینه تخصیص ایدییور :

« دانس ، یعنی عصری جنكیلك ایله كوچكلك آلدی یورودی. كچیرمكده اولدیغمز شو ایام باحورك تاب وطاقت بیراقایان صیجاقلری آره‌سنده بیله قان تره باته باته كیجه‌لی كوندوزلی دوام ایدیلیور . »

احمد راسم بك ، غربجیلرك رفیقه‌لرینه (خانم) یرینه شیمدی (مادام) دیدكلرینی وصباحلره قدر كوچوك خانمه وارنجه‌یه قدر بر چوق عائله‌لرك دانس صالونلرینه طاشیندقلرینی ایضاح ایتدكدن صوكره دییوركه :

« برباقیمه شهر دورلو دورلو ماچلر ، طرف طرف دانسلرایله پرآهنك،

(آنطالیه) مبعوثی (راسخ) افندینك برقونفرانس اثناسنده (استانبول) ده درت یوز دانس صالونی وار ، بونلر تورك اقتصادیاتنی باتیره‌جقلر ، دیمه‌سنی شوآرالق چوق کورمه‌ملی ... مؤنث ومذکر بوتون کنجلك ایله بونلره یوزلرنده‌کی چیفته چیفته قاز آیاقلریله ، قیر دوشمش بیق ، صاقاللریله اشتراك ایدن اورته یاشلی ، یاخود یاشنی آلمش اولانلرك مجموعی کله‌جك سنه‌یه قادار بوراله صیغه‌مایوب طاشه‌جقدر . بنم قورقدیغم ینه قارینجه‌لی نوظهور بر (لافونتن) ك قیش اورته‌سنده :

ایش ایدوب کندینه آهنك ایله رقص ایله‌مکی
یازی بیهوده کچیرمشیدی آغستوس بوجکی
کلدی بردن بره وقتاکه زمان سرما
باشلادی قحط وغلا اولمغه دهشت فرما

دیه حکایه‌یی باغیره باغیره انشاد ایتمکه قالقیشمه‌سنده‌در . »

***

عصریلك ذهنیتنك تولید ایلدیکی طبیعی حادثه‌لر

جمهوریت غزته‌سنك استخباراتنه کوره ، بکقوز دارالایتامنده مؤسف بر حادثه وقوعه کلمش : حریت اعلان ایدیلدیکی ۲۳ تموز عید ملی کونی روزه‌ت توزیع ایدن ارکك طلبه‌نك یانه بکقوز قیز دارالایتامنه منسوب خانملر ترفیق ایدیلمش ، بونلر اوکون فضله خسته‌لانمشلر . معلمه خدیجه خانم دارالایتام قیزلرینك عید ملی کونی روزه‌ت توزیع ایتدکلری ارکك آرقداشلری ایله یارامازلق یاپه‌رق امراض ساریه‌یه مصاب اولدقلری حقنده بر شایعه چیقارمش، بوشایعه مکتبك ارکك وقیز طلبه‌سی آره‌سنده اولدقجه مهم بردیدی قودی‌یی موجب اولمش . بوندن متأثر اولان قیزلر برابر کزدکلری ارکك آرقداشلرینه [۱] برمکتوب یازه‌رق معلمه خدیجه خانمك مکتبه صوقولماسی ایچون کندیلرینه معاونت ایدیلمسنی رجا ایتمشلر . مکتوب قاپوجی طرفندن یاقالانمش،مدیره ویریلمش ، ارککلر خبردار اوله‌رق مدیره کیتمشلر، مکتوبی ایسته‌مشلر . مدیر بوحرکتی کستاخانه بوله‌رق طلبه‌یی تقبیح ایتمش . نهایت مسئله منازعه‌یه منجر اولمش . مدیر وهیئت تعلیمیه یدی طلبه طرفندن ضرب اولونمش ، چوجقلر معلمه خدیجه خانمی‌ده آرامشلر ، بوله‌مامشلر . . . حادثه‌دن صوکره مکتبده انضباط هیئتی اجتماع ایدرك متجاوزلری مکتبدن اخراج ایدرك قره‌غوله تسلیم ایتمشلر .

مکتبلرده ضبط وربطك نه درجه‌لره کلدیکنی کوسترن بوحادثه آنارشیدن باشقه برشیمیدر؟ بوکبی حادثات، حیات اجتماعیه‌ده حصوله کلن بحرانك سرپنتیلریدر. ارککلر وقیزلرك محیطدن آلدقلری تأثیرات ایله «عصریلك» ی مکتبلرده‌ده تطبیقه قالقیشملرنی اوقدر غریب کورمه‌ملیدر . بونلر متمادیاً وقوع بولان تلقینلرك ، ایشله‌نیلن فعللرك طبیعی نتیجه‌لریدر. مسئله اساسندن حل ایدیلدکجه بوکبی حادثاتك دها تجیملرینه شاهد اوله‌جغمزه شبهه یوقدر . اعتراف ایتمك لازمدرکه مدهش بر تردی حیات اجتماعیه‌نك بوتون صفحاتنی آلابیلدیکنه صارمقده‌در . وبونك نره‌ده قرار قیله‌جغی‌ده بللی دکلدر . جمهوریت غزته‌سی حادثه‌یی ایقاع ایدنلرك عفو ایدیله‌رك تکرار مکتبه آلنملرینی توصیه‌ایدیور. بوکبی حادثه‌لرك محیط اجتماعیده برجرم تلقی ایدیلدیکنه کوره فاعللرنی خوش کورمك اقتضا ایتمزمی؟ جمهوریتك حقی‌واردر. هرطرفده آنارشی حکمفرما اولدقدن صوکره مکتبلردن باشقه شی بکله‌مك انصافسزلق دکل‌ده نه‌در ؟...

***

غرب مدنیتنك رذیل مؤسسه‌لری

آقشام غزته‌سنك « آلتون أوز » دن نقل ایتدیکی بر مقاله‌ده « دیرالزور » قصبه‌سنده فرانسز مدنیتنك وجوده کتیردیکی اثرلردن بحث اولونیور . فرانسزلر اهالی بیننه صاچدقلری نفاق ایله خلقی بش آلتی پارتی‌یه آییرمشلر. اهالی یکدیکریله دیدیشیرکن فرانسزلرده بویوك بر اطمئنان وامنیت ایله حاکمیتلرنی ادامه ایدیورلرمش . مذکور غزته دیورکه :

« فرانسز مدنیتندن بالاستفاده بوکون دیرالزور قصبه‌سنده هرخطوه‌ده بر میخانه ، هرکوشه‌ده بر عموخانه‌یه تصادف ایدیلیر . قافه‌شانتانلرك عددی بوکوچوك قصبه‌ده یدی سکزی تجاوز ایتمشدر . وقت غروبده جمله‌سی لبالب دولودر . اوته‌دنبرو مسکرات علیهداری اولان بیچاره اهالی بوکون قهوه‌لرده قهوه چای یرینه قونیاق ، لیکور ایسته‌مکه آلیشمه‌لری فرانسزلرك نه درجه معارف ترقیه خواهشکر اولدقلرنی اثباته کافیدر . »

غرب مدنیتنك هرکیردیکی یره نه‌لرکوتوردیکنی کوسترمك ایچون بوده فعلی برمثالدر. مملکتمزی، ملتمزی«بلاقید وشرط غربیلیلاشدیرمق» ایسته‌ینلر غرب مدنیتنك بوسیئاتی‌ده مملکته صوقمقده نه‌فائده قازانه‌جقلردر ، بیلمیورز . اجنبی استیلاسنه معروض قالان مملکتلر ایچون غربك جبراً وقهراً فنالقلرینه مقاومت قابل دکلدر ، دیه‌لم . فقط استقلالنه صاحب برمملکت غربك بوقبیل فضایحنه قاپولرنی قاپایامازمی ؟ ایسترسه پك‌اعلا قاپایه‌بیلیر . بوکبی رذائلی مقاومت ایدیله‌مز جریان شکلنده کوسترمك ، ملتده فضیلت حسی قالمادیغنی قبول ایتمك دیمکدرکه هرحالده دوغرو دکلدر. اجنبی اشغالی زماننده استانبولده‌ده تأسس ایدیلان بوقبیل مؤسسات رذیلهٔ مدنیه‌یه نهایت ویرمك اولیای امورك اك متحتم وظیفه‌سیدر .

***

یهودیلرك روحی می‌دکیشیور ؟

آژانسك بری بوهفته سلانیکدن شویله بر خبر کتیردی : « پازارتعطیلی مناسبتیله موسوی خاخاملری اختلالجویانه بر بیاننامه نشر ایتمشلر وموسویلرك کندی مقدساتنی حین حاجتده قانلرینی دوکمك صورتیله مدافعه ایتملرینی توصیه ایلمشلردر . بوبیاننامه‌لر مصادره ایدیلمشدر . »

بوخبر اکر صحیح ایسه چوق شایان دقت وعبرت بر حادثه‌در. شیمدی‌یه قدر هرکسك کسب رسوخ ایدن قناعتی شودرکه یهودیلر حیاتلری ایچون هرذلته ، هرمسکنته راضی اولورلر . واقعا یهودیلر مقدساتلرینه مربوط بر قومدر . فقط جانلری هرشیدن عزیزدر . ایش حیات مسئله‌سنه دایانجه

[۱] بوارککلرك ۲۰_۲۵ یاشلرنده ودارالایتامی اکمال ایتمش اولدقلرنی، دارالایتاملرك بویله تحصیلنی اکمال ایدنلره مأکل اولدیغنی ، دارالایتامله دها برچوق بولسزلقلرك وقوع بولدیغنی ینه جمهوریت غزته‌سی یازمقده‌در .

یهودی بر قیلنی بیله فدا ایده‌من . بر یهودی‌یه نه وطن مفهومی حیاتنی فدا ایتدیریر ، نه‌ده مقدسات قیغوسی . اونك ایچون بو درکه‌یه دوشن ملتلری یهودیلکله توصیف ایدرلرکه ذلت ومسکنتك منتهاسی دیمکدر .

ایشته یهودیلرك بوتون ملتلرجه بوشعار ملیلری معلوم ومتعارف اولدیغی ایچون بوخبر هرکسك نظر دقتنی جلب ایتمش و هیچ کیمسه قید احتیاطسز بونی قبول ایتمه‌مشدر . مقدسات اوغورنده فدا کارلق خصوصنده ملتلرك یهودیلکه طوغرو کیتدکلری وخیلی یول آلمش اولدقلری برعصرده یهودیلر بویله حرکت ایدرلرسه البته بوتون جهان ایچون شایان حیرت بر حادثهٔ فوق‌العاده اولور .

مع‌مافیه ، یهودیلرك آلنلرنده وروحلرنده محکوك اولان ذلت ومسکنت تمغالرینی قازیه‌رق مقدسات اوغورنده فدای حیات کبی حماست وشهامت حسلریله تمایز ایده‌جکلرینی هیچ‌ده عقلمز آلمایور .

***

حضرت پیغمبر حقنده فضاحت لسانیه‌ده بولونانلر

استانبول اجنبی اشغالی آلتنه دوشونجه بوتون نفاقلر میدانه چیقمش ، اجنبیلره استناداً شعائر اسلامیه علیهنده درلو درلو افعال شنیعه‌ده بولونانلر اولمش ، غربك رذیل مؤسسه‌لری طرف طرف تشکیل اولونمش ، اسلامیته قارشی بسله‌نیلن غیظ وخصومتلر آغزلردن طاشمشدی . اوصیره‌لرده ، رحمةً للعالمین اولان حضرت پیغمبر افندیمز حقنده معهود «اجتهاد» غزته‌سی‌ده فضاحت لسانیه‌ده بولونمش . سبیل‌الرشاد اوزمان آنقره‌ده انتشار ایتدیکی جهتله بوحادثه حقنده معلومات آله‌مامشدی . متجاوز محاکمه ایدیله‌رك حبسه محکوم اولمش . استیناف محکومیتی رفع ایتمش . اوراق محکمهٔ تمییزه کیتمش . تمییز بورفع محکومیت قرارینی نقض ایتمش ، شیمدی اون ایکی آغستوسده محاکمه تکرار باشلایه‌جق .

بر غزته بو حادثه‌دن بحث ایدن فقره‌نك باشنه « حالا شو فضاحت لسانیه دعواسی ! » دییور . نه دیمك ایسته‌دیکنی آکلایه‌مادق . اکرعدلیه‌ده ایشلرك ناصیل سوروندیکنده قالدیغنی آکلاتمق ایسته‌یورسه اوکا دیه‌جك یوق . فقط بوزمانده محکمه‌لرده بویله دعوالرك رؤیت اولونامایه‌جغنی اشراب ایتمك ایسته‌یورسه قانون جزاده‌کی ماده‌نك الغاسنه تشبث ایتمسی لازم کلیر . اوماده باقی قالدقجه محکمه‌لر بوکونده ، یارین‌ده جناب پیغمبر حقنده فضاحت لسانیه‌ده بولونانلرك یاقه‌سنه یاپیشه‌جقدر .

***

استانبول قیز لیسه‌سیله ملغی باب مشیخت‌ده‌کی مسامره‌سی

استانبول قیز لیسه‌سی ترتیب ایتدیکی برمسامره‌ده شعائر اسلامیه ایله استخفاف واستهزا ایدن بر پیه‌س تمثیل ایتدیکنی کچن هفته غزته‌لردن نقل ایتمشدك . ملغا باب مشیخت بناسنده اوینانان بوتیاترو فرداسی کونی بردها تکرار اولونمش وبو ایکنجی تمثیلده معارف ارکانی ودها برچوق دعوتلیلرده حاضربولوندورلمش . توحید افکار رفیقمز اوراده حاضر بولونان ذواتك رسملریله مأذون خانملرك فطوغرافیلرینی درج ایتدکدن صوکره دییورکه :

« مشیخت بناسنده بولونان استانبول قیز لیسه‌سنده ، دون مکتبك بو سنه مأذونه‌لری طرفندن بر وداع مسامره‌سی ویریلمشدر . مسامره‌ده ، طالبه خانملر تمثیل ایده‌جکلری پیه‌سی انتخاب ایدرکن یاکیلمشلردر . بز بو خطایی ، بوخصوصده تجربه‌سز اولدقلری آشکار اولان مأذونه‌لره دکل ، مسامره‌یی برلکده ترتیب ایدن مکتب هیئت تعلیمیه‌سنه عطف ایدییورز . (تورك اوشاغی) نامنده و تورك عادات وعنعناتیله طابان طابانه ضد صفحاتی حاوی اولان بو پیه‌سده بالخاصه مسلمانلق علیهنه ، طالباته سویلتدیریلن سوزلرچوق چیرکیندر . « مسلمانلق عالمنك قادینلق حقنده‌کی تلقیلرینی » کولونج بولارق « مسلمانلغك تورك قادینلغنك اك صریح حقنی انکار ایتدیکنی » ادعا ایدن بو پیه‌سده کوستریلمك ایسته‌نیلن تورك قادین وارککنی اصلا طانیمایورز . بزم طانیدیغمز تورك ارککی سلام مقامنده اطرافنده‌کی خانملرك آلنی اوپه‌دیکی بزم طانیدیغمز تورك قادیننك حجاب وعفتی‌ده برابرنده بولوندیغی یاپانجیسی اولان ارککلرك ایجنده تأهلدن وبو ارککلرك آره‌سنده بکندیکی کیمسه‌لردن بحث ایتمکه مانعدر . مکتبك بوسنه‌کی مأذونه‌لری ارککلر قارشیسنده بویله تیاترو بیله اوینارلرکن تورك قادیننك هرهانکی بر ارککله برابر بولوندوریلمادیغندن شکایت ایدن بر پیه‌سی انتخاب ایتمه‌لری زمین وزمانه‌ده موافق دکلدی . بو اثری مأذونه خانملره اوینااتانلره بوکونکی وصالی کونکی نسخه‌مزده مندرج بر انکلیزك (قادینك اك بیوك مدافعی حضرت محمددر) عنوانلی مقاله‌لرینی اوقومالرینی وخانم قیزلرمزه ، اسلامیتك قادینلره اسیر معامله‌سی ایتدیکی کبی سقیم فکرلری تلقین ایتمه‌ملرینی توصیه ایدرز... »

توحید افکار رفیقمز اوینانان تیاترو حقنده ایضاحات ویردکدن صوکره پروغرامك متباقی قسمی حقنده‌ده شو ایضاحاتی ویرییور :

(بالان دوکن) و (فکرتك مزارنده) اسمنده‌کی طابلولر کوسترلمش ، تمثیللر آراسنده خلقیه خانم پیانو ایله ومعلم جواد بك‌ده کمانه آلاتورقه بعض پارچالر چالمشلر وطالبات‌ده متعدد شرقیلر سویله‌مشلردر . مسامره‌نك ختامنده مدعوینه چای وپاسته اکرام ایدیلمشدر . والی راشد ، دارالفنون امینی اسماعیل حق بکلرله مطبوعات ارکانی وذوات سائره مدعوین میاننده ایدی . »

مکتب هیئت تعلیمیه‌سنك برکره ملغی باب مشیخت بناسنده نامحرم برطاقم ارککلر حضورنده مکتبلی قیزلره تیاترو اوینانمسی ، پیانو وکمان چالدیرمسی ، شرقیلر سویلتمسی ، ثانیاً بالخاصه شعائر اسلامیه ، عادات وعنعنات ملیه علیهنده اولان بر پیه‌سی انتخاب ایتمسی ازهرجهت شایان تأسفدر . بالخاصه عصرلرجه مسلمانلرك مرکز دینیسی اولمقله برقیمت معنویه‌یی حائز اولان بربناده بوکبی حسیات اسلامیه‌یی رنجیده ایده‌جك افعال وحرکاتده بولونولمسی هیچ‌ده مناسب دکلدر .

مقدما استانبول مفتیسنه وفتواخانه مأمورلرینه عصرلردن بری ساکن اولدقلری بربنانك قاپولرینی قاپایوب ایچری صوقماین برمکتب مدیری بویله بربناده تیاترواوینامق ، شرقی سویلتمك ، چالغی چالدیرمق ، شعائر اسلامیه علیهنده سوز سویلتمکده بر ذوق مخصوص طویه‌بیلیر وهرفرصتدن بالاستفاده مسلك علمیه‌یه قارشی تجاوزاتده بولونان دارالفنون امینی‌ده بوذوق مخصوصه اشتراك ایده‌بیلیر . فقط حکومتی تمثیل ایدن والی بکك بویله شیلرك حکمت حکومتله هیچ‌ده قابل تألیف اولمادیغنی تقدیر ایتمسی واوکا کوره بروضعیت آلمسی اقتضا ایدردی . زیرا والی ، مسلمانلرك اضطراب واشتکالرینك مرجعی اولان برمقام ولایتده بولونیور . بوحالی کوردکدن صوکره مسلمانلر رنجیده اولان حسیاتلرینی ، مضطرب اولان قلبلرینك شکایتلرینی کیمه عرض ایده‌جکلر ؟.. مفتی افندینك‌ده مسامره‌ده حاضر بولوندیغنی سویلیورلر ؛ اکر طوغرو ایسه والی الله المشتکی !..

بعض کنجلرك سوقاقلرده شاپقه‌لرله دولاشمه‌لری

بو یاز چوجقلرك باشلرنده (شمس‌سپر) دیه بیاض کتندن معمول شاپقه‌لر تعمم ایتدی. خیلی جدی و ملیتپرور طانیدیغمز بعض احبابلرکزك چوجقلرینه‌ده شاپقه کیدیرلمش اولدیغنی کورونجه «فس، قالپاق بوله‌مادم‌ده بو شمس سپری آلدم، نه‌یاپه‌یم، (دونمه) مغازه‌لری بوسنه چوجقلر ایچون فس صاتمایورلر، اوروپادن هپ بویله سرپوشلر کتیرمشلر.» دیه براز محجوب اوله‌رق اعتذاره قالقیشیور.

صوك کونلرده ۱۳، ۱۴ یاشنده‌کی مسلمان قیزلرینك باشلرنده‌ده شاپقه‌لر کوروله‌یه باشلادی. اجنبی اشغالی زماننده روس قاریلرینك، موسقوف قیزلرینك کتیردکلری باشلق موده‌سنی تقلید ایدن بعض تورك خانملرینك یانلرنده اون درت یاشنی کچمش شاپقه‌لی قیزلر اولدیغی حالده واپورلرده ارککلر آره‌سنده مفتخرانه بر اوطورملری و فرانسزجه قونوشملری وارکه مسلمان، خرستیان هرکسك نظر دقتنی جلب ایتمکده‌در.

یکرمی یاشنی کچن بعض کنجلرك‌ده حصیر شاپقه‌لر کیمه‌یه باشلادقلرینی غزته‌لر یازییور. رسملی غزته مدیری بوهفته بونلرك رسملرینی درج ایده‌جکنی سویلیوردی. بر طاقم کنج ارککلرله قادینلرك‌ده شاپقه کیدکلری حقنده بعض غزته‌لر والی‌یه سؤاللر صورمش، فقط والی بك نه‌جواب ویره‌جکنی شاشیرمش، «بویله بر حادثه‌دن خبردار اولمادیغنی، خبردار اولونجه نه یاپمق لازم کله‌دیکنی دوشونه‌جکنی، فسنی چیقاروبده بر کنجك شاپقه کییه‌جکنی ظن ایتمدیکنی» سویله‌مش. آکلاشیلان والی بك، شاپقه کیین کنجلر حقنده یاپیله‌جق معامله‌یی آنقره‌دن صوره‌جق. کورولیورکه بعض غزته‌لر اورمان طاشلامه قبیلندن بو خصوصده حکومتك فکرینی آکلامق ایسته‌یور. احتمال که غزته‌لر بوکا دائر (آنکت) لر ده آچه‌جقلردر. بوندن برمدت اول تورك قادینلرینك صحنه‌یه چیقوب آقتریسلك ایتمسی، بارلره کیدوب اکلنمسی تصویب ایدوب ایتمه‌ینلر حقنده بعض غزته‌لر آنکت آچمشلردی. بو صورتله زمین حاضرلاندقدن صوکره شیمدی تورك قادینلری آقتریسلك‌ده ایدییور، کبار فحش یاتاقلری اولان بارلره‌ده کیدییور، میخانه‌لرده‌ده اوطوروب ایچکی ایچیور، دانس صالونلرنده‌ده مسلمان، خرستیان هرهانکی بر ارککله دقولته قیافتنده دانس ایدییور. بونلری یاپدقدن صوکره آرتیق بویه‌لرینك شاپقه‌ده کیمك ایسته‌یه‌جکی طبیعیدر. برطرفدن چوجقلردن باشلایه‌رق درجه درجه یوقاری‌یه طوغرو چیقارمق صورتیله امر واقع حالنه کتیرلمك ایستنن شاپقه‌نك بر آز صوکره جواز و عدم جوازی حقنده بعض غزته‌لرك نشریاته باشلایه‌جغنده شبهه یوقدر.

***

حاکملرك قیافتلری حالا تقرر ایده‌میور

وقت غزته‌سنك مخابر مخصوصی انقره‌دن چکدیکی بر تلغرافده حاکملرك قیافتلری حقنده آچیلان مسابقه بیتمك اوزره اولدیغی حالده برقاچ کیشیدن باشقه مسابقه‌یه اشتراك ایدنلر اولمادیغنی بیلدیرییور.

وکالت، نه ماضیده‌کی اشکالی اعاده، نه‌ده اوروپایی تقلید ایتمك ایسته‌مه‌مکده ایمش. مخاطبلره حرمت تلقین ایده‌جك بسیط برشکل ایسته‌یورمش. معارف وکالتی حرث مدیریتی عدلیه وکالتنك طلبی اوزرینه تورکلك دورنده‌کی حکام قیافتنه عائد موده‌لر حاضرلایه‌رق کوندرمش، فقط بونی‌ده عدلیه وکالتی بکنمه‌مش.

غالبا عدلیه وکالتی نه ایسته‌دیکنی بیلمیور. برطرفدن اوروپایی تقلیدایسته‌نیلمیور، دینیلیور؛ دیکرطرفدن اوروپاده‌کی حکام قیافتلرینه عائد موده‌لر جلبی ایچون خارجیه واسطه‌سیله اوروپاده‌کی ممثللره اشعاراتده بولونولیور. صوکره «تورکلك دورینه عائد حکام قیافتی» تدقیق ایتدیریلیور. «تورکلك دوری» نه دیمکدر؟ یعنی تورکلرك مسلمان اولمازدن اولکی دورلری: شامانیلك، بت پرستلك دورلری. دیمك معارف وکالتی حرث مدیریتنده شامانی حاکملرینك قیافتلری‌ده موجود ایمش. سپارش ایدیلیر ایدیلمز همان نمونه‌لر کوندریلمش.

عدلیه وکالتی بو قیافت مسئله‌سنی چیقاردیغنه پشیمان اولسه کرك! عدلیه وکالتنك بو ایشده بویله چیقماز یوللره دوشمه‌سی، ظن ایدرزکه، مقصدینی واضح صورتده اورته‌یه قویه‌مامسندن ایلری کلیور. «ماضیده‌کی اشکالی‌ده اعاده» ایتمك ایسته‌مدیکنی سویلیور. ماضیده‌کی شکل، علمیه شکلیدر. بونی نیچون ایسته‌میور، اونی‌ده ایضاح ایتمیور. یالکز ایسته‌میور، اوقدر.

عدلیه وکالتی اوروپادن، شامانی دورندن موده‌لر سپارش ایده‌جکنه طوغریدن طوغری‌یه خلقه مراجعت ایتسه‌ده حاکملری هانکی شکل و قیافتده کورمك ایسته‌دکلرینی صورسه دها ایی اولمازمی؟ خلق حکومتی ایچون یاپیله‌جق ایش بو دکلیدر؟ بوقدر زحمته کیرمه‌یه نه حاجت! هرمملکتده‌کی منتخب ذاتلره هانکی شکل و قیافتك خلقه حرمت تلقین ایده‌بیله‌جکنی صورسه، یاخود هرطرفده‌کی منتخب ذاتلر هانکی شکل و قیافتك دها زیاده مهابتلی و حرمتلی اولدیغنی عدلیه وکالتنه بیلدیرسه‌لرده عدلیه وکالتی بو مشکل وضعیتدن قورتارمش اولسه‌لر. جدی صورتده خلقك آرزوسی نظر اعتباره آلینسه مسئله قولایجه حل ایدیله‌بیلك. فقط کندی آرزولریمزی خلقه قبول ایتدیرمه‌یه اوغراشیورزده ایشك ایچندن چیقه‌مایورز. بالطبع بو یول چیقار یول دکلدر. دارالفنون امینی‌ده اوروپانك شکل و قیافتنی دارالفنونه صوقمق ایسته‌دی. فقط موفق اوله‌مادی. مزاح غزته‌لرینه اکلنجه اولدی. عدلیه وکالتی‌ده بویله شکل و قیافتلرله اوغراشه‌جغنه مملکتده قانونك حاکمیتنی تأسیس ایله اجرای عدالت جهتلرینه اهتمام ایتسه دها ایی اولمازمی؟.

***

تورك اوجاقلرینك دوشمش اولدقلری مشکل وضعیت

قسطمونیده چیقان آچیق سوز غزته‌سنك اینه‌بولی مخابری یازییور:

اینه‌بولی تورك اوجاغنك شو یقینلرده‌کی حالی چوق شایان تأسفدر. «برقاچ آی اول یاپیلان انتخابده کمال خواهشله چالیشه‌جقلرینی وعد ایدن اداره هیئتی «نه‌سبیدن» ایسه «بوکون» ایشدن ال چکمشلردر.»

تورك اوجاقلرینك بو وضعیته دوشمه‌سی حقیقةً چوق شایان تأسفدر. آناطولینك مختلف محللرندن آلینان خصوصی خبرلره کوره‌ده

بعض تورك اوجاقلرینك بر طاقم افعال وحركاتی ، تعقیب ایتدكاری غایه‌نك حقیقتی میدانه چیقارمسی اوزرینه آناطولی خلقی اوجاقلرله علاقه‌سنی كسمكه باشلامش ، اوجاقلر یرلی اولمایان محدود ذواته انحصار ایتمش. احتمال كه اینه بولیده‌كی ذوات‌ده خلقك تورك اوجاقلرینه قارشی آلدقلری وضعیتی كوره‌رك چكیلك طورمق مجبوریتنی حس ایتمشلردر .

بالطبع بووضعیت موجب تأثردر . بزمملكتمزك وملتمزك احوال روحیه‌سنی بیلدیكمز جهتله تورك اوجاقلری مركزینك طوتمش اولدیغی یكی خط حركتك آناطولیده برسوء تأثیر حصوله كتیره‌جكنی وبو سبیله تورك اوجاقلرینك توخاف بروضعیته دوشه‌جكلرینی خالصانه اخطار ایتمش و استانبول تورك اوجاغی دانسلر اویناتمقدن ، باللولر ترتیب ایتدیرمكدن وازكچیرمكه چالیشمشدق . فقط مع التأسف بزم بو صمیمی اخطارلریمز نظر اعتباره آلینمادی و آلنمایور. بویله مملكتده اك چوق خدمت ایده‌جك مؤسسه‌لرك ملت نظرنده بویله بر وضعیته دوشمسی نه‌یازیق !..

***

شعائر اسلامیه‌نك معاصی‌یه وسیله اتخاذی

غزته‌لرده اوقوندیغنه كوره بایرام كونی سرخوشلرك مقداری فوق‌العاده تزاید ایدییورمش ! . بوحال وحركت شعائر اسلامیه نامنه پك‌شایان تأسفدر . اولجه ، سائر كونلرده عبادت ایتمه‌ینلر بایرام كونلری اللرندن كلدیكی قادار عبادت ایتمكه چالیشیرلردی . شمدی بالعكس ، ایام سائره‌ده ارتكاب اولنمایان معاصی بایرام كونلرنده ارتكاب اولنیور ! . شعائر اسلامیه ، عادتا معاصی‌یه وسیله اتخاذ ایدیلیور بو ، نه‌قادار معكوس برطرز تلقی ؟ !.

بویله معقول ومشروع شكلندن چیقاریله‌رق معاصی عدادینه ادخال اولنان بعض مسئله‌لر دها واردر . مثلا مولد اوقونماق مسئله‌سی كبی . مولد اوقونماق علیه‌الصلاة والسلام افندیمزك روح پاكنه صلات وسلام اوقومق ایچون وضع ایدلمش بر بدعت حسنه‌در. فقط، شمدی آلمش اولدیغی شكل اونی بدعت حسنه‌لكدن چیقارارق بدعت سیئه حالنه كتیردی . چونكه قادینلرك شرقیلر ایله ، چالغیلر ایله اجرای آهنك ایتمه‌لرینه‌وسیله اتخاذ اولنیور ! ارككلرك راقی‌وشراب ایچمه‌لرینه واسطه اولمق ماهیتنه كیرمش بولنیور !.

ختان دوكونلری‌ده سوء استعمال ایدیلن شعائر اسلامیه‌دن بریدر . ختان مجلسلری عشرت مجلسلرینه دونوب قالیور ! . نه‌قادار تحف بر حال وحركت ؟ ! سنت ایشله‌یه‌لم دیركن ، محرمات قطعیه‌یی ارتكاب ایدییورز. یعنی‌تام معناسیله قاش یاپالم دیركن كوزچیقارییورز!.

بایرام كونی‌سرخوشلرك تزاید ایتمه‌سی تسعید كارانه برحال‌وحركت دكلدر . بونلری باری هوسات نفسانیه اوغورنده یاپاركن ، شعائر اسلامیه‌یی وسیله اتخاذ ایتمه‌ملی‌در . كناه هیچ اولمازسه كناه ماهیتنی محافظه ایتمه‌لی ، ثواب‌ده‌ثواب ماهیتنی محافظه‌ایتمه‌لی‌در . دینی‌مسئله‌لری هوسات نفسانیه اجراسنه آلت یاپتق بك چیركین وبك كولنج برحال وحركتدر . نه‌چاره‌كه بز هرشی كبی شعائر اسلامیه‌یی‌ده چیغیرندن چیقارمایه چالیشیورز ! .

***

روسلر حیات اجتماعیه‌مزی ناصیل یقیورلر !

اولجه قوقائین مبتلاسی ایكن بالاخره بوابتلادن قورتولان بر كنجك صوك تلغراف غزته‌سنده نشر ایتدیكی خاطراتدن :

« قوقائین استانبوله روسلر طرفندن كتیرلدی . دلبر روس قادینلری، باشدن چیقاردقلری تورك ارككلرینی بومهلك زهره آلیشدیرمقده بكیكمه‌دیلر . قوقائین ابتلاسی بوكون اویله ساری وعمومی دینه‌جك برحاله كلدی‌كه نسلك عاقبتندن بحق اندیشه ایدلملیدر . قوقائین ، صوك زمانلرده آناطولینك بویوك مركزلرینه‌ده صوقولدی . بكنلرده قونیه‌ده بركنجك فجیع برصورتده انتحاری قوقائین تأثیریله ایدی . كوتاهیه‌ده بركنج‌ده قوقائین تأثیریله واوسترا ایله بوغازینی كسه‌رك انتحار ایله‌مشدر .

بك اوغلنده‌مان ایكی‌سوقاقده برعادی قهوه‌لر، چوقور میخانه‌لر قوقائینك طوپدن وپراكنده باشلیجه توزیع مركزلریدر. بونلرك صاحبلری‌روس‌وبعض قریملی مسلمانلردر . صوكرا اجزاخانه‌لردن مهم برقسمی ، طانیدقلرینه قوقائین ویرمكدن چكینمیورلر. بیراخانه‌لرده دولاشان واوفاق تفك صاتان سیار روس دلبرلرینك قویونلرنده كوچوك بر شكه قوطی واردركه بونلرده سكز اون پاكت قوقائین صاقلیدر وآنجق دائمی مشتریلرینه ویریرلر .

صوكرا منحصراً قوقائین‌استعمالی ایچین‌بك اوغلنده‌كیزلی مؤسسه‌لروادردر. بونلردن بالخاصه‌بری چوق‌شایان دقتدر: بوراسی اطرافنده قوش توبی یاصدیقلی ایپك مندرلر سریلی زمین قاتنده خصوصی برمحلدر . اورته‌ده رنكلی بالقلر یوزن برحوض، خفیف‌قیرمزی برالكتریق ضیاسی، صولده تیاترو پرده سنده‌كی رسملری آكدیران بردكز تابلوسی واوستنده رنكا رنك الكتریقلردن صنعی برمهتاب... بوراده درین برسسزلك ایچنده قادین اركك برمندرلرینه سریله‌رك تاصباح قوقائین چكرلر. بك اوغلنده بویله روس مؤسسه‌لری محدود دكلدر.»

***

ازدواج مسئله‌لرینه ویریلمك ایستنن غریب شكللر

استانبولده‌كی حقوق‌عائله قومیسونی ، تعددزوجات‌مسئله‌سنی حل‌ایتدیكی، توركیاده وحدةالزوجه‌نك اصل‌اولدیغی ، حاكم‌اذن ویرمدكجه برآدامك‌ایكنجی دفعه ازدواجی امكانی قالدیریلمش اولدیغی غزته‌لر یازییور .

دیكر طرفدن كاتب عدللرده نكاح قییمق ایسته‌یورلرمش . بوخصوصده برغزته كاتب عدللرله اجرا ایتدیكی ملاقاتی نشر ایدییور.

بومسئله‌لر حقنده انشاء‌الله كله‌جك هفته بیان مطالعه‌ده بولونه‌جغز .

آبونه‌لری ختام بولان قارئین كرامك آبونه بدللرینی ارسال ایتمك لطفنده بولونمدی ویا آبونه‌دن صرف نظر ایدكلرینی اشعار بویورمدی بالخاصه رجا اولنور .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر یر ایچون
سنه‌لکی (٤٠٠) آلتی آیلغی
(٢٢٥) ، ممالک اجنبیه ایچون
سنه‌لکی (٤٥٠) ، آلتی آیلغی
(٢٥٠) غروشدر.
نسخه‌سی ٧،٥ غروشدر .
سنه‌لکی ٥٢ عدددر .
اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده
رشید افندی خاننده
اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .
مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمین
یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

١٣٣٠

آدرس تبدیلنده آیریجه
٥ غروش کوندرملیدر .
مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولملی وآبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر
ممالک اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.
پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٦١٠ | ٢٨ ذی‌الحجه ١٣٤٢ | * پنجشنبه * | ٣١ تموز ١٣٤٠ | جلد ٢٤

معاد

انســان جناب حقك امانت کبرایی حامل بر مخلوق مکرمیدر . اونده عقل وشعور دینیلن ایکی ودیعه واردرکه بونلرك سوقیله هر شیئی، علی‌الخصوص خالقیله مبدأ ومعــادینی بیلمك ایستر . زیرا حیاتی عقل وشعوردن محروم ، یالکز سوق طبیعیسنك ایجابات مبرمه‌سنه محکوم اولان حیوانات سائره‌نك حیاتی کبی حال حاضره مقصور ، حال حاضردن عبارت دکلدر. موجودیتك برجهتی ماضی‌یه، دیکری استقباله ناظردر. ماضی دیمك حیاتك مقرون افول اولان شئون کذشــته‌سی طرفندن دماغمزده براقیلان ایزلر دیمکدر؛ بو ایزلر بزی مقدما یاشامش اولدیغمز عاللرده تکرار یاشادیر . حیات ماضیه‌مزك اجزای مندرسه‌سیله چوق دفعه ساحهٔ تخیلاتمزده تورلو کاشــانه‌لر قورارز ؛ حیــاتمزك ماضی‌یه منقلب اولان جهتی بزی آره صیره ازلیت ساحه‌لرندده اجالهٔ افکاره ســوق ایدر . بزه مبدأمزی و اوکا حاکم ولان خالقمزی آرادیر . بوندن‌ده امثــالنه مقیس اوله‌میه‌جق بر ذوق معنوی حاصل اولور . چونکه انســانیت حقیقیه ومتفکره بو احتیاج ایله مجبول ، بو استعداد ایله مجهزدر . انســانی خالقنه ، مبدأ ومعادینه عائد تتبعات وتأملاتدن منع ایتمك اك قاهر ، اك مهلك بر استبداد اولدیغی کبی ، بو تتبعــات وتأملاتك بی‌لزوم ، فائده‌سز اولدیغنی ادعا ایلمك‌ده انســانیتی بهیمی ، سفیل بر درکهٔ خسرانه تنزیل ایتمك دیمکدر .

حیاتمزك مســتقبله ناظر اولان جهتی‌ده بزه معادمزی آرادیر . زیرا معاد، ابدیتی احتوا ایدن بر شأن مهمدر . انسان نصل اولورده اوکا قارشی لاقید قاله‌بیلیر؟ دقت ایدیله‌جك اولورسه بز حیات دنیویه‌مزده بیله حالدن زیاده استقبالده یاشــارز ؛ حالك بوتون مناعمه رغماً اونی نوعما هیچ منزله‌سنه تنزیل ایده‌رك اصل حیاتی استقبالده کوریر ودائما اونی الده ایتمك ایسترز ؛ حیات حالیه‌مزه متعلق اسباب زندکانی نه‌قدر مکمل اولورسه اولسون بو اسبابه دائما بر ماهیت موقته اثبات ایده‌رك اونلره مستقبلاً وجوده کتیره‌جکمز کاشانهٔ ســعادتك لوازمی نظریله باقارز . کوزمزك بوصورتله استقباله متوجه ، استقباله ناظر اولمسی ، روحمزك سعادت تامه‌یی دائمــا استقبالده آرامه‌سی طبایع اشیاده کامن ترقی وتکامل قابلیتندن منبعث بر حالت طبیعیه اولســه کرکدر . حال بویله ایکن غیر مرئی برعالمدن هر دقیقه : «نره‌دن کلدك؟ نره‌ده‌سك؟ نره‌یه کیده‌جکسك؟» سؤالی جان قولاغنه عکس ایدن انسان (لکن انســان) نصل اولورده بو سؤاللره قارشی بر هیکل جامد کبی لاقید قاله‌بیلیر؟ کندینی درآغوش ایده‌جکی شبهه‌دن وارسته بولونان بر استقبال نه وجه ایله انســانی کندیسنه متوجه قیلمقدن خالی قالیر ؟

ادیان سماویه کرك مسئلهٔ الوهیتی ، کرك مبدأ ومعاده متعلق مسائلی صورت قطعیه‌ده حل ایتمشدر . بونکله اکتفا ایتمك ایســته‌مین بعض انسانلر بو مسائلی کندی تتبعات فکریه وقناعت وجدانیه‌لریله توثیقه لزوم کورمشــلر ، تبلیغات دینیه‌یی دلائل ممکنهٔ عقلیه ایله تأیید ، بو صورتله اعتقادلرینی احکام ایلیه‌رك کندیلرینی ســعادت ابدیه‌یه نامزد قیله‌ق ایسته‌مشلردر .

العاب ذهن ایله وصول حق وحقیقت جهتنی اهمال ایدوب‌ده حل مسئله ایچون بسیط برانکاری کافی کورمك، عصرلردن بری وجوده کلمش اولان مؤســسات مادیه ومعنویه‌یی بو اصل منفیدن منشعب احکام فاسده

اوزرینه مبتنی قیلمق عالم انسانیت ایچون متصور ، حق مقرر اولان بلالرك اك مبرمی ، اك معظمی اولسه کرکدر . بونك بویله اولدیغی ، یاخود اولمدیغی زمان کوستره‌جکدر .

انسانلرك همان کافه‌سی بوعالمك برخالق ، برصاحبی اولدیغنه اعتقاد ایتمشلردر . وجود باری‌یه اعتقاد ، حائز اهمیت اولمیان بعض استثنا آنیله برابر ، انسانلرك طبقات عالیه وسافله‌سی آراسنده حکم سورمش ، بونك بویله اولدیغی‌ده شئون امملك ضبطنامه‌سی حکمنده بولونان تاریخك شهادتیله مرتبهٔ ثبوته واصل اولمشدر . بعض اقواملك ذات باری حقنده‌کی اعتقاداتنده کوریلن غرابتلر ، بوحقیقتك ثبوتنه مانع دکلدر فی‌الحقیقه اونلرك کیمی کونشه ، کیمی آیه ، کیمی بیلدیزه ، کیمی آغاجه ، کیمی طاشه ، خلاصه هر بری برشیئه طاپمشلردر . بوحاللری ، داها دوغروسی ضلاللری قطب نقطه‌سنه توجهله استقرارینی تأمین ایده‌مین مقناطیسی ابره‌نك قرارسزلغی ، قسری حرکاتی قبیلندندر . اجرام سماویه وسائره‌یه تعبد ایدن ، بوصورتله ضلاله توجهلری حق وحقیقتی بولانلرجه موجب حیرت اولان بوقبلرك کافه‌سی توجهکاهلرنده هیچ شبهه یوقکه حقیقی خالقلرندن باشقه برشی آراماپورلر ایدی ؛ فقط بیچاره‌لر کندیلرینی حق وحقیقته ایصال ایده‌جك رهبر سعادتی بوله‌مدقلری ایچون خیبت وخسرانلرینه نهایت ویره‌میورلر ایدی . مثلا بریاشنده برچوجق الینه نه‌کچرسه ییه‌جك ظنیله آغزینه کوتوردیکی کبی دلالت انبیا ایله معبود حقیقیلرینی بوله‌میان وشو نقطهٔ نظره کوره صبی غیرممیز حکمنده اولان زواللیلرده فطرتلرنده مکنوز براحتیاجك الجای مبرمیله هرکوردکاری شیئی معبود ظن ایتمشلر ، معبود حقیقی‌یه توجهدن بکله‌نه‌جك فیضی اوندن بکله‌مشلردر .

مع‌ذلك انسانلر آراسنده منکر الوهیت اولانلرده یوق دکلدر ؛ بونلر الوهیتی انکار ایتدکدن صوکرا طبیعی الوهیته منتهی اولان شیلرك کافه‌سنی ، انبیایی ، انبیانك شرایعنی‌ده انکار ایدرلر ، نه زمان کندیلرینه بونلردن بحث ایدیله‌جك اولسه : « آدام سن‌ده ! براق شو رواجدن ساقط اولمش کهنه افسانه‌لری ! » دیمکدن حیا ایتمزلر . فقط شوراسنی بیلمزلر ، یاخود بیلمك ایستمزلرکه بر چوق حقیقتلر اسکیلکلرینه رغماً هر دم تازه‌درلر . نتکیم عالم مادیاتك عناصری اسکیلکلرینه رغماً اصلا رواجدن ساقط اولماز ، کائناتده‌کی شئونك کافه‌سی بوعناصره خاص اولان ترکبات واستحالاتدن باشقه برشی دکلدر . بو بویله اولدیغی کبی حقایق ازلیهٔ الهیه‌ده عالم معنویاتك عناصری مثابه‌سنده‌در . شوحالده معنویات عالمنده‌کی شئونك کافه‌سی بوعناصرك پك واسع اولان ساحهٔ ترکبات واستحالاتی دائره‌سنده وبوعنصرلرك طبیعتنه موافق اولورسه آنجق اوزمان بر شی اولور . شئون مادیه موضوع بحث اولدیغی زمان عناصر مادیه‌دن استغنا اثرجهالت اولدیغی کبی شئون معنویه موضوع بحث اولدیغی اثناده عناصر معنویه‌یی هیچه صایمق‌ده پك بویوك بر اثر غفلتدر .

طبیعت یالکز عناصر مادیه‌ده دکل ، حتی عناصر مادیه‌نك بعض استحالاتنده بیله وتیرهٔ اولادن انحراف ایتمه‌مك خصوصنده غایت مکب ، غایت مصردر .

نره‌ده قالدی‌که قوانین طبیعیه ایله بر طاقم حقایق ازلیه « کهنه شیلردر » دییه نظر التفاتدن اسقاط ایدلسون ! حضرت آدمك ایلك اولادی حضرت حوانك ممه‌سندن نه امدیسه بزم آنالرمزك ممه‌سندن امدیکمزده اودر . سودك کمیت وکیفیتنده‌کی تالی فرقلرله برابر سود ینه سوددر . جناب حق تجددپرورلرك خاطری ایچون ممه‌ده سود یرینه بوعصرك ترقیاتنه ، ایجاباتنه داها موافق بر باشقه مایع خلق ایتمه‌مشدر . ترکیبی ، قوتی نه اولورسه اولسون ممه‌دن کلن مایعه سوددن باشقه بر اسم ویریله‌من . عصرلردن بری وقوعه کان استحالاتك نتیجه‌سی اولان هوا ، صو ، اتمك وسائره‌ده اسکیدر . بو اسکیلك نیچون بزی اونلردن مستغنی ایده‌میور ؟

حال بویله ایکن روحمزك غداسی ، مابه‌الحیاتی اولان حقایق جلیله‌یه قارشی : « اونلر اسکی شیلردر » دییه طغیانك سببی نه‌در ؟ اصلی فصلی اولمایان کهنه شیلردر دینیلن حقیقتلر ، قلبی احیا ایده‌جك ، روحی اوج اعلای معرفته یوکسلده‌جك حقایق ازلیهٔ الهیه‌در . اونلره نصل کهنه دییه‌بیلیرسك که تقادم ازمان ایله طراوت أزلیه وأبدیه‌لرینه اصلا خلل کلمز . دنیا یاشادقچه اونلر موقع رواجدن دوشمز !

حقیقةً زمانمزده ایکی تعبیر وارکه متمادیاً تکرار ایدیلوب دوریر : « کهنه ، یکنسق (مونوتون) » ! بر شیئی کوزدن دوشورمك ایچون دائما بو تعبیرلر قوللانیلیر . فقط شوراسی دوشونولمه‌یورکه بو اسکیلك ویکنسقلق طبیعتده مشهود کافهٔ استحالاتك مستندالیهی اولان اصللر حقنده‌ده واردر . تحولات کونیه‌نك کافه‌سی او کهنه ویکنسق شیلردن ظهور ایدر . واو اصللر دائره‌سنده جریان ایلر . مثلا جناب حق ارضی یاراندی یاراده‌لی اوکا شمسك اطرافنده بر قطع ناقص منحنیسی رسم ایتدیریور . ارضك شوحرکتیله کونشه قارشی ضروری الحصول اولان درت تورلو وضعیتدنده فصول اربعه دینیلن موسملر حاصل اولیور . بو کهنه ویکنسق حال کره‌نك یوم خلقندن بوکونه قدر دوام ایدوب دوریور . عجبا بعض قاصر نظرانك دستورلرینه کوره بو کهنه ویکنسق حاله نه دیمك لازم کلیر ! بو حالك بویله‌جه دوامی نیچون اونلره کلال وملال ایراث ایتمیور ؟

فی‌الحقیقه شو اصل قدیمه کوره حاصل اولان استحالاتك تنوعندن دولایی اصله تعرض ایدلمز ، ایدلسه‌ده بو تعرضدن بر فائده حاصل اولماز . دنیایی سودیرن ، دنیادن اوصاندیرمایان شی‌ده بواصله کوره

وقوعه کلن استحالانده کوریلن تنوعدر . شو حالده دیکر حقایق عالیه‌نك‌ده ، فقط اصلنه تعرض ایتمه‌مك شرطیله ، نامتناهی استحالاته اساس اولمسی ممکن، حق واقعدر . طبیعتك اصول قدیمه‌سنه تعرضدن بر فائده ملحوظ اولمدیغی بیلندیکی ایچون بوراده ضروری سکوت ایدیلیور . دیکر اصللره ایسه تعرض ممکن اولدیغندن اونلری تغییرده بأس کورولمیور . فقط امین اولمالی که بو تعرضلرك عکس العملی چوق فنا وچوق مضر اولور . خیردن زیاده شری تضمن ایدر .

حادثات مادیه‌ده جاری اولان شو قاعده شئون معنویه‌ده ده جاریدر . بو جریانه قارشی کلمك فکری مادیاته نظراً امتناعه ، معنویاته نظراً ده امکانه منتهی اولدیغندن بوتون قهرمانانقلر ، بوتون قوتلر اوجهته صرف ایدیله‌رك معنویات عالمنك مابه القوامی اولان اساسلر زیر وزیر ایدلمك ایسته‌نیلیور . فقط نتیجه نه اولاجق ؟ بونك تعیینی هم قولای ، هم ده کوجدر . عصرلردن بری تأسس ایتمش اولان مقدساتك کافه‌سی ییقیله‌جق ، انسانیت بهمیت اولی دوره‌سنه رجوع ایده‌جك ؛ انسانلر آراسنده مقدساتی تعیین ایدن حدود وقیوددن اڭرقالمایه‌جق ؛ عالم مشحون فضائح بر رذالت صحنه‌سی اوله‌جق . حجاب ، حیا ، مروت کبی نیجه نیجه فضائل خرافات آراسنه قاریشه‌جق ؛ خلاصه بوتون معناسیله جهان انسانیتك قیامتی قوپاجق ! سیر فی المنام حالنده یوربینلرده اوزمان اویقودن اویانوب حقیقتی کوره‌جك فقط بعد خراب البصره !

فریه

معاملات وعباداتده مسامحه !

سیدنا تاریخ فقه مدرسنك الٓهیات طلبه‌سنه تلقین ایتمش بولندیغی فکرلردن بری‌ده [اسلامیتك معاملاتده وحتی عباداتده مسامحه اساسنه مستند اولدیغی] ایدی . « لسان بشر لسان قرآنه ترجمان اوله‌ماز » عنوانی زیرنده یازمش اولدیغم متقدم بر مقاله‌ده مختلف مقصدلرله قرآنك تورکجه‌یه ترجمه ایدلمه‌سنی ایسته‌ینلر بولندیغنی سویله‌مش وتعقیب اولنان مقصدلردن بری حقنده شو ایضاحاتی ویرمش ایدم :

« بو حصول تلقیاته کوره اسلامیت بی‌پایان بر یسری مبعردر . حرجك ، کوجلکك اسلامیتده یری یوقدر . بو تلقیده اولانلر حرجسزلکك ، یسرك دائره‌سنی اوقادار واسع جیزیورلرکه اسلامیت عادتا عملسز بر اعتقاددن عبارت قالیور ؟. اعتقادكده تصدیق بالجنان رکنی قالدیریلاراق اقرار باللسان رکنیله اکتفا ایدلمك لازم کلیور !.. نه‌قادار تحفدرکه بونلر ، بو طرز تلقیلرینی اساس اسلامیت اولان قرآن وحدیثه استناد ایتدیریورلر !.. « قرآن وحدیثده ایفاسی مشکل هیچ بر امر واجتنابی کلفتلی هیچ بر نهی یوقدر ، فقط ، خواجه‌لر بو حقیقتلری کیزله‌یورلر وجاهل مسلمانلری بر طاقم اعمال شاقه ایله مکلف طوتیورلر » دیمك کستاخلغنی کوستریورلر !. بونلر قرآنك تورکجه‌یه ترجمه ایدلمه‌سنه پك زیاده خواهشکردرلر . چونکه قرآن تورکجه‌یه ترجمه ایدیلنجه هرکس اوقویارق اونده ، اعمال شاقه ایله مکلفیت بولنمادیغنی اکلایاجق وبوکبی تکالیف دینیه‌نك خواجه‌لرك علاوه واویدورمه‌لرندن عبارت اولدیغی میدانه چیقاجق وآرتیق ، اسلامیتده‌کی بی‌پایان قولایلقلری ستر ایدن پرده‌لر ییرتیلوب آتیلمش اوله‌جقدر ، ظننده بولنیورلر !... »

مدرس محترمك ، « اسلامیت معاملاتده وحتی عباداتده مسامحه اساسنه مستنددر . » سوزی مجددلرله مشترك بر طرز تلقینك ترجمانی می‌در ؟ اکر اویله ایسه ، کندیسنی بو عصری مذهبك سیدلرندن تلقی ایتمك لازم کله‌جکدر !.. حیفاکه بو عصری مذهبك تأسیسی خصوصنده ایلك مرتبهٔ سیادتی بشقه‌لری احراز ایتمش بولنیور . کندیسی‌ده « اقول » دیمکسزین ، متقدم سیدلری تقلید ایتمش بولندیغندن طولایی منلا خسرولرك ، ابن کماللرك موقع عجزلرینه دوشمش کوریلیور !.

آره‌لرنده شوقادار بر فرق وارکه : منلا خسرولرك ، ابن کماللرك تقلید ایتمش بولندقلری أئمهٔ مذاهب ، مقلدلرینه مفخر تبخش اولان اعاظم اسلامیه‌دندر . مدرس محترمك تقلید ایتمش اولدیغی مذهب عصری سیدلری ایسه ، کندیسنه هیچ ده حق افتخار بخش ایده‌جك کیمسه‌لر دکللردر !. مذاهب قدیمه أئمه‌سندن هرهانکی بریله ، عصری مذهب ساداتندن مثلا دوقتور عبد الله جودتی قارشیلاشدیرنجه برینی تقلید ایتمکده‌کی شرفك درجهٔ رفعتی ، دیکرینی تقلید ایتمکده‌کی اسفلده درجهٔ اصابتی سهولتله آکلاشیلیر . فقط ، مدرس محترمه شرفلی بر طریق تقلید بولمق بزه ترتب ایدن بر وظیفه دکلدر . ایسته‌دیکی طریق تقلیدی تعقیب ایتمك حق خیارینه دست تجاوز اوزاتمایه‌رق مسامحه مسئله‌سنی تدقیق ایده‌لم :

مدرس محترمك ، معاملات وعباداتده اسلامیتك مبنی علیهی اولمق اوزره کوستردیکی « مسامحه » تعبیرندن ، مجبا الٓهیات طلبه‌سی ناصل بر دویغی ایله متحسس اولمشدر ؟ قطعیتی ادعا اولنه‌مازسه‌ده ، ظن غالب ایله تخمین ایدلدیکنه کوره « اهمالکارلق » معنا ومقصدینی چیقارمشلردر . بو نتیجه‌یه کوره ، مدرس مومی‌الیه ، پك نازك ایکی نقطه‌ده پك تهلکه‌لی بر تعبیر قوللانمشدر . معلومدرکه معاملات اسلامیه ضوابط حقوقیه‌دن عبارتدر . الٓهیات طلبه‌سنك « مسامحه » تعبیرندن چیقاردیغی « اهمالکارلق » معنا ومقصدی اکر طوغری ایسه ، مدرس محترم ، حقوق عباده قارشی ، طلبه‌یه « اهمالکارلق » تلقین ایتمش اولیور !... عباداتده « مسامحه » نك‌ده « اهمالکارلق » نتیجه‌سنه منجر اوله‌جغی ـ طلبه‌نك طرز تلقیسنه کوره ـ طبیعی وضروریدر . سوء تلقینك طلبه اوزرنده حصوله کتیردیکی سوء تأثیری ازاله ایتمك اوزره ایضاحات آتیه‌نك اعطاسنه مجبوریت حس ایدییورم :

اسلامیتك اساسات وفروعاتنده ، نه حقوق عباده قارشی ، نه‌ده وظائف عبودیته قارشی « اهمالکارلق » معناسنده بر « مسامحه » دستوری موجود دکلدر . اسلامیتك معاملاتده یکانه غایه‌سی حقوق عبادی حمایه ایتمکدر . عباداتده‌کی غایه‌سی‌ده ، حمایهٔ حقوقك یکانه عامل مؤثری بولنان (خشیة الله)ی ، وظائف عبودیتی ایفا ایتدیرمك واسطه‌سیله قلوب

عبادده یرلشدیرمکدر . وظائف عبودیته قارشی اهمالکارلق (خشیةالله) ك تأثیرینی آزالتیر . وحتی کلیاً ازاله ایتمك تهلکه‌سنی حائزدر . (خشیة الله) ك آزالماسی ویاخود کلیاً زائل اولماسی حقوق عبادی دائماتعرض وتجاوزه معروض بیراقیر . بو نتیجه نه‌اسلامیتك غایه‌سنه ، نه عبادك منافع حیاتیه‌سنه‌موافق دکلدر. معاملات حقوقیه‌وعبادات دینیه‌یه‌قارشی وقوعبولاجق اهمالکارلقلرك حیات بشریه‌ده آچاجغی مهلك رخنه‌لری پك أبی کشف‌ایدن اسلامیت، اخلال حقوق وترك عباداتی شدتله‌نهی بیورمش ومادی ، معنوی عقوبتلر تعیینی صورتیله نهی جلیلنی تأیید ایتمشدر . بوعقوباتی بزه کمال جلالتله تبلیغ بیورمقده بولنان نصوص قاطعه ، السهیات طلبه‌سنك البته مجهولی دکلدر . اخلال حقوق وترك عباداتی نهی‌ایدن وبونهی‌جلیلنی، مادی ومعنوی‌عقوبتلر تعیینی‌صورتیله تأیید بیوران اسلامیتده « اهمالکارلق » معناسنه بر « مسامحه » تعبیرینی اسلامیته دکل ، کندی افاده‌سنه عائد بر « مسامحه » اولمق اوزره تلقی ایتمه‌لرینی السهیات طلبه‌سنه توصیه ایتمك ناقابل اهمال بروظیفه‌مزدر .

بز ، « مسامحه » تعبیرینی طلبه طرفندن تلقی ایدلدیکی ظن اولنان معنا ومقصده حمل ایتمك ایسته‌میورز . فقط ، ناصل بر معنا ومقصده حمل اولنمق لازم کله‌جکنی‌ده قطعی صورتده بیله‌میورز . فی‌الحقیقه ، اسلامیتك تعبیرات‌تشریعیه‌سی میانده، « مسامحه » تعبیریله ، علم‌بلاغتده بیان اولنان [تقارن فی‌الخیال] جهت جامعه‌سنده‌کی مناسبت خیالیه درجه‌سنده مناسبتدار بولنان بعض‌تعبیرات‌تشریعیه‌یه تصادف ایدیله‌بیلیر. ازجمله تیسیر ، رخصت ، افتا ، استحسان ، قیاس واباحه تعبیرات تشریعیه‌سی درخاطر اولنه‌بیلیر . فقط بو تعبیراتك هیچ بری مدرس محترمك «مسامحه» تعبیریله افاده‌ایتمك‌ایسته‌دیکی معنا ومقصدی‌افاده‌ایتمز.

اسلامیتده ، بری عمومی ، دیکری خصوصی اولمق اوزره ایکی نوع تیسیر واردر . عمومی تیسیر اسلامیتك ماهیت عمومیه‌سنه ، خصوصی تیسیرده حادثات ومسائل جزئیه‌یه عائددر .

تیسیر عمومی : احکام اسلامیه‌نك طبیعت بشریه‌یی نه جذب ، نه‌ده دفع ایتمیه‌جك برحال اعتدالده تشریع بیورلمش بولنماسیدر . مدرس محترمك ، مسامحه‌دن تیسیرعمومی معناسنی قصد ایتمش اولماسنه ایکی مانع واردر : اولاً ، ماهیت اسلامیه‌ده‌کی تیسیرعمومی تبدل ایتمش دکلدرکه ، مدرس محترمجه موجب شکایت اولسون . ثانیاً ، بو تیسیر عمومی معاملات وعبادات اسلامیه‌ده برمسامحه‌کارلق دکل ، بر اهتمامکارلقدر . مدرس محترمك شکایتی ایسه ، اهتمامسزلغه دکل ، مسامحه‌سزلغه متوجهدر. تیسیرخصوصی سعهٔ حال‌زماننده منهی‌وممنوع بولنان‌حال وحرکتلره‌ضرورت‌حال زماننده، رخصت‌ویرلمش‌بولنماسندن عبارتدر . اسلامیتك معاملاتنده وحتی عباداتنده وعلاوه ایده‌لم‌که ، حتی اعتقادیاتنده ، فقط ضرورت حال زماننده مستند بولندیغی بو تیسیر خصوصی‌یه‌ده خلل کلمش دکلدر . بناءً علیه بونقطه‌ده‌کی عمل تبدل‌ده مدرس‌محترمك شکایتنه، خصوصیتده مسامحه‌نك بومعنایه حمل‌ایدلمه‌سنه مانعدر . چونکه عمومی برمسامحه‌سزلقدن مشتکی بولنیور .

طریق افتا طریق قضایه نسبتله وسعتلیجه‌در. چونکه مفتی طبیعت حادثه‌یه وذات مصلحته نظراً فتوی ویریر . فقط ، قاضی حادثه‌نك اسباب ثبوتیه‌سنی تحری وتدقیق‌ایدر . قاضینك بوطرز قضاسی‌شبهه‌سز بر تقیید وتقیددر . نه‌چاره‌که احقاق‌حق قضیه‌سی بوتقیید وتقیدی ضروری قیلمقده‌در . مفتی حادثاته اسباب ثبوتیه آرامق قیدندن آزاده‌در. آنك ایچون «طریق افتاطریق قضادن وسعتلیجه‌در.» دیبورز. مسامحه تعبیرندن طریق افتاده‌کی وسعت معناسنی اکلامامزه‌ده قوتلی مانعلر واردر . اولاً طریق افتا الیوم ینه‌عین طریق افتادر . ثانیاً مفتینك‌یالکز طبیعت حادثه‌یه‌حصر نظر ایتمه‌سی برمسامحه‌کارلق‌دکلدر. طریق استحسان‌ده‌طریق‌قیاسه نسبتله بررخصت‌تشریعیه عد اولنه‌بیلیر. قیاسده حکم منصوصك علت ثبوتیه‌سیله تقید واردر . استحسانده حکم منصوصك علت ثبوتیه‌سیله تقید یوقدر . حادثهٔ استحسانیه‌نك کندی ماهیت خصوصیه‌سنه وماهیت خصوصیه‌نك علت مستقله‌سنه انفاذ نظر ایدیلیر . تعلیل بالذات طریقی تعلیل بالواسطه طریقندن دها وسعتلیدر. مسامحه‌نك افاده ایتدیکی معنا ومقصد، استحسان‌ایله‌ده افاده اولنه‌ماز . چونکه استحسانده حادثه‌نك‌خصوصیتنه اهتمام‌مقصدی مندمجدر . صوکره ؛ طریق استحسان‌ده کماکان باقیدر . بناءً علیه سائق شکایت‌اولمق قابلیتی‌حائز دکلدر. دهاصوکره ، طریق استحسان طریق خاصدر . مدرس محترمك ایسته‌دیکی مسامحه‌کارلق ایسه عمومیدر . طریق قیاس‌ده ، حد ذاتنده برطریق توسیعدر . فقط ، مسامحه‌یی طریق قیاس‌ایله تفسیر ایتمك‌ده امکانسزدر . چونکه قیاس طریقی‌ده خصوصی بر طریقدر . صوکره ؛ طریق قیاس برطریق تحدید دکل ، برطریق توسیعدر . دها صوکره ، بوطریق توسیعی کشاد ایدن ، علمای اسلامدر . بناءً علیه مدرس محترمك نه قیاس معناسنجه مسامحه‌سزلکدن ، نه‌ده علمای‌اسلامك قیاس‌طریقیله‌اسلامیتی تحدید وتقیید ایتمش اولماسندن مشتکی بولنماسنه محل ومحمل صحیح یوقدر. طریق قیاسی اکر برطریق تحدید وتقیید تلقی‌ایده‌جك ایسه، بوتلقیسی اجتهاده عصبیت درجه‌سنده‌کی طرفدارلغیله بارز برتناقض تشکیل‌ایدر!. اسلامیتده برده‌اباحه طریق تشریعیسی‌واردر. فقط‌اباحه ساحه‌سی‌نه‌حقوق شخصیه‌یه ، نه‌ده حقوق‌عمومیه‌یه ضرری طوقونمایان حال وحادثه‌لر ساحه‌سیدر . بونکله‌برابر ، اباحه طریقی‌ده برطریق خصوصیدر . بناءً علیه اسلامیتده‌کی اباحهٔ خصوصیه‌ده مسامحه‌نك ترجمان افاده‌سی اوله‌ماز . مسامحه‌نك لسان افاده‌سنه ترجمانلق‌ایده‌جك یگانه بر واسطهٔ افاده واردر : اباحهٔ عمومیه !.. حیفا که اسلامیتده

اباحهٔ عموميه بوقدر . حتى افراد بشر ميانندن اباحهٔ عموميه آفت مدهشه ومهلكه‌سنى قالديرمق اسلاميتك غايات اساسيه‌سندن اك مهمنى تشكيل ايدر . بو اعتبار ايله ، مدرس محترمى اباحهٔ عموميه طرفدارى اولمق اوزره تلقى ايتمكه ديلمز وارميور وكوكلمز راضى اوليورسه‌ده كندى حال وقوللرى كنديسنى بويله برظن وشبهه آلتنده بولنديره‌جق استعدادى حائز بولنيور: مثلا؛ اجتهاده خواهشكر اولماسى ، طريق اجتهاد اولمق اوزره طريق مسامحه‌يى تعقيب ايتمك ايسته‌مه‌سى ، مسامحه‌يى ، ناقابل مقاومت حالات وحادثات جاريه‌نك اسلاميتله علاقه‌لرينى كسمك صورتيله ، اولجه تفسير ايتمش بولنماسى كبى ! . مدرس محترمك مختلف افاده‌لرندن چيقمق استعدادينى حائز بولنان اباحهٔ عموميه طرفدارلغى نتيجه‌سى اكر محرق وجدان واذعان بر نتيجه ايسه :

اخذت ناراً بيدى وضعتها فى كبدى
الى من اشكو ياسيدى احرقت قلبى بيدى

ديه‌رك توبيخ نفس ايتمك حق بالطبع كنديسنه عائددر .

يحيى عفيف

مؤسسات خيريه‌مز نه حالده ؟

ايلك انقلاب ادارى مبدئندنبرى كچيرديكمز اوزون سنه‌لر ايچنده ، اوسنه‌لرك مقدارندن زياده جمعيت خيريه‌لر تشكل ايتدى . بو جمعيتلر كرك اسملرى وكرك استهداف ايدركبى كوروندكلرى غايه‌لرى اعتباريله حائز اهميت وقيمت بولنيوردى . مملكتده جمعيت خيريه‌لر واسطه‌سيله كوروله‌جك اوقادار ايشلر وار ايدى كه متشكل بولنان جمعيتلرك عددى او ايشلرى كورمكه كافى دكلدى . بزده ، دردينى آكلايه‌راق تداويسنه چاليشان برجمعيت مدنيه حالنه ارتقا ايتمه‌مزى ايسته‌ينلر دها برچوق خصوصى جمعيت خيريه‌لر تشكل ايتمه‌سنى ايسته‌يوردى . حيفا كه موجود جمعيت خيريه‌لرك عمرلرى‌ده سريع الزوال كونلرك عمرلرى قادار قيصه اولدى : كونلرك عمرلرينه ختام ويرن ظلام ليالى كبى ، ظلام انحلال‌ده مؤسسات خيريه‌نك عمرلرينى ، آز زمان ايچنده نهايته أيرديردى . اونلرك ياشامالرينه ايكى حال وحركت مانع اولدى . برى كچيجى بر نوهوسلك ، ديكرى محيط اجتماعينك تمايلات روحيه‌سنه آيقيرى اولان حال وحركتلر ... بز ، نوهوسلك خصوصنده چوجوقلره بكزه‌يورز وطوتديغمز ايشلرده چوجوق اويونجاقلرينه بكزه‌يور ! . نه‌يى كورور ايسه‌ك ، اوكا هوس ايده‌رز ؛ و اونكله بر مدت اكلندكدن صوكره هوسمز كچر ، يكى بر اكلنجه ايسترز ، اوندن‌ده بيقاراق اوچنجى بر اكلنجه بولمق ميلنه مبتلا اولورز ، مدرسه تعبيرنجه « وهلم جراً » ؟ ..

بويله كچيجى هوسانك سوقيله تشكل ايدن جمعيتلر عقامته محكومدر . بزده تشكل ايدن جمعيتلرك طول عمر ايله معمر اوله‌مامه‌سنك سببلرندن برى‌ده كچيجى هوسانه مستند بولنمالريدر . وبزده‌كى جمعيتلرك ياشايه‌مامه‌سى هوسانه مستند تشبثاتك مثمر اوله‌ميه‌جغنه دليل كافيدر . تشبثاتده موفقيت اقدام واثباته وابسته‌در . عربلر « من ثبت نبت » ديرلر . بر تورك شاعرى‌ده بو سوزى :

مانند شجر نابت اولور ثابت اولانلر

ديه ترجمه ايتمشدر . اقدام وثباته مستند تشبثلر آنجق شجر نابت كبى كوكلى قناعتلردن حصوله كله‌بيلير . تشبث ايچون قناعت وتشبثده موفق اولمق ايچون‌ده حسن نيت لازمدر . بز، اكثرى تشبثلرمزده نه قناعت ، نه‌ده حسن نيت صاحبى دكلز . آنك ايچون تشبثاتمزده اقدام وثبات كوسترميورز ؛ كوستر‌ديكمز غير جدى اقدام وثباتلرمزده ده موفق اوله‌ميورز . اكثرمزك برجمعيت خيريه تشكيلنه تشبثى وياخود موجود برجمعيته انتسابى ، يا سوق منفعت ، ياخود حس اشتهار نتيجه‌سيدر . غير جدى وغير صميمى حال وحركتلر انسانى منزل مقصوده ايصال ايده‌مز .

بزم ، صميمتدن ، جديتدن آزاده ، نمايش وآلايش حسلريله مشبوع تشبثات خيريه‌مزى عقامته محكوم ايدن برحال وحركتمزده محيط اجتماعينك تمايلات روحيه‌سنى نظر اعتباره آلمقدن غافل بولنمامزدر . نتيجه‌سى عمومه عائد تشبثاتده موفق اولمق عمومك مظاهرتنى جلب ايتمكه متوقفدر . حتى بعض تشبثات خصوصيه بيله ، عمومك مظاهرتنه نائل اولمدقجه موفقيتله نتيجه‌لنه‌مز . بزم جمعيات خيريه‌مز عمومك مظاهرتنى جلب ايده‌مديكى وياخود جلب ايتمك طريقنى بيله‌مديكى ايچون ، طلوعى عقبنده غروبه محكوم اوليور . جمعيتلر مادى ومعنوى حمايه‌لرله ياشايه بيليرلر . نائل حمايه اولمانك يكانه چاره‌سى تشبثاتك تمايلات وحسيات عموميه‌يه توافق ايتمه‌سيدر . تشبثاتده تمايلات وحسيات عموميه‌يى نظر اعتباره آلمامق ، ياخود آلمق احتياجنى طويمامق غير شعورى برحال وحركت اولور . محيط اجتماعيلر فردلرك جهاز هضميه‌سنه بكزر . هر فردك معده‌سى هر مادهٔ غذائيه‌يى هضم ايده‌مديكى كبى ؛ هر محيط اجتماعى‌ده هر حال وحركتى هضم ايتمك استعدادنده دكلدر . وهر معده‌نك ، هضم ايده‌مديكى مادهٔ غذائيه‌يى خارجه آتماسى ناصل بر امر طبيعى ايسه ، هر محيط اجتماعينك ، هضم ايده‌مديكى هر حال وحركتى نفرت واستكراه ايله قارشيلامه‌سى ده اويله‌جه طبيعى وضروريدر . بناءً عليه ، هر فرده ، كندى جهاز هضميه‌سنك قابليت هضميه‌سنه كوره مواد غذائيه ويرمك برضرورت طبيه اولديغى كبى ، هر محيط اجتماعى‌نك تمايلات وحسياتنه كوره حال وحركتلرده بولنمق‌ده بر ضرورت اجتماعيه‌در . بزم محيط اجتماعيمز دينى واخلاقى دويغولره توافق ايتمه‌ين حال وحركتلرى حس

نفرت واستكراه ايله قارشيلار . محيط اجتماعينك نفرت واستكراه ايله قارشيلاديغى حال وحركتلر ايله نه فردلر، نه ده خصوصى جمعيتلر تأمين موفقيت ايده‌من . مملكتمزده اليوم موجود بولنان بر قاچ جمعيت خيريه‌نك ، محيط اجتماعينك تمايلات دينيه واخلاقيه‌سنه كوره حركت ايتمه‌دكلرندن طولايى دوچار انحلال اولان سلفلرندن عبرت آله‌رق تشبثلرينى محيط اجتماعينك دينى واخلاقى تلقياتنه توفيق ايتمكه چاليشمه‌لرى لازم كليركن ، بالعكس تمايلات عموميه‌يه پك آيقيرى حال وحركتلرده بولندقلرى كورولمكده‌در .

بو جمعيتلرك باش اوجنده اولمق اوزره تورك اوجاقلرينى ذكر ايده‌بيليرز . تورك اوجاقلرى مملكتمزده همان همان ايلك دفعه تشكل ايتمش وهرناصلسه شمدى‌يه قادار ياشايه بيلمش يكانه بر جمعيتدر. فقط ياشايشى نسلسز فردلرك ياشايشى كبى عقامتلى برياشايشدر. تورك ملتنك خصوصى جمعيتلر واسطه‌سيله ياپيله‌جق چوق ايشلرى وار ايدى. تورك اوجاقلرى توركلكه خدمت ايتمك يولى بيله‌بيلسه‌يدى وغايه‌سى معين بر طريق مساعى تعقيب ايتسه‌يدى ، چوق خدمتلر ايفا ايده‌بيليردى . فقط، تورك اوجاقلرى غايه‌سز بريول طوتدى. غايه‌سز بريولده يورودكن، كاه صاغه، كاه صوله صاپاراق كنديسنك برخط مستقيم يولجيسى اولماديغنى تورك محيط اجتماعيسنه آكلاتيويردى . توركلرده مليت حسلرينى اوياندیرمايه چاليشيركن، تورك اولمايان عناصر اسلاميه‌ده مليت حسلرينى اوياندیرمق صورتيله افتراقلرينى موجب اولان عوامل مؤثره‌دن برى عدادينه كيردى . نشر ايتديكى مجموعه‌لر ، مقاله‌لر ومركز عمومى‌ده ويرديكى وقادينلرله اركككره ويرديرديكى قونفرانسلرله توركلرك حسيات اسلاميه‌سنى رنجيده ايتمك غفلتنى كوستردى . عرب وآرناوود عنصر اسلاميلرينى توركلك خارجنه آتمايه چاليشيركن ، مجارلر وبلغارلركبى خارجى وغير اسلامى عنصرلرى توركلره قرداش ياپمق غيرتنه دوشدى. آنك ايچون توركلرك نه كنجلرينى، نه ده اختيارلرينى اطرافنه طوپلايه مادى . تورك اوجاقلرينه كيدنلر توركلرله مادى ومعنوى علاقه‌لرى اولمايان كيمسه‌لردى . اونلرده آيدن آيه آلدقلرى پاره‌لرك توركجيلرى ايدى . عناصر اسلاميه پارچالاندقدن صوكره ، آرتق كوروله‌جك بشقه برايشى قالماديغنه قناعت كتيرمش اولمالى كه شمدى عمرينى، چالغيلى، شرقيلى ، دانسلى ، چابلى اركك وقادين اكلنجه‌لرى ترتيب ايتمكله كچيرمكه چاليشيور!. كچنلرده استانبوله كلن « مجار قرداشلره » ويريلن ضيافتده تورك قادينلرينه چالديريلان چالغيلرك، ترنم ايتديريلن شرقيلرك واسطهٔ اعزاز واكرام اتخاذ ايدلمه‌سى توركلرى تورك اوجاقلرندن قاچينديره‌جق پك فنا بر حال وحركتدر . توركلره مادى ومعنوى مثبت برخدمت ايفا ايده‌مه‌ين تورك اوجاقلرينك هيچ اولمازسه، تورك هيئت اجتماعيه‌سنك فضائل اجتماعيه واخلاقيه‌سنى اخلالدن توقى صورتيله منفى برخدمت ايفا ايتمه‌سى پك شايان تمنى‌در .

تورك اوجاقلرى شمديكى حالنده برجمعيت خيريه ماهيتنده دكلدر. نه زمان جمعيت خيريه حالنه كلير ونه زمان تورك هيئت اجتماعيه‌سنك دينى واخلاقى دويغولرينه موافق بر خط حركت تعقيب ايدرسه ، اوزمان توركلرك كنج واختيارلرينى اطرافنده طوپلامايه موفق اولور وتورك هيئت اجتماعيه‌سى‌ده آنجق اوزمان تورك اوجاقلرندن فائده بكله‌يه‌بيلير.

حمايهٔ اطفال جمعيتى‌ده تورك اوجاقلرى كبى ، محيط اجتماعينك دينى واخلاقى دويغولرينه تماماً آيقيرى حال وحركتلرده بولنيور . اونك‌ده چالغيلى ، شرقيلى ، قادينلى اركككلى اويونلر ، اكلنجه‌لر ترتيب ايتديكى ، باغچه‌لر ده كيجه باللولرى ويرديكى كوريليور ، مطبوعات ستونلرنده اوقونيور ! . حمايهٔ اطفال جمعيتى تورك اوجاقلرينه هيچ‌ده بكزه‌مه‌ين برقيمت واهميتى حائزدر. اوزون سنه‌لرمدتجه توالى ايدن حربلرك آناسز، باباسز، كيمسه‌سز بيراقديغى تورك چوجوقلرينى، فقروضرورتدن طولايى طول آنالرك سوقاغه آتديغى تورك ياوروليرنى آغوش حمايه‌سنه آلان برجمعيت شبهه‌سز اك خيرلى برجمعيتدر. واويله برجمعيت خيريه‌يه مظاهرت ايتمك تورك هيئت اجتماعيه‌سنك اك انسانى ، اك مدنى واك حياتى بر وظيفه‌سيدر . تورك هيئت اجتماعيه‌سنك ، امن واعتمادينى ، حسن نظرينى جلب ايتمك صورتيله مظاهرتنى قازانمايه چاليشمق‌ده حمايهٔ اطفال جمعيتنك اهمال ايده‌ميه‌جكى بروظيفه‌در ، چالغيلى، شرقيلى قادين واركك اكلنجه‌لرى واسطه‌لريله آنجق محدود مقدارده كى هوسات نفسانيه اربابنك مظاهرتنى قازانيله بيلير . حال بوكه بودكرمن اوقادار آز صو ايله دونمز . بتون هيئت اجتماعيه‌نك مظاهرتنه نائل اولمق احتياجى واردر . مظاهرت عموميه آنجق دينى واخلاقى وسائط وتشبثات ايله تأمين اولنه‌بيلير . حمايهٔ اطفال جمعيتنك غير دينى وغير اخلاقى اويونلر واكلنجه‌لر ايله تأمين غايه ايتمكه چاليشديغنى كورن صافيت اخلاقيه وآداب اسلاميه طرفدارلرى بويله حال وحركتلرى اوغورسزلق علامتى تلقى ايدرلر. بويله برتلقى به ميدان ويرمك مظاهرتدن محروميته كافى كلير. مصلحتك اهميتى وغايه‌نك علويتى حمايهٔ اطفال جمعيتنه پك آغير وظيفه‌لر تحميل ايتمكده‌در. اطفالى حمايه ايتمك وطنى، ملى، اخلاقى ، اجتماعى وظيفه‌لرك اك مهملرندن واك بيوكلرندندر . حمايهٔ اطفال جمعيتنك غير مشروع واسطه‌لر ايله ايفاى وظيفه‌يه چاليشمه‌سى موفقيتسزلكك اك قوتلى بر عامليدر . بو جمعيت خيريه‌منزك غير دينى وغير اخلاقى حال وحركتلر يوزندن اطفال مملكتى حمايهٔ عموميه‌دن محروم بيراقامه‌سى‌ده پك زياده تمنى ايديله‌جك برحال وحركتدر .

مملكتك پك زياده محتاج بولنديغى جمعيت خيريه‌لردن برى‌ده هلال احمر جمعيت خيريه‌سيدر . دينيله بيليركه ملت ومملكته اك چوق فائده‌سى طوقونان جمعيت هلال احمر جمعيتيدر . بوجمعيت خيريه‌منزك اردويه ، فقراى ملته ، مهاجرين اسلاميه‌يه ايفا ايتديكى خدمتلر ، ابراز ايتديكى

معاونتلر دائما لسان شكران ايله ياد وتبجيل ايديله‌جك درجه‌ده حائز قيمت واهميتدر . واك چوق نائل حمايه ومظاهرت اولان جمعيت خيريه‌مزده هلال احمر جمعيتيدر . مختلف احتياجاته ، آنجق زنكين بر دولت خزينه‌سندن چيقا بيله‌جك مقدارده صرف ايتديكى مبالغ وملازمه بو جمعيت خيريه‌نك هيئت اجتماعيه‌مزك نه درجه‌ده نائل معاونت ومظاهرتى بولنديغنى كوسترمكه كافيدر . فقط ، شوراسنى‌ده سويلمكه مجبورز كه بو معاونت ومظاهرتك درجه‌سى نه هيئت اجتماعيه‌مزك عظمتى ، نه جمعيت محترمه‌نك وسعت خدمتيله متناسب دكلدر . مطلوب و لزومى درجه‌ده نائل معاونت و مظاهرت اوله‌مامه‌سنك سببى‌ده جمع اعانه خصوصنده مراجعت ايتديكى بعض واسطه‌لرك محيط اجتماعيمزك دينى و اخلاقى دويغولرينه ملايم كلمه‌سيدر . بو خصوصده اك موفقيتلى اعانه واسطه‌لرى دينى واخلاقى واسطه‌لردر . خصوصى رساله‌لر ، بياننامه‌لر نشر ايتمك ، مطبوعاته مقاله‌لر يازمق ويازديرمق ، جوامع شريفه كرسيلرنده وعظ ونصيحت ايتديرمك واسطه‌لريله هيئت اجتماعيه‌نك حميت وغيرتنه مراجعت ايتمك بوتون جمعيت خيريه‌لرك طوته‌جقلرى اك موفقيتلى بر يولدر. فقط، محيط اجتماعينك دينى واخلاقى دويغولرينه ملايم كلمه‌ين حال وحركتلر ايله تأمين موفقيته چاليشمق وسائط معقوله ومقبوله‌نك‌ده تأثيراتنه مانع اولور . محيط اجتماعينك تمايلات وحسيات روحيه‌سى خارجنه چيقان جمعيتلر، صوخارجنه چيقان باليقلرك دوچار اوله‌جقلرى عاقبته دوچار اولورلر!.

هلال اخضر جمعيت خيريه‌سى سائر جمعيت خيريه‌لره نمونهٔ امثال اوله‌جق بر آغير باشليلق كوستريور . وياالكز ، اونك دينى واخلاقى دويغولره آيقيرى حال وحركتى كوروليور . يكانه واسطه‌سى نشريات خيرخواهانه‌در. بر واسطهٔ غير معقوله ومقبوله‌يه مراجعت ايتديكنه مطلع دكلز. اكر اونك‌ده دينى واخلاقى دويغولره مغاير تشبثلرى ، حال وحركتلرى وارسه اونك‌ده موفقيتندن شبهه ايتمك حققى حائزز. فقط، هپسنه، اول امرده ينه موفقيت تمنى ايده‌رز.

معلملر جمعيتندن بر اعتزال !

كچن جمعه ايرتسى كونى طوپلانان معلم مكتبلرى مأذونلرى قونغره‌سنده عصرى بر حادثه وقوعه كلمشدر . معلمين هيئت مجتمعه‌سى نظامنامه‌سنك بعض ماده‌لرينى مذاكره ايدركن ، بر مسئله‌دن طولايى، آره‌لرنده بر اختلاف حاصل اولمشدر . معلمين جمعيتنك تكليف ايتديكى معدل نظامه‌ده شويله بر فقره وارمش :

« جمعيتك مقصدى ، تربيه و تدريسانده نسل آتينك عصرى عرفان، ملى مفكوره ايله مجهز ، ديندار ، وطنپرور عنصر فعال اوله‌رق يتيشمه‌لرينى تأمينه چاليشمقدر . »

قونغره‌ده حاضر بولنان معلملردن صدرالدين جلال بك بو فقره‌ده‌كى (ديندار ، وطنپرور) كلمه‌لرينك قالديريله‌رق يرلرينه « جمهوريتچى » كلمه‌سنك قونيلماسنى تكليف ايتمش ايسه‌ده قبول اولنمامشدر . تكليفنك قبول اولنمامسندن جانى صيقيلان صدرالدين جلال بك ٢٣ تموز تاريخلى « صوك تلغراف » غزته‌سنده شديد المآل بر مقاله نشر ايتمشدر . بو مقاله‌سنده ايكى هدف هجومى كوريليور : برى ديانت طرفدارلغى كوسترن معلملر ، ديكرى‌ده بالذات ديانتدر . معلملرى اسكى قفالقله ، جهالتله ، تعصبله ، جمهوريت عليهدارلغيله تزييف واتهام ايديور . دوچار تعرض وتجاوز اولان معلملرك ، مدافعهٔ نفس ايتمه‌لرى بالطبع كنديلرينه عائد بر وظيفه‌در . تعرضك دكرى نسبتنده بر جواب‌ده ويرمشلردر. دوچار تجاوز اولان ديانتى مدافعه ايتمك‌ده بزم وظيفه‌مزدر. دين كلمه‌سنك نظامنامه‌ده ابقا ايدلمه‌سندن ضيق صدره اوغرايان معلم صدرالدين جلال بك ، ديانته شو افاده‌لرله تعرض ايتمكه باشلايور :

« تورك جمهوريتنك ، سلطنت وخلافته ياردايجيلق ايدن ، وخلقك جهالت وضلالت ايچنده قالماسنه باشليجه عاملرندن دين‌ده داخل اولديغى حالده هيچ بر قوتدن قورقوسى‌ده يوقدر . »

بز ، جهالت وضلالتى خلقده دكل ، صدرالدين بكده كوريورز. دينك كيمسه‌يه ياردايجيلق ايتمه‌ديكنى وايده‌ميه‌جكنى بيلمه‌ين وبيلمك استعدادينى حائز اولمايان بر معلمى جهالتله توصيف ايتمك بيله آز كلير. ضلالتك ديندارلقده دكل ، دينسزلكده آرانيلمه‌سى لازم كله‌جكنى ادراك ايده‌مه‌ين وادراك ايتمه‌سنه‌ده قساوت قلبيه‌سى مانع اولان بر معلمى ضلالتله توصيف ايتمك‌ده ينه آز كلير . دين كيمسه‌يه ياردايجيلق ايتمز وياردايجيلق ايدنلرى‌ده سومز . ياردايجيلغى بالذات صدرالدين بك هركسه يايمايه چاليشيور ؛ فقط مبذوليق خوره كچمه‌سنه مانع اوليور!.

« ديندار تعبيرى‌ده فضله وتهلكه‌ليدر . لايق بر جمهوريت وطنداشلرك دينى حسيات واعتقادلريله مشغول اولماز . دينى دولتك مداخله‌سى خارجنده صرف بر امر وجدانى اولاراق قبول وتلقى ايدر . »

ديندارلق تعبيرى فضله دكل ، ديندار بر هيئت اجتماعيه ميانده مع الاسف بولنديغى آكلاشيلان صدرالدين بك كبى فردلر فضله‌در . ديندارلق انتظام وانقياد اجتماعى عامليدر. صدرالدين بك كبى قومونيست دكلدر كه ، تهلكه‌لى اولسون . « لايق » قيدى قوانين موضوعه‌مزده يوقدر ، اونى جمهوريته فضولى اوله‌رق اضافه ايدنلر صدرالدين بك كبى لايقجيلردر . حكومت جمهوريه لايقجيلكى بنمسه‌يه‌جك اولورسه، كندى شخصيت معنويه‌سنه منحصر قالير . شخصيت معنويه‌سنك لايقجى اولماسى اهالينك دينى حسيات واعتقاداتيله مشغول اولمامه‌سنى ايجاب ايتمز. حكومت كندى شخصيت معنويه‌سنك خصوصى پرنسيبلرينه كوره دكل ، كنديسندن قوت آلديغى ونامنه ادارهٔ حكومت ايتديكى خلقك مادى ومعنوى احتياجاتنه كوره طاورانمق مجبوريتنده‌در .

احتیاجات دینیه‌سنك تطمین خلقك الك شدید آرزولرندندر. حكومت حسیات دینیه‌یی حمایه ایتمه‌زك هركسك وجدانه بیراقه‌جق اولورسه، صدرالدین بكك وجدانی كبی وجدان صاحبلری چوغالیر. اویله وجدان صاحبلرینك چوغالماسی الك بیوك برمعصیت اجتماعیه اولور.

« دیگر جهتدن عصری عرفانی، دینی خرافه‌لرله تألیف ایتمك احكامنی‌ده كورمه‌یورز. »

لاییق معلمك الك چوق جهالتی وضلالتی بوسوزنده كوریلیور. دین علم محضدر وعلمك الك قوتلی حامیسیدر. دین أییلكی امر وكوتولكی منع ایتمك الك بیوك برفضیلتدر. فضیلت خرافه دكلدر. فضیلته خرافه‌دیمك قتمرلی برخرافه‌در. فضیلته خرافه‌دین صدرالدین بك عجبا رذیلته‌می فضیلت دییور، یوقسه نظرنده هیچ برفضیلت یوقیدر؟! اگر بویله ایسه، بالذات كندیسی مادیات ومعنویاتیله برابر خرافه ماهیتنه كیرمش اولیور!. عصری عرفان ایله دیانت آره‌سنی تألیف الك قولای برمسئله‌در. فقط، او ایكی فضیلت ایله صدرالدین بكك آره‌لرینی، بیلمم كه جمعیت اقوام تألیف ایده‌بیلیرمی؟.. هیچده ظن ایتمیورز!.

« دین‌ودولت ایشلرینك یكدیگرندن آیریلماسی طبیعی وضروری برصورتده دین ومكتبك آیریلماسنی ایجاب ایتدیرییور. دین‌درسلرینی مكتبلردن‌قالدیرمق، دینی تربیه‌یی تمامیله عائله‌لره براقق لاییق جمهوریتك ضروری برنتیجه‌سیدر. »

دینی درسلری مكتبلردن قالدیرمق هیچده جمهوریتك ضروری برنتیجه‌سی دكلدر. دنیانك هیچ برطرفنده اویله برجمهوریت یوقدر. كندیسی بوتون برهیئت اجتماعیه‌یه مخالفت ایتدیكی كبی، بزده‌كی جمهوریتك‌ده بوتون جمهوریتلره اویمامه‌سنی‌می ایسته‌یور. كندیسی معلمین جمعیتندن آیریله‌بیلیر، فقط حكومت جمعیت دولیه‌دن آیریله‌مز. چونكه بوعصرده منفرد یاشامق امكانی یوقدر. یونان حكومتی بزدن صوكره اعلان جمهوریت ایتدی. فقط مكتبلرندن دینی درسلری قالدیرمه‌دی. و اوراده، قالدیرلماسنی ایسته‌ین هیچ برمعلم ظهور ایتمه‌دی. آتنه‌دن « اقشام » غزته‌سنه كلن بر تلغرافه نظراً یكی تشكل ایدن جمهوریت قابینه‌سنك رسم تحلیفی رئیس جمهورله آتنه‌متره‌پولیدینك حضورلرنده اجرا ایدلمشدر. بویله برمعامله بزده جریان ایتسه‌یدی، عجبا صدرالدین بك، حدتندن ضیق صدر خسته‌لغنه طوتیلارق "نجّة" دار بقایه‌می كیده‌جك ایدی؟

مكتبی، مدرسه‌سی اولمایان عائله‌لر چوجوقلرینه نه‌صورتله علوم دینیه اوقوده بیلیر؟ هرعائله رئیسی علوم‌دینیه معلمی دكلدر. هرچوجوغك ولیسی علوم دینیه معلمی بوله‌ماز. هركس دینی برمعلم طوتمق اقتدار مالیسنی حائز اوله‌ماز. اهالیدن معارف ویركیسی آلان برحكومت مكتبلردن دینی درسلری ناصل قالدیره بیلیر؟ صدرالدین بك كبی قومونیستلر اویله یاپا بیلیر؛ فقط بومملكت قومونیست مملكتی دكلدر. روسیه یوللری بوقومونیست معلمه هرآن كشاده‌در!.

« دولتك رسمی دینی دین اسلامدر، ماده‌سندن معلملرك قوت آلالری قطعیاً دوغری اولاماز. تشكیلات اساسیه قانوننك تنظیمی اثناسنده بو مسئله حقنده مطبوعاتده غایت حرارتلی مناقشه‌لر اولمش، لاییق جمهوریتك رسمی بر دینی اولامیاجغی وبوماده‌نك مرتجعلر طرفندن جمهوریته قارشی برتهدید وتخریب سلاحی اولاراق قوللانیله بیله‌جكی سویله‌نمشدی. محققدركه، انقلابك رهبرلری ماده‌یی ایسته‌میه، ایسته‌میه، صرف محافظه‌كارلره بر تعویضات اولمق اوزره قویمغه راضی اولمشلردی. فقط بونده نه‌قادار خطا ایتمشلر. بوكون بواندیشه‌لرك تحقق ایتدیكنی كوریورز. بوكون بوسلاحدن مع‌الاسف هركسدن اول معلملرك استفاده ایتمك ایسته‌دكلرینه شاهد اولیورز. »

جوشقون وطاشقین ویاخود طالغین وشاشقین معلم برطرفدن مكتبلرده علم دین اوقودیلماسنه، دیگر طرفدن‌ده تشكیلات اساسیه قانوننه دولتك دین اسلام اولدیغی ماده‌سی قونولمش اولماسنه حدت ایدییور! تحفدركه بوحدتی لاییق جمهوریت پرنسیپلرینه صداقت‌نامه كوستریور!. جمهوریته، بوطرزده‌كی دوستلغنك الك بیوك بردوشمنلق اولدیغندن غافل بولنیور!. بزه، مكتبلردن علم دین درسلرینی، تشكیلات اساسیه قانوننده‌ده اوماده‌نك قالقماسنی ایسته‌مك قادار جمهوریته دشمنلق اوله‌ماز. « شعورسز دوستلق شعورلی دشمنلغه رحمت اوقوندیریر. » ضرب مثلی نه‌قادار طوغری برسوز ایمش. حكومت، تشكیلات اساسیه قانوننه، اوماده‌یی ایسته‌میه، ایسته‌یه قویمش ایسه، وبوطرزحركتی برخطا ایسه، حكومته اوخطایی ارتكاب ایتدیرن صایقی بوصایغی‌سز معلمه بردرس عبرت دكلی‌در؟!

« صوك قبول ایدیلن درس پروغراملری تدقیق ایدیله‌جك اولورسه، وكالتك بوغایه‌یه دوغرو اولدقجه مهم برآدیم آتمش اولدیغی صراحة كوریلور. »

معارف وكالتی مكتبلردن علم دین درسلرینك قالدیرلمه‌سی غایه‌سنه دوغری مهم برخطوه آتمش ایسه، صدرالدین جلال بكك تشكیلات اساسیه قانوننده اویله برماده بولنماسنه اعتراض ایتمه‌سی طوغری اولور. مكتبلردن دینی درسلرك قالدیرلماسی اوماده‌نك هیچ فائدۀ عملیه‌سی اوله‌میه‌جغنی كوستریر. ومعلم مومی‌الیهك دیدیكی كبی، آنجق برتعویض ماهیتنه كیرر. بوجهت هركسجه آكلاشلدقدن صوكره اوماده‌نك ابقاسنده آرتق هیچ برمعنا ومقصد قالماز. فقط، بز، اویله ظن ایدییورز كه علم دین درسلرینك مكتبلردن قالدیرلمه‌سی لاییق جمهوریت پرنسیبی ایجاباتندن دكل، اولسه اولسه شخصی پرنسیپلر اقتضاسندندر. فقط نه‌قادار تحفدركه مقاله‌سنك برفقره‌سنده، معلملردن داها انقلابجی اولدیغنی سویله‌دیكی معارف وكیلنك بردن بره قالدیرمادیغی علم دین درسلرینی معلم متجاسر برحمله‌ده قالدیروب آتمق ایسته‌یور!.

« شیمدی بوتون بومناقشه‌لردن چیقاردیغیمك آجی نتیجه شودر: بوكون مع‌الاسف وكالت، معلملریمزك، حتی عالملریمزك برچوغندن داها انقلابجیدر. هرمملكتده تربیه‌جیلر، توحید تدریسات، انضباط، مشترك تربیه‌كبی اصلاحاتی الده ایتمك ایچون حكومتلرله اوزون وچتین مجادله‌لره كیریشمك مجبوریتنده‌درلر. حال بوكه بوكون حكومت بوتون بونلری بزه ویرییور. فقط بز اونلری آلمق ایچون الزی اوزاتمق قوت وقدرتی كندیمزده بولامایورز. »

بوسوزلر بر مجرمك كندی علیهنده‌كی اعترافاتنه بكزه‌ر بر افاده ماهیتنده‌در . دیمك كه بشقه مملكتلرده صدرالدین جلال بك كبی قانادسز اوله‌رق اوچمق ایسته‌ینلر وارمش، فقط اوچمایه موفق اوله‌میورلرمش!. مادام كه غرب ملتلرینی تقلیده چالیشیورز، بوخصوصده‌ده اونلری تقلید ایتمك لازم كلزمی ؟ یوقسه ، هرخصوصده تقلیدجیلك ، عزت نفس ملی‌یه آغیر كله‌جكنی دوشونه‌رك بوخصوصده‌ده اونلرك بزی تقلیدایتمه‌لرینه زمین حاضرلامق‌می ایسته‌یورز؟ غرب ملتلرینك آرقه‌مزدن كله‌جكلرینه هیچ احتمال ویره‌میورز . شوقادار وار كه غرب ملتلرینك آرقه‌مزدن كله‌دكلرینی كوره‌رك بزم‌ده صولدن كری‌دونمه‌مز قوتلی براحتمال‌وامید داخلنده‌در . معلم موسی‌الیهك بویله منفی بر فائده زمینی حاضرلامایه چالیشمه‌سی وطنپرورانه برخدمت تلقی ایدیله‌بیلیر !.

« قونغره‌دن آیریلیركن آجی آجی دوشوندم . قونغره‌یی ترك ایدركن چوق متأثردم . »

معلمك بو صوك سوزی نظامنامه‌ده « دیندار » كلمه‌سنی ابقا ایدن معلمین قونغره‌سندن اعتزال ایتدیكنی كوستریبور. بواعتزالندن طولایی معلمین جمعیتنی‌می تبریك ، یاخود صدرالدین جلال بكی‌می تعزیت ایتمك لازم كله‌جكنی بیله‌میورز!. قونغره‌دن آیریلیركن چوق متأثر اولدیغنی سویله‌ین بومعتزل معلم «بدین» اولمادیغنی‌ده ادعا ایدیبور. چونكه كندی فكرنده بولنان معلملرده وارمش ، بونلرله اركیج وضعیته حاكم اوله‌جغنی ظن ایدیبور !. قدیم و تاریخی ارباب اعتزال بوتون قدرت علمیه‌سنه استناد ایتدیكی حالده وضعیته حاكم اوله‌مامشدر . صدرالدین جلال بكك ریاست ایتمك ایسته‌دیكی اعتزال طائفه‌سی عجبا وضعیته حاكم اوله‌بیله‌جكمی‌در ؟ بو سؤالك جوابنی محترم معلملر ویریبور : « یالكز بك افندی شوكامین اوله‌لم كه تورك أولمیه‌جك ومسلمانلق یاشایاجقدر »

ی . ع

لایكلك ـ لادینلك

حكومته لایكلك اسناد اولونمسی طوغرومیدر ؟

بوهفته یومی غزته‌لرك برنده « صدرالدین جلال » امضالی غایت شایان دقت بر مقاله نشر اولوندی . مقاله صاحبی ، معلم مكتبلری مأذونلری قونغره‌سنده جمعیتك كرك اسكی وكرك هیئت اداره‌نك تكلیف ایتدیكی معدل نظامنامه‌سنده (جمعیتك مقصدی، تربیه وتدریسانده نسل آتینك عصری عرفان ، ملی مفكوره ایله مجهز ، دیندار ، وطنپرور عنصر فعال اوله‌رق یتشملرینی تأمینه چالیشمقدر.) عباره‌سنده‌كی (دیندار و وطنپرور) تعبیری چیقاریله‌رق یرینه (جمهوریتجی) كلمه‌سنك قونماسنی تكلیف ایدر . بوتكلیفه قارشی قونغره‌یه اشتراك ایدن معلملر شدتلی مقابله‌لرده بولنورلر . بر چوق مناقشه‌دن صوكره (دیندار ووطنپرور) تعبیرلری عیناً ابقا ایدیلیر ،فضله اوله‌رق برده (جمهوریتجی) علاوه اولنور . تكلیفنك آرزوایتدیكی شكلده قبول ایدیلمدیكنی كورن (صدرالدین جلال) بك فكرلرینی مطبوعات ساحه‌سنده‌ده تكرار وتأیید ایتدی .

صدرالدین جلال بكه كوره : « جمهوریت مفكوره‌سنی هرشیئك فوقنده اوله‌رق یكی نسلك فكر و قلبلرینه یرلشدیرمك معلملرك وظیفه‌سیدر ، دیندار تعبیری فضله و تهلكه‌لیدر ، عصری عرفان دینی خرافه‌لرله تألیف ایدیلمز ، دین درسلرینی مكتبلردن قالدیرمق لاییك جمهوریتك مقتضاسیدر ومعارف وكالتی‌صوك درس پروغراملریله بوغایه‌یه دوغرو اولدقجه مهم بر آدیم آتمشدر ، تشكیلات اساسیه قانوننده‌كی « دولتك رسمی دینی‌دین اسلامدر » ماده‌سی صمیمی اوله‌رق وضع ایدیلمیوب صرف محافظه‌كارلره بر تعویضات اولمق اوزره ایسته‌مه‌یه ایسته‌مه‌یه وضع ایدیلمشدر ... »

معارف وكالتنك فكر حقیقیسی مكتبلردن دین درسلرینی قالدیرمق اولدیغنی ، هنوز یكی درس پروغراملرینی تدقیق ایتمش اولمادیغمز جهتله، بیلمیورز. كذلك دولتك دینی‌دین اسلام اولدیغی ماده‌سنك‌ده انقلاب رهبرلرنجه ایسته‌نمدیكنی بیلمیورز . عجبا حقیقةً بویله‌میدر ، یوقسه برافترادن‌می عبارتدر؟ بونك تكذیب وعدم تكذیبی طوغرودن طوغرویه كندیلرینه عائددر . یالكز بزم بیلدیكمز بر شی وارسه تشكیلات اساسیه قانونه هركسك حرمت ایتمسی لازم كلدیكی واونك ماده‌لرندن هرهانكی برینی استخفاف ایله عملدن اسقاط ایتمه‌یه هیچ كیمسه‌نك حق اولمادیغیدر .

بز بوسوزلرك ایكیده بر بعض كیمسه‌لر طرفندن تكرار ایدیلوب طوردیغنی كوریبورز . بر دولتك هانكی شكل حكومتی حائز اولدیغنی كوسترن قانون اساسیدر . هرهانكی بر دینله علاقه‌سی اولمایان دولتلره (لاییك ـ لادینی) دینیلیر. بزم تشكیلات اساسیه قانونمزده «دولتك رسمی دینی دین اسلام اولدیغی » ماده‌سی موجود اولدقدن باشقه مجلسك « احكام شرعیه‌نك تنفیذی » ایله‌ده مكلف اولدیغی مصرح اولدیغی حالده آرتیق حكومته لاییقلك اضافه ایتمك ناصل اولور ؟ بونی اضافه‌یه هیچ كیمسه‌نك حق اولماسه كرك ؛ ولوكه اوذات مبعوث ویا وكیل اولسه‌ده . بر آدم جمهوریتمزك لاییك بر شكله انقلابنی ایسته‌یه‌بیلیر؛ فقط لاییك اولدیغندن بحث ایده‌مز . چونكه اوتقدیرده حكومتی قانون اساسی خلافنده بر شكل ایله توصیف وقانونی تحریف ایتمش اولور .

كورولیوركه بومسئله آره صیره مطبوعاتده ومجالسده موضوع بحث اولیور . بعضیلری قانون اساسینك بو ماده‌لرندن تغافل ایده‌رك

« لاییك جمهوریتمز » دییوب کیدییورلر . بویله دینلر یا تشکیلات اساسیه قانونی ـ دور استبداده اولدیغی کبی ـ لفظی مراد بر شی عد ایدییورلر ؛ یاخود سویله‌دکلرینك فرقنده دکللردر . بو سویله‌ینلر شویٔ بوکیمسه‌لردن عبارت اولسه جهللرینه حمل اولونه‌بیله‌جك . فقط بعضاً مبعوثلر ووکیللردن‌ده بونی سویله‌ینلر اولیورده برچوقلرینی حکومتك شکل حقیقیسی حقنده تردده دوشوریور :

ــ أوت ، دیورلر ، تشکیلات اساسیه قانوننده اویله یازییور، اما بعض رجال حکومت بویله سویله‌یور . اکر حکومتمز لاییك بر حکومت اولماسه رجال مسئوله لاییکلکدن ناصل بحث ایده‌بیلیرلر ؟

بوجهتك موجب حیرت و تعجب اولدیغی بزده قبول و اعتراف ایده‌رز . تشکیلات اساسیه قانونه هرکسدن‌زیاده رجال حکومت حرفی حرفنه حرمت ورعایت ایده‌جك یرده اونی لفظی مراد بر شی عد ایتمسی البته آکلاشیله‌مایان معماللردندر . بزظن ایدییورزکه شکل حکومت حقنده بر چوقلرینی یا کلیش بر تلقی‌یه دوشورن اسبابك اك مهمی بو اولسه کرکدر . بوندن باشقه ، شکل حاضرك لاییك اولدیغی باغیره‌باغیره شوراده بوراده متمادیاً سویله‌ینلردن هیچ‌برینك تکذیبه اوغرامامسی‌ده او یاکلیش تلقینك تعممنه باعث اولمقده‌در .

فقط بز اویله ظن ایدییورزکه بو یاکلیش تلقینك تعمم و توسعی خلقك افکارینی تشویش ایتمکدن باشقه برشیئه یارامیور .

خلقك « تشکیلات‌اساسیه قانوننده اویله یازمقله برابر عجباحقیقت حالده حکومتمز لاییك ـ لادینی‌می اولدی؟ » دیه تردده دوشوروله‌سندن نه فائده بکله‌نیلدیکنی بز آکلایامایورز . قانون اساسیلر اویله قلعه‌لردرکه اونلرك هرهانکی طرفندن قوپاریله‌جق بر طاش دیکر طاشلری‌ده برابر سوروکلیوب کوتورور . هرهانکی بر کیمسه خوشه کیتمدیکی ایچون قانون اساسینك هرهانکی برماده‌سنی استخفاف ایده‌جك اولورسه ، وضعنده اونك‌رضاسی منضم‌اولمدیغی ایچون کندیسنی‌اونکله مقید عد ایتمیه‌جك‌اولسه بونك نتیجه‌سی نره‌یه واریر ؟ یالکز قانون اساسیلر دکل ، مواد قانونیه دخی بویله دکلمیدر ؟

بویله اولدیغنی بیلمه‌ین یوقدر . بوقدر بسیط قواعد حقوقیه‌یه بیکانه‌لك‌ده اوله‌ماز. بونك خلافنده حرکت ایدنلر یایدقلرینی بیله بیله یاپیورلر ، سویله‌دکلرینی بیله بیله سویله‌یورلر . اوحالده بونلرك نظرنده قانون اساسینك او قدر بویوك برقیمتی یوق دیمکدر.

ــ « قانون اساسی صانکه نه‌در ؟ اونی بز یاپمادقمی ! »

أوت، آکلادق‌اما، اوکا قارشی‌استخفاف حسلری تولید ایتمك‌ده بندیکی دالی کسمك دیمك دکلمیدر ؟

صدرالدین جلال بك کبی معلم ومربی اوله‌جق برذات چیقیورده قانون اساسینك فلان ماده‌سی ایسته‌نمه‌یه وضع اولونمشدر ، اونکله احتجاج اولونماز ... دییور. دیمك‌که بوذات حلقهٔ تدریسنده‌کی چوجقلره بویله تلقیناتده بولونه‌جق . نه‌قدر عجائب وعامیانه بر تلقی ! یکی ، دیکر بری قالقارده باشقه برماده حقنده صدرالدین جلال بك کبی سویلیه‌جك اولورسه ینه بویله خوش کوروله‌جك‌می ؟

غریبی‌شوراسیدرکه قانون اساسی‌یه قارشی‌حرمت تامه حسنی‌تأمین ایتمکله اك زیاده مکلف اولان معارفجیلر بویله استخفافکار جریانلر احداث ایدییورلر . بیلمیورز ، دین ایله جمهوریتی یکدیکرینه تألیف قبول ایتمه‌یه‌جك درجه‌ده متعارض کوسترمکده‌کی فائده نه‌در ؟ عجبا بو تعارض هانکی علمك هانکی عمده‌سندن استنباط اولونمشدر ؟ جمهوریتلرك مقتضاسی مطلقا لادینی اولمق‌میدر؟ برخرستیان حکومتی لادینی اولابیلیر؛ فقط براسلام‌حکومتنك ، هرهانکی‌شکلده اولورسه‌اولسون، لادینی اولمسنه امکان‌یوقدر . اسلام‌حکومتنك دین‌ایله قطع‌علاقه‌ایتمسی، احکام اسلامیه‌نك معطل قالمسی دیمکدر . مسلمانلر مسلمان اولدقجه مسلمانلق احکامنك معطل قالماسنه البته راضی اولمازلر . مکرکه دفعه قدرتیاب اوله‌مادقلری برجبر واستیلایه معروض قاله‌لر . مثلا بوکون حکومات خرستیانیه‌نك اشغال واستیلاسی آلتنده اولان‌بعض مسلمان مملکتلرنده احکام اسلامیه معطلدر ، او احکام یرینه مستولی‌خرستیان حکومتنك‌قانونلری معمول‌بهدر . فقط‌بووضعیته کرفتاراولان‌مسلمانلر بونی برحال طبیعی عد ایتمیورلر واحکام اسلامیه‌یی اقامه ایده‌مدکلری ایچون کندیلرینی کنهکار تلقی ایدییورلر .

بویوك‌ملت مجلسی‌مسلمانلردن مرکب‌اولدیغی ودینلرینه ، استقلاللرینه صاحب مسلمانلر طرفندن انتخاب اولوندیغی ایچون « احکام شرعیه‌نك‌تنفیذینی » درعهده ایتدی وحکومتمزك‌ده براسلام حکومتی اولدیغی قانون اساسینك باشنه یازدی . ذاتاً باشقه درلو یاپه‌مازدی . اکر بویوك ملت مجلسی احکام شرعیه‌نك تنفیذینی اوزرینه آلماسه‌یدی وحکومتك‌ده مسلمانلقله علاقه‌سی اولمادیغنی اعلان ایده‌یدی او وقت مسلمانلر کندیلرینك حکومتسز قالدیغنی ، احکام اسلامیه‌نك عملدن ساقط اولدیغنی کوره‌جکلر وصوك درجه یأس وفتوره‌دوشه‌جکلردی. مسلمانلره کوره حکومتك معناسی وطن اسلامی اجانبه قارشی‌مدافعه ومحافظه‌اسبابنی تأمین‌ایله‌احکام اسلامیه‌نك‌اقامه‌سندن باشقه برشی‌دکلدر.

مسلمانلر کندی حکومتلرینی‌آنجق بوصورتله تلقی ایدرلر . بونك خلافنده‌کی حکومتلری مسلمانلر کندی حکومتلری تلقی ایتمزلر . مثلا بوکون هندستانده‌کی انکلیز حکومتنی هند مسلمانلری کندی حکومتلری عد ایتمیورلر . ایدنلر وارسه اونلر آنجق مسلمانلقله علاقه‌لرینی کسن کیمسه‌لردر .

برچوق کیمسه‌لربوحقیقتدن تغافل ایدرك متمادیاً لاییکلکدن‌بحث ایدییورلر. بونلر بوسوزلریله هم حقائق قانونیه‌یی تحریف ایدییورلر،

همده مسلمانلغی هرشیئك فوقنده طوتان ملتك اك صمیمی حسیاتیله اوینامش اولیورلر . صوكره بوسوزلر حقایق احوالدن بی خبر بعض كیمسه‌لریده یاكلیش یوللره سوروكلمش اولیور؛ بوبیچاره‌لر بوسوزلره آلدانه‌رق دینه قارشی ، مؤسسات دینیه‌یه قارشی مخاصم بر وضعیت آلیورلر . بویوزدن خلق ایله خلقی اداره ایدنلر آره‌سنده حصول واستقراری لازم كلن امنیت واعتماد آزالدقجه آزالیور .

ایشته بر چوق یولسز ومضرحركاتك سائقی هپ بو یاكلیش تلقیلر اولمشدر . معارف وكالتی بو یاكلیش وچارپاشیق تلقی یوزندن مدرسه‌لری الغایه ، دارالحفاظلری قاپاتمه‌یه قالقیشمشدر . أوت ، (لاییك ـ لادینی) برحكومت نه دینی ، نه‌ده مؤسسات دینیه‌یی حمایه ایتمز وبویله شیلرله علاقه‌سی اولماز . فقط قانون اساسیسنده دینی دین اسلام اولان واحكام شرعیه‌نك تنفیذینی ملته قارشی تعهد ایدن بر حكومتك معارف وكیلی ناصیل لاییك بر طاقم اجرا آتده بولنه‌بیلیر ؟ هرهانكی بر وكیل هرهانكی بر فكرده بولنه‌بیلیر . فقط اجرا آتنده قانوندن ، بالخاصه قانون اساسیدن ذره قدر انحراف ایده‌من . عكس تقدیرده دولت مفهومی چوجق اویونجاغی مثابه‌سنه اینر .

بعضیلری اوقافك وشرعیه‌نك وكالت حالندن مدیریت عمومیه شكلنه تحولنی حكومتك (لاییك ـ لادینی) اولماسنه مثال كوستریبور . أوت ، بوشایان نظر برمسئله‌در . فقط برحكومتك شكلنی تعیین ایدن قانون اساسیسیدر . قانون اساسیده دولتك دینی دین اسلام اولدیغی واحكام شرعیه‌یی تنفیذ ایله مكلف بولوندیغی مصرح اولدیغی ایچون بو اجرا آتی لاییكلكه عطف ایده‌مه‌یز . چونكه اوتقدیرده تناقض حاصل اولمش اولور . هم اساساً اوقاف وامور شرعیه ایله حكومتك علاقه‌سی كسیلمش دكلدر . اسكیدن اوقاف وشرعیه‌یی تدویر ایدن ذات دیكر وكیللركبی مستقل بروكیل ایدی . فقط بوكون بوایكی وظیفه آیریله‌رق رسومات مدیریت عمومیه‌سی كبی بر مدیریت عمومیه شكلنه افراغ ایله باش وكالته ربط اولوندی . ناصیل رسومات مدیریت عمومیه‌سنك مافوقی مالیه وكیلی ایسه امور شرعیه واوقافك مافوقیده باش وكیلدر . بووضعیتده ناصیل رسومات مدیریت عمومیه‌سی دولت خارجنده قالمش عد ایدیله‌من‌سه اوقاف ودیانتك‌ده دولت خارجنده قالدیغنه حكم اولنه‌ماز . اسكی اوقاف وشرعیه وكیلی یرینه بوكون باش وكیل قائم اولمش دیمكدر . بوكون اوقاف و شرعیه ایشلرندن مجلسه قارشی مسئول اولان ذات باش وكیلدر . دیانت رئیسی رفعت افندی واوقاف مدیر عمومیسی شمس الدین بك اسكیدن شرعیه وكیلنك امریله حركت ایدركن بوكون باش وكیلك امریله حركت ایدیبورلر . أوت ، مستقل وكیل اولمامق اعتباریله بر تنزل وار .. فقط ایشك ماهیت حقوقیه‌سی تماميله دكیشمش دكلدر . اكر دیانت رئیسی ایله اوقاف مدیرنی طوغرودن طوغرویه جماعت اسلامیه طرفندن انتخاب اولونسه‌یدی وباش وكیلك امور شرعیه واوقاف حقنده هیچ برصلاحیتی ومجلسه قارشی هیچ برمسئولیتی قالمامش اولسه‌یدی اووقت بولاییكلكه تام برمثال تشكیل ایده‌بیلیردی .

— اوحالده شرعیه واوقاف وكالتنك بو وضعیته صوقولمسنده‌كی حكمت نه‌در ؟

بوسؤالك جوابنی ویرمك بالطبع بزه عائد دكلدر بزیالكز ماوقعی تدقیق ومحاكمه ایدیبورز . بوتدقیق ومحاكمه‌مز نتیجه‌سنده كوریبورزكه « حكومت بن لاییك برحكومتم ، بناءً علیه دینی ومؤسسات دینیه‌یی حمایه ایله مكلف دكلم . » دیمه‌سنه امكان قانونی یوقدر . كرك احكام شرعیه‌نك تنفیذندن ، كرك مؤسسات دینیه‌نك ترقی وتعالیسندن حكومت مجلسه وملته قارشی مسئولدر . مجلس ملت نامنه هرزمان حكومتدن بوخصوصده حساب صوره‌بیلیر .

مسئله‌نك جهت قانونیه‌سی بویله‌در . امابعض وكیللر حكومتك لاییك اولدیغی ذهابنده بولونه‌رق مؤسسات دینیه‌یی سد ایدرمش ، شرط واقفه رعایت ایتمیه‌رك اموال اوقافی ماوضع لهنه صرف ایتمزمش ، مجلسده بواحوله قارشی ساكت قالیرمش ، یاخود برچاره بوله‌مازمش ... بونلر ، مسئله‌نك جهت تطبیقیه‌سیدر . بوآیری بر مسئله‌در .

بعضیلرینی یاكیلتان نقطه ایشته بودر . مسئله‌یی موضوعات قانونیه وحقوقیه ایله دكلده اجرا آت ایله نظر اعتباره آلیور ، بوسببله یاكلیش محاكمه‌لره ، خطالی یوللره دوشمش اولیورلر . صدرالدین جلال بكك طرز محاكمه‌سی ونظری بونك اك كوزل برمثالیدر . صدرالدین جلال بك حكومتك لاییك اولدیغنی بویله غیرقانونی اجرا آت ایله دكلده موضوعات قانونیه وحقوقیه ایله اثبات ایده‌بیلیرمی ؟ اكر كندیسی برعلم آدامی ایسه كندیسنه توجه ایدن وظیفه بودر .

نشر اسلام فعالیتی

قرآن كریمی انكلیزجه‌یه ترجمه ایدن هندستان علمای اسلامیه‌سندن مولوی محمد علی ، آرقداشلرمزدن عمر رضا بكه برمكتوب كوندرمش وبومكتوبده هندستانده متشكل (نشراسلام) جمعیتك ١٩١٤ سنه‌سندن بری ایفا ایتدیكی خدماته دائر اوزون اوزادی‌یه ایضاحات ویرمشدر . مومی الیه مكتوبنده دیبوركه :

« مسلمانلغی نشر وتلقین ایتمك وظیفه‌سی خیلی زماندن بری اهمال ایدلمش بولونیور . حال بوكه هندستانده مسلمانلق بركره « هندو » رك تجاوزلرینه معروضدر . خرستیانلق ایسه بوتون مساعی وفعالیتنی مسلمانلغه قارشی توجیه ایتمشدر . خرستیان دولتلر عسكری قوتلریله اسلام یوردلرینی ضبط ایتدكلری كبی خرستیانلقده میسیونه‌ر اردولریله هر اسلام مملكتنی استیلا ایتمشدر . هندستانده بیكلرجه مسلمان ، جاواده تقریباً یاریم میلیون انسان صلیب دینی

قبول ایتمشدر. مسلمانلر، میسیونه‌رلرك بوتخریباتنه لاقیدقالمقده دوام‌ایدرلرسه کله‌جك سنه‌لر ظرفنده ضایعاتمز غیرقابل تعداد بر درجه‌یه کله‌جکدر. آرتق نشر اسلام وظیفه‌سنی اهماله امکان قالمامش، حتی تدافعی بر وضعیت اختیاری بیله طوغرو دکلدر. مسلمانلق ایلریله‌مك ووجدانلری فتح ایتمك ایچون کوندرلشدر. کندیلرینه مسلمانلغك تلقینی‌ایجاب ایدن‌میلیونلرجه انسانلروار‌در. مسلمانلرده، غیرمسلملرده محتاج‌تنویروتشنهٔ ارشادبولونیور. اساسات‌اسلامیه‌یی مختلف لسانلرله افاده ایدن اثرلره‌احتیاجمزمبرمدر. خرستیانلغك‌مسلمانلغه قارشی اداره ایتمکده اولدیغی مدهش‌حرکته‌مظاهرت‌ایتمکده‌اولان اوروپا وآمریقا، مسلمانلقدن تماميله بی‌خبر بر حالده اولدیغندن میسیونه‌رلکك هدف مجادله‌سی اولان مسلمانلغی «باربارلق»ك مرادف تلقی ایدییور. بزبوممملکتلرده عقائد واساسات اسلامیه‌یی ایضاح ایدن اثرلره مالك اولسه‌ق وبونلری توزیع ایتسه‌ك میسیونه‌رلکك کیتدکجه توسع ایتمسنه مانع اولابیله‌جکمز کبی اونك مرکز حیاتیسنه‌ده قطعی بر ضربه ایندیرمکه موفق اولورز. قوللانه‌بیله‌جکمز یکانه واسطهٔ موفقیت پروپاغاندادر. سیاسی‌قوتلرنی ضایع‌ایتدکدن‌صوکرا مسلمانلرك بوقوتلی سلاحه لاقید قالملری انتحار قبیلندن برحرکتدر.»

عزیز دینداشمز بوموثر مقدمه‌دن‌صوکره مکتوبنده اشاعهٔ‌اسلام انجمنندن بحث ایدییور ودییورکه:

«اشاعهٔ اسلام» انجمنی تام اون سنه‌دن بری چالیشیور. فقط بو قیصه مدت‌ظرفنده هرطرفده نشر اسلام ایچون شایان حیرت موفقیتلر قازانیلمشدر. بومکتوبمده سزه بوتون فعالیتلرمزی ایضاح ایتمك ممکن دکلسه‌ده فعالیتمزك اساسلرنی اولسون بیلدیرمك ممکندر. مساعیمزك پروغرامی بودر:

۱ — مختلف لسانلرده احتیاج زمانه موافق آثار اسلامیه وجوده کتیرمك،

۲ — هندستانده وسائر مملکتلرده نشراسلامه چالیشه‌جق هیئتلر تشکیل ایلمك.

۳ — هندستانده وسائر مملکتلرده ادیان سائره‌نك تجاوزاتنه قارشی اسلامی مدافعه ایتمك.

۴ — بالخاصه اوروپا وآمریقاده وسائر قطعه‌لرده اساسات اسلامیه‌یی تلقین وآثار اسلامیه‌یی توزیع ایتمك.

۵ — کنجلره دین اسلام وتاریخ اسلامی تعلیم ایلمك.

«اشاعهٔ اسلام» انجمنی بواساسلرداخلنده چالیشمقده واون سنه ظرفنده جداً مهم موفقیتلر قازانمش بولنمقده‌در.

انجمن، قرآن کریمك ترجمه وتفسیرنی انکلیزجه ایله مکمل شکلده طبع ایتمش اولدیغی کبی هند مسلمانلرینك لسانی اولان اردو لسانیله‌ده‌کتاب اللهك ترجمه وتفسیرنی نشرایتمشدر. رسالتپناه افندمزك سیرت‌سنیه‌لری انکلیزجه واردو لسانی ایله طبع اولونمشدر. عقائد واساسات اسلامیه‌یه دائر انکلیزجه واردو لسانی ایله برچوق اثرلر دها نشرایدلمشدر. یالکز قرآن کریمك ایکی لسان ایله طبعی (۲۰۰) بیك روپیه‌یه مال اولدی. (مالای) اهالیسنك قونوشدیغی (تامیل) لسانی‌ایله‌ده قرآن کریمك ترجمه وتفسیری طبع وتوزیع ایدلدی. (تامیل) لسانیله برچوق آثار اسلامیه نشراولونمش، وینه‌بولسانله آیده‌برکره‌چیقان برمجموعه تأسیس ایدلمشدر. قرآن کریمك آلمانجه ترجمه‌سی‌ده یاقینده ختام‌بولاجقدر. بواثرلرك مسلمانلره پك‌آز براجرت‌مقابلنده وغربلیلره مجاناً توزیعی‌ایچون عظیم فداکارلقلر اختیاراولوندی. مسلمان طلبه‌نك‌تنویری ایچون «نور» اسملی ایکی هفته‌ده برکره چیقان بر مجموعه تأسیس ایدلدی.

نشراسلام فعالیتنه کلنجه انجمن اوروپاده نشراسلامه چالیشمش، آلمانیایه برهیئت اعزام ایتمکله برابر اوراده برجامع تأسیسنه باشلامشدر. اسلامی امحا ایچون هر واسطه‌یی قوللانان خرستیان میسیونه‌رلرینه قارشی کلمك اوزره (سینغاپور) ه، (جاوا) یه، (چین) ه اسلام مرشدلری کوندرلمشدر. بوندن باشقه هندستانده‌ده نشراسلام ایچون چالیشلمش، (براهما) لیلرك تماس‌ایتمکدن استنکاف ایتدکلری خلق صنفلریله تماس‌ایدلمشدر. بونلرله تماس محافظه‌ایدلدیکی تقدیرده میلیونلرجه انسانك دین اسلامی قبول ایتمه‌سی تأمین اولوناجقدر. نشر اسلامه چالیشه‌جق علما یتیشدیرمك ایچون هندستانده بر مکتب تأسیس اولونمش وبو مکتبه (جاوا) (ترینیداد) کبی اوزاق یرلردن طلبه کتیرلمشدر.

اون‌سنه ظرفنده انجمنك ایفاسنه موفق‌اولدیغی خدمتلر بونلردر. احتمالکه اسلام‌عالمنده عینی ایشی کورن دیکر برهیئت یوقدر. انجمنك بوفعالیتنه‌اشتراك ایدنلرك فداکارلغی‌ده شایان قیددر، بونلر یالکز وقتلرنی ومنفعتلرنی دکل، ثروتلرنی‌ده بودعوایه وقف ایتمشلردر.

آتیده‌کی ارقام انجمنك ایفا ایتدیکی خدمات اوغورنده صرفیاتی آکلاتیر:

سنه	روپیه	سنه	روپیه
۱۹۱۵-۱۹۱۴	۲۰,۹۱۴	۱۹۲۰-۱۹۱۹	۱۵۷,۱۳۲
۱۹۱۶-۱۹۱۵	۳۱,۴۳۸	۱۹۲۱-۱۹۲۰	۱۲۳,۳۷۵
۱۹۱۷-۱۹۱۶	۳۴,۴۷۹	۱۹۲۲-۱۹۲۱	۱۴۲,۴۱۹
۱۹۱۸-۱۹۱۷	۵۲,۰۳۸	۱۹۲۳-۱۹۲۲	۱۸۲,۷۴۱
۱۹۱۹-۱۹۱۸	۵۹,۰۷۹		

(صرفیاتك مجموعی بزم پاره‌مزله تقریباً (۵۰۰) بیك لیرایه بالغدر.) بوپاره‌انجمنه یاردیم ایدن مسلمانلرك اعانه‌لرندن متشکلدر. انجمن نائل‌اولدیغی واولاجغی یاردیم نسبتنده تزیید فعالیت وپروغرامنی اك مکمل شکلده تطبیق ایده‌جکدر.»

هلال اخضرك فعالیتی

حاذق اطبامزدن دوقتور مظهر عثمان بك‌افندینك ریاستی آلتنده بولونان هلال اخضر جمعیتی، مسکراتك سربستیسنه رغماً، فعالیتنه دوام ایدیور. جمعیتك تموز اجتماعنده اتخاذ ایتدیکی مقررات غزته‌لرله اعلان اولوندی. برنسخه‌سی‌ده اداره‌خانه‌مزه کوندریلدی.

جریان ایدن مذاکره واتخاذ ایدیلن مقرراتدن آکلاشیلدیغنه کوره اوروپا وآمریقاده‌کی صلیب اخضرجمعیتلری‌ده هلال اخضرایله تأسیس مناسباته باشلامشلردر. آمریقا وانکلتره صلیب اخضر جمعیتی مرخصی میسترجونسون هلال‌اخضرمجادله‌سنی یقیندن تدقیق وتتبع‌ایتمك اوزره بورایه کلیور. هلال اخضر مومی‌الیهك مکتوبنه دعوت ایله مقابله‌یه قرار ویرییور.

دیکر طرفدن اسوچره‌ده بین‌الملل‌ایچکی دشمنلری جمعیتی‌طرفندن نشرایدیله‌جك بررساله‌یه تورکیاده‌کی ایچکی علیهدارلغی مجادله‌سنه دائر بر مقاله یازلمسی آرزو ایدیلمش. جمعیت بوکاده مع الممنونیه جواب ویره‌جکدر. ایچکینك حیات بشرده آچدیغی رخنه‌لر پك درین اولدیغی جهتله بوکون دنیانك هرطرفده ایچکی علیهنه جمعیتلر تشکل ایتمش، ایچکی‌یی کرك‌طوعاً، کرك‌جبراً تماميله قالدیرمق ایچون پك‌چوق مساعی صرف ایدیلمکده‌در. بالخاصه آمریقانك بو اوغورده اختیار ایتدیکی

فداكارلق حيرتلره شاياندر. اورادة ممنوع اولان ايچكينك مملكتمزده سربست اولمسى بزمسمانلر ايچون پك زياده عجالق موجبدر .

برنجى بويوك ملت مجلسى زماننده بزده ده وضع ايديلن ايچكى ممنوعيتى مملكتده نه‌قدر حسن تأثير اجرا ايتمش ، نه عظيم فائده‌سى اولمشـدى . آناطولينك هر طرفنده ميخـانه‌لر قاپانمش ، ملتك اك كوربوز عنصرينى تخريب ايدن اوزهيرلى راقى فيچيلرى قيريلمشدى. بو يوزدن وقوعات و جرائمـك پك زياده اوكى آلنمش ، محكمه‌لرده جنايت دعوالرى عادتا قالمامشدى . فقط ايكنجى بويوك ملت مجلسى سلفنك او كوزل امر خيرينى ييقدى ، ايچكى سربستيسنى تكرار وضع ايتدى. شيمدى هرطرف ينه ميخانه كسـيلدى . ميخانه‌جى روملرك يوزى كولدى . يالكز استانبولده يدى بيك ميخانه‌جى مساعده استحصالى ايچون پوليسه مراجعت ايتدى . شـيمدى كونده وسطى اون بش ، يكرمى بيك اوقه راقى صرف ايديليور. آدام باشنه اللي‌شر درهم اولسه ۱٦۰ بيك ايچكى ايچن اولديغى آكلاشيلير. هركون بوقدر آدام سرخوش اوليور ، عائله‌سنك نفقه‌سندن كسه‌رك روملرك ، ميخانه‌جيلرك كيسه‌سنى طولديريور . بو يوزدن ضابطه‌وقوعاتنك ، جنايتلركده نه‌قدر آرتديغنى غزته‌لر هركون ستونلر طولوسى نشر ايديور . بايرامده يالكز اوچ كون ظرفنده ۱۹۸ ضابطه وقوعاتى اولديغى ، وبو وقعه‌لرك اكثريت عظيمه‌سى «سائقهٔ سكر» ايله ايقاع ايديلديكى رسمى راپورلرده ذكر ايديلمش اولديغى اعلان اولوندى . مسكرات رسومى آلمق ايچون ايچكى سربستيسنى يكيدن وضع ايدنلر نه بويوك خطا ايشله‌مش اولدقلرينى كورمليلرده اكر ذره قدر انصافلرى وملته محبتلرى وارسه بوخائنلر سوندورن بلانك دفعى چاره‌سنه باقمليلردر. وقت غزته‌سى نشرايتديكى برمقاله‌ده مسكرات يوزندن حكومتك بكله‌ديكى رسومك هيچ ده حاصل اولماديغنى واولميه‌جغنى ، قچاقچيلغك مدهش صورتده اجراى حكم ايتديكنى ، ايچكى سربستيسنك ضرردن باشقه برفائده‌سى اولماديغنى اوزون اوزادى ايضاح واثبات ايتمشدر . مقاله شوصورتله نهايت بوليور :

« بوكيديشله حكومتك مسكرات رسومندن بكله‌ديكى وارداتيكونى طوتمق شويله دورسون ، بالعكس اورته‌لقده غير طبيعى ، غير قانونى احوالك انتاج ايده‌جكى اخلاقسزلقلر ، ضررلر باش كوستره‌جكدر وبونلر آيريجه مملكتك هيأت عموميه‌سى نامنه ضرر قيد اولونه‌جقدر ... »

سرخوشلقله وقوعه كلن فجيع جنايتلرى انسان ايشيتدكجه تويلرى اورپريور . اولاديني بيچاق ايله اولدورن ، قاريسنى صالديرمه ايله يره سرن ، فحش عالملرينه دوكولن سرخوش وقعه‌لريله غزته‌لر طولودر.

منع مسكرات قانوننك استانبولده قالقدقدن صوكره وقوع بولان جرائمك كثرتى هلال‌اخضر جمعيتى بووقوعاتى ضبط وتثبيته سوق ايتمشدر. جمعيت تشرين اولده انعقاد ايده‌جك قونفره‌يه بر راپور حاضرلامسنى قرارلاشديرمشدر . بوخصوصده جمعيته معاونت ايتمك ، منع مسكرات قانوننك تطبيق زماننده‌كى وقوعات ايله قالقدقدن صوكره‌كى جرائمى مقايسه‌لى برصورتده قيدايده‌رك هلال‌اخضر كاتب عموميلكنه بيلديرمك كرك استانبولده ، كرك طشره‌ده‌كى بوتون ايچكى دشمنلرينك اك متحتم وظيفه‌لريدر .

هلال اخضر جمعيتى منع مسـكرات قانوننك الغاسـندن صوكره حبسـخانهٔ عموميه‌يه وقوع بولان دخوللرله بونلرك بودجه‌يه تحميل ايلديكى آغيرلغك علمى برصورتده تثبيتنه ، كئولك عضويتده حصوله كتيرديكى تخريباتى مصور مولاژ وپلاقلرك احضارينه ، صحيه وكالتنك ايچكى عليهنده فيلملر ولوحه‌لر كتيرتمك صورتيله جمعيت مساعيسنك تقويه‌سنى استرحامنه ، ولايتك هيچ اولمازسه على سرخوشلغه مانع اولمسى رجايه ، طشره بلديه رئيسلرينه برسيركوله‌ر كونده‌ره‌رك منع مسكرات قانوننك الغاسـندن اول وصوكراكى وقوعاتك تثبيق ايله هلال اخضر مركز عموميسنه كونديرلمسنى استرحامه‌ده قرار ويرمشدر .

هلال‌اخضر قونفره‌سى تشرين اولك اون يدنجى جمعه كونى سنه‌لك قونفره‌سنى عقد ايده‌جكدر. اوزمانه‌قدر بوتون طشره بلديه رئيسلرينك ، حاكملرك ، مفتيلرك جمعيتك رجا ايتديكى معلوماتى طوپلايوپ ارسـاله همت ايتملرى اك متحتم وظيفه‌لريدر . بو خصوصده اصلا تكاسـل كوسترمه‌مليدر. هلال اخضرك طشره تشكيلاتنه‌ده صوك درجه اهميت ويرمليدر . هلال اخضر شـعبه‌سى تشكل ايتمه‌ين قضـا وناحيه‌لرده درحال ايچكى دشمنلرندن اوچ بش كيشى برآره‌يه كله‌رك برهلال‌اخضر شعبه‌سى تشكيل ايتملرى ومركز عموميى خبردار ايتملرى لازمكلير . سرخوشلرك نعره‌لرندن قورقوب شورايه بورايه سينمكدن ايسه هلال اخضر جمعيتك اطرافنده أل برلكيله چاليشه‌رق خانمانلر ييقان بومدهش آفتك اوكنه كچمه‌يه اوغراشمليدر . اكر هركس عهده‌سـنه دوشن وظيفه‌يى ايفايه شتاب ايده‌جك اولورسه آز زمانده بوبلادن قورتوله‌جغمزه شبهه يوقدر. (والذين جاهدوا فينا لنهدينهم سبلنا وان الله لمع المحسنين)

***

بايلوده مصرف قارشى آلينان محصول !

يوى غزته‌لردن برى دارالمعلمات مديرى ايله اجرا ايتديكى ملاقاتى نشر ايديور . بو ملاقاتده مكتبه ايديلن مصرف ايله آلينان محصولك نسبتسزلكى نظر دقتمزى جلب ايتدى . مدير بعده بونى اعتراف ايديور :

« استانبول قيز معلم مكتبى ٤٥ خانم چيقاريور . كله‌جك سنه ۳۵ مأذون ويره‌جك . سنوى معاشات خارج اولمق اوزره ٦۰ بيك ليرا مصرفه ، توركيه‌ده بر مثلى دها بولونمايان بناسـنه نظراً بو نتيجه چوق آزدر . » ديور .

معاشاتدن باشقه سنوى آلتمش بيك ليرا صرف اولونيورده بونك مقابلنده آنجق اوتوزقرق معلمه چيقابيليور! نه عظيم اسرافات ! آلتمش بيك ليرا ايله استانبولده بيك كسور طلبهٔ علوم مدرسـه‌لرده تحصيل ايديوردى . بوقدر

قناعتكار اولان طلبهٔ علومك رزقلرینی ، آباء واجداددن كندیلرینه وقف ایدیلمش اولان تقعلرینی كسه‌رك اونلری پریشان برحالده آچ وسفیل براقیقدر اولاد وطن حقنده مساواتسز برحركت اوله‌ماز .

اگر معارف مؤسسه‌سی برعصردن بری درعهده ایتمش اولدیغی وظیفه‌یی ممكن مرتبه یاپمش اولایدی ، یعنی مملكتده ضروری اولان ابتدائی مكتبلرینی اولسون معلملریله برابر اكمال ایده‌رك اوقور یازارلرك عددینی هیچ اولمازسه یوزده اللی‌یه چیقاره‌بیله‌یدی بوكون مدرسه‌لردن یتیشه‌جك برقاچ بیك اهل علم ومرقانی چوق كوره‌بیلیردی . حالبوكه معارفك بوكون نه درجه حال افلاسده اولدیغی بالذات معارف وكیلی اعتراف ایدییور. هربرنده مكتب تأسیسی ضروری اولان قرق بیك كویه مقابل ، آنجق (۳,۲۰۰) مكتب موجود ایمش . ولایت مركزلرنده‌كی مكاتبده بوكا داخل . صوكره یتمش بیك معلم احتیاجی قارشوسنده موجود معلملرك عددی آنجق (۵,۰۰) ایمش . بونی بزدكل، معارف وكیلی سویله‌یور ، اعتراف ایدییور .

برعصردن بری معارف مؤسسه‌سی نه یاپمش ؟ تعمیم معارف ایچون خلقدن آلنان ویركیلری نره‌یه صرف ایتمش ؟ بوقدر زواللی ، بوقدر شایان مرحمت برحالده بولونان معارف مؤسسه‌سی طاشدن خواجه آرایوب بولمق ایستركن حاضر قورولمش مدرسه‌لردن ، صوك سنه‌لرده ایی محصولده ویرمه‌یه باشلایان بوعلمی مؤسسه‌لردن ، اورالرده هردرلو محرومیته قاتلانه‌رق آنجق كفاف نفس مقداریله تحصیل علمه راضی اولان طلبهٔ علومدن نه ایستردی ؟ معارف وكالتنك بیك كیشی ایچون تحصیل ایتدیكی مصرفله مدرسه‌لرده اون آلتی بیك كیشی تحصیل ایدییوردی. معارف وكالتی بومؤسسه‌لردن استفاده ایده‌مزمیدی؟ بومدرسه‌لردن چیقانلری بر كویه خواجه یاپسه‌یدی اون آلتی بیك كویی اولسون جهالتدن قورتارمش اولوردی . معارفك اون آلتی بیك معلم یتیشدیرمه‌سی ایچون ـ شیمدی‌یه قدر اولان كیدیشنه نظراً ـ هرحالده لااقل ربع عصر لازمدر.

معارفده یاپیلمقده اولان اصلاحاتی‌ده كورییورز. یالكز اسملر دكیشیور . برده معلملر اورادن اورایه بجایش ایدیلیور . ابتدائیلر بویله‌ده دارالفنون عجبا بوندن خالی‌می ؟ ادبیات فاكولته‌سنك بر شعبه‌سندن بوسنه ایكی افندی چیقمش . دیگر ایكی شعبه‌سندن هیچ مأذون اولان یوق . هانی ، باشقه مملكتده اولسه بویله دارالفنونك قاپوسنی چكر ، قاپارلر .

بویله افلاس حالنده بولونان برمؤسسه‌نك مدرسه‌لردن استفاده‌یی دوشونه‌جكی یرده اون آلتی بیك كیشی‌یی دها جهلا اردوسنه الحاق ایتمی عجبا هانكی عصری معارف عمده‌سنه موافقدر ؟..

فقط بونده شاشیله‌جق برشی یوقدر . معارف وكالتنك « مادامكه بزم مؤسسه حال افلاسده‌در ، مساوات عمده‌سنه رعایةً مدرسه‌لركده بزه التحاق ایتمی لازمدر . » ذهنیتی اوقدر غریب كورمه‌ملیدر .

***

خلط تدریسات تكلیفنده بولونانه زاتك ماهیتی

لیسه‌لرده قیزلرك اركككرله برلكده تدریسانده بولونمق آرزوسنده اولدقلرینه دائر تكفور طاغی لیسه‌سی مدیری محمود بك طرفندن بر طلب واقع اولدیغی وبوطلب اوزرینه معارف وكالتنجه بر آنكت آچیلدیغی غزته‌لر یازمشدی. اخیراً بومدیرك مسامره بیلتلری مسئله‌سندن طولایی اوچیوز لیرالق برسوء استعمالی تحقق ایدرك عزل ایدیلدیكنی، خلط تدریسات حقنده‌كی مراجعتی عرض خلوص ایله سوء استعمالی اورتمك مقصدینه مبتنی اولدیغی ینه غزته‌لر یازییور .

اساساً تكفورطاغلیلرده ، مدیر محمود بكك تكفور طاغلی قیزلرك اركككرله برلكده تحصل ایتمك آرزوسنده بولوندقلرینه دائر معارف وكالتنه مراجعتنك عندی برمراجعت اولدیغی، تكفور طاغی اهالیسنك قیزلرله اركككرك الك تهلكه‌لی بر چاغده برابر بولونمالرینك تصورندن بیله اندیشه ایده‌جك قدر آغیرباشلی اولدقلرینی، مدیربكك اركك لیسه‌سنده تحصیل ایتدیرمك ایسته‌دیكی كندی قیزی ایچون بویله بر مراجعتده بولوندیغنی ، مطبوعاته بیلدیرمشلردی .

اطرافی ولوله‌یه ویرن بومراجعتك ، چوق كچمكسزین ، حقیقت و ماهیتی میدانه چیقمسی چوق فائده‌لی اولمشدر . چونكه هركس بومراجعتك سرینی آكلامق ایچون چوق مراق ایدییوردی . معارف وكالتنك مال بولمش مغربی كبی بویله صاچمه بر تكلیف اوزرینه آنكت آچمه‌یه قالقیشماسی‌ده آز حیرت ایدیله‌جك بر شی دكلدر . ایی كه دارالفنون امینی‌ده چوروك تحته‌یه باصه‌رق فكرینی آچیقجه سویله‌مش اولمادی . مع مافیه خلط تدریسات مقررسه دارالفنون امینی اوكاده بر (عمدهٔ اجتماعیه) بولمقده اظهار عجز ایتمز .

***

فارماصونلق پروپاغانداری

طنین غزته‌سنك لوندره مخابر مخصوصی یازییور :

« بزم فارماسونلرمز مباحثات وامورسیاسیه عادیه‌دن منزه اولان لوجه‌لرینه برملجأ كبی التجا ایتدكلری زمان اونلرك حیاته عائد تلقیلری سزككیلردن بوسبوتون باشقه شیلردر . اووقت قاردشلرك بوتون دقتلری كندی سرلرینه ، یاپاجقلری ایشلكره ، بورغونلقلرینی تازه حیات ویره‌جك شیلره موقوفدر . حیات یومیه‌ده علی العاده انسانلر فارماسون لوجه‌لری خارجنده پرنسلر، اصیلزاده‌لر وپیسقوپوسلرله كوروشوب طانیشمق ایچون پك آز فرصته نائل اولورلر . حالبوكه ماسون اجتماعلرنده بر آرایه طوپلانانلر هپسی قاردشدرلر واوراده مملكتك بللی باشلی آدملریله هروقت كوروشه‌بیلیرلر. یقینده قرالك عموجه‌سی قرالك ایكنجی اوغلی ولی عهدله، لوردلر، پیسقوپوسلر وهرصنفدن قاردشلر حضورنده بویوك براهمیته اداریه‌سی اولان برماسون لوجه‌سنه یرلشدیره‌جكدر . مراسمده برچوق ممتاز آمریقا فارماسونلری‌ده زائر صفتیله حاضر بولوناجقلردر . »

***

بعض تورك قادینلرنده شائقیه میل

ایتالیانك نیم رسمی غزته‌سی (تریبونا) نك استانبول مخابر مخصوصی غزته‌سنه تورك قادینلری حقنده یازدیغی بر مقاله‌یی (وقت) غزته‌سی ترجمه ونشر ایتمشدر . بعض شایان دقت فقره‌لرینی انظار عبرته وضع ایدییورز :

« تورك قادینی ، شیمدی ، أونده آسیائی شرقیلری ترنم ایده‌رك وطاتلیلر ییه‌رك یموشاق یاتاق ویاصدیقلره یاصلانمش اولدیغی كبی بردانس صالونه‌ده كیده‌رك شیمی وفوقس تروت رقصلرینی‌ده یاپابیلیر .

تورك قادینی آوروپائی حیاته كندینی صالیویرمكله برابر شرق عادتلرینی‌ده

محافظه ایتمشدر . بونك نتیجه‌سی اولارق أوك اداره‌سی اختیار آنه‌لره ودادیلره براقیلمشدر. شیمدی ، جاده‌لرده، لوقنطه ، تیاترو، سینه‌ماکبی یرلرده‌ترامواى وشمندوفرلرده صوك پارس موداسنه کوره کیینمش ظریف چهره‌لی کوزل تورك قادینلرینی کوریيورز .

تورك قادینلرینك بوکونکی کیینیشی بدایپرورانه‌در . مع‌الاسف تورك قادینلری ، کندیلرینی بومستثنا وضعیته صوقان حاله ، یکی بر تمایل دولاییسیله خاتمه چکمك ایسته‌یورلر. چونکه شابقه‌یه‌ده میل کوسترمشلردر . طانیدیغم یوکسك طبقه‌یه منسوب برخانم بکا ، شابقه‌کیمك اوزره قوجاسندن مساعده آلدیغی کون حیاتده آرتق ایسته‌یه‌جك هیچ بر شیئی قالمامش اولاجغنی سویله‌مشدر .

شابقه‌یه اولان تمایل ، آهنکسزلکك مبدأی واستحصال ایدیلن امتیازلرك صوکی اولاجقدر . ذاتاً ، شابقه‌ده ، اوروپالی قادینی دائما بحضور وتعذیب ایدن هوسات واحتراصاتی بولاجقدر. شابقه، متفکرانه حریتك طاتلی دوره‌سنك صوکی واندیشه ، اضطراب وانتریقه‌نك باشلانغیجی اولاجقدر .

عجبا تورك قادینی ، تمامیله اوروپالی قادینه بکزمك ایچون بونی‌ده ایسته‌یه‌جکمی‌در ؟. »

* * *

فحش وفرنکینك مدهش صورتده توسعی

آقشام غزته‌سنك ویردیکی خبره کوره ، صوك کونلرده فحش استانبولده مدهش صورتده ایلرولمکده‌در . آفته‌لرك یوزده سکسانی فرنکی علتیله معلول اولدیغی کورولمش. پولیس مدیریتی ضابطۀ اخلاقیه شعبه‌سی بوتون فعالیتنی بك اوغلی جاده‌لرینی دولدوران کیزلی مسلمان آفته‌لرینه حصر ایتمش. ایشك اك قورقونج جهتی یاقه‌لانان آفته‌لرك قسم اعظمنك پك کوجوك یاشده اولماسیدر . بونلرك اکثریسی ۱۴ ایله ۱۸ یاشلرنده ایمشلر . بوقادینلر قانونك کندیلرینه بخش ایتدیکی فرصتدن بالاستفاده تام بر سربستی‌یه مالك بولونمقده‌درلر . بو کنج قیزلری باشدن چیقارانلرك بیکدن فضله اختیار عجوزه‌لر اولدقلری آکلاشیلمشدر .

آقشام غزته‌سی بو خبرلری ویردکدن صوکره پولیس مدیریتك استانبول طرفنده‌ده برعموم‌خانه‌منطقه‌سی کشادایده‌جکنی خبرویریيور. پولیس مدیریتی امراض زهرویه‌نك انتشارینه مانع اوله‌بی عموم‌خانه کشادینك اسباب موجبه‌سی اوله‌رقمی کوسترمك ایسته‌یور؟ . فحش یوللری قانوناً بودرجه‌ده سربست ایکن فرنکینك اوکنه هیچ بر شی کچه‌من . اکر بویوك ملت مجلسی اجرای فحش حقنده‌کی بو سربستی‌ تامی قالدیرمایه‌جق ، تحدیدینه عائد اولسون برطاقم تدابیر مانعه اتخاذ ایتمیه‌جك اولورسه معاذالله چوق کچمکسزین استانبول چوق بویوك فلاکتلره معروض قاله‌جق ، بر زمانلر اسلامك مقری اولان بومعظم شهر، فحش وفرنکی دیارندن باشقه بر شی اولمایه‌جقدر .

* * *

شعائر اسلامیه‌یه قارشی مدهش خصومت

تورکیا ادبیات مجموعه‌سی شعائر اسلامیه‌دن اولان حجاب وتستر علیهنده نشر ایتدیکی بر مقاله‌ده :

« اورخان غازی زماننده تورك قادینی لیبرال بر حیاته مالك و تکمیل حقوق صاحبیدی . قیصقانجلق یوزندن ارککلرك ایجاد ایتدیکی تستر کبی معناسز شیلر یوقدی. بوکون دخی آناطولینك برچوق یرلرنده‌تستر عادتی یوقدر. قادین ارککدن قاچماز . کوچر ثولی قبیله‌لر بوکا اك ایی مثالدر . تستر قادینی ارککدن آییران بر مانعه‌در »

دییور. صوکره‌ده ، وجودلری عریان اوله‌رق دانس ایدن بولشه‌ویك وفرنك رقاصه‌لرینك رسملرینی درج ایدییور. قاپاغنك آرقاسنده‌ده ینه دانس ایدن آوروپالی اویونجی قیزلرینك عریان رسملرینی درج ایتدکدن صوکره (استانبولك اك کبار ومحتشم محفلی) دییه (غاردن بار) حقنده پروپاغاندا یاپیور. شعائر اسلامیه‌یه قارشی هجوم وتجاوزلر ، بولشه‌ویکلر وفرنکلرك اویونجی قیزلری حقنده‌ده تقدیرلر... بونی یاپانلرك اسملری مسلمان ، غزته‌لرینك آدی‌ده (تورکیا ادبیات مجموعه‌سی) !... شعائر اسلامیه‌یه قارشی بومدهش خصومتك سری عجبا نه‌در ؟

* * *

روبرت قوللەژك فرحلی کونلری

معارف مشاوری اولمق اوزره آمریقادن جلب ایدیلن مستر جون دوئی وزوجه‌سی شرفنه دارالفنون امینی اسماعیل حقی بك طرفندن دارالفنونده ویریلن چای ضیافتنده روبرت قوللەژ مدیری وهیئت تعلیمیه‌سندن بعضیلری‌ده حاضر بولنمشلر . بچنلرده دارالفنون امینی اونلرك توزیع مکافات مراسملرینه اشتراك ایتمشدی . بو کونده اونلر بزم مؤسسات مرقانمزه بوتنلرینی صوقیورلر ، آمریقاده‌کی پروتستانلرك تحت حمایه‌سنده اولان و یتشدردیکی یرلی شاکردلر ایله غایه‌سنه وصوله موفق اولان روبرت قوللەژ ایچون نه‌فرحلی ، نه سعادتلی کونلر !

* * *

آمریقایه قارشی جلب محبت پروپاغاندالری

(افزایش یوسف) اسمنده برخانم آمریقالیلرك تورکلری تاصیل طانیدقلری حقنده طنینده برمقاله نشر ایدییور :

« دنیانك هرکوشه‌سندن کلن قادینلری غایت طبیعی اوله‌رق تلقی ایتدکلری حالده ، بکا حرم حیاتندن ناصیلسه قورتولمش برنمونه کبی باقییورلردی . »

دییه آمریقالیلرك یکی تورك قادینلری حقنده‌کی تقدیراتی اوزون اوزادی‌یه ایضاح ایتدکدن صوکره استانبولك کنج تورك خانملرینه توجیه خطاب ایله دییورکه :

« نه‌دانسلره کیدن ظریف قیافتلی کوچوك خانملر، قولتوقلرنده چانطه‌لری، دارالفنون قونفرانسلرینه قوشان کنج قیزلر ! آمریقا قادینلرینك غبطه‌سی سزی هیچ هیجانه کتیرمیورمی ؟ سزده یکی برشی اویاندیرمایورمی ؟ اونلرك یانده محجوب قالمق ایسترمیسکز ؟ »

* * *

صاریقلیلره قارشی اوستلقلی هجوملر

رسملی غزته (علمای دین ایله صوفته‌لر) دییه غایت متجاوزانه بر مقاله نشر ایدییور . صاریقلی واختیار بیاض صقاللی بررسم یاپمش ، بونی چیرکین کوسترمك ایچون رسام الندن کلن هرشی‌صرف ایتمش. آلتنه (برصوفته) دیمش.

اونك یاننده برده كنج بر صاریقلینك رسمنی یاپمش . اونیده غایت چیركین بر وضعیته صوقمش . آلتنه‌ده بر (صوفته چومزی) دیمش . صوكره‌ده سوسلی ، بیقلری یوقاری قالقیق ، قراواتلی ، صاریغی دوزكون صاریلمش بر رسم یاپمش. اونك‌ده آلتنه (علمای‌دیندن محترم برخوجه افندی) دیمش. (صوفته) و (یوباز) كلمه‌لرینك آرقه‌لرینه صیقه‌رق سویله‌مك شنیع سوز براقامش . قراوات طاققله ، بیغی یوقاری قالدیرمقله‌می برخواجه محترم اولور؟ رسملی غزته‌دن هیچ بكله‌نیله‌ین برتجاوز! مادامكه شیمدی صاریقلیلره هجوم ایتمك مودادر ، رسملی غزته‌ده بوندن گری قالماسین ! . .

***

حاكملرك قیافتلرینك دكیشدیریلمسنده‌به مقصد نه ایمشمه !

وطن غزته‌سنك باش‌محرری كچنلرده آنقره‌یه كیتمشدی . اوراده‌كی ملاقاتلرینی شیمدی صیره ایله نشر ایدییور . عدلیه وكیلی ایله یاپدیغی ملاقاتی‌ده بو هفته نشر ایتدی . قیافت مسئله‌سی حقنده دییوركه :

« قیافت مسئله‌سنك بوقدر دیدی قودی‌یی موجب اولماسی ، نجاتی بكی حیرتلره دوشورمشدر. عدلیه وكیلنك فكرنجه هرملتك اوزون تجربه‌لر وتدقیقلر نتیجه‌سنده كیتدیكی یولدن بزده مطلقا كیده‌جكز . تردده محل یوقدر . قیافت مسئله‌سنده بالخاصه بزم یكنسقلغه احتیاجمز واردر. چونكه قیافت حقنده حیاتمزده قیدلر یوقدر . بوندن باشقه بوكون عدلیه‌ده آنجق دولتك عصری قانونلری مرعی اولدیغی حالده صاریقلی ، صاریقسز حاكملرك وجودی اصول عدلیه‌مزك ماهیتنه دائر اشتباهلر اویاندیره بیلیر . »

نه‌دیمك ایسته‌دیكی آكلاشیلیوریا ! صاریقسز حاكملر حقنده برشی دیمه‌یز . فقط صاریقلی حاكملرك وجودی اصول عدلیه‌مزك ماهیتنه دائر اشتباه اویاندیرمسی نه‌دیمكدر؟ بزم عدلیه‌مز كندیسنی فرنكلره‌می بكندیره‌جكدر ، یوقسه ملته‌می ؟..

***

عجبا سویلدی‌می دیرسكز !

وقت غزته‌سنك ازمیر مخابر مخصوصنك ۱۷ تموز تاریخیله وتلغرافله ازمیردن اشعارینه كوره ، معارف وكیلی ازمیرده دارالمعلمات ودارالمعلمین مأذونلری درنكی طرفندن ویریلن ضیافتده « صوفته‌لق قارا قوتنك حصوله كتیردیكی شیئی ییقمق لازمدر . » دیدیكنی‌ده قید ایدییور . عجبا واصف بك كندیسنك رجال حكومت میاننده اولدیغنی اونوته‌رق بویله بر وكیل آغزینه یاقیشمایه‌جق سوز سویلری دیرسكز ؟ بز ظن ایتمیورز ! ..

***

ده‌قوله كزمه‌نك نتیجه‌سی

پاپالق مقامی ، صوك كونلرده مودا صراقی ایلری كیدن قادینلره شدتلی برجدال آچمش ، مختلف دوائر روحانیه‌یه ریاست ایدن باش‌پاپاسلره صیقی امرلر ویرمشدر. بوتدبیرك نتیجه‌سی اولارق كچن كون رومایه‌جوار كلیسالردن برینه خفیف ده‌قولته ایله كزمه‌ن ایكی شیق مادام اعتراف ذنوب آیینته اشتراك ایتدیریلمه‌مشدر . قادینلر بو معامله اوزرینه پك زیاده محجوب اولارق كلیسانك بر كوشه‌سنه چكلمشلردر. آیین بیتدكدن صوكرا پاپاس كرسی‌یه چیقه‌رق حاضرونه اوزون بروعظ ویرمش وقادینلرك ولوكه پك آز آچیق اولسون هیچ بر زمان ده‌قولته ایله آللهك أوینه كیرمه‌مه‌لرینی اخطار ایتمشدر . «وقت»

مكتبلی قیزلر نصل یتیشدیریلیور ؟

استانبول قیز لیسه‌سی سنهٔ درسیه‌نك ختامی مناسبتیله بر وداع مسامره‌سی ترتیب ایتمش ، بو مسامره‌یه بوتون لیسه مأذون ومأذونه‌لری ایله رجال مهمه واركان مطبوعات دعوت ایدیلمش . مسامره امید ایدیلدیكندن فضله پارلاق اولمش. خانملر پیانو چالمش، شرقیلر سویله‌مشلر. ایكی پرده‌لك «تورك اوشاغی» اسمنده‌كی پیه‌سی‌ده وضع صحنه ایتمشلر . پیه‌سده طوصریس رولنی ایفا ایدن خانم « توركیاده‌كی محافظه‌كار غزته‌لر طرفندن ـ سوروملرینی آرتیرمق ایچون ـ تورك قادینلغنه اورولان ضربه‌دن » ، «تورك قادینلغینك قفسلر آرقه‌سنده قالوب كنجلرله قارشیلاشامادیغندن » شكایت ایتمش. كنج قیزلرله كنج اركلرك قارشیلاشه‌بیلملری جائز اولدیغی دعوای باطلنی اثبات ایچونده حضرت پیغمبر افندیمزك مكه قادینلرینی حرب میدانلرنده غازیلره یاردیمه كوندردكلرینی سویله‌مك جرأتنده بولونمش.

خانم افندیلر ! دعونلیلریكزه هنرلریكزی كوسترمك ایچون پیانولر چالیور ، شرقیلر سویلیوركن ، تیاترولر اوینایوركن نیچون حضرت پیغمبر افندیمزی قاریشدیرییورسكز ؟ بو درسی سزه كیم ویردی ؟ بو هنرلری سزه كیم اوكره‌تدی؟ اوت ، مكه قادینلری غازیلره یاردیمه كیتدیلر . نته‌كیم آناطولی قادینلری‌ده مجاهدهٔ ملیه‌ده صیرتلرنده جبخانه طاشیدیلر. سزلرده نامحرم اركلكلر قارشیسنده پیانو باشنده شرقی سویلركن ، تیاترو صحنه‌لرنده روللر تمثیل ایدركن كندیكزی بر (غزا) میدانده‌می عد ایدییورسكز ؟ سزك تحصیلكز ایچون ، صباحدن آقشامه‌قدر ترلالرده آلن تری دوكه‌رك ویركی ویرن ملت بو حالكزدن هیچده ممنون دكلدر . سز كنج اركلكلرله قارشیلاشمق ایسترسه‌كز بو عصر حریتده هیچ برمانع یوقدر، حضرت پیغمبردن ومكه قادینلرندن بحث ایتمك زحمتنه قاتلانمایكز.

***

مدرسه‌لر تخریب ایدیلیور

آبدات دینیه‌وملیه‌مزك صنعت‌وبدایع نقطهٔ‌نظرندن لایموت أثرلرندن بولنان مدرسه‌لرده بر چوق تخریبات یاپیلدیغنی كمال أسفله استخبار ایتدك . بو جمله‌دن اولمق اوزره فاتحده بحر سفید چیفته‌باش وآیاق قورشونلی مدرسه‌لرینك اوطه‌لری تماميله تخریب ایدیلمش وقبه‌لرك قورشونلرندن بر چوقلری سرقت ایدیلمشدر . بو كبی اماكن وقفیهٔ علمیه‌نك حامیٔ حقیقیسی اولمسی لازم كلن اوقاف دائره‌سی عجبا بو تخریباتدن خبردارمیدر ؟ بو خصوصده كمال اهمیتله نظر دقتلرینی جلب ایدر وبو قیمتدار بنالرك تعمیریله حسن محافظه ایدیله‌جكنی امید ایده‌رز .

***

بر ایضاح

عبدالرشید ابراهیم افندینك كریمه‌سی (فوزیه) خانمدن آلدیغمز برمكتوبده آیدینلق مجموعه‌سی ایله وعلی‌العموم مطبوعات ایله هیچ بر علاقه‌سی اولمادیغی ، كچن هفته آیدینلق مجموعه‌سندن نقل اولونان بولشه‌ویك فكرلرینی حاوی یازیلرك آلتنده (فوزیه) امضاسی بولونمسی بعض روسیه‌لی مسلمانلری تردده دوشورمسی حسیله بو ایضاحه لزوم كوردیكی بیان اولونمقده‌در .

آبونه‌لری ختام بولان قارئین كرامك آبونه بدللرینی ارسال ایتمك لطفنده بولونمه‌لری ویا آبونه‌دن صرف نظر ایتدكلرینی اشعار بویورمه‌لری بالخاصه رجا اولونور .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

سبيل الرشاد

١٣٣٠

آبونه شرائطی : هر یر ایچون
سنه‌لكی (٤٠٠) آلتی آیلغی
(٢٢٥) ، ممالك اجنبیه ایچون
سنه‌لكی (٤٥٠) ، آلتی آیلغی
(٢٥٠) غروشدر.

نسخه‌سی ٧,٥ غروشدر .
سنه‌لكی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده
رشید افندی خانده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلكه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

آدرس تبدیلنده آیریجه
٥ غروش كوندرلملیدر .

مكتوبلرك امضالری واضح
و اوقوناقلی اولمسی و آبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره كوندرلدیكی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاكف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدكم سبیل الرشاد

عدد ٦٠٩ | ٢١ ذی‌الحجه ١٣٤٢ | ※ پنجشنبه ※ | ٢٤ تموز ١٣٤٠ | جلد ٢٤

عاصمده بر پارچه

— نه دیدك فقره‌مه ؟
— غایتله فنا .
— وای ؟
— دیكله :
مملكت محو اولویور باقسه‌كا بدبینلكله .
بن‌كه اجداده سوكن مسخره‌لردن دكلم ،
آكارم هپسنی رحمتله ؛ فقط منفعلم .
— نه‌یه ؟
— زرق ایتمدیلر قلبمه بر دامله امید ..
خواجه ، دنیاده یاشانماز یاشامقدن نومید .
داها مكتبده چوجوقدق ، بزی بیلدیردی حیات ؛
اویسه ، هیچ قورقو نه‌در بیلمیه‌جكدك ، هیهات !
نسلم اوركمكش ، أوت ، یوقدی كه اوركوتمه‌یه‌نی .
«یورو اوغلم !» دیه تشجیع ایده‌جك یرده بنی ،
دیكدیلر قارشیمه بر قاپ قاره مستقبل‌كه :
اویله قورقونج اولاماز خورتلاسه دیولر بلكه !
بكا دنیایه چیقاركن « باته‌جقسین ! » دیدیلر .
چیقمادن باتمایی اوكرن ، نه قادار صاچمه هنر !
یأسی ازبر بیلیرم ، عزمی یوزندن طانیمام ،
اوقوتان بویله اوقوتمشدی ، بكنده‌كمی امام ؟
— چاندی ، لكن ، اویالان بلله‌دیكك استقبال :
— هادی ، چاتمش دیه‌لم .. كیملره عائدكه وبال ؟
بر ایشیق كوسترن اولسه‌یدی ، اكر ، ته‌ك بر ایشیق ،
بز او ظلمتلری بیك پارچه ایدوب چیقمشدق .
ایكی اوچ یوز سنه‌در سرسه‌میور بزده شباب ،
چونكه بیچاره‌نك آتیسنه ایمانی خراب .
حسی یوق ، فكری بوزوق ، عزمنی دیرسه‌ك ، مفلوج ..
هانی روحنده اوحقسزلغه عصیان ، او خروج ؟
قارشیدن زنده كورورسین ، صوقولورسین كه : یاریم ؛
یاندق اجدادیمزك نارینه ، حالا یانارم !
یأسی تكفیر ایدن ایمانمه اولسون كه یمین ،
بزه تلقین امید ایتمدیلر ، یوقسه بودین ،
ینه دنیالره یایمشدی یشیل كولكه‌سنی ،
ینه حقك سسی بوغمشدی ضلالك سسنی .
مسلمانلق بودكل ، بز یولمزدن صاپدق ؛
طایه‌جق بر پوتمز یوقدی ، أوزه‌ندك ، یاپدق !
كوره‌یم كلده بویوك بیلدیكك اللهی قاییر ..
هانی توفیق الهی‌یه قانان وارمی ؟ خاییر .
یاسنك عالم اسلامك اینانمش یأسه ؛
دین رسمیسی اودر ، واز كچه‌مز كیم نه دیسه .
اوكجه درت قطعه‌یی آلت اوست ایدن ایمان متین ؛
صوكره درت یوز بوقدار میلیون آدام ، هپسی جبین !
شرقه این ، مغربه یوكسل ، كوره‌مزسین غلیان ؛
ناصیل اولمش‌ده اویوشمش بوتون امته‌كی قان ؟
نه‌یه طونمش‌ده بوشوكت ، بوشهامت دینی ،
بندن امساك ایدیور جدیه بذل ایتدیكنی ؟
یاشامق حق صریحمی ؟ أوت ، بر منطق
بونی انكار ایده‌مز ، چونكه بدیهی آرتیق .
بر بداهت‌ده اویله ایسه : « چالیشمق بورجم »
یوق ارادم‌كه ، فقط ، دیب دیری بر مفلوجم !
— یا قباحت ینه ماضیده‌می ؟
— بیلمم ، كیمده . .
بر جیفت سیله‌سی قاچ ییلدر أوتر ینمده :
دیدی : «فرض ایت سنك آسیاك یدی یوز میلیونمش ،
«نه‌چیقار ؟ داورانماز هیچ‌كه ، سراپا طونمش .
«واقعا بز بر آووج عنصرز اما ، بوغارز ،
«كیمی دنیاده كورورسه‌ك حركتسز ، جانسز . »
آه اودین نرده ، اوعزمك اوثباتك دینی ؟
اوبرك كوكدن این دینی ، حیاتك دینی ؟
بوناصیل حال ، نه‌قادار باصمه قالب بر كوره‌نك ؟
مسلمانلق‌می دیدك ؟ توبه‌لر اولسون ، نه دیمك !
هانی قرآنده‌كی روحك شو هیولاده ایزی ؟
ناصیل اسلام ایله تألیف ایدرز كندیمزی ؟
یأسی خنزیر كبی زرق ایتمش ایدنلر دینه ..
اونه ملعون آشی ، هیچ بكزه‌میور ، هیچ برینه !
دقت ایت ١٠٠٠ سنه‌سنده‌ن بری ، اعصابی خراب ،
یاتیور قوس قوجه بر عالم ایمان بی‌تاب .
یخنی حالنده یوزكلر ، جولانسز قانلر ؛
چوریوب یاصدیغی تكرار اویویور قالقانلر !
كوزینك كوردیكی یوق بینه چاریان كونشی . .
— ایی اما ، ناصیل ایقاظ ایده‌جكسین بولشی ؟
— لش دكل .
— لشمی دكل ؟
— دیب دیری ، طالغین ، یالكز . .
شیمدی قورتارمق ایچون عزم ایده‌لم ، قورتاریرز .
ویره‌لم كل‌ده شونك قلبنه بر جانلی امید ..
— نه‌قولای ! سعی مدید ایستر ، آیول سعی مدید !
— اكلرم بن‌ده مساعی‌یی طوتار بر برینه ،
آل قوزوم ، ایستدیكك «سعی مدید» اولدی ینه .

محمد عاكف

اسرار قرآن

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللّٰهُ اَوْ تَأْتِينَا اٰيَةٌ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ . اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيراً وَنَذِيراً وَلَا تُسْئَلُ عَنْ اَصْحَابِ الْجَحِيمِ . وَلَنْ تَرْضٰى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارٰى حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ .

مآل جلیلی

« بیلمه‌یه‌نلر ، الله بزمله قونوشمالیدی ، یاخود بزه بر معجزه کلملیدی ، دیدیلر ؛ ایشته کندیلرندن اولکیلرده بونلرك سوزلرینك طبقیسنی سویلمشلردی ؛ قلبلری بربرینه بکزه‌دی ؛ بزلر عقلی ، یقینی اولان برقوم ایچون معجزه‌لرمزی بیلدیرمشزدر . شبهه‌سز حق یوقدرکه سنی بزلر دینه حق ایله بشیر ونذیر اولارق کوندردك ؛ سن اصحاب جحیمدن قطعیاً مسئول دکلسین . نه یهودیلر ، نه خرستیانلر ، دینلرینه اتباع ایتمدکجه ، سندن هیچ برزمان خشنود اولمازلر ؛ اونلره دیکه ، « اللهك کوستردیکی یول یوقمی ایشته طوغرو یول آنجاق اودر » یمین ایدرم که شاید سکا کلن وحیدن صوکره‌ده اونلرك هوسانه اویه‌جق اولورسه‌ك آنجاق اللهه قارشی نه سنك بر دوستك ، نه‌ده بر معینك اولامیه‌جق . »

* * *

دین اسلام ادیان سائره‌دن دین فطرت اولمقله ، دین عقل اولمقله آیریلمشدر ؛ ناصیلکه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمزده دیکر پیغمبرلردن بشیر ونذیر اوله‌رق کوندرلمش بررسول فطری اولملریله آیریلمشدی . اونك ایچون بو شرع مبینك میزان محقی کرك احکام ومعاملاتی ، کرك تنبیهات وارشاداتی آره‌سنده عقل صحیحه اویغون کلیه‌جك ، ذوق سلیمك مظهر قبولی اولمایه‌جق هیچ برشی بولونمامیسدر . ایشته علیه‌الصلاة والسلام افندیمزده علم وحکمت دینی ، هدایت وبرهان دینی اولان بودین مبینی تبلیغ ایچون کوندرلمشلردی . لکن مبعوث اولدقلری اقوام هپ جهل وعناد ایچنده قالمش ، نفسانی هوسات واحتراصاته طالمش کیمسه‌لردی . اوسببدن اسلامك سرینی ، روحنی قاورایامادیلرده معجزات وخوارق طلبنده پك ایلری کیدن اجداد قدیمه‌لرینك مسلکنی طوتدیلر . مع‌مافیه پیغمبردن بوصورتله معجزات ایسته‌ملری برتأمل ، یاخود رویت وحسن نیت اثری دکلدی ؛ بالعکس یاعنادلری ، یامناسبتسزلکلری ، یاخود ادوار جاهلیتدن قالمه بر طاقم عقائد فاسده‌یی التزاملری نتیجه‌سیدی .

علیه‌الصلاة والسلام افندیمز کندیلرندن معجزات ایسته‌ینلری دائما فطرتك مقتضیاتی وجهله حرکته دعوت ایدر وبویله‌لرینه وظیفهٔ نبویه‌نك ماهیتنی آکلاتمق ایچون ارشاداتده بولونورلردی که اوماهیت ، بشری طوغرویوله سوق ایتمکدن وبوتون انسانیتی حیات فانیه وثانیه‌لرنده خیر وسلامته ارشاد ایلمکدن عبارتدر . (قل لااقول لکم عندی خزائن الله ولااعلم الغیب ولااقول لکم انی ملك ان اتبع الاما یوحی الی قل هل یستوی الاعمی والبصیر افلا تتفکرون = اونلره دیکه ، بن سزلره اللهك خزینه‌لری بنم المده‌در ، دیمدیکم کبی بن بر ملکم‌ده دیمم ؛ بن آنجاق بکا وحی اولنان نه‌یسه اوکا اتباع ایده‌رم ؛ اونلره دیکه هیچ اعمی ایله کوزی کورن بر اولورمی ، سز دوشونمزمیسیکز ؟)

شاید عادتك فوقنه چیقان معجزه‌لر بشری اقناع ایچون کافی اولسه‌یدی ، اولجه کلوب کچن انسانلر خوارق طلبده اوقدار ایلری کیتمش وطلبلری طرفباریدن اسعاف ایدیله‌رك ایستدکلرینی کوزلریله کورمش ایکن نتیجه‌ده ینه تکذیب وانکار یولنه صاپمازلردی . اوت ، بومعجزات ایله بو معجزاتدن بکله‌ن اثبات نبوت آره‌سنده‌کی مناسبات عقلیه‌نك اساساً صاغلام اولماسی یوزندندرکه اك اول کورولن نتایجی قلوبه شبهه القا ایتمکدن عبارت اولیور . نته‌کیم ایچلرندن برقسمی کوردیکی خوارقك سحر انواعندن اولدیغنه ذاهب اولیور ؛ بر قسمی‌ده عنادینه ، احتراصنه مغلوب اوله‌رق طریق تکذیبی طوتیور . (واقسموا بالله جهد ایمانهم لئن جاءتهم آیة لیؤمنن بها قل انما الآیات عندالله وما یشعرکم انها اذا جاءت لایؤمنون ونقلب افئدتهم وابصارهم کما لم یؤمنوا به اول مرة ونذرهم فی طغیانهم یعمهون . ولو اننا نزلنا الیهم الملئکة وکلمهم الموتی وحشرنا علیهم کل شیء قبلاً ماکانوا لیؤمنوا الا ان یشاءالله ولکن اکثرهم یجهلون = کندیلرینه برمعجزه کلدیکی تقدیرده مطلقا ایمان ایده‌جکلرینه دائر اللهه اولانجه یمینلریله قسم ایتدیلر ؛ اونلره دیکه ، معجزه‌لر آنجاق اللهك النده‌در ؛ ذاتاً بیلمیورسکزکه کلدیکی صورتده‌ده ایمان ایتمیه‌جکلردر . اونلرك قلبلرینی ، کوزلرینی جهت حقدن چویرزده اولجه ناصیل ایتمه‌مشلرسه ینه اویله ایمان ایتمزلر . بزده کندیلرینی طغیانلرنده پویان اولمایه ترك ایدرز . شاید اونلره ملکلری ایندیرسه‌ك

وأولولر نطقه كلوب كنديلريله قونوشسه وهرشيئی فوج فوج قارشيلرينه ييغسه‌ق ينه اللهك ديله‌دكلرندن باشقه‌لری ايمان ايده‌جك دكلدر؛ لكن برچوقلری بونی بيلمزلر . »

اكر بو اقوامك شوسورتله ارتكاب ايتدكلری جهالت حسن نيت سائقه‌سيله وبرحقيقته اطلاع سوداسيله اولسه‌يدی معجزه طلبنده اصرار ايدن وصوكنده قبول حقه يانا شمق شويله طورسون، عناد واستكبارينی برقات دها آرتيران سلفلرينك مسلكنی طوتمازلردی . لكن خوارق طلبنده بودرجه لرده مصر اولملرينه سائق اولان جهل صرف عناد وسوءنيت اثری اولديغی ايچين قرآن كريمك هدايتلری طغيانلرينی ، ضلالتلرينی آرتيرمقدن باشقه برنتيجه ويرمدی . (وقالوا لن نؤمن لك حتى تفجر لنا من الارض ينبوعاً اوتكون لك جنة من نخيل وعنب فتفجر الانهار خلالها تفجيراً اوتسقط السماء كما زعمت علينا كسفاً اوتأتی بالله والملائكة قبيلاً اويكون لك بيت من زخرف اوترقى فى السماء ولن نؤمن لرقيك حتى تنزل علينا كتاباً نقرأه قل سبحان ربی هل كنت الا بشراً رسولاً قل لوكان فى الارض ملائكة يمشون مطمئنين لنزلنا عليهم من السماء ملكاً رسولاً = ديديلركه بزسكا قطعياً ايمان ايده‌ميز؛ مكركه بزه يردن بيكار چيقاره‌سين ؛ ياخود سنك خورما آغاجلرندن ، آصمه‌لردن بر باغچه‌ك اولسونده اورته‌سندن نهرلر آقيده‌سين ؛ ياخود زعمك وجهله كوكلری اوزريمزه پارچه پارچه ايندیره‌سين ؛ ياخود الله ايله ملكلری فوج فوج اوكمزدن كچيره‌سين ؛ ياخود جواهردن بر اوك اولسون ، ياخود سماره چيقه‌سين . . بونكله برابر بزلره اوقويه‌جغمز بر كتاب ايندیرمدكجه كوكاره چيقديغكه‌ده قابل دكل، ايمان ايده‌ميز. . اونلره‌دی كه : امان يا ربی بن رساله مظهر بشردن باشقه برشيمی‌يم؟ كنديلرينه هدايت كلديكی زمان انسانلری ايماندن منع ايدن سبب، الله بر بشريمی پيغمبر اوله‌رق كوندردی؟ ديملرندن باشقه برشی دكلدی . كنديلرينه سويله كه: اكر يريوزنده اختيار اقامت ايدرك دولاشان ملكلر اولسه‌يدی بزده اونلره كوكدن برملك پيغمبر كوندررودك .)

مشركلرله اهل كتاب برچوق زمان عليه الصلاة والسلام افنديمزی تكذيب ايتديلر؛ اورسول محترمی ايچيتمكده وكوره‌جكلری برمعجزه قارشيسنده مطلقا ايمانه كله‌جكلرينی سويلمكده اصرار ايدوب طورديلر. اكر عادتك فوقنه چيقان معجزه‌لر ارباب عنادی بهمه حال منقاد ايده‌جك براهين زمره‌سندن اولسه‌يدی البته جناب حق رسول محترمنی اونك بی‌تناهی اولان انواعيله تأييد بويوررودی . لكن اولجه كونديلن خوارقك قارشيسنده بغی وضلالتلرينه برقات دها صاريلان اقوام سالفه‌نك حالی علم الهيسنه مجهول اولماديغی ايچون الله ذوالجلال اسلامی آنجاق اودين مبينك فطرتنه اويغون كله‌جك وهيچ برمعاند ايچين معارضه‌سنه امكان بولونمايه‌جق برمعجزه‌يه مؤيد قيلدی كه اوده قرآن كريمدر . (أولم يكفهم انا نزلنا عليك الكتاب يتلى عليهم ان فى ذلك لرحمة وذكرى لقوم يؤمنون — يوقسه اونلره كنديلرينه تلاوت ايدلمكده اولان كتابی ايندیريشمزده‌می يتيشميور ؟ شبهه يوقدركه اونده ايمان ايدن قوم ايچين هم رحمت ، هم موعظه واردر .)

فرقان كريمك آيات حكيمه‌سنی تدقيق ايدنلر كورورلركه عليه الصلاة والسلام افنديمز نه‌زمان معجزه طلبنه معروض قالسه‌لر طالبلره حق نورعلم وهدايت يوللرندن بولمه‌يی توصيه بويوررولر وارباب اصراری بعضاً جاهل ، بعضاً غافل تعبيرينه لائق كوررولردی . رسول محترم صلى الله عليه وسلم افنديمز طرفندن بواحمقلرك آرزولری اسعاف ايدلمديكنه دائر قرآنده برشی كورميورز . نيته‌كيم شوآيت كريمه‌ده بوجهت صريحدر : (ومامنعنا ان نرسل بالآيات الا ان كذب بها الاولون وآتينا ثمود الناقة مبصرة فظلموا بها ومانرسل بالآيات الا تخويفا) ابن جرير طبری بوآيت جليله‌نك تفسيرنده شوسوزلری سويليور :

« ذكری عالی اولان حكيم ذوالجلال بويوريوركه : يامحمد قومكك ايستديكی خوارقی كوندرمكدن بزی منع ايدن آنجاق شو ايدی : كنديلرندن اول كلوب كچن منكر امتلرده عينيله بونلر كبی طلبده بولونديلر. ايستدكلری كوندريلنجه تصديق جهتنه ياناشماديلر. بونك اوزرينه عذابلری تعجيل ايدلدی. بناءً عليه سنك قومكك ايستدكلری معجزاتی كوندرميشمزده سلفلری كبی تكذيب ايدرك جزای سزالرينی كورمه‌ملری ايچوندر. »

دونكی وبوكونكی اسلاميت

مدرس فاضل ، طلبه‌يه ، بوكونكی اسلاميتك دونكی اسلاميت اولماديغنی تلقين بيورمش . بوسوزك سيدانه برسوز اولماديغنی قارئلره تلقين ايتمك وظيفه‌سی‌ده بزه دوشويور . عصر سعادتده‌كی اسلاميت ايله اعصار متلاحقه‌ده‌كی اسلاميت آره‌سنده بشقه‌لق حصوله كتيره‌جك آنجق اوچ سبب تخيل اولنه‌بيلير: احكام اسلاميه‌يی يا تحريف ، يا تزييد ، ياخود تنقيص ايتمك . بو اوچ سببدن هرهانكيسيله بشقه بر شكله كيره‌جك اسلاميتك احكامی‌ده ، عموميت اعتباريله اوچ نوعدر : اعتقاديات ، عبادات ، معاملات . بز ، عصر سعادتده‌كی اركان ايمان واعتقاد ايله اعصار متلاحقه‌ده‌كی اركان ايمان واعتقاد آره‌سنده ، يا تحريف ، يا تزييد وياخود تنقيص ايدلمك صورتيله حصوله كلمش بر بشقه‌لق كوره‌ميورز . اركان ايمان واعتقاد ، كميت وكيفيت اعتباريله دون ناصل ايديسه ، بوكونده اويله‌در . دونكی مسلمانلر اللهك وارلغنه ، برلكنه ، ملائكه‌يه ، كتب منزله‌يه ، رسل مبعوثه‌يه ، حشر ونشره ، قضا وقدره ، خير و شرك خالق الله اولديغنه ايمان واعتقاد

ایتمکله مکلف ایدیلر . بوکونکی مسلمانلرده ، عین اساسات اسلامیه‌یه ایمان واعتقاد ایتمکله مکلف بولنیورلر . ارکان ایمان واعتقادك دونکی وبوکونکی کمیت وکیفیتلری آره‌سنده ، تحریف ، تزیید ، تنقیص صورتلرندن هانکیسیله حصوله کلمش بر بشقه‌لق وارسه ، بو نقطه‌یی تنویر وتوضیح بیورمه‌سی مدرس محترمك عهدهٔ مسئولیتنه حواله ایدیله‌جك بر وظیفهٔ اسلامیه‌در .

عصر سعادتکی ارکان عبادات ایله اعصار متلاحقه‌ده‌کی ارکان عبادات آره‌سنده‌ده کمیت وکیفیت اعتباریله یاتحریف ، یاتزیید ویاخود تنقیص ایدلمك صورتیله وقوعه کلمش بر بشقه‌لق اثری کوزمنمه ایلشمیور . ارکان عبادات کمیت وکیفیت اعتباریله دون ناصل ایدیسه ، بوکونده اویله‌در . دونکی مسلمانلر ، اوروج طوتمق ، نماز قیلمق ، حجه کیتمك ، زکات ویرمك ، کلمهٔ شهادت کتیرمکله مکلف ایدیلر . بوکونکی مسلمانلرده عین احکام تعبدیه ایله مکلفدرلر . اکر بو ارکان تعبدیه‌نك دونکی وبوکونکی کمیت وکیفیتلری آره‌سنده ، تحریف ، تزیید ، تنقیص صورتلرندن هرهانکی سببله حادث اولمش بر بشقه‌لق وارسه ، مدرس ممتازك ، بشقه‌لغك سبب مولدینی تعیین ایتمه‌سی وکیفیتی امثلهٔ جزئیه ایله توضیح بیورمه‌سی لازم کلیردی . مبهم و عمومی بر افاده ایله ، بوکونکی اسلامیتك دونکی اسلامیت اولمادیغنی طلبه‌یه تلقین ایتمك سیدانه بر تلقین دکلدر . طلبه ، دونکی اسلامیت ایله بوکونکی اسلامیت آره‌سنده بشقه‌لق بولندیغی سوزنی ایشیدنجه ، دونکی اسلامیتك طوغرو اولدیغنه و بوکونکی اسلامیتده طوغرو اولمادیغنه حکم ایده‌جك درجه‌ده فکر و منطقه مالکدر . دکل طلبهٔ علوم ، عوام ناس دخی اوسوزدن بونتیجه‌یی چیقارر . یالکز ، عصر سعادت تعبیری طوغاسی هرکسك بویله برنتیجه چیقارمه‌سنه کافی کلیر . دونکی اسلامیتك طوغرولغنه حکم ایتمك بوکونکی اسلامیتك طوغری اولمادیغنه حکم ویرمکی استتباع ایدر . بو حکم‌ده ، طلبه‌نك اعتقادات و عباداته قارشی اهمالکار بر وضعیت آلمانه سبب اولور . تلقینات خیرخواهانه‌نك بویله بر سوء نتیجه‌یه منجر اولماسی بزمله برابر کندیسنك‌ده تأسف ایده‌جکی بر کیفیتدر . ایستر سوء تلقیندن متولد اولسون ، ایستر سوء تلقی یوزندن وقوعه کلمش بولنسون ؛ اورته‌ده مضر بر نتیجه وار . طلبه‌نك ذهننده ــ افراد اهالی‌یه‌ده سرایتی قوتله ملحوظ ــ بویله مضر و مهلك برحس وفکرك بر طوتمامسنه میدان ویرمه‌مك ایچون ، خطاب مستطابمزی ــ موقتاً ــ مدرس بکدن طلبهٔ علومه تحویل ایده‌رك دیه‌جکزکه : « افندیلر ؛ عصر سعادتکی ارکان عقائد وعبادات ایله اعصار متلاحقه‌ده‌کی ارکان عقائد وعبادات آره‌سنده تحریف ، تزیید ، تنقیص صورتلرندن هیچ بریله حصوله کلمش بر بشقه‌لق یوقدر . مدرس محترمکزك ، افکار و تلقینات قدیمه‌کز علهینه اولاراق اقامه ایتمش بولندیغی (بشقه)لق دعواسنی بالبینه اثبات ایتمسی امکانسزدر . دعوای مجرد ایله قدیم افکار وتلقیاتکزی د.کیشدیرمك خفت علمیه‌سنی کوسترمه‌یکز ؛ مقنع حجت علمیه‌لر ایله تأیید مدعا ایتمك قدرتی کوستره‌بیلیرسه ، بن‌ده ، سزکله برابر ، قدیم افکار وتلقیاتمی تبدیله آماده‌یم . »

معاملاته عائد احکام اسلامیه‌ده ، عمومی بر تقسیم ایله . ایکی قسمه آیریلیر : احکام منصوصه ، احکام اجتهادیه . احکام منصوصه‌یی تحریف ، تزیید ، تنقیص ایتمك نص قطعی ایله نهی بیورولمشدر . نص قطعی قارشیسنده ، احکام منصوصه‌یی تحریف ، تزیید ، تنقیص صورتلریله تحوله اوغراتمانی علمای اسلام کفر تلقی ایدر . مدرس محترمك عصر سعادتده‌کی احکام منصوصه ایله اعصار متلاحقه‌ده‌کی احکام منصوصه آره‌سنده ــ بشقه‌لق کورمه‌سی علمای اسلامی دونکی احکام منصوصه ایله بوکونکی احکام منصوصه آره‌سنده یاتحریف ، یاتزیید ویاخود تنقیص صورتیله ــ بشقه‌لق حصوله کتیرمکله اتهام ایتمکدرکه بواتهامك ایچ یوزی تکفیردن عبارتدر . عجبا ؛ مدرس بکك اوموزلری بوقادار آغیر بر اتهامك مسئولیت معنویه‌سنی اوزرینه آلاجق درجه‌ده متین و قوتلی میدر ؟ حقیقت حاله کلنجه ، عصر سعادتکی ارکان عقائد وعبادات ایله اعصار لاحقه‌ده‌کی ارکان عقائد وعبادات آره‌سنده ، تحریف ، تزیید ، تنقیص صورتلرندن هیچ بریله وقوعه کلمش بر بشقه‌لق بولنمادیغی کبی ، دونکی احکام منصوصه ایله بوکونکی احکام منصوصه آره‌سنده دخی او صورتلردن بریله حادث اولمش هیچ بر بشقه‌لق یوقدر . اکر بزم ، چشم علمیمزده‌کی رؤیت ضعفی دونکی و بوکونکی احکام منصوصه آره‌سنده ، وارلغی ادعا اولنان بشقه‌لقلری کورمه‌منه بر مانع تشکیل ایدییورسه ، محترم مدرسك ، نادیناتك عمومیتندن متولد اسرار انکیزمبهمیتی بر قاچ امثلهٔ جزئیه ایله ازاله بیورمه‌سی بزی بر ظلمت مطلقه ایچنده قالمقدن قورتاره‌بیلیرایدی .

احکام اجتهادیه‌ده تحریف ، تزیید ، تنقیص موضوع بحث اوله‌ماز . بر مسئلهٔ مجتهدیه مخالف دیکر بر مسئله استنباط ایدلدیکی واردر وچوقدر . فقط ، هیچ بر مسئلهٔ مجتهده‌نك تحریف ایدلدیکی واقع دکلدر . تحریف وقوعی قبول ایدلمك لازم کلسه ، بوجرم ایله متأخرین فقهایی متهم طوتمق مجبوریت منطقیه‌سنده قالیرز . حال بوکه ، مدرس بکك متأخرین فقهایی متقدمین فقهاسنك اقوال اجتهادیه‌سنه باغلانوب قالمقله اتهام ایتمش ایدی . استاذلرینه بو درجه مربوطیت کوسترن تلمیذلرك قدیم مسائل اجتهادیه‌یی تحریف ایتمدکلرینه احتمال ویرمك مدرس فاضلك « یکون » تناقضلرینه بر تناقض دها علاوه ایتمك اولور . احکام اجتهادیه احکام منصوصه‌یه علاوه ایدلمش احکام زائده ماهیتنده دکلدر . بلکه حادثات جزئیه‌یی نصوص عمومیه‌یه ادراج وادخال ایتمکدن عبارتدر فقها بوصورتله اسلامیته ومسلمانلره حیاتی خدمتلر ایفا ایتمشلردر اونلرك بوخدمت مشکوره‌لرینی اسلامیتك ماهیت سماویه‌سنی ده کیشدیرن بر اهانت تلقی ایتمك باشلی باشنه بر اهانتدر . مجتهدلرك همت و غیرتلری اولماسه ایدی ، اسلامیت ایشله‌تیلمه‌مش بر معدن حالنده قالیردی وبز ، اوذهب وفضه معدنندن مستفید اوله‌ماز .

ایدك . احکام اجتهادیه اکر تزیید تلقی ایدیلەجك ایسه ودونکی اسلامیت ایله بو کونکی اسلامیت آرەسنده ، وقوعی تخیل اولنان بشقەلق اکر احکام اجتهادیەنڭ ایلری کلیورسه ، وبوده اسلامیت علیهنه ارتکاب ایدلمش بر جرم ایسه ، مدرس ممتازمزڭ برطرفدن تزییددن شکایت ایتمسنه ، دیکر طرفدن‌ده میدان اجتهادده متمادیاً « اقول » دیمك ایستەمەسنه نظراً ، هم « یکون » تناقضلری بر آز داهاقبارمش، هم‌ده عین جرمی ارتکابه صوك درجه هوسکار بولندیغی آکلاشیلمش اولور !.

احکام اجتهادیه نصوص عمومیەنڭ ، بزه عائد بولنان مجملاتی تفصیل ، مبهماتی توضیح وتفسیردن عبارتدر دیمش ایدك ؛ بزم بو طرز تلقیمز اکر طوغری‌ایسه، احکام اجتهادیەنڭ، عصر سعادتده‌کی اسلامیت ایله اعصار متلاحقه‌ده‌کی اسلامیت آرەسنده بشقەلق تولید ایتمش اولماسی شایان التفات برنقطهٔ نظر دکلدر . احکام اجتهادیەنڭ، تنقیص صورتیله ، دونکی اسلامیت ایله بوکونکی اسلامیت آرەسنده بشقەلق حصوله کتیرمش اولدیغنی قبول ایتمەمز لازم کلسه ، مدرس بکك بوتنقیص کیفیتدن مشتکی دکل ، ممنون اولماسی کندی پرنسیبی مقتضاسیدر . چونکه کندیسنی او یولك یولجیلرینه التحاق ایتمش کوریيورز . مجتهدلر عصرسعادتده‌کی اسلامیت ایله اعصارمتلاحقه‌ده‌کی اسلامیت آرەسنده برکونا بشقەلقلر احداث ایتمەمشدر . یالکز یکی مجتهدلرك بویله بربشقەلق احداث ایتمەلرندن قورقیورز. وبوبشقەلغی‌ده تنقیص صورتیله حصوله کتیرەجکلرینی – امثال واقعەسندن – آکلایورز !.

یقین برماضیده، عبدالله افغانی اسمنده یکی برمجتهدظهورایتمشدی. احکام اجتهادیەسنی آیاصوفیه جامع شریفی کرسیسندن جماعت اسلامیه‌یه تبلیغ ایدرکن، قدوم‌مجتهدانەلریله شرفیاب ایتدیکی مملکتلرده یوزلرجه مسلمانلری فریضهٔ حجی ایفادن واز کچیردیکنی – اللهم حفظ ایدەرك .. اکلاتیور ایدی !. دیکر برعبدالله افغانی‌ده ، بزی فریضهٔ صلاتی ترکه ویالکز نزاهت‌قلبیه ایله اکتفایه تشویق ایدەجك احکام اجتهادیه نشریله مشغول بولنیور . شمدیلك یالکز اغنیایی فریضهٔ صومدن آزاده طوتمایه چالیشان یکی مجتهدلرده معلوممزدر . بالذات مدرس ممتازمزده، بعض حادثەلرك احکام اسلامیه‌ایله علاقەلرینی کسمك لزومنی طلبهٔ علومه توصیه بیورمشدی . ایشته بوکبی امارەلر یکی مجتهدلرك ، دونکی اسلامیت ایله بوکونکی اسلامیت آرەسنده، تنقیص صورتیله بربشقەلق‌احداث ایتمك ایستەدکلری ظننی تولید ایلەیور!. اسکی مجتهدلر ایله یکی مجتهدلر آرەسنده‌کی فرق مختصر برافاده ایله ایضاح ایتمك لازم کلیرسه ، دینیله‌بیلیرکه اسکی مجتهدلر هر حادثەیی دائرهٔ اسلامیته ادخاله چالیشیوردی . یکی مجتهدلرایسه ، بالعکس، هرحادثەیی دائرهٔ اسلامیت خارجه چیقارمق پرنسیبنی تعقیب ایدییور !.

مدرس محترمك کوردیکی بشقەلق دونکی اسلامیت ایله بوکونکی اسلامیت آرەسنده دکل ، دونکی مسلمانلر ایله بوکونکی مسلمانلر آرەسنده واقعدر. اوت؛ بوکونکی مسلمانلرك حال‌وحرکتلری دونکی مسلمانلرك حال وحرکتلری کبی دکلدر . دونکی مسلمانلر هرحال وحرکتلرینی احکام اسلامیه‌یه توفیق ایتمك صمیمیت دینیەسنی کوسترمکه چالیشیوردی . بوکونکی مسلمانلرایسه ، بالعکس، هرحال‌وحرکتلرینی احکام‌اسلامیەدن اوزاقلاشدیرمایه چالیشیور!. دونکی مسلمانلر عبادات مفروضەنڭ بشقەدن ، مندوب ، مستحب عبادتلرایله‌ده تأیید عبودیت ایدییوردی . بوکونکی‌مسلمانلرایسه ، بالعکس ، عبادات مفروضەیی‌ده اهمال ایدییور !.

علمادن بری حاضر جواب برکیمسەدن مسلمانلق شرطلرینك قاچ اولدیغنی صورمش؛ اوده « بر » اولدیغی جوابنی ویرمش، کثیف برجهالت‌دینیەیی تمثیل‌ایدن بوجواب خواجه‌افندی‌یی حیرتەدوشورمش وبناءً علیه حدته کتیرمش ، آچیق کوز آدام : خواجه افندی ؛ نیچون حیرته دوشویورسکز ونیچون حدته کلیورسکز ؟ . اغنیا حج وزکاتی قالدیردی ، فقراده صوم وصلاتی ترك ایتدی . بناءً علیه اورتاده یالکز کلهٔ شهادت قالدی ، آنك ایچون « بر » در دییورم . سوزوم طوغری دکلی‌در ؟.. مقابلهٔ ملزمانەسنده بولنمش !.

دونکی مسلمانلرعبادات دینیەیی وظیفهٔ عبودیت تلقی ایدییوردی. بوکونکی عبادتلر اعتیاد و مراسم حالنده اجرا اولنیور !. دونکی مسلمانلر زهد وتقوی یوللرینی اوکرنمك ایچون علمایه مراجعت ایدییوردی . بونکی مسلمانلر ایسه ، بالعکس ، حیله وفساد یوللرینی اوکرنمك ایچون مراجعت ایدییور !. نهایت: دونکی مجتهدلر اهالیٔ اسلامیەنڭ مربوطیت دینیەسنی تقویه ایتمکه چالیشیوردی . بوکونکی مجتهدلر ایسه، بالعکس ، اورابطەیی چوزمك وکوشتمك غایەسنی تعقیب ایدییور !. اکر امللرینه واصل اولورلرسه ، شمدی‌یه قادار، دونکی اسلامیت ایله بوکونکی اسلامیت آرەسنده کورەمەدیکمز بشقەلغی شمدیدن صوکره کورمش اولەجغز !. (لاقدرالله) **یحیی عفیف**

تصحیح . — کچن (اجتهاد وتقلید) مقالەسنك صوك صحیفەسنده ایکی مهم سهو ترتیب واردر . بری برنجی ستونك‌ایلك‌سطر باشنه مصادف‌ایکنجی فقرەده واقعدر . سهولی شکلی شویله‌در : « علم فقه برمبدهٔ کامله مستند اولان علم فقهك اساساتی بذاته کاملدر . »

طوغری شکلی‌ده شویله‌در : « علم فقه برمبدأ کامله مستنددر . برمبدأ کامله مستند اولان علم فقهك الخ »

ایکنجیسی ایکنجی ستونك ینه ایلك سطر باشنه مصادف بشنجی فقرەده واقعدر. سهولی شکلی شویله‌در. « اونی‌ضرری قبول ایله الزام ایتمك نه‌نظری نەده عملی اساسات حقوقیه‌یه توافق ایتمەین برمعامله‌ده معقول اولەماز . »

طوغرو شکلی‌ده شویله‌در: « اونی ضرری‌قبول‌ایله الزام ایتمك نه‌نظری، نەده عملی اساسات حقوقیه‌یه موافق دکلدر . نظری وعملی اساسات حقوقیه‌یه توافق ایتمەین الخ »

ی . ع

اجتماعیاتده غربجیلر ، بوزغونجیلر :

قوتلی ایمان ، قوتلی اخلاق

کائناتده هیچ بر حادثه یوقدرکه بلا سبب تحصل وتشکل ایده بیلسون . شئون جهان یکدیکرینه درین بر علاقه ایله مربوطدر . صورت ظاهریه‌ده هیچده نظردقتی جلب ایتمین بوحقیقت بر آزتاریخده ، روحیاته نفوذ ایدیلورسه بارز بر متعارفه حالنده تظاهر ایدر . مکوناتی اداره ایدن قوانین صمدانیه الك اینجه بر انتظام ، الك یوکسك بر قدرتله هر ساحه‌یی جناح احاطه وتدویرینه آلمشدر .

قوانین طبیعیه نه‌قدر قطعی ایسه ؛ سیاره‌لرك محرکلری ناصل بر انتظام تام داخلنده سیران ایدییورسه ؛ مواسم اربعه ناصل زماننده اجرای حکم ایدییورسه ؛ کیجه ، کوندوز ، حرارت ، برودت ناصل معین شرائطه تابعسه ... ملتلرك حیاتی ، انکشافاتی ، انحطاطاتی واضمحلالی ده اویله‌جه معین قوانین اجتماعیه‌یه تابعدر . علوم مثبته کبی علوم اجتماعیه‌ده عصر حاضرده اعظمی بر انکشافه مظهر اولدیغندن اولجه تصادف ایله ایضاح ایدیله بیلن بر چوق وقایع آرتق معما اولمقدن قورتولمشدر . بوکون « علم الروح اجتماعی » ملتلرك صفحات حیاتیه‌لرنده عامل اولان ماهیته کوره نتیجه‌لرینی بیلدیرمکده‌در .

مثلا ؛ عمومی اجتماعیات قانونلرندن بری اولان « افرادك مثبت سجیه‌سی جمعیتك منفی فضایحنه فائق اولان هیئت اجتماعیه‌لر یوکسه‌لیر ، جمعیتك منفی فضایحی افرادك مثبت سجیه‌سنه فائق اولان هیئت اجتماعیه‌لر اضمحلاله محکومدر » دستوری ملتلرك تاریخ حیاتنده بر چوق وقایعك مفتاحیدر . رومانك سقوطی ، یونان قدیمك انقراضی بو دستورله پك کوزل ایضاح ایدیله بیلور . ایشته عصر حاضرده هرشی علمی بر اساسه ربط اولنمشدر . حیات اجتماعیه هیچ بر یرده تصادفه ترك اولنمامشدر . واقعا هنوز علمك ظفری یکرمنجی عصره رغماً دها چوق اوزاقلرده بولونیور . بو کا رغماً اجتماعی قانونلرك مقتضاسنه توفیق حرکت ایدن ملتلرده کورولیور دکلدر . انکلیزلرك بتون دنیایی تحت اسارته آلمق ایسته‌ملری ، اجتماعیات وروحیات قانونلرندن حسن استفاده ایده‌رك اداره‌ٔ ملل خصوصنده حاصل اولان ملکه‌لرینك بر نتیجه‌سیدر . کرچه بو سیاست ایرکچ کندیسنی مقدر اولان عاقبته سوروکله‌یه‌جك ایسه‌ده ملتلرك روحیاتی کمال دقتله تعقیب ایتملری براز وقت قزاندیرمقده‌در .

بتون غرب حال حاضرده اجتماعی بحرانلر مسئله‌سیله اشتغال ایتمکده‌در . باشده علم آدملری اولدیغی حالده مطبوعات ، مؤسسات اعظمی بر اهمیتله استقبالی تهدید ایدن فوضالره قارشی پك حساس بر وضعیت آلمشدر . بو دقت وغیرتك استهداف ایتدیکی نقطه ، صورت عمومیه‌ده ، طبیعی مجرای حیاتی واجتماعیسندن آیریلان صنوف اجتماعیه‌یی طریق اساسی‌یه ارجاع مفهومیله خلاصه ایدیله بیلور .

اجتماعی اصلاحاتجیلرك الك باشنده « کوستاولوبون » بولونیور . موی الیه متعدد اثرلرنده جهانی قاپلایان موازنه‌سزلکلرك تهدیدکار نتایجندن بحث ایده‌رك دینی ، اجتماعی ، اخلاقی عمده‌لرك یرینه اقامه ایدیله بیله‌جك هیچ بر اساس بولنه‌مدیغندن اندیشه ایتمکده واستقبالك ، اخلاقی ، اجتماعی مبدألره اعتنا وحرمت سایه‌سنده تأمین ایدیله بیله‌جکنی ادعا ایلمکده‌در . صوك اثرلرندن اولان « جهان موازنه‌سنك بوزوله‌سی » باشدن باشه بو اندیشه‌نك محصولیدر .

هر ملت استقبالی معین اجتماعی قوانینك مثبت وحمایه‌کار دستورلرینه تودیع ایتمشدر . اجتماعی تشکیلات الك علمی بر انکشافه مظهر اولمقده‌در . بتون دنیا بو وضعیتده ایکن بالطبع هیئت اجتماعیه‌مزده تصادفه ربط امل ایده‌رك اجتماعیاتی اهمال ایده‌مز . اساساً ترقی وتجدد خصوصنده متفق اولمایان بر فرد ملت موجود دکلدر . هرکس بر شیلر ایستیور . اقتصادی کمال ، یوکسك بر تکمل ، دوغری بر تجدد استحصالی شبهه‌سز الك لزوملی ویرنده بر آرزودر . مطبوعات ستونلرینی ، قونفرانسلری ، خصوصی مباحثه‌لری سراپا بو موضوع اشغال ایدییور . بو علاقه هر شیدن اول استقبال ملت نامنه شایان تقدیردر . البت مصادمهٔ افکاردن بارقهٔ حقیقت ظهور ایده‌جکدر .

انجق عصر حاضر هرشیدن اول بر اصول عصریدر . عقله کلن هر مسئله بر انتظامه ربط اولنمشدر . اوقدرکه « اصول تربیه » دن باشلیه‌رق علمی ، مادی سعیلردن حیات خصوصیه‌یه قدر هر شکل معین اصوللره ، معین شرائطه تابعدر . وآنجق بو اصول مساعی نتیجه‌سیدرکه هر هانکی بر غایه‌یه مثبت بر شکلده وصول امکانی الده ایدلمش اولویور . ایشته بزده مؤسس بر اصول مساعی بولنمامسیدرکه بعضاً الك حقیقی ودوغری اساسلری یاکلش اوله‌رق مخالف یوللره سوق ایدییور .

ثانیاً ، بر مقصدی ایسته‌مك بشقه ، اوکا واصل اولمق ینه بشقه‌در . چونکه آرزو ایله منتها آراسنده پك بیوك بر مسافه واردر . بر انسان چوق اییشیلر دوشونه‌بیلیر . فقط اودوشوندکلرینی تطبیقه کلنجه اکثریا موفق اوله‌ماز . بو عدم موفقیت پك بسیط دکلدر . هدفه وصول ایچون طبیعی بر چوق یوللر واردر . بو یوللردن بعضیسی انسانی مقصده ایصال ایدر . فقط یوزبیك مهالکله . بعضاً بو مجادله‌ده ضعیف دوشه‌رك یاکلیش یوله صاپلمق احتمالی هر زمان موجوددر . بعض یوللرك رهکذاری او قدر مظلمدرکه ایلرده بر نورکبی پارلایان غایه‌یه وصول سراب کبی امکانسز اولور . صکرا بو یوللردن یورومك ایچون وجودده کافی بر اقتدار ، روحده یوکسك بر عزم ، متین بر سجیه اوللیدر . غایه سیاحلری دور عالم سیاحلرندن دها چتین بر ساحه‌یه آتیلمشلردر .

شخصلرده بوصورتله تجلی ایدن ترقی وکمال یولنه هیئت اجتماعیه‌لر موضوع بحث اولورسه شرائط دها مشکلشیر . برانسان عزم واراده ایله اقوال وحرکاتنی ایسته‌دیکی یوله سوق ایده‌بیلیر . لکن حیات اجتماعیه‌ده بویله‌میدر ؟ . . . .

هرصنفدن ، هر مشربدن انسانلری ــ او انسانلری که ایچلرندن پك آزی بشری احتراصلردن کندیلرینی قورتارا بیلمشلردر ــ معین بر غایه‌یه ، الك دوغری یولدن سوق ایتمك الك معضل ، الك مشکل برایشدر . نفوس بشر قدر معتدل طبایع بشریه موجود ایکن وهرکسك تلقیاتی آز چوق یکدیکرندن فرقلی بولونیورکن میلیونلرجه فکری برنقطه‌ده برلشدیره‌جك برهیئت جامعه بولمق قولای دکلدر .

ترقی وتجدد مفهوملری جاذب وپروعدماهیتیله افکار ایچون شبهه‌سز برنقطهٔ مشترکه‌در . لکن بوقاروده سویلدیکمز وجهله ترقی وتجددی ایسته‌مك بشقه ، اوکا وصول ینه بشقه شرائطه تابعدر .

بوکون ال برلکیله آرزو ایلدیکمز کماله وصول بولمق ایچون عجبا ناصل بریول انتخاب ایتمش بولونیورز ؟ ایشته ترقینك الك صمیمی بر محبی ذهنیتیله بوجهتی محاکمه وتحلیل ایتمك بروظیفه‌در .

حرکات اجتماعیه شبهه‌یوقدرکه مؤسس برفکرك ، صمیمی برقناعتك مولودیدر . بوتلقی‌یه نظراً حیات اجتماعیه‌ده هرشیدن اول اوحیاته حاکم اولان ذهنیتی دوشونمك لازمکله‌جکدر .

ذهنیت یامادی، یامعنوی ویاخود هرایکیسنی‌ده احتوا ایدن برقوهٔ محرکه‌درکه هانکی مبدأدن حرکته کلیرسه آنجق اومبدأه عائد منتهاده توقف ایدر .

تماميله مادی بر ذهنیت اجتماعیه بالطبع اخلاقی و معنوی موضوعلرله علاقه‌دار اولماز . غربده یارم عصردن بری مختلف اشکال وشرائط آلتنده تجربه ایدیلن بومسلکك موداسی کچمشدر . مدنیت مستقبل تهلکه‌لردن قورتارمق ایچون معنوی ذهنیته برساحهٔ رواج تأمین ایتمك، مادیاتله معنویاتی سعادت بشریه ، تکملات مدنیه ایچون یان‌یانه یوروتمك غربك الك بویوك متفکرلرینك یکانه غایه‌سنی تشکیل ایدییور . بوکونك الك مهم حادثه‌سی هیچ شبهه‌سز جهان مدنیت افکارنده حاصل اولان بویکی انطباعدر . حال بویله ایکن هیئت اجتماعیه‌مزك صرف مادی بر ذهنیتله طریق تجدد و ترقی اوزرنده یورومسنه امکان وارمیدر ؟...

افراد وجمعیت ، دوکمه‌سنه باصیلدیغی زمان حرکته کلن ماکنه‌لرکبی برحس دکلدر . تصور ایدیله‌بیلن الك مادی حرکتلرده‌بیله اولا حس ، صکره خیال، بعده موازنه ومفکره صیره‌سیله وظیفه‌سنی اجرا ایتدیکدن صکره نتیجه‌سی اراده صفحه‌سنه انتقال ایدر . بناءً علیه معنویات مادیاتك لازم غیر مفارقیدر . بوندن دولاییدرکه هیئت اجتماعیه‌لر ایچون پاره‌دن ، ثروتدن ، وسائط مادیه‌دن زیاده ــ مادیاتك یکانه معیار کمالی اولان ــ اخلاقه ، معنویاته لزوم واردر . بوکون هیئت اجتماعیه‌مزده موجود بولنان غرب تقلیدجیلکی غربی صرف مادیاتدن عبارت ظن ایدن یاکلش برذهنیتدر . بو اعتبار ایله ایلك اول تصحیح ایده‌جکمز مسئله ذهنیتمزدر . بزی حقیقی رهایه کوتوره‌جك ذهنیت بویوك برایمان ، قوتلی براخلاقه مستند متکمل ومادی بر مساعی مفکوره‌سیدر . بورادہ پك جلی اولاراق اجتماعی فوضالردن ، سقوط اخلاقیدن بحث ایتمکله الك حساس نقطه‌یه تماس ایدییورز .

بوکون هیچ برصاحب اذعان انکار ایده‌مزکه ؛ موازنهٔ اجتماعیه‌مز، سجایای روحیه واخلاقیه‌مز هیچ یولنده دکلدر . معنویاتك اهمالندن متولد یأس ، بدبینلك کتدکجه عمومیله‌شیور . انتحارلر چوغالیور ، اعصاب کرکینله‌شیور. بتون بونلر روحی برتردینك اعراض ظاهره‌سندن بشقه برشی دکلدر . اخلاق تلقیلری مدار استهزا کورولیور ، تردیات روحیه باش دوندوریجی برسرعتله ایلرولیور . عائله سعادتی ، حسن امتزاج ، عهده وفا... بوکیدشله کلمات تاریخیه میاننه داخل اولاجق. ایشته شیمدی‌یه قدر غرب تقلیدجیلکی هیئت اجتماعیه‌مزه ترقی ، تجدد نامنه آنجق بو فلاکتلری کتیردی . چونکه غربك پك شایان آرزو اولان علم وعرفانی ، مساعی اصوللری یرینه یالکز مساویاتی تقلید اولندی. جمعیتمزه مادی رفاهی ، اقتصادی سعادتلری ، علمی فضیلتلری بخش ایده‌بیله‌جك برطریق تقلید بیراقیله‌رق مادی هیچ برفائده تأمین ایده‌مدکدن بشقه معنوی ثروتمزه ، موجودیتمزه ، جهانشمول متانت اخلاقیه‌مزه مدهش برسوء قصد تشکیل ایدن مساویاتك تقلیدی اختیار اولندی . حالبوکه اجتماعیات ومعنویاتده بز غربه محتاج دکلدك. غرب بزه محتاجدی . ایشته تنظیماتدن بری روح ملی‌یه سریان ایدن بو اجنبی فوضالر هیئت اجتماعیه‌مزی الك ضعیف برحاله کتیرمشدر . کیم نه دیرسه دیسون ، وضعیت ناصل تأویل ایدیلورسه ایدلسون ، بونتیجه کونش کبی آشکاردر .

بوکون اجتماعی موازنه‌سزلکك ازاله‌سی چاره‌لری تأمل اولونورکن ذهنیت مسئله‌سنی معنویات لهنه اماله‌یه چالیشمالیدر. مادیاتك انکشافی سجیه‌یه ، اخلاقه ، ایمانه متوقفدر . بومحترم مبدألردن اوزاق یشایان بر مادیات، أولمش برحیوانك جسدی قدر هیچدر. ترقی ، تجدد ، رفاه، عرفان ، کمال ایچون مادی مساعی لازمدر. غربك علوم مثبته‌سی بزه آچیقدر؛ فقط اجتماعیاتنه ، مساویاتنه آرتق قپولریمزی قاپاماليیز. ترقی وتجدد ایچون تك برچاره واردر. اوده قوتلی ایمان ، قوتلی اخلاق

مصری حکمت

مختلط دکز حماملری

بدبخت استانبولمز ، برقاچ سنه اجنبی اشغال عسکریسی آلتنده قالدی . قوای اشغالیه‌نك افراد وضابطانی مملکتلرندن ، عائله‌لرندن دور ومهجور بولنیوردی . انسانلرك کچیردکلری اك آجی حیات صفحه‌لرندن بری وبلکه برنجیسی ـ شبهه‌سز ـ غربت أیللرنده کچیردکلری حیات دوره‌لریدر . واك چوق محتاج تسلی اولان انسانلر غربتده اولان انسانلردر . اوردو افراد وضابطانی اوزون مدت غربت أیللرنده طوته بیلمك ایچون، غربت ألملرنی تخفیف ایده‌جك، متحسر کوکللرنی ـ ذوق وصفا واسطه‌لریله ـ آووتاجق تدبیرلر اتخاذینه لزوم واحتیاج وارایدی . قوای اشغالیه قوماندانلقلری بولزوم واحتیاجی درك وتقدیر ایده‌رك افرادوضابطان عسکریه‌لرینه ذوق وصفا واسطه‌لری بولمقده کوجلك چکمه‌دیلر . خصوصیله قوای مانیه‌لریله امحا ایده‌مدکلری تورك خلقنی معنوی قوتلر ایله امحا ایتمك اهال ایدیلمز بر فرصت دکلدی . تورك ملتنك صافیت اخلاقیه‌سنی افساد ایتمك بری وبحری قوتلرندن دها مؤثر اوله‌جق ایدی . برطاشله ایکی قوش اورمق ایچون، تحت اشغاللرنده بولنان تورك أیللرنده قادین وارككك تماس واختلاطلرینه اعظمی برحریت وسربستی ویردیلر . قادین وارککلرك برلکده یقانمالری ایچون دکز حماملری احداث ایتدیلر . زواللی قادینلر هم قوای اشغالیه افراد وضابطاننك واسطهٔ ذوق وصفاسی اوله‌جق، هم ده اخلاقسزلغك انتشار وتعممنه توسط ایده‌جك ایدی . بو ایکی أمل قوشلرینك هرایکیسنی ده حقیقة اوردیلر . تورك أیللری اونلرك اشغاللری آلتنده قالدقجه ، رجال ونسوانمز آره‌سنده‌کی اخلاقسزلق ده آلابیلدیکنه ایلریله‌یوردی . اکر اشغال حادثه‌سی برمدت دها دوام ایتسه ایدی ، تورك ملتی بلکی بردها طوغرولتامایه‌جق درجه‌ده برمغلوبیت معنویه‌یه دوچار اوله‌جق ایدی . جناب ارحم الراحمین تورك ملتنك مسلمانلغنه رحم ایتدی . خلق بیوردیغی خارقه‌لر ایله افق موجودیتمزده‌کی کابوس اشغالی قالدیردی . بزه ترتب ایدن وظیفهٔ حیاتیه ، اخلاقسزلق اثرلرنی مؤثرلریله برابر حدود خارجنه چیقارمق ایدی . کندی مملکتلرنده آچدقلری حالده، بزم بنامو جودیتمزی طوتوشدیروب یاقاجق برقونداق مقامنده براقوب کیتدکلری اخلاقسزلغی درحال باصدیراراق عمومی براشغال وقوعنه میدان ویرمه‌مك ایفاسیله مکلف بولندیغمز ایلك وظیفهٔ حیاتیه‌مز ایدی . فقط، بز ، بانیسی وفات ایده‌رك ناتمام قالمش برمؤسسهٔ خیریه‌یی اکمال ایدن دیکر برصاحب خیر کبی ، اونلرك ناقص اوله‌رق براقوب کیتدکلری اخلاقسزلغی اکماله چالیشدق ومع الأسف حالا ده چالیشیورز!.

اقوال جلیله‌سی افعال سنیه‌سی کبی برر معجزه اولان سید البشر افندمزه؛ اك قورقنج دشمکنزه کندیکنزه اك یقین لان نفسکزدره بیوربیور . فردلر حقنده ایراد بیورلمش اولان بوبرهان وحی نشانك هیئت اجتماعیه‌لره تشمیل وتطبیقنده تردد ایدیله‌جك هیچ برجهت یوقدر . ایشته بز، قوای اشغالیه‌نك صافیت اخلاقیه‌مزی اخلال وافساد خصوصنده اکمال ایده‌مدیکی مساعی بی حد کماله ایردیرمکه چالیشمقله کندی موجودیتمزه اونلردن زیاده دشمنلق ایتمکده بولنیورز . ترجمان تألمات اولان سوزلرمزی عمومیتدن چیقاراراق بر حادثهٔ خصوصیه‌یه تماس ایتدیره‌لم :

حرب متارکه‌سی زماننده فلوریاده بردکز حمامی کشاد اولنمش . اوراده قادین، ارکك قاریشیق اوله‌رق یقانیورلرمش . بالطبع ارککلر میاننده قوای اشغالیه افرادوضابطانی ده برابر بولنیورمش . قوای اشغالیه مملکتدن مندفع اولوب کیدنجه ، بودکز حمامنك ده بردها آچیلمامق اوزره قاپانیله‌جغی شبهه‌سز عد ایدیلیوردی . بوسنه دکز موسمی حلول ایتمه‌سه‌یدی ، کشادینه مساعده اولنه‌جغی کیمسه‌نك خاطرندن کچمزدی . مکر موسم حلول ایدنجه سطح بحرده قادین وارکك بزم صفالری کان السابق قورولمایه باشلامش . کیفیتی خبر آلان مقری کویك اسکی قفالی قائممقامی مقام ولایته مراجعت ایده‌رك منعی ایچون مساعده ایسته‌مش . مقام ولایت قائممقام مومی الیهك مراجعت واقعه‌سنی عندی برغیرتکشلك تلقی ایده‌رك حمامك کالاول عمومه کشادینی تحت قراره قراره آلمش . ماوقعی غزته‌لرده اوقودق ؛ فقط ، غزته خبرلرینك صحتلرینه کندمزی ایناندیره‌مادق . حمامك کشادی ایچون ، تشبثاتده بولنان اوله‌بیلیر ، مقام ولایتده تشبثات واقعه‌یه قارشی اغماز عین ایده‌بیلیر؛ فقط ، مقام ولایت بوکا طوغریدن طوغری‌یه قرار ویرمز، دییور ایدك . مقام مشار الیه عطف اولنان قرار خبرینك تکذیب ایدلمه‌سی صحتی احتماله قوت ویردی . غزته‌لر برقاچ کون صوکره، اولکی خبرلرنی دها غریب یکی خبرلر ایله تأیید ایتدیلر . فقط بودفعه‌کی خبرلری اولکی خبرلردن زیاده جالب تأثر وتأسف برماهیتده ایدی : والی بك افندی فلوریایه ایکی مأمور مخصوص کوندرمش . صوکره بالذات کندیسی ده کیده‌رك برطاقم تدبیرلر اتخاذ ایتمش حمامك کشادی علیهنده بولنان غزته‌لر بوتدبیرلری ممنونیتله قارشیلایوردی . بزده، عین ممنونیتله تدبیرلری تدقیقه باشلادق . نتیجهٔ تدقیقاتمزده آکلادق که ، والی بکك تدبیرلری : ارککلرله برلکده دکز حمامنه کیرمك ایسته‌مه‌ین قادینلرك یقانمالری ایچون آیری بر محل استحمام تفریق ایتدیرمکدن ، دیکر بر محلی ده ینه قادین وارککلرك برلکده یقانمالری ایچون کشاده بولندیرمقدن عبارتمش! بز، غزته‌لرك بوخبرلرینه‌ده ینه کندمزی ایناندیره‌میورز . اکر طوغری ایسه ، کیفیتی حکمت حکومتله قابل تألیف کوره‌میورز .

اك بیوك حکمت عبودیت مخافةالله اولدیغی کبی ، اك بیوك حکمت حکومتده محافظهٔ اخلاقدر . مخافةاللهدن آزاده افراد واقوامده آثار

عبودیت کوریله‌میه‌جکی کبی ، اخلاقسز افراد واقوامده دخی انتظام وانضباط اداری تأمین ایدیله‌مز . اخلاقسزلق افراد واقوام آره‌سنده اداری، اجتماعی وسیاسی فوضویتلر تولید ایدر . وبوفوضویتلر افراد واقوام ایله برابر اونلری انتظام وانضباط آلتنه آلمق وظیفه‌سنی درعهده ایدن حکومتلری‌ده انقراض واضمحلاله سائق اولور. یاشامق ورأس اداره‌لرنده بولندقلری هیئت‌اجتماعیه‌لری یاشاتمق ایسته‌ین‌حکومتلر اخلاق حمایه ایتمك‌مجبوریتنده‌در. اخلاقسزلغك افساد واخلال ایتدیکی اداری، اجتماعی ، سیاسی آهنکلری مادی قوتلر ایله تنظیم ایتمك تأمین مقصده دائما کافی کلمز. کلوب‌کچیجی‌تدبیروتداویلرمزمن خسته‌لقلرك زمان‌بزمان نکس ایتمه‌سنه مانع اوله‌ماز. استبداد اداری رؤساسی میاننده معارفك تعمیمنه علمبدار بولنانلر آز دکلدر. فقط ، اخلاقسزلغك تعممنه لهدار اولان ، هیچ برشکل حکومت رؤسای اداریه‌سنه تصادف ایدیله‌مز. چونکه‌اخلاقسزلغك‌تعممی‌معارفك‌تعممندن زیاده‌داعی‌ٔ تهلکه کورورلر. اخلاقسزلق سفینهٔ حکومتده آچیلمش بررخنه‌درکه اکر درحال تعمیر ایدلمزسه ، یولجیلریله برابر سفینه‌ده غریق دریای عدم اولور . بز ، سفینهٔ موجودیتمزده مهلك ایکی رخنه آچدق : بری فحش ، دیکری سکر . تعدد زوجات کبی مشروع بر قاپوبی قاپامق ایچون قانون ونظام حاضرلامایه چالیشیرکن ، عمومخانه‌لرك توسع ایتمه‌سنه میدان ویردك . قادینلری فحش‌حیاتندن قورتارمق ایچون‌مادی فداکارلقلرده‌بولنمامز لازم کلیرکن ، الّرینه ویردیکمز فحش وثیقه‌لریله اونلردن مادی استفاده‌لر تأمینه قالقیشدق . فحشك هیچ اولمازسه ، انظار عامه‌دن مستور قالماسنی تأمین ایتمه‌مز لازم کلیرکن ، ناموسلی عائله‌لرك کوزلری اوکنده اجرا اولنماسنه قارشی لاقید قالیورز . هیچ اولمازسه ، منفرد وخصوصی برحالده جریان ایتمکده بولنان اخلاقسزلغك سطح دریاده وانظار عامه‌دن کیزلی قالمایه‌جق بر صورتده مشترك وعمومی اوله‌رق جریان ایتمه‌سنه رسماً مساعده ایدییورز . حریت اجتماعیه نامنه ، سائر سیأته ــ اکر طوغری ایسه ــ مساعحه کوستریله‌بیلیر ؛ فقط چیریل چیپلاق قادین وارککلرك برلکده وآپ آشکاره اوله‌رق اجرای آهنك ایتمه‌لرینه هیچ برحکومت رسماً مساعده ویرمش دکلدر . بزم والی بکك ، فلوریاده ، دشمن موجودیتمز اولان اجانب قوای اشغالیه‌سنك کشادایتمش بولندیغی‌دکزحاملرینك‌ادامه‌سنه‌رسماً مساعده ویرمه‌سنی حکمت‌حکومتله قابل تألیف بوله‌میورز . اکر بومساعده حمایهٔ حریت مقصدینه مستند ایسه ، حریتك بودرجهٔ وسعتنی سائر اجتماعیات ساحه‌لرینه‌ده تشمیل ایتمك لازم کلیر . تشمیل ایدلمزسه ، مساوات اساس اجتماعیسی اخلال ایدلمش اولورکه مساواتسزلق حریتسزلکدن دها مهلك برنقیصهٔ اجتماعیه‌در . حریت اجتماعیه عین درجهٔ وسعتده هرساحه‌یه تشمیل اولنورسه ، والی بکمز ، اوزمان ، استانبول کبی هرنوع فردلرك مرکز اجتماعی بولنان بر ولایتده دکل ، اك کوچوك برکویده بیله انتظام وانضباطی تحت تأمینه آلمقدن عاجز قالیر .

حکومتلر ، منافق حکومتلرنده ، هرشیدن اول ، مطلق برحق حیات تأمین ایتمکله مکلفدرلر . حکومتلرك ده واداره‌لرینی درعهده ایتمش بولندقلری هیئت اجتماعیه‌لرك‌ده حق حیاتلری حمایهٔ‌حریت نامنه اخلاقسزلغه قارشی‌مساعحه‌کوسترمك دکل، فضائل اخلاقیه‌یی حمایه‌نامنه طاشقین‌حریتلری‌تحدید ایتمکده‌در. حکومتك اخلاقسزلغه‌مساعده‌سنی ویاخود مساعحه‌سنی کوره‌ن ناموسلی عائلهٔ رؤساسی جدی اندیشه‌لره دوشیور. وبوحالك ناصل برعاقبته منتهی اوله‌جغنی‌بکدیکرندن صوردیبور. اخلاقسزلق‌سریع‌السرایه بروبای‌اجتماعیدر. طبایع بشریه‌ده پك مساعد برساحهٔ سرایتدر. هرکس‌کندی افراد عائله‌سنك‌ده ، بوکون دکلسه، یارین ، اخلاقسزلق میقروبیله آشیلانه‌جغندن شدتله قورقیور . بویله زمانلرده عائله رئیسی بولندیغندن طولانی اظهار مأیوسیت ایدییور . بوازدواج پرهیزکارلغی‌دوام وتعمم ایده‌جك اولورسه ، عائله تشکیلاتی وبناءً علیه مقدار نفوسمز مدهش صورتده تناقصه‌معروض قاله‌جقدر. فحشك کوناکون خسته‌لقلرینه طوتیلاراق معناً هلاك اولان افرادك مقدارینی ازدواجه رغبتسزلك یوزندن حصوله کله‌جك مقدار تناقصه وسرخوشلق یوزندن چوروین ودها چورویه‌جك اولان وجودلرك عددلرینی‌ده هر ایکی مقدار تناقص یکونه علاوه ایدنجه انقراض واضمحلاله طوغری کیتمکده بولندیغمزه حکم ایتمك اضطرارنده قالیورز .

سکر ، مختلف منفذلی برمنبع شر وفساددرکه کیمندن قتل ، جرح ، ضرب قانلری فیشقیریر ؛ کیمندن عفت وکسر ناموس چرکابلری نبعان ایدر ؛ کیمندن سرقت ، اختلاس، احتراص، کذب، بهتان ، سب وشتم کبی سیول مصائب آقار ؛ دیکر بر منفذندنده کرك افرادعائله آره‌سنده‌وکرك هیئت اجتماعیه میاننده امتزاجسزلق قطره‌لری صیزار . فحش‌ده عین درجه‌ده برشر وفساد منبعیدر . بوایکی منبع شر وفساددن جوش وخروش ایدن سیول طاغیه‌نك تلاقی ایتدیکی ملت وممکلتلر هرایکیسنك استیلا زدهٔ مصائبی اولور . بوایکی آفتك استیلا ایتدیکی‌ملت وممکلتلرده صلاح وفلاحدن اثر قالماز. مع‌الاسف بز ، بوکون بوآفتلرك تهلکهٔ استیلاسنه‌معروض بولنیورز. اخلاقسزلق طوفانندن تحفظ ایچون ، نه‌ذروه‌سنه یوکسله‌جکمز برشاهقهٔ جبل، نه رکوبمزه آماده برسفینه‌مز ، نه‌ده بزی ساحل سلامته چیقاراجق بر کشتیبانمز وار . محافظهٔ موجودیتمز یالکز مشیئةالله‌ه قالمشدر . باقالم نه‌صورتله تجلیساز اوله‌جق .

ع . ی

تورك اوجاغی

باللولرده ، قونسرلرده نه خبر بکلیور ؟

کچنلرده تورك اوجاغنده وقوع بولان بر مذاکره‌ده اوجاق مؤسسلرندن برذات ، بك اوغلنه دوام ایدن کنجلری جذب ایچون اوجاغك باللولر ، قونسرلر ویرمه‌سنی ، دانسلرله مشغول اولمه‌سنی توصیه ایتمشدی . اوزماندن بری اوجاق هر وسیله‌دن بالاستفاده باللولر، قونسرلر ویریور . فقط تورك اوجاغی بك اوغلنده‌کی کنجلری جذب ایده‌بیلدی‌می ؟ دیرکن کچن کون کندیسی‌ده بك اوغلی طرفنه کچه‌رك تقسیمده بیوك بر باللو ویردی . بو باللوده جریان ایدن احوالی بو نسخه‌مزده مندرج قارئلرمزدن آلدیغمز برمکتوب ایضاح ایتمکده‌در . اوجاقده ماجار هیئتی شرفنه ویریلن قونسری‌ده غزته‌لر شو صورتله تصویر ایتمکده‌در :

« شهرمزده بولنان ماجار مسافرلر شرفنه دون آقشام تورك اوجاغنده برمسامره ترتیب اولنمشدر. مسامره‌ده ظریف قوستوملریله کبار تورك خانملری‌ده حاضر بولونمقده ایدی .

دارالالحان پیانو معلمی جمال رشید بك (شوپنهاور) ك (بالاد) ینی بیوك برعشق وهیجان واونسبتده پارلاق برموفقیتله چالدقدن صوکره، حاضرون، تورك مغنیه‌سی مفخرت خانمی دیکلدیلر .. هنوز پك کنج بر یاشده اولان مفخرت خانم، سویملی برتورك قیزینك جاذبه‌لرینه ومزیتلرینه مالك اولدیغنی اثبات ایتدی . صحنه‌ده چوق کبار ، چوق وقور برطور ووضعیت ایله ، طراوت ، آهنك وحلاوتك امتزاج ایتدیکی پروزسز وطنان برسس ایله (طوسقا) دن فرانسز وروس موسیقیسندن بعض پارچه‌لر ترنم ایتدی وسوره‌کلی آلقیشلرله تقدیر اولوندی . تحصیلنی فرانسه‌ده اکمال ایدن مفخرت خانم ، تغنیده جداً مستثنا برقابلیت ولیاقت ابراز ایله‌مشدر . »

قونسرلردن صوکره اوجاق رئیسی صلاح الدین بك تورك ـ ماجار صهریت عرقیه‌سندن باحث بر نطق ایراد ایتمش . بوکا مقابل هیئت رئیسی دوقتور قونوش‌ده ایراد ایتدیکی نطقده آناطولی‌یی باشدن باشه کزدیکنی، برچوق ماصاللر طوپلادیغنی وبونلری اون ایکی جلد کتاب حالنده نشر ایلدیکنی ایضاح ایتمش ونتیجه‌سنده‌ده اوجاقلیلره شویله بر توصیه‌ده بولونمش :

« بن حیاتمی بویولده اولدوردم، ایسترم‌که سزلرده بونك ایچون چالیشه‌سکز وبو یولده قیمتلی تدقیقلرده بولونه‌سکز . »

تورك مغنیه‌سنك فرانسز و روس موسیقیسندن چالدیغی پارچه‌لره مقابل دوقتور قونوشك آناطولیده‌کی تورك ماصاللرینه دائر تتبعاتندن بحث ایتمسی واوجاقلیلری‌ده بو یولده تدقیقاته دعوت ایتمسی پك معنیداردر. اوجاقلیلر عجبا دوقتورك نصیحتلرینی سمع اعتباره آلاجقلرمی ؟ بز ، اوجاغك بو یکی وجهه فعالیتی حقنده هیچ‌ده نیکبین دکلز . اوجاغك تورکلکه خدمتی هرحالده بوتورلو اولماسه کرك ! اوجاقدن بکله‌نن بویله شیلر دکلدر . بونلری هرهانکی برقومپانیا اوجاقدن دها کوزل یاپار .

تورك اوجاغی تأسس ایتدی ایده‌لی بر درلو سالم بر استقامت طوتمه‌یه موفق اوله‌مادی . برزمانلر جنکیزك یاساسیله، قیزیل الما ایله، ارکنه‌قون ایله اوغراشدی طوردی . صوکره‌ده تورکجیلکی براقه‌رق غربجیلغه دوندی. دونه دولاشه نهایت باللوجیلقده ، قونسرجیلکده قرارقیلدی.

شیمدی حق الانصاف سویله‌ملیدر ، تورك اوجاغنك مقصد تأسسی بومیدر ؟ تورك اوجاقلری مملکتده برکره بوصورتله طانندیمی، آرتیق آناطولیده هیچ برشی‌یاپمه‌یه موفق اوله‌ماز. حال بوکه بز تورك اوجاغنك بویله بروضعیته دوشمسنی ایسته‌میز . تورك اوجاغی بوکون چوق خدمت ایده‌بیله‌جك برحال وموقعده‌در . آناطولی مسلمانلری نظرنده حیثیت واعتبارینی محافظه ایتمك مجبوریتنده‌در . اویله بك اوغلرنده تقسیملرده باللولر ترتیب ایتمسی ، اوجاغی قونسر اوجاغی حالنه کتیرمسی هیچ‌ده طوغرو دکلدر . ملتك شیمدی ذوق وصفا زمانی دکلدر . یوزبیکلرجه تورك مهاجرلر آناطولی‌یه نقل اولونیور . دشمن استیلاسنه معروض قالان مملکتلر خرابه حالنه کلمش . مملکتك احوال اقتصادیه‌سی معلوم. ملتك بویله صیقینتیلی زمانلرنده ، اکمك دردیله مضطرب اولدیغی آنلرده تورك اوجاغی ناصیل تقسیملره کیدوب اکلنجه‌لر ترتیب ایدییور ، برطاقم سفاهتپرورلرك ذوقنی تطمین ایله مشغول اولیور ؟ طوغروسی بونلرك هیچ بریسی تورك اوجاغنه یاقیشمایور . بوکون مملکتك اخلاقی آلابیلدیکنه سقوط ایدییور . بوسقوطه قارشی چاره‌لر تحری ایده‌جك یرده باللولر ، دانسلر ترتیب ایتمك ناصیل اولور ؟ بز کنجلری طوپلامق ایچون ألمزده یکانه واسطه اوله‌جق الو، قونسر، دانس قالمش‌سه بو، چوق بیوك فلاکتدر ! کنجلکی بز فداکارلغه ، فضیلت یولنده یورومه‌یه آلیشدیرمالی‌یز . یوقسه صوکره بوکنجلرك هیچ بریسی آناطولینك کویلرینه دکل ، قصبه‌لرینه بیله کیتمه‌یه تنزل ایتمز . ماجار دوقتورك نصیحتنی تورك اوجاغی کمال اهمیتله نظر اعتباره آلمالیدر . تورکلکه خدمت اویله اولور . دوقتور بوتون حیاتنی آناطولینك ایچلرنده درلو درلو محرومیتلره قاتلانمق صورتیله کچیرییور ، تورك ماصاللرینی طوپلایور ، اون ایکی جلدلك مهم براثر وجوده کتیرییور . تورك اوجاغی ایسه تقسیملرده ارککلرله قادینلری طوپلایه‌رق دانس ایتدیرییور ! بو ، چوق آجینه‌جق بر وضعیتدر . بز ، تورك اوجاغی حسابنه دوقتورك بوعتابندن پك زیاده محجوب اولدق .

بز موسی‌الیه دوقتور قونوش ایله کوروشدیکمز زمان استانبولی ناصیل بولدیغلری صورمشدق‌ده دوقتور شو جوابی ویرمشدی :

ـــ سزك حالکزه حیرتدن باشقه نه دینیر ؟ اوروپا حیات اجتماعیه‌سنی تقلیده یلته‌نیورسکز . حال بوکه بز بو اجتماعیاتك اوروپا مدنیتنی ییقمقده اولدیغنی باغیرییورز . اوروپاده‌کی سوسیه‌ته حیاتنك آلدیغی شکلك غرب متفکرلرینی جدی صورتده اندیشه‌ناك ایتدیکندن ـ دەمی خبردار دکلسکز ؟ . .

دوقتور ورفقاسی حقیقةً جدی آداملر . هپسی یاشنی باشنی آلمش ، علم ایله مشتغل ذوات . دانسلرله ، مغنیه‌لرله هیچ ده مشغول اولدقلری یوق . بز بوقدر جدی آداملره قارشی مع‌التأسف مغنیه‌لرمزدن باشقه برمعرفت کوستره‌مدك . آداجغزلرك بزه اویله آغیر بردرس ویره‌لرینه حق ایتدك .

بز تورك اوجاغنه کمال صمیمیتله توصیه ایدرزکه بویله شیلردن ، ملت ایچون ضررلی اولان بویله یوللردن وازکچسون . ملتك اضطرابلرینه، دردلرینه چاره بولمه‌یه اوغراشسون . مثلا بوکون یازلق آیاق قابلری یاپان صندالجی اصنافی اوروپا لاستیقلری یوزندن بویوك بر بحرانه دوچار اولدی . اوروپادن کلن لاستیقلر اوجوز اولدیغی جهتله بوتون اصنافی اولدیریور . حال بوکه بو لاستیکلرك نه‌قدر چوروك اولدیغی ، چوجوقلرك آیاقلرنده برهفته بیله دایانمادیغی معلوم اولدیغی حالده یالکز بویوزدن بیکلرجه لیرالر اوروپایه آقیور . بریده بیکلرجه صندالجی اصنافی ، کرك بوراده، کرك آناطولیده اکمك پاره‌سنی چیقاراماه‌رق اضطراب ایچنده ایکله‌یور . تورك اوجاغی تقسیملرده بالولر ، دانسلر ترتیب ایتدیره‌جکنه ، اوجاقده مغنیه‌لره فرانسز وروس هوالری تغنی ایتدیره‌جکنه بو زواللی اصنافك دردینه برچاره بولمه‌یه چالیشسه‌یدی دها ایی اولمازمیدی ؟ مثلا بو اصنافك ایلری کلنلرنی اوجاغه دعوت ایدرك اونلرله بر حسبحال ایتسه‌یدی ؛ اونلرك صنعتلرنی ، حیاتلرنی قورتاره‌جق اسبابه توسل ایتسه‌یدی بیکلرجه عائله‌نك منت وشکرانی قازانمازمیدی ؟ ملتك تورك اوجاغندن بکله‌دیکی شیلر بونلردر . یوقسه دانسلر ، بالولر ، قونسرلر ترتیبی ، مغنیه‌لر تغنی ایتدیرمسی دکل .

امید ایدرزکه تورك اوجاغی بزم بو خالصانه تمنیلرمزی نظردقته آلمق لطفنده بولونور .

سبیل‌الرشاد جریدهٔ اسلامیه‌سنه

محترم افندم ،

حقیقت‌اسلامیه واخلاقیه‌نك مدافعه‌سی اوغرنده‌کی مجاهداتکزی تقدیر ایله کورن وممکنتك یالکز اساسات اسلامیه‌یه مطاوعتله یوکسله‌جکنه ایمان ایدن برقارئکزم . محیطی سیاه وملوث پنجه‌سنه آلان اخلاقسزلغك ناصل باش دوندوریجی برسرعتله ایلرله‌دیکنی کورمه‌مك ایچون انسان یا بی‌شعور برقالب ، یاخودسوء نیت واحتراصله انسانلقدن چیقمش اولملیدر . صوك کونلرده غرب مسابقه‌سنك کویا مدنیت فاضله نامنه حریمزه کیرن چیلغینلقلرندن برقسمنه شاهد اولمق بدبختلغنده بولندم . بونی نقل ایتمك وظیفه‌مدر .

کچنلرده بلدیه مأمورلری طرفندن اصنافه توزیع ایدیلن بیاتلردن بریده بزم حصه‌مزه دوشدی . تقسیم‌بغچه‌سنده تورك اوجاغی منفعتنه وریلن بومسامره‌یه ملتك ، تورکلکك منفعتنه عائد کوزل قونفرانسلر دیکله‌مك ، حرث ملینك محصوله‌لرینی کورمك نیتیله کیتمك ایسته‌دم .

فقط باشدن باشه تورکلکه عائد هیچ برشیئه تصادف ایتمه‌دم . موسیقه غرب موسیقیسنه عائد اوپرا پارچه‌لرندن بشقه برشی تغنی ایتمه‌دی . بك‌چوق ترك کنجلری هرنه‌دنسه آرالرنده فرانسزجه قونوشورلردی . صوکرا صحنه‌یه چیقان کنج موسیقیشناسلر ینه اوپرا چالدیلر . اوینانان اویون ینه فرانسزجه ایدی .

کندی کندیمه دوشوندم . عجبا بو مسامره تورك اوجاغی دیه بیلدیکمز ، عادات ملیه وسجایای برکزیده‌مزك حارثی طانیدیغمز برمؤسسه‌یه‌می عائد ، یوقسه بریا کلشقمی وار ؟...

آرتق کیجه اولمشدی . هم‌ده نصف‌الیل . الکتریق ضیالرینك شلاله‌لری آراسنده (جازباند) تعبیر اولنان موسیقه‌نك پاطیردیلی نغماتی آراسنده برقسمی شاپقه‌لی سیرجیلرك براوطه‌یه تهاجم ایتدکلرنی کوره‌رك سوق مراقله بن‌ده اوجهته توجه ایتدم . اساساً اوکله‌دنبری کوردیکمز وبدایتده آچیق توالتلرینه ، سربست و مسامحه‌کار قیافتلرینه باقارق لسانلرنده‌کی فصاحته رغماً ملیتلرینك تعیین نوعنده متردد قالدیغم کنج قیزلرمزك اطرافنده دائره تشکیل ایتدکلری برساحه‌ده دانسه باشلاندیغنی مشاهده‌ایتدم . اطرافدن دورلو مطالعات وتقدیرلر یاغیوردی . بونلر آراسنده ایشیدیوردم :

— ایشته مشهور دانس‌معلمی موسیو بیلمم‌کیم ... ایله مادماسی!

— بیاضلی مادموازل فلان بانقه‌نك مدیرینك کریمه‌سیدر .

— کوردیککزطیبه‌لی یکرمی درت ساعت متمادیاً دانس ایده‌جك قدر سوسیه‌ته حیاتنه دوشکوندر .

برده نه بقایم ، غیرمسلم واجنبیلردن عبارت ظن ایتدیکم چفتلرك آراسنده اوموزلرینه‌قدر چیلاق‌قوللری ، ممه‌لرینه‌قدر آچیق یقه‌لری ، دار البسه‌لری ایچنده هر اعضاسی تجسم ایدن وجودلریله کنج قیزلرمز، اونلرله برابر برقادین قدر سوسلی بکلرمزده کیرمسونلرمی ؟ حجابمدن برلره کچدم . قاسکتلی، شاپقه‌لی، فسلی ، هرلساندن قونوشان بیکلرجه خلقك آلقشلری آراسنده دانس دوام ایدرکن دهازیاده تحمل ایده‌میه‌رك اورادن اوزاقلاشدم . وکندی کندیمه صوردم : تورك اوجاغی عجبا غرب اوجاغی‌می اولدی ؟

قارئلرکزدن تجار

محسن

قادینلرك سیاسیاتده قارشدیرلمسی

لیونده عقد اولنان «جمعیت اقوامه مظاهرت» قونغره‌سنه تورکیا نامنه مرخص اوله‌رق کیدن دارالفنون حقوق شعبه‌سی مدرسلرندن جمیل بك ، کریمه‌سی نعمت خانمی‌ده برابر کوتورمش . نعمت خانم قونغره اعضاسی حضورنده فرانسزجه برنطق ایراد ایتمش ، بونطق انکلیز

مرخصنك نظردقتنی جلب ایدەرك اوكوزل فرانسزجەیی فرانسەدەمی تحصیل ایتمش اولدیغنی نعمت خانمدن صورمش. یونان مرخصی ایسە، حسد ایدەرك جمیل بكە خطاباً: «كریمەكز بوتون افكاری تسخیر ایدییور. كلەجك سفر بن دە كریمەمی برابر كتیرەجكم.» دیمش.

بوماجرایی بالذات جمیل بكك، غزتە مخبرلرینە افادە ایتمش اولدیغی سوزلردن آكلایورز. جمیل بك ماجرایی لسان مفخرتلە نقل وحكایە ایتمش ایسەدە، بز یونان مرخصنك سوزلرندن هیچ ممنون قالمادق. بوممنونیتسزلكك بالطبع شخصمزلە هیچ برعلاقەسی یوقدر. آنجق توركك نام وحسابنە ممنون اولمادق. یونان مرخصنك آغیر سوزلری صورت ظاهرەدە جمیل بكك شخصنە عائد كورونیورسەدە حقیقتدە تورك ملتنە عائددر. چونكە جمیل بك، قونغرەیە شخصی نامنە دكل، تورك ملتی نامنە كیتمش بولنیور. برممثلی تحقیر اونك تمثیل ایتدیكی ملت ودولتی تحقیردر. آنك ایچون برممثلك تحقیر ایدلمەسی بعضاً اعلان حربی موجب اولور. حقوق دول مدرسی بولنان جمیل بك بوجهتی بزدن داها ایی بیلیر.

یونان مرخصنك برقونغرە اعضاسی حضورندە تورك ملتنە صاوورمش اولدیغی جركاب حقارتی كندیسنە ویونان ملتنە اعادە ایتمەدیكندن طولایی جمیل بكی شایان مؤاخذە بولیورز. ویونان مرخصنك سوزلرندەكی سوء مقصدی آكلایەمایاراق جدی تلقی ایتمەسنە وبوسوزلردن كرك كندی وكرك كریمەسی نعمت خانم نامنە برحصۀ مفخرت آییرمش اولماسنە حیرت ایتمكدن كندمزی آلەمیورز. «كریمەكز بوتون افكاری تسخیر ایدییور» دیدكدن صوكرە، «كلەجك سفر بن دە كریمەمی برابر كتیرەجكم.» جملەسنی علاوە ایتمش اولماسی مقصدینی واضحاً كوسترمكدەدر. نعمت خانمك موفقیتنە جداً حسد ایدن بركیمسە، نەتسخیر كلمەسنی تلفظ ایدر، نەدە كندیسیدە كریمەسنی برابر كتیرەجكنی اعلان وافشایە لزوم كورور. حقیقت حال بودركە یونان مرخصی تورك ملتنی پك آغیر برتهمتلە اتهام ایتمش وپك قبا برلسان ایلە تحقیردە بولنمشدر. كاشكی جمیل بك، بعض خفیف مشرب اوروپالیلرك سیاسیاتە قادین قاریشدیرمق عادتلرینی تقلید ایتمەمش اولسەیدی.

سینەمالرە اولك آیاغە اولانە مقبلردە وارمش!

دكرلی قصبەسندە انشا ایدیلن سینەما بناسنك منع انشاسی ایچون مفتیٔ بلدە طرفندن چالیشیلمش ایسەدە باشە چیقامادیغنی ینە استانبول غزتەلری یازمش ومعتاد اولدیغی وجهلە مفتی افندیی جهل وتعصب ایلە توصیف وتشهیر ایلەمشدی. بزدەكی سینەما وتیاترولرك اخلاقی افساد ایتمكدن بشقە برایشە یارامادیغی معلوم اولدیغی جهتلە سبیل الرشاد، مفتی افندی جداً سینەما بناسنك انشاسنە چالیشمش ایسە وظیفۀ وطنیەسنی ایفا ایتمش اولدیغنی سویلەمشدی. مكر كیفیت نە بزم آكلادیغمز، نەدە مطبوعات یومیەنك آكلادیغی كبی دكلمش! مفتی افندی «وقت» غزتەسنە كوندرمش اولدیغی مكتوبدە «بن سینەما بناسنك وقف قبرستان عرصەسندە انشاسنی منعە چالیشدم. یوقسە، بشقەبر محلدە انشاسنە ممانعت دكل، مظاهرت ایتمك ایستەدم. حتی اولك آیاغی اولمق اوزرە رسمی تشبثاتدە بیلە بولندم. بوحال وحركتم بنم نەدرجە تجدد پرور اولدیغمی كوستریر» دییور.

سینەما بناسنك قبرستان عرصەسندە انشاسنی منعە چالیشمەسی مفتی افندی نامنە قید ایدیلەجك بروظیفە شناسلقدر. قبرستانلرە دنیانك هرطرفندە حرمت ایدیلیركن، برمسلمان مملكتندە قبرستانلرە بودرجە حرمتسزلك كوستریلمەسی هیچ برملتك عصری تلقیاتنە اویمایان بزم عصری تلقیاتمزك پك مضر اولەرق تجلی ایدن نتیجەلرندن بریدر. دائما معنویات علیهنە طغیان ایدن بزدەكی عصریلك جریانلرینك، كسب سكونت واعتدال ایدنجەیە قدار بویلە نامعقول نتیجەلر ویرەجكی آكلاشیلیور. طاشقینلق دورەسنی برآن اول چیكیرمەسنە انتظار ایتمكدن بشقە برچارە یوقدر.

یالكز مفتی افندینك، سینەمالرە لهدار كورونمكلە كندیسنی تجدد پرور طائفەسنە موفق اولەجغنی امیدینی طاشیمەسی برصافدرونلق علامتی اولسە كركدر. سینەمالرە لهدار كورونمك تجدد پرور طائفەسنە كافی دكلدر. تجدد پرورلكك داها برچوق شرائط عصریەسی واردر. مفتی افندی، عجبا، بو شرائطك هپسنی كندیسندە جمع ایدەبیلەجك وتجدد پرور كورونمك غیرتكشلكنی بودرجەلرە قدار واردیرەبیلەجكمی؟ بالفرض بونلری یاپسە بیلە ینە تجدد پرور طائفەسنە پك قوتلی برمانع واردر: كسوۀ علمیە!.

بعض غزتەلرك هجومنە اوغرایان بر واعظ

آنقرە مخابرینك ویرمش اولدیغی معلوماتە كورە، بایرام كونی آنقرەدە حاجی بایرام ولی جامع شریفندە وعظ ایدن برخواجە افندی اثنای وعظدە برطاقم مناسبتسز سوزلر سویلەمش. اورادە حاضر بولنان غازی پاشانك بومناسبتسز سوزلردن جانی صیقلمش. مخابر جامعدن چیقدقدن صوكرە، دیكر برخواجە افندینك فكرینە مراجعت ایتمش. خواجۀ مومی الیەدە، «بووعظی دیكلەینجە خواجەلرك بوملكتەقالق یایدقلرینە بن دە قانع اولدم.» دیمش!. مخابر، واعظ افندینك مناسبتسز سوزلرندن یالكز بردانەسنی ذكر ایدییور: «مبعوثلر هرآی اوچیوز لیرا معاش آلیورلر، ملتە هیچ برفائدەلری طوقانمیور.» دیمش. خواجەلرك علیهنە یازدیغی متمادی ومتوالی یازیلر ایلە بردورلو تسكین حرارت وهیجان ایدەمەین بعض غزتەلر بوحادثەیی دە عموم خواجەلرك كنیۀ مسئولیتلرینە قید ایتمك غیرتنە دوشمش!. خواجە افندینك

اثنای وعظده سویلەمش اولدیغی سوز اگرفنا بر سوز ایسه، و بو سوزدن غازی پاشانك جانی صیقیلمش ایسه، اوغزتەلر بو سوزی واعظ افندیدن چوق اول سویلەمش ایدی. بناءً علیه غازی پاشانك جانی دها اول کندیلری صیقمش بولیور.

مع هذا غازی پاشانك بو سوزدن جانی صیقیله جغنه ده احتمال ویرمیورز. خصوصیله، واعظ افندی، مجاهده اثناسنده مقابل قتوالر ویرن مشهور درت خواجەدن بری ایمش. شو حالده واعظ افندینك حساس ومدرك بر ذات اولدیغی آکلاشیلیور. بویله بر ذاتك اثنای وعظده غیر معقول سوزلر سویلەمش اولدیغنه قولای ایناناميورز. اگر بر شیلر سویلەمش ایسه، مطلقا معقول سوزلر اولمق لازم کلیر. معقول سوزلر نه غازی پاشانك جانی صیقار، نه ده مملکته فنالغی طوقونور. قبول ایدەلم که حقیقةً فنا سوزلر سویلەمشدر، شخصك فنالغی عمومه تشمیل ایتمك غرضکارلق دکلده نەدر؟ بعض غزتەلرك اخلاقه، اجتماعیاته، معنویاته عائد یازیلری ملت ومملکته الک مضر یازیلردر. اونلرك بو فنالغی عموم مطبوعاته تشمیل ایتمك نه حقشناسلغمزه مغایر بر حال و حرکتدر.

مخارك دیگر بر خواجه افندی‌یه عطفاً سویلدیکی سوزده بر صنیعه اولسه کرکدر. خواجەلر علیهنه براپ اوچی الده ایتمك ایچون وسیله احضارنده بعض غزتەلرك ماهرانه مانوورەلری آز دکلدر. دیگر بر خواجه افندی اگر حقیقةً خواجەلرك مملکته فنالق یایدقلرینه قانع اولدیغنی سویلەمش ایسه، بو خواجه یا ابلە بر آدمدر، یاخود فنا بر کیمسەدر. ابله بر آدم ایسه، عموم خواجەلرك فنا اولمادقلرینه دلالت ایدر. فنا بر آدم ایسه سویلدیکی سوزك ماصدقی بالذات کندیسی دیمکدر!

بعض غزتەلرك بو مسئلەیی پك زیاده اعظام ایدرك بوکا باش مقالەلر تخصیص ایتملرینك، جامعلرده واعظلری وعظدن منع ایتمك قدر حریت شکنانه توصیەلرده بولونملرینك معناسی، حکمتی طوغروسی آکلاشیلەمایور. تحفیده شوراسیدرکه بر طرفدن عصریلکدن، تجدد و حریتدن بحث ایتدکلری حالده دیگر طرفدن قرون وسطائی توصیەلرده بولونمقدن چکنمیورلر. عجبا حریت او قدر قورقونوله جق بر شیمیدر؟ «حق توصیه» اسلامده‌ اك مهم بر وجیبەدر. وهر کسدن زیاده علما بو وظیفه ایله مکلفدر. ملتلرك باعث شوکت واعتلاسی اولان بو حریت اساسلرینی کورلمك‌ده عجبا «عصریلك» مقتضاسیمیدر؟

بارده معلم و معلمەلر

قونیەده نشر اولنان (باباتق) رفیقمزده «معلمك حیاتی» عنوانی آلتنده آنقرەدن کوندریلن بر مکتوبی اوقود ایکن:

«آقشام اولدی، هیپ برابر، معلم ومعلمەلر مجلسك قارشوسندەکی بارە کیتدك.»

جملەسی نظر دقتمی جلب ایتدی. معلم ومعلمەلر متحداً باره کیتسونلر! امان یاربی! صاقین بو بر سرج قلم اولماسون؟ آنقرەدەکی بو معلمك حیاتنه زوالّی معلم افندی نه قدر ممنون!

بو معلم افندی‌یه خبر ویرەیم‌که آوروپاده معلملر ایله معلمەلری بویله بارلرده کورسەلر هیسنی بردن وظیفەلرندن عفو ایدرلردی. دکل بویله متحداً، بر معلم ومعلمه منفرداً بیله بر باره کیدەمز. آوروپانك او سربست یرلرنده هر صنف خلقك کیدەجکی یرلرمیندر. معلم ومعلمەلر، مداومینی، شوخشرب، حتی آچیقجه چالغیلی بر چایخانه‌یه بیله کیدوب چای ایچەمزلر. اونلرك کیدەجکلری یرلر جدی و آغر باشلی انسانلرك کیتدکلری محلردر. هله بارلره آیاق باصەمازلر.

چوق یازیق‌که آنقرەده معلم ومعلمەلرك باخصوص مجتمعا باره کیدەمیەجکلری آکلاشیلەمامشدر. اورایه کیتمکی حریتك مقتضیاتندن عد ایتمشلر! نه یاکلش تلقی! آوروپاده ظن اولونماسون‌که هر کسه حدسز بر حریت بخش اولونمشدر. اورادەکی تقییدات صرف قانونی دکلدر. قانونده معلم افندی فلان یره کیرەمز دیه بر قید یوقدر. فقط بو قیدی، اخلاق اجتماعیه قویار. معلم افندی‌یی اویله بر یرده، مثلا بارده کوردیلرمی، آرتق معلم افندینك ویا معلمه خانمك حیثیتی محو اولور کیدر. ظن ایدرم چوجوق بابالری‌ده آغزلرینی آچوب، کوزلرینی یومارلردی. بیلمه‌کز بویله تعلیم وتدریس ایله مکلف اولانلر، کندیلرینی نه قدر صیق طوتارلر.

معلم ومعلمەلرك هپ برلکده قالقوب‌ده باره کیتدکلرینی اورالرده ایشیدنلرك آلندن معارف نظارت ویا مدیریتی زور قورتیلور. کذلك حاکلرده ایستەدکلری یرلره کیدوب وقت کچیرەمزلر.

بر هیئت اجتماعیه ایچنده تربیهٔ معنویه ایله مکلف اولانلر، کندیلرینی قایوب صالیویرمزلر. وظیفەلرنده موفق اولەبیلمك ایچون همشهریلرك حرمتلرینی جلب ایتمك لازم کلیر. بارلره کیدنلره ایسه تربیه وظیفه‌سی حواله ایدیلەمز.

«اقدام»

اخلاقه سقوطی قارشیسنده خواجەلر نه یاپیور؟

دارالمعلمین معلملرندن جودت بك، دارالمعلمین مأذونلری قونفرەسنه اتحافاً هلال احمر غزتەسنده مهم بر مقاله نشر ایتمشدر. بعض فقرەلرینی عیناً نقل ایدییورز:

«کورویورم‌که مأذونلرمزك ایشی ایلکیسنه نظراً کیتدکجه آغیرلاشیور. بوکا پروغراملرك واشخاصك صیق صیق دکیشدیرلمەسندن باشقه استانبول محیطنك کوندن کونه ملوث بر حاله کلمه‌سی سائق اولویور: دیشاریدنك بوتون بوزدیغنی خواجەلر، مکتب ایچنده وچوجوقلرله کنجلرك روحنده یاپمق ضرورتیله آزیلیور. هپکزه معلوم اولان بعض حادثەلره استناد ایله فکرمی ایضاح ایدەیم:

١ — قومار ابتلاسی، کنج قیز واوغلانلری جاذبەسنه مغلوب ایدییور.

٢ — سوقاقلره، محلەلره، کوشه باشلرینه وارنجه‌یه قدر مساعده ایدیلن «ایچکی»، مکتبلری‌ده ساحەسنه چکیور. هر کسك علناً ایچدیکی یرلرده اونلر نیچین کری قالسینلر؟ دیەنلر چوغالیور.

٣ — مکتبده وسوقاقده طاشیماسی لازم کلن قیافت شکلی، اطرادینی غائب ایتدی. بناءً علیه، ناموسلو بر کنج قیز، فاحشه قیافتیله مکتبه کلمکدن چکینمه‌یور واونی محذور تلقی ایتمه‌یور. هر قان عالمنه داخل اولانلرك باقدیرلریله بویون و کوکسنك نەلره قدر آچیلماسنه مساعده ایدیلەبیله‌جکنی کیمسه کیمسه‌یه صورمایور. ادارەلر عاجز ومسامحه‌کار، ابوین حیران، محیط متردی. محترم جلال اسعد بکك آقشام غزتەسنده (چیپلاق قوللولر) مقالەسی، بزی ایقاظ ایتسه کرکدر.

٤ — محیط بوزولدیغی نسبتنده، مکتبلرك قونترولی آرتیرماسی وبعض

فضائل، دیشاریده یاشاماسه بیله‌مکتبده، تحصیل مدتجه صاف وپاکر یاشاتماسی فرضدر . بوعرض ایده‌جکم فضیلتلر ، کرك کندی وکرك برچوق مکتبلرده موجود معلم دوستلرمك مشاهداتمزله ثابت اولدیغی اوزره طلبه وطالباتدن سیلنمکده‌در. بناءً علیه بومنقرض فضیلتلرك دیریلتیلمه‌سنه غیرت‌ایتمك لازمدر.

کندی تجربه‌لرمله قانمکه برمکتبده‌عموم ارکان اداره وتعلیمیه آراسنده فلان وفلان خطحرکتده اتحادحاصل ایدلمه‌مشسه بر، ایکی کیشینك اورته‌لغی اصلاح ایتمه‌سندن برفائده حصوله کلز . بناءً علیه آنا فضیلتلرك محیطه رغماً تعلیم وتربیه‌ساحه‌سنده باربندیرلماسی ایچین هیچ دکلسه اکثریتك عین شکلده حرکتنی تأمین ایتملی‌یز .

شیمدی شکل افغانی ادارملرك اجتهادینه محول اولماق‌اوزره آنجق‌بعض اساسلی فضیلتلردن بحث ایده‌جکم :

١ — مکتبلرده طلبه وطالبات آراسنده (تعاون) مسئله‌سی مثلا املا ویا حساب درجه‌سنده بر قیمتی هنوز حائز دکلدر .

٢ — (تصرف) ك مکتبلرمزده الفباسی بیله فعلاً معلوم دکلدر .

٣ — (نماز ، آبدست ، غسل) قالقالی یرنه هیچ برشی قونمادی . قویابیلن چیقارسه براوو .

قوص قوجه انسانلرك لش کبی. آیاقلرله یتاغه کیردیکنی کورن وجدانلی برآدامك چیلدیرماماسی قابل دکلدر . فقط نه اولاجق ؟ تمیزلك مثلا جغرافیا درسی قدر اهمیتلی برشیمی‌در ؟ بایرام نمازنده اولسون ملت حیاتنه اشتراکه ویقائمغه لزوم کورمه‌ینلر ، صانکه برقباحت‌می یاپمشلردر ؟

٤ — کرك طلبه ، کرك صنفلر ، کرکسه برقاچ مکتب آراسنده علمی مسابقه‌لر یاپمایورز . یالکز (طوپ) ایچین یاپیورز . طلبه‌یی طوپ قدر علمی هوسلره‌ده سوق ایتمك اوزره بوتکلیفی تأمل ایتملی‌یز . »

بولشه‌ویك فکرلری

ارکانه دینیه‌یه قارشی حقارت وتجاوز

برخواجه افندینك نشر ایتدیکی علمی برساله مناسبتیله (آیدینلق) مجموعه‌سی یازدیغی برمقاله‌ٔ انتقادیه‌ده دییورکه :

« ... بوتمز توکنمز اوروجه ، شوبردرلو بچه‌مه‌ین سیاه رمضانه دها فضله تحمل ایده‌میه‌جکزینی ... رمضانده سحور طوپی ایله دولمایی یوتوب اوروجه نیت ایدن خواجه افندی نره‌دن بیلسین ؟ .. »

شعائر اسلامیه‌یی ییقدقدن‌صوکره شیمدی‌تعرضلر ارکان اسلامیه‌یه قارشی‌توجیه اولونمه‌یه باشلادی . بومقاله‌نك‌آلتنده اوچ ییلدیز اولدیغی جهتله محرری هرحالده برمسلمان اولماسه کرك ! بولشه‌ویکلرك بویله اوچ ییلدیزك آرقه‌سنه کیزله‌نه‌رك تورکجه برمجموعه‌ده ارکان اسلامیه‌یه قارشی هجوملرده بولونمسی مسلمانلغی صاران تهلکه‌نك نه‌قدر تقرب ایتمش اولدیغنی کوسترمه‌یه کافیدر . بولشه‌ویك روسیه‌دن باشقه دنیانك هیچ بریرنده مقدساته قارشی‌بوقدر شنیع برتجاوزده بولونولمامشدر . حریتی یالکز مقدساته قارشی بی پروا تعرضدن عبارت ظن ایدنلر قدر حریتك دشمنلری اوله‌ماز .

قادینلریمزه توصیه ایدیلن بولشه‌ویك اورنکلر

ینه آیدینلق مجموعه‌سنده روسیه‌ده‌کی مسلمان قادینلرینك اجتماعی وضعیتلرینه حصر اولونان برمقاله شوصورتله نهایت بولیور :

« بوتون‌بوشورالر روسیه‌سنده یاشایان مسلمان‌قادینلرینك‌بوکونکی وضعیتی بزه چوق کوزه‌ل کوستریورکه شورالر اداره‌سی قادینلره وعد ایتدیکی‌حقوق، مطبوعاتده، قورولتایلرده، هیئت‌اداره سچکیلرنده، اقتصادی وسیاسی‌ساحه‌لرده اونلرك اشتراك حقنی تام معناسیله ویرمش ، وسوزده دکل، حقیقتده اونلری ارککلردن آیری وایش یاپاماز ، کندیلرندن برشی بکلنه‌مزکبی تلقی ایتمامش، وقادینلرده کندیلرینك قابلیتلرینی، استعدادلرینی ،ایش یاپه‌بیلیرانسانلراولدقلرینی فعلاً اثبات ایتمشلردر . شورالر حاکمیتندن اول آذربایجان ، تاتارستان ، بخارا وتورکستانده ده قادینلر طبق شمدی بزده اولدیغی کبی خوجه ومولا قورقوسندن تیاترویه کیتمکدن چکینیر ، صحنه‌یه چیقاماز، قالین پرده‌رله اورتو لوردی . فقط شورالر حکومتی زماننده ، قره اورتولر آلتنده ایکلین‌روسیه مسلمان قادینلری‌درت بش‌سنه‌دنبری اوقارا اورتولری‌یرتمش، حیات ساحه‌سنه آتیلمش ، انسانلق حقوقنه مالك ، تیاترولره ، صحنه‌لره اشتراك ایدییور . بزده بویله شورالر روسیه‌سنده انسان کبی یشایان قادینلره مالك اولیشمزی کندیمز ایچون بیوك بربدبختلق تلقی ایتمه‌لی‌یز وقادینلق قورتولوشی یولنده اونلری اورنك آلمالی‌یز . یشاسون شورالر روسیه‌سنك حر، سربست ، فعال مسلمان قادینلری . — فوزیه »

تورکیا قادینلرینی تیاترولره، صحنه‌لره اشتراك ایتمدیکی ایچون‌انسان کبی یاشامامقله اتهام ایتمسی وقادینلغك قورتولوشنی تیاترولره ، صحنه‌لره اشترا کده بولان بو(فوزیه) خانم هرکیم ایسه بقله‌یی آغزندن‌چیقارمش بولونیور . دوستنی ، دشمننی سچه‌میه‌جك درجه‌لرده غفلته دوشن مسلمانلری ایقاظ ایده‌جك ماهیتده اولان بوسوزلر دقتله اوقونملی وتوصیه ایدیلن (اورنك) ك نه اولدیغنی ، مسلمان قادینلرینك نره‌یه طوغرو کوتورلمك ایسته‌نیلدیکنی آکلامالیدر .

ضلالت یوللری

مسلمانلغی تحقیر، بولشه‌ویك رئیسنی تبجیل !

« سیاه رمضانه آرتیق تحمل ایدیله‌میه‌جکنی » سویله‌ین ، صحنه‌لره چیقامادقلری‌ایچون تورك‌قادینلرینی انسانلق‌خارجنه چیقاران (آیدینلق) مجموعه‌سی بولشویکلرك پیری اولان (له‌نین) حقنده بر مرثیه نشر ایدییور . مرثیه باشدن باشه له‌نینك یاد محاسنی ایله مالی . له‌نین اك کوزل کله‌لرنه اك یوکسك توصیفلرله کوکلره چیقاریلیور . له‌نینك وفاتنده موسقوواده بولونان (شاذیه صبیحه) خانم اوکونکی حسیاتی شو صورتله ایضاح ایدییور :

« له‌نین اولدی !.. بوتون دنیانك نفسی کسیلیر کبی برشی اولدی. صانکه دکزلر قره‌لری باصدیلر . صانکه أرض بردنبره حرکتدن قالدی . اوجی‌بوجاغی بولونمایان یوز میلیونلرجه انسانلق برجمیت صانکه برآنده ، بر نفسله تسلیم روح ایتدی .

بوکون موسقووا آیاقده ... بوکون عالم باشقه برفورطنه‌ایله چالقانییور...

لەنینی بوآوه [ایکنجی عمله برلکی آوینه] کتیردیلر . شیمدی لەنین بورادە اویویور . (ستونلی صالون) بوکیجه بزم کعبه‌مزدر . بز آرتیق یاشامایان، آرتیق حیاته کوزلرینی قاپایان اوستامزی کورمکه کلدك . بومیدانی بز بیلیرز . بو بنانك بالقونندن لەنین بزه خطاب ایدردی . بو صالونك کرسیسندن لەنین هرکسه هیچ کیمسه‌نك بیلمدیکی شیلر اوکره‌تیردی . بز لەنینی دیکلردك . لەنین بزه کولر ، بزه سویلر ، بزه امید وهیجان ویردی . بوکیجه بوتون بویرلر ، بوتون موسقووا ، قیزیل وسیاه برسیله بکزییور . اوجسز ، بوجاقسز انسان صیره‌لری صوکی کورونمز بوقاقلره قدر اوزانیورلر .

ایشته لەنین... صالونه کیردکن دیزلرم بوکولور، هیجانم قدرتی‌وانتظامنی غیب ایدرکبی برشی اولدی .

نیچون بوحلیم ومتواضع اختیارك تابوتی اطرافنده هرکس ، بویله صمیمی کوز یاشلری دوکیور ؟ نیچون بن ، دها دون استانبولك قفسلری آرقه‌سنده اویوقلایان برکنج تورك قیزی ایکن ، بوکون بویابانجی آدامك جنازه‌سی باشنده کوز یاشلریمی طوتامایوردم؟ نه‌ایچون بز اونك صارارمش وآرتیق ئولو آلننده صانکه یکی دوغان برکونش نوری کورییورز ؟

سیبریادن‌قالیفورنیایه، ترانسواله، آووستراليا معدنلرینه‌قادار هرعمله‌یوردنده هیسی‌نك وصریعك تصویرلری برینه آرتیق اونك رسملری قائم‌اولویور ... »

بولشه‌ویکلرك رئیسی حقنده بو مرثیه‌یی یازان ، بوتون دینلره قارشی اعلان حرب ایدن (لەنین) ی بویله پیغمبرلرك فوقنه چیقاران محرری ، اکر آلتنده امضاسی اولماسه برروس ظن ایدرسکز . فقط روس‌دکل، (شاذیه صبیحه) اسمنده بر تورك قیزیدر . اوت ، تورك قیزی ؛ فقط موسقووا دارالفنوننده تحصیل کورن برتورك قیزی !

ایشته شعائر ملیه ودینیه‌یه قارشی اعلان حرب ایدن ، ملتمزك اجتماعیاتی ییقه‌رق‌اونك‌یرینه‌فرنك، یاخود بولشه‌ویك اجتماعیاتی اقامه اتمك ایسته‌ینلرك حقیقی چهره‌لری ! بوکون ملتك شعائرینه قارشی آلابیلدیکنه تعرضده بولونانلرك ــ ارکك اولسون ، قادین اولسون ــ حیات ماضیه‌لرینی تدقیق ایدیکز ، کوره‌جکسکزکه بو تعرض وتجاوز هپ اجنبی‌مکتبلرندن کلمکده‌در. اجنبی‌مکتبلری، میسیونر مؤسسه‌لری نا ایچمزه‌قدر صوقوله‌رق چوجقلرمزك ذهنلرینه هپ‌اسلام خصومتنی، هپ‌غربجیلق محبتی‌صوقدیلر. مسلمانلرك بوتون شعائرملیه‌لری وحشت واسارت شکلنده کوستریلدی . فرنکلرك بوتون رذائل اجتماعیه‌سی محاسن مدنیه صورتنده ذهنلره یرلشدیریلدی . مسلمانلر یکدیکریله اوغراشیرکن یاخود درین غفلت اویقولرنده صاییقلارکن اجنبیلر جاییر جاییر تورك چوجقلرینی ، تورك قیزلرینی مکتبلرنده کندیلرینه خلف اولمق اوزره یتشدیرییورلردی . بوندن باشقه برچوق تورك چوجقلری و قیزلری‌ده آوروپانك ، آمریقانك مختلف مکتبلرنده غرب اجتماعیاتی تحصیل ایدییور ، غرب عائله‌لری آراسنده غرب اجتماعیاتیله‌پرورشیاب اولیوردی . شیمدی اومکتبلرمحصول ویردی . شیمدی اومحصوللر شورایه بورایه‌داغیله‌رق ملتك شعائریله ، اخلاقیله، اجتماعیاتیله محاربه ایدییور . اونلره کوره ملتمزك هرشیئی کوتو ؛

هرشعاری قابا، وحشی؛ هرعنعنه‌سی قرون‌وسطائی ؛ حیات اجتماعیه‌سی ابتدائی ، مدنیتدن محروم . هرشیئی ییقلمق لازم .

شیمدی آرتیق اجنبیلرك ، میسیونرلرك جهه‌دن تعرضنه حاجت یوق . بووظیفه‌یی ایفا ایده‌جك یرلی شاکردلر یتیشدیردیلر . اونلر واسطه‌سیله تعرضلرینی ادامه ایتدیرییورلر .

ایشته ملتك بنیان اجتماعیسنی ییقمق ایچون اللرنده قازمه کورك طرف طرف اجرای تخریبات ایدنلر بونلردر . ظن ایدرمیسکزکه آمریقانك یوز بیکلرجه لیرالر فدا ایدرك روم‌ایلی حصاری صیرتلرنده تأسیس ایلدیکی روبرت قولژ تورکیانك خیری ایچون یاپیلمشدر ؟ آمریقالیلرك ، فرانسزلرك ،انکلیزلرك ، آلمانلرك ، ایتالیانلرك الخ یك چوق پاره‌لر صرفیله‌مملکتمزك شوراسنده بوراسنده آچدقلری‌مکتبلر هپ کندیلرینه یرلی شاکرد وخلف یتیشدیرمکدن باشقه برغایه ایله اولمادیغنی آرتیق بیلمه‌ین ، آکلامایان قالمش‌میدر ؟

برزمانلر ملتك‌شعائریله، ارکان دینیه‌سیله استخفاف‌ایدنلروارمیدی؟ بویله شیلر خاطره بیله‌کلمزدی. فقط بوکون زواللی مسلمانلرحقارتلرك اك‌آغیرلرینه ، تجاوزلرك اك شنیعلرینه معروض قالیورلر. بو تجاوزلرك نره‌دن کلدیکنك فرقنده وارمایه‌رق یأس واضطرابه دوشیورلر . متجاوزلرك اسملرینه باقیورلر؛ هپ مسلمان اسملری. ناصیل‌اولیورده بر مسلمان کندی دینه ، کندی شعائر ملیه‌سنه قارشی تعرض ایدر ؟ دییه حیرتلره دوشیورلر .

اوت ، اسملرمسلمان‌اسمی،فقطروحلرمسلماناقدن‌اوزاقلاشمش، فرنکلشمش ، بولشه‌ویکلشمش . کیمی آمریقان ، فرانسزمکتبلرنده؛ کیمی روس مکتبلرنده تحصیل کورمش . اجنبی تربیه‌سیله پرورشیاب اولمش ، اجنبی اجتماعیاتیله یوغورولمش . روحلرنده اسلام خصومتی کسب رسوخ ایتمش .

شیمدی موسقووا دارالفنوننده تحصیل کورن ، لەنینك باشی اوجنده اوطوروب آغلایان ، لەنینی پیغمبرلرك فوقنه چیقاران تورك قیزی تحصیلنی اکمال ایدنجه یارین مملکتمزده یابر معلمه ، یابر مکتب مدیره‌سی اوله‌جق ؛ یاخود دیکر بر وظیفه ایفا ایده‌جك . بورادە آرتیق نشر ایده‌جکی فکرلر لەنینك فکرلرندن باشقه برشی اولمایه‌جق. زواللی مسلمانلر اونك اسمنه باقه‌رق اونی کندیلرندن ظن‌ایده‌جکلر. چوجقلرینی اونك ید تربیتنه تودیع ایده‌جکلر . صوکره برکون کلوب چوجقلرینك قلبلرنده حضرت محمد یرینه لەنینك محبتی اقامه‌ایدیلدیکنی کورونجه « بو ، نه‌دن بویله‌اولدی ؟ » دییه حیرت وتأسف ایدوب طوره‌جقلر .

ایشته‌ملتك بنیان اجتماعیسی بوصورتله صارصیلدی . وبوصارصینتی حق وحقیقی آکلاینجه‌یه قدر دوام ایده‌جك ، بلکه‌ده آرته‌جقدر .

نه‌زمان مسلمانلر کوزلرینه چکیلن غفلت پرده‌لرینی ییرتوب‌ده حقیقتی کوره‌بیلمك قدرتنی اکتساب ایده‌جکلر، نه‌زمان دوستلریله دشمنلرینی، حقیقی مؤمنلرله منافقلری سچه‌بیله‌جکلر، نه‌زمان حقه صاریلوب باطلی رد ایده‌جکلر ... ایشته آنجق اووقت فلاح بوله‌بیله‌جکلردر. والا، بنیان اجتماعیسی زیر وزبر اوله‌جق، نه شعائر ملیه قاله‌جق، نه‌ده ارکان دینیه. چوجقلری حضرت محمدك یرینه لهنینك مناقبی، اساسات اسلامیه یرینه قارل مارقسك پرنسیپلرینی بلله‌یه‌جکلر؛ قیزلری جامعه بدل تیاترولره کیده‌جکلر، شانولرده آقتریسلك ایده‌جکلر، یابانجیلرله قول‌قوله دانس ایده‌جکلر، ارککلرله برلکده حماملره کیده‌جکلر ... الخ ... اوزمان هیچ کیمسه‌ده قباحت بولماملیدر.

(ان الله لایغیر مابقوم حتی یغیروا ما بانفسهم واذا اراد الله بقوم سوء فلامرد له ومالهم من دونه من وال . واذا اردنا ان نهلك قرية امرنا مترفيها ففسقوا فيها فحق عليها القول فدمرناها تدميرا .)

تورکجیلك بویله‌می اوله‌جقدی ؟

یکی قافقاسیا غزته‌سنك تورکجیلره قارشی سرزنشلری

صوك چیقان یکی قافقاسیا غزته‌سی بولشه‌ویکلرك آذربایجانده‌کی ظلم ووحشتلرینه تخصیص ایتدیکی باش مقاله‌ده آذربایجاندن آلدیغی برمکتوبی نشر ایدییور. مکتوبده دنیلیورکه :

«...ی اعتراف « ذنوب » ایتمك وآرقداشلرینی کوسترمك ایچون آیاغنی دمیرقابوآره‌سنه قویمشلر (بوقابو اشکنجه یاپمق مقصدیله مصنوع آغر بردمیر پارچه‌سندن عبارتدر) وبوتون قوتلریله تضییق ایده‌رك زواللیدن اسرار آلمق ایسته‌مشلردر. فقط بوقهرمان آرقداش دمیر قابونك طوپوق کیککنی أزمه‌سنه رغماً، ابراز متانت أیله‌مش، برکله سویله‌مه‌دن بایلمش وبیهوش اولدیغی حالده کوتورلمشدر. محبوسلردن سر آلمق ایچون ظالملرك قوللاندیغی اشکنجه اصوللرندن بریسی‌ده صوسز براقمقدر. محبوسلر کونلرله صوسز براقیلدقدن صوکره کندیلرینه بربارداق صو ویریلیور، ایچمك ایسته‌دکلری آنده، تکرار اللرندن آلنه‌رق ایسته‌نیلن اسراری ویردلرسه کندیلرینه صو ویریله‌جکی اخطار اولونیور .... »

یکی قافقاسیا بولشه‌ویکلرك تورکلره قارشی روا کوردکلری مظالم واشکنجه‌لری تفصیل ایتدکدن صوکره تورکیاده‌کی تورکجیلره توجیه خطاب ایله دییورکه :

« فقط بو تورك وطننه مربوط، بوقارداش مملکتله علاقه‌دار بورادە حساس بر محیط یوقیدر ؟!...

نه‌ده ملیت، نه‌ده قارداشلق، نه‌ده أملداشلق حسلرینك اوعلوی جلوه‌لری ؟!.. نه‌دن تورکلك جوشمایور ؟ نه‌دن اك فداکار آذری کنجلکی، دنیاده برکیمسه‌سی یوقش کبی، بیك درلو مظالمه معروض قالیور ؟! ... نه‌دن بوقارداش مملکتدن کندیسنه معنوی برندای استمداد بیله ایشیتدیریله‌یور؟! تورکجیلك بویله‌می اولاجقدی؟! تورکیه مطبوعاتی بویله‌می طوراجقدی؟!.»

زواللی قافقاسیا، فریاد ایدییور، اعتزال ایدن تورکجیلره سرزنشلرده بولونیور. فقط هیهات! آرتیق بو فریادلر بزم قولاغمزه کیرمیور. بزم شرق ایله، حتی حدودیمزدن بر آدیم کرایسی ایله هیچ بر علاقه‌مز یوقدر! شیمدی بز غربه توجه ایتدك. یکی شعارمز « بلاقید وشرط غربلیلاشمق » در. عفو ایدرسکز، اما آرتیق بزم سزکله مشغول اولاجق وقتمز یوقدر. هم بز بویله آجیقلی شیلر ایشیتمك ایسته‌میورز. کوزل دانس بیلیرسه‌کز تقسیمده‌کی بالویه کلیکز، اوراده کوروشورز. یاخود روس موسیقیسندن کوزل پارچه‌لر تغنی ایده‌جك مغنیه‌لریکز وارسه اوجاغه کتیریکز، اوراده دیکلرز. سزه کیم دیمش که « تورکلك جوشمایور ؟ » بر بالومزده، بر قونسرمزده بولوندیکزده ابراز ایتدیکمز هنرلری کوره‌دیکزمی ؟ دها ناصیل جوشقونلق کوسترهلم ؟.. سزك استقلالکزی، ترقیکزی ایسترز. اما تورکجیلك شیمدی خیال آرقه‌سندن قوشه‌ماز. او حقیقت یولنی طوتمشدر. بز غربه کیدییورز. قافقاسیاده، یاخود بخاراده‌کی تورکلر ایسترسه آرقه‌مزدن کاسونلر. اللهه ایصمارلادق عزیز دوستلر!...

روسیه‌ده آجلق تهلکه‌سی

۱۹۲۱ سنه‌سنده روسیه‌یی، بالخاصه شمال تورکلرینك ساکن اولدیغی حوالی‌یی، قاصوب قاوران آجلق بو سنه دخی باش کوسترمشدر. روسیه‌ده اکینلرك یتشمسی ایچون لازم اولان نیسان ومایس یاغمورلری بوسنه هیچ یاغمدیغندن و اوزرینه‌ده مدهش وامثالسز صیجاقلر حکم فرما اولدیغندن وولغا نهرینك جنوب قسمی ایله قفقاسیه‌نك شمالی وجنوبی روسیه‌ده بوتون محصول قورومشدر. اوراده‌کی اهالی شمدی بغدای وچاودار صاپلرینی صمان مقامنده قوللانمق اوزره مجبوردرلر.

بولشه‌ویك دیارنده بوقوراقلق دوامی مدهش برآفت سماویه‌در. برطرفدن بولشه‌ویکلر، دیکر طرفدن آفات سماویه قوجه روسیه‌نك آلتنی اوستنه کتیره‌جك غالبا. آزغین ملتلر ازرینه تسلیط ایدیلن بلالردن بری‌ده آجلقدر. یریوزنده دینلره قارشی اعلان حرب ایدن بولشه‌ویکلرك اوغرادقلری بوبلا هرحالده بربلای آسمانیدر. بولنی شاشیران انسانلر ایچون نه‌بویوك عبرت لوحه‌لری. فقط عبرت آلاجق کوز، متنبه اولاجق قفا نره‌ده ؟...

تصحیح .— ۶۰۷ نجی نسخه‌سنك ۱۴۴ نجی صحیفه‌سنده برنجی ستونك ۲۰ نجی سطرنده (بر رابطهٔ ازلیه‌دن) جمله‌سنده (بر) فضله‌در. ۲۳ نجی سطرنده (فیض حقیقتدن) (فیض حقیق دن) اوله‌جقدر. ایکنجی ستونك ۱۸ نجی سطرنده‌کی (اشعار مذهبیه) یاکلشدر، طوغروسی (اشعار مذهبه) در. ۲۹ نجی سطرنده‌کی (نصرالدین طوسی) ده (نصیرالدین طوسی) دیه تصحیح اولونملیدر.

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر بر ایچون
سنه‌لکی (٤٠٠) آلتی آیلغی
(٢٢٥) ؛ ممالک اجنبیه ایچون
سنه‌لکی (٤٥٠) ، آلتی آیلغی
(٢٥٠) غروشدر.

نسخه‌سی ٧،٥ غروشدر .
سنه‌لکی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده
رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

١٣٣٠

آدره‌س تبدیلنده آیریجه
٥ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرک امضالری واضح
و اوقوناقلی اولمسی و آبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالک اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرک آدرسلرینک
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٦٠٨ — ٧ ذی الحجه ١٣٤٢ — * پنجشنبه * — ١٠ تموز ١٣٤٠ — جلد ٢٤

«عاصم» دن بر پارچه [١]

ـ شیمدی ، اوغلم ، قیزه‌جقسین یا ، فقط ، بوش نه دیسه‌ك
بو رذالت بنی مأیوس ایدییور آتیدن .
حاله باقدقجه آدام قهر اولیور الده دکل ؛
بزی کیم قورتاره‌جق ، وارمی که بر بشقه نسل ؟
ـ عاصمك نسلی ، خواجه‌م ،

ـ نرده !

ـ خاییر ، حقسزسین ،
غالبا اوغلانه پك فضله بو کونلر حرصك ؟
ـ عاصمك نسلی .. دییورسین . نه اوزون بویلو خیال !
ـ عاصمك نسلنه منقاد اولاجق استقبال .
سکا وجدانمی آچدم اوقودم ، دیکله‌سه‌که ؛
سویله‌تن باشقه‌سیدر ، باقه خواجه‌م ، سویله‌ینه .
ـ نه کهانت بو ؟

ـ بیلیرسین که دکل معتادم .
ـ کوزل اما ، نه فضیلتلری وار اولادم ؟
ـ نه فضیلت‌می ؟ چوجوقلر قوشویور آچ چیپلاق ،
جبه‌دن جبه‌یه آرسلان کبی هیچ طورمایه‌رق .

ینه واردر بر اولوم قورقوسی آرسلانده بیله ؛
یوز کوز اولمش بو چوجوقلر اولومك شخصیله !
جبه‌نك هر بری بر قطعه‌ده ، اطرافی دکیز ؛
قاره دیرسه‌ك داها دهشتلی : نه یول وار ، نه‌ده ایز .
حرکاتك کورویورسین یا خواجه‌م ، الك قولایی ،
یالن آیاق قافقاسی طوتمق ، باش آچیق سینایی !
یاپیلیر ظن ایدیورسه‌ك ، باقالم ، سن‌ده صویون ..
قطعه قاپمق ، کوشه قاپمق دکل آرتیق بو اویون .
شو بوغاز حربی نه‌در ؟ وارمی که دنیاده اشی ؟
الك کثیف اوردولرك بوکله‌نیور دردی بشی ،
ـ تپه‌دن یول بوله‌رق کچمك ایچون مرمره‌یه ـ
قاچ دونانمایله صارلمش اوفاجق بر قاره‌یه .
نه حیاسز تحشدکه افقلر قاپالی !
نرده ـ کوستردیکی وحشتله « بو : بر آوروپالی ! »
دیدیرر ـ یرلیجی ، حس یوقسولی صیرتلان کومه‌سی :
وارسه کلمش ، آچیلوب محبسی ، یاخود قفسی !
اسکی دنیا ، یکی دنیا ، بوتون اقوام بشر ،
قاینایور قوم کبی .. محشرمی ، حقیقت محشر .
یدی اقلیمی جهانك طورویور قارشیکده ؛
اوسترالیایله برابر باقیورسین : قانادا !

[١] عاصم ، حرب عمومینك صوك سنه‌لرنده یازلمشدر . بو پارچه کوسه امامله وقوع بولان بر محاوره‌نك مابعدیدر . بیك اوچیوز کسور بیتدن عبارت اولان عاصم ، صفحاتك آلتنجی کتابی اولمق اوزره یاقینده انتشار ایده‌جکدر .

چهره‌لر باشقه ، لسانلر ، دریلر رنکا رنك ؛
ساده بر حادثه وار اورته‌ده : وحشتلر دنك .
کیمی هندو ، کیمی یام‌یام ، کیمی بیلمم نه بلا ..
هانی ، طاعونه‌ده ذلدر بو رذیل استیلا !
آه او یکرمنجی عصر یوقمی ، او مخلوق اصیل ،
نه‌قادار کوزده‌سی موجود ایسه ، حقیله سفیل ،
قوصدی محمدجکك آیلرجه طوروب قارشیسنه ؛
دوکدی قارننده‌کی اسراری حیاسزجه‌سنه .
ماسکه یرتیلماسه حالا بزه آفتدی اویوز ..
مدنیت دیدیکن قحبه ، حقیقت ، یوزسز .
صوکره ملعونده‌کی تخریبه موکل اسباب ،
اویله مدهش‌که ایدر هر بری بر ملکی خراب .
اوته‌دن صاعقه‌لر پارچه‌لایور آفاقی ؛
بریدن زلزله‌لر قالدیرییور اعماقی .
بومبا شیمشکلری بیتدن اینوب هر سپرك ؛
سونیور کوکسنك اوستنده او آرسلان نفرك .
یرك آلتنده جهنم کبی بیکلرجه لغم ؛
آتیلان هر لغمك یاقدیغی : یوزلرجه آدام .
اولوم ایندیرمه‌ده کوکلر ، اولو یوسکورمه‌ده یر ؛
او نه مدهش تیپی‌در : صاورولور انقاض بشر ..
قفا ، کوز ، کوکده ، باجاق ، قول ، چکه ، پارمق ، ال ، آیاق
بوشانیر صیرتلره ، وادیلره صاغناق صاغناق .
صاچیور زرهه بوروغش‌ده او نامرد الار ،
بیلدیریم یاغلیمی طوفانلر ، آلودن سللر .
ویرییور یانغینی طورمش‌ده آچیق سینه‌لره ،
سورو حالنده کزرکن صایسز طیاره .
طوب توفکدن داها صیق ، کولله یاغان سرمیلر ...
قهرمان اوردومی سیر ایت‌که بو تهدیده کولر :
نه چلیك طابیه‌لر ایستر ، نه سیر خصمندن ؛
آلنیر قلعه‌می کوکسنده‌کی قات قات ایمان ؟
هانکی قوت اونی ، حاشا ، ایده‌جك قهرینه رام ؟
چونکه تأسیس الهی او متین استحکام .
صاریلیر ، ایندیریلیر موقع مستحکملر ،
بشرك عزمنی توقیف ایده‌من صنع بشر ؛
بو کوکسلرسه خدانك ابدی سرحدی ؛
« او بنم صنع بدیعم ، اونی چیکنتمه . » دیدی .

عاصمك نسلی ... دیبوردم یا .. نسل‌مش کرچك :
ایشته چیکنتمدی ناموسنی ، چیکنتمیه‌جك .
شهدا کوکده‌سی ، بر باقسه‌کا ، طاغلر ، طاشلر ..
او ، رکوع اولماسه ، دنیاده اکیلمز باشلر ،
لکه‌سز ، ترتمیز آلتندن اورولمش یاتیور ؛
بر هلال اوغرینه ، یارب ، نه کونشلر باتیور !
ای ، بو طوپراقلر ایچون طوپراغه دوشمش ، عسکر !
کوکدن اجداد اینه‌رك اوپسه او پاك آلنی دکر .
نه بیوکسین‌که قانك قورتارییور توحیدی ..
بدرك آرسلانلری آنجاق بوقادار شانلی ایدی .
سکا طار کلیه‌جك مقبری کیملر قازسین ؟
« کومه‌لم کل سنی تاریخه . » دیسه‌م ، صیغمازسین .
هرج ومرج ایتدیکك ادوارده یتمز او کتاب ..
سنی آنجاق ابدیتلر ایدر استیعاب .
« بو ، طاشکدر . » دیه‌رك کعبه‌یی دیکسه‌م باشکه ؛
روحمك وحینی طویسه‌م‌ده کچیرسه‌م طاشکه ؛
صوکره کوك قبه‌یی آلسه‌م‌ده ، ردا نامیله ،
قانایان لحدینه چکسه‌م بوتون اجرامیله ؛
ابرنیسانی آچیق تربه‌که چانسه‌م‌ده طاوان ،
یدی قاندیللی ثریایی اوزاتسه‌م اورادن ؛
سن بو آویزه‌نك آلتنده ، بوروغش قانکه ،
اوزانیرکن ، کیجه مهتابی کتیرسه‌م یانکه ،
تربه‌دار کبی تا فجره قادار بکلتسه‌م ؛
کوندوزین فجر ایله آویزه‌کی لبریز ایتسه‌م ؛
توله‌نن مغربی ، آقشاملری ، صارسه‌م یاره‌که ...
ینه برشی یاپه‌بیلدم دییه‌مم خاطره‌که .
سن‌که صوك اهل صلیبك قیره‌رق صولتنی ،
شرقك اك سوکیلی سلطانی صلاح لدینی ،
قیلیج آرسلان کبی اجلالکه ایتدك حیران ..
سن‌که اسلامی قوشاتمش ، بوغیورکن خسران ،
او دمیر چنبری کوکسکده قیروب پارچالادك :
سن‌که روحکله برابر کزر اجرامی آدك ؛
سن‌که اعصاره کومولسه‌ك طاشه‌جقسین ... هیهات ،
سکا کلمز بو افقلر ، سنی آلماز بو جهات ..
ای شهید اوغلی شهید ، ایسته‌مه بندن مقبر ؛
سکا آغوشنی آچمش طورویور پیغمبر .

محمد عاکف

ينه نورالبيانجيلر

نورالبيانجيلر :

— ۲ « سبيل‌الرشاد » ده « يوم‌الدين » ك يوم قيامتله تفسيری طوغرو اولمادیغی ادعا ايديليور. فقط « كنا نكذب بيوم‌الدين » ، « الذين يكذبون بيوم‌الدين »آيتلری بزم ويرديكمز معنانك كتاب حقه موافق اولديغی بيلديره‌جكدی .

ديورلر . طوغريسی بز بو سوزك معناسزلغنه حيران اولدق . سبيل‌الرشاد قرآنده،فاتحه‌دن‌باشقه برآيتده « يوم‌الدين» يوقدر،ديه‌دی‌كه « يوم‌الدين » تعبيرلرينی محتوی ايكی آيت ارائه‌سيله بزه برجواب ويرلمش اولسون. قرآندن، كلمات قرآنيه‌نك معانی دقيقه‌سندن بحث اولنوركن مسئله‌يه بويله خفيف بر نظرله باقمق جداً كناهدر . راغب ، لغات قرآنيه‌يی متضمن‌اولان « مفردات » نده « ريب » كلمه‌سنی « شك »ايله تفسير ايتمك بيله بيان الهينك ذوقندن خبردار اولمامق ديمك اولديغی سويله‌يور . بناءً عليه « يوم‌القيمه » وه « يوم‌الدين » كبی مضاف اليهلری باشقه‌باشقه اولان ايكی تركيبك مفهوملرنده‌كی فرقی‌ايله‌جهت تصادقلرينی آراميه‌جق، دوشونميه‌جك‌وحتی اخطاردن‌صوكرا بيله‌قولاق‌آصميه‌جق اولان كيمسه‌لرك تفسير وترجمهٔ قرآنه نه‌حق ايله ، نه‌فكر ومقصدله ال سوردكلرينی آكلامق مشكل اوليور .

ابوالسعود افندی مرحوم فاتحه‌ده (مالك يوم‌الدين) دنيلوب‌ده، يوم‌القيامه ، يوم‌الجمع ، يوم‌الحساب كبی ديكر تعبيرلر قوللانلمامسنك نكته‌سنی آكلاتيركن شويله ديور :

« وتخصيصه‌من‌بين سائر مايقع‌فيه‌من‌القيامة والجمع والحساب لكونه ادخل فی‌الترغيب‌والترهيب فان‌ماذكرمن‌القيامة وغيرها من‌مبادی‌الجزاء ومقدماته »

ايشته بوراده قيامت وسائره‌نك مبادی ومقدمات جزادن اولوب مسئوليتك نتيجهٔ فعليه‌سی اولان جزاء يعنی اعطای ثواب ويا عقاب وقتنه‌ده (يوم‌الدين) دنيلديكی آكلاشيليوركه لسانمزده بوكا بزه روز جزاء تسميه‌ايدرز. ديمك‌كه يوم قيامت او كونك اوراق‌زمانی كبی فرض اولنورسه ، يوم‌الدين‌ده خرمن قالديرمه زمانی كبی تصور ايدلمك لازم كله‌جكدر. اميد ويأسك تام معناسيله تحقق ايده‌جكی‌ساعت اوساعتدر. « مالك يوم‌الدين » آيت وجيزه‌سنك مضمون مهابت مشحونی‌ده بويله بيوك برجميت معانيدن تشكل ايدرك اوچ كلمه ايچندن برسيمای احتشام ايله‌طوغيور وبری جاذب،ديكری دافع ايكی‌قوتك، استوا كاه‌وحدتندن عالمه بر شعلهٔ ترغيب وترهيب نشر ايديورده انسانلری : امان يارب (اياك نعبدواياك‌نستعين، اهدنا الصراط‌المستقيم) التجاسنه احضار ايله‌يور. بوكا ايمان ايتميه‌نلر البته اوكون يأسلرينك تحققی كورونجه : ايواه بز بوكا يالان ديردك (كنا نكذب بيوم‌الدين) ديه فرياد ايده‌جكلر . بوندن دولايی‌دركه سورهٔ مدثرده ينه بو تعبيرايله ايراد بيورلمشدر . بناءً عليه فاتحه‌ده‌كی يوم‌دينك‌معناسی نه ايسه مدثر ومطففين‌آيتلرنده‌ده ينه اودر. بوراده‌كی ايضاحی‌ارراده‌ده ملاحظه‌ايتمك لازمدر. وقرآنك هيئت عموميه‌سنده‌كی آهنكی نظر ملاحظه‌يه آلمق آنجق بوصورتله قابل اولور . اكر سورهٔ مدثرده (كنا نكذب بيوم‌الدين) دنيمليوب‌ده (بيوم‌القيمه) دنيلسه ايدی مبدأ ايله منتهی آراسنده كی بوآهنك وتلايم بولنمازدی . چونكه او فرياد وندامت اميد ويأسك تحققی آننده، بوده مبدأ قيامتده دكل ، وقت جزاده اوله‌جقدر. حاصلی يوم قيامت تعبيری ، يالكز ترهيب وتهويل افاده ايتديكی حالده يوم‌دين تعبيری هم ترغيب وهم ترهيبی متضمندر .

نورالبيانجيلر :

— ۳ « بوندن باشقه‌سبيل‌الرشادده‌كی مقالهٔ اعتراضيه‌يی‌يازان‌ذاتك‌ادعاسنه رغماً صراط‌الذين انعمت عليهم ـ آيتنك تفسيرنده ، منعم عليهلرك صراطی منعم بهك غيری اولمديغی وبزم تفسيرمزك معنا طوغرو اولديغی‌ده سورهٔ يس‌ده وان‌اعبدونی هذا صراط مستقيم وسورهٔ نسانك (ومن‌يطع‌الله والرسول فاولئك مع‌الذين انعم‌الله عليهم) آيات كريمه‌سندن آكلاشيله‌جق و(صراط) ك دين اسلام واسلامك‌ده حقك اك بيوك نعمتی اولديغی كوروله‌جكدی » ديورلر .

آكلاشيليور كه بورا ده مترجملرك يوزلری آزاجق قزارمش وفقط تماماً اعتراف حقيقت ايده‌جك درجه‌ده اجرای تأثير ايتمه‌مش. ابتداءً (فرجعوا الی انفسهم) ، بالاخره (ثم نكسوا علی رؤسهم) سری ظاهر اولمش . چونكه بوراده تفسيرلرينك يالكز معناً طوغرو اولديغنی ادعا ايتمشلر وه‌فی‌الحقيقه عباره‌ده يا كلشز» ديمك ايسته‌مشلردر.

فقط هيچ اونوتمامليری‌لازم كليركه اونلر(صراط‌الذين‌انعمت‌عليهم) آيتنی هيچ بر زمان تفسير ايتمه‌مشلر ، (الصراط الذی انعمته علی غيرالمغضوب عليهم) صورتنده آكلايه‌رق ياكلش برترجمه ياپمشلردی . بزده بو تحريف فاحشی كوسترمش‌ايدك . آتی كوزلجه ترجمه ايدوب‌ده ديدكلری كبی بوراده صراطدن ونعمتدن مراد ايكيسی‌ده اسلامدر ، اوده اللهه‌عبادتدن‌عبارتدرديه‌برتأويلده بولنسه‌لردی اوزمان‌يا كلشلقلری بوراده اولديغی كبی‌برتأويل خطاسی اولور وبويله برادعايه كيريشملرينه بلكه بروجه بولنوردی. لكن مترجملر، دها دون جريان‌ايدن‌ومطبوع اوله‌رق طوران نورالبيان فاتحه ترجمه‌سيله سبيل‌الرشادك اعتراضلرنده بوقدر تحريف آميز بياناته جرأت ايدرلرسه بزه بونتيجه‌يی يالكز قيد ايتمكدن باشقه نه وظيفه دوشر. شوحالده فاتحه ترجمه‌سنده‌كی اوفاحش تحريفی اولديغی كبی‌قيد وتثبيت‌ايتدكدن‌صوكره سوزلرينك‌معناسزلغنی‌ده قيد ايده‌لم .

فاتحه‌ده (الصراط المستقيم)دن مراد دين‌وشريعت‌و(ان‌الدين‌عندالله الاسلام) اولديغنده شبهه‌يوقدر . فقط فاتحه‌ده‌كی (الصراط‌المستقيم) ايله

(یس) ده‌کی صراط مستقیمك بالاده بیان ایتدیکمز وجه ایله درجهٔ شموللری بر دکلدر. اکر اویله اولسه ایدی ، مترجملرده‌ها بیوك تناقضلره دوشمش اولورلردی. چونکه، یس‌ده (ان اعبدونی هذا صراط مستقیم) یالکز اللهه عبادته مصروف‌در. او حالده فاتحه‌ده (ایاك نعبد و ایاك نستعین) دیه منحصراً الله‌ه عبادت ایدن مسلمانلرك بونی تعقیباً (اهدنا الصراط المستقیم) دعالری مترجملرك یاپدقلری کبی ، بزه دوغری یولی کوستر دیه ترجمه اوله‌مازدی . بزی صراط مستقیمده ثابت قیل ، اونك غایه‌سنه کوتور، کبی برمعناده ترجمه ایدلمك لازم کلیردی. زیرا صراط مستقیم اوزرنده بولوندقلرینه معتقد اولانلرك بزه صراط مستقیمی کوستر دیه دعالری حاصلی تحصیل اولوردی . اکر نورالیانجیلر یس ده‌کی او آیت ایله فاتحه‌نك آهنکنی ملاحظه ایده بیلسه‌لردی ، اولا (اهدنا) یی اویله معتزله تفسیرینه کوره ترجمه ایتمزلردی .

کلەلم دیکر نقطه‌یه :

(صراط الذین انعمت علیهم) آیتنده منعم‌به ایله منعم علیهمك صراطی براولمدیغی کبی (ومن یطع الله والرسول فاولئك مع الذین انعم الله علیهم) آیتنده‌ده اطاعت ایله انعام اولنان شی واحد دکلدر. بوراده اسلامك برنعمت الٓهیه اولدیغنی ایلری سورمك یالکز بر مغالطه اولمقله قالماز ، بلکه اسلامه مترتب اولان وصراط مستقیمك غایه‌سی بولنان نعم الٓهیه‌یی انکار دیمك اولور . اسلامك بر نعمت اولمسی بونعمتلرك طریق مستقیمی اولمسندندر . اکر بویله دکلسه قرآن عظیم الشانده اهل ایمان واسلام ایچون ، لایعد آیتلرك، وعد بیوریلان تبشیرات الٓهیه‌نك هیچ حکمی اولمامش اولور .

خلاصه : منعم علیهملرك صراطی ایله منعم‌به شیٔ واحد دکلدر . منعم علیهملرك صراطی دین حق ، منعم‌به‌ده سعادت ابدیه‌در ورضوان اکبردر . کرك فاتحه‌دن وکرك سورهٔ نسانك (ومن یطع الله والرسول فاولئك مع الذین انعم الله علیهم) آیتندن مستفاد اولان معناده بودر .

مترجملرك بوجوابلری بالاده کندیلرینك تحذیر ایلدکلری سوء تأویل نتایجندندر. صراط مستقیم اسلامی اوچی یوقلغه چیقان بر فیفای هیچی کبی کوسترمك کناه اولور . مناسبت کلمش ایکن بوراده براخطارده بولنمق ایسترز. شونی بیلملیدرکه کلامك بر ترکیب لفظیسی، برمفهومی، برده ماصدقی واردر . ترکیب لفظی مفهومه برمعیار، مفهوم‌ده ماصدقه برمرآتدر. هرهانکی برکلامك اول امرده ترکیب لفظیسی کوزه‌دلمزسه اوندن آلینه‌جق مفهوم شکسته برصورت اولور . بویله قیریق برآینه‌دن عالم حقیقت تماشا ایدیله‌مز . بر کلامده فرانسزلرك (Connatation) دیدکلری مفهوم ومضمون ایله (Donatation) دیدکلری ماصدق ایجه تمییز ایدلملیدرکه برندن دیکرینه انتقالده اصابت ایدیله بیلسون . چوق زمان اولورکه ایکی کلامك، ایکی کلمه‌نك ماصدقلری واحد، فقط عین زمانده مفهوملری باشقه باشقه اولور. بونك سببی‌ده بریسی برشیئك بروجهی ، دیکری‌ده عین شیئك دیکر وجهی اولمسیدر. وبومفهوملر بووجهله بربرندن او قدر باشقه‌درکه آرالرنده‌کی تصادق (ایدانتیته‌یی) یالکز بوکلاملردن آکلامق قابل اوله‌ماز، بو آیری بردلیله ، بربیلکی‌یه متوقف اولور . ایشته ترجمه لسانده‌کی کلامك مفهوم وماصدقلرینی تفسیر ایتمه‌دن بونلره دیکر لساندن برمعادله ، برترکیب لفظی بولمق دیمکدر ، تغییر ایسه عینی لسانده ترکیب کلمانی واونلرله مفهوم ومفهوم ایله ماصدق آراسنده‌کی مناسبتلری ، علاقه‌لری تام وضوح ایله تأویلده براحتمال صحیح راجح ایله کوسترمك دیمکدر . بناءً علیه ایکی مختلف لسان آراسنده آنجق ترجمه جریان ایده بیلیر . تفسیر وتأویل ترجمه‌دن صوکره عین لسانده ممکن اولور . وبناءً علیه نورالیانجیلرك یاپدیغی شی غلط برترجمه‌دن باشقه برشی دکلدر . تفسیر وتأویل وادیسنده سویلدکلری بتون سوزلر واهیدر .

اجتهاد وتقلید

الٓهیات فاکولته‌سی تاریخ فقه مدرس محترمنك « سبیل الرشاد » ستونلرنده برقسم افادات وبیاناتی دها انتشار ایتدی . اولکی افادات وبیاناتی کبی ، یکی افادات وبیاناتی‌ده سوء تلقی ایدلمکه اعظمی بر استعدادی حائزدر . بو استعدادینه رغماً هنوز تکذیب ایدلمه‌دی. فقط تکذیب مدتی هنوز منقضی اولمادیغی ایچون محتلرینه حکم ویرمکده مترددد بولنیورم. مع هذا، صحتلرینك ثبوتنه تعلیقاً ملاحظات انتقادیه‌می سرد واتیانه‌ده برمجبوریت حس ایدییورم :

یکی ، افادات وبیانی میاننده مستحق انتقاد کوردیکم اوچ نقطه واردر : « قال » وه « قیل » علیهدارلغی و « اقول » لهدارلغی .. بوکونکی اسلامیتك دونکی اسلامیت اولمادیغی .. اسلامیتك معاملاتنده وحق عباداتده مسامحه اساسنه مستند بولندیغی .. بو اوچ نقطه‌دن ایکنجی واوچنجیسنی دیکر هفته‌لره براقه‌رق ، بو هفته برنجی نقطه‌یی انتقاد ایده‌جکم . مدرس فاضل ، فقه کتابلرینك « قال » و « قیل » لر ایله طولدیرلمش اولماسندن صوك درجه‌ده مشتکی بولنیور . [« قال » وه « قیل » لر تقلیددر ، « قال » وه « قیل » دیین فقهاده مقلددر ، تقلید ایسه ، بر طریق علمی دکل ، برطریق جهلدر. »] دییور ومنلا خسرولری، ابن کماللری‌ده بوطریق جهلك یولجیلرندن عد ایدییور . پایهٔ علمی یالکز « اقول » دینلره توجیه بیوریبور !. جهل وعجزك ، علمانی « اقول » رتبهٔ رفیعه‌سندن محروم براقدیغنی ، « اقول » دینمه‌مه‌سی یوزندن اجتهاد حرکتنك توقفه اوغرادیغنی ، حال بوکه غربده متأخرینك متقدمیندن دها مترقی بولندیغنی درمیان ایدییور .

« قال » نك ، فقه ساحه‌سنده ایكی محل استعمالی واردر : بری مناظره ومناقشه محلی ، دیكری‌ده تقلید وتبعیت محلی‌در . « قیل » منحصراً مناظره ومناقشه محلنده استعمال ایدیلیر . بشقه‌سنه عائد برسوزك « قال » ایله نقل وحكایه اولنماسی بعضاً تعدیل وبعضاً‌ده جرح فكرینه مستنددر. « قیل » ایله نقلی وحكایه ایسه ، اكثریتله جرحی استهداف ایدر . مدرس فاضلك ، شكایت ایتدیكی « قال » و « قیل » لر اكر مناظره ومناقشه‌یی تمثیل ایدن « قال » و « قیل » لر ایسه ، بوشكایتی فقه ساحه‌سنده حریت تفكر بولنمادیغی حقنده‌كی مسبوق شكایتیله متناقض كورورز . وبو تناقض فاضل مومی الیهك افادات وبیانات علمیه‌سی آره‌سنده كورولن ایلك تناقض دكلدر . فقط بو تناقض پك تر وتازه‌در . دها دون ، فقهده حریت تفكر یوقلغندن شكایت ایتمش ایدی . بوكون ایسه ، فقهده‌كی مناظره ومناقشه‌لردن مشتكی وضعیته كیرمش بولنیور . بز ، حقوق عمومیه ایله علاقه‌دار مسائل فقهیه‌نك ، اعظمی بر فكر حر اندیشانه ایله مناقشه ایدلمش اولماسنی كمال ممنونیتله قارشیلایورز . وفقها آره‌سنده ، افكار متخالفه‌یه قارشی متقابلاً كوستردیكی آكلاشیلان حرمتلری پك شایان تقلید برفضیلت علمیه واجتماعیه تلقی ایدییورز . اوشرائط فاضله داخلنده جریان ایتمش بولنان مناقشه‌لر سایه‌سنده‌دركه ، اقوال فقهانك صحیحلرینی غیر صحیحلرندن ، مصالح عباده موافق اولانلرینی اولمایانلرندن ، دلیللرینك قویلرینی ضعیفلرندن تفریق وتمییز ایتمك طریقلرینی اوكرنمش بولنیورز . بویله مناقشه‌لردن ــ تجلیٔ حقیقت نامنه ــ مشتكی دكل ، متهیج اولمق لازم كلیر .

وجهٔ شكایت ، فكر تقلید وتبعیتی تمثیل ایدن « قال » و « قیل » لره متحول ایسه ، تقلیدی ، علی الاطلاق ، برعجز وجهل تلقی ایتمك و « اقول » دیه‌ین هر فقیهی پایهٔ علمدن محروم بیراقمق علمی برتلقی وحقلی برمعامله دكلدر . تقلید وتبعیت بعضاً اك یوكسك برفضیلت علمیه ، بعضاً‌ده اك قوتلی برعامل انتظام وانضباط اولور . الفاظ وكلماتی غبار نسیانیله مستور بولنان ، فقط معنا ومآلی ذهنمده هر زمان انجلاساز اولان برشاعر سوزی واردر : « حقیقت مجبوری الاتباع بر قوتدر ، اونك خلافنه حركت ایتمك ایچون اصلا یول یوقدر . » دیيور . برمجتهدك « اقول » ی اكر برحقیقتك ترجمانی ایسه ، اوكا معارض ایكنجی بر « اقول » حقیقته قارشی برعصیان وطغیان دكلمی‌در ؟ . هر « اقول » ه قارشی دیكر بر « اقول » ایله معارضه ایتمك لازم كله‌جك ایسه ، برقاچ كیمسه‌یی برحقیقت اطرافنده طوپلامق امكانندن محروم بولنه‌جغز دیمكدر . مدرس محترم ، عجبا بو نتیجه‌یی منافع ومصالح بشریه ایله قابل تألیف كوره‌جكمی‌در ؟. اسلامیت انصافی نصف دین اولمق اوزره تلقی وتلقین ایدییور . انصافك حقیقته تبعیتدن بشقه معناسنی بیلمیورز . متأخرینك ، مجتهدلرك اقوال حقه‌سنه تبعیت ایده‌رك ، اونلره قارشی « اقول » دیمه‌ملری اك یوكسك برفضیلت علمیه واخلاقیه دكلمی‌در ؟. اكر مجتهدلرك « اقول » لری حق دكل‌ده باطل ایسه ، ومتأخرین حقه دكل‌ده باطله تبعیت ایده‌رك « اقول » دیمه‌مشلرسه ، مدرس محترمك شكایتلری پك حقلیدر . فقط ، یكی « اقول » لر ایله ، اسكی « اقول » لرك بطلانلری ایضاح واثبات ایدلمدكجه ، بز ، اسكی « اقول » لره بر حقیقت نظریله باقمق اضطرارنده بولنیورز .

كیفیتی بویله حق و باطل نقطهٔ نظرندن دكل‌ده انتظام و انضباط نقطهٔ نظرندن دوشونورسه‌ك ، تقلید وتبعیتك بعضاً خیر محض اولدیغنه حكم ویرمك مجبوریتنده قالیرز . اكر هر كس ، میدان اجتهاده چیقاراق « اقول » دیه‌جك ایسه ، كیم كیمك « اقول » یله عمل ایده‌جك ؟ . كندی « اقول » ینی بیراقه‌راق ، بشقه‌سنك « اقول » یله عمل ایده‌جك كیمسه بولنمایه‌جغی ایچون ، هر مجتهد ، اكر طوغری ایسه ، یالكز كندی نفسنه مبعوث بعض انبیاء بنی اسرائیل كبی ، یالكز كندی نفسنك امامی اولور ویاخود ، سویله‌ینله دیكله‌ین بللی اولمه‌یه‌جغی ایچون ، اجتهاد مجلسی قادینلرك دوكون مجلسلرینه مماثل برشكل آلیر . هایدی ، مجتهدلری علمی برفوضویت ایچنده بیراقوب كچه‌لم ؛ عجبا « اقول » دیمك اقتدارینی حائز بولنمایان عوام ناسك حالی نه اوله‌جقدر ؟. بووضعیت بوكون ایچون ناصل قابل تجویز دكلسه ، ماضی ایچون‌ده قابل تجویز دكلدر. معاملات بشریه‌ده انتظام و انضباطك تأسسی سویله‌ینلرله دیكله‌ینلرك آیری آیری اولماسنه وابسته‌در . آنك ایچون ، تقلید وتبعیت بعضاً اك قوتلی برعامل انتظام و انضباط اولور دییورز . بو سوزی سویلركن ، یاكلدیغمزی ظن ایتمیورز . متمادی وعمومی « اقول » لرك تولید ایده‌جكی مهلك فوضویت علمیه‌دن بزی قورتاران ، ایشته او « قال » و « قیل » لردر. هذا من فضل ربنا . . .

تقلید وتبعیت علی الاطلاق طریق جهل دكلدر . طریق جهل شعوره مستند اولمایان تقلید وتبعیتلردر . شعوره مستند تقلید و تبعیتی طریق جهل تلقی ایتمك عالمانه برتلقی دكلدر . عوام ناسك قضایای اعتقادیه‌یه تبعیتلری شبهه‌سز استدلالی دكل ، سمعیدر. بناءً علیه اونلرك بو طریق تبعیتلرینه طریق جهل دیه بیلیرز. فقط ، علم كلام وعلم مابعدالطبیعه اربابنك قضایای اعتقادیه‌یه تبعیتلری یالكز سمعی دكل ، استدلالیدر . طریق استدلال قطعیاً طریق جهل دكلدر . مسائل فقهیه‌یه تبعیت‌ده طبقی قضایای اعتقادیه‌یه تبعیت حكمنده‌در . یعنی عوام ناسك تبعیتی سمعی و « اقول » دیمه‌ین فقهانك تبعیتی‌ده شعوری واستدلالیدر. منلاخسرولر ، ابن كماللر اكر علم فقهده تعلیل و استدلال مسلكنك مؤسسلرندن دكللرسه ، هر حالده متخصصلرندن‌درلر. اصول فقه كبی منحصراً تعلیل واستدلال اساسلرینه مستند برعلم فلسفی‌ده صاحب رأی وكتاب بولنمالری شعورسز بر مقلد اولمادقلرینه برهان قاطع دكلمی‌در ؟ خصوصیله ، مدرس بكمزی ممنون ایده‌جك مقدارده ، « اقول » دیمكدن‌ده چكینمه

مشلردر . اكر پايهٔ علمی منحصراً ، «اقول» دين ايلك طبقهٔفقهايه توجيه ايدەرك ، طبقات سائره اصحابنی اورتبهٔ رفيعەدن محروم بيراقەجق ايسەك ؛ مدرس بكك ، متقدميندن دها مترقی اولدقلرينی سويلەديكی غرب متأخرين علماسیندە جهل وعجز ايله تعليل وتوصيفده تردد كوسترەمك لازم كلير . چونكه ، اونلرده ، متقدمينك اساسات علميه وفنيەسنی «قال» و «قيل» كلەلريله نقل وحكايه ايدەرك ، اونلرەقارشی برطاقيم جرح وتعديللرده بولنمقدن بشقه برشی ياپمامشلردر . بوحاللريله برابر ، متأخرين ينه مدرس بكدە داخل اولديغی حالده ، بزم علم وفن استادلرمزدر . اكر بز اونلرك فيوضات علميه وفنيەسندن تجرد ايدرسەك ، ثمرەسز شجر كبی سيب سيوری قاليرز .

مدرس فاضلك ، متأخرين فقهانی غرب متأخرين علماسيله مقايسه ايتمەسنده ، تصحيحی لازم بر غلط رؤيت و تفكر واردر . علم فقه بر مبدأ كامله مستند اولان علم فقهك اساساتی بذاته كاملدر . بناءً عليه نەصوكرەدن تكامله محتاجدر ؛ نەدەفقها تكامل ايتديرمكه صلاحيتداردر. اساسات سماويەيه مستند اولمايان علملر مبدأ ناقصه منتهیدر ، مبدأ ناقصه منتهی علملرك اساساتی محتاج تكامل بولنديغی كبی ، تكامل ايتديرلەلریدە علمانك صلاحيتلری داخلندەدر . بناءً عليه ، علم فقه اربابيله علوم عقليه اصحابنی يكديكرلريله مقايسه ايتمك هيچده علمی بر قياس دكلدر . اكر مقايسه علوم عقليەنك شرق و غربدەكی متخصصلری آرەسنده اجرا ايديليورسه وبو مقايسه متأخرين فقها دور علملرينه مصادف ايسه ، او دورده اسلام علمای متأخرەسنك غرب علمای متأخرەسندن دون بر درجهٔ علمیدە بولندقلری محتاج تأييد واثباتدر . بو كريلك اكر زمان حاضره عائد ايسه ، بونك مسئوليتی مدرس فاضلكدە ممثللرندن بولنديغی دارالفنونمزه متوجه اولمق لازم كلير .

متأخرين فقهانك أئمهٔ مذاهبك «اقول» لرينه قارشی «اقول» ديمەيەرك ، «قال» و «قيل» لره باغلانوب قالملری يوزندن اجتهاد حركت فكريەسنك توقفه اوغرامش اولديغی طوغريدر . وسعت و قدرت علميەلريله حقيقتپرستلكلرينه صارصيلماز قناعتلرله مربوط بولنديغمز او اعزهٔ اسلام بوكون برحيات بولنسەيدی ، «اقول» مراقليلرينی ممنون ايتديرمك ايچون ، متماديا «اقول» دييوب طورملری ضمننده پاپبوس فضيلتلری اولمقده اصلا تردد ايتمز ايدك. فقط بوكون «اقول» ديەجكلرك ، نه وسعت و قدرت علميەلرينه ، نەده حقيقتپرستلكلرينه قطعی اعتمادمز يوقدر . اعتمادمزی سلب و خللدار ايدن عامل مؤثرده ، مدرس فاضلك «خيار رؤيت» مسئلەسی حقندەكی يكی «اقول» سيدر. يكی «اقول» لره احتياج حس ايتديرن مسائل فقهيەيه دائر آلمزه بويله مثال ويرمش اولديغندن طولايی مدرس محترمی تشكرلر ايله ياد و تذكار ايدەجكم . يكی اجتهادلره احتياج كوسترن

حادثه و مسئلەلر اكر بويله ايسه ، بن بويله «اقول» لر عليهنده متماديا «اقول» ديەجكم. معارضەسيله شرفياب اولمق ايستديكم قديم ومحترم مسلكداشمزك ، خيار رؤيتك بطلاننه حكم ويرمك خصوصنده مشروعيتی حقنده يالكز آيت بولنمامسنه استناد ايتمەسی ديكر ادلهٔ شرعيەيه التفات بيورمەيەجقلرينی كوستريور . بناءً عليه مسئلەيی معقوليت و حقوق نقطهٔ نظرندن تدقيق ايتمك لازم كليور .

مشترییه خيار رؤيت حق ويرلمەسی نظری و عملی حقوق نقطهٔ نظرندن صوك درجه معقول و صوك درجەده فائدەليدر . كورمەديكی برمال ومتاعه متعلق عقدك موجبيله مشتريیی الزام ايتمك اونك ضررينی مستلزم اولور . كورولمەدن صاتين آلينان بر مال و متاعك مطلوبه موافق ظهور ايتمەمسی هر زمان ممكن وچوق دفعه واقعدر . مطلوبنه موافق ظهور ايتمەين بر مبيع مشتری حقنده بر ضرردر . اونی ضرری قبول ايله الزام ايتمك نه نظری ، نەده عملی اساسات حقوقيەيه توافق ايتمەين بر معاملەده معقول اولەماز . عقله ، منطقه ، منفعته ، طبيعت حادثەيه موافق اولان ، مبيعی كورمەدن عقدك اجراسنه جواز ويرمەمكدر . فقط ، حيات عموميهٔ بشريه معاملات و مناسبات متقابلەده تيسيری مستلزمدر . بو تيسيری تأمين ايچون ، مبيعی قبل الرؤيه عقدبيعك اجراسنه جواز ويرمك لازم كلير . فقط بو جواز بر ضرورتدن متولددر . ضرورتلركده كندی مقدارلريله تقدير اولنملری موافق مصلحتدر . مشتری ، عقدك اجراسندن صوكره نا كهانی اولەرق قارشوسنده قالديغی ضرردن ، آنجق خيار رؤيت حققی حسن استعمال ايله قورتولەبيلير . اسلاميتك غايهٔ تشريعيەسیده بشريتك معاملات ومناسبات متقابلەسنده ضرر وضراره ميدان ويرمامك و معقوليت خارجنه چيقمامق شرطيله ، معاملات ومناسبات حقوقيەده تيسير كوسترمكدر . فقهای اسلام اكر بلادليل بر خيار رؤيت حق احداث ايتمشلرسه — كه بلادليل دكلدر — بو حق هم بشريتك منفعت ومصلحتنه ، هم ده اسلاميتك غايهٔ تشريعيەسنه بغايت موافق دوشورمشلردر. فقهانك ، زمانلرنده صافيت اخلاقيه حكمران بولنماسنه رغماً بويله بر تدبير احتياطی وحقوقی اتخاذ ايتمەسی بزم ايچون صوك درجه جالب دقت و عبرتدر . اونلر ، كندی زمانلرنده بر حق احداث ايتمش اولماسەلردی ، حق وباطل ، حلال وحرام ، ثواب وكناه عقيدەلرينك ضعفه اوغراديغی ، اضرار ، اغرار ، اغفال فكرلرينك ، حيله ، دسيسه ، كذب و احتراص حسلرينك تعمم ايتديكی بو زمانلرده او حق احداث ايتمك بزه دوشردی . خيار رؤيت حقنك سوء استعمال ايدلمەسی يوزندن بعضاً ده ضرری كوريلەبيلير. فقط انسانلرك قباحتلرينی خيار رؤيت حقنه عطف واسناد ايتمك حقپرستانه بر دوشونوش دكلدر. ايشته ، مدرس فاضلك خيار رؤيت عليهنده بو سوزلری بر «قال» و «قيل» اولدی ؛ معارض عاجزك سوزلریده بر «اقول» !

ع . ى

اجتماعیاتده غربجیلق و بوزغونجیلق :

اجتماعی سجیه‌لر

تقلید ایله دکل، تحقیق ایله انکشاف ایدر

فردی ، عائلوی ، اجتماعی قابلیتلرك اوصاف ممیزه حالنی آلان ارادۀ مثبته‌لری محصله‌سندن عبارت اولان سجیه‌نك حیات فردیه و اجتماعیه‌ده‌کی تظاهرات و تجلیاتنی محاکمه ایده‌بیلمك ایچون الده حقیقی بر معیاره احتیاج واردر. بو معیارده قیمت اخلاقیه ومعنویه‌یدر.

تعریفده ایضاح اولندیغی اوزره هرهانکی بر مزیته سجیه دینه‌بیلمك ایچون ساده اراده‌لرك تکثیف ایدلمش اولمسی کافی دکلدر؛ بلکه اراده‌لرك مثبت وفضیلتلی وجهه‌لر داخلنده اوصاف ثابته حالی آلمسی لازمدر .

بر حالك ممیزات مخصوصه حالنه که‌بیلمسی تکرره وبو تکررك قبول عامه‌یه مظهریتنه متوقفدر. زیرا حیات اجتماعیه‌یه عرض ایدیلن ادعالر عمومی تدقیقدن ، تحلیلدن کچمك صورتیله ثابت بر قیمت آلیر. بو حاله‌کلنجه‌یه قدر مختلف استحاله‌لره اوغرار. مادی، معنوی وعملی قابلیق آکلاشلدقدن صوکره سجیه شکلنه کیرمش اولور. دینی، اجتماعی، اعتیادی ، اخلاقی سجیه‌لرك هیئت مجموعه‌سی ده حرث ملی‌یی وجوده کتیرر .

بو صفحاتی تعقیب ایده‌رك تکمل ایدن سجیه تقلیده‌دکل، تحقیقه مستنددر . تقلیدایله سجیه یکدیکرینك ضد کاملی اولان مفهوملردر . چونکه تقلید ، اك خفیف تعبیریله ، ضعف روحی ، ضعف اجتماعی و اراده‌نك تردیسندن بشقه برشی دکلدر . مستقلاً حرکت ایتمك قابلیتنی حائز اولان برشخصیت ناصل دوشونجه‌سنده، افعال وحرکاتنده هرکسی دکل، آنجق اك مقبول اولان خط حرکتی تعقیب ایدرسه متحرك بذاته اوصافنی اکتساب ایدن هیئت اجتماعیه‌لرده بشقه حرثلری دکل ، آنجق اك موافق و اك فائده‌لی یوللری تعقیب ایدر .

حیات خصوصیه‌ده بیله هر دویدیغنی عین حقیقت اوله‌رق قبول ایدن ، هر کوردیکنی عین فضیلت اوله‌رق یاپمغه قالقیشان کیمسه‌لر اراده‌سنه مالك اولمدیغی ایچون خفیفلکله اتهام اولونور. حال بویله ایکن هر کوردیکنی ، ایشیتدیکنی تقلیده قالقیشان هیئت اجتماعیه حقنده متردی وصفی چوق کوروله‌من .

علوم اجتماعیه ترقی، تدنی وانقراض نقطۀ نظرندن هیئت اجتماعیه‌لری اوچه آییرمشدر : سجیه‌لی جمیتلر، مسامحه‌کار جمیتلر، فردی جمیتلر.

سجیه‌لی جمیتلر. — اوصاف فارقه‌سی ممیزات ملیه‌نك محافظه‌سیله تجلی ایدر . بو جمیتلرده خلق متساند ، خلوق و وقوردر . اخلاقی تلقیلر دائما یوکسکدر . حیات دینیه قوتلیدر . مراقبۀ اجتماعیه خصوصاتی اصلا اهمال اولنماز . عائله سعادتی مکملدر. بوندن دولایی نفوسلری دائما تزاید ایدر . سجیه‌لی هیئت اجتماعیه‌لر ایچون ترقی قپولری آچیقدر . بویله ملتلر دور کمالی ادراك ایدرلر .

مسامحه‌کار جمیتلر . — حیات اجتماعیه‌ده اخلاقی تلقیلره حیاتی بر اهمیت عطف اولنماز . حیات دینیه مهملدر . صنوف اجتماعیه آراسنده‌تام بر تشریك مساعی وآهنك وبالنتیجه محبت، موجود دکلدر. بویله هیئت اجتماعیه‌لرده ممیزات ملیه قطعی المفاد بر دستور حالنده بولنماز . تقلید میلانی زیاده اولدیغندن کرك فردی ، کرکسه اجتماعی حیاتده مستقلاً حرکت ایتمك قابلیتی ناقصدر. عائلوی معاشرت وحرمت متقابله حال مسامحه‌ده‌در . بویله جمیتلر ایچون تدنی محققدر .

متردی جمیتلر . — بو قبیل جمیتلرده اجتماعی ، اخلاقی، مادی ساحه‌لرده سقوط حال طبیعیدر . اوصاف ممیزه‌سی صیق صیق تبدل ایدر . حضور و سکون موجود دکلدر . صنوف اجتماعیه حال اختلافده‌در . سجیه‌لر مادی تأثیراته تابع بولنور . منفعت عمومیه ملاحظاتی مهملدر . مراقبۀ اجتماعیه قطعیاً بر وظیفه اوله‌رق تلقی ایدلمز . بو شرائطی حائز هیئت اجتماعیه‌لر انقراضه محکومدر .

ایشته اوصاف مخصوصه‌لری تثبیت ایدیلن هیئت اجتماعیه‌لر انتخاب ایتدکلری یوللره کوره مدنیت ساحه‌سنده بر قابلیت کوسترەبیلیرلر .

بالاده ایضاح ایدیلن اساساتی هیئت اجتماعیه‌لر حیاتنه تطبیق ایدرسه‌ك استقبالی تهدید ایدن اجتماعی تهلکه‌لری صراحةً آکلامش اولورز .

بو تهلکه‌لرك اك مهمی هیچ بر تدقیق وتحلیله استناد ایتمه‌ین ، منافع ومضراتی مقایسه ایدلمه‌ین، شرائط وقیمت نقطه‌سی آکلاشلمه‌دن قبول ایدیلن تقاید تشکیل ایدیبور . خاصهٔ سریان ، خاصهٔ تقلید فی‌الحقیقه طبع بشرده مکنوز و موجوددر . بو انکار ایدیله‌من . انسانلرله دیکر صنوف حیوانیه آراسنده‌کی تقلیدك جهت فارقه‌سی تحقیق و تمییزدر. مخلوقات سوق طبیعی و فطریسیله تقلیده مستعددر . نته کیم بر پاپاغان تعلیم ایتدیکی کلماتی عیناً تکرار ایدر . فقط سویله‌دکلرینك ماهیتنی مدرك دکلدر . بر مایمون هرهانکی بر حرکتی کمال سهولتله تقلیده مقتدردر . لکن هیچ بر وقت ممیزه و شعورك بو خصوصده بر علاقه‌سی یوقدر .

حالبوکه انسانلر، مجنون ومعتوه اولمدقجه اقوال، افعال وحرکاتنده بر موازنه‌یه تابعدرلر. بو موازنه‌نك ایلك درجه‌سنی منفعت ملاحظه‌سی تشکیل ایدر .

نتیجه‌سی مطلقا ضرری موجب اوله‌جغی تخمین ایدیله‌بیلن هرهانکی برشی البته یاپیله‌ماز ، بوکا رغماً مضر بر فعل صادر اولورسه

متضرر هر حالده موازنه‌لی بر آدم اوله‌رق طانیماز . هر کون یوزلرجه مثالنی مشاهده ایتدیکمز بو احوال حیات اجتماعیه‌ده دها مؤثر برطرزده تجلی ایدر .

هیئت اجتماعیه‌ده‌کی موازنه‌سزلکلر یالکز بر عائله‌یی متضرر ایتمکله قالماز ، بوتون بر ملتی تهلکه‌یه القا ایده‌بیلیر .

چونکه هیئت اجتماعیه‌لر تصادفاً تشکل ایتمش ، طالعلرینی یکدیکرینه ربط ایتمش کتله‌لردن عبارت دکلدر . حس ، روح ، دین ، لسان ، عنعنات ، امزجه ، اقلیم کبی مختلف عواملك مشترك تأثیراتی تحتنده حیات اجتماعیه تشکل ایتمشدر . ناصل هر اقلیمك وضعیت جغرافیسی ، هر محلك عادات و کوزه‌للکی بر دکلسه ، هر هیئت اجتماعیه‌نك‌ده اوصاف ممیزه‌سی ، اشکال فارقه‌سی عینی ماهیتده دکلدر . بالاده مجملاً صایدیغمز عوامل هر ملتده بشقه برطرزده ممتزجدر . اقالیم بارده‌ده یاشایان برانسان نصل خط استواده باریناماز‌سه منسوب اولدیغی جمعیتك تشکلات اصلیهٔ اجتماعیه‌سندن انحراف ایدن هر هانکی برفردده آنجق تردی‌یه دوچار اولور وهیئت اجتماعیه‌یه فائده‌لی بر عضو اولمقدن چیقار . اکر هیئت اجتماعه کندیسنه خاص اولان شرائطدن انحراف ایدرسه طبقی مهاجرتله شرائط اقلیمیه و حیاتیه‌سنی تبدیل ایدن انسانلر کبی آز زمان ایچنده محو اولور کیدر .

منافع عمومیه ایچون افرادك صحتی نه‌قدر مهمسه هیئت اجتماعیه‌نك موازنه‌سی‌ده اوقدر مهمدر . هرهانکی برمقصد اجتماعینك تأمیننده تدقیق وتحلیلك اصل‌الاصول اوله‌رق تلقیسی ، تقلیدك دکل ، تحقیقك مبدأ اوله‌رق قبولی ضروریدر . زیرا قیمت علمیه‌دن محروم اولان انفسی فعللر هیچ برزمان تقلیدجیلکدن بردرجه یوقاری‌یه یوکسله‌مز . هیئت اجتماعیه‌مزده تنظیماتدن‌بری بر طوتان غرب تقلیدجیلکی عجبا تدقیق وتحلیله مستند اوله‌رقی برقیمت قازانمشدی .

بویله اولمسنی چوق آرزو ایتمکله‌برابر فعلیاتك صریح لسان حالی قارشوسنده بوتحقیق وتحلیلی یاپمق ایچون لازمکلان اراده‌یی تکشیف ایده‌مدیکمزی دوشونمك پك‌الیمدر . تنظیمات روحنك سودادارهٔ حسیله برعصرمدت کری قالدیغمز عرفان وترقیات عصریه‌یه ملاقی اوله‌بیلمك ایچون غرب اصوللرینی تعقیب ایده‌رك بوزمانی قازانمق دستوریله‌رواج بولدیغی کوندن بوکونه‌قدر ادوار استحالاتمزی کوز اوکنه کتیریرسه‌ك غربیلیلاشمق صورتیله آرا یره‌کی زمان وعرفان فرقنی قزانمق ایچون واقع اولان مساعینك نیچون ثمره‌دار اولمدیغنی کشف ایتمك پك مشکل برشی اولماز . فی‌الحقیقه ملتمزك شمشیرجلادتی آلتنده کوزی آچیلان آوروپا صوك عصرلرظرفنده عرفان وترقیات فنیه ساحه‌سنده فرسخلرجه کچمش بولونیور . البته علیهمزده اولان بو تفوقك ازاله‌سنه چالشمق لازمکلیردی . فقط بونك ایچون اك طبیعی یول آنجق علم وعرفان یولی اوله‌بیلیردی . اکر بویول تعقیب اولنسه‌یدی البته دارالفنونلرمز اك یوکسك کمالنی بولور ؛ کویلرمز مکتبلرله دولار ، فن آدملری چوغالیر ، مملکتده برقاریش ایشـله‌نمه‌مش اراضی ، فابریقه‌دن خالی برکوشه بولنمازدی .

حالبوکه اوچ ربع عصردن‌بری بکله‌دیکمز بوترقی یرینه دهازیاده ضعیفله‌مش بولنیورز . هانی فابریقه‌لر ، هانی یکی کشفلر ، هانی عالملر ، فاضللر ، صنعتکارلر نره‌ده ! مملکتك ثروتی هرحالده اسکیسنه نظراً هیچ‌ده یوکسك دکل ! واقعا متمادی حربلر برعذر تشکیل ایده‌بیلیرسه‌ده بونتیجه‌یی معقول کوستره‌بیله‌جك بردلیل دکلدر .

چونکه غربی تقلید خصوصنده ایلك کوندن یعنی تنظیماتدن‌بری طوتدیغمز یول ، اك غیری طبیعی بریولدی . بویولده دوام ایدلدکجه اجتماعی موازنه‌مز بوزولدی . فرانسه ، بلچیقا ودهابیلمم هانکی مملکتلر ایچون محلی احتیاجات ، احوال روحیه وامزجه‌یه کوره یاپیلان بو ایشلك عیناً ترجمه وتطبیقیله باشلایان بوتقلیدجیلك کیتدکجه حیات عمومیه وخصوصیه‌مزی علاقه‌دار ایدن اك اوفق نقطه‌لره قدر حلول ایتمشدر . آکلاشیلمیان برنقطه‌ده برملتك سجیه‌سنه کوره اوصاف خارقه‌شکلی آلان هرهانکی بروجه اجتماعینك حاضر البسه‌لر کبی هربدنه موافق کله‌میه‌جکیدر . حالبوکه غربجیلر مادامکه مدنی بر اساسدر ، هرحالده فائده‌لیدر دییه‌رك احوال روحیه ، اجتماعیه وملیه‌مزه موافق دوشسون ، دوشمه‌سون وانی ، یاخود فنا اولسون غرب حیاتنده نه کورور ، نه ایشیدیرلرسه بونلری عیناً تطبیق ایتمك ایسته‌دیلر . فقط منفعت اجتماعیه ملاحظاتی اصلا دوشونمه‌دیکی ، تقلید ایدلمك ایسته‌نیلن شیلر اول امرده تحقیق وتحلیل ایدلمدیکی ایچوندرکه دائماً کار یرینه ضرر حاصل اولدی .

مثلا ، غربده عادت بویله‌در ، دینیله‌رك آیاق‌قابلریله خانه‌درونده کزمك شرائط مدنیتدن عداولندی . حالبوکه بونی یاپانلر اول امرده اوفوطینلرله دولاشدقلری سوقاقلرك میلیونلرجه مقروبلرینی بیله‌بیله یتاق اوطه‌لرینه قدر صوقدقلرینی دوشونمکه لزوم کوردیلر . بونی ـ ینه بیوك محذورلریله ـ یاپه‌بیلمك ایچون هرشیدن اول سوقاقلرمزك آوروپاده‌کی جاده‌لر درجه‌سنده تمیز بولنمسی لازمکلدیکنی دوشونه‌مدیلر . لوازماتدن عد اولنان قمار مملکتمزه ینه غرب اعتیاداتی میاننده کیردی . بك اوغلی سرائرینه واقف اولانلر میلیونلرجه ثروتك بومخرب اعتیاد اوغورینه ناصل آقوب کیتدیکنی پك کوزل بیلیرلر . بوده عجبا دوشونیله‌رکمی لوازمات مدنیه عدادینه ادخال اولوندی ؟

مسکرات وقادین .. ایشته مدنی عداولنه‌بیلمك ایچون اك ضروری ایکی لازمه‌دها ! غربده بزه نسبتله چوق معتدل قوللانیلان مسکراتك بکریلك حالنی آلمسی‌ده عجبا برموازنهٔ عقلیه ومدنیه محصولی‌می‌ایدی ؟

عادتا صریان برحاله کلن قادینلق یوزندن بتون آوروپا هیئت

اجتماعیه‌سی ممْلول ، عائله سعادتی دینیلن اساس رابطه‌لر پارچه‌لانمش برحالده اولدیغندن بحثله غرب متفکرلری فریاد ایدرکن عصری سربستی‌نامنه عائله‌قادینلغی‌وظیفهٔ اصلیه‌سندن آییروب غیرطبیعی شرائط ایچنده بونالتمق ، محکمه‌لرك طلاق دعوالریله دوزلمسنه سببیت ویرمك‌ده شعوری برتقلید نتیجه‌سی‌می ایدی ؟..

خایر ... خایر ... شوتصادفی برقاچ مثال‌وبونلرك مماثلی یوزبیکلرجه امثال ایله ثابتدرکه بتون بونلر نه‌تدقیق ، نه‌ده تحلیله استناد ایتمه‌ین انفسی تقلیدجلیکدن بشقه برشی دکلدر .

اکر منفعت شخصیه وعمومیه موجود ایسه تقلیدك برقیمتی اوله‌بیلیر . فقط اوزمان تقلیدك‌ده اسمی دکشیر، تحقیق حالنی آلیر ...

ایشته منفعتی بالتجربه ، بالتحقیق ثابت بولنان ، فابریقه‌لری ، صنایع کیمیویه‌یی، معدنجیلکی، اقتصادیات‌اصوللرینی، تأسیسات‌عمرانیه‌یی، الک‌مساعد صورتده انکشاف ایدن ترقیات علمیه وفنیه‌یی تقلید ایتمك ممکن، هم‌ده چوق فائده‌لی والزم ایکن بونلرك برطرفه براقیله‌رق غربده‌ده ، شرقده‌ده اسمی لوثیات وتردیاتدن اولان دوشکونلکلرك محضا غربلیلرده واردیه تقلیدی هرشیدن اول اجتماعی موازنه‌سزلکه دلالت ایدییور. آکلاشیلیورکه سجیه‌یه ، اخلاقه، کماله متوقف اولان خیرلی تقلیدلر بزه کوچ کلیور .

اوت بزده ترقی وتجددی ایستیورز . فقط بویوله هرشیدن اول برقاپودن کیریلیورکه اونك‌ده اسمی سجیه وعرفاندر . . .

بوهفته ظرفنده انتشار ایدن یومی غزته‌لرده کورولدیکی اوزره غربك کمالات مدنیه‌سنی هرحالده چوق موفقیتله تقلید ایدن وحتی خواجه‌لرینی بیله کیریده براقان ژاپونلرك «بوسه» هیکلنی مغایراخلاق تلقی‌ایده‌رك ستر ایتملری ، دانسلری عین‌اسباب دولاییسیله الغا ایتملری صراحةً کوستریورکه بوملتك ترقیات عصریه‌یی اقتطاف ایتمسی ایچون مطلقا لوازمات دینیه‌دن عد اولنان رذائله بولاشمسی‌هیچ‌ده ضروری دکلمش .

ترقیات وکمالات عصریه‌یه حقیقةً ایریشمك ، بو غایهٔ آمالی اقتطاف ایتمك نیتنده‌ایسه‌ك بوکا یاکلش قپولردن وصول امکانی‌یوقدر. ایشته فائده‌سی ، لزومی ، ضرورتی علم‌الیقین ثبوت بولان خیرلی بر تقلیدجیلك‌اوکمزده دوریور. علم ، عرفان ، صنعت ، فن هپسی بزی بکلیور . فقط بزبتون بوکوزل شیلری سبر یایه‌رق یالکز کندمزی آلداتمق ایستیورز . زمانك‌طیاره‌سرعتیله‌یورودیکی‌برعصرده کندیلرینی سرابه ترك ایدنلره جناب‌حق‌ده ، قوللرده آجیماز . ضلالتك نتیجه‌سی خسراندن باشقه برشی دکلدر.

محی حکمت

قیافت واختلاط مسئله‌لری

بو صیره ، محکمه‌لرده قیافت ومکتبلرده اختلاط مسئله‌لری بوش ذهنلره برمشغله وسرمایه‌سز محررلره‌بر زمین‌مناقشه اولدی. فی‌الحقیقه، بو ایکی مسئله‌نك ذهنلری اشغال وجدی مناقشه‌لره زمین وموضوع تشکیل ایده‌جك درجه‌ده حائز اهمیت اولدیغنی مقر ومعترفم . قیافتك اهالی اوزرنده حائزتأثیراولدیغنده هیچ شبهه‌یوقدر . خواجه‌نصرالدین افندی‌مرحومه افسانه شکلنده عطف واسناد اولنان برحقیقت‌اجتماعیه واردر : خواجه مرحوم کیجه‌لرده محله اهالیسنك طوپلاندیغی بر اوطه‌یه کیتمش ، صحبت مجلسنك اعضاسی پژمرده قیافتلی خواجهٔ دانایه التفات کوسترمه‌مش ، نکته‌دان زائر ایشك درحال فرقنه وارمش ، اغبرارینی حس‌ایتدیرمکسزین‌مجلسدن‌اوزاقلاشمش . آره‌دن برقاچ کون کچدکدن صوکره ، زیارتی تکرار ایتمش . فقط ، بو دفعه ، پژمرده قیافتله دکل ، زمانك منلا بکلری کبی ، سوسلی وکورکلی اوله‌راق کیتمش . عینی مجلس ارکانی بو دفعه ، خواجه‌یی (بیوریکز افندی حضرتلری) التفات واحترامیله قارشیلامش . خواجهٔ محترم ، همان کورکنك أتکلرینی اللریله ایلری ایته‌رك (بیور کورکم) دیمش . بو طرز حرکت بالطبع اعضای مجلسك حیرت وتعجبنی موجب اولمش ، خواجه: «نیچون‌تعجب‌ایدییورسکز؟ سزك بودفعه‌کی التفات‌واحترامکز بکا دکل ، کورکه‌در» دیه‌رك موجب تعجب اولان طرز حرکتنك سببنی ایضاح ایتمش ، بالطبع مجلسك تعجبی‌ده محجوبیته تحول ایتمش وحادثه‌ده بوصورتله قپانمش !

قیافته اعتبار واحترام مسئله‌سی یالکز خواجه نصرالدین افندی مرحوم زمانه ویالکزعوام ناسه مخصوص برکیفیت دکلدر . دنیانك هرطرفنده وهرطبقهٔ ناس آره‌سنده جاری برحال وحرکتدر. بالخاصه بزم مملکتمزده و بزم طبقات اجتماعیه‌مز آره‌سنده رها رائج بر متاع روحیدر . فقط قیافتلرك اعتبار و احترام ایله قارشیلانمه‌سی دائمی بر کیفیت دکلدر ، کلوب کچیجی بر حادثه‌در . تماس واختلاطلر بعضاً ، جامهٔ حریره بورونن کیسه‌نك آلتون صوییله یالدیزلانمش بر قلب آقچه اولدیغنی میدانه چیقاریر . بعضا‌ده ، پژمرده بر قیافتك ، آلتنده دفینه صاقلایان برعرصهٔ ویرانه‌یه بکزه‌دیکنی آکلامایه باعث اولور . تماس واختلاطلر دوام ایتدکجه ، جامهٔ حریر لابسی اعتبار وقیمتدن دوشمکه باشلار، پژمرده قیافت صاحبی‌ایسه ، تماس واختلاطلرك کمیت وکیفیتلریله متناسب اوله‌رق یوکسه‌لیر .

بر تاریخده ، علم صرفده اختصاصیله شهرتشعار اولمش بر ذات وارمش ، ینه صرف‌علماسندن دیکربرذات اوذات‌شهرتشعارك زیارتنه

کیتمش و کندیسنی شهرتیله متناسب بر قیافتده بولمش، تخیل ایتدیکی عظمت علمیه‌سی نظرنده دها زیاده هیتساز اولمایه باشلامش؛ حیفا که اوفاق بر تجربه‌سی تخیلات ذهنیه‌سنی تماماً آلت، اوست ایتمش. مکر متخصص قیافتفروش، آلنده قلم، علم صرفه عائد بر کتاب تألیف ایتمکله مشغول ایمش، زائر اولان ذات ده، تجربه‌کار بر باقیشله مؤلف محتشمک سیر قلمیسنی تعقیب ایدییورمش، اثنای تعقیبده، (قائل) کلمه‌سنی (قایل) شکلنده یازدیغنی کورونجه: « ضیعنا خطوتنا » دیه‌رك مؤلفك یانندن چیقوب کیتمش در که، جملهٔ متلهفه‌سنك معناسی: «زیارت یولنده آتمش اولدیغم خطوه‌لره یازیق ایتدم» دیمکدر. ایشته بویله اوفاق تجربه‌لر قیافتك هیت وقیمتنی هیچه ایندیریر.

قیافتك اهالی اوزرنده اجرا ایده‌جکی تأثیراتی دها برچوق حادثه‌لر ومثاللردن آکلایورزکه، فضیلت ومزیتلر قیافتله دکل، قیافتلر فضیلت ومزیتلر ایله شرافت واهمیت کسب ایدییور. برهیئت حاکمه روحه نفوذ ایده‌جك نظرلر ایله سیمای مجرمه باقارکن، حدقهٔ چشمنده ذکا شعله‌لرینك پارلادیغی کورولمز ایسه، [فاستقم کما امرت] امر جلالت آوری لوحهٔ وجهنده اوقونماز ایسه، [فاحکم بالعدل] سیف صارمی دوش قضاسنده القای هیبت ایتمزسه، پر احتشام قیافتی ارباب مصالحك خوف وخشیتنی دکل، خنده واستهزاسنی موجب اولور. آنك ایچون حکامك قیافت خارجیه‌سندن اول، قیافت حکم وقضاسنه اعتنا ایتمك لازم کلیر. مواد قانونیه‌یه عطف ایدیلن دقت واهمیت اویونجیلرك دامه ودومینه زارلرینه عطف ایتدکلری دقت واهمیتدن دون ایسه؛ برصاحب حقك مغدوریتی براویونجینك مغلوبیتی درجه‌سنده اولسون، بر حس تأثر اویاندیرمزسه؛ برصاحب حق، حضور محکمه‌ده، خصمنه قارشی محجوبیتله مغلوب اولمقدن ایسه؛ محکمه خارجنده معنوی بر غالبیتله خصمنی محجوب دوشورمه‌نك عالیجنابانه برحرکت اوله‌جغنی دوشونمه‌یرك حقندن فراغت ایتمك مجبوریتنه قاتلانمانی اهون شر تلقی ایدرسه؛ محکمه قاپولرنده بیهوده اوله‌رق آیلرجه، حتی سنه‌لرجه سورونوب طورمقدن ایسه، بوکیدوب کلمکدن تصرف ایده‌جکی وقت ونقدلر ایله تلافی ایتمکی خیر محض ماهیتنده کورورسه؛ اهالی آراسنده، ایشی محکمه‌یه دوشورمکدن ایسه هر تجاوز وتعرضی توکل وسکونتله قارشیلامانك اسلم برطریق اولدیغی قناعتی حاکم بولنورسه ... قیافت ضیافتنه رغبت ایده‌جك مدعولر آز بولنور. قیافت فضیلت و مزیت ایله متوازن اولورسه، حسن تأثیر بیراقه‌جغنده شبهه یوقدر. آنك ایچون، محکمه‌لره عائد اصلاحات میاننده قیافت تهلکه‌سنه‌ده اهمیت ویرمك شایان استحسان بر کیفیتدر. فقط بو قیافت راست کله انتخاب ایدیلیرسه، مطلوب اولان تأثیری دکل، معکوس تأثیرلر براقیر. مطلوب تأثیری بیراقه‌جق اولان قیافت، اهالینك قدیمدنبری فضیلت و مزیت تمثالی اولمق اوزره تلقی ایتمکده بولندیغی بر قیافت اولمالیدر. بزده، قدیمدنبری علامت هیبت تلقی ایدیلن ایکی نوع قیافت واردر: بری قیافت علمیه، دیکری‌ده قیافت عسکریه‌در. قیافت علمیه معنوی بر هیبتی، قیافت عسکریه‌ده مادی بر هیبتی تمثیل ایدر. فقط، قیافت عسکریه‌نك ساحهٔ هیبتهاسی بالنسبه محدوددر. قیافت علمیه‌نك ساحهٔ هیبتهاسی ایسه، دها واسعدر. محاکم ساحه‌لری معنوی وعمومی ساحه‌لردر. بناءً علیه، حکامك قیافتی معنوی وعمومی تأثیرلر بیراقان بر قیافت اولمق لازم کلیر که، اوده، قیافت علمیه‌در. اعتراف ایدرز که قیافت علمیه‌نك تأثیری خیلیدن خیلی‌یه ضعفه اوغرامشدر. فقط حکامك اقتدار ومزیتلری او قیافته اسکی قوتنی اعاده ایده‌بیلیر.

* * *

مکتبلرده قیزلر ایله ارککلرك مختلطاً وممزوجاً تحصیل کورمه‌لری مسئله‌سی‌ده تدقیقه شایان براهمیتی حائزدر. فقط، بو اهمیت مسئله‌نك تربیه‌یه عائدیتی اعتباریله دکل، اخلاقه شدت تعلق اعتباریله‌در. تماس واختلاطلرك اخلاق اوزرنده‌کی تأثیرلری غیر قابل انکاردر. تماس واختلاطلر، اخلاق اوزرنده هم حسن تأثیر، هم ده سوء تأثیر بیراقیر. حسن تأثیر یالکز عین نوعه منسوب فردلرده وقوعه کله‌جك تماس واختلاطلردن بکلنه‌بیلیر. یکدیکرینه یابانجی اولان قادینلرله ارککلرك تماس واختلاطلری دائما سوء نتیجه‌لر تولید ایدر. قیز وارککلرك مختلطاً وممزوجاً تحصیل ایتدیرله‌لری تربیهٔ فکریه وحسیه‌ده وحدت ومقارنت حصوله کتیرمکسه، او مقدمه ایله بو نتیجه‌یه واصل اولمق امکانی یوقدر. مکتبلرده وحدت عاملی طلبه‌نك احوال روحیه‌سنده تأثیر بیراقه‌جق اولان عین نوعدن علملر و فنلردر. عین نوعدن علم وفنلری مختلف فردلره تدریس ایتمك ایچون اونلری بر آره‌یه طوپلامایه لزوم یوقدر. یکدیکرینك یوزینی کورمه‌ین کیمسه‌لره عین نوعدن علم وفنلر تدریس ایدیله‌بیلیر وبو صورتله بری شرقده، دیکری غربده بولنان ایکی کیمسه آره‌سنده وحدت تربیه تأمین اولنه‌بیلیر. شو حالده وحدت تربیه نام وحسابنه قیزلر ایله ارکك دلیقانلیلری بر بنانك مشترك سقفی آلتنده طوپلامق ایچون معقول، منطقی، مبشر منفعت هیچ بر سبب یوقدر. اساساً آره‌لرنده‌کی فطرت آیریلقلری، وظیفه بشقه‌لقلری قیز وارککلرك عین نوعدن علم وفن تحصیل ایتمه‌لرینه مساعد دکلدر. قادینك قادینلق وظیفه‌لرینه عائد علم وفنلری، ارککك ده ارککلك وظیفه‌لرینه عائد علم وفنلری تحصیل ایتمه‌لری هم کندیلری ایچون، هم ده منسوب اولدقلری هیئت اجتماعیه‌لر ایچون خیرلی اولور. بو اعتبار ایله، قیزلر ایله ارککلری بر مکتب سقفی آلتنده طوپلایه‌راق هر ایکیسنه عین نوعدن علم وفن تحصیل ایتدیرله‌سی بوسبوتون معناسز وحکمتسزدر. مقصد، اکر اونلری یکدیکریله طانیشدیرمق،

قونوشدیرمق ایسه ، بومقصدك حصولی مکتبلری، علم وفنلری واسطه اتخاذ ایتمکه حاجت قالمامشدر . قادینلر ایله ارککلر آره‌سنده آیریلق، غیریلق ، یبانجیلق ، صاقینمق ، صیقیلمق کبی حال وحرکتلرك یرلرنده چوقدنبری یللر اسمکده بولندیغی ایچون ، اونلری مکتب صیره‌لرنده تماس واختلاط ایتدیرمك صورتیله آره‌لرنده آشنالق ، انسیت، دوستلق، مقارنت ، فکر و حس وحدتلری حصوله کتیرمکه چالیشمق مدرسه تعبیرنجه (تحصیل الحاصل) . چالیشمق دیمکدرکه بوده بیهوده بر یورغونلقدن عبارتدر . اونلر آره‌سنده‌کی تماس واختلاطلر او درجه تزاید وتعمم ایتمشدرکه مانع اولمایه چالیشمق ، باشه چیقامایز . یرده منع ایتسه‌ك ، کوکه چیقار، اوراده برله‌شیرلر . کوکده مانع اولمق ایسته‌سه‌ك ، یره اینر، اوراده برلشیرلر . دریالری تحت ترصده آلسه‌ق، صحراره کیدرلر ؛ صحرالری محاصره ایتسه‌ك ، طاغلره چیقارلر ، طیاره اولور مافوق زمینه یوکسه‌لیرلر ، تحت البحر اولور زیر دریایه اینرلر . أولر ، آپارتمانلر بیقیلسه مخزنلره ، بودروملره کیررلر . مطلقا ودائما برلشمك امکانی بولورلر . قادین وارککلر آره‌سنده‌طانیشمه‌لر، بیلیشمه‌لر ، دوستلقلر ، آشناقلر بودرجه تزاید وتعمم ایتمش ایکن ، یکیدن تعارف وتحابب واسطه‌لرینه باش اورمق لزومسز برکلفتدر . بو نتیجه هیئت اجتماعیه‌مز ایچون بر شرف ومکتبلرمزده بو شرفدن حصه‌دار اولمق ایسته‌یورسه ، شمدی‌یه قادار آلمش بولندیغی حصهٔ شرفله اکتفا ایتمه‌سی دها خیرلی اولور . اکر بو نتیجه‌لر ملته ، دولته ، مملکته ، اخلاقه نافع و فائده‌لی نتیجه‌لر ایسه ، بو خصوصده ، مکتبلرمزك ، نامارینه آبده‌لر، هیکللر رکزایده‌جك درجه‌ده همتلری، غیرتلری ، خدمتلری واردر . بو اوغورده یکی یکی خدمتلر ایفاسنه حاضرلانمق ایسته‌یورسه ، ملت ومملکت اسکی خدمتلرینی کافی کوره‌رك فیما بعد استراحت بویورمه‌لرینی صوك درجه تمنی و حق استرحام ایدییور ، فداکار خادملرینك متمادی فعالیتلر ایله ییپرانمالرینه کوکلی راضی اولمیور .

لطیفه‌یی بیراقه‌رق برآزجدی قونوشه‌لم ؛ دلیقانلی قیز وارککلری مکتب صیرالرنده اختلاط وامتزاج ایتدیرمکده ، اوموز اوموزه اوطورتمقده علمی وتربیه‌وی هیچ برفائده یوقدر . بالعکس اخلاقی واجتماعی مهالك ومحاذیرایله لبالب طولودر. علمی فائده اوله‌جغنی فرض ایتسه‌ك دخی ، علمی فائده ایله اخلاقی تهلکه تعارض ایتدیکی تقدیرده تهلکه‌نك دفعی اوغورونده فائده‌دن وازکچمك دها بیوك برفائده‌در. علم اخلاق ایله مقید اولمق شرطیله نافعدر . اخلاق فاضله‌یه مقارن اولمایان علم سوء اخلاقدن دها مهلك ودها مضردر . علم قادینلرمزدن اول ارککلریمزه لازمدر . وهر ایکیسنه علمدن اول اخلاق صاحبی اولمق واجبدر . سنلرینی تمثیل ایتمکده بولنان (دلیقانلی) عنوانندن‌ده آکلاشیلدیغی وجهله قانلری غلیانلی قیز وارککلرك مکتب صیرالرنده یان‌یانه ، یوزیوزه اوطورمه‌لرنده اخلاقی مهالك ومحاذیر کورمه‌مك یاقادینلری ارکك ویاخود ارککلری قادین تلقی ایتمك دیمکدر. کرچه بویله ، یکی تلقیلر یوق‌دکلدر ؛ فقط بوکبی عصری تلقیلر ایله، فطرتك اونلره اورمش اولدیغی فرق دامغالرینی دکیشدیرمك امکانی یوقدر . فطرتك آیری آیری دامغالری اونلرده محکوك بولندقجه آره‌لرنده‌کی فرقلر ازاله ایدیله‌مز. ازاله ایدیله‌مه‌ین بوفرقلردرکه آره‌لرنده وقوعه‌کلن نامحرمانه تماس واختلاطلری مهالك ومحاذیر اخلاقیه واجتماعیه ایله طولدیریر .

اقتصادی فائده‌لرده برلکده تحصیل ایتدیرمه‌لرینی مشروع قیله‌ماز . اخلاق علمدن مقدم اولدیغی کبی ، اقتصادی فائده‌لردن‌ده مقدمدر . اخلاق، اقتصادی فائده‌لر تأمین ایده‌بیلیر . فقط اقتصادی فائده‌لر اخلاقی تأمین ایده‌مز . اقتصادی فائده‌لر تأمین ایده‌لم دییه اخلاقی افساد ایتمك، قاش یاپالم دیرکن کوزچیقارمق نوعندن برحرکت اولور. فضیلت اخلاقیه‌نك قیمتنی اکلایانلر کنج قیزلرینی مختلط مکتبلره کوندرمز. چونکه نتیجه‌نك فجاعتنی کوریور وبیلیور. شبهه‌سز ، قیز وارککلری آیری آیری مکتبلرده اوقوتمقله تماس واختلاطلری منع ایدلمش اولماز . یکدیکریله بیلیشمك وبولیشمق ایسته‌ینلر هریرده وهرزمان برله‌شیر وبولیشه‌بیلیرلر . بوجهت طوغری اولمقله برابر ، علم مؤسسه‌لرینك بویله برلشمه وبولیشمه‌لره محل وواسطه اولمامالری‌ده علمك شرافتی نامنه تمنی ایدیله‌جك پك مهم برکیفیتدر .

یحیی عفیف

اسبوعی

شؤون اجتماعیه

ژاپونیاده دانسلرك منعی

آناطولی آژانسنك استخباراتنه کوره ، ژاپونیا حکومتی عصری بوتون دانسلری ـ اخلاقی افساد ایتدیکی ایچون ـ منع ایتمشدر.

ژاپون ملتی اقصای شرقك اك مترقی واك متمدن بر ملتی‌در . ژاپون ملتی ترقی یولنده قطع مراحل ایدرکن ، عنعنات قدیمه وملیه سندن هیچ برفدا کارلقده بولنمامشدر. ترقی ایچون نه درجه‌ده چالشمش ایسه عنعناتنی محافظه ایچون‌ده عین درجه‌ده چالشمش وهر ایکی ساحه‌ده‌کی سعی‌ده موفقیتله نتیجه‌لنمشدر. بوملت ، بر آره‌لق، برای تحصیل اوروپایه طلبه کوندرمك لزومنی حس ایتمش وکوندرمش ایسه‌ده ، طلبه‌نك

اوروپا سيأت اجتماعيه واخلاقيه‌سنى حاملاً عودت ايتمه‌سى ايچون نه كبى تقيدات ياپمق لازم ايسه ، هيسنى ياپمقده اعظمى فعاليت كوسترمشدر. حتى بر آرالق ، مطبوعات ستونلرنده ، اوروپادن كلن اخلاقسز قادين واركككلرك ژاپون مملكتنه دخوللرينى منع ايتديكى‌ده اوقومشايدى . نه‌قادار شايان‌عبرتدركه اوروپا سيأت اخلاقيه‌واجتماعيه‌سنه‌قارشى بوبقوتاژ ياپان ژاپون ملتى سماوى بردين ايله متدين‌ده دكلدر . اديان سماويه‌نك ارشادات‌وايضاحاتى اولمقسزين، عقل واسطه‌سيله ، ترقى ايتمك ايسته‌ين ملتلره انكل اوله‌جق ومترقى ملتلرى تردى‌يه سوق ايده‌جك اسباب وعواملى آكلامش وبوكبى اسباب وعواملى مملكتنه ، ملتى ميانه صوقامق ايچون هر تدبيرى اتخاذدن كيرى طورمامشدر . خفيف ملتلرك كوزلرينى بوياپان ، حسلرينى اوقشايان ، فقط ايچين ايچين جانلرينه اوقويان (دانس) رذالت اخلاقيه واجتماعيه‌سنى منع ايتمه‌سى ژاپون ملتنك اسباب وعوامل تردى‌يه قارشى پك شعورلى،پك حساس بولنديغنى كوسترمكده‌در. ترقى ايتمك ايسته‌ين برملتك، آنجق وآنجق عنعنات مليه وفضائل اجتماعيه‌سنه اعظمى برمربوطيت كوسترمك سايه سنده ترقى ايده‌بيله‌جكنه ژاپون ملتى پك جانلى برمثالدر . عنعنات وفضائل اجتماعيه‌سنه قارشى اهمالكار طاورانان ملتلرك ترقى ايده‌ميه‌جكلرينه ؛ فجر كاذب كبى برفيض ترقى‌يه نائل اولسه‌لر بيله ، اير كيج تدنى وتردى ظلمتلرى ايچنده قاله‌جقلرينه دائرده برچوق امثلهٔ تاريخيه واردر. عندالايجاب تروتازه مثاللرده كوستريله بيلير فقط، اول‌امرده عبرتبين اولمق لازم كلير .

ژاپون ملتيله كندمزى قارشيلاشديرنجه، عليهمزه چيقاجق مقايسه فرقلرندن مأيوس اولمامق امكان خارجنده‌در. اونلر دانسلرى تردى اسباب عواملندن عد ايده‌رك منعه چاليشيور ؛ بز ، بالعكس ، ترقى وتمدن وعواملندن تلقى ايده‌رك كندمزه مال ايدنمك ايسته‌يورز . اونلر دانسلره جرم ودانس ياپانلره ده مجرم نظريله باقيور؛ بز، بالعكس ، دانس عليهنده بولنانلرى مجرم موقعنده كوريورز . شرق وغربك برچوق ملتلرى اخلاق واجتماعيات ساحه‌لرنده، رذالت عصريه حياتنه هنوز كيرمه‌مش ايكن ، كيرنلرده ـ عاقبتك وخامتنى آكلايه‌راق ـ اوحياتدن تجرد وتباعد ايتمكه چاليشيركن ، بز ، يالكز ، رذالت اخلاقيه ساحه‌لرنده عصرى حياته طوغرو عادتا يلديرم سرعتيله كيتمك ، يورومك ودائما ايلرى‌له‌مك ايسته‌يورز ، كوندن كونه‌ده بو طريقده سريع ومتوالى خطوه‌لر آتمقده بولنيورز . ژاپونلرك عصرى دانسلرى منع ايتدكلرى برصيره‌ده بزم‌نه‌لر ياپمقده اولديغمزى مطبوعات ستونلرنده تعقيب ايده‌لم :

فلوريه‌ده چيپلاق قادين وارككلر

فلوريه دكز حماملرينك كچن سنه‌لرده اولديغى كبى بوسنه‌ده هركس ايچون سربست اولديغى ولايتجه تحت قراره آلنديغنى غزته‌لر يازييور. بوخصوصده توحيد افكار رفيقمز: «فلوريه دكز حماملرنده دكزه قادين، اركك قارمه‌قاريشيق كيرمه‌يه‌جكلرى ومتاركه سنه‌لرنده‌كى رذالتلرك دوامنه مسامحه ايدلميه‌جكى حقنده مقرى كوى قائمقامنك بياناتى مافوق برمقام طرفندن عندى عد ايديله‌رك مذكور دكز حماملرينك كافى السابق [يعنى متاركه سنه‌لرنده‌كى رذالتلره] سربست بولنديغنك علاقه‌دارانه شفاهاً تبليغ ايدلمش اولديغنى ، حيرت وتأسفله يازييور .

مملكتمزده كوك صالمش اولان مفاسد اخلاقيه و اجتماعيه‌نك متنوع واسطه‌لر ايله تعميمنه چاليشمقده اولديغمزه باقدقجه ، يا اظهار ايتديكمز ترقى آرزولرينك جديتسزلكنه، ياخود اسباب ترقينك نه‌لردن عبارت بولنديغنى بيلمه‌ديكمزه حكم ويرمك لازم كليور . نه اوليورز، نه‌يه طوغرى كيديورز ؟ . قادين وارككلرك ، چيريل چيپلاق اوله‌رق مختلطاً ، ممزوجاً ، مشتركاً بيقانمه‌لرى ايچون (فلوريه) ده دكز حمامى آچيلماسى وبوكا مقام ولايتجه مساعد ايدلمه‌سى نه‌ديمكدر ؟ باديه نشين قادين وارككلرك چيريل چيپلاق كزوب يورودكلرى وحشت وجهالت دورلرينه‌مى رجوع ايدييورز ؟ اونلر ، ستر عورت ايتمك ايچون لباس بوله‌مدقلرينى ، فضيلت ورذيلت مفهوملرندن‌ده بى خبر بولندقلرينى برمعذرت مشروعه اولمق اوزره سرد ايده‌رك كنديلرينى مؤاخذه‌دن قورتاره‌بيليرلر . عجبا بز ، نه كبى برمعذرت درميان ايده بيله‌جكز ؟ اليوم ، قيزيل باش طائفه‌سنك قادين واركككلرى‌ده سنه‌ده بركره چيريل چيپلاق اوله‌رق قارمه قاريشيق برآيين وبايرام ياپدقلرى سويله‌نيور ؛ عجبا بزده ، عصرى اويله برحياته‌مى كيرمك ايسته‌يورز ؟ فقط ، اونلر هيچ اولمازسه مومرلرى سونديردكدن صوكره قارمه قاريشيق اوليورلرمش ؛ بز كرهٔ شمسك جهانشمول ضيا وشعله‌لرى آلتنده اجراى آهنك ايده‌رك اونلرى‌ده فرسخ فرسخ كريده براقمق غيرتنه‌مى دوشويورز؟ فى الواقع ، اوروپانك بعض يرلرنده‌ده بوكبى حاللر، بوكبى حادثه‌لر يوق دكلدر ؛ فقط، اونلر بونلرى ترقى وفضيلت دكل ، تردى ورذيلت تلقى ايدييورلر . واونلرى بوتردى ورذيلت واديلرينه سوق ايدن ، ترقيلرندن متولد غرورلريدر . ترقينك نتيجه‌سى غرور، غرورك نتيجه‌سى‌ده رخاوت واهمالكارلقدر . شراب ترقى ايله سرمست اولانلرك موازنهٔ اجتماعيه‌لرى بوزوق اولور. عجبا بز هانكى ترقيمزك سرمست غرور ورخاوتى‌يز ؟ بزم ، ترقى وفضيلت مفهوملرينه عائد تلقياتمز عجبا نيچون ديكر ملتلرك تلقياتنه آيقيرى دوشويور ؟

عصرى توزيع مكافات مراسملرى

مكتبلرك امتحانلرى ختام بولديغى جهتله كرك قيز، كرك اركك مكتبلرى طرفندن طرف طرف تياترولر، مسامره‌لر، نهاريه‌لر ترتيب اولونيور . طلبه وطالبات صحنه‌لرده بالذات اويونلرى تمثيل

ايديورلر . خانملرله بكلر برلكده كان ، پيانو و سائره چاليورلر . چوجقلرك موفقيتله دانس ايتدكلرى غزته‌لر طرفندن آلقيشلانيور .

ژاپون‌ماق دانسلرى تردى ورذيلت تلقى ايده‌رك تحت ممنوعيته آليور؛ بز، مكتبلى قيزلريمزك ماهرانه دانس ايتمه‌لرينى مدار مفخرت ومباهات تلقى ايديورز! بز، علم ومعرفتى اركك مكتبلرنده فوتبول اوينامقدن، شرقى سويله‌مكدن، كاف استقبال، كيده‌نى تشييعدن عبارت تلقى ايديورز. قيز مكتبلرنده‌ده دانس ايتمكدن، كان وپيانو چالمقدن عبارت تلقيسنده بولنيورز ! . آنك ايچون ملت ومملكت علم ومعرفت يوقسوللغنه دوچار اوليور . بزم علم ومعرفت يوقسوللغمز اقتصادى يوقسوللغمزدن دها مدهش ودها مهلكدر . هنوز مكتب حياتنده ايكن ، دانسلره آليشديريلان قيزلرى يارين هانكى قوت دانس حياتندن واز كچيره بيلير ؟ بوحياته آليشان قيزلرى يارين هانكى جدى بر اركك تحت ازدواجنه آلير؟ عجبا عائله حياتنى سونديرمك ونسل منبعلرينى قورتمقمى ايسته‌يورز ؟..

قيزلرله اركككلرك مشترك تحصيللرى

معارف وكيلى قيزلر ايچون آيرى مكتبلر كشادينه بودجه‌مز مساعد اولماديغى جهتله قيزلركده اركككلرله برابر برمكتبده قاريشيق اوله‌رق اوقومه‌لرينى ايسته‌ديكنى وبونك موافق اولوب اولماياجغى دارالفنون مدرسلرندن صورمش اولديغى بوتون غزته‌لر يازييور .

قيزلرايله اركككلرى مكتبلرده برلشديرمك علم ومعرفت محللرينى دانس محلى حالنه كتيرمكدن بشقه برشى دكلدر . مسئله‌نك بوندن بشقه بر نتيجه‌يه منجر اولماياجغى ايچوندركه حيات اجتماعيه‌ده الك سربست اولان اوروپا ملتلرينك بر چوقلرى بيله ايشى بو درجه‌يه واردير‌مه‌يى ايسته‌مه مشلردر . بز بو خصوصده ، فوضويت سياسيه واجتماعيه ايچنده بولنان روسيه بولشويكلرينى دكل ، حركت اجتماعيه‌سى منتظم ومضبوط ملتلرى تقليد ايتمه‌لى‌يز . مكتبلرده‌كى تدريساتك تذبذبات وتشوشاتى يوزندن ملتك اولادى جدى برتحصيلدن محروم بولنيوركن، مكتبسزلك يوزندن اطفال مملكت سوقاق اويونلريله اضاعهٔ زمان ايديوركن ، مدرسه‌لر سد ايديله‌رك بيكلرجه طلبهٔ علوم ساحهٔ تحصيل خارجنده قالمش ايكن ، ياامام و خطيب مكتبلرينه وياخود الٓهيات فاكولته‌سنه قبوللرى ايچون وقوعبولان مراجعتلرى ثمره‌سز قاليوركن ، خصوصى تحصيللر بيله تحت ممنوعيته آلنمش ايكن ومعارف وكالتى بووضعيت قارشوسنده اثر تأثر كوسترمز ايكن ، تكفور طاغنده كيملرك نه‌لرى اولدقلرى ونه كبى برمقصد تعقيب ايتدكلرى بللى بولنماياں بر قاچ قيزك اركك ليسه‌لرينه قبوللرى ايچون وقوعه كلن مراجعتلرندن وجد وهيجانه طوتيله‌رق مطلوبلرينك اسعافى وكيفيتك بوتون قيزلره تعميمى چاره‌لرينه باش اوروملسى طوغريسى بزم آكلايه‌جغمز معمالردن دكلدر .

§ صوك تلغراف غزته‌سى مشترك تحصيل مسئله‌سى حقنده يازديغى برمقاله‌ده دييوركه :

«آوروپا پداغوژى وبسيقولوژى متخصصلرى اون درت‌ياشدن يكرمى‌ياشه قادار اولان زمانى كنجلك ، بحران دوره‌سى اولارق قبول ايتمكده‌درلر . بوزمانلرده چوجقلرك حياتلرينه حاكم اولمالرى امكان داخلنده دكلدر. اراده‌لرى صوك درجه ضعيف وهر حركتلرنده بر تردد مشاهده ايديلير . اوفاق بر تأثير واوفاق بر تشويق كنديلرينى سلامته ويا فلاكته ايصال ايده‌بيلير. دنيانك هر طرفنده عالى تحصيلك مختلط بر طرزده اجراسنده محذور كورولمشدر . سويهٔ اجتماعيلرى ، شرائط حياتيه‌لرى بزدن چوق يوكسك اولان ملتلردن بر انتباه خاصه‌سى آلمامز ايجاب ايدر .

كچن كون دارالفنون مدرسلرندن بريسى ايله قونوشيوردق . مصاحبه‌مز بو مسئله‌يه تماس ايدركن ديدى‌كه «**دارالفنونه قيزلر قبول ايدلدكدن صوكرا مدرسانده محسوس بردرجه‌ده سقوط كوروندى** . بوسفر عالى‌ده‌ده مشترك برتربيه ويرمكه قالقارسه‌ق تحصيل ومعلوماتك يارى يارى‌يه اينه‌جكى شبهه‌سزدر. بلكه قيزلرمز ، اركككره نسبتله چاليشاجقلردر . اخلاق مزيتلرك كوندن كونه آزالمغه يوز طوتديغى بردورده بو طرزى قبول ايتمك هر حالده ايى بر نتيجه ويرمه‌يه‌جكدر . »

§ قيزلرله اركككلرك برآره‌ده تحصيلنه طرفدار اوله‌جق كيمسه‌لرك ظهور ايتمه‌مسى، بالعكس برچوق لاييقلرك بيله بونى محذورلى كورمسى اوزرينه غزته‌لرك آنقره مخابرلرى «قيزوارككك ليسه‌لرى توحيد ايديلمه‌سه بيله اركك ليسه‌لرينه مراجعت ايده‌جك طالباتك قبولنه مأذونيت ويرلمسى ايچون قوتلى برجريان اولديغى » اشعار ايتديلر .

بوتقديرده قيزليسه‌لرى‌ده تدريساته دوام ايده‌جك ، يالكز اركككلرله برلكده بولونمق ايسته‌ين قيزلر اركك ليسه‌لرينه قيدوقبول اولوناجقلر ! نه غريب برطرز حل ! مع التأسف كوروليوركه بوتون ايشمز كوجمز قادين‌واركك مسئله‌سى ! بوندن باشقه يايه‌جق صانكه هيچ برشى يوقمش كبى متمادياً بو مسئله‌لرله اوغراشيورز . عجبا باشقه برشى بيلميورمى‌يز؟

مكتبسز قالان چوجقلر

اسكيشهرده چيان استقلال غزته‌سى يازييور : « ٣٤٠ سنه‌سى معارف قيوداتنه نظراً، بو سنه اسكيشهر ولايتى داخلنده‌كى مكتبلرده ٢٩٧٢ ذكور و ١٢٢٦ اناث طلبه واردر . نفوس دائره‌سندن چيقاريلان ارقام قارشوسنده تويلرمز اورپردى. اسكيشهر كبى مركزى بروضعيتده وآزچوق ترقى وانكشاف ايتمش اولان برولايتده معارفسزلك بودرجه‌سى حقيقةً آغلانه‌جق برحالدر. نفوس قيدينه كوره موجود مكتبلر استيعاب ايتمديكندن وبعض كويلرده‌ده مكتب اولماديغندن ١٨٠٧٢ چوجق تحصيلدن محروم سرسريانه طولاشمقده‌در.»

دكزليده تماشا يوردى

دكزليده بره تماشا يوردى » انشا ايديلديكنى؛ ٢٧ مترو طول ، ٩ متره عرضه مالك اولوب بش مربع مترو مساحه‌ده بر صحنه ايله اون سكز لوجه‌سى وبرچوق پارته‌ر موقعلرى اولديغى؛ باشده مفتى ولايت اولمق اوزره بعض كيمسه‌لر منعنه چاليشمشلرسه‌ده موفق اوله‌مادقلرينى؛

خلق بویله باشی صارپقلی ومتعصب جهلانك اغوا آتنه قاپیلمادقلرینی عائله‌لریله برابر سینه‌مایه کلمك صورتیله اثبات ایتمکه باشلادقلرینی وقت غزته‌سنك دکزلی مخابری اشعار ایدییور .

دکزلیده انشا ایدیلان اویون محلندن ملت وممکلتجه عجبا نه کبی بر فائده بکله‌نیلیور ؟ بوکونکی نتیجه‌لر بو کبی اویونلرك فائده‌لی اولدیغنی دکل ، مضر وحتی مهلك اولدقلرینی کوسترمکده‌در . چونکه اویونك تزاید وتوسع ایتدکجه اخلاق واجتماعیاتمزك تفسخ ایتدیکنی کوریبورز . مفتی افندی اویون محلنك انشاسنه مخالفت ایتمش ایسه وظیفهٔ وطنیه‌سنی ایفایه چالیشمش دیمکدر . رذیلتك علیهنده بولنمق اکر تعصب وجهالت ایسه ، لهنده بولنانلری هانکی صفت ایله توصیف ایده‌جکمزی بیله‌میورز .

راقینك ایچیلمسی‌ده سربست اولدی

والی راشد بك مسکرات قانوننی تدقیق ایتمش ، قانونده ذکر ایدیلان بیرا ، لیکور وامثالی تعبیرینی تفسیر ایله‌مش ؛ راشد بك ، راقی قوللانیلمایه‌جقدر دیه برنهی قانونی بولنمامه‌سنه بناءً بیرا ، لیکور وامثالی تعبیرینه راقینك‌ده داخل اولاجغنی قرارلاشدیرمش ؛ بوکا بناءً آرتیق راقی‌ده بیرا ولیکور کبی سربستجه صاتیلا بیله‌جك وکیزلیجه فروختنه لزوم قالمایه‌جق ایمش . والی بك ، کیفیتی پولیس مدیریتنه‌ده بیلدیرمش . بناءً علیه بوندن بویله راقی‌ده لوقنطه وامثالی یرلرده سربستجه ایچیله‌جك ایمش .

راقینك سربستجه صاتیلوب ایچیلمه‌سنه رسماً مساعده ایدلمه‌سی سرخوشلغك ینه مستولی برمصیبت اجتماعیه حالنی آلماسنی مستلزم برنوع تشویق ماهیتنی حائز اولمازمی ؟ ذاتاً محاطی بولندیغمز سائر مصائب اجتماعیه بنیهٔ موجودیتمزی صارصاجق درجه‌ده مدهش ومهلك ایدی . اونلره ، برده « ام الخبائث » اولان مسکراتك انضمامی صلاح وفلاح اجتماعیمزدن بزه قطع امید ایتدیرییور . سرخوشلق یوزندن اطفا ایدیلان حیاتلرك ، هتك اولان عرض وناموسلرك مسکرات رسومی اولمق اوزره آله‌جغمز بش اون لیرا قادار قیمت واهمیتی حائز عد ایدلمه‌سی چوق شایان حیرتدر . ترقی وتمدن اوغورنده نه‌قادار چیرپینیرسه‌ق چیرپینالم ؛ طوتدیغمز یول تدنی وتردی یولیدر . مستولی قولرا ، وبا خسته‌لقلری بزم اخلاقی واجتماعی خسته‌لقلریمز درجه‌سنده مدهش ومهلك دکلدر . اوخسته‌لقلر کلوب کچیجیدر واونلری تداوی ایده‌جك دوقتورلریمزده واردر ؛ فقط ، اخلاقی واجتماعی خسته‌لقلریمز پك مزمن بر حاله کلمشدر . نه قابل تداویدر ، نه‌ده تداویسنه چالیشه‌جق اطبامز وار .

آمیبه صاحبیه قادینلرك البسه‌لرینی تلویث

(شیقاغو تریبون) دن نقلاً (ماتن) غزته‌سنده اوقوندیغنه کوره ، لوندرده بعض آدملر بر مدتدنبری ده‌قولته کینمش قادینلرك اوزرلرینه فرصتی دوشوره‌رك بویا آتمق صورتیله البسه‌لرینی لکه‌له‌مکده‌درلر . ضابطه بو آدملری دردست ایده‌مه‌یورمش . حتی بو آدملرك ایزینه دوشن بر پولیس خفیه‌سنك زوجه‌سی ، بیاض تولدن معمول فستاننك‌ده سیاهه بویانمش اولدیغی کورمشدر .

استانبول میخانه شهریمی اولیور ؟

غزته‌لر استانبولده ایچکی ایچیله بیله‌جك یرلری کوسترن جدوللری ستون ستون نشر ایتدیلر . سمت سمت هان بوتون بویوك جاده‌لرده ، سوقاقلرده میخانه کشادینه مساعده ایدیلیور . مسکرات ممنوعیتنك الغاسی اوزرینه یدی بیك کیشینك ایچکی صاتمق ایچون استانبول ولایتنه مراجعت ایتدیکنی غزته‌لر یازییور . انسان بونلری ایشیتدکجه اینانه‌مایه‌جغی کلیور . قوجه بر شهرك بویله میخانه حالنه کلمسی ملتمز ایچون نه فجیع ، نه یوزقاره‌سی بر حادثه‌در . اکر عصری ترقی‌یی ، عصری حریت وسربستی‌یی هرکس بویله آکلایه‌جق وبویله تطبیق ایده‌جکسه ایشك صوکی اوزاق دکلدر .

میخانه‌سی بوقدر بول مملکت دنیانك برینده اولماسه کرك . اقشام غزته‌سی اویله دییور :

« شوحالده مسکراتك نره‌لرده صاتیلاجغی دکل ، نره‌لرده صاتیلمایاجغنی تعیین ایتملی . استانبولده یدی بیك صوجی بیله یوق . اکر یدی بیك مسکرا تجینك هپسنه هرکون راقی مشتریسی لازمسه بوتون استانبولك قادین ، ارکك شارب اللیل والنهار اولماسی لازم ... »

طبیعی بو کیدیشك صوکی اودر . برطرفدن میخانه‌لرك ، دیکر طرفدن وثیقه‌لی فاحشه‌لرك ، چوق کچمکسزین ، استانبولی دنیانك اك ملوث بر مملکتی حالنه کتیرمسندن جداً قورقولور . بومدهش سقوط اجتماعینك اوکنه کچه‌جك تدبیرلرك اتخاذی آرتیق ضرورت حالنه کلمشدر . مسکرات ممنوعیتنی قالدیرانلر بوفجیع وقورقونچ احوالی کورسونلرده یاپدقلری شرك نه بویوك ونه مهلك اولدیغنی آکلاسونلر . قانونده « علنی سرخوشلق ممنوعدر . » فقره‌سنه بروسیلهٔ استخفاف اولمقدن باشقه هیچ برقیمت ویریله‌یور . بز هیچ شبهه ایتمیزکه بویوك ملت مجلسی آچیلیر آچیلماز بو فلاکت اجتماعیه‌نك اوکنه کچه‌جك تدبیرلر اتخاذ ایده‌جکدر .

آداب عمومیه‌نك محافظه‌سی مسئله‌سی

آطه‌لر ضابطه‌سنك دکزده برلکده ییقانمق ایسته‌ین ارککارله قادینلره یاساقدن بحث ایتمه‌سی وار ککلرله قادینلری آیری آیری یرلرده ییقانمه‌یه مجبور طوتمه‌سی دولاییسیله اقشام غزته‌سی شدتلی اعتراضاتده بولونیور :

« بوکونلرده ، دییور ، پولیس تعمینلری لیسته‌سنده حاجیلق ، حافظلق بحثی براز فضله کچیور ؛ عجبا استانبولی حجازه‌می چویره‌جکلر ؟ باقه‌لم بو دیجیك یاساغی نره‌یه قدر واریر ؛ یارین باغچه‌لرده ، اوبرکون سینه‌مالرده قدیم پرده‌لر ظهور ایدر و « یاساق » سسلری ایشیده‌رزمی ظن ایدییورسکز ؟ .. اکر

بز آداب واخلاق ایشلرینی مناقشه ایدیورسه‌ق بو، استانبول پولیسی مداخله ایتدیرمك ، اسکی اصول اوزره عائله آره‌سنه ضابطه‌نك بورنی صوقدیرمق ایچون دکلدر . رمضانده‌کی اوروج کبی بوده‌کیز یاساغی‌ده کوچوك مأمورلرك غیرتکشلکندن عبارتدر ... انقلابك تورکیه‌ده کیرتمك ایستدیکی روح ، بو روحدر . . مبهم « تخدیش اذهان » ترکیبی کبی ، مبهم « آداب عمومیه » لاقیردیسی‌ده ماضی‌یه قاریشه‌دی . دکز بانیولرنده غیرتکشلك کوسترمکله ، استانبول ضابطه‌سی بزه صوك زمانلرده آنارشی درجه‌سنی بولان ضبط و ربطنده‌کی نقصانلری عفو ایتدیره‌مز . استانبول مقاماتنه خلیفه حکومتنك ممثللری اولمادقلرینی خاطرلاتیرز و بزه « شریعت ! » صدالرینی ایشیدیرز کبی اولان بوکیف « یاساق ! » لره باش اورمقدن کندیلرینی تحذیر ایدرز. خلق هنوز انقلاب روحنی حس ایتمه‌مش اولان بو غیرتکش مأمورلره قارشی عکس‌العمل کوسترملی ، باغیرمالی ، شکایت ایتملی . »

شیمدی برده آمریقاده دکز بانیولرنده یقانمق ایسته‌ین ارکك وقادینلر حقنده آمریقا حکومتنك اتخاذ ایتدیکی تدابیری کوره‌لم . فرانسه‌نك اك بویوك محررلرندن اولوب بر چوق زمانلر آمریقاده بولونان بر ذات (تان) غزته‌سنده « یقانان قادینلر » سرلوحه‌سیله نشر ایتدیکی بر مقاله‌ده دییورکه :

« جماهیر متحدهٔ آمریقا ، که دنیانك اك متمدن و اك حر مملکتیدر ، حریت تلقیسنده اوروپادن اولقجه فرقلی بر نظریه‌یه مالکدر وحریت بوراده استراحت عامه‌نك تأمینی ایچون برچوق خصوصاتده پك مفید اوله‌رق قبول ایدیلمشدر . مثلا صیجاقلرك اك بویوك شدتله حکمفرما اولدیغی شوموسمده آمریقا دکز حماملری کوروله‌جك برشیدر . مملکت ساحللرینك بر اوجندن اوبر اوجنه‌قدر موجود اولان حماملرده قادینلرله ارککلرك برآره‌ده یقانماسی صورت قطعیه‌ده ممنوعدر . فقط ممنوعیت بوقدرله‌ده قالمایور . دکزه کیره‌جك اولان قادینلر ایچون (بانیو) تسمیه اولونان وصودن چیقدقدن صوکره وجودك بوتون خطوط واشکالنی کوسترن اثوابلرده یاساقدر . کیله‌جك دکز قوستومی مطلقا کوکسی ، قوللری قاپالی وانتاری طرزنده ، بدنه یاپیشمایه‌جق برشی اولاجقدر . هله‌چوراب مجبوریدر . آمریقا قادینلری و قیزلری اخلاق عمومیه نامنه باجاقلرینی وآیاقلرینی هرکسه چیپلاق اوله‌رق کوسترمکدن منع ایدیلمشلردر . »

پارسده (سن) نهری اوزرنده موجود حمامده قادینلرله ارککلرك مشترکاً کیرمسی منع ایدیلمشدر .

کورولیورکه حریت شخصیه نقابی آلتنده ارتکاب ایدیلمك ایسته‌نن رذالتلره قارشی اك مدنی عد ایدیلان حکومتلربیله برطاقم تدابیر مانعه اتخاذ ایتمشلردر . خرستیان ملتلرك منع ایتمش اولدیغی مشترك دکز بانیولرینی بزمسلمانلرك تجویز وبونی منعه تشبث ایدن ضابطه‌مزی مؤاخذه ایتمه‌من ناصیل اولور ؟ أوت ، « آداب عمومیه » یی ماضی‌یه قاریشدیرمق ایسته‌ین برطاقم کیمسه‌لر واردر . فقط ملت « آداب عمومیه‌سنی فدایه قطعیاً راضی دکلدر وفدا ایتمه‌یه‌جکدر . فرنکلرله قوجاق‌قوجاغه دانس ایدن ، دکز بانیولرینی برلکده یاپمق ایسته‌ین برطاقم اخلاق دوشکونلرینك بونجیب ، بو اصیل ملت ایله نه‌مناسبتی واردر ؟ بونلر ملتك یوز قاره‌سیدر . بونلر ملتك اك مقدس بر حقی اولان حریتی سوء استعمال ایدن اخلاق طولاندیریجیلریدر . بونلر ملتك حیثیتی ، شرفنی ، ناموسنی پایمال ایدن بدطینتلردر . بونلرك کیفی اوغورنده قوجه برملتك حریتی ، ناموسی فدا ایدیلیرمی ؟ حیانی آیاقلر آلتنه آلان بوحیاسزلرك دکز بانیولرنده مشترکاً یوزمه‌لرینه ، یقانمه‌لرینه آطه‌لرضابطه‌سنك ممانعتی پك حقلی وپك قانونی برممانعتدر . اکرضابطه‌مز بونلره مساعده ایدرسه او وقت قانونسزلق ایتمش اولور . هم قانون جزا ، هم تشکیلات اساسیه قانونی ضابطه‌مزی آداب عمومیه واحکام اسلامیه‌یی محافظه ایله مکلف قیلمقده‌در .

بویاساقلری « شریعت صدالرینی ایشیدیرز کبی کیفی یاساق » عد ایدنلر تشکیلات اساسیه قانوننده دولتمزك دینی دین اسلام اولدیغنی ، بویوك ملت مجلسنك احکام شرعیه‌نك اجرا وتنفیذینی درعهده ایتمش اولدیغنی انکارمی ایتمك ایسته‌یورلر ؟

صوکره بو اخلاقسزلقلرك منعی کوچوك مأمورلرك غیرتکشلکی صورتنده کوسترمك ، انقلابی بو احوالك حامیسی کبی طانتمق بویوك مأمورلر وانقلاب ایچون نه فائده تأمین ایده‌جکنه بزم عقلمز ایرمیور. بو قبیل سوزلرك مضرتدن وبویوك مأمورلره انقلابی خلق نظرنده دوشورمکدن باشقه برقیمتی اولماز .

مملکتمز مسلمان مملکتیدر . ملتمز مسلمان ملتیدر. حکومتمز اسلام حکومتیدر . قانون جزامز آداب واخلاق عمومیه‌نك محافظه‌سنی امردر . تشکیلات اساسیه قانونمز احکام شرعیه‌نك اجرا وتنفیذی ایله مجلس وحکومتی مکلف عد ایتمشدر . شوحالده آمریقاده ممنوع اولان اخلاقسزلقلری ضابطه‌نك منع ایتمسی اك اساسلی وظیفه‌سی اولمازمی؟ بناءً علیه بووظیفه‌سنی ایفا ایتدیکندن طولایی آطه‌لرضابطه‌سنی مؤاخذه وخلقی بو مأمورلره قارشی حرکته دعوت هیچده طوغرو دکلدر . هله برمبعوثه اصلا یاقیشماز .

آناطولیده میسیونر قلوبلری

آنقره غزته‌لرندن برینك یازدیغنه کوره آناطولیده تورك کنجلرینی یتیشدیرمك مقصدیله مختلف یرده قلوبلر آچمق ایچون بوندن‌یکرمی‌کون قدراول مستر(جه‌یمس) نامنده برآمریقالی معارف وکالتنه مراجعت ایتمش ، تکلیفاتده بولونمش . معارف وکالتی تکلیفات واقعه‌یی تدقیق ایده‌رك یالکز انسانی (؟) مقصدلر تعقیب ایتدیکنی سویله‌ین آمریقالی‌یه ، پاره تورکلره‌ویرلمك وهیئت اداره تورك کنجلرندن مرکب اولمق اوزره موافقت ایدیله‌بیله‌جکنی جواباً بیلدیرمش . آمریقالی راضی اولمش ، آناطولیده آلتی قلوبك آچلماسی ایچون (٥٠) بیك دولارایسته‌نلمش. آمریقالی شمدی آمریقایه‌دونیورمش..

یکنلرده طنین غزته‌سی کنج خرستیانلر جمیتنك آناطولینك کویلرینه وارنجه‌یه قدر شعبه‌لر آچمسی ، سلانیکلی صبیحه ذکریا خانم‌ده تورك اوجاقلری کنج خرستیانلر جمیتنك وظائفنی درعهده ایتمسنی توصیه ایدیورلردی . عجبا او نشریاتك بو تشبث ایله علاقه‌سی یوقیدر ؟ صوکره ، قلوب آچمق ایچون داخلیه وکالتنه دکل‌ده ، معارف وکالتنه مراجعتك معناسی‌ده آکلاشیله‌مایور. باقه‌لم ، او نشریات وبو تشبثلر نره‌ده قرار قیله‌جق !

تورکی قورتاره‌جق نه ایمش !

صوك تلغراف غزته‌سنده (تربیه‌مز) سرلوحه‌لی و برهان آصف امضالی بر مقاله‌ده غریب بر طاقیم مطالعات درمیان ایدیلیور . محررك غربلیلاشمق ایچون اك صوك توصیه‌سی شودر :

« معارف وکیلی بکك و آرقداشلرینك بوکونه قدر اهمال ایدیلن لاتینلرله قدیم یونانیلری لیسه پروغراملرینه صوقملری لازمدر . تورکی محو ایدن مدرسه‌نك ییقیلدیغی کونلرده آوروپایی آوروپا یاپان هومانیست تحصیلنك مملکتمزده درحال تطبیقنی ایستیورز . باشقه درلو تورك یکرمنجی عصره کوره دوشونه‌میه‌جکی کبی یکرمنجی عصره کوره حس ایده‌میه‌جکدر . »

ملتی غربلیلاشدیرمق ایسته‌ینلرك هپسی بویله ایچلرینی طیشاری‌یه دوکسه‌لر چوق ایی اوله‌جق ! ملتك بو قبیل یازیلردن آله‌جغی عبرت وانتباه البته چوق بویوکدر .

آذربایجانك روسلاشمسی

یکی قافقاسیا غزته‌سی یازییور :

« آذربایجانك آراس بویی ، شیروان ، موغان ، میل ، باکو ولنکران جهتلری روسلاشدیریلقده‌در . موسقوانك قانلی ایمپریالیستلری بونی « استعمار اراضی » آدیله حیاسزجه‌سنه اجرا ایدییورلر . شیمدی قزیل روسیه چار روسیه‌سنك قانلی سیاستنی دوام ایتدیرییور . اکر ایکنجی بر انقلاب ، یکی بر قیام ومبارزه حرکتی اولمازسه بومدهش سیاستك ده قارشیسی آلنمایاجقدر . روسلر آذربایجانك قلبکاهنی اشغال ایده‌رك اوطوراجق ، اهالینك‌ده اکثریتی تشکیل ایتمکه باشلایاجقدر . بوزمان مملکتك بوتون مقدراتی رسماً اونلرك آلنده اولاجاغی کبی دینی ، دیلی ، مدنیتی ، عادات وعنعناتی‌ده ده‌کیشه‌جك وآذری تورکلکی بوروس ده‌کزی ایچریسنده أریوب کیده‌جکدر .

ذاتاً ملیت نه‌در ؟ ملیت نه‌کبی بر جمعیته دیرلر ؟ بو سؤاله جواب ویره بیلنلرك دیلسز ، یازیسز ، عادات وعنعناتسز ، تاریخ ومدنیتسز بر جمعیته بر ملت دیه‌میه‌جکلری طبیعی‌در . ایشته آذری تورکلکنه ملی وارلغی ، ملی شخصیتی ، ملی موجودیتی ، ملی سیما وخصوصیتی غیب ایتدیرمك ایسته‌یورلر . بونی هرکس کورملی ، آذری تورکلرینك وجدانندن قوپان فریادی هرکس ایشیتمه‌لیدر . چاره .. الك قطعی وقیمتلی چاره لازمدر . واون بش ییل صوکرا عربلرك اسپانیا اوزرنده حاکمیتلرینی نه‌قدر آرزو ایدن بولنورسه آذربایجانك ملی بر یورد اولدیغنه‌ده یالکز اوقدر اینانانلر بولنور . آذربایجان سیاسی ، اقتصادی ، عسکری حاکمیتنی غیب ایتمشدر . فقط شیمدی ملی وارلغی ، ملی شخصیتی ، ملی موجودیتی دخی غیب ایدییور . مدنیت نامنه ، انسانلق خاطرینه تورکلك واسلاملق ناموسنه بوکا چاره ، هم‌ده الك قطعی ومؤثر بر چاره لازمدر . »

مدرسه‌لرك ابقاسی حقنده بیانات رسمیه

معارف وکیلی واصف بکك دارالخلافه‌لری قادرولریله ، درسلریله ، مفردات پروغراملریله ، معلملریله عیناً ابقا ایتدیکنی ملت مجلسی کرسیسنده علناً سویلیوب سویله‌مدیکی بر مسئله اولمشدی . اخیراً بو مذاکراتی احتوا ایدن ضبط جریده‌سی آلمزه‌کچمش اولدیغی جهتله معارف وکیلنك بیاناتنی عیناً نقل ایدییورز :

« ... افندم ! بکا شرعیه وکالتندن دور ایدیلن قادرولریله ، درسلریله ، مفردات پروغراملریله عیناً ابقا ایتدم . دها نه ایستیورلر ؟ آرقداشلر ، یالکز بو دارالخلافه مدرسه‌لرنده احضاری صنفلر کوردم . پروغراملرینی تدقیق ایتدم . بر قسمنك احضاری ، بر قسمنك ابتداء داخل وخارج اوله‌رق ایکی‌یه تقسیم ایدیلدیکنی کوردم .

رائف افندی (ارضروم) — صحن‌ده واردر .

واصف بك (دوامله) — أوت ، مدرسهٔ سلیمانیه‌ده ، صحن‌ده واردر . ابتدائی قسملره احضاری صنفلرینه‌یعنی تعبیرلری وجهله احضاری صنفلرینه اوله‌جه‌ده عرض ایتدیکم وجهله قطعی اوله‌رق معارف پرنسیبی نقطهٔ نظرندن البته موافقت ایده‌مزدم . اونلرك احضاری صنفلرینی الغا ایتدم . کندی ابتدائی قسملریمزه نقل ایتدیردم . ابتداء داخل وخارج ، صنفلریله ، پروغراملریله ، مفردات درسلریله ، معلملریله ، قادرولریله ابقا ایدیلمش وبوکون موجوددر . »

توركیا بویوك ملت مجلسی ضبط جریده‌سی - قرقنجی اجتماع - ۱۷ نیسان ۱۳٤۰ پنجشنبه - ایکنجی جلسه - صحیفه ۹۲۱

ایشته معارف وکیلنك ملت کرسیسنده‌کی بیانات رسمیه‌سی عیناً بویله‌در . لکن تطبیقاتده بو بیانات رسمیه‌نك خلافنه حرکت ایدیلمش اولدیغنی کله‌جك هفته ایضاح ایده‌جکز .

صوکره واصف بکك الٰهیات فاکولته‌سنك درسلری حقنده‌کی بیاناتی‌ده ینه او صحیفه‌ده عیناً شویله‌در :

« آرقداشلر ! الٰهیات فاکولته‌سی ایچون متخصصلرك یاپدیغی پروغراملرده ، او پروغراملری بالخاصه سید بك افندی‌یه ترك ایتمشدم . فقه ، فقه تاریخی ، کلام ، کلام تاریخی ، حدیث ، حدیث تاریخی ، هپسی موجوددر . خلاصه بوتون سلیمانیه مدرسه‌سنده اوقونان درسلر موجوددر . »

الٰهیاتده‌کی درسلرك بو بیانات رسمیه‌یه تماماً توافق ایتمدیکنی‌ده ایضاح ایده‌جکز . (فقه) و (کلام) درسلری یوقدر . یالکز تاریخلری واردر .

خلط تدریساتك ملحوظ نتیجه‌لری

کاظم قره‌بکر پاشانك بو مسئله حقنده غزته‌لره وقوع بولان بیاناتندن بعض فقره‌لرینی عیناً نقل ایدیورز :

« کرچه قادین - ارکك مساعیٔ مشترکه‌سی بزده‌ده موجود ایسه‌ده ، بو هنوز کویلرمزده تجلی ایده‌بیلیور . کویلرده ، احتیاجك سوقیله قادین ، ارککك یانی باشنده چالیشمقله برابر ینه قهوه‌یه کیتمز . شهر حیاتمزده ایسه قادینك اقتصادی ساحه‌ده ارککله تشریك مساعی‌یه باشلاماسندن اول ، بالولره ، بارلره کیتمه‌سی ترقی‌یه و اقتصادی مفکوره‌یه مفید اولماسه کرکدر . قادین وارککك مساعیسنی مطلقا بر « ایش بولومی » تفریق ایتملیدر . هر ایکی صنف بو سایه‌ده دها منتظم و مثمر ایش کورورلر . بن ابتدا خانملرك اقتصادی ساحه‌ده کندی یرلرینی اشغال ایده‌بیلمش اولدقلرینی کورمدکجه دیکرلرندن فائده اومایورم .

انکلیز تربیه عالملری ، انکلتره‌ده تحصیل کورن قادینلرك عددی چوغالدقجه توجه بولامادقلرینه اظهار تأثر ایدییورلر . ایش بولومندن اول کنجلك حسیاتنی قولایجه بربرلرینه عکس ایتدیره‌بیله‌جك اولان ابوین قیدندن آزاده اشترا کلرك دوغورابیله‌جکی آلملی محذورلر ، قورقولورکه خلقك قیزلرینی فضله تحصیلدن تحذیره منتهی اولماسین !

سبیل الرشادك هر قارئی لااقل ایکی کیشی‌یی دها آبونه قیدایدرسه مجموعه‌مزك نشری خصوصنده پك بویوك لطفده بولونمش اولورلر .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

Eksik no. 606 fotokopisi yerine konuldu.

سبيل الرشاد

١٣٣٠

آبونه شرائطی : هر بر ایچون سنه‌لکی (٤٠٠) آلتی آیلغی (٢٢٥) ؛ ممالک اجنبیه ایچون سنه‌لکی (٤٥٠) ، آلتی آیلغی (٢٥٠) غروشدر.

نسخه‌سی ٧,٥ غروشدر . سنه‌لکی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده رشید افندی خاننده

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولنماز .

آدره‌سی تبدیلنده آیریجه ٥ غروش کوندرملیدر .

مکتوبلرک امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر

ممالک اجنبیه ایچون آبونه اولانلرک آدرسلرینک فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندردیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغی بیلدیرلمسی رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٦٠٧ | ٣٠ ذی‌القعده ١٣٤٢ | * پنجشنبه * | ٣ تموز ١٣٤٠ | جلد ٢٤

اسرار قرآنیه

وقالوا اتخذالله ولداً سبحانه .... الخ الآیة

٤

جناب حق هرهانکی بر شیئی تقدیر ایدر وصنع بدیعیله وجوده کتیررده صوکره اونی ینه اونک ایچون چیزمش اولدیغی قانون ونهج الهیسنی تعقیب ایله مکلف طوتارسه آرتیق اونک ایچون قانون ازلک ساحهٔ شمولندن خارجده قاله‌بیلمک ، یاخود کوستردیکی یولدن انحراف ایده‌بیلمک امکانی اولاماز .

بوتون مخلوقات آره‌سندن بنی آدمک یریوزنده خلیفه اولماسنه مشیت الهیه‌سی تعلق ایدنجه انسانک بدننه وقفاسنه بونک ایچون لازم کلن اعضا ایله ادراکی تودیع ایتدی؛ انسانده کندیسی ایچون مشیتک چیزدیکی یولدن یورومه‌یه باشلادی . واقعا ابنای بشر آره‌سنده بومواهبدن استفاده‌یه قدرتیاب اولامایانلر یوق دکل؛ لکن بویله‌لرینک یانی باشنده عینی موهبه‌لرله خلقتلرینک غایه‌سنه وارانلر موجود .

مادامکه فاطر حکیم کوزی کورمک ، قولاغی ایشیتمک ، دیلی سویلمک ، دری‌یی حس ایتمک ، دماغی دوشونمک ، معده‌یی هضم ایتمک ، بوبرکلری بول افراز ایتمک ، قلبی‌ده وجودی بسلمه‌یه صالح قانلری اعضای بدنه سوق ایدوب ، کیرلنمش قانلری تصفیه کورمک اوزره آق جکرلره سوق ایتمک ایچون تقدیر بویورمشدر ؛ کرک بو اعضا وجوارحدن ، کرک جوف صدری وبطنی‌ده‌کی احشادن هیچ بری دست ازلک کندیسنه چیزدیکی قانونه قارشی کله‌من . بناءً علیه کوز ایشیتمه‌یه ، قولاق کورمه‌یه ، قلب بوبرکلرک وظیفه‌سنی ادا ایتمه‌یه قالقیشه‌ماز .

مادامکه خلاق کریم قمره کندیسی ایچون مقدر اولان منازله هبوطی ، شمسه منظومه‌سیله برلکده سیری ، ارضه‌ده فضا ایچنده وکندی محوری اطرافنده مواسمی وکیجه ایله کوندوزی وجوده کتیره‌جک طرزده دور وسیرانی تقدیر بویورمشدر ؛ آرتیق بونلرک بری ایچون سیرندن ، یاخود اللهک امر ایتدیکی وظیفه‌سندن انحراف امکانی تصور اولونه‌بیلیرمی ؟ هیچ بر زمان اولونه‌ماز . « لاالشمس ینبغی لها ان تدرك القمر ولااللیل سابق النهار وکل فی فلك یسبحون . »

خلاصه ، یوقاریده ذکر ایتدیکمز آیت کریمه سوابقیله ، لواحقیله برلکده اوله‌رق آنجاق برحقیقتی بیلدیرمک ایچون کلمشدرکه برطاقم عقول قاصره اوحقیقتی ادراك ایده‌مه‌مك یوزندن خالقله مخلوقی بربرینه بکزه‌تیور ، صانعله مصنوعی یکدیکرینه قاریشدیریور .

تفسیر ایتمکده اولدیغمز بقره آیتنه کلنجه (بل له مافی السموات والارض کل له قانتون) نظم جلیلیله مسبوقدر وشبهه یوقدرکه نص کریمی مسیحك ابن الله اولدیغنه ذاهب اولان نصاری ایله جناب حقك قیز اولاد ایدیندیکنی ، یاخود اکیلن اکینلردن ، کسیلن حیوانلردن کندیسنه حصه آلدیغنی توهم ایدر وبوکا بکزر دیکر برطاقم اوهامه قاپیلان کیمسه‌لرك دعواسنی رد ایتمکده‌در .

کذلك آل عمران سوره‌سنده‌کی آیت جلیله‌نك مقصد نزولی مسیحك ابن الله اولدیغنه قائل اولانلری رد ایتمکدن باشقه برشی اولمادیغی ظاهردر . زیرا نص کریمی صراحةً ناطق اولمقده‌درکه : عیسی علیه السلامك نزد الهیده‌کی مرتبه‌سی حضرت آدم علیه السلامك مرتبه‌سی

فوقنده دکل ؛ ناصیل خالق ذوالجلال آدمی طوپراقدن وجوده کتیر دکدن صوکره بر خلقت کامله شکلنی آلماسنی امر ایدنجه آدم خالقنك امرینه عصیان وحکمنه مخالفت ایده‌مه‌دیسه عیسانی‌ده آناسی مریمك قارننده جناب حق عینی صورتله تکوین ایتدی. اوخالق ذوالجلالدرکه تراب ایچون مسیحك متشکل بولوندیغی مواده استحاله‌یی تقدیر بویوروب متعاقباً اوکا صورت وردی ، روح ازلیسندن نفخ ایتدی ، اوده تام‌الخلقه بر بشر اوله‌رق میدانه چیقدی . عجبا جناب حق طرفندن وجوده کلمسی امر اولنان عیسا ایچون بواراده‌ٔ سبحانیه‌یه عصیان، یاخود بوامره مخالفت قدرتی متصورمیدر ؟

سوره‌ٔ یس‌ده‌کی آیت کریمه‌یه کلنجه خلاق عظیمك أولمش انسانلره یکیدن جان ویرمك ، طوپراق حالنه کلمش اجسادی حشر وبعث ایتمك قدرتنی کوسترمیه‌جکی وهمده بولنانلری رد ایچون نازل اولدیغی آشکاردر .

شو حالده بوتون بو آیتلردن مقصد خالق بردرکه اوده اللهك مخلوقاتی آره‌سندن بعضیلرینك امرالهی‌یه قارشی کله بیله‌جکی وهمده بولنانلرله مظهر تکریم اولمش قوللری ایچندن بر طاقمینی جناب حقك قیزی ، یاخود اوغلی تلقی ایدنلره هجوم وردن بشقه برشی دکلدر .

بناءً علیه مخلوقاتندن هیچ برشی ایچون جناب حقك برامر قولیسی اولدیغنه وهیچ برکلمك « کن » کلمه‌سنك آرقه‌سندن ، یاخود بوکلمه‌نك صدوری اثناسنده حدوث بولدیغنه دائر بوآیت جلیله‌ده قطعی بردلالت یوقدر. هرنه‌قادار مفسرلر بوخصوصده برچوق سوزلر سویلمشلرسه‌ده نظر امعان ایله باقانلر آیت کریمه‌یی اونلرك آکلادقلرندن بوس بوتون باشقه معناده کورورلر. أوت ، شاید (کن) کلمه‌سی امر قولی‌یی مفید اولایدی، یاخود نظم آیت مأمور بهك درحال حصولنه دلالت ایده‌یدی (فیکون) کلمه‌سی بویله استمرار وتجدده دال اولان مضارع صیغه‌سیله کلمزدی . فا حرفیله برلکده کلن مضارعت صیغه‌سنك آکلاتدیغی معنی شودر : الله ذوالجلال برامرك وجوده کلمسنی ایسترده اونی نظم وابداع ایدرسه او أمر مبدع وصانعنك اراده وحکمتی وجهله فوراً تکون ایدر وخلقت پذیر اولور. شبهه‌سز، الله ذوالجلالك کائناتی ابداع وتقدیری اوحادثه‌لردندرکه اوزونلغی، قیصه‌لغی اعتباریله آره‌لرنده تخالف بولنان برزمان استهلاك ایدر؛ بونکله برابر موضوع بحث اولان زمان هرحالده تجدد وامتداد ایدوب طوران برزماندر. الله ذوالجلال کائنات کبرایی تشکیل ایدن اجزای دقیقه‌دن برینك تکوینی مراد ایدنجه او اوفاق جزؤك حصولنه اراده‌ٔ الهیه تعلق ایتدیکی وقدرت الهیه اونك تکونی ایچون مقتضی اسبابی احضار ایلدیکی کبی اوشی‌ده تکون ایدر. ناصیل که (ولقد خلقنا الانسان من سلالة من طین. ثم جعلناه نطفة فی قرار مکین. ثم خلقنا النطفة علقة فخلقنا العلقة مضغة فخلقنا المضغة عظاماً فکسونا العظام لحماً ثم انشأناه خلقاً آخر فتبارك الله احسن الخالقین) نظم جلیلی بو ترتیبی کوسترمکده‌در .

بناءً علیه فاطر ذوالجلال خلقتك هرآننده قضاسنی یوروتیجی‌در، مقدردر، مصوردر، آمردر ؛ انسان‌ده بوتون شو ذکر اولنان اطوار خلقتنده ایستر ایسته‌مز مأموردر، اجابته مجبوردر . بواعتبار ایله انسان اللهك قوانین تقدیری میانه قویدیغی وقوانین کونیه‌سنك روحی اتخاذ ایلدیکی او أمر الهی ایله طوردن طوره تکون ایدوب طورمقده‌در . نیته‌کیم (ثم استوی الی السماء وهی دخان فقال لها وللارض ائتیا طوعاً اوکرهاً قالتا اتینا طائعین) آیت جلیله‌سی‌ده بونی مؤیددر .

بواعتباره کوره تکون هم فوری ، هم تدریجی اولیور . فوری اولماسی شو صورتله در : مثلا کائنات مکمله آره‌سندن انسان برطاقم ذرات صغیره‌دن ترکب ایده‌رك مختلف اطواره کیرر. بناءً علیه بوتون احوال ذره‌یه وتطورات مختلفه‌سنده تقدیر الهی‌یه نشانه‌در وخلقتك سر طبیعیسی بولنان امر تکوینی‌یه مخاطبدر . بواطوارك کافه‌سنده صنعی پك بدیع اولان قدرتك منقادیدر، مطیعیدر ؛ اودست قدرتکه حصولنی ایستدیکی اوصاف وممیزاتی اتمام ایدنجه‌یه قادار علاوه ایدر ، طی ایدر، تصویر ایدر ، تقدیر ایدر طورور .

شاید تکونك فوری اولماسی باشقه برمعناده اولسه‌یدی حضرت عیسانك خلقتنی بیلدیرن آیت جلیله (ثم قال له کن فیکون) یرینه (ثم قال له کن فکان) طرزنده وارد اولمق ایجاب ایدردی .

بونکله برابر اجزای مختلفه‌دن مرکب اولان وموجودات سائره‌دن تولد اضطرارنده بولنان بر موجودك فوراً خلقتی مشهودامزه مخالف اولدقدن باشقه، کتاب کریمنده (ولن تجد لسنة الله تبدیلاً ولن تجد لسنة الله تحویلا) بویوران فاطر حکیمك قوانین کونیه‌سیله‌ده قابل تألیف دکلدر .

مع مافیه ایلریده کله‌جك آیات کونیه‌نك تفسیرنده بوموضوعه دونه‌رك کیفیت تکوینه وکائناتدن برقسمنك دیکرینه نسبتنه دائر ان شاء الله مطالعاتمزی بیلدیره‌جکز .

یینه نورالبیانجیلر

نورالبیان مترجملری صوك ایضاحلرینك دردنجی فقره‌سنده تأویلك نتائجنی بیان صددنده « کلامی ظاهرندن معنای مخالفنه ارجاع ایدنلرده بولوندی » دیورلر وبو وسیله ایله ظهوره کلمش اولان فرق ضاله‌دن بعضیلرینك اسملرینی ذکر ایدرك اهل سنت وجماعت علماسنك بونلره قارشی مجاهده‌لرینی تقدیر ایله یاد ایدیورلر .

كلامى ظاهرندن معناى مخالفنه ارجاع ايتمك اساساً تأويل دكل ، برتحريف ايسه‌ده، بز بوراده‌كى افاده‌نك نتيجه‌سنه تماماً اشتراك ايدرز . اهل‌سنت وجماعت علماسى، دائما حق واعتدال وانصاف اساسى اوزره يورودكلرندن هوا نفسانينك تلقين ايتديكى يا كلش يوللردن يورويننلره قارشى علمده سلاح اوله‌رق قوللانيله‌جق پك كوزل اصول وقواعد تثبيت ايتمشلر وبو اصوللرينى‌ده هپ كتاب وسنتك استقراء تامى اوزرينه استناد ايتديرمشلردر . بونلردن بريسى‌ده « خلافنه بردليل بولنمدقجه نصوص ظواهرينه حمل اولنور . » قاعده‌سيدر . بونك برمتممى‌ده «برنص ويا بركلام وجوه احتمالنده داخل اولميان بر معنايه اصلا حمل اولنه‌ماز . » قاعده‌سيدر . بناءً عليه كلامى معناى مخالفنه حمل ايتمك اصلا جائز دكلدر . بوتون بوقاعده‌لرك اساسى‌ده شوجمله‌ده خلاصه اولنه‌بيلير : « هركلام كندى معناسنى افاده‌يه موضوعدر » برسوزى وضعى وجهله قوللانميان و يا آكلاميانلر اونى سوء استعمال ايتمك حقسزلغنده بولنمش اولورلر .

ايشته تأويل بهانه‌سيله نصوصى، محتملى اولميان برطاقم معانئ فاسده‌يه حمل ايتمكه چاليشان اهل اهوا كلامك بووضع اصليسنه تجاوز ظلمكارلغنده بولندقلرندن دولايى اهل‌سنت والجماعة كنديلريله بحق مجاهده ايدرك دينه وعلمه عقلى ونقلى خدمتده بولنمشلردر . اهل‌سنتك بوخدمتلرينى بوكره تجهيل ايدن نوراليان مترجملرينده بز بو اهل‌سنت علماسى ميانده كورمك ايستديكمزدن دولايى ترجمه‌لرنده كورديكمز، منحرف ويامخالف نقطه‌لرى اخطار ايله برخدمت دينيه‌ده بولنمق وكنديلرينى سويله‌مش اولدقلرى سوء تأويل نتائجندن صيانت ايتمك ايسته‌مش ايدك.

تفسير مفسرك عين لساننده‌در. برلسانده‌كى سوزى ديكر برلسان ايله تفسير ايتمك اساساً غيرممكندر . بونى ياپه‌بيلمك ايچون اول امرده تفسير اولنه‌جق اصلى ترجمه ايله‌مك و اوترجمه‌يه كوره تفسيرينى علاوه ايتمك ايجاب ايدر . بوندن دولايى نوراليانجيلر نه‌قدر تفسيردن ، تأويلدن دم ووروسه‌لر يابدقلرى شى برترجمه طاسلاغندن باشقه برشى دكلدر . ترجمه ايسه نقل بالمعنى ديمكدر ، نقل بالمعنى‌نك نقلياتده اوقدر اهميتى واردركه بونى انجق بيلمه‌ينلر ويا حقدن قورقوسى اولميانلر استصغار ايده‌بيلير . بونقطه‌يى اى آكلايه‌بيلمك ايچون برمحكمه‌ده برشاهدك ويامدعينك افاده‌سنده‌كى قيودك اهميتى ، ترجمه ويا استنابه حالنده الك كوچوك بر يا كلشلغك نه تهلكه‌لى نتيجه‌لره منجر اوله‌بيله‌جكنى دوشونوويرمك كافيدر .

بونى درپيش ايدنجه پك اعلا كوريليركه ترجمه ونقل بالمعنى‌ده وقوعه كله‌جك يا كلشلقلرك، انحرافلرك تهلكه‌سى برآيتك لسان اصليسيله يانى باشنده اخذ موقع ايده‌جك سوء تأويللرك نتائج سيئه‌سندن دها خطرنا كدر . مثلا « فسويهن سبع سموات » آيتى بريسى چيقوب‌ده عربى اوله‌رق (اى سويهن سبع تسوية) ديه تأويل ايتسه ، بوراده جزئى برملاحظه مخاطبلره بوتأويلك بطلانى افهام ايده‌بيلير . فقط اصلندن برشى آكلامديغى فرض اولنان تورك مسلمان مخاطبلره قارشى مترجملرك يابدقلرى كبى « يدى قات تسويه ايتدى » ديه برمعنى ويريليرسه بو مخاطبلر ايچون كندى فكرسليمليريله بوخطايى كشف ايتمك امكانى يوقدر . بناءً عليه ترجمه طريقندن كلن بوكبى يا كلشلقلرك نامى سوء تأويل دكل ، آچيقدن آچيغه برتحريف اولور. سببى ، عدم وقوف ويا قصد ، هرنه اولورسه اولسون نتيجه عين نتيجه‌در . باشقه آيتلرده « طباقا » قيدى بولنمسى بهانه‌سيله هايدى بورايه بر قات علاوه‌سى (طباق ديمك قات ديمك ايسه) بردرجه‌يه قدر معذور كورولسه بيله (يدى قات تسويه) تعبيريله « يدى » يى و « قات » ى سمانك قالديروب تسويه‌يه ياپشديرمق ، بوآيتك جالب دقت اولان خصوصيتنه نظراً ، بونك التزامى بريا كلشلق اولديغنى سويله‌مكه حق واردر كبى كورونيور.

بوراده اهل‌سنت علماسنى تجهيل ايدن مترجملر، بوقاريلرده ايمانك تعريفنى يازاركن معتزله‌لر وخوارج مذهبلرينى نقل ايتمشلر واهل سنتك مذهبنى قاله آلمغه تنزل ايتمه‌مشلردى . دها غريبى او سوزى أبوالسعود وقاضى بيضاويدن آليركن اونلرك جرح ايچون نقل ايتدكلرى فقره‌يى آلوب التزام ايله بيان ومدافعه ايتدكلرى اهل‌سنت مذهبنى لاشى كبى آتيويرمشلردى. وفاتحه‌ده هدايتك معناسنده اولديغى كبى بعض يرلرده‌ده معتزله مذهبنى التزام ايله‌مشلردى . هركسك معلوميدركه ، كفر ، ايمانك ضدى ويا نقيضى بر معنادر . ضدلرك ، نقيضلرك معنالرى‌ده ينه ضدلريله اولچولور و اونكله انكشاف ايدر . ايمان مترجملرك التزام ايتدكلرى معتزله‌لر وخوارج مذهبنده اولديغى كبى اعتقاد وعمل مجموعى اولديغنه كوره بونلردن برينك نقصانيله ايمان كيتمش وكفر قاپوسى آچيلمش اوله‌جقدى . شو حالده كفر : اعتقادى ويا عملى ، ياخود ايكيسى‌ده بولنمامق ديه تعريف وتفسير ايدلمك لازم كليردى . فقط مؤلفلر كفره كلنجه نه ايمان حقنده التزام ايتدكلرى مذهبلرك مقتضياتنه اتباع ايتمشلر ، نه‌ده اهل سنت والجماعة مذهبنه مراعات ايله‌مشلردر . چونكه اهل سنته كوره ايمان دينده ثبوتى قطعى اولان شيلرى ، تعبير آخرله (ماجاءبه الرسول)ى قلب ايله تصديق ولسان ايله اقرار، كفرده بونلرى تصديق واذعان ايتمه‌دن ستر وانكار ايله‌مكدر. آنجق (الامن اكره) نصى موجبنجه لسان ايله اقرارك وجوبى حال اكراهده ساقط اولور . بناءً عليه يالكز اللهى انكار دكل ، پيغمبرى وپيغمبرك تبليغنده شبهه اولميان هرهانكى برخصوصى ومثلا قرآندن برآيتى ويا قطعى الدلاله معناسنى انكار دخى ، كفر جمله‌سندندر . عمل ايسه ايمانك عينى دكل ، نتيجه‌سى وكماليدر .

مترجملر ايضاحاتك بشنجى فقره‌سنده مختلف تفسير مسلكلرينى

قيد ايتمك ايسته‌يورلر . هر عالمك متخصصى اولديغى مسلكى نقطهٔ نظرندن بر تفسير يازمش اولمسى هيچ شبهه‌سز كتاب اللهك او مسلك نقطهٔ نظرندن مزايا و دقائقنى تفصيل و ارائه ايتمك كبى بر خدمت مبجله‌يى متضمندر . فقط بونلرك بر قسمى آلات و بر قسمى غايات نقطهٔ نظرندن خدمت ايدر. شبهه يوق كه مقصد اصلى غايات‌در ، اوده دينك احكام اصليه و فرعيه‌سنى آكلامق و آكلاتمقدر . بالذات غايانه خدمت ايدنلر آلاتى مسلم فرض ايدرك يوررلر و اوكا مراعاة ايتمك مجبوريتنى اونوتمازلر . آلاته خدمت ايدنلرده اهل غاياتك بو مطوبلرينى تصريح ايلرلر . بناءً عليه قرآنك لغت، صرف و نحو و بلاغتنى هيچ نظر اعتباره آلميه‌رق بر تفسير يازان اولمامشدر و اوله‌ماز . هيچ بر مسلكه سالك اولميه‌رق يازيلان شيلر تفسير دكل ، بر كشكول اولور و بونلر كليشى كوزل خطالر انتخاب ايتمكدن‌ده خالى قاله‌مازلر . ترجمه‌يه كلنجه بو هيسندن زوردر . چونكه ترجمه اصلك متضمن اولديغى بتون او دقائق فهم و احاطه ايله برابر تفصيل و تصريحنه تعرض ايتمه‌دن واصلك ذوق و جاذبه‌سنى بوزمادن لسان آخره نقل ايتمكدر. بوندن طولايى نورالبيانجيلرك وظيفه‌سى مختلف مسالك تفسيريه بولنديغنى سويله‌مك دكل ، او مسالككك هر برينه قابل تطبيق بر ترجمه ميدانه كتيرمكه چاليشمق ايدى . اعجاز قرآنه قارشى بونك بر امر محال اولديغى سابق ايضاحلرنده سويله‌ينلر ، مسلمان توركاره قرآنك معناسنى آكلاتمق دعواسنه قالقيشمامالى ايدى . اكر « مالايدرك كله لايترك كله » ايسه معانىٔ قرآنك بيكده برينى آكلاتيركن هيچ اولمازسه آكلاتدقلرينى طوغرى اوله‌رق آكلاتملى ؛ هركسه تأويل دعواسيله ياكلش ترجمه صاتمغه قالقمامالى ايديلر. اكر مقصد تفسير ترجمه‌سى ايسه مثلا ابوالسعود افنديتك تفسيرينى طوغريجه ترجمه ايديويرملى وعباداللهى (ترجمه ، تفسير ، تأويل) نامنده يكى بر شبههٔ ثلثيه‌يه معروض براقماملى ايديلر. هر لسانده ضمير كندى مرجعنه ارجاع اولنور. بو بر قاعده‌در. فقط بو قاعده‌يى سويله‌يوب‌ده ضميرى ينه مرجعنك غيرى‌يه كوندرنلره بيلمه‌يز نصل آفرين ويريلير؟ نورالبيان ترجمه‌سيله ايضاحاتنده كورولن حال‌ده بوكا بكزه‌يور.

نورالبيان ترجمه‌سنك ممثل مستعارى شيخ محسن فانى حضرتلرى ايضاحات مهمه‌لرينك التنجى فقره‌سنده « تفسير نصل اولمالى ؟ » ديه طمطراقلى بر سؤال وضع ايديور و جوابنده شويله ديور :

« قرآن مبينك مجموعى بر كتلهٔ حقدر و بربرندن تفريق جائز دكلدر، بونك ايچون هرهانكى بر آيتك ، حتى بر ادات وحرفك تفسيرنده هيئت عموميه‌سنك نظر دقته آلنمه‌سى لازم كلير. ديكر طرفدن ... احاديث كريمه‌يى كوز اوكنده بولنديرمق ضروريدر »

اوت، بو بسيط و ضرورى حقيقتده اساس اعتباريله هيچ شبهه يوقدر. هانكى مسلكده تفسير يازيليرسه يازلسون بوندن انحراف ايتمك جائز دكلدر ، حتى ساده قرآن حقنده دكل، هرهانكى بر متكلمك، مؤلفك مرامنى فهم و شرح ايتمك ايچون سوزينك هيأت مجموعه‌سنى و سياق و سباقنى كوزتمك شرط لابددر. آنجق تفسير و تأويلك شرطى بالكز بوندن عبارت دكلدر . عصر سعادتده جارى اولان اصل لسان عربك بتون اينجه‌لكلرينى حين تفسيرده كوز اوكنده بولنديره‌بيلمك ايچون استقراء لسان و تتبع آثار قرآن ايله مقرر اولان نحو و بلاغت اساسلرينى كلامك دقائق و محاسننى دخى الده كى قلم كبى تدوير ايده‌جك وجهله بيلمك و نظر دقته آلمق لازمدر . و تعصبدن آزاده قالمق ايچون استشهادات لسانيه‌يى قرآن و حديث ايله دكل ، ادباى جاهليه شعرلريله ياپمليدر . عينى زمانده تاريخه و وقوعات تشريعيه‌يه‌ده واقف اولمليدر كه ناسخ و منسوخ مسئله‌لرى بوجمله‌دندر . اكر بتون مسالكك فوقنه چيقارق تام بر صلاحيت مجتهدانه ايله تفسير و تأويله كيريشمك ايسته‌نيليرسه ، مثلا اصمعى كبى لغت، سيبويه كبى نحو ، كشاف كبى بلاغت ، ابوحنيفه كبى فقه ، مالك كبى حديث، شافعى كبى اصول، طبرى كبى تاريخ ، رازى كبى فنون و كلام، محى الدين عربى كبى تصوف الخ بيلمك ، قاضى و ابوالسعود كبى بر افاده و بتون ائمه‌دن كبى حق پرست بر حسن همت صاحبى اولمق و با اعاظم اصحاب كبى بالذات مشكوة محمديه‌دن اخذ فيض ايتمش بولنمق لازم كلير . و بوندن دولاييدر كه اهل فندن هر برى طبيعتك بر وجهنه عائد برفنه خدمت ايتديكى بى علماء ديندن هر برى‌ده قرآنك بر وجهنه خدمته چاليشمشلر و كمال دينى و علمى‌يى تساند و اجتماعيت علميه سايه‌سنده هيئت مجموعه‌ده كوسترمكه بذل غيرت ايتمشلردر . بتون بونلرله برابر بر قرآن ترجمه‌سى ميدانه كتيرمك بويله بر تفسير ايشندن دها آغير و دها زوردر . چونكه ترجمهٔ قرآن قرآن اوله‌مازسه‌ده هيچ اولمازسه بر خيال قرآن اوله‌بيلمليدر . زيرا قرآنك (عربى مبين) اولديغى منصوص بولنديغندن دولايى ترجمه‌سنه قرآن ديمكده كفر تهلكه‌سى بولنديغى كبى ، ترجمه‌نك اصلنى تمثيل ايتمامسنده‌ده تحريف تهلكه‌سى واردر .

شيخ حضرتلرى بونى متعاقب « بز نه‌ياپدق ؟ » ديه صوريبور . « و آياتك ينه آيات ايله تفسيرى طرزينى اختيار ايتدك » ديه جواب ويريور. عفوعاليلرينه مغروراً ديه‌جكز كه بز بونى‌ده مرجعنه كوندرله‌ين ضمير كبى بوليورز . بر آيتك تفسيرنده قرآنك هيئت مجموعه‌سنى نظر دقته آلمق او آيته همان نظير و مشابهلرينك معناسنى ياپشديرمق دكلدر . بر آيتك بر حرفنده بيله قرآنك هيئت مجموعه‌سنى نظر اعتباره آلمق ديمك او آيته و او حرفه قرآنك هيئت عموميه‌سنه مخالف بر معنى ويرمه‌مك و اونكله آهنكدار بر نظم بديعده بولنه‌بيله‌جك كوزل بر معنى ويرمك ديمكدر . قرآنك هر كلمه‌سنك ، هر تركيبنك ، هر جمله‌سنك ، هر آيتك، هر قصه‌نك ، هر سوره‌سنك كندى يرلرنده و كنديلرينه مخصوص بر ر معنالرى واردر . و بو معنالرك هيأت مجموعه‌لرى‌ده بربرلريله آهنكدار بر معنى افاده ايدر . اكر هر آيتك كندى معناسى بو آهنك صحيح نظر

اعتباره آله‌رق ينه كندى موضعنده تعيين واراءه ايدلميوب‌ده هپ‌نظير ومشابهلرينه حمل ايديله‌جك اولورسه آيات قرآنيه بربريله مبادله‌يه تابع طوتولمش وهيچ برى كندى مقامنه ، موضعنه كوره تفسير ايدلمه‌مش اولور. فاتحه‌ده‌كى (الصراط المستقيم) يرنده (يس) ده‌كى (صراط مستقيم) ى، يس‌ده‌كى صراط مستقيم موضعنده‌ده فاتحه‌ده‌كنى ايضاح وتفسيره قالقشمق معقول ومشروع بر طرز تفسير عد ايديله‌مز . بو مبادله اصولى ينه قرآن كريمك (يحرفون الكلم عن مواضعه) ديه ذم ايتديكى كيمسه‌لرك حركتلرينه برمثال عرض ايتمكدن كيرى قالماز .

شونى بيلمك لازم كليركه « معرفه‌يى نكره اوله‌رق اعاده حالنده ثانى اولك عينى دكلدر » بوهربجه‌ده مضبوط برقاعدهٔ لسانيه‌در . بناءً عليه مفسرك وظيفه‌سى « الصراط المستقيم » ايله « صراط مستقيم » آراسنده برتغاير جزئى اراءه ايدن بو نكتهٔ مهمه‌يى ايضاح ايتمكدر . ايشته اساسلرى براولان بوايكى مفهومك تعريف وتنكيردن اخذ ايتدكلرى تغايرى مقايسه ايتمك ، قرآنك هيأت مجموعه‌سنى نظر دقته آلمقدر . يوقسه اساسنده بربرينك عينى اولان بوايكى كلمه‌نك بربرينى تفسير ايده‌جك هيچ برجهتى يوقدر .

بناءً عليه ، مترجملر آياتى آيات ايله تفسير نه ديمك اولديغنى‌ده فهم ايده‌مه‌مشلر ويابدق ديدكارينى ياپامشلر ، برچوق يرلرده ـ سويلدكلرى وجهله ـ آيتلرى مبادله ايتمشلردركه بويله بر حال جناب اللهه قارشى آيتلرك موقع ومقاملرينى انتخاب ايده‌مه‌مش اولمق كبى براعتراضى تضمن ايدر .

نورالبيانجيلر كويا بوبوش تعبيه‌لرى ياپدقدن صوكره يدنجى فقره‌ده « بعض اعتراضلرك ماهيتى » ديه (سبيل‌الرشاد) ه تعرض موقعنه كچمك ايسته‌مش وبيوك بريكونه بالغ اولان اعتراضلرمزدن آنجق اوچدانه‌سنى ذكر ايدرك كويا جواب ويريورمش كبى برنمايش ياپمش ومع التأسف اونلردن بردانه‌سنه اولسون برجواب ويره‌مه‌مشلردر .

— ۱ « سبيل‌الرشاد ، « الحمد » كلمه‌سنده‌كى استغراق افاده ايچون قوللا- نديغمز « كافه » تعبيرينك بومعنايى افاده ايتمديكنى يازيور . حال بوكه سورهٔ سبأك ۲۸ نجى آيتى « وما ارسلناك الا كافة للناس بشيرا ونذيراً » كافه لفظنك معناى استغراق مفيد اولديغنى بيلديره‌جكدى . وقاتلوا المشركين كافةً كما يقاتلونكم كافه (سورهٔ توبه ۳۶ آيت) وما كان المؤمنون لينفروا كافة [سورهٔ توبه ۱۲۳ آيت) بيان الهى‌ده بوكا دلالت ايده‌جكدى . » ديورلر .

مترجملر بوراده اولا بزم اعتراضمزك سوقنى تحريف ايتمشلردر . چونكه بز بوكلمه‌نك لسانمزده‌كى قيمتنى ودها زياده مجموعيت معناسيله علاقه‌دار اولديغنى سويله‌مش وهرحالده استغراق معناسى ترجيح ايديله‌جكسه بونك بوراده (هر) اداتيله ترجمه ايدلمسى موافق اوله‌جغنى اكلاتمش ايدك .

اونلر ايسه بزم اعتراضمزى لسان عربى نقطهٔ نظرندن ايمش كبى كوسترمشلر ومع مافيه جوابنده او نقطهٔ نظردن‌ده ياكلمشلردر . آيتلرده مفعول مطلق ويا حال اوله‌رق ذكر اولنان كافه لفظنك لسانمزه تحويلنده « كافهٔ حمد » ديه بر تركيب اضافى ايله استعمال ايتدرن كيزلى بر فرق واردر . وبوفرق معناى استغراقى افاده‌سنك قوت وكيفيتنده‌ده حس اولنور . بونك ايچون بوراده استغراقى بهرحال تعيين املنده بولنانلر ايچون موافق كلمه‌نك لسانمز اعتباريله « هر » كلمه‌سى اولديغى اعتراضى اوآيتلرى اوقومقله برطرف اوله‌جق براعتراض دكلدر .

ثانياً : كورميورلركه بوآيتلرده كافه كلمه‌سى هپ جمعلره ويا اسم جمعه اقتران ايتمش و بوراده‌ده مجموعيت معناسيله علاقه‌دار اولمشدر . وبو آيتلرده كافه كلمه‌سندن آيريجه استغراقى افاده ايدن لام تعريفلر واردركه كافه لفظى بونلرى عموم وجمعيت ايله تقويه ايلمشدر . اكر بوآيتلره توفيقاً كافه كلمه‌سنى قوللانديلر ايسه (كافهٔ حمد) دكل ، (كافهٔ محامد) ديه حمد كلمه‌سنى جمع صيغه‌سيله ذكر ايتمه‌لرى لازم كليردى .

ثالثاً : (ال) حرفنك استغراقى بر معناى حرفيدر ، كافه كلمه‌سى ايسه بونى مجموعيت معناسيله برابر برمعناى اسمى اوله‌رق افاده ايدر . برترجمه‌ده ايسه معناى حرفى يرينه ضرورتسز برمعناى اسمى قوللانمق خطادر .

حقيقت حالده بز بوراده اوچ اعتراض سرد ايتمش ايدككه ذكر ايتدكلرى اعتراضمز منفرداً ملاحظه ايدلمه‌ملى ايدى . بز بونلرك اوچنى بريرده برشائبه اوله‌رق كورمش ايكن مترجملر بوكره اوقودقلرى آيتلرله اوبرشائبه‌نك اوچده برينى كنديلرينه مستقل برجريحه ياپمش اولديلر .

نورالبيانجيلرك جوابلرينك ديكر ايكى فقره‌سى حقنده ايضاحات وانتقاداتمزى كله‌جك هفته‌يه براقيورز .

« سوءالخلق شؤم ... »

« قومه‌دى فرانسه‌ز » ده اوينانيلوب اوينانلامسى تياترونك هيئت مميزه‌سنجه اخيراً اولدقچه شدتلى بحث و اختلافه سبب اولان بر اثر حقنده پارس مطبوعاتى بر طاقم مطالعات يوروتيورلر ، كه بونلردن اخلاق عامه و عنعنهٔ مليه‌يه تماس ايدنلر اوزرنده نظر دقتم دوردى . مندرجاتى هنوز هركسجه تماميله معلوم بولنميان پيه‌سى تركيب ايدن اوچ پرده برسورى قادينك دكزبانيوسى طونى ايله كوستريله‌جكلرى شايع اولمش و بو شايعه خلقك مراقنى تحريك ايتمش . « قومه‌دى فرانسه‌ز » ك نصل بر مقصدله تأسس ايتمش اولديغنى بيلنلر اومرتبه آچيق صاچيق منظره‌لرك ملى محنه‌ده اراءه ايدلمسنى طبيعى بر حركت كبى كوروب‌ده لاقيدانه تلقى ايتميه‌جكلرى آشكاردى .

بناءً عليه شايعه‌نك تحقيقنه اهميت ويريلير ، صوروشديريلير ، نهايت اكلاشيليركه « قومه‌دى فرانسه‌ز » جه مجهول بولنان بودرجه بسيط برطرز تلبس واقع اولميوب ، يالكز بر شنلك منظره‌سى ايچنده

و ندیکلی تك بر بالقجی قادین کورونه‌جك ، یاشلیجه اوله‌جق وبویله اولاجغی ایچون کوزه ایلیشمیه‌جك . شو نتیجهٔ تفحصاتی فرانسه‌نك الکمعروف والکذکرلی ادبای انتقادیوننده‌ن برذات خشنودی واطمینان ایله یازییور .

بشقه برحادثه: معلوم اولدیغی اوزره ژاپون مهاجرلری مسأله‌سنك کچنلرده نکس مرض قبیلندن ینه انغلاق ایتمه‌سی اوزرینه ژاپونیا ایله آمریقانك آره‌سی ایجه آچیلمشدر . ژاپونیاده آمریقا علیهنه شدتله یاپیلان خصمانه نمایشلر جمله‌سندن شونی‌ده غزته‌لر خبر ویردیلر : ژاپون پای‌تختنك اك بیوك اوتللرندن برنده مسافر و زائرلر عیش و نوشه ، رقصه قویولمش بولندقلری صیراده چوغی کنج طاقمدن و عارفین زمره‌سندن ژاپونلردن مرکب و غلبه‌لك بر زمرهٔ نمایش‌کار اوتلك صالونلرینه هجوم ایتمشلر وآمریقالیلری تحقیر ایتمشلر ، اوروپایه عکس ایدن ایلك خبرلر بو تظاهراتك صرف آمریقالیلر علیهنده مرتب اولدیغی وبونلرك مهاجین طرفندن خبرلاندقلری صورتنده انتشار ایتمش ایسه‌ده ، بالآخره تحقق ایتمشدرکه نمایشك اصل هدفی ملی فلاکت اوانده غربك طنطنه‌لی سفاهت پرستلکنه تقلید و ژاپونیانك خصملریله ایچوب خوراتین ژاپونیالیلر وبالخاصه بعض ژاپون قادینلری ایمش .

دیکر بر حادثه : ینه ژاپونیاده ، ینه ژاپونیا ـ آمریقا اختلافی اوزرینه ، اییِ بر عائله‌یه منسوب بر ژاپونیالی ، آمریقایه قارشی « پروتستو » مقامنده آمریقا سفارتخانه‌سی اوکنده ، حارا کیری » عادتنی تطبیق ایتمش ، یعنی ، قارنی دەشمك صورتیله انتحار ایلمش .

*
* *

بزده کورن کوزلر ، ایشیدن قولاقلر ایچون بوکبی حادثه‌لر پك زیاده جالب دقت و هله استانبولده جریان ایدن احوال اخلاقیه ایله مقایسه‌سی موجب عبرتدر . مملکتك بشقه طرفلرینی ایجه کوروب اکلایه‌میورم؛ اونك ایچون یالکز استانبولدن بحث ایدییورم وسیاسةً هر نەشکل و وضعیته صوقولورسه صوقولسون ، مملکتك مرکز عرفانی تشکیل ایتمك اعتباریله استانبولك سقوط معنویسنده بتون تورك ایلینه سرایت ایدیجی بر استعداد کوردیکم ایچون بحثمی دار و خاص بر موضوعه منحصر عد ایتمیورم . ـ بو حادثه‌لر ایله بزده‌کی عماثللری آراسنده بر قیاس ترتیب ایتمك نصل الدن کلیر ؟ شهزاده باشنده ، بلا پروا « دارالبدائع » اسمنی طاقنان بر صحنه‌یه پیجاما ایله چیقمق هنرینی کوسترن خانملر ؛ بك اوغلی سوقاقلرنده ـ قوللره ، اوموزلره ، کوکسه علاوةً ـ برده چیپلاق آیاقلرله کزینمه موده‌لرینه یلته‌نن خانملر ؛ دها دونه کلنجه‌یه قدر مملکتمزك ایچنده حیات و مقدساتمزه هردرلو خیثانه ، غدارانه تجاوزلر ارتکاب ایدن ، حالا هجرت زده دین و عرق قارده‌شلریمزك قانلرینی دوکوب عرضلرینی هتك‌ایدن نامردعرقدن ناپاك‌قادینلرك أولرینه ناموسلرینی صاتمغه‌کیدن خانملر ؛ هیچ برنده ، ولوا کرچه اولسون ، حکمی پردوشونجه اثری بولونمیان ، صرف بهیمی مقصدلر اوجنده خسران وخیبت یوزندن انتحارلر . .

شونلر فجایع اخلاقیه‌مزدن برقاچ جشیددر. ترك دیانت وفقدان عفت واستقامتدن یورغونلقلرمز ، کبائر جنایاته واران اضمحلاللرمز قولایجه صاییله‌جق راده‌یی چوقدن کچمشدر . ویل ! ویل بزه ! دها کچن کون بر غزته‌مز ـ هم ده بو اخلاقسزلق طاشقینلقلرینه جهلاً ، « موده » یه تبعاً سبب اولانلر صره‌سنده کوستریله‌بیله‌جك بر غزته‌مز دییوردی‌که : « بوصوك ایکی آی ظرفنده تورکیه‌نك هرطرفنده واز جمله استانبولده جنایتلر چوغالدی . آناطولی واستانبول غزته‌لرنده هرکون برقاچ جنایتك تفصیلاتنی اوقویورز . ـــ . . . قسم اعظمی اخلاقسزلقدن اولیور . کچنلرده مملکتده بر انتحار موده‌سی توره‌مش ایدی . بوموده‌نك یرینه بوکون قتل موده‌سی کچدی . اوغلی باباسنی، قاردش آغابکنی ، قاری قوجه‌سنی ئولدیرییور ... » بوقتللرك اسباب واحوال وقوعنی تشریح ایتمك سوزی چوق اوزاتیر . یالکز برنده توقف ایده‌لم . قاری قوجه‌سنی ئولدیرییور ؛ اما نصل ؟ بوقدر قیصه وبسیط برافاده ایله ویریلن خبرك انظار اعتبار اوکنده تفصیله دکری واردر : قوجه‌سنی ئولدیرییور ، جسدی پارچه‌لایور ، پاکت یاپیور، تورك ـ بلغار حدودینك اورته‌سنه براقیق وبووجه ایله ذات جرمی کندی محیطندن اوزاقلاشدیروب نفسنه مصونیت جزائیه تأمین ایتمك ایستیور . شناعت جنایتکارانه‌نك بو مرتبهٔ دنیئه‌سی مملکتمزده کورولمش ، ایشیدلمش وقائعدن دکل‌در . هله برتورك قادینی بونی مرتکب اوله‌بیلمك ایچون نه درین بر اخلاقسزلق کردابنه قاپلمش اولمسی لازم کلیر! برقاچ سطرینی بو قاری‌یه نقل ایتدیکم مقاله‌نك محرری سلسلهٔ تعداده دها پك چوق شیلر علاوه ایده‌بیلیردی ؛ من‌الجمله ، آره‌لرنده بر شرکت تأسیس ایدوب ده أولرندن چالدقلری پاره ایله استانبولدن قاچان چوجوقلردن‌ده بحث ایده‌بیلیردی ؛ هپسی همان‌دائما رذالت وفحشیات معرضی حالنی آلان سینه‌مالر صیره‌لرنده پرورش‌یاب اولان ابنای وطنك مکتبلرده نه‌لر یاپدقلرینی صایوب دوکه‌بیلیردی : حیلازلق ، سرآزادلق ، سردرهوالق بو زواللی رحله نشین اطفال مملکته ساری علل وخیمه‌دن اولمش‌در .

بن کندی حسابمه بوحاللریمزدن هیچ‌ده متحیر دکلم . نتیجه‌بونلرك هپسی وقوعی ذاتاً بکله‌نیلن حادثات جمله‌سندن‌در . بر مرضك درلو اعراضی اولور؛ هر بر عرض قارشیسنده یپ یکی برشی کورمشجه‌سنه تعجب ایتمك مرضی تشخیص ایتمش اولمیانلرك کاری‌در . مع‌مافیه :

بوکیدیشله عجبا دها نه‌لر کوره‌جکز ؟ سؤالی دهنده ترسم ایتمامك قابل اولمیور ...

انسان اکدیکنی بیچر. حریت وسربستی‌یی یا کلش تفسیر ایدوب‌ده اباحه جیغیری ــ هم ده نصل کنیش براباحه جیغیری ! ــ آچانلرك و عرفاناً هنوز بلکه کری اولان بر صنف خلقی وهله قادینلرمزی بو جیغیرده غولانه خطوه‌لرله یورویوب کیتمکه بیاغی تشویق ایدنلرك ادراك ایده‌بیله‌جکاری ثمره‌لر ایشته شونلردن بشقه نه‌لر اولا بیلیردی؟ مفرط اجتماعیون واشترا کیون اورته‌یه قویدقلری نظریات عجیبه‌یی هنوز تطبیق ایده‌مامش اولدقلری نصل تطبیق ایده‌جکلرینی‌ده تعیین ایده‌مامش بولندقلری زمانلر کندیلرینه توجه ایدن استفهاماته : « هله برکره ییقالم؛ صوکره یکی بنایی نصل یاپه‌جغمزی دوشونورز! » یولنده جواب ویررلردی . ییقدیلر ؛ ییقیورلر ودها ییقه‌جقلر ؛ فقط ، یکی بنالرده رصانت منطقیه کوریله‌میور . اجتماعیات واخلاقیاتده ییقیلاجق شیئك ضرری لایقیله عامه‌جه مسلم اولوب‌ده یرینه اونك مضرتندن سالم، هیئت اجتماعیه‌نك منافع حقیقیه‌سنه اویغون وبناءً علیه فوائد صحیحه‌یی جامع بربنا قورولمق وبوقوریلیشده بیله تدریج قانونه رعایت ایدلمك شرطیله حرکت ضروریدر. ییقیجیلق رملتك اجتماعیات واخلاقیاتنه تعلق ایدنجه پك مهم بر صنعت اولور ، که حقیله تطبیق معرفت محیطه‌یه ، تجارب عمیقه‌یه ، بصیرت کامله‌یه محتاجدر ، قالا اوملتك انقاض آلتنده قالمسی، هرایکی معناسیله هلاکه سوروکلنمسی کچیکمز . احکامنه هرشیئی ، هرفرد بشری صورت مطلقه‌ده منقاد ایدن، ممکن التغییر اولمیان قوانین طبیعیه آره‌سنده برده تکامل دنیلن قانون واردرکه حالی متین رابطه‌لرله ماضی‌یه باغلار ، یارین ماضی اوله‌جق حالی استقباله باغلادیغی کبی . بوقانوندن هرهانکی برفرد ، هرهانکی برمعشر انسانی غفلت ایدرسه اوغرامسی امر محقق اولان صدمات قاهره‌یی تعجب وتلهف ایله تلقی ایتمسی عبث اولور . ماضی‌یی برآغاجك کوکلرینه ، حالی کوودەسنه ودااللرینه ، استقبالی ثمراتنه بکزه‌تنلرك تشبیهلرنده خطا یوقدر . کوکلری بالطه‌لانان برآغاجدن ثمره بکله‌مك فی الحقیقه عبث اولمازده نه اولور ؟ ملتلر دیدیکمز اکوام بشریه‌دن کیفما هر برینك مسندی عائله‌لر وهر برعائله‌نك مابه القیامی آنادر . تورك قادینی اسیرمیدی ؟ نه دیناً ، نه ده قانوناً اسارت حالنده بولنمدیغنی هپمزك بیلدیکمز تورك قادینی حقیقی علم وعرفان ایله تجهیز ایده‌جك یرده قصوای سربستی‌یه دوغرو اوچورمق ایستمك؛ اونی حرمندن بغتةً چیقاروب‌ده یبانجی، حتی دشمن قوللری آره‌سنده، یبانجی ، حتی دشمن محیطلرنده خورا تمکه سوق ایتمك ؛ قادینه ، علی الخصوص نفسی متکامل برمدنیته نسبت ایدن قادینه حس عارو حیانك اورتدیردیکی اورتولردن اونی تماميله تجرید ایدرك همان عریان دینیله‌بیله‌جك برقیلیقده سوقاقلره اوغراتمق مدنیت وترقی نامنه برجنایتدر .

اخلاقك‌ده قانونلری واردر ، بونلرده قوانین طبیعیه کبی برراصل قدیم وقویه قابل ارجاع وایصالدر . علت ایله معلول ، سبب ایله مسبب آره‌سنده نسبت وارتباط بر حقیقت ازلیه‌در . ایضیرغادن بغدای بتشدیکنی کیمسه کورمش ویا ایشیتمش دکلدر . ترك ادب وحیا ایدن بر قادیندن عائله‌یه وجمعیته خیر کله بیلمسی ده محالدر . اساساً ادب وحیا برلازمهٔ مدنیتدر . بن مدنیت صحیحه‌نك دیانت صحیحه محصولی اولدیغنه قویاً اعتقاد ایدن زمره‌دن بولنمقله مفتخر اولدیغم ایچون علاوه ایده‌یم که مدنیت صحیحه‌نك رکن اصلیسی ده دیندر . مادام که « غربلیلشمك » معشرمزه صوقولمش بر طاقم خیرسز کروهدن یبانجیلرك مع التأسف منتشر ومؤثر اولان غیرت مضله‌لریله موده حکمنه کچمشدر، هرعقلی قیصه‌نك هرموده‌یی بلامحاکمه نفسنه متبوع قیلمسی عادت اولمشدر وبو یولده‌کی هرهانکی بر مناظره‌ده دعوانك دلیلی شرقدن کتیریلیرسه التفاته لایق اولمامق محذوری اورته‌یه چیقمشدر، غربك تدوین ایتدیکی علم اجتماعی حقائقندن استناره واحتجاج ایده‌رك : حیا نره‌دن باشلار ؟ منتهاسی نره‌سیدر ؟ طرز تلبس ایله حیا آره‌سنده نه کبی علائق واردر؟ تدقیق ایدیله‌جق اولورسه بزده قادینك کیردیکی ودها « ترقی پروانه » صورتده کیرمك استعدادینی کوستردیکی قیلیغك مدنیتدن زیاده وحشته یقین اولدیغنی تسلیم ایتمك منطقاً ضروری اولور . اوت ؛ معهود موده رقصلری زمانه مدنیلری طرفندن وحشیلردن آلنوب بزده‌ده بولاشدیرلمش اولدیغی کبی اونلرك سرایت ایتدیردکلری « عصری » قادین قیافتی علماً وحقیقةً برأثر وحشتدر . اکر ادب وحیاحقنده کسب ایتمش اولدیغمز بیلکی سقیم دکلسه ... ادب وحیا ایله چیپلاق قادین قیلیغی آره‌سنده مدنیت کوپریسی آنجق خیالاً قوریله‌بیلیر دعواسنی ایلری سوره‌بیلیرز. اقوام وحشیه‌ده حیانك کلیاً مجهول بر شی اولدیغی روایتده سیاحلر متفقدرلر . همان علاوه ایده‌لم که عریان کزمکلك صیجاق مملکتلرك ابتدائی انسانلره براحتیاج طبیعی ، برضرورت اقلیمیه اولمقدن عبارت دکلدر ، بلکه ادب وحیا حقنده هیچ بر فکره ، هیچ بر عقیده‌یه مربوط اولمامقلقده برنشانه‌سیدر . اکر بویله اولماسه ایدی معروف برانکلیز سیاحك جولان ایتدیکی آفریقا مملکتلرینك برنده برعائلهٔ حاکمه اعضاسندن بولنان برکنج قادینك سیاحك قایقلرندن بریله بریره کیدرکن اوروپالی ارککلرك بدنا هر صورتله کندی مملکتی ارککلری کبی متشکل اولوب اولمدقلرینی رأی العین مشاهده ایله اطمینان حاصل ایتمك ایستمسی واقع اولمازدی . کذلك آفریقا قبائل جسیمه‌سندن برینك حاکمه‌سی اولوب برفرانسز سیاحنك کندیسنه اهدا ایتدیکی پارلاق رنکلی بردوقومه‌یی آلیر آلماز تجربه ایتمك اوزره کیمك ایچون همان صویونمقدن چکینیردی . بووادیده‌کی مثاللری یازمقله توکنمز . شمال مملکتلرینه کلنجه ، اوراده‌کی اقوام وحشیه‌نك اورتونملری بالعکس احتیاج طبیعیدن ،

ضرورت اقليميه‌دن نشئت ايدوب ، يوقسه بونكده ادب وحيا ايله بر كونا علاقه‌سى يوقدر. اكر اولسه‌يدى قامچاتقاده قادينلر بتون اهل قبيله اوكنده وضع حمل ايتمكدن اوتانيرلردى. آند طاغلرى اتكنده كائن مندوزا قصبه‌سى قادينلرينك صباح آقشام ايرماقده ارككلرله برابر قارمه‌قاريشيق ييقاندقلرينى اثرينه قيد ايدن «هه‌ده» بك آز وقت صوكره غربده‌كى «مختلط» بانيولرك ـ شيمديلرده صوك درجه‌لره واران ـ پرده بيرونانه صفحاتنى استدراك ايتمش اولسيدى مه‌ندوزاليلرك بو حالنى بر غريبه كبى تلقى ايدوب‌ده نقل ايتمك زحمتنه شبهه‌سز قاتلانمازدى . ـ بزه‌كلنجه هر حالده بويله شيلرده ايلك خطوه‌لرى آتاركن غربى تماماً كچه‌مدكسه بيله تماماً وبلكه دها زياده كچمك استعدادينى كوسترمكده اولديغمزه شبهه يوقدر . فلوريا ساحللرنده اركك قادين قاريشيق اوله‌رق بانيو ايدلمسنى منع ايتمك ايستيان قضا قائممقاميله ژاندارمه قوماندانى آراسنده دها كچن كون معارضه باش كوستردیكنى وغزته‌لرمزك كويا آغيرباشليلرندن برينك شو حادثه اوزرينه قائممقام عليهنه يازيلر يازديغنى كورمدكمى ؟ «دهقولته تعبير ايتديكمز قيليق،كه شيمدى وجودك بله‌قدر آچيقلغى ديمك اولمشدر [۱] ، قادينلرك اونيفورمه‌لرى ديمكدر . بو قيليقده‌كى غرب قادينلرى ـ بالطبع بزم «مدنى» خانملرمزى‌ده اونلردن عد ايدييورم وعكس تلقى ايله كنديلرينه حاشا حقارت ايتمك ايستميورم ! ـ «تاتى» قادينلرى آره‌سنده اساساً نه فرق واردر ؟ بريكيلرده صرف بر اثر تربيه ونزاكت اولمق اوزره بللرندن آشاغيلرينى آچارلر («تاريخ عمومى سياحات» جلد ۵ ؛ صحيفه ۱۵۶ و ۱۹۴) .

وحشت عالمى ايله عصرى مدنيت عالمنك ايشته بر نقطهٔ تماسى . اساساً مدنيت نه‌در ؟ فلان ويا فلان مملكته تخصيص ايله صحيح وياسقيم مدنيت هانكيلريدر ؟ اسوج ، انكلتره ، آلمانيا ، فرانسه بوكونكى مدنيت تلقيسنه لايق مملكتلردن اولدقلرى حالده هر برنده ادب وحيا تلقيسى مختلفدر . نيجه زماندن برو استوقهولم حماملرنده قادينلر واردركه اركككلرى ييقارلروبونى كوشه‌سنده اركك ديكيشى ديكن بر قادين حالت طبيعيه‌سيله ياپارلر . لوندره‌ده اركككه حرف اندازلق ايدن بر فاحشه درحال ضابطه‌نك تعقيب و مجازاتنه اوغرار . پاريسده كيجه‌لين آنا جاده‌لرده بيله ضابطه‌نك كوزى اوكنده بر تاجرهٔ فاجره‌نك تسلطندن قورتيله‌بيلمك ايچون امكان يوقدر . عمومى وسائط نقليه‌ده آياقده قالمش بر قادينه ضعيف مشرب مقوله‌دن كورونيورسه ديزلرينك اوزرنده اوطورمسنى تكليف ايدن اركككلر كوريلور وتعييب اولنمازلر . برليسنده ايسه بالخاصه محاربه‌دن صوكره فحشك وفحشياتك يوكسك وآلچاق طبقات اجتماعيه‌ده نه‌قدر وسعت وسهولت ايله انتشار ايتديكنى «سبيل الرشاد» صحيفه‌لرى ايضاح ايده‌مز . ـ بناءً عليه ادب وحيا ايچون معيار صحيح آنجق دين صحيحده بولنور . دين صحيح ديورم وبو قيد وصفى ايله دين محمدى‌يى مراد ايدييورم ، زيرا بشقه‌لرينه عموميت ومطلقيت اعتباريله اسناد صحت ممكن دكلدر. مثلا خريستيانلق دمين بحث ايتديكم عريان وحشيلرى واقعا تستره سوق ايتمشدر. اما بونلره چيپلاقلقدن كورمدكلرى كوتولكلرى آشيلامشدر. مسكراتى تحريم ايتميان، شرابى اركان ديانت صيره‌سنه قويان عيسويتك صوقولديغى يرلرده عشرته ابتلا بر درجه‌يى بولمشدركه قوملرى انقراضه سوروكله‌مشدر . نصرانيتك پك خونريزانه قبول ايتديرلديكى يرلرده آچيلان لايعد تقطيرخانه‌لر اهالى‌يى زهرليوب بيتيرمشدر. مادةً ومعناً زهرلنمه : اوقيانوس اطه‌لرنده ايچكى‌يه مقابل متاع ناموس تكليف ايدن ، لاينقطع : روم ! روم ! فرياديله اوروپاليلرك آرقاسندن قوشان زواللى قادينلر ؛ روم ايچون ، ويسكى ايچون قاريسنى ـ وياقاريلرينى ـ فحشه سوق ايدن زواللى آوستراليالره باقوبده اوروپا مدنيتى اوتانمق ونه درجهٔ افلاسه وارمش اولديغنى دوشونمك كركدر . بو مدنيت نره‌يه كيرديسه زهرلرينى برلكده كوتوروب صوقمشدر : آمريقانك اقصاى شمالدن اقصاى جنوبه قدر حالى بونك پك جانلى شاهديدر . سياح «دوربينى» اوچ كونلك ايچكى تداركى ايچون اوغلنى صاتان پاتاغونيالى بر قاديندن بحث ايدر . «آب آتشين»ك قيرمزى دريليلرك حياتلرينى نصل افنا ايتديكنى واخلاقاً اوروپاليدن يوكسك اولان «پوروژ»ك عرقى بسبتون سونمكده اولديغنى هركس بيلير .

حضرت محمدك دينى روى زمينه نورينى صالمه‌دن اول عيسويتك صاغلام طرفلرندن بشريتك نه قدر مستفيد اولديغنى بو صرده ذكر ايتمك لازمدر . منقرض بر قوملك اسمنه نسبتله شهرت بولان سينهٔ اخلاقيه‌نك اسكى رومادە نه درجه‌لرده تعمم ايتمش اولديغنى اوكرنمك ايچون يالكز ويرژيلك ، پتروننك اثرلرينى اوقومغه احتياج يوقدر. رومادن قالان نيجه آثار بوندن بحث ايتمشدر. اصل كوتوسى بو عادت رومادە مباحدى ، حتى مقبول ومرغوبدى ؛ اركككلر آره‌سنده رسماً ازدواجلر عقد اولنوردى . قانون وقاعدهٔ اخلاقيه بو ضلالتى آنجق رومانك صوك دملرنده منع وتقبيحه تشبث ايتدى . بالآخره عيسويتك تقرر وانتشارى ايله ممنوعيت مؤثر اولدى . «آبل بونار» اسمنده‌كى ذاتك كچنده نشر ايتديكى «چينده» سرلوحه‌لى كتابده اوروپا مدنيتنك چينده‌كى تجلياتنه دائر صحيفه‌لر نظر اعتبار ايله مطالعه‌يه لايقدر . چين دكيشيورمش ، قيملدانيورمش ؛ هر نه‌قدر رئيس جمهور ملى قيافتى محافظه ايتمكده ايسه‌ده اوروپالى طورنده تلبس مملكتده شايع اوليورمش ؛ قادينلر نائل «آزادكى» اوليورلرمش ؛ طلبه اورته‌يه مترقى فكرلر قوييورلرمش . اما مؤلف اعتراف ايدييوركه عائله بنيه‌سنه ضعف كلكده

[۱] بوندن اون سنه اول كلنجه‌يه قدر بو طرزده «دهقولته» اندر ايدى. حتى ۱۹۱۴ ده لونده‌ره‌ده بر اوتل صالوننده بو يولده كينمش ، دها دوغروسى آچيلمش ، بر قادين كوزه ايليشمكده ايدى .

ایمش . ایشته اصل مسئله بونده‌در . برجمعیتده عائله‌بنیه‌سی صارصیلنجه اونك عاقبتندن خیر اولماز . فه‌مینیزم نامنه یاپیلان‌شیلر ، که نم‌ضعیف عقلمك دائرهٔ احاطه‌سنه بردرلو کیره‌میور ، عصرك‌الك‌وخیم، الك‌بوزوجی اعراضندن‌در .

اساساً عمومیت اعتباریله فه‌مینیزم مذهبنك فناللقلری اورته‌یه صاچلمش طورر‌کن بونی حالا مدافعه‌ایتمك حقیقته کوزقباپانلردن بشقه کیمسه‌نك کاری دکل‌در . انکلتره‌معهود سوفرازه‌تلریله قادین‌دعواسی ایلك اول اورته‌یه‌چیقاران ، بویولده خیلی مجادلاته کیریشن مملکتلرك برنجیلرندن‌در . اخیراً بودعوانك صفحات جدیده‌سی حقنده غریب اولدیغی‌قدر شایان عبرت معلومات نشر اولنمش‌در . اوکرندیکمه کوره ارککلرله قادینلر آره‌سنده‌کی مجادله مسأله‌سی جنسینه بر «جنس ثالث» ضم ایتمکله دهازیاده قاریشیق برحاله کلمش‌در. انکلتره‌ده پیدا اولان بو «اوچنجی جنس» « آرتیق قادینلر » دن ، یعنی قوجه بوله‌میانلردن مرکبمش . صوك تحریره نظراً انکلتره‌ده نفوس‌اناث نفوس‌ذکوردن اهمیتلی‌برمقدارده فضله‌در: (١,٧٠٢,٨٠٢). بویکوندن ١,٢٠٠,٠٠٠ ی تولیده صالح یاشلرده‌ایمشلر . ارککلرعلیهنه یکی ودهاشدتلی برمجادله‌یه کیریشن قادینلر بو «اوچنجی جنس» « منسوب اولانلردر. قوجه‌سز قالان قادینلره آجیمه‌دن اول قوجه وازدواج حقنده بونلرك نصل دوشوندکلرینی اوکرنمك بجادر : « ازدواج قادین ایچون بختیارانه ، هردرلو قایغودن ، هردرلو وجیبه‌دن خالی برعمر اولمقله قالمالی‌در . قوجه‌یه وارمق بر عادت‌در ؛ توتون ایچمك کبی واقعا حد ذاتنده کوتو ، فقط بعضا فائده‌لی بر اعتیاددر ... » ایشته بوخانملرك دوشونشلری . تحقیقات احصائیه‌ایله مثبت‌درکه انکلتره‌ده یاریشلرده بحثه کیریشنلرك اکثریت عظیمه‌سنی قادینلر تشکیل ایتمکده‌در. «سیتی» ده مستخدم بولنان قادینلر قزانجلرینك قسم‌اعظمنی یاریش بحثلرنده افنا ایتمکده‌درلر . پولیس هرنه‌وقت کیزلی قمار اوینایان یرلری باصارسه طوتدیغی قماربازلرك چوغی قادینلر ، علی‌الخصوص قوجه‌لرندن کیزلی قمار اوینایان ذات‌الزوج قادینلردر . اساساً « احرازسربستی » ایدن انکلیز قادینلری بتون عمرلرینی قلوبلرده کچیرمکده وعائله‌اوندن‌اوزاق یشامه عادتی کیتدکجه توسع ایتمکده‌درکه « حوم » نه ، یوردینه قوتلی ارتباطیله مشهور اولان انکلیزقادینی ایچون بوحال فوق‌العاده برحادثهٔ اجتماعیه واخلاقیه‌در. اوللری‌لوندره‌نك جسیم ارکك قلوبلرنده‌قادینلره مخصوص کوچوك برشعبه‌وارکن شیمدی آچیلان بیوك بیوك قادین قلوبلرنده ارککلره برکوچوك دائره آیرلمش‌در . بورالرده قادینلر ایچکی‌وتوتون ایچمك خصوصنده ارککلری خیلیدن‌خیلی کچمکده‌درلر. حریتدن ، استقلالدن ، رقصدن ، سینه‌مادن دم‌وروان قادینلره ارککلر مطبخدن ، رچلدن ، اوجاق باشندن ، چوجقدن بحث ایدییورلرمش . بومعارضه‌دن چیقان نتیجه ایسه انکلیز قادیننك پك وخیم صورتده علیهنه‌در : لوندره غزته‌لرندن « ایوینینغ نیوز » ه باقیلیرسه یالکز ١٩٠١ سنه‌سنده ایکی‌بوزبیك‌انکلیز فرانسز قادینلریله ازدواج ایتمشلر . مسأله‌نك دیکر برصفحه‌سی : معلوم اولدیغی اوزره انکلتره‌ده برایشسزلر مسألهٔ مشکله‌سی واردرکه حکومتی پك زیاده اشغال ایتمکده ، قابینه‌لرك سقوط وبقاسنده مؤثراتدن بولنمقده‌در . بومسأله‌یی اوزاتان ، برقات‌دها وخیم قیلان قادینلردر . ١٩١٤ ده انکلتره‌ده قادین ایشجیلرك مقداری آلتی‌میلیونه یقین‌ایکن صوك تحریر نتیجه‌سنه کوره بومقداریدی‌بچق‌میلیونه‌یاقلاشمشدر . اکر اون‌سنه‌دن برو ایش آزالمامش بولنسه ایدی کیم‌بیلیر بوکمیت نه‌راده‌یه وارمش اولوردی . هر ایشجی‌قادین مادةً ومعناً اوقادینی ، عائله‌رئیسه‌سی ، زوجه ، والده اولمقدن اوزاق قالیر . ایشجی قادینلرك مقداری چوغالدقجه عائله‌قادینلرینك مقداری آزالیر . ایشجیلکجه ارککلر وقادینلر آره‌سنده موازنه‌نك بومنوال اوزره مختل اولوب کیتمکده بولنمسی دوشونولورسه ایشك نره‌لره‌واره‌جغنی حساب ایتمك مشکل دکل‌در .

عجبا بزده‌کی فه‌مینیستلر شو سویلدکلرمزده بکنیله‌جك برجهت بولورلرمی ؟ کیردکلری یول عینی ویاممائل اولدیغنه کوره عینی‌ویاممائل نتیجه‌لره موصل اوله‌جغنه کوره عجبا دوشوندکلری نه‌لردر ؟

بزم شبهه‌مز بوقدرکه برکون کله‌جك ، دین اسلام اساساتنه کوره قورولمش برهیئت اجتماعیه‌نك محسناتی کرکی کبی آکلاشیله‌جق‌در ؛ فقط قورقارزکه اوکون او اساساته دونمك کوچ اولماسون . . .

احمد رشید

برخاطره

جمهوریت غزته‌سی آناطولی حرکت ملیه‌سی تاریخنه عائد نشر ایتدیکی خاطره‌لر آراسنده ارکان حربیه رئیسی مصطفی فوزی پاشادن بحث ایدرکن مشارالیهك « ساقاریه محاربه‌سنك الك شدید برآننده برسپرده قرآن کریم اوقورکن بولوندیغی » ده قید ایدییور .

حقیقةً بوحادثه ساقاریه حربنك الك اونودولمایه‌جق برخاطره‌سیدر. ساقاریه حربنه اشتراك ایدن نفر ، ضابط بوتون مجاهدین اسلامیه بو حادثه‌یی قلبلرینك الك قدسی درینلکلرینه نقش ایتمشلردر . زیرا بو حادثه ساقاریه حربنك الك مهم بر عامل موفقیتی اولمشدر . عددجه واسلحه‌جه قات‌قات‌فوقنده‌اولان دشمن اردوسنك صولتلری قارشیسنده، هرشیدن زیاده ، ایمانه واللهه دایانان قهرمان اردومزك کچیرمش اولدیغی مشکل وبحرانلی دقیقه‌لری تاریخ تشریح ایدرك ظفرك سرینی

تدقیق ومحاکمه ایلدیکی زمان بو حادثه بر مفتاح خدمتنی کوره‌جك ، برقاچ مثلی فائق قوتلر قارشیسنده بر آووج قهرمانك ناصل سینه‌سنی کره‌رك ظفره ایردیکنی پك واضح صورتده کوره‌جکدر .

محاربه‌نك الك شدتلی بر آننده ، دشمن طوپلرینك آغزندن ییلدیرملر یاغدیغی ، سیپرلرندن جهنملر فیشقیردیغی بر زمانده ، بوتون احتیاط قوتلریمزك ایلری سوروله‌رك حیات وممات دقیقه‌لری کچیرمکده اولدیغمز بر آنده فوزی پاشانك بردنبره غیبوبتی بوتون قوماندا هیئتنی تلاشه دوشورمش ، پاشایی آراشدیرمه‌یه سوق ایتمشدی . زیرا او ، اویله بر آن ایدی که اوراده وقوعه کله‌جك بر مغلوبیت بوتون جبهه‌یی صارصه‌بیلیردی . اونك ایچون حربك سیرینی کمال دقتله تعقیب ایتمك وموفقیتسزلك تحقق ایتدیکی تقدیرده پریشانلغه میدان ویرمه‌مك ایچون رجعت امری ویرمك اقتضا ایدردی . ایشته ارکان حربیه‌نك بوقدر نازك ، بوقدر اهمیتلی برمسئله قارشیسنده بولوندیغی زمان ارکان حرب رئیسنك غیبوبتی بالطبع فوق العاده مهم برحادثه ایدی .

— پاشا نره‌ده ، پاشا نره‌ده ؟..

دییه ارقداشلری تلاشله اطرافی آراشدیریورکن نسیم ظفرك اسلام مجاهدلرینه اسدیکی ، قهرمان محمدجکلرك دشمن سیپرلرینه کیردیکی خبری کلیور . بری بری آرقه‌سندن سیپرلر اشغال ایدیلیور ، دشمن نه‌یه اوغرادیغنی شاشیریور . فوزی پاشانك‌ده ایلك سیپرلرده اولدیغی آکلاشیلیور .

بوتون احتیاط قوتلری حربه سوق ایدیلمش اولدیغی جهتله آرتیق کری‌یه دونمك امکانی قالمادیغنی کورن فوزی پاشا آنجق بر اسلام قوماندانه یاقیشیر برشهامت وتسلیمیت ایله ، کیمسه‌یه خبرویرمکسزین ، ایلك سیپرلره ، دشمنله کوکس کوکسه حرب ایدن محمدجکلرك یانه صوقولور .

— اولادلر ، آرتیق صوك دقیقه‌لر کلدی . یا دشمن سیپرلرینی آله‌جغز ، یا هپمز بوراده برابر شهید اوله‌جغز .

دیر ودائما یانده طاشیدیغی قرآن کریمی آچارق جهراً قرآن اوقومه‌یه باشلار .

بونی کورن مسلمان مجاهدلرینك هربری کندندن کچه‌جك درجه‌لره کلیر ، آرتیق سیپرلرده طوره‌مازاولورلر . سونکولری طاقیلی اوله‌رق معرکه میدانه فیرلارلر ، الله‌الله دییه آرسلانلر کبی طوپلرك آغزینه ، مترالیوزلرك اوستنه طوغرو یورومه‌یه باشلارلر ، شهید اولانلرك اوزرندن آتلایاراق دشمن سیپرلرینه کیررلر ، نه‌یه اوغرادقلرینی شاشیران دشمن نفرلرینك هپسی جان چکیشمکده بولورلر . دشمن سیپرلرینك سقوطی یکدیکرینی ولی ایدییور . فوزی پاشایی آرایان قوماندانلر ، ارکان حربلر پاشانك جهراً قرآن اوقودیغنی خبر آلیرلر ، کلوب صارماشیرلر ، فوزی پاشانك یوزندن کوزندن اوپرلر .

اوندن صوکره دشمنك عمومی رجعتی انکشاف ایدیور . ظفر قطعی تحقق ایدییور .

اساساً فوزی پاشانك اوته‌دنبری هرکون قرآن کریم قرائتنه دوام ایتمکده اولدیغی هرکسجه معلومدر .

ایشته جمهوریت غزته‌سنك اشارت ایتدیکی حادثه‌نك اصلی بودرکه سقاریا ظفرینك الك مهم عامل معنویٔ موفقیق اولمشدر . آناطولیده‌کی مجاهدهٔ ملیه‌نك بو کبی صفحات و حادثاتندن بی‌خبر اولان بر طاقم زواللیلرك ، عددجه واسلحه‌جه قات قات فائق دشمنه قارشی اردومزی یوروتن وغالب قیلان عامل معنوی‌یی ادراك ایده‌میه‌جکلری طبیعیدر . مجاهدهٔ ملیه زماننده استانبولده اجنبیلرله برلکده شامپانیالر ایچن ودانس ایدن بعض اجتماعیاتچی بکلریمز البته او معظم ظفرك سرینی آکلایه‌مازلر .

عامل موفقیت اولمق اوزره « جنکیزك یاساسی » نی ، یاخود « دورقهایمك نظریه‌لرینی » ایلری سورنلر ، کونش قدر باهر اولان حقیقتی بوغمق ایسته‌ینلردن بشقه‌سی دکلدر .

الٰهيات طلبه‌سنك اعاشه‌سی

حزیران یکرمی یدی تاریخلی « توحید افکار » غزته‌سنده معارف وکیلی واصف بکك بیاناتنی حاوی شویله برتلغراف وار ایدی : «... دیکر فاکولته‌لرك طلبه‌سی ناصل اعاشه ایدلمه‌یورسه بونلرك [الٰهيات فاکولته‌سی طلبه‌سنك] ده ایدلمه‌مه‌سی طبیعیدر . آنجق فقیر اولدوقلرندن بحث ایدن آلتمش قدر طلبه‌نك اعاشه‌سنه موافقت ایتمشدم . طلبهٔ علومك اعاشه‌سیچون بو دجه‌مزده پارا یوقدر .... مدرسه‌لرك الغا دکل ، سد ایدلدیکی معلومدر .... »

بوتلغراف افاده‌سنده محتاج تحلیل وتدقیق برقاچ نقطه کوریورز : الٰهيات فاکولته طلبه‌سنك دیکر فاکولته‌لر طلبه‌سنه قیاس ایدلمه‌سی .... طلبهٔ علومك اعاشه‌سی ایچون ، معارف بودجه‌سنده پارا بولنمامه‌سی .. آنجق آلتمش قدر فقیر طلبه‌نك اعاشه‌سنه موافقت اولنماسی .. مدرسه‌لرك الغا دکل ، سد ایدلدیکی ..

الٰهيات فاکولته‌سی طلبه‌سنك دیکر فاکولته‌لر طلبه‌سنه قیاس ایدلمه‌سی طوغری بر قیاس دکلدر . دیکر فاکولته‌لر طلبه‌سنك سائق تحصیلی مطلقا برغایهٔ مادیه ودنیویه‌در ؛ هانکی صورتله اولورسه اولسون ، کندیسنه برواسطهٔ معیشت احضار ایتمکدر . جهاز تحصیللری اونلری ایسته‌دکلری غایه‌لره ایصال ایتمکه الویریشلی‌در . دولت مأموریتلری ، تشبث شخصی ساحه‌لری اونلره نظراً آتیه محرالری درجه‌سنده وسعتلی‌در . کندی غایهٔ مادیه ودنیویه‌سی اوغورنده طریق تحصیله کیرنلرك ، اعاشه‌لرینی

بشقه طرفلردن بكله‌مكه حقلری یوقدر . تحصیللرینك انتهائی مكافاتی كندیلرینه‌عائد اولانلرك ، ابتدائی كلفتلری‌ده ینه كندیلرینه عائد اولمق لازم كلیر .

طلبهٔ علوم میاننده ، غایهٔ مادیه ودنیویه سوقیله طریق تحصیله كیرنلر پك آزدر . غایهٔ مادیه ودنیویه تعقیب ایدنلر دیكر مرغوب ورائج طریق تحصیللری بیراقوب‌ده منكوب ومغشوش برطریق تحصیله كیرمزلر. طلبهٔ علومك جهاز تحصیللری‌ده مادی‌ودنیوی‌غایه‌لر استحصالنه أوریشلی دكلدر . مأموریت وتشبث شخصی ساحه‌لری اونلره نظراً ایكنه ده‌لیكی درجه‌سنده وسعتسزدر . كندی غایهٔ مادیه ودنیویه‌سی اوغورونده طریق تحصیله كیرمه‌ینلر ، اعاشه‌لرینی بشقه طرفلردن بكله‌مكده پك حقلیلردر . تحصیللرینك انتهائی مكافاتی كندیلرینه عائد اولمایانلرك ابتدائی كلفتلری‌ده كندیلرینه عائد اولمامق لازم كلیر . بو قبیلدن ارباب تحصیله معاونت ایدلمزسه ، طریق تحصیلده دوام وثبات ایچون هیچ برمجبوریت حس ایتمزلر مادی ودنیوی غایه تعقیب‌ایدنلر بشقه‌لرندن معاونت كورسه‌لرده ، كورمه‌سه‌لرده طریق تحصیلده دوام وثباته مجبوردرلر . الٓهیات فاكولته‌سی طلبه‌سنی دیكر فاكولته‌لر طلبه‌سنه قیاس ایتمك ایشته بو نقطهٔ نظردن قطعیاً طوغری دكلدر . مع‌هذا ، دیكرفاكولته‌لر طلبه‌سنك اعاشه ایدیلمه‌سنه عائد تمنیاتمز الٓهیات فاكولته‌سی طلبه‌سنك اعاشه‌سنه عائد تمنیاتمزدن آز وفرقلی دكلدر .

معارف بودجه‌سنده پارا بولنمامه‌سی دیكر فاكولته‌لر طلبه‌سنك اعاشه ایدلمه‌مه‌سنه بر سبب معقول اولمق اوزره كوستریله‌بیلیر ؛ فقط الٓهیات‌فاكولته‌سی‌طلبه‌سنك اعاشه ایدلمه‌مه‌سنه‌بویله برسبب كوستریله‌مز. طلبهٔ علومك اعاشه‌سی معارف بودجه‌سنه عائد بر مسئله دكل ، اوقاف بودجه‌سنه عائد بر كیفیتدر . اوقاف بودجه‌سنده ، طلبهٔ‌علومك اعاشه‌سنه كافی تخصیصات وار ایدی . ملغا شرعیه وكالتنك وظائف علمیه‌سنی دوراً تسلم‌ایدن معارف وكالتی طلبهٔ علومك اعاشه‌سنه عائد تخصیصاتی‌ده ینه ملغا اوقاف وكالتندن عجبا تسلم ایتدیمی ؟ یوقسه ایتمه‌دیمی؟ اولاً بو نقطه‌نك آكلاشیلمه‌سی لازم كلیر .

تسلم ایتدی ایسه ، عجبا بو پاره‌لر نه اولدی ؟ سائر امور معارفه صرف ایدیلیورسه ، وقفك ماهیت خصوصیه‌سی بوكا مساعد دكلدر . بر محله وقف اولنان پاره‌لر آنجق ، او محله صرف ایدیله‌بیلیر . محل صرف‌ده منحصراً طلبهٔ علومدر . طلبهٔ علومك طریق تحصیلده‌كی - بالاده عرض‌وایضاح اولنان- وضعیت‌خصوصیه‌سنی برحس‌دیندارانه ایله نظر اعتباره آلان اغنیای اسلام ، اونلره مدرسه نامیله برر یورد تأسیس‌ایتمشلر ، اعاشه‌لرینی تأمین ایچون‌عمارتخانه‌لری‌وجوده كتیرمشلر ، سائرلوازم متفرقه اتمامی‌اولمق‌اوزره‌ده‌آیریجه تبرعات‌وقفیه‌ده‌بولنمشلردر. بو واردات وقفیه‌نك منابع وسیعه‌سی لله‌الحمد هنوزتماماً قورومامشدر.

طلبهٔ علومك بوكونكی موجودیت عددیه‌سنه كافی كله‌جك درجه‌ده نقود موقوفه‌مز واردر ، ناصلكه شیمدی‌یه قادار تأمین معیشتلرینه كافی كلكده ایدی . قدیمدنبری مدرسه‌لرده تحصیلده بولنانلر اكثریتله فقرا اولادیدر . فقط اسكی زمانلرك فقراسی بوزمانك فقراسنه نسبتله اغنیاعد ایدیله‌بیلیر. آنك‌ایچون اوزمانلرك طلبه‌سی‌ولیلری طرفلرندن‌ده معاونت كوره‌بیلیوردی . شهور ثلاثه مناسبتیله كیتدكلری قراوقصبات اهالیٔ اسلامیه‌سندن كوردكلری معاونتلرده آیریجه بر تازیانهٔ تشویق اولیوردی . بوكون نه‌ولیلری ، نه‌ده سائر اهالیٔ اسلامیه طلبهٔ علومه معاونت ایده‌جك برحالده دكلدر . آنك ایچون بوزمانك طلبهٔ علومی ماضینك طلبهٔ علومندن دها زیاده محتاج معاونت ومحابتدر . بوكون طلبهٔ علومه یاپیلاجق‌معاونت اونلری اغنیای اسلامك بیراقدیغی تبرعات وقفیه‌دن محروم ایتمه‌مكدر . تبرعات وقفیه‌یی طلبهٔ علومك ألندن آلمق هم ارواح اجدادی یزدن كوسدیرر ، هم‌ده علوم دینیه تحصیلنه میل ورغبتی‌كلیا ازاله ایدر ، هم‌ده وقفك اساساتی اخلال‌ایدر. بونقطه‌لری دوشوندیكنه و بیلدیكنه قانع بولندیغمز معارف وكالتنك طلبهٔ علومك اعاشه‌سنه عائد مخصصات وقفیه‌یی اوقاف بودجه‌سندن تسلم ایده‌رك ، سائر امور معارفه صرفیاتده بولندیغنه احتمال ویره‌میورز .

اكر بو مخصصات وقفیه‌یی اوقاف بودجه‌سندن‌دوراً تسلم ایتمه‌مش ایسه ، یا درحال تسلم ایتمك ویاخود اوقاف اداره‌سنی طلبهٔ علومك بروجه سابق اعاشه‌یه مجبور قیلمق معارف وكالتنك الك مهم و الك مستعجل بر وظیفه‌سی اولمق لازم كلیر . زیر دستانی حمایه ایتمك انسانلرده فطری برحال و كیفیتدر . انسان سومه‌دیكی وحتی عداوت و انتقام حسلری بسله‌دیكی بركیمسه‌یه ، زیر دستانی میانه كیردكدن صوكره محبت و شفقتله معامله ایتمكه باشلار . بعض رؤسا بو كیفیتی كندیسی ایچون بر شرف مسئله‌سی تلقی ایدر . دیكر بعضیسی جلب محبت ومربوطیت ایتمك ایچون زیر دستانی حقنده حمایه‌كار طاورانمایه مجبوراولور. بوواسطه‌ایله كندیسنه برزمین افتخار وغرور حاضرلامق ایسته‌یه‌نلرده كورولور . حق ، حقیقت ، وظیفه نامرلینه بو درلو حركت ایتمك لزومنه قانع اولانلرده بولونور . حاصلی مقصد و غایه هر نه اولورسه اولسون ، زیر دستانی حمایه‌یه چالیشمق و اونلرك حقوقنی مدافعه‌ده عزمكار بولنمق برمیل عمومیدر دینیله‌بیلیر هرشیدن اول ، حق ، حقیقت ، وظیفه حسلرینك تحت تأثیرلرنده بولندیغنه قانع اولدیغمز معارف وكالتنك طلبهٔ علومك اعاشه‌سنه عائد مخصصات موقوفه‌یی اوقاف‌مدیریتندن قورتارمایه بتون‌عزمكارلغیله چالیشه‌جغندن شبهه ایتمیورز .

ذات‌مصلحتده ، معارف‌وكالتنه طلبهٔ‌علوم حقنده حمایه‌كارطاورانمق وظیفه‌سنی تحمیل ایتمكده‌در . واقعا ، الٓهیات فاكولته‌سی ، شمدیكی

وضعيت علميه‌سنه نظراً ، نه اوكوده‌جكی هنوز معلوم اولمایان معنوی بر مادهٔ غدائیه دكيرمنيدر ؛ فقط ، اوكوده‌جكی هر نه اولورسه اولسون ، ينه بر دكيرمندر . وبو دكيرمنك صويی‌ده طلبهٔ علومك اعاشه‌سيدر . بوصويك كسيلدبكی كون دكيرمن دونمز اولور. دكيرمن حركت و دوراندن قالينجه ، هم دكرمنجيلر واردات غير صافيه‌سندن محروم اولور ، هم‌ده اهالیٔ اسلاميه معنوی مواد غدائيه‌سندن دور و مهجور قالير. بو نتيجه‌نك مسئوليت معنويه‌سی‌ده ، بالطبع، دكيرمنی دوندوره‌ن، صويك كسيلمه‌سنه قارشی لاقيد وسيرجی قالان‌امين شهر معارفه عائد اولمق لازم كلير . طلبهٔ علوم اعاشه ايدلمزسه ، تحصيله دوامی امكانسزدر . هرشيئه قارشی ثبات ومقاومت كوستريله‌بيلير ؛ فقط ، آجلغك صولت و تضييق قارشيسنده مغلوب ومنهزم اولمايه‌جق هيچ بر قوت يوقدر .

الٓهيات فاكولته‌سی دكرمنی دائما دوندورمك ايسته‌ين هرهانكی بر معارف وكالتی طلبهٔ علومك اعاشه‌سنی تأمين ايتمك مجبوريتنده‌در . طلبهٔ علومك اعاشه‌سنی تأمين ايتمك يكی برفدا كارلغه متوقف دكلدر . مشروط لهی بولندقلری مخصصات وقفيه‌يی اوقاف مديريتندن قورتارمق اصغری برحمايه‌كارلقدر. معارف‌وكالتنك بواصغری حمايه‌كارلغی طلبهٔ علومدن اسيركه‌مه‌سنه هيچ برسبب معقول يوقدر .

« آنجق فقير اولدقلرندن بحث ايدن آلتمش قدر طلبه‌نك اعاشه‌سنه موافقت ايتمشدم . » فقرهٔ تلغرافيه‌سنده‌كی « موافقت ايتمشدم » سوزی‌معارف وكيلنك‌حقيقةً ترجمان حسياتی اولمق اوزره تلقی ايدلمك لازم كليرسه ، طلبهٔ علومك حمايه‌سی نامنه متأثر ومتأسف اولمامق غير قابلدر. طلبهٔ علومك تأمين اعاشه‌سی ايچون بالذات كنديسنك تشبثاتده بولنماسی لازم كليركن ، بشقه‌لری طرفندن وقوعبولان تكليفه ، لطفاً «موافقت» ايدلديكی افاده بيوريليور !. ديمك‌كه طلبهٔ علومك هرحالده تأمين اعاشه‌لرينه چاليشيله‌جغنه عائد اميد وانتظارلرمزده انكسار خياله اوغرايه‌جغز . فقير اولدقلرندن بحث ايدن طلبهٔ علوم ايله ديكر قسم طلبهٔ علوم آره‌سنده ـ اعاشه‌يه احتياج نقطهٔ نظرندن ـ هيچ برفرق يوقدر . آره‌لرنده ، يالكز ، مملكتلرنده ويليری بولنوب بولنمامق جهتندن فرق واردر . فی‌الحقيقه ، مملكتلرنده ويليری بولنان برقسم طلبهٔ علوم واردر ، فقط ، ويليری‌ده كنديلری كبی اعاشه‌يه محتاج بر حالده‌در. بناءً عليه بوقسم طلبهٔ‌علومك، ويليری طرفلرندن‌اعاشه‌ايدلمه‌لرينه امكان‌مادی يوقدر. بونلرك نائل بولنديغی يكانه يسرت‌كيدوب‌ويليرينك تعيش‌خصوصنده‌كی مضايقه‌لرينی تشديد ايتمك‌واونلر ايله همحال‌اولمقدر. برقسم‌طلبهٔ علوم ، نه امام‌وخطيب مكتبلرينه ، نه‌ده الٓهيات‌فاكولته‌سنه قبول ايدلميه‌رك ، ـ اصحاب اعراف كبی ـ آره‌يرده مذبذب اوله‌رق بيراقيلدی. ديكر برقسمی‌ده اعاشه‌سزلك يوزندن ترك تحصيل ايده‌رك مملكتلرينه كيدرلرسه ، اولاد وطنك مهم بر قسمی تحصيل علومدن دور ومهجور قالمش اوله‌جقدر. منافع ملت ومعارف مملكتناملرينه بويله برنتيجه وعاقبت هيچ‌ده شايان تمنی وممنونيت دكلدر .

اعاشه‌لرينه لطفاً موافقت ايديلن آلتمش طلبه ملتك معارف دينيه احتياجاتی‌هيچ‌ده تطمين ايده‌من.هرسنه،عددصحيح اوله‌رق آلتمش‌طلبه يتشديرمك‌ده امكانسزدر. برطاووق قولوجقه اولوب برچوق‌جيوجيلر چيقارير. فقط‌كيمی‌كدی يير، كيمی صانسار بوغار، كيمی قوش قاپار، كيميسی‌ده كندی‌كندينه‌مرد اولور.بالنتيجه، طاووغك‌اطرافنده‌آنجق‌بر قاچ پيليچ قالديغی كورولور . مع‌هذا ، شيمديكی وضعيت علميه‌سنده قالان الٓهيات فاكولته‌سنك ، هرناصلسه طوتولوب قالان طلبهٔ حاضره‌سندن صوكره آلتمش طلبهٔ ابتدائيه بوله‌بيله‌جكنه‌ده احتمال ويريله‌من . اويله ظن ايديورم‌كه اعاشه صويی كمافی‌السابق اساله اولنسه‌ده ، چرخلرينك بوزوقلغی يوزندن ، بو دكيرمنك دورانده ينه‌دوام كوريله‌ميه‌جكدر .

« مدرسه‌لرك الغا دكل ، سد ايدلديكی » افاده بيوريليورسه‌ده بو افاده‌دن‌واضح برمعنا ومقصد چيقارمقده مشكلات چكيورز. فی‌الحقيقه وكيل‌بكك ، معروف «جرم مشهود» مسئله‌سنده‌ده بوكابكزه‌ر وجيزه واری برافاده‌سی دهاواردی . قونيه‌ده‌كی حفظ حادثه‌سی طولايی‌سيله بيانات تكذيبكارانه‌ده بولنوركن ، « بز ، حفظ قرآنه چاليشانلری دكل ، چاليشديران خواجه‌لری منع ايتدك » بيورمش ايدی . بز ؛ نفی و اثباتلی بو ايكی نوع افاده‌لر آراسنده ، نتيجه اعتباريله بر فرق كوره‌ميور ايسه‌كده ، وكيل بكك بو نفی و اثباتلر ايله آيری آيری مقصد ومعنالر افاده ايتمك ايسته‌ديكنده شبهه‌مز يوقدر . حفظ قرآن حادثه‌سی آرتيق اسكيمش اولديغی ايچون ، او حادثه‌يه عائد نفی و اثباتلردن شمدی معنا چيقارمايه لزوم قالمامشدر. فقط مدرسه‌لره عائد نفی و اثباتلر تروتازه اولديغی ايچون [الغا] نك نفيله [سد] ك اثباتندن نه كبی بر معنا و مقصد باشقه‌لقلری چيقه‌بيله‌جكنی آرشديرمق مراقنه دوشيورز . الغا : بر كيمسه‌نك حياتنی كلياً اطفا ايتمكه ، سدده : تشريح ماصه‌سنده موقتاً حسنك ابطال اولنمسنه بكزه‌تيله‌بيلير . اطفاده اعادهٔ حيات اميدی يوقدر؛ فقط‌حسك ابطالی اعادهٔ حيات ايله نتيجه‌لنير . عجبا وكيل بك ، مجلس ملينك قراری و بناءً عليه كندی صلاحيتی خارجنده اوله‌رق قپاتديغی تالی‌مدرسه‌لری يكيدن آچاجغنی‌می احساس ايتمك ايسته‌يور ؟. اكر اويله ايسه ، بوحال‌و حركتی وكيل بك نامنه برشرف قيد ايتمك خصوصنده دوچار ترددا‌ولمايز. هيچ خطا ايتمه‌مك انسانلر ايچون برنجی‌درجه‌ده‌برشرف ايسه ؛ خطانی اكلاياراق تصحيحنه چاليشمق ده ايكنجی درجه‌ده بر شرفدر . هيجانلی وغليانلی زمانلرده آكلاشيله‌مايان حقيقتلر سكونت،

سكينت و اعتدال زمانلرنده آكلاشيلمايه باشلار . وكيل بكك افكار وحسياتنده ، مدرسه‌لرك كشادی لهنه اولاراق اكر بر تحول وقوعه كلمش ايسه ، بو تحول وكيل مشاراليهك ، هيجان وغليان دوره‌سنی كچيره‌رك ، سكونت ، سكينت و اعتدال دوره‌سنه عودت ايتديكنی كوستر . اكر هنوز غير طبيعيلك دوره‌سنی كچيرمه‌مش ايسه اير كيج ، بو دوره‌يی كچيره‌جكی و بناءً عليه ، سكونت ، سكينت ، اعتدال و طبيعيلك حسلرينك تأثيرات و تلقيناتنه رام و منقاد اوله‌رق تالی درجه‌ده كی مدارس اسلاميه‌نك اوزرندن مسدوديت مهرينك فك ايدلمسنه مساعده بيوره‌جغی حقنده‌كی اميدمزی كسمك ايسته‌میورز .

ی . ع

هامش :

مقاله‌يی يازدقدنصكره ، ٢٩ حزيران تاريخلی «اقدام غزته‌سنده» موضوع بحث تلغراف محتوياتنی دها مفصل بر صورتده اوقودم . افادات وبياناتك بو مفصل صورتنده [آلتمش طلبه‌نك بر مدت اعاشه‌سنه موافقت ايتدم .] دينليور . ديمك‌كه آلتمش طلبه‌نك اعاشه‌سی‌ده كلوب كچيجی برشيمش . شو حالده ، اعاشه مدتنك انقضاسی كوننده دكيرمنك درحال حركت و دوراندن قاله‌جغنه قطعی برنظر ايله باقيلمق لازم كلير .

معارف وكيلی واصف بك افندينك نظر دقتنه

معارف وكالتندن كلن بر امرله مدرسه‌لرك داخل قسمنك صوك ايكی صنفی لغو ايدلمشدی . بونكله برابر ايلوله قدر ملغی ايكی صنف طلبه‌سنك اعاشه ايدلمسی تقرر ايتديكی بيلديرلمش و شيمدی‌یه قدر اعاشه ايدلمشدی . حالبوكه يكی كلن و دوندنبری تطبيق ايدلن بر امرله آنجق امام و خطيب مكتبی طلبه‌سنك و الٰهيات فاكولته‌سندن آلنمش افنديلرك ايلوله قدر اطعام ايديله‌بيله‌جكی ، ملغی ايكی صنفك احتوا ايتديكی اللی طلبه‌نك اعاشه ايديله‌میه‌جكی صورت قطعيه‌ده بيلديرلمشدر . بوندن ماعدا مذكور ايكی صنف طلبه‌سنك مدرسه و طلبه‌لكله قطعياً علاقه‌لری اولمادیغی‌ده آيروجه بيلديرلمشدر . بناءً عليه لغو ايدلن ايكی صنفك تشكيل ايتديكی اللی افندی برهفته‌دن بری يمكدن محرومدر .

بر امريله معارف وكالتی وطنك برچوق معصوم كنجلرینی سفالتك پنجه‌سنه توديع ايتمكده‌در . زيرا مذكور طلبه ميانده استانبوللی وقتی حالی مساعد طلبه اولديغی كبی اكثريتی طشره‌لی اوزاق مملكتلردن كلمش ، بركون بيله كندينی اداره ايتمكدن قطعياً عاجز طلبه واردر . بو طلبه‌يی قاپو ديشاری آتمق وآچ براقمق سفالته آتمق دكلميدر ؟

حربك اك بحرانلی كونلرنده مضايقه كورمه‌ديكمز حالده بوكون غالب بر ملتك قوجاغندن قوغولیورز . بونه حكمت ؟

قلبی يالكز وطن عشقيله چارپان بوقدر كنج اولادوطنی سفالته‌می آتاجقلر ؟ بزدن برصنف يوقاريده اولان صحن برنجی صنف طلبه‌سی الٰهيات فاكولته‌سنه كيردكلری حالده برسنه مادوننده بولنان بزلرك تحصيلمزی قطعياً نظر اعتباره آلمايارق املريمز محو ، امكلريمز هدر ايديليور . بيكس اولديغمز ايچون سفالته محكوم اوليورز ...

صنفمزك ليسه‌نك قاچنجی صنفنه معادل اولديغنی معارف وكالتی تصديق ايتمه‌ديكی ايچون هيچ برمكتب تحصيلمزی طانيمايور و مكتبه قبول ايتمه‌يور . سوقاقده سوروتوب قالاجغز . يازيق دكلمی ؟ بو معامله‌يه معروض قالمق ايچون قباحتمز نه‌در ؟ محتاج و بيكس اولمقلغمزمی ؟

وطن وملته نافع برخادم يتيشمك غايه واملی ايله حياتمزی تحصيله وقف ايتمش اولان بزوطنك معصوم كنجلری بوكون مكتب قاپوسندن قوغوليورز . غالب ومظفر تورك ملتی محتاج وبيكس برآووج طلبه‌يی اعاشه‌دن عاجزميدر ؟ بو برآووج طلبه‌نك سفالتنه راضی‌میدر ؟

استقبالمزك محو ، بونجه امكلريمزك هدر ايدلمه‌سنی و بزی سفالته آتمالرينی استرحام ايلرز . وبوخصوصده طلبمزی احتوا ايدن آتيده‌كی موادی وكالت جليله‌نك نظردقتنه عرض ايله قبولنی رجا ايلرز .

١ — برسنه مافوقمزده اولان صحن برنجی صنف طلبه‌سنك دارالفنونك الٰهيات فاكولته‌سنه قبول ايدلمه‌سيله داخل قسمنك صوك صنفی ليسه‌نك صوك صنفنه معادل طوتولمشدر . بناءً عليه صريح ومكتسب حقمز اولان صنفمزك ليسه‌نك اون برنجی صنفنه معادل اولديغنك تصديقی

٢ — اعاشه‌مزك تأمينی

ملغی دارالخلافه مدرسه‌سنك داخل
ايكنجی - اوچنجی صنف طلبه‌سی

آرتق بوقدری فضله !

ازميرده منتشر آهنك رفيقمزده اوقوديغمزه كوره ازمير معارف مديريتی بعض خانه‌لرده اجرت مقابلنده درس اوقوتديرلمقده اولديغنی خبر آله‌رق پوليس مديريتنه برتذكره ايله بونلر حقنده تعقيبات قانونيه‌يه توسل اولونماسنی بيلديرمش .

بز ، ازمير معارف مديريتنك بوتدبيرينی اصلا مصيب كورمدك . زيرا اساسات اجتماعيه وقانونيه‌يه مخالفدر . ايشته بونك ايچوندركه اوته‌دنبری قانونلرك تطبيقنده پايلان خطالر يوزندن مملكتمزك رخنه‌دار اولديغنی ادعا ايتمكده‌يز .

معارف مديريتی اذن آلمادن خصوصی درسخانه‌لر ، مكتبلر كشاد ايديله‌جك اولورسه قانوناً اونی منعه صلاحيتداردر . زيرا اسباب موجبهٔ قانونيه‌سنده بونده‌كی حق مصرحدر . فقط بن اولاديمی أومده خصوصی برمعلمه اوقوتمق ايسترسه‌م ، نه‌بنی ونه اوقودان معلمی تعقيب ايده‌جك قانون يوقدر . سوء مثال اولماسی ، قانونك سوء تفسيره اوغرامامسی ايچون مرجع عائدينك نظردقتنی جلب ايده‌رز .

اقدام

یکی أثرلر :

مبادئ فلسفه‌دن

علم اخلاق

« دینی ، فلسفی مصاحبه‌لر » محرر شهیری استاد محترم فرید بك افندی حضرتلرینك بو عنوان ایله بر کتابی انتشار ایتمشدر. اثرك ماهیتنی، نه مقصدله نشر ایدیلدیکنی استاد محترم مقدمه‌سنده شو صورتله ایضاح ایدیور:

تحری حقیقت استعدادیله مجبول اولان انسانلر، هرشی کبی اخلاقك ده منشأنی، مستند اولدیغی قوانین عقلیه‌یی آرامق احتیاجندن وارسته قاله‌مامشلردر. اهل ادیانه کوره اخلاقك منشأی تلقین سماویدر. حضرت آدمدن بعثت سنیهٔ پیغمبری‌یه قدر ظهور ایدن انبیای ذی‌شانك کافه‌سی امتلرینه احکام الٰهیه‌یی تبلیغ و بالنتیجه تعلیم اخلاق ایله‌مشلردر. شو حالده اخلاقك ایلك معلملری پیغمبران عظام علیهم السلام اولدیغی جای اشتباه دکلدر.

ازمنهٔ مختلفه‌ده یتیشن حکمانك زمان ومکان ظهورلری یا بر پیغمبرك زمان ظهورینه ، یاخود زمان ظهورینك حاکم ومؤثر اولدیغی زمانه تصادف ایلدیکی جهتله فلاسفه طرفندن وضع ایدلمش اولان قواعد اخلاقیه بو صورتله پیغمبران عظامك تلقینات دینیه‌لرینه منتهی اولور.

متقدمین حکمانك بوجهتی مسکوت عنه براقالری، بلکه بارز اولان بو حقیقتی اعترافه یاناشمق ایسته‌مه‌ملری عکس قضیه‌یی تأییده مدار اوله‌جق بر حال دکلدر. نصل بر مجاهدهٔ عقلیه نتیجه‌سی اولورسه اولسون، فلاسفه‌نك سرمایهٔ معرفتلری هیچ شبهه یوقکه قسم اعظمی اعتباریله تعالیم انبیادن مقتبسدر. بنابرین مؤدب اول، شرائع ونوامیس الٰهیه‌در، دیمکده اصلا تردد ایتمه‌مك لازم کلیر.

دین ایله اخلاق آراسنده‌کی بر رابطهٔ ازلیه‌دن دولایی عقلای امتدن برچوغی، عالمده اخلاق نامیله برشی وارسه اونك بهمه حال دیندن مستفاد، دین ایله قائم اوله‌بیله‌جکنی، دینه مستند اولمایان اخلاقك، اصول وقواعدی نه قدر متین، نه قدر مضبوط اولورسه اولسون کوکسز بر آغاج کبی فیض حقیقتدن محروم قاله‌جغنی سویله‌یورلر وضوابط اخلاقیه‌نك دینی علاقه‌لردن تجریدی لزومنه قائل اولانلرك دعوالرینی ادلهٔ کافیه ایله رد ایدییورلر.

تحاولیه مسلکنك واضعی اولان « هربرت سپنسر » اخلاقك منشأی حقنده شو نظریه‌یی سرد ایدیور : « دیکر برچوق شیلر کبی انسانك افکار وحسیاتی ده تکامل قانون عمومیسنه تابع ایسه، اخلاقی تشکیل ایدن سلسلهٔ تصورات ایله بو سلسله‌یه اشتراك ایله‌ین حسیات نسبةً غیر ملتئم ، غیر معین بر حالت وجدانیه دیمکدر. بو حسیات بدایةً کندی کتله‌لرینك قاریشمش اولدیغی واسع کتله‌دن آیریلدقجه علی التدریج ملتئم ومعین بر شکله اقتران ایلر. اخلاقك مدت مدیده کتله‌ده غائب اولان صورت مستقله‌سی مبهم اوله‌رق ترسم ایتمکه باشلارسه‌ده بو صورت آنجق تکامل عقلینك یوکسك بر مرتبهٔ انکشافه وصولندن صوکره متعین بر وجوده مقارن اولور.

فی الاصل تام اولان بو حال التباس ، تکامل اجتماعی سیری دوام ایله‌دیکی مدتجه بالضروره دوام ایتمشدر . هر نه قدر تخفف ایله‌مش ایسه ده بو التباسك بزده کی نیم مدنیت حالنده الآن دوام ایله‌مکده اولدیغنی قبول ایتمه‌مز لازم کلیر. بوندن ده شو نتیجه‌یی استنباط ایده‌بیلیرزکه، مختلف صورتلرده الده ایدیله‌رك مؤسسات ووجههٔ فعالیت مدنیه ایله وقوعه کلن هر تبدل نتیجه‌سنده متبدل اولان خیر وشر مفهوملری، حتی زمانمزده بیله هرج ومرجه شبیه بر کومه تشکیل ایتمکده‌در . »

کوریلیورکه ، تحاولیه‌نك خیر وشر حقنده‌کی نظرلری آنجق وآنجق نامتناهی ایله افاده ایدیله‌بیلن بر استقباله متوجهدر. بناءً علیه بو کبی تعمیقاتك علماً بر قیمتی اولسه بیله ، عملاً اصلا فائده‌سی یوقدر. زیرا اونلرك نظریه‌لری یالکز اخلاقه دکل، هیئت مجموعهٔ کائناته ده شاملدر. کائنات ایسه بزم ایچون بو کونکی موجوداتدن عبارتدر . انسانیت ، احتیاجات عاجله‌سنك تطمینی تحاولیه‌نك ادوار غیر متناهیه‌سندن بکله‌یه‌مز ایسه حقسزلق وصبرسزلق ایتمش اولماز . شو حالده حرکات وسکناتی قوانین عقلیه واخلاقیه‌یه توفیقاً تنظیمه مجبور اولان انسانیت حاضره‌جه کندی خلقت وطبیعتنه موافق، مؤسس ومدون بر اخلاقك موجودیتی قبول ایدلمك ضروریدر.

اوائلده اخلاق، حضرت سلیمان علیه السلامك امثالی، عقلای سبعهٔ یونانیه‌نك وجائزی، (لیزیس) کبی اسکی یونان شاعرلرینك اشعار مذهبیه‌لریله وصایای عمومیه ، یاخود محاضرات صورتنده تعلیم ایدیلیرایدی . بالآخره یونانستان وروما مدرسه‌لرنده علمی بر صورته اقتران ایده‌رك فیثاغورث، سوقراط ، افلاطون ، ارسطو کبی حکمانك تعالیم فلسفیه‌لرنده مهم بر یر طوتمش، بالخاصه ارسطو طرفندن علم مستقل صورتنده تدوین ایدلمشدر.

علم النفس ، منطق ومابعدالطبیعه کبی علوم فلسفیه عدادینه الحاق ایدیلن اخلاق، اوروپا متأخرین فلاسفه‌سندن بعضیلرینك تعمیق وتوثیقیله اوته‌دنبری شرق علماسی آره‌سنده معلوم اولان وقسم نظریسی کتب یونانیه‌دن، بالخاصه آرسطونك آثارندن آلنان اساسلردن تباعد ایده‌رك بوسبوتون باشقه اساسلره ابتنا ویکی بر صورته اقتران ایلمشدر .

حکمای اسلامیه طرفندن اخلاقه دائر تألیف ایدیلن آثار سائره‌دن قطع نظر خلق آراسنده مشهور اولان اخلاق کتابلری، نصرالدین طوسینك « اخلاق ناصری » ، جلال دوانینك « اخلاق جلالی » ، حسین واعظك « اخلاق محسنی »، قنالی‌زاده علی افندینك « اخلاق علائی » عنوانلی اثرلریدر.

منابع غربیه‌دن آلنان وصرف غرب فلاسفه‌سنك اخلاق حقنده‌کی نظریه‌لرینی احتوا ایدن بو اثر مختصر ، هم اخلاق کتابلرینك شکل جدیدی حقنده بر فکر ویرمك، هم ده اخلاق اسلامیه‌یه دائر دردست تحریر اولان دیکر بر اثر ایچون موضوع مناقشه اولمق اوزره نشر ایدلمشدر . ومن الله التوفیق »

تصحیح.— کچن هفته‌کی (٦۰٦) نجی نسخه‌نك عدد نومرولری سهواً کیشدیریلیوب (٦۰٥) قالمش اولدیغی بالآخره کورولدی. تصحیح اولونمسی رجا اولونور.

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

سبیل الرشاد

سنه ۱۳۳۰

آبونه شرائطی : هر بر ایچون سنه‌لکی (۴۰۰) آلتی آیلغی (۲۲۵) ؛ ممالک اجنبیه ایچون سنه‌لکی (۴۵۰) ، آلتی آیلغی (۲۵۰) غروشدر.

نسخه‌سی ۷,۵ غروشدر .
سنه‌لکی ۵۲ عدددر .

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده رشید افندی خانده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدله‌ین یازیلر اعاده اولنماز .

آدرس تبدیلنده آیریجه ۵ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغی بیلدیرلمسی رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٦٠٦ | ۲۳ ذی‌القعده ۱۳۴۲ | * پنجشنبه * | ۲۶ حزیران ۱۳۴۰ | جلد ۲۴

اسرار قرآنیه

وقالوا اتخذالله ولداً سبحانه .... الخ الآیة

۳

آرتیق ، یوقاریدن بری سویلدکلریمزدن آکلاشیلمشدرکه الله ذوالجلالك بر اوغلی اولدیغی حقنده برطاقم ارباب ضلالك ایلرویه سوردکلری سوزلر باطلدر ، وهمدر . ذاتاً جناب‌حقك کندیسنه بر رفیقه اتخاذ ایتمسی و اولاد ایچندن بالخاصه قیزلری ترجیح ایلمسی کبی اسناداتدن کلیاً منزه اولدیغنه دائر ایجابی قادار ایضاحات ویرمشدك . فاطر حکیمك بوکبی شیلردن تزاهی کرك عقلا، کرك نقلا اصلا معارض اوله‌مایه‌جق قضایای مسلمه‌دن اولدیغی ایچون آیت کریمه موضوع بحثمز اولان ارباب ضلالك ذات‌باری‌یه اولاد اسناد ایتملرینی رد ایچون (سبحانه بل‌له مافی‌السموات والارض کل‌له قانتون بدیع السموات والارض واذاقضی امرا فانما یقول‌له کن فیکون = الله براوغول ایدینه‌ندی ، دیدیلر ؛ اوبویله شیلردن منزه اولدقدن باشقه کوکلرده ، یرده نه‌وارسه هپسی اونکدر ، هپسی اوکا منقاد اولمشدر . کوکلرك ، یرك مبدعیدر ، بر امرك حصولنی ایستدیمی اوکا آنجاق اول دیر ، او امر درحال وجوده کلیر .) نظم جلیلی ایله اکتفا بویورولمش .

اویله‌یا ، شاید جناب‌حق ـ حاشا ـ کندیسنه رفیقه ، یاخود اولاد ایدینمك صورتیله بشره بکزه‌سه‌یدی ، طبیعیدرکه ، اوده باشقه‌لرینك معروض اولدیغی تقلباته ، تغیراته ، زواله ، انحلاله معروض بولونور وازلده وضع ایتمش اولدیغی قوانین قدسیه‌سنه عوالم علویه وسفلیه بویله عرض انقیاد ایتمزدی . لکن اوفاطر ذوالجلال بوکبی شائبه‌لردن منزهدر ، سمالرك ، ارضك مبدعیدر . اویله برقادر قیومدرکه سمالر ، حاکم اوله‌رق اونلری یدی یول اوزرینه وجوده کتیرمش وهربوله بربرینی جذب ایدن، بربرندن آیریلمایان اجرامی تسلیك ایتمش. دیزیلرله اینجیلر حالنده‌کی بو اجرامك نه‌اپلیکی قوپار ، نه‌ده صیره‌سی بوزولور. صوکره ، ارضه توجه ایدرك اونی قابل‌سکنی برصورتده دوشه‌مش ، ایچندن صولرینی ، اوتلرینی چیقارمش ، وطاغلرینه استقرار ویرمش.

ینه اوقادر قیومدرکه ارضك قشرینی صوغوتمش وبرقسمنی صویك یوزینه چیقاروب هیئت مجموعه‌سنی هوای نسیمی ایله قوشاته‌رق طوپراغك اوزرنده وایچنده ودکزلرك اعماقنده نامتناهی مخلوقات وجوده کتیرمش وهرنوع مخلوقی کندی مشیت الٰهیه‌سی واومخلوقك حاجات وضروراتِ حیاتیه‌سی وجهله صورت پذیر ایتمشدر .

ینه اوقادر قیومدرکه آدمی ناصیل یاراتدیسه عیسایی‌ده اویله یاراتمشدر. بناءً علیه عیسانك الٰهی وخالقیدر . عیسی اللهك عندنده طوپراقدن یارادوب‌ده « اول ! » دیدیکی آدمدن اصلا فرقلی برموجود دکلدر .

عجبا عیسی ، آدم و محمد علیهم السلام ایله بوتون دیکر پیغمبرلر ضلال ایچنده قالان مخلوقلری بوله کتیرمك ایچین جناب حقك کوندرمش اولدیغی بشردن باشقه برشیمیدر ؟ عجبا کندیسنه اللهك کتاب ویردیکی ، حکم ویردیکی ، نبوت ویردیکی بر بشر ایچون انسانلره قارشی « اللهی بیراقك‌ده بنی معبود بیلیك ! » دیمسی قابلمیدر ؟ کرك دیکر انبیا ایچون ، حق اوزرنده یاشادیغمز ارض ایچون ، حق تشکیل ایتدیکی منظومه‌یه نسبتله ذره مشابه‌سنده قالدیغمز کونش ایچون ، حاصلی بو کائناتك

کافه‌سی ایچون الله‌ه قارشی هر هانکی بر صنف ایله اوصنفك مبدعی ، یاخود هر هانکی بر قول ایله او قولك معبود و موجدی آره‌سنده‌کی نسبتدن باشقه بر نسبت تصوری ممکنمیدر ؟

شمسه باق ، قمره باق ، یلدیزلره باق ، کیجه‌یه ، کوندوزه باق ، درت موسمه باق ؛ صوکره دکیزلره باق ، دکیزلرده‌کی حیوانانه ، حشراته وارضی اورتن نباتات ایله اشجاره باق. داها صوکره کندیکه باق ، دست قدرتك سنده ابداع ایتدیکی عوالمه باق. ایشته بومناظرك ، بومشهوداتك کافه‌سنده اویله نامتناهی آیات باهره‌یه مطلع اوله‌جقسك که هپسی‌ده مخلوقاتیله ذات الٰهیسی آره‌سنده بر نسب ، یاخود بر قرابت موجوداوله‌بیلمك شائبه‌سندن جناب حقك پك یوکسك بر مرتبه‌ده بولوندیغنی سکا بیلدیره‌جك وجمله‌سنك کندی مشیت ازلیه‌سیله وجود بولمش عبادی اولدیغنه ، بناءً علیه منظومهٔ خلقت ایچین وضع ایتمش بولوندیغی قانون سرمدیسنه منقاد بولوندیغنه سنی اقناع ایده‌جکدر .

انسانه خاص اولان ضرابتلردندر که خلقتده جاری اولان بوقوانین کندیسی ایچون واضح و مدبرنی ادراکه رهبر اتخاذ ایده‌جك یرده حواسنك حیطه‌سنه کیره‌بیلن شئون ظاهره ایله اکتفا ایله‌مکده‌در . « برحالده‌که « بوکائنات ناصل وجوده کلمش؟ اوکا بونظامی ، بوآهنکی ، بواسلوبی ویرن ، و برآن غیرمنقسم ایچون اولسون ، اراده‌سنی اوزرندن اکسیك ایتمه‌ین کیمدر؟ » سؤاله معروض قالسه « بن بوکبی مباحث ایله نه‌آلیش ویریشیم اولا بیلیر ؟ بزلر ایچون ماده واشکالیله اجزای ماده آره‌سنده‌کی مناسبات کبی حواسمزك احاطه‌سنه کیره‌بیله‌جك مسائلدن ماعداسیله مشغول اولمق دوغرو دکلدر . » جوابنی ویرر .

بوفرقهٔ ضاله امثالك هپسنده چوغالدی . حق عیق خسته‌لغك مسلمانلر آره‌سنده کوندن کونه یاییلمقده اولدیغنی کورویورز ، او مسلمانلرکه سماوی کتابلری کائناته نظر ایتمه‌یی ، اسرار خلقتی تأملده بولونمه‌یی امرایدییور وانسانلری صانعك وجودینه ووحدانیتنه آنجاق تفکر و تحری طریقیله ایمانه دعوت ایدییور . أوه‌ت ، قرآن حکیمك سوره‌لرندن همان هیچ بری یوقدرکه نظر وتفکره سائق آیات کریمه‌دن برچوغنی احتوا ایتمش اولماسین .

بونکله برابر علوی، سفلی بوتون مخلوقاتی وحدانیت وقدرتنك صحائف انعکاسی اولان فاطر حکیم قرآنی قبوله ، پیغمبرلرنی تصدیقه یاناشمایانلری بیله او صحیفه‌لرله نصیبه‌دار هدایت ایدییور . ایشته انکلیز فیلسوفی اسپنسرکه هیچ بر دینه قائل دکلدر ، کتابلرنده مدبر کائناته بعضاً (عقل اعظم) بعضاً (قوهٔ ابدیه وازلیه) دیدیکنی کورویورز . داها نه‌قادار فیلسوفلر وارکه فکرلری شکوك مظلمه چوللرنده شاشیرمش قالمشکن طالمش اولدقلری ضلال وغفلتدن اویانیورلرده هر دورلو مثالك ، هر دورلو خیالك فوقنده اولان عزیز حکیم وسمیع بصیرك حضور عظمتنده باشلرینی اوکلرینه اکیورلر .

شوقادار وارکه مفسرلر (واذا قضی امراً فانما یقول له کن فیکون) قول کریمنك تأویلنده اسراف کلامه دوشدیلر ؛ کرك (قضی امراً) جمله‌سنك معناسنك بیاننده ، کرك مجرد (کن) قول الٰهیسنك ناصیل اولوب‌ده بر شیئك تکوننه کافی اولدیغنده عادتلری وجهله سوزی اوزاتدیلر . کذلك (فیکون) نك اعرابنده برچوق وجهلر بولدیلر : بن بوراده اونلرك ذاهب اولدقلری مسالکی تخطئه‌ایله مشغول اولاجق دکلم . بن یالکز (قول) ك حقیقتنی بیان ایله اکتفا ایده‌جکم .

معلوم اولمالیدرکه (کن فیکون) عباره‌سی قرآن کریمك درت یرنده وارد اولمشدر. برنجیسی تفسیر ایتمکده اولدیغمز شوآیت جلیله‌که سورهٔ بقره‌ده‌در . ایکنجیسی (ان مثل عیسی عندالله کمثل آدم خلقه من تراب ثم قال له کن فیکون) آیت جلیله‌سنده‌که سورهٔ آل عمرانده؛ اوچنجیسی (ویوم یقول کن فیکون) آیت جلیله‌سنده‌که سورهٔ انعامده؛ دردنجیسی (اولیس الذی خلق السموات والارض بقادر علی ان یخلق مثلهم بلی وهوالخلاق العلیم انما امره اذا اراد شیئاً ان یقول له کن فیکون) آیت جلیله‌سنده‌که سورهٔ یس‌ده‌در .

شیمدی شو درت آیت جلیله‌یی تأمل ایدن آدمك نظر امعاننه هر برینك اسلوبنده‌کی سر تجلی ایدر . أوت ، بو آیتلرك سیاقیله احتوا ایتدکلری عبارات کمال وضوح ایله کوسترمکده‌درکه جمله‌سی‌ده جناب حق تدبیر و تصرفاتنده عبادی منزله‌سنه ایندیرن واونك‌ده مخلوقاتی کبی قاریسی ، چولوغی ، چوجوغی اولدیغنه ذاهب اولان کیمسه‌لری رد ایچون نازل اولمشدر. ایشته فاطر ذوالجلال شو درت آیت جلیله‌سیله او جاهللره آکلاتمق ایستەیورکه الله ایله عبادی آره‌سنده‌کی نسبت آنجاق خالق ایله مخلوق وآمر ایله مکلف آره‌سنده‌کی نسبتدن عبارتدر؛ کوکلرده ، یرده نه‌وارسه هپسی اونکدر واونك امرینه مسخردر .

حدیث تهلکه‌سی

ماهیت اسلامیه‌نك بر جزؤ مقومی اولان وادلهٔ شرعیه‌دن اجماع امت وقیاس فقهایه بر استنادکاه تشکیل ایدن احادیث نبویه مهلك بر تاقی‌یه معروض بولنیور وبوطرز تلقی آتیٔ اسلام نامنه بزی جدی اندیشه‌لره دوشورییور. احادیث صحیحه یاهیچ یوقمش ویاخود پك آزمش، مؤسس ومبلغ شریعت افندمز نامنه اورته‌یه آتیلان حدیثلر یاضعیفمش ویاخود کلیاً موضوع ایمش، حدیثك صحیحنی ضعیفندن تفریق ایده‌مه‌ین ویاخود منفعت دوشکونی اولان خواجه‌لر بوعلی‌العاده سوزلری حدیث دییه مسلمانلره یوتدیرییورمش... طرزنده‌کی تلقیلر کوندن کونه تعمم ایدییور؛ اولجه ، اشراقیون کبی ، توقف وسکونت حالنده قلبدن قلبه اساله ایدیلن بوسیال فکرلر ، شمدی، مشائیون کبی ، مشی وحرکت حالنده

قولاقدن قولاغه ايصال اولنيور؛ خصوصی محفللرده، تدريس كرسيلرنده، مطبوعات ستونلرنده سرماية بحث ومقال اوليور . حافظ شيرازينك :

« نهان كى ماند آن رازى كز وسازند محفلها »

ديديكى كى ، محفللرده ، مجلسلرده سرماية بحث ومقال اولان سوزلر كيزلى ، قپاقلى قالهماز، ار، كيج ديللرده دستان اولور ؛ ناصلكه بو فكرلرده ، مكتوميتنى محافظه ايدهمدى وايدهميور. بو فكرلر مستولى بر وسعت پيدا ايدنجه، حاصل اولهجق نتيجهلرى كوز اوكنه كتيرنجه، آتئ اسلام نامنه جدى انديشهلره دوشمهمك غير قابلدر. احاديث نبويهنك حائز بولنديغى اعتمادلر زائل اولهجق، بناءً عليه، احكام احاديث ايله عمل ايدلهمهيه باشلانيلهجق، احاديثه مستند اجماع امت وقياس فقها دليل شرعيلرى استنادگاهسز قالهجق ، بناءً عليه ، اونلره مستند احكام اسلاميهده قيمت عمليهسنى ضايع ايدهجك، احاديث نبويهدن مستنبط اصول فقه دساتير علميهسى باشندن آيرلمش بر جسد حكمنه كيرهجك ، اورتهده اساس اسلامى نامنه يالكز قرآن قالهجق ، احاديث نبويهدن ، اجماع امتدن ، قياس فقهادن منفهم احكام موزهنيك آثار عتيقه ماهيتنى آلنجه ، قرآندن احكام عصريه چيقارمق لزومنى حس ايدهجكز وبو احكام عصريهنك عصرى مجتهدلرى بز اولهجغز؛ بز ايسه، كركزاده كركز ، عهدهٔ اماتمزه توديع اولنهجق قويونلر عليهنده حاضرلايهجغمز مهلك عاقبتلردن اونلرى آرتيق الله قوروسون !

بويله نتيجهلر ، عاقبتلر احضارينه صوك درجه مستعد بولنان بو تلقيات وافكارك ، عموميلهشهرك تماماً قانغرهن حالنى آلمادن خارجه عكس ونكس ايتمش اولماسندن صوك درجه بر ممنونيت حس ايديورز. چونكه وقوعبولاجق ايقاظات وارشاداتك ، بو كبى تلقيات وافكارده تحول حصوله كتيرهجكى ظننده بولنيورز . بو عظيم مسئلهنك ثقلت حاق اوموزلريه آلاجق درجهده قوتلى بر بنيهٔ علميه صاحبى اولماديغم ايچون ، نگاه اشتياقمى چليك فكرلى وچويك قلملى فضلاى عصرك افاضه بيورهجقى ضياى ايقاظ وارشاده نصب ايتمكله برابر ، على العاده بر فرد مسلم صفتيله ، موضوع بحث مسئلهيه عائد ناچيز دوشونجهلريمى عرض وايضاح ايتمكدن كنديمى آلهميورم :

حضرت محمدك وظيفهٔ بعثتى يالكز تبليغ احكامه منحصر دكل ايدى، اونكله برابر، تشريع احكام صفت وصلاحيتنىده حائز بولنيوردى. وبويله اولماسىده معقول ومنطقى ايدى. چونكه اسلاميت اديان سماويهنك صوك حد تكاملى وحضرت محمدده سلسلهٔ انبيانك خاتمهٔ مسكآورى ايدى . دين اسلامدن صوكره يكى بر دين وحضرت محمددن صوكرهده يكى بر پيغمبر كلهجكى ايچون ، دين اسلامى ، يكى بر دين وضعنه ويكى بر پيغمبر ارسالنه احتياج حس ايتديرمهيهجك بر درجهده اتم واكمل اولهرق وضع وتأسيس ايتمك مقتضاى حكمت ومصلحت ايدى. بو اتميت واكمليتى تأمين ايچون، ساعات ايام تجدد ايتدكجه تجدد ايدهجك اولان نامتناهى حادثات جزئيهيه عائد ينه نامتناهى احكام جزئيه وضع وتأسيس ايتمك لازم كليوردى . قرآن بو احكام جزئيهيى يكان يكان احتوا وايضاح ايدهمز ايدى . چونكه بشريت اودرجهٔ وسعتدهكى بر مجلهٔ احكامى ـ ماهيت سماويهسنه خلل كتيرمكسزين ـ محافظه ايتمك امكاننى بولهماز ايدى . آنك ايچون ، قرآنك محتويات سماويهسى نامتناهى حادثات جزئيهيه دائما قابل تطبيق احكام عموميه وقواعد كليهيه منحصر قالدى.

قرآنك مجمللرينى تفصيل ، مبهملرينى تفسير ، رمز و اشارتلرينى ايضاح ، احكام عموميه وقواعد كليهسى ضمننده مندمج احكام جزئيهيى ـ حكمت ومصلحتك اقتضاسى درجهسنده ـ تعيين واظهار ايتمك صورتيله اتميت واكمليت اسلامى تحت تأمينه آلمق آنجق حضرت محمدك وظيفهٔ نبوت ورسالتى ايدى . لسان قرآنله بيان بيورلماميان بعض احكام سماويهنى لسان نبوت ورسالتله تشريع بيورمقده سنت الهيه مقتضاسندن ايدى . بو وظائف نبوت ورسالتى يرينه كتيرمك ايچون ، حضرت محمدك ، احتياجك مقداريله متناسب حديثلر ايراد بيورمهسى بغايت طبيعى و ضرورى ايدى . وضعيت بو نقطهٔ نظردن ملاحظه وتدقيق ايديلنجه نبى مرسل افندمز حضرتلرينك پك مهم مقدارده حديثلر ايراد بيورمش اولماسنده كيمسهنك شبههسى قالمامق لازم كلير .

(وماينطق عن الهوى ان هو الا وحى يوحى) برهان سماويسىده حضرت محمدك ، تشريع احكام نامنه ايراد احاديث بيورمش اولديغنى كوسترمكدهدر . منطوق محمديهنك وحى الٰهى فيوضاتندن اولديغنى تبيين بيورمق، رسول مشاراليه حضرتلرينك سوزلرينه قارشى، جماعت اسلاميهيه امنيت واعتماد تلقين ايتمك حكمتنه مستنددر. بو تلقينك بر حكمت بالغه اولهبيلمهسى ايچون، كنديلرينه قارشى امنيت واعتماد جلب ايدلمك ايستهنيان سوزلرك ، جماعت اسلاميهنك مقدرات عموميهسيله علاقهدار بولنماسى لازم كلير . بيانات عموميه ايله علاقهدار اولماميان بر جماعته ، او بياناته قارشى امنيت واعتماد تلقين ايتمك حكمتسزاولور. ديمك اوليوركه حضرت محمد جماعت اسلاميهنك مقدرات عموميهسيله علاقهدار بر قسم احكام تشريع بيورمش ؛ بو احكامى امنيت واعتماد ايله قارشيلامهلرى ايچون احكام مذكورهنك اثر وحى اولديغنى جماعت اسلاميهيه تلقين بيورمق طرف الٰهيدن موافق حكمت ومصلحت كورلمشدر .

محنده كيمسهنك شبههسى بولنماييان (من كذب على متعمدا فليتبوأ مقعده من النار) حديث شريفىده حضرت محمدك تشريع احكام بيورديغنه بر دليل قاطعدر . حضرت امين الله افندمز بو حديث شريفى ايله ، سويلهمديكى سوزلرى كنديسنه عطف واسناد ايدهجك جرأتكارلرى شدتله تحذير وتخويف بيورمشدر . اكر كنديسى ايراد احاديث ايله علاقهدار اولماسهيدى ، بو تحذير وتخويفى ايراد بيورمق لزومنى حس

ایتمز ایدی . چونکه اوتقدیرده ساکت وضعیتده بولنه‌جق ایدی . ساکته سوز اسناد اولنه‌ماز . وساکت اولدیغی بیلینن کیمسه‌یه اسناد اولنه‌جق سوزلره اینانه‌جق کیمسه بولنماز . حالبوکه حضرت محمد تشریع احکام ضمننده ایراد احادیث بیوریوردی . وبوکیفیت هرکسجه معلوم‌ایدی . بووضعیتدن بالاستفاده کندیسنه بعض سوزلر اسناد ایدلمسنه احتمال ویریلیور ایدی . بوجرائته امکان ومیدان بیراقمامق ایچون ، بویله شدتلی بر تحذیر وتخویفده بولنمق لزومنی حس ایتدی . دیمك اولیورکه حضرت محمدك تشریع احکام نامنه ایراد احادیث بیورمش اولدیغی عقلی ونقلی متعدد دلیللرایله ثابتدر . ایراد احادیث کیفیتی بو وجهله وبوطریقلرایله تحقق وتبین ایدنجه ایراد بیوریلان حدیثلرك مقداری حقنده تخمینی برفکر ایدنمك جهتی قالیر . بوفکری‌ده ، حضرت محمدك وضعیت تشریعیه‌سنی تفکر وملاحظه‌دن ایدینه‌بیلیرز : نبی اکملك وضعیت تشریعیه‌سی نامتناهی درجه‌ده حدیثلر ایراد بیورمه‌سنی مستلزم ایدی . چونکه حدیث ایرادینی مستلزم اولان مفردات حادثات نامتناهی ایدی . فقط قرآنك ، نامتناهی حادثات جزئیه ایله متوازن احکام جزئیه احتوا ایتمه‌سنده‌کی محذور حدیثلرده‌ده موجود ایدی . حضرت محمد هیچ ایراد حدیث بیورمه‌مش اولسه ، شرع اسلامك اتمیت واکملیتی تأمین ایدلمه‌یه‌جك ، مفردات احادیث ایله متوازن مقدارده ایراد احادیث بیوردیغی تقدیرده‌ده نقل وروایتلری ، ضبط وربطلری امکان خارجنه چیقاجق ایدی . آنك ایچون ، قرآندن صوکره ایکنجی درجه‌ده قواعد کلیه واحکام عمومیه وضع وتأسیسی ایله اکتفا ایده‌رك بوقواعد کلیه واحکام عمومیه‌دن حادثات جزئیه ایله متوازن احکام جزئیه استنباطی وظیفه‌سنی علمای امتنه براقدی . نامتناهی احکام جزئیه‌یه منبع استنباط اوله‌جق قواعد کلیه واحکام عمومیه‌نك عظیم مقدارلره بالغ اوله‌جغنی اکلامق درین حساب ذهنیلره متوقف دکلدر ، صانیرم .

وضعیت تشریعیه‌سنك سوق وابرامیله ، حضرت محمد طرفندن ایراد بیورلمش اولان حدیثلر برر برر جمع وضبط ایدیله‌رك موشکافانه تدقیقات وتحریات ایله وجوده کتیریلن آثار مخلده‌نك صحائف حفظ وحمایه‌سنه تودیع اولنمش بولنیور . بو آثار مخلده‌دن هیچ اولمازسه کتب ستهٔ معتبره‌نك احتوا ایتمکده اولدیغی حدیثلرك صحتلری شمدی‌یه قادار امنیت واعتماد ایله قارشیلانیوردی . بوکون ، برقسم جن فکرلی عصری علمامزك امن واعتمادلرینی کتب سته‌نك احتوا ایتدیکی حدیثلردن ده منسلب کوریبورز . برحدیث ، حائز امن واعتماد اوله‌بیلمك ایچون ، مطلقا متواتر اولمالی ایمش ، متواتر حدیث ده یاهیچ یوق ایمش ویاخود پك آز ایمش ، حدیث نامنه اورته‌یه آتیلان سوزلر یا ضعیف ویاخود موضوع ایمش !.

موجود ومضبوط حدیثلری حضرت محمدك ایراد بیورمش اولدیغی حدیثلر اولمق اوزره قبول وتلقی ایتمه‌ین ذاتلرك بوخصوصده‌کی فکر وقناعتلری عجبا نه‌دن عبارتدر ؟ . حضرت محمد ، هیچ ایراد احادیث بیورمامشدر دیمك‌می ایسته‌یورلر ؟ یوقسه ، ایراد بیورمش اولدیغی حدیثلرك جمع وضبط ایدلمه‌دیکنه‌می قانع بولنیورلر ؟.

اکر هیچ ایراد احادیث ایتمه‌مش اولدیغنه ذاهب ایسه‌لر ، رسول اکملك صفت تشریعیه‌سنی‌ده قبول ایتمیورلر دیمکدر . بوتقدیرده مناقشه‌یه اعتقادی برشکل وجریان ویرمك لازمکلیر . فکر وقناعتلری بویله دکلده ، احادیث نبویه‌نك جمع وضبط ایدلمه‌دیکی شکلنده منحصر ایسه ، بو فکر وقناعتلرینك نه‌کبی اسباب علمیه‌دن متولد اولدیغنی صورمق مناقشه‌نك بزه بخش ایتدیکی بر حقدر . قوتلی اوله‌رق تخمین ایدییورم‌که ، بوفکر وقناعتلرینك ، موجود ومضبوط حدیثلرك شرائط صحتی حائز بولنمادقلرندن متولد اولدیغی جوابنی ویره‌جکلردر . بز ، شرائط صحت نه‌در ؟ سؤالنی یکیدن ایراد ایدنجه ، نقل وروایتلرینك حد تواتره واصل اولماسیدر مقابله‌سنده بولنه‌جقلرینی‌ده ینه قوتله تخمین ایدییورم . مناقشه‌نك بتون نقاقی‌ده ، صحت احادیثده تواترك شرط اولوب اولمادیغنی اکلامق نقطه‌سنده متمرکزدر .

صحت احادیثده تواتر شرط دکلدر . بر حدیثك صحتنی آکلامق ایچون ، متعدد معیارلر واردر : راویلرك احوال عمومیه‌سی حقنده ایدینیله‌جك معلومات ، نقل وروایت احادیثده بر مقصد مخصوص تعقیب ایدوب ایتمه‌دکلرینی تدقیقدن حصوله کله‌جك قناعتلر ، احادیثك لسان افاده‌سیله حضرت محمدك لسان بیانی مقایسه ایتمکدن متولد نتیجه‌لر ، مضامین احادیث ایله رسول اکملك قدرت وغایهٔ تشریعیه‌سنی قارشیلاشدیرمقدن استحصال اوله‌جق علم یقینلر ، حدیثلرك صحیحلرینی غیر صحیحلرندن تفریقه کافی کله‌جك علمی معیارلردر . راویلرك قوهٔ عقلیه وعلمیه‌سی حدیثك عیناً ضبطنه ، قوهٔ حافظه‌سی‌ده ضبط ایتدیکی وجهله نقل وروایت ایلمه‌سنه مساعدمیدر ، دکلمیدر ؟ متشرع ومتورع بر ذات‌میدر ، یوقسه مبالاتسز ، سوء حال صاحبی ، فسق وفجور ایله آلوده دامن بر کیمسه‌میدر ؟ نقل وروایت ایتدیکی حدیثده شخصی ودنیوی بر أمل واحتراص شائبه‌سی وارمیدر ، یوقمیدر ؟ عقل وحافظه‌سنده ضبط ونقل حدیثه مانع ضعف وخلل بولنمادیغی ، مبالاتسز وسوء حال صاحبی اولمادیغی ، نقل وروایت حدیثده شخصی ودنیوی بر امل واحتراص آرقاسنده قوشمادیغی تدقیقات نتیجه‌سنده تحقق ایدن برراوینك حدیثلرندن امنیت واعتمادمزی اسیرکه‌مك ایچون عقلی ونقلی موافق هیچ برسبب وسنده مالك دکلز . احادیث نبویه‌نك جمع وضبطنده‌کی مادی ومعنوی اهمیت وعظمتی لائق وجهله تقدیر ایدن حدیث جامعلری بو وظیفهٔ علویه‌یی ایفا ایدرکن ، راویلر حقنده پك حساسانه ، پك متبصرانه ، پك متیقظانه ، پك وسوسه‌لی ، پك خرده‌بینانه

اوله‌رق حرکت ایتمشلر، الک کوچوک بر سوء حال ایله شائبه‌دار کوردکلری راویلرک حدیثلرینی قبولدن مستنکف بولنمشلردر. «تاریخ اسلامیت» محرری دوقتور دوزی کبی مدهش بر اسلامیت دشمنی بیله حدیث جامعلرینک و بالخاصه اسماعیل البخاری حضرتلرینک جمع وضبط احادیث خصوصنده کوستردکلری زاهدانه، خاشعانه، خاضعانه تقیداتی آلقیشلامقدن کندینی آله‌مامشدر. راویلری زاهد، جامعلری زاهد حدیثلرک صحتلرینی قبول ایتمه‌مك راویلرو جامعلر علیهلرنده بردلیله غیر مستند مسئولیتلی بر سوء ظن اولور. تدقیقاتك بو نتیجه‌سی بزه کوستریورکه احادیث نبویه‌نك نقل وروایتنده، جمع وضبطنده کیفیت اعتباریله ضعف یوقدر. برقسم احادیث نبویه راویلرینك عدد وکمیت اعتباریله حدتواتره واصل اولمامه‌سی حدیثلرك صحتلرینه مانع بر ضعفیت تلقی ایتمك طوغری دکلدر. چونکه کیفیت کمیتدن دها زیاده حائز قوت واعتماددر.

« اذا قالت حذام فصدقوها ـ فان القول ما قالت حذام »

نظم معناداریله افاده ایدلدیکی وجهله امت اسلامیه میاننده اویله «حذام»لر واردرکه اونلرك نقل وروایتلری بر جماعتك نقل وروایتندن دها امنیتبخش اولور. راویلرك آزلغی اکر ضعفیت تلقی ایدیلیرسه، اخبار آحاده الك ضعیف حدیثلر نظریله باقمق لازم کلیر. حالبوکه اخبار آحاد اوزرینه جریان ایتمکده بولنان پك مهم وپك واسع معاملات بشریه واردر. حیات ومعاملات عمومیه‌مزده امنیت واعتماد ایله قارشیلادیغمز اخبار آحادی احکام ومعاملات دینیه‌مزده ضعفیت ایله تعلیل ایتمه‌مز بر معلولیت فکریه‌در. فقه واصول فقه علماسنك خبر واحدی قیاس عقلی‌یه ترجیح وتقدیم ایتمکده بولنماسی خبر واحدك نقل وروایتی کیفیتنده‌کی قوت واعتمادك معیار ومیزانیدر.

صحت احادیثك پك قوتلی بر معیار و برهانی‌ده احادیثك لسان افاده‌سنی تدقیق ایتمکدر. لسان عربده‌کی فصاحت وبلاغت درجاتنك برنجیسی قرآنك لسان بیانی، ایکنجیسی‌ده احادیثك لسان افاده‌سی احراز ایتمکده‌در. لسان قرآن لسان احادیثك نه‌درجه فوقنده ایسه، لسان احادیث‌ده سائر لسان عربك اودرجه فوقنده‌در. لسان احادیثه آشنا اولانلر حضرت محمده اسناد ایدیلن سوزلرك حدیث اولوب اولمادقلرینی قولایجه اکلایه‌بیلیرلر. بوندن دها قوتلی بر معیار وبرهان‌ده احادیثك معنا ومضمونلرینی تدقیق ایتمکدر. بو معنا ومضمونلرك درجهٔ رفعت وپستیلرینی، استهداف ایلدکلری تشریعی مقصد وغایه‌لری نظر تدقیقدن کچیرمك پیغمبرانه سوزلر اولوب اولمادقلرینی درحال میدانه چیقارر. احادیث موضوعه‌یی تفریق ایده‌جك معیارلرده ایشته بو کیفیت وبو نقطه‌لردر. اساساً بز احادیث موضوعه اولمق اوزره یالکز ایکی قسم سوزلری قبول ایدییورز: بری غلات شیعه‌نك خلافت علی حقنده‌کی سیاسی سوزلری، دیکری‌ده اسلامیت کسوه‌سنه بورونن اسرائیلیت روحلی منافقلرك او روحلره ترجمان اولان سوزلریدر. بو سوزلر دها بدایت اسلامده، احادیث نبویه میاننده طی وطرد ایدلمشلردر. بونلردن بشقه احادیث موضوعه یوقدر. احادیث موضوعه ظن ایدیلن سائر سوزلر صلحای امتك وصایاسیدر. معنا ومضمونلرینی تدقیق ایده‌رك زهد واتقادن بشقه بر امل و احتراص شائبه‌سی کوره‌میورز. زاهد ومتقی ذواتك، حضرت محمدك پك شایع اولان شدتلی تحذیر وتخویفی قارشوسنده اونك نامنه حدیث وضع ایده‌جکلرینه احتمال ویره‌میورز. بو وصایانك احادیث موضوعه عنوانی آلماسی احادیث نبویه‌نك بلاغت لسانیه‌سنه، مضامین پیغمبرانه‌سنه آشنا اولمایانلرجه حدیث ظن ایدلمه‌لرندن واویولده شایع اولمالرندن ایلری کلمشدر. صحت احادیثه عائد قوشقولر حسن نیته مستند ایسه، بو ایضاحاتله قوشقولری زائل اولور. ظننده‌یم. بالعکس، امل وغایه بشقه ایسه، نه سویله‌نیلسه هدر وفائده‌سزدر.

یحیی عفیف

اسلامك بین الادیانده موقعی

۳

بعثت محمدیه زماننده هندستانك دینی اجتماعی احوالی

(آری ـ هندو) فکرینك تألیه طبیعت وادیسنده‌کی بوتون مد وجذری آره‌سنده اولولرك ارواحنه عبادت نظام دینی واجتماعیسنك بر جزء لاینفکی اولارق هندولرك دماغنه صاپلانوب قالمشدر. (سودرا) یعنی ملل مغلوبه‌یه منسوب اولانلر اسلافلك ارواحنه قربانلر تقدیم ایدر، فقط بر (براهمن) بو مراسمه اشتراك ایده‌جك اولسه الك آغیر جزالره دوچار اولوردی. (سودرا) دن بری (وه‌دا)لری انشاد ایدرکن بر براهمنی دیکله‌یه‌جك اولورسه قولاقلرینه اریدلمش قورشون آقیتیلمق جزاسنه معروض قالیردی. بر (سودرا) بر (براهمن) ایله عینی پیکه‌یه اوطوراجق اولورسه داغلانمق جزاسنه چارپیلیردی. (سودرا) ایله (براهمن) آره‌سنده مشروع ویا غیر مشروع بر تماس الك فجیع عقوبتلرك تطبیقنه بادی اولوردی. هیچ بر تشریع، بونلرك افکار دینیه‌لرینی عقائد ابتدائیه‌نك تأثیرندن قورتاره‌میوردی. مرور زمان ایله اسکی آری قبائلك آلهه‌لری هندولرك معبدینه‌ده کیرمش و بونلره عبادت ایدلمکه باشلانلمشدی. مساوی انکشافه مظهر اولمایان عقائد مختلفه ایله تمایلات متنوعه‌نك اختلاطی، فیلسوفلرك عصرلردن بری تأسیس ایتمك ایسته‌دکلری تألیه طبیعت عقیده‌سنك انحطاطه دوچار اولماسنه سببیت ویرمشدی.

هندستانی بیکلرجه سنه‌دن بری کفنله‌ین پردهٔ اسرار، مسلمانلرك الیله ییرتیلمه‌دن مقدم هندك بر تاریخی یوقدی. (واسو ده‌وا ـ

كریشنا) نك نه زمان یاشادیغنی سویله‌مك ، یاخود شخصیتنی محا كه ایتمك امكانسزدر . كندیلرینی طاپیندقلری آلهه‌لرك مرتبه‌سنه ، حق دها یوكسكنه چیقاراق راهبلرك اویدوردقلری صاییسز خرافه‌لرك ایچندن برشی چیقارمق احتمالی یوقدر . هند معبدنده (كریشنا) نك اشغال ایتدیكی موقع (ویشنو) نك حلول ایتدیكی جسد اولمه‌سیدر. بو صفتله (كریشنا) (بهاغاداد ـ غیتا) نام اثرك هر درلو تكریمانه سزا كوردیكی شخصیتدر .

كریشنا ، مفتاح نجات اولان (رهـارما) یعنی ایمان مطلق تعلیم ایتمكده‌در . بو متجسد (ویشـنو) یه اعتقاد ایدنلر ، حیاتده ناسل بر خط حركت تعقیب ایدرلرسه اینسینلر ، سعادت ازلیه‌دن امین اولابیلیرلر . بو عقیده ، هندستانده حالا بر حیـات اولان بر طاقم آیینلر و اعتقادلر تولید ایتمشـدر . بر اورمانده سنه‌لرجه اوطوروب كوزنی وجودینك بر نقطه‌سنه ركز ایده‌رك فكرینی كریشنایه توجیه ایتمك ، سـنه‌لرجه بر آیاق اوزرنده طورمق كبی حركتلر انسـانلری هر كناهدن قورتاره‌جق عبادتلرعد اولونمقده‌در. كناهی چیقارمق ، بر نذری ایفا ایتمك ایچون بر انسانك اقامتكاهی ایله معبدی آره‌سنده‌كی مسافه‌یی سورونه سورونه كیتمه‌سی ایجاب ایدر . (بهاغاداد ـ غیتا)یی اخلاص تام ایله اوقومق ، یاخود (غانژ) نهرنده ییقـانمق ، قانون اخلاقی‌یه قارشی ارتكاب ایده‌جكی هرشـیدن بر قادینی ویا بر ارككی قورتارير .

(ساقتی) مذهبنك هندولر اوزرنده نه زمان حاكم اولدیغنی بیان ایتمك مشـكلدر . (سـاقتی) هندو الاهلرینك نصف مؤنثیدر . (سیوا) نك زوجه‌سی اولان (سـاقتی) خوف آلهه‌سیدر . بونك (پراباتی) ، (بهاوانی) ، (قالی) ، (ماهـاقالی) ، (دورغا) ، (شـاموندا) كبی متعدد اسـملری واردر . یدنجی عصر میلادیده یازلدیغی آكلاشیلان (بهاوا بهوتی) ده بوالهه‌یه‌ناصیل عبادت اولوندیغی توصیف ایدلمكده‌در . بو الهه‌یه انسانلردن قربانلر تقدیم ایدیلیوردی. (ساقتی) نك اوصاف بشردن اولان مرحمت ، شفقت كبی حسـیاتدن ذره قدر نصیبی اولمادیغی كبی آلام بشریه‌یه اصلا اشتراك ایتمامكده‌در . انسان قانندن ذوقیاب، انسانلرك فلاكتندن ممنون اولان بو آلهه‌نك بت پرسـتلك عالمنده بر نظیرینی بولمق مشـكلدر . چونكه رومالیلرك (سابیل)ی بیله بوقدر مرحمتسز دكل، هندولرك تخریب آلهی اولان (سیوا) نك زوجه‌سی (ساقتی) درجه‌سنده انسانلرك فلاكتندن ذوق طویمازدی . (ساقتی) نك كتاب مقدسی عد اولونان (تانتراس) ه كوره بوآلهه‌نك آیینلری اجرا اولنور . (باندوس) ایله (كوروس)ك آره‌سنده‌كی حربدن ، (سیلان) قرالی طرفندن (سیتا) نك قاچیریلمه‌سندن بحث ایدن فصللردن اوزمان خلق آره‌سنده شایع اولان عقائد حقنده برفكر ایدینه بیلیرز. بوایكی فصلده انكشافه مظهر بر جمعیت، شایان دقت برترقیٔ مادی ایله عظیم برتدنیٔ اخلاقی تجلی ایتمكده‌در .

(بودا) دینك مؤسسی (غوتاما) نك ظهورندن اوزون برزمان مقدم هند خلق آره‌سنده عبادت دینیه باباسـلرك واسطه‌سیله برطاقم قربانلر تقدیم ایتمك ، میخانیكی برشكلده برطاقم آیینلر اجرا ایتمك دركه‌سنه اینمشـدی . (غوتاما) ایله (ماهاویرا) نك عصیانی هند دماغنك خودكام رهبانیته قارشی قیامنی افاده ایتمكده‌در . بونلرك ایكیسی ده مبدع براساس ، كائناتی اداره ایدن برعقل اعلانك موجودیتنی انكار ایدییور ، هرایكیسی‌ده حیات فردیه‌نك امحاسی اساسنی قبول ایدییور وبونی یاپمق ایچون ابذال‌مساعی‌ایجاب‌ایتدیكی‌خصوصنده برله‌شیوردی. (ژه‌نی) مذهبی‌براهمنلغك اتكلرینه یاپیشه‌رق بر برهمن مذهبی قالدیغی حالده بودیلك یكی بریول آچمغه موفق اولمشدر . بودیلك نجاتی تأمین ایچون (قارما)نی یعنی تناسخی ایلری سـورمش وبودیلكك مؤسسی بونی كندنده تجلی‌ایتدیرمشدر. بودیلكك حیات بعدالموته‌دائر عقائدی براهمن مذهبنك عقائدینه كلیا مخالفدی. بومذهبك باطنی تصوفی سائر مذاهبه سرعتله سرایت ایتدی .

مع‌مافیه بودیلك، محل تولدی اولان مملكتده قیصه، فقط شانلی برحیات‌كچیردكدن صوكره الیم برعاقبته‌دوچار اولمش،غالب براهمنلكك مغلوب بودیلكه روا كوردیكی جزا جنوبی هندستانك معبدلرینه حك ایدلمشدر. شوجهت تسلیم‌اولونملیدركه بودیلك، ایلك‌شكلیله، هندولغك جاذبه‌لرینی‌حائز دكلدی. بودیلك هیـچ برزمان مثبت بر دین اولدیغنی ادعا ایتمه‌مش، مكافاتلری، مؤبده‌لری، برحیات‌اخرویه‌یه‌دائر وعدلری، حیاتده اهمال اولونان وظائفك اخروی جزالری خلقك‌حسیاتی‌تحریك ایتمیه‌جك درجه‌ده كولكه‌لیدی. بودیلك یاخارجله مجادله‌سندن فراغت ایده‌جك، یاخود یرینی اشغال‌ایتمك ایسته‌دیكی‌دین ایله اوزلاشه‌جقدی. چوق كچمه‌دن (بودا)نك تلقین ایتدیكی دین ایكنجی یولی طوتدیسه‌ده منشأی اولان مملكتده دوچار اولدیغی عاقبت ، تصوفی نقطهٔ نظردن غربی آسیا ومصر فلسفه‌لری اوزرنده شایان دقت برتأثیر اجرا ایتمكله برابر برنظام دینی اولارق موجودیتنه خاتمه ویرمشدر .

بودیلكك هندستاندن اخراجی اوزرینه براهمنلك اسكی فائقیتنی احراز ایتدی . بودیلكك حاكمیتنده كچیردیكی‌دور براهمنلكك تلقینات روحانیه‌سنده هیـچ برتأثیر اجرا ایتمامشدی . (بودا) نك براهمنلكه قارشی سبب قیامی جانسز رسمیت دها قوتلی براساس اوزره تكرار تأسیس ایدلمشدی . اركككرله قادینلرك حیاتی وروحانی احتیاجلرندن زیاده ، حسلرینه ، هیجانلرینه خطاب ایدن برنذر اصولنه دها صیقی برشكلده ربط ایدلمشدی.خلق كتله‌لری آره‌سنده دینی عبادتلرمعناسز برتكرردن عبارت اولمشدی. اونلرك نظرنده هدف عبادت باباسلر ، روحلر و، صرف شكله رعایةً، ووداالاهلریدی.

كرك براهمنلك ، كرك بوديلك هيچ برزمان هندستاندن اشيايه عبادت اعتقادينى قالديره مامشدر . بالعكس بو عقيده بوتون خلق صنفلرينك قلبلرينه ايشله مشدر . آغاجلر، طاشلر ، وسائر اشياى طبيعيه؛ الآهلرى، روحلرى تمثيل ايدن صنملرله برابر خلقك پرستشندن نصيبه دار اوليوردى . هندولرك بحق افتخار ايده جكلرى وبالآخره عصرلرجه شرق ملتلرينك عقائد مشروعه سنه اورنك اتخاذ اولونان بويوك (مانو) قانونى مدنيت ماديه اعتباريله چوق مترقى اولان ، فقط روحانى صنفك حاكميت مطلقه سى آلتنده ياشايان ، وشايان استغراب بر درجه ده انحطاط اخلاقي يه دوچار اولان بر هيئت اجتماعيه نك تشريعى اولارق تجلى ايتمكده در . ميلادك ايكنجى عصرنده (مانو) قانونى حالا مرعى ايكن ونهائى بر مرجع طانينوركن اونك يرينى «ياژنا والفيا» نك تفسيرى اشغال ايتمشدى . فقط بوآدمده (مانو) قدر صنف غيرتى كوديوردى وينه خلق ملل مفتوحه يى اسكيسى كبى «مردار» تلقى ايديوردى . مشرك عربلرك آره سنده اولديغى كبى چوجوقلرى اولديرمك مباحدى . طول قالان قادينلرى ياقمق عادتنك باشلادیغى معلوم دكلسه ده يدنجى عصرك مباديسنده بوعادتك شايع اولديغى محققدر .

طول قالان برقادين ايچون اولوم ، نه قدر فجيع اولورسه اولسون ، محض نعمتدر . چونكه بر والده اولمادیغى تقديرده بويله بر قادينك دوچار اوله جغى يكانه شى اك مدهش سفالتدى . قادينلر (ودا) لرى اوقومق ، ارواحه ياپيلان آينلره، الٓهلره قربانلر تقديم ايتمك مراسمنه اشتراك ايتمكدن ممنوع ايديلر . قادينك دينى ، افنديسنه خدمتدن عبارتدر . سعادت ازليه سى بو وظيفه يى ايفا ايتمه سنه باغليدر . اولن زوجنك نعشى اوزرنده حياتنى قربان ايدن صادق زوجه اك اصيل واك ايى قادين اولارق بوتون هند معبدلرنده تبجيل اولونور ، بلكه عبادته بيله شايان كورولوردى .

متفكر دماغلر دين نامنه ياپيلان بو حركتلرده درين بر معنى سزيور ، بونلرك روحلرى بو مراسمك فوقنده يوزيوركن هيچ بر فيلسوف ويا راهب اكثريتله صباوت سننى تجاوز ايتمه ين طوللرك دوچار اولدقلرى اعتسافه نفرتله باقامامش، بوكبى حركاتى تقبيح ايده مامشدر . هندستانده اركك وقادينلردن متشكل دينى جمعيتلر تأسس ايتمش وبونلر برطاقم مناسترلرده عبادتله مشغول اولمشلردر . فقط بونلرك آره لرنده رهبانيت حقيقى اولمقدن زياده ظاهريدى . بونلر رهبانيته رعايتله دكل، اونى اخلال ايتمكله افتخار ايدرلردى .

الاهلرك موسيقى يى ورقصى سوه ر اولدقلرينه اعتقاد ايدلديكندن معبدلره مربوط برچوق رقاصه لر پاپاسلرك امرينه آماده بولونوردى .

هندو تشريعنده قادينلرك موقعى پك آلچاقدى . قادينلر حقنده (مانو)نك نقطهٔ نظرى آنجق اعزهٔ نصارادن (ترتوليان) ك متعصبانه سوزلريله قابل قياسدر . (مانو) ديوركه: «قادينلرك مردار تمايللرى واردر . قادينلرك سجيه سى ضعيف ، اخلاقلرى فنادر . كيجه كوندوز تحكم آلتنده بولونديرلماليدر . »

(سودرا) لره كلنجه مومى اليه بونلرى جناب حقك كوله اولارق ياراتديغنى وبو صنفه منسوب اولان انسانك ، افنديسى طرفندن آزاد ايديلسه ده ، ينه سربست اولمايه جغنى ، اونك ايچون اسارتك طبيعى اولديغنى، بناءً عليه اونى بركيمسه نك اسارتدن قورتارميه جغنى بيان ايدر .

ايشته پيغمبرمزك زمان بعثتنده اريلرك اك ممتاز قسملرندن برينك دينى ، اجتماعى احوالى بو مركزده ايدى .

ناقلى
عمر رضا

ينه نورالبيانجيلر

« الدين النصيحه » حديث شريفنده دينك نصيحت ايله قائم اولديغنى بيان ايچون مبالغه صددنده قصر ادعائى ايله «دين نصيحتدن عبارتدر» بويورولیور . بوكا بناءً بزده نورالبيان ناميله نشر ايديلن قرآن ترجمه سنده كورديكمز خطالرى كوستره رك برطرفدن مترجملره ، ديكر طرفدن قارئلره الله ايچون برنصيحتده بولونمق ايسته مشدك . فقط نهايت آكلا- يورزكه مترجملر انكارى قابل اوليان بويوك خطا وتحريفلرنده حالا اصرار ايديورلر وطولامباجلى يوللرله قصورلرينى اورتمه يه چاليشيور ، بردرلو اعتراف حقيقته ياناشمق ايسته ميورلر . بو جهتله بز كنديلرينى وادئ نصيحتده كى موقع خطابمزدن چيقاره رق نصيحتمزك هدفنى يالكز قارئلريمزه تخصيص ايتمك مجبوريتنى حس ايديورز .

بز او انتقاداتى ياپاركن بويوك بر صميميتله وضروريتدن كمالات ومحاسن ودقائقه وارنجه يه قدر برقرآن ترجمه سنك محتوى اولمسى لازم كلن بعض خصوصاتى واستناد ايتمسى اقتضا ايدن بعض شرائطى آكلاتمق ايسته مشدك كه اوفاق برذوق علميسى اولانلر بوندن هيچ بر وجهله استغنا كوستره مزلردى . فقط او ايضاحاتى ويرركن قرآن ترجمه سنك بوتون او تفصيلات ايله طولدورولمسى مقصدينى هيچده تعقيب ايتميوردق . وبيليوردق كه مختصر اوله رق يازيلمسى التزام ايديله جك براثرده بوكا امكان يوقدر . آنجق او شرائطك نتايجنه مراعاة ايدرك اثرى كمال نقاحت وسادكى ايله بالخاصه فاحش خطالردن وتحريفلردن صيانت ايدرك اورته يه چيقارمق لزومنى آكلاتمق ايسته يوردق . ترجمه ديه باشلايان وحالا ترجمه ديه صاتيلان ، لاقيرديسنه كلنجه تفسيرلردن ، تأويللردن دم اورولان نورالبيان ترجمه سى مختصرلغى نسبتنده طوغرولغى محتوى اولمق ايجاب ايدردى . بز ديمك ايسته يوردق كه : — افنديلر چوق سويله ميك ، فقط ممكن اولديغى قدر طوغروسنى سويله يك . (لاتلبسوا الحق بالباطل وتكتموا الحق) نهى شديدينك

مضمون مهابت نمونندن صاقینکز . (ولا تشتروا بایاتی ثمناً قلیلا) خطابنی نظر اعتباره آلیکز .

مع التأسف بو تمنیلر بوشه کیتدیکی کبی بو کره «بعض ایضاحات مهمه» نامی آلتنده برطاقم لزومسز بیانلرله قاجاماقلی یوللره صاپلدیغنی و گویا بزه جواب ایچونده برایکی فقره یازیلدیغنی کورولدی . بونك اوزرینه بر آز دها سوز سویله‌مك لزومنی حس ایتدك .

اولا نورالبیانك نه ایچون یازیلدیغنی آکلاتیلمق ایسته‌نیور. تورکلردن قسم اعظمنك قرآن مبینك معناسنی آکلامالری ایچون معقول وشایان قبول برسبب کوستریله‌من وبو محرومیتك دها زیاده سوروب کیتمسنه‌ده کیمسه قائل اوله‌مازمش. ونهایت مالایدرك کله لایترك کله ایمش. دیکر طرفدن برچوق کیمسه‌لرهانکی برسببه مبنی تورکجه تفسیری براقوب قازمیرسکی‌نك ترجمه‌سنه مراجعته مجبور اولیورلرمش ...

فقط بز ، نورالبیانك هیچ ده بومقصدلرله یازیلدیغنی کوستره‌جك براماره‌یه مصادف اولمادق . دیه بیلیرز که نورالبیان محتوی اولدیغی خطیئات وتحریفات وافاده‌سنده‌کی رکاکت ولهجه‌سزلك طولا یسیله هیچ برزمان برتبیان تفسیری قدر بیله حق مطالعه‌یه وپایدار اولمق شرفنه نائل اوله‌مایه‌جق ومعنای قرآنی اونك قدر اولسون آکلاته‌مایه‌جقدر. احتیاجه قارشی یاپیلنجه ای برشی یاپیلمالیدی. هیچ اولمازسه قازمیرسکی ترجمه‌سنه مراجعتك باعث اوله‌بیله‌جکی ضلالتلردن محافظه ایده‌بیلملیدی. حال بوکه قازمیرسکینك مثلا بر فاتحه ترجمه‌سنده‌کی خطالری نورالبیان ترجمه‌سنك خطالرندن چوق آزدر .

ثانیاً مترجملر برقاچ تفسیر کتابنی مأخذ اوله‌رق اوکلرینه بیغمقله اکتفا ایتمیوب اونلرك بوتون مضمونلرنی استقراء ومندرجاتنی کندی ذهنلرنده محاکمه ایده‌بیله‌جك شرائط علمیه‌یه مالك اولملی وهرکسه بوتدقیقاتك حاصلهٔ منقحه ومفیده‌سنی عرض ایده‌بیلملیدی. حال بوکه برقاچ کره آکلاتدیغمز وجهله هریرندن قوپروغی قولاغی کسیله‌رك کلیشی کوزل بعض شیلر آلنمش ومعنای قرآنك بویوك ذوقلری غیب ایدیلمشدر .

مترجملر ترجمه‌لرنده « ك زیاده ، رومك اك بویوك برعالمی اولان ابو السعود افندی مرحومك اقوالنه اتباع ایلدك » لرنی سویلیورلر ایسه‌ده بوکا ابراز صداقت ایتمه‌مشلردر . اکر ایتسه‌لردی مشارالیهك فاتحه‌ده (یوم الدین) حقنده کی سوزلرنی کوررلر و اوکا رعایت ایدرلردی .

فقط مترجمر اورته‌یه سوردکاری نظری مبدأ وبروغراملرنی بیله موفقیتله تطبیق ایده‌مه‌مشلر ، بناءً علیه سوزلری باشقه ، اثر وعمللری بوسبوتون باشقه اولمشدر . طوغروسی مترجملرك تفسیر وتأویلدن دم اورملری بوسبوتون معناسز ویابدقاری‌شی غلطات ایله مالی برترجمه‌دن عبارتدر. بز بوراده مترجملرك درجهٔ ثالثه‌ده کریشدکاری تفسیر وتأویله دائر بیاناتلرینك بوسبوتون معناسز ومقصد اعتباریله لزومسز ومدافعه نقطهٔ نظرندن خارج صدد اولدیغنی سویله‌یه‌جکز . اونلرك یاپه‌جقلری وتفسیر کتابلرینه مراجعتدن آله‌جقلری اك مهم شی، نظم قرآنك اول امرده ارتباط لسانی ونحویسنی،درجهٔ ثانیه‌ده علم بلاغت نقطهٔ نظرندن بعض اشارات ونکات دقیقه‌سنی احاطه ایتمك وترجمه‌لرنده اوکا رعایت ایله‌مه‌یه چالیشمقدن عبارت ایدی. حال بوکه بواك بسیط وظیفه‌یه بیله رعایت ایده‌مه‌ین ذواتك اوزون اوزادی‌یه تاریخ تفسیردن وتفسیر وتأویل فرقندن بحث ایتمه‌لری لزومسز دکل‌ده نه‌در؟ مترجملر (تفسیر) کلمه‌سنی آکلاتیرکن « تفعیل بابنك مبالغه افاده ایتدیکنی هرکس بیلیر . » دیمشلر . قارئلرك بوفقره‌یه نظر دقتلرنی جلب ایتمك ایسترز . تفعیل بابنك تکثیر افاده ایتدیکنی هرکس بیلیر . فقط مبالغه افاده ایتدیکی هیچ بر صرف کتابنده کورولمه‌مشدر . بورادن‌ده آکلاشیلیور که مترجملر علم صرفك بربناسنه عائد کلمه‌لرك بیله فرقندن عاجز برحالده‌درلر. تکثیر ایله مبالغه‌یی فرق ایتمه‌ین بکلرك قوجه کتابلردن دم اوره‌رق کلمات قرآنیه‌یی ترجمه ویا تفسیر ویاتأویل ایتمه‌یه قالقیشملری نه قدر آغیر بر جسارتدر !

تفسیر وتأویل متقابل بر کله اولدیغی کندیلری یازوب طورورکن آره‌برده « تفسیر تأویلدن اعمدر » دیملری‌ده غرائبدندر. خابیر افندیلر، تفسیر تأویلدن اعم دکلدر . تفسیر کتابلرینك تفسیر وتأویلی محتوی اولمسی تفسیرك تأویلدن اعم بولونمسندن دکل ، وجه تسمیه‌ده تفسیر جهتنك دها زیاده اهمیتله نظر دقته آلینماسندن ویاخود تغلیب طریقه کیدیلمه‌سندندر . یوقسه تفسیر تفسیر ، تأویل تأویلدر . مع مافیه اعاظمك بر چوقلری کتابلرینك عنوانده تفسیر کلمه‌سنی دکل، تأویل کلمه‌سنی اختیار ایتمشلردر . قاضی بیضاوی بوجمله‌دندر . مترجملر ایسه یازدقلری غلطاته ویابدقلری تحریفاته طوغرودن طوغرویه تفسیر اسمنی ویرمکدن چکینمه‌دیلر .

بو آراده مترجملرك ترجمه‌ده‌کی تحریفلرنده عامل اولان حالت روحیه‌لرنی اکلامقده برمفتاحلق خدمتنی کوره‌جك اولان برنقطه‌یه‌ده مصادف اولیورز : تأویل کلمه‌سی مناسبتیله (کفر)ك معناسنده تحف براصرار واقع اولیور. اولکی انتقاداتمزده کفر کلمه‌سنك حق کفران نعمت معناسنه اولدیغی موقعلرده بیله (انکار) کلمه‌سیله ترجمه ایدیلوب طوردیغنی سویله‌مشدك . بوراده اوکا تماس ایدرك کفرك ایکی معناسی بولوندیغنی، (بعضاً مطلق انکار، بعضاً‌ده الله عظیم الشانی انکار معناسنه قوللانیلمش) اولدیغنی سویلیورلر. لکن بوسوز بك عندی وسندسز برسوزدر. بوکا باقیلیرسه مترجملره کوره کفرك باشقه معناسی اولمایاجق. مثلا پیغمبری انکار ، قرآنی انکار ، دینك سائر ضروریاتنی انکار

كفر اولماياجق. ديمك‌كه مترجملرك كفرى دائما انكارايله ترجمه‌ايتملرى بوكفرلرى شريعتدن ، ديندن قالديره‌جق كبى برفكر مضمراستهداف ايديورمش . كنديلرينك بو ايضاحلرينى كورمسيدك اونلره بويله بر مقصدعطف ايتمك خاطرمزدن كچميه‌جك ايدى . كفرده انكارمعناسى وارسه كفرمطلق انكارمطلق اولور. كفرمقيدده انكارمقيدديمك اولور. يعنى كفرك معناسى ايكى دكل، ينه براولور. تعلق ايتديكى متعلق قدرده افرادى و جزئياتى تكثر ايدر . كفر بالله ، كفر بآيات الله ، كفر بالكتاب، كفر بالنبوه الخ .. هپسنده كفر مفهوم واحد افاده ايدر. بوايسه وجوه احتمال وتعدد معنا ديمك اولماز . معمافيه كفر كلمه‌سنك اصل معناسى هيچ برزمان بزم لسانمزده آكلاديغمز معناجه انكاردن عبارت دكلدر . كفرك اصل معناسى ستر ايتمكدر . انكار بعضاً معرفت، بعضاً تصديق مقابلى اوله‌رق قوللانيلير. كفر شرعى ايسه ايمان مقابليدر . حقيقتده انكار بولونماديغى حالده كفر وايمانسزلق تصور اولونابيلير . مترجملرك ديديكى كبى اولورسه ابليسه كافرديمه‌مك لازم كله‌جكدر . چونكه اللهى انكار ايتمه‌مشدى . اونك ايچوندركه اعاظم علما ايمانده معرفتدن فضله براذعان وتسليمك لزومنى كوسترمشلر وبناءً عليه كفرك حقيقتنى‌ده بوقيدك فقدانندن اعتبارايلمشلردر. برچوق تفسير كتابلرى و صاحب قاموسك بصائرده‌كى بياناتى كفر كلمه‌سنك معناى اصليسى ستردن باشلاديغنى و انحاً كوسترمكده‌در . بصائرك راغب پاشا كتبخانه‌سنده كوزل بر نسخه‌سى واردر . عاصم افنديك نقليله اكتفا ايتمه‌يه‌جك اولانلر اورايه مراجعت ايده‌بيليرلر .

هم نه حاجت ؟ بو ايضاحات مترجملرك مأخذ ديه كوستردكلرى كتابلرده‌ده واردر. يالكز كنديلرينك سويلدكلرى وجهله كفرك انكار مطلقله انكاربالله معنالرينه منحصر ايكى معناسى اولديغى هيچ بر كتابده يوقدر. (دوكدك) تعبيريله (زيدى دوكدك) تعبيرنده‌كى دوكمك كلمه‌لرينك معنالرى باشقه باشقه اولماديغى كبى مطلق كفرايله كفر باللهده‌كى مفهوم آيرى آيرى ايكى معنا دكلدر. اوت، كفر كلمه‌سنك ايكى معناسى وارسه ايكنجيسى كفران نعمت معناسيدر . بونكله برابر ستر معناسى ينه هر ايكيسنده واردر . شو حالده مترجملر هيچ بر زمان كفر كلمه‌سنى انكار كلمه‌سيله استبدال ايتمه‌يه مقتدر اوله‌مازلر .

سوز براز اوزادى . بونك ايچون بو ايضاحاته متعلق سوزلريمزك مابعدينى كله‌جك هفته‌يه براقيورز .

معارف وكيلى حضرتلرينه آچيق عريضه

افندم، كرك توحيدافكار غزته‌سنك ٧ حزيران سنه ١٣٤٠ تاريخلى نسخه‌سنده‌كى مدارسه عائد ايضاحنامه‌كز وكرك الٓهيات طلبه‌سندن يالكز آلتمش كشينك اعاشه ايديله‌جكى حقنده‌كى امرو وكالتپناهيكز فاكولته‌مزك بتون طلبه‌سنى متأثر ايتمكله وكالتكزه ، فاكولته رياستنه ، دارالفنون ديوانه اولمق اوزره اوچ استدعا تقديم و نتيجه‌ده شافى بر جواب بكلركن مراجعت واقعه‌مزك نظر دقته آلينماسى و وكالت جليله‌نك اسكى قرارنده اصرارايتمه‌سى حسبيله بروجه‌آتى معروضاتمزك قبولنى استرحام ايلرز .

١٣٤٠ اوقاف بودجه‌سنك مصرف قسمنده‌كى يدنجى فصلك اون ايكنجى ماده‌سنده « طلبهٔ علوم اعاشه‌سى و خدمه اجوراتى ايچون ١٤٠,٠٠٠ ليرا » مذكور اولديغى كبى توحيد تدريسات قانوننك يالكش تفسير وتطبيق ايدلديكنى استيضاح ايدن مبعوثلره مجلس كرسيسنده وكالتكز نامنه ايضاحات ويرلديكى صره‌ده « مدرسه‌لر بروغراميله ، قادروسيله ، اعاشه‌سيله عيناً ابقا ايديلوب يالكز اسمى دكشديكنى » سويلين ذات وكالتپناهيكز ايدى .

ادعامز ملت مجلسنك تصديقندن كچن بويله صريح برحق اولديغى حالده هم اولكى بياناتكزه متناقض اوله‌رق يالكز آلتمش طلبه‌نك اعاشه‌سى حقنده‌كى تبليغكز ، هم‌ده « اعاشه بدلى اوله‌رق بودجه‌ده يوز قرق بيك ليرا دكل ، يوز قرق بيك پاره‌سيله اولديغى » ديه جواب ونهايتنده بوندن باشقه برمطالعه ديكله‌مكده‌كى معذرتكز بزى بوسبتون يأسه دوشورمكده‌در .

توحيد تدريسات قانونيله لايق اولديغمز علمى واجتماعى موقعمزك تأمينى ذات وكالتپناهيلرندن بكلر وسزده‌بونى تاريخى نطقكزله وعد ايدركن طوغروسى بودرجه سقوط خياله دوشه‌جكمزى آرزو ايتمز، ويكانه مرجعمز معارف وكالتى اوله‌جنى قانوناً مصرح ايكن فريادمزك استماع ايدليه‌جكى كبى طالعسزلكى اميد ايتمزايدك .

وكيل بك حضرتلرى ،

حكومتمز خلق حكومتيدر. خلقك شكايتنى ، فريادلرينى ديكله‌مك خلقچيلغك برنجى عمده‌لرندن اولديغى كبى حكومت مأمورينه افرادك استدعا ويره‌بيلمك صلاحيتى‌ده حقوق طبيعيه جمله‌سندن بولنديغنى بزدن دهااى بيلديككز حالده‌بشقه برمطالعه ديكله‌مكده‌كى معذرتكزى آكلايه‌مادق .

توحيد تدريسات قانونى حسن نيتله قارشولايان، علم وعرفان نامنه يايلان انقلابى تبريك ايدن وتحصيل علمه تشنه بولنان بوقدر طلبه‌نك آچلق كبى برمجبوريت اليمه ايله ترك تحصيل ايتمه‌سنه وجدان وكالتپناهيلرى راضى اوله‌جقسه بز بوكا راضى دكلز . چونكه بز وكالت جليله‌كزدن صدقه دكل، اسلافمزك براقديغى برحقى ايسته‌يورز . اسلافمز بوكونكى سكز يوز ويا اوچيوز طلبه‌يى دكل ، سكسان بيك طلبه‌نك تحصيلنى تأمين ايده‌جك آثار براقمشلردر .

وکیل بك حضرتلری ،

حقیر کوربان وآچ براقلق ایسته‌نیلن طلبه‌نك برقسمی مملکتك شرفنی ، ناموسنی قورتاران استقلالنی قازانان کیمسه‌لر اولدیغی کبی بر قسمی‌ده دوشمن سونکولرینه کوکس کره‌رك وطن اوغرنده شهید اولمش کیمسه‌لرك اوز اولاد ویا برادرلریدر . رحمت رحمانه قاووشان اوکیمسه‌لرك مانه براقدقلری بوودیعه‌یی خاطردن چیقارمیه‌رق منصفانه وعادلانه قرارلریکزی بکلر ویکرمنجی عصرك علمی برنسیپلرینه توفیق حرکت ایتمکزی مملکتك ، ملتك علم وعرفانی نامنه ذات وکالتپناهیلرندن استرحام ایلرز افندم .

الهیات فاکولته‌سی نامنه

جلبی

زنا ادبیاتی !

یومی مطبوعاتمزك برنده ، سقوط اخلاقی واجتماعیمزدن باعث بر مقاله انتشار ایتمشدی مقاله‌نك سلسلهٔ سطوری میانده کوزمه‌ایلیشن بر ترکیب وبر عنوان نظر دقتمی جلب وجذبه کافی کلمش ایدی . او ترکیب وعنوان‌ده شوایدی : «زنا ادبیاتی» ! . حقیقةً ، سقوط اخلاقی واجتماعیمزك اك مهم عاملنی وجازت وبلاغتله تصویر ایده‌جك بشقه بر ترکیب وعنوان بولنه‌ماز . بو ترکیب وعنوان عصری ادبیاتمزك یکانه بروصف ممیزیدر . ادبیات قدیمه‌مزه‌ده «می ومحبوب ادبیاتی» عنوانتی ویریرسه‌ك ، دور قدیم ودور جدید ادبیاتی تماماً یکدیکرندن تفریق ایتمش اولورز . ادبیات اکر برصنعت نفیسه ایسه ، بودستکاهده اعمال ایدیله‌جك آثار صنعتك‌ده نفیس اولماسی لازم کلیر . صنعت نفیسه دستکاهنده آثار خسیسه اعمال ایدیلیرسه ، اوصنعت سوء استعمال ایدلمش اولور. ادبیات صنعت نفیسه‌سندن بکله‌نیلن آثار نفیسه عجبا نه کبی شیلردر ؟.

بوسؤاله ویریله‌جك قیصه‌جه جواب شودر : فردی و اجتماعی روحلری علوی دویغولرله آشیلامق وبنه فردی واجتماعی وجدانلری علویت وفضیلت شعله‌لریله نورلاندیرمق ، ساکن وعاطل حسیاتی ، بر غایهٔ مقبول ومستحسن اوغورنده هیجان وحرکته کتیرمك کبی معالی ومکارم انسانیه‌در . حال بوکه بزم ، دور قدیمه عائد آثار ادبیه‌نك اکثریسی می ومحبوب عشق وسودالریله ، می ومحبوبك توصیف وتصویرلریله طولودر . ایچلرنده ، تصفیهٔ وجدان وروحه خدمت ایده‌جك ، اخلاقك تهذیبنده تأثیری کوروله‌جك ، مصائب اجتماعیه‌یی قورقونج برلوحه حالنده کوزمزك اوکنه قویه‌جق ، مفاخر ملیه‌مزی نظرمزده جانلاندیره‌جق ، قلبلرمزده معالی‌یه ، مکارمه قارشی رغبت ومربوطیت ، تردیات وسفلیاته قارشی‌ده نفرت واستکراه حصوله کتیره‌جك ، وطن ودین دویغولرمزك تنمیه وتقویه‌سنه سبب اوله‌جق درسخانهٔ کاشانه‌ده بزه حکمت وعبرت درسلری ویره‌جك ، اجداد واسلافمزك فضائلنی ، خیرات وحسناتنی ، دینه ، دولته ، ملته خدمتلرینی ذهنلرمزده دائما یاشانه‌جق ، بزه ، ماضیمزك ، احوال کذشته‌مزك ایبلکلرندن جانلی مثاللر ، کوتولکلرندن قانلی نمونه‌لر کوستره‌جك ، مترقی زمانلرمزده‌کی اسباب ترقیاتمزی و متردی زمانلرمزده‌کی عوامل تردیاتمزی ذهنلرمزده یرلشدیره‌جك آثار ادبیه‌یه یا هیچ تصادف ایده‌میورز ، یاخود پك آز تصادف ایدیبیورز . مبذول اوله‌رق تصادف ایدیلن اثرلر یا بنت عنب ، یاخود بنت حوا عشق و سودالریله ، پیر مغان ومغبچه حکایه‌لریله ، می ومیکده تصویرلریله ، بزم خوبان وصحبت رندان ماجرالریله ، بلبل وکل سر انجاملریله ، زلف دختران وکاکل پسران ترنماتیله ، فراق شکایتلری ، وصال تحسرلریله ، سروقد ، کلبو ، آهو چشم ، سهام ابرو ، لعل لب ، سیمین تن ، ساغر مینا تشبیهلریله طولودر . دور قدیم ادبیاتنك حاجیلری‌ده ، خواجالری‌ده ، صوفی مذهبلری‌ده ، رند مشربلری‌ده ، افندیلری‌ده ، بکلری‌ده ، پاشالری‌ده هپ بووادینك سرخوش وبیهوش یولجیلریدر . فضولینك «روحی» بغدادینك ، ضیا پاشانك بعض حکمی اثرلری ، نامق کمالك وطنی نشیده‌لری ، کاظم پاشانك الٓهی نعتلری استثنا ایدیلیرسه ، ارباب جدك اوقویه‌جغی واوقویانلرك مستفید ومستفیض اوله‌جغی بشقه اثرلر کوره‌میورز . ادبیاتك قیمتنی نظرلرمزده یوکسلتن ، یالکز عاکف معتکف ظهور ایتدی ، فقط اوده می ومحبوبدن بحث ایتمدیکی ایچون ، دورینك محبوب قلوبی اوله‌مدی .

دور حاضر ادبیاتی ایسه ، دور قدیم ادبیاتنه رحمت اوقوتدی . دور قدیم آثار ادبیه‌سی سرعتله انتشار ایده‌جك واسطه‌لره صوك زمانلرده نائل اوله‌بیلمش ایدی . صوکره ، نظری ایدی . می ومحبوبدن بحث ایدنلر میانده ، می و محبوبك یوزینی کورمه‌ینلر پك چوق ایدی . ثالثا : اکثریتله منظوم ایدی . منظوم اثرلرك قارئلری دائما آزدر . بناءً علیه ضررلری‌ده محدوددر . رابعاً : دور قدیم ادباسی ایران و عرب ادباسنك تحت تأثیرنده بولنیوردی .

« زنا ادبیاتی » عنوانتی آلان دور حاضر آثار ادبیه‌سی سرعتله انتشار وتعمم ایتمك ایچون مبذول واسطه‌لره مالك بولنیور . صوکره ، عملیدر . یکی ادبامزك قوللریله فعللری یکدیکرینه تماماً تطابق ایتمکده‌در . ثالثاً : هم منظوم ، هم‌ده منثور اوله‌رق نشر عفونت ایتمکده اعظمی فعالیت کوستریور . منظوم اثرلرك قارئلرینه منثور اثرلرك قارئلری‌ده التحاق ایدییور . آنك ایچون ، ضررلری ، تخریبلری‌ده نامحدود اولیور . رابعاً : یکی ادبیاتمز غرب ادباسنك و بالخاصه فرانسز ادیبلرینك تأثیراتی آلتنده بولنیور . بوکونکی غرب و فرانسز ادبیاتی ایسه ، دونکی ایران وعرب ادبیاتنك یاننده اشد شر واضعف مصیبت اولمق اوزره اخذ موقع ایدییور .

بز ، ذاتاً ، قدیمدنبری دینی ، اجتماعی ، اخلاقی ، ملی ، وطنی ، حسی ، فکری نه کبی ونه قدر ضررلر کورمش ایسه‌ك ، هپ یابانجی ملتلرك تأثیرلری آلتنده بولنمامزیوزندن کورمشزدر. وطن پرورلکی ، ملیت پرستلکی ، حمیتی ، خیرخواهلغی کیمسه‌یه ویرمك ایسته‌مین یکی ادیبلرمزی ، یکی محررلرمزی ، ناظم وناثرلرمزی اثرلریله ، یازیلریله ، حال و حرکتلریله قارشیلاشدیریکز ؛ وطن پرورلکه منافی ، ملیته مغایر ، حمیته ، خیرخواهلغه مخالف عجایبه‌لر کورمزسکز ؟!.. رساملغی برصنعت نفیسه عدایدن رساملرك جیقاردقلری منفرد ومجتمع برحالده چیریل چیپلاق ارکك وقادین رسملرینی کوریکز ، رساملقدن دها خسیس برصنعت بولنه‌میه‌جغنه حکم ایدرسکز !. واسلامیتك بوصنعتك اجراسنه جواز ویرمه‌مه‌سنده‌کی حکمت واصابته حیران اولورسکز !. قادینلرك درون خانه‌ده‌کی حیات عفیفانه‌لری وحشت واسارت ، عفت وعصمت پرده‌لرینك ییرتیلوب آتیلمالرینه معروف مساعی‌بی حمیت ، خیرخواهلق ، شفقت ومرحمت ، مقتضای مدنیت وانسانیت تلقی ایدن بکلریمزك ، بوکون ، قادینلرك تربیهٔ سقوط اخلاقیلرینه قارشی آلمش اولدقلری وضعیتلره عطف نظر ایدیکز ، « دون ، بز ، اونلره یالواریبور ایدك ، بوکون اونلر بزه یالواریبور » دیه استهزا واستخفاف نعره‌لری آتدقلرینی آکلارسکز !. کچن رمضان شریفده برایکندی وقتی آیاصوفیه جامع شریفنه کیتمشدم . بالا بیقلی ، تاتار سیمالی ، پریشان صاریقلی برذات جامع شریفك برکنارینه بررحله قورمش ، وعظ ونصیحت ایدییوردی . جماعتی قادین وارککدن متشکل برهیئت مختلطه ایدی . سوق مراقله برمدت اوتوروب دیکله‌دم . برآره‌لق قادینلره توجیه خطاب ایده‌رك خاطرمده قالدیغنه کوره عیناً شوسوزلری سویله‌دی :

« خانملر ، خانه‌لریکز سزك ایچون برر سرای‌در . سز او سرایلرده برر سلطانسکز . بو ارککلر صورت حقدن کوزوکه‌رك سزی سرایلریکزدن چیقاروب ، تختلریکزدن ایندیروب سوقاغه آتمق وسزی سوقاق قادینی یاپمق ایسته‌یورلر . صاقین بونلرك اغفالات واضلالاتنه آلدانمایکز ، « سزی اسارتدن قورتاره‌جغز ، حقوقکزه سزی نائل قیله‌جغز ... » کبی آلداتیجی سوزلرینه ایناغمایکز ، صوکره پشیمان اولورسیکز ، فقط ایش ایشدن کچدکدن صوکره پشیمانلغك فائده‌سی اولماز . »

قادینلره عائد بوسوزلری بیتیردکدن صوکره ارککلر طرفنه یوزینی چویره‌رك اونلره‌ده شوسوزلری ایراد ایتمش ایدی :

« افندیلر ، بکلر ! سزده بوخانملری آلداتمایکز . بونلری کندی خانملقلرنده بیراقیکز ، سوقاقلرده طولاشدقلری کون خانملقلرینك اللرندن کیتدیکی کوندر . بردفعه خویلری بوزولور ، حیالری آزالیرسه ، آرتیق منع ایتمك ایسته‌سه‌کزده موفق اوله‌مازسکز . بونلرك سوقاقلرده صاللانه صاللانه کزوب یورومه‌لری ، آچیق صاچیق دونوب دولاشمه‌لری آنجق بر طاقیم سرخوشلری ، چاپقینلری ، کلخان بکلرینی ممنون ایده‌ر ؛ فقط سز ضرر کورورسکز ، چوجقلرکزی اونلره باقدیره‌ماز اولورسکز ، اونلره باقاراق ارکك وقیز اولادیکزده یولدن چیقار . اونلره حریت ویرمك ایسته‌ینلر کندیلرینه یوزویرمه‌ین و یوزلرینه باقمایان خانملرك عفت وعصمتلرندن انتقام آلمق فکرینی تعقیب ایدنلردر .. الخ »

حریت نسوان مجاهده‌سنك بللی باشلی برقهرمانی اولان وحریت نسوان دعواسنی مدافعه ضمننده لایحه‌لر یازان ، مقاله‌لر نشر ایده‌ن بر ذاتك غزته‌سنده بر تهزیل کوزیمه ایلشدی . تهزیل شویله ایدی : یان یانه ایکی چیفت رسم . چیفتلرك بری قادین ، دیکری ارکك . رسملرك بر چیفتی ماضی‌یه ، دیکر چیفتی‌ده حال حاضره عائددر . ماضی‌یه عائد چیفت رسمده ارکك قادیندن التفات بکلیور ، فقط قادین التفات کوسترمیور وتکدیرآمیز بروضعیت آلارق دییور : « بك افندی آلدانیورسیکز ، بن ناموسلی برقادینم ، هرقوشك آتی یینمز . » حال حاضره عائد چیفت رسمده ایسه ، قادین ارککدن التفات بکله‌یور ، فقط ارکك مجتنب بولنیور ویان کوزله باقاراق : « خانم ، یاکلیورسکز ، بن ناموسلی برارککم هرقوشك آتی یینمز . » دییور . بوتهزیل ایله واعظ افندینك سوزلری قارشیلاشنجه واعظ مومی الیهك کشف اسرارده‌کی اصابت وکرامتنه حیران اولدم !.. دیمك قادینلره حریت ویرمك ایچون چالیشمقده‌کی ، حمایهٔ حقوق نسوان نامنه دعوی وکالتی یاپمقده‌کی مقصد وغایه ، اولجه یالواروبده التفات کورمه‌دکلری قادینلردن ، شمدی یالواروبده التفات کوسترمه‌مك صورتیله انتقام آلمق ایمش !..

زواللی قادینلق ، سنی بك فنا آلداتدیلر وسن بك فنا آلداندك ؛ سن دشمنلریکی دوست ودوستلریکی دشمن تلقی ایتدك ؛ نفسانی اغواآتی نصیحت ، رحمانی نصیحتلری مصیبت ظن ایتدك ؛ سن بر کوهر ایدك وچارشافك صدفك ایدی . صدفدن چیقارلدك وسن عریان قالدك !.

عفتك برروح وسن او روحك جسدی ایدك ؛ روح چیقدی وسن یالكز جسد اولەرق قالدك !. خانەك بر جنت وسن او جنتده برحوا ایدك ، سكا زقوم مفسدت ییدیردیلر وسن سوقاقلره دوشدك !. یوزو كدەكی بچەك بر محفظه ونور وجهك او محفظه ایچنده برشعلهٔ نور وضیا ایدی؛ او محفظه‌یی قیردیلر واو شعلهٔ نور وضیا منطفی اولدی !. سن محترم ایدك ، شمدی مبتذل اولدك ؛ سنی آرارلردی ، فقط بوله‌مازلردی؛ شمدی سن آرایورسك، فقط بوله‌میورسك !. سن توقیر ایدیلیر كن ، شمدی تهزیل اولنیورسك !. سنی بو حاله كتیرنلر ، بوكون سنی تهزیل ایدنلر، سنك دونكی دعوی وكیللر كدر، یعنی سنی حكم اسارتدن برائت ایتدیره‌جكم، دیه معنوی اعدامكه سببیت ویرن ساخته حامیلر كدر !. سكا وقبیله‌بابا، قرداش اوكودی ویرنلر سنك بوكونكی حالكه آجیركن ، اونلرسنك فلاكتكه قارشی قهقهه‌لرله كولیور وسنك سقوطكه اكله‌نیور !. اونلر سنی یالكز سن دن عبارت تلقی ایدییور وقوص قوجه برملت آناسی ، نسل منبعی اولدیغكی هیچ ده خاطره كتیرمیور !. بیلمیورلركه سنك عفتك ملتك عفتی ، سنك حیثیتك ملتك حیثیتی ، سنك حیاتك ملتك حیاتی، سنك سقوطك ملتك سقوطی ، سنك تهزیلك ملتك تهزیلی ، سنك سفالتك ملتك سفالتی ، سنك وارلغك ملتك وارلغی و سنك یوقلغك ملتك یوقلغیدر. دومانلی دماغلرك ، رعشه‌لی ألرك، زهرلی وسملی فكرلرك ، مضل ومغفل قلملرك وجوده كتیردكاری « زنا ادبیاتی » سنك نازك ونرمین موجودیتكده مهلك جریحه‌لر آجدی . و سنك آلدیغك بو جریحه‌لردن ملتك قلبی صیزلایور ، كوزلری یاشاریور ، فقط چارهٔ تداویسنی بوله‌میور واوده سنكله برابر ایكله‌یوب طوریور ، یالكز ویالكز زنا ادبیاتنك ناظم وناثرلریدركه حالا عینی نشیده‌لری اوقویورلر ویكی‌یكی انشادلرله اوغراشیورلر. فقط نه یاپالم ونه دیه‌لم كه عصر حاضر ادیبلرینك ، شاعرلرینك ، محررلرینك ، رسامل‌رینك وطنپرورلكلری وطنه اولاد یتیشدیره‌جك منبعلری قوروتمق وملیت پرستلكلری‌ده ملتك فضائل اخلاقیه واجتماعیه‌سنی بالطالامق صورتنده تجلی ایدییور !.

لاكن ، ای محترم قادینلق وای مادر ملت ، سن آجی تجربه‌لر كوردك ، مهلك نتیجه‌لره معروض قالدك ؛ آرتیق كوزیكی آچ ، قیابمد مغفل و مضل سوزلره آلدانما ، مضر و مهلك نشیده‌لری اوقومه ، دیكلەمه . سنی ترذیل وتذلیل ایدن رسام صنداله‌لرینه اوطورمه. خانه‌كده، قفسده‌كی قوش كبی قاپانوب قالما؛ أل ایشلریكی ، أو ایشلریكی بیتیردكدن ، چوجوقلرینك خدمتلرینی یرینه كتیردكدن صوكره ، چیق ، كز ، یورو، هوا آل ؛ فقط ، عفتكه ، حیثیتكه، قیمت نسویه‌كه خلل ویره‌جك یرلره یول اوغرامه ! خانملغكی ، وقاریكی محافظه ایت ؛ بیكس ایسه‌ك ، ارككسز ایسه‌ك ، خانه

خارجنده‌ده ایشكله ، كوچكله مشغول اولابیلیرسك ، الوبركه عفتكه، عصمتكه خلل كله‌سین . ارككلرله هر خصوصده مساوی اوله‌جغم دیمه ، بو مساواتدن اول امرده سن متضرر اولورسك . اركككلرك بذیه‌لری قوتلیدر، آغیر یوكلر طاشیرلر، سن اویوكلری طاشیه‌مازسك؛ اركككلرك عسكرلكلری وار ، سن عسكرلك یاپامازسك . اركككلر كنج قوجارلر، سن تیز قوجارسك. سن ملاحتكی تیز ضایع ایدرسك، اركككلرك ملاحتلری كیج زائل اولور . اركككلر چوق چالیشیرسه چوق كزرلر ، چوق ییرلر ، سن ، اونلر قادار ییك ییه‌یم دیرسه‌ك خسته دوشرسك . اركككلرك آیاقلری بیوكدر ، بیوك آیاق قابلری كیرلر ، سن عین وسعتده آیاق قابی كیه‌یم دیرسه‌ك و كیرسه‌ك یوروه‌مزسك . فطرت سكا و اركككلره آیری آیری خصوصیتلر بخش ایتمش ایكن، نه سن اوكا مساوی اوله‌بیلیرسك ، نه‌ده او ، سكا مساوی اوله‌بیلیر. سنك آیری مزیتلرك، آیری نقصانلرك ، اركككلرك آیری مزیتلری ، آیری نقصانلری واردر . قادینلر ایله اركككلرك متقابل وظیفه‌لری متقابل مزیتلریله متقابل نقصانلرینی تلافی ایتمه‌لرندن عبارتدر . اركككلك قادینلق مزیتنی حائز دكلدركه قادینلق‌ده اركككلك مزیتلرینی حائز اوله‌بیلسین .

ی . ع

فوضای اجتماعی

صوك زمانلرده شوراده بوراده اویله فجیع جنایتلر وقوعه كلمه‌یه باشلادی‌كه انسان بونلری ایقاع ایدنلرك كندی جنسنه منسوب اولدیغنی دوشوندكجه حیرتلر ایچنده قالیور . بوغاز آطه‌سنده بر دلیقانلی باباسنه بچاق چكیور ، بدرینك وفاتنه سببیت ویرییور . آنقره‌ده ١٥-٢١ یاشلرنده درت جانی بر آرقداشلرینك عرضنه تجاوز ایچون للی آلتمش بچاق یاره‌سیله وجودینی دلیك دشیك ایدییورلر . قولاقلرینی كسیورلر، كوزلرینی اویورلر . بونكله‌ده قناعت ایتمه‌رك باشنی وجودندن آییرمق ایچون ایكیسی باشندن ، ایكیسی‌ده آیاقلرندن طوته‌رق چكیورلر ، چكیورلر، قوپاره‌مایجه مقعدینه بر بچاق صوقه‌رق براقوب صاووشیورلر.

بو ، نه وحشت ! بو ، نه افتراس ! جاوارلغك بودرجه‌سنی انسان حوصله‌سنه صیغدیره‌مایور . فقط بونلر حقیقتدر . بوشناعتلری كندی نوعمزه ، كندی جنسمزه منسوب اولانلر ایقاع ایتمشدر .

بونلر بزی درین‌درین دوشوندوره‌جك حادثه‌لردر . نه اولدی‌ده هیئت اجتماعیه‌مز آراسندن بویله آداملر ظهور ایتمه‌یه باشلادی ؟ اساسات اجتماعیه‌مزمی ییقیلیور [؟ تربیهٔ دینیه وملیه‌مزمی چوكیور ؟ اجتماعی برفلاكت قارشیسنده اولدیغمزه شبهه یوق .

انسانلرك وحشت وظلمی كیده‌ره‌رك اونلری یكدیكرینه قارشی رحیم

وشفيق قيلان آنجق بر طاقم معنوى دويغولردر . بو سايه‌ده‌دركه جمعيت نظام وانتظامنى محافظه ايده‌رك ياشايه‌بيليور . او معنوى دويغولردن تجرد ايتديكدن صوكره « ظلوم وجهول » اولان انسان ايچون آرتق ظلم و وحشتك منتهاسى يوقدر . اونك ايچون هر هانكى بر هيئت اجتماعيه‌نك معنوى باغلرينك چوزولمسنه ميدان ويرمه‌مك ملت رهبرلرينك الك متحتم وظيفه‌سيدر .

بو حادثه‌لر مناسبتيله اقدام صاحبى جودت بك يازديغى بر مقاله‌ده ديبوركه :

« بز ايى بر نسل آتى يتيشديرمك هوسنده ايدك . فقط عين اليقين كوريليوركه تربيه‌مز چوق آشاغى درکه‌لره دوشمشدر . اسكى وتاريخى تربيه‌مز محو اولدى . آنا بابا تربيه‌سى ، عائله تربيه‌سى سوندى كيتدى . حسيات معنويه‌مز چوق ترديّه دوچار اولمشدر . آرتق بو كون بزه افعال وحركاتمزده حاكم اولان نه‌در ؟ ملى تربيه يوق ، اخلاقى تربيه يوق ، دينى تربيه يوق . بز بو حاله بر كره كلدكمى بزى آرتق قانون تربيه‌سيله تربيه ايتمك ممكن اولاماز . غزته‌لرده دها نه مؤلم وقايع ، نه اخلاقيز تيجى افعالك خبر ويرلديكنى كوريبورز . هر درلو معاملاتمزى ، كوزيكزك اوكنه كتيرك . حقيقته ، صحته ، وثوقه اعتماد ايتمك ممكن اولماديغنى كورورسكز . اعتماد اوزرينه ، ويريلن سوز اوزرينه ، ايديلن يمين اوزرينه استناد ايتمك غير ممكندر . بوتون حركاتده غير طبيعيلك ، ياخود طبيعيلكك صوك مرتبه‌سى عد ايدلمش سيئات اخلاقيه وار .

خارجه قولاق ويرديكمزده كوريبورزكه نسل آتيى حاضرلايه‌جق ساغلام بر تربيه‌نك فقداننه همان متفقاً حكم ايديليور . صاغدن صولدن ايشيتديكمز بودر . اصل تأثر اولونه‌جق شى ادب وحيايه عارض اولان لاابالیلكدر . مثلا ايكى توركك ، ايكى تورك قادينى آلوب بك اوغلونك ملوث اولرندن برينه كوتوريبورلر . كندى كنديمزى بو درجه استحقار ايتمكلكمزه نه قدر تعجب ايدلسه يرى واردر . اصل غرابت ، بزم بو قدر چابوق بوزولمقلغمزده‌در . ديمك كه بزده هيچ بر اساس وتمل يوقدى . هيسنى ، هر شيئى او قدر چابوق ، او قدر زحمتسزجه ترك ايدى‌ويردك . ماديلكك بودركه سنه ايتمك موجب تدقيق بر مسئله‌در . چيقاريلان نتيجه شودركه مكرسه بز صورت ظاهره‌ده بر اليلكه صاحب ايمشز . معنويانمز چوقدن انفساخه اوغرامشدر . بر فرصت بكليور ايمشز .

بونك اوكنه نصل كچيله‌جك ؟ ايشته بوكا بر جواب ويرمك مشكلدر . ايلك عامل ، عائله اولمق لازم كليور . عائله‌لرمز ايسه چوق تملسزدر . كوندن كونه‌ده عائله ضعفه دوشيور .

ايكنجى عامل اولمق اوزره مكتبى كوريبورز . مكتبلرمز ايسه كذلك تدنيده‌در . مكتب معلملرى ، مكتب ادارلرنده‌كى « براقيايسون ، صيقمه . طبيعته ترك ايت ! » سيستمندن شكايت ايديبورلر . طلبه‌نك استقبالندن امين اولمادقلرينى بيان ايديبورلر .

اوچنجى عامل قانونلردر . فقط قانونلرك قوهٔ تنيتيه‌سى ، تطبيقات مأمورلرينك اقتدارسزلقلريله ويرده تشكيلات فقدانيله‌ئى نتيجه ويرمه‌يور . حبسخانه‌يه كتوره‌جككز مجرم اسكيسندن دها فنا اولوب چيقيور .

بر دردنجى عامل اولمق اوزره دينى بولويورز ، دينك احكام صحيحه‌سى ده ايچه زماندن برى اهمال ايدلمش كورينيور . بو نقصان معلومات ، ضعيف اولانلرى برقات دها ضعفه دوشوريبور . دينندن معاونت بكله‌مك شويله طورسون ، دينى بالعكس تدنى عاملى عد ايليورلر .

بو حال معنويه دوشمش اولان تورك خلقنك آتيده‌كى اداره‌سنى انسانى دوشونديريبور . بو خلق ، صيق بر بروباغاندا تماماً چويره بيلير واونى پك چابوق اضلاله موفق اولور . چونكه خلق كنديني طوپلايه‌ميه‌جق بر حالده‌در . اوكا اجتهادنده ياردم ايده بيله‌جك بر قوت ، بر مؤثر كوره‌ميورز ، خلقمزك اوقويوب مفهومنى بحق آكلايه‌جغى نشرياته بيله صاحب دكلز . باشقه ملتلرده « جمعيتلر » كبى تشكيلات اجتماعيه واردر . بزده بونلرك بريسى يوق . ينه باشقه ملتلرده كليسانك كذلك پك مؤثر ونافذ تشكيلاتى واردر . بونى او مملكتلرده كوردك . شهرلر كوردك كه دارالفنونيله ، معلملريله ، كليسالريله وبا خصوص ، تشكيلات خيريه‌سيله همان كاملاً معنوى تأثيرات آلتنه كيرمشلردر . دارالفنونلر هيئات تعليميه‌لرى ، آرالرنده‌كى تساند علمى ايله هيئت اجتماعيه‌يى ممكن اولديغى قدر متانت اخلاقيه ايله يتشديرمكه غيرت ايدرلر . تشكيلات مذهبيه‌ده شايان دقتدر . هر مذهب ، كندى جماعتنى ، ديكر مذهبلر جماعتلرى قارشيسنده معناً ومادةً حمايه وتربيه ايدر . بتون بو تشكيلات وبتون بو جمعيتلر وهيئتلر ايچنده صوك درجه فداكار وقناعت وجدانيه ايله چاليشير مسلك صاحبلرى واردر . »

حاكملرك يكى قيافتلرى

حاكملرك ، محكمه اعضالرينك ، مدعى عموميلرك قيافتلرينك يكنسق بر شكله قونولمسى تقرر ايتمشدى . شيمدى بو قيافت وسرپوش ايشلرينى تنظيم ايتمك اوزره تشكل ايدن بر قوميسيون چاليشيور . بو مناسبتله غزته‌لر همان هر كون قيافت وسرپوش مسئله‌لرينه عائد جدى ، مزاحى درلو درلو مطالعه‌لر ، حوادثلر ، حتى رسملر نشر ايديبورلر.

بعضلرى حاكملره ويرلمك ايستنيلن يكى قيافتى پك تحف بولبور ، عدليه مأمورلريله ملاقات ايدرك اونلركده بو شكللردن ممنونيتسزلك اظهار ايتدكلرينى قيد ايديبورلر . بعضلرى بونك پك مهم ولزوملى اولديغنى سويليه‌رك عدليه وكالتنك بو تشبثنك اسبابنى ايضاح ايديبورلر.

قومیسیونك قرارلاشدیردیغی قیافت وسرپوشی تحف بولانلر دییورکه :

« بومسئلهده ، اوروپایه بکزهمك ایستهمهكده معناسی یوقدر! چونکه اوروپاده بوعنعنوی قیافت اسکی پاپاسلردن قالمشدر . (لایق) برجمهوریتك ایسه حاکملری ایچون اوروپانك پاپاس قیافتنی قبول ایتمکه قالقیشماسی چوق غریب اولور. حاکملرمزه ومحکمهلرمزه هیبت ویرهجك شی بوکولونچ وغریب قیافتلر دکل ، قانون ، وجدان ، عدالت کبی فضیلتلردر . حاکملرمز عادل اولدقچه هانکی قیافته کیررلرسه کیرسونلر ، هیچ بر اهمیتی یوقدر . فقط بیلمهیزکه بوبسیط حقیقتنهوقت آکلاشیلاجق ونهوقت جبهلرله قاووقلر برطرفه براقیلهرق، قیافت وسرپوشه دکل ؛ روح وذهنیته باقیلاجق ؟ ـ توحید افکار . »

اولجه مختلف حاکملکلرده بولونمش اولان برذاتده توحید افکار محررینه شویولده بیاناتده بولونمشدر :

— قیافت مسئلهسی بر محیط مسئلهسیدر . بالخاصه حکامك قیافتنك حرمت تلقین ایتمسی ایجاب ایدر . حالبوکه بزم ایچون ییپیلمش اولان قافتان حرمتی جلب ایتمکدن زیاده بزی کولونچ برحاله صوقاجقدر . خلق بومستقبل بنیشمزك دها مکمل برشکلنی اورته اویونلرنده کورمشدر. یاقالرمزه صیرمالی شریدقویمق اساسیده ، ظن ایدهرمکه یکی ضابطان فورمالرندن آلنمشدر . حالبوکه بنیش آنجق سادهلکی ایله کوزهل وطبیعی اولهبیلیر. اکر بونك یاقالرنی صیرمهلرله سوسلهمك قبول ایدیلیرسه بویله برقیافتی اکسا ایدهجك نه بر حاکم ، نهده بر مدعیٔ عمومی بولونامایاجقدر .

لزومنه قائل اولانلرده دییورلرکه :

« عسکرلرك ، ضابطلرك ناصیل آلرنده توفك ، بلرنده قلیچ اولدقلری حالده صیرمالر ، شیریتلر وسائرهلر ایله استعارهٔ مهابت ایتمکه احتیاجلری وارسه جانیلری ، خرسزلری تأدیبه مأمور اولان حاکملرك ، محکمه اعضالرینك ، آووقاتلرك ، مدعیٔ عمومیلرك ، مباشرلرك بو احتیاجدن آزاده اولمادقلری البته قابل انکار دکیلدر . ایشتهبونك ایچون منسوبین عدلیهنك قیافتلریده محکمهیه ایشی دوشنلر اوزرینه دهشت دکلسهده حرمت واحترام حسی القا ایدهجك برشکله افراغ ایدیلهلیدر . حاکملرك قیافتلرینی تبدیل ایتمهنك عدلیهجیلریمزك مهابتنی تزیید ایتمهسندن باشقا برفائدهسی دها اولهجقدر . بو فائدهده مملکتده شکل حکومتك تبدل ایتدیکنه ، جمهوریت عدلیهلرندهکی عدالتك استبدادومشروطیتدورلرندهکی عدالتهبکزهمهیهجکنههرکسی ایناندیرماسیدر. »

ـ وقت ـ

ایلری سورولن بوسببلردن صوك زمانلرده حاکملرك القای مهابت وحرمتایدهمیهجك برشکل ووضعیتده بولوندقلری آکلاشیلیور . عجبا حقیقةً بویلهمیدر؟ بالطبع، عدلیه وکالتی بوبابده تدقیقات اجرا ایتمش ، هرطرفدهکی حاکملرینك مراجعتی اوزرینه بویله برتشبثده بولونمشدر !

حاکملریمزك بوکونکی شکل وقیافتلری تدقیق اولنورسه ایکی نوع شکل وقیافت اولدیغی کورولور . بریسی جبهلی ، صارقلی و صقاللی حاکملر ؛ دیکریده سیویل ، مطروش ـ بعضیلرینك بیقلریده کسیك ـ، فسلی حاکملر . عجبا خلقه القای مهابت ایدهمهین هانکی نوع شکل وقیافتلردر ؟ قومیسیونك بنیشه بکزر کنیش بر شی تنسیب ایتدیکنه باقیلیرسه مهابتسزلکك سیویل قیافتده اولدیغی قبول ایدیلمش اولیور .

باخصوص صوك زمانلرده پك کنج اولان عدلیه حاکملرینك بعضیلرینك بیقلرینیده برونی دیبندهبرقاچ تویی براقهجق درجهده کسمش اوللری خلقه قارشی القاسی لازم کلن مهابتدن بونوع حاکملری بوسبوتون تجرید ایتمش اولدی . اساساً آناطولی خلقی اوتهدنبرو مهابتلی قیافتی بیق وصقال ایله صارقده کورمهیه آلیشمش اولدیغی جهتله بویکی سیویل وبیقسز شکل وقیافتلر پك تحفنه کیتمش اولسه کرك !

بونقطهٔ نظردن عدلیه وکالتنك حاکملری خلقه مهابت وحرمت القا ایدهبیلهجك برشکل وقیافته صوقهیه تشبثی معناسزدکلدر. بالعکس، بونده اساس اعتباریله اصابت واردر . آناطولینك ایچ طرفلرینی کزوبده خلقمزك احوال روحیهسنه واقف اولانلر، بعض سیویل حاکملریمزك صوكشکل وقیافتلرینك خلقه القای مهابت ایدهمیهجك درجهده اولدیغنی تسلیم ایدرلر . آناطولی خلقنك جبهلی ، صارقلی، صقاللی برقاضینك حضورنده طویدیغی حس حرمت باشقهدر ؛ سیویل ، صقالسز ، بیقی کسیك کنج بر حاکمك قارشیسنده طویدیغی حس حرمت باشقهدر . بونی تسلیم واعتراف ایتمهمك ، بناءً علیه عدلیه وکالتنك بومهابتسزلکی ازاله خصوصندهکی تشبثاتنی اساس اعتباریله حقلی کورمهمك قابل دکلدر.

آنجق ، قومیسیونك بوخصوصده خطایه دوشدیکی آکلاشیلیور. قومیسیون بوقرارك سائق حقیقیسنی غالبا ادراك ایدهمدی. یوقسه بزمی یاکلش دوشونیورز ؟ القای مهابتدن محروم اولان حاکملره مهابت بخش اولهبیلهجك برشکل وقیافت تعیینی مسئلهسنده قومیسیون اجنبی حاکملرینی نظردقته آلمق غفلتنده بولونمش ، اجنبی قیافت وسرپوشلرینه بکزر برشکلك قبولی جهتنه کیتمشدر. بویوزدن بعض غزتهلر مسئلهیی جدیت ساحهسندن چیقارهرق مزاح وادیسنه دوکمشلردر . یوقسه حکامك قیافتی مسئلهسی کمال جدیت واهمیتله نظر دقته آلینهجق بر موضوعدر .

قومیسونی بویله اجنبی قیافت وسرپوشلرینی قبوله سوق ایدن نه اولدیغنی بز بیلمیورز. عجبا قومیسیون بزده خلقه القای مهابتوحرمت ایدهبیلهجك برقیافت وسرپوش اولمادیغنهمی قائل اولدیلر؟ یوقسه قومیسیونی تشکیل ایدنلرده بلاقیدوشرط غربجی ذواتمیدر؟ هرحالده بوخصوصده نهدوشوندکلرینی، هانکی اساسلر اوزرینه ابقای قرارایتدکلرینی بیلمیورز. اورتهده معلوم اولان برشی وارسه اوده قومیسیونك خطاسیدر .

أوت ، اجنبی حاکملرینك کیدکلری سرپوشلر ومانتولر اوملتلرك عصرلردن بری دوام ایدن عنعنهلرینك دوامی اولمق اعتباریله اونلرك نظرنده اوقیافت وسرپوشلرك القای مهابت ایدهجك بر حالده اولدیغنه شبهه یوقدر. فقط باشقه بر ملت نظرنده اوقیافت وسرپوشلرك القای مهابت ایتمسی شویله دورسون ، محکمهلری کولونچ برحاله صوقار . بوکبی خصوصاتده اساس ، عنعنهنك محافظه وادامهسیدر . یوقسه

یکی برشکل وقیافت‌ایجادی دکلدر. بویله اولونجه بزم اختیار ایده‌جکمز شکل وقیافت‌ده پك‌واضح‌صورتده تعین ایدر. مادام‌که اساس، عنعنه‌نك محافظه‌سیدر ، اوحالده بزم عصرلردن بری حکامزك قیافت اصلیه‌سنی نظر اعتباره آلمق لازمدر . بو قیافت ایسه اوقدر معین وواضحدرکه بوخصوصده هیچ برتدقیق وتردده محل یوقدر . صاریق ، صقال ، جبه ... ایشته بزده‌خلقه‌مهابت وحرمت‌القا ایده‌جك‌قیافت آنجق‌بودر. بو قدر بسیط وبدیهی برحقیقتی قومیسیونك ادراك ایده‌میه‌جکنه بز ایناتمق ایسته‌میورز؛ اکرمقصد، دینیلدیکی‌وجهله، خلقه مهابت‌وحرمت حسی القا ایسه . یوق ، اکر بوتبدیل جامه‌ده بزم بیلمدیکمز باشقه‌بر مقصد وار ایسه اوکا دییه‌جك یوق .

طوغرو یول ، حق وحقیقت یولی اوقدر قاریشیق ودولامباجلی دکلدر. براز کورور کوزی ، دوشونور قفاسی اولانلر اونی کورور وادراك ایده‌بیلیر .

قومیسیونه عاجزانه شویله برتوصیه‌ده بولونمق ایسترز : اکر مقصد خلقه القای‌مهابت‌وحرمت‌ایسه‌بوخصوصده اجنبی‌قیافت قوللکسیونلرینی برطرف ایدرك ، کندیلرینه حرمت ومهابت القا ایتمك ایسته‌دیکمز خلقمزك احوال روحیه وشرائط اجتماعیه‌سنی نظر اعتباره آلسونلر. عدلیه وکیلی‌ده صوك بیاناتنده‌ه هرحالده مملکتمزك‌شرائط‌اجتماعیه‌سنه موافق‌برشکل ، اختیارایدیله‌جکنی‌سویلیورلرکه‌شایان‌شکراندر. بناءً‌علیه صاریقلی‌حاکملرك‌اثنای محاکمه‌ده صاریقلرینی‌چیقارملری شویله‌دورسون، دیکر حاکملرك‌ده صاریق وجبه‌کیملری احتمالی واردر؛ اکرمملکتمزك شرائط اجتماعیه‌سی نظر اعتباره آلینه‌جقسه ...

هلال اخضر

تشکیلاتی وفعالیتی ثمره‌لرده تأسس وتزاید ایدیور

«صحی صحیفه‌لر» یازییور :

« اقتصادی مقدرتلر سردایدیله‌رك پك ضعیف بر اکثریت طرفندن ملت مجلسنك صوك جلسه‌لرنده رحمت رحمانه قاووشان منع مسکرات قانونی بوکون مملکتك همان هرطرفنده کوندن کونه متزاید‌برتحسرله‌آرانمقده‌در. غایه‌سنده‌کی علوتی کندیسنه اك بیوك رهبر اولاراق قوللانان یشیل آی برلکی‌ثمره‌لرده متعضو برتشکیلاتی یوق‌ایکن‌برچوق طرفدارلر،فخری برویاغانداجیلر‌قازانمشدر.

خاص برمبعوثمزك دیدیکی کبی ایچکی احتیاج مدنی اولارق دکل، بالعکس مدنیت وعائله دشمنی اولارق طانمش‌وادمانجی کنجلرمز تشکیلاتلرنده‌قوروانی مقدس بر عمده اولارق قبول ایتمشلردر . اسکیشهر کشول مجادله‌سنده‌ده‌طبق استقلال حربنده اوینادیغی مهم وحیاتی رولی اوینامغه قرار ویرمشدر .

خضر الیاس کونی قیرلرده دولاشان سیار ژاندارمه‌لر علنی ایچکی‌ایچنلری پك صیقی بر صورتده تعقیب ایتمش، ایچکی یوزندن اوفق بر ضابطه وقوعاتنك تحدثنه میدان ویردیرمه‌مشلردر .

بایرام‌کونی‌شهرك ایکی بیوك جامعنده هلال‌اخضرجیلردن دوقتورفخرالدین کریم وشهرك قیمتلی علما ودعوی وکیللرندن عثمان نوری افندی طرفلرندن ایچکینك اجتماعی وصحی مضراتی حقنده موعظه‌لر ایراد ایدیلمش وبو موعظه‌لر بوتون خلق طرفندن حرارتله تقدیر ایدلمشدر .

بوتون بو جریانلر کوستریورکه ایچکی دشمنلغی هرفرصتدن استفاده‌ایدرك شعوری برطرزده خلقمز آره‌سنده قوتله‌شیور . کله‌جك دورهٔ انتخابیه‌ده طبق آمریقاده اولدیغی‌کبی مبعوث نامزدلری یاش وقورولر آره‌سندن‌تفریق‌ایدیلیرسه هیچ شاشمایالم . »

یکی اثرلر :

هندستانده

استقلال مجاهده‌لری

بویوك اسلام‌مجاهدی ابوالکلام‌احمد حضرتلرینك انکلیزمحکمه‌سی قارشیسنده حماست وشهامت اسلامیه‌یی تجلی ایتدیرن مهم نطقی اخیراً (هندستانده استقلال‌مجاهده‌لری) نامیله بررساله حالنده انتشارایتمشدر .

مولانا (ابوالکلام احمد) اسلام عالمنك یوزینی آغارتان مجاهد ومجدد علماء اسلامیه‌دندر . مشارالیه هندستانك مشهور قهرمان‌ملیسی (غاندی) ایله همان‌همان‌هندستانك‌بوتون‌مراکزینی طولاشمش‌وهندستانی انکلیز ظلم واستبدادینه قارشی قیام ایتدیرمك ایچون هر یرده ایراد کلام ایلمشدر . ۱۹۲۰ سنه‌سنك اغستوسنده هندستان ملی قونغره‌سیله خلافت جمعیتی انکلیز حکومتنه قارشی بویقوتاژ تطبیقنی ، حکومتك مکتبلرینی ، محکمه‌لرینی، مجلسلرینی، مأمورینلرینی ترك ایتمه‌یی ، انکلیز امتعه‌سنی قوللانمامه‌یی ، خدمت عسکریه‌یه سلوك ایتمکدن استنکاف ایتمه‌یی ، نهایت حکومته ویرکو تأدیه ایتمه‌مه‌یی قرارلاشدیرمشدی . انکلتره حکومتی بووضعیت قارشیسنده قالنجه خلق‌نظرنده اعادهٔ اعتبار ایتمك امیدیله انکلتره ولی‌عهدینك هندستانده برسیاحت اجرا ایتمه‌سنی تنسیب ایتمش، فقط انکلتره‌نك مقصدینی آکلایان علمای‌اسلامیه جمعیتی انکلتره‌ولی‌عهدینك‌زیارتنه قارشی‌ده بویقوتاژ تطبیقنه‌قرار ویردکلرندن انکلتره ولی‌عهدی هندستانی زیارت ایتدیکی زمان امید اولونان حسن قبولی کوره‌مه‌مش ، سیاحتی برنتیجه ویره‌مه‌مشدی . بوکا قارشی‌انکلتره اولانجه‌شدتیله‌حرکت ایدرك‌اجتماع وحریت‌کلامی‌اك‌مدهش‌قیدلرله تقیید ایتمك ایسته‌مش ایسه‌ده مولانا ابوالکلام خلقی عدم اطاعته تشویق ایتمش؛ حکومت ، اوامرینه قارشی کلنلری دردست‌ایتمش وبرقاچ کون ظرفنده حبسخانه‌لرك هپسی طولمش ، دردست اولونانلرك عددی (٥۰,۰۰۰) ی کچمش ، حکومت محبوسلری اعاشه‌دن عاجز قالمش ، بناءً‌علیه هرکسی سربست بیراقمغه باشلامش !

بو وضعیت قارشیسنده ناچار قالان حکومت بوتون بواغتشاشلرك منبعی وسائقی عد ایتدیکی مولانا (ابوالکلام) ی توقیف ایدرك ایراد ایتدیکی نطقلرندن طولایی محاکمه ونهایت‌الأمر مشارالیهی ایکی سنه

حبسه محکوم ایلمشدر . مولانا (ابوالکلام) محاکمه‌سی اثناسنده محکمه‌یه خطاباً پك مهم بر نطق ایراد ایتمشدرکه باشدن باشه معالی وحقائق اسلامیه ایله مالیدر .

اسلام حکومتنك ماهیتی؛ ظام واستبداده ، اجنبی دولتلرك تسلطنه قارشی مسلمانلرك آلاجقلری وضعیتی، تعقیب ایده‌جکلری خط حرکتی؛ اسلام علماسنك حق وعدالت اوغرنده مجاهده‌لرینی ؛ اسلام حماست وشهامتنی ، امربالمعروف ونهی عن‌المنکر وظیفه‌سنك معناسنی وصورت ایفاسنی ؛ اسلام تاریخنك کچیردیکی ادوار تاریخیه‌یی بوکونکی مسلمان هندستانك انتباه ومجاهده‌سنی ، هدفلرینی؛ هندستانلیلرك انکلیزلره قارشی، انکلیزلرك سطوت وجبروتنه قارشی آلدقلری جلادتکارانه وفداکارانه وضعیتی ایضاح ایتمه‌سی اعتباریله بوآتشین نطق بیوك براهمیتی حائزدر . بوندن باشقه هندستان علماسنك، تاریخده مؤبد رقیمت افتخاربیراقان اسکی اسلام عالملرینك روحنی شاد ایده‌جك بلند برسویه‌ده اولدقلری، هندستانك استقلال وتجدد مجاهده‌سنده علمدارلق وظیفه‌سنی ایفا ایتدکاری بو نطقدن آکلاشلمقده‌در . استقلال وحریت مجاهده‌سنی سوق واداره ایده‌جك بویله کزیده وفداکار علمدارلره صاحب اولان برملتك رها بولمسی محققدر . بو فداکار علمدارلرك ظهوری برملتك خلاص معنویسنی تبشیر ایدر . مادی رها ایسه بو معنوی رهایی مطلقا تعقیب ایدن برمرحله‌در . مولانا (ابوالکلام احمد) حضرتلرینك نقل ایتدیکمز نطقی بومعنوی رهایی افاده ایتمکده وهندستانك مادی رهاسنه قارشی دیکیان مانعه‌لری ییقمق ایچون قواسنی تحشید ایتمکده اولدیغنی کوسترمکده‌در . حیات اسلامیه‌نك بوصفحاتنه مسلمانلرك اطلاع ایتملری لازم کلدیکنه قانع اولدیغمزدن اولجه خلاصه‌سی (سبیل‌الرشاد) ده نشر اولونان بو نطقی بو دفعه عیناً ترجمه ایده‌رك رساله حالنده نشر ایدییورز . فیئاتی اون غروشدر . پوسته اجرتی یوز پاره‌در .

مبانیٔ وقفیه

مبانیٔ وقفیه‌نك حق تصرفی حقنده مهم بر نزاع

توحید تدریسات قانوننه استناداً معارف وکالتی مدرسه‌لرك بنالرینه‌ده صاحب چیقمه‌یه قالقیشمشدر . اوقاف مدیریتی ایسه معارف وکالتنك بو ادعاسنی فضولی و حق تصرف اساسنی اخلال ایدیجی بر تشبث صورتنده تلقی ایتمکده‌در . اوقاف مدیریتی توحید تدریسات قانونیله مبانیٔ وقفیه‌دن اولان مدرسه بنالرینك اوقافدن آلنمه‌یه تشبث ایدیلمه‌سنی کرك وقفك اساساتنه ، کرك احکام قانونیه‌یه تماميله مغایر کورویور . وبونك ایچون معارف وکالتنك بو فضولی تشبثنك هیچ برشینه موافق اولمادیغنی مافوق اولان باش وکالته آکلاتمه‌یه چالیشیور .

اسکیدن ، یعنی اوقافده معارف کبی بروکالت ایکن ، قوهٔ اجرائیه آراسنده سوزصاحبی ایکن هرهانکی منازع فیه برمسئله‌نك حدوثی حالنده ایکی دائره‌ده مساوی صلاحیت ونفوذ ایله فصل دعوایه چالیشیرلردی . شیمدی ایسه اوقاف وکالتی الغا ایدیله‌رك مدیریته انقلاب ایتدیکی جهتله طوغرودن طوغرویه اوقافك حقوقنی محافظه ایده‌جك بر وکیل یوقدر . بووظیفه علاوةً باش وکالته مودوعدر . یعنی اوقافك حقوقنی باش وکالت حمایه ومدافعه ایده‌جکدر . امورشرعیه‌ده بویله . امور شرعیه‌نك‌ده طوغرودن طوغرویه هیئت وکیله آره‌سنده بروکیلی یوق . مدیریت عمومیه صورتنده بردیانت ایشلری ریاستی وار . بونك‌ده مافوقی باش وکالت اولدیغی جهتله امور دینیه‌نك محافظه وحمایه‌سی‌ده ینه باش وکالته عائد اولیور دیمکدر .

دین ایله سیاستك تفریقی نظریه‌سنه کوره یاپیلان بو تبدلك او نظریه‌یه تماميله موافق اولوب اولمادیغنی، دینك حکومتدن حقیقت حالده تفریق ایدیلمش اولوب اولمادیغنی بوراده تدقیق ایده‌جك دکلز . بواوزون بربحثدر . آیریجه تدقیق ایدیلمه‌یه محتاجدر . بوکون حقیقت اولان برشی ایسه امور دینیه ایله اوقافك حکومتدن تماميله تفریق ایدیلمه‌مش اولدیغی ، بالعکس امور شرعیه واوقافی طوغرودن طوغرویه تدویر ومدافعه ایله موظف وصاحب صلاحیت ونفوذ مستقل بر وکالتك الغا ایدیله‌رك شرعیه‌نك برریاست ، اوقافك‌ده برمدیریت عمومیه حالنه افراغی وهر ایکیسنك باش وکالتك امری ومسئولیتی آلتنه ویریلمسیدر .

اونك ایچون بوکون معارف وکالتی ایله اوقاف آراسنده‌کی منازع فیه مسائلده اوقاف مدیریت عمومیه‌سی طوغرودن طوغرویه تشبثاتده بولونه‌مایور . معروضاتنی باش وکالته عرض ایتمکله اکتفایه مجبور اولیور . دیمك که مدرسه بنالرینه معارف وکالتنك صاحب چیقمه‌سنه قارشی حقوق اوقافك محافظه‌سی باش وکیلك النده بولونیور . واقعا هیئت وکیله آره‌سنده امور دینیه واوقافك ممثل ومدافع مسئولی ، دها فضله نفوذ وصلاحیت صاحبی اولان باش وکیلك اولمسی موجب ممنونیتدر . فقط باش وکالتك امور معضلهٔ دولت ایله مشغولیتی واساساً مسائل دینیه واوقاف ایله عدم اختصاصی حسبیله حقوق اوقافی نه‌درجه‌یه قدر محافظه ومدافعه ایده‌بیله‌جکنه بومدرسه‌لر بناسی مسئله‌سی فعلی بر مثال تشکیل ایده‌جکدر . بز امید ایده‌رز که باش وکالت اوقاف وکیلندن دهازیاده حقوق اوقافی صیانت ومدافعه ایده‌بیله‌جکدر .

سبیل‌الرشادك هرقارئی لااقل ایکی کیشی‌یی دها آبونه قیدایدرسه مجموعه‌مزك نشری خصوصنده پك بیوك لطفده بولونمش اولورلر .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

Noksan 606 fotokopi yerine konuldu

آبونه شرائطی : هر یر ایچون
سنه‌لکی (٤٠٠) آلتی آیلغی
(٢٢٥) ؛ ممالك اجنبیه ایچون
سنه‌لکی (٤٥٠) ، آلتی آیلغی
(٢٥٠) غروشدر .
نسخه‌سی ٧,٥ غروشدر .
سنه‌لکی ٥٢ عدددر .
اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده
رشید افندی خانده
اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .
مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولونور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

١٣٣٠ ، ١٣٢٦ ، مر

آدرس تبدیلنده آیریجه
٥ غروش کوندرلملیدر .
مکتوبلرك امضالری واضح
و اوقوناقلی اولملی وآبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر
ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور .
پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٦٠٥ | ١٦ ذی‌القعده ١٣٤٢ | * پنجشنبه * | ١٩ حزیران ١٣٤٠ | جلد ٢٤

اسرار قرآن

وقالو اتخذالله ولداً سبحانه .... الخ الآیة

٢

خریستیانلری « الله ایله مسیح بردر » دیه‌جك درجه‌ده ضلاله دوشورن شبهه‌لردن بری‌ده یوحنا انجیلنك اونجی بابنده‌کی شو آیتدر:

« بن واب برز . »

خریستیانلر کندی شرکلرینی بو آیتله تأیید ایتمك ایسته‌یورلرکن بوکا بکزر دیکر آیتلرك حواریون حقنده وارد اولدیغنی اونوتویورلر.

اوت یوحنا انجیلنك اون‌یدنجی بابنده شو آیتلری کورویورز :

« هپسی براولسون. نصل‌که ای‌اب سن بنده‌سك ، بن‌ده سنده‌یم ، اونلرده بزده براولسونلر ـ بن اونلرده‌یم، سن‌ده بنده‌سك . بوصورتله جمله‌سی برواحد تشکل ایتسین ـ اوکون بیله‌جکسکزکه بن‌أبده‌یم، سز بنده‌سکزوبن‌سزده‌یم »

بویولده دیکر برچوق آیتلر دها کورولویور . عجبا بونلردن هر هانکی بری اولورسه اولسون الله ذوالجلالك باشقه‌سنه، یاخود افراد بشردن برینك الله ذوالجلاله حلولنی افاده ایده‌بیلیرمی ؟ هیچ شبهه یوقدرکه بو آچیقدن آچیغه برضلالتدر، افترادرواسالیب کلامی بیلمه‌مکدر.

حقیقتده ایسه بتون انجیل آیتلرینك ناطق اولدیغی اتحاد ، عبادك جناب حقه طاعت واصرینه امتثالده بولونملرندن و کندیلرینه چیزیلن حدودك ایلریسنه کچمه‌ملرندن عبارت برارتباطدر. بو اعتبار ایله انبیانك الله ایله اولان اتحادی باشقه‌لرینك اتحادندن دها متین اولمق طبیعیدر. چونکه طاعت الهیه‌ده انسانلرك مراتبی مختلفدر . آره‌ده برچوق درجه‌لر واردر .

بوندن باشقه الله ایله اتحاد تعبیرینی قابل تجویز کوستره بیله‌جك برصورت دها واردرکه اوده شودر: انبیا جناب حقك رسالاتنی تبلیغ ایدن واونك وحینی بیلدیرن وسبیل الهیسنه دعوت ایدن کیمسه‌لر اولمق حیثیتیله جناب حقك بتون قوللرینه کوندرمش اولدیغی ایلچیلریدر. ایشته قرآن حکیمده‌کی (ان الذین یبایعونك انما یبایعون الله ید الله فوق ایدیهم) نظم جلیلی بوصورتله وارد اولان آیات کریمه‌دندر .

ذاتاً خریستیانلره عائد کتابلر صراحةً بیلدیریرکه تثلیث فکری نصرانیتك ایلك عصرلرنده یوقدی . انکلیز محیط المعارفی شویله سویلیور:

«ایلك کلیسا دورنده معروف اولان عقیدهٔ توحید عهد قدیم ایله توراتك تعالیمی اوزرینه مؤسس بولنان برعقیدهٔ توحید ایدی . صوکره کیده کیده اورتودوقس مذهب تثلیثی قارشیسنده کسب ضعف ایده‌رك زواله یوزطوتدی. لکن علم وعرفان نوری نصرانیت عالمنده انتشاره باشلایه‌لیدن بری اسکی توحید عقیده‌سی تقلید زنجیرلرینی قیرمش اولان ارباب تتبعك افکارینه یکیدن یول بولمه‌یه باشلادی .

عقیدهٔ تثلیثه مخالفتده بولونانلره روا کورولن کوناکون اشکنجه‌لره رغماً عقیدهٔ توحید اون‌آلتنجی عصرك اورته‌لرنده ، خصوصیله ایتالیا، هولاندا، ترانسیلوانیا طرفلرنده انتشاره باشلادی . وبو صوك مملکتلر وحدانیت الهیه فکرینك آوروپاجه مهد طلوعی اولدی .

دها صوکره‌لری خرستیانلر آره‌سنده‌کی موحد کلیسالری کرك آوروپاده، کرك دیکر قطعه‌لرده چوغالهرق هرمملکتك علمی بویوك مراکزنده بوکا عائد اولمق اوزره مکتبلر وجوده کتیریلدی . »

بو خصوصده فضله ایضاحات ایسته‌ینلر غرب لسانلریله یازلمش محیط المعارفلره مراجعت ایده‌بیلیرلر .

بو توحید بحثنی انکلیز رجال دیننك اعاظمندن معدود بولونان لورد (ماقولی) نك سوزلریله بیتیرمك پك مناسب اوله‌جق ، وقتیله (الاسلام دین الفطرة) نامنده‌کی اثریمزده نقل ایتدیکمز او سوزلر

حلول و تثلیث عقیده‌لرینك بالذات خرستیانلرك عقلا.ی نظرنده نه درجه‌لرده مردود بولوندیغنی کوسترر . (ماقولی) دیورکه :

« علمای منطق قناعتلرینی وقضیه‌لرینی برهان عقلی اوزرینه بنا ایتمشلردر. اونك ایچون اشیادن برقسمی ایچون حیطهٔ عقل وادراکه کیرمه‌مك امکانی تسلیم ایتمك بونلر ایچون پك ممکندر . حالبوکه کریده قالان سواد اعظم ایچون بونی تسلیم غیرقابلدر . چونکه بو صوکره‌کیلرك فکرلری وقضیه‌لری یا خیاله ، یا وهمه ، یاخود شعره استناد ایدر . بناءً علیه قناعت وعقیده‌لرینی نظر صحیح وفکر سلیم اوزرینه قوره‌مازلر . بوندن طولاییدرکه هرامتده وهرعصرده بت‌پرست ادیان ظهور ایتمشدر ومعتقدلرك خیالنده‌کی اختلافه کوره الهلرك صور اشکالده دکیشمش طورمشدر .

تاریخ ، اسکیدن یهودیلرك دینلرینه صوقوشدورمش اولدقلری نه قدر بدعتلری ، بزلره حکایه ایتمکده‌در . بونلر باصره ولامسه‌لری ایله حس ایده‌بیله‌جکلری بر معبوده مالك اولمق هوسنه قاپیله‌رق کندی فاسد خیاللرینك کندیلرینه تلقین ایتدیکی بر یقین اوهام یوزندن بوضلاله صاپمشلردی .

دینه‌بیلیرکه ، مورخ شهیر (کیبون) طرفندن ذکر اولونان ونصرانیتك انتشارینه اساس اولمق اوزره ایلری سورولن اسبابك قسم اعظمی آنجق خلقك بسیط روحلری اوزرنده بویوك بر نفوذی بولونان قضایای وهمیه ایله آلوده اولدیغی ایچون مؤثر اوله بیلمش وخریستانلغی هرطرفه نشره موفق اولمشدر . اویله‌یا، مخلوق اولمایان بر الهی وکوزلرك کوره‌مدیکی ، تصوراتك احاطه ایده‌مدیکی برموجودی آنجق عالملر ، حکیملر دوشونه‌بیلیرلر . ضعیف دماغلی افراده کلنجه بونلر معین بر شکلی اولمایان الهی تصوردن طبیعیدرکه اظهار عجز ایدرلر وبویله برالهك وجودینه قائل اولان حکمایی ضعف عقل ایله اتهام ایدرلر .

ازمنهٔ قدیمه‌ده روحلر طوغرو یولی کورمز اولدی. قلبلرده حس قالمادی. مقدسات تعرضه اوغرادی . بونك اوزرینه عیسی علیه السلام کلدرك انسانلری جانب حقدن کتیرمش اولدیغی نور هدایته دعوته باشلادی . حضرت مسیحه برقسمی ایمان ایتدی ، برقسمی ایتمدی .

حضرت مسیحه اتباع ایدن خریستیانلر کندیلرندن اول کلمش اولان یونانیلره ، ایرانیلره وسائره‌لره اصابت ایدن مصیبتدن آزاده قاله‌مادیلر . بونلرده الٓه انسان صورتنده تصویر اولوندی وبو الٓه کندی آره‌لرنده دولاشیر، اونلرله تناسلده بولنور، اونلره عارض اولان هردرلو کون وفساده معروض قالیر ، مزارلرده آغلار ، تربه‌لرده اویور صورتده کوستریلدی . دها صوکره بوالهك صلب اولونه‌رق قانی صلیبك آغاجلری اوزرندن آقدیغی بیلدیرلدی . بوصورتله خریستیانلر عالمه قارشی یکی بربت‌پرستلك لباسیله تجلی ایتدیلر . دها صوکره قسیس ورهبان ایچندن وقتیله یونانلیلرك یاپدیغی کبی بونلرده برطاقم الهلر اتخاذ ایتدیلر. نیته‌کیم مریخ یونانلیلرجه الٓه حرب اولدیغی کبی پاپا جورج‌ده بونلرجه حرب الهی اولمشدی . بوندن باشقه حضرت مریمی وباشقه‌لرینی جمال‌وفنون ادب الهی تخیل ایتمشلردی. طبق زهره ایله دیکر یدی کوکبك یونانلیلر نزدنده برر اله صورتنده تخیل اولوندیغی کبی .

واقعا رجال دین آره‌سندن برچوق متفکرلر عامه‌نك افکارینه چوکن بوصور وهمیه‌یی ازاله ایچون برخیلی اوغراشدیلرسه‌ده موفق اوله‌مادیلر .

عوام حالا بویله‌در .. فضیلت ومکرمت پازارنده رواجی اولمایان برطاقیم افسانه‌لره دینك قواعد اساسیه‌سندن زیاده قیمت ویررلر واونلرله دها زیاده مشغول اولمق ایسترلر . »

فردلرده دیانت کوسکونلکی

ملتلرك تاریخ موجودیتلرنده ، عمومی بر دینسزلك دوره‌سنه تصادف ایدیله‌مز. سماوی ویاخود صنعی بردینه منسوبیت ملتلرك روحی احتیاجلرینه دائما ترجمان اولمش؛ هیچ بر زمان ، بواحتیاجی روحلرندن چیقاراماممشلردر . فقط ، ملتلری تشکیل ایدن فردلر ایچنده ، دینلره قارشی کوسکون طورانلرده هیچ برزمانا کسیك اولمامشدر. عجبا ملتلری دینلره ربط ایدن عامل مؤثر نه‌در؟ وفردلری دینلردن کوسدیرن فاعل منفر نه‌در؟ ملتلرده، تدین عاملنك احتیاجات روحیه اولدیغی بالای کلامدن آکلاشیلمشدر ظن ایده‌رم . فقط، کیفیت احتیاج برآز محتاج ایضاح وتفسیردر. عالم کونده‌کی مادی ومعنوی حادثاتی اسباب لدنیه ایله تعلیل وایضاح ایدن اکابر صوفیه‌نك؛ روحك دینه احتیاجی حادثهٔ معنویه‌سنی طرز تعلیل وتلقلرینه کوره، روح برعالم علویدر. مشهودمز اولان بوعوالم مادیه ایسه ، سفلیدر. بدن انسانی‌ده عوالم سفلیه اجزاسندندر. روحك بدن انسانی‌ده وبتون عوالم مادیه درونده‌کی وضعیتی قفسده‌کی وطن جدا ومهجرانده بلبل شیدانك وضعیت غریبانه‌سنه بکزه‌ر: قفس، اوکا، ناصل برمأوای مهجران وغربت ایسه ، عوالم مادیه‌ده ، روحه اودرجه یابانجی ، اودرجه قسوت‌ویریجی براقامتکاه سفلیدر. بلبل «کل»نه، کلزاروکلستانه قاووشمق ایچون، نه‌قادار ناله‌وفغان ایدوب طوروره ، روح‌ده لاهوت عالم علویسنه عروج ایتمك ایچون، اوقادار حسرتکش واوقادار ألم اشتیاق ایله مت‌ألمدر . وصال الوهیته نائل اولمق ایچون ، عالم لاهوته عروج ایتمك ایچون ، واسطه آرار ؛ واسطه‌ده دیندر ، بر دین ایله تدیندر. دینك تعلیم ایتدیکی عبادتلر ، ذکر و فکرلر ، سیر وسلوکلر روحك عالم سفلیدن عالم علویه ، عرش اعلایه ، ذات الوهیته عروجی ، وصلتی واسطه‌لریدر. محرم اسرار الوهیت اولان حضرت سیدالبشرك « نماز مؤمنلرك معراجیدر » مآل عالیسنده‌کی حدیث پیغمبرانه‌سی ایشته بوحقیقتك لسان ترجمانیدر. معراج : واسطهٔ عروج دیمکدر. روحك دینه احتیاج کوسترمه‌سی ، منجذب بولنماسی دینك عالم علویه ، عرش اعلایه ، ذات الوهیته عروج واسطه‌سی اولماسندن ایلری کلمکده‌در . فقط روح بو واسطه‌یی کندی کندینه بولمش ، کندی کندینه ایجاد ایتمش دکلدر. واسطه‌یی آرایان روحدر ؛ ابداع واحسان ایدن‌ده اللهدر . اللهك دین وضع ایتمه‌سی روح بشرك آرادیغی واسطهٔ عروجی ویرمك ، وبو صورتله ، ایچنده قیوراندیغی احتیاجی تطمین ایتمك حکمت ومصلحتنه مستنددر. فقط ، اللهك صنعلریله حکمتلری نسبت عددیه‌یه تابع دکلدر .

بر صنعنك مختلف و متعدد حکمتلری واردر . دین و شریعت

وضعنك ديكر بر حكمت بديعه‌سی‌ده بشريتك مادی احتياجلرينی تطمين ايتمكدر . بشريتك مادی احتياجلرينی تطمين ايدن ، جنت وجهنم ، حلال وحرام ، ثواب و كناه عقيده‌لريدر . جنت و جهنم عقيده‌لرينك ذهن بشردن سيلينوب چيقماسی حلال وحرام ، ثواب وكناه عقيده‌لرينی سيلوب چيقاریر . حلال وحرام ، ثواب وكناه عقيده‌لرينك ذهن بشردن سيلنوب چيقماسی سطح زمينی قاتلی و متعفن انسان لاشه‌لريله طولو برعرصهٔ خرابه‌زار حاله كتيرر . مدنيت : ديشی بر اژدردر . قاتل احتراصلر ، قاتلی احتياجلر اونك نسللری ، ياورولريدر . بونسللر انسانلری صلاح وفلاحه دكل ، قتال و هلاكه سوق و تحريك ايدر . بو سيل مصيبتك مجرای طبيعی‌سندن طاشماسنه مانع اوله‌جق برسد اسكندروارسه اوده جنت وجهنم ، حلال‌وحرام ، ثواب وكناه عقيده‌لريدر . دينك حيات اوزرنده‌كی صلاحكارانه تأثيراتی متعدد وسيله‌لرله ايضاح ايدلمش بولنديغندن ، بو نقطه‌ده دها زياده توقف ايتمه‌يرك ، روح بشرك دينلره احتياج وانجذابی كيفيتی برآز داها توضيح احتياجنی حس ايديورم :

روحك دينه ، معنوياته ، عالم علوی‌يه ، الوهيته انجذابی هركس كندی نفسنده اجرا ايده‌جكی تجربه‌لر ايله آكلايه بيلير . شو شرطله‌كه ، بو تجربه‌لری روحك عوالم ماديه و سفليه‌دن برآز اوزاقلاشديغی زمانلره تصادف ايتديرمه‌ليدر . انسان بعضاً خسته اولور . بو خسته‌لق اوزادقجه ، روح ، يواش ، يواش عوالم ماديه وسفليه ايله علاقه‌سنی كسمكه باشلار . بو عوالم ايله علاقه‌سی آزالدقجه ، بشقه بر عالمه دوغری يوكسلديكی حس ايديلير . خسته بوروحی يولندن آليقومايه نه‌قادرچالیشرسه چالیشسين ، عالم علوی‌يه دوغری عروجنه مانع اوله‌مز . زيارتنه كلن‌أودا واقرباسی اونی‌سويلتمك ايچون نه‌درجه اوغراشيرسه اوغراشسين ، او ، روحنی عالم علوی جاذبه‌سندن قورتاروب‌ده اونلر ايله قونوشماق امكانی بوله‌مز . خسته‌لق دوام ايتدكجه ، روح بر قوش كبی ، عالم علوی فضاسنده اوچار طورور .

جامع مناره‌سندن آكبزين يوكسله‌ن حزين و مؤثر أذان سسنی طويان بر يولجی ، صوبی كسيلمش بر دكرمن طاشی كبی ، درحال حركتدن قالير . حركتسز بر جسم جامد وضعيتنده ، بو صدای لاهوتی‌يی ديكله‌مكه باشلار . صدا نغمه‌لری دورن هواده طالغالانوب طوردقجه ، اوآدامك ذهننده ماسوا خاطراتندن برشی قالماز . روحی عالم علوی خاطراتيله لبالب طولار . أذان سسی كسيلوب‌ده ماسوا خاطراتی يكيدن جانلانجه‌يه قادار عالم علوی تحسساتيله مشبوع‌الروح اولور . بو علوی طويغولر اذان سسنه منحصر دكلدر . هرهانكی حزين ومؤثر بر صدا حساس روحلرده عين درجه‌ده تهيجلر ، عين‌وجهله خلجانلر توليد ايدر . حزين‌ومؤثر صدا نغمه‌لرينی قارشيلايان طولغون هايقيرمه‌لر ، جوشغون هيجقيرقلر عالم علوی‌يه يوكسلمك ايچون چيرپينان روحك جوش وخروشندن حصوله كلن عكس صدالردر . روحی برآزده ، محاطی بولنديغی علائق ماديه‌دن اوزاقلاشديره‌راق ، قيرلرده ، صحرالرده كيجه تنزهلرينه كوتوريكز . عالم سفلی‌يه عائد سوزلر ، صحبتلر ايله اونی اشغال ايتمه‌يرك ، حال طبيعی‌سنده كندی كندينه بيراقيكز وكوزلريكز ايله قولاقلريكزی اونك قوماندانسنه ترك وتوديع ايديكز . عين‌ويسارنده ، زيروبالاسنده كوزلره ايليشن قرارتيلر ، منظره‌لر ، قولاقلری اهتزازه كتيرن فيشيلتيلر درحال روحك حساسيتنه بشقه بررنك ويرر ، بشقه بر مجرا تعيين ايدر . هنوز ايچندن چيقديغی ماديات عوالمنی اونوتور . معنويات عالمنك عمق بی‌پايانی ايچنده والهانه تفكرلره طالار . عالم سفليدن كلن بر صيحهٔ ايقاظ قوهٔ سامعه‌سنی تهزيز ايتدكجه ، كنديسنی عالم علوينك جاذبه‌سندن كيری آلاماز .

بولنديغی يرده بر قبرستان وارسه ، اهل قبورك ، آنی بر قيام وحركت ايله ياقاسندن طوتاجغی قورقوسيله بنيه‌سی رعشه‌دار اولور . بو خوف وخشيت قوهٔ واهمه‌نك مولودی دكلدر . روحك معنوياته ايناماسی‌تأثيراتيدر . قوهٔ واهمه ، اوراده ، روحك ترجمان حسياتيدر . هرهانكی بيابانده‌يولنی‌شاشيروب قالان بر يولجينك ، اودقيقه‌ده ، حالت روحيه‌سی تحليل ايديليرسه ، نظرلرينك عالم غيبدن كله‌جك بر رهبره منعطف اولديغی كورولور . هرهانكی محلده ، آجلغه ، صوسزلغه‌وياخود بشقه برمخاطره‌يه معروض قالاراق بوكالان بركيمسه‌نك حالت‌روحيه‌سی‌ده ، ينه اودقيقه‌ده تدقيق اولنورسه ، اونك‌ده ، عالم غيبدن مدد ومعاونت بكله‌ديكی درحال آكلاشيلير . ايشته بتون بوحال وحادثه‌لر بزه كوستريوركه روح بشر معنوياته ، معنوياتی تمثيل ايدن دينلره مربوط ومنجذبدر . هيچ برقوت ، روح بشری بومربوطيت‌وانجذابدن آييراماز . شاعر حكيم عبدالحق حامد بك افندی حساس روحيله بو حقيقتی پك كوزل اكلامش اولمالی‌كه ، خاطراتنك برفقره‌سيله حقيقت مذكوره‌يه ترجمان اولمقدن كندينی آله‌مايه‌راق ديمشدركه « افكار نه‌قدر مائل انكار اولورسه‌اولسون ، روح متألهدر ، وجدان الوهيت پرستدر . »

روحك عالم علوی‌يه ، تدينه ، الوهيته مربوطيت و انجذابی نتيجه‌سيدركه ، ملتلر هيئت مجموعه‌لريله دينلردن ، معنوياتدن ، الوهيت عقيده‌سندن تجرد وتباعد ايده‌مزلر . دينه ، معنوياته قارشی كوسكون بروضعيت آله‌مازلر . دائما دين‌ايله باريشيق طورورلر وابديا‌ده باريشيق قاليرلر . فقط ، روحك دينه ، معنوياته مربوطيت و انجذابنده تربيهٔ روحيه‌نك ، تصفيهٔ وجدانيه‌نك صلاحكار تأثيرلری واردر . روحك عين مربوطيت وعين انجذابی دائما كوستره بيلمه‌سی ايچون ، دائما

رقیق ولطیف قالماسی لازمدر. روح کسب کثافت ایتدکجه، دینه، معنویاته مربوطیت و انجذابنی دائما محافظه ایده‌من. سطح بحردن سمایه طوغری یوکسه‌لن اجزاء بخاریه، هوانك صوغوق طبقه‌لرینه تماس ایتدکجه ناصل دوچار کثافت اولیورسه، روح‌ده سوء تربیه‌نك تأثیریله رقت ولطافتنی یواش، یواش ضایع ایدرك متکاثف برحاله کلیر. اوحاله کلنجه تربیه وتصفیه‌سی مشکل اولور. روحك تربیه وتصفیه‌سی علم‌دین تحصیل ایتمکه وعلم‌دین ایله عامل اولمایه متوقفدر. روحك تربیه وتصفیه‌سی خصمنه قارشی ظفرنی تأمین ایچون، تقویه‌سی دیمکدر.

روحك خصمی «نفس اماره» در. روح، انسانی عالم علوی‌یه طوغری چکوب کوتورمه‌یه چالیشیر. نفس اماره ایسه، بالعکس عالم سفلی‌یه سوروکله‌یوب کوتورمکله اوغراشیر. بو مجادله‌ده هانکیسی قوتلی ایسه، او، غالب کلیر. سوء تربیه ایله روحك کثافت پیدا ایتمه‌سی نفسه قارشی ضعیف دوشمه‌سنه سببیت ویریر. روح ضعیف دوشونجه انسان یالکز نفسك ألنده قالیر. یالکز نفسك ألنده قالان انسانلر دینه، معنویاته دائما کوسکون اولورلر. ارواح کثیفه اصحابندن بشقه‌برده ــ محی‌الدین عربینك تعبیرنجه ــ ارواح خبیثه اربابی واردرکه بونلرك روحلری قابل تربیه وتصفیه دکلدر. بونلر دائما نفسك قوماندامی آلتنده حرکت ایدرلر. آنك ایچون، اونلر دینلره، معنویاته قارشی هیچ باریشماق اوزره کوسکون طورورلر. زمام حرکتلری دائما نفسك ألنده بولنان بویله فردلرك دینلره، معنویاته قارشی دائما کوسکون طورماری بك طبیعیدر. چونکه دینلرك برسوری امرلری نهیلری واردر. امرلرینه امتثال، نهیلرندن اجتناب ایتمك لازم کلیر. امتثال واجتناب ایله مکلفیت نفسك حریت وحرکت مطلقه‌سنه مانعدر. نفس اماره، کندیسی امر ونهیلرده بولنمق ایستر، بشقه‌سنك امر ونهیلری آلتنه کیرمك اونك غرورینه طوقونور. تکالیف دینیه‌یی ایفا ایتمك نفسك چکمیه‌جکی بریوکدر. منهیات دینیه‌دن اجتناب ایتمك نفسی برطاقیم جلب منافع وسائطندن، چشید چشید ذوق وصفا عالملرندن محروم بیراقیقدر. نفس بوکا تحمل ایده‌من. سربستی حرکاتنه مانع اولمق ایسته‌ین دین قوتنی ازمك ایستر، قارشوسنه چیقان قوه مانعه‌لری قیروب کچیرمك فکرینی تعقیب ایدر. تحت حاکمیتنده بولندیردیغی فردلره‌ده او یولده امرلر ویریر.

دست سارق‌را برد شمشیر دین
خصم دینم شد ازین رو سارقان

دین ذات کیم ایسه، بو سوزیله، بر قسم فردلرك دینلره، معنویاته کوسکون اولمالرینك سببنی کوزلجه اکلاتیورمشدر. دیمك ایسته‌یورکه: [دینك قیلنجی خیرسزك ألنی کسیور؛ بوندن طولایی خیرسزلر دینمه دشمن کسیلدیلر] فی‌الحقیقه، دینلر نفسه برطاقیم منافع وحظوظات کاذبه تأمین ایدن برچوق حال وحرکتلری تحت ممنوعیته آلیور وبوحال وحرکتلرده بولنانلری دنیوی واخروی جزالر ایله مجازاته تابع طوتیور. حالبوکه بوحال وحرکتلرك منهمکلری ومرتکبلری بولنیور. بونلرك دینلر ایله باریشیق اولمالرینه منهیات دینیه‌یه انهماکلری، سیآت ممنوعه‌یی ارتکابلری مانع اولور. دینلرك مجازات ایله تهدید واخافه‌لری ارباب انهماك وارتکابی حضور وراحتدن محروم بیراقیر. برطرفدن جرائم دینیه‌یی ارتکاب ایدرلر، دیکر طرفدن‌ده دینلرك تهدید واخافه‌لری ذهنلرینی غیجیقلایوب طورور. دینلرك، تهدید واخافه‌لرینك موجودیتلرینی نفی ایتمك ایسترلر؛ فقط کندیلرینی اونلرك یوقلقلرینه بردورلو ایناندیره‌مازلر. هله بیوك برا کثریتك دینلرك، تهدید واخافه‌لرینك وارلقلرینه بتون صفوت وصمیمیتلریله ایناعمقده بولنمالری اونلرك ذهنلرینی برطاقیم وعجباه‌لرایله طولدیریر. ایشته‌بو وعجباه‌لر اونلری دائما برعذاب واضطراب وجدانی ایچنده بولندیریر. بوعذاب واضطرابدن قورتولمق ایچون، دین حسنك، جنت وجهنم فکرینك هرکسك ذهنندن سیلنوب چیقماسنی ایسترلر. اکثریتك بوعقیده‌لرده ثبات ودواملرینی کوردکجه، دینلره قارشی طوتدقلری کوسکونلکلری دیندارلره‌ده تشمیل ایدرلر. فقط نه اکثریت بشریه حسیات دینیه‌دن تجرد ایده‌بیله‌جکدر، نه‌ده دینلره ودیندارلره کوسکون اولان فردلر عذاب واضطراب وجدانیدن قورتوله‌بیله‌جکدر. حکیم شهیر شیخ سعدی مرحوم کلستاننده:

کر نبیند بروز شپره چشم
چشمهٔ آفتا برا چه کناه
راست خواهی هزار چشم چنان
کوربه‌له آفتاب سیاه

دییورکه ترجمه‌سی شویله اولسه کرکدر:

[یاراصا کوزلی برکیمسه وقت نهارده رؤیت بصردن محروم ایسه، ضیای شمسك نه قباحتی وار؟!. طوغریسنی سویله‌مك لازم کلیرسه، شمسك ضیاسی منطفی اولمقدن ایسه، بیکلرجه یاراصا کوزلینك کور قالمسی خیرلیدر.] اوت؛ حسیات دینیه‌نك ذهنلردن سیلینوب چیقماسندن واکثریت بشریه‌نك حسیات دینیه‌دن تجرد ایتمه‌سندن ایسه، دینلره، دیندارلره کوسکون اولان فردلرك عذاب واضطراب وجدانی ایچنده قیورانوب طورمالری البته اهون شر واخف مصیبتدر. بونلر حقنده کوستریله‌جك یکانه خیرخواهلق، شفقت ومرحمت: عذاب واضطراب وجدانیدن قورتولمق ایچون، اکثریت بشریه‌نك دینسز اولماسنه دکل، بالذات کندیلرینك دیندار اولمالرینه امید باغلامه‌لرینی توصیه ایتمکدن عبارتدر. بشقه دورلو چارهٔ نجات وسلامت یوقدر.

شعلهٔ نور حیاتك سونه‌دن،
ایله تصدیق الٓهی‌یه شتاب؛
بی عمل افنای ساعت ایتمکه،
چکمه‌سین روحك عذاب واضطراب

یحیی عفیف

منكر خياللر !

بزم موجوديت علميه‌مزی استخفاف ایتمه‌ین بر طبقهٔ اجتماعیه‌مز یوق ایدی. بزی استخفاف فکری الك بوکسك محیط اجتماعیلردن الك دون محیط اجتماعیلره قادار ساری بر مرض مستولی حالنی آلمش ایدی؛ فردی وخصوصی حسلر بعضاً اجتماعی وعمومی حسلرك واسطهٔ تظاهراتی اولور. هر هانکی بر یولده مربه‌سنی آلا بیلدیکنه قوشدیران فردلرك، رهکذارلرنده تصادف ایتدکلری صنفمز افرادینه قارشی، [خوجاآ، خوجاآ!] خطاب تحذیر آمیزیله یوکسلتدکلری استخفاف آوازه‌لری حقمزده بسله‌نیلن عمومی واجتماعی حس استخفافلرك بلیغانه ترجمانلری ایدی. بوسیل حسیات جریاننه قاپیلاراق بزده، کندی کندمزی استخفاف ایتمکه باشلامش ایدك !. حس استخفافك عملی تظاهراتی طلبهٔ علوم آره‌سنده وقوعه کلیوردی. مدرسه‌لری بردورلو بکنمیورلر، دائما شکایت ایدیيورلر، شکایتلری مثمر اولمانجه، عمومی، خصوصی قهوه‌لر یاپمقدن چکینمیورلردی. بعضیلرنده حصوله کلن مأیوسیت مدرسه‌لرك معارف اداره‌سنه دورینی تمنی ایتدیره‌جك درجه‌یه واصل اولمش ایدی. عجبا مستولی بوحس استخفافلر طوغریمی ایدی ؟

صنوف وطبقات سائره‌نك استخفافلری هم طوغری ایدی، هم ده طوغری دکل ایدی. طوغری ایدی. چونکه استخفاف ایدیله‌جك فردلرمز یوق دکل ایدی. فقط شایان استخفاف فردلرك موجودیتی یالکز کندی صنفمزه منحصر قالمیور ایدی. دیکر طبقه وصنفلرك‌ده شایان استخفاف فردلری آز وا کسیك دکل ایدی. تزییفلری، مؤاخذه‌لری؛ اکر طوغری ایسه، مفید ایسه، نافع ایسه، عموم صنفلرك شایان استخفاف فردلرینه سیاناً ومشترکاً توجیه ایتمك برلازمهٔ نصفت ومعدلت ایدی. نصفت ومعدلتك دها آز بر درجه‌سی‌ده تزییفلری، مؤاخذه‌لری، استخفافلری صنفمزك- موجودیتلرینی انکار ایتمه‌دیکمز- استحقاقکار فردلرینه حصر وتخصیص ایتمك ایدی. حالبوکه، نصفت ومعدلتك بو آز درجه‌سنه بیله مظهر تجلیات اوله‌میور ایدك. قورولریمزده یاشلاریمزك یانی صیره یانوب یاقیلیور ایدی. عمومی یانغیمزی باصدیره‌جق بر اطفائیه آلاتی‌ده یوق ایدی. هله اکثر مطبوعاتمز بو حریق حیثیتسوزمزه قونداقچیلق ایدیيور ایدی. بووضعیت قارشوسنده، تماماً یانوب قورتولمانی تمنی ایتمك الك نافع بر تمنی ایدی. تمنیمز تحقق ایتدی، فقط، مرقد مبارکمز طاشلانمقدن حالا قورتوله‌میور !

طوغری دکل ایدی. چونکه استخفافه مستحق اولمایان فردلریمزده بولنیور ایدی. وبو فردلریمز، صنوف سائره‌نك استخفاف ایدله‌ین فردلرندن دها آشاغی دکل ایدی. آره‌ده یالکز شو فرق وار ایدی: صنوف سائره فردلری آز وارلقلرینی چوق کوسترمك یولنی طوتمش ایدی. عمومی حیاته قاریشمش اولمالری، سسلری طویولاجق محافل ومواقعده بولنمالری، عمومی وسائطدن استفاده طریقلرینی بیلملری وارلقلرینك نفس الامری درجه‌سندن افزون کورونمه‌لرینی تأمین وتسهیل ایدیيور ایدی. پك مساعد وضعیتلرندن بالاستفاده کندی موجودیتلری لهنده وبزم موجودیتمزك علیهنده پروپاغاندا یاپمق یکانه مشغله‌لری ایدی. ایشته بو سایه‌ده وبو وسائطدن استفاده ایتمك صورتیله، کندیلرینك آز وارلقلرینی چوق کوسترمکه وبزم چوق وارلقلریمزی یوق تلقی ایتدیرمکه موفق اولدیلر ویاخود اولمشلر ایدی.

اونلرك بو تحکم وتعظملری قارشوسنده، بز، رمضان شریفك عشر اخیرنده هر هانکی بر جامع شریفك بر کوشهٔ رحمانی‌سنه چکیلن معتکفلر ویاخود دورهٔ سیر وسلوکی کچیرمك اوزره هر هانکی بر تکیه‌نك حجرهٔ درویشانه‌سنی چله‌کاه اتخاذ ایدن مریدلر کبی، مدرسه‌لرك لاهوتی قبه‌لری آلتنده حبس نفس وحیات ایتمش، حضور وراحتمزی اخلال ایدر اندیشه‌سیله آفاق واطرافدن کله‌جك سس وصدالره قارشی قولاقلریمزی طیقامش وبو حال وحرکتمزله، حیات عمومیه خارجنده بر سکون وسکوت دنیاسی تأسیس ایتمش بولنیور ایدك. حیاتده مجادله، مجادله‌ده جزبزه، جربزه‌ده شارلاتانلق، عصرمزك الك مترقی بر فنی ایدی. بز، بو فنك تماماً بیکانه‌سی، جاهلی، غافلی ایدك. آنك ایچون وارلغمزی کوستره‌مدك. متحرك ومتکلم رقیبلریمز بزم ساکن وساکت وضعیتمزدن بالاستفاده کندیسنی وار، بزی‌ده یوق تلقی ایتدیردی، حتی کندی یوقلغمزه کندیمزی‌ده ایناندیردی.

کندی کندیمزی استخفاف ایتمه‌مزده هم طوغری ایدی، هم ده طوغری دکل ایدی. طوغری ایدی، چونکه اسلامیتك ومسلمانلرك بزدن بکله‌دکلری خدمتلری ایفا ایده‌میور ایدك. حیات عمومیه خارجنده یاشامامز احتیاجات عمومیه‌یی آکلامامزه وآکا کوره بر خط حرکت تعقیب ایتمه‌مزه، مانع اولیوردی. یکی نسللر یکی عصرلرك سموم اجتماعیه‌سیله کوندن کونه زهرله‌نیور ایدی. اونلری تریاق دیانتله تداوی ایتمك وظیفه‌سی بزه ترتب ایدیيوردی. دینی رجته‌لرك تحریر و تنظیمی وظیفه‌سی بزه دوشیيوردی. حکمتله، منطقله، ملایمتله ممزوج ومزین دینی اثرلر، کتابلر، رساله‌لر، مجموعه‌لر نشر ایده‌رك صلاح وفلاح اخلاقی یوللرنده، انتظام وانضباط اجتماعی ساحه‌لرنده یکی نسللره رهبر وپیشوا اولمق بزم وظیفهٔ موروثه‌مز ایدی. عقیده بوزوقلقلرنده، عمل یوقسوللقلرنده بزم‌ده پك مهم بر حصهٔ مسئولیتمز وار ایدی. بز، یالکز عالم اولمایه‌جق ایدك؛ حساس، متحرك، متیقظ، متبصر، فعال، متشبث‌ده اوله‌جق ایدك. علممز دماغمزده محبوس قالمایه‌جق، حیات عمومیه‌یه تعدی و تأثیر ایده‌جك ایدی.

حیفا که حیات عمومیه خارجنده قالمامز علممزی مؤبد قلعه بندلکه محکوم ایتدی . نه او حیات وحساسیتی ، حرکت وفعالیتی کوستره بیلدك ، نه ده او حسیات ایله متحسس خیرالخلفلر یتیشدیره بیلدك . بتون خدمت دینیه مز صوریلان دینی مسئله لره جواب ویرمکه وجواب ویره جك طلبه یتیشدیرمکه منحصر قالدی . بو قصورمزی بیلدیکمز ایچون کندی کندیمزی استخفاف ایتمه مز طوغری ایدی. بو اعتراف قصورمزده علممز کبی ، بشقه سنه فائده بخش اولمایان بر فضیلتمزدر ..

طوغری دکلدر ، چونکه بز هیچ بر طرفدن تحریك ، تشویق ، حمایه ، صحابت ، تقدیر ، تلطیف کورمه دك . دائما شوقمزی ، هوسمزی کسر ایده جك ، امیدلریمزی ، امللرمزی سوندیره جك معامله لره معروض قالدق ، غیر قابل اقتحام مشکلات ایله قارشیلاشدق. دوشدك ، حالمزی صوران اولمادی ؛ قالقدق ، المزدن طوتان اولمادی ؛ دوست آرادق ، کندیمزدن بشقه دوست بوله مدق ؛ باری دشمن اولمایکز دیدك ، بو سوزلرمزده دشمنلق تلقی ایدلدی . مدرسه خرابه زارلرنده ، کندی کندینه بیتوب بویون خدای نابت نباتات وضعیتنده قالدق . بو شرائط ایچنده آنجق بو قادار یتیشه بیلیر ایدك وآنجق بو قادار یتیشدیره بیلیر ایدك . آنك ایچون کندی کندمزی استخفاف ایتمه مز طوغری دکلدر .

طلبه نك استخفافی ده ، هم طوغریدر ، هم ده طوغری دکلدر . طوغریدر ، چونکه شرائط تدریسیه یی حائز اولمایان ویاخود آز حائز اولان مدرسلری یوق دکل ایدی . طلبه ؛ آز زمانده چوق مرحله قطع ایتمك ایسته یوردی ، بعض مدرس افندیلر ایسه ، چوق زمانده آز مرحله قطع ایتدیره بیلیوردی . طلبه ، قارشوسنده ، واضح وسلیس افاده لی ، جوال وسیال فکرلی مدرسلر کورمك ایسته یوردی . بعض مدرس افندیلر ایسه ، مغلق ، چتره فیل افاده لر ، طورغون ، طونوق فکرلر ایله طلبه یی آووتمایه چالیشیوردی . طلبه شکایت ایدییور ، فقط ایشیدن ، دیکله ین اولمیوردی . بعضاً مفتشلر تفتیشه کلیور ، فقط آنجق مدیر اوطه سنده کندیلرینه اکرام ایدیلن قهوه نك شکرلی اولوب اولمادیغی تفتیش ایله اکتفا ایدییورلردی !. بعضاً ده ، طلبه ایله آره لرنده حصوله کلن منازعه ده تأمین موفقیتی استراحتکاهلرینه دونوب کیتمکده آرایورلردی !. حاصلی بعض مدرسلر ضعیف ، فقط اداره مأمورلری ، مفتشلر دها ضعیف ایدی . جانلی ، جوال ، متین ، مدرك علم واداره آدملری آرانیلمیور ؛ بر طاقیم حیاتسز ، بطی ، جبین ، ضعیف الادراك کیمسه لر ایش باشنه کتیریلیوردی . بو تذبذبات وتشوشات قارشوسنده ، طلبه بزی استخفاف ایدییوردی وبو استخفافلری طوغری ایدی .

طوغری دکلدر ، چونکه شرائط تدریسیه یی تماماً حائز مدرسلری آز دکلدی . کندیلرینی تماماً ممنون ایده جك کافی مقدارده مدرسلر بولمق ده ممکن ایدی . هر بری بر کنارده کوسکون ، طارغین ، محزون ، مأیوس طوران بو کزیده لر تدریس کرسیلرینه اوطورتولمامش ایسه ، بونك مسئولیتی هیئت عمومیه مزه دکل ، مقام مسئولیتده عظمتفروش اولانلرمزه عائددر . بز ، مسئولیتلرینی مدرك چوبانلرك سوق واداره لرینه تابع بر سورو اولسه یدق ، نه بر کیمسه حیات صنفیه مزه طوقونور ، نه ده لاشه مز اطرافنه قوشلر طوپلانیر ایدی . فقط چوبانلریمز بزی سوق واداره ایتمك قدرتنی کوستره مه دی . طلبهٔ علومده ؛ چوبانلریمزه عائد اولماسی لازم کلن مسئولیتی بزه تحمیل ایتمك خطاسنه دوشدی . آنك ایچون ده ، هیئت عمومیه مزی استخفافه باشلادی . هیئت عمومیه سی اعتباریله ، استخفافلری بالطبع طوغری دکلدر . فقط ، خطا اولسون ، صواب اولسون ، حس استخفاف طلبه نك ذهننده بر کره بر طوتمش ایدی : معارف اداره سنه کچمك ، اونلرجه هر درده درمان تلقی ایدیلیوردی . اورایه دور اولونجه ، ماکینه کبی ایشلر بر اداره سیستمنه قاووشه جقلری قناعتی بسله مکده ایدیلر ، عاجز مدرسلردن ، بجریکسز مفتشلردن قورتولاجقلرینه ربط قلب ایتمش بولنیورلردی . نهایت أمللری تحقق ایتدی . فعلاً معارف اداره سنه دور اولندیلر . آرتیق ماتم کونلری مرور ایتمش وبایرام کونلری ده متبسم بر چهره ایله اونلری قارشیلامش ایدی . اونلرك سونجلری بزی ده سویندیرمش ایدی . اونلرك معارف ارکان اداریه وعلمیه سندن بکله دکلری فوائد اداریه ومنافع علمیه یی بزده بکله یور ایدك . چونکه ، بزجه غایه : ملت ومملکتك محتاج بولندیغی علوم دینیه متخصصلرینك یتیشمه سی ایدی . بو غایه نره ده استحصال ایدیله بیلیرسه ، اوراسی بر مدرسهٔ دینیه ایدی وبو غایه نك استحصالنه کیملر واسطه اولورسه ، اونلر علوم دینیه مدرسلری ، احکام اعتقادیه وعملیه علماسی ایدی . آلمش اولدیغمز تربیهٔ فکریه ایجابنجه دارالفنون مدرسین کرامی حقنده ، طلبهٔ علومله برابر بزده قوتلی حسن ظنلر بسله یور ایدك . حتی ایچمزده ، طلبهٔ علومله برابر ، الٰهیات فاکولته سنه شاکرد قید اولنه جق مدرسلرده بولنیوردی . فی الواقع ، یوکسك درجه ده علممز اولمادیغنی بیله جك قادار علمدن ده محروم دکل ایدك . مهددن لحده قادار تحصیل علوم ایله ، هندن چینه قادار طلب علم ایله مأمور بولندیغمزی ده بیلیور ایدك . آنك ایچون ، هنوز مساعد بر سال وسنده ایکن ، اك یوکسك بر منبع تحصیل باشمزك اوجنده ایکن ، اورایه طلبه قید اولنمامزه هیچ بر مانع وحائلمز یوق ایدی . هند و چینی طولاشمادن ، شیخوختك مرارت ضعف وعجزینی حس ایتمه دن الٰهیات فاکولته سنده ، فیضیاب تحصیل وکمال اولمق ، بزم ایچون قاچیرلمایه جق اك بیوك بر فرصت عمر ایدی . بزده بو شوق وهوسی حصوله کتیرن ، طلبهٔ علوم ایدی . حیفا که شوق وهوسمزی کسر ایدن ده ، ینه طلبهٔ علوم

اولدی ! . طلبهٔ علوم ، بزم ، عادتا بر استکشاف مفرزه‌مز ایدی . کشفلری ، استفاده امیدلریله نتیجه‌له‌نیرسه ، بزده ، اونلری تعقیباً ، برر قید وقبول استرحامنامه‌سنی مستصحباً الٓهیات فاکولته‌سنه مراجعتده بولنه‌جق ایدك ، فقط طلبهٔ علومك عظیم بر انکسار خیاله اوغرامش اولدیغنی کوریبورز واونلرده حصوله کلن انکسار خیالك بزیده انکسار خیاله اوغراتمش بولنماسندن ، دروغمزده درین بر تأثر طویبورز.

فی‌الحقیقه ، مدرسه‌لرك دور وتسلمی مسئله‌سنده ، معارف اداره مأمورلرینك میدان ویردکاری تذبذبات وتشوشاتی طلبهٔ علوم ایله برابر، برده کورمش وبو تجربه‌مزدن ، معارف مؤسساتنده ، مدرسه‌لردن دها فضله بر انتظام وانضباط اداری اوله‌میه‌جغنی بالاستدلال آکلامش ایدك . فقط دارالفنون مدرسین کرامنك پك آزلریله تماسمز بولندیغی ایچون ، جوقلرینك اقتدار علمیلری حقنده اساسلی بر فکر وقناعتمز یوق ایدی . کناردن ، کوشه‌دن قوهٔ سامعه‌مزه واصل اولان خبرلردن ــ اکر طوغری ایسه‌لر ــ مدارس مدرسلرینك ، طلبهٔ علوم نظرنده تماماً اعادهٔ اعتبار ایتمش اولدقلری آکلاشیلیور . حالبوکه بزی اك زیاده استخفاف ایدن ، دارالفنون مدرسین کرامی ایدی . اکر حسیاته قاپیلمق طوغری اولسه‌یدی ، دور وتسلیمك بو نتیجه‌سنی ممنونیت ایله قارشیلار ایدك. حالبوکه ملت ومملکتك منفعتنی کوز اوکنه کتیره‌رك، دارالفنونده‌کی بو علم یوقسوللغندن غریق تأثر وتأسف اولیورز. بو نتیجه‌یه نظراً ، علوم دینیه تدریساتنك الٓهیات فاکولته‌سنه دور وتسلیمی، بر جنازه‌نك بر قبردن دیکر قبره نقل ایدلمش اولماسنی آندیرییور . فقط ، نتیجه هرنه اولورسه اولسون ، بز ، طلبهٔ علومه، [یخرج الحی من المیت ویخرج المیت من الحی] آیت الٓهیه‌سنی دائما خاطرلرنده طوتاراق منکسر الخیال اولمامه‌لرینی ، درسلرینه کمال اهتمام ایله چالیشمالرینی بتون صفوت وصمیمیتمزله توصیه وتمنی ایده‌رز .

ی . ع

دارالحفاظلرك سدی

توحید تدریسات قانوننك هانکی ماده‌سنه مبتنیدر ؟

کرك آناطولیده ، کرك استانبولده‌کی حفظ قرآن ایله تعلیم قرائتده بولونان مؤسسات علمیه‌نك‌ده سد ایدلمکده اولدیغی خبر آلینیور . اساساً مدارسك الغاسی حقنده بیله قانونده بر ماده دکل ، بر کلمه یوق ایکن بو الغا کیفیتی دارالحفاظلره‌ده تشمیلك هانکی فقرهٔ قانونیه‌یه استناد ایتدیریلدیکی سؤاللری جوابسز قالمقده‌در. کوروشدیکمز مبعوثلرك هیچ بریسی بویله بر ماده ، یاخود فقرهٔ قانونیه‌دن معلوماتدار اولمادقلرینی بیان ایدییورلر . بویله اولدیغی حالده متعدد محللرده دارالحفاظلرك سد اولوندیغی تحقق ایدییور . مسدودیتی غزته‌لرك خبر آلدیغی بو مؤسسات تعلیمیه‌نك یکونی خیلی مقداره بالغ اولیور . غزته‌لرك هنوز واقف اوله‌مادقلری‌ده کیم بیلیر نه‌قدردر ؟

عجبا بو سد والغا کیفیتی معارف وکالتنك امریله‌می ایفا ایدیلیور ، یاخود ایشکذار معارف مدیرلرینك اجتهادات خصوصیه‌لریله‌می ؟ بز ظن ایتمك ایسته‌میورز که معارف وکالتی هیچ بر استنادکاه قانونیسی اولمیان بویله بر قرار ویره‌بیلمش اولسون . بویله اولدیغی تقدیرده حدود قانونیه‌یی تجاوز ایدن معارف مدیرلرینك مسئولیتی لازم کلزمی؟ مجلس ملینك کشادنده هر حالده بو مسئله‌نك کمال اهمیتله نظر دقته آلینه‌جغنده شبهه یوقدر . بز شیمدی خبر آله‌بیلدیکمز حادثه‌لری معارف وکالتنك نظر دقتنه عرض ایله اکتفا ایده‌رز .

***

۱ ــ اوته‌دن بری لیسه مداوم ومأذونلرندن بعض افندیلره ابوینلرینك آرزولری اوزرینه جامع اوطه‌سنده قرآن کریم وعلوم دینیه درسلری تدریس ایتمکده اولان چنکل کویی امامی‌ده تدریساتدن منع ایدلمشدر. بو منع کیفیتك جلب دقت اولان طرز اجراسنی‌ده قید ایتمه‌یی بر وظیفه عد ایدرز .

مدرسه‌لرك سدینه قرار ویرلمسی (؟) اوزرینه بوتون مکاتب وقفیه و خصوصیه‌نك تدریساتدن منعی حقنده پولیسه عمومی تبلیغ اجرا اولونمش . چنکل کویی پولیسی بو تبلیغاته استناداً امام افندی‌یی تدریساتدن منع ایتمه‌یه قالقیشیر . امام افندی دیرکه :

— بو قرارك بکا تعلقی نه ؟ بوراسی مدرسه دکل، مکتب دکل. [صانکه مدرسه‌لرك سد و الغاسی حقنده بر قانون وارمش !] بعض ذواتك آرزوسی اوزرینه چوجقلرینه قرآن کریم و علوم دینیه تعلیم ایدییورم . بناءً علیه او قرارك بزه شمولی یوقدر .

بونك اوزرینه پولیس امام افندینك افاداتنی قید ایده‌رك استانبول معارف مدیریتنه کوندریر . معارف مدیری امام افندینك بویله بیاناتده بولونمسنه حدت بیورور، « امامك اوقوتدیغی جامع اوطه‌سنك درحال تمهیریله تدریسدن منعی وآناختارلرینك ارسالی » امر ایدر . بو امری تبلغ ایدن چنکل کویی پولیسی امام افندی‌یی وهیئت اختیاریه‌یی قره‌غوله جلب ایده‌رك معارف مدیریتك امری موجبنجه جامع اوطه‌سنك تمهیر ایدیله‌جکنی ، بناءً علیه آناختارلرك تسلیمی لازم کلدیکنی تبلیغ ایدر . امام افندی دیرکه :

— آناختارلری بکا تسلیم ایدن نه سزسکز، نه‌ده معارف مدیریتی‌در . بکا جامع شریفك واوطه‌سنك آناختارلرینی تسلیم ایدن اوقاف‌در . بناءً علیه بن آناختارلری اوقافدن باشقه هیچ کیمسه‌یه تسلیم ایده‌مم . هم بوراده بر طاقم امانتلر واردر . بونلرك محافظه‌سی‌ده بکا مودوعدر .

پولیس مرکز مأموری امام افندینك بو بیاناتی نظر دقته آله‌رق معارف مدیرینك آناختارلری اخذ و ارسال امرینی ایفایی موافق کورمز ، یالکز جامع اوطه‌سنی تمهیر ایله اکتفا ایدر .

امام افندی پولیسك تمهیره‌ده حقی اولمادیغنی ادعا ایده‌رك اوقاف مدیریتنی مسئله‌دن خبردار ایدر. اوقاف مدیریتی درحال مهرك فکیله جامع اوطه‌سنك امامه تسلیمنی وامانتلرك ضیاعندن تولد ایده‌جك مسئولیتك پولیس مرکز مأمورلغنه عائد اوله‌جغنی مبین بر تذکره یازار . امام افندی تذکره‌یی کوتورور . مرکز مأموری بو امری مرجعندن اولمامسی حسیله طانیه‌مایه‌جغنی سویلر . امام افندی ، مرکز مأمورینك بو افاده‌سنی تذکره‌نك آلتنه یازمسنی طلب ایدر . مرکز مأموری بوکا جسارت ایده‌من . تلفونله پولیس مدیریتندن کیفیتی سؤال ایدر . مدیریت مشارالیهاده ویردیکی جوابده : معارف مدیریتنك بوکبی امرلرینك توسیع وتشمیلی جهتنه کیدیلمسی طوغرو اوله‌مایه‌جغنی، بناءً علیه جامع اوطه‌سنك درحال آچیله‌رق امام‌افندی‌یه تسلیمنی ، شوقدرکه تدریسه میدان ویریلمه‌سنی بیان ایدر . مهر فك اولونه‌رق جامع اوطه‌سی امام افندی‌یه تسلیم ایدیلیر . فقط نه قرآن ، نه علوم دینیه هیچ برشی اوقوتمامسی‌ده تنبیه اولنور .

بونك اوزرینه چنکل کویی اهالی کنلرندن بعض ذوات معارف مدیریتنه کیده‌رك یالکز قرآن کریمك اولسون تلاوت وتعلیمنه‌مساعده اولونمسنی ، یکرمی سنه‌دن بری امام افندینك کویده‌کی مسلمان چوجقلرینه پك موفقیتلی بر صورتده تعلیم قرآنده بولوندیغنی ، اساساً بونك بر مذاکره ماهیتده اولدیغنی ، چوجقلرك لیسه‌لرده ناقص قالان معلومات دینیه‌لرینی اکمال‌ایله قرائت‌قرآنده‌کی ملکه وممارسه‌لرینی تأمیندن عبارت اولدیغنی ، بونی منع ایتمکله ایی‌برشی‌یاپیلمش‌اولمایاجغنی بیان ایدرلر . بونك اوزرینه معارف مدیری دیرکه :

— مادام‌که امام افندی‌یه بو قدر محبتکز ومجلوبیتکز وارمش، هپکز آیری آیری امام افندی‌یی اولریکزه دعوت ایدرسکز ، چوجقلریکزه خصوصی درس ویردیرسکز .

— اوکا نه بزم قدرتمز یتر ، نه‌ده امام افندینك وقتی مساعد .

— باشقه درلو اوله‌ماز !..

*
* *

٢ — بوکا بکزه‌ر بر حادثه‌ده قره کمرکده جریان ایتدیکی خبر آلنمشدر. قره کمرکده جامع شریف امامی احمد افندی کندی اوغلی ایله محله ساکنلرندن ایکی حافظك حفظنی دیکله‌مکده ایکن قره کمرك پولیسلری امام افندی‌یی حافظلری دیکله‌دیکی برصیره‌ده « سن توحید تدریسات قانونه مخالفت ایدییورسك» دیه حافظلری دیکله‌مکدن منع ایدرلر ، برده ضبط ورقه‌سی تنظیم ایلرلر .

*
* *

٣ — ینه عینی‌قبیلدن اولمق اوزره براوچنجی‌حادثه‌ده فاتح‌جوارنده جریان ایتمشدر . فاتحده وعظ ایتمکده اولان طیلسانلی شیخ سلیمان افندی کندی خانه‌سنده بعض مریدلرینك چوجقلرینه تعلیم قرآن ایله مشغول اولدیغی پولیسلر طرفندن خبر آلینه‌رق ینه توحید تدریسات قانونه استناداً منع ایدیلمشدر. بونکله اکتفا ایدیلمه‌یه‌رك پدرلریله برابر شیخ افندینك خانه‌سنه کیدن چوجقلرك قولتوغی آلتنده کتاب‌اولوب اولمادیغی یوقلانیلمقده ایمش. شیخ‌افندینك خانه‌سی قربنده بولونان بر پولیس افندینك‌ده بالخاصه بوایشلرله‌توظیف ایدیلدیکی روایت‌اولونمقده‌در.

*
* *

ایشته‌بزم‌خبر آله‌بیلدیکمز حادثه‌لر بونلر. کورولیورکه‌بوخصوصده‌کی تعلیمات وتبلیغات واضح دکلدر. کرك معارف مدیرلری، کرك پولیسلر بوخصوصده‌کی وظیفه وصلاحیتلرینی لایقیله آکلایه‌مامش بولونیورلر . بووجهله خصوصی برطاقم اجتهاداته قالقیشیلیور . بوبوزدن خلقك انفعال وشکایتنه میدان ویریلمش اولیور . بناءً علیه بوکبی انفعاللره ، اویغونسزلقلره میدان ویرمه‌مك ایچین یامعارف وکالتی ، یاخودمعارف مدیرلری غزته‌لرله غایت واضح‌تعلیمات وتبلیغاتده بولونملری لازم‌کلیر. توحید تدریسات قانونی موجبنجه علی‌العموم دارالحفاظلرك‌ده سدی‌نی ایجاب ایتدیکی ، یاخود جامعلرده ، أولرده‌تعلیم‌وحفظ‌قرآنه‌مساعده‌می ایدیلدیکی ، یاخود تدریساتك سربست اولدیغی ، بناءً علیه هرهانکی برذاتك جامعده ، أونده ، یاخود دیکر بر محلده تعلیم قرآنده بولونه بیله‌جکی ، آنجق‌علی‌الاصول بوندن‌معارف مدیریتنك‌خبردارایدیلمسی‌نی لازم کلدیکی ... حاصلی احکام قانونیه نه‌دن عبارتسه هرکسك اکلایه بیله‌جکی برشکلده غزته‌لرله اعلان اولنورسه ، ظن‌ایدرزکه ، معارف اك ابتدائی‌بروظیفه‌سنی ایفا ایتمش‌اولور. اووقت‌نه‌اجتهادات‌خصوصیه‌یه میدان‌قالیر ، نه‌ده‌بوبوزدن‌متمادیاً‌تحدث‌ایتمکده اولان‌اویغونسزلقلره...

سقوط اجتماعی

قارشیسنده فتوره‌می دوشملی ؟ یوقسه تدابیر مانعه اتخاذینه‌می تشبث ایتملی ؟

اخیراً مملکتمزه کلن برآمریقالی بر ایش ایچون انقره‌یه کیتمش. یولده مطالعه ایده‌رم‌دیه متعدد تورکجه غزته‌لر آلمش . اسکیشهره‌قدر کذرکاهك مناظریله مشغول اولمش . اسکیشهرایله انقره آره‌سنه‌کلنجه آرتیق تماشایه شایان برشی کوره‌مدیکندن تورکجه‌غزته‌لری کوزدن کچیرمه‌یه باشلامش . ودیمش‌که :

— بوخراب منطقه‌ایله‌برلکده سزك غزته‌لریکزی کوردیکمده،

کندی کندیمه ، بلااختیار ، « تام شو خراب مملکتك غزته‌لری ! » دییه دوشوندم .

صوکره مرامنی بر آز ایضاح ایدرك غزته‌لرمزك مملکتك سعادت وسلامتنی هدف اتخاذ ایدر تدقیقات ایله اشتغالی اهمال ایتدکلرینی ، اك زیاده دیدی قودی ایله ، حکایه‌لر ایله ، نقل غرائب شئون ایله مشغول اولدقلرینی بیان ایتمش ومطبوعاتمزك بوشلغنه تأسف ایتمش .

اقدام صاحبی احمد جودت بك بوحکایه‌یی نقل ایتدکدن صوکره امریقالی‌یی بردرجه حقلی بولیور . دییورکه :

«مطبوعاتمز جدی اولمایان شیلره پك‌زیاده أهمك وریبور ، علم ومعرفتله پك‌آز اشتغال ایدیبور . یالکز بوقدرده دکل . اخیراً ایکی قیز چوجوغی‌اولان برخانم بزه تحریراً تأسف ایدرك دییوردی‌که پك آچیق رسملر نشر اولونیور وبونلری چوجوقلر آلوب هم صنفلرده ، همده أولرنده اوقویورلر .

خانمك شکایتده حق‌واردر . رسم خصوصنده‌کی لاابالیلك چوق فضله‌در. وبوکبی رسملی شیلری آوروپاده ایی‌عائله صاحبلری‌عائله‌لرینك ایچنه کتورمزلر. آوروپاده آچیق صاچیق شیلریانده ، عائله نزدینه قبول ایدیلن برطاقم رساله‌لر واردر . تورکیه ایسه دهاتمکینلی‌در . بالخصوص تورکیه اهالیسی بوقدر آچیق شیلره آلیشمش دکللردی .

فقط بو بویله اولقله برابر برده بزبیلدیکمزی سویلیه‌لم : قارئلرك برقسم اکثریتی اوقدر هوائی مشرب اولدیلرکه اوراق حوادثده هپ خفیف شیلر آرایورلر ، جدی یازیلره التفات ایتمیورلر .

بو نه‌دن اولدی ؟ استانبولده اسکیدن جدی مقاله‌لردن خوشلانیر ایچه برقاره صنف واردی . بوصنف بوکون مع‌التأسف قالمادی . استانبول آبور جوبور یرشی اولدی . میخانه‌لرك طولوب بوشالماسی بونك‌شاهدیدر . مملکتك اخلاق چوق دکیشدی . بوحال ، حرب عمومی‌یی متعاقب دیکر مملکتلرده‌ده کورلدی دکل . صوکره یواش یواش اسکی‌حال عودت ایتمکه باشلادی . امید ایده‌لم که بزده‌ده اویله‌اولسون .

بوکون هرکسك حیاتدن آکلادیغی‌نه‌در؟ یی ، ایچ ، ذوق وصفا ایت، فردایی دوشونمه ! انسانلره مرضی بر بیقفینلق کلدی . کوتی کون ایتمك ، بوکون یاشایوب یارینی آرامامق ، متنعم ومتلذذ اولمق برفلسفهٔ حیاتیه اولوب قالدی . »

جودت‌بك حقیقةً نشریات جهتندن شایان اسف برضعفه دوشولدیکنی ، عرفانك بوکون دوشدیکی‌درکه پك درین اولدیغنی ، دائما دکیشمش پروغراملر ، دائما دکیشمش معارف ناظرلری ملتك سلسلهٔ معارفنی تخریب ایتدیکنی ، بوتون سویهٔ عرفانك تنزل ایتدیکنی وبو کیدیشله دهاده ایده‌جکنی بیان ایتدکدن صوکره مقاله‌سنی شو صورتله بیتریبور :

«تورك ادبیاتی بوکون کاملاً محو اولمشدر دییه‌بیلیرز . بیوك ملتلرده انقلاب فکری‌یی تولیدایتمش اولان آثار ادبیه‌نك کولکه‌سی بیله قالمادی. هله ادبیات فنیه بوسبتون مفقود. بونه محرومیت ملیه‌در. مملکتك فقراقتصادیسی بلا. ضرورت ، عالمه اکمك پاره‌سنی دوشوندیریبور . فکر غداسنی‌دوشونمکه میدان یوق . الله انجامنی خیر ایلیه .

بزده حیات علمیه سونیبور . دها سونه‌جکدر . قارخانه‌لر، میخانه‌لر ، سفالتخانه‌لر بویله طولوب بوشالدقجه آرتق بزدن نه‌بکله‌نیر ! نرده اواسکی عائله حیات ورابطه‌سی ! بوکون بورابطه بسبتون قیرلمشدر . بناءً علیه عائله‌لردن‌ده برشی بکلنه‌من . عائله انفساخی ، اوغرادیغمز فلاکتلرك اك بیوکلرندندر . مقدسات انسانیه ایچمزده سونوب کیدیبور . نتیجه مدهشدر! هیچ برایده‌آل قالمادی . تماميله مادی‌له‌شیورز. بوکا حیاتمزك هرکوشه‌سنده تصادف‌اولونیور.»

جودت بکدن الله راضی اولسون ، اخلاق واجتماعیات ملیه‌نك محافظه‌سی یولنده اوته‌دن بری‌ایقاظ وارشاددن کری طوردیغی یوقدر. اسو مجرده‌ده بولندیغی زمانلر بیله غربك ایی‌طرفلرینی کوستر ، شعائر ملیه‌یی آیاقلر آلتنه‌آلانلری طوغرویوله دعوت ایدردی. فقط‌دیکله‌ین کیم؟ حتی‌بعضاً کندی‌غزته‌سنده چالیشان محررلر بیله اونی‌دیکله‌میوردی. شیمدی آرتیق‌استانبولده شعائرملیه‌نك مدهش برصورتده صارصیلمسی ، اخلاقك فجیع برحالده سقوطی اونی تماميله یأس وفتوره دوشوردیکی آکلاشیلیور. عائله‌لردن آرتیق برشی بکله‌نه‌من دییور . نتیجه‌یی‌مدهش کوریبور .

جودت بك چوق کورکولی وچوق آغیر باشلی بر غزته‌جیدر . اونك بوحکمی ویره‌بیلمسی اویله کلیشی کوزل دکلدر. اجتماعی سقوط کندیسنی تدهیش ایتمه‌مش اولسه‌یدی بوقدر فتوره دوشمزدی .

حقیقةً سقوط اجتماعی مدهشدر . برقسم قادینلر وارکه‌کلرده شعائر ملیه‌یه قارشی اویله برغیظ وخصومت حاصل اولمشدرکه انسان بونلرك بوملته منسوب اولدقلرندن تردده دوشه‌جك درجه‌لره کلیر . بارلره ، دانس صالونلرینه ، غازینولره ، پاسته‌خانه‌لره ، فلوریه‌حماملرینه کیتمه‌لی‌ده تورك ـ مسلمان قادینلرینك بر حالنی کورملی ! ملی اولان هر شعار ، هرعادت ، هرحجاب مدهش برکین ونفرتله قارشولانیور ، عادتا بروحشت تلقی‌اولونیور! بوکون واپورلرده بیله برطاقیم تورك ـ مسلمان قادینلری قادینلره مخصوص محللر بوش اولدیغی حالده‌سابقه‌لی روملرك، ارمنیلرك، فرنکلرك یاننده اوطورمه‌یه‌جان آتیورلر. تواتلده موده‌ل اتخاذ ایتدکلری قادینلر یاروس‌قاریلرینك دوکونتیلری، یاخود روم قاریلرینك اویناقلریدر . هیچ بر مسلمان قادینی دوداقلرینی بویایه‌رق، ممه‌لرینه قدر کوکسنی ، قولتوقلرینه قدر قوللرینی آچه‌رق، دیزلرینه قدراتکلرینی قالدیرارق‌شانتوز قیافتنده‌سوقاقلرده ،فرنکلرله، روملر ، ارمنیلرله واپورلرده ، شوراده بوراده یان یانه اوطوردیغنی کوردیککز وارمیدی ؟ کورمك دکل ، تصور بیله ایدیلمزدی. لکن بوکون بونلر برر حقیقتدر .

بوکون برتورك قادینی‌هرهانکی بربیراخانه‌ده ایسته‌دیکی برارکك‌له — او ارکك هانکی ملته منسوب اولورسه اولسون — برلکده اوطوریبور ، ایچیور، قالقیور کوکس کوکسه صارماشه‌رق اوینایور ، صوکره ایسته‌دیکی یره کیدیبور ، جیننده‌کی « وثیقه » سنه استناداً ایسته‌دیکی معامله‌ده بولونیور !

ایشته بوکبی حاللردرکه جودت‌بکی بومدهش حکمی ویرمه‌یه‌سائق

اولمشدر. جودت بك عائله‌لردن آرتیق برشی بكله‌نه‌میه‌جكنی ، عائله‌نك انفساخ ایتدیكنی ، نتیجه‌نك مدهش اولدیغنی سویلیورسه بوندن جداً قورقمالیدر .

یالكز جودت بكه امید ویره‌بیله‌جك بر نقطه عرض ایده‌لم‌كه اوده بوسقوط اجتماعینك دها زیاده بو محیطه انحصار ایتمسی ، هنوز آناطولی‌یی دائرهٔ تخریبنه آلمامش بولونمسی‌در . آناطولینك‌ده بعض محللرنده بو سقوط اجتماعی باش كوسترمش اولمقله برابر اصل خلق یعنی ملتك گوده‌سی هنوز فطرت اصلیه‌سنی محافظه ایتمكده‌در . وظن ایدرز ، بو جهت جودت بكك فتورینی تعدیل ایده‌بیله‌جك برماهیتی حائزدر . اونك ایچون بوسبوتون یأسه دوشمك طوغرو دكلدر .

اكرجدی‌صورتده بوفلاكت اجتماعیه‌نك اوكنه كچمه‌یه متفكرلر عزم‌ایدرلرسه‌استانبولده‌كی بوتردی‌وارتداد اجتماعینك آناطولی‌یه‌سرایتنه میدان ویرلمش اولماز . كچنلرده ینه اقدام ستونلرنده (عمر قاپلان) امضالی بر ذات طرفندن منورلرك بو فلاكت اجتماعیه‌یه چاره‌ساز اوله‌مایه‌جقلری یازیلمشدی . اوراسنی بیلمه‌یز . بز هرحالده بوفلاكت اجتماعیه‌نك اوكنه كچه‌بیله‌جك متفكرلرك ، منورلرك وجودینه قائلز . یالكز ایشی كمال جدیتله نظر اعتباره آلمق لازمدر . اقدام غزته‌سی بوسقوط اجتماعی‌یه قارشی جدی ودواملی برصورتده مجادله‌یه‌باشلارسه ظن ایده‌رزكه مطلقا موفق اولور. هرشیدن اول بوفلاكت اجتماعیه‌یی كورن وحس ایدن ذواتی بیان مطالعه‌یه دعوت ایدر ، مثلا برمراقبهٔ اجتماعیه هیئتی تشكیلنه موفق اوله‌بیلیرسه بنیان اجتماعینك انحلالدن مصونیتنه پك بیوك برخدمت ایفا ایتمش اولور . وظن ایده‌رز ، بر یومی غزته صاحبی ایچون یاپیله‌جق شی‌ده بودر . یأس وفتوره دوشمكدنسه میقروبلرك تخریباتنی تحدیده چالیشمق دها معقول بر حركت اولور .

یومی‌غزته‌لرك اخلاقسزلغه قارشی‌مطرد ودواملی برجدال آچملری فنالغی تحدیده چوق خدمت ایده‌جكنده شبهه یوقدر . كچن كون اقشام غزته‌سی‌آچیق رسم‌تجارتنه قارشی برایكی مقاله یازمشدی . فقط هرنه‌دنسه آرقه‌سنی براقدی . بویله اولمامیلیدی . اونك ایچون‌هرشیدن اول مطبوعات جمیعتی بومسئله‌یی موضوع بحث ایده‌رك اساسلی برقرار اتخاذایتمسی ایجاب‌ایدر . اقدام‌صاحبی‌جودت‌بك غزته‌جیلرك شیخی‌در . بوتون محررلرك كندیسنه قارشی حرمت مخصوصه‌سی واردر . اكر جودت بك جدی صورتده بوایشی التزام ایدرسه ممكن‌مرتبه فنالقلرك اوكنه‌كچمه‌یه موفقیت حاصل‌اولور . وبوتون مسلمانلرده اقدامك بنیان اجتماعی‌یی انحلالدن قورتاره‌جق اولان بو تشبث ملیسنی تبجیل وتقدیر ایدرلر .

تخریبكار ملیتپرورلك

آقشام غزته‌سنك باش مقاله‌سندن :

« بعض تاریخی دورلرده، اك‌نجیب حسلرك طبیعی حالدن چیقه‌رق‌تردی‌یه دوغرو كیتدیكی كورولور . حتی بومفرط تهیج ، یاتاغندن طاشان جوشغون نهرلر كبی ، اعتدالك ، تمكینك حدودلرینه صیغماز ، غایه‌سنی واستقامتنی غائب ایده‌رك شعورسز برتخریب آلتی‌حالنه‌كیرر. غلیانلی زمانلرده تشكل‌ایدن‌جهورلر، دینی تعصب حركتلری ، اختلال وانقلاب زمانلرنده كورولن عنعنه دشمنلغی ، هپ منشأده خیرلی وفیاض اولان قوتلرك یاواش یاواش تردیسندن عبارتدر . بدایتده ملتلره حیات وقوت ویرمش اولان بوحسلر مختلف سببلر آلتنده‌بویله جوشغون وشعورسز برسیل حالنی آلدقلری زمان، جمیتلر ایچون آنجق ضعف وخرابی عاملی اولورلر .

ملیت حسی‌ده ، بوتون حسلر وهیجانلر كبی بوقاعده‌دن خارج دكلدر . بر ملتی وجوده كتیرن ، اوكا كندی وارلغنی دویوران بوحس اولدیغی حالده اویله آنلر اولورده ملیت دویغوری اك‌قویو دینی تعصب قدر مضر برحال آلیر. اونك ایچوندركه تربیه وعرفانی هنوز بوكبی تهلكه‌لی قوتلری سالم مجرالرده طوته‌جق درجه‌ده ترقی ایتمه‌مش ملتلرده ، افراط وانغلاقه مستعد بوكبی‌حسلری بلاپروا تنمیه ایتمكدن ، بوقورقونچ آتش كوللرینی متمادیاً اشعله‌مكدن حذر ایتملیدر . بوكون ملی حسلرك بویله تهلكه‌لی برفوران استعدادی قارشیسنده بولونویورز ... بیلملی‌یزكه هرجوشغون برسیل كبی ، موازنه‌سی وشعوری‌اولمایان بونوع جریانلرآنجاق تخریبكار اولابیلیر وترقی‌نامنه اوكنه‌كلن‌هرشیئی ییقار...

بوراده « توزكلشدیرمك » غایه‌سیله نه‌یاپیلمش ایسه ، یالكز موجودی تخریب ایتمشدر. توزكلشدیرمك ایسته‌دیكمز هرشی‌وهربر ساده‌جه محواولویور؛ نصل‌كه استانبول سونمك اوزره‌در .

فكرلره وروحلره یكی ودها سالم‌حسلر تلقین ایتمك ، دها دوغروسی‌ملیت حسنی حقیقی مجراسنه‌صوقمق ایچون چالیشملی‌یز. بوكونكی حالدن كیمسه‌یی‌معاتب طوتاماییز . برچوق تاریخی ، سیاسی ، اقتصادی‌عامللر ،ملیت حسلرمزه‌تهدیدكار شكلی ویرمشدر .

فقط غیظ وشدتك لزوملی اولدیغی دورلر ومضر اولمغه باشلادیغی زمانلر واردر . حرب وانقلاب سنه‌لری كچدكدن صوكرا ، كندندن باشقه هر شیئی منع ونهی ایدن بوقصقانچ روحك تخریبكارلغندن آنجق بز ضرركوره بیلیرز.
نجم‌الدین صادق

*
* *

انسانلرده ملیت حسی ، ملیت مربوطیتی ، ملیت محبتی طبیعی ، فطری ، جبلیدر . ملتلر خصوصی عائله‌لر فوقنده عمومی برر عائله‌درلر. هر فردك ، سائر خصوصی عائله‌لره منسوب افراده نسبتله ، كندی‌عائله‌سی افرادینه مربوطیتی ، محبتی نه درجه طبیعی ، فطری ، جبلی ، صمیمی ایسه سائر ملتلره نسبتله ، كندی ملتنه‌مربوطیتی ، محبتی‌ده او درجه طبیعی ، فطری ، جبلی ، صمیمیدر . طبیعی وفطری حسلر قابل اطفا اولمادیغی كبی ، قابل تزیید وتنقیص‌ده دكلدر. اوزون عصرلرك ، مختلف عرقلر آره‌سنده حصوله كتیردیكی تمثیل و تمثللر بیله ، ملیت ومربوطیت محبتی فطرتدن ازاله ایده‌مز .

يالكز خارجى آثارينك تجليات وتظاهراتنه مانع اولور. آنك ايچون، مليت حسنى تزييده چاليشمق عبث و لزومسز بر غيرتكشلكدر ، فائده‌سى اولمدقدن بشقه ضررى كوريلور . مليت حسى طبيعى لكنى، فطرى لكنى محافظه ايتدكجه ، حال اعتدالده بولنور . خير و منفعت هر خصوصده وهر شيده اعتدال ايله قائمدر . طبيعى لكدن چيقان، فطرى لكدن چيقان هرشى يا افراطه ويا تفريطه منتهى اولور . حيات و حركات بشريه‌ده افراطله تفريطك هرايكسى‌ده مضر ومخاطره‌ليدر . مليتده افراط ، سائر ملتلره قارشى كين و خصومت توليد ايدر . كين وخصومتلر متقابل كين وخصومتلر جلبنه سببيت ويرر . بو عصرلرده كندى عائله‌مز ، كندى ملتمز افراديله خوش كچينمكه نه‌درجه احتياجمز وارسه ، سائر ملتلر ايله خوش كچينمكده محتاجز . مليتده تفريطده انحلال و اضمحلال ملى‌يى موجب اولور .

مليت دعواسنده افراط داخلده‌ده عكس العمللر حصوله كتيرر . مليت حسى طبيعى لك و اعتدال حالنده بولوندقجه ، ديانت حسيله اوزلاشه بيلير . فقط ، افراط درجه‌سنه واردير يلنجه ، آره‌لرنده تصادم و تعارض ظهور ايتمه‌سى احتمالى واردر . چونكه جوشغلى بر مليت حسى ملتلرى اوزاق ماضيلره طوغرو سوروب كوتورور . ملتلرك پك اوزاق ماضيلره طوغرو رجوع ايتمه‌لرى بوكونكى دينلردن اوزاقلاشمه‌لرينى موجب اولور . بو نتيجه بالطبع بوكونكى حسيات دينيه‌يه قارشى بر معارضه تشكيل ايدر . ملتلرى ، هيئت مجموعه‌لريله ماضى‌يه رجوع ايتديرمك قابل اولسه‌يدى ، بلكه ، بوكون ايچون ، بر تهلكه تشكيل ايتمه‌يه بيليردى . فقط ملتلر ايچنده ماضى‌يه دوغرو دكل ، ايلرى‌يه طوغرو كيتمك ايسته‌ينلر بولنه‌جغى ايچون ، ماضيجيلر ايله حال و استقباليجيلر آره‌سنده كچيمسزلك ظهور ايتمه‌سى قوتله ملحوظدر .

« اقشام » غزته‌سى سرمحررى ؛ بزم ، مليت دويغولرنده خارجه قارشى افراطلرمزدن شكايت ايدركن ، داخلى افراط و تفريطلريمزه قارشى‌ده بعض ايمالرده ، اشارتلرده بولنيور . مليت دعواسنده ، شمدى‌يه قادار پك مفرط طاوراتان نجم الدين صادق بكك بودفعه ، فكرنده حصوله كلديكى اكلاشيلان تحولك اسبابنى بيله‌ميورز . ماضيسى عنعنه دشمنلغيله طولو اولان مير مومى اليهك بوكون عنعناته دوست كورونمه‌سى اكر جدى ايسه ، فكرنده حصوله كان بو تحولى فال خير عد ايده‌بيليرز . فقط بعض جمله‌لرندن ، اجانبپرستلكى تأمين ايچون مليتكرزلكى توصيه ايتديكى آكلاشيليور كه بو توصيه سيله عنعنه دوستلغى يكديكريله تأليف ايديه‌ميور . چونكه عنعنه دشمنلغى اكثريتله اجانبپرستلكدن ايلرى كلير . بز كيمسه‌يه اجانب دشمنلغى توصيه ايتمه‌مكله برابر ، اجانبپرستلك نامنه مليتمزدن فدا كارلق ياپمقده ايسته‌مه‌يز .

بز ، مليت دويغولرمزده ، اجانبه قارشى افراطكارانه دكل ، تفريطكارانه حركت ايديورز . ملى عنعناتمزى ، ملى فضائلمزى ، ملى آداب اجتماعيه‌مزى ، ملى طرز معاشرتمزى اجانبپرستلك اوغرنده فدا ايديورز . بونلر مليت دويغولرنده ايلرى كيتمك دكل ، كيرى قالمقدر . اجانبك علوم وفنوننى ، آثار مدنيه‌سنى ، وسائط صناعيه‌سنى ، مخترعات فنيه‌سنى آلمق ، اقتباس ايتمك مليتمزى خللدار ايتمز ، بلكه ترصين واعلا ايدر . فقط اخلاقده ، اجتماعياتده ، طرز معاشرتده ، طرز تلبسده اجانبى تقليد ايتمك مليت دويغولرمزده‌كى اهمالكارلغك ، تفريطكارلغك بارز نمونه‌لريدر . ترقيات فنيه وصناعيه‌ده بين الملل اولمق ، فقط عنعنات وآداب اجتماعيه‌ده تورك قالمق اك نافع واك معقول بر مليتپرورلك ايكن ، بزم مليتپرورلكمز اجانبك سيئات اجتماعيه واخلاقيه‌سنى تقليد ايتمك ، ترقيات فنيه و صناعيه‌سنه لاقيد وسيرجى قالمق صورتنده تجلى ايديور .

دينى تعصب كبى ، ملى تعصبى‌ده مضر كوسترمكه باشلايان نجم الدين صادق بكله همفكرلرينك بزم بو سوزلريمزى‌ده ملى بر تعصب تلقى ايده‌جكلرنده پك متردد دكلز . ملى تعصبى بزده خوش كورميورز . فقط بز ، عناصر اسلاميه آره‌سنه تفرقه صوقان ملى تعصبى خوش كورميورز . اونلر ايسه ، اجانبه قارشى كوستريلن ملى تعصبدن شكايت ايديورلر ! .

يكى بر نهج علمى

سودليجه مكتبنده قرآن معلمى بر چوجغى ـ كويا ـ وحشيانه بر صورتده دوكمش ، بو يوزدن چوجق وفات ايتمش !.. بر غزته‌نك برقاچ ستون تخصيص ايتديكى بو خبرى دارالفنون امينى موضوع مقاله اتخاذ ايتمش ، داياق حقنده ستونلر طولوسى سوزلر سويله‌مش ، ماضىٔ حياتى كوزاوكندن كچيره‌رك يكرمى بش سنه اولده ينه بر صاريقلى خواجه‌نك كنديسنه قارشى كلن بر طلبه‌يى دوكديكنى تخطر ايده‌رك بو حادثه‌يى اوزون اوزادى‌يه ايضاح ايدوب طورمش .

دارالفنون امينك مسائل مهمهٔ علميه حقنده آرتيق سويلنه‌جك بر سوزى قالمامش كبى بويله بر حادثه‌يى مقاله‌سنه زمين اتخاد ايتمسى بزى علاقه‌دار ايدن بر مسئله دكلدر . يالكز دارالفنون امينك يكرمى بش سنه فاصله‌لى ايكى حادثه اوزرينه بناى حكم ايتمه‌يه قالقيشمسى نظر دقتمزى جلب ايتمكدن خالى قالمامشدر .

هر نه وسيله ايله اولورسه اولسون صاريقلى خواجه‌لر حقنده مؤاخذاتده بولنمق مومى اليهده بر علت مخصوصه حالنى آلمش ! بو

مقاله‌سنده‌کی استنتاجات علمیه‌سنك‌ده استنادگاهی بر چیتادن فضله قیمت ورصانتی حائز دکل . یکرمی بش سنه اول بر خواجه طلبه‌سنی دوکمش ، طلبه خواجه‌سنه مقابله‌ده بولونمش ... بو قدر جیلیز بر حادثه‌دن اوقدر معظم نتایج علمیه استحصالی ایچون صرف اولونان امکلره آجینیر. بز، دارالفنون امینی‌هرحالده‌کی مسئلهٔ اجتماعیه‌نك تدقیقنده هرکسدن زیاده بیطرف وبوکسك نظر صاحبی کورمك ایسترز .

(دایاق) حقنده برموضوع ایچون بویله یکرمی بش سنه اولکی برحادثه‌دن استمداده قالقیشمقدن ایسه قره‌غوللرده وتوقیفخانه‌لرده‌کی مظنونلرك حیاتی دارالفنون امینی ایچون دها اساسلی برساحهٔ تدقیق اوله‌بیلیردی . یوقسه بوکون مکتبلرده دایاق مسئله‌سنك ماضی‌یه عائد برحکایه‌دن باشقه بر اهمیتی قالمامشدر .

پك نادراوله‌رق وقوعه‌کلن ضرب حادثه‌لری‌ده آنجق خواجه‌لری مؤاخذه ایچون بر وسیله اوله بیلمکدن باشقه بر قیمتی حائز دکلدر . هم‌اساساً سودلیجه مکتبنده‌کی حادثه‌نك اصلی‌ده بیلمیورز، برمعلمك برچوجغی اولدوره‌جك قدر دوکه‌جکی‌ده قولای قولای قبول اولونه بیلیر بر حادثه دکلدر . بوقدر مناسبتسز بر حرکتده بولونمق ایچون معلم دکل ، حیوان اولمق ایجاب ایدر . خارجده دائما تکرر ایتمکده اولان برحادثه، بیکده بر، مکتبده‌ده تحدث ایده‌بیلیر. بویله پك نادر اوله‌رق وقوعه کلن منفرد برحادثه‌یی برچوق نفس صرفیله شیشیره‌رك هرکون تکرر ایدن حادثات شکلنه ارجاعه قالقیشمق عجبا بر موفقیت علمیه‌میدر ؟

برزمانلر اطفال مملکتك ولایت عمومیه‌سی موقعنه کتیریلن بر معارف ناظری قیز مکتبلرینی کزه‌رك سجدیکی بر کوزل قیزی نظارته دعوت ایتمش، اونك حال وخاطرینی صوردقدن صوکره فضیلت مکافاتنه‌ده مظهر ایتمشدی . شیمدی بونی بوتون معارف ناظرلرینه تشمیل ایدرك بومنفرد حادثه‌دن عمومی برحکم‌می چیقارمامز ایجاب ایدر ؟

کذلك ینه دور سابقده بر مکتب مدیری ۱۷ – ۱۸ یاشنده‌کی قیزلری نیم عریان برحاله قویه‌رق صحنه‌یه چیقارمش ، کنعان ایللرینه عائد بر اویونی تمثیل ایتدیرمش ، بونی سیر ایتمك اوزره‌ده معارف ارکانی دعوت ایتمشدی. شیمدی بونی بوتون مکتبلره تشمیل ایدرك بومنفرد حادثه‌دن عمومی بر حکم‌می چیقارمامز ایجاب ایدر ؟..

سودلیجه‌ده‌کی حادثه‌ده – اکر صحیح ایسه – منفرد بر حادثه‌در. یکرمی بش سنه اول اوکا بکزر بر حادثه‌نك وقوعنی‌ده دارالفنون امینی خاطرلایور . یکرمی بش سنه اول دکل ، هرسنه اولسه‌ینه منفرد بر حادثه اولمق ماهیتنی ضایع ایتمز .

صوکره ، ینه دارالفنون امین محترمی :

« دینی مدنیتده ، زهدی حیاتده هرفعلك ، اك اوفاق برحرکتك بیله ملائکه‌لر نظرنده برقیمتی واردی. برچوق فعالیتلرمز یاکناه ویا ثواب دفترینه یازیلیردی . بوکونکی ملی‌شعورمزده دونکی دینی شعورمزکبی متیقظ وقیصقانج اولمق مجبوریتنده‌در . »

دییور . بو نه دیمکدر ؟ (کناه ، ثواب دفترلری) قالقدیمی ؟ (دونکی دینی شعور) نه دیمك ؟ دارالفنونك شعباتی میاننده برده الٰهیات قسمی اولدیغنی اونوتیورلرمی ؟ (بوکونکی دینی شعوریمز) یوقمی ؟ بویله خفیف سوزلری شو ، بو کیمسه‌لر سویله‌یه‌بیلیر . فقط بر دارالفنون امیندن دها آغیر باشلیلق، دها زیاده بیطرفلق بکله‌نیر.

تأییده محتاج روایتلر

الٰهیات فاکولته‌سنك هم رئیسی ، هم‌ده تاریخ فقه مدرسی سید بکك ، اثنای درسده طلبهٔ علومه تلقین ایتمش اولدیغی روایت حالنده دوران ایدن بر قسم سوزلرینی – سویله‌میه‌جکنه دلیل مقامنده – بروجه‌آتی نقل ایدییورز :

۱۰ — فقهك صفحاتی اوچ قسمدر : اجتهاد ، تخریج ، تقلید . اجتهادده مجتهد شریعتده مجتهددر . او ، کیمسه‌نك سوزینی دیکله‌مز . مخرج‌مذهب‌ده مجتهددر . او ، تابع اولدیغی امامك سوزلرنده اجتهاد ایدر . مجتهد نصوص شرعیه‌ده بولامازسه ، قیاسه مراجعت ایدر . فقط مخرج امامك سوزینی نظر اعتباره آلیر . مع‌مافیه مخرج‌ده بویوك ذاتدر . فقط دائما هدفی اقوال امامدر . بناءً علیه اجتهاد درجه‌سنده برمعلوماته مالك اولمقله برابر مقلد حکمنده‌در. مقلد ایسه، بوایکیسندن دها آشاغی مرتبه‌ده‌در . او ، نه نصوصه ، نه‌ده اقوال امامه باقار . کتابنی « قیل » لر ایله دولدورور. بو، منفور برشیدر، طریق جهلدر. فقط عجز برچوق علمایی بوطریقه سلوکه مجبور قیلمشدر . مع‌الاسف توقف وتقلید، اجتهاد دوره‌سنك انطفاسنه سبب اولمشدر. غربده متأخرین دها بویوك ودها مترقیدر .

درتیوز سنه‌دنبری استانبولده بوقدر علما کلمش کچمش ، هپسی مقلد ، مخرج بیله یوق .. منلا خسرولر، ابن کماللر مخرج دکلدرلر . مقلدلر ، هپسی قدماسوزیله استدلال ایدر ، فلان بویله سویله‌مشدر ، فقط بن‌ده بویله دیرم دیمز، بنابرین مقلددر. بوکون بن بر آوروپالینك کتابنی، یاخود نظریه‌لرینی آلسه‌م « قیل » دیه‌رك « قوللر » قویسه‌م، سن بوکا پك اعلا اینانیرسك . قائلی کیمدر ؟ : یانقو ، آلفره‌د، الخ .. فقط بوطوغریمیدر ؟ بوعلمی‌میدر ؟ خایر .. بوعلم دکل ، جهلدر . بزم مقلدلرك جهللرینه رغماً کتابلری تفاخرله طولودر. بزنیچون کتابلرمزی

(قیل) لرله طولدوردق . بو (قیل) لر دین دکل ، برقانوندر. ارباب فقهك ، ارباب علمك رأیلریدر . اونلر بیك سنه اول ، سکز یوزسنه اول بوحکمی ویرمش ، بن اوکا دین نامنه نه‌دن اتباع ایده‌یم ؟ ! . بوکون احکام ده‌کیشمشدر . جناب حق ، جناب پیغمبر بویله تفرعاتی (ایجابیله حرکت ایدیکز .) صورتنده بزی مخیر بیراقمشدر . بز بو اختیارمزی استعمال ایده‌رز. مجله‌نك بر چوق ماده‌لری زمانك ایجاباتنه مخالف‌در . مثلا خیار رؤیت مسئله‌سی . . تجار آمریقایه مال سپارش ایدییور ، نمونه‌یه موافق اوله‌رق مال کلیور . تجار خیار رؤیتم واردییه مالی قبول ایتمیور . بیمده بوقدر ماده‌لر، شرطلر واردر. حال بوکه قرآنده بیع حقنده آیت یوقدر. جناب حق (اوفوا بالعقود) بویورمشدر وهیچ برشرط درمیان ایتمه‌مشدر . صوکره بوشرطلردن بعضیلرینی زمانه اویمادیغندن دکیشدیره‌جك اولورسه‌ق مجلسده‌کی خواجه‌لر همان اعتراض ایدرلر ، کافر اولورز .

۲ — اصوله دینی هرزمان بردر . زمانله آنجق عملی مسئله‌لر ده‌کیشیر. اکر اعتقادیات ده‌کیشمش‌سه بر نقیصه اولور . فقط بونلر تحریفه اوغرامشلردر. نته‌کیم بزده‌ده اولدیغی کبی . . بوکونکی دین اسلام زمان سعادتده‌کی اسلامیت دکلدر . بوکون تکیه‌لرده اویله اعتقادات اویله شرکلر وارد که سن اونلری طوغری یوله سوق ایدرسه‌ك سنی تکفیر ایدرلر. اویله یرلر واردرکه تربه‌یی زیارت ایدنلر حجردن معفودر اعتقادینی طاشیرلر . مزاردن بر منبع چیقار ، اونی الٓهی برمنبع ظنیله خسته‌لره چاموریني سوره‌رلر ، ییدیررلر . حضرت عمر شجرهٔ رضوانی بویله بر اعتقادك اوکنه کچمك ایچون اك اوفاق کوکلرینه وارنجه‌یه قدر کوکلتمشدر .

ایشته بویله خرافاتی ذهنلره صوقانلر کندی منفعتلری ایجابی بونلری یاپدیرییورلر . خلقه تأثیر ایدییورلر . زواللی خلق درویش اولویورز دیه کناهه کیررلر . شیخك قویوسنك صوینی ماء مقدس طانیرلر ، طاشلرینی شفا اومارق اوجقورلرینه باغلارلر .

۳ — دین محبتی امر ایدر . محبت ، مدنیتك اساسیدر . مدنیت دیمك سورو حالنده یاشامق دیمکدر . سورو حالنده یاشامق یعنی جمعیت دیدیکمز شی افرادینك یکدیکرینه محبتی ایله تقویه اولونور ، تأیید اولونور ، بویور. عین زمانده انسان طبعاً مستبددر، محترصدره بونلر غایهٔ اسلامیه‌یه منافیدر . غایه تساندر . و اویله ترقی‌در . اسلام دینی اخلاقیاتده علویت اساسی وضع ایتدیکی کبی، معاملاتده‌ده مسامحه اساسی وضع ایتمشدر . حتی عباداتده‌ده مسامحه‌کاردر . (انما بعثت بالحنیفة السمحة) بیورلمشدر. بن حنفی عین زمانده مسامحه‌کار بردینه مبعوثم . بو مسامحه و تخفیف هپ عین غایه‌یه معطوفدر .

احوال بشریه نظر اعتباره آلنمشدر . پیغمبرمز کندی مأمورلرینه بیله [یسروا ولاتعسروا بشروا ولاتنفروا] بیورورلردی . حتی پیغمبر سؤالدن خوشلانمازدی . « اك آز سؤال صوران اصحابندر » سوزینی سویله‌مشدر . [اترکونی کما ترکتم الخ] بیورمشدر : سزدن اول کلنلر آنجق پیغمبرلرینه سؤال واختلافلریله هلاك اولمشلردر . [بنم سزه أمر ایتدیکم شیدن کوجیکز یتدیکی قدر یاپیکز. نهی ایتدیکمی‌ده ترك ایدیکز .] بوحدیث شریف کوستریور که تکالیف شرعیه‌ده اصل اولان [عدم]در. [ان‌الله فرض فرائض... الخ] حدیث شریفی‌ده واردر . [جناب حقك اونی طوتیکز ، نهیندن قاچیکز ، سکوت ایتدیکی شیلر مرحمتندر ، نسیاندن دکل. اونلردن بحث ایتمه‌ییکز.] اوحالده نه‌دن بز بونلری قورجالادق ، نه‌دن لزومسز مسئله اورته‌یه قویدق و نیچون کتابلرمزی [قیل] لرله طولدوردق ؟ !. »

سبیل الرشاد

اولجه‌ده سویله‌دیکمز وجهله بزم بوسوزلری عیناً نقل ایدیشیمز سید بك‌افندینك بویله شیلر سویله‌میه‌جکنه دلیل اتخاذ ایتمك فکرینه مستنددر . چونکه بوسوزلرعیناً کورولمزسه ، مدرس محترمك بونلری سویله‌میه‌جکی اکلاشیله‌ماز. عربلر « انمایعرف ذوالفضل ذووه » دیرلرکه ارباب فضلی ینه ارباب فضل بیلیر وتقدیر ایدر دیمکدر . سیدبك کبی برفاضلك، تورکلرك مدارافتخاری اولان مثلا خسرولری ، ابن‌کماللری وسائر فضلای اسلامیه‌یی تجهیل وتزییف ایتمه‌سی امکانسزدر. بوکونکی اسلامیتك زمان سعادتده‌کی اسلامیت اولمادیغنی سویله‌مه‌نك بوکونکی مسلمانلری ضلالتده بیراقه‌جغنی ، سیدبك هرکسدن دهاطرافلی بیلیر. آنك ایچون اسلامیته بودرجه مضر برسوزی سویله‌مش اولماسنه ایناننه‌مایز. اسلامیتك معاملاتده وحتی عباداتده مسامحه اساسنه مستنداولدیغی سوزی بالذات اسلامیتك لزوم عبادات حقنده‌کی قطعی وتهدید آمیز امرلرینه مخالف اولمقله برابرطلبهٔ علومی وبالواسطه بتون مسلمانلری ترك عبادته تشویقی متضمندرکه سید بك کبی متشرع بر عالمك بودرجه مهلك بر تشویقده بولنمایه‌جغی بزجه قطعی برقناعت حالنده‌در . قناعتمزك خلافنه اوله‌رق اکر سویله‌مشسه مطلقابشقه برشکلده‌در. روایت اولنان شکله کیرمه‌سی یا کلش برتلقی‌یه اوغرامش بولنماسندن ایلری کلدیکنی درخاطر ایتدیرییور وهرحالده بز ، بو روایتلری قید احتیاطله تلقی ایدرز .

اخلاقسزلغه قارشی

اخلاق ملینك انهدامنه قارشی سیرجی طورمق اوله‌مایه‌جغی حقنده اقدام صاحبی جودت بكك نشریاتی منورلرك نظر دقتنی جلب ایتمه‌یه باشلادیغی ممنونیتله كورولمشدر. بو نشریات مناسبتیله بر ذات بعض ملاحظات درمیان ایدییور، دییوركه:

فی الحقیقه ایچنده بولندیغمز حادثات حال وآتی‌نك اهمیتنی كوسترمكده‌در و اخلاق عمومیه‌جه یكانه مدار استنادمز اولمسی لازم كلن متانته بدل آشاغی‌یه طوغری سرعت متزایده ایله تحول واردر. بوكا نشریانده‌كی لاابالیلك ایله فنا رسم وسینه‌مالرك تأثیری حقنده‌كی حكمكزده پك طوغریدر. بناءً علیه برطرفدن ارباب قلمك، دیكرطرفدن علما وفضلا ومتخصصینك سویهٔ معنویه واخلاقیه‌مزی یوكسلته‌جك و برمثال ایله تشریح بیوردیغكز وجهله مصالح اداریه‌مزده‌كی نقایصك اصلاحی ایچون هم وظیفه‌دار اولانلری، هم‌ده خلقی تنویر ایده‌جك مقاله‌لر، رساله‌لر ایله نشریاته قوت ویرملری فرض عیندر. چونكه مقاله‌كزك باشنده سویله‌دیككز كبی بوتون ممالك متمدنه‌ده علم و قلم صاحبلری مؤلفات ونشریات ایله اجتماعی انقلابلر وجوده كتیرمكه موفق اولمشلردر.

نشریاتك انسانلر اوزرنده‌كی تأثیری اسباب مختلفه‌دن طولایی بزده دنیانك پك چوق یرلرندن فضله اولدیغنی بیلیرسكز. بیوردیغكز وجهله خلقك علم ساحه‌سنده تنویری ایچون واقع اولان اخطاراتكزه یاناشان اولمدی ایسه بیله بالذات سزك وسائر ارباب فضل و همتك هر زمان عالمانه ارشاداتكز كوریلیور. فقط عجبا بونلردن بكله‌نیلدیكی قدر مثبت ثمره‌لر نیچون حاصل اوله‌میور؟ حتی بوتون بو ارشاداته رغماً بالخاصه معنویاتمزده‌كی تردیات نه‌دن طولایی تزاید وتوسع ایدییور؟ بنده‌كز بو نتیجهٔ معكوسه‌نك سببلرینی مختلف قلملرك محصولی اولان نشریات واقعه‌نك مطرد و یكدیكرینی متمم اولمامسنده، ثانیاً مقابل نشریات و تمایلاتك فطرت بشریه اقتضاسنجه دها قولای ساحهٔ سرایت وانتشار بولمسنده ونهایت ایكی قسم ارباب قلم آره‌سنده‌كی مباحثه‌نك تماميله علم واعتدال دائره‌سندن چیقوب شخصیات و سیاسیات وادیسنه انتقال ایتمسنده كورییورم.

اولا اشارت ایتدیكم نقطه‌یی بر آز ایضاح ایچون بر مثال عرض ایده‌یم:

لاابالی نشریاتدن وفنا رسم وسینه‌مالردن شكایت بیوردیغكز كبی ممتاز ومقتدر محررلرمزدن بری‌ده كچنلرده جدی بر غزته‌نك ستون مخصوصنده «بوكون اودن قاچان هر چوجغك آغزنده بر سبفاره رومانی اولدیغی كبی مكتبه كیدن برچوق چوجقلرك جنده‌ورحله‌سنده‌ده عصرك الكجیبلاق رومانی واردر» دیه ابراز تلهف ایدییوردی. [۱] حالبوكه ینه او غزته‌ده بوشكایتدن اول وصوكره عصرك الكجیبلاق تفرقه وحكایه‌لری كورولمامش دكلدر. هر كون مملكتك درت كوشه‌سندن قادین اركك، چولوق چوجق یوز بیكلرجه الده منتشر اولان غزته‌لرده -شمدیكی مرتبه‌لره واصل اولان طرز تصویر ایله- مندرج رومان وحكایه‌لرك مضرتی، برچوجغك رحله‌ده كیزله‌دیكی رومانلرله‌ده قیاس اوله‌میه‌جغی بدیهیدر. هم یالكز حكایه وتفرقه‌لر دكل، بعض ضابطه وقوعاتی وتیاترو اعلانلری بیله بویله تصویر اولنمقده‌در.

جودت بك افندی! فرداً دنیانك الك فضیلتكار قومی اولدیغی وهرایی شیئی قبوله مستعد بولندیغی حالده، نجابت اخلاقیه‌سی سوائق محیطه‌نك تهدیدی آلتنده قالان تورك ملتنی قورتارمغه چالشمق هر عقلی ایرن ایچون فرضدر. بالخاصه استانبول محیطی وطنك الك غلبه‌لق بربلده‌سی اولدیغی ایچون اوراده اخلاقاً لاابالیانه حركاتده بولنانلر اولدقچه كثرتلی اوله‌رق كوزه چاریقده ایسه بوصنف، اهالینك ناموس وفضیلت مجسمه اولان اكثریت عظیمه‌سنه قارشی هیچ دیمكدر. فقط اهمال ایدیله‌جك اولورسه وهله بعض قلم صاحبلرینك شایان حیرت برجرأت واصرار ایله یاپمقده اولدقلری كبی تشویق وتسهیل ایدیله‌جك اولورسه فلاكتك سرعتله توسع ایده‌جكی محققدر. بناءً علیه غائب ایدیله‌جك دقیقه یوقدر.

هرفنالغك مصدرحقیقیسی اولان سقوط اخلاقه قارشی واقع اوله‌جق برتشبثك، مملكتك مركز عرفانی اولان استانبولك فضیلتكار ومحترم اكثریت عظیماسنجه كمال تهالكله مظهر قبول وتأیید اوله‌جغی كبی وطنك هرطرفنده مسارعةً قبول و امتثال اولنه‌جغی وهر حالده حكومت جمهوریه‌مزكده مظاهرت مادیه و معنویه‌سیله كسب قوت ایده‌جكی شبهه‌سزدر. شوحالده اخلاقسزلغه قارشی بوتون غزته‌لرجه بالاشتراك مؤثر ومتمادی برمجادله آچیلمسنه دلالت خدمتی‌ده جملةً مسلم اولان فضیلت وحمیت وغیرتكزله معتبر اقدامك اوتوز سنه‌یی متجاوزمدتدن بری ایفا ایتدیكی خدمات مشكوره جمله‌سندن اوله‌رق بكله‌مكه حقمز واردر. بومجادله‌نك مثمر اوله بیلمسی، منطق واعتدالدن آیرلمامغه وهله شخصیاتدن صورت قطعیه‌ده توقی‌یه ومعین بر اصول دائره‌سنده یوریدلسنه متوقف اولدیغندن تفرعات اجرائیه‌سنی مطبوعات جمعیتنده تثبیت قابلدر ظن ایدرم.

صدقی

[۱] مرصاد عبرت ۱۵ شباط ۱۳۴۰

فنالغك تظاهرى

« صوك تلغراف » غزته‌سنك خبر ويرديكنه كوره ، بك اوغلنده بعض قادينلر سوقاقلرده چورابسز كزمه‌يه باشلامشلر . نظر رغبتى جلب ايچون چيپلاق باجاقلر پودره‌لرله سوسلنمكده ايمش . اوروپاده‌كى چيپلاق آياق موده‌سى درحال بورايه‌ده سرايت ايتمش .

غزته‌ده بو حوادثى كورن بر ذات كمال حيرت واندیشه ايله بزه كوستردى : — بو كيديشله ايش نره‌يه واره‌جق ؟ ديدى .

واره‌جغى بر صانكه بللى دكل ايمش كبى آرقداشمزك كوستردیكى بو تجاهله كولدك . ايشك واره‌جغى يرى جودت بك كوسترمشدر . نتيجه البته مدهشدر . بوكبى شيلر نيچون طبيعى كورولميورده حيرت ايديليور ؟.. بزمده آكلايه‌مادیغمز نقطه بودر . بر هيئت اجتماعيه‌ده كه فضيلت مفهومنك قيمتى قالماز ، آرتيق اورادن اوته‌سى بوقدر . انسانك مكرميتى ، حيواندن فرقى معنوياتى اعتباريله‌در . معنوياتى بر طرف ايتديككز كون حيواندن هيچ بر فرقى بوقدر . بر كلبك سوقاقده معامله‌ٔ جنسيه‌ده بولونمسندن طولايى اونى تعييب ايديورميسكز ؟ او ، بويله بر شيئك فرقنده دكلدر . بونك عيب اولمسى ، سزك انسانلق حسيله محاكمه‌كزك نتيجه‌سيدر . سز بو حسلردن تجرد ايدنجه طبيعى او وقت نظر كزده دكيشير .

انسانلرى حيواندن فرقلى بر حيات مكرمت وفضيلت ايچنده ياشاتان معنوى دويغولردر . او دويغولره قارشى قولاقلر طيقانديغى كون آرتيق هرشى ياپيله‌بيلير . انسان بر كره (حيا) مفهومنى انكار ايتمش اولماسون ، اندن صوكره اونك ايچون هيچ بر قيد وقيود قالماز . اوزمان تماميله باشى بوش بر حيوان اولور .

ايش بو حاله كلدكدن صوكره آرتيق اونك درجه‌سى‌ده بوقدر . شورايه قدر ياپيله‌بيلير ، بوراده اوته‌سى ياپيله‌ماز ، كى دوشونجه‌لر ذهندن بيله كچمز . او ، مسئله‌يى اساسندن حل ايتمش ؛ فضيلت ، حيا ، بونلره معناسز مفهوملر ديمش . « يى ، ايچ ، ذوق وصفا كه باق ! » فلسفه‌سى فكرلرى قاپلادق صوكره سز آرتيق اونى هيچ بر نقطه‌ده دوردوره‌مازسكز . كوكسنى آچدقدن صوكره قوللى نيچون كوسترمسون ؟ اونى‌ده ياپدقدن صوكره باجاغندن چورابى چيقارمسى نه‌دن حيرتى موجب اولسون ؟

اما سز ديه‌جكسكز كه : « بو كيديشله يارين دها باشقه طرفلرنى‌ده كوستره‌جك ! » طبيعى دكلى ؟ بو چوراب سوكوكى كبى‌در . بونك توقف نقطه‌سى يوقدر . وبونى شو نقطه‌ده توقيفه چاليشمق‌ده بيهوده‌در . ايشك مبدأنده چاليشمق كركدى . او ، بر كره چيغرندن چيقمش .

شيمدى آرتيق اونك درجه‌سيله مشغول اولمقده معنى يوقدر . او كيده‌بيله‌جكى يره قدر كيده‌جكدر . ايشى اساسندن حل ايتمك ايجاب ايدر .

— اما بو كيديشك صوكى اوچورومدر !

— كيم ديدى كه دكلدر ؟

— يكى ، نه اوله‌جق ؟

— اونى وقتيله دوشونمك كركدى .

« آمان ايتمه‌يكز ، عصرلردن برى تورك قادينينك الك كرانبها سرمايه‌سى اولان حجابنى ييرتمايكز » ديديلديكى زمان هر طرفدن آتشلر پوسكورولیورى : « قادينى حالا اسير ياشاتمق ايسته‌يورلر . بو اسارت زنجيرلرينى قيره‌جغز . باشقه ملتلرك عادتى اولان حجابى آياقلر آلتنده چيكنه‌يه‌جكز . ياشاسون حريت نسوان ! »

اوت ، بو محيطده او حجاب پرده‌لرى ييرتيلدى اجنبى اشغالى بو حركتى تسهيل و حمايه ايتدى . اوقدر حسرتله تخيل ايديلن سوسيه‌ته حياتى نهايت استانبولده تأسس ايتدى .

شيمدى آرتيق كوزل كوزل اكلنمكدن باشقه ياپه‌جق بر شى يوق . او قاوغالردن ، حريت نسوان نغمه‌لرندن مقصد آكلاشيلدى . اسارت زنجيرلريله باغلى اولان قادين اعلان حريت ايتدى ، بوتون او معنوى مفهوملرى ذهنندن سيلدى ، سوپوردى . حجابى ييرتدى . يكرمنجى عصرك متجدد قادينى ناميله استانبولده بر زمرهٔ نسوان پيدا اولدى . دعواده بيتدى .

شيمدى بوتون او حريت نسوان آووقاتلرى بر طرفه چكيلمش ، ياپدقلرنى سير ايديورلر . برى چيقوب‌ده :

— قصدكز بوميدى ؟ ديه صورونجه :

— تأسف ايدرز ، ديورلر . هيچ بز بويله شيلر ايسترميدك ؟ مع‌مافيه بونلر استحاله دورلرنده اولاغان شيلردر . كلير ، كچر ...

— كچر دكل ، كوندن كونه آزييور !

— نه ياپه‌لم ؟

— ياپه‌جقكز ، زواللى قادينى ناصيل بو حاله كتيرديسه‌كز ينه اويله‌جه قولندن طوتوب چاموردن چيقارمقدر . يوقسه معاذاله انحلال اجتماعى محققدر ، بكلر !

شئون حياتك نه غريب جلوه‌لرى‌وار . فردلر كبى هيئت اجتماعيه‌لرده طوردن طوره كيريورلر . عقبه‌دن عقبه‌يه اوغرايورلر . مجادله‌سز ، كلفتسز هيچ بر نعمته ايريله‌ميور . بعضاً فضيلت يوللرى اوقدر ديكنلرله طولاركه انسان اوندن اوزاق قالمش ، اوكا واره‌مايه‌جق كبى كلير . بعضاً رذيلت يوللرى او قدر كل كلستان شكلنه صوقولوركه انسان كنديني شاشيرر . كوزلره چكيلن غفلت پرده‌لرينى ييرتوب‌ده ضلالت

یوللرندن یوزچویرمك ، حق یولی طوتمق اوقدر مشكل اولورکه .. چوق کیمسه‌لر بو امتحانده دوکولورلر .

فردلرکبی جمعیتلرده هپ برقرار اوزره کیتمز . زمان اولورکه ایی ایله کوتو تفریق ایدیله‌میه‌جك حاله کلیر. زمان اولورکه هیئت اجتماعیه‌نك سلامتی فالغك بوسبوتون تظاهرینه وابسته اولور . بویله‌زمانلرده‌بعض کیمسه‌لرملتلرك شئون حیاتندن تغافل ایدرك اندیشه‌یه دوشرلر. قدرت فاطره‌نك‌شئون بشر اوزرنده‌کی تصرف مطلق اونلری حیرتده براقیر . بویله‌بحرانلی زمانلرملتلرك‌امتحان زمانلریدر. بوامتحانده‌بوزوق فطرتلر قالبورك آلتنه ییغیلیر . تمیز روحلر پارلاق اینجی دانه‌لری کبی سچیلیر، دیزیلیر ، تمایز ایدر ، دهـا چوق قیمتله‌نیر . محو و مضمحل اولمسنه ارادهٔ الهیه تعلق ایتمه‌ین ملتلر زمان زمان بویله امتحـانلره چکیلیر ، ایلکله کوتولك یوللری هر کسك آکلایه بیله‌جکی صـورتده تفریق اولنور . بویله زمانلر بحرانلی اولمقله برابر نتیجه‌سی فلاح عمومی‌یه منجر اولور .

ایی ایله کوتونك ، ضـلالتله هدایتك قاریشـدیغی مؤمن هیئت اجتماعیه‌لرینی جنـاب حقك بو حال اوزره براقمایه‌جغی قرآن کریمده بیان بویورولمشدر ۱] ایی ایله کوتو ، ضلالتله هدایت هرحالده تفریق اولونور .

اونك ایچون قورقولان جهت ، فضـیلتله رذیلتك ، ضـلالتله هدایتك غیرقابل‌تفریق برحاله کلمسیدر. الحمدلله ، فنالق تظاهر ایتمش، فضیلت آیریلمشـدر . بوکون رذیلتك رذیلت اولدیغی همان هر طرفجه تسلیم و اعتراف اولونیور . رذائلی محاسن شکلنده کوسـترمك ایسته‌ینلرك سوزینه آرتیق اینانان قالمایور . فنالقله مجادله ایچون یومی مطبوعاتمزده خیرلی‌برجریان بلیریور. انشاءالله بوجریان قوت بولورده فضیلتك قیمت واهمیتی آرتار ، رذیلتده رذیلت اولمقدن چیقه‌ماز .

مصر احوالی

شهرحالك اواخرینه طوغرو مصر باش وکیلی زغلول پاشـا انکلتره ایله اجرای مذاکرات ایچون لوندره‌یه عزیمت ایده‌جکدر . مصر ایله سودان دعواسنك بالمذاکره حلی ایچون مصر باش وکیلنك اختیار ایده‌جکی بوسیاحت چوق عظیم مشکلات ایله مالی اولاجقدر . انکلیزلرك کیردکلری یردن سلاح قوتندن باشقه برقوتله چیقمادقلری معلومدر . حال‌بوکه مصرلی دینداشلرمز انکلیزلری مصر وسوداندن سـلاح قوتیله دکل ، حق قوتیله چیقـارمق وممملکتلرینی قورتارمق أملنده بولونیورلر . حق قوت طانیمایانلر ایچون حق قوتنك براهمیتی اولمایه‌جغی آشکاردر . بناءً علیه انکلیزلردن تام بر اسـتقلال قوپارمق امکانی منسلب دکلسه‌ده ، مذاکرات ایله قطعی وشـایان خوشنودی برنتیجه‌یه دسترس اولمق امکانی مفقود کبی‌در . بناءً علیه زغلول پاشایه موفقیتلر تمنی ایتمکله برابر مصر مجاهدهٔ ملیه‌سنك دها اوزون برزمان دوام‌ایده‌جکی تخمین ایدیلمکده‌در. هرحالده انکلیزلر مصرك استقلالنی برطاقم أليم قیدلرله تعقیب‌ایتمك ومصرده حاکمیتلرینی بالواسطه ویاخود بلاواسطه دوام ایتـدیرمك ایچون اللرندن کلنی یاپه‌جقلردر . زغلول پاشانك بو تشبثاته نه صورتله مقاومت ایده‌حکنی کوره‌جکز .

برحقیقتك تظاهری

سودلیجه مکتبنده‌قرآن‌خواجه‌سنك‌برطلبه‌یی دوکدیکنی‌وطلبه‌نك بویوزدن وفات ایتدیکنی بعض غزته‌لر اوزون اوزادی‌یه سرمایهٔ‌مقال اتخاذ ایلمشلردی . حتی دارالفنون امینی بیله بوحادثه‌دن استفاده ایتمه‌یه قالقیشمشدی . اخیراً اوزون تحقیقات وتدقیقات نتیجه‌سنده چوجغك وفاتی دایاقدن اولمادیغی، اسکی برخسته‌لق نتیجه‌سی‌اولدیغی رسماً تحقق ایتمشدر . اساساً بونك طوغرولغی قطعی اولمادیغی ، مسـئله‌نك مبالغه واعظـام ایدیلمش اولدیغی (یکی بر نهج علمی) سرلوحه‌لی مقـاله‌ده سویله‌مشدك . حقیقتك بو قدر چابق تظاهری شایان شکراندر . ایشی کوجی براقوب‌ده بویله اصـلسز حادثه‌لری سرمایهٔ مقـال اتخاذ ایدن دارالفنون امینی باقه‌لم فکرلرینی تصحیح ایده‌جکلرمی ؟

تحلیلی تاریخ فلسفه :

مطالب ومذاهب

مابعدالطبیعه وفلسفهٔ الٰهیه

فرانسز فیلسوفلرندن مشهورپول‌ژانه ایله غابریه‌ل سه‌آیك‌مساعیٔ مشترکه‌لریله میدانه کلمش امهات کتبدن معدود یکانه براثر اولوب یونان قدیم بدایتندن اون طقوزنجی عصر میلادی نهایتنه قدر غربك بوتون مطالب ومذاهب فلسفیه‌سنی جامعدر .

مدرسهٔ سلیمانیه مدرسی سابق‌فاضل محترم‌حمدی افندی حضرتلری طرفندن کمال اهتمام ایله لسانمزه ترجمه اولونمشدر . مومی الیهك‌آیریجه اوزون بر مقدمه‌سی‌ده واردر . مقدمه‌ده مهم بعض مسـائل فلسفیه موضوع بحث ایدیلمشدر. پك استفاده‌لی اولان بومهم کتابك فیآتی‌یوز غروشدر. مجلدی ۱۲۵ غروشدر. طشره ایچون پوسته اجرتی‌تعهدلی اولمق اوزره اوتوز غروشدر .

سبیل‌الرشادك هرقارئی‌لااقل ایکی‌کیشی‌یی‌دها آبونه قید ایدرسه مجموعه‌مزك نشری خصوصنده پك بویوك لطفده بولونمش اولورلر .

۱] ماكان الله ليذر المؤمنين على ما انتم عليه حتى يميز الخبيث من الطيب .

آبونه شرائطی : هر یر ایچون سنه‌لکی (۴۰۰) آلتی آیلغی (۲۲۵) ؛ ممالك اجنبیه ایچون سنه‌لکی (۴۵۰) ، آلتی آیلغی (۲۵۰) غروشدر.

نسخه‌سی ۷,۵ غروشدر .
سنه‌لکی ۵۲ عدددر .

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده رشید افندی خانده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولونور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

۱۳۳۰

آدرس تبدیلنده آیریجه ۵ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه یازلمسی رجا اولونور .

پاره کوندردیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنی بیلدیرلمسی رجا اولونور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ۶۰۴ — ۹ ذی القعده ۱۳۴۲ — * پنجشنبه * — ۱۲ حزیران ۱۳۴۰ — جلد ۲۴

اسرار قرآنیه

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَقَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَداً سُبْحَانَهُ بَلْ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ .

مآل شریفی :

« بنه اونلر (اهل کتاب) : الله اوغول ایدیندی دیدیلر. او (نك شانه عظمتی) بویله شیلردن مقدس و منزهدر. بلکه کوکلرده یرده هرنه وارسه (جمله‌سی) اونکدر و جمله‌سی اوڭا منقاددر. »

***

بوندن اولکی یازیلردن جناب حقك کندیسنه ماعداسنك شریك بیلنمه‌سنی مغفرت ایتمدیکی ومحسن اولارق ذات اجل واعلاسنه منقاد اولان کیمسه‌نك‌ده خوف وحزندن آزاده اولدیغی معلوم اولمشدی . وحدانیت الهیه ایله ذات باریسنك عبادت وربوبیتده انفرادینی اثبات خصوصنده بو آیات کریمه مترادف اولنجه اهل کتاب ایله مشرکینك بوکبی آیات باهره وادلهٔ بینهٔ قاطعه ایله مجادله ایتمه‌نك نتایجندن بری‌ده ، – (وقالت الیهود عزیر ابن الله وقالت النصاری المسیح ابن الله ذلك قولهم بافواههم یضاهئون قول الذین کفروا من قبل قاتلهم الله انی یؤفکون) آیت کریمه‌سنك دلالتندن مستبان اولدیغی اوزره – الله تعالی‌یه ارکك ویا قیز اولاد اثبات ایتمه‌لرندن طولایی بونلرك آلتنه چاریمق ودعوالرینك درجهٔ قیمتنی یوزلرینه اورمق اولمشدر . نته‌کیم خرستیانلرك عیسایی ، یهودیلرك‌ده عزیری ابن الله اعتقاد ایتمه‌لری شرك صریح نوعندندر . بونلرك کندیلرینی توحید باری‌یی امر وذات اللهدن کرك ربوبیت وکرك عبادت بابنده شرکایی نفی ایدن کتب سماویه اهلی اعتقاد ایتمکله برابر (ویجعلون لله البنات سبحانه ولهم مایشتهون) مصداقنجه کندیلرینك ایسته‌دکلری کبی ارکك اولادی وارکن اللهك قیز اولادی اولدیغنه قائل اولان جهلهٔ مشرکینك یولنی طوتمشلردر .

دین اسلامك ابراهیم ایله موسی وعیسی وسائر رسل کرام علیهم السلام حضراتنك دینی اولدیغنی اوجه سویله‌مشدك . (ان الدین عند الله الاسلام وما اختلف الذین اوتوا الکتاب الا من بعد ما جاءهم العلم بغیا بینهم) . حضرت مسیحك ابن الله اولدیغنه قائل اولمق اوقدر سخیف وقوجه قاری هذیانه اوقدر یاقین بر اعتقاددرکه شو جاهل نصاری ایله مناقشه ومجادله‌یه کیریشمه‌مز بیله همان همان عبث ولغو کیدر . آنجق مبحث توحیدی اتمام ایچین اونلرك بعض شبهه‌لرینی ذکر ایده‌جکزکه بو حریفلرك عطیهٔ الهیه اولان بونجه ذکالری وبوقدر واسع علملری ایله برابر اهل فلسفه وزندقه‌دن اولوب ماده وطبیعتك اوته‌سنی منکر اولدقلری صیق صیق وعلناً تکرار ایدوب طورورکن ینه شکلاً وروحاً خرافاتدن هیچ فرقی اولمایان نیجه اقوال سخیفه‌یه قائل اولدقلری معلوم اولسین .

بز بوراده الیوم الده اولان تورات ایله اناجیل معروفه‌نك صحیح ومتواتر وسند متصل ایله بزه بالغ اولمادقلری حقنده – بزدن اولکیلر کبی – سرد ادله‌دن واز کچیورز . جدلاً وتنزلاً بو کتابلرك اونلرك اعتقاد

ایتدکلری کبی اولدیغنی تسلیم ایدیورز. بویله ایکن عجبا ینه بونلرده تثلیثه واللهك مسیحه پدر اولدیغنه دلالت ایدر برشی وارمیدر؟ مسیح علیه‌السلام کندیسی ایچین «ابن الانسان» دیرمش. بز بو تعبیری حواری متی انجیلنك یکرمی بو قدر یرنده بولیورز. بو تعبیرك حضرت مسیحك انسان اولدیغندن باشقه‌سنه دلالتی اولامیه‌جغی بدیهیدر.

مع‌هذا لوقا انجیلنك اوچنجی بابنده حضرت مسیحك نسبی بیان ایدرکن مسیحك ابن یوسف» ١] و آدمك ابن الله اولدیغنی سویلیور. ایشته حواری لوقا مسیح علیه‌السلام ایچین معروف بر انسانك اوغلیدر، دیمشکن آدم علیه‌السلام ایچین کندی جنسندن ابوی اولمادیغی ایچین «ابن الله» دییور. حال‌بوکه آدم علیه‌السلامك متعارف اولان معناجه اللهك اوغلی اولمادیغی حقنده بوتون نصارانك اجماعی واردر. اوت انجیلك بر چوق بابلرنده «ابن الله» و «ابناء لله» تعبیرلری وارد اولمشدر. بو تعبیرلرله اللهك سوکیلیلری قصد ایدلمشدر. مثلا «نه مبارکدر صلح ایدیجیلر، زیرا آنلره اولادالله تسمیه اولنه‌جقدر.» ٢] عباره‌سی بو قبیلدندر. کذلك یهود ایله مسیح آره‌سنده جریان ایدن مکالمه‌ده: «سز بدرکزك عمللریله عمل ایدرسکز. ایمدی آکا بز ولد زنا دکل ایز. بزم بر پدرمز وار، اوده آلله‌در، دیدیلر. عیسی دخی آنلره دیدیکه اکر آلله پدرکز اولسه‌یدی بنی سور ایدیکز.» دنیلدیکی کبی ایاك یوحنا رساله‌سنك ٣ نجی بابنك ٩ نجی آیتنده «اللهدن هر طوغمش اولان کناه ایشلمز. چونکه آنك تخمی آنده قالور واللهدن طوغمش اولدیغی اجلدن کناه ایشلیه‌مز» وینه مذکور رساله‌نك ٥ نجی بابنده: «هرکیم که عیسانك مسیح ایدیکنه اینانور ایسه اللهدن طوغمشدر» و: «اللهك اولادینی سودیکمزی بوندن یعنی اللهی سووب امرلرینی حفظ ایتدیکمزدن بیلورز» دنیلمشدر.

کذلك سفر سموئیلك ٧ نجی بابنده سلیمان علیه‌السلامه «ابن الله» اسمنك ویرلدیکی «بن اوکا پدر واو بکا اوغول اولور» عباره‌سندن آکلاشیلیور.

ینه اشعیا علیه‌السلامك مناجاتنده بنی مشارالیهك کندیسنه و بنی اسرائیله اضافةً اللهه «اب» اطلاق ایتدیکی کورولیور: مناجاتك عباره‌سی شودر: «وشیمدی یارب سن پدرمزسك» ٣]

آیات سابقه‌نك کافه‌سندن ابن کلمه‌سندن اهل طاعت وخیار عبادالله مقصود واللهه بونلره نظراً اب دینلمه‌سنك حقیقت دکل، کنایه اولدیغی قولایجه ادراك اولونابیلیر. بو کتابلرده اللهه «یتیملر باباسی» دنیلدیکی‌ده واردرکه مراد اللهك یتیملره اولان رأفت ورحمتنی وجمله‌سنه شامل اولان لطف واحسانی آکلاتمقدر. یوحنا انجیلنك ٨ نجی بابنده حضرت مسیحدن نقلاً روایت ایدیلن «سز آشاغیدن‌سکز. بن یوقاریدن‌ایم» عباره‌سی ایله خصمانلرك تمسك ایتمه‌لری جهل وضلالت اثریدر. زیرا بوکبی سوزلر بزم عوامزك بیله آراسنده شایع اولمش کنایاتدندر. زمان اولورکه انسان بر قوم وجماعتك ایچندن نشأت ایتدیکی وجماعتلرندن بر فرد اولدیغی حالده قوم وقبیله‌سنك وهمشهریلرینك بعض افعال وصفاتنی بکنمه‌دیکی ایچون «بن سزدن دکلم.» دییه تبری‌ یه قالقیشیر. بناءً علیه حضرت مسیحك «بن یوقاریدنم» دیمه‌سی جاهللرك آکلادیغی کبی سمادن ایندم و عالم بشریدن دکلم دیمك اولیوب حائز اولدیغی عصمت ومکانت حسبیله اللهك اصطفا ایتدیکی اخیارناسدن وبو اعتبار ایله صفات واخلاقجه وعقل و عدالتجه ایچنده بولوندیغی عالم ظاهریدن باشقه بر عالمك فرد مختاری اولدیغنی افهام ایچوندر. یوحنا انجیلنك ٧ نجی بابنده‌کی بیانه نظراً مسیحك کندی تلامیذی حقنده «چونکه اونلر عالمدن دکللردر. نته‌کیم بن‌ده عالمدن دکلم» بویورمسی‌ده بوکا دلیلدر. اکر بو عباره الوهیتی اقتضا ایده‌یدی مسیحده، تلامیذی هپ عبادته شایان الهلر اولورلردی.

سیدبکك ارشادات عالمانه‌سی

عالم مومی‌الیهك «آلهیات فاکولته» سی رئیسی بولنماسی ایکی جهتدن حائز اهمیت عد ایدلمکه شایاندر. بری فاکولته‌نك وضعیت علمیه‌سی، دیکری‌ده طلبه‌نك استقامت فکریه‌سی. سید بك افندی؛ علوم اسلامیه‌نك مبادی ومقاصدینی، مبادی ایله مقاصد آره‌سنده‌کی ارتباط ومناسبتلری، مبادی ومقاصدك درجات ومراحلنی، عدد ونوعلرینی بالفعل کوروب کچیرمش اولمق صورتیله، بیلیر بر ذات قیمتداردر. مدارس اسلامیه‌نك قدیم وتاریخی وظائف علمیه‌سنی عهدهٔ مسئولیتنه آلمش بولنان آلهیات فاکولته‌سنك، نه کبی برغایهٔ علمیه تعقیب ایتمه‌سی لازم کلدیکنی وبو غایه‌یه هانکی طریق علمی ایله کیدیله‌بیله جکنی‌ده لائقی وجهله مدرکدر. بو خصوصلره عائد نظری، تجربی معلوماتیله، رئیسلکنی درعهده ایتمش اولدیغی فاکولته‌نك شمدیکی وضعیت علمیه‌سنی قارشیلاشدیرنجه، تصحیح واصلاحی لزومنه قناعت قطعیه کتیردیکی شبهه‌سزدر. اوکا، بویله بر قناعت علمیه کلمش اولماسی، بشقه‌لرنده‌ده، فاکولته‌نك وضعیت علمیه‌سنی تصحیح واصلاحه چالیشه‌جغی قناعتنی تولید ایتمشدر. تصحیح واصلاح تشبثاتنك موفقیتله نتیجه پذیر اوله جغنده‌ده شبهه ایدلمیور. کیفیتك معقولیتی، طبیعیلکی، بالذات کندیسنك واصل اولمق ایسته‌دیکی نتیجه‌لره کوره مقدمات منطقیه احضار ایتمك خصوصنده‌کی اختصاصی وبو اختصاصندن متولد قدرت اقناعیه‌سی، نهایت، حائز بولندیغی امن واعتماد، مالك اولدیغی نفوذ وشهرت وبونلری تتویج ایدن حسن نیتی، تأمین موفقیته کافی کوریلیور. فاضل

١] یوسف نجار اولاجق. ٢] انجیل متی باب ٥، آیت ٩.
٣] کتاب اشعیا باب ٦٤، آیت ٨.

مشارالیهك بویله، امیدلر ایله مشحون دیلکی ألبته حائز اهمیت تلقی ایدلمکه شایاندر.

طریق تحصیلده طلبه‌یه براستقامت فکریه تعیین ایتمك، سطح بحرده سیروسفره چیقان سفائن قاپدانلرینك، استصحاب ایتدکاری استقامت حرکت پوصله‌لری قادار اهمیت حیاتیه‌یی حائزدر. تعقیب ایده‌جکی استقامت حرکت پوصله‌سی حامل اولمایان قاپدانلرك، سفینه‌لرینی ساحل سلامته ایصال ایده‌میه‌جکلری کبی، طریق تحصیلده، تعقیب ایده‌جکی استقامت فکریه‌دن واواستقامتله واصل اوله‌جنی غایهٔ علمیه‌دن غافل بولنان طلبه‌ده استفاضه ایده‌مز. بوعقامت حرکتك مسئولیتی، بالطبع، بولجیلرنی استقامتسز وغایه‌سز اوله‌رق سیروسفره چیقاران قاپدانلره عائددر. مدرسه‌لرکده، مکتبلرکده بزی مطلوب غایه‌لره ایصال ایده‌مه‌ملرینك اك مهم سببی بومؤسسات علمیه‌ده سیروسفره چیقان طلبه‌نك، هم غایهٔ مطلوبه‌دن، هم ده اوغایه‌یه موصل حرکت فکریه استقامتندن غافل بولنملریدر. سید بك افندی کبی علمی سیر وسفرلرده رسوخ واختصاص کسب ایتمش متبحر، تجربه‌دیده برقاپدانك، آلهیات فاکولته‌سی کبی اك حیاتی برسفینهٔ علمیه‌یی غایه‌سز واستقامتسز اوله‌رق سیر وسفره چیقارمایه‌جنی معلوم ومجزوم ایدی. فاکولته‌دن خارجه عکس ایدن معلوماته نظراً، فاضل مومی الیه، فاکولته‌نك غایه‌سنی واوغایه‌یه وصول ایچون تعقیب ایدلمه‌سی لازم کلن حرکت فکریه استقامتنی کوستریر بر سیر وسفر پوصله‌سی تنظیم ایتمش وبو، پوصله مندرجاتی حقنده یولجیلرینه پك مهم افادات وبیاناتده بولنمشدر. کرسئ تدریسدن طلبه‌یه وقوعبولان عالمانه ومرشدانه افادات وبیاناتنك پك مهم کوردیکمز بعض قسملری حقنده بعض ملاحظات درمیان ایتمك لزومنی حس ایدیورز. خیرخواهانه اوله‌رق وقوعبولان افادات وبیاناتك پك مهم کوردیکمز نقطه‌لری شو اساسلردر:

١ — دیانت اسلامیه‌نك حقیله اکلاشیله‌مامش بولندیغی وطلبه‌نك حقیله آکلامایه چالیشمالری لزومی.

٢ — دیانت اسلامیه‌نك بعض زوائد ایله قاریشیق اولدیغی وبو زوائدك طی وترکی لزومی.

٣ — خوجه‌لرك، احادیث شریفه‌نك صحیحنی غیرصحیحندن تفریق ایده‌مدکلری.

٤ — اقوال فقهایه فضله مربوطیت کوستردیکی وبو مربوطیتك حریت تفکره مانع اولدیغی.

٥ — مقاومت ایدیله‌مه‌ین قوتلی جریانلر قارشوسنده، دینه مغایر مسائل و حادثاتك دیانتله آز علاقه‌دار کوسترلمه‌سی لزومی.

فاضل مشار الیهدن وقوعبولدیغی روایت اولنان بوافادات وبیاناتك نه درجه‌یه قدر طوغری اولدیغنی بیله‌مدیکمز ایچون «العهدة علی الراوی» دیه‌رك خصوصات مذکوره حقنده‌کی ملاحظاتمزی بروجه آتی عرض وتبیانه مباشرت ایدیورز:

١ — طلبه‌نك حقائق اسلامیه‌یی حقیله اکلامایه چالیشمالری توصیه‌سنه اشتراك ایتمیه‌جك کیمسه بولنه‌مز.

حقایق اسلامیه‌یی حقیله اکلایه‌مایان طلبه‌نك اسلامیته خدمت دکل، اهانت ایده‌جکنی بیلمه‌ین کیمسه‌ده یوقدر. یارم دوقتورك انسانی جاندن، یارم خواجه‌نك ده دیندن جدا ایده‌جکی مشهور ضروب امثالمزدندر. آنك ایچون طلبه‌یه، حقائق اسلامیه‌یی حقیله اکلامایه چالیشمالری توصیه‌سنه بتون صفوت وصمیمیتمزله اشتراك ایدرز. فقط حقائق اسلامیه‌نك حقیله آکلاشیله‌مه‌مش اولدیغنی علی الاطلاق قبول ایده‌میه‌جکز. حقائق اسلامیه‌یی حقیله اکلایه‌مایان واکلامق قدرت علمیه‌سنی حائز اولمایان کیمسه‌لر هرزمانده بولنه‌بیلیر، ناصل که زمانمزده‌ده یوق دکلدر. فقط حقائق اسلامیه‌نك، هیچ برزمان حقیله اکلاشیله‌مه‌مش واکلایان عالملر ظهور ایتمه‌مش اولدیغنی ادعا ایتمکده اصابت کوره‌مه‌یز. سید بك افندی دخی دعوایی بوقادار واسع طوتمامش اولسه کرکدر.

حقائق اسلامیه‌نك، کتب اسلامیه‌ده تماشا ایتمکده بولندیغمز سیمای سماویسندن بشقه، پردهٔ مجهولیت ایله مستور برسیماسی وارسه، بو پرده‌ییییرتوب آتمق مرکسدن اول نبی مرسل حضرتلرینه توجه ایدن بروظیفه ایدی. حال بوکه حقائق اسلامیه‌نك بشقه سیماسی بولندیغنه دائر برحدیث نبوی‌یه تصادف ایدیله‌میور. اکر اویله برارشاد وایقاظده بولنمش اولسه‌یدی، سیر وسنن جلیله‌سی بزه نقل وابلاغ ایدن معیت سنیه‌سی کیفیتی بزه ایصال ایتمکده تردد کوستره‌مز ایدی. کتب اسلامیه‌ده اساساتی مضبوط ومبین احکام اسلامیه ایله عمل ایدلمکه، بالذات حضور وزمان نبویده باشلانیلمش ایکن، هیچ بر کیمسه موجود احکام اسلامیه ایله عملدن نهی بیورلمامشدر. مسئله‌نك بو صفحه‌سی بزه کوستریبورکه حقائق اسلامیه‌نك پردهٔ مجهولیت ایله مستور بشقه برسیمای سماویسی یوقدر. مقصد؛ موجود ومضبوط احکام اسلامیه‌نك حقیله اکلاشیله‌مدیغنی تلقین ایتمك ایسه، عصر نبویدن شمدی‌یه قادار کذران اولان اوزون عصرلر ظرفنده حقیله اکلاشیله‌مایان حقائق اسلامیه‌نك فیمابعد حقیله اکلاشیله‌جغنه پك احتمال ویره‌مدیکمزدن طولایی الهیات فاکولته‌سی طلبه‌سنه اویولده وقوعبولان توصیه‌لردن بیوك امیدلره دوشمك ایسته‌میورز. اوت؛ عددلری غیرمحصور مفسرلرك، محدثلرك، متکلملرك، متصوفلرك، مجتهدلرك، فقهانك، بوکونکی علوم وفنونك اساسلرنی وضع ایتمش بولنان اسلام حکماسنك، بشریتك تبجیل ایتمکده اولدیغی فن وفلسفه استاذلرینك، نهایت بونلره انضمام ایدن غرب مستشرقلرینك عصرلردن بری تدقیقیله، تحریسیله اوغراشدقلری حقائق اسلامیه‌یی حقیله اکلایه‌مادقلری کوز

اوکنه کتیریلنجه ، استقبالك انسال علمیه‌سندن‌ده نومید بولنیورز . سید بك افندی ، اکر علمای اسلافه فائق علما یتیشدیره‌بیله‌جك ایسه ، عصر حاضر علماسنك ، آلهیات فاکولته‌سنه طلبه قید اولنمق آرزوسنی اظهار ایده‌جکلرنده هیچ شبهه‌مز یوقدر .

حقیقت حاله کلنجه، حقائق اسلامیه حقیله اکلاشیله‌مامش دکلدر. علمای اسلام حضراتی حقائق اسلامیه‌یی پك ایی آکلامشدر . سید بك افندی‌ده حقائق اسلامیه‌یی پك ایی آکلایان علمای اسلامدندر . آره‌ده یالکز شو فرق وارکه علمای اسلامك، حقائق اسلامیه‌یی طرز تلقیلری معلومز اولدیغی حالده، سید بك افندینك طرز تلقیلرینه وقوف واطلاعدن ــ مع الاسف ــ محروم بولنیورز .

علمای اسلامك اکلایه‌مدیغی حقائق اسلامیه‌یی حقیله اکلایه‌جق طلبه دکل‌ده، بالذات کندیسی کبی اسلام علماسنك اکلادیغی درجه‌ده حقائق اسلامیه‌یی اکلایه‌جق طلبه یتیشدیره‌بیلورسه، اسلامیته ، مسلمانلره ، ملته ، مملکته ، حتی بشریته پك بیوك خدمتلر ایفا ایتمش اولاجق وبو سیدانه خدمتلری کندیسنی دائما حرمتلر وتبجیللر ایله یاد و تذکار ایتدیره‌جکدر .

۲ ــ دیانت اسلامیه‌نك اساسات اعتقادیه وعملیه‌سی میانه‌، صوکره‌دن ادخال ایدلمش احکام زائده‌یه تصادف ایده‌میورز. نصوص قرآنیه ایله بیان اولنان و طرف نبویدن تبلیغ ایدیلن اساسات اعتقادیه و عملیه نه‌لردن عبارت ایسه ، مسلمانلرك الیوم مکلف بولندقلری احکام اعتقادیه و عملیه‌ده اونلردن عبارتدر . نه احکام اعتقادیه آره‌سنده ، نه‌ده احکام عملیه میاننده بر رکن زائد یوقدر . سید بك افندی ، اکر احکام اعتقادیه وعملیه آره‌سنده زائدلر بولوندیغنه قناعت کتیرمش ایسه ، طلبه‌نك ، احکام اساسیه‌یه مربوطیتلرینه خلل ویرمك ایچون ، تلقینات اثناسنده احکام زائده‌یی تعیین وتفصیل ایتمه‌لی ایدی . ماده تعیین ایتمکسزین زوائددن بحث ایتمك، زوائددن اولمایان احکام اصلیه‌یی ده ظن وشبهه آلتنده بیراقیر. بویله بر نتیجه نه سید بکك، نه‌ده آلهیات فاکولته‌سنك استهداف ایتدیکی بر غایه دکلدر . بو زوائد مسئله‌سی احکام اسلامیه‌یه مربوطیت ایله پك زیاده علاقه‌دار بولوندیغندن علمی وعلنی بر صورتده تدقیق وحل ایدلمه‌سی لازم بر وظیفهٔ دینیه ماهیتنی حائزدر . عجبا سید بك افندی ؛ احکام اسلامیه میانه قاریشمش اولدیغی سویله‌دیکی احکام زائده‌یی تعیین ایده‌رك بونلر حقنده علنی وعلمی بر مناقشه قبول بیورورمی؟. بز، اویله ظن ایدیورزکه فاضل مومی الیهك، احکام اصلیهٔ اسلامیه میانه قاریشمش اولدیغی سویله‌دیکی احکام زائده ؛ الوهیت مربوطیتنی قوتلندیرمك و بو صورتله غایهٔ اسلامیت اولان امتثال و اجتناب حسلرینی قلبلرده ایجه یرله‌شدیرمك مقصد خیرخواهانه‌سیله اتقیا وصلحای امت طرفندن مسلمانلره توصیه ایدیلن فضله عبادتلردر .

فقط مکلفیت ماهیتنی حائز اولمایان وهیچ کمسه‌یه نه مادی ، نه‌ده معنوی ضرر روزیانی طوقونمایان متطوعانه ومتورعانه عبادتلری مضر تلقی ایتمك وطلبه‌یه بونلرك طی وترکی توصیه‌سنده بولونمق یوکسك بر فکر محصولی اولمق اوزره تلقی ایدیله‌مز . بو سوزلرمز تخمیناته مستنددر . احتمال که بزم واقف اوله‌مدیغمز بشقه زائدلر واردر، سید بك افندی بو خصوص حقنده بزی‌ده تنویر بیورورسه ، متشکر اوله‌جغمز طبیعیدر .

۳ ــ خواجه‌لرك ، حدیثلرك صحیحلرینی غیر صحیحلرندن تفریق ایده‌مدکلری دوغرو دکلدر . اکر حقیقةً تفریق ایده‌مه‌ینلر وارسه ، اونلری‌ده خواجه عد ایتمك طوغرو دکلدر. خواجه‌لرك، ایفا ایده‌جه‌مش بر تفریق احادیث وظیفه‌لری یوقدر. علمای اسلام حضراتی حدیثلرك صحیحلرینی، غیر صحیحلرینی موشکافانه بر صورتده تفریق ایتمش واحادیثك هر ایکی قسمنی حاوی اثرلریله اخلاف علمانك استفاده‌لرینی قزانمشدر. خواجه‌لرك بو کونکی وظیفه‌لری او آثار مخلده‌یی مطالعه ایتمکدن عبارتدر. اکر او اثرلر حدیثلرك صحیحلرینی غیر صحیحلرندن تفریقه کافی دکلسه ، داها مکمللرینك وجوده کتیرلمه‌سی سید بك افندینك قدرت کافیه‌سندن بکله‌مك بتون مسلمانلرك حقیدر. بو پك مهم وظیفهٔ دینیه‌یی ایفایه احتیاج قطعی وارایکن و ایفا ایده‌جك بشقه اهل یوق ایکن ، تعین ایدن اهلیت صاحبنك ، او وظیفه‌یی ایفا ایتمه‌مکدن متولد درجهٔ مسئولیتنی ، سید بك افندی ألبته مدرکدر .

٤ ــ اقوال فقهایه قارشی کوستریلن مربوطیت اونلره بر صفت سماویه اضافه ایدلمکدن ویاخود خطا وزله‌دن مصون اولدقلرینه اعتقاد اولنمقدن متولد دکلدر . دلائل شرعیه‌یه مستند بولنمالری کندیلرینه جلب مربوطیت ایتمکده‌در . وبو مربوطیت هیچ بر زمان حریت تفکره مانع اولمامشدر . متخالف اجتهادات فقهیه‌یی حاوی مختلف آثار فقهیه‌مز بولنماسی وبو اثرلرده، أئمهٔ مذاهبنك اجتهاداتی حقنده جرح وتعدیللر اجرا ایدلمش اولماسی فقها آره‌سنده‌کی حریت تفکرك درجهٔ وسعتنی کوسترمکده دکلمیدر ؟.. علم فقه ، علمی مناقشه‌لرك الك فضله مقیاسده جریان ایتدیکی الك واسع بر حریت تفکر ساحه‌سیدر . تلمیذلرینك ، حرمت ومربوطیتلری بیله ، استاذلرینك طرز اجتهادلرینی بعضاً جرح ایتمه‌لرینه مانع اولمامشدر . فقهانك مختلف طبقاته آیرلمش اولماسی‌ده ، آره‌لرنده‌کی حریت تفکرك نتیجه‌سیدر . بو حریت تفکر بو کون دخی باقیدر . تاریخ فقه مدرس محترمنك ، ماضی‌یه عائد حریت تفکر ممنوعیتندن شکایت ایتمه‌سی هر حالده نابجادر. آنك ایچون شکایتك بو کونه عائد اولماسی احتمالی غالبدر . فقط فاضل مشار الیهی تأمین ایدرزکه دلائل شرعیه‌یه مستند اولمادقلری ویاخود دلائل شرعیه‌دن یاکلش اوله‌رق استنباط ایدلدکلری اکلاشیلاجق اقوال فقهایه متوجه مربوطیتمزی ؛ دلائل شرعیه‌یه مستند وشرائط علمیه‌یه موافق یکی مسائل اجتهادیه‌یه دور ایتمکده تأخر کوسترمیه‌جکز .

٥ — غيرقابل مقاومت جريانلر قارشوسنده، احكام دينيه‌يه توافق ايتمه‌ين حادثات ومسائلك دين ايله آزعلاقه‌دار كوسترلمه‌سى توصيه‌سنى طوغرى بوله‌ميورز. بو توصيه‌يى طوتنجه مثنوينك شو بيتى خاطرمزه كلدى:

شرع انوررا برأى آراستند
كاه افزودند وكاهى كاستند

«شرع مبينه بشرى فكرلر قاريشديراراق بعضاً آرتيرديلر، بعضاً ده اكسيلتديلر.» ديمك ايسته‌يور. شرع اسلامك آرتيرلمش اولماسندن شكايت ايدن سيد بك افندى؛ بو توصيه‌سيله بزى‌ده اكسيلتمك ايسته‌نيلمه‌سندن شكايته سوق ايديور. حضرت مولاناده، سيد بك افندى ايله برلكده، آرتيرلمه‌سندن؛ بزم ايله برابرده، اكسيلتيلمه‌سندن شكايت ايديور. سيد بك افندينك توصيه‌سنه نظراً، غيرقابل مقاومت برجريان حالنى آلمش بولنان — مثلا فحش وسرخوشلق كبى — ممنوعات دينيه‌يى فيمابعد احكام دينيه ايله آزعلاقه‌دار كوسترمك لازم كله‌جك. بوكبى جريانلرى طورديرمق شبهه‌سز مالايطاق بركيفيتدر واسلاميتده مالايطاق ايله مكلفيت يوقدر. فقط فحش وسرخوشلغك منعندن عاجز بولنمامز اونلرى منهيات دينيه‌دن خارج كوسترمه‌مزى موجب اوله‌مز. بويله حادثه‌لر قارشوسنده وظيفه‌مز: يرينه كوره، يا، نصيحت وياخود سكوتدن عبارتدر. شرع انورى نه آرتيرمق، نه‌ده اكسيلتمك طوغريدر. واكسيلتمك آرتيرمقدن دها مضردر. الحذر ياسيدى.

ى.ع

مصيبتلرده ديانت دويغولرى

برمصيبت بيك نصيحتدن دها مؤثردر سوزى پك طوغرى برسوزدر. مصيبته‌كى خاصهٔ تأثيريه‌نك نصيحته‌كى قابليت تأثيريه‌دن دها قوتلى اولديغنه فلسفه‌وى برسبب كوسترمك لازم كليرسه، دينيله‌بيليركه نصيحت نظرى برارشاددر؛ مصيبت ايسه، عملى برايقاظدر. نظرى ارشاداتك روح بشرده‌كى تأثيراتى نظريدر؛ عملى ايقاظاتك تأثيراتى‌ده عمليدر. بشريت نظرى مؤثراتدن زياده عملى مؤثراتك سوق وتحريكيله حركت ايدر. براق برهواده، ساكن بردكزده سيروسفره چيقان واپورلرك، معنوياته قارشى لاقيدولاابالى يولجيلرينه، معنوياتك لزومى حقنده سويليه‌جككز اك منطق سوزلرى بيله ديكله‌تمه‌يه موفق اوله‌مزسكز. فقط آنى برفورطنه، تضرع ونياز اللرينى سمايه طوغرى يوكسلتمه‌يه كافى كلير. حال صحتده ايكن، معنوياته ايناناملرى تحقيق ايدن، ايناندرمايه چاليشانلره قارشى حدت وشدت كوسترن برخسته‌يى، حال احتضارنده زيارته كيدرسه‌كز، حزين وطولغون كوزلرينى سمايه ديكه‌رك معنويات عالمندن شفا وحيات تضرع ايتمكده اولديغنى كورورسكز. هنوز خسته اولمامش، فقط بنيه‌سى خسته اولمايه مستعد بركيمسه‌يه، بردقتور برآز پاره صرفنه متوقف وصاياى طبيه‌ده بولنور؛ جزئى برپاره صرفنه توقف ايتديكى ايچون، دقتورك وصاياسنى يرينه كتيرمز، فقط، استعداد بنيه‌ويسى آثارفعليه‌سنى كوستره‌رك يواش يواش حيات تهلكه‌سنى كنديسنه احساس ايتمكه باشلايجه، بتون مالملكنى صرف ايده‌رك نى قورتارمايه چاليشيغكز ديديكنى ايشيديرسكز. دردمعيشتدن آزاده، زنكين بعض عباد الله واردر، هيچ بركرسى شيخى، هيچ برتكيه شيخى اونى وظائف دينيه‌سنى ايفايه سوق ايده‌مز، فقط كونك برنده دوچار اولديغى فقر وضرورت اونى معتكف برعابد وزاهد حالنه كتيرير. آدم اولوركه شعرك بتون قابليت تهييجيه‌سنى استعمال ايتسه‌كز حسيات وطنيه‌سنى تحريك وتهييجه موفق اوله‌مزسكز، براجنبى اشغالنك حصوله كتيرديكى فجيعه‌لر او آدمى اك آتشين بروطنپرور ياپار. بروالده اللرينى آتشه اوزاتمق ايسته‌ين چوجوغنى، آتشك ياقيجيلغندن بحث ايده‌رك تحذيره چاليشير، فقط بتون تحذير واخافه‌لرى ثمره‌سز قالير. بوكا مقابل، چوجوغك بركره اللرينى فعلاً آتشه تماس ايتديرمه‌سى بر دها اللرينى آتشه اوزاتمامه‌سنه سبب كافى اولور. بتون بوكيفيتلر بشريتك، نظرى تلقيناتدن زياده فعلى حادثه‌لرك تأثيراتى آلتنده بولنديغنى كوسترمكده‌در. ديانت وتقويهٔ ديانت دويغولرينى دماغ بشرده حصوله كتيرنده، وعظ ونصيحتدن زياده، مصائب آور حادثات ماديه‌در.

حرب عموميدن اول‌ده ديانته وتقويهٔ ديانته لزوم وار ايدى. بو لزومى حس ايتديره‌جك مادى حادثه‌لرده أكسيك دكلدى. فقط منفرد حادثه‌لر عمومى برانتباه توليد ايده‌ميوردى. جامع وكليسه وعظ ونصيحتلرى سائرعوامل مضره‌نك الحادكارانه تأثيراتنه مقاومت قدرتنى بيله كوستره‌ميوردى.

دماغلرده، انطفايه يوز طوتان حسيات دينيه‌يى يكيدن جانلانديره بيلمك ايچون، پك جانلى حادثه‌لرك نفخهٔ ايقاظ وارشادينه قطعى احتياجلر وار ايدى. حرب عمومى كوندن كونه الحاده طوغرو كيتمكده اولان بشريتى اك جانلى حادثه‌لر، اك قانلى منظره‌لر قارشوسنده بيراقدى. پدر ووالده‌لرى اولادسز؛ اطفال وصبيانى پدر ووالده‌سز، قادينلرى قوجه‌سز، قيزلرى طالب‌سز بيراقان حرب عمومى تارلالرى‌ده تخمسز، فابريقه‌لرى عمله‌سز، باغ وباغچه‌لرى باغچوانسز بيراقمش ايدى. مستحصل اللر، حمايه‌كار بازولر ايش باشندن سلاح باشنه نقل فعاليت ايدنجه، آجلق وسفالت اژدرى حربك بقيهٔ سيوفنى قهار پنجه‌سى آلتنه آلمق خصوصنده تردد، تأخر كوسترمه‌دى. مهلك وزهرلى طيرناقلريله قادينلرك، قيزلرك حيا وحجاب پرده‌لرينى ييرتوب آتيوردى؛ قادينلرك، قيزلرك، كنجلرك، اختيارلرك قلبلرندن حلال وحرام حسلرينى سيلوب چيقاردى.

ایلك دفعه ارباب احتیاج آره‌سنده ظهور ایدن اخلاقسزلق، ایلك بهار سیللرندن دها قوتلی، دها سرعتلی بر قابلیت اتساع کوستره‌رك ارباب احتیاجدن اولمایانلری ده سفالت وسفاهت طوفانلرینك متموج طالغه‌لری آره‌سنده آشاغی، یوقاری یووارلامایه باشلادی . هر کسك دوشونجه‌سی مادی ومعنوی احتیاجلرینی تطمین ایتمكه چالیشمایه منحصر قالدی. بو اوغورده هر چاره‌یه باش اورورکن، حق وباطلی، حلال وحرامی، عدل وظلمی، فضیلت ورذیلتی ، قناعت واحتراصی هیچ خاطره کتیرمز اولدی . بونلره بیله بر نظر شفقت ومرحمت عطف ایدن یوق ایکن ، حرب جبهه‌لرندن مریض، مجروح، معلول اوله‌رق دونوب کلن میلیونلرجه انسانلر کتله‌لرینك ده موجود سفالت کتله‌لرینه التحاقلری محتاج حمایه وصحابت اولان فردلرك عددلرینی پك زیاده آرتیردی. یاشامق ایسته‌ین ویاشامانك بر طاقم شرائطه متوقف اولدیغنی بیلن هیچ بر هیئت اجتماعیه بو جانلی وقانلی حادثه‌لر قارشوسنده لاقید وسیرجی قاله‌مز ایدی. هیئت اجتماعیه‌لری انحلالدن ، اضمحلالدن قورتارمق ایچون اخلاقسزلغك اوكنه كچمك ، سفاهت وسفالت طوفانلرینه قارشی بر طاقم طالغه قیرانلر وجوده کتیرمك، هیئت اجتماعیه‌لرك نظر شفقت ومرحمتلرینی حرب معلوللرینه، احتیاج زبونلرینه ، حیات فدائیلرینه جلب ایتمك بر لازمهٔ بقا و حیات ، بر ضرورت مدنیه وانسانیه حکمنه کیرمش ایدی . انسانی، مدنی، اخلاقی، اجتماعی وصایا ونصایح ایله ، تشویقات وتلقینات ایله بو جریحه‌لرك تداویلرینه ، بو مصیبتلرك دفع ورفعلرینه موفقیت حصوله کله‌میه‌جکی سبق ایدن تجربه‌لر ایله آكلاشیلمش ایدی .

اخلاقسزلغه مانع اولمق، حق وباطل، حلال وحرام، عدل وظلم ، فضیلت ورزیلت ، قناعت واحتراص ، شفقت ومرحمت حسلرینی ، فداکارلق وحمایه‌کارلق دویغولرینی قلبلرده ، دماغلرده یکیدن جانلاندیرمق ، اویاندیرمق ایچون اخروی مجازات ومکافات فکرلرینی ذهنلرده یرلشدیرمك ، تمرکز ایتدیرمك یکانه چاره ایدی . بناءً علیه حسیات دینیه‌نك تقویه‌سنه چالیشمق اك قطعی بر احتیاج حالنی آلمش ایدی . بو احتیاجی الك اول حس ایدن انکلیز ملتی اولدی . لوندره‌نك حائز نفوذ کلیسه‌لرندن آنغلیقان کلیسه‌سی ، مختلف دینلر حقنده تدقیقاتده بولنمق ودینلرك، مستولی مصائب اجتماعیه‌نك تخفیفنه ، مهلك امراض معنویه‌نك تداویسنه آلوریشلی وصایاسنی اوکره‌نه‌رك اکا کوره تشبثاته کیرشمك اوزره بر هیئت علمیه تشکیل ایتدی . مزاحم حاضره‌نی، اسلامیتك ناصل قارشیلادیغنی وحرب عمومینك آچدیغی اجتماعی ، اخلاقی جریحه‌لری نه صورتله تداوی ایده‌بیله‌جکنی ده ملفا مقام مشیختدن صورمش ایدی . بو تشبثلردن مقصدلری وصایای دینیه ایله اهالینك حسیات دینیه‌سنی تحریك ایده‌رك مصائبزده‌لرك امدادلرینه قوشدیرمق ایدی . تدقیقلرینی اکمال ایتمش اولمالیلرکه وصایای دینیه‌نك جهت تطبیقیه‌سنی قرارلاشدیرمق وبو وصایانك تأمین تطبیقاتی ایچون حسیات دینیه‌نك تقویه‌سی چاره‌لرینی آراشدیرمق اوزره یکیدن عمومی بر دین قونغره‌سی عقد ایتمك حاضرلقلرنده بولنیورلر . بویله بر قونغره عقدی تشبثاتی یالکز کلیسه ارکاننه منحصر قالسه‌یدی ، اوقادار حائز اهمیت کورولمه‌یه‌بیلیر ایدی . حالبوکه لوندره‌دن استانبول مطبوعاتنه عکس ایدن خبرلردن ، باشده قرال اولمق اوزره برچوق ارکان ورجال سائره‌نك ده قونغره مذاکراتنه اشتراك ایده‌جکی اكلاشیلیور . صوك درجه دیندار اولدیغی سویله‌نیلن انکلیز ملتنك دیانت دویغولرینك برقات دها تقویه‌سی تشبثاتنده بولنماسی لاقید ولاابالی ملتلرك درس عبرت آلاجقلری پك مهم بر حادثهٔ اجتماعیه‌در .

دینسز ظن ایدیلن، فقط دینسز اولمادقلری متعدد حادثات ودلائلدن اكلاشیلان فرانسزلرك دینی عاللرنده‌ده پك مهم بر حادثه وقوعه کلدی. حرب عمومیده مهم خدمتلر ایفا ایتمش ومتارکه هنکامنده استانبول مملکنده بولنمش اولان مهم ومعروف بر فرانسز جنرالی ، صلحك امضاسنی متعاقب مملکتنه کیده‌رك بر مدت صوکره وفات ایله‌مش ایدی . مراسم دینیه‌سی اجرا اولنمق اوزره پارس کلیسه‌لرندن برینه کتیریلان جنرالك جنازه‌سی، باش پاپاسك امریله وپك کولنج بر بهانه ایله کلیسه‌یه قبول اولنمایه‌رق خارجه آتیلمش ایدی . قتولك مذهبندن اولمایان بر قادینله ازدواج ایتمش بولنماسی کبی ، پك بایاغی ، پك کولنج ، پك متعصبانه بر سبب ایله ، خدمتلی وقیمتلی بر جنرالك جنازه‌سنه روا کورولن حقارت قارشوسنده فرانسزلرك پك حقلی اوله‌رق حدت کوستره‌جکلری وبناءً علیه کلیسه‌یی شدتله تجزئه ایتمکده مسامحه‌کارانه طاورانمایه‌جقلری ظن ایدیلیور ایدی . فقط صوك درجه هضمکارانه طاوراندقلری کورولدی. کلیسه‌یی تجزئه ایتمك، اهالی اوزرنده‌کی نفوذ دینیسنه خلل ویره‌جك ایدی . کلیسه‌نك نفوذ دینیسنه خلل کلمه‌سی اهالینك احکام مذهبیه‌یه حرمت ومربوطیتنی ضعفه دوشوره‌جك ایدی. حسیات دینیه‌نك ضعفه اوغرامامسندن تولد ایده‌جك مصائب اجتماعیه‌یی جنرالك وفاتی مصیبتندن دها آغیر کورن فرانسه اکابری، کلیسه‌نك حیثیت دینیه‌سنی جنرالك حیثیت عسکریه وسیاسیه‌سنه ترجیح ایتدی. کرك بو حادثه‌دن و کرك معهود مکتبلر مسئله‌سنده کوستردکاری علاقه‌دارلقدن وبالخاصه قتولیك میسیونرلرینه صرف وتخصیص ایتدکاری مبالغ مهمه‌دن فرانسزلرك‌ده دیانت دویغولرینی تحکیمه اهمیت ویردکاری آكلاشیلمقده‌در .

دیانت دیغوسنك بر نمونهٔ تجلیسی‌ده یونانستانده وقوع کلمشدر . کیفیت تجلی ۲۹ مایس تاریخلی توحید افکار غزته‌سنده شووجهله حکایه ایدیلیور ایدی :

« یونانستانده دینسز معلملره دوشمن

« آتنه » غزته‌لرنده اوقوندیغنه كوره ، بوندن بر مدت اول « آتنه » سن سینودی معارف نظارتنه مراجعت ایده‌رك مكتبلرده بولنان بعض دینسز معلملرك ده‌كیشدیرلمسنی ایسته‌مشدر . بو كره‌ده اون‌اوچ مختلف جمعیت واصناف مرخصلری سن‌سینود رئیسی صفتیله آتنه‌متره‌پولیدینه كیده‌رك مكتبلرك دینسزلردن تطهیر ایدیلوب ایدلمه‌دیكنی خلقك اوكرنمك ایسته‌دیكنی بیلدیرمشدر . »

بالاده نقل اولنان تشبثك شكلنه نظراً ، یونان ملتی ، دیانت دویغولرینی تحكیمه الویریشلی چاره‌یی پك كوزل كشف ایتمشدر . فی‌الحقیقه ، مكتب صیره‌لری اك مساعد تلقینات ساحه‌لریدر . دیندارلق تلقیناتی ایچون‌ده ، دینسزلك تلقیناتی ایچون‌ده یگانه محل و موقع مكتب صیره‌لریدر . بوخصوصده مكتبلره رقابت ایده‌جك ، اونلرك یاپدقلرینی ییقه‌جق ، ییقدقلرینی یاپاجق بشقه هیچ بر تلقینات محل وموقعی یوقدر . مكتبلر بنیان دیانتی ییقمق ایسته‌رلرسه ییقارلر ، یاپمق ایسته‌رلرسه یاپارلر ؛ نه یاپمالری طوردیریله‌بیلیر ، نه‌ده ییقمالری توقیف ایدیله‌بیلیر . اساساً بر ییقیجی ایله هیچ بر یاپیجی باشه چیقاماز . ساده‌جه بر یاپیجی دكل ، بر چوق یاپیجیلر بیله ، اللری طوتولمایان ویاخود طوتولامایان بر ییقیجی ایله بوی اولچوشه‌مز . جامعلر ، كلیسه‌لر ، واعظلر ، خطیبلر محررلر ، كتابلر ، رساله‌لر ، مجموعه‌لر ، تكیه‌لر ، شیخلر دیانت لهنه نه قادار تلقیناتده بولنورلرسه بولنسونلر ، دیانت علیهنه تلقیناتده بولنان مكتبلرك تخریباتی تعمیره موفق اوله‌مزلر . بالعكس ، سائر اسباب وعوامل ، دیانت دویغولرینی اطفایه نه درجه چالیشیرسه چالیشسین ، او دویغولری تلقیح وتحكیم ایتمكه چالیشان مكتبلرك تأثیرات روحیه‌سنی سیلوب چیقاراماز . آنك ایچون ، مكتب معلملرینك دینی ، اجتماعی ، اخلاقی حیات عمومیه‌ده پك عظیم تأثیرلری واردر .

هانكی هیئت اجتماعیه دیندار ایسه ، دیندارلغی معلملرینك تلقیناتی ثمره‌سی و هانكی هیئت اجتماعیه دینسز ایسه ، دینسزلكی معلملرینك تلقیناتی سیئه‌سیدر . هانكی ملت اخلاقی ، اجتماعی فضیلتلر ایله ممتاز ومتصف ایسه ، معلملرینك فضائل اخلاقیه واجتماعیه‌سنك تمثالیدر . وهانكی ملت فضائل اخلاقیه و اجتماعیه‌دن محروم ایسه ، معلملرینك نمونهٔ تردیات وتذبذباتیدر . هانكی دولت مترقی ایسه ، وسائط ترقیسی معلملریدر ، وهرهانكی دولت متردی ایسه ، عوامل تردیسی معلملریدر . معلملر ، متردی بر ملت ودولتی ترقی ایتدیره بیله‌جكلری كبی ، مترقی بر ملت ودولتی‌ده اضمحلاله ، انحلاله طوغری سوروكله‌یوب كوتوره بیلیرلر . معلملرك وظیفه‌لری والده‌لرك وظیفه‌لرندن دها مهم و دها شمولیدر . والده‌لر جسمانیت مربیلری ، معلملر ایسه روح مربیلریدر . انسانیت جسمانیتله دكل ، روح ایله قائمدر . والده‌لرك وظیفه‌لری خصوصی ، معلملرك وظیفه‌لری ایسه عمومیدر . نظر اسلامده ، معلملك حقنك ، والده‌لك حقندن مقدم اولماسی ، والده حقنك جسمانی بر حق ، معلملك حقنك‌ده روحانی بر حق تلقی ایدلمه‌سندن ایلری كلمشدر . مكتب طلبه‌سنك روحی هرنوع تلقیناتی قبوله مستعددر . ایی تلقینات ایی روحلی طلبه یتیشدیریر . فنا تلقینات‌ده فنا تربیه‌لی شاكردلر یتیشمه‌سنه خدمت ایدر . برچوجوق ایلك دفعه ، ابوینك طرز تربیه‌سی تأثیراتنه تابع اولور . آنك ایچون ، مبلغ دیانت افندمز حضرتلری [هرچوجوق فطرت سلیمه ایله دنیایه كلیر . اونی صوكره‌دن یهودی ، نصرانی ، مجوسی یاپان ابوینك طرز تربیه‌سیدر] بیوردیبور . بو ارشاد نبوی پك طوغری وپك حكیمانه‌در . فقط معلملر ابوینك تربیه‌سی تأثیراتی تبدیل وازاله ایده‌بیلیرلر . معلملرك طرز تربیه‌لری تأثیراتی ایسه ، نه ابوین ، نه‌ده بشقه‌لری قولای قولای تبدیل وازاله ایده‌مز . دیمك كه ابوینك طرز تربیه‌لری چوجوغك مبدأ حیاتیله علاقه‌دار ، معلملرك طرز تربیه‌سی ایسه بتون حیاتیله مناسبتدار اولمقده‌در . شو حالده ، چوجوقلری بتون حیاتلرنده بدبخت ایدن سوء اخلاقك ، سوء تربیه‌نك ، دینسزلكك ، بتون مسئولیتلری دكل ایسه‌ده ، شبهه‌سز اعظمی مسئولیتلری معلملره عائددر . فردلری بدبخت ایدن سوء تربیه‌لرك ، فردلردن متشكل هیئت اجتماعیه‌لری ده بدبخت ایده‌جكی جهتله معلملرك وظیفه‌لری پك آغیر ومسئولیتلری ده پك عظیمدر . فقط مادی بر مسئولیت اولمادیغنی بیلن ومعنوی مسئولیتلر بولندیغنه‌ده اعتقاد ایتمه‌ین معلملره ایفای وظیفه ایتدیرمه‌نك مادی ومعنوی مسئولیتلری ده هیئت اجتماعیه‌لره متوجهدر . آنك ایچون ، دیندار ، فضیلتلی نسللر یتشدیرمك وبوصورتله مسئولیت مادیه ومعنویه‌دن قورتولمق ایسته‌ین ملتلر معلملرك دیندار و فضیلتلی اولمالرینه اعظمی بر اهمیت ویرمكده پك حقلیدرلر ودیانت دویغولری‌ده آنجق بوصورتله تحكیم ایدیله بیلیر .

یحیی عفیف

سبیل‌الرشاد جریدهٔ اسلامیه‌سی مدیریت علیه‌سنه

« ایضاحه محتاج بر نقطه » عنوانیله سبیل‌الرشاد جریدهٔ اسلامیه‌سنده كورولن ۱۲ شوال سنه ۳۴۲ و ۱۵ مایس سنه ۳۴۰ و ۶۰۰ نومرولو مطالعه‌یه جواب :

ریاست ، غزته مخابرلرینه واقع اولان افاداتنده نمازلرده‌كی قرائتك توركجه اولمسنی ادعا احتمالی نظر دقته آلارق بونك هیچ بر زمان ممكن اوله‌مایه‌جغنی افاده ایتمشدر . بیاناتك بعض جمله‌لرینك ترك ویاعلاوه ایدیلدیكی نشرندن صكره كورولمش اولمغله توضیح حقیقت اولونور .

آنقره

دیانت ایشلری رئیسی

رفعت

مراقبهٔ اجتماعیه نه‌در؟

جمعیت ایچون ناصل افرادك و عمومك حقوقنی مدافعه ایتمك بر ضرورت حیاتیه تشکیل ایدیيورسه تشکل سیاسی و ادارینك تملق تشکیل ایده‌ن اجتماعیاتك محافظه‌سی‌ده اوقدر بیوك بر وظیفه‌در. علوم حاضره سایه‌سنده آکلاشلمشدرکه جهان تاریخنه حاکم اولان اجتماعی قانونلردر. ماضی‌یه قاریشسان هر هانکی بر حادثه‌نك شرائط تکونی بوکون ایچون آرتق ناقابل حل بر معما اولمقدن اوزاقدر.

ملتلری برلشدیرن، بر جامعه حالنده یشاتان تاریخی و موقت تصادفلر دکلدر. بلکه ملتلر، معین شرائط ایچند. احتماعی انقلاب وتکملات نتیجه‌سند. طالعلرینی مشترك قیوداته تابع بولندیران منظومه‌لر تشکیل ایده‌بیلمشلردر. دین، لسان، حس، عرق کبی اجتماعیاتك مبدألری عداولنان اساسات مثبت برساحه‌ده انکشاف ایتدکجه ترقی‌یی، مادی کالی وبونلرك هیئت مجموعه‌سی‌ده مدنیتلری وجوده کتیرمشدر.

هیئت اجتماعیه‌لرده جمعیت ایله افراد آراسنده عمومی و صمیمی بر مقاوله عقد ایدلمش فرض اولنور. بومقاولهٔ اجتماعیه‌نك موضوعی تکمیل‌غلیانیله حیات فردیه واجتماعیه‌در. غایه‌سی ملتلرك اعتلاوحافظهٔ وحدت و موجودیتلرینك تأمینیدر.

افرادشخصی وعائلوی منافعنك محافظه‌ومدافعه‌سی‌مقابلنده حریتك تحدیدینه و برطاقم وظائفله مقید بولنمسنه راضی اولور. بوکا مقابل جمعیت‌ده اداری، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی وظائف درعهده ایدر.

فعلاً طبع‌بشرده، قوانین‌طبیعیه واجتماعیه‌ده مکنوز اولان بوتشکل صورت نظریه‌ده عینی صفحاتی تعقیب ایدر.

فردلرك یکدیکرینك حقوقنه تعرضلری هیئت اجتماعیه‌یی بالواسطه علاقه‌دار ایدن برجرمدر. بوجرم زمان اولورکه خصوصیتدن عمومیته انتقال ایده‌بیلیر. اووقت دوغریدن دوغری‌یه حقوق عمومیه‌یه تجاوز ماهیتنی اکتساب ایدن نظام وانتظام عمومینك محافظه‌سی نامنه بونلرك منعی ضروری بر وظیفه‌در.

حیات‌اجتماعیه مجرد برحال اولمیوب مدنیتك‌مفهومندن آکلاشیلان مادی و معنوی تجلیاتی احتوا ایدن بر کلدر. مسند ومبدألرندن اك مهمی، دین، اخلاق، تعاوندر.

حیات سیاسیه واداریه‌یه کلنجه، حیات اجتماعیه‌نك قوهٔ مدافعه‌سنی تشکیل ایدن بو قوهٔ تأییدیه‌درکه مسندی هیئت اجتماعیه‌در. فعالیتده ملتی تمثیل ایدر.

ایشته یکدیکرینك لازم غیرمفارقی اولان اجتماعی واداری جامعه‌لر یالکز یکدیکرینی‌تقویه ایتمکله دکل، عین زمانده مراقبه ایتمك وظیفه‌سیله‌ده مکلفدرلر.

هیئت اجتماعیه؛ حاکمیت ملیه مفکوره‌سیله قوای سیاسیه واداریه اوزرنده‌کی مراقبه‌سنی اجرا ایدر. فقط‌بالمقابله اداره مسئولیتنی درعهده ایدن قوتلرك‌ده حیات اجتماعیه‌یی مراقبه‌دن محروم براقمالری بر ضرورتدر.

شو ایضاحات «حکومت اخلاق معلمی، اجتماعیات بکجیسی دکلدر.» فکرنده اولان بعض‌محررلرك نقطهٔ نظرینی تعدیل ایده‌بیلیر. ناصل حاکمیت ملیه عصر حاضرك روحنی تمثیل ایدیيور، اداره قوتلرینك کندی حاللرینه براقلیه‌رق دائمی صورتده ارزوی ملی‌یه مطاع بولنملری لازم کلیورسه سلامت عامه نامنه قوای اجتماعیه‌نك‌ده، افرادك‌ده روحیاتی، اخلاق اعتباریله اویله‌جه بر نظرتقیدآلتنده‌بولنمسی ایجاب ایدر. اساساً هیئت اجتماعیه‌لرده تساندك والدی اولان انضباط بویله‌ایکی درجه‌لی اوله‌رق اجرای تأثیرایتمزسه ملتلرك حیاتی، تکاملنی تأمین ایده‌جك سجیه‌نك انکشافی ممکن اوله‌ماز.

دیکر طرفدن‌اداره مفهومنك خارجنده قالان ملی‌ومحلی‌برمراقبه شکلی دها موجوددرکه تربیهٔ اجتماعیه‌لری یوکسك بر درجه‌یی بولان هیئت اجتماعیه‌لرك اوصاف ممیزه‌سنی تشکیل‌ایدر. فی‌الحقیقه بالاده ایضاح ایتمك ایسته‌دیکمز مراقبه‌لر، هرفردك نیك وبدی تفریق ایده‌میه‌جکی وحق مفهومنی هر شیدن یوکسك طوته‌میه‌جغی، اداره موقعلرینك‌ده بعضاً ضروری لازمه‌لری اونوتدیره‌جق قدر استحصالاته مساعداولمسی دوشونیله‌رك جهان مدنیتجه وضع ایدیلن عمومی اساسلردر.

آنجق انسانلغی، عمومی وخصوصی وظیفه‌لرینی ادراك ایده‌بیلن کیمسه‌لر ایچون مسئله بویله دکلدر. منور ومتکامل بر انسان، اولا معنوی ومادی قیمتنك محافظه‌سنی، ثانیاً عائله‌سنك یوکسك بر سجیه واخلاق ایله متصف اولمسنی، ثالثاً منسوب اولدیغی هیئت اجتماعیه‌نك قوی، متساند، قیمت اخلاقیه ومعنویه‌یی حائز بولنمسنی آرزو وبونلرك تأمینی ایچون شخصاً چالیشمغه مجبور اولدیغنی تقدیر ایدر. صوکرا بویله منور عضولری احتوا ایدن هیئت اجتماعیه‌لرده انسانی، اجتماعی شخصیت معنویه‌لرده میدنولدر. افرادك شخصاً استحصاله مقتدر اوله‌مدقلری غایه‌لرك تأمینی ایچون‌قوتلرك توحیدی صورتیله جمعیات خیریه‌لر، حمایهٔ اطفال، فحشله مجادله، هلال احمر، هلال اخضر... کبی جمعیتلر تشکل ایدر. افکار عمومیه‌نك مظاهرت وتشجیعی، اداره قوتلرینك‌ده قانونی وفعلی معاونتیله بر قوت وجوده کلیرکه، افرادك، عائله‌لرك، جمعیتك اخلاقنی، تربیه‌سنی، تساندینی، قوهٔ‌معنویه‌سنی، احتیاجات‌روحیه وضرورات حیاتیه‌سنی دوشونن، تدقیق ایدن، که‌مانعه‌لرله، که تشویق وترغیبله متمادیاً هیئت‌اجتماعیه‌نك‌سعادتنی، تساندی، وصیانت معنویه‌سنی استهداف ایدن بو قوته «مراقبهٔ اجتماعیه» نامی ویریلور. تقلید ایتمك

ایسته‌نیلن عربك ابی جهتلرندن بری ده بودر . دكل انسانلرك حیاتی ، حتی حیواناتك بیله وضعیتیله علاقه‌دار اولان جمعیتلر موجوددر .

اك سربست بر مملكت اولان فرانسه‌ده بیله فاحشه‌لر سربست دكلدر . قیصه اتكلر ممنوعدر. هله سینمالر، اویونلرشدتلی برمراقبه‌یه تابعدر. كنج چوجوق وقیزلر هربرلره كیده‌مزلر . اخلاقی یولسزلقلر وقوعنده درحال پولیس ، اهالی هركس مداخله ایدر . دها دونكی بر ملت اولان بلغارستانده بیله مراقبهٔ اجتماعیه‌شایان حیرت درجه‌ده تكمل ایتمشدر. آمریقاده عمومی محللرده حتی زوجه‌سنی بوس ایدنلر حقنده دخی جزا واردر. بالخاصه حرب عمومیدن صكره اخلاقی تردیاته‌قارشی قانونی قوهٔ تأییدیه‌لر اعظمی صورتده تشدیداولنمش، معنویاتله هیچ بر علاقه‌سی اولمیان بولشه‌ویك روسیه‌ده بیله اك آغیرجزالرتطبیق ایدلمكده بولنمشدر . بوشدت مختلف اسباب دولاییسیله آلایلدیكنه ایلریله‌ین تردیاته قارشی ضروری بر مدافعه‌دن تولد ایتمكده‌در . چونكه اك سربست كچینن ملتلرده اخلاقی واجتماعی تهلكه‌لرك وسعت وشمولی مواجهه‌سنده كوزلرینی آچمغه مجبور اولمشلردر .

هیئت اجتماعیه‌مزده‌ده وقتیله « مراقبهٔ اجتماعیه » پك قوتلی بولونیوردی. محله‌لرشخصیت معنویه‌سی‌اعتباریله نفوذلی برضابطهٔ اخلاقیه وظیفه‌سنی كورردی . دیندار، متین، باخصوص متساند اولان خلقك حسیاتنه ، شعائر ملیه‌سنه مخالف حركت ایدنلر ایچون اك مؤثر جزا تجرید ایدی. آرتق او عائله‌یه كیمسه‌لر مرحبا دیمز ، محله‌نك بقالی ، افندیسی، اصنافی اعتبارایتمز، بومعنوی تضییقاته‌تحمل ایده‌مین مبالاتسزلر یا اصلاح حاله ویاخود ترك دیاره مجبور قالیردی . صوك عصرلرده ، بالخاصه تنظیمات خیریه‌دن صكره ، بو اك كوزل عادتمزده كوشه‌دی . هركسك آرزوسنه ، هوساتنه مداخله ایتمك جائز اولمدیغنه دائر اورته‌یه آتیلان فكرلر منفعت عمومیه ملاحظاتنی اونوتدوردی . شرقك آدمی اولمدیغی قدر غربدن‌ده بیخبر بولنان بر طاقم زواللیلرك غیرتكشلكی نتیجه‌سنده بوكون « مراقبهٔ اجتماعیه » سز برحالده یاشایورز . مزاح غزته‌لری، حتی یومی‌اولانلری بیله اك آچیق ملوث رسملری، حكایه‌لری یازه‌بیلیورلر. هرسینما اك ایكرنج لوحه‌لرینی بلا پروا كوستره بیلیور . بارلر ، دانس صالونلری هرعائله‌یه آچیقدر ! عمومی جاده‌لرده انظاری تحریش، حسیاتی رنجیده ایدن‌اك چركین مبالاتسزلقلره‌هیچ مانع یوقدر . كنج چوجقلر اك‌مناسبتسزیرلرده‌بیله دولاشه‌بیلیرلر. الحاصل «اجتماعی مراقبه» قیفوسندن ازاده فالان فوضالر حقیقةً ایسته‌دكلری تخریباته امكان بولمقده‌درلر .

اساساتی ، ایمانی ، روحی دمیر كبی متین‌اولان هیئت‌اجتماعیه‌مزك اك ضعیف نقطه‌سی « اجتماعی » جهتیدر . بوكون ایچون تماميله دكلسه‌بیله بارینك اك‌بیوك تهلكه‌سی‌ده شبهه‌سز بودر . چونكه «مراقبهٔ اجتماعیه » نك اوزون مدت عطالتی سقوط اخلاقی‌یی خاصهٔ سریان حسیله عمومیلشدیره‌جكندن بحق قورقولور . بنیهٔ ملینك حریمنه صوقوله‌جق تردیات ایسه اوصاف ممیزه‌مزی ، ملی‌سجیه‌مزی ، روحمزی محو ایدر . بو وضعیت مواجهه‌سنده یاپیله‌جق یكانه تدبیر ، فائده‌لی یكانه ایش « مراقبهٔ اجتماعیه » یی درحال تأسیس ایتمكدن عبارتدر . بولزوم اویله برضرورتدركه ایستر لیبرال ، ایستر محافظه‌كار اولسون هیچ كمسه باشقه دورلو دوشونه‌مز . علمی وعملی بردوشونجه ایله حركت ایدیلیرسه كوروله‌جكدركه حال‌حاضرده‌كی وضعیت اجتماعیه‌مز مراقبهٔ اجتماعیه تأسیسی ایچون پك مساعددر .

اولا ؛ آز چوق تكمل ایتمش بر مطبوعاتمز وار . مملكتمزده غزته‌لرك خلق اوزرنده تأثیراتی قابل استصغار بردرجه‌ده دكلدر . مطبوعاتك متحد نشریاتی هیچ شبهه‌سز حسن‌تأثیر حصوله كتیرمكدن خالی‌قالمیه‌جقدر. جوامع‌شریفه‌ده مواعظ‌حسنه‌ایله، عمومی‌قونفرانسلرله افكار متمادی بر تلقینه تابع بولندیریله‌بیلیر .

ثانیاً ؛ مملكتده مؤسس حمایهٔ اطفال ، هلال اخضر ، منع فحش كبی جمعیتلرله فقرا پرور جمعیت خیریه‌لری ساحه‌لری داخلنده تردیات اخلاقیه‌نك اوكنه كچه‌جك تدابیری‌اتخاذ ایده‌بیلیرلر. بوجمعیتلر آرالرنده « ادمان جمعیتلری اتفاقی » نه مشابه برطرزده برهیئت فعاله وجوده كتیره‌بیلیرلر . بو تقدیرده تردیاته مجادله دها منتظم برشكل آله‌جغنه شبهه‌یوقدر . شهر ، قصبه وقریه‌لرده‌كی‌هیئت‌اختیاریه تشكیلات هم محلی ، هم‌ده اداری بر وضعیتده بولندقلرندن « مراقبهٔ اجتماعیه » خصوصنده اعظمی صورتده خدمت ایتمكه مقتدردرلر .

الك‌نهایت حیات اجتماعیه‌نك عالی درجه‌ده برمراقبی اولان اداره قوتی‌ده مبذول وسائط مادیه وقانونیه سیله بومجادله‌یه‌مظاهرت‌ایده‌رك مقصدی خیلی قولاشدیریر . اخلاقی واجتماعی تردیاته قارشی قانونی قوهٔ تأییدیه‌لرك احتیاج وضرورت حاله كوره‌تشدیدی‌ده‌پك مؤثراولور .

الحاصل بنیهٔ ملیه‌نك محافظهٔ رصانتی اوغورنده ملت وحكومتك مشترك وقیمتلی‌تشریك مساعیسی‌سایه‌سنده قویاً امیدوارزكه لطف‌باری ایله حربدن مظفر چیقان ملتمز ، اجتماعی ، اخلاقی ساحه‌لرده‌ده اك شرفلی‌وفائده‌لی ظفری استحصاله موفق‌اوله‌جقدر. حسن حكمت

توحید تدریسات

قانونك طرز تطبیقی حقنده آنطالیه مبعوثی خواجه راسخ افندی حضرتلریله ملاقات

هیئت تحریریه‌مزدن بری توحید تدریسات قانوننك طرزتطبیقنه، النهایت فاكولته‌سنه ، الغا ایدیلن مدرسه‌لردن آچیقده‌قالان طلبه‌یه‌دائر

آنطالیه مبعوثی خواجه راسخ افندی حضرتلری ایله بر ملاقات اجرا ایتمشدر . مشار الیهك بیاناتی بروجه آتیدر :

توحید تدریسات قانوننك هدفی :

« — توحید تدریسات ، الغای تدریسات دیمك دکلدر . قانونك صراحتی ده بونی مؤیددر . بویوك ملت مجلسنجه یاپیلان شی تربیه نك توحیدی ایچون اداره ده وحدتی تأمیندر . بو اداره تدریسات برلکی تأمین اولونورکن هیچ بر وقت دوشونوله مز . چونکه بو خصوصده ملتمزك احتیاجنی تأمین ایده جك مؤسسه لرك ادامه سی ضرورتی واردر . قانونك ، ملتمزك احتیاجنی تأمین ایده جك بر صورتده تطبیق ایدلمه مه سی بر چوق یرلردن شکایتی موجب اولمقده در . اساساً تالی قسملری ومنتظم پروغرام ونظامنامه سیله لیسه لر درجه سند. فنونی ده حاوی بولونان (دار الخلافه) مدارس شعبه لری نامی آلتنده کی مؤسساتی لغو ایتمك الٰهیات فاکولته سنی طلبه سز براقمق دیمکدر . عینی خطا عسکری اعدادیلرك لیسه لره تحویلنده ده واقع اولمشدر . برفرق وارسه اوده بو لیسه لرك اولجه موجود مدیر ومعلملرینك اداره سنده بوکون عیناً محافظهٔ موجودیت ایتمه لریدر . دار الخلافه لر ایسه تماماً اورته دن قالقمشدر . آره ده بوفرق موجود اولمقله برابر مکتب حربیه نك دخی بوکون موجود لیسه لرده کی طلبه یی آلدقدن صوکره لیسه لردن احتیاجه کافی وموافق طلبه آلابیله جکنه ، یاخود بولابیله جکنه قانع دکلم . اونك ایچون الٰهیات فاکولته سیله مکتب حربیه صنفلرینك اوچ سنه صوکره بوش قالمامسی ایچون الٰهیات اعدادیلرینك و عسکری اعدادیلرك وضعیت سابقه لریله محافظه لری ضرورتی واردر .

الٰهیات فاکولته سی حقنده :

— موجود پروغرامیله الٰهیات فاکولته سی ، فرض محال اولارق ، طلبه بولسه بیله احتیاجه کافی دین عالملری یتشدیره میه جك بر وضعیتده در . بوکونکی طلبه سی سلیمانیه ، صحن مدرسه لرندن ، مدرسة الارشاددن ، دار الخلافه لرك قسم ثانیسنی اکمال ایتمش افندیلردن مرکب اولدیغی ایچون بلکه بو افندیلر الٰهیات فاکولته سندن مطلوب اولان فائده یی تأمین ایده جك صفت وصلاحیتله نشئت ایده بیلیرلر . فقط الٰهیات اعدادیلری آچیلمازسه وفاکولته نك پروغرامی بوشعبه نك محتوی بولوندیغی علملرك یالکز تاریخنی دکل ، بو مسلکه لازم اولان علملری حاوی اولارق تنظیم ایدلمزسه بو فاکولته ملتك بوخصوصده کی احتیاجنی تأمین ایده جك وضعیتده اولمایه جقدر .

شو ایضاحاتم ، بوکونکی الٰهیات فاکولته سنك وضعیتنی توضیح ایتمکده در . موجود وضعیتك توحید تدریسات قانونیله غیر قابل تألیف اولدیغنده قانعم .

بویله احتیاجه غیر کافی ، ایکی سنه صوکره طلبه سز قالاجق بر مؤسسه یی مجلس عالینك ده حسن تلقی ایده جکنه قائل دکلم .

طلبه نك مدرسه ده اقامتی مسئله سی :

— الٰهیات فاکولته سنه ، امام خطیب مدرسه سنه دوام ایدن طلبه هیچ بر وجهله مدارسده اقامتدن منع ایدیله مز . بونلرك اقامته تخصیص ایدیله جك مدارس بناسندن فضله قالانلر اولسه بیله معارف وکالتنك حق تصرفی اولاماز . بو ابنیه اوقافه عائددر . اوقاف مدیریت عمومیه سنك بونلری تسلم ایتمه سی لازمدر . شو ویا بو جمعیته تخصیص ایسه محلنده اولمایان فضولی بر تصرفدر .

طلبه نك اعاشه سی :

— بو خصوصده کرك وکالتك ، کرکسه استانبول معارف مدیریتنك طلبه نك اعاشه ایدلمکده اولدیغنه دائر متعدد بیاناتنی کوردم . فقط دوراً آلینان تخصیصات ایله بوکون یاپیلان اعاشه نك ایلولدن اعتباراً کسیله جکنی اشراب ایدن تبلیغات اخیره بو خصوصده دخی حالا مستقر برشی اولمادیغنی کوستریبور .

قونیه (مدرسة الحفاظ) نك سری :

— حالا ادراك ایده مدیکمز بر ذهنیتله ملحقاتده بوکبی بعض خطالر واقع اولدیغنی ایشیدیبورز . بو حرکتلر وکالتك بر امریله می اولیور ، یوقسه ایشکذار کورونمك ایسته ین بعض مأمورلرك یاپدیغی حرکتلردنمی عبارتدر ؟ هنوز بوجهتی تحقیق ایده مدم . مثلا (قونیه) ده بویله بر وقعه سویله نیلدیکی کبی عینی وقعه نك مرعشده دخی حفظه چالیشمقده اولان ایکی اعمایه قارشی جریان ایتدیکنی ومعارف مدیرینك بونلری اوقوتمقده اولان خواجه افندیدن دعواجی اولدیغنی ایشیتدم . (آطه بازاری) نده دخی تدریسات ابتدائیه مفتشنك مفتی افندینك بر مدرسه درونده بولونان فتواخانه ده اقامتنه مساعده ایتدیکنی و بونك ایچون کندیسنه وثیقه ویردیکنی خبر آلدم . مفتی افندیلر ، معلوم اولدیغی اوزره ، بولوندقلری دائره لرده بو دولتك رؤسای مأمورینندندرلر . اکر حقیقةً آطه بازاری معارف مفتشی بویله بر وثیقه ایله مفتی افندی یه حق اقامت بخش ایتمش ایسه تمثیل ایتدیکی معارف وکیلنی آغیر بر حجاب آلتنده براقاجقدر ، ظن ایدرم .

مدرسه لر نه ایدی ، نه اولدی ؟

۲

او زمانك شیخ الاسلامی و اوقاف ناظری بولنان مرحوم خیری افندینك اثر همتی اولان نظامنامه نك برنجی ماده سیله استانبولده موجود بالعموم مدرسه لر بر مدرسه اعتبار ایدلمش وبو حیثیتله آدینه « دار الخلافة

العلیه مدرسه‌سی » دنیلمش و مدت تحصیل اون ایکی سنه اوله‌رق قبول وبومدت «تالی قسم اول ، تالی قسم ثانی ، عالی» اولمق اوزره اوچ قسمه آیریلمش وهرقسمك مدت تدریسیه‌سی درت سنه اوله‌رق تثبیت وهرقسم برمدیر عمومی اداره‌سنه تودیع ایدلمش‌دی . عینی زمانده بومدرسه‌لرده اکمال تحصیل ایدن ویا بودرجه‌ده قدرت علمیه‌یه مالك اولدیغی بالامتحان ثابت اولانلردن علوم شرعیه وحکمیه‌نك شعباتنده کسب اختصاص امنیه‌سند.بولونه‌جقلره منشأ اولمق ودرت شعبه‌یی محتوی بولونمق اوزره‌برده « مدرسة المتخصصین » کشاد اولونمشدی.بومدرسه‌ده مدت تحصیل ایکی سنه ایدی .

تالی قسم اول برنجی صنفه کیره‌بیلمك ایچین رسمی وغیر رسمی رشدی ویا التی سنه‌لك ابتدائی مکتبنك شهادتنامه‌سنی حائز اولمق ویاخود اودرجه تحصیلده بولوندیغنی بالامتحان اثبات ایتمك نظامنامه‌نك صراحتی اقتضاسندن ایدی . مذکور نظامنامه‌نك نشری تاریخندن اعتباراً مدرسه‌یه قبول ایدیله‌جك طلبه‌نك مقداری نظر دقته آلنه‌رق استانبولده موجود طلبه‌سنلری ودرجهٔ تحصیللری اعتباریله صنفلره تقسیم ایدلمش ومدرسین موجوده‌نك اهلیت واختصاصلری نظر دقته آلنه‌رق معاش حاضرلریله مدرسه‌لرده مدیر ، معاون ، داخلیه‌مدیری ، صنف مدیری ، معلم اوله‌رق توظیف ایدلمشلردی . فن ، فلسفه ، اجتماعیات ، فرانسزجه ، انکلیزجه ، روسجه ، آلمانجه درسلری‌ده خارجدن ارباب اختصاصه تفویض اولونیوردی . بناءً علیه او تاریخدن اعتباراً مدارسده اسکی طرزده درسه دوام ایدلمه‌مش ، درسلر جوامع ومساجد شریفه‌دن درسخانه‌لره نقل اولوندیغی کبی ، طلبه‌ده صنفلره تفریق اولنمشدی. اولجه مدرسه‌یه کیره جکلر ایچین سن مسئله‌سی موضوع بحث اولمدیغی حالده بودفعه آلتی سنه‌لك برمکتب تحصیلندن صکره مدرسه‌یه کیره‌بیله‌جکی اساسی قبول ایدلمشدی . مدرسه‌لرده فن وفلسفه تحصیل ایدیلیوردی . السنهٔ اجنبیه اوقوتیلیوردی . طلبه فرانسزجه بیلیور ، روسجه قونوشیوردی . حسابدن ، هندسه‌دن ، فن وفلسفه‌دن آکلایوردی. بوندن صکره آرتق مدرسه‌لیلره کیمسه‌نك برسوز سویله‌مه‌یه حقی یوقدی مملکتك سلامتی نامنه چوق آرزو ایدیلن وحدت تدریس ، وحدت تربیه فعلاً حصوله کلمشدی « عصرك احتیاجاتنی مدرك خواجه‌لر لازم » دیه باغیره‌ب چاغیرانلرده بعدما بومؤسسه‌لرك بوشکلده ادمهٔ موجودیتنی تأمین ایتمك چاره‌لرینی تحری ایتمکدن باشقه برشی قالمایوردی . وبو غایت طبیعی کورولیوردی .

شیخ الاسلام مرحوم موسی کاظم افندینك زمان مشیختلرینه تصادف ایدن ۲۳ نیسان ۱۳۳۳ سنه‌سی تاریخلی مدارس قانونی ایله خیری افندی مرحومك تشکیلاتی برآز خیرپالاندی . اساس وروح دکیشمه‌مکله برابر تالی وعالی صنفلر اوچر سنه‌یه تنزیل ایدیلدی . مدرسة المتخصصین اوچ سنه‌یه چیقاریلدی. دیکر مقاله‌لرده ایضاح ایدیله‌جکی وجهله کورولن لزوم مبرم اوزرینه آلتی سنه‌لك ابتدائیلرك صوك ایکی صنفنه معادل احضاری نامیله ایکی صنف داها کشاد ایدلدی. بوصورتله مدت تحصیل ـ متخصصین‌ده داخل اولمق اوزره ـ ینه اون درت سنه اوله‌رق تثبیت ایدیلدی. بوتحصیلك اوچی عالی، دیکر آلتی سنه‌سی‌ده تالی‌ایدی. السنهٔ اجنبیه‌دن یالکز فرانسزجه وانکلیزجه ابقا ایدلمش ، روسجه وآلمانجه قالدیرلمش ایدی . فن درسلری ینه موجود ایدی . بوقانون وبوقانونه استناد ایدن ۱۹ تشرین اول ۱۳۳۳ سنه‌سی تاریخلی مدارس نظامنامه‌سی آرتق علمیه‌یه یکی بر روح ویریوردی ، درسعاملق ومدرسلك صاغلام براساسه ربط اولنیور، اختصاص یوللری طوتوله‌رق أمین ووقور خطوه‌لرله یورونیوردی . چونکه هرکسك آرزوسی حصول بولمشدی . عینی زمانده تشکیلات طشره مدارسنه‌ده تشمیل ایدلمشدی .

آمریقان قوله‌ژینی تعمید

آرناوود کویده آمریقان قیز مکتبنك بو هفته اجرا ایدیلن ۳۴ نجی سنهٔ دوریه‌سی مراسمی بك پارلاق اولدیغی غزته‌لر طرفندن یازلمش، مکتبك اسکی ویکی مدیره‌لری میس (پاتریق)، میس (قاترین آدمس)ك رسملریله قسم عالی‌یی اکمال ایدن مبروکه احسن خانمك رسمی‌ده درج اولنمشدر . مطنطن مراسمك صورت اجراسنی (وقت) غزته‌سندن عیناً نقل ایدییورز . بوندن آلینه‌جق عبرتلری قارئین کرامك درایتلرینه براقیرز :

« مراسمه میس پاتریق ریاست ایدییور ، مراسمه داخل اولان ذوات ایله خطیبلر صحنه‌ده باشلرنده خصوصی سرپوشلریله اوطورویورلردی. ساعت اوچ بوچوقده دیلومه‌لر توزیع ایدیلدی. تالی درجه‌ده ۲۵ مأذوندن (۳)ی تورکدی: عفیفه خانم . غازی عینتاب مبعوثی علی جنانی بکك کریمه‌سی ومکتبك الك کنج کزیده بر مأذونه‌سی ، برائت خانم ، کمال زاده اکرم بکك کریمه‌سی ، نعمت خانم، نوری بکك کریمه‌سی . بش سنه اول تالی‌دن مأذون اولمش مبروکه احسن خانم‌ده درجهٔ عالیه‌ده صنایع ادبیه مأذونی اولارق تمایز ایدییوردی، بونك ایچین شهادتنامه‌سندن باشقه کندیسنه برده حمائل [1] تعلیق اولوندی ولیاقتنی پك اثبات ایتدیکی آلقیشلرله قارشیلاندی .

مراسمده اولا آمیرال بریستول، صوکرا آمریقا قونسلوسی مستر راوندال، متعاقباً مادام میلدیلتون أدوه‌رس ، مستر ویلیام پیت انکلیزجه نطقلر ایراد ایتدیلر . قوله‌ژ طالبه‌لرینك جداً جاذب وروح اوقشاییجی برآهنك ایله صالونی تهزیز ایدن شرقیلرندن صوکرا دارالفنون امینی اسماعیل حقی بك‌ده مراسمه داخل ذوات آراسنده صحنه‌ده ایدی . نطقنده تالی مکتبلرك لزوم واهمیتندن بحث ایتدی. آمریقالی ویلیام جیمسله، دوویسیله بك ایی طانیدیغمزی، دوویی‌یی دعوت ایدیشیمزکده بوتقدیردن منبعث اولدیغنی سویله‌دی. برمکتب تأسیسنده

[1] عجبا آمریقا مکتبنك ویردیکی بومثلث شکلده‌کی حمائلده نه یازیلیدر؟

خيردن باشقا مقصد اولامایاجنی ایچین بومقصدله وجوده کلن تأسیساتی حسن تلقی ایتدی ومکتبی دارالفنون نامنه تبریك وتقدیر ایتدی .

بوندن صوکرا آمریقادن صورت مخصوصه‌ده کوندریلمش‌واون برکونده استانبوله کلمش اولان مستر میداوره‌ل ، صوکرا آمریقا میلیونرلرندن‌اولوب بومکتبه چوق یاردیم ایدن مستر جورج پیلیتون سوز سویله‌دی ومکتبك آناختارلرینی تمثیلاً بربرینه قوردله‌لرله باغلی ، بزم اسکی قلعه آناختارلرینه بکزه‌ر اوچ اسکی بویوك قاپی آناختارینی قولله‌ژك یکی مدیره سنه ویردی . میس قاترین‌آده‌مس‌ده‌اوزون برنطق سویله‌دی. تورکیادن مستقبلده‌ده معاونت بکله‌یوردی. بویوك صالون دعوتلیلرله دولو ایدی؛ آرالرنده شکری نائلی پاشا، آقچورا اوغلی یوسف ویعقوب‌قدری بکله احمد امین بك، غزته‌مزك مدیری، اسکی مأذونه‌لر وازجمله ملاحت ضیا خانم واردی . دعوتلیلر مراسمدن صوکرا لیموناطه‌لرله اعزاز ایدیلدی . »

حضرت ابراهیمك تورکلکی

« آماسیه تاریخی محرری » عنوانیله کندیسنی شهرتشعار ایتمکه چالیشان وآز چوق موفق‌ده اولان حسام‌الدین افندی ، برقاچ سنه اول ، تورکلردن ده برچوق پیغمبرلر کلمش اولدیغی دعواسنی اورتایه آتمش وبرقاچ دانه‌سنك اسملرندن بزی خبردار ایتمش‌ایدی. شمدی‌ده، اسماعیل حقی امضاسنی طاشیان برذاتك ، « توحید افکار » غزته‌سنده بودعوایی تجدید واستیناف ایتمش اولدیغنی کوریورز . آره‌لرنده شو فرق وارکه ، حسام‌الدین افندینك صایدیغی پیغمبر اسملری کیم بیلیر تاریخك هانکی مجهول صحیفه‌لرندن چکوب چیقاردیغی ناشنیده اسملردن عبارت ایدی . اسماعیل حقی امضالی ذات ایسه ، دعوایی طوغریدن طوغری‌یه لسان قرآنله نبوتی اخبار بیوریلان حضرت ابراهیم علیه‌السلامه استناد ایتدیریور. بوکبی دعوالر، یا، واقع براستبعادی ویاخود مستولی برمأیوسیتی ازاله ایتمك ایچون درمیان اولنور . تورکلردن ده پیغمبر کله‌بیله‌جکنی استبعاد ایدن کیمسه یوق ایدی. بو ، هرزمان ممکندر. یالکز تورکلردن دکل ، هرقومدن‌ده پیغمبر کله‌بیلیر . پیغمبرلکك معین بر قوم وعرقه مخصوص‌اولماسی شرط دکلدر. هرپیغمبرك عرقیت وقومیتی علماً اثبات ایتمك‌ده ، محال دکلسه ، مشکلدر . چونکه هر پیغمبر زماننده، معین ومختلف عرقلره آیریله‌جق درجه‌ده ، نسل بشر توسع وتکثر ایتمه‌مش ایدی .

تورکلردن پیغمبر کلوب کلمه‌دیکی معلوم اولمادیغندن طولایی ، درونی برمأیوسیت طویان‌ده یوق ایدی. آنك ایچون، مأیوس قلبلری مسرور ومتسلی ایتمکه معطوف برمقصد ایله بویله بردعوانك اورتایه آتیلماسنه‌ده حاجت یوق ایدی. عرقیت وقومیت نامنه بروسیلهٔ تفاخر ومباهات احضار ایتمك مقصدی‌ده بویله بردعوا احداثنه سائق اوله‌جق درجه‌ده جاذب دکلدر .

تفاخر ومباهات، انسانلره، مادی، معنوی هیچ برفائده تأمین ایتمز. تفاخرده، یالکز حسیاتی اوقشامق خاصه‌سی واردر. بوده، دائمی دکلدر، کلوب کچیجیدر . حسی اوقشایان تفاخر ومباهات برقیمتی حائز ایسه ، اوقیمتی اوکا ویرن فضیلتدر. فضیلت‌ده ذاتی‌وکسبی اولمالیدر. بشقه‌سنك فضیلتی کیمسه‌یه مدار مفخرت اوله‌مز . فردلرده ، فردلردن متشکل هیئت اجتماعیه‌لرده ، انجق کندی فضیلت فردیه واجتماعیه‌لریله افتخاره حق قازانه‌بیلیرلر . عرقیت وقومیت انسانلره حق افتخار ویره‌جك برفضیلت دکلدر. فضیلت، عرقلرك ، قوملرك حائزاولدقلری فضائل عالیه وخصائص نافعه‌در . تورکلر فردی واجتماعی فضائل عالیه وخصائص نافعه‌یی جامع برعرق وبرقوم ایسه‌لر ، حضرت ابراهیمك تورکلکیله افتخارلری لزومسزدر . بالعکس ، فردی واجتماعی خصائل عالیه و خصائص نافعه‌یی حامل دکللرسه ، نبی مشارالیه حضرتلرینك تورکلکیله افتخار ایتمك ، اونلره برفائده تأمین ایتمز . آنك ایچون اسلامیت ، افضلیتی ، اکرمیتی فردی واجتماعی فضیلتلره حصر ایتمشدر. نظر اسلامده ، عرقیت وقومیته وفضیلت واکرمیت یوقدر . عرب عرق وقومی دخی ، کندینه منسوب بولنان حضرت محمد علیه‌السلام ایله ــ عرقیت وقومیت نقطهٔ نظرندن ــ افتخاره حق یوقدر .

بو دعوایی درمیان ایتمکدن‌مقصد ، تورکلرك حرمت ومحبتلرینی، حضرت ابراهیمه جلب ایتمك ایسه ، مسلمان تورکلر هرپیغمبر کبی ، نبی مشارالیه حضرتلرینه دخی ــ حسب‌الدیانه ــ حرمتکار ومحبدرلر . پیغمبرلره حرمت ومحبت جلب ایتمك خصوصنده ، عرقیت وقومیت دیانت قادار حائز تأثیر دکلدر. اکر عرقیت وقومیت پیغمبرلره جلب حرمت ومحبت خصوصنده حائز تأثیر اولسه‌یدی ، تورکلرك ، عرب قومنه منسوب بولنان حضرت محمدعلیه‌السلامه حرمت ومحبت ایتمه‌ملری لازم کلیردی . حالبوکه تورکلر حضرت محمد علیه‌السلامه ، عربلردن دهازیاده حرمتکار ودها زیاده محبتکاردرلر .

حضرت ابراهیم علیه‌السلامك ، عرقیت وقومیت نقطهٔ نظرندن تورکلره حق افتخار بخش ایده‌جکنی قبول ایتسه‌ك بیله ، نبی‌مشارالیه حضرتلرینك تورك عرقنه منسوبیتنی علماً وتاریخاً اثبات ایتمك‌مشکلات ایله مالامالدر . بودعوایی اثبات وتأیید صددنده سرد وبیان اولنان دلیللر خیالیدر. هیچ برزمان هیچ برکیمسه‌یه قناعت بخش اوله‌مز. مثلا : قرآن الٰهی‌ده ، (ابراهیم علیه‌السلام نه یهودی ، نه‌ده نصرانی دکلدر) مآل عالیسنده برآیت الٰهیه واردر. اسماعیل‌حقی امضالی‌ذات کیم ایسه، بوآیت الٰهیه‌یی حضرت‌ابراهیمك تورك عرقنه منسوب اولدیغنه دلیل وحجت‌اتخاذ ایدیور. وکفیت استدلالی توضیح‌صددنده دیورکه:

(حضرت ابراهیم نه‌یهودی ، نه‌ده نصرانی دکلدر دیمك ، نبی مشارالیه حضرتلری عرق نقطهٔ نظرندن یهودی ونصرانی دکلدر دیمك‌در . بو طرز تفسیرمك طوغریلغنه قانع اوله‌مدیغم ایچون ، تفسیر قرآنده صاحب صلاحیت برذاته صوردم ، اوده بنم طرز تفسیری تأیید وتأکید ایتدی .»

اول امرده شوراسنی سویلیه‌یم‌که رأینه مراجعت اولنان ذات‌ده، مراجعت ایدن ذات کبی، تفسیر قرآنده صاحب صلاحیت دکلش. بشریتی عرقلره آیران علم تاریخدر. قرآن بشریتك شعب وقبائلیله، عرقیت وقومیتله علاقه‌دار اولماز. هیچ برپیغمبرك عرقیت وقومیتنی تدقیق وایضاح ایتمز. قرآنك پیغمبرلردن وپیغمبرلرك قوملرندن بحث ایدیشی، هپ دیانت نقطهٔ نظرندندر. حضرت ابراهیمك عرق نقطهٔ نظرندن یهودی ویاخود نصرانی اولوب اولمادیغنی تدقیق وبیان ایتمك قرآنك غایه‌سی خارجنده‌در. هم، یهودی ونصرانی عنوانلری، عرقلری دكل، دینلری تمثیل ایدن عنوانلردر. الیوم اوروپا، آسیا، آمریقا اقوامنك برچوقلری نصرانیدر. فقط بونلرك هپسی برعرقه منسوب دکلدر. مثلا، انکلیزلرده، آلمانلرده نصرانیدر. فقط عرقلری بشقه بشقه‌در. جرمانلرایله اسلاولری نصرانی عد ایده‌بیلیرز، فقط برعرقه منسوبدرلردیه‌مه‌یز. دیرسه‌ك، وقوعات وتاریخ بزی درحال تکذیب ایدر. قرآنك غایه‌سندن باشقه، وقوعاته، تاریخه مخالف اوله‌رق، یهودیت ونصرانیت کلمه‌لرینی عرقیت وقومیت ایله تفسیر ایتمك پك کولونج اولور.

قبول ایده‌لم‌که، بوکلمه‌لرله عرقیت وقومیت معنالرنده مستعملدر؛ فقط حضرت ابراهیمك، یهودی ونصرانی عرقه منسوب اولمامه‌سندن تورك عرقه منسوب اولدیغنی استدلال ایتمك استدلالات علمیه میاننده نمونه‌سز برطرز استدلالدر. عرقیت وقومیت یهودیلکه، نصرانیلکه، تورکلکه منحصر دکلدرکه یهودیت ونصرانیلك سلب ایدیلنجه اورتاده یالکز تورکلك قالسین!..

تورکلکه مادی ومعنوی هیچ برفائده‌سی اولمایان بودعوایی اورتایه آتمق مسلمانلر آره‌سنده یکی برسبب اختلاف احداث ایتمك تهلکه‌سنی حائزدر. مسلمانلر مختلف عرقلره منسوبدر. عرقلری عرقی پیغمبرلرایله شرفلندیرمك حسلری اویانیرسه، بشقه بشقه عرقلره منسوب اولان مسلمانلر کندی عرقلرینی شرفلندیرمك آرزوسیله کندی عرقلرینه منسوب بر پیغمبر بولمایه قالقیشیرلر واسماعیل حقی امضالی ذاتك بولدیغی دلیللرکبی دلیللر تدارك ایتمك خصوصنده مشکلاته دوچار اولمازلر. فردی وخصوصی برحالده اویانان بوکبی حسلر بالآخره توسع ایده‌رك اجتماعی وعمومی برجریان حالنی آلیر. بوجریان، اوکنه آلدیغی مسلمانلری سوروکله‌یه، سوروکله‌یه بنی اسرائیل زمانلرنده‌کی دینلر ایله متدین اولمایه کوتورور. چونکه، عرقمزه منسوب برپیغمبر وبوپیغمبرك‌ده بردینی وار ایکن، بز، نیچون بشقه عرقه منسوب بشقه برپیغمبرك دینی ایله متدین اوله‌لم، دیه‌جك عرقیت غیرتکشلری ظهور ایدر. بوغیرتکشلك‌ده، اقوام اسلامیه آره‌سنده، یکی اختلافلر، یکی تفرقه‌لر حصوله کتیریر. بو نتیجه‌دن‌ده تورکلك متضرر اولور. تورکلکه قاش یاپالم دیرکن، کوزینی چیقارمایه‌لم!..

حریت نسوان

قادینلرك تحصیل ومسلك ساحه‌لرنده ارککلرله رقابتلری

دون طب فاکولته‌سی مدرسلرندن آصف درویش پاشا طرفندن دارالفنون قونفرانس صالوننده «قادینلرك حفظ الصحه‌سی وحریت نسوان» حقنده برقونفرانس ویریلدیکنی یومی غزته‌لر یازمشدر. مدرس پاشا قیز چوجقلرینك طفولیت دوره‌سنده کمیك خسته‌لقلرینه استعدادلری اولدیغنی ودوغوش اعتباریله ارککلردن داها کوچوك اولدقلرینی سویله‌مش وبویاشده‌کی چوجوقلرك اهالی یوزندن بالنتیجه قادینلریمز ده دوغورمه قابلیت ومقاومتنك آزالمقده اولدیغنی ایضاح ایتمشدر.

درویش پاشا، علی العموم چوجوقلرك آنجاق یدی یاشندن صوکره مکتبه کوندریله‌لرینه طرفدار اولدیغنی سویله‌مشدر. بالخاصه ۱۲-۱۳ یاشنده‌کی قیزلرك بوسنه‌لرده بلوغ حادثه‌لرینه معروض قاله‌جقلری جهتله یومیه درت ساعتدن فضله درس کورمه‌ملرینی وابونك بودوره‌ده چوق متیقظ بولونه‌ملری لازم کلدیکنی آکلاتمشدر.

مدرس پاشا بوندن صوکره حریت نسوان بحثنه کچمشدر. ۱۷-۱۸ یاشنه کلن خانملرك عالی تحصیل کورمه‌لری ایچون لازم کلن شرطلری ذکر ایتمش وشونلری سویله‌مشدر:

«— برقادینك حر اوله‌رق حیاتی قازانمه‌سی ثروتلری مساعد اولانلرله اولمایانلره کوره دکیشیر. قادینلرك هپسی عالم اولورسه أوه کیم باقه‌جق؟. بونك ایچون أولنه‌جکلرله عالی تحصیل کوره‌جکلر آیریلالیدر.

أولنه‌جکلرله أولنمش اولانلرك وبونلردن بالخاصه زنکین اولانلرك عالی تحصیل کورمه‌لری موافق دکلدر. چونکه بونلردن بکلنیلن وظیفه‌داها عالیدر.

هیچ أولنمیه‌جکلرك تحصیلی ایسه تدریسات اعتباریله یاشلرینه کوره فاصله‌لی اولمالیدر. زیرا قادینلرك ارککلره نظراً معروض قالدقلری فیزیولوژی حاللر داها مزعجدر.

برده قادینلرك ارککلرله کرك تحصیل وکرك مسلك ساحه‌سنده رقابت ایتمه‌لری جائز دکلدر. هرمسلکك خفیف اولانلرینی اختیار ایتمه‌لری حفظ الصحه اعتباریله الزمدر. عینی زمانده بوخصوصده قادین هیچ برزمان اوصاف روحیه ووظائف طبیعیه‌سندن اوزاقلاشمه‌ملیدر. عمله حیاتنده قادین‌داها باشقه‌شرائطه تابعدر. بونلری حکومت صیانت ایتمه‌لیدر. خسته‌لق، لخوصه سیغورطه‌لری یاپیلمالیدر.

بو اساسلر خارجنده قادین هرصورتله سقوطه محکومدر، بونك نتیجه‌سی تناقص نفوسدر. آلمانیا، ایتالیا کبی مملکتلرك قادین حفظ الصحه‌سنه رعایتلری حسبیله نفوسلری هرسنه مدهش صورتده تزاید ایتمکده‌در.»

مدرس پاشا قادین خسته‌لقلری حقنده ایضاحات ویردکدن صوکره قونفرانسه نهایت ویرمشدر.

عمومی اخلاق بحرانی

جمهوریت غزته‌سی یازییور :

« اولکی کونکی غزته‌لرده قارئلر ، هر کونکی فاجعه‌لردن برینی دها اوقودیلر : بر کنج ، بر عمومخانه‌ده دوستی ایچون اوکی باباسنی ووریور ، صوکره ، دوستنك قولتوغنده صاقلانمایه کیدرکن پولیس قارشیسنده قاتنجه بر قورشونده کندی قلبنه صیقیور ... بو ، هر کونکی فاجعه‌لردن بریدر . علی‌العاده بریسی بر احتراس ، بو احتراصك ایستدیکی قوت و شدتله حکم سورمه‌سنه قارشی هر هانکی طرزده بر مانع وانکل چیقدیغی دقیقه‌ده ، اجتماعی مقدسات نامی آلتنده طانیدیغمز هر نه وارسه هرشی آلت اوست اولویور . و اوزمان قارشیمزده یوزلرجه عصرلق معنوی فتوحاتی ایله اینجه‌لمش ، رقت و حساسیت کسب ایتمش بر بشر نمونه‌سی یرینه قودورمش بر منطقله صارصیلان بر حیوان مثالی کوروبورز !

غزته‌لر بوکونکی فاجعه‌لرك آنجق بر قسمنی ، پولیس ژورناللرینه و محکمه دوسیه‌لرینه انتقال ایده‌جك اولانلرینی قیدایدرلر . فقط بوکونکی فاجعه یالکز پولیس ویا عدلیه دوسیه‌لرنده بر طوتاجق اولانلردنمی عبارت ؟ یا اوته‌کیلر ؟ اطرافزده کوره کوره نهایت کورمکه چوق آلیشدیغمز ایچون کوزلریمزده هیچ بر شدتلی تأثیر یاپمایان حسابسز فاجعه‌لر ؟

حیاتمزك هانکی ساحه‌سنه و هانکی کوشه‌سنه باقسه‌ق اوراده اجتماعی مؤسسه‌لر ایچنده بویوك بر آنارشی ، کرفت بر جدال ، ایچندن چیقلماز مشکل بر کرداب چالقالاندیغنی کوروبورز . اسکی جمیتك اخلاق ییقلمش ، یکی بر جمیت اخلاق قورولامامشدر . بونك ایچون هانکی طرفه باقسه‌ق اوراده بر فاجعه کیزلندیکی ، هرشیده غیر مطرد بر روح ، هرشیئی مباح طانیان ، هرشیئی ییقان وهیچ برشیئی یاپمایان ییقیجی بر روح حاکم اولدیغنی کوروبورز . بابا ایله اوغل دوشمان ، آنا ایله قیز رقیب ، قارده‌شلر بربرینه قارشی غدار ، خلاصه بوتون وطنداشلر آراسنده مشترك ، عمومی بر اخلاق بحرانی . . . ایشته بزم اجتماعی بنیه‌مزی کیره‌ن خسته‌لق ! »

استانبولده اخلاق ملینك مدهش بر صورتده سقوط ایتمکده بولونمسی یومی غزته‌لرك‌ده موضوع بحث ایتمه‌یه باشلاماسی شایان تشکردر . شعائر اخلاقیه‌نك انهدامی یالکز دینی بر مسئله تلقی ایتمك طوغرو دکلدر . بو ، بنیان ملینك اساسنی تشکیل ایتمکده‌در . ملتی طوتان ، یوروتن اجتماعیاتیدر . استانبولك بعض محیطلرنده باش کوسترن بو بحران اخلاقینك بوتون مملکتی صارماسنه میدان ویرمه‌مك ملت رهبرلرینك اك متحتم وظیفه‌لریدر . بوکون بوراده‌کی اخلاقسزلقلر ، سفاهتلر معاذالله آناطولی‌یی استیلا ایتدیکی کون آرتیق هیچ برشیلر یوقدر . اساساً جهالت ایله پنچه‌لشمکده اولان خلقك یکانه سرمایه‌سی اولان معنویاتی‌ده الدن کیدرسه نه حاله کلیر ؟ بونك ایچون ، هنوز صاچاغی صارمه‌دن بو تهلکهٔ اجتماعیه‌نك اوکنه کچمك لازمدر .

اولیای امورك بو خصوصده کوستره‌جکلری همت ، بنیان ملی‌یی انهدامدن قورتاراجقدر . بوتون غزته‌لر بو اخلاقسزلغه قارشی جدی صورتده مجادله‌یه باشلامالیدر . بر طاقم سفاهتپرور اخلاقسزلرك کیفی ایچون قوجه بر جمیتك تملری چوکمسنه رضا کوستریله‌مز .

بارلر ، دانس صالونلری ، راندوو محللری ، ایچکی یرلری آلابیلدیکنه توسع ایدوب طوریور . بك اوغلنك هر یاسته‌جی دکانی یا بر میخانه‌در ، یا بر ناموس مقتلی‌در . بارلرده ، دانس صالونلرنده جریان ایدن حادثه‌لری یازمقدن بیله انسان اوتانیر ، ناموس ملی نامنه اك بویوك بر حجاب دویار .

لکن مع‌التأسف بوکون بو مدهش اخلاقسزلقلر ارتکاب ایدیلوب طورمقده‌در . و بونلری ارتکاب ایدنلر هیچ برشیله کندیلرینی مقید کورمه‌دن باشقه ملتك روحیله ، وجدانیله ، حسیاتیله استخفاف‌ده ایدرلر . نه شعائر ملیه طانیدقلری وار ، نه‌ده آداب عمومیه ! بونلردن بحث ایدنلره کولرلر .

ایشته بنیهٔ اجتماعیه‌یی کمیرن خسته‌لغك میقروبلری بونلردر . بو میقروبلره قارشی هیئت اجتماعیه تدابیر تحفظیه تخاذ ایتمك مجبوریتنده‌در .

« جمهوریت » غزته‌سنك بو امراض اجتماعیه حقنده نشریاتنده بولونمسی شایان تشکردر . بو اساسلی و بك مشکور اولان مجادله‌لرنده دها واسع بر صورتده دوامی تمنی اولنور .

روسیه مسلمانلرینك استقبالی

له‌نینك وفاتی متعاقب کرك روسیه داخلنده بولنان خالص روس ملتنك ، کرك بعدالانقلاب ممالك اجنبیه‌ده ملتجی صفتیله بولنان روس اقوامنك کنیش روسیه مملکتنك عن قریب قومونیستلر تسلطندن قورتیله‌جغی امیدلری کوندن کونه تزاید ایدییور .

هرحالده قومونیستلر میانده بر تشتت وتنازع میدان آلمقده اولدیغی انکار اولوناماز . چنلرده بیکلرجه قومونیستك پارتیدن طرد اولنمه‌سی تذبذبی کوسترمه‌یه کافیدر . ممالك اجنبیه‌ده بولنان روسلرك کافه‌سی کمال امنیت ایله قومونیستلرك سقوطنه انتظار ایتمکده‌لردر . اونلرجه بو ، بویوك بر امل ، بیوك بر امیددر . بر کون کله‌جك بونلر مقصدلرینه واصل اولاجقلر . فقط مسلمانلرك حالی نه اولاجق ؟ مملکتلری اللرندن آلینه‌رق روسیه‌یه الحاق ایدیلن تاتارستان ، قیرغزستان ، تورکستان مسلمانلرینك تاریخاً مثبت اولان حقوق مشروعه‌لری نه اوله‌جق ؟ بونلر بر شی دوشونیورلرمی ؟ دوشوندکلری تقدیرده تکرار انقلاب زمانی کلنجه نه یاپه‌جقلر ؟

ایشته عمومیتله روسیه مسلمانلرینك ، بالخاصه اورال ، وولغا ساحه‌سنده ساکن تاتارلرك ، بوکون اولمزسه یارین ، بو مهم بر مسئله قارشوسنده بولنه‌جقلری محققدر . بنم فکرمه کوره روسیه مملکتی قاریشه‌جقدر .

افسوس صدهزار افسوس ، نتیجه اعتباریله تاتارلرك حصه‌سنه ینه هیچ برشی اصابت ایتمیه‌جکدر . زیرا بویکرمنجی عصر علم عصری ، قوت عصریدر . کمال اسفله اعتراف ایده‌لم ، بونلردن هیچ بریسی روسیه مسلمانلرنده یوقدر . بوکون روسیه ممالك وسیعه‌سنده یکرمی میلیون مسلمان وار ایسه ، بونلر میانده عالی تحصیل کورمش ایکی‌یوزدن فضله آدم یوقدر . قاچ دوقتور وار ؟ نهایت اون‌بش . قاچ آووقات وار ؟ نهایت یکرمی : قاچ مهندس وار ؟ اولسه اولسه اون ، اون‌بش . ضابطان عسکریه هیچ درجه‌سنده‌در . حرب عمومی اثناسنده المانیاده سکسان آلتی بیك تاتار عسکر نفری اسیر بولنیوردی ، بونلر میانده آنجق اوچ اسلام ضابطی بولنیوردی . آوستریاده تقریباً بزم

بيلديكمز يكرمی ايكی بيك تاتار نفری واردی ، ايچلرنده آنجق دورت ضابط بولنيوردی. حساب ميدانده. رهبرسز برملت نه‌يابه‌بيلور؟ ذاتاً الآن تاتارستانده برقاچ آدمك نامی اوقونورسه ، بونلرك كافه‌سی روس ميسيونر مكتبی اولان دارالمعلمين محصوليدر . عالی مكتب تحصيلی كورمش آدملر وار ايسه‌ده ، آنلر غايت محدوددر ، ثانياً بعضيلری تاتارلغی يك التزام ايتمكده ايسته‌ميورلر.

شويله مختصر برمحاكمه ايله روسيه مسلمانلری احوالنه عطف نظر ايده‌جك اولورسه‌ق ، مأيوس اولماق الدن كلمز .

بن برمسلمان اولديغم جهتله اطرافه باقيوردم ، روسيه‌ده عن‌قريب برانقلاب احتمالنی دخی نظر اعتباره آلارق بيوك فرصتلر كله‌جكدر ديوردم ، فقط نه‌چاره بوفرصتدن مسلمانلر استفاده ايده‌ميه‌جك ، بلكه قباق‌بنه مسلمانلرك باشنه پاطلايه‌جق. بالطبع بوغايت فجيع بروضعيتدر. انسان دوشوندكجه دهشتلر ايچنده قالير . عجبا بونك چاره‌سی يوقيدر ؟ بن بونك ايچون برچاره بولنه‌جغنی دوشونه‌ميوردم . يالكز خاطريمه شو آيت كريمه كليور : « اذا اراد الله بقوم سوء فلا مردله » بويله‌جه يد قدرتك تصرفی اولماسه ايدی البته تاتار كنجلری بوحالی مشاهده ايدر، كمال تهالك ايله حربيه‌مكتبلرينه قوشارلر، او آرسلان كبی قهرمان عسكرلرك باشنه كچرلردی .

حرب عموميده روس اردوسنده ايكی يوز اللی بيكی متجاوز تاتار نفری اولديغی حالده اون بش تاتار ضابطی يوقدی . بوشرائط آلتنده ، تاتارلرك استقباللرندن يالكز بن دكل، روسيه‌نك برآز احوالنی بيلن هرمسلمان انديشه ايدر.

عبدالرشيد ابرهيم

دار الحفاظلر حقنده

بروسه‌ده چيقان يولداش غزته‌سندن :

\- معارف وكالتمزك نظر دقتلرينه -

جودت قرائتڭ مالك (اهل قرآنه) منبعلری اولان دارالحفاظلرمزك؛ معابد مباركه‌مزده وجودلری مبرم براحتياج ، وقلوب موحدينك واسطهٔ انشراحی بولونان « اهليتلی مؤذنلر » ايچين بر مخرج اولدرنه احيا وابقاسی تأمين ايدلمليدر .

« توحيد تدريسات » قانونيله معارفمزده پك الزم برانقلاب وجوده كتيره‌ن حكومت جمهوريه‌مز؛ اوقاف، عسكری وبحری مكتبلرله عرفان ساحه‌سنده بارز تشوشلره مصدر اولان مدرسه‌لری معارفه دورايدرك، قسم احضاريلرينی مكاتب عموميه‌يه الحاق ، صنوف سائره‌سنی‌ده « امام وخطيب » مكتبلرينه قلب ايتدی .

افكار عموميه‌مزك درونی برحس استحسان ايله قارشيلاديغی بو مصيب حركتی براز صكره ياكلش برخطوه تعقيب ايتمه‌يدی ، بحث قورجالانمش اولماياجق؛ «توحيد» مسئله‌سی‌ده جريان طبيعيسنی چوقدن بوله‌جقدی . فقط قانون مبحوثك سهو تفسيری ايله مدرسه‌لره قياساً دارالحفاظلرك سدی‌جهتنه كيدلمسی، خلقمز اوزرنده درين براوزونتو حاصل ايتمش وبو ، الآن دوام ايتمكده بولنمش اولديغی ايچين آتيده‌كی ايضاحاتی عرضه برمجبوريت حس ايتدك :

مملكتمزك بعض شهرلرنده ، ازجمله استانبول ، ازمير كبی منور محيطلری ايله اسپارطه ، كدوس ، سماو ، كوتاهيه .. وداها برقاچ قصبه‌جقده ويشيل بروسه‌مزده برقسمی اوقاف اداره‌لرينه مربوطاً ، بعضيسی اشخاص خصوصيه‌نك ارسماحت وثمرهٔ غيرتی اوله‌رق ياشايان برر دارالحفاظ موجوددر .

شهرمز دارالحفاظنك . . سكز سنه‌در مبجل خدمتلرندن استفاده ايله‌ديكمز ، وجودی يورديمز ايچين جداً موجب افتخار اولان بو سربست مؤسسه‌نك ؛ اخيراً بر خطای اجتهادی يوزندن ، رمضان شريفدن براز اول (سد) ايدلديكی آكلاشيلديغی زمان - بز بيله - هر كس قدر محزون ومتأثر اولدق . .

« خطای اجتهادی » ديورز ؛ چونكه ، بروسه‌مز وديكر برقاچ قصبه‌نك دارالحفاظلری ، احتمال وكالتدن مورود بر امره استناداً ، محلی معارف اداره‌لری طرفندن سد ايديليركن ، ديكر طرفدن - باشده استانبول اولديغی حالده - بعض شهرلرك بونامده‌كی مؤسسه‌لرينه دوام ايلمكده اولدقلری مع‌الشكران خبر آلنمشدر . [١] بو نقطه‌يی قيد ايتمكله بالطبع ، سددن مصون قالانلرك‌ده قاپاتيلمه‌سی كبی منفی برمقصدی — حاشا — طاشيميور ؛ وبلكه ، سهواً سد ايديلنلرك تأمين كشادی كبی نزيه برغايه‌يی استهداف ايله‌يورز .

دارالحفاظلر ، « تدريس » كلمه‌سنك هر معناسيله دائرهٔ شمولی خارجنده ، سربست مؤسسه‌لردندر. اونلرك توحيد تدريسات قانونيله نه علاقه ونه‌ده مناسبتلری واردر .

دارالحفاظلر ؛ ادا و صداسی، استعداد و آرزوسی نظر اعتباره آله‌رق سقف فيضارلری آلتنه جمع ايله‌دكلری مملكتك كزيده شبانه ، اصول و قواعد مخصوصه‌سنه توفيقاً ، صرف ، تعليم وترتيل قرآن كبی علوی بر وظيفه‌يی درعهده ايتمش، و علوم سائره‌يی معارف مكتبلرنده كورن حفاظ خوش الحان ايله اشتغال ايتمكده بولنمش اولدقلری ايچين ، مدرسه‌لر و مكاتب سائره ايله قياس ايديله‌رك «الغا» حكمنه قطعياً ادخالی دوغرو اولمايان - ماهيت مخصوصه‌يی حائز - سربست مؤسسه‌لردر .

علمی اجتماعی ، وطنی و ملی تأسيسات كبی دينی تشكيلار دخی دوبولمش احتياجلرك طبيعی محصوللريدر .

بناءً عليه، خلقك، روحی احتياجاتنك معكسی اولان دارالحفاظلر

[١] استانبولده‌كی دارالحفاظلرك‌ده سد ايدلديكی مرويدر - سبيل الرشاد .

یاشاما و یاشایا بیلملری ده اولاحتیاجاتك تطمینی ایچین الزم بر ضرورتدر: محه أمین بر چوجغك آنا قوجاقندن قوپاریلوب آلنماسی نصل مؤلم بر خسران ایسه، معتقد مسلمانلر ایچین تلاوتی قدر استماعی ده غدای معنویت اولان ، فرقان مبینمزك مؤثر سسلی حافظلر دهانندن ایشیتیلمه‌سی ذوقندن آیرلمقده او درجه المناك بر محرومیتدر .

دارالحفاظلر ، خلقمزك احتیاج معنویسنك زادهٔ مشروعیدر . اونك ایچین در كه لایزال محبتلره و پایانسز حرمتلره مظهر اولمش باشلیجه مؤسساتمز ، دارالحفاظلردر ، دیه بیلیرز .

لحن لطیف .. اصول وقواعد مخصوصه‌سنه موافق بر طرز تلاوت ایله اوقونان كلام الهی‌یی استماعدن تلذذیاب اولمایاجق بر مسلمان ، حتی كامل بر انسان تصور ایده‌مه‌یز . بالعكس ؛ كریه‌الصوت ، معتل‌القرائه بر طاقیم نااهللرك مسامع ناسی طیرمالان نغمات ثقیله ایله اوقودقلری اذانلر بر چوق مصلیلری ادای عبادتدن تبرید ایتمش و بو هر وقت كوروله كان وقایعدن بولنمشدر !...

موجود طلبه‌سی ولایتمز نفوسنك یكرمی بش ، اوتوز بیكده بری یكرمی بش اوتوز افندیدن .. وهیئت علمیه نامنه‌ده تك بر مدیر ایله بر مبصر ویا معیددن عبارت اولان دارالحفاظ مؤسسه‌مز ؛ مركز وبوتون ملحقات ولایت حسابنه سنوی یالكز بش آلتی یوز لیرا كبی جزئی بر مبلغله تأمین موجودیت ایتمش وبوندن صكره ده عین وجهله یاشاتیلمه‌سی قابل چوق وضیع وبك متواضع بر نور یوواسیدر بوقادار ناچیز بر یاره‌یی حكومتمزك وقارینه گران كله‌جكنی بیلمه‌مش اولسه‌یدق ، حمیتمندان اهالینك دخی سه‌وه سه‌وه تأمین ایده‌بیله‌جكنی عرض ایده‌ردك .

حال بو كه مدسه‌لری بیله باشقه بر نام آلتنده ادامه فدا كارلغندن قاچینمایان حكومت مركزیه وبویوك ملت مجلسمزك ، پك جزئی بر همتله ابقا واحیاسی ممكن اولان « دارالحفاظلری » ده هر حالده جناح رأفت وحمایتلرینه آله‌جقندن چوق امینز . و (امام ، خطیب) احتیاجنی دریش بیوران زمامداران امورمزك ، معابد مباركه ایچین مبرم بر احتیاج اولان مقابله خوان و « مؤذن » یتشدیره‌جك بر مخرج حالنده بو مؤسسه‌لرك انكشافنی‌ده تأمین بیوره‌جقلرینه اظهار اعتماد ایدیورز .

یالكز بر نقطه‌یی اشارت ایتمه‌دن كچمیه‌لم كه ، اوده دارالحفاظلرك دیگر مؤسسه‌لره الحاق ویا توحیدی قابل اوله‌مایه‌جغی كیفیتیدر . چونكه هر مؤسسه‌نك كندیسنه مخصوص آیری بر پروغرامی ، باشقه بر غایه‌سی ونقطهٔ عزیمتی واردر . دارالحفاظلرك هدف اصلیسی (حافظ قرآن) یتشدیرمك اولدیغنه نظراً ، اكمالی ایكی سنه‌یه متوقف بولنان حفظ أثناسنده دارالحفاظ ویا مؤذن مكتبی طلبه‌سندن باشقه بر خدمت بكله‌نیله‌ملیدر . حفظلرینی اتمام ایدن افندیلرك ایسه ، معلومات عالیه‌یی برای تحصیل هر هانكی بر مكتبه سوقلری هر زمان هم ممكن وهمده واقعدر .

« لاییق »، مع مافیه اداری تشكیلاتی آراسنده هنوزه دیانت ایشلری ریاستی » نی محافظه ایدن حكومت جمهوریه‌مزك ، دارالحفاظلری ایسته‌یه‌رك قاپامایه قیامایاجغندن هر حالده چوق امین بولنیورز . بعض محللرده‌كی دارالحفاظلرك الیوم آچیق اولمسی‌در . « سد » كیفیتنك مطلق بر سهودن ایلری كلدیكی ذهابمزی تأیید وتقویه ایدیور . بناءً علیه خطای واقعك ایركج تصحیح ایدیله‌جكی حقنده آتشلی امیدلریمز الآن بر دوام اولدیغی كبی الك اصیل بر اعتماد له مشبوع اوله‌رق اتیان ایله‌دیكمز بو صمیمی دیله‌كلرك ، یاقینده ، جای تطبیق بولدیغنی‌ده بو سطرلره قید ایده‌بیله‌جكمز اطمئنانیله شمدیدن درین بر حظ سعادت دویبور ، ودارالحفاظلرمزك اعادهٔ حیات وبقالرینه متعلق مژده‌لی خبرلره اشتیاقله انتظار ایدیبورز .

توركستانده جمهوریتلر

موسقووه‌دن « تان » غزته‌سنه یازلیور : توركستان قومونیست فرقه‌سنك تشبثی آسیای مركزینك ملی حدودینك چیزلمسی مسئله‌سی روزنامه‌یه قونولمشدر . موقتاً بر پلان تنظیم ایدلمشدر . شو حكومتلر تشكیل اولنه‌جقدر :

١ — اوزبك جمهوریتی تشكیل ایدیله‌جك مركزی سمرقند اولاجقدر . بو جمهوریت یالكز توركستانده ساكن اولان اوزبكلری دكل ، فقط بخارا وخوارزم اوزبكلرینی احتوا ایده‌جكدر .

٢ — توركمنلر جمهوریتی توركمنلر ایله مسكون حوالیدن مركب اولاجقدر . بو حوالی قسماً بخارا ، توركمن وخوارزم جمهوریتلرندن تركب ایدیبور .

سمبریت وسرداری حوالیسنده ساكن اولان قیرغیزلرك قیرغیز جمهوریتنه ربط والحاقی تصور ایدیلیور . بو مسئله ، قیرغیزلر آراسنده‌كی اختلافات حسبیله حالا منازع فیهدر .

٤ — قره قیرغیز وتاجیقدن مركب یكی منطقهٔ مخابره احداث اولوناجقدر . تاجیق منطقه‌سی ، اوزبك جمهوریتك مختار بر ولایتی اوله‌جقدر .

قره قیرغیز جمهوریتك هانكی جمهوریته ربط اولنه‌جغی دردست تدقیقدر .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر بر ایچون ، سنه‌لکی (۴۰۰) آلتی آیلغی (۲۲۵) ، ممالك اجنبیه ایچون سنه‌لکی (۴۵۰) ، آلتی آیلغی (۲۵۰) غروشدر.

نسخه‌سی ۷،۵ غروشدر . سنه‌لکی ۵۲ عدددر .

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

۱۳۳۰

آدره‌س تبدیلنده آیریجه ۵ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح و اوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغی بیلدیرلمسی رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ۶۰۳ — ۲ ذی القعده ۱۳۴۲ — * پنجشنبه * — ۵ حزیران ۱۳۴۰ — جلد ۲۴

اسرار قرآن

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیمِ

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللّٰهِ اَنْ یُذْكَرَ فِیهَا اسْمُهُ وَسَعٰی
فِی خَرَابِهَا . اُولٰئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ اَنْ یَدْخُلُوهَا اِلَّا خَائِفِینَ لَهُمْ
فِی الدُّنْیَا خِزْیٌ وَلَهُمْ فِی الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِیمٌ . وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ
وَالْمَغْرِبُ فَاَیْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ وَاسِعٌ عَلِیمٌ .

مآل کریمی

اللهك مسجدلرنده اللهك اسمنك آکیلماسنی منع ایدن و او مسجدلرك یقیلماسنه اوغراشاندن دها ظالم کیمسه اولابیلیرمی ؟ بونلری ایچون اللهك مسجدلرینه بروامسز کیره‌بیلمك یوقدر . بونلره دنیاده ذلت ، عقباده عذاب عظیم واردر . مشرقده اللهکدر ، مغربده ؛ اونك ایچون هانکی طرفه دونسه‌کز اللهك وجهی اِشته او طرفده‌در ؛ شبهه‌سز الله بوتون موجوداتی محیطدر ، علیمدر .

*\
* *

« اولئك ما كان لهم ان یدخلوها الا خائفین » آیت کریمه‌سنده‌کی نفی جوامع شریفه‌نك برتجاوزه دوچار اولمه‌سنه امکان براقمقدن مسلمانلری نهی معناسنه حمل ایتمش بولونیورز . بونك قرآن کریمده برچوق مثاللری واردر . « وما كان لكم ان تؤذوا رسول الله » = رسول اللهی أذایه دوچار ایتمه‌کز مباح دکلدر . » دیکر بر مثال « ولن یجعل الله للكافرین علی المؤمنین سبیلا » آیت کریمه‌سیدر . بو آیت کریمه‌دن مراد کافرلرك هیچ بر زمان مسلمانلره حاکم اوله‌مایه‌جقلری ، مسلمانلری قهر ایده‌میه‌جکلری ، مسلمانلرك مملکتلرینه مستولی اولامیه‌جقلری دکلدر . وحدت اسلامیه‌نك پارچه‌لاندیغی کوندن بری وقوع بولان بوتون حادثات مسلمانلر آره‌سنده وحدت واتحاد مؤسس اولمادقجه ، فکر و اخلاق یوکسلمدکجه ، متیقظ داورانه‌رق هر درلو اسباب مقاومت حاضرلانمدقجه بونلرك سوز صاحبی اولمایه‌جقلرینی کوستروب طوریبور . اوحالده بو آیت کریمه‌دن مراد نه‌در ؟ لسان عربی‌یه واقف اولوب بولسانده ذوق سلیم صاحبی اولانلر بو آیت کریمه‌یی شو یولده آکلایورلرکه شریعت مطهره‌نك احکامندن هیچ بری مسلمانلری کافرلرك اسارتنه انقیاده ، کافرلرك تحکمنی بالرضا قبوله جواز ویره‌جك بر ماهیتده دکلدر . چونکه جناب حق کلمهٔ کفری سفیل ، کلمهٔ اسلامی عالی قیلمق ایستر . کافرلرك حکمنه بویون اکن ، کافرلرك حاکمیتنی قبول ایله مسلمانلرك قانی دوکه‌رك کافرلره تقرب ایدن ، پاره قزانمق ، یاخود منصب صاحبی اولمق ایچون بو کافرلرله دوست اولانلرك هپسی ضال وظالمدر . بو آیتك تأویلنده درمیان ایتدیکمز بو بیاناتی « یا ایها الذین آمنوا اطیعوا الله واطیعوا الرسول و اولی الامر منكم » [۱] آیت کریمه‌سی‌ده تأیید ایدر . بو آیت کریمه‌ده‌کی « منكم » مسلمانلرك کندیلرندن اولمایان اولیای اموره اطاعت ایتمه‌ملری لازم کلدیکنی صراحةً افاده ایتمکده‌در .

[۱] ای اهل ایمان ، الله‌ه اطاعت ایدیکز ، رسوله‌وسزدن اولان اولیای اموره اطاعت ایدیکز »

او حالده « ولن يجعل الله للكافرين على المؤمنين سبيلا » آيت كريمه‌سنده‌كی نفی ، مؤمنلرك باشقه‌لرينه تسليم كربان ايتمه‌لرينی نهی ايدن برخبردر. خالق ذوالجلال بوصورتله احكام شرعيه‌نك باشقه‌لرينه تسليم كربان ايتمه‌يی اباحه ايتميه‌جكنی بيان بويورمقده‌در . نفی ايله نهی مراد ايتمه‌نك مثاللرندن بری‌ده تفسير ايتمكده اولديغمز « اولئك ما كان لهم ان يدخلوها الا خائفين » آيت كريمه‌سيدر .

مؤمنلر كافرلرك جامعلره تجاوز ايتمه‌لرينه ، ياخود شعائر اسلاميه‌يی تعطيل ايتمك اوزره جامعلره كيرمه‌لرينه ، ياخود مسلمانلری الله‌يولندن آليقويمه‌لرينه صورت قطعيه‌ده مانع اولمه‌ليدرلر . فقط بو كافرلر جامعلره ملتجی اولارق كيروب قانلرينك دوكولمه‌سنه مانع اولمق ومسلمانلرله حرب ايتمكدن فراغت ايلمك ايسترلرسه بونده بر كناه يوقدر . بويله‌يابدقلری تقديرده كفار اهل ذمت واهل عهد اولورلر. قانلری حرام اولور ، حقلری تجاوزدن مصون اولور . جناب حق « ومن دخله كان آمناً » بويوريور .

شعائر اسلاميه‌يی تعطيل ، مسلمانلری ذكراللهدن منع ايده‌جك اولانلرك جامعلردن تبعيدی بلكه مشركاری مسلمانلغه طعن ايتمكه ، ركن ركينی جناب حق توحيد ، عبادتی ، استمداد ودعانی اكا حصر وتخصيص ايدن دين اسلامده (تجسيم)ی افاده ايدن برشی بولونديغنه، اللهك انجق هربری بيت الله تسميه اولونان جامعلرده بولونديغنه وآنجق اوراده ادا اولونان عبادتلری قبول ايده‌جكنه دائر برظن حاصل ايدر. قرآن كريم مشركلرك درميان ايده‌بيله‌جكی بوكبی دعوالری رد وجرح ايچون « ولله المشرق والمغرب فاينما تولوا فثم وجه الله ان الله واسع عليم »

جامعلره تعرض ايدنلری دفع ايتمه‌يی جناب حقك فرمان بويورمه‌سی اونك اوراده مقيم بولونمه‌سندن ، ياخود يالكز اوراده كنديسنه توجه ايديله‌جكندن ايلری كلمه‌يور. بونك سببی جامعلرده اللهك ذكر اولونماسندن ، اوراده نمازلرك ادا اولونمه‌سندن ، صلحای امتك اوراده طوپلانمه‌سندن ايلری كليور .

بوراده‌شونی ذكر ايتمك بجادر كه علمای اسلام متشابهات ايله بونلرك تأويلنی اهمال ايتمه‌مشلردر. جناب حقه اضافه اولونان (وجه) كلمه‌سنك اك كوزل ايضاحی فقيه (محمد بن احمد اللبان) ك (ردالمتشابهات الى الآيات المحكمات) نام اثرنده‌در. مومی اليه ديبور كه : (وجه) كلمه‌سی برچوق آيتلرده وارد اولمشدر. بونك حقيقتی ومظهرنی اكلامق ايسته‌يورسه كز بيلكز كه حقيقتی نور توحيددر؛ عملده مظهری اخلاص جهه‌سيدر. (فاقم وجهك للدين حنيفا) . مظهرك وجهة اخلاص اولديغنه (يريدون وجهه) ، (انما نطعمكم لوجه الله) ، (الا ابتغاء وجه ربه الاعلی) آيات كريمه‌سی دلالت ايدركه هپسندن مراد او شكلده حركت ايدنلرك اخلاص ايله حركت ايتدكلرينی بيان ايله اونلری مدح و ثنايه مظهر ايتمكدر .

(وجه) دن مقصدك نور توحيد اولديغنه ده بوآيت كريمه دلالت ايدر: (ولا تدع مع الله الها آخر . لا اله الاهو كل شیء هالك الا وجهه) يعنی اللهك نور توحيدندن باشقه هرشی هالكدر . بوندن‌ده (فأينما تولوا فثم وجه الله) ك معناسی آكلاشيليور .

بو ايضاحاتدن وجه كلمه‌سنك جناب حقه اضافه اولونديغی زمان نور توحيددن ، يعنی اللهك برلكنی افاده ايدن آيتدن كنايه اولديغی آكلاشلمقده‌در . شبهه يوقدركه انسان مشرق ومغربك هانكی طرفنه توجه ايدرسه وجه الٰهی ، خلقتك هر ذره‌سنده متجلی اولان نور توحيدی كورور .

وفی كل شیء له آية * تدل على أنه الواحد

قرآنده (وجه) كلمه‌سی انسانه اضافه اولنورسه اكثريا انسانك اخلاصنه ، منحصراً جناب حقه توبه‌وعبادت ايتديكنه دلالت ايدر. (اقم وجهك للدين حنيفا) كبی آيتلرده‌كی (وجه) دن مراد كسانی معنادر يعنی جناب حقه توجه وآندن باشقه كيمسه‌يه عبادت ايتمه‌مكدر.

جامعلرده ذكر الٰهی منعه تشبث ايدنلر، جامعلری ييقمق ايسته‌ينلرك هدفی يوقاريده بيان ايتديكمز هدفلر ، ياخود آنجق بيت مقدسی‌يه توجه ايديله‌بيله‌جكی ادعاسی ، ياخود آنجق كليسالرله حاوررلرده ويا بتخانه‌لرده اللهه توجه ايديله‌بيله‌جكی دعواسی ايدی . بونلره ويريله‌جك اك بليغ جواب وبونلره قارشی درميان ايديله‌جك اك قطعی دليل « ولله المشرق والمغرب فاينما تولوا فثم وجه الله ان الله واسع عليم » آيت كريمه‌سيدر . مشرقده اللهك، مغربده اللهك اولديغی ايچون هرنره‌ده اولورسه اولسون كنديسنه توجه ايدن ، اوامر ونواهيسنه اتباع ايدن قوللرينی جناب حق قبول ايدر . عليه الصلاة والسلام افندمز (جعلت لی الارض مسجدا) بيورورلركه «ارض بنم ايچون جامع اولدی» ديمكدر. آرتيق اهل كتاب ايله سائرلرينك بوحقائقدن غفلت ايدوب (مجسمه) مذهبنه ذاهب اولارق مسلمانلرك جامعلرده نور الٰهی‌يی و هدايت ربانيه‌يی آرامه‌لرينه مانع اوله‌لری معناسزدی. چونكه «مؤمنلر دنيانك هانكی طرفده جناب حقه توجه ايدرلرسه وجه اللهی اوطرفده بولورلر.»

مفسرلر بوآيتك تأويلنه دائر برچوق شيلر سويله‌مشلر ، برچوق غريب فكرلر درميان ايتمشلردر . حال بوكه بونلر آيت كريمه‌يی تأمل ايدرك شرطی افاده ايدن (اينما) يی آكلامش اولسه‌لر حقيقی ادراك ايتمكده كوچلك چكمزلردی . (اينما) ظرفيت مكانيه‌يی افاده ايدن براسم شرطدر . بناءً عليه معنی يوقاريده بيان ايتديكمز كبی هرنره‌ده بولونسه كزده يوزيكزی اللهه چويرسه كز اللهك وجهی ايشته اوطرفده‌در. مسلمانلر يوزينی مكانه دكل ، اللهه چويريور . مثلا « هرنره‌دن بكا باقسه كز بن‌ده سزه باقارم . » يعنی هرهانكی مكانده بولونوب بكا باقارسه كز بن‌ده سزه باقارم .

بناءً علیه آیت کریمه‌ده (قبله) مسئله‌سندن وقبله‌نك بیت مقدسی می، یوقسه کعبه‌می اولماسنه دائر بحث یوقدر. مفسرلرك بو صدده نسخدن، قبله‌دن بحث ایتمه‌لری واضح معنالردن اوزاقلاشمقدر. (طبری) نك بو صدده اوزون بیاناتی واردر. طبری بو آیتك تأویلی ایچون ایراد اولونان سوزلرك اکثریسنی ایراد ایتدکدن صوکره بونلری آیت کریمه‌نك ناسخ ومنسوخ بابندن اولدیغنه دائر درمیان اولونان سوزلری تنقید ایله بیتیرمشدر. بونلری کورمك ایسته‌ین طبری‌یه مراجعت ایده‌بیلیر.

دین اسلامك بین الادیان موقعی

بشرك اجتماعی، دینی تاریخنه بر نظر

۱

بشریتی تدقیق ایدنلر ایچون الڭ مهیج موضوعلردن بری انسانلر آره‌سنده حرکات دینیه‌نك تمادیسیدر. فکر بشرك، کائناتی احاطه ایدن برشخصیتی، بر ارادهٔ علیایی طانیمغه طوغرو تدریجاً اویانمه‌سی بوتون موجوداتی سوق و اداره ایدن بر روح کائنات شمولی ادراك ایدنجه‌یه قدر افراد و اقوامك کچیردیکی ادوار، الڭ درین اهمیتی حائز بر درس تشکیل ایدر. انسانلق بر طاقم مادی اشکالی تقدیس ایتمکدن اللهه عبادت سویه‌سنه یوکسلمك ایچون قطع مراحل ایدرکن درلو درلو تأخرلره دوچار اولدی. نیجه نیجه بشر کتله‌لری مجرای ترقیدن انحراف ایدرك آرزولرینه انقیاد ایتمشلر، قلبلرینك خواهشلرینه بویون اکمشلر، بشریتك دور طفولیتنه عائد بتلرده تمثل ایدن هوا وهوسلره عبادته عودت ایتمشلردی. فقط وحی الٰهی انسانلری حقه دعوت ایده کلمش و زمانی کلنجه اللهك ارسال ایتدیکی قوللری انسانك کندی نفسنه وخالقنه قارشی وظائفنی تعلیمه چالیشمشلردر. بو وظیفهٔ قدسیه‌یی ایفا ایدنلر اللهك ایلچیلریدر. بونلر، کندی دورلرینك اولادی اولارق منسوب اولدقلری ملتلرك آره‌سنده ظهور ایتمشلر، حق و عدالته تشنه اولان روح بشرك تمنیاتنی تمثیل ایلمشلردر. بونلرك هر بری دورینك احتیاجات روحیه‌سنی افاده ایدییوردی. هر بری، انحطاطه دوچار اولان بر عرقی، تردی‌یه دوشن بر جماعتی تطهیر واصلاح ایتمك، یوکسلتمك ایچون کلمشدی. پیغمبرانك بر قسمی کوچوك بر ساحه‌ده اجرای نفوذ ایتمك، محدود بر عرفانی تلقین ایلمك ایچون؛ دیکر بر قسمی‌ده بر عرق ویا بر ملت ایچون دکل، بوتون دنیایی حقه دعوت ایچون کوندرلمشلردی. حضرت محمدك رسالتی بو نوعدندر. علیه الصلاة والسلام افندیمز یالکز عربلره کوندریلمه‌مش، بر دور ایچون کوندریلمه‌مش، دنیانك نهایتنه قدر بوتون انسانلغه کوندرلمشدر. رسالت الٰهیه‌یه نائل اولدیغی دقیقه‌دن حیاتنك صوك دمنه قدر بوتون تاریخ حیاتی مضبوط اولان پیغمبرمزك بعثتی بر تصادفدن عبارت، یاخود جهان تاریخنه مربوط اولمایان بر حادثه دکلدر. اوغوست قیصرك دورنده، جهانشمول قدرتك لطف وعنایتی صمیمیتله استرحامه سائق اولان اسباب و مساوی، بحر لوط جوارنده حیاتی بر فاجعه اولان بر پیغمبرك ظهورینه مؤدی اولدیغی کبی عینی اسباب ومساوی میلاد عیسانك یدنجی عصرنده دها بیوك بر قدرتله اجرای تأثیر ایدییوردی. یدنجی عصر میلادینك مبادیسی ملی، اجتماعی، دینی هر اساسك خرد وخاش اولدیغی بر دوردی. وضعیت، مثبت بر دینه احتیاج کوسترن وضعیتدی. موسویلك ویا خریستیانلغك تأسیس ایتدیکی حکومت الٰهیه‌دن دها رصین بر بنیان قورمق ایچون دها اساسلی بر وحی الٰهی‌یه لزوم حس ایدیلیوردی. زردشتك، موسی وعیسانك یاندیردقلری مقدس چراغلر انسان قانیله سونمشدی. مترددی بر زردشتیلك، دها مترددی بر خریستیانلقله عصرلرجه دوکوشه‌رك انسانلغك سسنی بوغمش ودنیانك الڭ مسعود کوشه‌لرینی خرابه‌زاره چویرمشدی. احراز فائقیت ایچون لاینقطع محاربه‌لر، آردی آره‌سی کسیلمه‌ین داخلی مجادله‌لر، عقائد ومذاهب آره‌سنده بتمز توکنمز منازعه‌لر ملتلرك دم حیاتنی ایچمش، روحسز بر رهبانیتك دمیر پنجه‌لرنده ازیلن بوتون ملتلر اداره‌سی آلتنده یاشادقلری رؤسانك مساویسندن جناب حقه فریاده باشلامشلردی. بر رهاکارك ظهوری ایچون بو قدر مبرم بر احتیاج هیچ بر زمان حس اولونمامشدی. بوندن طولاییدرکه علیه الصلاة والسلام افندمزك معنویات عالمنده نه یاپدیغنی حق تقدیر ایده‌بیلمك ایچون بعثت محمدیه‌دن مقدم یر یوزنده‌کی ملتلرك احوال دینیه واجتماعیه‌سنه سریع بر نظر عطف ایتمك لازمدر.

عرب مورخلرینك «ام البلاد» تسمیه ایتدکلری (اقتران) یایلاسی بشریتك مهدی، اقوام وعقائدك منشأ اصلیسی تخمین اولونمقده‌در. مقایسه‌لی (اتنولوجی) علمنك تاریخ بشرك ایلك ادوارینه ایثار ایتدیکی ضعیف وکولکه‌لی ایشیقلرك معاونتیله عرق بشرك بو مسکن ابتدائیسنده بر چوق عائله‌لرك اجتماع ایدرك شعوب و قبائل تشکیل ایتدکلرینی، متعاقباً تزاید نفوس تضییقیله کرهٔ ارضك اطرافه طاغیله‌رق کندیلرینه یکی یکی یوردلر تأسیس ایتدکلرینی کورویورز. حام نسلنك اسکی یوردلرندن ایلك هجرت ایدن نسل اولدیغی آکلاشیلیور. حامیلری متعاقب تورانیلر، یاخود بعضا تسمیه ایدیلدکلری وجهله (ازغرو - فین) قبائلی هجرت ایتمشلردر. بونلرك (یافث) نسلندن اولدقلری سویله‌نیور. تورانیلرك بر قسمی شماله طوغرو حرکت ایتدکدن صوکره شرقده یاییله‌رق جنس بشرك موغول عرقنی تمثیل ایتمشلردر. دیکر بر قسم غربه طوغرو ایلریله‌یه‌رك (آذربایجان)، (همدان) و (کیلان) ده، بحر خزرك

جنوب وجنوب غربیسینده یرلشمشلردرکه تاریخ قدیمده بحر خزرك بو حوالیسنه (مه‌د) دینیلیر. بونلردن برقسم بالآخره (بابل) ك فیاض اووه‌لرینه صارقه‌رق اوراده توطن ایدن حامیلری تسخیر ومرورزمان ایله قاریشه‌رق (آقاد) ملتنی تشکیل ایتمشلردر. یهودیلرله خریستیانلرك کتاب مقدسنده بونلره «قوشیار» دینیلمکده‌در. بوملت عرق بابلی تأسیس وبردین ایله‌دین ایتمشدر. بودینك الك یوکسك شکلی طبیعی (پانته‌ئیزم ـ تألیه‌طبیعت) ه یاقیندر فقط سفلی اشکالی ایله، کونش الاهنه، قمر الاهنه پرستش ایتمك، جوجقلری (بعل) ه و (مولوخ) ه قربان ویرمك ؛ (بلتیس) ایله (اشتارتا) نك بکارتنه اینانمق کبی عقائد ایله یوکسك برمدنیت مادیه‌یی شنیع برفسق وفجور ایله مزج ایتدیکی وظلم وشدتی دین ایله تأیید ایتدیکی تظاهر ایتمکده‌در.

یوقاریده ایضاح ایتدیکمز هجرتلری متعاقب سامیلر ابتدائی یوردلرندن هجرت ایتمشلر و تورانیلرك ایزلرینی تعقیب ایدرك غربه طوغرو ایلرله‌مشلردی. بونلرك، عراقك قسم شمالیسنده یرلشدکلری آکلاشیلیور. عددلری وقوتلری تزاید ایدنجه سامیلر بابل دولتنی ییقه‌رق دها بویوك بردولت تأسیس ایتمشلر ومجاور دولتلری‌ده زیر حاکمیتلرینه آلمشلردی. غربی آسیانك ایکی نهری آره‌سنده اعتلا ایدن آتوریلر بعضاً مثبت بر توحید عقیده‌سنه یوکسله‌بیلمشلردی. آتوریلرك برشخصیت علویه‌یی طانیدقلرینه دائر بعض دلائل واردر.

سامیلرك کتلهٔ اصلیه‌سی عراقك یوقاری طرفنده کندینی انکشاف ایتدیریرکن بونلردن کوجوك برقسم کلدانیلرك سلطنتی داخلنده بولونان (اور) اولکه‌سنه حلول ایتمشلردی. بوقبیله‌نك رئیسی بالآخره تاریخك علمدارانی اولان اشخاصك جدی اولمشدر. [۱]

یافث عائله‌سنك اسکی وطننده الك چوق اقامت ایدن عائله اولدیغی آکلاشیلیور. وطن اصلیلرندن آیریلانلر دولتلر قوریور، برطاقم عقاید دینیه نشر ایدییورکن یافث نسلی کندینه مخصوص بر انکشافه مظهر اولیوردی. فقط ملتلر برکره یورومکه باشلامشدی. بونلرك سیرینی توقیفه امکان یوقدی. بناءً علیه بونلرده یا باربارلق حالنده یاشایان قبائلی بی قرار ایدن عواملك سوقیله، یاخود تزاید نفوس تضییق، یاخود اسکی یوردلرنده مرعالرك قلتی طولاییسیله قبیله، قبیله هجرته باشلادیلر وغربه طوغرو توجه ایتدیلر. بونلرك ایلك هجرت ایدنلری (پلاسغ)لر و کلتلردر. نهایت وطن اصلیده آریلر قالدیلر. بونلرك برقسمی (بدخشان) ده، برقسمی (بلخ) ده توطن ایدرك مجاور ملتلرله اختلاط ایتمکسزین واونلرك محاربه‌لریله، حرکاتیله متأثر اولمقسزین عصرلرجه یاشادقلری آکلاشیلیور. سلطنتلر و مدنیتلر مؤسسی اولان غربی عرقلرك افقنده طوغان فجر تاریخ دنیانك بو اسکی ساکنلری اوزرینه‌ده افاضهٔ نور ایتمکده وسیسلی بر ایشیقله بو اراضیده ساکن، وحشتدن باربارلغه هنوز انتقال ایدن بعض قبائلی بزه ارائه ایلمکده‌در. بونلر، کائنات شمول بر طاقم تصورلره یابانجی قالمامشدی. شیمدی‌یه قدر خوف وخشیت ایچنده پرستش ایتدکلری طبیعی اشیانك یرینه صاییسز فکرلر وتصورلر قائم اولمشدی. بونلرك برقسمی قوای طبیعیی قابل تصور ایکی اساسه ارجاع ایتمشلردر: ضیا وظلام. حیات وضیا منبعی اولان کونش رحیم بر الوهیتك تمثالیدی. کونشك قدرتی شر وظلامی امحایه معطوفدر. دیکرلرینه کوره اولجه پرستش اولونان بتلر بر برینه قاریشیور، تدریجاً بلوطلر زائل اولویور، تدریجاً شعوب وقبائل تشکیلاتنك سلطنت مؤسساتنه ترك موقع ایتدیکنی کوریيورز. چوبانلغك یرینی زراعت تدریجاً اشغال ایدییور، ابتدائی صنعتلر تأسس ایدییور، معادنك استعماله باشلانیلیور. و هرشیئك فوقنده هنوز آچیلمایان فکرلر، علوی شخصیتی دها یوکسك برصورتده ادراك ایدییور. (فردوسی) نك شایان حیرت بربلاغتله ترنم ایتدیکی (کیومرث) ایله (هوشنك) وسائر اسکی حکمدارلر مترقی برمدنیتك انموذجلریدر. اصل آریلر آره‌سنده سلطنت مؤسساتنك قبولی آری عائله‌سنه منسوب ایکی قسم آره‌سنده دینی اختلافك وقوعنه مصادف اولدیغی و بو اختلاف یوزندن شرقلی قسمك باقتریادن طرد اولوندیغی آکلاشیلیور. غربی آریلر آره‌سنده (سپیتاما زردشت) نامیله یاد اولونان مرشدك تلقینیله معظم بر انقلاب دینی وقوع بولمش، بو حرکتدن طولایی مدهش بر اختلاف دینی تحدث ایتمش وبو یوزدن آریلرك ایکی قسمی بربرندن آیرلمشدر. احتمال که بشر آره‌سنده وقوع بولان ایلك دینی حرب بو ایدی.

اثنائیته معتقد غربی آریلر، هم تعدد آلهه‌یه قائل اولان، هم طبیعتی تألیه ایدن شرقلی قردشلرینی مغلوب ایتمکه موفق اولمشلردی. بونك اوزرینه شرقلی آریلر هندستانه آقین ایدرك تصادف ایتدکلری سیاه عرقلری سورمشلر، قتل عام ایتمشلر، کوله اتخاذ ایتمشلر وبونلره دائما سوء معامله ایتمشلردر. بونلرك سالك اولدقلری (وه‌دا) دینی ایله دیکرلرینك سالك اولدقلری زردشتیلك آره‌سنده‌کی فرق صرف اسمیدر. زردشتیلك اعراضك عبادتی یرینه سبیك عبادتی قویمش، (وه‌دا) لرك آلهه‌سنی جنلره تحویل ایتمش واونلری تکفیر ایتمشدر. بوکا مقابل (وه‌دا) لرده (آوه‌ستا) نك (آهورا) سنی آله شر تسمیه ایتمش وبونلره لعنتلر یاغدیرمشلردر.

زردشتك نه‌زمان ونره‌ده طوغدیغی مجهول اولمقله برابر (دارا هیستاسب) ك دورنده عینی اسمله مسمی دیکر برمرشد ظهور ایدرك اسکی تلقینات دینیه‌یی احیا، اصلاح وتوسیع ایتمشدر.

[۱] حضرت (ابراهیم) ك باباسی (آذر) اسمنده‌در. (آذر) ، (آتور) کلمه‌سنك عینی اولدیغی آشکاردر. بوجهت حضرت (ابراهیم) ك اصلا آتوری اولدیغنی تأیید ایتمکده‌در.

شرقلى آريلره ارجاع نظر ايتديكمز تقديرده بونلرك عصرلرجه هندستانه آقدقلرينى كورورز . بوفاتحلرك اسكى يوردلرندن كتيردكلرى دين ، أولولرك ارواحنه عبادت ، حادثات ايله تجلى ايدن قواى طبيعتى تقديسدن عبارتدى . بالآخره پنجابده روحانى فكرلر انكشاف ايتمشدر . (ويدا) لرده بو انكشافك مراحلنى تعقيب ايده ايده هندو دينتك الك يوكسك عقائدينه (اوپانيشاد) لرده مطلع اولورز . بوآثر ، توحيدك الك يوكسك شاهقه‌لرينه اكثرياً يوكسلير . (اوپانيشاد) لر يالكز جناب حقك « مسبب الاسباب » اولديغنى بيان ايله اكتفا ايتمز . بوندن باشقه روح علوينك ، بوتون موجوداتك حاميسى وبوتون خلقتك حاكمى اولديغنى ، قلب انسانده مقيم اولديغنى و نهايت نهرلرك صولرينى استيعاب ايدن بحر محيط كبى افرادك ارواحنى غير متناهيلك عالمنه آلديغنى ، روحنى ، لايتناهيته انتقال ايدن روحك وجود بشرده ايكن كچيرديكى بوتون ماجرالرى اونوتديغنى بيان ايلر . فقط بشرك ترقيسنى قيد ايدن بوشايان دقت فكرلر واعتقادلر انحطاط روحى ميقروبلرينى ده احتوا ايتمكده اولديغندن تكاملى طوردرمش وانسانلرى يوكسله‌جكى يرده متمادياً كرى‌يه دوندرمشدر .

(اوپانيشاد) لرك چوق افاده ايتديكى فكر ، روح علوينك بر چوق شكللرده تجلى ايتديكيدر . بوعقيده (آواتار) يعنى اللهك تجسمى فكرينى طوغورمشدر . بناءً عليه چوق كچمه‌دن عسكرى صنفه منسوب برآدم اولان (قهرمان آله) دها صوكره روح علوى‌يى تجسد ايتديرەن برآله اولارق طانمشدى .

(كريشنا) مذهبنك «قورقوآ ناسنك» عبادتنى انكشاف ايتديرمه‌سى‌ده يدنجى عصر ميلاديده هندستانك احوال دينيه‌سنى ايضاح ايده‌جكى كبى (اوپانيشاد) ايله (بهاغاوادغيتا) يى يازان فيلسوفلرله خلقك افكار وحسياتى آره‌سنده‌كى فرقى ايضاح ايدر . آريلر ، اصل هندستانه‌يايلمه‌دن مقدم پنجابده اقامت ايدييوركن فتح ايتدكلرى ملتلرله تماس واختلاطى صورت قطعيه‌ده منع ايتمش وبونلرله تماس ايدنلرك تلوث ايده‌جكلرينى تلقين ايتمشلردى . بوفاتحلرك تشكيل ايتدكلرى اوچ صنفه مخصوص اولان آيينلرله عبادتلر ملل مفتوحه ايچون صورت قطعيه‌ده ممنوع ايدى .

ناقلى : عمر رضا

انحلال ايدن بر علم اردوسى

بيوك ملت مجلسى توحيد تدريسات حقنده برقرار ويرمش ايدى . بوقرار ايجابنجه مدارس ومكاتب دورهٔ ابتدائيه‌لرنده آيرى آيرى اوله‌رق اجرا ايديلن تدريسات توحيد ايديله‌جك ، تالى وعالى مدرسه‌لرك جهت اداريه‌لرى معارف وكالتنه دور اولنه‌جق و [الٓهيات فاكولته‌سى] ناميله ، دار الفنونده بر اختصاص شعبه‌سى تأسيس ايديله‌جك ايدى .

بو قراردن بزم آكلاديغمز صور تطبيقيه شويله ايدى : مدرسه‌لرك احضارى قسملرى الغا ايديله‌رك ، طلبه‌سى معارف مكاتبنه نقل اولنه‌جق ، براختصاص درجهٔ تحصيليه‌سى اولان مدرسهٔ سليمانيه مقامنه قائم اولمق اوزره ، دار الفنونده بر [الٓهيات شعبه‌سى] تأسيس ايديله‌جك ، ابتداء خارج ، ابتداء داخل وصحن درجه‌لرى‌ده ، الٓهيات شعبه‌سنك اعدادى درجه‌لرى اولمق اوزره قاله‌جقدر . قرارك مقتضاسى بوخط حركتى ، مصلحتك ايجابى بوطرز تطبيقى ، طبيعت مسئله‌نك رهبرلكى‌ده بوطريق مستقيمى كوستريور ايدى . دنيانك هيچ بر طرفنده ، تالى‌سز ، اعدادى‌سز ، ليسه‌سز نهائى بر درجهٔ تحصيل بولنماديغى وبولنه‌ميه‌جغى ايچون ، ابتداء خارج ، ابتداء داخل وصحن مدرسه‌لرينك ابقالرى برضرورت علميه ، بركيفيت طبيعيه ، برلازمهٔ منطقيه ، بربداهت عقليه ايجابانندن ايدى .

بودرجات ثلاثه‌نك ابقاسى برقاچ جهتدن فائده‌لى اوله‌جق ايدى . اليوم فضاده معلق كبى طوران الٓهيات فاكولته‌سى بو درجات ثلاثه‌يه استناد ايده‌رك معلقيتدن قورتولاجق وبونلرك ابقاسى امام وخطيب مكتبى ناميله وجوده كتيريله‌جك مؤسسانه احتياج بيراقميه‌جق ايدى . بونلر امامارى ، خطيبلرى ، مفتيلرى ، كنديلرينه لازم مدرسلرى ، معارف تشكيلاتى بولنمايان قرى وقصباتده اهالينك غيرتلريله وجوده كلن مكتبلرك معلملرينى يتيشديره‌جك ، معارف تشكيلاتى اولان محللرده‌كى مكتبلره‌ده مهم مقدارده معاونتده بولنه‌جق ، اردويه لازم اولان امامارى‌ده احضار ايده‌جك ايدى . درجات مذكوره‌يى اكمال ايدنلردن ، ايسته‌ينلر علوم دينيه‌نك تالى قسميله تماماً مجهز اوله‌رق الٓهيات فاكولته‌سنه كيررلر ، اوراده اختصاص صاحبى اولمايه چاليشيرلر ؛ درجات ثلاثه تحصيلريله اكتفايه لزوم كورنلرده ، يا ، بالاده ذكر اولونان علمى مسلكلردن برينه وياخود غير علمى مسلكلردن ايسته‌ديكلرينه انتساب ايتمك جهتنه كيدرلر ايدى . ابتداء خارج ، ابتداء داخل ، صحن درجه‌لرينك الغالرى ملتى ، مملكتى ، معارفى ، اردويى بو فائده‌لردن محروم بيراقديغى كبى ، الٓهيات فاكولته‌سيله ، امام وخطيب مكتبى دخى ، قاف طاغنده اقامت ايتمكده بولنديغى مروى عنقا قوشنه مشابه برحاله كتيردى !

اوت ، الٓهيات فاكولته‌سى‌ده ، امام وخطيب مكتبى‌ده وجود علميلرى اولمايان برر عنوان علميدن عبارتدر . هرايكيسى‌ده انحلاله نامزد وهر ايكيسى‌ده عقامته ، انسداده محكومدر . الٓهيات فاكولته‌سى ياشايه‌مز ، برمدت زوراكى ياشاديلسه‌ده بوغيرطبيعى ياشاييشندن ملت ، مملكت مستفيد اوله‌مز ، هوسكاران علم ومعرفت ، يوللرى بوزوق بوچشمهٔ سراب آسادن استفاضه ايده‌مز . چونكه غايه‌سزدر . غايه‌سز مؤسسه‌لر رغبتدن محرومدرلر . الٓهيات فاكولته‌سنه كوستريلن غايه‌لر نه‌لردن عبارتدر ؟

برمفتیلك ، برده معلملك دكلی ؟. بونلرك هر ایكی‌سی‌ده حقیقت حالی آلماسی غیرقابل خیالی امنیه‌لردر. مفتیلر اهالیٔ محلیه طرفلرندن علمای محلیه‌دن انتخاب اولنورلر . محلی علمایی محلی مدرسه‌لر ، مؤسسه‌لر یتیشدیریوردی . محلی علماسی بولنمیان مملكتلره ، حكومت طرفندن منصوب مفتیلر كوندریلیوردی . الٓهیات فاكولته‌سی مملكتك هر طرفندن كندیسنه طلبه جلب ایده‌میه‌جكی ایچون ، فیمابعد مفتیلرك منصوب اولماسی لازم كله‌جكدر . حالبوكه بونلرك منصوب اولمالری نه كندیلری ایچون، نه‌اهالیٔ محلیه ایچون، نه‌ده حكومت ایچون خیرلی نتیجه‌لر ویرمیه‌جكدر . یابانجی برمفتی یابانجی برمملكتده ، اهالیٔ محلیه ایله ، یابانجی محیطك ، بشقه اقلیمك آب وهواسیله كوچ امتزاج ایدر؛ مفتیلك معاشیله كوچ كچینه‌بیلیر. حكومت مفتی‌سز مملكتلره مفتی بولوب كوندرمك خصوصنده مشكلات چكه‌جك، معاشاتك تزییدینه ضرورت حس ایده‌جك، ینه احتیاج نسبتنده مفتیلر بولمایه موفق اوله‌میه‌جقدر . رغبتی جلب وسائطنی استكمال ایتسه‌بیله، الٓهیات فاكولته‌سنك، ساده‌جه اهلیتلی طلبه یتیشدیرمكدن دكل ، طلبه بولمقدن‌ده محرومیتی قارشوسنده بوتون تدبیرلری عقیم قاله‌جقدر . بوایضاحاتدن چیقان نتیجه‌یه كوره مفتیلك الٓهیات فاكولته‌سی ایچون غایه اولمق قابلیتنی حائز دكلدر . غایه‌سی اولمایان برفاكولته كندیسنه طلبه بوله‌مز ، بوله‌بیلمه‌سی مفروض برقاچ طلبه‌یی مفتیلكه اهل اوله‌رق یتیشدیرمه‌سنده‌ده امكان علمی یوقدر. چونكه مفتیلك ایچون ضروری اولان درسلر پروغرامه درج ایدلمه‌مشدر. الٓهیات فاكولته‌سی تالی‌سز ، لیسه‌سز بولندقجه ، مفتیلكه یارار درسلر قونولمه‌سنك‌ده فائده‌سی اوله‌مز .

معارف عمومیه لیسه‌لرینی الٓهیات فاكولته‌سنه لیسه مقامنده تلقی ایتمك واو لیسه‌لرده اوقونان درسلری علوم عالیهٔ دینیه‌نك تالی قسملری ماهیتنده كورمك ویا كوسترمك، یاآلداتمق ویاخود آلداتمایه چالیشمق معناسنده تفسیر وتلقی ایدلمك امكانی حائزدر . آلداتمق وآلداتمق معامله‌سی تصنیف علومدن واصناف علوم آره‌سندكی وضعیتلردن ، مناسبتلردن خبردار بولنمایانلر آره‌سنده جریان ایده‌بیلیر ؟ فقط علم اربابی ، معارف عمومیه لیسه‌لرینك واولیسه‌لرده اوقونان درسلرك الٓهیات فاكولته‌سنك لیسه‌لری ، علوم عالیهٔ دینیه‌نك تالی قسملری اوله بیله‌جكنه نه‌اینانیر، نه‌ده ایناندیرمه‌یه چالیشیر .

الٓهیات فاكولته‌سنك مفروض وموهوم مأذونلرینه‌هانكی مؤسسات علمیه‌نك معلملكلری ویریله‌بیلیر؟ دارالفنونك شعبات سائره‌سی مأذونلری ، دارالمعلمین مأذونلری طوروب‌بكلركن ، الٓهیات فاكولته‌سنك خیالی مأذونلرینه فن وعلوم سائره معلملكلری ویریله‌جكنه قوتلی امیدلر بسله‌نه‌مز. علوم دینیه معلملكلرینك یالكز الٓهیات فاكولته‌سی مأذونلرینه ویریله‌جكنه‌ده قانع اوله‌مه‌مقله برابر، بویله اوله‌جغنه قناعت كتیریلسه وعلوم دینیه معلملكلری منحصراً وحقیقةً الٓهیات مأذونلرینه ویریلسه بیله بو معلملكلرك فاكولته‌یه طلبه جلب ایده‌جك بر غایه اوله بیلمسی‌ده پك مشكوكدر. دائمی‌ارنده صایان ، عددی پك آز، معاشی پك‌دون اولان علوم دینیه معلملكلرینه حیات واستقبالنی ربط ایده‌جك نسللره پك آز تصادف ایدیله‌بیلیر . بالذات الٓهیات فاكولته‌سنه مدرس اولمایی غایه اتخاذ ایده‌جك درجه‌ده صافدرون كیمسه‌لر بولنه‌جغنه‌ده احتمال ویریله‌مز . برقاچ مدرسلك آنجق برقاچ كیمسه‌یی اطماع ایده بیلیر . هرهانكی نقطهٔ نظردن دوشونیلیرسه دوشونیلسین ، تالیسز وغایه‌سز الٓهیات فاكولته‌سنه طلبه صفتیله رغبت كوستره‌جك كیمسه‌لر بولنورسه بونلر مطلقا طالعسز وغایه‌سز كیمسه‌لردر .

امام وخطیب مكتبی‌ده عقیمدر، نتیجه‌سزدر ، فائده‌سزدر. امامتلق، خطیبلك استانبولده ، استانبول كبی بیوكجه شهرلرده برغایه اوله‌بیلیر ؛ فقط كوچوك قصبه‌لرده ، ناحیه‌لرده وبالخاصه كویلرده امامتلق وخطیبلكلر كیمسه‌یی امامت و خطابت مكتبنه جلب و جمع ایده‌مز . اسلاف كرامك ، اصحاب خیراتك ، مملكتك هر طرفنده وجوده كتیردكلری مدرسه‌لر امامری ، خطیبلری قولایجه یتیشدیریوردی . بومدرسه‌لر سایه‌سنده امامر ، خطیبلر محلی اوله‌رق یتیشیورلر ، بشقه مملكتلره ، بشقه مملكتلرده‌كی مدرسه‌لره كیتمك لزومنی حس ایتمیورلردی. هرطرفده هنوز معارف عمومیه مكتبلری تأسیس ایده‌مه‌ین معارف وكالتنك، مملكتك هرطرفنده، هرقصبه‌سنده امام وخطیب مكتبلری تأسیس ایده‌میه‌جكنی آكلامق نه كشفه ، نه‌ده كرامته متوقف دكلدر . اوته‌ده بری‌ده ، تأسیسی متصور امام وخطیب مكتبلرینه مملكتك هرطرفندن طلبه كله‌جكنه، مجرد امام وخطیب اولمق ایچون، ایشنی، كوجنی، مملكتنی، افراد عائله‌سنی ترك ایدرك امام وخطیب مكتبنده آلام غربتی چكه‌جك كنجلر بوله‌جغنه ، انسانك رؤیاده بیله ایناغماسی مشكل اولور .

مدرسه‌لره كیدنلر امام و خطیب اولمق غایه‌سنی خیاللرندن بیله كچیرمزلر ایدی. كرك كندی مملكتنده وكرك سائر مملكتلرده مدرس، مفتی، واعظ، قاضی اولمق ، یوكسك دینی مأموریتلرده بولنمق ونهایت علمای اسلام سلسله‌سنه التحاق ایتمك آرزوی دینی ودنیوی‌سیله مدرسه‌لره كیرلر وبونلر میانندن ، اكمال تحصیله موفق اوله‌مایانلر وبشقه ایش بوله‌مایانلر چارناچار امامتلغه ، خطیبلكه رضا كوسترلردی . یوكسك غایه‌لره نصب نظر ایتمه‌ینلرده ، برطرفدن ایشلریله ، كوجلریله اوغراشیرلر، دیكر طرفدن‌ده، كندی قصبه‌سنده‌كی وحتی كندی كوینده‌كی مدرسه‌ده مسلمانلغنه كافی كله‌جك درجه‌ده علوم دینیه تحصیل ایدرلر وبوسایه‌ده امامتلق وخطیبلك وظیفه‌لرینی ایفایه‌ده اهلیت صاحبی اولورلر ایدی. تأسیسی متصور امام وخطیب مكتبلری ملغا مدرسه‌لرك براقدیغی بوشلغی طولدیره‌میه‌جق وبرقاچ سنه‌صوكره پك چوق كویلرمز

وبر چوق قصبه‌لرمز امامسز وخطيبسز قاله‌جقدر . بونلرله برابر ، تأسيس ايديله‌جك اولان امام وخطيب مكتبلری طلبه بوله‌میه‌رق طبيعی برانسداده معروض اوله‌جقدر .

اكر مجلس مليك ويرديكی قرار داخلنده حركت ايديله‌رك مدرسه‌لرك احضاری درجه‌لری معارف مكتبلريله توحيد اولنمش ، سليمانيه مدرسه‌سی الٰهيات فاكولته‌سی عنوانيله دارالفنونه نقل اولنمش وبونلر خارجنده‌كی مدرسه‌لر ، ينه معارف وكالتی اداره‌سنده اولمق اوزره ابقا ايدلمش بولنسه‌يدی ، مملكت وملتك هرنوع معارف دينيه‌سی سكته‌يه اوغرامايه‌جق ، عمرسز ، فائده‌سز امام وخطيب مكتبلرينك تأسيسلرينه حاجت قالمايه‌جق ، الٰهيات فاكولته‌سنك ياشايه‌بيلمه‌سی ده تأمين ايدلمش اوله‌جق ايدی . حالبوكه قرارك پك زياده خارجنه چيقلدی و قرارك كرك داخلنده وكرك خارجنده اوله‌رق ياپيلان ايشلرده‌ده بو انتظام كوستريله‌مدی . ياكلش ويريلن عسكری امرلر يوزندن منهزم ، مضمحل ، پريشان اولان اوردولر كبی ، ياكلش وعجولانه اجرآت وتطبيقات يوزندن بو علم ومعرفت اوردوسی‌ده ملتك ، مملكتك ايشنه يارامايه‌جق برحاله كتيرلدی ، مدرسلری‌ده طلبه‌سی‌ده انحلال ايتدی ، پريشان اولدی ؛ معنوی پريشانلقلرينه برده مادی پريشانلقلر انضمام ايتدی .

احضاری ، ابتداء خارج ، ابتداء داخل ، صحن وسليمانيه مدرسه‌لرينك عموماً الغا اولنمالری وعلوم عاليهٔ دينيه درسلرينك بيله تدريسات پروغرامنه قبول ايدلميه‌رك يرلرينه برطاقيم فنی و تاريخی درسلرك قونولماسی وبو درسلركده حصراً دارالفنون مدرسلرينه ويرلمه‌سی هم الٰهيات فاكولته‌سنی غيرطبيعی برحاله كتيردی ، هم‌ده مدارس مدرسلرينی ، يقيجيلرك انقاض ييغينلری كبی بركناره ييغيويردی . برطرفدن ، اونلر مدار معيشتدن ، ديكر طرفدن‌ده ملت ومملكت اونلرك خدمت علميه‌لرندن محروم قالدی . مجلس مليك ويرديكی قراری متعاقب مدارس مدرسلرينك اشعار اخيره قادار تدريسانه دواملری لزومی حقنده معارف وكالتی طرفندن متعدد امرلر ويرلديكی وبو امرلره تبعاً تدريسانه دوام ايدلديكی وحتی خصوصی امتحانلر اجرا اولنديغی حالده ، حق مكتسبلری اولان مارت ونيسان معاشلری توقيف ايديله‌رك ، ماه صيامك كيجه‌لرنده بيله اوروج طوتمالرينه سببيت ويرلدی . معاشلرينك ويريله‌رك ، آنی اوله‌رق باصقين ياپان سفالتدن قورتارلمالری حقنده متعدد دفعه‌لر وقوع بولان استرحامكارانه مراجعتلری ثمره‌سز قالدی .

مجلس مليك ويرديكی قرار مارت ابتداسنه مصادف ايدی . حزيران ابتداسنده‌ده سنهٔ تدريسيه ختام بوليوردی . قراردن صوكره ، ويريلن امرلر موجبنجه رمضانه قادار تدريسانه دوام اولندی . رمضانده طلبه جلب ارزاقه كيتمه‌لری حسبيله ضروری برسكتهٔ تعطيل حصوله كلدی . بناءً عليه سنهٔ تدريسيه نهايتنه پك آز برمدت قالمش ايدی . عقله ، منطقه ، مصلحته موافق اولان ، سنهٔ تدريسيه نهايتنه قادار شكل موجودی محافظه ايتمك وسنه نهايتنده اجراسی معتاد بولنان عمومی امتحانلر واسطه‌سيله طلبه‌نك درجهٔ مكتسباتنی آكلامق وآكا كوره برتفريق وتصنيف معامله‌سی ياپمق ايدی . سليمانيه ، ارشاد وصحن مدرسه‌لرينك صوك صنف طلبه‌سنه شهادتنامه ويريله‌جك ، ديكر صنوف ودرجات طلبه‌سی‌ده ، تبين ايدن استعداد واهليتلرينه كوره الٰهيات فاكولته‌سنه ، امام وخطيب مكتبلرينه معارف عموميه مكتبلرينه ، دارالايتاملر توزيع اولنه‌جق ، بوكبی مؤسسات علميه‌يه نقل ايدلمك ايسته‌مه‌ينلر وياخود نقل ايدلملری ايسته‌نيلمه‌ينلرده بوعلم ومعرفت يوردلرندن چيقاريلارق - شبهه‌سز - مكتبسز ، مدرسه‌سز بولنان مملكتلرينه كونديريله‌جك وبونلرك هپسی منتظم ومستحضر ترتيبات داخلنده ياپيلاجق نه‌مادةً ، نه‌ده معناً پريشان اولملرينه ميدان ويرلميه‌جك ايدی . حالبوكه فوری وآنی حركتله اجرآته باشلانيلمش اولديغندن طولايی توزيعات راست كله برشكل آلمش ، بالاختيار وياخود بالاضطرار ، توزيعات خارجنده قالانلر نه ياپاجقلرينی شاشيروب قالمشلر وكوناكون پريشانلقلره دوچار اولمشلردر . بو علم ومعرفت اوردوسنك بوتون بوپريشانلقلرينه قارشی معارف وكالتی « بن ساده‌جه ملت مجلسنك قرارينی تطبيق ايتدم » ديور . خاير ؛ بوغير معقول اجرآت وتطبيقاتك ، عمومی الغالرك ، انتظامسزلقلرك ، پريشانلقلرك هيچ بری ملت مجلسنك ويرديكی قرار داخلنده دكلدی وملت مجلسنك ، معارف وكيلندن ماعدا ، هيئت وكيله‌سی‌ده ايشك بو شكلی آلماسندن شبهه‌سز ممنون دكلدر .

يحيی عفيف

اجتماعياتده غربجيلر و بوزغونجيلر :

وضعيت اجتماعيه‌مزك عمومی تحليلی

آرتق انكاره محل و مجال يوقدركه ، بو طوپرقلرده ياشايان هر فرد ، هيئت اجتماعيه‌مزك دوشمش اولديغی مهلك كريوه‌يی ، ترديات اجتماعيه‌يی وضوح و شموليله كورمكده و وخامت حالی اعترافه باشلامشدر . مسئله‌نك حياتی اهميتی كوز اوكنه كتيريليرسه خلقك و منورانك علاقه و شكايتلرينی مستقبل انتباه ايچون قوتلی بر اميد اوله‌رق تلقی ايتمه‌مك ممكن دكلدر .

هيئت اجتماعيه‌لره بر چوق تاريخی بحرانلر مقدردر . فردی حياتده اولديغی كبی جمعيت حياتنده‌ده ملتلرك اقبال وادبار دورلری واردر . حربلر ، مغلوبيتلر ، استيلالر ، غالبيتلر يكديكرينی تعقيب ايدر . فقط بو قورقونج شيلر ملتلری اولدوره‌مديكی كبی غالبيتلرده توالی و تمادی ايده‌مز . بتون بو انقلاباتك مفتاحی اجتماعياتده‌در .

قوتلی بر اجتماعیاته، تساند اخلاقی‌یه مالك اولان هیئت اجتماعیه‌لر مقدرات الٓهیه‌یه تابع اوله‌رق دوغارلر، یشارلر، حیاتك کرم وسردندن نصیبه‌دار اولورلر. فقط آنجق، تردی ایتدکاری زمان اولورلر.

اخلاقیاتی، اجتماعیاتی غیب ایتدکجه جمیتلر محافظهٔ موجودیت ایده‌بیلیرلر. یونان قدیم اجتماعی انضباطی صارصلدقدن صکره انقراض بولدی. روما ایمپراطورلغی‌ده تردیات اجتماعیه و اخلاقیه ایله تساندینی ضایع ایلیه‌رك باربارلرك استیلاسی آلتنده محو اولدی. ینه نه قدر غالبلر اجتماعی اساسلردن انحراف ایده‌رك مغلوب ومنقرض اولدیلر. شرق ملتلرینك اسارتی بو حقیقتك اك عبرت آمیز بر مثالنی تشکیل ایدر ...

اقطارجهانده بوقدر دینداش حاکمیتلری محوایدن اجنبی استیلاسی دکلدر. چونکه استیلا، انقراض ایچون برسبب دکل، آنجق نتیجه‌در. حقیقی عامل ایسه تردیات معنویه، اجتماعیه واخلاقیه‌دن عبارتدر.

شرقك، اسلامیتك نور وامیدینی هیئت‌اجتماعیه‌مز تمثیل ایدییور. تکملات اجتماعیه‌مز، ایمانمز بیوك بر عالمك تأمین استقبالی، تردیاتمز، شرقك ابدی اسارت و انقراضیله توأم ومترادفدر.

بونك ایچون افکار عمومیه‌نك صوك زمانلرده اجتماعی زمینلر اوزرنده کوستردیکی علاقه واندیشه تماميله محلنه مصروف و شایان تقدیر برانتباه اثری عد اولنملیدر. محافظه‌کار برغزته اولمیان آقشامك کچن کونکی نسخه‌سنده «فالح رفقی» بك بیله بیوك بر هیجان و حساسیتله اجتماعی فوضالرمزك مهم بر قسمنه تماس ایتدی. اخلاقی، عائلوی هر درلو تلقیات اجتماعیه‌نك منفعت مقابلنده ناصل بالطالاندیغنی آجی، مؤثر برلسانله یازدی، منورلری، مدعیٔ عمومی‌یی وظیفه‌یه دعوت ایتدی. یالکز مساعده‌لریله بزده بر قاچ کلمه سویله‌مك ایستیورز. موضوع بحث اولان جهتلرده کندیلریله تماميله همفکرز. فقط؛ «فالح رفقی» بکك مطبوعات ساحه‌سنده حس ایتدیکی بوتردیات اوقدر واسع و شمولیدرکه حیات خصوصیه‌مزدن باشلیه‌رق، عائله‌لره، تربیه‌یه، ذهنیته، حتی حیات عمومیه‌مزه قدر هیچ بر محیط، هیچ برحریم کندیسنی قورتاراماMشدر. مسئله اوقدر بسیط دکلدر. اوته‌دنبرو یانه یاقیله آکلاته‌بیلمك ایسته‌دیکمز؛ عائلوی، معنوی حیاتمزی، بوتون روحیاتمزی قاپلایان اجتماعی تهلکه‌لر صوك زمانلرده دها زیاده تهدید آمیز بر وسعت اکتساب ایتمشدر.

بوفوضالر شیمدی‌یه قدر مختلف وسیله‌لرله ومختلف موضوعلرده مکرراً یازلمشدر. فقط درد اوقدر بیوکدرکه میلیونلرجه دفعه تکرار اولنسه ینه آزدر. اولا تربیه مسئله‌سنی تدقیق ایده‌لم هیئت اجتماعیه‌نك مدنیت وعرفان یولنده رهبری تربیه‌در. بوکا رغماً «عائله تربیه‌سی»، تربیهٔ دینیه، تربیهٔ محیطیه واجتماعیه خصوصنده متمرکز بر اصولمز وارمیدر؟.. بوکون منتظم وفنی برطرز تربیه‌مز اولمق شویله دورسون، موجود ومؤسس شکللرده تردیاته اوغرامشدر.

عائله‌لرده اجتماعی وعنعنوی انضباط کوشه‌مشدر. عائله ارکانی یکدیکرینه قارشی صمیمی دکللردر. مقدما صایغی وحرمت نامی ویریلن مفهوملر شمدی سربستی وحریت پرده‌سنه بورونه‌رك تبدیل شکل ایتمشدر. اولادلر ابوینی صایمیورلر. بوکا مقابل ابوینك‌ده بر نفوذ تأسیسنه کافی اقتدارلری، صمیمیتلری یوقدر. «اخلاقی مراقبه» نك ایلك ضابطه مأموری عائله‌لر اولدیغی حالده اك زیاده لاقیدی بو ساحه‌ده کوزوکیور. شکایت ایدن غزته‌لری اولرینه صوقان، یتشمش کنج قیزلرینی یالکز باشنه سوقاقلره براقه‌رق بو تجربه‌سز معصوملری ملوث بر محیطك هردورلو اخلاقی، اجتماعی تهلکه‌لرینه قارشی سربست براقان عائله‌لر دکلمیدر؟. قیزلرینی سینمالره، دانس صالونلرینه کندی الیله کوتوره‌رك تردیات اخلاقیه‌یی عملی بر طرزده تعلیم ایتدیرن آنالر، بابالر، قرده‌شلردن بشقه کیمدر؟ زوجه‌لرینك کوکس وقوللرینك آچلمسنه مسامحه ایدن، یبانجی محترص نظرلردن متأذی اولمیان زوجلر دکلمی؟ شو حالده «عائله تربیه‌سی ومراقبه‌سی» چیغیرندن چیقمش، بوزولمشدر. ایشته بویله مراقبه‌سز، اهتمامسز بر حالده یتیشن نسل اك مهم تربیه‌دن اوزاق قالدیغی ایچون حسن معاشرتدن، مدنیت اخلاقیه‌دن محروم بولونیور. صوك سنه‌لرك طلاق وکچیمسزلك وقوعاتی توکلری اوریرده‌جك درجه‌ده مدهشدر. تردد ایدنلر محاکم قیوداتنه مراجعتله شبهه‌لرینی حل ایده‌بیلیرلر. صکرا عائله صداقتسزلکلری‌ده ساری بر حال آلدی. هرکون غزته ستونلرینه عکس ایده‌بیلن حادثات کافی برعبرت تشکیل ایده‌جك قدر وجیز ومعنیداردر.

«تربیهٔ تحصیلیه» یه کلنجه بوکونکی تربیه اصولنك سجیه‌لی، متانت اخلاقیه‌یه مالك بر نسل یتشدیره‌بیله‌جکنه احتمال ویرمك صافدرونلق اولور. دنیله‌بیلیرکه مکتبلرمزده اك آز اهمیت ویریلن شی سجیه‌نك وروحك تربیه‌سیدر. بر چوق معلملر حرب سنه‌لرندن وحتی مشروطیتدن بری مکتبلرك تربیه وعلم ساحه‌سنده پکده جدی موقعده اولمدقلرینی معترفدرلر. فی الحقیقه اسکیدن دها جدی طلبه یتشدیکنی هپمز آز چوق بیلیرز. واقعا اوزون محاربه سنه‌لرینك تأثیراتی تدنی‌یه بر سبب اوله‌رق کوستریله‌بیلیرسه‌ده امر واقعك اهمیتنی تخفیف ایده‌مز. مستقبل نسلك وقور، جدی، ایمانلی بر مفکوره وسجیه صاحبی اولمسی بوشرائطله ممکن دکلدر.

بوراده «تربیهٔ دینیه» یی اهمیتله قید ایتمك ایجاب ایدر. بتون ملتلرك حیاتی قوهٔ معنویه‌سنه مربوطدر. باخصوص ملتمزك وجدانی، شجاعتی، خصائل برکزیده‌سی آنجق حسیات دینیه‌نك تکملی ایله

انکشاف ایتمشدر . محمدجکی آتشلره صالدیرتان استقامتی ، ناموسی ادامه ایتدیرن حسیات دینیه‌سیدر . صوك آناطولی ظفری و مجاهدهٔ ملیه‌مزده آنجق ایمان قوتیله، قوهٔ معنویه‌مزك یوکسکلکیله باشارلمشدر.

مادیات ساحه‌سنده نه قدر قوتلی اولورسه اولسون هر هانکی بر هیئت اجتماعیه معنویات احتیاجندن اصلا وارسته قاله‌میور. کچن مقاله‌لرده اوزون اوزادی‌یه ایضاح ایتدیکی وجهله بو کون بتون غرب عالمی معنویات احتیاجیله قیورانمقده‌در . حال بویله ایکن عائله محیطمزده « تربیهٔ دینیه » مهمل قالدیغی کبی مکتبلرمزده دینی تربیه وجهه‌سنده ولود دکلدر . خارجی محیط ایسه کنجلره حسن مثال تشکیل ایتمك شویله دورسون تساحمی تقویه ایده‌جك اسبابی مع زیادة حائز بولونیور. معنویات ضعیفلادقجه بنیهٔ اجتماعیه‌مزده، بلاشبهه ، مقاومتنی ضایع ، صافیتنی غائب ایدییور وهر درلو تهلکه‌لره معروض اولمغه مستعد بر خسته حالنی کوستریور .

بو اوج تربیه‌نك حیات عمومیه‌ده تظاهراتندن عبارت اولان « تربیهٔ اجتماعیه » جهتی ده چوق ضعیفدر. عمومی محللرده یکنظرده کوروله‌بیلن بو حقیقت عین زمانده اخلاقی قیمتمز ایچون ده برضرر تشکیل ایدییور.

« تربیه » مسئله‌سندن صوکرا « ذهنیت » مسئله‌سی ده تحلیل اولنملیدر . « ذهنیت » تربیه‌دن ملهم بر طرز رؤیت وتفکردرکه ، تجلیاتی هیئت اجتماعیه‌نك سعادت ویاخود انهدامنی انتاج ایدر. هر هانکی بر مسئله‌نك موفقیت وعدم موفقیته اقترانی ذهنیتك مثبت ویا منفی عناصری حاوی اولمسنه کوره متحولدر .

سجیه، ذهنیتك ناظمی وفضیلتك والدیدر . بوندن دولایی «تربیه» مفهومنی امتصاص ایدمه‌ین هیئت اجتماعیه‌لرده سجیه نقصان اولدیغی قدر ذهنیت ده معلول ومتردیدر .

کندیمزه خاص اولان وجهه‌لرمز ، اوصاف ممیزهٔ ملیه‌مز اسباب معروضه‌دن دولایی شکلیتنی ، تجلیاتنی غائب ایدییور ویابانجی بر منظره کوستریور .

بو کونکی ذهنیتمز ؛ غربجیلغی و ـ یاکلش اوله‌رق ـ تقلیدجیلکی تمثیل ایدییور . مادیات وعام ساحه‌سنده پك کوزل قابل تفسیر وتأویل اولان غربجیلق اجتماعیاته تماس ایدنجه مغلق وناقابل ایضاح بر شکل آلیور . بر ملتك کوملك دکیشدیرر کبی اساساتندن ، اجتماعیاتندن ، اوصاف ممیزه‌سندن صیریلارق بشقه بر شکله انقلاب ایده‌بیله‌جکنی قبول ایتمك چوق مشکلدر .

بو کونکی روحیاتمزه کوره غربجیلغك لازم مفارقی اولمسی لازم کلن تقلیدجیلك ذهنیتمزی قیمتسزلکه محکوم براقه‌جق برسیئه‌در .

تقلید هرشیدن اول مستقر بر هدفه ، بر مفکوره‌یه متوجه اولمیان یعنی محیطی داخلنده کمال انکشاف قابلیتنی احراز ایتمیان هیئت اجتماعیه‌لرك کاریدر . تقلیدجیلك هویت ملیه‌نك اك تخریبکار بر دشمنیدر .

ایشته ذهنیتمزك تقلیده میلانی، تعبیر دیکرله منفی عناصرك غلبه‌سی هیئت اجتماعیه‌مزك انکشافی ومفکوره‌مزك صلابتی نامنه بیوك بر تهلکه تشکیل ایدییور .

بو کون غربك اجتماعی ساحه‌لرنده نه‌لر یوق . غرب عالمی حساً، روحاً ، کوروش ودوشونوش اعتباریله هیچ بر وحدت عرض ایتمیور . اکر تقلیدجیلکله هپمز طبعمزه موافق کلنی ـ شمدی‌یه قدر یاپدیغمز کبی ـ یاپمغه باشلارسه‌ق یکی بر بابل قله‌سی قارشوسنده قالاجغمزه شبهه ایتمه‌یهلم . نته‌کیم قالیورزده .. هیچ شبهه یوقدرکه ، بومنفی نتیجه‌ده « تربیه » مسئله‌سنك طبیعی بر معکسیدر .

جمعیتمزی صاران فوضالر آرتق پك بارز بر شکل آلمشدر . بونك اك صریح بر تجلیسی منفعت ذاتیه‌نك منفعت عمومیه واجتماعیه‌یه ترجیح ایدلمسیدر . بو ذهنیتی ، فالح رفقی بکك شکایت ایتدیکی بعضی مطبوعاتده اولدیغی کبی، بعض مأمورلرده‌ده ، عائله‌لرده‌ده ، محیطده‌ده، الحاصل هر یرده مشاهده ایتمك ممکندر . بو کونکی وضعیت اجتماعیه‌مزك زبده‌سی ، خلاصه‌سی بر تك کلمه ایله افاده اولنه‌بیلور، اوده وخیم کلمه‌سیدر .

شو حالده و خامتك ازاله‌سی بر لازمه ایسه اونك ده شروطنی کوز اوکندن قاچیرمامق لازم کلیر . اجتماعی تردیاته قارشی اك مؤثر چاره مراقبهٔ اجتماعیه تأسیسیدر .

حالبوکه بزده بو مفهوم یا آکلاشلمامش ، یاخودده بسبتون بشقه بر معناده آکلاشلمشدر . برچوق کمسه‌لرك فکرینه کوره « هیئت اجتماعیه نه اخلاق، نه‌ده اعتقاد بکجیسیدر . جمعیتده تام بر مساوات وحریت حکمفرما اولملیدر. باخصوص حکومت قوتلرینك بو وظیفه‌یی ایفا ایتمسی عصر حاضر تلقیاتنه مطابق دوشمز . »

مبادئ حقوق کوستریورکه ، انسانلر بذاته متحرك ، هر فعل وحرکتلرینك قیمتنی تقدیر ایده‌بیله‌جك وموجبنجه حرکتلرینی تعدیل ایده‌جك بر حالده دکلدرلر .

بشریتك آیقیری ایشلرینی انتظامه ، حق وحقیقته ارجاع ایچون قوهٔ تأییدیه‌لر ناقابل اجتناب بر ضرورتدر. بیك سنه اول پك دوغری اولان بو اساسات بو کون ده، یعنی یکرمنجی عصرده‌ده قوتنی ضایع ایتمش دکلدر یالکز مدنیتك ترقیسی بو قوهٔ تأییدیه‌لری فنی ، منتظم بر طاقم شکللره ربط ایتمشدر .

« مراقبهٔ اجتماعیه » دن بزم آکلادیغمز معنا شودر :

جمعیتك اساسنی تشکیل ایدن عائله‌لری ملی وجهه‌سندن آییران ، تربیه‌غایه‌لرینی ، اوصاف ممیزهٔ ملیه‌یی ضیاع تهلکه‌سنه معروض براقان ، هیئت اجتماعیه‌نك تساندینی ، متانتنی قیران فوضالره قارشی ـ منشأ ومبدألری نه اولورسه اولسون ـ اولا منورلرك ، مطبوعاتك، خصوصی جمعیتلرك ـ هلال اخضر کبی ـ فحشله مجادله جمعیتلری کبی جماعت

تشکیلاتی مقابلنده اولان استانبولده وبیوك قصبه‌لرده محله‌لرده وکویلرده کوی هیئتلرینك وبتون بو صفحه‌لردن کچدکدن صوکرا دها مؤثر بر قوهٔ تأییدیه‌نك یعنی پولیسك ، مدعی عمومینك مجادله ایتمه‌سی ، الحاصل اجتماعی ، اخلاقی موازنه‌نك خللدار اولمسنه ممانعت ایچون بتون قوتلرك اجتماعی ، اقتصادی ، اداری ساحه‌لرده بر سد آهنین وجوده کتیرمسی ضروریدر .

کلوب کچیجی ماهیتی حائز اولان اقتصادی ، سیاسی بحرانلردن زیاده اصل مشغول اولمغه مجبور بولندیغمز حقیقی تهلکه « بحران اجتماعی » در . بر کره جمعیتی قاورادقدن صوکرا ناقابل تلافی بر فلاکت حالنه کله‌جکنه اصلا شبهه ایدلمامسی لازمکلن تردیاتك ازاله‌سی حیاتی بر اهمیتده‌در . فقط بو مجادله اوقدر بسیط بر ایش دکلدر. باشاریله‌بیلمسی آنجق عمومی علاقه وهمته وابسته‌در . موفقیتك استحصالی ایچون مطبوعاتك « اوصاف ممیزهٔ ملیه‌نك محافظه‌سی ، اخلاق عمومیه‌نك ، نور ایمانك ادامه‌سی » غایه‌سنه متوجه مشترك نشریات ، منورلرك عین غایه اطرافنده موعظه‌لری ، نشریاتی ، خصوصی جمعیتلرك اعظمی فداکارلق اختیارندن چکینمه‌یه‌رك شدتلی مجادله‌سی ، عائله‌لرك تربیه بخشنده ونفوذ مراقبه‌ده عهده‌لرینه دوشن ایلك وظیفه‌یی ایفا ایتملری ، مکتبلرك سجیه‌لی ، ایمانلی بر نسل یتیشدیره‌جك شکله افراغی ، محله هیئتلرینك محیطی داخلنده‌کی اجتماعی ، اخلاقی خصوصاتی شدتله مراقبه‌سی والك نهایت ، « فالح رفقی » بکك سویلدیکی کبی ، مدعی عمومینك‌ده اجتماعی انضباطی بوزانلر حقنده حرکته کلمسی ایجاب ایدر . بونلردن بشقه قانونی قوهٔ تأییدیه‌لرك‌ده بوکونکی احتیاجاته کوره تشدیدی احتیاجی‌ده موجوددر. بو بابده هیچ یاکلمدیغمزدن امین اوله‌رق عرض ایده‌بیلیرزکه مملکت وهیئت اجتماعیه‌نك سعادت وسلامتی نامنه یاپیله‌جق الك خیرلی ایش « اجتماعی ، اخلاقی فوضالره قارشی مجادله » ایتمکدن عبارتدر . آنجق بو مجادله‌نك موفقیه اقترانی حالنده‌درکه ، سفالت سعادته ، کشمکش حضور واستقراره ، تردد ایمانه ، ضعف قوته ، فقر ثروته تحول ایتمش و جامعهٔ ملیه‌مز حقیقی معناسیله قورتلمش اولور .

حسن حکمت

اوقافك مصونیت مطلقه‌سی

علم الاجتماع ، علم الاخلاق ، علم الادیان انسانلره دیکر اندیش اولمایی ، تعبیر دیکرله ، منسوب بولندقلری هیئت اجتماعیه‌لره وحتی جمعیت بشریه‌یه مادةً ومعناً عضو نافع اولمایه چالیشمه‌یی توصیه ایتمکده‌در . فقط مادی ومعنوی فداکارلقلر مقابلنده مادی ومعنوی مکافاتلر وعد ایتمه‌ین توصیه‌لرك انسانلر اوزرنده فعلی تأثیراتی کوروله‌مه‌مکده‌در . اجتماعیات و اخلاق علملری، توصیه ایتدکاری فعلی وعملی خیرخواهلقلر مقابلنده، انسانلره ، مادی و معنوی هیچ بر مکافات وعد ایده‌مدکلری ایچون ، توصیه‌لرینك تأثیراتی فعلی وعملی ثمره‌لر ویره‌میور . هرهانکی توصیه‌نك یا مادی ، تعبیر دیکر ایله دنیوی . . یاخود معنوی ، تعبیر دیکر ایله اخروی مکافاتلر وعد ایتمه‌دکجه انسانلری حرکته کتیره‌مه‌مه‌سی، بر وجه توصیه فعل وعمله تحریك ایده‌مه‌مسی پك طبیعیدر . چونکه مکافاتسز مساعی عبثدر . یا حیات دنیویه‌سنه ، یاخود حیات اخرویه‌سنه فائده‌سی طوقونمایه‌جق اولان فداکارلقلره قاتلانمه‌سی حیات انسانیه‌یه مضر، بشریتك تمایلات فطریه‌سنه، احوال روحیهٔ فردیه واجتماعیه‌سنه مغایردر. آنك ایچون، قوهٔ تأییدیه‌دن محروم توصیه‌لر نتایج عملیه تولید ایتمکدن‌ده محرومدرلر .

دنیانك هر طرفنده وهر ملتده موجود اولان وقفلر دیکر اندیشلکك، فعلی وعملی خیرخواهلقك ، مادی ومالی فداکارلقك الك جانلی نمونه‌لری، الك بارز آبده‌لریدر . عجبا بو عظیم فداکارلقلر هانکی طرفدن کلن تشویقلرك، کیملر طرفندن وقوعبولان توصیه‌لرك تحریك ایتدیکی خیرخواهلقك ، تلقین ایتدیکی دیکر اندیشلکك آثار مادیه وفعلیه‌سیدر ؟. بونلر بالذات مالی ، مادی ، دنیوی فداکارلقلر اولدقلری ایچون ، اصحاب اوقافك، مالی، مادی ، دنیوی مکافاتلره نائل اولمق فکر خود اندیشانه‌سیله حرکت ایتدکلری وارد خاطر اوله‌مز . اونك ایچون آثار وقفیه‌یی نه علم اجتماعك ، نه علم اخلاقك ، نه‌ده دیکر هرهانکی بر علم ویا عاملك توصیه‌سیله وجوده کلمش فعلی و عملی ثمره‌لر اولمق اوزره تلقی ایتمك امکانی یوقدر. بناءً علیه، بونلری معنوی، تعبیر دیکرله اخروی مکافاتلر وعدایدن توصیه‌لرك حصوله کتیردیکی دیکر اندیشلکك، فکر خیرخواهانه‌نك آثار مادیه و فعلیه‌سی اولمق اوزره قبول ایتمك اضطرارنده‌یز . معنوی ، اخروی مکافاتلری یالکز علم الادیان وعد ایدر . شو حالده ، اوقاف عمومیهٔ بشریه‌یی الوهیت ، آخرت ، دیانت ، جنت وجمال فکرلرینك بخشایش الهامات وتلقیناتی اولمق اوزره قبول ایتمك‌ده طبیعی وضروریدر. بو نتیجه‌یه واصل اولدقدن صوکره اوقافك بشریته فائده‌لرینی ، ماهیتنی ، لزوم محافظه‌سنی ، محافظه‌سنك بشریت لهنه اجرا ایده‌جکی تأثیراتی، بوکبی دیکر اندیشلکلرك، خیرخواهلقلرك تقویه‌سی چاره‌سنی تدقیق ایتمك پك فائده‌لی اولور امیدنده‌یم .

بشقه ملتلرك اوقافدن نه‌درجه مستفید اولدقلرینی بیله‌مه‌یز . فقط بزم، اوقافدن ایتمکده بولندیغمز استفاده‌نك درجهٔ اهمیت وعظمتنی آکلامق ایچون مملکتمزك هر طرفنده‌کی آثار وقفیه‌نك عدد ونوعلرینی خاطرلامق کفایت ایدر. دینیله بیلیرکه مملکتمزك بتون مؤسسات خیریه‌سی آثار وقفیه‌دن عبارتدر. خسته‌خانه‌لر ، کتبخانه‌لر، کتبخانه‌لری طولدیرمقده بولنان علمی ، فنی ، دینی اثرلر، مملکتك هر قصبه‌سنده ، هر کوشه‌سنده،

اکثر قریه‌لرنده بوکون یالکز خرابه‌لرینه تصادف ایدیلن مدرسه‌لر ، مکتبلر ، چشمه‌لر ، کوپریلر ، جامعلر ، مسجدلر ، تکیه‌لر ، عمار- تخانه‌لر ، اورمانلقلر ، باغلر ، بغچه‌لر ، یوللر ، قبرستانلر ، بونلرك تعمیر و ترمیملرینه صرفی لازم کلن مبالغك تأمین و تدارکی ایچون وجوده کتیرلمش بولنان واردات منبعلری دکانلر، خانلر، ترلالر ، آثاروقفیه‌نك محافظه‌سنه ، مؤسسات وقفیه‌نك خدمه‌سنه ، آلات و ادواتنه ، ارباب تحصیلك اعاشه‌سنه تخصیص اولنمش بولنان مبلغلر بزم ، اوقافدن نه‌قادار واسع مقیاسده مستفید اولدیغمزی وفقط نانکورلغمزك، قیمت ناشناسلغمزك سیئه‌سی اولمق اوزره بونلردن استفاده فرصتلرینی نه‌قادار سرعتله قاچیرمقده بولندیغمزی آکلامق اوزون دوشونجه‌لره ، واسع تدقیقلره متوقف دکلدر . بوکبی عمران ، مدنیت ، انسانیت مؤسسه‌لرینی، صحی ، علمی، فنی ، دینی ، اقتصادی ، اجتماعی ، حیاتی اثرلری وجوده کتیره‌بیلمك ایچون ، اوزون سنه‌لر ، عصرلر ظرفنده صرفی لازم کلن مبلغلردن حکومتی ، دولتی آزاده قیلان ، دها طوغریسی هر هانکی حکومتك عصرلر ظرفنده وجوده کتیره‌میه‌جکی بو آثار و مؤسسات خیریه‌یی پیش استفاده‌مزه قویان ، اوقافدر . بوکون ، بونلرك عدد ونوعجه معادللرینی، عماللرینی وجوده کتیرمکدن دکل ، اونلری تعمیر و ترمیمدن عاجز بولنیورز . برعصردنبری مملکتمزده مکتبلر کشادینه، تأسیسنه چالیشان دولت خزینه‌سی اصحاب اوقاف وخیرات طرفلرندن مملکتك هر طرفنده وجوده کتیرلمش اولان مدرسه‌لرك هنوز نصفنه معادل مقدارده مکتبلر تأسیس ایده‌مدی . دیمك‌که اوقاف اسلامیه‌نك حیات مدنیه‌مزده پك مهم تأثیرلری ، پك عظیم فائده‌لری واردر . هیئت اجتماعیه‌مز هیچ بر زمان اوقاف اسلامیه‌یه احتیاجدن وارسته قاله‌مز و بونلرك تأمین ایته‌کلری فائده‌لری دولت خزینه‌سی قولای قولای تأمین ایده‌مز . اونلرك فائده- لرینی ادامه واونلردن استفاده‌نك دوامنی تأمین ایتمك ، خرابلرینك تعمیر و ترمیملرینه ، معمورلرینك حسن صورتله محافظه‌لرینه ، اندراسدن ، انقراضدن وقایه‌لرینه اعظمی دقت واعتنا کوسترمکله اولور .

اسلامیت آثار ومؤسسات وقفیه‌نك محافظه‌سی لزومنی پك بیوك اهتماملر ایله قارشیلامش ، حسن محافظه‌سی ایچون لازم کلن اساسلری قرارلاشدیرمش ، انقراضلرینه ، اندراسلرینه ، تبدیل وتغییرلرینه میدان ویرمه‌مك ایچون اوقافك مصونیت مطلقه‌سنی ، موجودیت مستقله‌سنی قبول واعلان ایتمشدر . ماهیت وقف : موقوفك منفعتنی عباده تخصیص ، ملکیتنی‌ده الله‌ه تودیع ایتمکدر، شکلنده تفسیر وتلقی ایله‌سی اوقافك مصونیت مطلقه‌سنه ، موجودیت مطلقه‌سنه پك قوتلی بر اساسدر . بوطرز تفسیر وتلقی‌یه کوره اوقافك رقبه‌سی ملك الله‌در؛ الله‌ك ملك خاصی اولان اوقافده کیمسه‌نك حق مداخله‌سی یوقدر . نه قاضیسی ، نه مفتیسی ، نه رئیس حکومت ودولتی ، نه حاجیسی ، نه خواجه‌سی ، نه ولیسی ، نه متولیسی ملك الله‌ه ، ملك الله اولان اوقافه مداخله ایده‌مز ، دست تجاوز اوزاته‌مز . تبدیلنه ، تغییرینه ، هدمنه، سدینه، نقلنه، بیع وشراسنه حق قازانه‌مز . اوقافك یا فردلره ، یاخود هیئت اجتماعیه‌یه عائد فائده‌لرینه ، منفعتلرینه خلل کتیرمه‌مك ایچون ، رسمی ، غیر رسمی ، مأمور ، غیرمأمور هر مسلمان حقوق اوقافی ، آثار وقفیه‌یی ، مؤسسات خیریه‌یی محافظه‌یه چالیشمق ایله مکلفدر . قاضیلر، مفتیلر، متولیلر اوقافك لهنه چالیشمق ایله مکلفدرلر. علیهنه چالیشمقدن ممنوعدرلر . شرط واقفی تبدیل و تغییر ایتمك ، بر اساس شرعی‌یی ، نص شارعی تبدیل وتغییر ایتمك درجه‌سنده موجب مسئولیتدر .

اسلامیتك اوقافه بوقدر اهمیت ویرمه‌سی پك طبیعی ، پك منطقی ، پك معقول ، پك حکیمانه ، پك دیکر اندیشانه ، پك دور اندیشانه ، پك علوشکسترانه‌در . انسانلره ، کندیلرندن زیاده شفقتلی ، مرحمتلی بولنان اسلامیت، انسان فردلرینی، انسان کومه‌لرینی بو عظیم فائده‌لردن، بو پك واسع منافع منبعلرندن محروم بیراقدیرمامق واونلردن دائما استفاده ایتدیرمك ایچون تخریبلرینه مانع اوله‌جق تدبیرلر اتخاد ایتمه‌یی اهمال ایتمه‌مش ومسئولیت معنویه واخرویه‌یی بر قوۀ مانعه اوله‌رق کوسترمشدر. اوقافك محافظه ایدیلمه‌مسی ایکی جهتدن هیئت اجتماعیه‌یی، جمعیت بشریه‌یی متضرر ایدر. اوقاف محافظه ایدلمه‌یجه هیئت اجتماعیه‌یه، جمعیت بشریه‌یه اولان فائده‌لری، منفعتلری منقطع اولور . حالبوکه اوقاف اسلامیه‌نك فائده‌لری، منفعتلری هیئت اجتماعیه‌مز ایچون الدن قاچیریله‌جق فائده‌لر دکلدر . باخصوص یرلرینه یکیلرینی قویمایه نه ملتجه ، نه‌ده دولتجه ، بوکون مقتدر دکلز ، یارین مقتدر اوله‌جغمزده شبهه‌لیدر . آثاروقفیه‌نك ، مؤسسات خیریه‌نك محافظه ایدلمه‌دیکنی ، خراب وتراب اولدقلرینی مشاهده ایدن ، واقفلركناملرینی یاده وسیله اولمق قابلیتدن چیقدقلرینی کورن بر کیمسه مالنی ، ثروتنی ، آثار مادیه ومعنویه‌سنی وقف ایتمکدن قاچینیر، چکینیر، هدر ایتمکدن ایسه بیوب ایچمك کارعقلدر دییوب کچر. منسوب اولدیغی هیئت اجتماعیه‌یه حیاتی فداکارلقلر یاپان، منافع عمومیه اوغورنده حیاتنی فدا ایدن بر کیمسه‌نك یاد نامی ، تأبید احترامی اوغورنده رکز اولنان آبده‌لر وبو آبده‌لرك محافظه‌سی ایچون کوستریلن اهتماملر دیکرلرینی عین فداکارلقلره نه‌درجه تشویق ایدرسه، هیئت اجتماعیه‌یه مالی فداکارلقلرده بولنانلرك ، کندی اللریله رکز ایتمش اولدقلری آبدات وقفیه‌یی محافظه‌یه صرف ایدجك اهتماملر، اعتنالرده سائر اغنیای مسلمینی ، ارباب علمی آثار وقفیه بیراقمه‌یه ، مؤسسات خیریه وجوده کتیرمه‌یه‌ده اودرجه سائق اولور . ترك حیات فردلرك شخصی وصیتلرینی یرینه کتیرمك، وصیتلری موجبنجه حرکت ایتمك بیله بر وظیفهٔ اخلاقیه‌در. هیئت اجتماعیه‌نك خیرینه ، منفعته اولمق اوزره

ثروت ماليه وفكريه‌سنى وقف ايدن اصحاب خيراتك ، ارباب حسناتك آثار مبروره‌سنه ، خدمات مشكوره‌سنه دست حمايه‌يى اوزاتماق ، محافظه‌سنه اهتمام كوسترمه‌مك ، موقوف لهلرى تبديلدن ، تغييردن چكينمه‌مك ، شروط اوقافه رعايتكارطاورانماق نه اخلاق اجتماعيه ايله ، نه منافع عموميه ايله ، نه‌ده اصحاب خيراته قارشى كوسترلمه‌سى لازم كلن آثار حرمتكارانه ايله قابل تأليف دكلدر.

فردلرى هيئت اجتماعيه‌يه نافع بر عضو حالنه كتيرمك ، ديكر انديشلك حسياتيله آشيلامق ايچون ، وجوده كتيردكلرى آثارك آتيسندن، استقبالندن، محافظه‌سندن اونلرى أمين ومطمئن بولنديرمق لازم كلير . ديكر انديش اولمق ، عضو نافع حالنى آلمق فيوضاتنك منبعى، منشأى ، مصدرى الوهيت ، آخرت ، جنت، جمال فكرلرى ، حسلرى ، اعتقادلريدر . بوفكرلر ، بو حسلر ، بواعتقادلر فردلرده نه درجه قوتلى اولورسه ، ديكر انديش اولمق ، عضو نافع اولمايه چاليشمق فكرلرى ، حسلرى‌ده اودرجه نشو نما بولور ودينى اعتقادلر، حسلر نه قادار كوشرسه ، نه درجه ضعفه اوغرارسه ديكر انديشلك ، هيئت اجتماعيه منفعتى اوغرنده فداكارلق فكرلرى، حسلرى‌ده اوقادار سونر ، اودرجه آزالير . اونك ايچون معتقد ومتشرع حكما « دينلر اولماسه‌يدى بشريتك حيات فرديه واجتماعيه‌سى بهيمى برحياتدن عبارت قاليردى.» دييور وبوسوزلرى بهائمده ديكرانديشلك حسنك بولنماديغنى و اونلرده يالكز خود انديشلك حسنك حاكم اولديغنى اكلاتمق ايسته‌يورلرسه‌ده، ديكر انديشلك حسنك وجوده كتيرديكى آثارخيريه‌يه حرمت ايدلمه‌مسى وبونلرك محافظه اولنمامسى حسيات دينيه‌نك تلقين ايتديكى ديكر انديشلك حسياتندن استفاده‌يه خلل ويرر . ى . ع

مدرسه‌لر نه ايدى، نه اولدى؟.

— ١ —

عالمده هرشئ براحتياجك مولوديدر . احتياج ، بر چوق شيلرى وجوده كتيره‌بيلديكى كبى، احتياجه تطابق ايتمه‌ين هرهانكى بر تشبث ، هرهانكى برمؤسسه‌ده محكوم عقامت وزوالدر .

شو اوفاجق مقدمه‌دن صكره مقصده شروع ايتمك استرم :

« دوغان أولور، ياشايان كورور » ديرلر. أوت، بوتون موجوداتك كنديسنه كوره بر دوغومى ، برده أولومى واردر . فقط نيجه أولولر واردركه آرقه‌سنه براقش اولديغى آثار مخلده، اونى ابدياً ياشاتير. آرقه‌سنه نافع ومخلد براثر براقادن كوچوب كيتمش اولانلر نه‌قدر بدبختدرلر !

ايشته بو كون فانيلر زمره‌سنه قاريشمش اولان مدرسه‌لرده ياشاديغى مدتجه منافع عموميه‌يه عائد برچوق آثار باقيه براقه‌رق يرلرينى باشقه‌لرينه ترك ايتمش اولان ذى حيات موجودلر جمله‌سندندر .

سبيل الرشادك ٥٩٨ نجى نسخه‌سنده انتشار ايتمش اولان « فانى مدرسه‌لرك باقى اثرلرى » مقاله‌سنده بوجهت پك أيى ايضاح ايدلمش اولديغندن آرتق بوكا دائر تفصيلاتى زائد كوريورم . بن بومقاله‌لرم ايله « اولديغى كوندن اعتباراً جاودانى بر حيات ايله ياشايان فانيلر زمره‌سنه قاريشديغى آن تاريخى‌يه قدر بشريته نشر فيوضات ايتمش ونامتناهى آثار مخلده براقش ونهايت أولومى عالم ايچون ضايعاتدن صاييلانلركبى يرينى بوش براقش اولان مدرسه‌لر » ك ادوار حياتيه‌سنه دائر برفكر اجمالى ويرمك ايستيورم .

بو كون ممالك اسلاميه‌نك همان هرطرفنده مدرسه واردر . ساده بويوك شهر وقصبه‌لرده دكل، كويلرده بيله مدرسه واردر. آناطوليده ايكى ، اوچ ، حتى درت مدرسه اولان كوى بيليورم . بونلرك هپسى اصحاب خيرات طرفندن ياپديرلمشدر . بومدرسه‌لر ، ماضى‌يه دوغرى اوزادقچه عادتا مخروطى برشكل ارائه ايديور .

بدايت اسلامده بوكونكى شكلده مكتب ومدرسه‌لر ناميله برمؤسسه‌يه تصادف ايديله‌ميور . ديه بيليرزكه : اسلامده ايلك مدرسه مسجد نبويدر . نبى ذيشان افندمز وظيفهٔ تدريسى‌ده ، وظيفهٔ افتا وقضايى‌ده مسجد نبويلرنده ايفا بويورورلردى . مسلمانلق هم دين، هم شريعت اولديغى ، تعبيرديكرله احكام دنيويه واخرويه‌يى جامع بولونديغى جهتله دنيا وآخرته متعلق اولان احكامى صحابه‌لرينه تبليغ ايدر ، صورولان سؤاللره جواب ويرردى. مدرسهٔ محمديدن چيقان ذوات كرام‌ده نبى ذيشاندن تبليغ ايلدكلرى قرآن كريم ايله احاديث نبويه‌يى وبونلردن تشعب ايدن ويابونلره بناقلنان علملرى خلقه اوكره‌تيرلردى . حضرت محمد صلى الله عليه وسلم افندمزك تبليغ بويوردقلرى دساتير علميه سايه‌سنده بشريت ايچين كنيش برساحهٔ تفكر آچيليوردى . بونك ايچوندركه دها ايلك دورلرده معقولات ومنقولات ساحه‌لرنده پك چوق مجتهدلر، هرشعبهٔ فنده يوزلرجه، بيكلرجه ارباب اختصاص يتيشدى. بواعاظم، شرعك مقاصدينى وعصرك ايجاباتنى وتحول ازمان ايله متمادياً تزايد وتكثر ايدن احتياجات بشريه‌يى چوق أيى تقدير ايتمش اولدقلرى جهتله دساتير اسلاميه‌نك حادثاته صور تطبيقيه‌سنى‌ده پك أيى برصورتده كوره‌بيليورلردى .

اسلامك هرنوع علوم وفنونه تشويقى وجهلك نتايج وخيمه‌سندن تحذيرى سايه‌سنده‌دركه : دها ايلك دورلرده‌بيله هر شعبهٔ علم وفنده متخصصلر ، محقق ومدققلر، مجتهد وحكيملر يتشمشدى . مع مافيه ايلك دورلرده علما درسلرينى جوامع شريفه‌ده ، ياخود كندى أولرنده ، ياخودده خصوصى درسخانه‌لرده ويررلردى . مذاهب مختلفه‌ده يتيشه‌ن ائمهٔ مجتهدين ايله طبيب شهير ابوبكررازى ، فارابى، ابن سينا ، غزالى ، فخرالدين رازى كبى اعاظم علما وحكمانك يتيشديكى وعلوم مختلفه‌نك اعتلا بولديغى دورلرده‌بيله بوكونكى شكلده مستقل برمكتب

ومدرسه يوقدی . فقط زمانك احتياجنه كوره علوم شرعيه وحكميه اك مكمل برصورتده تدريس ايديله‌رك اك بويوك مفسرلر ، اك بويوك محدثلر ، اك بويوك مجتهد وفيلسوفلر ، حتى طبيبلر يتيشه‌بيله‌جك صورتده ايفای تدريسات ايديليوردی .

علوم شرعيه وحكميه‌نك تدريس ونشری مقصديله تأسيس ايديلن وهر بريسی كيتدكجه اعداديسی‌ده برلكده باشلی باشنه بر دارالفنون حالنی اكتساب ايله‌مش اولان مدرسه‌لرك بداتی بشنجی عصر هجرينك اوائلنه تصادف ايتديكی ويالكز عالم اسلامده دكل ، بلكه بوتون جهان معرفتده بويوك برنام براقش اولان مشهور « مدرسهٔ نظاميه‌نك » نك ايلك تأسيس ايديلان مدرسه اولديغی بعض مؤرخلر طرفندن قيد ايديليورسه‌ده بر قسم مؤرخلر بو مهم مؤسسه‌لرك دها اول تأسيس ايديلديكنی يازييورلر . بنابرين ، خلقك احتياج وروحندن دوغان ومدرسه نامی آلمش اولان بو اسلام دارالفنونلری ممتاز ومتبحر اعاظمه منشأ فيض اولمش ، بيكلرجه اعاظم بو دارالفنونلردن اقتباس فيض وكمال ايتمش‌در . بونلرك يتشديرديكی اعاظمك اسملری قيد ايديله‌جك اولسه جلدلر طولديرمق ايجاب ايدر .

ديكر حكومات اسلاميه كبی عثمانليلرده معارف عموميه‌سنی مجرای مدارسه توديع ايتمش بولنيوردی . فاتح زماننده‌كی مدرسه تشكيلاتی نه مهم بر ترتيب عرض ايدر . او مدرسه‌لری ، ابتدائی ، تالی ، عالی واختصاص مدرسه‌لری اولمق اوزره درت قسمه آيرلمش كوريورز . طريق علمايه سالك اوله‌جق طالبين عرفان صره ايله خارج ، داخل وموصله مدرسه‌لرنده مقدمات علومی تحصيل وعلوم عاليه‌يی اكمال ايتدكدن صكره اختصاص مقصديله « صحن » دنيلن وبو كونكی تشكيلاته نظراً بر دارالفنون ماهيتنده اولان مدرسه‌يه كچردی . بومدرسه صرف متخصص يتشديرمكه مخصوص اولديغی جهتله متعدد شعبه‌لره انقسام ايتمش بولونيوردی . او زمانلر ، مدارس اسلاميه‌ده علوم شرعيه ، دروس مدونه‌دن بر شعبه اولوب فنون سائره‌يه‌ده عينی درجه‌ده اهميت ويريلير ومسلكنده متخصص طبيبلر ، رياضيلر ، هيئت شناسلر يتيشه‌رك معارف ملتی مؤسسات سائره‌دن مستغنی قيلاردی . ملتك علماسی ، فقهاسی ، حكماسی هپ بورادن چيقاردی . حكماسی ، وزراسی بودارالعلوملردن اخذ فيض ايدردی . دور قانونيدن صكره مدرسه‌لر ـ بوراده ايضاحی اوزون سوره‌جك اولان بعض اسباب وعواملك تأثيريله ـ يواش يواش انحطاطه سوركلنيور ، وبناءً عليه اهميت سابقه‌سنی غيب ايديوردی . بر وقتلر دولتك اك درايتلی وزيرلرنی ، اك بويوك صدر اعظملرنی بومؤسسهٔ علميه يتشديردكن بالاخره بر طرفدن علوم وفنونك مقدمات وتكاملاتنه يبانجی قالمسی ، ديكر طرفدن حكومتك بومؤسسه‌لره قارشی كوستردیكی اهمال ولاقيدی يوزندن بومؤسسه‌لر اولجه حائز اولدقلری موقع بلندی بوسبتون غائب ايتمشلردی . مع مافيه بوقدر اهمال ايديلن وحكومتدن هيچ بر حمايه كورمه‌ين بومؤسسه‌لر ، صوك نفسنه قدر ينه آز چوق وظيفه‌لرنی ايفا ايتمشلر ، مليونلر صرف ايديلن مؤسسات علميهٔ سائره هيچ بر محصول ويرميوب متمادياً بزی اوروپايه محتاج براقديغی حالده اونلر علوم شرعيه‌ده بزی باشقه‌لرينه محتاج ايتمديلر . بووضعيتده بيله مدرسه‌لر يالكز دين عالمی يتشديرمكله قالمايه‌رق دين ايله علوم سائره‌يی‌ده نفسنده جمع ايتمش ذوات يتشديرمشدر . بوكون بيله اورته‌ده كورولنلر ينه او مدرسه‌لردن آز چوق تفيض ايتمش اولانلردر .

مع مافيه مدارس اسلاميه‌نك ترقيات عصريه‌يی تعقيب ايله‌مه‌مش اولمسنده يكانه عامل البته خواجه‌لر دكلدی . صوك زمانلرك واقعه‌لری خواجه‌لر عليهنه بويله برحكمی ويرمه‌يه قطعيا مانعدر . حكومت جدی اوله‌رق هانكی اصلاحاتی ايسته‌مش ايسه آز چوق اولمشدر .

اعلان مشروطيتله برابر مدارسك اصلاحی و طلبهٔ علومك ترفيه حاللری‌ده موضوع بحث اولونجه بونی مدرسه‌ليلر درحال بويوك بر سونجله قارشيلامش وبالذات كنديلری اورته‌يه آتيلمشدی . هر مسلكده اولديغی كبی بوراده‌ده برقاچ سرسری بو اصلاحاته عليهدار كورونمشلرسه‌ده اونلرك اهميتی يوقدی . بوتون علميه وضعيتی مدركدی . بو دركه‌يه نه‌دن سقوط ايتمش اولدقلرينك اسبابنی‌ده پك اعلا كوروبورلردی .

ايلك اصلاحات ، مجلس مصالح طلبه طرفندن قلمه آلنان (۱۳۲٦) تاريخلی نظامنامه ايله باشلامشدی . بو تاريخه قدر مدرسه قوانين غير مكتوبه ايله اداره اولنوردی . مدرسه‌ده مدت تحصيل ، شرائط دخول نظر دقته آلنمامشدی . هر مدرس ايستديكی قدر اوقودور ، اون ايكی سنه ، اون بش سنه اوقوتدقدن صكره بر اجازت ويرردی . طلبه‌نك مدرسه‌يه كيره‌بيلمسی ايچين معين برشی يوقدی . ايسترسه سكز ياشنده كلير ، آلتمش سكز ياشنه قدر مدرسه‌ده اوطورابيليردی . اوفق سنده كلنلر بالطبع اقرباسندن برخواجه افندينك جناح حمايه‌سنه التجا ايده‌رك حفظه چاليشير ، درسه باشلاردی .

۱۳۲٦ نظامنامه‌سيله مدت تحصيل وشرائط دخول تثبيت ايدلدی مدت تحصيلك اون ايكی سنه اولديغی وبرمكتب شهادتنامه‌سنی احراز ويا بودرجه‌ده اهليتی اولديغنی بالامتحان اثبات ايتمه‌مش اولانلرك مدرسه‌يه قبول ايديله‌ميه‌جكلری تصريح اولوندی ؛ كتابلر دكيشديريله‌رك مهم درسلر علاوه ايدلدی . حديث و تفسير درسلری ايله برابر طبيعيات ، ، رياضيات ، هيئت ، تاريخ و جغرافيا درسلری‌ده رسمی پروغراملرينه ادخال اولوندی . هر سنه صنف امتحانلری اجرا ايديلمه‌يه باشلانيلدی . علميه مسلكنه منسوب اولان هر فرد تشكيلات جديده‌دن چوق ممنون ايديلر .

مدرسه‌لیلرك یگانه قباحتی ترقیات عصریه‌یه بیگانه قالمق واونی یسته‌مه‌مك دگلمی ایدی؟ ایشته بوندن صکره اونلرده بو ترقیات وتجدداتی قبول ایتمش، اونلرده احتیاجات عصریه‌یی آکلامش دیگر آرقداشلریله برلکده بو یولك یولجیسی اولدقلرینی اعلان ایتمشلردی .

بناءً علیه بوندن صوکره ، ایکیده برده تکرار ایدیلوب دوران « مدرسه‌لیلر برشی بیلمز . مدرسه‌ده نصر ینصردن باشقه برشی اوقونماز . ایجاب عصره تطابق واحتیاجی تأمین ایتمه‌ین بو مؤسسه‌لر نافع برشکله صوقولملیدر ... » کبی نقرات ایشیدیلمیه‌جکدی . زواللی وتمیز قلبلی مدرسه‌لیلر ! هیچ آکلایه‌مامشلردی که : مدرسه‌ده عصرك ایجاباتنه کوره مکمل بر تحصیل وتربیه کورمه‌لری‌ده کندیلری ایچون آتیاً دها بویوك بر تصور تشکیل ایده‌جك وبو یوزدن موجودیتلرینه ختام ویریله‌جکدر . بالطبع بونی خاطرلرینه بیله کتیرمه‌مزلردی . فقط امکان عالمنده یاشادیغمزی اونوتماملی یز ..

تشکیلاتدن اول هر طلبه خواجه‌سنی کندیسی اختیار وبکندیکی خواجه‌نك درسنه دوام ایدردی .

بناءً علیه خواجه ، طلبه‌نك نظرنده معاشلی بر مأمور، بر أجیر دکل؛ مشفق بر مربی ، بابا مقامنه قائم حقیقی ویگانه بر معلم ایدی . طلبه ایله خواجه آره‌سنده‌كی رابطه ، بابا ـ اولاد رابطه‌سندن داها قوی ایدی . بونك ایچیندرکه خواجه‌سندن آیریلان طلبه‌یه پك نادر تصادف ایدیلیردی . خواجه‌نك رضاسنی آلمدقجه طلبه باشقه بریره کیتمزدی . حتی طشره‌دن استانبوله کله‌جکلر بیله بهمه حال خواجه‌سنك رضاسنی آلیر واوندن صکره کلیرلردی . بو تربیه‌نك آثاری مدرسه طلبه‌سنده حالا باقیدر .

طلبه خواجه‌سنه قارشی پك بویوك حرمت بسلر ١٣٣٦ نظامنامه‌سیله باشلایان یکی تشکیلات کیتدکجه تکامل ایدیور ، احتیاجه کوره بعض تبدلات وقوعه کلیوردی . نهایت ١٨ ایلول ١٣٤٠ تاریخلی نظامنامه‌ایله اساسلی وعصری بر تشکیلات وجوده کتیریلدی .

اجتماعی سقوط

آچیق یازی و آچیق رسم تجارتی

اقشام غزته‌سنده نشر اولونان شو باش مقاله‌یی اهمیتنه مبنی عیناً نقل ایدییورز :

« باب عالی جاده‌سنده هر کچدکجه بو موضوع خاطرمه کلیور ، یازمق ایسته‌یوردم ، « — بر قاچ دوستی دها رنجیده ایتمکدن باشقه نه‌یه یارار ؟ » سؤالی الیمی طوتیور . فقط شوراسی محقق، که بعض مزاح غزته‌لرنده و بر طاقم ادبی نشریاتده « آچیق یازی » و « چیپلاق رسم » مراق ، رذالت درجه‌سنی چوقدن آشدی . کچن کون قاضی کوی واپورنده صاتین آلدیغم بر مزاح غزته‌سنك ایلك صحیفه‌سنده‌كی رسمی، یانمده اوطوران یاشلی باشلی بر ارککدن صاقلامق ضرورتنده قالدم . استثنالری بر طرفه براقیکز ، بوکونکی مزاح وادبیات، چیرکین بر « بهنامه‌جیلك » صنعتی اولمشدر .

بو صنعتك نه رسمی ، نه‌ده یازیسی قارئه نشاط ویرمك ایچون دکلدر ؛ روح ایله هیچ بر نسبتی یوقدر . بو صنعت ، انسانك غلیظ و بهیمی ذوقلرینی اویاندیرارق تجارت ایتمك اصولیدر .

مطبوعاتده تمیز بر اسم براقان وبر وقتدنبری مزاحله مشغول آرقداشلرمدن برینه بو نوع نشریاتك تهلکه‌سندن بحث ایتدم . بکا شو سؤالی صوردی : « ـ فرانسه‌ده چیقان مجموعه‌لری کورمه‌یورمیسکز؟ حتی آلمانیاده بیله وار ..»

— فقط هیچ بر فرانسز عائله‌سنده ، و بر فرانسز کنج قیزینك النده او مجموعه‌لردن برینه تصادف ایتمك ممکنمیدر ؟

— بو نصیحتی عائله‌لره ویریکز . اونلر چوجقلرینی مراقبه ایتمزلرسه ، قصور بزممیدر ؟ »

قصور استانبول مدعی عمومیسنك ، تورك عائله‌سنك وتورك محررلرینك‌در . اونك ایچین هر اوچنی وظیفه‌یه دعوت ایتمك ایسته‌یورز .

بهنامه مزاح و ادبیاتنك بالخاصه تلقین ایتدیکی فکر . «عائله وناموس» دشمنلکیدر . بو مزاح و ادبیاتده رسمنی کوردیککز واسمنی ایشتدیککز هر زوجه زانیه‌در و هر زوج بوینوزلو تصور اولونور . هپسی کنج اولان عائله قادینلرندن هر برینك مطلقا بر قاچ عاشقی واردر . عاشق ، قادینك کوزل صاچی ، کوزل کوزی و کوزل بورنی کبی ، اونی تماملایان بر شیدر . صادق قوجه بر آواناق تیپی اولدیغی کبی ، صادق قادین‌ده ، اوده قالمش اختیار قیز نوعندن ، کولونج وآجیقلی بر مخلوقدر . بو ادبیات و مزاحده کنج قیز صفوتی ، تمیز باکره روحی مجهولدر .

بو ادبیات و مزاح ، پاریسك عموم‌خانه مجموعه‌لرینی تقلید ایدر . همان بوتون رسم و یازیلری او نوع نشریاتدن استنساخ ایدلمشدر .

کچن‌قیش بك‌اوغلنه بر فرانسز تیاترو هیئتی ایله بر فرانسز اوپره‌تی کلدی ؛ بو ایکی قومپانیا استانبول خلقنه عینی‌زنا و بوینوز ادبیاتنك نمونه‌لرینی کوستردیلر . صالون تنهالاشدیغی زمانلر اعلانلرك باشنه : « بو اویون کنج قیزلره ممنوعدر ! » سرلوحه‌سی قونوردی ؛ بونك سببی دها زیاده کنج قیز مشتریسی تدارك ایتمکدی . بوتون سنه‌لر بك اوغلنده‌كی صحنه‌لر و استانبولده انتشار ایدن بر قسم مزاح غزته‌لریله آچیق رومانلر ، ذاتاً ضعفه اوغرایان ، سفالت سببیله سنده‌له‌ین ، اسکی حیات ایله یکی حیات آره‌سنده بر انتقال بحرانی کچیرن تورك عائله‌سنه بو وخیم تردی‌یی تلقین ایتدی . شویا بو طرزده‌كی نشریاتك محیط اوزرنده‌كی تأثیرینی درحال اولچمك ممکن دکلدر . بوکون اکراه ایله دیکله‌نن فکرلر ، یواش یواش ، هوای نسیمی‌یی اشباع حالنه کتیررو یارین الك فضیلتلی کیسه‌لر ایچون بیله طبیعی تلقی اولونور .

مملکتده ادبیات وفکر حرکتی تمامیله دورمشدر ؛ منقد یوقدر ، عائله مراقبه‌سی یوقدر ؛ مکتب تربیه‌سی یوقدر . بویله قورقونج بر آنارشی ایچنده مضر وتهلکه‌لی اولدیغنده اتفاق ایتدیکمز هرهانکی بر جریانه قارشی ، هر تورکك بر مجادله وظیفه‌سی اولمق لازم کلیر . صاف تجارت حرصنی آنجق تورك ملتنك فضیلت ویا سقوطی ایله علاقه‌دار اولمایان اجنبی بازرکانلر بسله‌یه بیلیرلر .

هپمزك آیری آیری وظیفه‌لریمز واردر . بالذات بو نشریاتی ایش ایدینن محررلر ، جمیته ضرر ویردکلرینی دوشونملیدرلر . بابالر وآنالر ، عائله مقدساتنی تهزیل ایدن بو نشریاتك عظیم ضررندن خبردار اولملیدرلر . مدعی عمومی بکك ایسه باشقه ایشلرله فضله مشغول اولدیغنی ظن ایدییورز . واقعا حریت مطبوعاته قارشی حکومت مداخله‌سنك شدتله علیهنده‌یز . زیرا حکومت مأمورلرینی ، قاچ سنه‌در تجربه ایتدك . کوچك بر صلاحیت بخش ایتدیککز مأمورك ، بو تقییدسز سربستیسنی نره‌یه قدر کوتوره‌جکنی تخمین ایده بیلیرز . خایر ، بونی ایسته‌مه‌یورز . تهلکه‌نك اوکنه کچمك ایچون محرر آرقداشلرمزك ، عائله رئیسلرینك واستانبول مدعی عمومیسنك تیقظ ودقتلری کافیدر ! ـ فالح رفقی »

بو مقاله مناسبتيله بر قارىٔده آقشام غزته‌سنه شو مكتوبى كوندرمشدر:

« متاعنى سورمك ايسته‌ينلرك حيا وحجاب پرده‌سنى كيت كيده دها فضله ييرتدقلرى بر دورده ياشايورز. اخلاق قيمتلرى اوقدر آلت اوست اولدى كه دون ياناقلرمزى قيزارتان بر منظره بوكون دوداقلرمزده تبسملر ياراتيور؛ وقتيله ادب وناموس اربابنى قاچيران شيلر شيمدى براوكسه خدمتنى كورويور. اخلاقسزلق اوقدر رواج بولدى كه، « اخلاقسزلق » اولديغى باغيرمادقجه نه‌ذوقك، نه ادبياتك، نه رسمك، نه تياترونك، نه سينه‌مانك جاذبه‌سى قالمايور. اولچوسى هركون برآز دها آرتان زهرله اعصابى آليشان ترياكى كبى، حساسيتمز هركون برآز دها كورله‌شيور. دون تجسمزى تحريك ايدن برشى، بوكون بزده بر صراق حسى بيله تحريك ايتميور. كيزلى قوقائين تاجرلرينك ملعنتكار لطفى قارشيسنده‌كى هركون « آز دها، برآز دها ... » ديورز. بر حكايه‌نك سطرلرى آره‌سنده بعضاً عريان بر كلمه سزديكمز زمان حدتلنيردك. دولتك بوتون تأديب قوتلرى حركته كليردى. شمدى، كوزلرمزك اوكنده اك قابا بر بهنامه‌نك صحيفه‌لرينى برد برد آچيورلر، طبيعى كوريورز. مزاح، يازيلريله ورسملريله، فرنكلرك « پورنوغرافيك » نامنى ويردكلرى برنوع زنا ادبياتى اولدى؛ غربك اك آشاغى طبقه‌لرنده سوروكله‌نوب كيدن ملوث نشرياتى، بردنبره ادبياتمزك شاه اثرى يابدق. رساملرمز، چيپلاق قادين وآلداتيلمش قوجه رسمندن باشقه قاريقاتور يابامييورلر، مزاح غزته‌لرى آره‌سنده قوهٔ باهيه‌يى تحريك مسابقه‌سى آچيلدى.

بو اخلاق آنارشيسندن استفاده ايده‌رك حساسيتك بوزدينى براحتكار واسطه‌سى اتخاذ ايدن تياترو وسينه‌ما صاحبلرى‌ده ره‌قلاملرك آلتنه يكى بر دستور بولديلر: « كنج قيزلره ممنوعدر ! » اخلاقسزلغى اخلاق قاعده‌سيله اعلان ايتمك ايچون بوندن دها ابليسانه برشكل بولونامازدى، كنج قيزلرك عفت وحجابنى، صيانت انديشه‌سى آلتنده بوزمق ايچون، « ممنوع ميوه » نك جاذبه‌سى بوندن دها فضله سوء استعمال ايديله‌مز.

فقط آرتق عار وحيا ايله بوقدر اويناغمى سيكيره دوقونيور. كون آشيرى ره‌قلاملرده كورديكمز « كنج قيزلره ممنوعدر ! » عباره‌سى تورك اخلاقيله تجيع بر استهزا حالنى آلدى. مدعى عموميلك، ضابطهٔ اخلاقيه نره‌ده؟ كنج قيزلرك وقادينلرك سير ايده‌ميه‌جكى بر پيه‌س، بر فيلم ارككلره نصل كوستريله بيلير؟ اكر بو ره‌قلام يالانسه عامه‌نك اخلاقيله بويله نصل اويناته‌بيلير؟

ضابطه قومارخانه‌لرى باصيور، رانده‌وو يرلرينى قاپايورمش! سينه‌ما پرده‌سى، مزاح نامى آلتنه خلقه هركون بيكلرجه نسخه‌سى اوقوتديريلان زنا صحنه‌لرى، اخلاق عموميه‌يه دها آز مضرمى عد ايديليور؟ »

اقشامك باش مقاله‌سنك مندرجاتى فالح رفقى بكك فكرلرنده شايان شكران بر تحول حاصل اولديغنى كوسترمكده‌در. بز اساساً آچيلان فضله سربستى طريقتك بو نتيجه‌يى انتاج ايده‌جكنى پك اولدن كورمش وبو عفت شكن جريانه مانع اولمق ايچون وسعمزك يتديكى قدر بذل مساعده بولونمش ايدك. اووقتلر بزم بو مساعيمز تعصبه حمل ايدلمش، قادين واركك مناسباتنده ياپيلمق ايسته‌نيلن فضله سربستى « ناموس ملى‌يه تعرض دكل، كنديلرينه غايت طبيعى وكوزل كلديكى » سويلنمش ايدى. شيمدى ايسه اوطبيعى وكوزل كورولن جريانلرك طبيعى نتايجنك بر قسمى اولان آچيق رسم وآچيق يازيلر فالح رفقى بكك بيله روحنى عصيانه كتيرييور.

هيچ كيمسه كنديسنه متعصب ديديرتمك ايسته‌مز. زيرا تعصب اعتدالك ضدى‌در. بزم اولدنبرى بتون تلاشلريمز عائله رابطه‌سنه، ملتمزك مشهور اولان عفت حسنه، اخلاقى متانتنه ضرر كلمسندن قورقديغمزدندر. نته‌كيم بوقورقو بوكون بزلره تعصب عطف ايدنلرده‌ده حاصل اولمغه باشلاديغى نظر ممنونيتله كورولمكده‌در.

اوته‌دنبرى بز، مملكتمزه اك بيوك ضرر كتيره‌ن، عائله رابطه‌لرينى پريشان ومضمحل ايدن فحشه، اخلاقسزلغه قارشى جدى تدبيرلر اتخاذينى ايستيورز. بونك ايچون متعدد مقاله‌لر يازدق. ملتك اكثريت عظيمه‌سنك روحنه پك موافق اولان فكرلريمزك پك چوق طرفلردن حسن قبول كورديكنه دائر مكتوبلر آلدق. فقط ناصلسه بر قسم منورلرمز طرفندن ياردم كورمدكدن باشقه اعتراضلره، مخالفتلره، تعريضلره معروض قالدق.

بوكون قادينك بار دينيله‌ن ميخانه‌لره كيتمسنى خوش كوره‌ن، حتى لوازم مدنيه‌دن عد ايدن محررلرمز، مأمورلرمز ويا هرهانكى صنف خلقمز بيلمه‌ليلردركه بر ملتى سعادته ايصال ايده‌جك ده، حقيقى مذلته تنزيل ايده‌جك ده قادينلقدر. قادينى بارلرده، غازينولرده بر طاقم مست وسفيه كيمسه‌لرك بازيچه‌سى ايتمك ملتك استقبالنى معاذالله سفيهلرله، متردىلرله محو ومضمحل ايتمك ديمكدر. بزم اعتقادمزجه، ولوكه هرهانكى بر جمعيت خيريه‌نك منفعتى ايچون اولسون، قادينلرى يابانجى ارككلرله دانسه آليشديرمق وبونى كبارلق عد ايده‌رك بوتون كنج قيزلرمزده، قادينلرمزده نامحرم ايله تسليم اولمقده محذور اولماديغنى وبالعكس بونك ترقيات عصريه لوازمندن اولديغى حقنده بر اعتقاد حاصل ايتمك البته ملى موجوديتمزك خيرينه برايش دكلدر.

ايشته هپسندن اول نظر اعتباره آلنه‌جق جهت تجربه‌سز كنجلرى، ايى‌يى كوتوبى تفريقه مقتدر اولمايان بر طاقم كيمسه‌لرى ياكلش وتهلكه‌لى اعتقادلره سوق ايده‌جك تشويقاتدن احترازايتمه‌مز ايدى. بويله اولمادقجه آچيق يازى يازمامك، آچيق رسملر ياپمامك كبى سوز پك آز تأثير ايده‌ر. ايش مقتدا وپيشوا عد ايديله‌ن قسمك، خط حركتلرينى آداب واخلاق مليه‌يه توفيق ايتملرنده‌در. يوقسه بونلر بالفعل مضر سربستى‌يى تجويز واجرا ايتمكده دوام ايدرلركن كنج محررلردن، مزاحجيلردن نزيه وادب آموز يازيلر، رسملر بكله‌مك بيلميز نه‌درجه مفيد اولور؟

بزجه ايشك خيرليسى اجتماعياتمزى نزيه، وقور، متين، مكين، عفيف بر حاله كتيره‌بيلمك ايچون هپسندن اول اخلاقى بر تشكيلاته، بر مراقبهٔ اجتماعيه هيئتنك تشكلنه احتياج واردر. بو تشكيلاتى اداره ايده‌جك ذوات طبيعى هر محله‌نك اك نزيه ومقتدر ذواتى اوله‌جقدر. بر كره ويريله‌جك تربيه‌نك اساس يوللرى تنظيم ايدلملى واو يوللر اوزرنده هر نره‌ده اولورسه اولسون ملتى فضيلتلى ايده‌جك تربيه اصوللرينى آلوب تطبيقنه اهتمام ايتملى‌در. هرحالده بو ملتى عفت

و نزاهته دعوتله بر مدتدنبری کیتمکده اولدیغمز یاکلش اجتماعیاتك تصحیحنه اك زیاده خدمت ایده‌جك قسم مطبوعاتدر .

مطبوعات نزاهت وعفت ملیه‌یه نه‌درجه حرمت کوسترسه اوقدر اجتماعی تهلکه‌لك اوکنه کچیلمش اولور . اجتماعی فنالقلرك ازاله‌سی ایچون بوکون مطبوعات قدر مؤثر هانکی واسطهٔ اجتماعیه واردر ؟ بوکونکی سقوط اخلاقینك عواملی میاننده اك بویوك حصهٔ مسئولیت مطبوعاته ترتب ایتمکده‌در. بو مسئولیتدن اکثریت اعتباریله مطبوعات یومیه‌مزده مستثنی قالەماز . مسلمان قادینلرینی ـ کبار فحش یاماقلری اولان ـ بارلره کیتمه‌یه ، ارککلرله دانس ایتمه‌یه ، صحنه‌لره چیقاره‌رق آقتریسلك ایتدیرمه‌یه ، سینه‌مالرده ، تیاترولرده ارککلرله دیز دیزه اوطورتمه‌یه تشویق ایدن مطبوعات یومیه‌مز دکلیدر ؟ بو خصوصده بلکه مسئولیتلرك اك بویوك حصه‌سی اقشام غزته‌سنه عائد اولسه کرکدر . اقشام غزته‌سنك یازدیغی حکایه‌لر مزاحی غزته‌لرك عفت شکنانه نشریاتندن پك فرقلی دکلدر . مع‌مافیه اقشام غزته‌سنك کچ‌ده اولسه ، حق وحقیقته طرفدار اولمسی شایان تقدیردر. فالح رفقی بکك بومقاله‌سنه ، بعضلرینك ذاهب اولدیغی کبی، بزسیاسی بر طاقم سوائق‌ده آرایه‌جق دکلز . بز بونی صمیمی اوله‌رق قبول ایدییورز . وبوتون محررلرك‌ده صمیمی اوله‌رق کمال اهمیتله نظردقته آلملرینی تمنی ایدییورز.

اخلاق ملیه‌نك انهدامنه قارشی سیرجی قالەبیلیرمی ؟

اقدام غزته‌سنك باش محرری احمد جودت بك یازییور :

« بر مملکتك ، بر ملتك معناً یوکسلمه‌سنه خدمت ایدنلر ، او ملت ومملکتك علماسی ، ادباسیدر . بتون ممالك متمدنه‌ده کورولمشدرکه علم وقلم صاحبلری هیئت اجتماعیه‌یی معناً اصلاحه لزوم کوردکاری زمان مؤلفات ایله خلقك سویه‌سنی یوکسلتمکه ، ذهنلرده اجتماعی انقلاب وجوده کتیرمکه موفق اولمشلردر .

شمدی بزم مملکتمز ایچون‌ده علما وادبانك خدمتنه پك بیوك احتیاج کوریلیور . سویهٔ معنویه‌جه یوکسلمکه خلق محتاجدر . چونکه او سویه‌یی بر طاقم حادثات تضییق ایتمکه باشلامشدر . بوکا نشریاتده لاابالیلك‌ده سبب اولویور . رسملر اوستنه توك دیکیور. سینه‌مالرك فنا فیلملری ضربه‌سی‌ده جابا . . . اخلاق عمومیه‌مزده آشاغی‌یه طوغری بر تبدل واردر . بوکا تأثیر ایده‌جك چاره‌لردن بری ، اخلاق و سجیه‌نك مجراسنی چویره‌جك اثرلردر .

مملکتك تنویره ، بوزمانده‌کی احتیاجی قدر ، هیچ بر زمان احتیاج کورولمه‌مشدر. بزاحوال عمومیه‌مزه باقنجه بواحتیاجی چوق ایی حس ایدییورز.

خلق‌ده آرتق وقتلرینی خفیف شیلرك مطالعه‌سنه حصر ایدییورلر، وخفیف شیلردن خوشلانیورلر . بو ، نه‌قدر تأسف ایدیله‌جك بر شیدر ، ایچنده بولندیغمز وقایع ، بزه آتی‌نك اهمیتنی کوسترمکده‌در . بوقدر مهم بر موقعی بولنان تورك خلقنی چوق تنویر ایتمك اقتضا ایدر . بز عموماً باشقه بر تربیه‌یه محتاجز .

بناءً علیه بر طرفدن ارباب قلم، دیکر طرفدن علما وفضلا ومتخصصین؛ هیئت اجتماعیه‌مزك محتاج اولدیغی مسائل مادیه ومعنویه‌یی مقاله‌لره ، رساله‌لر ایله تمهید ایتملیدرلر . راحت راحت سیرجی اوله‌رق اوطورمق اولەماز . »

اوف علما ومنتخب ثانیلرك استرحاملری

اوف قضاسی علماسیله منتخب ثانیلری طرفندن تورکیا جمهوریتی ریاست جلیله‌سنه آتیده‌کی تلغرافك چکیلدیکی اوفدن اداره‌خانه‌مزه بیلدیریلمشدر :

آنقره تورکیه جمهوریتی ریاست جلیله‌سنه ، صورتی هیئت وکیله‌یه

توحید تدریسات قانونی موجبنجه ویریلان امر اوزرینه قضامزده صحاب خیرات طرفندن انشا وعلما طرفندن حسبی اداره ایدیلن یتمش اوچ مدرسه تماماً سد ایدلدی . فقط کشادی وعد بیوریلان امام خطیب مکتبلری هنوز آچیلمادی . شوحالده تحصیلده بولنان بیکی متجاوز طلبه میدانده قالدیغی کبی سنهٔ آتیه‌یه ترك ایدیله‌جك طلبه تحصیلده دکلدر دییه‌رك سوقلری لازم کلدیکندن احتیاجات دینیه‌مزدن اولان علوم دینیه‌مزك کوکندن قالدیریله‌جغی آکلاشیلیور . حمد اولسون بز مسلمانز، حکومتمزده اسلام حکومتیدر. دینمز ایچون جانمزی، مالمزی فدا ایدنلرده‌نز . دینسز بر کون یشامانی آرزو ایتمه‌ین بو ملته امور دینیه‌سنی اوکره‌ده‌جك عالم ، امام ، خطیب لازمدر . ممالك اجنبیه‌ده‌کی اسلاملره بیله عالم، مرشد یتشدیره‌ن اوف قضاسنك مدارس موجوده‌سی اصلاح ایدیلنجه‌یه قدر کالاول صنف امتحانلرینك اجراسیله تحصیله دوام ایتدیرلمسنی استرحام ایلرز .

جامعده حفظ قرآن مجرملری !

توحید افکار رفیقمزده اوقونمشدر :

قونیه‌دن موثوق الکلم محترم برذات مطبعه‌مزه یازییور :

« مقدما، حافظ یتشدیرمك اوزره (قونیه)ده تأسیس ایدلمش اولان (دارالحفاظ) معارف وکالتنك امریله سد ایدلمش ، بونك اوزرینه حافظلر جامع شریفده حفظ قرآن درسنه باشلامشلردی. بونی خبر آلان معارف مفتشی، درس اثناسنده جامعه کیده‌رك حافظلرك حقیقةً حفظ قرآن درسنه دوام ایتمکده اولدقلرینی کورمش وبونك اوزرینه حافظلری « جرم مشهود » حالنده یاقه‌لادیغنی مبین برراپور قلمه آلوب مافوقنه تقدیم ایتمشدر . »

حفظه چالیشانلری جرم مشهود حالنده یاقالایان ـ سابقا پولیس مفتشی اولمامسی محتمل ـ معارف مفتشی بوغیرتنه مکافاةً بردرجه ترفیع ایدلەدیمی عجبا ؟

(لاییق) برحکومت تأسیس ایتدیکمزی ادعا ایله‌دیکمزه و (لاییق)لغك اینه کیمسه‌نك وجدانه، دین وایمانه قاریشامق دیمك اولدیغنی سویله‌دیکمزه نظراً (قونیه) ده‌کی معارف مفتشنك جامعده حفظ قرآنه چالیشانلری نه‌حقله یاقالادیغنی ونه‌صلاحیتله طلبه‌نك «جرم مشهود » حالنده حفظ قرآن ایله‌دکلرینی مبین راپور قلمه آله‌رق مافوقنه تقدیم ایله‌دیکنی صورمغه حقمز یوقمی ؟

بعض آثار وطنپرورانه‌یی اوقویانلره قارشی دور استبدادده بویله جرم مشهود حالنده ینه ژورناللر ویریلیر و اوژورناللره سلطان حمید طرفندن احسانلرله مقابله ایدیلیردی. او اسکی ژورنالجیلق اصولنی آکدیران بوحادثه قارشوسنده (لاییق) معارف وکیلنك نه‌یاپدیغنی ، معارف مدیرینی تجزیه ایدوب ایتمه‌دیکنی صورمغه حقمز یوقمی ؟

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر یر ایچون سنه‌لکی (۴۰۰) آلتی آیلغی (۲۲۵) ، ممالک اجنبیه ایچون سنه‌لکی (۴۵۰) ، آلتی آیلغی (۲۵۰) غروشدر.

نسخه‌سی ۷,۵ غروشدر .
سنه‌لکی ۵۲ عدددر .

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

۱۳۲۳

آدرس تبدیلنده آیریجه ۵ غروش کوندرلمیلدر .

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغی بیلدیرلمسی رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاكف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ۶۰۲ — ۲۶ شوال ۱۳۴۲ — * پنجشنبه * — ۲۹ مایس ۱۳۴۰ — جلد ۲۴

اسرار قرآن

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

« وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارٰى عَلٰى شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارٰى لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلٰى شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ . كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ . فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ »

مآل کریمی

« هپسی ده کتاب الٰهی اوقودقلری حالده ، یهودیلر دیدیلرکه : نصرانیلر دین خصوصنده شایان نظر بر شیئه مالك دکل ؛ نصرانیلرده دیدیلرکه یهودیلر دین خصوصنده شایان نظر بر شیئه مالك دکل ؛ بویله‌جه بر طاقم بیلمه‌ین کیمسه‌لرده بونلرك سوزلرینه بکزر سوزلر سویله‌دیلر ؛ الله قیامت کونی ، کندیلرینك اختلاف ایتدکلری مسئله‌ده کی حکمنی ویره‌جکدر . »

* * *

بوندن اولکی آیات کریمه‌ده اهل کتابك مسلمانلر ایچون جنتك حرام اولدیغنی ادعا ایتدکلری بیان اولونمشدی . یهودیلر ، جنته یهودیلردن باشقه بر کیمسه کیرمز ؛ نصارا ده آنجق نصرانیلر جنته کیره‌بیلیر ، دییورلردی . بو سوزلرك محضا عناد وحسد یوزندن سویله‌ندیکنی ، رسالتپناه افندمزك بونلردن اثبات مدعا ایچون دلیل ایسته‌ینجه بر مقابله‌ده بولونامادقلرینی ایضاح ایتمشدك . تفسیری صددنده بولوندیغمز آیت کریمه‌ده اهل کتابك عنادینی ایضاح ایتمکده وبونك نه‌قدر شایان حیرت بر درجه‌یه بالغ اولدیغنی کوسترمکده‌در .

تورات ، قدوم عیسایی تبشیر ایتمشدی . حضرت عیسی علیه السلام قومنی تورانه رعایته دعوت ایتدی . اودرجه‌که (عهد قدیم) ك بوتون کتابلرینه ایناتمق خریستیانلغك ارکانندندر . یهودیلر ایسه حضرت مسیحه دشمنلق ایتمش و خریستیانلره قارشی کین کودمشلر وبو صورتله کتابلرینك محتوی اولدیغی مژده‌لره قارشی کلمشلردی . خریستیانلرده تورانه ایمان ایتمه‌نك کندی دینلرینك ارکانندن اولدیغنی بیلدکلری حالده یهودیلرك ضلالتده اولدقلرینی سویله‌یوب طوریورلردی .

حضرت ابن عباسك بو سوزلری سویله‌دیکی روایت اولونیور : نجران نصرانیلری علیه الصلاة والسلام افندمزی زیارت ایتدکلری زمان یهودك احباری کله‌رك بونلرله مجادله‌یه باشلامشلردی . (رافع بن حریمله) یهودیلره « سزده هیچ بر شی یوقدر » دیدکدن باشقه حضرت عیسایه کفر ایتمش ، (انجیل)ی انکار ایلمشدی . بالمقابله نجران خریستیانلرندن بری یهودیلره « سزده بر شی یوقدر » دیدکدن صوکره حضرت موسانك نبوتی وتوراتی انکار ایتمشدی . بونك اوزرینه تفسیری صددنده بولوندیغمز « وقالت الیهود لیست النصاری .... فیما کانوا فیه یختلفون » آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر .

قرآن کریم اهل کتابك قرآنی انکار ومسلمانلری تکفیر ایله کندیلرندن باشقه‌لرینه جنتی تحریم ایتمه‌لرینك شایان استغراب اولمادیغنی ، چونکه اونلرك اللرنده تورات وانجیل اولدیغی حالده بنی وفسادلرینك

یکدیکرینی تکفیر ایتمك درجه‌سنه واردیغنی بیان ایتمکده‌در . اهل کتاب یکدیکرینه قارشی بو خط حرکتی اختیار ایدرلرسه مسلمانلغی انکار ایتمه‌لری ومسلمانلری ضلالتده صانمه‌لری ، رحمت الٰهیه‌نك اهل اسلامه حرام اولدیغنی بیان ایتمه‌لری وجنته آنجق یهودیلرله خریستیانلرك گیره‌بیله‌جکنی سویله‌مه‌لری هیچ بر وجهله شایان حیرت اوله‌ماز .

آیت کریمه‌ده اهل کتاب کفرینك عناد وحسد کفری اولدیغنه، کویا ایمان ایتدکلری و احکامیله عامل اولدقلری کتابلری انکار ایتدکلرینه ، بیله بیله ارتکاب اولونان کفرك عظیم بر کناه اولدیغنه‌ده اشارت واردر .

ینه بو آیت کریمه انسانك بر طاقم شهواته اتباع ایدرك ، باشقه‌لرینك سوزینه اینانه‌رق تحصیل ایتدیکی علمه مخالفت ایتمه‌سنك بر جرم و بر کناه اولدیغنه دلالت ایتمکده‌در. بر حکمی آکلایانه، بر علمی تحصیل ایده‌نه یاقیشان اوکا اتباع ایتمکدر .

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللّٰهِ اَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعٰى فِى خَرَابِهَا اُولٰئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ اَنْ يَدْخُلُوهَا اِلَّا خَائِفِينَ . لَهُمْ فِى الدُّنْيَا خِزْىٌ وَلَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ . وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَاَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ .

مآل کریمی

اللهك مسجدلرنده اللهك اسمنك آکیلماسنی منع ایدن و او مسجدلرك ییقیلماسنه اوغراشاندن داها ظالم کیمسه اولابیلیرمی ؟ بویله‌لری ایچون اللهك مسجدلرینه پرواسز کیره‌بیلمك یوقدر. بونلره دنیاده ذلت، عقباده عذاب عظیم واردر .

* * *

مسلمانلقده جامعلر بر چوق مقصدلر ایچون اقامه اولونمشدرکه بونلرك بری ذکر اللهدر . جناب حقك نام سبحانیسنی ذکر ایتمکدن غفلت غضب الٰهی‌یی موجب اوله‌جغی، ذکر اللهدن غفلت ایدنلرك سفالت وبدبختی‌یه دوچار اولاجقلرینی اوله بیان ایتمشدك . اللهك ذکری اونك عظمت وقدرتنی ، اونك انعام ایتدیکی ثواب وانسانلری دوچار ایده‌جکی عذابی تخطری موجبدر. بر قول ، خالقنی نه‌قدر چوق یاد ایدرسه او نسبتده شردن اوزاقلاشیر ، انسانلری اضرار ایتمکدن توقی ایدر ، حق تعالایه یاقلاشیر ورضای باری‌یه نائل اولور .

حال بوکه انسان ذکر اللهدن غفلت ایدرسه کناهلری چوغالیر، بغی وعداوتی آرتار ، توبه وایمانی آزالیر .

هیچ شبهه‌سز انسانلر جامعلره کیده‌رك نام خدایی ذکر ایله وخیم عاقبتلرینی تعداد ایتدیکمز غفلتدن اوزاقلاشیرلر .

جامعلرك اقامه‌سندن مقصود اولان هدفلردن بری‌ده بش وقت نمازی ادا ایتمك، بو صورتله انسانلرك یکدیکرلریله طانیشمه‌لرینی وآکلاشمه‌لرینی تأمین ایله رابطه‌لرینی تقویه و وحدتلرینی ترصین ایتمك، هر درلو خصومتلرك وآیریلقلرك اسبابنی اورته‌دن قالدیرمقدر .

مسلمانلرك کیتدکجه ناصل ده‌کیشدکلرینی ، آره‌لرندکی خصومتك کیتدکجه کسب شدت ایتدیکنی کوره‌نلر بونلرك اوامر الٰهیه‌یه اتباع ایله جامعلره دوام ونمازلرینی ادا ایتدکلری تقدیرده بوتون تفرقه اسبابنی ازاله ایله وحدت واخوتلرینی ترصین ایده‌جکلرینی پك کوزه‌ل ادراك ایدرلر .

بو ایضاحاتمزدن جامعلرك اقامه‌سیله و بونلرك اقامهٔ صلات ایله احیاسیله مسلمانلرك قازانه‌جغی استفاده‌لر نمایان اولیور. او حالده اللهك جامعلرنده نام خدانك ذکرینی منع ایدنلردن وجامعلری تخریبه چالیشانلردن داها ظالم بر کیمسه اولورمی؟ بونی یاپانلر شعائر الٰهیه‌یی تعطیل ایدرك جناب حق ایله مجادله ایدییور، حقك موحد قوللری آره‌سنه تفرقه‌لر ایقاعنه ، اسلام وحدتنك تارمار اولماسنه چالیشیور . مسلمانلری نام خدایی یاد ایتمکدن غفلت ایله جلال الٰهی‌یی ، حساب الٰهی‌یی دوشونمکدن ، غضب وعقاب الٰهی‌یی نظر اعتباره آلمقدن چویرییورلر. هیچ شبهه‌سز مسلمانلر بو پك آلچاق سویه‌یه دوشه‌رلرسه هر ایشلری مختل اولور . آره‌لرنده بغی وعداوت انتشار ایدر و بو صورتله دشمنلری کندیلرینه مسلط اولارق پای استیلالریله چیکنه‌رلر .

بوندن طولاییدرکه جناب حق بو کبی ظالملرك کرك بغی واعتدا سوقیله ، کرك امن واطمئنان ایچنده جامعلره ادخال اولونمالرینی امر ایدییور ، و بو کبی آدملرك جامعلره کیرمه‌لرندکی عواقبدن مسلمانلری تحذیر ایدییور. بویله‌لری ایچون اللهك مسجدلرینه پرواسز کیره‌بیلمك یوقدر. بونلر ایچون دنیاده ذلت ، آخرتده عذاب عظیم واردر .

بو آیت کریمه‌نك مسلمانلره جامعلرینی هر درلو اذادن صیانتی فرض ایتدیکی، جامعلره سوء قصد بسله‌ینلرك مقصدلرینی عقامته دوچار ایتمه‌لری لازم کلدیکنی ایضاح بیوردیغنی آکلاشیلیور. چونکه هیچ شبهه یوقدرکه جامعلری متروك بیراقق، جامعلرده ذکر الٰهی‌یی تعطیل ایتمك ایسته‌ینلر آنجق مسلمانلره اللهی اونوتدیرمق ، مسلمانلرك جمعه‌لردن، جماعتلردن، تعارفدن، آکلاشمقدن، موعظه‌لری دیکله‌مکدن، دردلاشمکدن استحصال ایده‌جکلری فائده‌لردن محروم بیراقق ایسته‌یورلر. او حالده جامعلرك ییقیلمه‌سی ، قاپانمه‌سی قارشیسنده هیچ بر مسلمان لاقید طوره‌ماز . بو پك بویوك بر کناهدر . محافظه‌سی ایجاب ایدن حقوق الٰهی اهالیدر .

لسان بشر لسان قرآنه ترجمان اوله‌ماز

قرآن الٰهی‌یی ترجمه تشبثنده بولنانلر بو تشبثلریله اسلامیته و مسلمانلره مهم بر خدمت ایتدکلرینه قانع اولیورلر و بشقه‌لرنده ده بویله بر قناعت حصوله کتیرمکه چالیشیورلر. اکر ترجمه تشبثلرنده بشقه مقصدلر، دنیوی أمللر حائز تأثیر دکلسه و یالکز قناعت خیرخواهانه‌نك، نیت دیندارانه‌نك تأثیرات و تحریکاتی عامل یکانه ایسه، ترجمه متشبثلرینی تحسینلر، تقدیرلر ایله قارشیلامق قدر شناسلغنی کوستره‌بیلیرز؛ فقط ترجمه‌لرینی اسلامیته، مسلمانلره خدمت اولمق اوزره، قبول ایده‌مه‌یز، بالعکس اسلامیته، مسلمانلره پك مضر بر تشبث ماهیتنده کورورز. چونکه قرآن الٰهی‌یی ترجمه ایتمك ممکن دکلدر.

برلسان ایله یازلمش هرهانکی بر اثری ترجمه ایتمك بشقه برلسان ایله او اثرك نظیرینی وجوده کتیرمك دیمکدر. بشقه برلسان ایله وجوده کلن اثر اکر اصلنك نظیری دکلسه ترجمه‌سی ده دکلدر. اوت، ترجمه‌نك نظیر اولماسی ضروریدر. نظیر اولمازسه یا اصلنه فائق ویاخود اصلنه غیر لائق بر شکل و ماهیت آلیر. قرآن کندی لسان بیانی اولان عربجه ایله بیله تنظیر ایدیله‌مز و ایدیله‌مه‌مشدر. کندی لسان بیانیله تنظیر ایدیله‌مه‌ین قرآن الٰهی بشقه لسانلر ایله هیچ تنظیر اولنه‌مز. تنظیر اولنه‌مایان قرآنه فائق بر ترجمه وجوده کتیرمك قدرت بشریه‌نك دها زیاده طاقتی خارجنده‌در. اساساً اصلنه فائق اوله‌رق وجوده کتیریله‌جك اثر، ترجمه دکل، یکی و بشقه بر اثر ماهیتنی احراز ایدر. ترجمه‌لر قرآنك نظیری ویاخود قرآنك لسان بیانه فائق اوله‌مایجه دون بر موقعده قاله‌جغی بدیهیدر. ناصل که بشری اثرلرك ترجمه‌لری دخی دائما اصللرندن دون بر موقعده قالمقده‌در. و بویله اولماسی ده ضروریدر. چونکه هیچ برلسانك اسلوب افاده‌سی، طرز بیانی، شیوهٔ تکلمی، آهنك تحریری، کلمه ارتباطلری، جمله انسجاملری، ترتیب، تشکیل، ترکیب قاعده‌لری دیکرینه بکزه‌مز. آنك ایچون هرهانکی لسانك کلمه‌لری، جمله‌لری، کلاملری، ترکیبلریله افاده و بیان اولنان معنالر، مقصدلر، نکته‌لر دیکر لسانك کلمه‌لری، جمله‌لری، کلاملری، ترکیبلریله افاده و بیان اولنه‌مز و هیچ برلسانك نکته‌لری، رمز و اشارتلری، کنایه‌لری، تشبیهلری، مجازلری، ایجاز و اطنابلری، حصر و قصرلری، فصل و وصللری، تعریف و تنکیرلری، اضمار و اظهارلری دیکر لسانك موضوعاتیله أدا و اکمال ایدیله‌مز. فی الحقیقه بعضاً برلسانك بر جمله‌سیله افاده ایدیلن بر معنا دیکر لسانك بر جمله‌سیله دها قوتلی اوله‌رق افاده ایدیله‌بیلیر. فقط بعضاً ده برینك بر جمله‌سیله بیان اولنان بر معنایی دیکرینك هرهانکی بر جمله‌سی افاده ایتمکدن عاجز قالیر. آنك ایچون آثار بشریه‌دن بری دیکر برلسانه ترجمه ایدیلیرکن اصلنك قوتی، متانتی محافظه ایده‌مز و بناءً علیه قیمتدن، اهمیتدن دوشورور. بو کیفیتك بزده امثالنه پك چوق تصادف ایدیلیر. آثار اجنبیه‌دن ترجمه اولنمش برچوق اثرلرمز واردر. بونلری مطالعه ایدرکن، قاریشیق، ارتباطسز، انسجامسز عباره‌لره، ضعیف، دوشوك افاده‌لره، مغلق، مبهم سوزلره، مقصدی مخل ایجازلره، معناسز، مقصدسز اطنابلره شاهد اولورز. و نتیجه‌ده بو اثرك قیمتسزلکنه، اهمیتسزلکنه حکم ایتمکده تردد کوسترمه‌یز. و بویله بر اثرك ترجمه‌سنه صرف ایدیلن أمکلره آجیرز. فقط ترجمه‌نك اصلی اولان اثری مطالعه ایدنجه قباحتك، قصورك، قیمتسزلکك اثرك اصلنده دکل، ترجمه‌سنده بولندیغنی کورور و آکلارز. آثار بشریه‌نك ترجمه‌سنده محافظه ایدیله‌مه‌ین و محافظه ایدلمك امکانی ده اولمایان قوت، قدرت، قیمت، اهمیت، قرآن الٰهینك ترجمه‌سنده ناصل و نه صورتله محافظه ایدیله‌بیلیر؟ او قرآن الٰهی که لسان عمومیٔ عربك فوقنده بر لسان خصوصیدر، و عین قوتی، عین قدرتی، عین فصاحتی، عین بلاغتی، عین قیمتی، عین اهمیتی حائز هیچ برلسان یوقدر؛ کندیسندن درجه بدرجه دون، مرحله بمرحله آشاغی، مرتبه بمرتبه ضعیف برلسان ایله ترجمه ایدیلیرسه سماوی قدرتی، قوتی، فصاحتی، بلاغتی، علمی قیمت و اهمیتی ناصل و نه صورتله محافظه ایده‌بیلیر؟ بونك امکانی یوقدر و اوله‌مز.

ترجمه‌نك ضعفیتی، بساطتی، قیمتسزلکنی، اهمیتسزلکنی کورنلر بو نواقصی ترجمه‌نك اصلی اولان قرآنه اسناد و اضافه ایدرلر و بناءً علیه قرآنك ترجمه‌سی اسلامیته اولان اعتمادی اخلال و ایشلك ایچ یوزینی بیلمه‌ین مسلمانلری اغفال و اضلال ایدرکه اسلامیته، مسلمانلره بوندن دها مضر بر تشبث اوله‌مز. ترجمه‌نك اسلامیته، مسلمانلره مضر اوله‌جغنی و قرآن الٰهی‌یی ـ حاشا ـ قیمتدن، اهمیتدن دوشوره‌جکنی شو وجهله‌ده ایضاح ایده‌بیلیرز. قرآنك عباره و الفاظی موجزدر. هر معنا و هر نکته‌یی الفاظ متلوه، کلمات مکتوبه، جمل ملفوظه ایله افاده ایتمز. برچوق معنا و مقصدلرك افاده و بیانلرینی لسان بلاغتك سیاقه، سباقه، کلمه‌لر، جمله‌لر، کلاملر، آیتلر، فقره‌لر آره‌سنده‌کی علمی، معنوی ارتباط و انسجاملره، قرائن حالیه و مقالیه‌یه، قرینه‌لردن منفهم مطوی و محذوف عباره‌لره بیراقیر. بو دقائقی بیلمه‌ینلر بو کبی یرلرده‌کی آیتلری، جمله‌لری، فقره‌لری، کلاملری ناقص البیان، قاصر الافاده، ارتباطسز، انسجامسز، آهنکسز، پراکنده سوزلر ظن ایتمك خطاسنه دوشرلر. مترجم اولان کیمسه ترجمه‌سنده بو دقائقی اظهار و ایضاح ایتمزسه ینه قرآنی قیمتدن، اهمیتدن دوشورمش اولور. بو ضلالته میدان ویرمه‌مك ایچون محذوفات و مطویاتی، علمی و معنوی ارتباط و انسجاملری، وجه مناسبتلری ایضاح ایتمکه قالقیشیرسه، قرآن الٰهی‌یی ترجمه دکل، تفسیر ایتمش اولور.

قرآنك ماهیت سماویه‌سنه خلل کتیرمیه‌جك صورتده یازیله‌جق تفسیرلرده بوتهلكه یوقدر . چونکه تفسیرده عینیت شرط دکلدر . هر هانکی برشکلده‌کی تفسیر ، نهایت مفسرك طرز تلقی‌سنی بزه کوستررر . تفسیرك قیمتسزلکی ، اهمیتسزلکی قرآنك قیمتنه ، اهمیتنه خلل کتیره‌مز ، آنجق مفسرك ضعفیت علمیه‌سنه دلالت ایدر . آنك ایچون قدرت علمیه‌یی حائز ، شرائط تفسیری جامع فردلرکده ، هیئتلرکده قرآن الهی‌یی تفسیر ایتمه‌لرینه فتوی وجواز ویره بیلیرز . فقط نه فردلرك ، نه‌ده هیئتلرك قرآن الهی‌یی ترجمه ایتمه‌لرینه فتوی وجوازویره‌مه‌یز . چونکه نه فردلرك ، نه‌ده هیئتلرك قرآن الهی‌یی ترجمه ایتمك قدرت علمیه‌سنی حائز وترجمه شرائطنی جامع بولنمالرینه امکان یوقدر .

شمدی‌یه قادار چیقان ترجمه نسخه‌لرینی اوقودم وهر برینك ترجمه‌سنده ، تورکجه مقابللرینی بولمق امکانسزلغنه مبنی عربی کلمه‌لره تورکجه أداتلر علاوه ایدلمش بولنماسندن بشقه ، ترجمه نامنه هیچ برشی بوله‌مادم . وآکلادم‌که مترجملرك مقصدلری مسلمانلرك دعالرینی استجلاب ایسه ، مع الاسف بوامللری‌ده حصوله کله‌میه‌جکدر . چونکه خواص مسلمین ، قرآن الهینك اصلنی ، تفسیرلرینی بیراقوب‌ده ترجمه‌سنی اوقومق احتیاجنی حس ایتمیه‌جکدر . عوام مسلمین ایسه ، قرآنك اصلنی آکلایه‌مدیغی کبی ، بو طرزده اولان ترجمه‌لری‌ده قطعیاً آکلایه‌میه‌جقدر. آنك ایچون ، مترجملر ـ مع الاسف ـ کندیلرینه دعا ایده‌جك قارئلرده بوله‌میه‌جقدر .

اکر مقصد تجارت ایسه قرآنك ، کندیسنه مشتری جلب ایده‌جك ترجمه‌لرك چوق فوقنده بولنماسی وسیلهٔ تجارت اتخاذ اولنماسنه انقوتلی برسد چکه‌جکی آزادهٔ ایضاح و اشتباهدر . قرآنك ترجمه ایدلمه‌سی ایسته‌ین ایکی مقصد اربابی دها واردر . نو حصول بر تلقیاته کوره اسلامیت بی‌پایان بر یسری مبشردر . حرجك ، کوجلکك اسلامیتده یری یوقدر . بونلر ، بوطرز تلقیلرینی ضرورت زمانلرینه حصر ایتمه‌لردی ، کندیلرینه التحاق واشترا کده نه تردد ، نه‌ده تأخر کوسترمز ایدك . فقط حرجسزلکك ، یسرك دائره‌سنی اوقادار واسع چیزیورلرکه اسلامیت عادتا عملسز بر اعتقاددن عبارت قالیور !. اعتقادکده تصدیق بالجنان رکنی قالدیریلاراق اقرار باللسان رکنیله اکتفا ایدلمك لازم کلیور !.

نه‌قادار تحفدرکه بونلر ؛ بوطرز تلقیلرینی اساس اسلامیت اولان قرآن وحدیثه استناد ایتدیرییورلر !. «قرآن وحدیثده ایفاسی مشکل هیچ بر امر واجتنابی کلفتلی هیچ بر نهی یوقدر ؛ فقط خواجه‌لر بو حقیقتلری کیزله‌یورلر وجاهل مسلمانلری برطاقم اعمال شاقه ایله مکلف طوتیورلر . » دیمك کستاخلغنی کوستریورلر !.

بوفکرلری بونلره تلقین ایده‌نلردن بری عبدالله افندی نامنده افغانلی بر سرسری ایدی . ادرنه ولایتی داخلنده بیلمم هانکی قصبه ویا قریه‌ده متوطن اولان بوسرسری برتاریخده استانبوله کلمش ومهم برقوتك حمایه‌سنه استناداً جوامع کرسیلرنده بوزهرلی فکرلری صاف مسلمانلره تلقینه باشلامش ایدی . یازدیغی «قوم جدید» نام هذیاننامه‌سیله بیوك بر شهرت قازانمش اولان بو سرسرینك تأسیس ایتدیکی جهل وضلال مکتبنك عصری وصادق شاکردلری قرآنك تورکجه‌یه ترجمه ایدلمسنه‌یك زیاده خواهشکردرلر . چونکه قرآن تورکجه‌یه ترجمه ایدیلنجه هرکس اوقویه‌راق اونده ، اعمال شاقه ایله مکلفیت بولنمادیغنی آکلایه‌جق وبوکبی تکالیف دینیه‌نك خواجه‌لرك علاوه واویدورمه‌لرندن عبارت اولدیغی میدانه چیقاجق وآرتق اسلامیتده‌کی بی‌پایان قولایلقلری ستر ایدن پرده‌لر یرتیلوب آتیلمش اوله‌جقدر ، ظننده بولنیورلر !..

دیکر نوع تلقیناته کوره ، «قرآن» اویله ظن ایدلدیکی کبی غیربشری بر قیمت واهمیتی حائز بر کتاب دکلمش . اونی علماء لساناً قدرت بشریه‌نك فوقنده بر کتاب موجز ومعجز تلقی ایدنلر لسان بیانه آشنا اولمایان جاهل مسلمانلرمش . اکر ترکجه‌یه ترجمه ایدیلیرسه ، بسیط ، قیمتسز ، اهمیتسز ، مصنوع بشری بر مجموعهٔ تاریخیه اولدیغی آکلاشیلیر وبوصورتله اکا کوری کورینه پرستش ایدن ارباب غفلتك کوزلری آچیلیرمش !.. »

ایشته بومقصد ملحدانه‌یی تعقیب ایدنلرده قرآنك تورکجه‌یه ترجمه اولنماسنی ایسته‌مکده بردوام بولنیورلر !. بونلرده ، بی‌طرف مستشرقلر ظن ایدیلن نصرانیت میسیونرلرینك اسلامیت علهنده‌کی متعصبانه وبدخواهانه تلقیناتنه آلدانان غافل وجاهللردر. بوایکی مقصددن هرهانکیسنك سوقیله قرآنی ترجمه‌یه تشبث ایدنلردن خیرلی بر ترجمه بکله‌مك دشمندن دوستلق بکله‌مه‌یه بکزه‌ر . خیرلی بر ترجمه یاپمالرینه نه نیتلری ، نه‌ده قدرتلری مساعد دکلدر . قدرتلری مساعد اولسه‌یدی ، ترجمه‌لرینی قرآنه ، اسلامیته ، مسلمانلره پك بیوك بر خدمت تلقی ایدر ایدك . چونکه بز ؛ قرآنك حاوی بولندیغی مافوق البشر قیمت واهمیتك مجهولیت ایله دکل ، معلومیت ایله تظاهر وتجلی ایده‌جکنه قانع بولنیورز . فقط بو معلومیت علمی طریقلر ایله اجرا ایدیله‌جك تدقیقاتك محصولی اولمالیدر .

حسن نیت اربابی ؛ بوکبی سوء مقصدلرك حصولنه ، بیلمه‌یه‌رك آلت اولمامق ایچون قرآنك ترجمه‌سنه تشبث ایتمه‌مکله مکلفدر . چونکه قدرت علمیه‌نك منتهاسنی حائز بر کیمسه بیله ماهیت قرآنیه‌یی یاکلش تلقی ایتدیرمه‌یه‌جك بر ترجمه وجوده کتیره‌مز . بشری قدرت علمیه‌نك دون وزبون درجه‌سنده بولنانلرك قرآنی ترجمه‌یه تشبث ایتمه‌لری بسبتون مضر ومهلك اولور . شمدی‌یه قادار وجوده کتیریلن وفیمابعد کتیریله‌جك اولان قرآن ترجمه‌لرینی ، هرایکی نوع سوء قصداربابنك ، کندی تلقیات وتلقیناتنك طوغریلغنه دلیل اتخاذ ایتمه‌سندن پك زیاده قورقولور .

اجتماعيات

اجتماعى فوضالره قارشى مدافعه چاره‌لرى

بيك درلو آلام وفلاكتلر ايچنده نور احتياجيله قيورانان بشريت ، روح كالى ادراك ايتمك ايستركن حركات ضلالته كومولن زواللى مدنيت رهكذارنده يكى بر افق اميد آرامقده‌در . چونكه بتون دنيا روحسز برماكنه‌كبى حسسز قالمقدن ، ديديشمكدن ، سفالتدن ، هيسندن‌زياده مفكوره‌سزلكدن مشتكى بولونيور . هر كون يكى بر انقلاب جهانى صارصيور ، هر آن يكى بر احتياج قارشيسنده تطمينندن عاجز برحالده انسانيت سوروكله‌نيور . حرب عمومينك دنيايه تسليط ايتديكى بو موازنه‌سزلكلر افرادى سفالته ، بدبختى‌يه ، عائله‌لرى ترديه ، اخلاقسزلغه ، آهنكسزلكه ، جميق كشمكشه ، ضلالته محكوم براقيور . جهان مدهش بر انضباطسزلق ، مدنيت شايان مرحمت بر وضوحسزلق ايچنده چيرپينيور .

غربى استيلا ايدن بو دردلردن هيئت اجتماعيه‌مزده مع‌التأسف قورتولامامشدر . ديكر اسلام يوردلرى‌ده عين علتله معلول بولونيور . شرق ، صاف ونزيه شرق . . . هيهات ! برزمانلر كونش كبى ، علوم وفنونك ، فضيلتك ، عدالتك ، حضور وسكونتك حريمنده دوغديغى ويوكسه‌لديكى شرق بو كون كونشك باتديغى ، بشريتك برى برينى يديكى ، مادى ومعنوى امراض واعراضك بر قيران كبى نفوسى بالطه‌لديغى غرب قدر مهلك بر يولده سياحت ايتمكده‌در ! واقعا سوء ادارهٔ شرقده‌ده وقت‌وقت حضوروسكونى ، عدالتى ، سعادتى ، رفاهى مسلوب براقاقدن خالى قالمامشدى . فقط بونلر هيچ برزمان حرب عمومينك توليد وتعميم ايلديكى اجتماعى فوضالرقدر مؤثرده كلدر .

زيرا حرب عمومى هر شيدن اول انسانيتك ساده سياسى دكل ، اخلاقى ، اجتماعى ، اقتصادى ، روحى موازنه‌سنى‌ده بوزدى . عمومى حربه سوروكله‌نن ومغلوب اولان هيئت اجتماعيه‌مزك‌ده بو موازنه‌سزلكك كافهٔ نتايجندن حصه‌مند اولمسى پك طبيعيدر .

شمدى قولايلقله قابل تشخيص ومشاهده اولان برطاقم ترديات عائلوى ، فردى حياتمزدن اجتماعى ساحه‌لره قدر تخريباتنى اجرايه امكان بولمقده‌در .

چونكه صحتمزى تهديد ايدن مليونلرجه ميقروبلر ناصل وجودك ضعيف بولنديغى زمانى بكلرلرسه اجتماعى فوضالرده هيئت اجتماعيه‌مز ايچنده اجراى تأثيرات ايچون حياتك بهاليلاشديغى ، هركسك مادةً ومعناً يورولديغى ، مغلوبيت ودائمى حربلر نتيجه‌سنده نفوسك ، اقتصادياتك خيرپالانديغى ، علم وعرفانك مهمل قالديغى ، عائله‌لرك ضبط وربطدن ، مربيلردن محروم بولنديغى زمانى بكلرلر .

اساساً ثروت ورفاهك كمال ، صلح وسكونتك استقرار بولديغى ، سياست ديدى قوديلرى يرينه علم وعرفان مناظره‌لرينك حاكم اولديغى زمانلرده ترديات كنديغى كوستره‌مز . «مراقبهٔ اجتماعيه» نك مدهش نفوذ ومراقبه‌سى اجتماعى موازنه‌نك خللدار اولمسنه مساعده ايتمز . آنجق بويله مستثنا حادثاتدركه موقت اعراض وامراض حصوله كتيرر . موقت ديبورز . زيرا ، تشكل اجتماعيمز ، بنيهٔ مليمزك استناد ايتديكى مبدألر اوقدر رصين واوقدر قوتليدركه هرهانكى بر بحرانك يرلشمه‌سى ، انحلال شكلنه كيرمسى احتمالى موجود دكلدر . ألويرركه مرضك صورت حصولى ، شكلى ، مبدأى معلوم اولدقدن صوكره تداويسنه‌ده چاليشه‌لم .

بوقاروده بالمناسبه ذكر ايلديكى وجهله بو دردلرله يالكز بز اوغراشميورز . بتون دنيا بوفوضالردن مضطرب بولونيور . فقط هركس ، هر محفل ، هر متفكر تهلكه‌يى بارز برصورتده كورمش ، تقدير ايتمش ومجادله‌يه‌ده باشلامشدر .

بومناسبتله غرب عالمنك نه دوشونديكنى ، نه كبى تدبيرلر اتخاذ ايتديكنى تدقيق وتعقيب ايتمك فائده‌ليدر . اولا كوستاولوبونك تعقيب ومدافعه ايتديكى خطوط اساسيه‌يى خلاصه ايده‌لم . مومى اليهه كوره :

حرب حيات اقوامك موازنه‌سنى بوزمشدر . تهلكه عمومى وجهان شمولدر . بونك ايچون تخريب ايديلان جهانك تعميرى ، يكيدن ياپلمسى لازمكليور . فقط يكيدن انشا واسطه‌لرى چوق دكلدر . بوبابده تأسيسات سياسيه‌يه ربط اميد ايديله‌مز . چونكه بو تأسيسات علت دكل ، نتيجه اولديغندن برملتك ذهنيتنى تعقيب ايدرلر ؛ فقط اوكا تقدم ايتمزلر . شو حالده برملتك وبالخاصه فكرلرى هنوز قطعى وثابت برشكل آلمامش اولان كنج بطنلرك روحنى تعديله مقتدر اولان تأثيرلر ، تربيه ونظام عسكرى‌يه منحصردر . فقط بونلرك هپسنك فوقنده اوله‌رق دين وقوهٔ معنويه موجوددر . ديمك‌كه بشريتك اصلا وارسته قاله‌ميه‌جغى دينى وجهه‌لر مسندى تشكيل ايتمك اوزره يكى برطرز تربيه اختيار ايدلمليدر . جهانك بو كونكى وضعيتنده برملت ايچون بر تربيه اصولنك انتخابى شكل حكومتك انتخابندن پك چوق مهمدر .

بو طرز تربيه مدنيتك اوزرينه مؤسس اولديغى دينى ، اخلاقى اساسلر داخلنده متمركز يالكز كوزلرى وفكرى دكل ، بتون اراده‌يى حركته كتيره‌جك سجيه‌نك والدى اولمليدر . مكتبلر ، خصوصى تدريسات ، قونفرانسلر ، رساله‌لر يالكز بوغايه‌يى استهداف ايتمليدر . قشله‌لرده اردو ايله اعتيادات اخلاقيه‌نك تأسيسى‌ده چوق مهمدر . بوده اصلا اهمال اولنمه‌مليدر . ايشته برنجى درجه‌ده حائز تأثير اولان تربيه ، حيات فرديه واجتماعيه‌ده مثبت وفيضلى اثرلرى توليد ايدركن

دیکر طرفدن بواش یواش شکل طبیعیسنه رجوعی شبهه سز اولان اجتماعی موازنه دن بالاستفاده ، اقتصادی ، مالی موازنه سزلکلری پیدرپی اصلاح ایتمك لازمدر ...

«ماق ماهون ، موسولینی کبی حکومت و اجتماعیات آدملری ده عین فکرده بولنمقده درلر. صوك زمانده انکلتره ده عقد اولنان خرستیانلق قونغره سی دوغریدن دوغری یه جهان فوضالریله مشغول بولونیور . اجتماعی مجموعه لرك ، افکار عمومیه یی تمثیل ایدن مهم غزته لرك نشریاتی ده جالب نظر دقتدر .

صکرا بو فکری قناعتلرك حیات اجتماعیه ده تجلی یه باشلایان مختلف تظاهراتی شایان تقدیردر . همان هر مملکتده حرب عمومی اثناسنده کوشه بن «مراقبهٔ اجتماعیه» خصوصاتی یکیدن تنظیم ایدلمکه باشلانمش ، اجتماعی ، اخلاقی جمعیتلر فعالیتلرینی تزیید ایتمشلردر. هیئت اجتماعیه نك مدنیت رابطه لرینی چوزن قیدسزلقلره ، اخلاقی ضلالتلره قارشی اجتماعی قوهٔ تأییدیه لر غیر کافی کورلمکده ، ینه همان هر مملکتده اخلاقی ، اجتماعی فوضالر حقنده شدتلی احکام وضع اولنمقده در. آلمانیاده فاحشه لرك معین زمانلرده و معین محللرده آنجق پولیس نظارتی آلتنده سوقاغه چیقا بیلملری تقرر ایتمش ، عمومی سوقاقلرده کزملری منع اولنمشدر .

انکلتره و بلغارستان قانونلری علنی اخلاقسزلقلره قارشی احکامی حاویدر . مکتبلرده تربیهٔ دینیه و اخلاقیه یه صوك درجه ده اهمیت ویریلیور . بالخاصه ایتالیا مکتبلرینك طرز تربیه و تلقینی تماماً محافظه کارانه بر ماهیتده در .

بتون بو تظاهراتك استهداف ایتدیکی غایه روحی و معنوی موازنه سزلکلك اصلاحنه معطوفدر . اولکی مقاله لرده عریض و عمیق بحث ایدلدیکی وجهله غربك مختل اولان اجتماعی آهنکی ، یالکز مادیاتله دوزه له میه جکی اعتراف ایدلمش بولونیور. چونکه معنویات و اخلاق احتیاجی بتون دنیاده شدتله کندیسنی حس ایتدیرمکده در .

کلهلم محیطمزه ؛ هیئت اجتماعیه مزك بوکون عرض ایتدیکی اجتماعی چهره غربده کی ملتلرك اوصافندن همان فرقسز کبیدر . یالکز مادیات جهتنده دها چوق قوتسز اولدیغمز جهتله بزده کی سفالت ، ایشسزلك بشقه یرلردن دها فضله در .

اخلاقسزلق ، فحش ، قمار ، مسکرات آله بیلدیکنه ایلرولهمش ، صنوف اجتماعیه آراسنده کی رابطه لر ، عائله معاشرتی خللدار اولمغه باشلامش ، نسل معنویاتدن اوزاق ، فقط مادیاتدن ده محروم بر حالده مفکوره سز یشامغه باشلامشدر .

بو شرائطك ترقیسی ، تردیاتك دوام و سرایتی ، غیر شعوری غرب تقلیدجیلکی معاذالله جمعیتمزی انحلاله سوق ایده بیلیر . او زمان بزی قورتاره جق ، غربك ملوثاتی اوله میه جقدر. بزی بو ضلالتلردن آنجق هیئت اجتماعیه مزك اساسات عالیه سی قورتارابیلیر . یالکز بو اساساتك قوتیدرکه بو کونه قدر جمعیتمزی برچوق بحرانلردن ، فلاکتلردن قورتارمشدر . فقط بونك ایچونده ، اجتماعی و دینی تربیه نك مفکوره اوله رق تلقیسی ، مراقبهٔ اجتماعیه نك تأسیسی ، اخلاقسزلغه ، فحشه ، ضلالتلره قارشی قانونی و فکری بر مجادله احضاری صورتیله اولا معنویاتمزك ، روحیاتمزك تقویه سی ضروریدر . متساند ، متین بر جمعیتك مادی احتیاجلرینی سرعتله تهوین و تأمین ایده جکی شبهه سزدر. حرب عمومینك تولید ایلدیکی مادی و معنوی فلاکتلره قارشی هیئت اجتماعیه مزی حیاتلاندیراجق ، مجاهدهٔ ملیه ایله قابلیت حیاتیه سنی اثبات ایدن ملتمزی جهانك تردیاتندن محافظه ایده بیله جك یکانه چارهٔ خلاصی یالکز اساساتمزه صاریلمقده بولویورز .

مهی حکمت

غرب مدنیت جیلکی

بر مدتدن برو وطنمزك عقل خواجه لکی کرسیسندن ملتمزه درس عرفان ویرن مبعوثلرمزك ، معلملرمزك ، غزته جیلرمزك دوداقلرینك آراسنده ، قلملرینك اوجنده دولاشان «غرب مدنیت جیلکی ، آوروپا مدنیت جیلکی» کبی تعبیرلرك ، مدلول بهلرینی بردرلو آکلایه میورم .

«مدنیت» تعریف معلومیله «عمومی رفاهی تأمین» دیمکدر . «رفاه» مفهومنده ایسه ثروت ، امنیت ، صحت و سهولت معیشت معنالری مندمجدر . بو منفعتلرك دوردی برآرایه کلنجه «سلامت عمومیه» تأمین ایدلمش اولور : ایشته مدنیت ! . . .

عمومی سلامتك تأمینی ، دها طوغروسی ، بر اولکه ده «نعمت مدنیت» ك استقراری اول امرده تربیهٔ ملیه ایله ، ثانیاً سعی ملی ایله قابلدر . تربیهٔ ملیه نك غربی ، جنوبی ، جهات اربعه سی یوقدر . بو تربیه نك منبعلرینی بر ملتك سیاسی تاریخندن دها اوزاقلرده ، ملیتك ، دیانتك منشألرنده آرامق لازمدر . قبل التاریخ بر زمانه قادار اوزانان اسکی بر قومك تربیه سنك اساسلرینی ده اویله کریلرده آرامقله برابر اوملتك عصرلردن برو منسوب اولدیغی دینك ، اعتقاداتنك او اساسلره شدت تأثیرینی ده تدقیق ایتمه لیدر . آناطولینك سنی تورکلریله ایرانده کی شیعی تورکلرك ، قریمده کی قرائم دینیلن موسوی تورکلریله آسیای چینی ده الیوم بقایاسی موجود شامانی تورکلرك تربیهٔ عرقیه و اساسیه لری باقی قالمقله برابر منسوب اولدیقلری دینلرك بو اقوامك اطوار و اخلاقنك اختلافنده نه درجه بارز بر عامل اولدیغی پك قولای آکلاشیلیر . بو ایکی تأثیر آلتنده قالان ملی تربیه نك آوروپالیلاشماسی ، غربلیلاشماسی

اوملتك تحویل تابعیت أیلەمسی ویاترك دیار وتبدیل دین ایتمەسی کبی ماحیٔ انانیت ، مخل هویت مضر برتصدیدر . تربیهٔ ملیەدن صوکرا مدنیتك ایکنجی رکنیدە « سی ملی » در . بونك غربلیلاشماسنی ایستەمکدن منطق برمعنا چیقارمق غایت کوجدر . برملت ترقیاتنه خادم اولاجق محاسنی نرەدە بولورسە اورادن آلیر . غرب جوغرافی بر تعبیردر . مملکتدە اك ایی ایپك بوجکی یتشدیرمك طرزینی ، چینی أوانی اعمالی اصولنی بن انکلترەدن دکیل ، اقصای شرقدن ، ژاپونیادن ، چیندن آلامازمی‌یم ؟ آستراغان دریلرینی تربیه ایتمك طرزینی بخارا دریجیلرندن اوکرەنەمزمی‌یم ؟ اوحالدە نەدن مطلقا غربلیلاشمق ؟ . . .

بردە غرب نەدر ؟ بزەنسبت آوروپانك غربندە برچوق حکومتلر ، ملتلر موجوددر . غربلیلاشمق آرزوسندن نەمراد ایدییورز : انکلیزلرەمی ؟ فرانسزلرەمی ؟ اسپانیوللرە وآلمانلرەمی تقلید ایتمك ایستەیورز . حالبوکه بونلر حدذاتندە باشقا باشقا قوملردر . بونلرك مدنیتی ، طرز تلقیلری ، حتی فنونی طرز تطبیقلری آیرو آیرودر . بوکون طبابتدە آلمان ویافرانسز طرز تداویسی بیننده‌کی فرق قابل انکارمیدر؟ بوکون آیرو آیرو بر انکلیز مدنیتی ، برفرانسز مدنیتی یوقمیدر ؟ بر انکلیزك طرزحیاتی ، طرز تفکری ، طرز معیشتی بر اسپانیوله بکزرمی ؟ مختلف ملتلرك مدنیتلرینك فرقلرینی ذکرە نەحاجت ؟ عینی عرقدن اولان آلمانیا آلمانلری ایله آوستریا واسویچرە آلمانلری آراسندە مدنیتی طرز تلقی نقطهٔ نظرندن فرق یوقمیدر ؟ فرانسەنك فرانسزلری ایله بلچیقا فرانسزلرینی برابر طوتمق ممکنمیدر ؟ « غربلیلاشکز ! » دیە ملتە اوکود ویرن عقلامز بزی غربك هانکی مدنیتنه طوغرو سوق ایتمك ایستەیورلر ؟ فرض ایدیکزکه دورت بش اولادە مالك اولان بربدر چوجوقلرینك برینی اکمال تحصیل ایچون انکلترەیه دیکرینی فرانسەیه ، آلمانیایه ، ایتالیایه ، اسپانیایه کوندردی . بونلرك عودتلرندە اوعائلەدە آرتق بر وحدت حس ، بر وحدت ذهنیت قالیرمی؟

تورکلر کبی متین وکوکلشمش بر تربیهٔ ملیەیە ، براصول معماری‌یە ، بر اصول طباخته ، بر تاریخ شرفه مالك اولان بویوك برملته « غربلیلاشکز » دیمك طوغرومیدر ؟ موافق حمیت ، موافق سیاستمیدر؟ بر تورك ترقیاتنه ، مدنیت ملیەسنه ، انکشاف ذهنیسنه یارایەجق فوائدی نرەدن بولورسە اورادن آلیر ، اونك ایچون شرق وغرب ، جهت ومسافه متصور دکلدر .

ژاپونیا غربلیلاشمادی ، ژاپونیا ترقی ایتدی . اسپانیا شماللشمەدی ، اسپانیا ترقی ایتدی . تورکلرکدە متین دینلری ، کوکلشمش ملی مدنیتلری سایەسندە غربلیلاشمغه احتیاجلری یوقدر . اونلر یالکز ترقی وکسب انتظام ایتمك ایسترلر . بودە تقلید ایله دکیل ، تحقیق ایله قابلدر . دورت یول آغزینه کوسەمنمز قویون سوروسی کبی ملتی طاغیتمغه نەلزوم وار ؟ تورك حائز اولدیغی مدنیت ملیەسنی ، هر وقود واسکی ملت کبی بذاته ترقی ایتدیرملیدر . ایشته اوقدر .

مفتی اوغلی
احمد حکمت

وبالی مدرس بکلرك بوینه

الٓهیات فاکولتەسنك ، کچن نسخەلردە ایضاح اولنان وضعیت علمیەسنی معروف دەوە قوشونك وضعیت نوعیەسنه بکزەتەبیلیرز . نوعی غیر معین بو مخلوق الٓهی‌یە ، (اوچوکز) دینیلدیکی زمان (بن دەوەیم) جوابنی ویریرمش ؛ (اویله ایسه یوك چکیکز) تکلیفنه قارشی‌دە (بن قوشم) مقابلەسندە بولونورمش ! . وضعیت علمیەسی غیر معین الٓهیات فاکولتەسنك‌دە طبق دەوە قوشی کبی ، (فن متخصصلری یتیشدیر) دینیلنجە (بن الٓهیات فاکولتەسی‌یم) جوابنی ویرەجکی و (اویله ایسه علوم دینیه متخصصلری یتیشدیر) تکلیفنه مقابلةً دە (بن فن فاکولتەسی‌یم) دییەجکی شبهەسزدر ! . بو فاکولته ، عقامتی مفصلاً ومدللاً ایضاح اولنان بو غیر معین وضعیت علمیەسندە دوام ایتدکجە ، علوم دینیەدە بر بحران وفترت دورەسی کچیرەجکمزە قناعت قطعیەمز واردر . کچیریلەجك بحران وفترت دورەسنك ، دینی ، اجتماعی ، علمی ، اخروی ، دنیوی پك عظیم وباللر تولید ایدەجکی‌دە محققدر . فاکولتەیی ، بویله ، نەدینه نەدە دنیایه یارامایەجق عقیم بر وضعیته صوقان ، دارالفنون مدرسین کرامی‌در . وبو وضعیتدن متولد وباللردە ، بالطبع او مدرس بکلرە راجعدر .

معارف عمومیەنك مادی تشکیلاتی معارف وکالتنه عائد ایسەدە ، علمی ترتیباتی مدرسلر ایله معلملرە تودیع ایدلمکدەدر . بتون مؤسسات علمیەنك تدریسات پروژەلرینی بالذات مدرس ومعلملرە تنظیم ایتدیرمکدە بولنان وکالت مشارالیها ؛ الٓهیات فاکولتەسنك تشکیلات علمیەسنی واوراده تدریسی لازم کلن درسلرك تعیین وترتیبلرینی ، قادروسنك احضار وتنظیمنی‌دە دارالفنون مدرسلرینه حواله ایلەمش ایدی . دارالفنون وضع اصلیسی اعتباریله ، اك مکمل ، اك منتظم ، احتیاجاته اك اویغون ، حکمت ومصلحته اك موافق ، علمك ایجاباتنه اك مطابق ، عقل ومنطق ایلە اك زیادە متوافق بر الٓهیات فاکولتەسی تأسیس وابداع ایدەجك یکانه بر دستکاه علم ومعرفت ایدی . دارالفنونلر بشریتك اك یوکسك مؤسسهٔ علمیەسی ، دارالفنون مدرسلری‌دە اك یوکسك طبقهٔ علمیەسی‌در . دارالفنون بر حکومت علمیه ودارالفنون مدرسلری‌دە او حکومتك حاکملری ، حکملری موقعندەدر .

حاکملرك ، حکملرك حکیم ، متین ، مکین ، بصیرتلی ، فضیلتلی

اولملری ، فکرلرنده استقامت ، رأیلرنده اصابت بولنماسی لازمدر. بوکبی اوصافی حائز اولمایان حاکملر ، حکملر کرك کندیلرینه وکرك تمثیل ایتدکلری حکومتلره متوجه امن واعتمادی سلب ایتمش اولورلر. علملر ، فنلر طوغریدن طوغری‌یه حائز حرمت دکللردر ؛ افکار اوزرنده بیراقدقلری ، زمین کائناتده وجوده کتیردکلری نافع اثرلردرکه علملره ، فنلره قارشی جلب حرمت ایدرلر . عملسز ، اثرسز علملر میوه‌سز اشجاره بکزه‌رلر . دارالفنونلر علم وفنلرك اك متکامل منبع فیضانلری اولدیغی ایچون مدرسلرینك اك متکامل آثار علمیه‌یی حامل بولنمالری لازم کلیر. سلامت نیت، صلابت فکر، اصابت رأی علم وفنلرك بیراقه‌سی لازم کلن آثار معنویه‌دندر. علم وفن آدملرنده؛ علم وفنك ، عقل ومنطقك حاکمیت مستقله‌سی کوروله‌لی ، حسیاتك ، کینك ، حدتك ، تعصبك ، خوداندیشلکك ، خودکاملغك ، منفعت پرستلکك تأثیری ، تحکمی ، تجبری ، تحریکی محسوس ومشهود اولمامه‌لیدر . سائر عوامل مؤثره فساده معروض قالیرسه ، علم وفن ایله اصلاح ایدیله‌بیلیر ؛ فقط علم وفن فساده اوغرارسه ، اونی اصلاح ایده‌جك بشقه برعامل مؤثر بولنه‌من .

علم وفن آدملری منافع عمومیه خادملریدر. هرمسئلهٔ علمیه‌یی ، منسوب اولدقلری هیئت اجتماعیه‌نك منفعت عامه‌سنه کوره حل ایتمه‌لری لازم کلیر وهرقراری؛ مصلحت عامه‌یی کوزاوکنده طوتاراق ویرمه‌لری ایجاب ایدر. علم وفنلر عمومی اولدقلرندن طولایی علم وفن حامللرینك وظائف علمیه‌لری‌ده عمومیدر . مملکتك معارف عمومیه‌سنی مراقبه ایتمك وهرشعبهٔ علمی حمایه‌سی آلتنه آلمق دارالفنونك ودارالفنون مدرسلرینك ایلك واك مهم وظیفهٔ علمیه‌لریدر. علومك اك مهم بر شعبه‌سی‌ده شبهه‌سز علوم دینیه‌در واك اول حمایه ایدلمسی لازم کلن شعبهٔ علمیه علوم دینیه شعبه‌سیدر . دارالفنون مدرسین کرامنك ، تنظیم اموری عهده‌لرینه تودیع اولنان علوم اسلامیه‌یه قارشی اك واسع بر حمایه‌کارلق کوسترمه‌لری بکله‌نیرکن اصغری بر حمایه‌کارلق بیله کوسترمه‌ملری پك شایان حیرتدر . عجبا نیچون لازم کلن حمایه‌کارلغی کوسترمه‌دیلر ویاخود کوسترمك لزومنی حس ایتمه‌دیلر ؟.. بو نقطه حلی مشکل برمعما حالنده نظره چارپیور وذهنی پك زیاده طیرما - لایور. علوم دینیه تدریساتنه احتیاج بولنمادیغنه ذاهب اولدقلری احتمال قبیلندن خاطره کله بیلیرسه‌ده ، بو احتماله بر حقیقت نظریله باقیله‌من . بو احتمالك حقیقت حالنی آلماسی دارالفنون مدرسین کرامنك ، احوال عمومیهٔ بشریه‌دن غافل بولنمالرینه وابسته‌در ، مدرسین کرامه بویله بر غفلت اسناد ایتمك علم وفنك خاصیت تنویریه‌سنی انکار ایتمکله توأم اولور. محدود مقدارده‌کی فردلری مستثنا اولمق اوزره هیچ برهیئت اجتماعیه‌نك حسیات دینیه‌دن تجرد ایده‌مدیکنی وهیچ برزمان تجرد ایده‌میه‌جکنی هرکسدن اول دارالفنون مدرسلری بیلیر ویاخود اونلرك بیلمه‌لری لازم کلیر . فی الواقع ، معاملات رسمیه وسیاسیه‌سنده ساحهٔ دیانت خارجنه چیقان هیئت رسمیه وسیاسیه‌لر یوق دکلسه‌ده ، حیات اجتماعیه‌سنده قیودات دینیه‌دن تجرد ایده‌رك تماماً آزاده‌سر قالمش مدنی ، نیم مدنی ، غیرمدنی هیچ برهیئت اجتماعیه‌یه تصادف ایدیله‌من . فی الحقیقه ، برمدت ، حسیات دینیه ضعفه اوغرامش‌سه‌ده بوضعفیتك بنیهٔ بشریتده پك مدهش وپك مهلك جریحه‌لر آچدیغی تجربه‌لرایله آکلاشیلمش وبوجریحه‌لری ینه حسیات دینیه‌نك تداوی ایده‌بیله‌جکی افکارده تمرکز ایتمش بولندیغندن طولایی ، دنیانك هرطرفنده حسیات دینیه‌نك تقویه‌سنه لزوم شدید کورولمش وبو اوغورده تدبیرلر اتخاذینه باشلانیلمشدر .

حسیات دینیه‌یی تقویه ایده‌جك اولان مؤسسات ، علوم دینیه مؤسساتیدر. دنیاده هیچ برشی علمسز وجوده کله‌من . تدین وتدین‌ده آنجق علوم دینیه‌یی تدریس وتدرس ایله ، تعلیم وتعلم ایله اوله بیلیر . آنك ایچون ، علوم دینیه مؤسساتی اولمایان هیچ بر ملت یوقدر . هیچ برملت ، معارف دنیویه مؤسساتنك باشی اوجنده ، معارف دینیه مؤسساتنه‌ده اعظمی قیمت واهمیتی بذل ایتمکدن کندینی آله‌مامشدر. حیات رسمیه‌سنی علائق دینیه‌دن تجرید ایتمش اولان فرانسزلرك واسع مقدارده علوم دینیه مؤسساتنه مالك بولندقلری ومملکتمزده‌کی پاپاس مکتبلریله نه درجه علاقه‌دارلق کوستردکلری مدرسین کرامك البته معلوماتی داخلنده‌در . حسیات دینیه‌سی‌دها قوتلی اولان ملتمزك ، علوم دینیه‌یه احتیاجی اولمادیغنه دائر حصوله کله‌جك قناعت ، علم وفن ضیالریله تنور وانکشاف ایتمش بولنان دماغلرده یرطوته‌جق برقناعت دکلدر . آنك ایچون دارالفنون مدرسین کرامنك بویله برقناعت کتیرمش اولملری احتماله حقیقت نظریله باقیله‌من .

ایکنجی برعامل مؤثر اولمق اوزره ، علوم دینیه‌نك نه‌لردن عبارت بولندیغنی بیلمه‌ملری وارد خاطر اولیورسه‌ده ، بوخاطره‌نك اصابتنده‌ده عقل وفکر تردده دوشیور . فی الحقیقه ، اوروپا دارالفنونلریله بزم دارالفنونمزی مقایسه ایدنجه ، آره‌لرنده برنسبت معتدله کوره‌میورز . وبزم دارالفنونمزی اوروپا دارالفنونلرینك پك دوننده کورمکله پك زیاده متأسف اولیورز . اوروپانك محیرالعقول ترقیات صناعیه ومدنیه‌سی ، انکشافات علمیه وفنیه‌سی شبهه‌سز ، دارالفنونلرینك آثار وثمراتیدر. اوروپا دارالفنونلری علم وفنك نفوذ نظرینی قعر ارضه ، جوکائناته ، سمت سمایه طوغری تمدید ایتمش ، طبایع موجوداتی علم وفنك تحت تسخیرینه آلمش ، علم وفن واسطه‌سیله دنیانك براوجنی دیکر اوجی ایله برلشدیرمش . افق زمینی برساحهٔ تنزه وتماشا حالنه کتیرمش ، رهکذار ترقیاته مصادف بری وبحری حائللری قالدیرمش ، کرانبها وعالمشمول اثرلری ، کتابلری ، رساله‌لری ، مجموعه‌لریله کتبخانه‌لری طولدیرمش ، هرشعبهٔ علم وفنده متبحر ، متخصص ،

ممتاز ارباب همت و غيرت يتيشديرمش ، يتيشدرديكى كاشفلر ، مخترعلر ايله افتخاره حق قازانمش بردرجهٔ كمال وترقى‌ده وپك متواضع بر سكينت وسكونت داخلنده ، عظمتلى وظيفهٔ علميه وفنيه‌سنى كمال اهليت ايله ايفايه دوام ايدركن ، علوم دينيه‌ده متخصص ، متبحر كيمسه‌لر يتيشديرمه‌يى‌ده اونوتمايور ، اهمال ايتميور . اوروپا ارباب علمنك معتقد ومتدين اولانلرى سوق ديانتله ، معتقد ومتدين اولمايانلرى‌ده فكر تجسس وشوق تفحصك تحريكى ايله علوم دينيه‌يى تدقيق وتتبع ايديور و بوتدقيق وتتبعلرى يالكز كندى ملتنك ، كندى محيطنك علوم دينيه‌سنه منحصر قالمايور ، دنيانك هر طرفنده‌كى دينلرك ، مذهبلرك ، طريقتلرك علومنى ، اساساتى ، فروعاتى ، تاريخلرينى وبونلره عائد اثرلرى كتابلرى دخى يورولمق بيلمز بر سعى ايله تدقيق وتتبع ايدن واسلاميت حقنده پك مهم اثرلر يازان اوروپا علماسنك ، غربلى مستشرقلرك عددلرى مهم بر يكون تشكيل ايتمكده‌در .

بو دارالفنونلر قارشوسنده ، بزم دارالفنونمز تالى بر مكتب وضعيتنده قاليور . مملكتمز ، ملتمز اوروپاده واقع مملكتلرك ، ملتلرك نائل بولنديغى علمى ، مدنى ، صناعى فيوضاتدن محروم ايسه ، بو محروميت دارالفنونمزك ، اوروپا دارالفنونلرى درجه‌سنده نشر فيض ايده‌مه‌مه‌سنك حصوله كتيرديكى بر محروميتدر .

علم وفن شعبه‌لرينك هيچ برنده ، لزومى درجه‌ده متخصصلره ، متبحرلره نائل دكلز . دارالفنونمز بزه هنوز بر كاشف ، بر مخترع اهدا ايده‌مه‌مشدر . مملكتمز ، متخصصانه ، متبحرانه يازلمش آثار فنيه‌دن هنوز محروم بولنيور . اوروپا ارباب علمنك يازمش اولدقلرى آثار علميه‌نك ، درست بر ترجمه صورتيله مملكتمزه نقل ايديلديكنى بيله كورمك بختيارلغنه مظهر اوله‌ميورز . فكر تجسس وشوق تفحص ، دارالفنونمزك مدرسلرندن هيچ برينى دينلرك ماهيتلرينى ، اساسلرينى ، تاريخلرينى تدقيق وتتبع ايتديرمكه سائق اوله‌مامشدر .

ملت ومملكتمزك دنيوى احتياجات علميه‌سنى تماماً وكاملاً تطمين ايتمك درجه‌سنه هنوز يوكسلمه‌مش اولان دارالفنونمزك ، اوروپا دارالفنونلرينك يتيشديردكلرى مستشرقلره معادل مستغربلر يتشديره‌مه‌مسى پك شايان استغراب دكلدر . فقط يتشديرديكى علوم دنيويه آشنالرى ميانده برقاچ دانه‌ده علوم دينيه آشناسى بولنماسى پك زياده شايان تمنى ايدى . دارالفنونمز بوتون بو نواقص علميه‌سيله برابر متواضع ده دكلدر !

محترم مدرسلر ميانده ، تحصيل ، تدقيق ، تتبع صورتلريله يتيشمش علوم دينيه آشنالرى بولنماديغى ـ مع الاسف ـ امر واقع اولمقله برابر ، علوم دينيه‌نك عدد ونوعلرينى ، تالى وعالى قسملرينى ـ سمع طريقيله اولسون ـ بيلمه‌دكلرينه وآنك ايچون الٰهيات فاكولته‌سنك وضعيت علميه‌سنى ده‌وه قوشونك وضعيت نوعيه‌سنه بكزه‌تمش اولملرينه قطعياً احتمال ويريله‌مز . مع هذا ، بيلمه‌ملرى‌ده بر معذرت تشكيل ايده‌مز . بو صورتده ، عهده‌لرينه ترتب ايدن وظيفه ، تدريسات دينيه پروغرامنى تنظيمه چاليشيركن ، ارباب وقوف ايله مشاوره ومذاكره ايتمك ايدى .

منافع عموميه‌يه متعلق پك مهم بر مسئله‌ده علمسز ، وقوفسز ، مذاكره ومشاوره‌سز حركت ايديله‌ميه‌جكنى هيچ بر كيمسه بيلمزسه ، اونلر بيلير ايدى .

بو جهتده ، ياپيلان ايشك ، علوم دينيه‌يه كلياً وقوفسزلقدن متولد اولماسى احتمالى ذهنلردن سيلوب چيقارمقده‌در .

كنديلرينه عائد تدريس كرسيلرينه بر كرسى دها علاوه ايتمكه زمين حاضرلامق ايچون ، الٰهيات فاكولته‌سنك تدريسات پروغرامنى ، اوقوته‌بيله‌جكلرى درسلر ايله املا ايتديلر ديينلر اوليورسه‌ده ، بز ، محترم مدرسلرك بو درجه خود انديش ، بو مرتبه‌ده خودكام اوله‌جقلرينه احتمال ويرنلردن دكلز . فى الحقيقه افراد بشريه ايچنده خود انديش ، خودكام اولمايان كيمسه‌يه تصادف ايديله‌مز . اساساً خود انديشلك ، خودكاملق بشريتك لوازم حياتيه‌سندندر . فقط بونك‌ده ممدوح بر درجه‌سى ، مشروع بر مرتبه‌سى واردر . او درجه‌يى ، او مرتبه‌يى تجاوز ايدنجه مذموم اولور . هر فرد نه درجه خودانديش ، نه مرتبه خودكام ايسه ، عين درجه‌ده ديكر انديش ، عين مرتبه‌ده ديكر كام اولمق وظيفه‌سيله مكلفدر . اكر فردك قارشوسنده‌كى بر هيئت اجتماعيه ايسه ، خود انديش وخودكام اولمانك لزومى دها زياده كسب اهميت ايدر .

بو مسئله‌ده ، مدرس بكلرك قارشوسنده هم مهم مقدارده فردلر ، هم‌ده بتون بر هيئت اجتماعيه بولنيور . الٰهيات فاكولته‌سى تشكيلات حاضره‌سنك ، شيمديكى تدريسات پروژه‌سنك ، مدرسين قادروسنك ، بر طرفدن بوزلرجه عائله رئيسنى مدار معيشتدن ، ديكر طرفدن‌ده هيئت اجتماعيهٔ اسلاميه‌يى علوم دينيه فيوضاتندن محروم بيراقديغى ، واقعا ، بر حقيقت مشهوده‌در ؛ فقط ، موجود كرسيلرينه بر كرسى‌ده علاوه ايتمك فكر خودانديشانه وخودكامانه‌سيله بو نتيجه‌نك احضار ايدلمش اولماسنى ، علم وفنك تلقين ايتديكى ديكر انديشلك وديكر كاملق حسياتيله متحسس بولندقلرى شك وشبهه كوتورمه‌ين دارالفنون مدرسين كرامنك سوء نيتلرينه عطف واسناد ايده‌مه‌يز .

دارالفنون امينى اسماعيل حق بكك ، « آقشام » غزته‌سنده نشر ايتديكى بر مقاله‌ده [حياتدن ، تاريخدن طرد ايتديكمز صوفته‌لغى دارالفنونه صوقمق ذلتنى قبول ايده‌مه‌يز .] ديمش اولماسنه نظراً ، ايشك ايچنه كين ، حدت ، تعصب كيرديكى آكلاشيلمقده ايسه‌ده ، بو سوزلر يالكز كندى حسياتنك ترجمانيدر . متفكرانه ، مكينانه ، وقورانه ، سكينتلى ،

سکونتلی اولمایان بو سوزلره دیکر مدرسین کرامك اشتراك ایده‌جکلرینه احتمال ویره‌مه‌یز .

واردخاطر اولان بو احتمالاتك هیچ برینه حقیقت نظریله باقیله‌مانجه، اتهامات فاکولته‌سنك بو شکله صوقولماسی اسبابی حلی مشکل بر معما حالنده نظره چارپیور و ذهنی پك زیاده طیرمالایور . فقط اسباب نه اولورسه اولسون، نتیجه معلوم ومعیندر: عقامت قطعیه ... بو عقامت قارشوسنده سویله‌نیله‌جك صوك سوزده شودر :

وبالی مدرس بکلرك بوینه !.

یحیی عفیف

توحید تدریسات

توحید تدریسات دیمك الغای تدریسات دیمك میدر ؟

معارف وکالتنك غریب غریب اجرا آتی یکدیکرینی ولی ایدیور.

کرك تربیه‌ده وکرك تدریساتده وحدت تأمینی ایچین بیوك ملت مجلسی اوچ مارتده بر توحید تدریسات قانونی نشر ایتدی. بو قانون موجبنجه علمی مؤسسه‌لرك اداره‌سی معارف وکالتنه کچیور . مملکتك شرائط حیاتیه‌سنه کوره مختلف احتیاجاتك محصولی اولان و شیمدی‌یه قدر آیری آیری وکالتلر طرفندن اداره اولنه کلن اختصاصی و مسلکی بر چوق مؤسسات علمیه و دینیه معارف وکالتنه دور و ربط ایدیلیور .

فقط دقت اولونه‌جق نقطه اصل شوراسیدر : بعدما عسکری ودینی تدریساته نهایت ویریله‌جك دینلمیور . بونلرك لزومی تسلیم ایدیلمکله برابر مملکتك مختلف احتیاجاتنه کوره وجوده کلمش اولان بو مؤسسات بعدما بر الدن اداره اولونه‌جق دینیلیور. بو اولورمی، بیلمه‌یز . فقط، مادامکه ارباب حل وعقد بویله مناسب کورمش؛ پك اعلا ...

لکن ایش بو شکلده قالدیمی ؟ . قانونك نشرندن بر قاچ کون صکره معارف وکیلی دکیشدی . سابق وکیل مدرسه‌لری اداره ایچون آیری بر مدیریتمی ، یوقسه موجود مدیرلرك یاننده بر ماصه‌می احداث ایتملی دییه بعض مبعوثلرله استشاره ایدییوردی . یکی وکیل ایسه ، توحید تدریسات قانوننك تطبیقاتنه یوزلرجه مؤسسات علمیه‌نك سد والغاسیله باشلادی. حالبوکه قانونده سد و الغایه دائر بر کلمه بیله یوقدر. اداره‌نك توحیدیله بو مؤسسه‌لر دها نافع بر شکله صوقوله‌جقدی. شیمدی وکیل بك اجراآتنده بر قانونه‌می استناد ایتدی ؟ «آن پرنسیب» بویله یاپدیغنی سویلیور .

مع مافیه وکیل بك بو پرنسیپلرینی یالکز مدرسه‌لر حقنده تطبیق ایده‌بیلدی . عسکری مکتبلر، دیه‌بیلیرز که، بونك خارجنده قالدی . اونلری قپاته‌بیلمك شویله دورسون پروغراملرینی بیله دکیشدیره‌مدی و دکیشدیره‌میه‌جکدر. چونکه بو مملکت یاشایه‌جقدر. ویاشامق ایچون‌ده عسکره احتیاج واردر. بو غیر قابل انکار بر حقیقتدر. عسکر اویله مانطار کبی یردن بیتن بر شی دکلدر . حقیقی عسکر اوله‌بیلمك ایچین تحصیل ابتدائیسندن اعتباراً اوکا عسکر روحی، عسکر تربیه‌سی ویرمك لازمدر، تا که عسکرلکنی کندیسی ایچین بر مسلك اتخاذ ایله‌مش اولسون. لیسه مأذونی برافندی هیچ بر وقت آرزو ایدیلدیکی کبی بحریه ویا بریه ضابطی اولاماز . مکتب بحریه‌ده ویریله‌جك تربیه ، مکتب بحریه‌ده اوقودوله‌جق طبیعیات درسلریله لیسه‌لرده‌کی تربیه و درسلر البته بر اولاماز . بونی قبول ایتمه‌مك قدر انصافسزلق اولاماز. بناءً علیه بو کون مکتب بحریه نامزد و احضاری صنفلری‌ده اولدیغی کبی قالمش ومعارف وکالتی اونلره ال اوزاتامامش ایسه ، قله‌لی ودیکر اعدادی عسکریلرده اویله‌جه قاله‌جقدر واونلر عسکرلك ایچون لازم کلن تربیه وتحصیله دوام ایده‌جکدر. معارف وکالتی طرفندن آتیلان خطالی آدیملر دها بو کوندن آکلاشیلمشدر. عسکری مکتب وتدریسات بو مملکت ایچین ناصل حیاتی بر مسئله ایسه، دینی تدریساتده اویله‌در. حالبوکه معارف وکالتی عصرلردن بری مملکتده نشر فیوضات ایتمش وحالاده ایتمکده اولان علمی مؤسساتی بر امر یومی ایله سد ایدییور.

معارف وکالتی بو مدرسه‌لری قپاتدی‌ده یرینه باشقه بر مکتب‌می آچدی ؟ یاخود طلبه‌سنی مکتبلره توزیع‌می ایتدی ؟ آناطولی خلقنك بیکلرجه مراجعتلری، جهالتدن آجی آجی شکایتلری اوزرینه برنجی بیوك ملت مجلسی طرفندن آچیلمش اولان بو علم مؤسسه‌لرینی توحید تدریسات قانونه توفیقاً مملکته دها نافع بر شکله افراغ ایتمك ممکن دکلمی ایدی ؟ .

معارف وکیل حاضری مدارسك شکل متکاملی اولان دارالخلافه نامنده‌کی مدرسه‌لرك اولدیغی کبی یالکز اسمی دکیشه‌رك ابقا ایدیلدیکنی مجلس کرسیسندن علناً سویلدیکی حالده صنفلر الغا ایدیلدی، پروغراملر آلت اوست اولدی . یالکز بر قاچ درس اسمی قونولدی. بو مناسبتله آچیقده قالان معلمنك عددی یالکز استانبولده یوزدن فضله‌در . هانی یا قادروسیله عیناً ابقا ایدیلیوردی ؟ تحصیل عشقیله ترك دار ودیار ایتمش بر چوق طلبه سوقاقلره دوکولدی ، نه یاپه‌جغنی شاشیروب قالدی . داخلك برنجی وایکنجی صنف طلبه‌لری اتهامه آلینمایور. مایسك بدیسنده ملغا اولدیغی بیلدیریلن قسملرك معلملرینه مارت ونیسان معاشلری ویریله‌دی ، ویریله‌میه‌جکی سویلندی . فقط بونلر ایش باشنده چالیشدیریلدی .

مصرفی اوقافدن ، اداره‌سی شرعیه‌دن اولان مدرسة الواعظین‌ده معارفه دور ایدیلمشدی . بو مدرسه ایچین اوقاف بودجه‌سنه موضوع اولان پاره — اون ایکی بیك لیرا — معارف بودجه‌سنه نقل ایدیلدی .

معارف بو پاره‌یی آلدی . فقط صکره نه یاپدی ؟ ایشتدیکمزه کوره بر قاچ کون مقدم مدرسه‌نك ملغا اولدیغنه دائر معارف وکالتنه بر امر کلمش. حق وکالتدن امر دکل، استانبولده بولنان مستشار بکدن بر کاغد . عجبا معارف وکالتی ، معارف مستشاری بو امری ناصل ویریور ؟. واعظلرك پاره‌سی کندی بودجه‌لرینه نقل ایدیلمشمیدر ؟ مدرسة‌الواعظینك بر نظامنامه‌سی یوقیدر ؟. بونی لغو ایتمك ایچین مجلسدن صلاحیت آلمش‌میدر ؟ . لغو ایدیله‌جك اولان بر مؤسسه ایچین اوکا مخصوص تخصیصات اوقافدن نه‌دن ونه‌دیه آلنمشدر ؟.. نه‌دن طولایی واعظین مدرسه‌سی لغو ایدلمشدر ؟ . حقیقی واعظلره احتیاج یوقسه واعظلرك تعیینی دیانت ایشلری ریاستنه عائد اولدیغی قانونده نه‌دن تصریح ایدلمشدر ؟. مادامکه واعظه احتیاج وارمش ومادامکه بونلرك مرجعی‌ده دیانت ایشلری ریاستی‌ایمش ، معارف وکالتی ناصل اولیورده بو مؤسسه‌یی بر امر ایله سد والغا ایدیور ؟ مملکته لازم اولان واعظلر یردنمی بیته‌جکدر ؟ همده واعظینه مخصوص اولان پاره آلندقدن صکره !.

ایشته بر سورو اجراآت که بونلر یاپیلیرکن حکومتك قانونلری ، مملکتك احتیاجلری دکل ، شخصی پرنسیبلر کوزه‌دیلیور .

اوقاف موزه‌سنك لغوی تشبثی‌ده بو جمله‌دندر . عجبا وکیل بك اوقاف موزه‌سنی کزمشلر ، کورمشلر وبونك نه اولدیغنی آکلامشلرده اونك ایچینمی لغوینه تشبث ایدیورلر ؟

فقط چوق رجا ایدرز ، آرتق مملکتده شخصی پرنسیبلر دکل ، قانونلر حاکم اولسون . بونی بالخاصه مبعوثلریمزدن رجا ایدیورز . ایش ساعتده بر قانون یاپمق دکل ، یاپیلان قانونلرك تطبیقنی تأمین ایتمك وقانونلره قارشی هر کسك قلبنده بر حس حرمت واطاعت اویاندیرمقدر .

آنجق بو صورتله‌درکه مملکت ترقی‌یه ، خلق‌ده رفاه وسعادته قاووشه‌بیله‌جکدر .

***

« توحید تدریسات » ك طرز تطبیقی

توحید افکار رفیقمز یازیور :

صوك مارت انقلابنك اطرافنده اك چوق کورولتو ایدیلن بر قسمی‌ده توحید تدریسات مسئله‌سی ایدی . بوتون تدریسات توحید ایدیله‌جك ، اوقاف مکتبلرنده ، مدرسه‌لرده ، عسکری رشدی واعدادیلرنده ، مکاتب بحریه‌نك احضاری صنفلرنده آیری آیری تربیه کورمه‌لری طوغری عد ایدیله‌ین اولاد وطن لیسه‌لرده یکنسق بر تعلیم وتربیه کوره‌جك ایدی . اوزمان بو بحث اطرافنده بر معتاد ایی پارلاق ومطنطن نطقلر ایراد ایدلدی . بو انقلابدن مقصد ، یالکز مدرسه‌لرك الغاسنه معطوف اولمادیغی ، ابتدائی وتالی تدریساتك ، تعبیر جدیدیله ایلك واورته تدریساتك بوتون اولاد وطنه عینی شکل وروحده کوستریلمه‌سی غایه اولدیغی سویلەنلدی .

حال بوکه حربیه وبحریه مکتبلری ، الٰهیات فاکولته‌سی کبی بعض اختصاص مکتبلرینه کیره‌جك طلبه ایچون بعض خصوصیتلر قبول ایتمك لازم ایدی . لیسه‌لرده یتیشن طلبه ، کیم نه دیرسه دیسون مکاتب حربیه وبحریه‌نك ایسته‌دیکی بر شکلده ضبط وربط آلتنده یتشمز ، ایی تربیۀ بدنیه و عسکری تعلیملر کورمز . ینه الٰهیات فاکولته‌سنه کیره‌جك طلبه‌یه کفایت ایده‌جك قدر عربجه هیچ بر لیسه‌ده اوقونماز . فقط انقلاب یاپارکن بونلری کیم دوشونه‌جك ایدی ؟

(توحید تدریسات) ترکیب اضافیسی کوزل ، دلفریب ، جاذبدی . . . (انقلاب) ایسه ، بر سحر فسون بر آتش کبی بوتون روحلری صارمشدی .

یالکز تدریساتك توحیدی دوشونیلیوردی . باشقه هیچ برشی ! آغیز آچامق ویا آچدیرمامق آکلاشیلان (انقلاب) ك شانندن عد اولوندیغی ایچون اوزمان (توحید تدریسات) مسئله‌سنده ، ضرورت احوالك ایجاب ایتدیردیکی بعض استثنالر یاپمق لازم کلدیکنی کیمسه سویله‌یه‌مه‌دی .

(توحید تدریسات) انقلابنك حار طرفدارلری ایسه الجای ضرورت ، سوق احتیاج فلان طانیمایورلردی .

عسکر اعدادیلری ، مکتب بحریه‌نك احضاری صنفلری ، مدرسه‌لر ، هپ هپ معارفه ربط ایدیله‌جك ایدی . اوزمان عسکری اعدادیلرك عیناً محافظه ایدیله‌جکنی وبوتون انقلابك یالکز مدرسه‌لرك الغاسنی استهداف ایله‌دیکنی سویله‌ینلر آلداتمامشلر !

مدرسه‌لر ، توحید تدریسات قانونده‌کی قطعی صراحته رغماً ، بوس بوتون اورته‌دن قالقدی .

فی الحقیقه توحید تدریسات قانونده مدرسه‌لرك الغا ایدیله‌جکی حقنده بر تك کله یوقدر . ایشته ایکنجی ماده : (ماده ۲ ـ شرعیه اوقاف وکالتی یاخود خصوصی وقفلر طرفندن اداره اولونان بالجمله مدرسه‌لر ومکتبلر معارف وکالتنه دور وربط ایدلمشدر .)

بو ماده‌نك معناسنه و (انقلاب) ك روحنه کوره مدرسه‌لر الغا و طلبه‌سی تعلیم وتربیه‌دن محروم ایدلیه‌جك ، ابتدائی درجه‌ده اولانلری معارفك ابتدائی مکاتبنه ، تالی اولانلری‌ده لیسه‌لره قلب ویا الحاق ایدیله‌جك ایدی . حال بوکه بوتون مدرسه‌لرك قاپیلری قاپاندی وبو مدرسه‌لرده‌کی بیکلرله طلبه‌نك باشقه مکتبلره یرلشدیریلمه‌سنه بیله بك لزوم کورولمه‌دی . حالبوکه نصلسه مدرسه‌یه کیرمش اولان چوجوقلر ، بو مملکتك اولادی دکلمش کبی بر سنۀ تدریسیه‌نك اورته‌سنده دارمه داغین ایدلدیلر . بوکا مقابل عسکری اعدادیسی ، مکتب بحریه‌نك احضاری صنفلری طورویور . بو ساعرلری ، هیچ شبهه‌سز ، عسکری اعدادیلرینك مدرسه‌لره بکزه‌تیلمه‌سنی طلب ایتمك ایچون یازمایورز . بو مضر فکر خاطرمزدن بیله کچمز . بالعکس اونلرك ابقاسندن چوق ممنونز . چونکه احتیاج ابقالرینی آمردر . فقط اوقدر حرارتله ، هیجانله ، وجد ایله یاپیلان انقلابلرك ، قانونلرك هپ بویله خوشمزه کیدن وایشمزه کلن شکلده‌می تطبیق ایدیله‌جکنی ، آکلامق ایسته‌یورز .

(توحید تدریسات) قانونی اکر یالکز مدرسه‌لری ییقمق ، طلبه‌سنی سوقاغه آتمق مقصدیله یاپلدیسه حین تنظیمنده حقیقتی اولدیغی کبی سویله‌ملی دکلمیدی ؟ قانونه دیکر مکتبلری ادخال ایتمکده ، یکنسق تعلیم وتربیه‌دن بحث ایله‌مکده بالجمله مدرسه ومکتبلرك معارف وکالتنه (دور وربط) ایدیله‌جکنی ماده‌یه قویمقده نه معنا واردی ؟ مدرسه‌ده‌کی طلبه‌نك پریشان حالی قارشوسنده بو سؤالی صورمغه حقمز یوقمی ؟ اکر حقمز یوقسه لطفاً سویله‌ییکز !

طلبه مکتوبلری :

استانبولده سبیل الرشاد جریدهٔ اسلامیه‌سنه

آنقره ملغا دارالخلافه طلبه‌سی نامنه آلدیغمز مکتوبدر :

توحید تدریسات مسئله‌سنك تطبیقنه باشلاندیغی کوندن بری تردد وحیرت ایچنده بولونیورز. نه یاپه‌جغمزی شاشیردق. طلبه‌نك برقسمی تحصیللریسك صارصیلمش اولماسندن پك متأثر برحالده بولونیورلر. شیمدی برقسممزی ، یعنی ابتدای خارج اوچدن آشاغیسنی لیسه‌نك بشنجی صنفنه قبول ایتمك لطفنی کوستریورلرکه بو صنف ، ابتدای خارجك دکل ، آنجق احضاریلرك برنجی صنفنه مقابلدر . ابتدای خارج ، لیسه‌نك یدنجی ، سکزنجی صنفلرینه معادلدر . ابتدای داخل اوچی اکمال ایدنلرده الٓهیاته کیره‌بیله‌جك . ابتدای داخل بر وایکنجی صنفلرده بولونانلر نه اوله‌جق ؟ بونلر حقنده هیچ بر قرار یوق . بز علوم دینیه تحصیلی ایچون مدرسه‌لره انتساب ایتمشدك . شیمدی آنجق صوك صنفی اکمال ایدنلر الٓهیاته کیره‌بیلمك صورتیله بو مسلك علمی‌یی تعقیب ایده‌بیله‌جکلر . دیکرلری ایچون بوکا امکان قالمایور .

بز توحید تدریساتك باشقه درلو اوله‌جغنی ظن ایدییوردق . مدرسه‌لرك پروغراملری وتشکیلاتی بوزوله‌دن ، اولدیغی کبی معارفه دوراولونه‌جق‌دیه‌بیلیوردق . یوقسه بزم مدرسه‌لرمزك لغواولونه‌جغنه دائر مجلسده هیچ برسوز کچمه‌مشدی . شیمدی برقسممز لیسه‌یه قبول‌اولونیور. فقط لیسه‌ده‌کی درسلر علوم‌دینیه متخصصی یتیشدیرمك ایچون لازم کلن معلومات احضاریه‌یی تأمینه کافی اولمادیغی معلومدر .

ابتدای خارجدن لیسه‌یه قبول اولونانلر لیسه‌یی قبول ایدنجه الٓهیات شعبه‌سنه ناصیل کیره‌بیله‌جکلر ؟ فرض ایده‌لم که لیسه مأذونی دیه قبول ایدیله‌جکلر . فقط عربجه بیلمه‌دن ، الٓهیات ایچون لازم کلن مقدمات علوم دینیه‌یی تحصیل ایتمه‌دن الٓهیاته‌کی یوکسك تدریساتی ناصل تعقیب ایده‌بیله‌جکلر ؟ بو جهتلره بزم عقلمز ایردیکی حالده اولیای امور افندیلرمزك عقللری ایرمه‌مسی اوله‌ماز .

امام وخطیب مکتبی دیه یکی آچیلان مکتبلردنده هنوز برشی آکلامادق. بورادن چیقانلر الٓهیات فاکولته‌سنه قبول اولونه‌جقلرمی؟ بو امام وخطیب مکتبی دیدکلری یکی مکتب ابتدائی درجه‌سنده‌می ، یوقسه لیسه درجه‌سنده‌می بر مکتبدر ؟ بوده هنوز بللی دکل . یالکز بللی اولان برشی وارسه اوده بزم تحصیلمزك صارصیلمسیدر. بزم بونده نه قصورمز واردی ، بیلمه‌یورز . اکر بز درسلریمزه چالیشمایه‌رق، تنبللك ایدرك‌بوش یره‌ملت‌ودولتك‌پاره‌سنی هدرایتسه‌یدك اووقت بزم قولمزدن طوتوب طیشاری آتمق قدر حقلی برشی اولاماـزدی . حال‌بوکه بزمدرسه‌ده بزه کوستریلن درسلره صوك درجه بر شوق وهوسله چالیشدق. علوم دینیه ایله برابرعلوم‌ریاضیه‌وطبیعیه‌یه‌عائد درسلرده کوردك. حاصلی نه‌تدریس اولوندیسه‌هپسندن‌امتحان‌ویردك. ینه‌ده ویرمه‌یه حاضرز. هانی، دیمك‌ایسترزکه تحصیل‌خصوصنده برقصورمز، برتنبللکمز یوقدر . شوحالده بزم تحصیلمزك صارصیلمسی موافق‌حق وعدالت اوله‌ماز . بزم غایه‌مز علوم دینیه تحصیلیدر ، بناءً علیه بونی حقیله تأمین ایچون لازم کلن اسبابه شیمدیدن توسل اولونمسنی اولیای امور افندیلرمزدن رجا ایدرز. بزم مرجعمزك شوروکالت، یاخود بو وکالت اولمسنك بزجه اهمیتی یوقدر . هپسی بردر . یالکز بزم علوم دینیه تحصیل ایدرك اسلام عالمی اولمق غایه‌مز تأمین ایدلملیدر .

بزاستقبالمزی آچیق برصورتده کوره‌مه‌دیکمزایچون ترددواندیشه‌یه دوشیورز . استقبالمزه دائر اسکی خواجه افندیلرمزه صوریورز . اونلرده صریح وقطعی برشی سویله‌یه‌میورلر . نه‌یاپاجغمزی شاشیردق. اونك ایچون بومکتوبی یازییورز . بالطبع بزم کبی دها برچوق طلبه‌لر واردر. اونلرده بوخصوصده نه دوشوندکلرینی آکلامق بزم ایچون فائده‌لی اوله‌جقدر .

کچنلرده انقره لیسه‌سی برتشبثده بولوندی : تورکیا داخلنده‌کی بالعموم لیسه‌لرك اونبرنجی صنف طلبه‌سنك بوسنه مأذون عدایدیله‌رك اسکی نظامنامه موجبنجه بلاامتحان دارالفنونه قبوللری ایچون معارف وکالتندن مساعده ایسته‌دیلر . موفق‌ده اولدیلر، ظن ایدرز. بزده استقبالمز حقنده معروضاتمزی اولیای امور افندیلرمزه عرض‌ایدرسه‌ك قبول ایدیله‌جکنی شبهه‌سز عدایدرز. استقبالمز قطعی وواضح برصورتده آکلاشیلمالی که راحت راحت درسلریمزه دوام ایده‌بیله‌لم ...

انحلال اجتماعی

برقسم استانبول قادینلرینك ارتکاب ایتدیکی جرم اجتماعی

جلال اسعد بك « عصریلشمك وفوقس‌تروت » سرلوحه‌سیله اقشام غزته‌سنده شایان‌دقت برمصاحبه نشرایتمش، استانبولده بوکونکی قادین سفاهتنك بنیهٔ اجتماعیه‌مزی نه‌صورتله صارصمقده اولدیغنی‌ایضاح ایتمشدر . بعض فقره‌لرینی عینا نقل ایدییورز :

«عصریلشمك‌ایچون‌اوروپانك «شیمی»کبی‌سنی، «تانغو»سنی، «فوقس‌تروت» نی زیتون‌برونی فابریقه‌سنه ماکنه آلیرکن آلدق ، چالدق ودیشیلی‌ازککلی دونمکه باشلادق . نه غریبدرکه اوروپانك بوکبی اذواقه عائد شیلرینی آلمقده کوستردیکمز عجله‌یی اورادە بوکبی شیلر یاننده انکشاف ایدن دیکر بیك درلو عواملده کوستره‌میورز .

بوکونکی فوقس تروت وشیمی‌لر اکلنجه وسفاهتیله مشهور اولان لوئی کنز زماننده بیله قبول ایدیله بیلیر برشی دکلدی . بوکون آوروپالیلرك دانسی هیچ شبهه‌سز بزمکیلردن دها آز غیراخلاقیدر . چونکه اونلر فوقس تروت

وشیمی‌یه کلمک ایچون اوینایانلرک یالکز پارمق اوجلری بربرینه طوقونان قادریلردن، مه‌نوئه‌لردن کچمشلردر. بوکون بزده‌ده بویله بر تکامل تدریجی تطبیق ایده‌لم وقادریلره باشلایه‌لم، دیمک هرحالده کولونجدر.

موسیو بو آنقاره‌ بوکونکی شیمی‌یی کوردیکی زمان «Pourquoi debout?» «نیچون آیاقده؟» دیمشدر.

بومعنیدار کنایه فرانسه کبی اك حریتپرور بر مملکتك اك بویوك آدمی طرفندن سویلنیرسه بزم کبی دها دون قابوغندن چیقمش عصر جیوجیوی ایچون، تپه‌لرنده قالمش یومورطه قابوغی کبی سیاه پچه‌لرینی طاشیرکن، فوقس تروته چیقمق بویوك بر جنایتدر.

دون هکیمه قولنی کوستره‌میه‌ن بر نسلك بوکون قوللر آراسنده دوندیکنی کورونجه یرمی یادیرغایوردم. بو یادیرغامه‌نك ألبت سببلری اولمق لازمکلور. اوروپا رسم آتنه‌لیه‌رنده قادین ارکك طلبه‌لر قاریشیق اوله‌رق چیپلاق موده‌للر اوکنده چالیشدیغی وقت دویولمایان بو یادیرغانلق بزده نیچون طویولیور؟

بن امینم‌که بویله بر یادیرغانلق وناخوشلق دویان یالکز بن دکل‌ایم. زمانك کیدیشنه‌ شیرین کورونمك ویوبازدینیلمه‌مك ایچون، دیشجی صندالیه‌سنده‌ قهرمان طوری آله‌رق سسنی چیقارمایانلر کبی، دیشنی صیقانلر چوق اولسه کرکدر. اوروپاده بویله بر دانس طبیعی کورونور وروحلری پیره‌لندیرمز. بزده ایسه بر اخلاق اوربرمه‌سی حصوله کتیریور. بونی هنوز روحمزده یاشایان أسکی اخلاقك یا «فوقس تروت»، یا «بن» دی‌یه طوتندورماسنده آرامالیدر.

عصریلشمك آوروپانك یالکز طانغو ویا شیمی کبی حرکته ویاجاقلره تعلق ایده‌ن شیلرینی آلمق دکلدر. محترم بر خانم افندینك دیدیکی کبی آوروپانك بیك بر مدنیت عواملندن الصوك آله‌جغمزی اك اول آلمغه هیچ بر سبب یوقدر. دانسه کلنجه‌یه قادار آلاجغمز نه‌لر وارکه وجودندن بیله خبردار دکلز. بوکون بوقادار حریتپرور ومسامحه‌کار دانسلره ذوق ایده‌ن آوروپالیلر قوندوره‌لری آلتنده‌کی چیویلری کندیلری یاپیورلر. اونلرده دانس یمکلره قونیلان بر طوز کبیدر. بزده ایسه یالکز طوزله برصوپی پیشیره‌رك یمك یاپمق ایستیورز.

بنجه بو یکی اویونلر هیئت اجتماعیه‌مزك بولندیغی دور اخلاقی‌یه کوره بنیهٔ اجتماعیه‌مزی صارصه‌جق ماهیتده بر زهردر. آوروپاده بیله توتون وایچکی نوعندن ذوقه عائد بر «vice» عد ایدیلن بوکلنجه‌لر دون قفس پرهیزندن چیقان ضعیف معده‌لر ایچون مایونزلی بالق قادار آغیر کلیر. ـ جلال اسعد»

مصاحبه محرری، هیئت اجتماعیه‌مزی تهدید ایتمکده اولان اك درین یاره‌یه باصمشدر. فی‌الحقیقه بوکون استانبولك برقسم قادینی سفاهت حالنده اویله بریول طوتدی‌که اوکنه کچیله‌مدیکی تقدیرده بو یکی یول هیئت اجتماعیه‌مز ایچون پك بویوك بر فلاکتی انتاج ایده‌جکنی شبهه‌سز عد ایتمك لازمدر.

مصاحبه محررینك دیدیکی کبی، دون قولنی هکیمه کوسترکن بویوك بر حجاب دویان بر قادین بوکون قولتوقلرینه قدر قوللرینی، ممه‌لرینه و آرقه‌سنك اورته‌سنه قدر کوکسنی، آرقه‌سنی آچه‌رق هر هانکی بر یابانجینك قوللری آره‌سنده غازینولرده، صالونلرده، بارلرده، قلوبلرده، هرنوعدن، هرجنسدن کیمسه‌لرك حضورنده دانس ایدییور. استانبولك اجنبی اشغالی زماننده باشلایان بو حرکت جدیده آز زمانده اوقدر بویوك برمسافه قطع ایتدی‌که حیرتلر ایچنده قالمامق قابل دکلدر.

عجبا مشروطیتی متعاقب اورته‌یه آتیلان «حریت نسوان»، «تعالیٔ نسوان» دعوالری بو غایه‌یه واصل اولمق ایچون‌میدی؟ اوزمان قادینك اسارتی، ترقی وتعالی ایده‌مدیکنی ترنم ایدنلرك آرتیق بو قبیل شکایتلرینك توالی ایتمدیکی نظر دقته آلنیرسه «قادین انقلابی»نك، «حریت وتعالیٔ نسوان»ك منتهای کماله واصل اولدیغنه، «غربلیلاشمق مفکوره‌سی»نك تحقق ایلمش اولدیغنه حکم ایتمك لازم کله‌جکدر! دیمك‌که بوتون اویالدیزلی کلمه‌لرله سویلنه‌رك اورته‌یه آتیلان دعوالردن یکانه غایه، قادینك یوزنده‌کی حجابی صییره‌رق، بکندیکی ارککی قولنه طاقوب کوکسنی کوکسنه یاپیشدیره‌رق عمومی محللرده دانس ایتمسی ایمش!

حریت نسوان دعواسنی کوده‌نلر، غایه‌لرینه واصل اولمق ایچون، دائما تورك قادینلرینك ارککك استبداد واسارتی آلتنده هر درلو حقوقدن محروم اولدیغنی، مملکتده مدنیت وترقینك حصولی ایچون قادینك انکشافی لازم کلدیکنی ایلری سوریورلردی. اویله زمانلر اولمشدی‌که بو پروپاغاندا همان بوتون غزته‌لری، بوتون مجموعه‌لری قاپلامشدی. حتی غزته‌لر ومجموعه‌لرده کافی کلمه‌یه‌رك آیریجه قادینك حریتی ایچون رساله‌لر بیله نشر اولونیوردی. طرف طرف تشکل ایدن جمعیتلر هپ قادینك حریتی اوغورنده ابذال مساعی ایدییوردی. بر طرفدن بو غیررسمی پروپاغاندالر دوام ایدرکن دیکر طرفدن سلطنتك معارف نظارتی‌ده قیز مکتبلرنده انکشاف وتجدد حرکتنی ـ رسماً، قوهٔ اجرائیه‌نك مظاهرتیله ـ تسهیل وتعمیم ایدییوردی. مکتبلر تدریس اوجاغندن چیقه‌رق عادتا تیاترو صحنه‌لری حالنه کتیریلمشدی. ١٦ـ١٨ یاشنده قیزلر چیپلاق باجاقلرله صحنه‌لرده نظارت ارکاننه پیه‌سلر تمثیل ایدییوردی. بوکا قارشی اعتراض ایدن اولیای اطفال ایسه مرتجع تمغاسیله (ادارهٔ عرفیه) نك بی‌أمان پنجه‌سنه کچمکدن یقه‌سنی قورتاره‌مایوردی.

حریت نسوان آووقاتلری بعضاً سرمست غرور اوله‌رق قادینك حجابی آیاقلر آلتنده چیکنه‌مك ایچون اجتماعلر ترتیب ایده‌جك قدر شماریقلق کوسترمه‌یه قالقیشیورلردی.

بوتون بو حرکتلرده ایلری سورولن سببلر «مملکتده مدنیت وترقینك حصولی ایچون قادینك حریتی تأمین ایدیلمسی لازم کلدیکی» فقراتندن عبارتدی. چونکه غربك ترقیسی قادینك مطلق حریتندن تولد ایتدیکنی بر متعارفه حالنده ایلری سوریورلردی.

حالبوکه بو باطل بر ذهاب ایدی. بونك بطلانی اثبات ایچون تاریخدن بویوك بر شاهد اولاماز. هانکی مدنیت بشریه واردرکه حریت نسوانیه ایله باشلامش اولسون؟ بالعکس، حریت مطلقه، سلطنت نسوانیه مدنیتلری محو ومنقرض ایتمشدر.

قادینك حریتی طلب کبی بر دعوی پك جاذب کوروندی. تکرار

ایدیله ایدیله بعض دماغلرده برمفکوره حالنه کتیریلدی. قادین، ارککی برچوق کیمسه‌لر غیر شعوری اوله‌رق بو جریانه قاپیلدیلر. لکن طلب اولونان بو حریتك ماهیتی نه‌دن عبارتدی؟ اسیر اولدیغی ادعا ایدیلن تورك قادینی هیئت اجتماعیه‌دن نه ایسته‌یوردی؟ چالیشمق، مستحصل اولمق‌می؟ اساساً کویلی قادینی بونی یاپیوردی. هیئت اجتماعیه‌ده پك طبیعی کوریلیور، تقبیح ایتمیوردی. چونکه او، حقیقی براحتیاجدن متولد ایدی. فقط حریت نسوان دعواسنده بولونان قادینلرك ایسته‌دکلری بو دکلدی. اونلر چالیشمق، مستحصل اولمق دکل؛ ذوق وسفاهت ایتمك ایسته‌یورلردی. یعنی غیر مشروع ومطلق برحریت اجتماعیه طلب ایدیورلردی. هیچ بر وظیفهٔ اجتماعیه مقابلی اولمیان بوطلبلرنده بالطبع حقسزایدیلر. اونك ایچون هیئت اجتماعیه‌مز هیچ برزمان بومطالبی حسن تلقی ایتمدی، دائما رد ایله قارشولادی.

هیئت اجتماعیه‌نك بورد وتقبیحی قارشوسنده قادینك استحصال حریتی دعواسنده بولونانلر ارادهٔ اجتماعیه‌یه قارشی عرض مطاوعت ایده‌جکلری یرده اونی استخفاف ایتدیلر، دعوالرینی وسائط جبریه ایله یوروتمه‌یه قالقیشدیلر. بالطبع بوحرکتلر ملتك حیاتنی چوق رنجیده ایتدی. حرب عمومینك بارتکالیفی آلتنده ازیلن ملت بواحوال قارشوسنده درین بریأس وفتوره دوشدی. دیکرطرفدن سیاسی تهلکه‌لرك عظمتی ده اجتماعی تهلکه‌لرله اشتغاله میدان ویرمیوردی.

بوتذبذب وفترتلرك نتیجه‌سنده استانبول اجنبی اشتغالی آلتنه دوشدی. آرقه‌سندن آناطولی ده قدمه قدمه استیلایه معروض قالمه‌یه باشلادی.

بونجه زمانلردن بری بی‌پایان تجاوزات ومصائبه دوچار اولدیغی حالده اساسات اجتماعیه‌سنك رصانتی سایه‌سنده داغیلمایان، النده سلاحی اولمادیغی حالده ایمانیله بوتون برخصومت عالمه قارشی یکی بر مبارزه میدانه چیقان آناطولی مسلمانلری بلا استثنا قادین، ارکك دیشیله طیرناغیله مجاهده‌یه کیریشدی. استانبول ده اجنبی اشغالی آلتنده بویوك برامتحانه معروض قالدی.

آناطولی، ملتك استقلال سیاسی وبقای اجتماعیسنی تأمین ایچون دشمنله جانیله باشیله چارپیشدیغی صیره‌ده استانبولده حریت نسوان دعواسنی کوده‌نلر ارادهٔ اجتماعیه‌نك تضییقندن آزاده قالدقلرینی کوره‌رك ویك سودکلری غربلیلرك قوای ضابطه‌سنه دایانه‌رق تورك ـ مسلمان قادیننك حریتنی اعلان ایتدیلر. استانبولده تأسیس ایدیلن دانس صالونلرینه بر طاقم تورك ـ مسلمان قادینلری کلوب‌ده حریتلرینه قاووشمقدن متولد بویوك برحظوظ نفسانی ایچنده سرمست برحالده فرانسزلر، یاخود انکلیزلرله قول قوله دانس ایتدکلری زمان آناطولی قادینی آیاغنده یرتیق چاریغیله قارلی طاغلری، چامورلی اووه‌لری آشه‌رق بعضاً قیریق قاغنیسیله، بعضاً ده آرقه‌سنده جبخانه طاشیوردی. استانبولده برطاقم قادینلر بوتون شعائر ملیه ودینیه‌یی آیاقلر آلتنه آله‌رق ملتك حسیات ومقدساتیله استهزا واعلان ایدیلن حریت اجتماعیه‌دن مطلق صورتده استفاده ایدرلرکن آناطولیده تورك قادینلری تارلالری سوره‌رك مجاهدلر اردوسنه غدا یتشدیریوردی.

اوزمان، استانبولك آداب وشعائریله تألیف ایدیله‌میه‌جك بو سفاهت عالملری اومجاهدلر دیارینه عکس ایتدکجه روحلر درین یأس واضطرابلر ایچنده قیورانیر؛ «بویوك ملت مجلسی استانبولك ناموسلی، حمیتلی، فضیلتلی اولادینه سلاملرینی، حرمتلرینی، اشتیاقلرینی ابلاغ ایدرکن قادین اولسون، ارکك اولسون ملتك مقدساتنی هیچه صایان، ناموسنی لکه‌له‌ین، نفس وهواسنه اسیر اولانلرك ده برکون کلوب حرکتلرینك حسابنی ویرمکدن قورتوله‌مایه‌جقلرینی، اخطاردن کری طورماز» نشر ایتدیکی بیاننامه‌لر ایله هرکسی مقدسات ملیه‌یه حرمته دعوت ایدردی.

ایشته اوزمان تأسیس اولونان دانس صالونلری، بارلر اوقره کونلرك برخاطرهٔ الیمی اولمق اوزره استانبوله یادکار قالدیلر.

اقشام غزته‌سنك یازدیغی وجهله، بالطبع بواحوال بنیهٔ اجتماعیمزی تهدید ایدن برزهردر، برآفتدر. بونك اوکنه کچمك، بنیان اجتماعیمزی انهدامدن قورتارمق دیمکدر. هیچ شبهه‌سز بو برفلاکت اجتماعیه‌در، که نوسعی انحلال اجتماعی‌یی انتاج ایده‌ر. هیچ بر ملت بنیان اجتماعیسنی صارصه‌جق تهلکه‌لره، آفتلره قارشی لاقید قاله‌ماز. اجتماعی تهلکه‌لر سیاسی تهلکه‌لردن بویوکدر. برملت رصانت اجتماعیه‌سنی محافظه ایتدکجه هردرلو مهالکه قارشی کوکس کره‌بیلیر. فقط بنیان اجتماعینك صارصیلدیغی کون آرتیق اك کوجوك برصدمه‌یه بیله مقاومت امکانی قالماز. درحال داغیلیر کیدر.

هیئت اجتماعیه‌نك اخلاق و اجتماعی ذهنیتلرینه، حسلرینه، فکرلرینه، عنعنه‌لرینه مخالف افعالك روحلرده درین اضطرابلر حصوله کتیره‌جکی طبیعیدر. ـ قادین اولسون، ارکك اولسون ـ برطاقم کیمسه‌لر هوسانی تطمین ایچون هیئت اجتماعیه‌نك اساسات اخلاقیه‌سنه مغایر حرکتده کندیلرینی سربست عد ایدیورلرسه آلدانیورلر. ارادات اجتماعیه‌یه حرمت ورعایت ایتمك افرادك اك برنجی وظیفه‌سیدر. هیئت اجتماعیه‌نك مؤسس دساتیر اخلاقیه‌سنی، نظام اجتماعیسنی، حقوق مقدسه‌سنی اخلال ایتمك اك بویوك برجرم اجتماعیدر.

هیئت اجتماعیه‌نك مؤسس قواعد اخلاقیه‌سیله کندینی مقید عد ایتمه‌ین حریت مطلقه طرفدارلرینك حرکتلرینه امتثالاً برزمرهٔ افراد قالقوب ده قوانین مملکتك پك حقسز، یاخود پك شدتلی اولدیغی بهانه‌سیله او قانونلره اطاعتدن انحراف ایده‌رك کندی مزاج وتمایللرینه کوره تنظیم ایده‌جکلری قوانینك غیری قانونلره رعایت ایتمیه‌جکلرینی ادعا ایتسه‌لر کندیلرینی ملتك اساسات اجتماعیه‌سیله مقید عد ایتمه‌ینلر عجبا بوادعایی نه‌صورتله تلقی ایدرلر؟

عجبا بارلرده ، دانس صالونلرنده قوللری ، کوکسلری ، آرقه‌لری عریان برحالده یابانجی هرهانکی برار ککله دانس ایدن تورك ـ مسلمان قادینلری بو حرکتلرینه هیئت اجتماعیه‌نك معارض اولمادیغنه‌می ذاهبدرلر؟

اکر (هیئت اجتماعیه) دینتجه فرانسز ، روس ، یاخود دیکر برغرب هیئت اجتماعیه‌سنی آکلایورلرسه اووقت دییه‌جك یوقدر . اوهیئت اجتماعیه‌لر بالطبع بوکبی شیلره معارض دکلدرلر . فقط امین اولمالیدرکه بو اولکه‌ده ساکن اولان هیئت اجتماعیه بواحواله تماميله معارضدر . محدود برطاقم کیمسه‌لردن ماعدا ملتك هیئت عمومیه‌سی قلباً وفکراً بو احوالی تماميله تقبیح ایتمکده‌در .

اوحالده ناصل اولورده عددی پك محدود اولان برطاقم کیمسه‌لر اون کسور میلیوندن عبارت اولان قوجه برهیئت اجتماعیه‌نك آداب وشعائر ملیه‌سنه قارشی حرمتسزلك کوستره بیلیورلر ؟ طبیعی ، بو کمال اهمیتله نظر دقته آلینه‌جق بر نقطه‌در . اجتماعی قوهٔ تأییدیه عجبا ضعفه‌می دوچار اولدی‌که بو سرکشانه حرکتلر بی پروا ارتکاب اولونیور ؟

بر هیئت اجتماعیه‌نك ، کندی روح اجتماعیسنه مخالف ومعارض طورآلانلری ارادهٔ اجتماعیه‌سنه انقیاد ایتدیره‌میه‌جك درجه‌یه دوشمسی فوضای اجتماعی مقدمه‌سیدر. عجبا هیئت اجتماعیه‌مز برفوضایه طوغری‌می کیدییور ؟.

هیئت اجتماعیه‌نك آداب وشعائر ملیه‌سنه قارشی سرکشانه حرکتده بولونانلر غالبا هیئت اجتماعیه‌نك اجتماعی قوهٔ تأییدیه‌سنی ضایع ایتدیکنه ذاهب اولمقده‌درلر . آنجاق بو ذهاب ایله‌درکه روح اجتماعی‌یه قارشی اولان بو حرکتلرنده دوام ایده‌بیلیورلر . یوقسه هیئت اجتماعیه‌نك قلباً وفکراً بواحوالی تقبیح ایتدیکنی ادعا ایده‌جك قدر کستاخلقده بولونه‌مازلر ، ظن ایدرز .

اکر متوالی یورغونلقلر ، طاقتنك فوقنده فدا کارلقلر ، مصیبتلر ، استیلالر ، مهاجرتلر ، ایشسزلکلر سائقه‌سیله هیئت اجتماعیه‌نك اجتماعی قوهٔ تأییدیه‌سی ضعفه دوچار اولمش‌سه ، کندی روح اجتماعیسنه مخالف حرکتده بولونانلری ارادهٔ اجتماعیه‌سنه انقیاد ایتدیرمك قدرتنی ضایع ایتمش‌سه او وقت قوهٔ اجرائیه‌نك بو خصوصده مظاهرت و معاونت کوسترمسی ضرورت کسب ایدر . زیرا قوهٔ اجرائیه ، اداره ایتدیکی هیئت اجتماعیه‌نك اضطراب روحیسنك ، مفکره‌سنی تشویش ایده‌جك درجه‌ده ، دریناشمه‌سنه البته لاقید قاله‌ماز . او اضطرابی تسکین ایتمك ، فکرلره ، قلبلره سکون و اطمئنان بخش ایتمك ایچون قوهٔ اجرائیه پك حساس اولمق لازم کلیر .

واقعا هرهانکی بروظیفهٔ اجتماعیه برواسطهٔ اجتماعیه ایله اجرا اولونمق لازمدر ، مطاوعت شکنانه حرکات اجتماعیه‌یی مأمورین واسطه‌سیله اصلاحه تشبث ایتمك مشکلدر ؛ فقط برهیئت اجتماعیه آره‌سنده انحلال اجتماعی‌یی انتاج ایده‌جك درجه‌ده بویوك برتهلکهٔ اجتماعیه باش کوسترسه بوکا قارشی‌ده قوهٔ اجرائیه‌نك لاقید قالمسی البته طوغرو اوله‌ماز . ناصیل که بعضاً قوهٔ اجرائیه سیاسی فوضالر قارشوسنده تدابیر استثنائیه‌یه مراجعت مجبوریتنده قالیورسه اجتماعی فوضالر قارشوسنده‌ده روح اجتماعینك اینلرینه ، اضطرابلرینه قولاق ویره‌رك ارادهٔ اجتماعیه‌نك قوهٔ تأییدیه‌سی وظیفه‌سنی درعهده ایتمك ضرورت حالنی اکتساب ایدر. حرب زماننده بویوك ملت مجلسنك ، استانبولده‌کی آداب وشعائر ملیه ایله غیر قابل تألیف احوال وحرکات اجتماعیه‌یه قارشی نشر ایتدیکی بیاننامه واجراسنی درعهده ایتدیکی وظیفه روح ملی‌یی ، وجدان اجتماعی‌یی تطمین ایتمك اعتباریله بویوك بر اثر کیاست ایدی . قوهٔ اجرائیه‌مز هر زمان بو اثر کیاستی کوسترمك قدرتنی حائزدر .

آناطولی مجاهده‌سی زماننده استانبول اهالیسنه خطاباً نشر اولونان بیاننامه‌نك نه‌قدر عظیم برحسن تأثیر اجرا ایتدیکی ، ارادهٔ اجتماعیه‌یی استخفاف ایله روح ملی و وجدان اجتماعی‌یه قارشی حرکت ایدنلرك جرأتلری نه‌قدر قیریلدیغی معلومدر. بویوك ملت مجلسی حکومتی بوکون اوقدرت ونفوذینی ضایع ایتمه‌مشدر. بزظن ایدرزکه ایکی سطر بربیاننامه ایله آداب وشعائر ملیه‌یه ، وجدان اجتماعی‌یه قارشی سرکشانه حرکت ایدنلری ارادهٔ اجتماعیه‌یه انقیاده دعوت ایدرسه هرکس اطاعت کوستره‌جکدر . اکر اجتماعی قوهٔ تأییدیه کبی اجرائی قوهٔ تأییدیه‌ده نفوذ واهمیتنی ضایع ایتمش‌سه ـ که بز بوکا اصلا قائل دکلز ـ اووقت ایشیمز آرتیق اللهه قالمش دیمکدر. مقدرات الهیه‌نك تجلیسنه انتظاردن باشقه یاپه‌جق برشی یوقدر .

قوهٔ اجرائیه روح ملی ووجدان اجتماعی‌یه قارشی حرکت ایدنلری ارادهٔ اجتماعیه‌یه اطاعته دعوت ایدرسه بزبونك فوق العاده برحسن تأثیر اجرا ایده‌جکنه قائلز . بونکله برابر ـ قادین ، ارکك ـ مملکتك فضیلتلی وحمیتلی اولادی بر(مدافعهٔ اجتماعیه هیئتی) تشکیل ایدرك آداب وشعائر ملیه‌نك محافظه‌سی خصوصنده قوهٔ اجرائیه‌نك ایفا ایده‌جکی تشبثاته مظاهرت ایدرسه آز زمانده حیات اجتماعیه‌ده بویوك بر صلاح اثری کوروله‌جکنه ، اجتماعیات ملیه‌نك انحلالدن مصون قاله‌جغنه شبهه یوقدر ، برطرفدن قوهٔ اجرائیه ، دیکر طرفدن بومدافعهٔ اجتماعیه هیئتی روح ملی ووجدان اجتماعی‌یه مخالف سرکشانه حرکتلرك عواقب وخیمه‌سنی ممکن اولان وسائط اجتماعیه ایله ایضاح ایدرك ارادهٔ اجتماعیه‌یه اطاعت وانقیاد ایتدیرمه‌یی تحت تأمینه آلمسی بوکونك الك مستعجل بروظیفه‌سیدر. آنجق بوصورتله‌درکه فوضای اجتماعینك اوکنه کچیله‌بیلیر . عکس تقدیرده انحلال اجتماعی محققدر .

معارف علیهنه تجدد اولورمی ؟

بومی غزته‌لرده اوقوندیغنه کوره ، شمدی‌یه قادار اوقاف اداره‌سنده عمومك مطالعه‌سنه کشاده بولنان وقف کتبخانه‌لرده‌کی کتابلر معارف وکالتنك لیسه مکتبلرینه نقل ایدیله‌جکمش ! اکر بوخبر طوغری ایسه ، بوتشبثك تجدد هوسکارلغندن متولد اولدیغنه شبهه‌یوقدر . تجدد هوسی مجرای طبیعیسندن طاشه‌رق اطرافنده‌کی مزروعات ومحصولاتی استیلا ایدن برسیل خروشان وجوشان حالنی‌می آلیور؟ هردرلو تجدد‌ده عقل ایردیره‌بیلیرز، فقط معارف علیهنه ، علم ومعرفت ضررینه یاپیلان تجددلره عقل ایردیره‌میورز . مدرسه‌لرك الغالری معارف عمومیه علیهنه ، علم ومعرفت ضررینه کوستریلن تجددلرك پك شایان اسف برنمونه‌سی ایدی . تجدد هوسنك حصوله کتیردیکی ایلك تهییج طالغالری سکونت کسب ایتدکدن صوکره ، یاپیلان ایلك وبیوك خطانك تصحیح اوله‌جغنی ظن ایدرکن ، وقف کتبخانه‌لرکده الغالری خبری قارشوسنده قالیورز ! .

تکرار ایده‌لم که اکر بو خبر دوغری ایسه ، معارف عمومیه علیهنه ، علم ومعرفت ضررینه پك فاحش برخطا دها ارتکاب ایدلمش اوله‌جقدر . بو کتابلرك لیسه‌لره نقلندن نه لیسه طلبه‌سی ، نده لیسه معلملری هیچ برصورتله مستفید اوله‌من. چونکه وقف کتبخانه‌لرده‌کی کتابلر لیسه‌لرده اوقونان درسلر ایله علاقه‌دار دکلدر. اساساً طلبه‌نك بوکبی کتابلری تدقیق و مطالعه ایتمه‌لرینه وضعیت علمیه‌لری قطعیاً مساعد دکلدر . اوقوتدقلری درسلر ایله علاقه‌دار اولمایان کتابلری معلملرك تدقیق ومطالعه ایتمه‌لرینه‌ده احتمال ویره‌مه‌یز . شاید ایچلرنده خصوصی تدقیقات وتتبعاتده بولنه‌جقلر اولورسه ، کتبخانه‌لره کیتمه‌لرینه هیچ بر مانع یوقدر لیسه‌لره فائده‌سی اولمایه‌جغی محقق بولنان بونقل کیفیتنك ، خارجده‌کی ارباب تدقیق ومطالعه‌نك علم ، معرفتدن محرومیتنه سببیت ویره‌جکی‌ده محققدر . کتبخانه‌لر ملتلرك عمومی مکتبلری و ملتلرك عمومی‌ده بو مکتبلرك شاکرد عرفان و معرفتیدر . عمومی مکتبلرك و عمومی طلبه‌نك کتابلری آلینه‌رق خصوصی مکتبلره ، خصوصی طلبه‌یه ویریلیرسه ، مملکتك معارف عمومیه‌سی مستفید دکل ، متضرر اولور .

سنه‌دن سنه‌یه بناده کیشدیرن ، شکلدن شکله کیرن ، مأمورلری آره‌سنده دائمی تبدلات وتحولات بولنان لیسه‌لرك غیرمسئول اللرنده بو کتابلرك ضایع اوله‌جغی‌ده شبهه‌سزدر . و بونلرك ضیاعلری علم ومعرفتك لهنه دکل ، بالطبع ضررینه‌در . آنك ایچون ، شایع اولان خبرلر طوغری ایسه ، معارف علیهنه پك غریب بر تجدد کوسترلمش اوله‌جقدر ! .

اجداد واسلافمزك بزه‌بیراقدقلری بو آثار علمیه وفنیه‌یه قارشی حرمتکار بولنمق و صحاب آثارك ارواح طاهره‌سنی رنجیده ایتمه‌مك لازم ایسه ، بو کتبخانه‌لری خالی اوزره براقمق‌ده برلازمهٔ حرمت وانسانیتدر.

یکی تفسیرجیلردن مسلمانلرك رجاسی

قرآن ترجمه وتفسیری دییه نشر ایدیلمکده اولان اثرلرك خطارله مالی اولدیغنی کورن مسلمانلر بو نسخه‌لری امحا ایتمکده اولدقلرینی قره‌سیده چیقان (ظفرملی) غزته‌سی یازمقده‌در . رفیقمزك محررلرندن بر ذات بو یکی تفسیرلری ییرتان بر مسلمان ایله ملاقاتنی شوصورتله نقل ایدیور :

« دون چارشیده دولاشیوردم . بر أفندی بوترجمه‌لردن برجزء ایدینمش ، ألنده کوتوروپوردی . دیکر بر آرقاداشی یانینه کلدی . کتابی کورونجه :

— بیراق شو ... دیدی . ألندن جزءی آلدی ، ییرتدی ، ییرتدی ، پارچالرینی جیبنه آتدی . دایانامادم ، صوردم :

— أفندی ، ییرتدیغك او یاپراقلر نه‌در ؟ دیدی‌که :

— استانبولده برقاچ کیشی بر آرایه کلمش ، تفسیر دییه برشی یازمایه باشلامش . بو ، باشدن باشه خطالی‌ایمش . بز آدام عقللی تفسیر ایسته‌یورز . بویله . . . . لری نه یاپالم ؟ دایانامادم ، ییرتدم . پارچالرینی یره آتاجقدم . فقط ایچنده مبارك آیتلرده وار ! اونك ایچین جیبمه قویویوردم ، أوده آتشده یاقاجغم ... »

محرر بو حادثه‌یی نقل ایتدکدن صوکره شو مطالعه‌یی درمیان ایدییور :

« بو حادثه بر حقیقتدر . دوشوندم : تفسیرجیلر عجبا اسلام آراسنده بر تفرقه احداثنی ایچین‌می بونی یازییورلر؟ احتمال بعض کیسه‌لرده جزءلری ییرتیور ، حقارتله سوقاقلره آتیور ! یکی ، کلام‌اللهك حاشا نه قصوری وارکه بو معامله‌یه معروض قالسین ؟! یارین طوس‌دوغرو بر تفسیر ترجمه‌سی یازیلمش اولسه‌ده مقابل طرفده علیهنده پروپاغاندا ایته وبوترجمه دخی عین عاقبته اوغرامسه‌نه‌اولاجق؟.

بن یکی تفسیرك نه قیمتده اولدیغنی ادراك ایده‌جك بر اختصاصه مالك دکلم . فقط ، اویله دوشونویوردم ، که یکی تفسیرجیلرك احتمال ثواب قازانمق مقصدیله کیریشدکلری بو ایش شوعاقبته معروض قالدقدن صوکرا طوپلادقلری وزرووباللر تام یدی سلسله‌لرینه قادار سوروب کیده‌بك ، بو کناهکارلق ـ فرقه وارایلمسزین ـ کتاب‌اللهك‌ده دیدی‌قودیلر آراسنده ، حقارتلر آراسنده قالماسنی موجب اولاجقدر .

یکی تفسیرجیلردن چوق رجا ایده‌رم : آرادقلری ثواب ایسه یتر ، کناه ایسه بول بول یتر . آرتیق بو ایشدن وازکچسینلر . »

آبونه مدتلری ختام بولوب‌ده ارسالاتك دوامنی آرزو ایدن ذواتك لطفاً آبونه‌لرینی تجدید بویورملری رجا اولنور .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

سبیل الرشاد

۱۳۳۰

آبونه شرائطی : هر یر ایچون
سنه‌لکی (٤٠٠) آلتی آیلغی
(٢٢٥) ؛ ممالک اجنبیه ایچون
سنه‌لکی (٤٥٠) ، آلتی آیلغی
(٢٥٠) غروشدر.

نسخه‌سی ٧،٥ غروشدر .
سنه‌لکی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده
رشید افندی خانده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .
مسلکه موافق آثار مع الممنونیه
قبول اولونور . درج ایدلمین
یازیلر اعاده اولنماز .

آدرس تبدیلنده آیریجه
٥ غروش کوندرملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
و اوقوناقلی اولمسی و آبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالک اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندردیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٦٠١ | ١٩ شوال ١٣٤٢ | * پنجشنبه * | ٢٢ مایس ١٣٤٠ | جلد ٢٤

اسرار قرآن

ماننسخ من آیة او ننسها نأت بخیر منها . . . . الخ الآیة

حسد خسته‌لغنه دوچار اولانلر ، هم کندیلرینی ، هم هرکسی مستریح ایتمه‌مك اولی اولدیغنه اعتقاد ایتمه‌لری کرکدر . حسودلرك بوتون اندیشه‌لری حسد ایتدکلری انسانلری فلاکته دوچار ایتمك ، بوفلاکتلری جلب ایچون متمادیاً اوغراشمق ، دوشونمك ، دیدیشمك ونهایت بر مضرت ایقاعنه موفق اولارق حسد ایتدکلری انسانلری کندیلرندن دها آشاغی بر موقعده کوروبجه ممنون اولمقدر . بونلر بو خط حرکتی تعقیب وباشقه‌لرینی دوشورمکه وقف نفس ایده‌جکلرینه کندیلرینی یوکسلتمکه چالیشسه‌لر ، بو وادیده احراز موفقیت ایتمکله قلبلرینی دلشاد ایتسه‌لر وبو صورتله مشقتسز ، ضررسز فعالیتلرده بولونسه‌لر هیچ شبهه‌سز دها موفق اولورلر .

حاسدی حسده سوق ایدن سائق محسودك مقامی ایسه اوده او مقامه یوکسلمك ایچون لازم اولان اهلیت ولیاقتی احرازه چالیشسین . یاخود محسودك فضل وعرفان وشهرتی حاسدی بیقرار ایدیورسه اوده تحصیله ، تدقیقه وقف حیات ایدوب دها یوکسك برشهرت علمیه احرازینه قویولسون . یاخود حسدك سائقی محسودك ثروتی ایسه حاسد برصنعت ، بر ایش صاحبی اولمغه صرف غیرت ایدرك ثروت قازانسین .

خلاصه بو فنا خسته‌لغه دوچار اولان ، حسد ایتدیکی انسانلرك نائل اولدقلری نعمتلری دوشونمکله ، اونلرك زوالنی تمنی ایتمك وزواله چالیشمقله اسراف اوقات ایده‌جکنه ، باشقه‌لرینك زوال نعمتیله تشفیٔ صدر ایده‌جکنه ، حیاتنی یوکسلتمکه ، مال ومنال صاحبی اولمغه چالیشه‌رق بو خسته‌لقدن رهایاب اولمغه چالیشسون .

محاسده‌نك برمسلکه سالك اولانلر حیاتنده وقوع بولمامقده اولدیغی مشاهدات وتدقیقات نتیجه‌سنده آکلاشلمقده‌در . یاپدقلری ایشلر ایلکی اعتباریله یکدیکرینه مشابه اولان ایشجیلر آره‌سنده محاسده وقوعی محتمل دکلدر . بناءً علیه حسد خسته‌لغیله معلول اولانلر بر ایشه سلوك واو ایشده ایلریله‌مکله کندیلرینی حسددن قورتارمغه چالیشمه‌لی ، مشروع رقابت حدودینی تجاوز ایتمه‌ملیدرلر . ایکی رقیبدن بری عدم موفقیته دوچاراولاجق اولورسه بوموفقیتسزلکك کندیسنجه مجهول قالان بر طاقم اسبابه استناد ایتدیکنی اونوتمامیلدر .

(واقیموا الصلاة وآتوا الزکاة وما تقدموا لانفسکم من خیر تجدوه عندالله) نظم جلیلندن ، شبهه‌سز ، مراد الهی بودر . اهل کتاب طرفندن حسده دوچار اولان مؤمنلره جناب حق کندیلرینه حسد ایدنلری عفو ایتمه‌لرینی ، دوچار اولدقلری اشکنجه‌لره صبر ایتمه‌لرینی ، کندیلرینه جناب حق خاطرلاتان واوامر الهیه‌سنه توفیق حرکته قلبلرینی جذب ایدن صلاتی اقامه ، مسلمانلرك عددینی چوغالته‌جق ، قوتلندیره‌جك ، مدافعهٔ دین ایچون لازم اولان آلات وادواتك تدارکنی تسهیل ایده‌جك اولان زکاتی ایفا ایتمه‌لرینی فرمان بویورمشدر .

بو یولده فدا اولوناجق مالارك هدر اولاجغنه دائر قلبلرده حاصل اولاجق اوهام و وسوسه‌لری ازاله ایچون جناب حق (وما تقدموا لانفسکم من خیر تجدوه عندالله) بیوریور . ایلك یاپانلرك حسن عاقبتندن ناصل شبهه ایدیله‌بیلیرکه جناب حق (ومن اوفی بعهده من الله) بیوریور . یاخود انفاق ایتدیکمز ویا ایشله‌دیکمز هرهانکی بر

شیئك بر ذره‌سی اونك علمندن ناصل اوزاق قالابیلیرکه جناب حق سمیع وبصیردر .

شبهه یوقدرکه اسلام عالمنی محو ایدن ، تارمار ایله‌ین یگانه سبب مسلمانلرك اوامر الهیه‌دن روکردان اولملری ، کلمة‌اللهی اعلادن فراغت ایلمه‌لریدر . مسلمانلر ، الله یولنده بر فداکارلق ایتمز اولدیلر وبویوزدن عذاب حق ایتدیلر. تهلکه‌لره دوشدیلر. صوکره کندیلرینه فنالق ایتمکده او قدر ایلری کیتدیلرکه غضب الهی‌یه اوغرادیلر ، بصیرتلری کور اولدی . حالبوکه مسلمانلر دوشونسه‌لر جناب حقك بو قول الهیسی اونلره کافی بر رهبر اولوردی : « وانفقوا فی سبیل الله ولاتلقوا بایدیکم الی التهلکة واحسنوا ان‌الله یحب المحسنین » فقط مسلمانلر قرآن کریمی ناصل آکلاسینلر واونك اوامر عالیه‌سیله ناصل عمل ایده‌بیلسینلرکه کوزلری کورمه‌یور وقولاقلری طویمایور .

بو آیت کریمه مسلمانلرك ضعف زماننده نه یاپملری لازم کلدیکنی ایضاح ایتمکده، مسلمانلر دین‌نامنه برفتنه‌یه ، یاخود مال وجان اعتباریله بر فلاکته دوچار اولورلرده اذالی دفعه قادر اولمازلر و حرب ایله فتنه‌لری ازاله ایده‌مزلرسه اوزمان فتنه‌لرك قارا کلغنه وظلم فلاکتلرینه کوز یومه‌رق اقامهٔ صلات ایتمه‌لری ، دنیایه ودنیانك سوسلرینه اهمیت ویرمیه‌رك خدا یولنده جانلرینی ومالارینی فدادن چکینمه‌ملرینی، جناب حقك مؤمنلردن جنت مقابلنده جانلرینی ومالرینی اشترا ایتدیکنی خاطرلاملری اقتضا ایتدیکنی بیان بویورمقده‌در .

بوندن باشقه ضعف حالنده اولان مؤمنلره ایجاب ایدن مالارینك زکاتنی ویرمك وبوصورتله‌لازم اولان آلات وادواتی استکمال ایلمك، شوکت اسلامیه‌یی تحکیمه غیرت ایتمك ، مصالح اسلامیه‌یی صیانته حاضرلانمق ، کندیلرینه تجاوز ایدندن انتقام آلمقدر .

مؤمنلر ضعیف اولدقلری زمان جناب حق اونلره اذیت ایدنلره عفو وصفح‌ایله مقابله ایتمه‌لرینی امرایدییور. « لایتخذ المؤمنون‌الکافرین اولیاء من دون المؤمنین ومن یفعل ذلك فلیس من‌الله فی‌شی الا ان تتقوا منهم تقاة » بناءً‌علیه مسلمانلر ضعیف ایکن انتقام آلمغه شتاب ایتمه‌ملی ، قوت ومکنت زمانینی بکله‌ملیدرلر . کسب قوت ایتدکلری زمان مسلمانلر بر دقیقه‌ذلته تحمل ایتمیه‌رك وظیفه‌لرینی ایفا ایتملیدرلر.

مسلمانلر عددلرینك آزلغندن ، دشمنلرینك چوقلغندن وتضیقاتندن اصلا مأیوس اولمامیدرلر . چونکه جناب حق هرشیئه قادردر . حق تعالی مسلمانلره اولان وعدینی تحقق ایتدیرمش ، عددلرینی چوغالتمش ، قوتلرینی قات قات یوکسلتمش ، کندی قوتیله اونلری تأیید ایتمش وبوصورتله مؤمنلری دشمنلرینه غالب ایتمشدر .

اهل کتاب جناب حقك مسلمانلره احسان بیوردیغی نعمتلره حسد کوزیله باقشلر ومسلمانلرك وادئ کفره صاپمه‌لرینی آرزو ایتمشلردی . بونلر مسلمانلره باطلی حق ، چیرکینی کوزل کوسترمکه چالیشمشلر ، ضعفانی تدریجاً ایستدکلری یوله سوق ایتمك ایچون هردرلو افترادە بولونمشلر ، جنتك بالکز یهود و نصارایه خاص اوله‌جغنی ومسلمانلردن هیچ کیمسه‌نك اورایه کیرمیه‌جکنی سویله‌یه‌رك مسلمانلری طوغری یولدن چویرمك ایسته‌مشلردی .

مسلمانلرك اکثریسی امی ایدی . اوقومه ، یازمه بیلمزلردی . بناءً‌علیه اهل کتابدن طویدقلری سوزلرك اویدورمه بر طاقم خرافات دکل ، تورات وانجیل آیتلری اولدیغنه ذاهب اولویورلردی. حالبوکه بونلر اهل کتابك فساد چیقارمق ایچون تصنیع ایتدکلری بر طاقم اراجیفدن عبارتدی .

عربلر امی برامت، اهل کتاب ایسه علم‌وجدل اربابی اولدقلرندن، عربلر بونلرله مناقشه‌یه کیریشمکدن تحاشی ایدرلر، بونلرك سویله‌دکلری سوزلره اینانیورلردی .

وقتاکه دین مبین کوندریله‌رك انسانلری طوغرو یوله سوق ایتمکه باشلادی، هرقائلك سوزینه اینانمامق ، اعتماد ایتمامك لازم‌کلدیکی تعلیم واهل کتاب اولان مفتریلردن حجت ودلیل ایسته‌نمسی امر بویورولدی.

اهل کتاب علیه‌الصلاة والسلام افندمزك بو دعوتنه اجابت ایده‌مامشلر؛ بالعکس بوتون عربلره، بوتون امیلره‌قارشی‌مفتری‌اولدقلری، بونلرك وحی‌الهی‌یی افاده ایتمه‌دکلری، بالعکس اویدوردقلری برطاقم بهتانلری ایلری سوردکلری ، هرکسی اضلال ایتمك ایسته‌دکلری آکلاشیلمشدی .

بو آیات کریمه جنتك یهود ونصارادن غیریلرینه حرام اولدیغنه دائر ایلری سوردکلری دعوالرك بهتان اولدیغنی بیان ایتدکدن صوکره جناب حق ، خلقك جنت یولنه ناصل سلوك ایده‌جکلرینی ایضاح ایتمکده‌در . بو صورتله یهود ونصاری صورت قطعیه‌ده الزام ایدلمشلر و بوتون اویدوردقلری اراجیف تارمار ایدلمشدی . آیتك ختامنده بویورولیورکه : « بلی من اسلم وجهه‌لله وهو محسن فله‌اجره عند ربه فلاخوف علیهم ولاهم یحزنون » بناءً‌علیه اجر واحسان الهی‌یی احرازایتمك، هردرلو قورقووحزندن نجات بولمق ایچون شوایکی اساسی کوز اوکنده بولندیرمالیدر : بریسی انسانك کندیسنی جناب حقه تسلیم ایتمه‌سی وبو صورتله اوامر الهیه‌یی ایفا ایلمه‌سی ، نواهیدن اجتناب ایتمه‌سی ، ایکنجیسی‌ده احساندر . معلوم اولدیغی اوزره فنا اولمایان، موجب اذا اولمایان هر شی احساندر. معروفی امر ، منکری نهی، علمی نشر ، شاشیرمشلری طوغرو یوله سوق ، احتیاج اربابنه معاونت ، فلاکتدیده‌لرك فلاکتنی تخفیف، خسته‌خانه‌لری انشا، مملکتی حمایه ایچون مالی فداکارلق، افراد واقوامك سلامتنی تأمین ، بونلرك هپسی احسان بابنه داخلدر .

انسانك كندينى جناب حقه تسليم ايتمه‌سى، انجق جناب كبريايه توجه ايدرك عبادت، معاونت ودعانه باشقه برطرفه يوز چويرمه‌مسيله اولور. فاتحهٔ شريفه‌ده « اياك نعبد واياك نستعين » نظميله بو نقطه‌يه اشارت اولنمشدر.

شرعاً مسلمانلق ايشته بودر . مسلمانلغك الك اساسلى ايكى ركنى جناب حقى توحيد ويالكز آكا عبادتدر. بو ايكى ركنى اقامه ايدن مسلم اولور . بوندن طولاييدركه حضرت ابراهيم ، مسلمدى . « ما كان ابراهيم يهودياً ولا نصرانيا ولكن كان حنيفاً مسلماً وما كان من المشركين » بوتون انبياء، بوتون ربانيلر، بوتون احبار هركسى كتاب اللهك احكامنه دعوت ايديورلردى .

بوتون انبيا ورسل عظام اسكيدن برى هركسى توحيده دعوت ايتمكده ايديلر . حضرت ابراهيم سموات وارضده كوزلرينى كزديره‌رك الك بويوك اجرامى تدقيق ايتدكدن صوكره بونلرك دكيشه‌ن برطاقم عالملر اولديغنى كوردكدن صوكره « انى وجهت وجهى للذى فطر السموات والارض حنيفاً وما انا من المشركين . وحاجه قومه قال اتحاجونى فى الله وقد هدان » ، « ووصى بها ابراهيم بنيه ويعقوب يا بنى ان الله اصطفى لكم الدين فلا تموتن الا وانتم مسلمون » مسيح عليه السلام ده مسلماندى . هركسى توحيده دعوت ايدردى . الحاصل هيچ برشريعت ، حتى خريستيانلق بيله (توحيد) دن باشقه بر عقيده ايله كوندرلمامشدر . بوتون شرائع سماويه‌نك ركنى توحيددر . (ان الدين عند الله الاسلام)

قرآن ترجمه‌لرنده‌كى خطالر

٢٤ — نورالبيان محررلرى (أتأمرون الناس بالبر وتنسون انفسكم وانتم تتلون الكتاب افلا تعقلون) آيت كريمه‌سنى شويله ترجمه ايتمشلر: « سز توراتى اوقويه‌رق هركسه افعال خيريه‌ده بولونمه‌يى امر ايديور وكندى نفسكزى اونوديورميسكز؟ اوقوديغكزى آكلامايورميسكز؟ »

بوراده برقاچ خطا واردر :

١) (وانتم تتلون الكتاب) جملهٔ حاليه‌سنك هم ربطى ، هم ترجمه‌سى يا كليشدر . ربطى يا كليشدر ؛ چونكه امره قيد يابيلمش . يعنى (اوقويه‌رق امر ايديور .) دينيلمشدر . حالبوكه اول امرده نسيانه وياخود طولاييسيله هرايكيسنه عائد اولمق لازم كلير . ترجمه‌سى يا كليشدر ؛ چونكه (اوقويه‌رق) دكل ، (اوقويوب طورور كن) اولمق لازم كلير. زيرا بو جملهٔ حاليه توبيخ افاده ايدرايكن (اوقويه‌رق امر ايديور) دينيلديكى زمان معناى توبيخ يوقدر .

٢) نورالبيان محررلرى دائما قرآنك عمومى اولان معناسنى خصوصيتله تفسير ايديورلر . مثلا قرآن (كتاب) ديور ، نورالبيان محررلرى ايسه (تورات) ديور. كرچه برچوق يرلرده (كتاب)دن مراد (تورات) در . فقط بر كلمه‌نك مفهومى باشقه ، ماصدقى ينه باشقه‌در. حالبوكه بو آيتده معناى توبيخى افاده ايده‌جك جهت، ماصدق دكل، مفهومدر. يعنى تورات دكل ، كتابدر. (كتاب الهى اوقويوب طورور كن بويله يا پيورسكز) جمله‌سندن آكلاشيلان خطاب عتاب ، (تورات اوقويه‌رق) تعبيرندن هيچ بر زمان آكلاشيلماز .

٣) (افلا تعقلون) نظم جليلى « اوقوديغكزى آكلامايورميسكز؟» ديمك دكل ، « عقلكز يوقمى ؟ ياخود عقلكز ايرميورمى ؟ نهايت يابديغكزه عقلكز ايرميورمى ؟ » ديمك اوله‌بيلير، كه يابدقلرى ايشلر بر بودالالق اولديغنى تنصيص ايده‌رك ايكنجى بر عتاب افاده ايدر . حاصلى بوراده يا مفعول تقدير ايتميوب عقل فعلنى لازم منزله‌سنده طوته‌رق نفى ماهيت معناسنده تلقى ايتمك ويامفعول تقدير ايديله‌جكسه مفسرينك يابدقلرى كبى (قبح صنيع) تقدير ايديلمك لازم كليردى . يوقسه (اوقوديغكزى آكلامايورميسكز ؟) سؤالى يك قابا .

٤) (كندى نفسكزى) يرينه (كنديكزى) ديمك اقتضا يدر ايدى . چونكه بوراده (نفس) دن مقصد (كنديكز) ديمكدر . (جسد) مقابلى اولان (نفس) دكلدر .

٢٥ — (واستعينوا بالصبر والصلاة وانها لكبيرة الا على الخاشعين) آيتى: « سز ، حوائجكز ايچون صبر و صلاة ايله استعانه ايديكز. واقعا بو صورتله استعانه آغيردر. لكن اهل خضوع وخشوع ايچون خفيفدر. » ديه تفسير وترجمه ايدلمشدر .

نورالبيان ترجمه‌لرى ايچنده اك اييسى كبى كورونن بو تفسير و ترجمه‌ده دخى سويله‌نه‌جك نه‌لر وار . بوراده بعض تفسيرلرك ، ازجمله قاضينك (استعينوا على حوائجكم) فقره‌سى ترجمه ايدلمك ايسته‌نيلمش. حالبوكه عربجه‌ده بو عباره‌نك معناسى تركجه‌ده‌كى (حوائجكز ايچون) ديمك دكلدر . عربجه‌ده حاجات ايله حوائجك اساساً فرقى اولمامقله برابر لسانمزده حوائج كلمه‌سى دها خصوصى بر معنى ايله آكلاشيلير. بناءً عليه بوراده (حوائج) دينلميوب (احتياجاتكز) دينلمك اقتضا ايدردى. (على حوائجكم) عبارهٔ تفسيريه‌سى‌ده (حوائجكز ايچون) صورتنده دكل ، (احتياجاتكزه قارشى) ديه ترجمه ايدلمك ايجاب ايدردى .

چونكه بو قيددن آكلاشيلاجق اولاجق فائدهٔ تفسيريه استعانه‌يه « مفعول له » تقديرنده دكل ، استعانه ايله صبرك وجه مناسبتنى كوستره‌جك بر متعلق ارائه ايتمكده‌در. بوندن دولايى قاضى بيضاوى (على حوائجكم) قيدينك عقبنده (بانتظار النجح والفرج) ديه‌يى اونوتمامش و بو وجهله صبرك بر لازمنده اشارت ايدرك صبر ايله استعانه‌ده بر نيكينلك تلقينى مندمج بولنديغنى آكلاتيويرمشدر . عينى زمانده حوائجى « مستعان له »

اوله‌رق دکل، «مستعان‌علیه» اوله‌رق تقدیر ایتمشدر . بناءً علیه استعانه حوائج ایچون دکل ، حوائجه‌یعنی احتیاجاته‌قارشی صبر ومقاومت‌وامید سلامت‌وموفقیت ایله‌اولمق‌لازم کله‌جکدر . اگر بر «مستعان‌له» تقدیری هرحالده آرزو ایدیلیورسه اووقت «حوائجکزك‌اسعافی‌ایچون» دنیلمك لازم کلیردی . فقط استعانه کلمه‌سنك مستغنی اولدیغی بو معنای ، مقام تفسیرده برقید مخصوص ایله کوسترمکه هیچ‌ده لزوم یوقدر . بالخاصه تنقیح سوداسنده بولنانلر ایچون ...

کورولیورکه نورالیسان مترجملری قرآنك دکل ، تفسیرلرك بیله دقائقنی تمیز ایده‌بیله‌جك برحالده دکلدرلر. تفسیرك شرائط مهمه‌سندن بری‌اولان علم معانی وبلاغتدن‌اصلا خبرلری یوقدر. بونك ایچوندرکه تفسیر قصدیله معنای آیته علاوه‌ایتدکاری‌قیدلری بیله تفسیر کتابلرندن التقاط ایدرکن ، مهم وجانلی نقطه‌لری فرق ایتمه‌رك قیریق برطرفدن یاقالاییوریورلر. وبووجهله نظم قرآنی عامیانه برشکله افراغ‌ایلیورلر.

شونی‌ده اخطار ایتمك ایسترزکه مترجملر بتون استثناالری ، نقیض حکمه ربط ایدیورلر. هرنفیی‌اثبات ، هراثباتی نفی‌یاپیورلر. بوکیدیشله (وما كان لمؤمن ان يقتل مؤمنا الا خطأً) آیتنه کلدکلری زمان ، غالبا (برمؤمن ایچون برمؤمنی قتل‌ایتمك‌جائز دکلدر، لکن خطأً جائزدر) صورتنده بر ترجمه یاپه‌جقلر . حال‌بوکه استثنانی نفیدن‌اثبات ، اثباتدن نفی تلقی ایدن علماء شافعیه‌بیله ، بونك هرزمان بویله اولدیغی‌ادعاسنده دکلدرلر. حنفیه‌نك تصریح ایتدیکی وجهله استثنا (حکم بالباقی بعد الثنیا) در . یعنی ، مستثنانی چیقاردقدن صوکره ماعدا اوزرینه حکم‌در ، مستثنی طرفنده‌کی حکم ایسه احتمال اوزره قالیر . بوندن ماعداسی شویله‌در، دیمك ، ماعدا حقنده‌برحکم‌ایسه‌ده، بو، دیدیکمز مشارالیهك حکمنی تعیین دیمك دکلدر. فی‌الواقع عربجه‌ده‌کی «الا»نك استثناده مقابلی‌اولان ترکجه «مکر» کلمه‌سی‌ده‌حکمی تعیین‌ایتمیوب‌احتماللی براقیر . « لايكون هذا الا ان يكون كذا » « بو اولماز ، مکر شویله اولسون » دیدیکمز زمان ، شویله اولورسه هرحالده بو اولور معناسی آکلاشیلماز . کرچه قرائن خارجیه ایله بواحتمالك تعیین ایدیله‌بیله‌جکی پك چوق یرلر بولنه‌بیلیر . فقط بو کبی تعیینلر کلامه دکل ، عقله ، عرفه ، حاله ، حاصلی قرینه‌سنه مضاف اولور .

ایشته مترجملر بوحقیقتدن ، بوحقیقت اصولیه‌دن غافل‌بولندقلری ایچون ، استثنالری هرزمان انطاق ایدیورلر ، وبوندن دولایی (وانها لكبيرة الا على الخاشعين) نظم کریمنی (هرحالده بونك اهل خشوعدن ماعداسنه آغیراولدیغنده‌ده‌شبهه یوقدر) مآلنده ترجمه ایتمه‌یوب‌بوصورتله استعانه‌نك اهل خشوع ایچون خفیف اولدیغنی‌تصریح ایتمکده‌اصرار ایله‌یورلر .

حال‌بوکه آیتدن بو خفیفلکی آکلامق موافق دکلدر . (اهل خشوعدن ماعداسی ایچون هرحالده‌آغیردر) حکمندن ، اهل‌خشوع ایچون اصلا آغیر اولمیوب بهمه‌حال خفیف اولمق حکمنی قطعیتله‌آلمق دوغری اوله‌ماز . بونی قرائن خارجیه ایله تعیین ایتمك‌ده ممکن اولماز، چونکه بعض خصوصلرده شدائده صبر ایله استعانه اهل خشوع ایچون‌ده آغیر اولمق احتمالی باقیدر . باقی اولدیغی ایچوندرکه مجاهده واردر . اویله اولمسه ایدی ، معنای مجاهده قالماز وبوخصوصده حسب‌البشریه صبر ایده‌مه‌مك کفر اولوردی .

۲٦ — « الذين يظنون انهم ملاقوا ربهم وانهم اليه راجعون » آیتی : « او اهل‌خضوع وخشوع‌که اولدوکدن صوکرا دیریله‌جکلرینی وآخرنده الله عظیم‌الشانه ملاقی اولارق مکافات ، یاخود مجازات کوره‌جکلرینی بیلیرلر . » دیه تفسیر ویا ترجمه ایدلمش .

اولا : بو آیت ، اهل خشوعك استثناسنده عامل اولان معنای بیان ایچون مسوق اولدیغنه کوره ، آیت سابقه‌یه ربطی اهل خضوع وخشوع توطئه‌سیله یاپیلمیوب (اونلرکه) طرزنده کوسترلسه ایدی بو وصفك خشوع وصفنه مترتب دکل، بلکه هم خشوعی وهم صدق استعانه‌یی مفید بر وصف اصلی اولدیغی آکلاشیلمش اولوردی. بناءً علیه بوراده ذکر خشوع ناروا برتکرار اولدیغی کبی ، خضوع کلمه‌سی‌ده بسبتون فضله‌در .

ثانیاً : بوآیتك معناسی ترجمه‌ده‌کی معانی‌یی متضمن ایسه‌ده (لقاء الله ورجوع الى الله) دها عمیق وذها ذوقلی معنالری متضمندر . اویله برلقا که بونك یانده باشقه درلو مکافات ومجازاتی قاله آلمق ذوقسزلق اولور .

وصلت عظمی ، غایة‌الغایات ایکن ، اونی دیکر مکافات ومجازاته واسطه کبی کوسترمك ، لاتشبیه اداره لامبه‌سنی یاقه‌جق کبریت چاقمق ایچون کونشك طوغمه‌سنی تمنی ایتمکه بکزه‌مزمی ؟ دیدار حق مواجهه‌سنده هرشی سونر؛ اوندن باشقه هرامل سونمك ، سوندیرلمك لازم کلیر. نظم آیت ، اوذوقا کبری بویله برعظمت بیان ایله آکلاتمق ایچون‌ماسوایی‌سیلمش. حال‌بوکه مترجملر، بوذوقی‌ماسواده‌افنا ایتمشلر.

ثالثاً : (یظنون)‌یی (بیلیرلر) دیه ترجمه‌ایتمك بوراده بك یاکلش دکلسه‌ده ایی دکلدر . بونی (امید قویسنده‌درلر) کبی بر تعبیر ایله افاده ایتمك دها موافقدر . چونکه نیچون (یعلمون) دینلمه‌مش‌ده (یظنون) دینلمشدر ؟ سؤالی وارد اولور .

ایشته نورالیان مترجملری ، وادیٔ تفسیرده طولاشدقلرینی بیان ایتدکلرندن دولایی ، بو آیتلرك ، ترجمه‌لری اوزرنده‌کی انتقاداتمزی بوهفته بو نقطهٔ نظردن یابدق. بونکله‌ده قارئین کرامه (تفسیرترجمه‌سی) حقنده بر فکر ویردك ظن ایدییورز .

***

بو هفته آلدیغمز بعض مکتوبلرده خطالری و معنای قرآنی تحریفلری ماده ماده اوله‌رق کوستریلدیکی حالده ینه تحریف وخطالرینی تصحیح ایتمیه‌رك بوخطالی یولده دوام ایدن مترجملره قارشی اخطارات خیرخواخانه‌ده بولونمه‌یه آرتیق لزوم قالمادیغی ، نه سویلنسه اونلرك عزت قرآنی عزت نفسلرینه ترجیح ایتمیه‌جکلری مسلمانلرجه آکلاشیلمش اولدیغی بیان اولونیور . مکتوبلرده مترجملر حقنده آغیر بر طاقم تعبیرات واتهامات اولدیغی جهتله مکتوبلری عیناً درج ایتمدك .

نورالبیان محررلرینك بو ایشی برسوء نیتله یاپمش اولدقلرینه بزجه بردلیل یوقدر . بو ذواتك هربری محترم وحسن نیت صاحبیدر . بویله صاپا بریول طوتملری اولسه‌اولسه بوخصوصده‌کی عدم اهلیتلریدر. بویوزدن خطالرینك ومعنای قرآنی نه‌صورتله تحریف ایتمش اولدقلرینك فرقنه واره‌مایورلر . ایی یاپیورز ، قناعتیله دوام ایدوب کیدیورلر .

بو ذوات محترمه‌نك مسلمانلرك نظرنده بویله بر وضعیته دوشملری بالطبع موجب تأثردر . مع مافیه طوتدقلری خطالی یولی تصحیح ایتمك اللرنده ایکن بوجهته‌ده یاناشاملری شاشیله‌جق برشیدر . پك حرمت ایتدیکمز بو ذواتك برآن اول بوصاپا یولدن قورتولملرینی تمنی ایدرز .

بزم انتقاداتمزه کلنجه بوخصوصده دوام ایتمك ضروریدر . یالکز بزم ایچون دکل ، اك کوچوك برخطا وتحریفه واقف اولان هر مسلمان ایچون بوخطایی کوسترمك بر فریضهٔ دینیه‌در . بزم انتقادلریمز هیئت کرامك شخصلری دکل، اثرلری حقنده‌در . وه‌ظن ایدرز، کندیلری ده بزی معذور کورورلر . اریکیج، بوذوات محترمه‌نك مسلمانلغه، قرآن جلیله هیچ بر فائده ویرمه‌ین، بالعکس مضرت بخش ایدن و کندیلرینی ده مسلمانلر نظرنده پك فنا بر وضعیته القا ایدن بوخطالی یولدن فراغت ایده‌جکلرینی شبهه‌سز عد ایدرز .

اخلاقك منشأی

ولقد خلقنا الانسان فی احسن تقویم ثم رددناه اسفل سافلین
الا الذین آمنوا وعملوا الصالحات فلهم اجر غیر ممنون [۱]
طقسان دردنجی سوره : آیت ۴ ، ۵ ، ۶ ـ

انسان نه غریب بر خلقته مالك‌در ! اونك خصائصنی تدقیق ایدنلر ایچین عقولی ادراك ماهیتنده حیران براقاجق خارقه‌لر کورمه‌مك ، افکاره دهشت ویرن بر طاقم حالاتنه شاهد اولماق قابل دکلدر .

تحری حقیقت استعدادیله مجبول، نامتناهی‌یی ادراك ایتمك حرصیله مفطور اولان انسان مخلوقات سائره‌دن ممتاز بر موقعده‌در .

خالق ذوی الجلال انسانه ملکیتله حیوانیت مرتبه‌سی آره‌سنده اویله بر موقع ویرمش که اکر او موقعك حقنی کرکی کبی ادا ایده‌جك اولورسه ملکلر خادم آمالی ، فلکلر کمینه پایهٔ کمالی اولور . فقط وظیفهٔ انسانیه‌سنی ایفاده قصور ایدر ، نفس اماره‌نك تحکمی آلتنه کیره‌جك اولورسه اویله سافل بر درکه‌یه دوشر که بهائمك اك‌باباغیسی بیله سفلیتك ، ذلتك بو درجه‌سندن استکراه ایدر .

ایشته انسانك نصیب ازلیسی بودر . خالق حکیم تا ازلدن تقدیر ایدرك ، شانته لایق اوله‌جق مرتبهٔ کمال ورفعته تعالی ایچین لازم کلن قابلیت واستعدادی انسانه ویرمشدر .

آدمی زاده طرفه معجونست از فرشته سرشته واز حیوان
کرکند میل این شود به ازین ورکند میل آن شود بد از آن

مع مافیه جناب حقك ، بر طرفدن تصور ایدیله بیله‌جك مراتب فضائلك کافه‌سنك فوقنه چیقه بیله‌جك اهلیت واستعدادده یاراتدیغی انسان طوغری یولدن انحراف ایدرسه درکات رذائلك اك پست پایه‌سنه سقوط ایده‌ر. انسانك سعادتی کندیسنه ویریلن قابلیت واستعدادایله چالیشوب کندیسی ایچین مقدر اولان اوموقع بلندی احراز ایتمکدر . او مرتبه‌یه واصل اوله بیلمك ایسه تربیهٔ نفس ایله ، تهذیب اخلاق ایله ، قوای فکریه‌یی اعمال ایده‌رك اونك ثمرات نافعه‌سنی اقتطاف ایله اولده ایدیله‌

[۱] بوآیت جلیله اخلاقك اس الاساسیدر . انسانك خلقتنی ، حال وشأنی ، وسیلهٔ سعادتی نه‌لر اولدیغنی غایت بلیغ بر صورتده افاده ایتمکده‌در . انسانك شره میال اولدیغی ادعاسی دوغری دکلدر . انسان روحاً وبدناً اك کوزل ، اك مفضل ومکرم بر صورتده یارادلمش، یرلرده سیادت ، نامتناهی عوالمه کسب اطلاع ایده‌جك برعقل ایله تکریم اولونمش ، شانته لایق اولاجق مرتبهٔ کمال رفعته تعالی ایچون لازم کلن قابلیت واستعداد کندیسنه ویرلشدر .

فطرت اصلیه‌سنی محافظه ایتدکجه خیر وفضیلتدن انحراف ایتمز . ایشته « لقد خلقنا الانسان فی احسن تقویم » نظم جلیلی بورایه اشارتدر . فقط انسان مغلوب هوساتی اولورسه مقتضای فطرت کندیسی ایچین مقدر اولان مقامه یوکسلمك شویله طورسون، اسفل سافلین حیوانیته سقوط ایدرکه «ثم رددناه اسفل سافلین» بونی کوستریور . انسانك درکهٔ حیوانیته سقوط ایتمیه‌رك کندیسی ایچین مقدر اولان غایهٔ کماله یوکسله بیلمسی ایمان وعمل صالحه متوقف اولدیغی ده « الا الذین آمنوا وعملوا الصالحات » نظم جلیلندن مستفاد اولقده‌در . درکهٔ حیوانیته سقوط ایتمه‌مك ایچین شرط اساسی اولان ایماندن مقصد، خیر ایله شرك، فضیلت ایله رذیله‌نك بینی نفسك یقیناً فارق اولمسی ، بوعالم موجوداتاوزرنده خیره راضی اولان ، لکن شره راضی اولمیان ، فضیلتی ایسته‌ین، لکن رذیله‌یی ایسته‌مه‌ین بر وجود مطلقك نکهبان بولندیغنی ینه او اطمئنان ایله بیلمك وانبیاسنی تصدیق ایتمکدر .

عمل صالحه کلنجه : اوده ذوق سلیمك ، طبع مستقیمك رد ایتمدیکی بر طاقم اعمال خیریه‌در که انسانك کندی نفسنه ، عائله‌سنه ، ملتنه ، بوتون انسانلره، الحاصل خواص وعوامه نفعی دوقونان ، جمله‌سنك امور ومصالحیله هم آهنك بولونان اعمالدر . هر دین صحیحك مرعیت احکامی زماننده آمر اولدیغی عبادات صحیحه‌ده بو اعمال صالحه‌دندر . شو حالده انسانك سعادتی ، اخلاق عملی‌نك کوسترمکده اولدیغی وظائف بشریه‌یی حسن صورتله ایفا ایتمك اولدیغی بوآیت کریمه‌دن مستفاد اولمقده‌در .

بیله‌جکنده بوتون حکما متفق اولدیغی کبی اسلامده بونی ناطقدر .
[قد افلح من زکیها وقد خاب من دسیها ـ قرآن کریم]

بنابرین انسانی کندیسی ایچین مقدر اولان غایهٔ کماله ایصال ایده‌جك طریق ، دیندن مستفاد اولان اخلاقدر .

اخلاقك منشأی حقنده بر چوق نظریه‌لر سرد ایدلمش اولدیغی معلومدر . بونکله برابر اخلاقك منشأی حقنده صاغلام بر فکر ایدینه بیلمك ایچین نظرلریمزی بشریتك ادوار سابقه‌سنه ارجاع ایتمه‌مز لازمدر .

فی الحقیقه انسان نظر تحریسنی اعصار سالفهٔ انسانیتدن هانکیسنه دوغرو ارجاع ایدرسه ایتسون اونلرده خیر وشر ، فضیلت ورذیلت مفهومنه دائر برشیئه تصادف ایده‌جکدر . بشر ؛ اك ابتدائی دورلرنده بیله مادیاتك ماوراسنده برطاقم حقایق اولدیغنی آکلامش ، افعال واشیا آره‌سنده‌کی خیر وشری ، حسن وقبحی ـ سویهٔ ادراکی نسبتنده ـ تمیز ایله‌مش ، بوتون حرکات وسکناتنه حاکم اولان برقانون اخلاقینك لزومنی حس ایتمشدر . فضیلت ورذیلت حسی بشریت قدر قدیمدر .

بناءً علیه بر حقیقت اوله‌رق دییه بیلیرز که : حیات بشری تنظیم ایدن معاملاتك قوانین ناظمه‌سنی انسانلره ایلك تعلیم ایدن « دین » اولدیغی کبی ، قوانین اخلاقیه‌یی ، واجبات انسانیه‌یی تعلیم ایدن‌ده ینه « دین » در . بونلری بشریت وحی الٓهی ایله اوکرنمشدر . شکل نه اولورسه اولسون ، مبادی نه قدر ایلری کوتورولورسه کوتورولسون هرحالده بونك منشأی تلقین سماویدر . بو جهتله‌درکه بعض محققین حکما دینك خارجنده هیچ بر اخلاق تصور ایده‌مه‌مکده‌در . ذاتاً هر دینك ارکان اساسیه‌سندن برینی‌ده قواعد اخلاقیه تشکیل ایتمسی ، و صوك پیغمبر حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) افندمزك « بن آنجق مکارم اخلاقی تماملامق ایچین بعث اولوندم » بیورمالری‌ده بونك دلائل باهره‌سندن دکلمیدر ؟

بونك ایچیندرکه : خواص وعوامی حیران ایدن فضیلتلرك ادوار انکشافی دائما عقیده وایمانك قوتلی اولدیغی زمانلره تصادف ایتمش ، بالعکس قلبلرده ایمانك کوشه‌مه‌یه باشلادیغی دورلرده ایسه قواعد اخلاقیه‌ده تأثیرینی غیب ایدرك رذائل وقبائح جمعیته حکمران اولمشدر . دین ایله اخلاق آره‌سنده‌کی بو روابط قویه‌ده اثبات ایدیورکه : اخلاق ، دیندن مستفاددر . دینه مستند اولمایان اخلاق حقیقتده یوق دیمکدر .

اوت ، قواعد اخلاقیه هانکی قومده مطلوب اولان درجهٔ سعادتی تکفلدن قاصر قالمش ایسه ، بو جهتده‌کی نقصانی اوقومك عقلاسی ، فلاسفه‌سی اکماله چالیشمشدر . فقط دین اوزرینه مستند اولمایوب‌ده صرف عقله استناد ایدن قواعد اخلاقیه‌نك اکثریت عظیمهٔ بشریت ایچون هیچ بر وقت واجب الاتباع اولامایه‌جغی‌ده بدیهیدر .

اخلاقیون اسلامیه‌یه کوره اخلاق دینه مستنددر . قاعدهٔ اخلاقیه‌یی یالکز عقلدن دکل ، بلکه عقلك ارشادیله دین‌دن استنباط ایدیورز . اساساً دین اسلام بردین اخلاقدر . دین اسلامده‌کی حکمت عملیه‌نك محتوی اولدیغی تفصیلات هر منصف مدققی حیرتلره القا ایده‌جك درجه‌ده چوقدر .

دین اسلام اك سالم ، اك متین برفلسفه‌نك قبول ایده‌بیله‌جکی مبادئ اخلاقیه‌دن هیچ برینی اهمال ایتمه‌مش ؛ حریت ، مسئولیت ، وظیفه مبدألرینی اك واسع بر صورتده تقریر ایلمشدر .

علی الاطلاق اخلاقك دین‌دن آیری اولدیغنی ویاخود آیری اولمق لازم کلدیکنی ادعا ایتمك ، اسلامك اساسنی بیلمه‌مکدن باشقه بر شی ایله تفسیر اولوناماز .

اسلامك وضع ایله‌مش اولدیغی نظریات اخلاقیه تدقیق ایدلدکدن صوکره اسلامه قارشی بویله بر ادعانك غیر وارد اولدیغی قانعتنده‌یز .

چونکه دین اسلام ، حریت شخصیه مبدأنی اك قوتلی برصورتده تقریر ، مسئولیت ووظیفه اساسلرینی تثبیت و نفوسی تذکیه ایدن ، قلبلری لوث رذائلدن آزاده قیلان ، عقولی ضیای حق ایله تنویر ایله‌ن ؛ جمعیت بشریه‌نك محتاج اولدیغی هردرلو لوازمی تکفل ایدن ، معتقدلرینه بوتون فروع مدنیه‌یی تلقی ایله امر ایدن بردین کمال و بر دین فضیلتدر . هردرلو حکمتی شامل ، اتحاده سائق ، محبت وشفقته ، احسان ومعاونته داعی بر دین عالیدر .

بناءً علیه ملتمزك اخلاق واجتماعیات ساحه‌سنده اعتلاسی ، اخلاق محمدیه‌یی کندیسنه رهبر حرکت اتخاذ ایله‌مسیله ممکن اوله‌بیله‌جکدر . دین‌دن آیری بر اخلاقك عقول صحیحه‌یه کوره قیمتی ، حتی وجودی بیله یوقدر ؛ اساساً دین‌دن آیری بر اخلاق ، حد ذاتنده اخلاقك فقدانی دیمکدر .

بزشوکا قانعزکه : تك بر بدعت ، بر فنا فکر و اعتقاد ، آنجق خرده‌بین علم ایله باقانلر طرفندن کوروله‌بیله‌جك ، برطاقم عوامل مضره‌نك التحاقی سایه‌سنده بویودکجه بویور وبو عوامل برکره کوکلشدیمی آرتق ملتلری بیتیرن امراض اجتماعیه‌دن بری کلوب او اساسك اوزرینه یرلشیر . دین‌دن آیری مدنی بر اخلاق فکری‌ده ایشته بو بدعتلردندر . بیله‌رك ویاخود بیلمه‌یه‌رك اورته‌یه آتیلان بوفکرلر ، داها دوغروسی بو بدعتلر اویله اجتماعی مرضلره اساس اولیورکه اونلر برمدت موقته ایچین کندیسنی کوسترمسه‌بیله اعراضی ، آثاری برنظر مشاهد ایچین کیزلی قالاماز .

آقشه‌کلی

احمد حمدی

علمای اسلامده تلقیات اخلاقیه

علمای اسلام نظرنده اخلاق ، افعال بشریه‌نك صدورنده عامل مؤثر اولان احوال نفسانیه‌دن عبارتدر . غایهٔ اخلاقیه‌ده دنیا وعقبا صلاح وخلاصه نائل اولمقدر . انسانلرده اوچ نوع نفس واردر . بو نفسلره قوت عنوانی ویریلیر . نوعلری شونلردر : قوهٔ شهوانیه، قوهٔ غضبیه ، قوهٔ ناطقه ... قوهٔ شهوانیه : انسانی ، خیالده مرتسم بر مطلوبك تحصیلنه تحریك ایدن بر قوتدر . قوهٔ غضبیه : انسانی ، خیالده مرتسم برمنفورك دفعنه تحریك ایدن بر قوتدر . قوهٔ ناطقه : امور کلیه وجزئیه‌یی ادراك ایدن و افعال فکریه وحدسیه اوزرنده عامل مؤثر اولان بر قوتدر . قوهٔ ناطقه‌نك ایکی شعبه‌سی واردر : بری قوهٔ عاقله ، دیکری قوهٔ عامله‌در. بونلر قوهٔ نظریه وعملیه عنوانلری ایله‌ده یاد ایدیلیرلر . قوهٔ نظریه : کندیسیله امور تصوریه وتصدیقیه ادراك اولنان بر قوتدر . قوهٔ عملیه : افعال جزئیه‌نك فاعلی اولمق صددنده انسانلری فکر ، رویت ، حدس صورتلریله حرکته کتیرن بر قوتدر .

اخلاقك منشأی ایشته بو اوچ نوع قوای نفسانیه‌در . انسانلر آره‌سنده‌کی اخلاق اختلافاتنك حکمتی‌ده قوای نفسانیه‌نك اختلافیدر. قوهٔ شهوانیه‌دن متولد اولان اخلاقه اخلاق « بهیمیه » ، قوهٔ غضبیه‌دن متولد اولان اخلاقه اخلاق « سبعیه » ، قوهٔ ناطقه‌دن متولد اولان اخلاقه‌ده اخلاق « ملکیه » صفتلری اضافه ایدیلیر . اخلاقك اوچ قسمی واردر : برنجیسی فضیلت ، ایکنجیسی رذیلت صفتلریله توصیف ایدیلیر. اوچنجیسی نه فضیلت ، نه‌ده رذیلت صفتلریله متصف دکلدر. فضیلت صفتیله توصیف ایدیلن اخلاق مبدأ کمال اولان اخلاق، رذیلت صفتیله متصف اولان اخلاق مبدأ نقصانیت اولان اخلاق ، بو ایکی صفتدن هیچ بریله توصیف ایدلمه‌ین اخلاق‌ده نه کماله ، نه‌ده نقصانیته مبدأ اولمایان اخلاقدر .

انسانلرده‌کی اوچ نوع قوای نفسانیه‌دن هر برینك اوچر درجه‌سی واردر: اعتدال ، افراط ، تفریط درجه‌لری . . هر قوهٔ نفسانیه‌نك اعتدال درجه‌سی فضیلت ، افراط وتفریط درجه‌سی‌ده رذیلتدر. فضیلت اخلاقیه‌نك منشأی اوچدر : قوهٔ شهوانیه‌نك اعتدالی، قوهٔ غضبیه‌نك اعتدالی ، قوهٔ ناطقه‌نك اعتدالی ... رذیلت اخلاقیه‌نك منشأی آتیدر: قوهٔ شهوانیه‌نك افراط وتفریطی ، قوهٔ غضبیه‌نك افراط وتفریطی ، قوهٔ ناطقه‌نك افراط وتفریطی . . .

قوهٔ شهوانیه‌نك اعتدالندن « عفت » ، قوهٔ غضبیه‌نك اعتدالندن « شجاعت » ، قوهٔ ناطقه‌نك اعتدالندن‌ده « حکمت » حصوله کلیر . بونلرك هر اوچی‌ده اعتدال محصولی اولدقلری ایچون ، هر برینه « عدالت » عنوانی ویریله‌بیلیر . قوهٔ شهوانیه‌نك افراط درجه‌سی « فجور » ، تفریط درجه‌سی « خمود » در . فجور : حد مشروعدن ایلری کچمکدر ، خمود : حد مشروعك کری‌سنده قالمقدر . قوهٔ غضبیه‌نك افراط درجه‌سی « تهور » ، تفریط درجه‌سی « جبن » در. بشقه‌سنك حقوقنه تجاوز ایتمك فجور ایله تهوردن ایلری کلیر ، کندی حقوقنی مدافعه ایده‌مه‌مك‌ده خمود ایله جبندن حاصل اولور . قوهٔ ناطقه‌نك افراطی « جربزه » ، تفریطی‌ده « بلاهت » در . قوای ثلاثه‌نك اعتدال درجه‌لرینه « عدالت » دینیله‌بیلدیکی کبی ، افراط وتفریط درجه‌لرینه‌ده « جور » صفتی اضافه ایدیله‌بیلیر . شو حالده بتون اخلاق ، « عدالت » و « جور » کلمه‌لرنده طوپلانیور دیمکدر . بتون مکارم اخلاقیه عدالتدن ، بتون رذائل اخلاقیه‌ده جوردن عبارتدر. جور : ظلم دیمکدر. عدالت ایله ظلم برر منبع اخلاقیدر . برندن آب زلال فضیلت ، دیکرندن آب خونین رذیلت نبعان ایدر . آب زلال منبعی وار ایکن ، انسانیت دستی‌سنی منبع چرکابدن طولدیرانلر دائرهٔ انسانیتده داخل دکل ، سمای انسانیتده چیرکین برر لکه‌درلر . فقط نه چاره‌که لکه اولمانی انسان اولمایه ترجیح ایدن نسللر کوندن کونه چوغالمقده‌در . سعادت دنیویه واخرویه‌یی احرازه مستعد بر انسان کامل اولمق ایسته‌ین کیمسه قوای ثلاثهٔ نفسانیه‌سنی اصلاح وتهذیبه چالیشمالیدر . فقط اصلاح وتهذیبه اولا قوهٔ ناطقه‌دن باشلامق لازم کلیر . قوهٔ ناطقه اصلاح وتهذیب ایدلمه‌دکجه قوهٔ شهوانیه ایله قوهٔ غضبیه اصلاح وتهذیب ایدیله‌من . قوهٔ ناطقه‌دن منشعب قوهٔ نظریه‌یی اصلاح وتهذیب ایتمك علوم لازمه‌یی تحصیل ومطالعه ایله اوله‌بیلیر : اخلاقك اصلاح وتهذیبنه خدمتی اولاجق علملر شونلردر :

علم النفس، علم الادیان ، علم الاخلاق ، علم الاجتماع ، علم الوظائف، علم التصوف، علم الحقوق، سیر انبیا ، مناقب اولیا وعلما ، تراجم احوال صلحا واتقیا . . .

قوهٔ ناطقه‌دن منشعب قوهٔ علمیه‌نك کیفیت تهذیب واصلاحی شو وجهله اولور : نفسی رذائل اخلاقیه‌دن تخلیه وفضائل اخلاق ایله تحلیه ایتمك . . قوهٔ ناطقه‌نك بو شعبه‌لری اصلاح وتهذیب ایدیلنجه قوهٔ شهوانیه ایله قوهٔ غضبیه‌ده تهذیب واصلاح ایدلمش اولور . فضائل اخلاقیه ایله اتصافه تأثیری طوقونان بالاده‌کی علملرك فائده‌لری نظری‌در . عملی تأثیرلری تماس واختلاطلر اجرا ایدر . مکارم اخلاقیه‌یی اکتساب ایچون بر طرفدن علوم لازمه‌یی تحصیل ویا مطالعه ایتمکله برابر دیکر طرفدن‌ده تماس واختلاطلری مکارم اخلاقیه اربابنه حصر وقصر ایتمك ، دائما فضیلتلی ، تربیتکار ، معالی نثار محیط ومجلسلرده بولنمایه چالیشمق لازمدر . اوت ، اخلاق بشریه اوزرنده اك زیاده عملی تأثیرلر بیراقان حاللر ، عامللر ، سببلر فردی ، اجتماعی تماسلردر. خصوصی

وعمومی محیطلر تأثیر وتربیه نقطهٔنظرندن مکتبلر قدار حائز اهمیتدر. عائله محیطلری چوجقلر ایچون بر مکتب اولدقلری کبی، خارجده‌کی خصوصی وعمومی محیطلرده مکلف انسانلر ایچون بر مکتب موقعنده‌درلر. ایی مکتبلرده تربیه‌لی، فضیلتلی، دینلی، ایمانلی شاکردلر، کوتو مکتبلرده‌ده تربیه‌سز، فضیلتسز، دین‌سز، ایمانسز، اخلاقسز شاکردلر یتیشه‌جکی کبی؛ تربیه‌لی، فضیلتلی، دین‌لی، ایمانلی، اخلاقلی عائله محیطلرنده، ینه بوحالده‌کی خارجی محیطلرده عین شرائط وفضائلی جامع فردلر؛ بوزوق، متعفن، متفسخ، متردی، عقیده‌سز، اخلاقسز خصوصی وعمومی محیط اجتماعلرده‌ده عینی شرائط ورذائلی حامل فردلر یتیشیر.

قوهٔ شهوانیه ایله قوهٔ غضبیه‌دن نشئت ایدن اخلاق اخلاق حسنه‌در. قوهٔ غضبیه قوهٔ شهوانیه‌دن دها آزغین ودها طاشقیندر. آنك ایچون قوهٔ غضبیه‌سی غالب اولان انسانلر پك آزغین وپك طاشقین اولورلر. زنا، لواطه، سرخوشلق، اسرارکشلك، قماربازلق، طولاندیریجیلق، یانکسیجیلك، حیله‌کارلق، حرام یییجیلك، خرسزلق، یالانجیلق، عفت‌سزلك، غصب ایتمك، رشوت آلمق، رشوت ویرمك، ظلم ایتمك، اسراف وسفاهتده بولنمق، احتراص، افترا، اغفال، اضلال، افساد، بخل کبی رذائل اخلاقیه حسك تحت تأثیرنده بولنان قوهٔ شهوانیه‌نك آثار فعلیه‌سیدر. بونلرك بعضیلری قوهٔ شهوانیه‌نك افراطندن، دیکر بعضیلری‌ده تفریطندن حصوله کلیر.

مجادلهٔ لسانیه، مشاتمهٔ لسانیه، هردرلو نزاعلر، جداللر، تفرقه‌بازلقلر، ضربلر، جرحلر، قتللر، قتاللر، محاربه‌لر، شقاوتلر، طارغینلقلر، امتزاجسزلقلر وبونلره مماثل رذائل اخلاقیه‌ده قوهٔ غضبیه‌نك آثار فعلیه‌سیدر. تعداد اولنان رذائل اخلاقیه‌نك برقسمی منحصراً قوهٔ شهوانیه‌نك، دیکر برقسمی ینه منحصراً قوهٔ غضبیه‌نك، اوچنجی برقسمی‌ده مشترکاً هرایکیسنك نتایج فعلیه‌سیدر. اجتماعی، معشری انتظاملری، سکونتلری، آسایشلری اخلال ایدن، هیئت اجتماعیه‌لر داخلنده فوضویت، انحلال، اضمحلال، آثارشی حصوله کتیرن، قوهٔ غضبیه‌نك فوران وغلیانیدر. آنك ایچون قوهٔ غضبیه‌دن متولد اخلاقه: اخلاق «سبعیه» نامی ویریلیور. اخلاق سبعیه دیمك: یرتیجی حیوانلرك اخلاق خونبارلرینه مماثل اخلاق دیمکدر. قوهٔ غضبیه عمومی واجتماعی مصیبتلرك، آفتلرك منبعی اولدیغی ایچون، علمای اسلام، بوقوهٔ نفسانیه‌نك اصلاح وتهذیبنه پك زیاده اهتمام واعتنا ایدلمه‌سنی توصیه ایتمکده‌در.

حقوقی، مالی، عرضی، ناموسی امن واعتمادلری، اخلاقی، عدلی، قانونی، اجتماعی دستورلری اخلال ایدن‌ده قوهٔ شهوانیه‌نك عصیان وطغیانیدر. آنك ایچون، ایکنجی درجه‌ده بوقوهٔ نفسانیه‌نك اصلاح وتهذیبنه چالیشلماسنه ینه علمای اسلامجه شدید برلزوم کوسترلمکده‌در. بالای مقاله‌ده ایضاح اولندیغی وجهله، بوقوتلرك اصلاح وتهذیب ایدلمه‌لری افراط وتفریط حالندن چیقاریله‌رق اعتدال حالنه کتیرلمه‌لرندن عبارتدر.

بوقوتلری حال اعتداله کتیرمك اولا: قوهٔ ناطقه‌نك حال اعتداله کتیرلمه‌سنه متوقفدر. قوهٔ ناطقه، قوهٔ شهوانیه ایله قوهٔ غضبیه‌نك باصقیسی، مدیری، مدبریدر.

بعض فردلرده قوهٔ شهوانیه، دیکر بعض فردلرده قوهٔ غضبیه، دیکر قسم فردلرده‌ده هرایکی قوهٔ نفسانیه غالب اولور. قوهٔ شهوانیه‌سی غالب اولان فردلردن شهوانی افعال، قوهٔ غضبیه‌سی غالب اولان فردلردن غضبی افعال صدور ایدر. هم قوهٔ شهوانیه‌سی، هم‌ده قوهٔ غضبیه‌سی غالب اولان فردلردن‌ده هرایکی نوع افعال حصوله کلیر. هم کندی نفسنه، هم‌ده منسوب اولدیغی هیئت اجتماعیه‌یه الك زیاده ضرری، شری طوقونان فردلر هرایکی قوهٔ نفسانیه‌سی آزغین وطاشقین اولان فردلردر. بوقوتلرك درجه‌لری هرانسانده مساوی دکلدر، برنده معتدل، دیکرنده افراط، اوچنجیسنده تفریط درجه‌سنده بولنور. آنك ایچون فردلرك اخلاقی آره‌سنده مخالفت ومباینت کوریلور. عین درجه‌ده‌کی عین قوهٔ نفسانیه‌ده متماثل اولان فردلرك اخلاقی آره‌سنده‌ده مشابهت ومماثلت مشاهده ایدیلیر. ریاضتك، سیر وسلوکك، تغذیه‌ده اعتدالك، زهد واتقانك قوای نفسانیه‌یی اصلاح وتهذیبده پك بیوك تأثیرلری واردر.

ی. ع

الٓهیات فاکولته‌سی

الٓهیات فاکولته‌سنك دیکر نواقص علمیه‌سی

بوفاکولته‌نك تدریسات پروغرامنه، قضارا درج ایدلمش بولنان تفسیر وحدیث درسلرینه؛ خدارا، علم کلام، علم فقه، علم اصول فقه درسلری دخی علاوه ایدلسه، تدریسات دینیه‌ینه عقامته محکومدر. چونکه تفسیر، حدیث، کلام، فقه، اصول فقه علملری علوم دینیه کاشانه‌سنك مالزمهٔ سقفیه‌سیدر. مادی سقفلر کبی، بولاهوتی سقف‌ده، یا برهوا اوله‌رق تأسیس ایدیله‌مز. کرهٔ ارض ایله اجرام سماویه‌دن بشقه، فضاده معلق، استنادکاهه احتیاجدن آزاده هیچ بر موجوده مطلع دکلز. مادی بنالرك تأسسلری ناصل مادی زمینلره، مادی تمللره، مادی دیوارلره، مادی دیرکلره متوقف ایسه علمی بنالرك تأسسلری‌ده علمی زمینلره، علمی تمللره، علمی دیوارلره، علمی دیرکلره محتاجدر. علم دین کاشانه‌سنك سقف معلاسنی تشکیل ایدن تفسیر، حدیث، کلام، فقه، اصول فقه علملرینك استنادکاهی

اولان علمی زمینلر ، علمی تمللر ، علمی دیوارلر ، علمی دیرکلر صرف ، نحو ، معانی ، بیان ، بدیع علملریدر . تفسیر وحدیث علملریله ، علاوه‌لری لزومندن بحث اولنان دیکر علملر آره‌سنده‌کی ارتباط علمیلر بشقه برطریق علمی ایله‌ده ایضاح ایدیله‌بیلیر :

بین‌العلما وبین‌العلوم مصطلح بر « معدات » تعبیرعلمیسی واردر. معداتك لغت معناسی « محضرات » دیمکدر . اصطلاح‌علمی‌ده ، مثلا: بر منزل مقصوده متوجهاً آتیلمایه باشلانیلان مشی وحرکت خطوه‌لری کبی ، سلسله‌واری بکدیکرلرینه مربوط ومتصل بولنان وحرکتك مبدأنی منتهاسنه وصل ایدن خط ممتدده متلاحق اولان حرکات متسلسله‌یه اطلاق ایدیلیر . بزم منزل مقصودمز ، اکر تفسیر وحدیث علملرینی تدریس وتدرس ایتدیرمك ایسه ، صرف ، نحو ، معانی ، بیان ، بدیع ، کلام ، فقه ، اصول‌فقه علملری تفسیر وحدیث علملرینك معداتیدر . جسمانی حرکتلرده ایلك خطوه آتیلمادقجه دیکر خطوه‌لرك آتیلمالری امکانی اولمادیغی کبی ، علمی حرکتلرده دخی ابتدائی خطوه‌لر آتیلمادقجه انتهائی خطوه‌لرك آتیلمالرینه امکان علمی یوقدر . بزم ، علوم‌دینیه ساحه‌سنده آتمق مجبوریتنده بولندیغمز ایلك خطوهٔ علمیه علم‌صرف‌خطوه‌سیدر . بو مبدأدن حرکت ایدیله‌رك صره ایله ، نحو ، معانی ، بیان ، بدیع ، کلام ، فقه ، اصول فقه مرحلهٔ علمیه‌لری قطع اولنمادقجه ، قرآن وحدیث علملرینه وصول امکانی بولنه‌مز . قرآن وحدیث ایله ، کلام ، فقه ، اصول فقه آره‌سنده‌کی علمی ارتباط ومناسبتلری کچن هفته علی‌قدرالامکان ایضاح ایتمش ایدك . شمدی‌ده صرف ، نحو ، معانی ، بیان، بدیع علملرینك قرآن وحدیث ایله اولان ناقابل اهمال علاقه‌لرینی تدقیق وایضاح ایده‌لم :

لسانلرك ایکی خاصیتلری واردر. بری عوامه مخصوص لسان ، دیکری خواصه عائد لساندر . عوام لسانه صرف ونحولسانی ، خواص لسانه‌ده علم ، ادب ، صنعت لسانی دییه‌بیلیرز . لسانلرك بو ایکی خاصیتلری درکه برقومه منسوب وبر لسان ایله متکلم اولان فردلرك عوامیله خواصی یکدیکرلرینك افاده‌لرینی ترجمانسز اره‌رق اکلایه‌مزلر. عوام لسانی وجوده کتیرن، علم صرف ونحوقاعده‌لریدر. مع‌هذا، عامیلر، افاده‌لرینی صرف ونحو قاعده‌لرینه‌ده توفیق ایده‌مزلر. چونکه اونلرك لسانلری نظری وعلمی دکل ، سمعی وعملیدر . خواص لسانی تشکیل‌ایدن قاعده‌لرده‌معانی، بیان ، بدیع‌قاعده‌لریدر. فقط بولسانك تملی ینه صرف ونحو قاعده‌لرینك وجوده کتیردیکی لسان ابتدائیدر. معانی، بیان، بدیع قاعده‌لری لسان ابتدائینك تکمل واسطه‌لریدر . آنك ایچون صرف ونحو علملری اولمقسزین ، معانی ، بیان ، بدیع علملرندن هیچ بر وجهله استفاده ایدیله‌مز . عوام ناس معانی ، بیان ، بدیع علملریله تکمل ایدن لسان خواصدن ، هیچ برشی اکلایه‌مز ویاخود آنجق نحوی یعنی ابتدائی برمعنا اکلایه‌بیلیر . بو کیفیت مثلا : تورکجه اوقومق بیلنلرك ، ینه تورکجه یازلمش علمی برکتابی‌اوقویوب اکلامقدن عاجز بولنمالریله‌ثابتدر . بر آزصنعتکارانه یازلمش برمقاله‌یی‌اوقویوب‌ویاخود دیکله‌یوب‌ده مآل ومفادینی اکلامایانلر بولندیغی محتاج توضیح بر مسئله دکلدر .

موضوع بحثمز اولان قرآن وحدیثك لسان افاده‌لری آنجق خواص علمانك آکلایه‌بیله‌جکی بر لساندر . قرآن و حدیث صرف، نحو ، معانی ، بیان، بدیع قواعدینك منبع استنباط و استخراجیدر.

لسان عربی متخصصلری دقائق لسانیه‌یی قرآن وحدیثدن اوکره‌نیرلر ، فقط اوکره‌ندکلری قواعد لسانیه ایله، قرآن وحدیثك لسان بیانلرینه مماثل بر عبارهٔ عربیه تنظیم ایده‌مزلر . لسان عربیده تخصصك فائده ونتیجه‌سی لسان قرآن وحدیثی ممکن مرتبه آکلامایه منحصر قالیر ، لسان قرآن و حدیثی تنظیر ایده‌جك درجه‌ده ، لسان عربیده اختصاص پیدا ایتمك قدرت بشریه‌نك ساحه‌سی خارجنده‌در . وبو کیفیت قرآنك سماویلکنی منکر بلغای جاهلیه‌نك عجز ایله نتیجه‌له‌نن تنظیر قرآن خیال خاملریله ثابتدر . اوت ، لسان قرآن ، لسان ایجاز و اعجازدر . عوام عرب ، لسان مادر زادلری اولان عربجه‌یی کمال سهولتله تکلم ایتدکلری حالده قرآن و حدیثك نحوی لسانلرینی آکلامق اقتدارینی حائز دکللردر. متوسط درجه‌ده تحصیل کورمش اولانلر ، قرآن وحدیثك لسان نحویلرینی ممکن مرتبه اکلایه‌بیلیرلرسه‌ده ، معانی ، بیان ، بدیع علملرینك قواعدینه تماس ایدن دقائق لسانیه‌یی اکلامقدن عاجزدرلر .

لسان مسئله‌سی حقنده ویریلن بو مجمل و مختصر ایضاحاتدن استحصال اولنه‌جق نتیجه شودر : صرف ، نحو ، معانی ، بیان ، بدیع علملرنده اختصاص پیدا ایتمدکجه قرآن و حدیث لسانلرینی آکلامق امکانی یوقدر . بناءً علی ذلك ؛ اکر مقصدمز علوم دینیه متخصصلری یتیشدیرمك ایسه ، علوم دینیه‌نك یکانه منبعلری اولان قرآن و حدیثك آکلاشیله‌بیلمه‌سی ایچون تدریسلری لازم وضروری بولنان صرف ، نحو ، معانی ، بدیع کبی علوم لسانیه‌یی الٓهیات فاکولته‌سی پروغرامنه درج ایتمك ضرورتی اعترافده استعجال کوسترمه‌لی‌یز .

موضوع بحثك مبدأندن بورایه قادار علاوه‌لرینه لزوم کوستریلان علملر ، متوسط درجه‌ده دین عالملری یتیشدیرمه‌یی استهداف ایدن بر الٓهیات فاکولته‌سنك تدریسات پروغرامیدر . هیچ اولمازسه غیرمسلم مستشرقلر درجه‌سنده علوم اسلامیه متخصصلری یتشدیرمك غایه‌سنی تعقیب ایدن بر الٓهیات فاکولته‌سی پروغرامنه علاوه‌لری لازم کلن

بر قاچ علم و فن دها واردر : حکمت تشریع ، خلافیات فقهیه ، تصوف ، مقایسهٔ ادیان ... احکام اسلامیه‌نك حاوی بولندیغی تشریعی حکمتلری ، تکلیفی مصلحتلری تجسس و تحری فکرندن آزاده اوله‌رق فرمانبرالوهیت اولمق اقصای مراتب عبودیت ایسه‌ده، ایفاسیله مکلف بولندیغی احکام اسلامیه‌ده مندمج اسرار لاهوتیه‌یی دوشونمکدن هیچ بر مؤمن ممنوع دکلدر . بالعکس ، بو اسراری تفکر و تحری ایتمك ، فیوضات اسلامیه‌نك واسطهٔ تجلیاتی اولدیغندن طولایی تعبد محض و کامل ماهیتنده‌در . احکام اسلامیه‌ده ، مصالح عباده موافق اوله‌رق مندرج بولنان فیوضات تشریعیه افکار عبادده نه درجه تجلی وتظاهر ایدرسه فکر الوهیت‌ده او درجه منکشف اولور. بو اسرارك تجلیاتنه واسطه اولاجق یکانه علم، حکمت تشریع علمیدر .

خلافیات فقهیه معاملات دنیویه‌مز ایله علاقه‌دار اولدیغی ایچون پك زیاده حائز اهمیتدر . بز ، فیمابعد ، قانون مدنیمزی زمانك تحول دائمیسی قارشوسنده تجدید و تبدیله لزوم کوردکجه شرق و غرب ملتلرینك قانون مدنیلرینه مراجعت ایدرکن ، فقه اسلامك احکام مدنیه‌سنه مراجعت ایتمکی‌ده اونوتمایه‌جغز . چونکه فقه اسلام بتون ملتلر ایچون اك واسع احکام مدنیه منبعیدر . علم حقوق نامنه هیچ بر ملت بو منبعی اهمال ایده‌مز .

بوکبی منبعلره مراجعتدن مقصد، احتیاجات عصریه‌یه موافق احکام مدنیه‌یی بولوب آلمقدر . مختلف قواعد واساسات حقوقیه‌یی یکدیکرینه ترجیح ایده بیلمك ایچون آره‌لرنده مقایسه‌لر یاپمق لازم کلیر . بز ، فقه اسلامی تدقیق ایدرکن ، مذاهب اربعهٔ اسلامیه‌نك ، یکدیکرینه مخالف احکام مدنیه‌سی قارشوسنده قاله‌جغز و تدقیقدن مقصدمزده هانکی مذهب اسلامینك قاعدهٔ حقوقیه‌سی هانکی حادثه‌یه دهاموافق ایسه اونی ترجیحاً آلمقدر . هر هانکی اساسی دیکرینه ترجیح ایده بیلمك ایچون ، اولاً او اساسلری اوکرنمك ، ثانیاً استناد ایتدکلری دلیللری بولمق وبالمحاکمه معاملات ناسه اوفق اولانی آکلامق لازمدر. بونتیجه‌لر آنجق خلافیات فقهیه‌یی اوقومق واوقوتمقله‌الده ایدیله‌بیلیر. اصول فقه‌دن صوکره ، فکری محاکمه‌یه آلیشدیره‌جق ، علوم اسلامیه فیلسوفلری یتیشمه‌سنه خدمت ایده‌جك ، تحری حقیقت یوللرینی کوستره‌جك برعلم‌ده، خلافیات فقهیه علمیدر. بو ایکی علم یکدیکرینك مراقیدر . بر اسلام دارالفنوننده اوقوتمه‌سی لازم کلن علوم مهمه‌نك بری‌ده خلافیات فقهیه علمیدر .

علم تصوفك علوم دینیه میاننده پك مهم برموقع دینی و فلسفیسی واردر. علماسی آره‌سنده حائز اهمیت اختلاف بولنمایان برعلم آرارسه‌ق علم تصوفی بوله بیلیرز . عصرلردنبری علمای اسلامك مهم وممتاز برقسمنی بلا خلاف اطرافنده طوپلایان بوعلم جلیلی ، بر دین متفکری ایچون تدقیق ایتمك‌ودین متفکری یتیشدیرمك ایسته‌ین برالٰهیات فاکولته‌سی ایچون‌ده تدریس ایتمك ناقابل اهمال برضرورت علمیه‌در .

علم تصوفك حادثات مادیه‌ومعنویه‌یه منعطف نظری پام‌بشقه‌در . علوم سائره حادثاتك قشریله‌اشتغال ایدر؛ لبنه، لدنیاتنه انفاذ نظر ایتمك املنده دکلدر . علم تصوف حادثاتك لبی ، لدنیاتی استکناه وایضاحه چالیشیر. اکثر اساساتی ، مشاهده‌ومکاشفه‌یه مستند اولان علم تصوف انسانلرده‌کی فکر تجسس وشوق تفحصی آرتدیره‌جق درجه‌ده جاذبدر. تصوف نظریاتی پك آز تبدل ایدر وبونك ایچون‌ده علمای تصوف آره‌سنده پك آز اختلاف کوریله بیلیر . غرب فلاسفه‌سی میاننده دخی اك یوکسك بر فلسفه عدایدیلن علم تصوف اهمال اولنه‌رق تاریخ تصوف درسنك پروغرامه درج ایدلمش بولنماسی پك شایان استغرابدر .

مقایسهٔ ادیان درسنك اوقوتیلمه‌سی ایکی نقطهٔ نظردن حائز اهمیتدر. غرب ملتلرینك نظرلری دائما فتح واستیلایه منعطف بولنیور . مادی وسیاسی فتح واستیلالری تأمین ایچون مادی وعسکری اردولر بسله‌یورکن، معنوی ودینی فتح واستیلالری تأمین ایتمك ایچون ، میسیونر عنوانی آلتنده معنوی ودینی اردولر بسله‌مکدن‌و دنیانك هرطرفنه صالدیرمقدن‌ده کیری دورمیورلر. بونلره قارشی هیچ اولمازسه مدافعه وضعیتی آلاجق برمفرزهٔ علمیه‌مز بولنماسی حیات دینیه‌مز نقطهٔ نظرندن لازم وضروریدر. بومفرزه‌نك سلاح مدافعه‌سی اسلامیت ایله نصرانیت حقنده ایدینه‌جکی معلومات فکریه‌در . بو معلوماتی ایدنمك‌ده هر ایکی دینك اساساتی آره‌سنده مقایسه‌لر اجراسنه الویریشلی بر درسك تدریس و تدرسیله قابل اولور .

بودرسك دیکر فائده‌سی شو وجهله ایضاح اولنه بیلیر : اسلامیت ایله نصرانیت آره‌سنده‌کی اساسات و تشکیلات فرقلری بزم ارباب علممزجه تماماً مجهول بولنیور . آنك ایچون هر ایکیسنه عین نظر ایله باقیلیور وهر ایکیسنه عین ماهیت اضافه ایدیلیور وبویا کلش تلقی بزی یا کلش یوللرده یوروتیور . دارالفنون مدرسین کرامنك ، الٰهیات فاکولته‌سنه بوغریب شکلی ویرمه‌سی هرایکی دین آره‌سنده‌کی اساسات وتشکیلات فرقلرینی بیلمه‌مکدن متولد اولسه کرکدر . مقایسهٔ ادیان درسنك الٰهیات پروغرامنه علاوه اولنماسی ، بوکبی یا کلش وغیر علمی تلقیاتی تصحیحه پك زیاده خدمت ایدر ظننده‌یم .

مقایسهٔ ادیان درسی اوقوتیلمه‌سنك اوچنجی فائده‌سی‌ده بووسیله ایله تاریخ انبیانك تدقیقنه لزوم کورولمه‌سی وبوتدقیقات نتیجه‌سی اولمق اوزره‌ده شکل حاضریله پك مضر اولان تاریخ ادیان درسنك تدریسنه حاجت قالمامه‌سی‌در .

لیسه‌لرده صرف ، نحو ، معانی ، بیان ، بدیع درسلری ، الٰهیات فاکولته‌سنده‌ده تفسیر وحدیث ایله برابر کلام ، فقه ، اصول فقه ،

حكمت تشريع ، خلافيات فقهيه ، تصوف ، مقايسهٔ اديان درسلرى تدريس وتدرس اولنمادقجه، بدايت مبحثده عرض ايدلديكى وجهله علوم دينيه نامنه هيچ برفائدهسى كوريلهميهجك ودائما يالكز بركلفت ماليه حالنده قالهجقدر . الهيات پروژهسى بوشكلده تنظيم ايدن وبوشكلك حاضرلاديغى تدريس كرسيلرينى آرهلرنده قرداش پايى يايان مدرس بكلر اكر محتاجيندن اراسهلردى ، علملرينه حرمت اثرى اولمق اوزره حسن تلقى ايديله بيليردى . حال بوكه متعدد وظيفهلرى طولاييسيله آلمقده اولدقلرى يوكسك معاشلرك يكونلرينه نظراً زكات ويرهجك وحق حجه كيدهجك بروضعيتده بولنيورلر .

محيي عفيف

الهيات فاكولتهسى

حقنده برملاقات

بويوك ملت مجلسنك اخيراً اصدار ايتديكى توحيد تدريسات قانونى موجبنجه بوتون دينى تدريساتك ده مرجعى معارف وكالت جليلهسى در . مذكور قانونده يوكسك دينيات متخصصلرى ، دين متفكرلرى يتيشديرمك اوزره وكالتك بر الهيات فاكولتهسى كشاد ايدهجكى مصرح در نيته كيم بوفاكولته اخيراً مراسم مخصوصه ايله كشاد ايدلمشدر. بوخصوصده علاقهدار اولان برذات ايله كوروشدك. الهيات فاكولتهسى حقندهكى نقطهٔ نظرلرينى شوصورتله ايضاح ايتديلر :

— بنم فكريمه كوره بوكونكى شكل ، بر الهيات فاكولتهسندن زياده پروغراملرى چوق ناقص واحتياجه غيركافى برعلوم عاليهٔ دينيه شعبهسيدر . بعض زوائد ونواقصدن صرف نظر ايديليرسه ملغا مدرسهٔ سليمانيهنك آنجق برشعبهسى مقامندهدر . بناءً عليه اساسلى برالهيات فاكولتهسى اولابيلمسى ايچين توسيع اولونمق وبرقاچ شعبه وزمرهيه انقسام ايتمك لازمدر . چونكه بوفاكولته بر اختصاص ، بر تدقيق يريدر ؛ علوم اسلاميهنك ساحهٔ تدقيق بوراسى اولهجقدر . حال بوكه بوكونكى حاليله ، بوكونكى قادروسيله بو فاكولته ، دارالفنونك ملغا الهيات شعبهسى قدر بيله ثمره ومحصول ويرميهجكدر . فكرمجه بو فاكولته اساسلى برعلم مؤسسهسى اولابيلمسى ايچين بش شعبه وزمرهيه آيريلمالى وطلبه بونك اطرافنده اختصاص صاحبى اولمايه چاليشمالى ليدر: تفسير شعبهسى ، حديث شعبهسى ، فقه وحقوق اسلاميه شعبهسى ، كلام شعبهسى ، تصوف شعبهسى .

بونلرك هربرى باشلى باشنه برتدقيق واختصاص ساحهسيدر . مثلا تفسير شعبهسنه داخل اولان برافندى يالكز بوراده صاحب اختصاص اولاجق ومملكتمزده علوم عصريه ايله مجهز ، روح اسلامه واقف برمفسر اولهجقدر . حديثده ، ديكرلريده بويلهدر . شوحالده تاريخ تفسير ، اسباب نزول ، ناسخ ومنسوخ . . نقدرجال ، طبقات مفسرين ومحدثين .. فقه ، اصول فقه ، كلام ، تصوف كبى فاكولته ايله علاقهدار برطاقم كرسيلر احداث ايدلمليدر . علوم اسلاميه تدقيقاتى ياپهبيلمك آنجق بوصورتله اولابيلير. باشقه صورتله دين متفكرى يتيشهبيليرمى ؟ مادام كه برالهيات فاكولتهسى آچيليور، بوفاكولتهنه فقه ، نه اصول فقه، نهده كلام وتصوف تدقيقندن وارسته قالامايهجقدر. بونلر علوم اسلاميهنك الك مهملرندندر . اسباب نزول ، ناسخ ومنسوخ ، نقد رجال كبى علملرده بويلهدر . علمك نه زمانى واردر ؛ نهده مكانى . . . حكمتى نرهده بولورسهق اورادن آلمايه مجبورز. بناءً عليه علم اولمق حيثيله بونلرى تدقيق ايتمهيه مجبورز . معمافيه فاكولته هنوز تشكيل ايدلمشدر . هرشى بردن اولماز . ايلريده مجلس مدرسين بالطبع بومسئله ايله علاقهدار اولهجقدر .

الهيات فاكولتهسنه آلنهجق طلبهيه كلنجه : بو دفعه فاكولتهيه كيرهجك اولان طلبه ، اويله ظن ايديورم ، كه دارالفنونك الك ايى طلبهسى اولهجقدر . بونى ياپمش اولديغم تدقيقاته استناداً سويلهيورم . چونكه بوسنه آلنهجق طلبه سليمانيه ، صحن طلبهسيله ابتداء داخلك صوك صنفنده بولنانلر ايمش .

بيليرسكزكه؛ سليمانيه وصحن طلبهسنك عربجهسى مكمل اولديغى كبى اجنبى لسانلرينه آشنادرلر . هم علوم اسلاميهيه ، همده علوم غربيه ديديكمز علملره واقف افنديلردر . ابتداء داخلدن كلهجك افنديلرك عربيلريده اييدر . هله ليسه مأذونلريله هيچ بروقت قابل قياس دكلدرلر. چونكه مدرسهلرده علوم وفنون ايله برابر فرانسزجه وانكليزجه لسانلرى تدريس ايدلديكى حالده ليسهلرده الهيات فاكولتهسندهكى درسلرى تعقيب ايدهجك قدر عربجه اوقونميور . بناءً عليه بوكون ايچين چوق پارلاق طلبهيه مالك اولان الهيات فاكولته سى ، قورقارم كه ، برسنه صوكره هيچ طلبه بولامايهجق وبولسهده هيچ برطرف ايچين موجب استفاده اولمايهجقدر. چونكه ، ليسه مأذونى برافندينك ديكر فاكولتهلرى براقوبده الهياتى ترجيح ايتمسى ايچين جاذب برشى يوقدر . كلديكنى فرض ايتسهك بيله عربجه بيلمهين برافندى الهيات فاكولتهسنده نهياپهبيلهجكدر؟. سويلنديكنه كوره برطرفدن عربى واجنبى لسانلرى اوقويهجق، ديكر طرفدنده اوكرهنهبيلديكى بو عربجه ايله قرآنى ، حديثى ، تفسيرى ، مسالك فقها و متكلمينى تدقيق ايدهجكمش. بيلمم كه بونك امكانى وارميدر؟

معمافيه شمدى سويلديكم كبى بو جهتلرده مجلس مدرسينجه هرحالده نظر دقته آلنهجق وبوتون لوازميله و حقيقى برالهيات

فاکولته‌سی تأسس ایده‌بیلمسی ایچین لازم اولان هرشی یاپیله‌جقدر. عقل و منطق بونی اقتضا ایدر.

س — الٰهیات ایچین عمومی لیسه مأذونی اولمق غیرکافی اولدیغنه قائل بولنیورسکز. او حالده سزجه بو فاکولته‌نك طلبه‌سی نره‌دن کلملیدر؟..

— بن الٰهیات فاکولته‌سنه کیره‌بیله‌جکلر ایچون عمومی لیسه مأذونی اولمق نه‌دن کافی اولمدیغنی ایضاح ایتدم ظن ایدیورم. بناءً علیه حقیقی بر الٰهیات فاکولته‌سی تأسس ایده‌جکسه ـ قانون بونی امر در ـ اوکا بر مخرج دوشونمك ضرورتی واردر. البته علاقه‌دارلر اوجهتی ده دوشونمشلر ویا دوشونه‌جکلردر. بنده‌کزجه بونی دوشونمه‌یه ده لزوم یوقدر. چونکه حال حاضرده بو مخرج موجوددر.

بیلیرسکزکه ملغا دارالخلافه مدرسه‌لرینك آلتی سنه‌لك تالی قسمی واردی. بونلر لیسه معادلیدر. بر آرالق بن ده بوراده معلم ایدم. بونلرده عصری علوم وفنون تحصیل اولوندیغی کبی، انکلیزجه، فرانسزجه لسانلری ده تدریس اولونمقده ایدی.

حتی بر آرالق روسجه وآلمانجه‌ده واردی. بونلرك غایه‌سی علوم اسلامیه‌نك شعبات مختلفه‌سنده اختصاص پیدا ایتمك اولدیغی جهتله بالطبع عربجه‌ده دها زیاده قوتلیدر. بناءً علیه هم الٰهیات فاکولته‌سنك اساسلی وممکلته نافع بر شکلده یاشاماسی، هم ده خلقمزك دینی احتیاجلرینك تطمین ایدیله‌بیلمسی ایچین اك سالم طریق، بالآخره امام وخطیب مکتبی نامنی آلمش اولان دارالخلافه مدارسنك آلتی سنه‌لك اقسام تالیه‌سی «الٰهیات لیسه‌سی» عنوانیله ابقا ایدیلمکدر. اساساً بویوك ملت مجلسنك قبول ایلدیکی توحید تدریسات قانونی موجبنجه بعدما مفتی، واعظ، دین عالمی، دین متفکری، امام، خطیب، مؤذن کبی نه قدر مأمورین دینیه وارسه بونلرك هپسنی یتیشدیره‌جك یکانه مؤسسه معارف وکالتیدر. بوقدر آغیر بر یوك آلتنه کیرمش اولان بر وکالت، البته بونلری ناصل ونه صورتله یتیشدیره‌جکنی دوشونمك مجبوریتنده‌در. دیدیکم شکلده بر الٰهیات لیسه‌سی قبول ایدیلیر وهریرده بولنان دارالخلافه مدرسه‌لری عینی پروغرام داخلنده ابقا اولنورسه هم الٰهیات فاکولته‌سی طلبه بولور ویاشار، هم ده دیکر وظائف دینیه اربابی یتیشه‌بیلیر. حتی الٰهیات فاکولته‌سنك ماهیت اصلیه‌سی نظردقته آلنتجه الٰهیات لیسه‌سنی بعدالاکمال واعظ ویاخود مفتی اولمق آرزو ایدنلر دها زیاده تکمل ایتمك وحقیقی بر واعظ اوله‌بیلمك ایچین مختلف یرلرده ایکی سنه‌لك عالی مدرسه‌نك بولونمسی ده لازمدر. باشقه صورتله دین متفکری یتیشدیرمك دکل، امام وخطیب بیله یتیشمیه‌جکندن چوق قورقولور. هرشینی دوغوران ویاشاتان احتیاجدر. حقیقی احتیاجدن دوغان شیلردرکه، یاشامایه نامزددر.

بو جهتلر بالطبع الٰهیات مجلس مدرسیتنده، ودیکر علاقه‌دار مقامجه دوشونوله‌جك ویاخود دوشونولمشدر. قویاً امیدایده‌رم که قانونك امر ایلدیکی الٰهیات فاکولته‌سی ایله امام وخطیب مکتبلری مملکتك احتیاجاتنه موافق بر طرز سالمه افراغ اولونه‌جقدر.

الٰهیات لیسه‌لری

ملتك احتیاجات دینیه‌سنی تأمین ایچون ضروری تدبیرلر

توحید تدریسات مقصدیله مدرسه‌لر قپادیلیرکن دینی متخصصلر یتشدیرمك لزومی ده حس ایدیله‌رك الهیات فاکولته‌سی تأسیسی دوشونلدی، نظر دقته آلندی. کوزل بر دوشونوش! فقط دیکر فاکولته‌لر تدریساتی هضم وقبول ایده‌جك طلبه‌لر حاضرلامق ایچون فاکولته‌لرك دوننده تالی مکتبلره، لیسه‌لره لزوم محسوس بولندیغی حالده عجبا الهیات فاکولته‌سی مدرسه‌لرینه مخاطب اوله‌بیله‌جك تالی برقسم بوفاکولته ایچون نه‌دن دوشونلیور؟ یاخود بوکا لزوم کورولمیور؟ اکر موجود لیسه‌لر الهیات فاکولته‌سی ایچون کافی درجه‌ده احضار ایدلمش طلبه یتشدیره‌بیلیورسه مقصدك حصولی ایچون موجود لیسه‌لر حال حاضر پروغراملریله کافیدر دنیله‌بیلیر. حالبوکه موجود لیسه‌لرك پروغراملری تدقیق ایدیلنجه الهیات فاکولته‌سنده تدریسی الزم، تفسیر وحدیث، اصول واحکام قرآن، کلام وتصوف، ادبیات عربیه، الخ کبی یوکسك درسلری هضم ایتدیره‌جك درجه‌ده مبادئ علوم دینیه وعربیه‌نك موجود اولمادیغی کورولیور. بناءً علیه بونقصان وغیر کافی مبادئ علوم ایله تجهیز ایدیله‌بیلمش طلبه‌لری، فاکولته‌نك عالی درسلرینی آکلامغه سوق ایتمك، صرف ونحو کورمه‌مش بر افندی‌یه ادبیات درسی ویرمك، تعداد وترقیمی بیلمه‌ین بر ابتدائی طلبه‌سنه فائض وتناسبدن بحث ایتمك دیمکدر. بو، وهلهً ممکن الحصول کورلسه‌ده فعلیاتده قوه‌دن فعله چیقاریله‌میه‌جق بر تمنی وبوش بر تشبثدن برشی اوله‌ماز.

مادامکه لیسه‌لر حال حاضرده پروغراملری اعتباریله الهیات فاکولته‌سنه طالب احضار ایده‌جك ماهیتده دکلدر. وپروغراملری تعدیل وتوسیع خصوصی‌ده بالطبع موضوع بحث اوله‌ماز. چونکه الهیات فاکولته‌سی لهنه اوله‌جق بو تعدیلات دیکر فاکولته‌لرك هرحالده ضررینه واونلر ایچون حاضرلنه‌جق طلبه‌لره لزومندن فضله شی کوسترمك صورتیله اضاعهٔ وقتلرینی موجب بر ضرردر.

لیسه پروغراملرینك حال حاضری احتیاجه کافی دکل وتوسیعاً تعدیلی‌ده فضله کلفتی موجب. شوحالده دینی متخصصلر یتشدیره‌جك الهیات فاکولته‌سنك آغیر درسلری آلتنده طالبلری ازمه‌مك ایچون

الهيات فاكولته‌سنه مخصوص تالی برقسم قبول وتأسیسی ایجاب ایدرکه ائمه وخطبا یتشدیره‌جك بوقسم اختصاص دینی درجه‌سنه قابل خطاب اوله‌بیله‌جك طلبه‌ده حاضرلامش اولسون. اکر بویله یاپیلمازده موجود لیسه پروغراملری کافی عد اولنورسه هم فاکولته‌نك کنج مداوملرینه، هم‌ده ملتك هبا اوله‌جق مصرفه شیمدیدن آجیمق اقتضا ایدر.

یوق، فاکولته‌نك تدریس سنه‌لری تمدید اولنه‌رق پروغرامی تالی وعالی قسملرینی محتوی اوله‌رق تنظیم ایدیله‌جك اولورسه تالی قسمنك فاکولته تعبیرینك دائرهٔ شموله ادخال ایدلمسی هم برآز کولنج، هم‌ده احتیاجی تطمینه غیر مساعد اولمش اولور.

بوخصوصده یاپیله‌جق شی فاکولته‌نك خارجنده ائمه وخطبا یتشدیره‌جك، هم‌ده فاکولته مدرسلرینك خطابنه الویریشلی، قابلیتلی طلبه احضار ایله‌یه‌جك تالی مدرسه‌لر مختلف مواقعده تأسیس وکشاد ایدلملیدر.

هرهانکی برشکل وصورتده اولورسه اولسون دینی متخصصلر یتشدیره‌جك الهیات فاکولته‌سنه تالی برقسم دوشونلمز وحاضرلنمازایسه دینی متخصصلر یتشدیرمك آرزو وامل‌ده دائما برآرزو وأمل اولمق درجه‌سنی قطعیاً کچه‌مز. هرزمان ایچون دینی متخصصلره احتیاجمز درکار وحال حاضره نظراً بومتخصصلرك یکانه منشائی‌ده مادامکه الهیات فاکولته‌سی اوله‌جقدر، بناءً علیه کسب اهمیت ونزاکت ایدن بومسئله اطرافنده دینی متخصصلرك طوپلانه‌رق عریض وعمیق دوشوندکدن صکره تالی وعالی اوله‌رق ایکی پروغرام احضار ایتملری، ایتدیرلمسی صورت قطعیه‌ده الزمدر.

بومسئله اصلا اهمالی جائز اولمیان برحقیقتدرکه ایره‌کیج مطلقا تجلی ایتمك ضروریدر.

معارف سیاستمزی تدویر ایده‌جك اولیای امورك بونی نظردن قاچیرمامسی ایجاب ایدر. اساساً سیاستده اك کوزل تدبیر وچارهٔ موفقیت، حق دائما حق اولدیغی ایچون قبول ایتمکدر.

قوچحصار: **تحسین**

الهیات تحصیلی ایچون اوروپایه طلبه کوندریلیرمی؟

وقت غزته‌سنده شویله غریب برحوادث کورولمشدر:

«۳۳۱ سنه‌سنده ملغا خارجیه نظارتی واسطه‌سیله معارف ناظری شکری بك زماننده برآلمان، دارالفنونه مراجعت ایتمش وایکی تورك طلبه‌سنك آلمان دارالفنونلرنده الهیات تحصیلی ایچون برهبه‌ده بولونمشدی. بوهبه أليوم دویچه بانقه‌ده اولوب امانت بوپارا ایله ایکی طلبه‌یی تحصیله کوندره‌جکدر.»

اوروپایه فن وصنعت تحصیلی ایچون طلبه کوندریلمسنی آکلارز. فقط (الهیات) تحصیلی ایچون دارالفنون امانتنك اوروپایه طلبه کوندرمسنك هیچ برمعناسی یوقدر. پاپاس یتیشدیرمك ایچون تأسیس اولونان اوروپا الهیات فاکولته‌لرینه طلبه کوندرمکه قالقیشمقدن ایسه بوپاره ایله بزم دارالفنونده فقه، اصول فقه، کلام وتصوف درسلرینی تأسیس ایتمك داها مناسبدر.

تورکستانده مسلمان حرکتی

روسیه‌ده شورالر حکومتی وضعیتی

برکچنلرده یازدیغمز برمقاله‌ده غیر طبیعی احوالك دوام ایده‌میه‌جکنی، قومونیزم کبی غیرقانونی حیاتلرك هرزمان انسانلرده موقت برخسته‌لق قبیلندن کلوب کچیجی سریع الزوال بر وضعیت اوله‌جغنی قید ایتمشدك. بوصوك هفته ظرفنده کرك روس غزته‌لری، کرك روسیه وضعیتی حقنده بیان مطالعه‌ده بولونان اجنبی غزته‌لری قومونیستلرك مهلکه‌یه، اوچورومه دوغری کیتمکده اولدقلرینی کوستریبور. «برمس دوسوار» ۱۱۰ نومرولو نسخه‌سنده «تایمس»دن نقلاً دیبورکه:

روسیه‌ده وضعیت چوق فنادر، شهر وبلده‌لرده ساکن آدملر تدریجاً اولمکده، بالخاصه اوقرانیاده اهالینك منوران قسمی آهسته آهسته حیات آغرلغندن البسه‌سزلك وآجلغه تحمل ایده‌میه‌رك وفات ایتمکده‌در. عادی برقات البسه یوز اللی، ایکی یوز روبله آلتون پاره حسابنه‌درکه برمأمورك اوچ آیلق معاشی بدلی دیمکدر.

کویلرده ایسه حیات بردرجه یولنه کیرمشدر. چونکه کویلرده البسه اسبابنی کندیلری، قادینلر، قیزلر أل ایشلریله تأمین ایتمکه باشلامشدر. لکن بو، برفکروتدبیر محصولی اولمیوب سوق ضرورتله حصوله کلن بروضعیتدر. کویلیلر نظرنده قومونیزم برمعما کبی تلقی اولندیغندن بولشه‌ویکلره بعضاً سلاح ایله‌ده مقابله ایتمکده‌لردر. کویلیلر حیاتنده قومونیست کلمه‌سی غایت منفور برشی اولوب «خیرسز، یان کسیجی» معناسنه استعمال اولنمقده‌در. دینسزلك کویلیلر آره‌سنه قطعیاً کیره‌مه‌مشدر. کویلیلرك حکومت آدملرینه هیچ امنیتلری قالمامشدر. بالخاصه اوقرانیاده حکومت آدملری لعنتله یاد اولنیور.

تورکستان قیامی، قومونیستلری بوسبوتون شاشیرتمشدر. تورکستان اختلالنه قارشی، قومونیستلر قوبان ولایتندن عسکر سوقنه مجبور اولدیلر. تورکستانده بولنان عسکرلر اختلالجیلره التحاق ایتدیلر. صوك کونلرده اورال واورنبورغ قازاقلری تورکستان شمندوفر خطنی کسمشلردر. اختلالجیلر بیاننامه‌لرنده کندیلرینك یالکز قومونیستلره قارشی قیام ایتدکلرینی اعلان ایدییورلر. «بز مملکتمزی تخریب ایتمش اولان قومونیزم حکومتنه قارشی صوك برآدم قالنجه‌یه قدر محاربه ایده‌جکز.» دیبورلر. بخاراده بولنان روس عسکرینك مرکز ایله علاقه‌سی کسیلمشدر. خیوه‌ده بولشه‌ویك عسکری قالمامشدر. حکومت تماميله اختلالجی تورکمنلر النده‌در. تورکمنلر ایسه عمومیتله قیام ایتمشدر.

٤ مایسده موسقووده تورکستان وضعیتی حقنده غایت فنا حوادث آلنمشدر. بولشه‌ویکلرك، استحکام طابوری ویشـدارلری عمومیتله اختلالجیلر طرفنه گچمش، بوصورتله عسکری وضعیت کوکندن صارصیلمشدر. شمندوفرخطلری دخی اختلالجیلر النه گچمش اولدیغندن بولشه‌ویك عسکری رجعتنی تأمینه چالشمقده‌در.

شرقی سیبریاده دخی بولشه‌ویکلرك وضعیتی صوك درجه‌ده تزلزله اوغرامشـدر. غربی سیبریاده ایسـه آچلق احتمالی اهالی‌یی تدهیش ایتمکده‌در.

شواحوال‌نظر اعتباره آلنه‌جق اولورسه پك اعلاحکم ایدیله‌بیلیرکه قومونیستلرك تشکیل ایتدیکی غیر طبیعی ظلم وجبر حکومتی قطعاً پایدار اوله‌مایه‌جقدر. بولشه‌ویکلر (مارقسیزم) موده‌یرینی طوته‌جغنه ذاهب اولمشلردی. سفاهت حالنده موده یرینی طوتسـه ایدی، بلکه دها برقاچ سنه یاشایه بیلیرلردی، فقط آچ برملتك موده‌یه طوتوله‌میه‌جغنی دوشونه‌مدیلر. اکمکسز برملت‌دانس یاپه‌ماز. ضرورت وار ایکن سفاهتی دوشونه‌مز. انسانك جسمانیتی اکمکه محتاج اولدیغی کبی، روحانیتی‌ده دینه محتاجدر. احتیـاج ضروریاتدندر. موده ایسه سفاهتدن بشـقه برشی اولمدیغی کبی ساری برخسـته‌لقدر. ایشته قومونیزم حکومتی فجیع صورتده بونی تجربه ایتدی. آلتی سنه ظرفنده مملکتی یرایله یکسان ایده‌رك نتیجه‌نك عقامتنی‌ده کوردی. واقعا بولشه‌ویکلرك پیری‌له‌نین: «روسـیه‌ده صوك برکوی المزده قالسه بیـله ینه تجربه‌مزده دوام ایده‌جکز» دیدی. فقط کوریلیورکه بوکبی تجربه‌لرك هیچ برزمان مثمر اوله‌میه‌جغی تمامیله آکلاشیلمشدر. عن‌قریب بولشه‌ویکلر قره‌یه دوشـمش بر بالق کبی نفس آلمق مجبوریتنـده قاله‌جقلر، بالآخره باطاقلقلر ایچنده یووارلانه یووارلانه اکمال‌انفاس ایده‌جکلردر. آرتق بوشیمدیدن تبین ایتمشدر.

* * *

تورکستان قیامی حقنده‌کی ملاحظه‌یه «برەس دوسوار» غزته‌سنك برلین‌مخابری‌طرفندن اعطا اولونان صوك حوادثی‌علاوه ایتمك صورتیله مسئله‌یی بر درجه دها ایضاح ایده‌لم:

آلمانیا خارجیه‌نظارتی ٦ مایسده تورکستان اختلالنه‌دائر بروجه‌آتی مهم خبرلری آلمشدر: تورکسـتان حرکتی داخلدن چیقمش، غایت واسع بر مقیاسده مملکتك همان هرطرفنی احاطه ایتمشدر. سـوویت حکومتی معلوماتی آنجاق تلسز تلغرافله آلابیلمکده‌در. حرکت غایت جدی وداخلی‌در. بعض آدملر اختلالك دوامی صورتنده تورکستانك اکمکسزقاله‌جغنه ذاهب اولیورلرسه‌ده، حقیقت حال تورکستان هیچ بر زمان اکمکه محتاج اولمایه‌جقدر. زیرا چارلق زماننده تورکستانك قابل زراعت اولان محللری تمـامیله حکومت طرفندن جبراً پاموق زراعتنه تخصیص اولنوب حبوبات داخلی روسیه‌دن کوندرلمکده ایدی. تورکسـتانده حبوبات زرع اولنمزدی. ١٩١٩ سنه‌سنده بو مجبوریت لغو ایدلمش اولدیغی جهتله تورکستانك کندی محصولی کندینی اداره ایده‌جکی معلومدر. بوندن ماعدا بوکون تورکستانده‌غایت‌مهم‌مقدارده، بلکه تورکستـانی بر قاچ سـنه اداره ایده‌جك قدر ادخار اولنمش احتیـاط ارزاقی اولدیغی‌ده معلومدر. حتی بولشـه‌ویکلرك الك قوتلی زماننده ١٩١٩ده تورکسـتانك ١٨ ملیون روبله آلتون اولمق اوزره تجاری سرمایه‌سی اولدیغی تحقق ایتمشدر. تورکستان اختلالنده سابق چار جنراللرندن مشهور سیچوفك پارمغی اولدیغی روایت‌اولنیورسه‌ده، بونك اصل‌واساسی یوقدر. ذاتاً تورکستانك چارلق زماننده بیله روس عنصری یوزده اوچ حسـاب اولنوردی. ١٩١٨-١٩١٩ سـنه‌لرنده تورکسـتاندن ٩٦ بیك روس اخراج اولنمشدر. شوحالده شـیمدیکی اختلال، خالص‌تورکستان اختلالیدر، تمامیله یرلی مسلمان‌حرکتیدر.

افغانستاندن اسلحه کلمکده اولدیغی‌ده روایت اولونیورسـه‌ده بو هنوز تحقق ایتمه‌مشدر.

عبدالرشید ابراهیم

حزین بر بایرام

برلینده‌کی مسلمانلرك بوسـنه‌کی بایرامی ناصیل حزین برصورتده گچیردکلرینه دائر عیاض اسحاقی‌افندی طرفندن توحیدافکار رفیقمزه برمکتوب کوندرلمشدر. مومی‌الیه اسکی بایراملرده آلمانیاده بولونان مختلف اقوامه منسوب بوتون مسلمانلرك برلشه‌رك صمیمیت‌ومسرتله، شنلکله گچن بایراملرینی، اسـلام برلکنك تظاهرات اخوتکارانه‌سنی قیدایتدکدن صوکره بوسنه‌کی بایرامك پك حزین‌گچدیکنی‌سویلیور وبو مسعود کونی حزین برحاله صوقان اسبابی‌ایضاح‌ایدیور: هرسنه بوتون مسـلمانلری برآره‌یه طوپلایان واونلره امامت ایدن تورکیـا سفارتی امامی بوسنه وفات ایدیور؛ اونك یرینه گچه‌جك، اونك یاپدیغی‌وظیفهٔ امامتی ایفا ایده‌جك هیچ برذات بولونه‌مایور. بو بوشلغی طولدورمق مقصـدیله تورکیا سـفارتی ارکانندن ضیا بك برقومیته تشکیل ایدیور وبایرام نمازینك کافی‌السـابق (ووسـندورف) جامع شریفنده ادا ایدیله‌جکنی بوتون مسـلمانلره بیلدیروب دعوتیه‌لر توزیع ایدیور. فقط هندستانلیلر، عربلر وبرقسم ایرانیلردن متشکل اولان (اسلام جمعیتی) بایرام نمازینی باشقه بریرده قیله‌جقلرینی اعلان ایدرك‌مومی‌الیه ضیا بکك دعوتنه اجابت ایتمیورلر. بوصورتله مسلمانلر آره‌سنده‌کی وحدت بوزولیور، مسـلمانلرك اکثریسی اسـلام جمعیتك دعوتنه اشتراك ایدییور، ضیا بکك دعوتنه اشتراك ایدنلر پك آزالیور. مخابر مومی‌الیه عیاض اسحاقی‌افندی بوخصوصده‌کی تأثراتنی شوصورتله‌ایضاح ایدییور:

« بچن بایرام نمازلرنده جامع صفلرنده بش یوز، آلتی یوز مسلمان بولنورکن ، آلمان مسافرلرمزدن ایکی یوز، اوچیوز ذات بایرامزده حاضر اولورکن ، جامعك اهالی‌یی استیعاب ایده‌مدیکی نظردقته آلنوب داها بیوك بر بنا میدانه کتیرمك ایسته‌نیرکن بو سنه قرق اللی کشیدن عبارت اولان مسلمانلرك برصف تشکیل ایتمسی بوجامعی صحرای کبیر قادار واسع کوستردی. جامعك بوشلغی قپونك اطرافنه طوپلانان آلمان مسافرلری‌ده طولدیره‌مادی . روحلر منکسر اولدیغی حالده نمازه باشلادق . خواجه شکری افندینك یرینه اسکی تورك ضابطلرندن افغانستان ترجمانی شکری بك کچدی، وظیفهٔ امامتی حقیله، امیدك فوقنده ایفا ایتدی، لکن جامعك بوشلغی روحلرده‌کی تأثراتی بر تورلو ازاله ایده‌مدی وبو تأثرات جامع اطرافنده اخذ موقع ایدن‌معلملرك اکثریسنك کوزلرندن یاشلر آقیتدی . برطرفده بر هندلینك کوز یاشلری آقیوردی . برطرفده بر تورك هونکور هونکور آغلایوردی . برطرفده‌ده اورال طاغلرندن بورایه ترك ایدلمش بر اسیر چوجوق کبی ایچنی چکه‌رك کوز یاشی دوکویوردی. والحاصل بو احوال روحیه کیت کیده تکمیل مسلمانلره تأثیر ایدوب جامع کوزیاشلریله مستغرق‌اولدی . امام افندینك وعظی، خطبه‌سی واهل اسلامك نمازی بویله کوز یاشلری آلتنده کچدی . نه ایچون جامع آغلیوردی، نه‌ایچون بواهالی بایرام‌نمازنده جنازه دفن‌ایدن خلق‌کبی کوزیاشلری دوکیوردی ؟... »

کنجلر سینه‌مالرله ، دانسلرله زهرلنیورلر !

بلغار معارف نظارتنك بلغار مکتبلری طلبه‌سنه کوستریلك اوزره آلمانیادن فنی ، تاریخی سینه‌ماتوغراف فیلملری کتیرتمه‌سی مناسبتیله اقدام رفیقمز اطفال‌مسلمینك اخلاقی مدهش برصورتده افساد‌ایتمکده اولان بزده‌کی سینه‌مالره ، دانسلره معارف وکالتنك نظر دقتنی جلب ایله دییورکه :

« بزده دنیاده هرشیئك عکسنه اوله‌رق آنالر ، بابالر اون یاشنده‌کی چوجقلرك اللرندن طوته‌رق بونلری سینه‌مالره کتوریورلر . بوحال سلخخانه‌لره قوزی سوق ایتمکه بکزه‌ر ، حالبوکه آوروپاده اون درت یاشندن آشاغی اولان چوجوقلری هرسینه‌مایه صوقمازلر . جنائی و سوداوی سینه‌مالر ، کنجلك ایچون بر زهر مماتدر . بز برطرفدن بو زهری یوتیورز ، دیکر طرفدن‌ده سوقاق ایچلرنده‌کی دانس صالونلرنده بك‌فنا حاللر وقوعه کلدیکنی، قیز ارکك اون اوچ اون درت یاشنده چوجوقلرك بو افساد اوجاقلرینه آلیشدیرلدیغنی ایشیدییورز . بر آز دها غیرت ایدر ایسه‌ك عصری ملتلرك غالبا آیاق ترابی اوله‌جغز ! »

ریف مجاهدلرینك ظفری . — (ده‌یلی مه‌یل) غزته‌سنه (طنجه)دن ویریلن معلوماته کوره (ریف) مجاهدلری صوك محاربه‌لرده اسپانیوللری (سیدی مسعود) دن پوسکورتمشلر و (٣) بیوك طوپ ، (٢٠٢) ماکینه‌لی تفنك ، (٦٠٠) تفنك ، (٤٠٠) قاطیر اغتنام و (٤٥٠) اسیر آلمشلردر .

هندستانه بر نظر

٢

مولانا محمد قاسم نامنده بر صاحب همتك سعی وغیرتیله ١٢٨٢ده تأسیس اولونان (دیوبند) کلیه‌سنك ایلك فعالیتی ، ذکره شایان ایلك عملی تشبثی ، بورادن نشأت ایدن طلبه‌نك « ثمرة‌التربیه » نامیله بر جمعیت تأسیس ایدرك هندستان داخلنه حلول ایتملری ، مولانا محمد قاسمك حمایه‌سی آلتنده ٢٩٣ عثمانلی روس محاربه‌سی مناسبتیله تورکیه منفعتنه اعانه جمع ایتملری‌در . بواعانه‌لر محمد حسین نامنده بر مرخص مخصوص ایله درسعادته کوندریلمش ، واو زمانك حرب قهرمانی بولنان غازی عثمان پاشا حضرتلرینه تسلیم اولنمشدر . غازی مشارالیهك کوندریلن اعانه‌یی قبول ایتدیکی زمان تأثرندن آغلادیغی وهند مرخصنك آلندن اوپدیکی هند مسلمانلری میانده بوکونه‌قدر روایت اولنمقده‌در .

١٢٩٨ ده مولانا محمد قاسم حضرتلری وفات ایدنجه دیو بند کلیه‌سنك امر اداره‌سی مولانا رشید احمد عهده‌سنه تودیع اولنمشدر . بومحترم ذات کلیه‌نك تدریساتنه فوق‌العاده اعتنا ایله برچوق شعبه‌لر کشاد ایتمش ، ساحهٔ علمیه‌ده بیوك بر فعالیت وترقیات کوسترمش ، فقط افکار سیاسیه جهتنی برمدت عطالته محکوم ومسلك اساسیسنی برخیلی زمان خللدار ایتمش‌در .

بالآخره ١٣٢٠ سنه‌سندن اعتباراً دیو بندکلیه‌سنك اداره‌سی (شیخ الهند) نامیله معروف مولوی محمود حسن عهده‌سنه تودیع اولونمشدر . کلیه شیخ‌الهندك اداره‌سنه کچرکچمز یکی بر تجدد وحیات دوره‌سی باشلایور. درحال « ثمرة‌التربیه » جمعیتی یرینه (جمعیت‌انصار) نامیله برهیئت‌فعاله میدانه کتیریلیور. علیکر ایله دیو بند آره‌سی تألیف اولنوب‌فعلاً تشریك‌مساعی‌اولونیور. کلیه‌یه تعلیم منوران شعبه‌سی‌علاوه اولنه‌رق فوق‌العاده برفعالیت دوره‌سنه کیریلیور. وقارالملك ، دوقتور انصاری وشیخ‌الملك حکیم‌اجمل خان حضرتلرینك اشترا کیله دهلیده « نظارة‌المعارف‌القرآنیه » عنوانیله‌برجمعیت کشاد اولونیور، بیوك‌مقیاسده برمساعی ساحه‌سی آچیلیور دیرکن اوصره‌ده طرابلس‌غرب ـ ایتالیا وقعه‌سی ظهور ایدیور . بونك اوزرینه شیخ‌الهند مولانا محمود حسن جنابلری غایت‌مهم‌بربیانامه‌نشرایده‌رك طرابلس غرب‌وقعه‌سنك اهمیتنی و متعاقباً فتنه‌لرك توالیسی ملحوظ بولوندیغنی، نتیجه اعتباریله بتون عالم اسلام ایچون تلافیسی غیر قابل بر فلاکت اوله بیله‌جکنی مسلمانلره اخطار ایتمش، ومسلمانلری تیقظ وانتباهه، حرکت‌وفعالیته دعوت ایله‌مشدی . بو بیانامه‌ده دیوبند ایله علیکرك برلشه‌رك عملی صورتده چالیشملری ، هر مسلمان فردك وجدانی وظیفه‌سی ایفایه

شتاب ایتمسی لازم کلدیکی بیان اولونمشدی . بونك اوزرینه (دیوبند) کلیه‌سی مدیر ومدرسلری، طلبه‌سی تحصیلی تعطیل ایتدیلر ، (دیوبند) مسلمانلرینك همتیله بتون هندستانك ولایات مختلفه‌سنده‌کی مسلمانلر آره‌سنه حلول ایله طرابلس غرب وبالقان اعانه‌سی ایچون تشویقاته باشلادیلر . علیکر هیئتی ایسه ، بالفعل اعانه جمعنه تشبث صورتیله فوق‌العاده مهم بر فعالیت دوره‌سنه کیردیلر. علیکر بدایةً واساساً هند مسلمانلرینك سیاسی مرکزی بولنیوردی . اولا السید احمد خان ، بعده نواب المحسن‌الملك ونواب وقارالملك کی ذواتك حمایه‌سنده وشوکت علی‌نك ریاستنده « جمعیت‌المستخرجین » ، لکنوده مولوی عبدالباری صاحبك تحت ریاستنده « علماء فرنکی محل » و « خدام کعبه » جمعیتلری ... هپ علمای اسلامك همتیله و منحصراً تورکیه منفعتنه خدمت مقصدیله تأسیس اولنمشدی .

وجمعیتلره بویله عنوانلر ویرلمه‌سی‌ده مصلحته ، ایجاب حاله رعایتدن بشقه برشی دکلدی . بونلر میاننده لدی‌الایجاب خدمته مهیا فدائیلر دخی موجود ایدی .

دیوبندده رشید احمد ، علیکرده محسن‌الملك ، مرکزی لکنوده اولمق اوزره آیروجه « ندوة العلما » عنوانیله بر جمعیت تأسیس ایتمشلردی . الشیخ شبلی و ابوالکلام دخی بو میانده بولنیورلردی .

ابوالکلامك همتیله قالکوته‌ده دخی « حزب‌الله » عنوانیله بر هیئت فعاله بولنیوردی .

بالآخره : خدام کعبه وحزب‌الله توحید اولنه‌رق « خلافت جمعیتی » نامنه تبدیل اولوندی . انصارده « علماءالهند » نامیله کفایت لله ادارەسنه کچدی . بوصورتله متعدد ومختلف دینی عنوانلر ایله تأسیس ایتمش اولان جمعیتلر ، حرب عمومی بدایتنده دخی توحید مساعی ایدرك تورکیه لهنده چالیشدیلر . پشاور حدودنده‌کی جبال شاهقه سکنه‌سی اولان قبائله اجرای تأثیر ایتمك صورتیله تورکیه لهنه « کوت‌العماره » موفقیتنی تأمین ایتدکلری بالآخره انکلیزلرك رسمی راپورلریله‌ده تحقق ایتمشدر . نهایت انکلیزلر جمعیات مذکوره رجالندن اوچیوز قدر آدمی تجزیه وحبس ایتمشلردر ، حتی فرار ایدنلری‌ده کیتدکلری یرده محلی حکومتلرك موافقتیله تجزیه ایلمشلردر .

بو احوال نظر اعتباره آلنورسه ، هندستان مسلمانلری میاننده ، بالخاصه علماسنده بیوك بر اثر انتباه حاصل اولدیغی تبین ایدر . « یجاهدون فی سبیل‌الله ولایخافون لومة لائم » سرینه مظهر اولمشلر دیمکدر . حقیقی ایمان ، حقیقی اسلامده بویله اولمق ایجاب ایدر .

عبدالرشید ابراهیم

تورکستانده‌کی اسلام حرکتی

یکی قافقاسیانك صاری قامش مخابری یازیور :

تورکستانده هیجانلی کونلر باشلادیغنی صوك کونلرده تکرار ایشیتمکه باشلادق . بك اوزاقدن کلن بو حوادثك نه‌دن عبارت اولدیغی مارت آینك نصف اولنه عائد اولوب صاری قامیشه کلن تورکستان غزته‌لرندن قسماً آکلاشلمقده‌در . بو غزته‌لره نظراً ، اختلال حرکتلری غربی بخارده ملاعبدالقهار ، اسلام قراول بیکی ، همراه پهلوان نام قوماندانلرك ؛ شرق بخارده « وخش » نهرینك صول ساحلنده ایسه ابراهیم بك ، عبدالقادر ، عثمان قول قورباشیلرك (یعنی قوماندانلرك) اداره‌سنده دوام ایدییور . سوویت غزته‌لرینك روایتنه کوره شباط ظرفنده غربی بخارده‌کی مصادمه‌لرده ٣٠٠ نفر وقورباشی (ضابط) اسیر آلنمش و اولدورلمش ، ٤٣٠ عددده تفنك اغتنام اولونمشدر . شرق بخارده مارتك نصف اولنده بجوان طرفلرنده عبدالقادر وعثمان قول قورباشیلرك یکیتلرندن ٦٠ ی محاربه‌ده اولدورلمش وبر قور باشی اسیر دوشمشدر .

١١ مارت تاریخلی غزته‌لرده کرك شرق وکرك غربی بخارده روسلرك باصماجیلرله مجادله‌یی اولکی قرار اوزره دوام ایتدیرمك چاره‌لری دوشونمکده اولدیقلری بحث اولونمقده‌در .

روسیه‌ده روس ملیت پرورلکی آرتق قوت آلدی . تورکستان محلی اختلاللرینه روسلردن هیچ بر طبقه ایی نظرله باقمیور . حتی بولشه‌ویك دشمنی اولان آق روسلر بیله بو « مسلمان حرکتی » بکنمه‌یورلر . روسلك آق‌ده قزیلی‌ده بو حرکتده « پان اسلامیزم » وافتراق سیاستی کوره‌یور . اکر مسلمانلر حکومتی اللرینه آلیرلرسه روسلره تورکستانده حیات قالماز ، دییورلر . کچن سنه ، بالخاصه انور پاشا حرکاتندن صوکرا بو نوع تشویقات روسلر آره‌سنده بالخاصه شیوع بولدی ، تورکستان اختلالجیلری هیچ بر یردن یاردم آلامیورلر شو وضعیتده تورکستانده اختلال حرکتلری هیچ‌ده دوام ایده‌بیلمز ، ١٩٢٤ سنه‌سنه قدر تورکستان عصیان حرکتلرندن هیچ برشی قالماز ظن اولونیوردی . حتی ١٩٢٤ سنه‌سی اثناسنده خوارزم « جمهوریتی » ایکی دفعه تمامیله اختلالجیلر الینه کچدی . صوك کونلرده غزته‌لرده اختلال قوتلرینك مارت صوکلرنده پك چوق قوت آلدیغنی ، حتی بعض روس قوتلرینك‌ده اختلالجیلره قوشولدیغنی عشق آباد ایله سمرقند آره‌سنده‌کی دمیر یوللرك اختلالجیلر طرفندن اشغال اولنه‌رق تمامیله بوزولدیغنی اوقویورز . بلکه تورکستان تورکنلری وغربی بخارا اختلالجیلری برابر حرکت ایتمکده‌درلر ، بلکه بو قوتلر صحرا وچول ایچنده قالمایارق ایران افغانستان حدودلرینه یاقین بریرده قوتلرینی طوپلامق مجبوریتنده قالمشلردر . فقط بو حرکتلر حقنده معلومات ویره‌جك صوك سوویت غزته‌لری دها الیمزه کچمدی .

یکی قافقاسیا علاوه ایدییور :

صوك کونلرده آلنان متمم معلوماته نظراً عصیان حرکتلرینك طاشکند حوالیسنه قدر سرایت ایله‌دیکی تأیید اولونیور . حتی انکلتره عوام قماره‌سنده تورکستان حقنده ماقدونالده بر سؤال بیله ویرلمشدر . ماقدونالد عصیان حقنده رسمی معلوماتی اولمدیغنی ، فقط سوویت مطبوعاتنك بو خصوصده انکلتره‌یه عطف ایله‌دیکی اسنادی رد وتکذیب ایله‌مشدر .

بعضی طرفلرده کندیسنی سبیل‌الرشاد مخابری دیه طانیتیرمقده اولدیغی خبر آلنان اسپارطه‌لی زین‌العابدین افندی ایله سبیل‌الرشادك هیچ بر علاقه‌سی اولمادیغنی بیان اولنور .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر بر ایچون
سنه‌لکی (٤٠٠) آلتی آیلغی
(٢٢٥) ؛ ممالك اجنبیه ایچون
سنه‌لکی (٤٥٠) ، آلتی آیلغی
(٢٥٠) غروشدر.

نسخه‌سی ٧,٥ غروشدر .
سنه‌لکی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده
رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

١٣٣٠

آدرس تبدیلنده آیریجه
٥ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
و اوقوناقلی اولمسی و آبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاكف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدكم سبیل الرشاد

عدد ٦٠٠ | ١٢ شوال ١٣٤٢ | * پنجشنبه * | ١٥ مایس ١٣٤٠ | جلد ٢٤

الٓهیات فاکولته‌سی

الٓهیات فاکولته‌سنك وضعیت علمیه‌سی

علاقه‌داران طرفلرندن ایضاح ومدافعه ایدیله‌مه‌مك یوزندن، مجلس ملیده قبول اولنان الهیات فاکولته‌سی تأسیسی مسئله‌سی، پك غریب برشکل آلدی . بو فاکولته‌نك تأسیسی خبرینی حاملاً آنقره‌دن استانبوله کان هوای نسیمی دارالفنون مدرسین کرامنك سامعهٔ حسیاتی تهزیز ایدر ایتمز روحلرنده پك درین بر تهییج مسرتکارانه تولید ایلدی. درحال اجتماعلر ، مذاکره‌لر عقد ایدیله‌رك مستقبل فاکوله‌نك تدریسات پروژه‌سی تنظیمه چالیشیلدی . مسئله ایله پك یقیندن علاقه‌دار بولنان متعدد مدرس بکلرك مطبوعات ستونلرینه انتقال ایدن منتظم مقاله‌لرندن، پراکنده افاده‌لرندن غایهٔ عمومیهٔ دینیه ایله متوافق بر پروژه تنظیم ایده‌مدکلری آکلاشیلمش و بو خطانك تصحیحی ایچون رسمی مراجعتلر، غیر رسمی اخطارلر وقوعبولمشدی. مملکتك متنوع معارف احتیاجاتنی تطمین ایتمك مسئولیتنی عهدهٔ حذاقت وبصیرتنه آلان معارف وکالت جلیله‌سنك ، دارالفنون مدرسین کرامی طرفلرندن بالتنظیم تقدیم اولنان الٓهیات پروژه‌سنی، ارباب اختصاص ایله بالمشاوره عریض وعمیق برصورتده تدقیق ایده‌رك مملکتك معارف دینیه‌سنه خادم برشکله قویماسی پك زیاده امید اولنیوردی. مایسك یدنجی کونی اجرا ایدیلن کشاد مراسمی اثناسنده مستشار فؤاد بك ایله دارالفنون امینی اسماعیل حقی بك طرفلرندن ویریلن ایضاحاتدن وینه مطبوعات ستونلرینه عکس ایدن درس مفرداتندن آکلاشیلدیغنه کوره پروژه‌ده هیچ برکونا تصحیحات اجرا ایدلمامش و اولدیغی کبی تطبیقنه جواز ویرلمشدر .

هیچ شبهه یوقدرکه مجلس ملیده تأسیسنه قرار ویریلن الٓهیات فاکولته‌سی بوشکلده بر الٓهیات فاکولته‌سی دکلدر. چونکه بوشکلده‌کی الٓهیات فاکولته‌سی خزینهٔ ملت ودولته تحمیل ایدیلن فائده‌سز ونعمت‌سز برکلفتدن عبارتدر . اصغری فداکارلقلر مقابلنده اعظمی فائده‌لر استحصال ایتمك مجبوریتنده بولنان هرهانکی مجلس مهم مقدارده مالی فداکارلغه مال اولان ، فقط مملکتك نه معارف دینیه‌سنه ، نه‌ده معارف دنیویه‌سنه خدمت ایده‌میه‌جك برشکله صوقولان برفاکولته تأسیسنه قرار ، نه‌ده جواز ویره‌من . مجلس ملینك قبول ایتدیکی الٓهیات فاکولته‌سی بتون لوازمنی حاوی بر الٓهیات فاکولته‌سیدر . عقل، منطق، تجربه، علم، مصلحت عامه ، طبیعت مسئله‌ده بویله اولماسنی مستلزمدر. تدریساته باشلامق اوزره بولنان الٓهیات فاکولته‌سی شکل حاضرینی محافظه ایتدکجه ، مملکتك نه معارف دینیه‌سنه، نه‌ده معارف دنیویه‌سنه فائده بخش اولامیه‌رق یالکز برکلفت مالیه حالنده قاله‌جغنی هرکسك آکلایه‌بیلمه‌سی ایچون موقع تطبیقه قونولان درس پروژه‌سنی تدقیق وایضاح ایده‌لم .

علوم دینیه متخصصلری یتیشدیرمك اوزره قبول اولنان درسلر شونلردن عبارتدر : تفسیر وتفسیر تاریخی ، حدیث وحدیث تاریخی ، فقه تاریخی ، کلام تاریخی ، مابعدالطبیعه ، تصوف تاریخی ، تاریخ ادیان ، اجتماعیات ، روحیات ، اخلاق ، تاریخ فلسفه ، تورك تاریخ دینیسی ، دین اسلام تاریخی ، اجتماعی روحیات ... الٓهیات فاکولته‌سی ایشته بوصورتله تشکیل ایدلمشدر . الٓهیات فاکولته‌سندن اسلامیتك

بکله‌دیکی غایه ایله علوم اسلامیه‌نك نه‌لردن عبارت اولدیغی بیلمه‌ینلر وار ایسه ، اونلرك بو شعشعه‌لی درس پروغرامندن بیوك امیدلره دوشمه‌لری احتمالی واردخاطر اولابیلیر . فقط ، طبیعت مسئله‌دن غافل بولنمایانلرك عظیم بر انکسارخیاله اوغرایه‌جقلری‌ده شبهه‌سزدر.

بومسلسل ومحتشم درسلر میانده، غایهٔ‌دینیه ایله علاقه‌دار وعلوم اسلامیه‌نك امهاتندن معدود یالکز ایکی درس کوریلیور : تفسیر و حدیث درسلری ... سائر درسلرك بر قسمی طار بر پروغرامده اهمال ایدیله‌بیله‌جك درجه‌ده فرعی درسلردن عبارتدر. مثلا : تفسیر تاریخی ، حدیث تاریخی ، فقه تاریخی ، کلام تاریخی ، تصوف تاریخی ، تاریخ ادیان درسلری بر عالم دین ایچون قیمتلی معلومات منبعلریدر. فقط علوم دینیه‌نك اساسات و ضروریاتی میاننده داخل دکلدر. اساسات وضروریات دینیه‌یه عائد درسلر ایله برابر، اونلرك‌ده تدریس و تدرس ایدلمه‌لری پك زیاده شایان تمنی‌در . فقط زمان و پروغرامك طارلغی حسبیله ایکی‌سنی برلکده تدریس و تدرس امکانی بولنه‌مانجه اصول علومی فروع علومه تقدیم وترجیح ایتمك مجبوریتنده‌یز . دیکر قسم درسلر کاملاً علوم دنیویه‌یه عائد اولمغله برابر تدریس وتدرسلری ینه پك شایان تمنی ایسه‌ده ، یکانه غایه‌سی علوم دینیه متخصصلری یتیشدیرمك اولان الٰهیات فاکولته‌سنده ، علوم دینیه‌نك اساسات و ضروریاتی ترك واهمال ایدیله‌رك فروعیله ، غایهٔ دینیه‌دن اوزاق بولنان علوم دنیویه‌نك تدریس وتدرس ایدلمه‌سی انسانه بلااختیار:

ترسم نه‌رسی بکعبه ای اعرابی
این‌ره‌که تومیروی بترکستانست

دیدیرتیور . تفسیر و حدیث درسلری شبهه‌سز علوم اسلامیه‌نك اس‌الاساسیدر . فقط علوم اسلامیه نامنه یالکز تفسیر و حدیث اوقوتمقله ، علوم اسلامیه‌دن هیچ بر درس اوقوتمامق آره‌سنده ، غایهٔ عمومیهٔ دینیه اعتباریله شایان اهمیت هیچ بر فرق یوقدر .

اولدقجه مهم ومبهم تلقی ایتدیکم بونقطه‌یی بر آز توضیح مجبوریتنی حس ایدیورم: قرآن وحدیثك تفسیرلرندن اول بالذات قرآن وحدیثك وضعیت و ماهیتلرینه دائر معلومات مجمله ویرمك لازم کلیور . قرآن وحدیثك، عقائد ، عبادات ، مناکحات ومفارقات ، حقوق ومعاملات شعبه‌لری واردر. قرآن وحدیثك بو شعبه‌لره عائد احکام جزئیه‌یی یکان یکان ایضاح و احتوا ایتمه‌لری حکمت و مصلحته موافق دکلدی . چونکه بو شکلده ، ماهیت سماویه‌لرینی محافظه ایتمك قدرت بشریه‌نك خارجنه چیقمش اولوردی . آنك ایچون قرآن و حدیثك محتویاتی نامتناهی حادثات جزئیه‌یه دائما قابل تطبیق احکام عمومیه و قواعد کلیه‌یه منحصر قالدی . قوانین بشریه بیله بو شکلده تنظیم ایدیلیر واحکام عمومیه‌نك حادثات جزئیه‌یه تطبیق حکامك اقتدارلرینه بیراقیلیر.

حکام‌ده علوم حقوقیه وجزائیه‌یی اولجه تحصیل ایتمش بولنمق سایه‌سنده بو قابلیتی کوستره‌بیلیر . راست کله هر فردك هر هانکی قانوندن استنباط احکام ایتمه‌سنه و احکام قانونیه‌یی حادثاته تطبیق ایلمه‌سنه امکان یوقدر . ایشته قوانین بشریه کبی ، قوانین سماویه‌دن‌ده هرکسك استنباط احکام ایتمه‌سنه و آیات و احادیثی حادثات دینیه‌یه تطبیق ایلمه‌سنه امکان یوقدر . قرآن و حدیثدن احکام اعتقادیه‌یی بولوب چیقارمق متکلمین اسلامیه‌نك وعبادات ، مناکحات ومفارقات، حقوق و معاملات شعبه‌لرینی حاوی احکام فقهیه‌یی سه‌چوب آییرمق‌ده فقهای اسلامیه‌نك کوستره‌بیله‌جکی بر قدرت و قابلیت علمیه‌در . بو اعتبار ایله ، علم کلام قرآن و حدیثك بر تفسیر اعتقادیسی ، علم فقه‌ده بر تفسیر عملی و حقوقیسیدر. بناءً علیه کلام و فقه درسلری اوقوتمادقجه تفسیر و حدیث درسلرندن ایدیله‌جك استفاده پك جزئیدر .

لسانمزده تفسیر نامیله متعارف اولان وقرآن وحدیثك معنالرینی ایضاح ایتمکده بولنان شرحلر نه کلام ، نه‌ده فقه کتابی دکلدر . قرآن وحدیثدن شعبات احکامی استنباط ایتمك متعارف مفسرلرك هم وظیفه‌لری ، هم‌ده صلاحیت علمیه‌لری خارجنده‌در . اونلرك وظیفه وصلاحیتلری قرآن وحدیثك معنالرینی صرف ، نحو ، معانی ، بیان، بدیع قواعدینه توفیقاً شرح وایضاح ایتمکدن عبارتدر .

یکی اساسلره مستند یکی بر حقوق عائله قانونی ایله، حقوق مدنیه قانونی یاپیلمق اوزره اولدیغی جهتله فقهك مناکحات ومفارقات قسمنه عائد احکام ایله معاملات حقوقیه‌یه دائر قسمنه فیمابعد احتیاج حس ایدیله‌جکی درمیان ایدلمك احتماله قارشی ویریله‌جك جواب شودر: بو ، مسئله‌نك جهت قضائیه‌سیدر. هر هانکی حادثه‌یی حل ایتدیرمك اوزره محکمه‌یه مراجعت ایدن کیمسه، حادثه‌نك نوعنه مخصوص احکامنه اویماق مجبوریتنده‌در . فقط ایشك بر ده جهت افتائیه‌سی واردر . حادثه‌یی محکمه واسطه‌سیله دکل‌ده ، احکام فقهیه دائره‌سنده حل ایتدیرمك ایسته‌ین کیمسه بالطبع یارسمی ویاخود غیر رسمی بر فقیهه مراجعت ایده‌جکدر . بوکبی کیمسه‌لره ـ عندالایجاب ـ جواب ویره‌جك فقیهلر یتیشدیرمك ضرورتی قارشوسنده‌یز .

فقیه یتیشدیرمك تاریخ فقهی اوقوتمقله دکل، بالذات فقهی اوقوتمقله ممکن اولور. متکلم یتیشدیرمك خصوصنده‌ده عینی ضرورت محسوسدر. ومتکلم یتیشدیرمك ده علم کلامك تاریخی دکل ، بالذات علم کلامی اوقوتمقله قابل حصولدر . شو حالده علم فقه وعلم کلام درسلرینك پروغرامه درج ایدلمه‌سی مطلقا لازم کلیر. درس ساعتلری بو علملری تاریخلریله برابر تدریسه مساعد دکلسه ، تاریخلرینی بیراقه‌رق بالذات کندیلرینی اوقوتمق مقتضای حکمت ومصلحتدر .

طلبه‌نك ، احکام اعتقادیه وفقهیه‌یی قرآن وحدیثدن اوکرنمه‌سی

ممكن فرض اولنسه ، بو امكان تحقق محال بر امكاندر. چونكه بتون مدت تحصيليه ظرفنده اعظمى بر غيرتله بر قاچ سوره وبش اون حديث آنجق اوقوتيله‌بيلير. دها فضله اوقوتيلمه‌لرينه نه درس ساعتلرى، نه ده مدت تحصيليه مساعد دكل ايكن، تاريخ تفسير و تاريخ حديث درسلرينك ده عين مدرسلرك عهده‌لرينه توديع ايدلمش بولنماسى تفسير وحديث درسلرندن استفاده امكانني كلياً سلب ايتمكده‌در.

پروغرامه يالكز علم فقهك علاوه‌سى ده تأمين مقصده كافى كلمز. علم اصول فقهك علاوه‌سى دخى بر فرض علميدر. احكام فقهيه‌نك قرآن وحديثدن كيفيت استنباطلرى كيف ما اتفق بر مسئله دكلدر. علمى پرنسيپلره ، فلسفى دستورلره ، منطقى قانونلره تابعدر. بو پرنسيپلرى ، دستورلرى ، قانونلرى بيلمه‌ينلر قرآن وحديثدن استنباط احكام ايده‌مزلر. ايدرلرسه ، سليمان نظيف بكك زنكينلرى اوروج طوتمقدن قورتارمايه معطوف شفاعت اجتهاديه‌سى كبى اجتهادلر قارشوسنده قاليرز. اصول وشرائط اجتهاد واستنباطى بيلنلر فقهاى اسلام حضراتيدر. واصول وشرائط مذكوره‌يى محتوا ايدن وبيلديرن علم وفنده (علم اصول فقه) عنوان ذى وقارينى طاشيمقده بولنان فن جليل اسلاميدر. بشرى علم وفنلرده، اصول فقه اسلام درجه‌سنده منتظم اساسلره ، صارصيلمز تملره مستند هيچ بر علم وفن يوقدر. علم اصول فقه فلسفه‌نك اك يوكسك بر طبقه‌سيدر. قرآن وحديثدن هوائى ، كيفى ، جاهلانه ، غافلانه ، بدخواهانه معنالر ، مقصدلر ، حكملر چيقارلماسنه مانع اولان يكانه فن اصول فقه فن جليليدر. بو فن جليل منسى ومتروك بر حالده قاليرسه قرآن وحديث هركسك بازيچهٔ آمال وهوساتى وهر بدخواهك آلت شر وفسادى اولور. بو فن جليلى بيلمه‌ين بر كيمسه قرآن وحديث ايله احكام فقهيه آره‌سنده‌كى علمى مناسبات وروابطى آكلايه‌مز. اصول فقه فنى هرهانكى بر حكمك احكام اسلاميه‌دن اولوب اولماديغنى فرق وتميز ايتمك ايچون يكانه بر ميزان علميدر. اصول فقهى بيلمه‌ين بر فقيهك معلومات فقهيه‌سى شعورى، استدلالى دكل ، غير شعورى وتقليديدر. علم اصول فقه درجه‌سنده ، انسانده‌كى فكر محاكمه‌يى تقويه ايده‌جك، هرهانكى بر مسئله‌نك تدقيق وتعميقى ايچون لازم كلن علمى طريقلرى كوستره‌جك هيچ بر علم مدون يوقدر. يالكز اسلام متفكرلرينك دكل، موسوى وعيسوى متفكرلرينك دخى حيرتلرينى جلب ايدن بو فن جليل ، بر قانون شعبه‌سى اولان مكتب حقوقده تدريس ايدلمكده ايكن ، بوكون ، الهيات شعبه‌سنك پروغرامندن خارج قالمه‌سى نزده منطقك ملغا قانونلر صيره‌سنه كيرديكنى كوسترمكده‌در!

يحيى عفيف

اخلاقيات

وظائف اخلاقيه‌نك قوهٔ تأييديه‌لرى

بشريتك غايهٔ خلقتى مكارم اخلاقيه‌در. حضرت محمد عليه السلام افندمزك « بن مكارم اخلاقيه‌يى تأسيس و تعميم ايتمك حكمتنه مبنى بعث اولندم » بيورمش اولماسى مكارم اخلاقيه‌نك، نظر اسلامده‌كى اهميتنى كوسترمكده‌در. مكارم اخلاقيه‌نك بر مبدئى ، بر ده منتهاسى واردر. مبدئى « سلامت نيت » دن عبارتدر. سلامت نيت : فلسفى افاده‌سيله ، نفع وضرر دوشونجه‌لرينى « خودانديش » لكه حصر وتخصيص ايتميه‌رك « ديكر انديش » لكده مهم بر موقع ويرمكدن عبارتدر. وشرعى افاده‌سيله ، نفسنك نائليتنى تمنى ايتديكى أيلكلره ديكر كيمسه‌لرك ده نائليتنى تمنى ايتمه‌سى وكنديسنك مصون قالمق ايسته‌ديكى فنالقلردن ديكر كيمسه‌لرك ده مصون قالملرينى ايسته‌مه‌سندن عبارتدر.

مكارم اخلاقيه‌نك منتهاسى ده سلامت افعالدن عبارتدر. سلامت افعال : سلامت نيتك آثار خارجيه‌سى ونتائج ماديه‌سى ديمكدر. اخلاقك عند الخالق وعند المخلوق مقبول ومستحسن اولماسى وبناءً عليه مكافاته مستحق كوروله‌بيلمه‌سى مبدئيله منتهاسنك يكديكرينه توافق وتطابق ايتمه‌سنه وابسته‌در. سلامت نيته مقارن اولمايان افعال ، غير اختيارى وغير شعورى ، تعبير ديكر ايله تصادفى اوله‌رق فضيلت وخيريت ايله اتصاف ايده‌بيله‌جكى ايچون شايان تحسين وسزاوار مكافات اوله‌ماز. سلامت نيت ده مقبول ومستحسن آثار خارجيه ايله نتيجه‌پذير اولماديغى صورتده اهميتنى ضايع ايدرسه‌ده، صاحبى ده مستحق مؤاخذه دكلدر. فقط آثار خارجيه‌دن مجرد سلامت نيتك ، غايهٔ خلقتى تحقق ايتديره‌ميه‌جكى جهتله سلامت نيتى دائما سلامت افعال ايله نتيجه‌لنديرمكه چاليشمق هر حسن نيت صاحبنك پك مهم بر وظيفهٔ انسانيه‌سيدر.

اسلاميتك يالكز سلامت نيته مكافات وعد ايتديكى واردر. فقط شخصى مكافات ايله اكتفا ايتمك خودانديشلكدن عبارت قالير. حال بوكه غايهٔ خلقت يالكز خود انديشلك دكلدر. بلكه ديكر انديشلك غايهٔ خلقتك اك مهم قسميدر. چونكه انسانلرك، يكديكرلرينه قارشى ايفاسيله مكلف بولندقلرى معاونت اجتماعيه آنجق ديكر انديش اولملريله قابل تحققدر. بناءً عليه بر كيمسه آنجق كنديسنك مستفيد اوله‌بيله‌جكى سلامت نيت مرتبه‌سنده توقف ايتميه‌رك افعال واعمال خارجيه‌سيله ابناى نوعى مستفيد ايتميه و بو صورتله كندى مكافاتنك ده تضاعف ايتمه‌سنه چاليشمه‌ليدر. الندن كلديكى قادر دائما كرك كنديسنه وكرك همنوعنه نافع اولمايه چاليشمق هر انسانك ايلك وظيفه‌سيدر. انسان بو وظيفه‌سنى نه درجه اهمال ايدرسه غايهٔ خلقتندن او درجه اوزاقلاشمش اولور.

صاحب خير وياخود واسطهٔ خير اولمايان وياخود اوله‌مايان بر كيمسه هيچ اولمازسه، صاحب شر وياخود واسطهٔ شرده اولمامه‌ليدر. وجودى كرك نفسنه وكرك ديگر كيمسه‌لره مضر اولان كيمسه غايهٔ خلقتك تماماً خارجنه چيقمش وبناءً عليه يالكز انسانيت كسوه‌سنه بورونمش بر مخلوقدر. انسانلرك كافهٔ حركاتنه نظام ويره‌جك اولان قانون قانون اخلاقدر. فقط هر قانون قوهٔ تأييديه‌دن محروم بولندقجه يا تماماً وياخود كلياً تطبيق ايديله‌من. تطبيق ايديله‌مه‌يجه مطلوب اولان نتيجه‌ده ألده ايديله‌من. بناءً عليه قانون اخلاقك‌ده قوهٔ تأييديه‌سى اولمق لازم كلير. عجبا بو قوهٔ تأييديه‌لر نه‌لردن عبارتدر؟.

وظائف اخلاقيه‌نك ايكى قوهٔ تأييديه‌سى واردر. برى فكر مسئوليت، ديگرى فكر مكافاتدر.

فكر مسئوليت: وظائف اخلاقيه ايفا اولنمديغى تقديرده، شخصى وجدان حضورنده، وجدان عامه حضورنده، خلاق عالم حضورنده مسئول ومحجوب قالمق انديشه‌سيدر.

. فكر مكافات: وظائف اخلاقيه ايفا ايدلديكى تقديرده، شخصى وجدانك انشراحنه، وجدان عامه‌نك التفات واستحسانه، خلاق عالمك رضاى مسعدت آورينه نائليت امنيه‌سنده بولنمقدن عبارتدر.

مسئوليت ايكى نوعدر: برى دنيوى مسئوليت، ديگرى اخروى مسئوليتدر. وظائف اخلاقيه اوزرنده دها زياده حائز تأثير اولان مسئوليت، مسئوليت اخرويه فكريدر.

مكافات‌ده برى دنيوى، ديگرى اخروى اولمق اوزره ايكى قسمدر. واخروى مكافاته نائليت فكرى وظائف اخلاقيه اوزرنده دها زياده حائز تأثيردر. اخروى مسئوليت ومكافات فكرلرينك، وظائف اخلاقيه اوزرنده دها زياده حائز تأثير اولماسى اسبابنى شو صورتله ايضاح ايتمك ممكندر:

اخلاق شخصى كبى، وجدان شخصى‌ده تهذيبه، تصفيه‌يه محتاجدر. اخلاقى افساد ايدن مؤثرات، وجدانى‌ده افساد ايده‌بيلير. تهذيب و تصفيه ايدله‌ين ومؤثرات مفسده‌نك تحت تأثيرنده قالان وجدان، وظائف اخلاقيه‌يى مراقبه ايته‌مه‌يه‌بيلير. بناءً عليه وظائف اخلاقيه‌يى ايفا ايتمه‌ينلرك، مستحق اولدقلرى مسئوليتى تعيين وترتيب ايتمك وظيفه‌سنى اهمال ايده بيلير. وينه وظائف اخلاقيه‌يى ايفا ايدنلرك، لائق بولندقلرى مكافاتى تعيين وترتيب ايتمك وظيفه‌سنه قارشى‌ده لاقيد قاله‌بيلير. وبالنتيجه وجدان شخصى وظائف اخلاقيه اوزرنده مطلوب اولان حسن تأثيرى اجرا ايده‌من. شاعر اشرف مرحوم:

چالیشسه بيك سنه بلبل كبى قارغه فصيح اولماز
بالونله آسمانه چيقسه بر آدم مسيح اولماز
مؤبددر، سيلنمز نقش تأثيراتى وجدانك
برائت اينسه‌ده مجرم درونى مستريح اولماز

ديبور وبو سوزيله وجدان شخصينك وظيفهٔ مراقبه‌يى حسن ايفا ايده بيله‌جكنى اكلاتمق ايسته‌يورسه‌ده، يابديغى فنالقدن طولايى دائما عذاب دويان وجدان آنجق تهذيب وتصفيه ايدلمش بر وجدان اوله‌بيلير. تعبير ديگرله: الهامات و احساسات دينيه‌نك ـ كرك شعورى و كرك غير شعورى بر صورتده ـ تأثيراتنه تابع اولان بر وجدان آنجق بو فضيلتى ابراز ايده‌بيلير.

وجدان عامه‌نك وضعيتى‌ده وجدان شخصينك وضعيتندن پك فرقلى دكلدر. اونك تأثيراتى‌ده، تابع اولديغى شرائطه كوره ده كيشير. مع هذا وظيفهٔ مراقبه‌يى ايفا ايتمك خصوصنده وجدان شخصيدن قوتلى اولديغى غير قابل انكاردر.

فقط بو قوتيله برابر، پك مهم بر ضعفيتى‌ده واردر. سيار دكل، ثابت اولديغى ايچون، هر كسى هر يرده تعقيب ومراقبه ايده‌من. بناءً عليه وجدان عامه‌نك دائرهٔ تعقيب ونفوذى خارجنده بولنان بر كيمسه‌نك، وجدان عامه‌نك مراقبه‌سندن قورتلمسنه وياخود وجدان عامه‌دن مكافات بكله‌مه‌سنه محل قالماز. دائرهٔ تعقيب و نفوذنده دخى، حيات فانيه‌يه ترتب ايده‌جك مسئوليت ويا مكافاته اهميت ويرمه‌سنه قوتلى سببلر بولنه‌من. باخصوص وسائط ممكنه ايله مسئوليتى بر طرف ايتمك احتمالى وجدان عامه حضورنده فكر مسئوليتى ضعيف دوشوره‌بيلير. بناءً عليه وظائف اخلاقيه‌نك مراقبه‌سز قالماسى تهلكه‌سى دائما وارد خاطردر. مراقبه‌سز قالان اخلاقدن هيچ بر زمان أيى نتيجه بكله‌نه‌من. اكر أيى نتيجه‌لره تصادف ايديليرسه مطلقا اونلرده اثر تصادفدرلر.

مسئوليت ويا مكافات اخرويه فكرى بو كبى اسباب ضعف ومخاطره‌دن آزاده‌در. مسئوليت اخرويه فكرى ثابت دكل، سيار اولديغى ايچون، هر كسى هر يرده هر زمان تعقيب ومراقبه ايتمك قدرتنى حائزدر. هيچ بر كيمسه هيچ بر يرده، هيچ بر زمان اونك تعقيب و مراقبه‌سندن ياقاسنى قورتاره‌من. وغير مشروع سبب وبهانه‌لرايله مسئوليت اخرويه‌يى بر طرف ايتمك امكانى بولنه‌ماز. باخصوص اخروى مسئوليت، حيات ابديه‌نك چكه‌جكى بر مسئوليت اولديغى ايچون، عاقل بر كيمسه بو مسئوليته قارشى هيچ بر وجهله اهمالكار طاورانه‌من. بناءً عليه وظائف اخلاقيه اوزرنده الك زياده تأثير اجرا ايده‌جك اولان قوت، مسئوليت اخرويه قوتيدر.

مكافات اخرويه فكرى‌ده، ينه حيات ابديه‌يه عائد بر فكر اولديغى ايچون عاقل بر كيمسه مكافات اخرويه فكرينه قارشى‌ده قطعياً اهمالكار طاورانه‌ماز. بناءً عليه وظائف اخلاقيه اوزرنده الك زياده تأثير بيراقان قوهٔ مؤيده‌لردن برى‌ده اخروى فكر مكافات قوتيدر. انسان، كلوب كيجيجى دنيوى مكافاتلرى هر زمان اهمال ايده‌بيلير. فقط دائمى وابدى حياتى مكافاتسز بيراقمق هيچ بر عاقلك ياپاجغى بر ايش دكلدر. بالعكس

مكافات اخرويه‌يه نائل اولمق ايچون ، دنياده هر درلو مزاحمه تحمل ايدبيلير .

بو بحث خلاصه ايدلمك لازم كليرسه ، ديئيله‌بيليركه حركات بشريه‌يي ربط وضبط آلتنه آله‌جق بر قوهٔ ضابطه وارسه ، اوده ، اخروى مسئوليت ومكافات فكرليدر . بو قوتك يريني طوته‌جق دنيوى هيچ بر قوت يوقدر . بشريت بو حقيقتي ايركچ ا كلايه‌جق و بو قوهٔ ضابطه‌نك تشكيلاتي توسيعه بتون قوتيله چاليشمق احتياجني دويا جقدر . ى . ع

اجتماعيات

اجتماعى فوضالر نصل سرايت ايدر ؟

جمعيت حياتنده ناقابل مقاومت بر خاصهٔ سريان موجوددر . محيطك تأثيراتى ناميله‌ده توسيم ايديلن بو احتساسات غير مرئيه‌دن هيئت اجتماعيه‌نك مثبت ويا منفى نتايج استحصال ايتمسى سرايت وميلان خاصه‌سنك توجه ايتديكى استقامته تابعدر .

فردى ساحه‌ده مستقلاً حركت ايده‌بيلن ، اراده‌سنه حاكم اولان هر هانكى بر كيمسه ، كتلهٔ اجتماعيه‌نك مشترك اراده‌سى ساحه‌سنه كيرنجه درحال مشترك تأثيراته تابع اولور . اجتماعى كتله‌لرى تحريك ايدن روحيات كنجه بوده ، عقلدن زياده ، حسياته استناد ايدر . افراد اوزرينه جمعيتك تأثيراتى ، حساً متحرك بيوك بر اجتماع كتله‌سنك محيطنه كيرن كيمسه‌لر اوزرنده‌كى ناقابل مقاومت تأثيراته مشابهدر . او كيمسه‌لر ايسته‌مسه‌لرده ، ايسته‌مسه‌لرده جمعيتدن بشقه دورلو دوشونه‌مزلر .

عمومى نمايشلرده واضحاً حس ايديلن بو قانون اجتماعينك حال طبيعيه‌ده ده ساكن ، فقط دها درين تجلياتى موجوددر .

افرادينك سجاياى مثبته‌سى جمعيتك منفى فضايحنه فائق اولميان هيئت اجتماعيه‌لر ترديانك سرايتى ايچون اك مساعد بر وسط تشكيل ايدر . جمعيتك افراد اوزرنده منفى تأثيرات وجوده كتيره‌مه‌مسى ايچون تربيهٔ ابتدائيه وشخصيه‌نك ، منفرد سجيه‌نك متين ومتكامل اولمسى لازمكليركه ، جمعيتى فوضا يوللرندن قورتاره‌جق يالكز بو قوتدر .

ديمك اولويوركه افرادك صلاحى جمعيتك صلاحنى مؤدى اولديغى قدر جمعيتك ترديانى افرادك كماله مانع و بالنتيجه هيئت اجتماعيه‌نك انفساخنى موجبدر .

يوكسه‌لمك ايسته‌ين هيئت اجتماعيه‌لرك ، افراد وجمعيت قوتلرينك يكديكرينى مثبت وجهه‌لر داخلنده دائما تقويه ايده‌جك بر خط حركت انتخاب ايتملرى ضروريدر . بو ايكى قوتدن برينك سقوطى ديكرينكده سقوطنى انتاج ايدر .

ملتلرك حياتنده اك بيوك بر تهلكه تشكيل ايدن اجتماعى فوضالرك نصل سرايته باشلايه‌رق افرادى وبالنتيجه جمعيتى محوه محكوم ايتديكى واضحاً تدقيق وتحليل ايده‌بيلمك ايچون اول امرده هر هانكى بر فكرك نه كبى شرائط ايچنده مفكوره حالنى آلديغنى مناقشه ايتمليز .

دنياده مجنون اولميان هر صاحب عقلك ملاحظاتى بر فكر اوله بيلير . لكن بونلرك قيمتى افراد وجمعيته بخش ايتديكى منفعت وضرره كوره تعين ايدر . بو فكرلرك ماهيتنى تعيينده يكانه معيار عقل سليم ايله تجربه‌دن بشقه برشى دكلدر . خلقت آدمدنبرى چوق دفعه بشريت باطل فكرلر آرقه‌سنده قوشمش ، باطل عقيده‌لر اوغورنده جان ويرمشدر . بر زمانلر پوتلره ، آتشه ، حيوانات مفترسه‌يه ــ حاشا ــ تعبد ايدن انسانلر بعضاً اساطيره اسير اولمش ، بعضاً ظالم مستبدلرك محكومى بولنمشدر . تاريخك بو تجلياتندن آكلاشيليوركه : عقل هر وقت بشريت اوزرنده حاكم اوله‌مامشدر . احوال روحيهٔ انسانيه ــ عقل ، تربيه وسجيه نقصانى كبى هر هانكى بر سببله ــ باطلى حق اوله‌رق قبولده‌ده متمايلدر . آنجق پك آز بختيار كيمسه‌لردركه كنديلرينى باطل تأثيرلردن قورتارا بيليرلر .

ايشته هيئت اجتماعيه‌نك سعادتى ، محافظهٔ زندكيسى ايچون متحرك بذاته اولمق قوتى حائز شخصيتلرك چوغالمسى نصل بر ضرورت تشكيل ايدرسه ، اكثريتى بو يوكسك كمالى ادراكدن محروم بولنان افرادك اصطفاسى ايچونده « مراقبهٔ اجتماعيه » اك بيوك بر لازمه حالنده تجلى ايدر .

هر هانكى بر فكر اولا دعوى اوله‌رق ميدانه چيقار . بو دعوا ، تكرار اولنور . نطقلرله ، قونفرانسلرله ، مطبوعاتله ، كتابلرله ، خصوصى مباحثه‌لرله تكرار تعاقب ايدر .

بو تكررلر متفكر ، متحرك بذاته اولميان روحلر اوزرنده بر تأثير براقير ، بو تأثيراتك دوامى ، نفوذ و سرايت خاصه‌لرينك ياردميله فكرلر مفكوره حالنه انقلاب ايدر . كوستاو لوبون بو حقيقتدن بحث ايدركن ديبوركه : « ادعا ايله تكرار ، اقناعك اك قوتلى عامللريدر . ادعا فكر توليد ايدر ، تكرار او فكرى يرلشديرير واونى بر عقيده يعنى صارصلمقدن وارسته قاله‌جق درجه‌ده ثابت بر فكر حالنه كتيرير . بسيط روحلر اوزرنده ــ حتى بسيط اولميانلرك اوزرنده دخى ــ تكررك قوتى شايان حيرتدر . اونك تأثيريله اك بارز ضلالتلر پارلاق حقيقتلر كبى اولور . »

علمك غايه‌سى انسانيته خدمت و اعلاى حقيقتدر . علم اجتماعى و روحينكده غايه‌سى بشريتك رهكذار حياتنده اك صاغلام و مسعود بر يولده يورومسنه خادم وسائطى كوسترمكدر .

جمعيت بشريه‌نك بر جزؤ متينى اولان هيئت اجتماعيه‌مز ايچونده

ـ بتون جهانك علم و عرفان ضرورتلرینه كوره تبدیل وجهه ایتمسی لازمكلدیكی بر عصرده ـ علوم اجتماعیه‌نك كوستردیكی حقیقتلر هیچ بر وقت قابل استغنا دكلدر .

بناءً علیه دیلمز دوندیكی قدر ایضاحنه چالیشدیغمز اجتماعی دستورلردن مقصد، بونلری احوال روحیه واجتماعیه‌مز ایچون بر معیار اوله‌رق كوستروب جمعیتمزی تهدید ایدن انواع فوضالرك ماهیت ومنشألرینی تحلیل ایتمك ایچوندر .

اولا عصریلشمك ایچون بر ضرورت وار . هركس بو ضرورتی كندی نقطهٔ نظرینه كوره تفسیر و محاكمه ایدیور . بر قسم افكاره كوره «عصریلشمك اساسات اجتماعیه‌مزك محافظه‌سی صورتیله ممكندر» دیكر بر قناعته كوره‌ده « عصریلك تمثیل ایدن غرب مدنیتی بركلدر . ساده مادیاتیله دكل ، طرز تلقیسیله ، ذهنیتیله ، اعتیاداتیله بر كلدر . بناءً علیه ، غایه‌یه وصول ایچون بر نقطه‌دن ، بر جهه‌دن دكل ، هیئت مجموعه‌سیله غرب مدنیتنی اقتباس ایتمك لازمكلیر » اوت، بو، بر مفكوره‌در . علم ساحه‌سنده ایسه هر فكره حرمت ایدیلیر . والزام جهتی یه علمك حرمتكار و وقور محاكمه‌سنه ترك اولنور .

عصریلشمه‌یی، یعنی زمانك انكشافات علمیه وفنیه‌سنی حائز قوتلی بر ملت حالنده جهانه نور وعرفان صاچمی آرزو ایتمه‌ین كیم واردر ؟ بو اویله بر ضرورت ، اویله بر بداهتدر كه اوزرنده مناقشه بیله جائز دكلدر .

آنجق بر مدنیت بشریه اولمق اعتباریله غرب مدنیتی‌ده ایی و فنا جهتلری سینه‌سنده طوپلایان، ایلكلرندن دولایی یوكسه‌لن ، فقط فنالقلرندن دولایی‌ده دها بیوك بر سرعتله تدنی‌یه كیدن بر مدنیتدر . او فنالقلرك اسمی غربده‌ده شرقده اولدیغی كبی تردی و ضلالتدر . ایشته حل ایدیله‌جك دوكوم نقطه‌سی بوراسیدر .

هر شیدن اول مدنیت مفهومنك منفعت وسعادت مفكوره‌سیله مترادف اولدیغی بیلنمه‌لیدر . هر هانكی شی كه هیئت اجتماعیه‌مزه فائده ویریور وسعادت كتیریورسه ایشته او مدنیتدر . فقط هانكی بر مفهوم واقتباس جمعیتمزك روح اجتماعیسنی صارصیور، عائله روابطنی كوشه‌تیور، نسلی قاراله ، ایچكی وفحشله قوروتیورسه بونك اسمی ایستر مدنیت ، ایستر كمالات اولسون ، آچیق بر ضلالتدن بشقه بر شی دكلدر . شیمدی مطلوبمز اولان مدنیت عجبا بو ایكی قسمدن هانكیسیدر؟ هیچ شبهه‌سز هیئت اجتماعیه‌مزه سعادت كتیره‌جك اولان عرفانه، فنه مستند اولان مدنیت حقیقیه‌در . بو آرزویه رغماً ـ اختیاری، غیر اختیاری ـ بعض فوضالرده نصلسه جمعیتمزه حلول ایتمك فرصتنی قزانمش بولونیور . مملكتی استیلا ایدن مسكرات ، قمار ، فحش ابتلاسی ، مدنیتك بو ایكنجی ، فقط فوضا قسمنك‌ده فضیلت ، عرفان و كمالاتك یاننده ـ غریب بر اثر تضاد اوله‌رق ـ عرض اندام ایتمكده اولدیغنی كوستریور . بو فوضالر هیچ شبهه یوق كه ، روحیاتمزدن منبعث دكلدر . بلكه نفوذ وسرایت خاصه‌لرینك تأثیراتیله مناسب بر وسط حالنه كلن محیط وشرائط ایچنده سرایت استعدادینی كوسترن اعراضدن عبارتدر . چونكه بر شرقلی بتون آرزوسنه رغماً تام بر غربلی اوله‌میه‌جقدر . دائما شرق شرق ، غرب ده غرب اوله‌رق قاله‌جقدر .

كوستاو لوبون بو مهم حقیقتدن بحث ایدركن: « اوزون بر ماضیسی بولنان قوملر ، همان اوصاف بدنیه‌لری قدر ثابت ، روحی اوصافه مالكدرلر . بو اوصافدن او اقوامك تأسیساتی ، افكاری ، ادبیاتی ، صنایعی نشأت ایدر . اوصاف روحیه ـ كه بونلرك هیئت مجموعه‌سی بر قومك روحی تشكیل ایدر ـ بر مملكتدن دیكر مملكته چوق تبدل ایدر . مختلف قوملر ، عینی احوالده ، بشقه درلو حس ایدرلر، ملاحظه ایدرلر ومقابله‌ده بولونورلر . تأسیسات ، اعتقادات ، السنه وصنایع بر قومدن دیكرینه ـ عكسی ظن ایتدیره‌جك ظواهره رغماً ـ درین تحولات كچیرمكسزین انتقال ایده‌مز . » دییور .

روحیات واجتماعیات علملری، بر ملتك بشقه بر ملت حرثنه قولایلقله تمثل ایده‌بیله‌جكنه قانع دكلدر . زیرا تاریخ و تاریخ اجتماعیات كوستریور كه بر هیئت اجتماعیه‌نك اوصاف ممیزه‌سنی ضایع ایده‌رك بشقه جمعیتلرك روحی طرفندن امتصاص اولنمسی تام بر انهدام معناسنی افاده ایدیور . یشامق ایسته‌ین ملتلر ایسه اوصاف ممیزه‌لرینه مربوط قاله‌رق بو انهدامدن كندیلرینی قورتارمش اولورلر .

بیوك بر مدنیتی ، بر تاریخی تمثیل ایدن هیئت اجتماعیه‌مز ایسه ـ الی ماشاء‌الله ـ بیوك بر استقبالك نورلری ایچنده یشایه‌جقدر . شو حالده محیطمزده آثار مرضیه‌سنی كوسترن فوضالر موقت دیمكدر . بونی اثبات ایچون بو تردیاتك منشألرینی تدقیق ایتمك كفایت ایدر .

غربك مع التأسف صوك عصرده اقتطاف ایده‌مدیكمز كمال علمی وفنیسی یرینه یا كاش بر یولدن روحمزه صوقولان ضلالتلری درت منبعه ارجاع ایتمك لازمدر :

۱ ــ مملكتمزده همان اوچ ربع عصردنبری متمادیاً غرب حرثی واومیانده بو حرثی نشر ایدن پاپاس واجنبی مكتبلرنده تحصیل كورنلرك غیر اختیاری بر صورتده بو فوضالرله معلول اولمسی ، كندیلرینه مفكوره ایدیندكلری بو فكرلری نشر ایتملری ؛

۲ — غربلیلرله تماسك چوق اولدیغی محللرده حس تقلیدك فوضالری ـ ظواهرینی خوش بوله‌رق ـ امتصاصه مستعد بولنمسی وغربی تقلیدك مودا حكمنه كچمسی ؛

۳ — بر عصردنبری دوچار اولدیغی اولان اقتصادیات ملیه مواجهه‌سنده مأموریتدن بشقه بر ساحهٔ فعالیت بولنه‌میان منوران ملتك عطالته

قابلملری نتیجه‌سنده فکری ، اجتماعی ساحه‌لرده افکارك تنویر ایدیله‌مه‌مسی .

٤ — جمعیت منافی ملاحظاتندن انحراف ایدن افراده قارشی اجتماعی مراقبه‌نك وظیفه‌سی اهمال اولنه‌رق هرمضر جریانك سربست براقلمسی تردیاتك توسعنه یگانه سبب تشکیل ایتمشدر .

بو قاریده عرض ایتدیکمز وجهله ضلالت فکرلری‌ده ادعا، تکرار، نفوذ وسرایت صورتیله ضعیف مدرکه‌لرده برمفکوره ایزی براقمقده‌در. فقط شایان شکراندرکه ضلالتی عقیده حالنه کتیرن دوغرو بر شیش کبی کوسترن محاکه‌یی ، غلط حسه تابع بولندیران روحی واسطه‌لر، حقیقتلری‌ده برمفکوره حالنده نشروتعمیمه خدمت ایدیور .

کوستاولوبونك پك دوغری اوله‌رق سویلدیکی کبی « ضلالتك ، شدتلی ومکرر مدعیاتنه قارشی حقیقتك اودرجه شدتلی واو درجه‌ده مکرر مدعیاتی قارشی‌قویمق ، دستورلره دستورلر ، فکرلره فکرلرله مقابله ایتمك » لازمدر .

غربك علم و عرفانی یرینه حریممزه فرجه یاب دخول اولان دانس ، قمار ، فحش ، تقلیدجیلك ومودا کبی تردیات وفوضالره‌قارشی اساسات اجتماعیه‌مزك نورانور دلیللرینی عینی روحی و فنی اصوللرله مدافعه ، نشر وتکرار ایتمکله روحلرده بر اصطفا وجوده کتیرمك ، حقیقتلری مفکوره حالنه قویمق ایجاب ایدر .

چونکه بو سایه‌ده یارینك اولادلرینی بدنی ، روحی تردیاتدن اقتصادی سفالتلردن ، هیئت اجتماعیه‌نك تمل طاشنی تشکیل ایدن‌عائله روابطی خللدن وقایه ایتمك ممکن اوله‌بیلور . اساسات اسلامیه‌دن‌ملهم اولان اجتماعیات ملیه‌نك محافظه‌سی مبدأ تکامل عد ایدیله‌رك علوم و ترقیات مادیهٔ عصریه‌نك اخذ واقتباسی صورتیله حصوله کله‌جك‌کمالات ـ اسکیدن اولدیغی کبی ـ ینه شرق‌وغربی تنویره کفایت ایده‌جکدر .

حسن حکمت

جوابمی ، اعترافمی ؟

— شیخ محسن فانی حضرتلرینه —

قرآن کریم ترجمه‌سی دی‌یه فورمه فورمه چیقاریلوب صوقاق باشلرنده صاتدیریلان جزؤلری وبومناسبتله غزته‌لرك حقلی تنقیدلرینی ودیانت ایشلری ریاست جلیله‌سنك بیاننامه‌سنی ومذکور بیاننامه‌یه جواب اولمق اوزره ذات‌عالیلری طرفندن یازیلان مقاله‌یی دقتله اوقودم. بوبابده‌کی فکرلریمی مساعده‌کزله عرض ایدیورم . ذات عالیلرینی شخصاً طانیمایورسه‌م ده اعلان مشروطیتدنبری اثرلریکزی اوقودقجه شخصکزه‌قارشی کندمده درین برحرمت‌حس‌ایدیوردم.اواثرلریکزله یاپمش اولدیغکز خدمت ، بنده‌کزجه چوق بیوکدی . فقط صوك تشبثکز ، وبوتشبثك شکل وماهیتی ، اویله ظن ایدیورم‌که ، سزی یوکسلتمه‌مش ، بالعکس دوشورمشدر . بونی تأسفلرله سویله‌مك مجبوریتنده‌یم . کوکل آرزوایدردی‌که شیخ محسن‌فانی بویله بروضعیته دوشمه‌سین !

ترجمه‌نك ایکی کونده بر اسمنی دکیشدیرمك ؛ و اوکا « قرآن کریمك تورکجه ترجمه‌سی ، ترجمهٔ تفسیری ، قرآن کریم تفسیرینك تورکجه ترجمه‌سی » کبی یکدیکرندن فرقلی ومختلف نام‌لر ویرمك ؛ هر انتقاد قارشیسنده مقصدیمز شودر ، بودر دی‌یه شاشیروب قالمق دوشدیککز مشکل موقعی ذات عالیکزك‌ده آکلامش اولدیغکزی کوستریور . بوایشه حسن‌نیتله باشلانیلمامش‌دی‌یه‌میه‌جکم. فقط هرحالده بو بویوك شرفی باشقه برینه قاپدیرمامق املیله علی‌العجله میدانه چیقیلیورمش اولدیغنه حکم‌ایده‌جکم . امید اولنورکه «قرآن ترجمه‌سی» دی‌یه ساحهٔ تجارته چیقاریلان بو جزؤلر ، اسماً اولدیغی کبی ، جسماً وروحاً‌ده بر تفسیر ماهیتنی آلسین وبوصورتله مطبوعات طرفندن تنقید ایدیلن فاحش خطالر تصحیح ومبهم نقطه‌لر تنویر ایدیلسین . بوجهتلر ، هم قارئلریکزك ، هم‌ده ذات‌عالیلرینك آیدینلغه چیقماسنی تأمین ایده‌جکی ایچین چوق تمنی اولنور .

صوك جوابکزدن بحث ایتمك ایستیورم . دیانت ایشلری رئیس محترمی بیاننامه‌لرنده « ترجمه‌دی‌یه اورته‌یه چیقاریلان جزؤلرك کرك لسان وکرك علم اعتباریله شایان اعتماد اولمادیغنی ، بونکله برابر افکار مسلمینی تشویش‌ایده‌جك ماهیتده اولدیغنی» سویلیورلر . ذات‌عالیلری جواب ویرر ایکن « بونك برترجمه دکل ، تفسیر اولدیغنی وتفسیر ایچون‌ده معین برشکل اولمدیغنی وبونکله‌برابر مفسرلرك بری‌برلرندن اقتباس ایده‌بیله‌جکلرینی » سویله‌مك مجبوریتنی‌حس ایدیور وجوابکزه شویولده دوام ایدیورسکز :

« تورالیان ایچین تورجه‌نك قدرت افاده‌سنی اظهار ایتمه‌دیکی ادعاسی‌ده وارد دکلدر . چونکه معانیٔ قرآنیه‌یه رعایت ایدیلك مجبوریتندن طولایی ، تعقیب اولنان غایه ، تورکجه‌ده بر « شاه اثر » وحاشا ثم حاشا کتاب حقه برنظیره وجوده کتیرمك وحتی تراکیب منصوصه‌یی مثلا حالك حال وصفتك صفت اولارق استعمالی کبی امکانسزلقلرله اوغراشمق دکل ، بلکه بو معنالری مهما امکان هرکسك آکلایه‌بیله‌جکی برطرزده لسانمزه نقل ایتمکدر . صور تفسیریه‌دن ترجیح ایتدیکمز شکل ، اسلرینی مقدمهٔ کتابده بیلدیردیکمز تفاسیرك بر ویا برقاچنده مطلقا موجوددر ... »

شیخم، عفو بیوریکز ، بو افاده‌کز دیانت ایشلری رئیس‌عالیسنه جواب دکل ، بلکه رئیس افندی حضرتلرینك اثریکز حقنده ویردکاری حکمی تصدیقدر . چونکه رئیس افندی حضرتلری اثریکزك شایان‌اعتماد اولمدیغنی‌خلاصةً ایکی شیئه استناد ایتدیریوردی: خطای لسانی ، خطای علمی . ذات مرشدانه‌لری ترجمه‌ده‌کی

قصورکزی، ادبیات وبلاغت عربیه‌نك درجهٔ قصواسنه واصل اولان برکتاب کریمك تورکجه‌یه ترجمه‌سنده او یوکسکلکی کوستره‌مدیککزی اعتراف ایدییورسکز . مع‌مافیه بوحقیقتی اعتراف ایدر ایکن چوق أليم بر وضعیته دوشدیککزی کوریورم . « مقصدك تورکجه برشاه اثر وحاشا ثم حاشا تورکجه‌ده کتاب‌حقه برنظیره وجوده کتیرمك اولمدیغی» سویله‌مك قدر بی‌معنا برشی تصور ایتمیورم . اصلنده‌کی قدرت ، فصاحت وبلاغت اولدیغی کبی افاده ایدیله‌دیکی تقدیرده حاشا ثم حاشا کتاب حقه نظیره اوله‌جقمش ! دوغروسی یا ، بو محا کمه‌یه شاشمامق قابل اولامایور . قرآن‌عظیم‌الشانك واصل اولدیغی فصاحت وبلاغتی تورکجه ترجمه‌سنده حقیله افاده ایتمك کتـاب حقه نظیره یاپمق‌می‌در ؟ یوقسه ترجمه‌خصوصنده رعایت اولونمسی ضروری اولان شرائط اساسیه‌یه رعایت ایتمك ونظم مترجمك حقنی ادا ایتمك‌می‌در ؟ .

صوکره « اثرك تفسیر ماهیتنده اولدیغی ، یازیله‌جق تفسیرلرك طرزی معین اولمدیغی ، بناءً علیه تفاسیرده موجود صورتلردن بری اختیار ایدلدیکنی » سویلیورسکز ، که بونك‌ده حقیقته مطابقتی مسلم دکلدر. شیمدی‌یه قدر کوستریلدیکی وجهله بعض آیتلرك ترجمه‌سنده ـ ولوبیلمیه‌رك ـ تحریفات یاپیلمش اولدیغی کبی اختیار ایلدیککز تفسیرلره طبان طبانه ضد اولان یرلرده واردر. بوکونه‌قدر برقاچ اسم آلماسی اثرك ماهیتی‌هنوز ذات‌عالیلرنجه‌ده معلوم‌اولمادیغنی کوسترمزمی؟.

الحاصل ، دیانت رئیس عالیسنك استناد ایلدیکی برنجی سبب تماماً موجود وسزك‌ده تحت اعترافکزده‌در . مطبوعات طرفندن یاپیلان تنقیدات ترجمه‌ده‌کی تحریفاتی‌ده اثباته کافی‌در .

شیمدی دیکر جهته نقل کلام ایدییورم . سورهٔ بقره‌نك ١٨٤-نجی آیت کریمه‌سنك ترجمه‌سنه تعلق ایدن تنقیده شـویله جواب ویرییورسکز :

« هرکس بیلیرکه متن‌قرآن ـ وعلى الذين يطيقونه ـ درومأل‌عالیسی ؛ اوروج طوتمایه مقتدر اولانلر ، دیمکدر . بونی تحریف ایتمك و« اوروج طوتمایه طاقتی اولمیانلر » طرزنده معنا ویرمك بزم الیمزدن کلمز ... »

بوحکمکزه‌دلیل‌اوله‌رق بعض‌تفسیرلردن پارچه‌لرنقل‌ایدییورسکز. بونکله دیمك ایستیورسکزکه : بزم ویردیکمز معنـا دوغرودر ، دیانت ریاستنك ویردیکی معنا محرف‌در .

خایر، شیخ افندی حضرتلری ، نظم جلیلك مآل عالیسی مطلقا سزك دیدیککز کبی دکل‌در . حتی استناد ایتمك ایسته‌دیککز تفاسیر شریفه‌ده‌کی حکم‌ده بالنتیجه بزم « الیمزدن کلمز » دیدیککز حکم‌دن باشقه برشی دکل‌در . اکر اویله اولسه‌یدی بعض کیمسه‌لرك غزته‌لرده اعلان ایلدیکی کبی مکلفیت صیام اولمامق ایجـاب ایده‌ردی . حال‌بوکه آیت کریمه اولا عمومی برصورتده فرضیت صیامی بیلدیرییور. صکره على‌الاطلاق مسافر ومریض اولانلری بوحکم عمومیدن استثنا واونلره بویله مساعدات بخش ایدییور . بوندن صکره « وعلى الذين يطيقونه » ایله دیکر برحکمی بیان‌ایدییور. شبهه یوق که بوحکمك على‌الاطلاق‌مقیم وصحیح‌الوجود اولوب اوروج طوتمایه طاقتی اولانلره شمولی یوقدر. عکسی تقدیرده مسـافر ومریض اولانلر رمضانده ویاخود رمضانك غیریده ـ فقط‌هرحالده ـ اوروجی‌قضا ایتمکله مکلف‌طوتولدقلری‌حالده هیچ خسته‌لنی اولمایان وأونده راحت راحت اوطوران کیمسه‌لر فدیه ویرمکله مکلفیت صیامدن قوتولاجقلر دیمکدر. عجباخسته ومسافرلرك نه قصوری واردرکه اونلر مطلقا اوروجله مکلف‌در ؟

بونك ایچون‌درکه مفسرلردن بر قسمی « وعلى الذين يطيقونه » نظم جلیلنك منسوخ اولدیغنه قائل اولمشلردر. فقط ابن‌عباس‌ده‌داخل اولدیغی حالده دیکر برقسمی‌ده آیت کریمه‌نك قطعیاً منسوخ اولمادیغنه وبو نظم جلیلك اختیارلرله ضعفا وامثالی حقنده اولدیغنه قائل‌درلر . طبیعیدرکه بو ذوات کرام، « يطيقونه » کلمه‌سنه « طاقتی اولدیغی‌حالده » دییه معنا ویرمیور. بلکه «طاقتی اولمامق»طاقت‌فرسا» معناسنه آلیورلر. بومعنایی ناصل ویبورلرمی دی‌یه‌جکسکز ؟ بر « لا » تقدیر ایدنلر اولدیغی کبی اطاقه کلمه‌سنك همزه‌سنی سلب‌وازاله ایچین آلانلرده واردر. فقط بونلره‌ده لزوم یوقدر. (عدم‌طاقت، طاقتك نهایتی) معناسی‌بالذات جوهر کلمه‌دن آکلاشیلمقده‌در. لغت کتابلرندن ، تفسیرکتابلرندن ، ناسخ ومنسوخ کتابلرندن نقل ایده‌جکم شوعباره‌لره دقت‌بیورولورسه « يطيقونه » نك طاقت فرسا معناسنه اولدیغی پك کوزل آکلاشیلیر :

« الاطاقة ادنى درجاالمكنة والقدرة على الشئ فلاتقول العرب اطاق الشئ الااذا كانت قدرته عليه فى نهاية الضعف بحيث يتحمل به مشقة شديدة. »..« من اطاق الفعل بلغ نهاية طوقه فيه » .. « من اطاق الفعل بلغ غاية طوقه اوفرغ طوقه فيه».. « يطيقونه‌اى يصومونه جاهدين‌غاية جهدهم وطاقتهم‌ونهاية‌وسعهم.».. « يطيقونه على جهد . » .. « والطاقة اسم لمقدار مايمكن للانسان ان‌يفعله‌بمشقة منه . » [١] « قداجمع العلماء على‌ان المشايخ والعجائزالذين لايطيقون الصيام اويطيقونه على مشقة شديدة فلهم الافطار »

مختاریکزاولدیغی سویله‌یوب طوردیغکز تفاسیرشریفه‌نك اطرافنه باقسه‌ده بونلری بوله‌بیله‌جکسکز .

بناءً علیه بوایضاحاته کوره آیت کریمه‌نك معناسی « اوروج‌طوتمایه

[١] راغب اصفهانی ایله لسـان العرب صاحبی (طاقت) ی اسم لمقدار مايمكن للانسان ان يفعله بمشقة » یعنی « انسـانك مشقتله صرف ایده‌بیله‌جکی مقدار قدرته اسـمدر . » دیورلر . ینه راغب « وقد يعبر بنفى الطاقة عن نفى‌القدرة » دیورکه بوندن اولکی معنا بعضاً توسیع ایدیله‌رك نفی طاقتك نفی قدرت معناسنه استعمال ایدیلدیکی‌ده واقعدر . » دیور . بوبیان شافی‌یه کوره (يطيقونه) لفظ جلیلنده ذاتاً مشقت معناسی واردر . وآیت جلیله‌نك معناسی بوکا کوره « اوروج طوتمق ایچون منتهای قدرتنی صرف ایدوب پك زیاده مشقت ، زحمت چکنلر فدیه ویرسونلر. » دیمك اولور . و(اطاقه)نك توسیع طریقیله استعمال اولونمان ایکنجی معناسنه کوره (لا) تقدیرینه‌ده حاجت قالماز .

طاقتى اولميان وياخود چوق كوجلكله ، مشقت شديده ايله مقتدر اولا بيلن » مألنده اولوركه ، اوروجه تاب وتحملى قالمامش ديمكدر . بونك ايچوندركه مفسرلر اوروج ايله مكلف اولانلرى شو صورتله تقسيم ايديورلر :

١ — صحيح الوجود ومقيم اولوب اوروج طوتمايه طاقتى اولانلر ؛

٢ — على الاطلاق مسافر ومريض اولانلر ؛

٣ — مقيم وصحيح الوجود اولمقله برابر اوروج طوتمايه طاقتى اولمايان وياخود كوجلكله ، مشقت شديده ايله طوته بيله جك اولانلر . [اختيارلق ، كوندن كونه ايلريله ين برضعفيت وياخود دائى اولمسى غير مأمول برخسته لق كبى رفع وازاله سندن قطع اميد ايدلمش اولان برسببدن طولايى اوروجه تاب وتحملى قالمايانلر بوقسمده داخلدر . چوجغنك حياتندن قورقان حامله ومرضعه يى ده بو حكمده ادخال ايدنلر معلوم عاليلريدر .]

برنجى قسم ، مطلقا اوروجله مكلفدر . ايكنجى قسم « فمن كان منكم ... » ايله مظهر رخصت اولمشدر . فقط بالآخره قضا ايتمك شرطيله . اوچونجى قسم « وعلى الذين يطيقونه » نظم جليلى ايله نائل مساعده اولمش ، « فديه » مقابلنده مكلفيت صيامدن آزاده قالمشدر. بناءً عليه آيت كريمه يالكز بوقسم حقنده در ، ومنسوخ دكلدر . ثابت ومحكمدر .

شوحالده آيت كريمه نك معناسى على الاطلاق طاقتى اولانلر دكلدر. كوجلك ومشقتله طاقتى اولانلر ديمكدر . تخيير ، صاپا صاغلام ومقيم انسانلر ايچون دكل ، تاب وتحملى قالمامش اولانلر ايچوندر . آيت كريمه يه منسوخ دينلر ، اطاقه يى استطاعت معناسنه آلمشلردر. حالبوكه بينلرنده فرق واردر . بناءً عليه « وعلى الذين يطيقونه » نظم جليلنك معناسى اوروج طوتمايه طاقتى اولانلر ديمكدر ، باشقه دورلو معنا ويرمك بزم الميزدن كلمز » ديمك ناصل قبول ايديله بيلير ؟ . روح شريعته تماميله موافق اولان بومعنا نه دن طولايى ايشكزه كلمه مشدر ؟.

شيمدى برده نسخ جهتنى تدقيق ايدهلم . ديورسكزكه: بز نسخه قائل اولان مفسرلرك قولنى اختيار ايتدك . پك اعلا ، اكر حقيقةً بويله ايسه مختاريكز اولان مفسرلرك تعقيب ايلدكلرى اصوللرى تعقيب واونلرك يولنى طوتمق لازم دكلميدى ؟ . حالبوكه دوغريسنى سويله مك لازمكليرسه ، ترجمه كزده نه برنجى جهت اختيار ايدلمش ، نه ده مفسرلرك ايزلرى تعقيب اولونمشدر. قاضى بيضاوى ايله ديكر مفسرلر « وعلى الذين يطيقونه » نظم جليلنى « وعلى المطيقين للصيام » ديه تفسير وبونك نه زمانه مخصوص ونچين بويله اولديغنى ايضاح ايتدكدن صكره بالآخره بوحكمك نسخ ايدلديكنى وناسخنى ايضاح ايتمكله بوراده شبهه يه ميدان ويره جك برنقطه براقمامشلردر . عربجه يه واقف برانسان بو تفسيرلرى ألنه آلوب مطالعه ايدنجه آكلاركه بوحكم منسوخدر؛ طاقتى اولانلر فديه ويرمكله مكلفيت صيامدن قورتوله مازلر؛ اونلرك اوزرينه اوروج واجبدر. بونك خلافنه اولان تلقيلره « فمن شهد » نظم جليلى خاتمه ويرمشدر .

ايشته نسخه قائل اولانلر ، مسئله يى بويولده ايضاح ايتمشلر وبناءً عليه تشويش افكاره ميدان ويرمه مشلردر .

فقط ، انصاف ايديلسين ، سزك ترجمه كز بويله ميدر ؟ . مادامكه قرآن كريمك ترجمهٔ تفسيرينى و ياخود سوك تعبيريكز وجهله قرآن كريم تفسيرينك توركجه ترجمه سنى يازيورسكز . « وعلى الذين يطيقونه » نظم جليلنى « طاقتى اولديغى حالده اوروج طوتميانلرك هر كون ايچون فديه ويرملرى لازمدر » ديه ترجمه ايتدكدن صكره بوحكمك نه زمانه عائد اولديغنى كوسترمك لازم دكلمى ايدى ؟ تفاسير شريفه ده بو مهم نقطه يه عائد اولان تفصيلات مهمه نك ذكرندن نه دن صرف نظر ايدلمشدر ؟. بويولده كى ترجمه هانكى تفسيرك ترجمه سيدر ؟. دوغريسى شودركه : بوشكل تفسيركز ، نه آيت كريمه نك افاده ايلديكى احكام شرعيه وحقايق عاليه يى مفيددر ، نه ده مفسرلرك ترجمان افكاريدر . هيچ لزومى اولميان يرلرده اوزون اوزادى يه ايضاحاتده بولونولديغى حالده الك مهم وچوق نازك برمسئله ده مفسرلرك ويردكلرى ايضاحاتدن بيله كوز يومماق ومتعاقب آيتدن صكره مهمل وكيمسه نك آكلايامايه جغى، تفريق وتعيين ايده ميه جكى برشكلده اوفاجيق برعباره صيقيشديريويرمك وصيقيشنجه بزبونك منسوخ اولديغنى سويله دك ديمك «تشويش افكار» دكلده نه در؟. آيت كريمه نك تقرير ايلديكى احكام، حقيله افاده ايديله مز وبالعكس خلافنه حمل ايديله جك برشكل التزام ايديليرسه بوكا نه دينير؟ مادامكه حسن نيتكزدن شبهه ايدلمه مسنى آرزو ايديورسكز ، او حالده ترجمه لرك بويله برظنى توليد ايتميه جك طرزده اولمسنه دقت ايتمك مجبوريتنده سكز . بوترجمه يى اوقويانلردن برقاچ ذاتك درحال اوروجلرينى بوزو ويردكلرينى وبعضيلرينكده بالذات صلاحيتدار ذواته مراجعتله كيفيتى استيضاح ايلدكلرينى سويلرسه م « مسلمانلرك فكرلرينى تشويش وبالنتيجه — ولوكه ايسته ميه رك وبيلمه يه رك اولسون — حقيقى تحريف » ايتمش اولديغكزه قانع اوله جقميسكز ؟.

بناءً عليه ، بو اعتبار ايله ، ديانت ايشلرى رئيس عاليسنك « تشويش افكار وتحريف » اولديغنى سويله ملرى سوء ظن دكل ، برحقيقتدر. چونكه ترجمه ده اختيار ايديلن شكل ، نسخه قائل اولميانلرك قناعتنه مخالف اولديغى كبى ، مختاريكز اولديغنى ادعا ايلديككز مفسرينك حكم وقناعتلرينه ده موافق دكلدر . آيت كريمه نك تقرير ايلديكى احكام شرعيه افاده ايديله مه مشدر . كيم بيليردها نه قدر مسلمان بونى اوقودقجه اوروج بوزاجق وفقيرك برينه برقاچ غروش ويرمك صورتيله مكلفيت صيامدن قورتوله جغنى ظن ايده جكدر .

هر نه ایسه افندم، تشویش افکار محقق و بو کافارشی ریاستك جوابی ده مصیب و یرنده‌در . مادام که حسن نیتکز وار و بویله اولمق ده لازمدر ؛ اویله ایسه شمدی یه قدر اخطار ایدیلن خطالرده اصرار ایتمه‌نك بر معناسی یوقدر . بو کونه قدر چیقان جزؤلرك تدقیقی همان هر سطرده خطا اولدیغنی کوسترمشدر. بو خطالری اعتراف و تصحیح ایله مسلمانلرك افکاری تشویشدن قورتاریلمالیدر . فماذا بعد الحق الا الضلال .

آقسه کیلی
احمد حمدی

خطاده اصرار

معنای قرآنی تحریف ایله افکار اسلامیه‌یی تشویش

قرآن کریم ترجمه‌سی دیه اورته‌یه چیقاریلان اثرلرك فورمه فورمه نشرینه دوام اولونیور وخطالر اوستنه خطالر ارتکاب ایدیلیور . معنای قرآنی تحریف ایده‌جك درجه‌ده فاحش خطالرله مالی اولان بو اثرلر حقیقی مسلمانلری پك زیاده رنجیده ایتدیکی حالده ینه بو خطالی یولده دوام و اصرار ایتمه‌نك معناسی آکلاشیله‌مایور. برچوق مسلمانلرك، خطالرله مالی اولان بو فورمه‌لری اعاده ایتملری ده مترجم و طابعلری طوتدقلری خطالی یولدن مع التأسف چویره‌مه‌مشدر. یالکز هر فورمه‌ده اثرلرك اسمی دکیشیور . فقط یکی یکی خطالر آلابیلدیکنه بری بری اوستنه بیغیلیور . اسم دکیشدیرمکله خطالر ستر ایدیله‌بیلیرمی ؟ دها اثرلرینك حقیقی اسمنی تثبیت ایده‌مدیلر. اولا «قرآن کریمك تورکجه‌سی» دیدیلر . واقع اولان محق انتقاداتمز اوزرینه فکرلرندن واز کچمه‌مك و خطالری تصحیحه میل ایله‌مه‌مك خصوصنده اصرار ایتمکله برابر ضمنی بر اعتراف اولمق اوزره کندیلرینه خفیف بر معذرت بولمق ایسته‌دیلر . «بز قرآنی ترجمه ایتمیورز، ترجمهٔ تفسیری یاپیورز . » دیدیلر و بر قاچ تفسیرك اسمنی ده ذکر ایتدیلر .

ایکنجی دفعه ، کوردیکمز فاحش خطالرك بعض نمونه‌لرینی دخی اخطار ایدرك نه‌دیمك اولدیغی بللی اولمایان (ترجمهٔ تفسیری) عنوانی طاقیورمکله بو خطالرك ستر ایدیله‌میه‌جکنی آکلاتمق ایسته‌دك. اخطاراتمزك آز چوق تأثیری آلتنده قالمش اولمالیلرکه بو دفعه‌ده عینی طرزده ایشلرینه دوام ایله برابر عنوانی (قرآن کریم تفسیرینك ترجمه‌سی) صورتنه تحویل ایتدیلر وفقط هانکی تفسیرك ترجمه‌سی اولدیغنی سویله‌یه‌بیلمك لطفنده بولونمادیلر . چونکه اسملرینی صایدقلری تفسیرلرك ترجمه‌سی اولمادیغی آشکار اولان بو قیصه ترجمه ویا تفسیر مفسرین کرامك هیچ برنده کورولمك احتمالی بولونمایان عادی ربط یا کلشلریله طولو بولونیور . بوندن طولایی بو اثرلرینه (تفسیر ترجمه‌سی) نامنی ویرمك‌ده اوچنجی دفعه اولمق اوزره اثرك اسمنده یا کلشلق اولدیغنی کندیلری ده حس ایدرك سوزی (تأویل) وادیسنه دوکمك ایسته‌دیلر. ودیدیلر : «تورکجه‌ده باشقا معنالرده استعمال ایدلمه‌مش اولسایدی بو کا (تأویل) دیمك دها مناسب اولوردی . »

بوندن آکلاشیلیورکه مترجملر قرآن تفسیری یاپمق ایسته‌یورلر . بویله دیسه‌لردی احتمال بر آز حقیقته تقرب ایدرکبی اولورلردی . فقط (تأویل) یاپمق ایچون‌ده نظم قرآنك اول امرده معانئ محتمله‌سنی کوسترمك واونلردن برینی اصولی دائره‌سنده صلاحیتله ترجیح ایلمك ، اصلا ربط خطاسنه دوشمه‌مك ومعانئ قرآنی تحریف ایله‌مه‌مك لازم کلیردی. چونکه شیمدی یاپیلدیغی کبی - عکسی حال (ولا تلبسوا الحق بالباطل وتکتموا الحق وانتم تعلمون) عتاب الهیسیله توبیخ ایدیلن و (یحرفون الکلم عن مواضعه) نظم جلیلی ایله ذم ایدیلنلرك حالنه بر مشابهت عرض ایدرکه بز اخوان دینمزدن اولان مترجملری اخطارات خیرخواهانه وانتقادات علمیه ایله ارشاد ایدرك بو شائبه ایله آلوده اولمقدن صیانت ایتمك ایسته‌مشدك. لکن شیمدی‌یه قدر بو اخطارات وانتقاداتك بوتون نتایجی اسم دکیشدیرمك ، عنوانده‌کی خطایی اوچ دورت دفعه تصحیحه قالقیشمقدن باشقه بر نتیجه ویرمدی . اوت ، بزجه اسم یا کلشلغنك اوقدر اهمیتی یوقدی . مسئله عزت قرآن وقیمت ایمان ایدی . مع مافیه عنوانی اوچ دفعه تصحیحه احتیاج کوسترن بو اثرك محتوی اولدیغی خطیئات دوزه‌لتیله‌میه‌جك قدر چوق اولدیغندن بو جهته اصلا یاناشیلمادی . مادام که یاناشیلمادی براقق بر ثواب اوله‌جقدی . لکن مترجملر بو ثوابدن کندیلرینی حصه‌دار ایتمك جهتنی حالا اختیار ایتمیورلر . بویله اولونجه دوام ایتمکده بولونان و قرآنه، یاخود مفسرینه کلیشی کوزل نسبت ایدیلن یا کلیش معنالری کوسترمك وظیفهٔ دینیه‌سی کسب اهمیت ایتدی. بناءً علیه بو اثرلرك حاوی اولدیغی خطالری تحریف اولونان معانئ قرآنیه‌یی کوسترمکده دوام ایده‌جکز. بو هفته (نورالبیان) ده‌کی فاحش خطالرك برقاچ دانه‌سنی دها کوستریورز. مترجملرك حقی قبول ایده‌جکلرینی بیلمیورز. فقط مسلمانلرك حق وحقیقته واقف اوله‌جقلرینی، قرآن کریم دیه اورته‌یه چیقاریلان بو اثرلرك قرآنك ترجمهٔ صحیحه‌سی اولمادیغنه وباشدن باشه خطالرله مالی اولدیغنه قناعت کتیرمش اوله‌جقلرینی شبهه‌سز عد ایدیورز .

۱ — نورالبیان هیئتی (قالوا سبحانك) نك آلتنه (ای ماسوادن منزه اولان ربمز) دیه یازمشلر . بو ترجمه‌میدر ؟ تفسیرمیدر ؟ ترجمهٔ تفسیرمیدر ؟ تفسیر ترجمه‌سی میدر ؛ تأویل میدر ؟ بیان بویورلمسنی رجا ایدرز . اوت ، جناب الله ماسوادن مستغنی‌در . فقط منزه دیمك مستغنی دیمك اولدیغنی بیلمدیکمز ایچون بوراده منزهدن هیچ بر

معنی آکلایامدق . فضله اوله‌رق ، ماسوابی الله خلق ایتمه‌مش ، جناب حق رب العالمین دکل ایمش ، ادارهٔ ماسوی ایله هیچ بر علاقه‌سی یوقش کبی فنا بر معنی ایهام ایدییور . کرچه تسبیح معنای تنزیهی متضمندر . فقط ماسوادن دکل ، نقایص ومعایبدن تنزیهدر . قاضینك (التسبیح التبعید عن السوء) دیمسنه نظراً (ماسواده کی مساویدن منزه) دینیلسه‌یدی بر آز طوغرو اوله بیلیردی . بونکله برابر ینه (سبحانك) نك معناسی اولمازدی . چونکه (سبحانك) باشلی باشنه بر انشای تسبیحدر .

۲ — (قلنا اهبطوا منها جمیعاً) آیتی (بز آدم ایله حوا یه دیدك که) دییه کوسترلمش . حال بوکه آیت جمع صورتنده (اهبطوا) اولمقله برابر (جمیعاً) قیدیله ده مؤکد بولونمسنه نظراً خطابده ابلیسی دخی درج ایتمك لازم کلیردی . کرچه سورهٔ (طه) ده (قال اهبطا منها جمیعاً) دییه تثنیه صیغه‌سیله دخی بر آیت وار ایسه ده اونك مابعدی (بعضکم لبعض) ، بونك مابعدی ایسه (فاما یأتینکم منی هدی) ولی ایتمك اعتباریله ایکی آیتك ذوق وسوقی باشقه باشقه اوله‌رق تلقی ایدیلمك ایجاب ایدردی . احتمال که بوراده جمعی تثنیه ایله تأویل یولنه کیتمش بعض کیمسه‌لرده بولونه بیلیر سه ده بویله التقاط طرزنده وقیصه بر صورتده تفسیر ترجمه‌سنه قالقیشلدیغی تقدیرده ایسنی انتخاب ایتمك اقتضا ایتمزمیدی ؟

۳ — (ولا تلبسوا الحق بالباطل وتکتموا الحق وانتم تعلمون) آیتی « وسز قرآن عظیم الشانك ناطق اولدیغی حقی بیانات باطله کزه قاریشدیرمایکز وحقی کتم ایتمه‌یکز . حقك حق اولدیغی سزده بیلیرسکز) صورتنده ترجمه ایدیلمش . بوراده اوچ درت نقطهٔ نظردن تقصیر وخطا واردر . اولا : (وانتم تعلمون) « بیله بیله ، بیلوب طوردیغکز حالده » دیمك ایکن باشقه معنایه آلینمش ، واو عاطفه اوله‌رق کوسترلمش . ثانیاً : « حقی باطله قاریشدیرمایکز » دینلمش . حال بوکه مخاطبلر حقه باطل قاریشدیریورلردی . ثالثاً : آیت کریمه‌نك بر قانون عمومی صورتنده اولان جامع الکلم افاده‌سی عمومدن خصوصه نقل ایدیله‌رك باشقه‌لری ایچون بر صورت استفاده کوسترمه‌ین تحف بر حاله افراغ ایدیلمش . هرحالکی بر حقه باطل قاریشدیرمه‌نك مذموم اولدیغی آیت کریمه‌نك مفاد جلیلندن آکلاشیلیور « بیله بیله حقی باطل ایله تلبیس ایدوب حقی کتم ایتمه‌یکز » دینیلسه‌یدی بو مآل هم اصلنه دها قریب اوله‌رق عمومیتی محافظه ایدر ، هم ده هرکس ایچون قابل استفاده بر دستور اوله‌رق تطبیق اولونه بیلیردی . اویله اولسه‌یدی بو آیتدن مترجملرك حصه‌سنه چیقه‌جق اولان معنای دینی ده آکلاشلمش اولوردی .

٤ — (اقیموا الصلاة وآتوا الزکاة وارکعوا مع الراکعین) آیتك ترجمه‌سنده تفسیر دردیله بویوك بر خطا یاپیلمش ، (وارکعوا مع الراکعین) امر جلیلی همان همان طی ایدلمشدر . تفسیرلرده بوراده جماعت معناسنك کوستریلدیکی کوروله‌رك (جماعت) قیدیله اکتفا ایدیلمش وآیتك متضمن اولدیغی وبونه او تفسیرلرك بیان ایتدیکی نکته ومعنی غایب ایدیلمشدر . چونکه معنای آیت بالخاصه رکوع ایله نماز قیلمه‌یی امردر . بونك ده سببی یهود ونصارانك رکوعسز نمازلرندن احترازدر . حال بوکه جماعت معناسی یالکز (مع) معناسیدر . بناءً علیه (وارکعوا) امر جلیلی تماماً طی اولونمشدر . (اقیموا الصلوة) نك یالکز نماز قیلکز دیمك اولمادیغی ده مقدما سویله‌مشدك .

ایشته بو هفته‌ده بو قدرله اکتفا ایدییورز . باقه‌لم ، بر کون کلوب ده مترجملرك عزت قرآنی عزت نفسلرینه ترجیح ایتدکلرینی کورمك ممکن اوله‌جقمی ؟

الله یالوارمه‌ده قباحتمیدر !

کچن کون کنج خرستیانلر جمعیتك کویلره وارنجه‌یه قدر مملکتمزك هرطرفنده آچیلمسنی التزام و توصیه ایدن طنین غزته‌سی بو هفته‌ده چناق قلعه طرفلرنده خلقك یاغمور دعاسنه چیقدقلرندن طولایی غایت شدید بر لسانله استهزا واستخفافده بولنیور . « کوکدن یاغمور دیلنجیلکنه چیقانلرله آلای ایتمك ایچون » بوتون غزته‌لری دعوت ایدییور . ومسلمانلرك جناب حقه یالوارملرینی « ذلیل بر توکل » ایله تزییف ایدرك بو فکرك منبعی قوروتمق ایچون مجادله‌یه کیریشیلمسنی ده ایلری سورویور .

صیره‌سی کلنجه طنین غزته‌سی حریت وجداندن ، حریت ادیاندن بحث ایدییور . مسلمانلق عقیده‌لرندن باشقه عقیده‌لره سالك اولانلر ایچون دین و وجدان حریتی قبول ایدنلر ، مسلمانلرك عقیده‌لرینه کلنجه نه‌دن بو پرنسیبلرینه رعایت ایتمیورلر ؟ مسلمانلره قارشی بوتون تعصب دامارلرینی قاباره‌رق هجوم ایتمك حقنی نه‌دن آلیورلر ؟ کنج خرستیانلر جمعیتندن بحث ایدرکن نه قدر حرمتله ، نه قدر شفقتله بحث ایدییورلر ! صوکره مسلمانلرك دعالرینه کلنجه اك غلیظ کلمه‌لری قوللانمقله بیله تعصبلرینی ینکه‌میورلر . طنین غزته‌سی « لاییقلق » ی بویله‌می آکلایور ؟

اوت ، اوروپاده ادیانه قارشی لاقید بر صنف واردر . فقط بونلر هرهانکی بر دین ایله متدین اولانلرك عقیده‌لرینه قارشی تماماً بیطرف بر وضعیت محافظه ایدرلر . او عقیده‌لره طرفدارلق ایتمدکلری کبی علیهنده‌ده بولونمازلر .

صوکره ینه بر قسم دها واردر که بونلر کندی دین وعقیده‌لرندن باشقه بوتون ادیان و عقائده قارشی هجوم ایدرلر ، هر درلو تزییفات و تحقیراتده بولونمه‌یی بر وظیفهٔ دینیه عد ایدرلر . بونلرده جزوییتلردر . بونلرك نظرنده دین حق یالکز خرستیانلقدر .

خرستیانلق عقیده‌لرندن باشقه اولان عقیده‌لر ، بالخاصه عقائد اسلامیه بو جزویتلرك نظرنده اباطیل و خرافاتدن عبارتدر . بللری زنارلی اولان بوقاره متعصبلر اسلامیته هجوم ایچون هیچ بر فرصتی فوت ایتمیورلر . بر طرفدن نشریات ایله ، دیکر طرفدن تشکیلات ایله مسلمانلق عقیده‌لرینی ییقمق ایچون متمادیاً مجادله ایدوب طوریورلر. بونلر اسلامیته قارشی جبهه‌دن تعرضده موفق اوله‌مایجه صوك زمانلرده وجهۂ فعالیتلرینی تبدیل ایدرك اسلام هیئت اجتماعیه‌لرینی ایچین ایچین انحلاله اوغراتمق یوللرینی طوتدیلر . بو مجادله اونلر ایچون بر وظیفۂ دینیه‌در .

بونلردن باشقه شیمدی شمال دیارنده بر صنف دها توره‌دی‌که بونلر دها ایلری کیده‌رك خرستیانلق‌ده داخل اولدیغی حالده علی‌الاطلاق بوتون دینلره قارشی اعلان حرب ایتدیلر . بونلرده قیزیل متعصبلردر . بونلرك هدف مهاجمه‌لری طوغرودن طوغرویه الوهیت فکریدر . الوهیت فکرینی اساسندن ییقمق ایچون آیریجه غزته‌لری واردر، بعض غزته‌لرده صاتین آلدقلری خصوصی ستونلرده واردر. بونلر تفرعات ایله اشتغال ایتمه‌یه‌رك اساسه اهمیت ویرمکده، بوتون طوپلرینك آغزلرینی الوهیت عقیده‌سنه قارشی چویرمکده‌درلر .

شیمدی مسلمانلرك دعاسی ایله استهزا ایدنلر ؛ رحمت الٰهیه‌نك احسان بویورلسی ایچون جناب حقه تضرع ایدن مسلمانلری « جاهل وذلیل » دیه « عصرك قهقهۂ تزییفی اوکنه آتمق » ایسته‌ینلر عجبا بو، نوعلرینی بوقاریده کوستردیکمز ، تعصبلرك هانکیسیله معلولدرلر ؟ بوقدر غلظت وشدتله هجوم برنوع تعصبدن باشقه برشی اوله‌بیلیرمی ؟ مسلمانلرك دعاسنه هرکسك اینانمسی اقتضا ایتمز. بوکا جان‌و کوکلدن ایمان ایدنلر اولدیغی کبی ، هیچ‌ده ایناغایانلر اوله‌بیلیر . فقط ایناغایانلرك اینانانلری تحقیر ایتمه‌یه هیچ برحقلری یوقدر . نه اولورسه اولسون هرکسك عقیده‌سنه حرمت ایتمك « حریت‌وجدان »ك دستور اصلیسی اولدیغی کندیلری ادعا ایدوب طوردقلری حالده ینه مسلمانلرك دعاسیله استخفافی ناصیل جائز کوریورلر ؟ دیمك‌که بو افندیلر کندی پرنسیبلرینه‌ده رعایت ایتمیورلر . بر جزویتك مسلمانلق عقیده‌لرینه قارشی هجومی ، بر قومونیستك انسانلرك فوقنده بر رحمن ورحیمك موجودیتنی استخفافی قابل ایضاحدر . فقط کندیلرینی بوقاره وقیزیل تعصبلردن منزه عد ایدنلرك مسلمانلرك دعاسیله استهزالری، طوغروسی، هیچ برصورتله قابل ایضاح دکلدر .

بو افندیلری مطلقا مسلمانلرك دعاسنه اینانه‌جقسکز ، دیه جبر ایدن اولورسه اووقت بلکه اعتراضه حقلری اوله‌بیلیر . فقط مسلمانلر الٰهلرینه قارشی تضرع ونیازده بولونمشلرسه اونلره نه اولیور ؟ دعا مسلمانلغك روحیدر . کتاب الٰهینك ایلك صحیفه‌سی مسلمانلره دعایی تعلیم ایتمکده‌در . دعا ، جناب خالق ذوالجلاله مراجعت والتجادر . مسلمانلر هرخصوصده رحمن‌ورحیم اولان جناب قادر کریمك لطفنی ، نعمتنی، رحمتنی رایکان بویورمسنه دعا ایدرلر. دعا، برتعلیم الٰهیدر. الله « بکا دعا ومراجعت ایدیکز، بن دعالریکزی قبول ایدرم» بویوریور. (ادعونی استجب لکم). مؤمنلرك مرجع نیازلری ، التجا کاهلری یکانه معبود ذوالجلال اولان اللهدر . مؤمنلره کوره شو کائنات بر « سمیع ومجیب »دن خالی دکلدر . مسلمانلر کندی تضرع ونیازلرینی ایشیده‌جك ، اونلره جواب ویره‌جك برخالق ذوالجلاله اعتقاد تام ایله اینانیرلر. بناءً علیه هرزمان، بالخاصه باشلری صیقیلدیغی وقت اوکا دعا ومراجعتده بولونورلر. طابدقلری، کندی اللریله یابدقلری صنملر، هیکللر دکلدر. کندیلری کبی انسانلرده دکلدر . آیلر ، کونشلر ، ییلدیزلرده دکلدر. بلکه هپسنك ، یرلرك، کوکلرك ، انسانلرك وبوتون مخلوقاتك خالق کریمی اولان الله ذوالجلالدر . « اسلامك الٰهی اویله براللهدرکه اوندن باشقه الله یوقدر ، باقیدر ، هر آن بوتون خلقت اوزرنده حاکم وقائمدر ؛ نه اویوقلار ، نه اویور ؛ کوکلرده ، یرده نه وارسه هپسی اونکدر؛ کیم تصور ایدیله‌بیلیرکه قالقسونده اذنی اولمقسزین نزد الٰهیسنده شفاعت ایده‌بیلسین ؛ مخلوقاتك ایشله‌دکلرینی ، ایشله‌یه‌جکلرینی بیلیر . مخلوقاتی ایسه علم الٰهیسندن یالکز اونك دیله‌دیکنی قاورایه‌بیلیر، باشقه برشی بیلمز ؛ علمی بوتون کوکلری ، یری قوجاقلار ؛ و بونلرك نکهبانلغی کندیسنه آغیر کلمز ؛ یوکسك ، بویوك آنجق اونك ذات کبریاسیدر . » [۱]

أوت ، مسلمانلرك نظرنده درجاتی یوکسلتن ، برکتلری ایندیرن آنجق اودر . اونك رحمتی هرشیئی قوجاقلایه‌جق درجه‌لرده کنیشدر. یانی باشنده کندیسندن استمداد ایدیله‌جك باشقه الله یوقدر . یانته واریله‌جق وزیری ، اطماع ایدیله‌جك پرده‌داری‌ده یوقدر . لك‌الملك آنجق اودر . دیلکلر چوغالدقجه احسانی ، کرمی چوغالیر ؛ حاجتلر آرتدقجه انعامی ، فضلی آرتار .

أوت ، مسلمانلرك نظرنده هرنعمتی احسان ایدن آنجق خالق ذوالجلالدر. یاغمورلری کوکدن ایندیرن، اوواسطه ایله دانه‌ومیوه‌لردن انسانلره رزق میدانه کتیرن اودر . (وانزل من‌السماء ماءً فاخرج به من‌الثمرات رزقاً لکم).

ایشته بوتعلیم الٰهی‌یه ایمان ایدن مسلمانلر ، هرخصوصده اولدیغی کبی یاغمور احسانی ایچون‌ده جناب حقه دعا ومراجعتده بولونه‌بیلیرلر. بونده استخفاف اولونه‌جق نه‌واردر ؟ مسلمانلر بوتون اسباب معتاده‌یه توسل ایتدکدن ، یعنی تارلالرینی سوردکدن واکدکدن صوکره فیض و برکت احسانی ایچون جناب حقه متوکل اوله‌رق دعاده بولونمشلر .

[۱] الله لااله الا هوالحی القیوم ... الخ .

ياغمور دعاسنه چيقان مسلمانلرا كر اسباب معتادهيى معطل براقهرق يالكز دعا ايله مشغول اولسهلردى او وقت تعاليمات اسلاميهيه مخالف حركت ايتدكلرى ايچون مؤاخذه اولونهبيليرلردى . معمافيه اوزمانده بينه بويله غليظ كلهلرله تحقير و تزييف دكل، آنجق كلمات طيبه ايله ارشاد اولونملرى ايجاب ايدردى .

اكر عقائده قارشى هجوم ايتمك لازم ايسه نيجه اباطيل وخرافات نصرانيه واردر . نيچون بونلره هجوم اولونميوردهده مسلمانلرك دعاسيله استخفاف اولونيور ؟ اللهك مرحمت قاپولرينى انسانلره قاپايان، درت ديوار خارجنده اللهه تضرع امكانى سلب ايدن ، مسلمانلر دكل ، مسلمانلردن باشقهلريدر. مسلمانلق مرحمت قاپولرينى هر كلوب صيغنيانه قارشى آچيق بولوندورمشدر . يريوزينى هر مصلى يه مسجد قيلديغى كبى كوك يوزينىده هر نيازكاره قبله قيلمشدر . قرب الهيسنى ايستهيين عبادينىده مأثور دعالرى بيلديرمشدر .

اللهلرينه قارشى دعاده ، تضرع و نيازده بولونان مسلمانلرى «ذليل» ديه توصيف ايدنلر كنديلرينك بنه كنديلرى كبى انسانلره قارشى نيجه تضرع و نيازلرده بولوندقلرينى دوشونمليلردده آلتنك تربه لچين واللهدن باشقه هيچ برقوله بويون اكمهمش اولان اوصاف، اويوكسك مسلمان چيفتجيلرينى تحقيره روا كورمهمليدرلر . جناب حق يولنى شاشيرانلرك يولنه دوشمكدن جملهيى محافظه بويورسون .

*
* *

طنين غزتهسنك مسلمانلرك دعاسيله استخفافنه قارشى بو مدافعاتمزى يازدقدن صوكرا ينه عينى (مرصاد عبرت) ستوننده پاپاس مكتبلرينك سددن طولايى برطرفدن حكومتى ، علم جبههسندهكى وظيفهلرينى ترك ايتدكلرندن طولايىده پاپاسلرى مؤاخذه ايديور .

پاپاس مكتبلرينك سدىله بيكلرجه چوجقك سوقاقده قالديغندن ، تربيه وتحصيل فكريله آچيلان علم مؤسسهلرينى تنور ساحهلرى حساب ايديلهرك ساحللرك مناسب نقطهلرندهياقيلان فنارلره بكزهتدكدن صوكره ديوركه:

«انكيلترك ظلمتلرنده چالقانان بر وابور ، يولنى تعيين ايدهبيلمك ايچون او فنارى ناصل آراشديررسه احتياج كتلهلرىده بر مكتبك مركز ارشادينه اويلهجه توجه ايدر . فنار بر عارضه يوزندن سونهبيلير ، فقط سير و سفرك سلامتى نامنه بو عارضه درحال تصحيح اولونور . مكتب هر هانكى بر سببله قاپانهبيلير ، فقط جهالتله مجادله مجبوريتنده اولان حكومت يا او سببى ازاله ايدر ، ياخود هر نه لازمسه ياپهرق او مكتبى آچار .

هر مكتب جهلك طغيانه قارشى يوكسلمش بر استحكامدر . بو استحكام مدافعهسز و نوبتچيسز براقيلهماز . پاپاسلر كاه پارسك سياستنه آلت اولهرق ، كاه پاپالق مقامنك ويرديكى تخصيصاتك كسيلمسندن قورقهرق علم جبههسندهكى وظيفهلرينى ترك ايدهجك اولورلرسه بز بو يوزدن مملكتمزك اللى آلتمش نقطهسنده تنور ساحهلرينك قاراكلق قالمسنه ، اللى آلتمش جبههنك جهل اردوسى قارشيسنده مدافعهسز براقيلمسنه راضى اولهمايز .»

پاپاسلرك علم جبههسندهكى وظيفهلرينى ترك ايتملرى يوزندن مملكتمزك اللى آلتمش نقطهسنده تنور ساحهلرينك قاراكلق قالمسنه راضى اولميان محرر مقالهنك بو تلهفى ، دعالريله استخفاف اولونان مسلمانلر ايچون اك بويوك بر مرصاد عبرتدر !

مملكتمزك درت يوز كسور نقطهسنده تنور ساحهلرينك قاراكلق قالديغندن عجبا محرر مقاله خبردار دكلميدر ؟ اون بيكدن فضله مدرسه طلبهسى تحصيلسز قالديغى بر زمانده بيك دانه روم وارمنى چوجغى ايچون بو قدر تلهف و تأثر دكرمى ؟

سبيل الرشاد جريدهٔ اسلاميهسنه

۸ مايس سنه ۳۴۰ تاريخلى طنين غزتهسنك مرصاد عبرت ستوننده «ياغمور دعاسى» ايله استخفاف ايدلديكنى كوردم . بو خصوصده اوزون اوزادىيه مدافعاته حاجت قالمامق اوزره بر وقعهدن بحث ايله اكتفا ايدهجكم وقعه حرب عمومى اثناسنده جريان ايتمشدر. ناقلىده اليوم اردو مفتشى بولنان على فؤاد پاشا حضرتلريدر . مشاراليه قنال سفرندن صكره ملاقى اولدم . وقعهيى شويله آكلاتدى :

— قنال سفريمزى ممكن قيلان برياغمور دعاسى اولدى . قناله تعرض ايچون معنوى ومادى هر شيمز واردى ، يالكز صو مسئلهسى بزى دوشونديريوردى. چونكه كچهجك اولديغمز چولده آقار صويوق ايدى. موجود بريكنتى صولر يالكز قطعاتك اثناى عزيمتنده احتياجى اولان صويى كوجلكله تأمين ايدهبيليردى . اكر قناله تعرضده موفق اولهمزسهق رجعت حالنده كچهجكمز چولى صوسز بولهجقدق. چونكه بريكنتى چوقورلرندهكى صولرى كيدركن ايچمش، قورولمش اولهجقدق ويرينه صو طولهسى ايچون سنهنك مستقبل ياغمور موسمنى بكلهمك لازم ايدى . آرتزيهن قويولرى آچديرمق ايچون متخصصلر كتيرمش ايدك . فقط قابل شرب صو بولهمديلر . بناءً عليه فنك، صنعتكدخى بوراده عاجز قولى باغلانمشدى. قرارگاهده آلمان امراسىده واردى. هپ بويله عجز ايچنده دوشنيور وقيورانيوردق. بريسى برفكر ايلرى سوردى : ياغمور دعاسنه چيقالم ، ديدى . بعضيلرى دعا ايله ياغمورك ياغه بيلهجكنى استبعاد ايتديلر . بعضيلرىده متردد قالدى . آلمانلر «اكر دعادن صكره حقيقةً ياغمور ياغارسه بو اسلاميته مخصوص برخارقه اولور . » ديديلر . نهايت دعايه قرار ويريلدى . بتون اركان و امرا برجم غفير ايله دعايه چيقدق. دها دعا ايدركن افقده بربلوط پيدا اولمغه باشلادى چوق سورمدى، بو بولوط سمت رأسمزى احاطه ايتدى . مبذول برياغمور بوشاندى . درحال بريكنتى ايچون متعدد يكى چقورلر دخى حفر ايدلدى . واسع چقورلرله بو يكيلرى كاملاً رحمتله طولدى . اردو ايلرىيه حركت امكانى بولدى ، تعرضه كچدى واثناى رجعتدهده صو احتياجى كاملاً بو ياغموردن بريكن صولرله تطمين ايتدى . استبعاد ايدنلرله آلمانلر حيرت ايچنده قالديلر . »

هاشم ولى

ایضاحه محتاج بر نقطه

دیانت رئیسی رفعت افندی حضرتلرینك ریاستك مساعی وفعالیتی حقنده اخیراً بعض بیاناتده بولوندیغی غزته‌لرده کورولمشدر. مشارالیه تورکجه خطبه‌لردن بحث ایدرکن « خطبه‌لرك تماماً تورکجه‌لشدیریلمسی یارین نمازده‌کی قرائتك‌ده تورکجه اولمسی مسئله‌سنی اورته‌یه چیقارابیلیر. بویله بر تبدلك بعض خوشنودسزلقلر تولید ایتمسی احتمالدن اوزاق دکلدر . » دیمش اولدیغی نقل ایدیلمکده‌در . بزجه بو خصوصده بر یاکلشلق اولسه کرك . عجبا خوشنودسزلقلر تولید ایده‌جکی بر طرف ایدیلسه نمازده‌کی قرائتلر تورکجه اوله‌بیله‌جکمی ؟ بز رفعت افندی حضرتلرینك بویله دوشونه‌جکلرینه هیچ‌ده اینانه‌میورز . یاکلش بر تلقی‌یه میدان ویرمه‌مك اوزره دیانت رئیسی بو خصوصده‌کی مقصد عالیلرینی ایضاح بویورورلرسه عهده‌لرینه مترتب بر وظیفهٔ دینیه‌یی ایفا ایتمش اولورلر .

سیونیستلکك مملکتمزده زرع ایتدیکی فکرلر

سیونیستلکك واسطهٔ تعلیمیه‌سی اولان آلیانس مکتبلرینك مملکتمزده مسلمانلق علیهنده ناصیل فکرلر زرق ایله‌مکده اولدیغی اخیراً (بخور خاییف) امضاسیله نشر اولونان بر مقاله‌ده افشا اولونمشدر . بخور خاییف افندی دیبورکه :

«ایزرائیلیت جمعیتی ، استانبولده بولنان طرفدارلردن متشکل اولان شعبه واسطه‌سیله بتون موسوی مکتبلریله Comité regionale معناً علاقه‌دار اولمقده‌در . مذکور جمعیت ، استانبولده‌کی نافذ طرفدار و پرستشکارلری سایه‌سنده ، پروغرامنی موسوی مکتبلرنده عیناً تطبیق ایتدیرمکده‌در .

آلیانسك تضییقیله موسوی مکتبلرنده تدریس ایدیلن کتابلرك اکثریسی ، ماهیت و مشربلری معلوم اولان بعض اجنبیلر طرفندن تألیف ایدلمشدر . الآن تدریس ایدلمکده اولان بو کتابلرده موهوم تورك مظالمنه و حتی قرآن کریم علیهنه عائد بعض پارچه‌لر واردر. چوق شکرکه ، تورکلك واسلام دینی علیهنده اولان بو پارچه‌لری محتوی صحیفه‌لر ، مکتب مدیرلری طرفندن قوپاریلیور و او صورتله طلبه‌یه توزیع ایدیلیور .

تورك دشمنی مؤلفلر طرفندن تألیف ایدلمش بو کتابلر ، بالخاصه استانبول موسوی مکتبلرنده تدریس ایدلمکده‌در. مذکور کتابلری تدریس ایتمکده موسوی مکتبلری ایچون ، بر مجبوریت واردر .

زیرا ، موسوی مکتبلرندن نشئت ایدن طلبه اهلیت تصدیقنامه‌سنی آلمق ایچون ، معهود کتابلرك محتویاتندن ، استانبول سفارتنده امتحان ویرمك مجبوریتنده‌درلر .

صوك صنفده بولنان بر طلبه ، تورك وموسوی ادبا ، وشعرا ، فضلا وحکماسنك هیچ برینك اسمنه واقف دکلدر ، فقط بوکا مقابل فرانسه تاریخنده وفرانسز حرث وادبیاتنده اولدقجه معلومات صاحبیدر . بو ایضاحاتی بسط ایلکدن مقصدم ، آلیانس جمعیتنك فرانسز لسان ، حرث ونفوذینك یامان بر ناشری اولدیغنی اثبات ایتمك ایچوندر .

تورکجه بیلمه‌ین واوچ آی اول ، فرانسز لسان وحرثنی نشر ایچون سبقت ایدن همت وغیرتلرندن طولایی ، آلیانس جمعیتنك دلالتیله ، فرانسز آقاده‌میسنك نشانلرینه نائل اولان موسوی مکتب مدیرلرینك وظیفه‌لرینه نهایت ویرمك لازمدر . »

بخور خاییف افندینك اظهار حقیقت خصوصنده‌کی بو نشریاتی شایان تقدیردر . افکار اسلامیه‌نك موسویلره قارشی بوسبوتون حدتنی جلب ایتمکدن توقی مقصدیله تورکلك ومسلمانلق علیهنده‌کی صحیفه‌لرك قوپاریلدیغی علاوه‌ده اهمال کوسترمه‌ییکی حالده ینه خاخام باشینك توبیخنه اوغرامقدن قورتوله‌مامشدر . خاخام باشی ، بو افشاآتدن طولایی بخور خاییف افندی حقنده « او آجینه‌جق بر حالده‌در » دیمشدر . ظن ایدرز ، آجینه‌جق بر حالده بولونان نه خاخام باشی ، نه‌ده بخور خاییف افندی‌در . اصل آجینه‌جق اولانلر آلیانس مکتبلرینه دوام ایدن تورك چوجقلریدر .

مدرسات نصرانیه‌یه دوام ایدن خرستیانه مکتبلری

معارف وکالتی علی العجله اجرا آته باشلادقدن صکره ایلك ایش اولمق اوزره خاچلر مسئله‌سنی ایلری‌یه سوره‌رك استانبولده‌کی اجنبی مکتبلرنی سد ایتمش ایدی . فقط پاپاس مکتبلرینك جمله‌سنه عینی معامله‌یی ایفا ایتمك لازم کلیوردی . ایکی اولچو دوغری بر سیاست دکلدر . خبر آلدیغمزه کوره (روبرقوللژ) مکتبنده پازار کونلری دینی وعظ زمانلرنده سرمونلرده تورك و اسلام طلبه‌ده خرستیانلر کبی حاضر بولوندورولیورمش . معارف مفتشلری نه‌یه بوجهتی کورمیورلر ؟

داهاسی‌ده وار : شیشلی‌ده‌کی ایتالیانلرك (سالزمین) نام مکتبلرنده هنوز خاچلر موجوددر . دینی رسملر دیوارلرده آصیلیدر . بو ناصل ایش ؟ بعض پاپاس مکتبلری عینی فعلدن دولایی سد ایدیله‌ون ، بعضیلرینه ایسه معارف وکالتنك بر نیه‌نه مخالف اوله‌رق حرکت ایتدکلری حالده برشی سویلنمه‌سون . بز بو ایکی اولچو سیاستنی آکلایامادق . تورکیه‌ده نظام وقانون هرکس ایچون بر دکلیدر ؟

« مستقل »

شمال مملکتلرنده اخلاق دینیه

اقدامك صاحبی احمد جودت بك یازیور :

« دانیمارقه‌نك اك بیوك کتابجیلرندن بری فلسفه‌ودین جهتلرینه تعلق اولمق لازم کلن اخلاق بر رومان تألیفنی مسابقه‌یه قویمشدر . یکرمی قدر مؤلف بو مسابقه‌یه اشتراك ایتمشلر . اك بنام ذواتدن مرکب بر هیئت ممیزه ، کندینه عرض اولنان آثاری تدقیق ایتدکدن صوکره اوله ایکی کوچوك رومانله ایکی تیاترو پیه‌سی تألیف ایتمش اولان (لارسه‌ن)ك اثرینه برنجیلکی ویرمشدر .

لارسه‌ن تخمیناً اوتوز بش یاشلرنده قدر دانیمارقه‌لی کنج بر مؤلفدر . اولکی کوچوك اثرلرندن صوکره او ، اونودلمش کیبدی . موضوع ، دیدیکمز

وجه ایله فلسفی ، دینی واخلاقیدر . جنایت ایقاعیله برقاچ سنه حبسخانه‌ده یاتدقدن صوکره کوینه دونمش اولان برشخصك فلسفی ودینی نظردن احوالك محاکمه‌سنه دائردر. دانیمارقه‌نك‌واسوجك مشهور منقدلری بواثره دائر تنقیدات یازمغه دعوت ایدلمشلردر . تنقیدلر دخی اثره علاوه ایدیله‌جکدر .

مؤلفه مکافات اوله‌رق تخمیناً یکرمی بیك لیرا (تورك لیراسی)ویرلمشدر.

اثر حقنده نشر اولونان برخلاصه بزم فوق‌العاده نظر دقتمزی جلب ایتدی . مؤلفك مطالعه‌سنی احکام اسلامیه‌یه موافق کوردك . (خیره وشره من‌الله تعالی) حکمنه تماميله مطابق مطالعات یوریدیلدیکی کبی ذات الوهیت حقنده‌ده اهل اسلامك اعتقادینی مصدق ملاحظاته استناد ایدلمشدر . خلاصة‌الخلاصه شودر :

« جناب باری‌یی حقیقی وجه ایله ادراك ممکن دکلدر. بوبویله اولمقله‌برابر انسانك‌بالجمله ادوارحیاتیه‌سنده الله مفهومی دائما حاکم ونافذ اولمق لازم کلیر.»

کوریلیورکه مؤلف هیئت اجتماعیه‌لرده حسن اخلاقك محافظه‌سی ایچون دیندارلغه لزوم کوریيور ، اما حقیقی دیندارلق ، ایمان واعتقاد . بزه شیمدی بورومان غریب کله‌جکدر. چونکه بز بوکون همان اعرافده یاشایور کبی‌یز. دیانت مفهومی بزی پك مشغول ایتمه‌یور .

بزآوروپایی هیچ آکلایه‌مامشزدر. بزده بعض انسانلر واردرکه آوروپایی کاملاً دهریلشمش ، دینسزلشمش ظن ایدرلر . نه قدر یاکلش فکردر ! هله شمال مملکتلرنده فلسفهٔ دینیه الیوم جانلی طورور . ایشته دنیانك اك مترقی ملتی اولان انکلتره ایله آمریقا میدانده . بونلر اك قوتلی خرستیانلردر .

واعظلرك پازار وعظلرنده مملکتك عارفین صنفندن اولانلر حاضر بولونور . بن بالذات کندی کوزمله لوزان وجنورا دارالفنون امینلرینی بوکبی اجتماعلرده حاضر کورمشمدر . حریت واسعه‌یه صاحب اولان اسویچره‌نك بعض یرلرنده علاقهٔ دینیه‌یی پك یوکسك درجه‌ده کوردم. دنیانك اك کوزل شهرلرندن‌بری اولان (لوسه‌رن) شهرنده‌کی قتولکلك جریانته حیرت ایتمشمدر .

فقط بر فرق واردرکه اونی هیچ اونوتمامالی‌یز . بو وعظلر هپ بیوك دارالفنونلرده تحصیل کورمش انسانلردر . هربرنده برقاچ اجازتنامه واردر. بونلر برطرفدن علوم دینیه ایله اشتغال ایدرلر ، دیکر طرفدن علوم اجتماعیه وادبیات ایله ، حقوق وفلسفه ایله توغل ایدرلر ، دینی وطنی فکرلر ایله منبج ایلرلر .

بایرام وحکومت

استانبولده یکی انتشار ایتمه‌یه باشلایان (جمهوریت) غزته‌سی ایلك نسخه‌سنده بایراملرك تسعیدی حقنده شویله بر فقره یازمشدر :

« دەموقراسیده بایراملرك بو تسعید شکلنده ایکی کولونج صفحه واردر: برنجیسی دەموقرات برحکومت دینله علاقه‌دار عدایدیله‌مك لازم کلدیکی‌ایچون دینی بایراملری مراسمله تسعید ایده‌مز. دینی دولتدن آییرمق دیمك ، دولتك دینله علاقه‌سنی کسمك دیمکدر. بونی ساده‌جه معارفده یاپمق، ساده‌جه محاکمه‌ده یاپمق دینی دولتدن آییرمق ایچون کافی دکلدر. دولت حیاتنك هرصفحه‌سنی دینك تأثیرندن آزاده بولوندیرمق ضرورتنی ادراك ایتمه‌دکجه (جمهوریت) معناسنی آکلا-مادیغمزه حکم ایدیله‌بیلیر . دینی بایرام مراسمی یاپیلیرکن والی کیمی تمثیل ایدییور ؟ اوراده مراسم یاپان عسکرلر کیمك نامنه حرکت ایدییور ؟ والینك دولت مأموری اولمق اعتباریله ، دینی بر صفتی وارمیدر ؟ یوقسه بومراسمی یاپماسنك حکمتی نه‌در ؟

بزده حکومتك بایراملرده مراسم یاپمسی تەاوقراسی دورینك بریادکاریدر. تەاوقرات بر حکومتده حکمدار واونك حکومتی عینی زمانده دینك‌ده ممثل وآمری اولدیغی ایچون ، حکومتك دینی بایرامی تسعید ایتمسی ضروری‌ایدی. فقط بز حکومتله ملتی بربرندن آییرمغی اوکرنمدك. بایرامی ملته دکل، حکومته کلن مقدس بر کون کبی تلقی ایتمکدن حالا قورتولمادق . ایشته بواسکی ذهنیتك توالیسی بزده دینی‌ویاملی بایراملرده رسمی مراسمك‌ده عنعنوی برشکلده تمادیسنی انتاج ایتمشدر. فقط دەموقراسی دەنیلن بوجمهوریت دورنده آرتق بوکولونج شیلره نهایت ویرمك لازمدر . »

قانون اساسینده دینی دین اسلام اولدیغی مصرح بردولت حقنده هرحالده بو مطالعه وارد اولماسه کرك ! ملت کبی حکومتك‌ده بایرامی مقدس بر کون تلقی ایتمکدن قورتولماسی ایچون اول‌امرده دولتك دینی دین اسلام اولدیغی وقوهٔ اجرائیه وتشریعیه‌یی حائز اولان مجلسك احکام شرعیه‌یی تنفیذ ایله مکلف بولندیغی ماده‌لری قانون اساسیدن قالدیرمق ایجاب ایدر. بوحقیقی هرکسدن زیاده قانون اساسی انجمننك رئیسی تقدیر ایتمك لازم کلیر . بناءً علیه (جمهوریت)ك بومطالعه‌سنی نابموسم تلقی ایتمك ضروریدر .

غربك کوتو طرفلرینی تقلید

غرب بزده‌یاکلش‌وفنا تقلید ایدلمشدر . مملکتمز شرق ایله غرب آراسنه قونولمش بر سوزکچ کبی غربدن طاشان جریانلرك یالکز رسوبنی کندیسنده طوبلامشدر .

حریت دیمك ، هیچ بروقتده شخصی ویااجتماعی ضررلری موجب اوله‌جق وجهله باشی بوش بر سربستی دیمك دکلدر . بوکون بزده «حریت نسوان» دییه آکلاشیلان مع‌الاسف حدود وقاعده‌سز تهلکه‌لی بر سربستی اولمشدر .

اکر بوکون محیط اجتماعیمز بر چرکاب منظره‌سی کوستریيورسه بونده‌کی سبب (قادین)ك حریتی یاکلش آکلایوب غربی فنا جهتندن قبول ایتمسیدر .

بن حرب عمومی صیرالرنده بوراده بر چوق یوکسك رتبه‌لی آلمان جنراللرینك زوجه‌لرینی کورووردم که هرصباح آغ شکلنده‌کی طورباسنی النه آلیر وبالذات چارشی‌یه کیده‌رك اوینك نواله‌سنی تدارك ایدردی . بونی او، برعیب تلقی ایتمه‌دکدن ماعدا موجب مفخرت عد ایدردی . بو ، حد ذاتنده علوی ونجیب بر دوشونجه‌در . بزم قادینلرده بو دوشونجه‌نك تأسس ایتدیکی کون ، قادین بوکونکی وضعیتدن چیقه‌رق جمعیت ایچون مفید بر مخلوق اولاجقدر .

غربی یالکز سوسیه‌ته‌سیله ، چای اکلنتیسیله ، چیپلاق توالتلریله آلوب اورانك تشکیلات مدنیه‌سنه قابولرمزی قاپامقلغمز ، اوزرنده اوطوردیغمز باروت ده‌پوسنه آتش ویرمکله معادلدر. بوکون مع‌الاسف

الیم وفجیع بر حزال وتردی ، عائله تشکیلاتمزه یچه‌لرینی کچیره‌رك اونی بر اوچورومه طوغری سوق ایتمکده‌در. قادین یووانی یاپیجی اولدیغی زمان شایان حرمت وتقدیسدر! بو حس که اونك الك اساسلی بر وظیفه سیدر . قادینی یووا یاپیجی خاصه‌سندن تجرید ایدیکز ؛ اونی الیم ومنفور بر وضعیته صوقمش اولورسکز . قادینلرمز بو کونکی غلط ذهنیتلریله کندیلرینی بو وضعیته القا واساسلی وظیفه‌لرینی اهمال ایلمکده‌درلر.

قادین حیات مساعی‌یه اشتراك ایتملی، دینیور . سبی ایشك چوقلغی، چالیشه‌جق قوللرك فقدانی میدر؟ بو سبب ، مردوددر . زیرا بیکلرجه ایشسز انسان اللری بوکرنده طورمقده‌درلر . یوقسه قادینك حیات مساعی‌یه اشترا کنده‌کی سبب ، ارکك ایچون غیر قابل تحمل اولان معیشت مشکلاتی تخفیف واونك بر قسمنی‌ده قادینلرك اوموزلرینه یوکله‌تمکمیدر ؟ بو، یکی بر طرز اولمایوب عصرلردن بری موجوددر. آناطولینك بر چوق یرلرنده الان دوام ایده گلمکده اولان « قادین بازارلری » بونك الك بارز دلیللرندندر .

فی‌الحقیقه آناطولی قادینی حیات مساعی‌یه اشتراك ایتمشدر . فقط بو اشتراك بر مستحصل صفتیله‌در . یوقسه شهر قادیننده اولدیغی کبی برباد بر مستهلك طرزنده دکل ...

بوکونکی شهر قادیننك حیات مدنیه‌یه اشترا کدن آکلادیغی، مدنیتك یالکز حظوظ وذوقلرینه اشتراك، اونك متاعب ووظیفه‌لرندن اجتنابدر. ایشته قادینك بزده حیات مدنیه‌یه اشترا کدن آکلادیغی بویله یکجهت بر اشتراك اولمسی حسبیله‌درکه عائله‌لرمزك غربی آکلایشی یالکز منفی اولمقده‌در. مسئله‌نك جان آلاجق نقطه‌سی بودر. وقادین مسئله‌سنك حلنده ، بو منفی تلقینك اصلاحنه چالیشمغی‌ده اهمال ایتمه‌ملیدر .

اقدام

عمر قایلاله

اسلامیت حقنده طروچکی‌نك تجاوزلری

(تایمس) « ریغادن ویریلن معلوماته کوره ۲۱ نیسانده (شرق ایشچیلری قومونیست دارالفنونی) نك اوچنجی سنه دوریه‌سی مناسبتیله موسقوواده بر چوق اختلالجویانه نطقلر ایراد اولونمش وبو دارالفنون مدرسلری ایله طلبه‌سی شرقه « بیکلرجه فدا کار اختلالجی قومونیست » کوندرمك ایچون یمینلر ایتمشلردر .

دارالفنون ، « اختلالجی شرق ایله قیزیل اردونك رابطه‌لرینی تحکیم ایچون » ، (طروچکی) یی فخری اعضا انتخاب ایتمشدر . طروچکی ایراد ایتدیکی نطقده طلبه‌نك (قارل مارقس) ی تورکجه ، عجمجه ، هندجه ، چینجه‌یه ترجمه ایتمك وبوملتلرك حسیاتنی آلوله‌مك اوزره یتشدیرلمه‌لری لازم کلدیکنی سویله‌دکدن صوکره دیمشدرکه :

« دارالفنون شرقده اختلال وجدانك انکشافنه دوغرودن دوغرویه یاردیم ایتمه‌لیدر . بو اعتبار ایله بو دارالفنونك جهانشمول برتأثیری واردر . بو دارالفنون شرق ایشچیلرینك مهد خلاصیدر . »

« -- دین اسلام ، ایلك حله‌ده ییقیلاجق درجه‌ده کهنه‌لشمش برحالده بولونیور (!) بونك بویله اولدیغی خلافتك الغاسیله تظاهر ایتمشدر . »

توحید افکار رفیقمز بو تجاوزه قارشی شو صورتله مدافعه‌ده بولونیور:

« طروچکی » نك دین اسلامدن بحث ایدرکن « ایلك حله‌ده ییقیلاجق درجه‌ده کهنه‌لشمش » اولدیغنی سویله‌مه‌سی وبوکاده خلافتك الغاسنی دلیل کوسترمه‌سی دینسز ، ایمانسز بولشویکلرك ادیان علیهدارلغنك یکی ، فقط کستاخانه بر دلیلندن باشقه برشی دکلدر. دین اسلام ، دین ابدیدر، هیچ برزمان ییقیلمایه‌جقدر . خلافتك الغاسنه کلنجه ، خلافت حد ذاتنده الغا ایدلمش اولمایوب بویوك ملت مجلسنك شخصیت معنویه‌سنده مندمج بولونمقده‌در . ملغا اولان مقام خلافتدر . وبو وضعیت ایله اسلامیتك ییقیلماسی آراسنده هیچ بر مناسبت موجود دکلدر .

بولشویکلرك انجیل نسخه‌لرینی امحاسی

استانبولده بر روس بولشه‌ویکنك قرآن کریمی استخفاف ایدرك روسجه برکتاب نشر ایلدیکی وبوخصوصده ضابطه‌نك تحقیقاته باشلادیغنی غزته‌لر یازمشدی. اخیراً ریغادن آژانس هاواسه ۷ مایس تاریخیله کشیده اولنان بر تلغرافنامه‌یه نظراً روس قومونیستلری بتون کتب مقدسه‌یه قارشی تجاوزکارانه حرکاتده بولنمقده‌درلر . بو تلغرافنامه‌ده دینیلیورکه :

پترسبورغ جوارنده کائن خالتورین شهرنده‌کی کنج قومونیستلر دها یقینلرده حاشا جناب حقی محکوم ایدرك برمحکمه اعلامی چیقارمشلردی. انجیلی محکمه حضورنده محاکمه وتدقیق ایتدیرمشلردر. محکمه بوخصوصده‌ده اعلامی ویرمشدر. بو اعلامده بالجمله کتابخانه‌لرده موجود انجیل نسخه‌لرینك امحاسی ویالکز متخصصلرك تدقیقات علمیه‌سنه لزومی مقدارده انجیل براقیلماسی قرارلاشدیریلمشدر.

تورکستانده مسلحانه حرکتی

« دیلی تلغراف » غزته‌سی تورکستانده‌کی تورك مجاهدلرینك بولشه‌ویك اداره‌سنه قارشی آچدقلری حربك صفحات اخیره‌سی حقنده شو معلوماتی نشر ایدییور :

نیسانك یدیسنده سواریدن متشکل بر مجاهدین قولی تورکستانك پایتختی طاشکند شهرینه بر آقین اجرا ایتمشدر . مجاهدین سواریسی بر مدت پایتختده قالدقدن صوکره رجعت ایتمشدر . طاشکندده‌کی قیزیل قطعاتده مستخدم یرلی عسکرلر مجاهدینك بو آقیندن جسارت آله‌رق سلاح وجبخانه‌لری ایله برلکده قیزیللری ترك ایده‌رك مجاهدینه التحاق ایتمشلردر . طاشکند شمدی هر طرفدن مجاهدین قطعاتی طرفندن مواصله‌سی کسیلمشدر. یالکز طاشکندده‌کی تلسز تلغراف استاسیونی شمال ایله مخابره‌یی تأمین ایدییور .

تورکستان اهالیسنك قیامی بولشه‌ویك مأمورلرینك تورکلری سوویت امرنامه‌لرینه سرفرو ایتمك وغایت آغیر اولان ویرکولری طوپلامق اوزره تطبیق ایتدکلری غدارانه تضییقاتدن نشأت ایتمشدر . شویله‌که بولشه‌ویك مأمورلری بوکبی تورك کویلرینك صولرینی کسمشلر وبوصورتله تورکلر هم صوسز، هم‌ده محصولاتدن محروم قالمشلردر . تورکستانك هر طرفنده قیزیل قطعات ایله مجاهدین آره‌سنده مصادمات وقوع بولیور .

محترم قارئلرمزه

آبونه‌لری ختام بولان قارئین کرامك دوام آرزوسنده اولانلرینك آبونه‌لرینی تجدید ایتملری ، § یکی جلده باشلادیغمز شو صیره‌ده هر قارئك لااقل ایکی کیشی‌یی دها آبونه قید ایتمك لطفنده بولونملری رجا اولنور .

آدره‌س تبدیلنده آیریجه
٥ غروش کوندرملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
و اوقوناقلی اولملی وآبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

آبعون اهدکم سبیل الرشاد

سبیل الرشاد

۱۳۳۰

آبونه شرائطی : هر یر ایچون
سنه‌لکی (٤٠٠) آلتی آیلغی
(۲۲٥) ؛ ممالك اجنبیه ایچون
سنه‌لکی (٤٥٠) ، آلتی آیلغی
(۲٥٠) غروشدر.

نسخه‌سی ۷,٥ غروشدر .
سنه‌لکی ٥۲ عدددر .

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده
رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

عدد ٥۹۹ — ۲۷ رمضان ۱۳٤۲ — * پنجشنبه * — ۱ مایس ۱۳٤٠ — جلد ۲٤

سبیل الرشاد عون حقله ۲٤ نجی جلدینه باشلایور

اسرار قرآن

« ماننسخ من آیة اوننسها نأت بخیر ... الخ »

خلاصهٔ کلام :

۱ — نسخك معناسی غیرمؤبد بعض احکام عملیه‌نك الغاسیدر .

۲ — نسخ عقلاً جائز، فعلاً ثابتدر. حکمت ومصلحت ایجابیدر.

۳ — تورات وانجیل، قرآن کریم ایله نسخ اولوندیغی کبی، احکام الٓهیه اولمایان حواریلرك وضع ایتدکلری بعض احکام ایله‌ده نسخ اولونمشدر . انجیل‌ده توراتك بعض احکامنی نسخ ایتمشدر .

٤ — قرآن کریمك پك آز آیتلری نسخ اولونمشدر . بوجهتی نسخه قائل اولانلرك ایراد ایتدکلری آیاتی موضوع بحث ایدرکن ایضاح ایتمشدك .

٥ — قرآنك حکماً دکل ، تلاوةً نسخی جائز اولدیغنی سویله‌مك معناسز برسوزدر ؛

٦ — نه قدر صحیح اولورسه اولسون روایت اولونان بعض احادیثه استناداً آیات قرآنیه‌نك نسخنی تجویز ایتمك دین اسلامه وقرآنه قارشی فرقنده اولمادن مضر برحرکت ارتکاب ایتمکدر .

نسخ بحثنده فکرلرمزك خلاصه‌سی بوندن عبارتدر . ارباب انصافك بوجهتلری نظردقته آلملرینی توصیه ایدرز .

اهل کتابك احوالنی ایضاح ایدرکن قرآن کریم بونلردن برچوغنك مسلمانلری مسلمانلقدن ارتداده سوق ایتمك ایسته‌دکلرینی ؛ فقط بونی مسلمانلغی آکلامادقلرندن، حق ایله باطلی تفریقه مقتدر اوله‌مادقلرندن دکل ، بالعکس اسلامك کمالی وسعادت دارینی تأمین ایدن هدایتنی ادراك ایتدکلری حالده بونی آرزو ایلدکلرینی بیان ایدییور . بونلر کندیلرینی اهل کتاب ، ارباب رأی ومنبع حکمت عد ایتدکلرندن بعثتدن مقدم جهالت وامیلك ایله معروف برادمك اثرینه اقتفا ایتمه‌یی، عربلر آره‌سنده اعتبار ونفوذ صاحبی اولدقدن صوکره اسلامك تأسیس ایتدیکی دائرهٔ مساواته کیره‌رك آنجق صلاح وتقوی ایله کسب امتیاز ایتمه‌یی هضم ایده‌مدیلر. بوندن طولایی مسلمانلرك نعمت الٓهیه‌دن یعنی مسلمانلقدن محروم اوله‌لرینی ایسته‌یوب طوردیلر . بومقصدی تأمین ایچون طوپلاندیلر ، سویله‌شدیلر ، سوء قصدلر ترتیب ایتدیلر. فقط قرآن کریم بوتون تدبیرلرینی فاش ایدییور ومسلمانلر مصون قالیوردی . (فاعفوا واصفحوا حتی یأتی الله بامره) آیت کریمه‌سی مسلمانلرك اذیتی عفو ، سوء قصدی صفح ایله قارشیلایه‌رق امر قطعیٔ الٓهی‌یی بکله‌مه‌لرینی امر ایتمکده‌در .

حاسدلرك ، سوق حسدله ، نه‌لر یاپدقلرینی بیلنلر بونلرك اهل اسلام ایله علیه الصلاة والسلام افندمزه قارشی نه‌لری روا کوردکلرینی تقدیر ایدرلر. حسد بونلرك بوتون قلبنی استیلا ایتمشدی . سیر وتواریخ بونلرك یاپدقلری وارتکاب ایتدکلریله طولودر .

حاسدك آرزوسی ، باشقه‌لرینك اوزرندن زوال نعمتدر . باشقه‌لرینك نعمت ورفاهی حاسدلری قودورتور . بناءً علیه بونلر حسد ایتدکلری انسانی جاه صاحبی ، ثروت ویا شهرت صاحبی کوررلرسه غیظ و کین ایله یانارلر وانجق حسد ایتدکلری انسانك بیچاره وپریشان اولمه‌سیله ممنون ومستریح اولورلر .

معلوم اولدیغی اوزره اعضا وجوارحك حرکاتی انفعالات وتهیجات نفسیه‌نك اثریدر . موجب سرور ویا موجب کدر اولان بر سائقه‌ له نفس دوچار تهیج اولدیغی تقدیرده جوارح واعضانك بو انفعالی تطمین ایده‌جك حرکاتده بولونماسی محتمل اولور . آنجق یاپیله‌جق حرکتك نتایجنی دوشونمك، یاخود تهیج نفسانی‌یی تطمین ایده‌مه‌مك اندیشه‌سی انسانی بو حرکتلردن آلیقویه‌بیلیر .

مزاجی عصبی ، سریع‌التأثر اولان انسان یاپه‌جغی حرکتك نتایجنی دوشونه‌مکسزین تهیجات نفسانیه‌سنه منقاد اولور . بوندن طولاییدرکه چابوق حدتلنه‌نلرك ، چابوق پشیمان اولدقلری ، چابوق راضی اولدقلرینی الحاصل هر حرکتده سریع اولدقلرینی کورورز . چونکه مجموعهٔ عصبیه‌نك انتباه وحرکتی درجه‌سنده انسانك جوارحی سرعتله حرکت ایدر . جوارح واعضا انفعالات وتهیجاتدن تولد ایدن آثار نفسیه‌نك تظاهراتندن باشقه برشی دکلدر. بناءً علیه مزاجاً عصبی اولوب دوشونمکه وقت بولامادن برطاقم حرکاتده بولونانلره قارشی مسامحه‌کار طاورانمق کرکدر . بوندن طولاییدرکه انسانك برحدت اولدیغی زمانلرده وقوع بولان (طلاق اغلاق) شرعاً واقع اولماز .

صدده رجوع ایدرك حاسدلردن بحث ایده‌لم . حاسدلر ، حسد ایتدکلری انسانلری رفاه، یاخود جاه ایچنده کوردکلری زمان یوره‌کلری کین ایله طوتوشور . حسدك آلامندن قورتولمق ایچون بونلر حسد ایتدکلری انسانه قارشی هر درلو اذا وجفایی روا کورورلر . فرضا حسدك سائقی محسودك شهرتی ایسه حاسد درلو درلو افترالر اویدیرارق اونك شهرتنی کیرلتمك ایستر . حسدك سائقی محسودك ثروتی ، مال وملکی ایسه ، حاسد دشمننی فقیر ومحتاج کورمه‌ینجه راحت ایتمز .

جوارحك انفعالات نفسانیه‌یه منقاد اولدیغنی بیان ایتمشدك . بناءً علیه حاسدك هدفی محسودی پریشان کورمك ایسه الندن کلن هر فنالغی یاپه‌رق ، درلو درلو دسیسه‌لره مراجعت ایده‌رك مقصدینی تحقق ایتدیرمك ایستر .

جهانده معنویات احتیاجی

جهان - قاصیرغه‌یه طوتولمش برکمی کبی - کونا کون جریانلر ایچنده چیرپینوب دوریبور . بیطرفانه برنظرله شئون حادثات تدقیق ایدیلیرسه

مدنیتك منتهای آمالی اولان سکون ورفاه بشریت عمده‌سنك ناصل بر سراب، ایریشلمز برخیال کبی دنیادن اوزاقلاشدیغی تلهفله کوروله‌جکدر.

حرب عمومی آفتی دور استیلاسنده میلیونلرجه انسانی خاك هلاکه سردکدن صکره صلح دوره‌سی دینیلن فاصلهٔ خصومتده اوبله بیتمز، توکنمز بحرانلر ، موازنه‌سزلکلر حصوله کتیردی‌که روح مدنیتی تاراج ایدن انقلاباتك برکوز ناصل برنتیجه‌یه واصل اوله‌جغنی کسدیریله‌مز. دنیانك سیاسی واجتماعی غایه‌لری دکیشیور. اسکی عقیده‌لر یکی تلقیلره میدان آچیبور. هرکون یکی برمسلك، یکی برهیجان اورته‌یه چیقیور. حرب سنه‌لرنده آز چوق بر انضباطه مربوط اولان روحلر آرتق - دومنسز برکمی کبی - هر جریانه قاپیلیور .

بو کشمکشك اسبابی عدسهٔ رؤیته کوره تبدل ایتمك استعدادنده‌در. چونکه آرالرنده بر نقطهٔ اشتراك بولنمیان متخالف مفکوره‌لرك تصادمی علمی واجتماعی موازنه‌یی بیله اوقدر خللدار ایتمشدرکه، عقل وذکانك وقایع اوزرنده‌کی تأثیراتی آرتق واقع دکلدر . یالکز عموم ایچون مشترك برنقطهٔ اشتکا وار. هرکس حالندن غیرممنون، استقبالدن بدبین. فقط بو عدم ممنونیتلرك‌ده مثبت ومشکل بر صراحتی یوقدر . کیمی حیات بهالیلغندن ، دیکر بر حزب صنوف اجتماعیه آراسنده‌کی مساواتسزلقدن، بر بشقه قسم مفرط جریانلرك تخریبکار تهدیدندن بحث ایدیبور.

عجبا بتون بو حرکتلرك حقیقی برسائقی، مولدی موجود دکلیدر؟ علوم اجتماعیه هیچ بر حادثه‌نك بلاسبب واقع اوله‌بیله‌جکنی، هیچ بر مفکوره‌نك تصادفی اوله‌رق حصوله کلدیکنی قید ایتمیور. شو حالده جهانی حضور واستقراردن محروم براقان بو غیرطبیعیلکلرك اساسی نه‌در؟...

حرب عمومیدن مقدم دنیا ملتلری سیاسی اتفاقلرك ، ائتلافلرك تأمین ایتدیکی ظاهری بر سکون ایچنده رقابت اقتصادیه ساحه‌سنده بوغوشیور ، دیکرلرینی ازمك ایچون قوتلی بولنمغه چالیشیوردی . بو چتین مساعی یواش یواش هیأت اجتماعیه‌یی میخانیکی برحاله صوقدی. ملتلرك حیاتنده معنوی رابطه‌لر دکل ، مادی احتراصلر حاکم اولمغه باشلادی . قیود اعتقادیه ترقی‌یه انکل ظن اولنه‌رق شدتلی بر مسامحه جریانی حاصل اولدی . اخلاقی عمده‌لر ، عائله رابطه‌لری ، حسی مفکوره قوتلری نقاط استناده‌لرینی غیب ایتدیلر . بوکا رغماً عمومی موازنه بر مدت دها ایچین ایچین قورد ییین بر آغاج کبی - محافظهٔ موجودیت ایده‌بیلدی .

وقتا که حرب عمومی قانلی ایزلریله سیاسی حیاتده بیوك تحولات حصوله کتیردی ؛ آرتق معنوی ساحه‌ده‌ده بحران ناقابل اجتناب بر شکل آلدی .

روحی واجتماعی مدهش بر انضباطسزلق اوکنه کلن هر سدی ییقه‌رق متردی برهیجان ایچنده مدنیتی کمیرمکه باشلادی .

« کوستاولوبون » بو حقیقتدن بحث ایدرکن دیبورکه: « حال حاضرده بتون آوروپا بحرانلی بر انضباطسزلق صفحه‌سی کچیرمکده‌در . بو صفحه آنارشی وانحطاط تولید ایتمکسزین دوام ایلیه‌مز. اولجه اعتنا ایله دوام اولنان اسکی عقیده‌لر قوتلرینی غیب ایتدکلری حالده اونلرك یرینی طوته‌بیله‌جك عمده‌لر هنوز تشکل ایتمه‌مشدر. »

مادیاتك تفوقنه اهمیت‌ویرنلر معنوی رابطه‌لری کسر ایتدکدن صکره بو بوشلغی دولدیراجق هیچ بر اثر وجوده کتیره‌مدیلر . حربك تخریبکار اللری مادیاتی ، ثروتی ایچه بالطالادقدن صکره کربده استناد تشکیل ایده‌جك بر نقطه قالمدی. روحی ، اجتماعی دستکلردن، نقاط جامعه‌دن محروم قالان انسانلر یکی بر اعتقاد ، یکی بر مفکوره تحریسی قیغوسنه دوشدیلر . سیاسی احتراصلر آراسنده بولونان ملت رهبرلری سورولرینی طوپلامغه موفق اولامدیلر . معنویات احتیاجندن تولد ایدن بو حرکتلرده غایه حقیقتك اعتلاسی اولدیغی حالده جمعیت حیاتنده جریانلر عقل ومنطقدن زیاده حسیات ومنفعته استناد ایلدیکی ایچون عکسی نتیجه حصوله کلدی . صوك عصرك تسامحی بو کون معنوی بر انحلالك یکانه عاملنی تشکیل ایدیور .

بو مهم جهتی تنقید ایدرکن « کوستاولوبون » دیبورکه : « فلسفه‌نك بتون ترقیاتنه رغماً فکری استقلال اصلسز بر خیالدر . انسانی اداره ایدن یالکز احتیاجات، حسیات‌واحتراصاتی‌دکلدر . انسانك امیدلرینی وتخیلاتنی اداره ایچون بر اعتقاد لازمدر . انسان اعتقاد لزومندن اصلا وارسته قاله‌مامشدر. قدیم تصوف بتون قوتنی محافظه ایتمشدر. آنجق تظاهراتك شکلی دکیشمشدر . »

فی‌الحقیقه ، قومونیستلر ، سوسیالیستلر ، الخ . . . عقیده‌لر منفی غایه‌لر اطرافنده بر اعتقاد تأسیس ایتمك ایچون چالیشیورلر .

عجبا بو غایه‌یی استحصاله موفق اوله‌بیله‌جکلرمیدر ؟ بونی هیچ ظن ایتمیورز . چونکه غرب اجتماعیوننك ظهورنده متفق اولدیغی معنوی انحلال علاماتی دقتله تدقیق ایدیلورسه عصرلرك تأسیس ایلدیکی عقیده‌لرك یرینه قولای قولای یکیسینك وضعی امکانی اولمادیغی تظاهر ایدر . هیئت اجتماعیه‌لر اراسنده مشترك موازنه‌سزلکك الك بارز تظاهراتی ، « هر درلو مجبوریته قارشی نفرت ، قانونلرك وحکومتلرك نفوذینك کیتدکجه تناقص ایتمسی ؛ کرك ثروت وکرکسه ذکا جهتندن اولسون بالعموم فائقیتلره قارشی غرض، جمعیت ایچنده مختلف طبقه‌لر اراسنده عدم تساند وصنفلر اراسنده خصومتکارانه بر جدال ، اسکی حریت واخوت مفکوره‌لرینه قارشی بیوك بر استغنا ، اجتماعی نظام ضرورتی نه اولورسه اولسون اونك تخریبنه ساعی اولان مفرط عقیده‌لرك ایلروله‌مسی کبی روحی تردیاته استناد ایتدکجه یکی بر اعتقاد تأسیسی بر خیال محالدر . مفکوره‌لر بشری وعمومی قیمتنی محافظه ایتدکجه بر ایمان حالنده اجرای تأثیر ایده‌بیلیرلر . عمومندن ، انسانی ساحه‌دن خصوصیته ، صنف ، زمره فکرلری حالنه انقلاب ایدن دستورلر بر جهت جامعه تشکیل ایتمکدن اوزاقدر .

معین بر صنفك تحکمی اساسنه منتهی اولان قومونیستلك، سوسیالیستلك، سربستیلك هپ موضعی، هپ صنفی عقیده‌لردر. موضعی عقیده‌لردرکه ؛ بشریته بر روح بر ایمان بخش ایده‌میور .... آنجق موجود اساسلری ییقیور . . . تأثیرات مخربانه‌سی روح مدنیتی قرون اولی دوره‌لرینه سوروکلیور .

حرب عمومیدن بری جهان موازنه‌سنك اجتماعی ، اقتصادی ، سیاسی ساحه‌ده کچیرمکده اولدیغی بومدهش بحران صنوف متفکرینك وحتی ملت رهبرلرینك نظردقتی جلب ایتمش ، بو فوضالره قارشی مثبت دستورلر حرکته کلشدر . بو تکاملك الك شایان دقت جهتی بنه حسیات دینیه ومعنویه‌یه رجوعك ضرورت حالنده تلقی‌یه باشلامشدر .

فاشیستلرك ایلك ایشی معنویاته مهم بر موقع ویرمك اولمشدر . موسولینی مختلف نطقلرنده بو جهتی تکرار ایتمشدر .

انکلتره‌ده بشریتی صارصان ، مدنیتی تهلکه‌یه دوشورن عقیده‌لره قارشی بیوك بر دین قونغره‌سی طوپلانیور. بو مفرط جریانلره خرستیانلق قوتندن استفاده ایدیله‌رك نه‌صورتله مقاومت ایدیله‌جکی، خریستیانلغك اجتماعی ، سیاسی ساحه‌لرده تأثیراتی بو قونغره‌نك اساس مقصدینی تشکیل ایدییور .

آمریقاده مفرط تهلکه‌لره قارشی « پراغماتیزم » فلسفه‌سنك رواج بولمسی ورؤسانك عمومیتله بو فکره طرفدار اولمسی اعضالری میلونلره بالغ اولان دینی جمعیتلرك انکشافاتنی تسهیل ایتمکده‌در . کوستاو لوبون بو موضوعی مناقشه ایدرکن دیبورکه : « بو فلسفه فائده فکرینك دائما کوروله‌بیلیر اولدیغی ایچون کوجلکله ادراك ایدیله‌بیلن حقیقت فکرینه تقدم ایتمسی ایجاب ایتدیکنی ارائه ایدییور. اکر اعتقادلر ـ مشاهداتك کوستردیکی وجهله ـ فردلرك قدرتنی آرتیرییور واونی بالذات کندیسنك فوقنه یوکسه‌لتیور ایسه بویله بر واسطهٔ تأثیری چیقاروب آتمق معناسز بر حرکت اولور .

روحیات متخصصلرینك، حتی دین مسئله‌سنده سربست دوشونلرك بیله جمله‌سی بر اعتقاد صاحبی اولمانك انسانه ویردیکی قوتی تصدیق ایدییورلر . بوندن شبهه ایده‌جك کیمسه‌یه رهبان طرفداری اولمسندن کندم قدر شبهه ایتمدیکم بر صوربون مدرسه‌سنك یازیلرندن آتیده‌کی سطرلری نقل وارائه ایتمکله اکتفا ایدرم: « حیات دینیه فردی بالذات کندیسنك فوقنه یوکسه‌لته‌ن قوتلرك فعله چیقمسنی تضمن ایدر. معتقد، غیر معتقددن دها زیاده قوتلیدر . بو قوت خیالی دکلدر . بشریتك یشامسنه مدار اولان بو قوتدر . »

کورولیورکه بتون دنیاده مفرط جریانلره ، اجتماعی ، اقتصادی موازنه‌سزلکلره قارشی برعکس‌العمل حاصل اولمشدر . بوده حسیات دینیه‌نك یکیدن کسب قوت ایلمسنی انتاج ایلمشدر . آرتق غرب عالمنجه آکلاشلمشدرکه جهانی بوکردابدن قورتاراجق آنجق معنویات واعتقاددر .

جهانك بوکونکی روحیات واجتماعیاتی، وضعیتی ، دنیایه مسلط اولان تهلکه‌لری تدقیق وتحلیل ایتدکدن صکره هیئت اجتماعیه‌مزك ده بواحوال مواجهه‌سنده‌کی موقعنی تعیین وتثبیت ایتمك بروظیفه حالنی آلیر.

بیوك فلاکتلرك ، اوزون محاربه‌لرك آلامی سینه‌سنده طاشیبان جمعیتمزك دنیایی صاران وصارصمق استعدادینی کوسترن تخریبکار عقیده‌لره قارشی قوهٔ مقاومه‌سی موجودمیدر ؟ اقتصادی ضرورتلر فقیر مملکتمزی بوکون ایچون مستهلك بر وضعیتده بولندیرمقده ، حیات بهالیلغی کندینی شدتله حس ایتدیرمکده‌در . سنه‌لرجه دوام ایدن حیات وممات مجادله‌سنك طبیعی بر نتیجه‌سی اوله‌رق علم وعرفان ساحه‌سنده حاصل اولان تدنی قابل انکار دکلدر . بونلره برده منحوس جداللری تعقیب ایدن مادی ، معنوی یورغونلغی علاوه ایدرسه‌ك بنیهٔ اجتماعیمزك وخیم بر خسته‌لقدن هنوز قالقان بر انسان کبی هردرلو مهالکه معروض بولندیغنی قبول ایتمك ضروریدر . بو وضعیتده هرهانکی مضر برتأثیرك عکسنی منع ایتمك پك قولای دکلدر . اساساً حربدن عون حقله مظفر چیقان هیئت اجتماعیه‌مز ایچون اك تهلکه‌لی دور بو دورهٔ نقاهتیدر . جهانك بوکونکی حالی نه بیوك برعبرتدر . بونك ایچون منوران امتك بتون اهتمامی ، دقتی ، غیرتی ، بصیرتی اعظمی اهمیتله وضعیت اوزرنده تمرکز ایتملیدر . چونکه محاربه‌یی قازانمق رفاه وسعادت ایچون مسدود بولنان بر یولی آچمقدر. اصل هنر بو یولده انحناسز یورویه‌رك غایه‌یی الده ایتمکدر . اطرافمزی بوقدر تخریبکار جریانلر احاطه ایدرکن مهالك حقیقیه‌یه قارشی المزده یکانه برنقطهٔ استناد ، قوهٔ مقاومه موجوددرکه ، اوده معنویات واعتقاددر .

بو مفهوم داخلنده شخصی سجیه‌لرمزدن هیئت اجتماعیه‌مزی علاقه‌دار ایدن اخلاق ، روحی ، عائله‌وی خصوصاته قدرهرشی یالکز ویالکز ایمان ایله یشایه بیله‌جکدر .

مجاهدهٔ ملیه تاریخی بو حقیقتك اك یقین واك جانلی بر مثالیدر . ملت حربی یالکزایمان قوتیله‌قازاندی . بوکون اناطولی تخربات ایچنده قیوراندیغی دورلو تهلکه‌لردن ، اجتماعی فوضالردن مصون بولونیورسه بوده انجق ایمانك فیضکار قوتندن بشقه بر مؤثردن متولد دکلدر . اساساتمزك قوتی بشری هیچ بر عقیده وصنعی جریانلرله قابل مقایسه دکلدر . عصرلردنبری اجتماعیات اسلامیه ایله‌روحیاتی ، اخلاقیاتی تقویه وترصین ایدن ملتمز استقلال سیاسینك لازم غیر مفارقی اولان استقلال روحی واجتماعیسنی ایماندن بشقه برقوتله محافظه‌یه مقتدر دکلدر .

بوکیفیت اویله ناقابل اعتراض بربداهتدرکه غربله تماسك وبالنتیجه تقلیدك زیاده اولدیغی استانبول کبی محیطلرده تساند ، اخلاق ، سجیه ، عائله وتربیه مفهوملرینك شایان مرحمت اولان حال ترديسی رایکنجی مثاله حاجت براقمیه‌جق درجه‌ده حقیقی تنویر ایدر . تردیات وسقوط اجتماعی ایله مساعد بر زمین تلقیح تشکیل ایدن یرلر جهانی ییقان جریانلر ایچون اك مهلك بر آچیق قپو حالنده‌در . غیر شعوری بر تقلید ، تسامح اخلاقی ، سجیه‌سزلك ایله‌یرانمغه باشلایان هیئت اجتماعیه‌مزی غربك ایچنده قیوراندیغی بومهلکه‌لردن آنجق سجایای اصلیه‌سی ، معنویاتی قورتارا بیله‌جکدر .

صبری حکمت

اخلاقیات

هر فردك نفسنه قارشی وظائف اخلاقیه‌سی

هرفردك ، نفع وضرری کندیسنه عائد اولمق اوزره مثبت ومنفی برطاقم وظائف اخلاقیه‌سی واردر. بووظیفه‌لرك برقسمی حیاته، ایکنجی قسمی صحته ، اوچنجی قسمی عفته ، دردنجی قسمی‌ده ثروته متعلقدر. حیات موجودیت بشریه‌نك اس‌الاساسنی تشکیل ایتدیکی ایچون ، اوکا متعلق وظائف اخلاقیه برنجی درجه‌ده برموقع احراز ایدر. حیاتسز، نه دنیا اوله بیلیر، نه‌ده عقبا اوله‌بیلیر، نه‌ده بشریت اوله‌بیلیر . مثبت وظیفه‌لری ایفا ایتمکدن متولد مادی ومعنوی سعادتلر ومنفی وظیفه‌لری ایفا ایتمه‌مکدن متولد مادی و معنوی عقوبتلر آنجق حیات انسانیه‌یه تعلق وترتب ایدر . بناءً علیه هرهانکی فردك ، برنجی درجه‌ده قیمت واهمیت ویره‌جکی وظیفه‌لر ، حیاته تعلق و ترتب ایدن وظیفه‌لردر . بوساحه‌ده‌کی مثبت وظیفه‌لر حیاته نافع فعل وعمللری اجرا ایتمك، منفی وظیفه‌لرده حیاته مضر فعل وعمللردن مجتنب بولنمقدر .

مثلا : حیاته ، لوازمنی ویرمك مثبت بروظیفهٔ اخلاقیه‌در . فقط بولوازمی ویررکن ، افراط وتفریطه میدان ویرمه‌مك‌ده منفی بروظیفهٔ اخلاقیه‌در . لوازم حیاتیه‌یی تدارك اوغورنده صرف مساعی ایتمك ینه مثبت بر وظیفهٔ اخلاقیه‌در. فقط بو اوغورده صرف ایدیله‌جك قوتك افراط درجه‌یه واردیرلماسی حیاتی رخنه‌دار ایده‌جکی کبی ، تفریط حالنده بولندیرلماسی‌ده ینه حیاتی خللدار ایدر. بناءً علیه صرف ایدیله‌جك قوتك حال اعتدالده بولندیرلماسی مثبت بروظیفهٔ اخلاقیه، افراط وتفریط درجه‌لرینه واردیرلماماسی‌ده منفی بروظیفهٔ اخلاقیه‌در . حیاتك لوازمی یالکز مادی شیلر دکلدر ، علم ومعرفت، حریت، دیانت کبی فضیلتلرده

حیاتك لوازم معنویه‌سندندر. فقط تحصیل علم و معرفت اوغرنده صرف اولنه‌جق مساعی حیاتی بیراداجق درجه‌یه وارمامليدر. حریتسز حیات زمام حرکتی راکبنك قبضه‌سنده بولنان مطیه‌نك حیاتنه بکزه‌ر. تعبیر دیکر ایله: حریتسز حیات جهنمی برحیاتدر. دیانتسز برحیات دنیاده استنادکاهدن وعقباده استراحتکاهدن محروم برحیاتدر. وبوفضیلتلری حیاته قازاندیرمایه چالیشمق اك لزوملی بر وظیفهٔ اخلاقیه‌در. اسلامیتك حیاته نه‌درجه قیمت واهمیت ویردیکی، شو اساسات تشریعیه‌دن لایقیله آکلاشیلمقده‌در:

۱ — حیاتی تهلکه‌یه القا ایتمك نهی بیورلمش وآنجق غایهٔ عمومیهٔ اسلامیه اوغورنده فدای حیاته جواز ویرلمشدر.

۲ — کفری موجب الفاظ وکلماتك تلفظی منع ایدلمش و فقط تهدیدینی ایقاعه قادار بر مکرهك الندن حیاتی قورتارمق اوغورنده — اطمئنان قلبیسنه خلل کتیرمه‌مك شرطیله — الفاظ کفرك تلفظنه رخصت ویرلمشدر.

۳ — دوموز اتی کبی محرمات شرعیه تحریم بیورلمش، فقط بشقه صورتله حیاتی قورتارمق امکانی بوله‌مایان مضطر بر کیمسه‌یه محرماتی یمك رخصتی ویرلمشدر.

٤ — افنای حیات ایدن قاتل متعمدلره عقوبات اخرویه تشدید بیورلمشدر.

قاتللره قارشی، دنیاده قصاص جزاسی تعیین بیورلمشدر.

اسلامیتك حریته ویردیکی قیمت واهمیت‌ده شو اساسلر ایله ثابتدر:

۱ — جمعیت اسلامیه‌یه ریاست ایده‌جك کیمسه‌نك حر اولماسی شرط قیلنمشدر.

۲ — مثلا ادای شهادت کبی بعض حقوق مدنیه‌یه اهلیت حریت ایله مشروطدر.

۳ — اکثر معاملات مدنیه‌نك صحتنده حریت شرطدر.

٤ — کوله‌لرك، مال ومتاع کبی بیع وشرایه تابع طوتیلمه‌سنه مقابل حرلرك بومعامله‌دن استثنا ایدلمش بولنماسی نظر اسلامده حریت ایله انسانیتك توأم اولدیغنی کوستریر.

۵ — جمعه وعیدین نمازلری کبی عباداتك وجوبنده حریتك شرط قیلنمش اولماسی بر مسلمان ایچون حریتك نه درجه قیمتلی بولندیغنی کوسترمکه کافیدر.

صحت، شبهه‌سز، ایلك لازمهٔ حیاتدر. صحتك یوقلغی ویاخود بوزوقلغی حیاتك ثمراتی اقتطافه مانع اولور.

حیات، صحتسز نه دینی، نه‌ده دنیوی وظیفه‌لرینی ایفا ایده‌مز. وبناءً علیه اووظیفه‌لرك نافع نتیجه‌لرندن محروم قالیر. حیاتی، مستعد بولندیغی دنیوی واخروی فیوضاتندن محروم بیراقمق، اوکا ظلم واشکنجه ایتمکدر.

صحتك مختل اولماسندن حصوله کلن مادی و معنوی ضررلر بالکز فردك حیاتنه منحصر قالماز، عائله افرادینك وهیئت اجتماعیه‌نك حیاتی‌ده متضرر اولور. چونکه کرك عائله‌یه و کرك هیئت اجتماعیه‌یه قارشی مکلف بولندیغی وظیفه‌لری ایفایه مقتدر اوله‌مز. حیاتك شرائط صحیه‌سنه رعایتکار بولنمق و لزومی درجه‌ده معلومات صحیه ایدنمکه چالیشمق مثبت بر وظیفهٔ اخلاقیه وبووظیفهٔ اخلاقیه‌یه قارشی اهمالکار طاورانمامق‌ده منفی بر وظیفهٔ اخلاقیه‌در. اسلامیتك صحته ویردیکی قیمت واهمیت‌ده علم ابدان تحصیلنك علم ادیان تحصیلنه تقدیم ایدلمه‌سی، عندالایجاب محرمات ایله تداوی‌یه رخصت ویرلمه‌سی، عندالضروره — ستری لازم — بعض اعضانك اطبایه قارشی کشفنه جواز ویرلمه‌سی، مسکراتك تحریم بیورلمش اولماسیله ثابتدر.

حیاته صحت نه درجه لازم ایسه، عفت و ناموس‌ده او درجه لازمدر. حتی عفت وناموس ایله مترافق اولمایان صحت حیاته مضردر. حیاتك عفتی اخلاله خادم اوله‌جق صحتك اختلالی صاحب حیاتك اك بیوك برمنفعتیدر. وبلکه عفتسز حیاتك کلیاً سونمه‌سی محض خیردر. چونکه عفتسزلك حیاتی بدبخت ایدر. عفیف بر محیط اجتماعی‌ده، عفتسز حیات صاحبلری کیمسه‌نك نائل التفات واعتباری اوله‌مز. مطلقا بر محیط اجتماعی‌ده، یاشامق مجبوریتنده بولنان بر کیمسه ایچون‌ده بوندن مدهش بدبختلق اوله‌مز. عفتسز حیات هم دنیاده، هم عقباده عذاب وعقابه معروض ومحکومدر. چونکه عفتسزلك منبع شروردر، شررلر ایسه دائما داعیٔ عقوبتدر، عقوبت‌ده حیاتك قاتلانه‌جغی بر اشکنجه‌در. بناءً علیه، عفتی اخلال ایدن کیمسه کندی حیاتنه سوءقصد ایتمش اولور. عفت بدن انسانینك لاعلی التعیین بر عضوینه مخصوص دکلدر. قلب، عقل، روح‌ده داخل بولندیغی حالده بتون اعضای داخلیه وخارجیه‌نك، کندیلرینه مخصوص عفتلری واردر. هر عضوك عفتی دائما خیر و فضیلت اوغرنده استخدام اولنماسیدر. بر عضوی شرور ذلیت اوغرنده استخدام ایتمك اوعضوك عفتنی اخلال ایتمکدر. اسلامیتك معنوی مجرملره عذاب و عقاب اخروی جزالرینی، مادی مجرملره‌ده تعزیر وحد جزای دنیویلرینی تعیین ایتمه‌سی محافظهٔ عفته نه درجه قیمت واهمیت ویردیکنی بزه افهام ایتمکده‌در.

مال وثروت‌ده حیاتك لوازمندندر. ثروتسز هیچ برشی محافظه ایدیله‌مز حیاتك محافظه‌سی مال وثروته متوقف بولندیغی کبی، حریت، دیانت، صحت، عفت کبی لوازم حیاتیه‌نك محافظه‌سی‌ده مال و ثروته محتاجدر. علم ومعرفت‌ده مال وثروت ایله کسب ایدیله‌بیلیر. ثروتسز حیات حر اوله‌مز.

ثروتسز ، حیات وظائف دینیه‌سنی ایفا ایده‌مز . ثروتسز ، حیاتك صحتی مختل اولور . صحتی مختل اولان حیات ثروتسز تداوی اولنه‌مز . ثروتسز حیاتك عفتی دائما تهلکه‌یه معروضدر . ثروتسز ، حیات جهالته محکومدر . ثروتسز ، عالملر علملرینك شرفنی محافظه ایده‌مزلر . مال و ثروتك کرك حیاته و کرك حیاتك لوازم معنویه‌سنه خلل وضرر ویردیکی ده واردر . ثروت ایچون حیاته سوء قصد ایدلدیکی و ثروت صاحبلرینك ثروتلری سایه‌سنده بر چوق فنالقلر ارتکاب وایقاع ایتدکاری کورولمکده‌در . بر کیمسه کندی ثروتیله کندی عفتنی اخلال ایدییور ، منهیات دینیه‌نك مرتکبی اولیور . آنك ایچون ثروتسزلك بعض کیمسه‌لر حقنده نفع محضدر . فردك ، مال و ثروت ساحه‌سنده‌کی مثبت وظائف اخلاقیه‌سی کسب ثروت اوغرنده دائما تشبث شخصیده بولنمق ، قازاندیغی مال و ثروتی حیاتك لوازم مشروعه‌سی اوغرنده صرف واستهلاك ایتمك ، منفی وظائف اخلاقیه‌سی ده کسب ثروت اوغرنده‌کی مساعیسنی حرام وحلالی تفریق ایتمیه‌جك بر درجه‌ٔ احتراصه واردیرمامق ، ثروت مشروعه‌سنی غیر مشروع ساحه‌لرده اسراف واستهلاك ایتمه‌مك ، حیات ولوازم حیاته خلل وضرر ایراث ایده‌جك افعال واعمال اوغرنده صرفیاتده بولنمامقدر . کرك مثبت و کرك منفی وظائف اخلاقیه‌سنی ایفا ایتمه‌ین فردلری علم اخلاق شدتله توبیخ ومؤاخذه ایدر . اخلاق ، دنیا وآخرت سعادتلرینك منبعیدر . انسانیت حسن اخلاقدن عبارتدر . اسلامیتك یکانه هدفی دینی ودنیوی اخلاقك تأسیسی ، تعمیمی وحسن محافظه‌سیدر . مکارم اخلاقیه سایه‌سنده‌در که انسان درجه‌ٔ ملکوتیته واصل اولور . انسانلرك سائر حیواناتدن امتیازی اخلاق سایه‌سنده‌در . اخلاقسز کیمسه قیمتجه حیواناتك دونده‌در . هنر حیوان قالمایه دکل ، انسان اولمایه چالیشمقدر .

یحیی عفیف

فریضهٔ صیامك یاکلیه بر تفسیرینه قارشی

– ادیب ظریف سلیمان نظیف بکه –

میر محترم افندم ،

٢٣ نیسان ٣٤٠ تاریخلی (رسملی غزته‌ده مندرج رمضان مصاحبه‌سی سرنامه‌لی مقالهٔ علیه‌کزی لایق اولدیغی اعتنا ایله اوقودم . اسکی زمانلری ، عنعنوی رمضانلری برلوحهٔ صنعت شکلنده بوتون سرائریله تصویر ، قارئلریکزه زمان ایچنده زمان تمثیل ایدییورسکز ؛ قسماً ادراك ایده‌بیلدیکم او شن و روشن کونلره عائد خاطرات و بیاناتکز ، فقیرده ده طبع رقیقکز قدر متهیج ومتحسس ایتدی فقط ناصلکه او زمانلر کلمش ، کچمش دوام ایتمه‌مشدر . آنلره عائد اولاجق تأثراتكده بقاسی اولمامق غایت طبیعیدر .

مقاله کوزل ومؤثر ، فقط بوکون ایچون الذائقه بیرافقراتی آرانیلیرسه نجه احکام صومه تعلق ایدن جهتلریدر ، مطبوعات ستونلرنده بو تورلو فکرلره نادراً تصادف ایدلدیکی ایچون اذواق صائمه‌یه عادتا نشوهٔ افطار حکمی ویرییور ، خوشمه کیتدی ، هم اوقودم ، هم کولدم ... یالکز بعض نقطه‌لری وار ، بر چوق جهتلردن شایان نظر کورونور ؛ ذات عالیلرینك مسئله‌یه او قدر اهمیت عطف ایتمه‌مش اولدیغکز اکلاشیلیور ؛ یوقسه موضوع بحث ایتدیککز آیت کریمه‌نك مآل کزیننه اطلاع حاصل ایتمك ، الواح آثارینك هر نقطه‌سنده بر بدیعه کیزله‌مك اقتدار خارق العاده‌سنه مالك اولان ادیب سحار سلیمان نظیف بك ایچون او قدر مشکل اولمامق لازم کلیردی . واحتمال که زمان عالیکز مساعد بولنمازدی‌ده ...

کندیلرندن استیضاح حقیقت ایتدیککز صاحب صلاحیت علمادن عد ایتمه‌مکز شرطیله ـ مساعده بیورولورسه ـ فقیرده فکراً سزه بر آز معاونتده بولنمق ایسترم . اولا وسم ایتدیکی قدر او آیت کریمه‌نك مفاد جلیلنه دائر بیله بیلدکلریمی خلاصةً عرض ایده‌یم ، نقادانه‌لرنی‌ده ینه بوراده آیریجه تدقیق ایده‌رز :

قرآن کریمده «یاایها الذین آمنوا .. ایاماً معدودات» قول شریفیله ـ که ای مؤمنلر ، سزدن اولکی ارباب دیانت کبی سزه‌ده اوروج فرض قیلندی ، مأمول که شو ایام محدوده‌یی پرهیزکار کچیریرسکز ـ دیمکدر . بتون مؤمنینه صوم رمضانك فرضیتی بیان بیورولیور . متعاقباً اصحاب اعذار حقنده‌کی حکم شرعی‌یه نقل بحث اولنه‌رق « فمن .... مریضاً اوعلی سفر .... من ایام اخر » آیت کریمه‌سیله ، خسته اولان یاخود حال سفر بری‌ده بولونان کیمسه‌لر اوروج طوتمدیغی تقدیرده ـ اعادهٔ عافیت یاخود اقامت حالنده ـ ایام سائره‌دن او قدر کون قضاءً صائم اولاجقلری بیلدیریلیور .

بوندن صوکره بالتدریج ینه اصحاب اعذاردن اولوب ، طوتمیه‌جغی اوروجلری قضا ایتمسنه‌ده حسب الشیخوخه امکان بولونمایان اختیارلر حقنده‌کی حکمه انتقال ایدیله‌رك «وعلی الذین یطیقونه ...» قول کریمی ایله آنلرك‌ده فدیه ویرمه‌لری بیان اولنیور که بو آیت کریمه‌نك معنای جلیلی ده ـ ادای صوم ایچون صوك قدرتلرینی صرف ایده‌رك عاجز قالانلر اوزرینه فدیه ویرمك ، مسکین اطعام ایتمك واجب اولور ـ دیمکدر .

ذات عالیلری بو آیت اخیره‌دن پك غریب بر فکر استخراج ایده‌رك :
« فقیری اطعامه مقتدر اولانلرك اوروج طوتمغه ذی طاقت اولسه‌لر بیله خسته ویولجیلر بی اوروج طوتمه‌یه‌بیله‌جکلری صراحةً بیلدیرلمکده‌در ؛ حتی (قضا) دیکر ایکی عذره (!) مرض وسفره مخصوص ایکن ، اطعام مسکین فدیه‌سنی ویرمش اولانلرك بوکاده مجبور بولنمدقلری آیت کریمه‌نك مآلندن استنباط اولنیور » دییورسکز .

مساعده‌کزی رجا ایده‌رك عرض ایدییورم . بو مطالعه‌کزده شان استادیته شایان اولمایه‌جق قدر غرابت وار ؟

اولا « یطیقونه » لفظ شریفنده‌کی ضمیر منصوب یوقاریده سبق ایتمش اولان « صیام » ه راجعدر ، آلت طرفده کله‌جك اولان «فدیه» یه دکل ، او وقت « اضمار قبل الذکر » لازم کلیر که ضعف تألیفك بو قسمنه قرآن عظیم الشانده دکل ، آثار عربیه‌ده بیله پك کوچ اکله مصادف اولورسکز ؛ «صاریقسز علمادن» دییه توصیف بیوردیغکز دوستکز ایله بوجهتی استشاره بیورمش اولسه ایدیکز ظن ایدرم بو تحفلقلره هیچ محل قالمازدی .

ثانياً يوقاريده‌كی « حق (قضا) ديكر ايكی عذره يعنی مرض وسفره مخصوص ايكن اطعام مسكين فديه‌سنی ويرمش اولانلرك بوكاده (يعنی قضايه‌ده) مجبور بولنمدقلری» طرزنده افاده‌كزدن اكلاشيليوركه ذات عاليلری ، فديه ويرمك اقتدارينی حائز تام الصحه بر مؤمن مقيمی‌ده صاحب عذر تلقی ايديورسكز . بونلر « هانكی عذرك صاحبی اوليور ؟ غرابتك بو وضوحنه قارشی ظن ايدرمكه دينه‌جك برشی قالميور .

ثالثاً معلوم ساميلری‌دركه ادبيات عربيه كتابلرنده «فصل ـ وصل» سرلوحه‌لی مهم بر بحث ادبی وار ، بو لازمهٔ ادب مقتضاسی اولمق اوزره (واو) حرف عطفيله مرتبط اولان جمله‌لر آراسنده جهت جامعه بولنمق لازمدر ؛ بناءً عليه صاحب يسار ، صحيح المزاج مقيملره صرف ايتديككز « وعلى الذين يطيقونه » جمله‌سنی ـ استخراج بيورديغكز معنايه كوره صاحب عذر عد اولنمه‌لری معقول اولمديغی ايچون ـ ديكر اصحاب معذرت احكامنی افاده ايدن « فمن .... مريضا اوعلى سفر ..... » جمله‌سنه عطف ايتمك بلاغةً و ذوقاً طوغری اوله‌ماز ؛ اوحالده « وعلى الذين يطيقونه » جملهٔ جليله‌سی ـ عرض ايلديكم وجهله ـ اصحاب معاذره هم‌ده آنلرك اك عاجز اولان قسمنه قضای صومه‌ده قدرتی اولمايان اختيارلره حمل اولنمق لازم كليركه نظم شريف الهينك توجيه وجيهی‌ده بونی اقتضا ايدر .

حال بوكه «وعلى الذين يطيقونه» قول شريفندن بو عرض ايلديكم معنايه انتقال ايتمك كوچ برشی‌ده دكلدی ، تدقيق ايتديككزی و « آيت كريمه‌نك صراحتی قارشوسنده برطاقم خصوصی تأويللر ايله معنانی باشقه مجرايه دوكمك ايسته‌مشلر » ديه بكنمديككزی اعلان ايلديككز كشاف و قاضی تفسيرلرنده واضحاً بيان ايدلمشدر ، على الخصوص زمخشری وبيضاوی تفسيرلرينك متعدد ومفيد حاشيه‌لری وار هيچ‌نی كوزدن كچيرمكه حال ووقت مساعد اولسه بيله هم مسلككز اولان اديب مغفور ومشكور مولانا شهاب الدينك قاضیٔ بيضاوی حاشيه‌سنه تنزلاً برقاچ دقيقه باقمق زحمتنی اختيار بيورماليديكز .

مشاراليه موضوع بحث آيت كريمه‌نك لغاتنی تثبيت ايدركن « من اطاق الفعل بلغ نهاية طوقه فيه » ديوركه بو توجيهه كوره « وعلى الذين يطيقونه . . . » قول جليلنك معناسی ، صومه تاب وتحملی قالميانلره‌ده فديه ويرمك واجبدر ، ديمك اولور . كشاف حاشيه‌سنده سعدالدين تفتازانی‌ده : « يطيقونه‌ای يصومونه جاهدين غاية جهد هم و طاقتهم ونهاية وسعهم» طرزنده ايضاح ايديوركه بری ديكرينی مؤيد ديمكدر

« صراحت مواجهه‌سنده دلالته اعتبار يوقدر ؛ قالديكه بوراده صراحتده دلالتده مفسرلرك ويرمك ايسته‌دكلری معنايی ترويج ايتمز » ديورسكز .

هانكی صراحت ، هانكی دلالت ؟ . . نه نحوه نه بلاغته . نه عقل ومحاكمه‌يه اويمق شانندن اولان وهانكی جهه‌سندن باقيلسه اهون من بيت العنكبوت مثلنه ماصدق برفكر سقيمه آيت كريمه‌نك صراحتی ويادلالتی تعبيرايتمه‌كزه يالكز خواص وعوام دكل دواب و هوامده كولر.

مذكور آيات كريمه‌نك ذيلی اولان « وان تصوموا خيرلكم » قول جليلی ـ اختيارلر حقنده صومه امكان اولمديغی ايچون ـ يالكز خسته اولان وياسفرده بولنان اصحاب عذره عائددر . بناءً عليه صوم رمضان حقنده « آيت كريمه بر كونا فرضيت و مكلفيت امر ايتميور . سوزيكز ، مسئله‌يه نه‌قدر از اهميت ويرديككزی اكلاتير بر خاتمهٔ غرائبدر ؛ بش اون سطر اول « اورروجك فرضيتی آمر اولان آيت كريمه » ديين برصاحب فكر ، نصل اولورده عين ستون اوزرنده « بركونا فرضيت ومكلفيت امر ايتميور » ديه‌بيلير ؟ تناقضك بوقدر صريح مثالنه ايلك دفعه تصادف ايديورم .

ايشته استاد ادب ، تمام شرائطكز وجهله آيت كريمه‌نك الفاظنه خارجدن بركلمه ، برفكر بشر قاريشديرمقسزين ايسته‌ديككز ايضاحاتی تقديم ايتدم . بوندن صوكره موجب تردد برشی قالديسه بيان بيورورسكز بحوله تعالى او ترددكده ازاله‌سنه چاليشيرز ؛ يالكز فقيركده سزدن ايسته‌ديكم برشی واركه اوده جديت وبرفكرده ثبات . . . .

ع . عاطف

بيان حقيقت

مسلمانلره :

بو كونلرده مختلف نامليله انتشار ايتمكده اولان توركجه قرآن كريم ترجمه‌سی مناسبتيله هرطرفدن برچوق مراجعتلر وقوعبولمقده وبو ترجمه‌لرك صحته مقارن اولوب اولمديغی صورولمقده‌در . شيمدی‌يه‌قدر قرآن كريمك كلمه‌سنی حرفنی حتی برحركه‌سنی بيله اسيركه‌مش وتحريفه ميدان ويرمه‌مش اولان مسلمانلر قرآن منزلك ترجمه‌سنده‌ده بو درجه اهميت عطف ايتمكده البته حقلی‌درلر . فی الحقيقه بز قرآن كريمك مكمل بر توركجه ترجمه وتفسيرينك لزومنه قائل بولنيورز بويله بر ترجمه وتفسيرك ملتمز حقنده چوق خيرلی ونافع اوله‌جغی قناعتنده‌يز شو قدركه: بو ترجمه وتفسير شرائط لازمه‌يی حائز بر هيئت متخصصه طرفندن ياپيلور وياخود بويله بر هيئتك نظر تدقيقندن كچمش اولمسی الزمدر . اك اوفاق برشی‌ده بيله اختصاص آرانديغی علم عصرنده شونك بونك طرفندن يازيلان قرآن ترجمه‌لرنده انديشه‌يه دوشنلره حق ويرمك لازمدر . موضوع بحث اولان نوراليان نامنده‌كی توركجه قرآن ترجمه‌سنك شيمدی‌يه‌قدر چيقان ودائره‌منزه كلان جزؤلرينك تدقيقندن آكلاشيليوركه: اشبو ترجمه صلاحيت علميه ولسانيه‌لری اولميان ذوات طرفلرندن

یاپیلمشدر . هیچ اولمازسه تورکجه‌مزك بتون قدرت افاده‌سنی قرآن عظیم‌الشانك ترجمه‌سنده تظاهر ایتدیرمك لازم كلدیكی حالده مترجملر بوراده‌بیله چوق كیریده‌درلر. بوشرائطه‌رعایت اولنمیه‌رق ترجمه‌ایدیلان اوفاق بر اثر ادبی ایله اونك مترجمی حقنده اوقویوجیلرده حاصل اولان قناعت هركسك معلومیدر . هایدی بوجهتی مسامحه ایله كچیشدیره‌لم . فقط مترجملرده كورولن نقصان یالكز بودكلدر . بونلردكل برمفسر ومترجم ایچون بیلنمسی ضروری اولان علوم عالیه‌یه ، الك‌بسیط صرف، نحو، بلاغت قواعدینه‌ده واقف‌دكل كبی كورینیورلر.

بز شیمدی‌یه‌قدر چیقان‌جزؤلرك تدقیقندن بونلری آكلایور، مع هذا مترجملرك حسن نیتندن ذره قدر شبهه ایتمیور ایدك . مع‌الاسف بو هفته المزه كچن دردنجی جزؤ مترجملرك حسن‌نیتندن‌ده بزی‌شبهه‌یه دوشورمشدر . بر آیتك ترجمه وتفسیرنده اسباب نزول ، ناسخ ومنسوخ نظر دقته آلنمق وبونكله برابر الك بسیط بر صرف قاعده‌سی بیله كوزدن قاچیرلمامق ایجاب ایدركن ترجمه‌لرده بو جهتدن غفلت اولنمشدر . بونك ایچوندركه : دینك اركان مهمه‌سندن برینی تبلیغ ایدن برآیت كریمه‌نك تمامیله یاكلش ترجمه ایدلدیكنی كوریورز. سورهٔ بقره‌نك ١٨٤ نجی آیت كریمه‌سی مترجملرطرفندن بیله‌رك‌ویاخود بیلمیه‌رك تحریف وبو صورتده مسلمانلرك فكرلری تشویش ایدلمشدر . آیت كریمه « اوروجك صاییلی كونلرده طوتیله‌جغی ، خسته ویاخودمسافر اولانلرك بوكونلرده طوتمیه‌رق باشقه زمان قضا ایده‌بیله‌جكلری وفقط اوروج‌طوتمیه طاقتی اولمیانلرایچون فدیه ویرمك لازم‌كله‌جكی » مآلنده اولدیغی حالده مترجملر معنای مقصودك خلافنه اوله‌رق « یطیقونه » كلمه‌سنه یاكلش معنا ویرمشلر و « طاقتی اولدیغی حالده اوروج طوتمیانلرك هركون‌ایچون فدیه ویرملری لازمدر » دیه یاكلش‌ترجمه ایتمشلردر .

ایشته بودرجه فاحش اولان برترجمه‌یی كوردكدن صكره‌مترجملر حقنده بحق شبهه‌یه‌دوشدك . چونكه‌لسان عربده ، فقهده ، حدیثده ، تفسیرده اختصاصی اولدیغی سویله‌نن ذوات طرفندن یاپیلان برترجمه‌ده بوقدر صریح‌خطا اوله‌ماز. بناءً‌علیه‌مسلمانلره خبرویره‌لم‌كه : بوترجمه‌لر نه‌لسان ، نه‌علم اعتباریله طوغری برترجمه اولمدیغی كبی ، بعض آیتلرده بالكلیه یاكلش ترجمه‌ایدلمشدر . شوحالده‌اصلنه موافق‌اولمایان بوترجمه‌لر قطعیاً شایان‌اعتماددكلدر. قرآن كریم‌ایله اشبوترجمه‌لری قارشیلاشدیره‌جق وترجمه حقنده برحكم ویره‌جك قدرتده اولمایانلری بو ترجمه‌لر تمامیله اغفال ایده‌جك برماهیتده‌در . ٢٧ نیسان ٣٤٠

دیانت ایشلری رئیسی

رفعت

قرآن كریم ترجمه‌لری حقنده

ساحهٔ انتشاره آتیلان قرآن كریم ترجمه‌لری حقنده ٥٩٧ نومرولو سبیل‌الرشادده بعض‌اخطارات خیرخواهانه‌ده بولونمش‌وحق‌اولدیغه‌زی آكلاتمق ایچون « نورالبیان » ك فاتحه ترجمه‌سنده مطلع اولدیغمزبعض خطیئاتدن بحث ایتمشدك . بوندن مقصدمز مترجملرك حس دیانت و تقوالرینه مراجعت ایده‌رك بوقدر معظم بر ایشی باشارمه‌نك نه قدر مشكل ، اصل كریم ایله ضعیف ترجمه‌نك آراسنده‌كی مسافه‌نك نه‌قدر بویوك اولدیغنی كوسترمك صورتیله حس انصافلرینی تحریك ایتمك ایدی. مع‌الاسف كوریورزكه عاجزانه اخطاراتمزمطلوبمز اولان‌تأثیری‌حاصل ایتمك شویله طورسون ، سوء تلقی‌یه بیله اوغرامش . نته‌كیم ترجمه‌نك طابعی طرفندن آجی آجی شكایتلره معروض قالدق . مترجملرده ایسه خطادن رجوعه هیچ بر اماره كوره‌میورز . حتی شیخ محسن فانی حضرتلری طرفندن « سبیل‌الرشاده خطاباً‌ایلك وصوك‌جواب » عنوانیله بوتون یومی‌غزته‌لره ویریلن آتیده‌كی تعمیمدن نشریاتك بووادیده‌ادامه ایدیله‌جكی آكلاشیلیور .

حضرت شیخك سبیله ایلك وصوك جوابی

غزته‌كزده « نورالبیان » ه دائریازیلان مقاله‌یی‌اوقودق . سزی ، حقمزده سوء ظنه وویردیككز حكملرده غلو وافراطه كوتوره‌ن شی ، قابك اوزرنده سهواً « ترجمه » دنیلمكله اكتفا ایدلمه‌سی وكتابك نه‌اصل ونه مقصدله یازلدیغنی بیلدیره‌ن مقدمه‌نك ، اوچونجی فورما ایله‌برابر انتشار ایتمش اولماسیدر. بونی اولجه كورمش اولسایدیكز ، یازدیغمز أثرك بر « ترجمه » دكل ، بلكه « ترجمهٔ تفسیری » اولدیغنی آكلاردیكز. قرآن معجز بیانك هیچ برلسانه ، حتی‌عربجه‌یه بیله ترجمه ایدیله بیله‌جكنه هیچ بر زمان قائل اولمادق وبویله برشیئی خاطرمزه بیله كتیرمه‌دك . بزم یاپدیغمز ، متعدد تفسیرلرده‌كی صور تفسیریه‌نك تورکجه‌یه نقل وترجمه‌سندن عبارتدر . بوتفسیرلرده ، باشده قاضی بیضاوینك أثر معتبری اولدیغی حالده دیباجه‌ده اسملرینی صایدیغمز آثار مخلده‌در. بونك ایچین‌ترجیح واختیار ایتدیكمز صور تفسیریه بوكتابلرده منفرداً ویا متفقاً قبول ایدلمش ومفسرین متأخره طرفندن همان عیناً اقتباس اولونمش سوزلردر . یاپدیغمز یكیلك ، بوسوزلری خلقك آكلایابیله‌جكی برطرزده افاده‌دن باشقه‌برشی‌دكلدر .

شیخ محسن فانی

اولا شونی سویله‌یه‌لم كه یازدیغمز مقاله‌ده نه سوء ظن ، نه غلو ، نه‌افراط واردر . هیئت مترجمه‌نك شخصلرینه قارشی حرمتمز بویوك ایدی . حتی بحث ، كندیلرینی رنجیده ایتمك احتمالی اولان دها آز مهم باشقه بر موضوعه متعلق اولایدی شق شفه‌ایتمزدك . نه‌یاپالم‌كه هر مسلمان كبی كتاب‌الله‌ه اولان حرمتمز كندیلرینه قارشی اولان حرمتمزك قات قات فوقنده اولدیغی ایچون‌وحی منزلك بویله طانمازبر شكلده انظارناسه عرض‌ایدلمسینه كوكل‌راضی‌اولمادی . وهیئت‌محترمه‌یی

انصافه دعوت ایدەرك دین و دنیالرینك سلامتی ایچون بو ایشدن وازکچمەلرینی ایستەدك . حضرت شیخ : « قرآن معجز بیانك هیچ بر لسانه ، حتی عربجه یه بیله ترجمه ایدیله بیله جکنه هیچ بر زمان قائل اولمادق . و بویله بر شیئی خاطرمزه بیله کتیرمەدك . » بیوریورلرکه ترجمه ده خطا واقع اولدیغنی بو صورتله مؤولاً اقرار و بزی سوزلرمزده نوعاً ماتصدیق ایتمەلرینه تشکر ایدەرز . افادەلرینه نظراً ترجمه کندیلرنجه ممکن اولمادیغی ایچوندرکه بو اثرلری کتابك قابنده یازلدیغی کبی « ترجمه » دکل ، ایچنده یازلدیغی کبی « ترجمۀ تفسیری » مسلکنی اختیار و متعدد تفسیرلر کبی صور تفسیریه نك تورکجه یه نقل و ترجمەسنی التزام بویورمشلردر . آنجق « ترجمۀ تفسیری » تعبیرندن نه قصد ایدلدیکنی بز واضحاً آکلایامیورز . بزم اوکمزه قونان شی — اوفاق تفك بك نادر وخطادن غیر سالم ایضاحلردن قطع نظر — یالکز بر ترجمەدن عبارت قالیورکه اوده کچن نسخەده وبو نسخەده نمونەلرینی کوستردیکمز نوعدن غریب خطیئات ایله آلودەدر . حتی دها قیاسی بوکونکی نمونەده عرض ایتدیکمز کبی بعض اجزای نظم طاقیله ترکجه سندن طی ایدلمشدرکه اصل عربیسی یاننده اولماسه هیچ فرقنه بیله وارلمیەجق .

ترجمۀ تفسیری دینجه تفاسیر شریفەده و یا هیچ اولمازسه اختیار بویوریلان طبری ، رازی ، بیضاوی ، نخجوانی ، جلالین ، ابو السعودده اولان اقوالك خلاصەلرینی جامع و یاهیچ دکلسه انلرده کی اقوالك برینه موافق بر ترجمه آکلاشیلیر فقط انصاف بویورلسون ، (صراط الذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم ولا الضالین) آیت کریمەسنك (الصراط الذی انعمته علی غیر المغضوب علیهم ولا الضالین) صورتندکی ترجمەسی بو صاییلان کتابلرك هانکیسنده واردر ؟ حق شناسلق قبول حق اقتضا ایدر . هیئت محترمه یه قارشی محبت و حرمتمز پك بویوك اولمقله برابر بو اثر عظیمك حقندن کلەمیەجکلرینەده قائلز . آرزو بویورولرسه هر هفته بو ترجمۀ تفسیرینك کوزه پك باتان یا کلشلرندن نمونەلر کوسترەلم . بو هفتەلق آتیده اوقونەجق انتقادات ایله اکتفا ایدییورزکه هر بری بر صحیفەدن التمشدر . یوقسه هر کوردیکمز یاکلشی قیده قالقیشیرسەق سبیل الرشادی یالکز اوکا حصر ایتمك ایجاب ایدرکه اوکا امکان کورەمیورز .

*
* *

« نور البیان » ترجمۀ تفسیرینك خطالری :

۱ — سورۀ بقره ترجمەسی شویله باشلامش : « الم . بو کتاب شکدن عاریدر . » (ترجمۀ تفسیری) دینلدیکنه نظراً بوراده الك بلیغ والك قوتلی والك صحیح اولان ربط اختیار ایدیلملی ایدیکه اوده (ذلك الکتاب) بر جمله ، (لاریب فیه) دیکر بر جمله اولمق صورتیدر . حال بوکه بوراده (ذلك الکتاب) مبتدا ، (لاریب فیه) خبر یاپیلەرق بر جمله صورتنده ترجمه ایدیلمشدرکه بونی بو طرزده قبول ایتمك مقدمەلرنده اسملری تعداد ایدیلن تفسیرلرك لایقیله آکلاشیله مایوب یالکز اسملری ذکر ایدیلمش اولمق ایچون موضوع بحث ایدیلمش اولدقلری آکلاشیلیور . بوراده معنای تفسیری « الم . اصل کتاب ، کتاب کامل آنجق بودر . بونده شبهه یوقدر . » صورتنده اولسەیدی معنای قرآنه بلکه بر آز یاقلاشیلمش اولوردی .

بوکا بکزر ومعجزۀ قرآنك معنای بلیغنی خیلیدن خیلی اخلال ایدر ترجمه و تفسیرلر پك چوقدر .

۲ — (هدی) « نور و بیان » ایله ترجمه و تفسیر ایدیلمك ایستەنیلمش . یاپیلان ترجمه یه ترجمۀ تفسیری دینلدیکنه کوره (نور) ه ترجمه ، (بیان) ه ده عطف تفسیر دیەلم . فقط ایکیسیده (هدی) نك معناسنی افاده ایتمزلر . اویله اولسەیدی دیکر آیتده (هدی و نور) دییه جمع ایدیلمزدی ، (نور) هدایتدن صوکره مفیددر . کونش آفاقی پارلاتیرکن کوبه کوندوز صحرالرده یوللرینی غائب ایدن نیجه شاشقینلر واردر . فی الحقیقه قرآن نوردر ، فقط دها اول بر هدایتدر وبوراده ترجمه ایدیلەجك اولان کلمەده (هدایت) کلمەسیدر . بو صورتلەدرکه بوراده کی (هدی) ایله فاتحەده کی (اهدنا) آرەسندەکی مناسبت والتیام ، آهنك وانتظام محافظه ایدیلمش اولور . « بزه هدایت ایت » دییه دعا ایدن مؤمنلره « آلکز ، ایشته هدایت بودر ، بوندەدر . فقط او هدایته مظهر اولمق ایچون شو ، شو صفتلرله متصف اولمقده لازمدر . » معنالرینی کمال جمعیتله افاده ایدن (هدی للمتقین) نظم جلیلنك بلاغت مؤداسی تماماً اضاعه ایدیلمشدر . مترجملر ایضاحلرینك بر یرنده (قدیر) ی (قادر) دییه ترجمه ایتدکلرندن طولایی بیان معذرت ایتمەیی اونوتمامشلرکن رسالەلر یازدیرەجق درجەده جمعیتلی معنالر افاده ایدن جوامع الکلم جمل قرآنیه حقنده بویله بر اخطاره احتیاج حس ایتمەملری پك عجائبدر .

۳ — (الغیب) لفظی « امور غیبیه » دییه افاده ایتمكدن عجبا مقصد نەدر ؟ اولا بو بر ترجمه دکلدر . زیرا (غیب) کلمەسی « امور غیبیه » ترکیبنده عیناً محافظه ایدیلمشدر . (غیب) ترجمه ایدیلەیجەده اوکا (امور) ی علاوه ایتمکله مفید بر معنای تفسیری کوستریلمش اولمایور . بناءً علیه « غیبه ایمان » دینلمیوبده « امور غیبیه » دینیلمسی مضر بر علاوەدر دینیله بیلیر . چونکه آیتده (الغیب) معرفه اولدیغی ایچون معلوم ومعهود بر غیب مخصوصی ، یعنی الله و آخرت کبی شرائط ایماندن اولان اساسلری افهام ایتدیکی حالده ترجمەده بو خصوص کوزه دیلمەیەرك (امور غیبیه) اطلاقی اوزره براقیلمش اولدیغندن همان همان مغیباتك هر نوعنه محتمل بولونیور . وبوندن کویا اسلامده کلیشی کوزل هر نوع امور غیبیه یه ایناندیرمك بر صفت ممدوحه ایمش

کبی آکلاشیلیور . حال‌بوکه قرآن کریم (لایعلم الغیب الاالله) کبی آیتلرینك اشارتیله بونك عکسنی تلقین ایتمکده بولونیور. بو ، عادتا کهانته قاپو آچیق کبی بر محذوری تضمن ایتمش اولیور .

٤ — (یقیمون الصلوة) ی (نمازلرینی قیلارلر) دیبه ترجمه (یقیمون) ه (یصلون) ، (الصلوة) ه (صلاتهم) معناسنی ویرمکدر . اقامهٔ صلاة قصورسز ، آداب وارکانیله ، طوس طوغرو نماز قیلمق معناسنی افاده ایتدیکی کبی قیلمقله برابر قیلدیرمق معناسنی‌ده ایما ایدره بناءً علیه ترجمه‌ده بوکبی ترکیبلردن صاقینلمادیغی حالده اقامهٔ صلاة تعبیرینی محافظه ایتمك‌ده ممکن اوله‌بیلیردی .

٥ — (ومما رزقناهم ینفقون) جمله‌سنی ترجمه‌ده برده (رضاءلله) علاوه ایدیلمش. بو علاوه اساس اعتباریله بر معناء تفسیری صاییله‌بیلیرسه‌ده معنای آیتده شکل ترجمه فنا بر ابهام حصوله کتیرمشدر . چونکه (کندیلرینه احسان ایتدیکمز نعمتلردن رضاءً لله انفاق ایدرلر) فقره‌سنده‌کی (احسان ایتدیکمز)ك قائلی جناب حق اولدیغنه کوره ترجمه‌یه (رضاءلله) قید تفسیریسینك علاوه‌سی آیقیری دوشمش وکلام الهی ایچنده متکلم مع الغیر صیغهٔ عظمتندن صوکرا صانکه باشقه‌سندن بحث ایدیلیورمش کبی (رضاءلله) دینیلمسی رضاء الهی‌یی سوءاستعماله قالقیشمق کبی اولمشدر . چونکه احسان ایدن ذات ، دها طوغروسی رازق، اللهدن باشقه‌سی ایمش کبی برسوء ایهام حاصل اولمشدر .

٦ — (واولئك هم المفلحون) جمله‌سنك ترجمه‌سنده اوچ خطا واردر . برنجیسی : (اولئك) حذف ایدیلمش . ایکنجیسی : بوراده تفسیرلرك کمال اهمیتله ایضاحنه چالیشدقلری معنای آیت حسابه قاتیلمایه‌رق بو وجیز وبویوك جمله برنجی (اولئك) یه بر خبر صورتنده ربط ایدیلیورمش وبو صورتله‌ده جمله‌دن چیقان معنای تأکید اورته‌دن قالدیرلمشدر. اوچنجیسی : (هم) ضمیر فعلیله الف‌لامدن آکلاشیلان ایکی قصر وحصر طی ایدلمش ومسندك مسندالیهه قصری اصلا نظر دقته آلنمامش .

٧ — [آیت آیت تعقیب ایتمك اوزون سوره‌جکندن صحیفه‌لردن برر نمونه آلمقله اکتفا ایده‌لم .] (ومن الناس من یقول آمنا بالله وبالیوم الآخر وماهم بمؤمنین) آیتنده (وماهم بمؤمنین) نظم جلیلی (بو سوزلرنده یالانجیدرلر) دیبه ترجمه ایدلمش، که بوبر تغییردر .صانکه آیت (فی قولهم هذا کاذبون) ایمش کبی معنا ویرلمش . بونك سببی‌ده ـ الله اعلم ـ واوك حالیه اولدیغندن ذهول اولنمه کرکدر. طوغروسی (اللهه وآخرت کوننه اینانمادقلری حالده ایناندق دیرلر .) کبی اولمق لازم کلیر .

٨ — (ولهم عذاب الیم بما کانوا یکذبون) آیتنه برده (آخرت) علاوه ایدلمش . حالبوکه نص آیت دنیاده‌ده عذابی محتملدر .

٩ — (او کصیب من السماء فیه ظلمات ورعد وبرق) آیتنك تام مقامنده افاده‌ایتدیکی دهشت تصویر ترجمه‌ده اصلا افاده ایدیله‌مه‌مش، زیفیری قارا کلقلرله شمشکلر چاقاراق ، کوکلر کورله‌یه‌رك بوشانان یاغمور ایچنده ، اولوم قورقوسیله صاعقه دهشتلرینه قارشی پارمقلرینی قولاقلرینه طیقایان زواللیلرك حالی خفیفجه بر افاده ایله براقمقدن صرف نظر ، (ظلمات) کلمه‌سی ترك ایدیلمش وقاضی بیضاوینك بوراده‌کی تفسیرینك ذوقنه واریلمایارق اورادن (تکاثف) کلمه‌سی آلینیورمش وبوصورتله تفسیردن بر کلمه نقل ایتمك سوداسیله اصل معنای قرآن کلمه‌سیله برابر اضاعه ایدیلمشدر . بیلمیزکه (ترجمهٔ تفسیری) تعبیر مبهمنك معناسی بومیدر ؟

١٠ — (کلما رزقوا منها من ثمرة رزقا قالوا هذا الذی رزقنا من قبل وأتوا به متشابهاً) نظم جلیلی (وایچنده کندیلری ایچون رنکی اولجه یدکلرینه متشابه ، فقط دها لذیذ میوه‌لر) دیبه ترجمه ایدلمش . بوراده (کلما رزقوا منها من ثمرة رزقاً قالوا هذا الذی رزقنا) جمله‌سی تماماً قالدیرلمش . (من قبل واتوابه متشابها) نظم جلیلی کویا (ولهم فیها ثمرات متشابه لونها بما اکلوا من قبل غیر انها الذمنها) ایمش کبی (وایچنده کندیلری ایچون رنکی اولجه یدکلری ایله متشابه فقط دها لذیذمیوه‌لر) دیبه ترجمه ایدلمش. عجبا(ترجمهٔ تفسیری) بومیدر؟ بوندن صکره بو آیتك ربطنده‌کی متعدد خطالری قاله آلمه‌یه لزوم کورمدك.

١١ — (قال انی اعلم مالاتعلمون) نظم جلیلی غایت آچیق اوله‌رق (بن هرحالده سزك بیلمدکلر کزی بیلیرم) دیمك ایکن بونی بنم بیلدیکمی سز بیلمزسکز، یعنی (انتم لاتعلمون مااعلم) شکلنه صوقمق یك تحف اولیور . مترجملرك دقیق اولان جهتلردن غفلت ایده‌بیله‌جکلری اکلاشیلیورسه‌ده بویله ساده برنقطه‌ده خطا ایده‌جکلری خاطره کلمزدی .

١٢ — (فسویهن سبع سموات) نظم جلیلی (سمایی یدی قات تسویه وخلق ایتدی .) دیبه ترجمه ایدیلمش. حالبوکه بو آیتده (قات) اولمامقله برابر ؛ یدی اولان ، تسویه دکل، ذات سماواتدر . سماواتك یدیلکنی براقوب تسویه‌سنی یدی قاته چیقارمق کیمسه‌نك خاطرینه کلمش شی دکلدر . بونکله برابر حقیقةً تورکجه‌یه نقلی قابل اولمایان (ثم استوی الی السماء) نظم جلیلی‌ده بوسبوتون طی اولنمشدر .

١٣ — (قال الم اقل لکم انی اعلم غیب السموات والارض واعلم ماتبدون وما کنتم تکتمون) نظم جلیلنده (واعلم ماتبدون) جمله‌سی (انی اعلم) جمله‌سنه عطف اولنه‌جق وترجمه‌ده (دیمدممی) کلمه‌سی نهایته کتیریله‌جك ایکن (الم اقل لکم) جمله‌سنه عطف ایدلمش وبو صورتله برنجی (قال) مفعول یاپیلوب ایکنجی (الم اقل)ك مقولندن

تفريق ايدلمشدر. « بن كوكلرك ، يرلرك مغيباتنى محقق بيليرم . سزك اظهارو كتم ايتديككز فكرلرى‌ده بيليرم، ديمه‌دمى ؟ » بويوردى .) اولماليدى . مع‌مافيه (مانبدون وما كنتم تكتمون) ترجمه‌سى‌ده تام دكل . فقط بوكبى ترجمه خطالرى هر آيتده، حتى هرسطرده كوزه ايليشديكندن تعدادندن صرف نظر ايديورز ويالكز فاحش اولان ربط يا كلشلقلرينى ، تغييرات وتحريفاتى قيد ايديورز .

*
* *

اسمى اولا « قرآن كريم ترجمه‌سى » ايكن وقوع بولان انتقادات اوزرينه «زبدة‌البيان» نامنى آلان سيد سليمان‌الحسينى افنديك ترجمه‌سنه ياخود ترجمه و تفسيرينه كلنجه بونكده نه‌يامان بر ترجمه و تفسير اولديغنى آكلامق ايچون بر قاچ صحيفه‌سنه كوز كزديرمك كفايت ايدر ، اونى‌ده انتقاده باشلايه‌جق اولورسه‌ق رساله‌مزى يالكز بونلره حصر ايتمك لازم كلير . اساساً ، قرآن جليل‌البيانك بلاغت وجزالتى اضاعه‌دن باشقه هيچ بر قيمت علميه و ادبيه‌سى اولميان بوكبى اثرلر قرآنه ، دينه اصلا بر خدمت دكلدر . بالعكس لسان قرآنه واقف اوله‌ميانلر نظرنده قرآن عذب‌البياننك عزت و شرفنى تنقيص كبى عظيم بر تهلكه‌يى‌ده داعيدر. قرآن كريمك ترجمه وتفسيرينه قالقيشمق (كيفيت جلب و تسخيره دائر كنزالخواص) يازمغه بكزه‌مز . سيد سليمان الحسينى افندى‌يى انصافه دعوت ايدرز . هر مؤمن قرآنك عزت و شرفنى محافظه ايله مكلفدر . سليمان افندى‌ده ترجمه و تفسير ايچون لازم كلن اهليتدن ، قدرت علميه و ادبيه‌دن محروميتنى ادراك ايتميه‌جك قدر جاهل دكلدر . دينه خدمت ايسه امين اولمليدركه بو خدمت دكلدر. نيته‌كيم هركس كنديسنه بويولسز تشبثدن وازكچمه‌سنى توصيه ايتمكده‌در. بوكون هركس ايسته‌ديكنى يازمقده هردرلو قيوددن آزاده بولونيورسه انصافدن ، قرآنك عزت و شرفنى محافظه قيدندن‌ده تجرد ايتمك لازم كلمز يا . اميد ايدرزكه مترجملر كندى عزت نفسلرينى قرآنك عزت و شرفيله دكيشمزلر ؛ اهل اولمادقلرى تحقق ايدن بو تشبثلرندن واز كچرلر .

طابعلره كلنجه مملكتك علم و عرفانه عائد نشر ايتدكلرى بر چوق اثرلره خدمتلرى غيرقابل انكاردر . فقط بو خصوصده خطا ايتمشلردر . بو خطالى يولده اصرارلرى مسلمانلر نظرنده كندى كتبخانه‌لرينك حيثيت و شرفنى‌ده اخلال ايدر . بو يوزدن تأمينى تصور ايتدكلرى منفعت ديكر طرفدن عظيم ضررلرينى مؤدى اوله‌بيلير وجوده كتيردكلرى اثرلر خطاسز و فائده‌لى اوله‌يدى هيچ شبهه‌سز هركس ايچون و بالخاصه سبيل‌الرشاد ايچون بو اثرلرى تقدير و تبجيل ايتمك اك متحتم بر فريضه اولوردى. لكن خطالرله مالى اولديغنه اطمئنان تام حاصل اولديغى سويله‌مه‌مكده هركس ايچون وبالخاصه سبيل‌الرشاد ايچون بويوك بر كناه اولور . اونك ايچون بو انتقاداتمزدن طولايى كرك مترجملرك ، كرك طابعلرك بزى معذور كورملرينى رجا ايدرز .

*
* *

سيد سليمان‌الحسينى افنديك ترجمه وتفسيرينى انتقاد ايتميه‌جكز . يالكز مومى اليهك كيفيت تسخيره دائر (كنزالخواص) نك بر ايكى فقره‌سنى نقل ايله اكتفا ايده‌جكز . بو پارچه‌لر مومى‌اليه مترجم ومفسر حقنده بر فكر ويرمكه كافيدر :

« بر آز صفران وبر مقدار دوكولمش قره بوبر وبر آز قورشون طوزى آلوب كل صويى ايچنده حل ايتدكدن صوكره حاصل اولان مركب ايله تميز بر كاغد اوزرينه پنجشنبه كونى كونش طوغاركن يدى دفعه (باالله) ، يدى دفعه (يارحمن) ويدى دفعه (يارحيم) وبعده (الين قلب فلان بن فلانه واجعل لى عنده الرافة والرحمة والمناة والقبول .... ([بوراده بعض آيتلرده يازيلمشدر]..) ياز وصوكره بوكاغدى اكر زوج وزوجه كبى يقين برى ايسه اويورايكن ياخود باشقه برزمانده يدى كره باشنك اوزرنده چوير وهر دفعه سنده بركره «الله اكبر» سويله. واكر باشنك اوجنده چويره‌ميه‌جك اوزاقدن برى ايسه اوسنى كورمديكى حالده سن اوزاقدن آكا باقه‌رق وينه «الله اكبر» ديه‌رك يدى دفعه كوياباشى اوزرنده چويريور كبى چوير وبوكاغدى اوزرنده كونور . جناب حقك عنايتيله اوكيمسه سكا اتباع ايدر ومنقاد اولور .

كنزالخواص ـ مؤلفى : سيد سليمان‌الحسينى صحيفه ٧ـ٨

بريرينى سومين وبغض ايدن قارى وقوجه‌يى باريشديرمق وتأليف ايچون ايچون جمعه كونى خطيبك منبره چيقديغى وياخود برنجى اذان اوقونمغه باشلاديغى صره ده كل صوينده حل ايدلمش صفرات وقرنفيل توزى بر كاغد اوزرينه (طوم طسوم عيسوم عيسوم علوم علوم كلوم كلوم صبوم صبوم فيوم فيوم ديوم ديوم . . . . [بوراده ده بعض آيت كريمه واردر] . . . . ، يازوب بو كاغدى بوكه‌رك برمشمعه صار و . . . . يانديقلرى ياصديغك ايچنه قوى . باذن‌الله تعالى بربرينى صوك درجه سورلر .

كنزالخواص ـ مؤلفى : سيدسليمان‌الحسينى ـ صحيفه ٨ـ٩ سنى سومك ايسته‌ديكك بركيمسه‌نك اسمى ايله والده‌سنك اسمنى وياووو اسم جليلنى بشيوز دانه دفنه ياخود مرسين ياپراغنه يازوب بر بر آتشه آت هنوز آتلر يانوب توكنمزدن اول آتش عشق ومحبتك او آدمك قلبنه دوشر . مطلوبك حصول بولور .

كنزالخواص ـ مؤلفى : سيدسليمان‌الحسينى ـ صحيفه ١٤ ـ ١٥

شيمدى «زبدة‌البيان» ك مترجم ومفسرينك دين وقرآن حقنده‌كى نقطهٔ نظرلرينى كورديكز يا. « باشنك اوزرنده چويره‌ميه‌جك اوزاقدن برى » كيمدر ؟ اسماء وآيات قرآنيهٔ الهيه‌بويله سفلياته آلت اولنورمى؟ بو بوجيلك ده بر صنعتدر . فقط مفسرلكله قاريشيرسه دينه قارشى ، قرآنه قارشى بويوك بر اهانت اولور .

جناب حق جمله‌يى طوغرو يولدن آييرماسون، يولنى شاشيرمشلرك يولنه دوشورمسون .

کنج خرستیانلر جمعیتی

حقنده طنین غزته‌سنك شایان دقت بر مقاله‌سی

طنین غزته‌سنك هیئت تحریریه مدیری بو هفته اورته‌یه غایت مهم برمسئله آتدی. تورك چوجقلرینك کنج خرستیانلر جمعیته کیرملری وبو جمعیتك اك کوچوك کویلره وارنجه‌یه قدر مملکتمزك هرطرفنده شعبه‌لر کشادی لزومی حقنده بر مقالهٔ مخصوصه یازدی. بو، بزه وقتیله اعلان مشروطیت ابتدالرنده خرستیان چوجقلرینك مسلمان أولرینه، مسلمان چوجقلرینك‌ده خرستیان أولرینه آلینمسی صورتیله «اتحادعناصر»ه چالیشیلمسی لزومی حقنده طنینك نشریاتنی خاطرلاتدی. اتحاد عناصر سیاستی افلاس ایتدیکی ایچون طنین بوکون داها واسع بر اتحاد واخوت اساسلرینی ایلری سوریور. نتایجی اعتباریله اهمیت عظیمه‌یی حائز اولان بو فکری لایق اولدیغی جدیتله نظر اعتباره آلمق مسلمانلق حسابنه اك متحتم بر وظیفه‌در.

طنینك هیئت تحریریه مدیری، اویله‌عقلنه أسنی سویله‌ین، سوزلرینك معنا ونتایجنی تقدیر ایده‌مه‌ین، حوپپا، شپاریق، مجمی بر محرر دکلدر. یازدیغنی دوشونه‌رك یازار؛ جمله‌لرك دکل، کلمه‌لرك بیله معنا وشمولنی ادراك ایدر؛ نه دیمك ایسته‌دیکنی بیلیر؛ قناعت وایده‌آل صاحبی بر ذاتدر. بناءً علیه بومقاله‌سنی اویله کلیشی کوزل یازلمش سوزلر قبیلندن تلقی ایتمك کندیسنی‌ده متأثر قیلار ظن ایدرز. اونك ایچین بزمقاله‌یه بر اهمیت مخصوصه عطف ایدرك موضوع بحث ایدییورز.

مقاله‌نك سرلوحه‌سی شودر:

«کنجلر جمعیت خرستیانیه‌سی ... علم وعرفانه محتاج اولان مملکتمزده بوده برتهذیب وتربیه اوجاغیدر.»

بویوك یازیلرله‌بونلر یازیلدقدن‌صوکره مقاله شوصورتله باشلایور:

«آرتیق حقیقتك آکلاشیلمسی لازم کلن بر دوره‌یه آیاق باصمش صاییلدیغمز ایچون بوکون بوجمعیت حقنده بن‌ده دوشوندکلریمی بی‌پروا سویله‌مکده هیچ تردد ایتمیه‌جکم، عجبا نه دییه‌جکلرده دوشونمیه‌جکم. استناد ایتدیکم نقطه خسیس برفکر دکل، دوغرودن طوغرویه مملکتمك منفعتیدر. کور کورینه حقیقته کوز یوماراق ایلری آتیلان متعصب دوشونجه‌سزلره هیچ التفات ایتمیه‌جکم.»

مومی‌الیه کنج خرستیانلر جمعیتك أسمی و (مثلث)ك تمثیل واشارت ایلمش اولدیغی فکرلر ایله جمعیتك مقاصدی حقنده جمعیت مدیری ایله برملاقاتنی نقل ایتدکدن‌صوکره جمعیق تذکیه‌یه باشلایور:

«فی‌الحقیقه، دیور، ایکی سنه بوجمعیت ایچنده بولوندم. هیچ برسوء فکر ونیت کورمدم. بالعکس اونی تشکیلات وپروغرامیله کنجلکك تهذیب وتربیه‌سنه خادم برمؤسسه‌اوله‌رق طانیدم. یالکز تأسف‌ایتدیکم جهت‌مداومینی ایچنده تورکلرك دیکر ملتلره نظراً عددجه آزلغی ایدی...»

بعده‌مسلمان چوجقلرینك‌اورایه کیتمکله خرستیان اوله‌مایه‌جغنی‌ده اشارت ایدرك مقاله‌سنی شو جمله‌لرله بیتیرییور:

«بویله اولونجه چوق محتاج اولدیغمز برزمانده آیاغمزه قدر کلن شو علم وعرفان، تهذیب وتربیه اوجاغنه نه‌دن یوز چویرملی، نور وعرفانه صوصامش اولان یاورولرمزی نه‌دن قارا برتعصبله بوندن محروم ایتملی، آکلایامایورم! عقلمزی باشمزه آلملی، أیی دوشونملی‌یز؛ بو مؤسسه‌نه دشمنلق یرینه درین وصمیمی برحسن قبول کوسترملی‌یز. ساده استانبول دکل، مملکتمزك همان هر یرنده، حتی اك کوچوك کویلرنده بیله، بر شعبه آچالری، کنجلرمزه یاردیم ایتملرینی مؤسسلرندن رجا ایتملی وخلقه‌ده بونلره رغبت کوسترملرینی توصیه ایتملی‌یز.»

آلدیغمز متعدد مکتوبلردن آکلاشیلدیغنه کوره بعض مسلمانلر طنینك بر پروتستان مؤسسه‌سی حقنده‌کی بونشریاتندن چوق متأثر اولمشلر، بونی بر درلو حوصله‌لرینه صیغدیره‌مامشلر... بر مسلمانك، بر خرستیان جمعیتك داعیلکنی درعهده ایده‌رك بو پروتستان مؤسسه‌لرینك مملکتك هر کوشه‌سنده نشر وتعمیمنی توصیه‌ایتمسی البته موجب تأثردر. فقط بونك حوصله‌یه صیغامایه‌جق بر نقطه‌سی یوقدر. آمریقاده‌کی خرستیانلرك میلیونلرجه فداکارلقلرده بولونه‌رق تشکیل ایتدکلری بومؤسسه‌لر غایه‌لرینه واصل اولمق ایچون نه‌مدهش غیرت ومساعیده بولوندقلری بیلنه‌میورمی؟ مسلمانلر، میسیونر تشکیلاتلرندن، خرستیان جمعیتلرینك طریق مساعیلرندن، زمانه‌ومحیطه کوره‌تبارز ایتمکده‌اولان وجهه حرکت وفعالیتلرندن خبردار دکللرمی‌که بوکون برمقاله‌دن طولایی تلاشه‌دوشه‌رك «بو، ناصیل‌اولور؟..» دییورلر؟ بونده‌استیعاداوله‌جق نه‌وار؟ ایکی‌سنه‌دن بری‌جمعیتك ایچنده بولونان، اونلرله برابر دوشوب قالقان برمحیلری اونلر حقنده حسن شهادت ایدیور ومملکتك هرطرفنده او پروتستان مؤسسه‌سانك نشروتعمیمنی توصیه ایدیور. بونی پك طبیعی تلقی‌ایتملیدر. بوحادثه قارشوسنده عصبیلشمك دکل، متنبه اولمق اقتضا ایدر. مسلمانلر کوزلرینه‌چکیلن غفلت‌پرده‌لرینی ییرته‌رق حقیقتی کورملیدرلر. خرستیان جمعیتلرینك ناصیل چالیشدقلرینی، کیتدکلری یرده کندیلرینه ناصیل طرفدار پیدا ایتدکلرینی عبرت کوزیله کورملیدرلر. برمقصد انسانیت پرورانه ایله چالیشدقلرینه اقناع ایتمك ایچون ایکی سنه بیقمامشلر، اوصانمامشلر، نهایت طنین هیئت تحریریه مدیرینه «کنج خرستیانلر جمعیتك برتهذیب وتربیه اوجاغی اولدیغنی، مملکتمزك کویلرینه وارنجه‌یه قدر هریرنده بو پروتستان مؤسسه‌سانك آچلمق لازم کلدیکنی» سویلتمشلر.

بهابك «متعصبلر»ه هیچ التفات ایتمیه‌رك فکرینی اولدیغی کبی اورته‌یه قویمقده تردد کوسترمدیکنی سویلیور. ذاتاً مومی‌الیه کچنلرده سرپوش مسئله‌سنده‌ده نقطهٔ نظرینی اولدقجه آچیق اوله‌رق ایضاح ایتمشدی.

سینه‌لرده طاشینان فکرلرك آغزلردن دوکولدیکنی کورمك مسلمانلر ایچون البته دها فائده‌لیدر. جناب حق مسلمانلری حالی اوزره ترك

ایده‌جکمیدر ، صانیرسکز ؟ هرکسك مضمرنی میدانه چیقاره‌جق ، هرشیئك اوزرنده‌کی نقابی قالدیره‌جقدر. بو ، الڭ مهم بردستورقرآندر. اسلام هیئت اجتماعیه‌سنك چارهٔ سلامت و فلاحی آنجق بورداده‌در . اونك ایچون بوقبیل افکار قارشوسنده عصبیلشمکه حاجت یوقدر . محرر مومی‌الیه « آرتیق حقیقتك آکلاشیلمسی لازم کلن بر دوره‌یه آیاق باصمش اولدیغمزی » سویله‌یور . حقیقةً اویله‌در . هر حقیقت تظاهر ایتملیدر .

طنین هیئت تحریریه مدیری فکرلرینی ، آرزولرینی دها آچیق برصورتده‌ده اظهار ایده‌بیلیرلر. هیچ بر مانع یوقدر. یالکزمومی‌الیه کنج خرستیانلر جمیتك تربیه وتهذیبندن محروم قالانلری قارا ، یاخود یشیل تعصبله اتهام ایده‌رك تحقیر ایتمه‌ملی . چونکه کندیسنك قیزیل تعصبندن بحث ایدن یوقدر . دهازیاده براعتدال ایله فکرلرینی بسط وتمهید ایتمك کندیسنك قدرت وجدیتیله البته دها متناسبدر .

*
* *

(طنین) هیئت تحریریه مدیری ، عرفان وتهذیب اوجاغی‌اولارق تعریف ایتدیکی مؤسسه‌لرك ماهیتنی هرحالده هرکسدن ای بیلنلردن بریدر . کندیسی بالخاصه انکلیزجه‌یی چوق کوزل آکلار برذات اولدیغندن کنج خرستیانلرك نشریاتنی اوقومش ، صوکره بوجمیتك ماهیتنی تعریف ایدن صلاحیتدار اوروپالیلرك یازیلرینی کورمش بولونماسی لازمدر. مومی الیه بونلری اوقومه‌دن کورمه‌دن‌می ، یوقسه اوقویوب کوردکدن صوکره‌می کنج خرستیانلر جمیتنه پروپاغاندا یاپیور ؟ بو جمیتك ماهیتی ومقاصدی نه اولدیغنی کوسترمك ایچون بوتون دنیانك الڭ‌مهم مأخذ علمی طانیمقده‌اولدیغی انکلیز محیط‌المعارفنك صوك طبعندن کنجلر جمیت خریستیانیه‌سی حقنده‌کی معلوماتی عیناً ترجمه ایدییورز . طنین هیئت تحریریه مدیری ایسترسه بالذات (آنسه‌قلوپه‌دیا بریتانیقا) نك اون ایکنجی طبعنك ، یکرمی سکزنجی جلدینك ۹٤۰ نجی صحیفه‌سنه مراجعت ایدرك بوسطرلرك اصلنه مطلع اولابیلیر. انکلیز محیط‌المعارفی دیورکه :

« کنج آدملر جمیت‌خریستیانیه‌سی کنجلر آره‌سنده اجتماعی‌ودینی فعالیتده بولونان بر تشکیلاتدر . انکلتره‌ده ۱۸۲۱ ده تولد و (۱۹۰۵) ده وفات‌ایدن سیر جورج ویلیامس طرفندن تأسیس اولونمشدر. (ویلیامس)ك قوردیغی بوتشکیلات، کندیسیله برلکده چالیشانلرك کتاب مقدس اوقومق ودعا ایتمك اوزره طوپلانمه‌لرندن نشئت ایتمشدر . (۱۸٤٤) ده جمیت تأسیس اولونمش والتنجی سنهٔ‌دوریه‌سنده جمیتك مؤسسنه (سیر) لقبی ویرلشدر. اسقوچیاده‌ده بوکامشابه‌جمیتلردهااولدن تشکل ایتمش بولونیوردی. ۱۸۲٤ ده‌لوندره وغلاسقوده میسیونه‌رلکله مشغول اولان (داویدنه‌سمیت) (صلاح دین‌ایچون کنجلرجمیتی) نی تشکیل ایتمش وبو تشکیلات انکلتره دولتنك ، فرانسه وآمریقانك مختلف یرلرنده انتشار ایلمشدر . بوتون بو کنج خریستیان جمیتلرینك هدفی بویوك شهرلرده بکار یاشایان کنجلر آره‌سنده بر موعد ملاقات تأسیس ایتمکدر . بوجمیتلره انتساب ایده‌جك افرادك یالکز حسن‌حال صاحبی دکل، عینی زمانده جمیتك هدفلرینه ویره‌لسیلرینه مربوط‌اولدیغنی بیان ایتمه‌سی لازمدر . بوجمیتده اعضا اولمق‌خریستیان کلیساسنك عقائدینی صورت قطعیه‌ده‌قبول ایتمك‌دیمکدر. »

ایشته انکلیز محیط‌المعارفنك کنج آدملر وکنج قادینلر خریستیان جمیتلری حقنده ویردیکی معلومات بویله‌در . (طنین) هیئت تحریریه مدیری هرحالده انکلیز محیط‌المعارفنی تعصب ایله اتهام ایده‌جك‌دکلدر. کندیسنك‌ده بو معلوماتی هرشائبهٔ غرضدن معرا ، صحیح وغیرقابل‌رد حقائق اولارق قبول ایتمکده تردد ایتمیه‌جکنی ظن ایدرز . اوحالده‌بومعلوماتی اساس اتخاذ ایتدیکمز تقدیرده بوخریستیان جمیتلرینی باشقه‌درلو قبوله امکان‌قالیرمی؟ بوجمیتلره‌انتسابك‌شرط‌اساسیسی‌انکلیزمحیط‌المعارفنك بیان ایتدیکی وجهله « خریستیان کلیساسنك عقائدینی صورت قطعیه‌ده قبول ایتمکدر » اوحالده بوتون‌تورك کنجلرینی بوجمیتلره‌دعوت‌وممکلتمزك هرکوینده بوجمیتلرك تأسسنی ترویج ایتمه‌نك معناسی نه اولابیلیر؟ بو جمیتلرك خریستیانلغی وپروتستانلغی نشر ایتمك وظیفه‌سنی درعهده ایتدکلری میدانده‌در . حقیقت حال بوندن عبارت وبوجمیتلرك ماهیتی آکلاشیله‌رق حکومت طرفندن سدی ایستیورکن بونلری مدافعه وترویج ایتمکده‌کی مقصد نه‌در ؟

تورك اوجاغی

تورك اوجاغنده نه‌لر بکلیورز ؟

بوسرلوحه ایله وتوفیق نجاتی امضاسیله ایلری غزته‌سنده شایان دقت برمقاله نشر اولوندی . بعض فقره‌لرینی عیناً نقل ایدییورز :

« رمضان ، تورك اوجاغنده ای برچیغیرآچدی: ایکی هفته‌درجمعه کیجه‌لری اوجاقده قونسر ویریلیور . اولکی کیجه قونسر ، موسیقی فصلی بك آز دوام ایتمکله برابر ، تمیز اولمشدر . بالخاصه (آره‌نسکی) نك تریوسنده اکرم ، محی‌الدین ، وداد بکلرموفق اولمشلر، صالونی دولدیران ویوکسك صنفه‌منسوب اولان قادین ، أرککك یوزلرجه اوجاقلیلرطرفندن صمیمیتله آلقیشلانمشلردر... »

دیمك ایسته‌یورزکه تورك اوجاغنك جانلیلغی‌ده رمضانه منحصر قالماسین . تورك اوجاغی، تورك استانبولك هنوز باشلامامش اولان جمیت حیاتنده رهبر اولسون .

فی‌الحقیقه تنقید ایدیلمك لازم کلیرسه اوجاق ، تکرارآچیلدیغی برسنه‌دن بری هیچ بر حیات اثری کوسترمه‌مشدر . اوقادارکه بوکون اوجاق اعضاسنی تشکیل ایدن یوزلرجه کنج تورك أرککی وقادینی بربرلرینی بیله طانیمازلر . حال‌بوکه اوجاغك الڭ برنجی وظیفه‌سی کنجلر آره‌سنده فکر، دویغو تساندینی وجوده کتیرمك ، تنمیه ایتمکدر . بوده آنجق اوجاقلیلری صیق ، صیق بر آرایه طوپلامقله‌حاصل اولور. فقط بونك ایچون اوجاق اعضاسنی قونفره‌لره ، هیئت اداره انتخاباتی‌کبی سنه‌ده بر ایکی دفعه یچن کورولتولی اجتماعلره دعوت ایتمك کفایت‌ایتمز. مع‌الأسف‌یچن قوجه برسنه‌ایچنده‌اوجاغك مونس صالوننده بوکبی پاطیردیلی اجتماعلردن بشقه برشی یاپیلمامشدر .

بنم آکلادیغم اوجاق ـ که اون سنه یی متجاوز اسکی بر اوجاقلی یم ـ نه سیاسی برقلوبدر ، نه بر مکتبدر ...

بن اوجاغی تورك کنجنك محفلی معناسنده آکلایورم. اوجاق ، علمی و حرثی یولنده یورومکله برابر آنجق بدیعی ذوقلرمزی ده دویورمق شرطیله تورك کنجلکنه ایی بر محفل اولابیلیر .

اساساً تورك اوجاغنك بوندن باشقا وظیفه سی یوقدر. حرب عمومی ایچنده تورك اوجاغی قسماً بو وظیفه سنی یاپابیلمشدر. اتحاد و ترقینك کاه اسلامجی اولارق مفرط تعصب کوستردیکی و کاه تورکجی کوروندیکی اوغربب دورلرده تورك اوجاغی ، کندی صالوننده کی اجتماعلرده منور تورك قادیننی ، ارککی ایلك دفعه یان یانه کتیرمشدر. اوجاق بر نجی اولارق تورك قادینیله ارککی آراسنده کی مساواتی قبول ایتمشدر .

مشیختك ، حیاتی ایشلرمزه مداخله ایتدیکی اویللرده بو تجددی کوسترن ، اوجلادتی ابراز ایدن تورك اوجاغی ، لایق اولدیغمزی سویله دیکمز بو زمانده تمامیله عصری آدیملرله یورومه لیدر . اوجاغك ، کیجه و کوندوزلری صالوننده ترتیب ایده جکی قونسرلر ، مسامره لر ، حتی بالولر جمعیت حیاتمزك عصریلشمه سنه چوق ، پك چوق یاردم ایده جکدر. دیدیکمز کبی اوجاق صمیمی بر کنجلك محیطی اولمالیدر . دها ایلری کیده رك دیه بیلیرز که ، بك اوغلنك یالانجی و تخریبکار جریانندن تورك کنجلکنی قورتاراجق اولان اوجاقدر . »

بك اوغلنك یالانجی و تخریبکار جریانه قاپیلارق تورك کنجلکنی قورتارمق خصوصنده محرر مقاله نك تمنیسنه اشتراك ایتمه مك یوقدر . آنجق ، تورك کنجلکنی قورتاره جق کیجه لی کوندوزلی قونسرلر ، مسامره لر و بالولر اولماسه کرك . بونلر عصریلکك سفاهت قسمیدر. غرب جمعیتلرینی یوروتن بونلر دکلدر. بالعکس ، بونلر جمعیتلری انحطاط و تردی یه طوغری کوتورن عوامل سفاهتدر .

محرر مقاله ، بر سنه ایچنده تورك اوجاغنك بر قاچ کورولتولی اجتماعدن باشقه بر شی یاپه مدیغنی ، هیچ بر حیات اثری کوستره مدیکنی سویلیه یور. بالطبع بو موجب تأثردر. آنجق اوجاغك کوستره جکی حیات اثری « قونسر ، بالو ، ارکك و قادینلری یکدیکرینه طانتمق » اوله جقسه تورك اوجاغی کندیسندن بکله نن وظیفهٔ ملیه و وطنیه سنی ایفا ایتمه مش اولور. بونلری تورك اوجاغندن دها کوزل یاپان مؤسسه لر واردر . تورك اوجاغنك اصل وظیفهٔ اجتماعیه سی ممیزات ملیه یی هر درلو تحول و انحلالدن مصون بولوندورمق ؛ اوندن صکره ملتك اخلاق و عقائدینی ، عرفانی ، صحتنی ، اقتصادیاتنی یوکسلته جك اسباب و تدابیرك تأمیننه بذل همت ایتمکدر.

ملتك بیکلرجه و بیکلرجه یتیملری ، شهید چوجقلری سوقاقلرده ، کوفه طاشیره یاخود مکتبسزلك و حمایه سزلك یوزندن سرسریانه طولاشیرکن .. دشمنك قلیجی آلتندن یالکز جانلرینی قورتاره رق کلن و کله جك اولان یوز بیکلرجه تورك مهاجرلری آناطولینك خراب کویلرنده صیغینه جق بر یر آرارکن .. فقر و سفالتدن ، درلو درلو خسته لقلر یوزندن آناطولینك بر چوق طرفلرنده کی زواللی تورك قارداشلریمز ایکیم ایکیم ایکلرکن تورك اوجاقلرینك آریستوقراسی حیاتنه طاله رق قونسرلر ، مسامره لر ، بالولرله عصریلشمه یه و عصریلشدیرمه یه قالقیشمسی ملتك سفالت و اضطرابیله استهزا دکلده نه در ؟

محرر بك ! « بدیعی ذوقلرمزك دویورولمسی » ندن اول ملتمزك آجلقدن ایکله ینلرینك دردینه چاره بولمق لازمدر . تورك اوجاقلری شفقت و فضیلت اوجاقلری اولمالیدر و بوتون کنجلکه آنجق فضیلت و فدا کارلق حسلری تلقین ایتملیدر. مملکتمز چوق مساعی یه محتاجدر. صلاح و تعالی یولنده یالکز حکومتك چالیشمه سی کافی دکلدر . اجتماعی و اقتصادی بر چوق جمعیتلرکده بو خصوصده حکومته معاونت و مظاهرتده بولونملری اقتضا ایدر. مملکتك مختلف طرفلرنده تشکل ایتمش اولان تورك اوجاقلری بوکون مملکته ، ملته چوق بویوك خدمت ایده بیله جك بر موقعده در . تورك اوجاقلری نه قدر ملته طوغرو کیدرسه اودرجه مظهر حرمت و مساعدسنده موفق اولور .

محرر بك امین اولملیدر که قونسرلر ، بالولر ، ملته کیدن یول دکلدر. بالعکس ، بو یول ، ملتدن اوزاقلاشدیریجی بر یولدر. ملت نظرنده تورك اوجاقلرینك بالو اوجاقلری وصف ممیزینی اکتساب ایتمسنی هیچ ده آرزو ایتمیز . چونکه او وقت اوجاقلر اناطولیده هیچ بر وظیفه ایفا ایده مز بر حاله کلیر . « بدیعی ذوقلرمزی طویورمقدن باشقه تورك اوجاغنك وظیفه سی یوقدر » حکمنی بز قبول ایده میز . ظن ایدرزکه اوجاقلیلرده بونی قبول ایتمزلر . کنجلری یالکز قونسر و بالو ایله جلب ایتمکدن باشقه چاره مز قالمامشسه بو ، چوق بویوك بر فلاکت اجتماعیه در. هر شیدن اول بو مرضك ازاله سنه چالیشمق تورك اوجاغنك اك متحتم وظیفه سیدر. کنجلك یالکز فضیلتك و فدا کارلغك آرقه سندن قوشملیدر ؛ آنجق بو صورتله تربیه و تهذیب ایدیلن کنجلکدرکه ، مملکت و ملتی قورتاره بیلیر. اونك ایچون بز محرر بکك بو خصوصده کی ملاحظاتنی مصیب کورمیورز . اوجاقلیلرده بزم بو مطالعاتمزه اشتراك ایدرلر ، ظن ایدرز .

*
* *

صبیحه ذکریا امضاسیله وطن غزته سنده انتشار ایدن بر مقاله ده تورك اوجاقلرینك نه اولمسی لازم کلدیکندن بحث اولونیور. مقاله نك خلاصه سی سرلوحه ده شو صورتله کوستریلمشدر .

« اوجاقلر اقتصادی ، سیاسی رول اوینامقی بر طرفه براقه رق خلق ایچون یالکز بر اجتماعی مرکز اولمالی و کنج خرستیانلر جمعیتنك کوردیکی وظیفه لری کورملیدر . »

بو نصیحتلر قارشوسنده باقه لم تورك اوجاغنك یکی وجههٔ فعالیت و حرکتی نه اوله جقدر !..

اسلام عالمی

مصر وسودانده :

مصر وسودان مسئله‌سنك حلی ایچون انكلتره ايله مصر آره‌سنده وقوع بوله‌جق مذاكرات ایچون انكلتره باش وكيلی (ماقدونالد) مصر رئيس وكلاسی زغلول پاشايه مكتوب كوندره‌رك حزيرانك نهايتنده ايكی طرف مرخصلرينك لونده‌ده طوپلانه‌بيله‌جكلرينی افاده ايتمشدر. زغلول پاشانك بومكتوبه نه‌جواب‌ويرديكی هنوزمعلوم دكلدر. فقط بو مكتوبك مواصلتنی متعاقب مومی‌اليه طرفندن ايراد اولنان عمومی بر نطقده مصر وسودانك استقلال تامی عمده‌سنك تأميندن باشقه‌برشی‌دوشونمه‌ديكی‌وبوندن باشقه‌براساسك قبولنه امكان‌بولونماديغی بيان اولونمش‌وبوصورتله (ماقدونالد) ه ويريله‌جك‌جوابك‌ماهيتی‌ايضاح اولونمشدر.مع‌مافيه انكليزغزته‌لرينك‌ويرديكی معلوماته‌كوره انكلتره‌ايله مصر آره‌سنده‌وقوع بولاجق‌مذاكرات‌مستقبله‌نك‌احضاری‌قسملری‌هنوز اتمام اولونمامش ، مذاكراتك هانكی اساسلر دائره‌سنده جريان‌ايده‌جكی تقرر ايتمامشدر. بواساسات تقرر ايتمش اولسه‌يدی مستقبل مذاكراتك نتيجه‌سی حقنده برفكر ويرمك قابل اولوردی . احضاری مذاكرات نتيجه‌سنده انكليزلرك مصر استقلالنه اساس اولارق اعلان ايتدكلری بيانامه‌نك محتوی اولديغی قيود و شروط بر يانه بيراقيله‌رق سربست مذاكرات اجراسی قبول ايديله‌جك اولورسه او زمان انكليزلرك‌مصر مسئله‌سنی حله‌قرار ويردكلری اكلاشيلير. انكليزلرك‌بو قيودوشروطدن فراغت‌ايتمه‌لری‌مصر ايچون‌مهم برقازانج‌اولور. چونكه بوقيود وشروط مصرك انكليزلر طرفندن اعلان اولونان استقلالنی موهوم بر حاله قويمقده‌در. بوقيود وشروط انكليزلرك مصرده موقعنی بوس بوتون صاغلاملاشديريور. چونكه بوتون اجنبيلری حمايه ، بوتون اقليتلری مدافعه‌وصيانت‌حقوقنی‌انكليزلره توديع ومصرك‌مواصلاتنه‌ده انكليزلرك وضع يد ايتمه‌لرينی تأمين ايديور . بوصورتله مصرك عدليه‌سی ، داخليه‌سی ، خارجيه‌سی، حربيه‌سی انكليزلرك مراقبه‌سی آلتنده قاليور. بويله‌بر رذالتی‌استقلال ديه‌قبول ايده‌جك برعقللی انسان بولونامايه‌جغی آشكاردر.بناءً عليه انكليزلرله مصرليلر آره‌سنده مذاكراتك باشلاماسی ایچون انكليزلرك بوقيود وشروطی‌برطرف ايده‌رك‌مصرليلرله مساوات تامه‌دائره‌سنده‌يشيل‌ماصه‌نك باشنه‌كچه‌رك‌مذاكرات‌اجرا ايتمه‌لری‌لازمدر. چونكه قيود وشروطی قبول ايتدكدن صوكره هيچ بر مذاكره‌يه ، هيچ بر استقلال دعواسنه محل قالماز .

بناءً عليه ياپيلاجق ايلك ايش‌مذاكراتك اساساتنی تعيين ايتمكدر. بوخصوصده مصرنقطهٔ نظريله انكلتره‌نك نقطهٔ نظری آره‌سند مدهش براوچوروم بولونيور . انكليزلر مذاكراتی بوقارده ايضاح ايتديكمز قيود و شروط دائره‌سنده ، مصرليلر استقلال تام و مساوات تامه دائره‌سنده اجرا ايتمك ايسته‌يورلر . مذاكراتك باشلايه‌بيلمسی ایچون بونقاط نظری تأليف ايتمك لازمدر . فقط دها ايلك حمله‌ده آره‌ده بوقدر بارز بر ضديت بولونماسی نتيجه حقنده ايی بر فكر ويره‌من .

شو اوكمزده‌كی كونلرده بو مسئله‌نك حلنه انتظار اولونابيلير . زغلول پاشانك احرازايده‌جكی ايلك موفقيت بودر. مشاراليه استقلال تام اساسی اوزره مذاكرات اجراسنی انكليزلره قبول ايتديره‌بيلديكی تقديرده شيمدی‌يه قدر حقنده تجلی ايدن اعتماده لايق اولديغنی اثبات ايده‌جكدر . عكسی تقديرده ظن ايدرزكه ، زغلول پاشا بر رجعته دوچار اولديغی تقديرده بو رجعت مومی اليهی حيات سياسيه وحيات مليه خارجنه آته‌جقدر . طبيعيدركه مشاراليهك موفق اولمسنی تمنی ايدرز .

احضاری مذاكرات ايله اساساتك تقررينی متعاقب هيچ شبهه يوقدركه انكليزلرله مصرليلر آره‌سنده وقوع‌بولاجق مذاكرات سراپا مشكلات ايله مالی اوله‌جقدر . فقط انكليزلره استقلال تام اساسنی قبول ايتديردكدن صوكره بو واديده ايلرويه طوغرو آديملر آتمق نسبةً قولايلاشير .

حجاز احوالی :

حجاز عصيانی بر عنوان قازانمق ایچون ياپان حسين اخيراً اسمنه يكی بر عنوان‌دها علاوه ايدرك كوز بويامق‌ايسته‌مش‌وبوعنوانلرله دوچاراولديغی‌موفقيتسزلكلری ، خسرانلری اورتمك يولنی طوتمشدر.

حجاز اميری حسينك هدفی انكلتره ايله بر معاهده عقد ايدرك پاره تأمين ايتمكدر . حسينك عصياندن بری اهل اسلام اراضیٔ مقدسهٔ اسلاميه‌ده امن وآسايشی تأمين ايده‌جك برقوت وقدرت كورمديكندن هرسنه يوز بيكلرجه حجاجك بيت اللهی زيارتلری نتيجه‌سنده حجازی استيلا ايدن رفاهدن اثر قالمامش ، بالعكس حجاجك عددی هرسنه آزالمقده دوام ايتمشدر. الك اساسلی منبع وارداتی مسلمانلردن آلديغی صدقه‌لردن عبارت اولان شريف حسين بومنبع وارداتی‌ده همان همان ضايع‌ايتدكدن‌صوكره انكليزلره باش ووره‌رق اونلره اراضیٔ مقدسهٔ اسلاميه‌نك‌حمايه‌سنی درعهده ايتديرمك مقابلنده پاره تأمين ايتمك ايسته‌مش ايسه‌ده بوكاده موفق اولمامش ، مومی اليهك بوجانيانه حركتی درحال اكلاشيله‌رق هرطرفدن هجوملر وقوع بولمش ومومی اليهك بوتون ماهيتی اكلاشلمشدر. ديننه،دولتنه‌خيانت‌ايدن بر آدمك ياپه‌جغی‌ايش مسلمانلرك‌مقدراتيله مشغول‌اولمقدن واز‌كچمك، كنديسنی اونوتديرمغه چاليشمق اولديغی حالده حسين ايله اوغللری ذره قدر متنبه اولمايه‌رق

مسلمانلری آلداتمقدەدوام ایتمشلردر. الحالة هذه حسین ایله اوغللرینك علیهنده بوتون اسلام عالمنده شدتلی هجوملر وقوع بولمقده و کندیسندن تبعەسنك دخی بیزار اولدیغی بیان اولونمقدەدر.

عراقده:

انکلیزلرك سنەلردن بری دوام ایدن مساعیسی، قهرلری نتیجەسنده اعضاسی طوپلانان عراق مجلس مؤسسانی اخیراً فیصل طرفندن کشاد اولنمشدر. بو مجلس (موصل) مبعوثلرینی‌ده احتوا ایتمکده‌در. انکلیزلر (موصل) مبعوثلری دییه انتخاب ایتدیردکلری بر قاچ آدمی عراق مجلسنه صوقمقله موصل مسئلەسنی حل ایدەجکلرینی ظن ایتمشلردر. حال بوکه بو کولونج خط حرکت انکلیزلرك بطلانی معلوم جهان اولان دعواسنی ذره قدر تقویه ایتمز. بالعکس انکلیزلرك خلقی طیاره بومباردمانیله تهدید ایدرك مبعوث انتخابنه سوق ایتدیکی هرکسك معلومیدر. بویله تهدید ووعید ایله طوپلانیلان مبعوثلردن هیچ بر نتیجه حاصل اولماز. بالعکس عراق خلقی (انکلتره ــ عراق) معاهدەسی تسمیه اولونان حجت اسارتی تصدیق ایتمك ایچون طوپلانیلان بو مجلس مؤسسان علیهنده بر طاقم خصمانه تظاهراتده بولونمش وبالخاصه بو معاهدەنك لهنده بولونمقله کسب اشتهار ایدن ایکی مبعوث پك آغیر صورتده یارالانمشلردر. خلقك حسیات حقیقیەسنی افاده ایدن بو وضعیت شایان دقتدر. اخیراً یومی غزتەلرك آلدیغی خبرلره نظراً موصل خلقی بویوك ملت مجلسنده تمثیل ایتمك اوزره کوندریلن مبعوثلر دیاربکر طریقیله انقره‌یه مواصلت ایتمشلردر. موصل خلقنك بو حرکتی هیچ شبهەسز انکلیزلرك حرکاتی عقیم براقەجقدر. هرحالده قریبا استانبولده عقد اجتماع ایدەجك قونفرانسك موصلی آنا وطنه اعادەیه موفق اولماسنی تمنی ایدەرز.

تورکستانده:

بولشەویکلرك ترکستان استیلاسی اثناسنده قالدیروب کوتوردکلری نفائس میاننده حضرت عثمان ذی النورین رضی الله عنهك خط دستیله محرر قرآن کریم بولونمقده‌در. بو مصحف شریف امیر تیمورلنك دورنده (ابو بکر الشاشی) طرفندن شیخ عبدالملك مرقدینه قونولمشدی. ترکستان علما واشرافی بو قرآن کریم نسخەسنك اعادەسنی طلبده اصرار ایتمشلردر. بولشەویکلرك قرآن کریمی اعادەیه موافقت ایتدکاری آکلاشیلیور. ترکستانده بو مناسبتله فوق العاده احتفالر اجرا اولوناجقدر.

غریب مسلمانلغه ایندیریلن ضربەلر

مسلمان وقفلری ضبط اولونیور، جامعلرك قاپانمق تهلکەسی!

توحید افکار رفیقمزه بلغارستاندن یازیلان مکتوبدن:

« نه غریبدر، که چیفتجیلرك آنورمال ادارەسندن بحثله اقتدار موقعنه

حق وعدالتی تمثیل ایتمك غایەسیله کچن پروفسورلر حکومتی، بوتون بو بحران وتذبذب دورەلرنده شو غریب مسلمانلغه ایندیریلەجك ضربەلری اهمال ایتمك وظیفه ناشناسلغنده بولونمادی.

ساقط حکومت زماننده مسلمان مکتبلرینه ویریلن اوچ میلیون لەواق اعانەیی بر قلمده بودجه خارجی یاپان ومدهش پروتستولریمز نتیجەسنده بر میلیون (۲۰۰) بیك لەوا ویرن حکومت بوندن ماعدا مسلمان مکتبلرینه ویریلن تارلالری‌ده خریطەدن چیزمکی اونوتمامش وبونی یاپارکن، چیفتجی حکومتی زماننده احضار ایدیلن (مسکن قومیسیونی) قانون لایحەسنك ایکنجی مادەسنك بزه تعلق ایدەن ذیلنی طی ایتمك قدرشناسلغنده (!) بولونمشدر. لایحهٔ قانونیه موجبنجه مملکتده‌کی بحرانی کیدرمك ایچون مسکن قومیسیونی هر ایستەدیکی بنایه حکومت نامنه وضع ید ایدەجکدر. ایکنجی مادەنك ذیلی ایسه « أوقاف اسلامیه عقاراتی مبانیٔ خیریەدن اولدیغندن قومیسیون مقرراتندن مستثنادر» ایدی.

بو فقرەیی طی ایدنلرك، دوغرودن دوغری‌یه مکتبلریمزه وجامعلریمزه اولان قصدلری تبارز ایدیور. چونکه آنجق اوقافز سایەسنده‌در، که مکتبلریمزی آچابیلیور ویاورولریمزه ملی ودینی بر مفکوره، بر تربیه ویرمکه چالیشیور وآنجق ینه بو سایەدەدر، که کونك بش وقتنده أوکسوز منارەلریمزدن (الصلاة) یوکسەبیلیور.. بوکا رغماً، مملکتمزك برچوق قصبه وکویلرنده آیلردن بری معاش یوزی کورمەین معلملریمز وار. بوکون پارەسزلق یوزندن برچوق یرده قاپانان زواللی مکتبلریمزك اوآجیقلی حاللرینه، یارین، سماواته یاش، نارین والسنی کولکلرکبی یوکسەلن غریب واوکسوز منارەلریمزك صوك (الصلاة) ی فاتحه اوقورسه، نه یازیق!..

اسرافات نمونەسی

پارسده‌کی اولمپیاد اویونلرینه تورك اسپورجیلرندن‌ده اون بش کیشی قدر کوندریلمسی حقنده معارف وکالتنك تشبثی وبوسیاحت ایچون ۷۷ بیك لیرا تخصیصات ویرلمسی یومی غزتەلرده برچوق قیل وقالی موجب اولمقده‌در. بو مسئلەیه دائر اقشام غزتەسی نشر ایتدیکی بر مقالەده بو خصوصده‌کی یولسزلقلری ایضاح ایدیور و «یتمش بیك لیرایی صورغوسز، سؤالسز بویله صرف واسراف ایتدیردیکی ایچون حکومته شاشیورز» دییور. متعاقباً کیدەجك اسپورجیلردن‌ده بحث ایتدکدن صوکره شو جملەلرله مقالەسنی بتیریور:

« مع هذا، بونلر، بو افندیلری اوقدر مشغول ایدن حادثەلر دکلدر. مقصد، تنزه، بادهوا پارس تنزهیدر. افندیلر، عافیت اولسون، کیدیکز، بیکز، ایچیکز، ایی اکلنیکز. »

اقدام غزتەسی صاحبی احمد جودت بك‌ده بو مسئلەدن شو صورتله بحث ایدیور:

«پارسده‌کی اولمپیاد اویونلرینه بزم‌ده اشتراك ایتمکلکمز ایچون حکومت ۷۷ بیك لیرا تخصیص ایتمش! بن بونی غزتەلرده اوقودیغم زمان بنی حیرت استیلا ایتدی. عجبا اولمپیاد اویونلرینه اشتراکدن بزم ایچون، بزم کبی انقلابنك نتایجنی هنوز الده ایدەمەمش، یوز بیکلرجه مهاجر اسکاننه مجبور، افقر فقرا بر ملت اولمپیاد اویونلرندن کندیسی ایچون نه کبی بر منفعت، نه کبی بر شرف بکلیور، دییه دوشوندم طوردم. هیچلکدن باشقه بر شی کورەمدم. حالبوکه او ۷۷ بیك لیرا ایله تام سکز یوز تورك عائلەسنه متمادیاً ناموسلی بر مشغولیت تأمین اولونەبیلیردی. [۱] چوراب اورن ماکنەلردن سکز یوز دانه جلب ایدیلیر وفقرا عائلەلرینه توزیع اولونەبیلیردی. هرحالده کونده ۱، ــ ۱½ لیرا قازانەبیلیردی. بزم دماغلرمز بویله شیلری دوشنوب پك جزئی اولان وارداتمزك هر جزئنی مثمر بر جهته تخصیص ایدەجك یرده ایشته خیالات ایله وقت کچیریورز. »

[۱] استانبولده بیك کورطلبەنك بر سنەلك اعاشه مصرفی یتمش یدی بیك لیرایه بیله بالغ اولمایوردی. ــ سبیل الرشاد.

شهزاده باشی: اوقاف اسلامیه مطبعەسی